

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

medio luci meditullio. Prope fontis allapsum⁷ domus regia est, ædificata non humanis manibus, sed divinis artibus.³ Jam scies⁹ ab introitu primo, Dei cujuspian¹ luculentum et amœnum videre te deversorium. Nam summa laquearia citro^b et ebore^c curiose cavata² subeunt aureæ columnæ. Parietes omnes argenteo cœlamine conteguntur, bestiis et id genus pecudibus occurrentibus ob os introëuntium. Mirus prorsum [89] homo,³ immo semideus, vel certe Deus, qui magnæ artis subtilitate tantum efferavit argentum.⁴^d Enimvero⁵ pavimenta ipsa, lapide pretioso cæ-

Juxta fluentum fontis est regale palatium, constructum non opera hominum, sed arte Deorum. Jam a primo ingressu agnosceres te cernere magnificam et jucundam habitationem alicujus Numinis. Nam aureæ columnæ suppositæ sunt cameris altissimis ex cedro et elephanto studiosæ arcuatæ. Parietes omnes incrustati sunt argento cœlato, in quo belluæ atque ejusmodi pecudes obtræ sunt oculis intrantium. Admirandus plane ille homo fuit, vel potius semideus, aut etiam Deus, qui solertia mirabilis artis tantum argenti effinxit in feras. Pavimenta autem ipsa distin-

~~~~~

Elmenh.—7 Reg. Fux. p. fontem a. D'Orvill. f. alapeus. Oud.—8 Non humanis, sed divinis manibus, ac artibus. Fux. non h. manibus, sed divinis artibus: quod est etiam apud Ald. 'Manns' proprie de homine; 'artes' de Deo. Roald. Scripti et Edd. omnes præter Basileenses consentiunt Fux. ut debet. Oud.—9 Lege, scires. Wowerius. Scires. Vulgo, scies. Elmenh.—1 Pith. cuspiam. Oud.—2 F. cœlata. Brant.—3 Mirus prorsum magnæ artis homo. Fux. magne. Roald. Mirus prorsum homo: immo s. &c. Sic hunc locum ex Palat. emendavi, qui in vulgatis fœdo glossemate perlitus. Elmenh.—4 T. e. a. Sic Rom. Basileenses. Beroaldus emendavit effigiat. At eleganter efferavit, id est, in feras formavit. Pro argentum optime Lipsius argumentum. Virgilius Æneidos vii. 'Argumentum ingens, et custos virginis Argus, Cœlataque

NOTE

^b Citro] Quæ cedrus est, thya quoque Veteribus dicta, Homero *θεῖον* teste Plin. lib. xiiii. cap. 16. Commendat etiam cedrum ad lacunaria Vitruvius, lib. ii. c. 9. propter æternam, ut ait, diuturnitatem. 'Item cedrus,' inquit, 'et juniperus easdem habent virtutes et utilitates; sed, quemadmodum ex cypressu et pinu resina, sic ex cedro oleum, quod cedreum dicitur, nascitur; quo reliquæ res cum sunt unctæ, (uti etiam libri,) a tineis et a carie non læduntur. Arbores autem ejus sunt similes cypresseæ foliaturæ, materies vena di-

recta. Ephesi in æde Dianæ simulacrum, et etiam lacunar ex ea, et ibi et in ceteris nobilibus fanis propter æternitatem sunt facta.' Similia habet Plin. loco mox citato, ubi etiam refert mensas illas citreas tanti luxus, et omni pretio pretiosiores, ex hujus arboris radicibus factas fuisse.

^c Et ebore] 'Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes, Et Mauri celebres, et Mauro obscurior Indus, Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu Jam nimios capitique graves.' Juvenal. Satyr. ii.

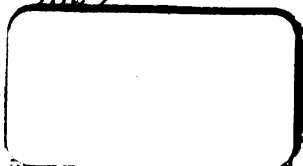
^d Tantum efferavit argentum] For-

La 44.135

3-3

William Rufus Gray Bates.

A P U L E I I
OPERA OMNIA
EX EDITIONE OUDENDORPIANA.
CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE
IN USUM DELPHINI.
VARIIS LECTIONIBUS
NOTIS. VARIORUM
RECENSU EDITIONUM ET CODICUM
ET
INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS
ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN PRIMUM.

T

LONDINI:
CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.
1825.

La 44.135

21.214

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

	Pag.
JULIANI FLORIDI Epistola Serenissimo Delphino	1
Præfatio Ruhnkenii	4
Apuleii Vita et Scripta, ex Wowerio	10
Testimonia de Apuleio	27
Apuleii METAMORPHOSEON Lib. I.	38
Lib. II.	110
Lib. III.	184
Lib. IV.	242
Lib. V.	318
Lib. VI.	378
Lib. VII.	434
Lib. VIII.	488
Lib. IX.	560
Lib. X.	654
Lib. XI.	735
FLORIDORUM Lib. I.	821
Lib. II.	852
Lib. III.	885
Lib. IV.	911
DE DEO SOCRATIS Liber	953
DE DOGMATE PLATONIS Lib. I.	1033
Lib. II.	1084
Lib. III.	1150

	Pag.
Apuleii Liber DE MUNDO . . .	1185
APOLOGIA . . .	1299
FRAGMENTA . . .	1566
'Ανελόμενος ex Menandro . . .	1570
Lectori J. Bosscha . . .	1573
NOTÆ VARIORUM in Metamorph. Lib. I. . .	1581
Lib. II. . .	1760
Lib. III. . .	1945
Lib. IV. . .	2029
Lib. V. . .	2140
Lib. VI. . .	2222
Lib. VII. . .	2307
Lib. VIII. . .	2390
Lib. IX. . .	2521
Lib. X. . .	2638
Lib. XI. . .	2731
Excerpta ex Jani Gruteri Suspicionum Libris ineditis	2817
Notæ Variorum in Florid. Lib. I. . .	2839
Lib. II. . .	2863
Lib. III. . .	2885
Lib. IV. . .	2900
Lib. De Deo Socratis . . .	2917
De Dogm. Plat. Lib. I. . .	2952
Lib. II. . .	2972
Lib. III. . .	2986
Lib. De Mundo . . .	2990
Apologiam . . .	3045
NOTITIA LITERARIA, auctore J. Bosscha . . .	3309
Elenchus Codicum Mss. . .	3333
Recensus Editionum . . .	3346
Recensus Codicum Mss. qui in Bibliothecis Bri- tannicis asservantur . . .	3367
INDEX . . .	i

SERENISSIMO
D E L P H I N O
LUDOVICO,
LUDOVICI MAGNI FILIO,

JULIANUS FLORIDUS J. U. L. CAN. CARNOT.

SISTIT se tibi tandem, SERENISSIME DELPHINE, post moras sane quam longas Apuleius noster. Sub tuis ille dudum auspiciis, jussu parentis Augustissimi, novo cultu adornari coeptus, et ad umbilicum perductus, si non omnino tempore (quod, tua in discendo celeritate vix sustinente docentium moras, difficillimum erat), certe non intempestive prorsus in manus venisset tuas, nisi, quæ et aliis non paucis, huic quoque maligna fata lucem diu invidissent. Unde, cum se jam nimis serum, et tibi plane inutilem cerneret, perpetuis quibus eum damnaveram tenebris premi se haud admodum invitus patiebar. Sed, nata tibi e faustissimo connubio trina prole, cui ad dignas Principibus Viris artes per vestigia tua sternendum erit iter propediem, contineri diutius non potuit quin e scriniis meis erumperet, ratus sibi quoque in Regiis pueris erudiendis. partes aliquas, et opportunam sui meique erga te obsequii contestandi occasionem obtingere aliquando posse. Hac eum spe volentem emitto lubens. Quis enim vel leviter tibi placuisse, et tantillum profuisse tuis non toto animo exoptet, ac summæ fortunæ ducat loco, cum se sciat eadem opera toti orbi Christiano profuturum? Huc quippe

potentiæ gloriæque nomen vestrum evexit **LUDOVICUS MAGNUS**, parens tuus, sic rem Gallicam prudentia, Religionem pietate stabilivit, sic invidorum infensorumque vicinorum hostiles animos fregit armis, sic virtutis suæ admiratione ac fama rerum gestarum extremas orbis gentes ad sui venerationem concivit, ut nulla jam pœne mundi natio sit, nullus populus, cujus res rationesque non sint cum vestris aliquo modo conjunctæ: dum hos sustentat opibus Princeps munificentissimus, illos armorum terrore bellator acerrimus continet in officio, alios confirmat præsiidiis, alios vel sola nominis sui umbra tutos securosque præstat; et stabilita tot triumphis pace non ad luxum et desidiam abutitur, sed ampliorem sibi ex parto per eam otio, quam ex omnibus, quas retulit, victoriis, laudum segetem quarit. Nullis quippe jam relictis in hac orbis luce, quos debellet, hostibus, ipsum tenebrarum Principem aggreditur, et de cœlitum adhuc amplius, quam de mortalium judicio sollicitus, dum commeantium undique in has oras advenarum admirationem superbis ædificiorum ac substructionum molibus excitat, apud cœlestis patriæ cives plausum multo jucundiorum ex subversis hæreseos templis aucupatur. Teterrium illud monstrum, quod nullis superiorum regum armis, nullis conatibus domari potuerat, otiantis **LUDOVICI MAGNI** subcisivis curis debellandum servabatur. Quo jam prostrato ac penitus confecto, sanatis atque ad concordiam et unanime tum erga Deum, tum erga Principem obsequium reductis suorum omnium animis, propagatis late finibus, et hostibus aut deletis, aut cladibus suis ad saniora revocatis consilia, quid habet amplius Gallia ad summam felicitatem optandum, nisi ut ea propria sibi ac perpetua Deus faciat; hoc est, ut vitam Regi optimo diuturnissimam, et Prolem virtutis ejus æmulam, eique quam simillimam concedat? Alterum ut speremus faciunt cum eximia in florentissimum hoc Regnum Supremi Numinis benignitas, tum juges castissimæ Christi Sponsæ Ecclesiæ pro studiosissimo splendoris ac fidei suæ assertore preces: alterum jam nobis concessum non sine jucundissimo læti-

tiae sensu animadvertimus, SERENISSIME DELPHINE, cum in te formam istam Imperio et LUDOVICO patre dignam cernimus, cum altam indolem plurima comitate conditam, cum acrem ingenii vim, et robur istud corporis, æstus, frigoris, imbrum, sitis, famis, et vigiliæ patiens, et nullo labore fractum observamus. Nec dissimiles Patri filios et Avo nepotes spondet nobis tum BORBONIUS BAVARUSQUE Sanguis hand unquam degener, tum egregia in Aula orbis principe educatio. Aderunt quippe ipsis præstantissimi artium omnium exercitationumque liberalium Magistri. Aderunt Magistrorum omnium præceptis et adhortationibus potentiores Paternorum Maternorumque exemplorum stimuli, quibus mirum bona indoles quantum excitetur. Aderit cum recentium, tum veterum sapientiæ humaniorisque literaturæ auctorum lectissima supellex, quos inter Apuleius quoque noster locum sibi aliquem dari postulat : non quod tantum sibi arroget, ut Regios Pueros cupiat inter Milesias suas Punicas consenescere, quod Clodio Albino quondam exprobrabat Imperator Severus ; sed quod, gnarus utile dulci Principibus maxime pueris esse admiscendum, non desperet amplam eruditionis suæ, obsoletioris paulo et salebrosioris, penum fabulis non inficetis conditam ipsis fore nec inutilem, nec injucundam. Est et ubi graviores personas sustineat, Oratoris scilicet copiosi et ingeniosi, in proluxa sua Apologia, et Fragmentis vere floridis aliarum orationum, ac Philosophi non inelegantis, in opusculis illis, in quibus totius Platonicæ Doctrinæ placita, huc illuc in Philosophi illius Dialogis sparsa, colligit, ac veluti in compendiaria tabella ponit ante oculos. His nominibus, et quod a me tuis sub auspiciis expolitus exornatusque est, et Augustissimo tuo Nomini inscriptus, aditum ad te quærit, SERENISSIME DELPHINE : quem si facilem ei concesseris, si vota et obsequia mea deferentem benigne exceperis, et in tuorum volueris esse numero, curas vigilasque meas optime collocatas putabo, atque ad novam Ausonii Poëtæ editionem, quam tibi adorno, alacrior me accingam.

PRÆFATIO.

ÆQUO LECTORI

S. D.

DAVID RUHNKENIUS.

Duo scriptores vel inprimis nobiles ex Antoninorum ætate, Gellius et Apuleius, cum, eloquentia sæculi sui non contenti, meliorem quærerent, judicio lapsi, in aliud genus magis vitiosum inciderunt. Cum enim omne recte scribendi consilium ad unius Ciceronis, et ut quisque ei similis est, normam dirigere debuissent, non ii quidem optimos illos omnino reliquerunt, sed tamen cum eorum imitatione scriptores ex ultima antiquitate repetitos ita conjunxerunt, ut modo cum Cicerone, Cæsare, Livio, et similibus, modo cum Evandri matre loqui viderentur. Ac Gellius quidem in hac κακοζηλία paulo moderatius versatus est, nec temere et passim verba exoleta arripuit, sed e solis fere Comicis priscis voces ac formulas exquisitiores, quibus orationem suam distingueret, libavit. Quod pulchre vidit Lipsius Præfat. ad Senecam: 'Tu, Agelli, non nisi veteres Comicos et Latii puritatem sectaris, et exprimis: fatendum est.' Quod judicium cum verissimum sit, nec obscuro loco positum, mirari subit, ne unum quidem ex tot Gellii Interpretibus, nisi forte J. F. Gronovium excipias, ad tam perspicuam et tot vestigiis impressam Comicorum imitationem attendisse. Quo minus dubito futuros ejus Editores, quasi prætereundo, admonere, ut, si in eo recen-

sendo operæ pretium facere velint, in Plauto, Terentio, et antiquiorum Comicorum reliquiis tractandis assidui sint, et in hac comparatione, Gellii vel explicandi, vel corrigendi caput esse arbitrentur. Sed Gellius nihil ad nos, aut, si ad nos, nihil ad hunc locum. De Apuleio res postulat ut dicamus. Is igitur tantum abfuit, ut sibi in hoc genere temperaret, ut potius e casca vetustate eam orationem conflaret, quam nemo, nisi qui multum temporis in ea Latinitate cognoscenda contriverit, sese speret assecuturum. Scio, viros eruditos esse, qui non omnia hujus modi verba ab antiquis scriptoribus sumta, sed temere et pro libidine conficta putent: id quod Drakenborchius ad Liv. XLV. 36. de Gellio affirmare audet; de Apuleio Roaldus ad ejus Metam. VIII. p. 550. Sed ego libentius sequar Oudendorpium ad Metam. IV. p. 246. bene judicantem, nihil Apuleium sine exemplo scripsisse. Etenim bona pars eorum, quæ a Gellio et Apuleio licentius insolentiusque ficta videri possint, a Grammaticis antiquis, maxime a Glossographis, conservata reperitur. Quidni igitur reliqua, quorum nullum apud Grammaticos, qui nunc supersunt, vestigium est, pari auctoritate niti dicamus? Qua de re liquidius judicari poterit tum, cum quis juniorum Literatorum, qui nunc subitariis Conjecturis edendis famam venantur, sese ad eam laboris, etsi non nimis grati, tamen literis et laudi suæ magis profuturi, ad eam igitur laboris patientiam sese durarit, ut Glossaria Latina, in Leidensi Bibliotheca latentia, quibus nihil usquam vel vetustate, vel præstantia simile reperiatur, e tenebris in lucem vocet, linguamque Latinam, de cujus inopia vetus querela est, aliquot mille vocabulis ac formis, nondum cognitis, locupletet. Quanquam, quæ juventutis nostræ molities est, magnopere vereor, ne hæc surdis auribus canam.

Sed redeat, unde deflexit, oratio. Est sane ista antiquitatis affectatio molesta Apuleium legentibus. Nescio tamen, an molestior sit tumor Africanus, quo orationem, in iis quidem libris, quos a doctis legi voluit, præter modum et pudorem inflavit, ceteroqui minime hebes ad id, quod rectius esset, intelligendum. Quippe in Apologia, quæ non in

umbraculis eruditorum legenda, sed in fori luce habenda esset, tam vacuus est his ineptiis scholasticis, ut ejus orationi nihil, aut certe non multum ad summam sanitatem deesse videatur. Ad quem modum si ceteros libros scripsisset, eum, sine ulla exceptione, cum Mureto Var. Lect. xvii. 19. 'eruditum inprimis et venustum scriptorem' vocarem. Jam scriptor tam eruditus, ac tantus eruditionis ostentator, cum non unum de multis, sed longe doctissimum interpretem postularet, bonis ayibus accidit, ut Franciscus Oudendorpius ingenium et doctrinam suam ad eum illustrandum expoliendumque conferret. Erat ille omnibus præsidiis, ad rem bene gerendam necessariis, instructus et paratus; exquisita Latinitatis universæ scientia, eruditione accurata et recondita, quæ non de Latinis tantum fontibus, sed, ut Perizonii discipulum agnoscas, etiam de Græcis esset derivata, summa scriptorum excusorumque librorum copia, usu denique horum instrumentorum totiusque rei criticæ tanto, quantus intelligi maximus potest in accuratissimo tot veterum scriptorum Editore. Triginta circiter annos in Apuleio emendando versatus est, nec tamen opera continenti, sed aliquoties per alias curas, inprimis per Suetonii Editionem, interpellata. Ac potuisset ipse opus prodere, et vivus gloria sua frui, nisi librarii, dubitantes, an ex Apuleio tam pingue et paratum lucrum venturum sit, quam ex aliis scriptoribus, qui quotidie in scholis teruntur, rem tergiversando in longum traxissent. Ita cum Apuleius complures annos in scriniis jacuisset, ego bibliopolarum fastidium, quod nos tam præstanti interioris doctrinæ monimento privaret, non diutius ferendum ratus, petii contendique a Theologo supra vulgarem modum erudito, Cornelio Oudendorpio, Francisci filio, ut mihi facultatem daret Apuleii in lucem proferendi. Qui, qua est humanitate et literas juvandi studio, facile petenti veniam dedit. Et ecce, reperi librarium votis meis hactenus annuentem, ut reciperet, se præcipuum Apuleii opus, Metamorphosin, statim excusurum, reliquos libros, Florida, Apologiam, Philosophica additurum, si Metamorphosis cupidos emtores invenisset.

Hac conditione imprimendi factum est initium. Equidem tum putabam, nullas meas partes, nisi speciminum typographicorum relegendorum, futuras. Sed mox animadverti, Oudendorpium, dum textum ad veteres libros conformare, ut fit, ex die in diem distulerat, morte occupatum, aliis, quod agerent, reliquisse. Qua causa impulsus, hunc mihi laborem sumsi, ut contextum, qui in Pricæana Editione est, cum cura perpensis veterum librorum lectionibus, partim de Oudendorpii, partim de meo judicio refingerem, in hac opera vicaria versatus aliquanto religiosius, quam magnus Scaliger: qui, cum posterioris Editionis Vulcanianæ apud Rapheleng. a. 1600. curam suscepisset, in alieno opere plus sibi sumsit, quam Critices ratio et modestia ferebant.

Sequitur, ut dicamus, quibus adjumentis criticis fretus Oudendorpius ad Apuleium castigandum accesserit. In quo quidem genere mihi parum licet lectorum expectationi satisfacere, qui non plus de ejus subsidiis cognorim, quam quantum ex Animadversionibus in Apuleium, et paucis notulis, in fronte librorum scriptis, discere potui. Ex Editionibus primis, quæ Codicum scriptorum auctoritatem obtinent, eum, video, usum esse Romana a. 1469. quam Bandinius Catal. Codd. Lat. Mediceor. T. II. p. 655. describit; Veneta a. 1483. Vicentina a. 1488. Nec ulla earum, quæ has principes sequenti ætate consecutæ sunt, ei videtur defuisse. Sed omnibus longe multumque præferebat Juntinam posteriorem a. 1522. 8. cujus textum, acri judicio et bonis libris usus, præclare constituit Bernardus Philomathes Pisanus. Ea quantum Apuleio profuerit, singulæ prope paginæ ostendunt. Ad scriptos libros quod attinet, IX. Codicum Excerpta se ad manum habuisse, Oudendorpius testatur ad Metam. IX. p. 656. Omnibus hucusque cognitis, si minus antiquitate, de qua alius aliter judicat, certe bonitate facile præstant duo Florentini, recensiti a Bandinio l. c. p. 4. et 654. quorum varietates a se enotatas Frider. Lindenbrogius cum Elmenhorstio communicarat. Sed, quo notior est Elmenhorstii in hoc genere negligentia,

eo gratior Oudendorpio accidit eadem collatio, ipsius Lindenbrogii manu scripta, quam ei Jo. Alb. Fabricius misit. Quanquam Oudendorpius in hac quoque collatione illam diligentiam et curam, qua nunc Critici veteres membranas excutiant, aliquando requirit, ut ad *Metam.* v. p. 360. Palatinum Codicem Wowerius adhibuerat. Sed hujus etiam accuratorem collationem, a Jano Grutero factam, Leidensis Bibliotheca Oudendorpio suppeditavit. Veniamus ad eos Codices, quibus nemo ante eum usus reperitur. Ex Regia Parisina habuit Excerpta Codicis membranacei, xv. sæculo scripti, quem Catalogus Mss. n. 8667. assignat: item Editionem Aldinam cum Ms. collatam per Hieronymum Groslotium Lislæum: Variantes denique ex Codice Fr. Petrarchæ, et alio nescio quo, quarum illas vir doctus exemplo Vicentino ascripserat, has Aldino P. Pithæus. Ex Leidensi Bibliotheca sumsit lectiones incerti Codicis, quas Gerardus Vossius, Gerardi Joannis filius, in margine Vulcanianæ posterioris notarat. A Josepho Wassio, præter correctiones, quas ipse fecerat, accepit Excerpta ex Codice Anglicano Paræi, de quibus ipsum vide ad *Metam.* i. p. 5. His egregium adjumentum accessit ex Bibliotheca Guelpherbytana, cujus duplex Codex a G. Cortio cum exemplo Colviano quam accuratissime comparatus erat. Cl. Ernestus, qui horum Excerptorum copiam Oudendorpio fecit, utrumque Codicem ita describit: Primus est membranaceus, sed lacunosus, incipitque in L. II. Scriptus est in palimpsesto. Versus ante videntur in libro fuisse, quorum sc. vestigia clare apparent. Scriptura est luculenta, sæculi x. aut xi. Alter exhibet totam *Metamorphosin*, nitide, sed perparvis literis scriptus in membrana, sæculo xii. aut xiii. Conspirat cum Palatino. Hactenus Ernestus. Ultimo loco commemoranda est membrana Jac. Phil. D'Orvillii, sæculo xiiii. eleganter scripta, quam ipsi Oudendorpio in manibus habere, et arbitrato suo tractare licuit. Hæc una majorem vim variantium præbuit, quam duæ tresve ab aliis inspectæ. Tanti in hac librorum comparatione refert, quibus oculis et quam otiose rem agas. Idem Codex post do-

mini mortem in Bibliothecam Oudendorpianam pervenit; inde aliquando, si bene novi liberalitatem præstantissimi filii, quem supra laudavi, cum aliis Mss. paternis, quorum luculenta copia superest, in publicam Leidensem migraturus. Sed quibus, quam idoneis Codicum præsiidiis Oudendorpius instructus fuerit, rectius ex ejus Animadversionibus, quam ex narrationis nostræ jejunitate, cognoscetur. Eadem causa est, cur dicere supersedeam de Emendationibus virorum doctorum ineditis, per totum opus sparsis, v. c. Claudii Salmasii, quæ per Ernestum ex Bibliotheca Guelpherbytana; Godefridi Sopingii, N. Heinsii, Is. Vossii, &c. quæ ex Bibliotheca Leidensi et aliunde ad eum pervenerunt.

Reliquum est, ut de recensione ceterorum Apuleii librorum, quos nunc Metamorphosi addere non licuit, verbo dicamus. Hi quoque iisdem veterum librorum subsidiis, eademque subtilitate critica castigati sunt: sed Notæ sunt minus uberes ac copiosæ, sive quod minor difficultas in illis interpretandis exoriebatur, sive quod Editor longo opere defungi festinabat. Ceterum speramus, hanc Metamorphosis Editionem, qua literis Latinis, vix dici potest, quantum lucis allatum sit, a bonarum artium studiosis tam cupide exceptum iri, ut, qui in eam impensas fecit, re ipsa experiatur, posse se sine jacturæ periculo alterum volumen adjungere. Quod ut prius magnitudine æquet, præter superiorum Editorum Præfationes, et Indices necessarios, comprehendet Philippi Beroaldi Notas, quæ sint e critico genere, et integras Joannis Pricæi, quas Oudendorpius, ne textum copia sua mergerent, hoc volumine exclusit. Illud denique, quantumvis leve, monere non alienum fuerit, Pricæanæ Editionis paginas novæ hujus margini ascriptas esse, propterea quod vir doctissimus non nisi ex ea Metamorphosis loca in Notis suis citavit. Vale. Scrib. Leidæ, d. 18. April. MDCCLXXXVI.

( )
APULEII
VITA ET SCRIPTA,
EX WOWERIO.

MADAURA, civitas Africæ, in Numidiæ et Gætuliæ confinio sita, oppidum Syphacis, eoque victo Masinissæ Regis, munere pop. R. et Veteranorum militum novo conditu splendidissima colonia. Hæc L. Apuleium claro loco ortum patria excepit. Patre genitus est Theseo Duumvirali, aliisque honoribus perfuncto: mater illi Salvia; cujus origo a Plutarcho et Sexto Philosopho, ejus nepote, manavit. Natalis vero Hadriano imperante incidisse videtur; et quidem postremo illius imperii tempore, si recte colligimus ætates clarissimorum Virorum quorum meminit. Lollii Urbici, cl. Viri, Præfecti Urbis, testimonio in judicio niti conatur: quo legato Antoninum Pium Britannos debellasse Capitolinus tradit. Lollianum quoque Avitum cl. V. in Apologia ad testimonium vocat, quem sub Antonino Philosopho, et L. Aurelio Vero Bithyniæ præfuisse apparet ex Ulpian. l. i. de Decur. Scipionem Orphitum, Africæ Proconsulem, memorat in Floridis, quem idem Capitolinus Præfectum Urbis D. Pio imperante, et mox sub Antonino Philosopho aliis honoribus auctum narrat. Ex quibus, ut in re clara, asserere licet Apuleium temporibus Antonini Pii Divorumque Fratrum vixisse. Decora illi et elegans corporis species, ut etiam sine vi carminum non solum Pudentillam prope jam floris extincti, sed vel Penelopen ad amorem sui inducere potuisset, si qua tamen auctoritas tabulis, quibus imagines Virorum Illustrium ex antiquis monumentis

doctissimus Vir Fulvius Ursinus expressit: quanquam illarum fidem certam probarunt Apuleii accusatores, qui vultus liberalitatem, capillos delicatos, atque ad lenocinium decoris promissos, nimiumque adeo munditiarum studium, tanquam crimina, intenderunt: quorum nihil fastidiose a se spernit Apuleius; sed pervenusta et eleganti oratione isthæc omnia competere Philosopho ostendit. Et vere quidem conveniens Philosopho, nihil in se sordidum, nihil immundum pati, plane etiam absurdum, et ab omni ratione alienum, ut is, qui cœlestia et æterna contemplatur, spurcus et pollutus incedat, pura et incorrupta attrectatione maculosa contamine. Inguarum artium studiis semper deditus, earum cultu omnem ætatem transegit. Primis pueritiæ annis sedem ac magistram studiorum Carthaginem habuit, quam postea Athenas transtulit. Inde Carthaginenses parentes suos ac primos magistros celebrat. Inde gloriatur, se illis 'nec lare alienum, nec pueritia invisitatum, nec magistris peregrinum, nec secta incognitum, nec voce inauditum, nec libris illectum; sectam Athenis Atticis confirmatam,' Carthagini vero 'inchoatam.' Platoniciæ enim familiæ nomen dedit, eique diviniæ sectæ se transcripsit, quam præclare ingenii monumentis exornavit, ut, vel jure quodam Præcipui, Platonici. Petiit deinde Romam, ubi 'advena studiorum Quiritium,' ita enim scribit, 'indigenum sermonem, nullo Magistro præeunte, excoluit.' Eam tamen peritiam Linguae Latinæ et Juris Quiritium assecutus est, ut causarum patronum ageret, et stipendio forensi mereret. Unde, cum sacris desponsus, et tenuitate impeditus esset, quominus iis traderetur, hoc studio sufficientes sumtui nummos acquisivit. Nam, etsi Apuleio et fratri cohæredi relictum a patre HS. vicies, tamen patrimonii vires impensæ peregrinationes, crebræ liberalitates, et diutina studia non parum attriverant, nec veretur in consessu Judicum et frequentia auditorum animose dicere: 'Amicorum plerisque opem tuli, et magistris plurimis gratiam retuli, quorundam etiam filias dote auxi; neque enim dubitassem, vel universum patrimonium impendere, ut acquirerem, quod

majus est, contentum patrimonii.' Certe non valde opulentum fuisse, haud obscure constat; nam et XI. Metamorphoseon se admodum pauperem ait, adeo ut vestem ipsam vendere sit coactus, quo sacrorum impensis parum summam corraderet. Nisi potius tunc temporis pauperem capies, exhaustum scilicet diutina peregrinatione, et recentem a deformatione, quæ omnibus bonis spoliaverat. Cum vero accusatores paupertatem exprobrassent, tanquam in proprio et familiari crimine, suoque Philosopho accepto et convenienti, tantum non divina oratione prope dixerim exultat, et paupertatem vel divitibus ultro expetendam proponit. Et sane verisimile videtur, cum Apuleius minus se locupletem cerneret, ideo facilius impulsus, ut Æmilie Pudentillæ nuptias non aspernaretur; nam alioquin parum dignum illius ingenio, ut juvenis corpore et animo elegans duceret viduam, nullis formæ blandimentis, et annis rebus voluptariis jam fere abnuentibus, nisi proluxa dote et molli conditione invitatus: quamvis ipse multis verbis amoliri conatur hanc suspicionem, nullaue avaritiæ causa concupisse uxorem ex tabulis docet. Qua vero occasione Eam venerit, qua conditione Pudentillæ matrimonio junctus sit, copiose narrat. Ex hac tamen utriusque dissimilitudine nata opinio, veneno et magicis maleficiis coactam mulierem nupsisse; inde apud cl. Maximum, Africæ Procos. a Licinio Æmiliano reus Magiæ postulatus, quod scilicet sexagenariam, post longam viduitatem, carminibus ad sui ætatem flexisset, ut grandem dotem amanti mulieri extorqueret; sed adversus intentata crimina insignis eloquentiæ præsidio munitus peritissime velitatur, eaque innocenti sine causa objecta, longa oratione ostendit. Magiæ tamen noscendæ desiderio ardenti se flagrasse scribit, atque ideo Thessaliam maleficiis famosam petiisse, nisi hæc imitatione Græci auctoris, quem exprimebat, scripserit. Multa et mira de eo tradita, ac peritissimum artium Magicarum, et Christo præstantia miraculorum superiorem ab Ethnicis æstimatum Lactantius et Augustinus memoriæ prodiderunt. Quod vero idem D. Augustinus notat, quasi præclara sua elo-

quentia et Magicis artibus ne ad aliquam quidem judiciariam potestatem pervenire potuisset, nolim illi vitio dari. Multa profecto intervenire potuerunt, quæ impedirent, ne virtutibus tribuerentur merita, quæ jure suo petere debebant; prave judicantium error, invidia æqualium, et singulorum quædam perversa cæcitas, qua indignis fascēs deferunt. Cum gratia aut odium imperat, idem ille orbis pari vertigine semper circumvolvitur, in quo prætura Catonem negligit. Nempe, quia non assecutus Apuleius, quæ virtutes et ingenii bona merebantur, ideo adipisci non potuit? Infirma ratio et solis imperitis conclusa: quinimmo nunquam illa consequi affectavit, in quibus alii anxie vota sua suspendunt. Quid enim sacra hæc et impolluta ac semper quieta et segura professio, quid, inquam, commercii habet cum strepitu forensi, fraude accusatorum, gemitu reorum, sanguine innocentum? Quis vero similior Deo, quis propior quam Philosophus, qui, relicto mortalitatis contagio, mysteriis divinis conscius, divina consilia rimatur, ad cœlestium consortium prope admissus? Unde ipsi Apuleio Philosophus omnium Deorum Sacerdos definitur. Quæ igitur decora Philosopho, quæ salvo Philosophiæ honore potuit, et ambiit, et obtinuit. Sacris enim quamplurimis initiatus: 'Sacrorum,' inquit, 'pleraque initia in Græcia participavi, multijuga sacra et plurimos ritus, varias cærimonias studio veri et officio erga Deos didici.' Sacerdotem Provinciæ Africæ munera edidisse, et venatores vestivisse auctor est D. Aug. et ipse in Floridis se Æsculapii Antistitem profitetur. Quo pertinet quod apud Cēenses de istius Numinis majestate publice disseruit, oratione edita commendavit, hymnumque ei dedicavit. In libro de Deo Socratis, cum variarum gentium peculiare Deos recensuisset, Æsculapium ubique coli addit, tanquam hujus numen præclarior referret, cui se in primis consecravit. Nam Carthaginensium Deos religiosius se venerari ait; Æsculapius vero Numen illorum tutelare et proprium, ut ex Tertulliano et aliis patet. Isidis in Græcia, et Romæ Osiridis sacris initiatus est, ubi et segregatus ab aliis, et in Collegiis Isiaci

Pastophoros cooptatus, sacrorum munia obiit. Dignitates autem istæ et eximiæ eruditionis fama varios illi in diversis civitatibus statuarum honores pepererunt. Carthagini ex decreto splendidissimi ordinis statua est illi locata. Cæ quoque statuam Apuleio erectam, licet cives aliquot Cæenses intercederent, D. Aug. refert. Non potuit autem in tanta nominis celebritate, tantis animi bonis, tam præclara doctrina, quin plurimos amicos reperiret: præsertim cum multorum studia passim juvaret qua publicis dissertationibus, qua editis ingenii sui monumentis. Inde est quod ad Scipionem Orphitum, Africæ Procos. scribere non veretur: 'Ita semper ab ineunte ævo bonas artes sedulo colui, eamque existimationem morum ac studiorum cum in Provincia nostra, tum etiam Romæ quæsisse me tute ipse testis es; ut non minus vobis amicitia mea capessenda sit, quam mihi vestra concupiscenda.' Lollianum avitum, Africæ Procos. patronum illi et amicum legimus, ejusque epistolarum testimonio in judicio nititur. Severianum item, Africæ Procos. et Honorinum ejus filium, legatum. Strabonis Æmiliani necessitudine miris modis gloriatur, quam inchoatam commilitio studiorum ait. Testis illi fuit in curia Carthaginensium de statua locanda, apud quem libello misso intercessit, ut celebris locus concederetur: unde ipsius honori librum conscripsit. Præter hos amicos laudat Clementem Poëtam, cujus extabat Alexandreis pulcherrimum carmen; Savidium Severum et Julium Persium; Quintianum, cujus eruditionem et eloquentiam valde commendat; Appios apud quos Cæa diverterat, et Faustinum cui libros de Mundo et Philosophia Morali inscripsit; quem tamen cum filium vocat, affectus potius quam sanguinis cognomen existimarim. Fuit autem in Apuleio elegans ingenium, et indolis gratiosa quædam festivitas, doctrinæ vero varietas tanta, ut inter præcipua ejus exempla merito censi possit. Plurimis artibus plerosque imbui, se vero omnium peritum, ait. 'Universas,' inquit, 'Philosophiæ crateras bibi. Canit Empedocles Carmina, Plato Dialogos, Socrates Hymnos, Epicharmus Modos, Xenophon Historias, Xe-

nophanes Satyras: Apuleius hæc omnia novemque Musas pari studio colit.' Hanc tamen tantam tamque variam ingenii et industriæ famam pari consensu assecutus est. Quanta enim animi contentione, quam indefesso studio optimas artes sectatus sit, ipse de se testatum reliquit. Scribit enim in Apologia, 'continuationem literati laboris omnem gratiam corpore deteruisse, habitudinem tenuasse, colorem obliterasse, vigorem debilitasse, se ab ineunte ævo unis studiis literarum ex summis viribus deditum, omnibus aliis spretis voluptatibus, super omnes homines impenso labore, diu noctuque, cum despectu et dispendio bonæ valetudinis eloquentiam quæsisisse.' Absque eo esset, omnes fere disciplinas non excolere, sed ne percipere quidem potuisset. Nihil vero optimorum studiorum intactum reliquit. 'Poëmata omne genus se confecisse' gloriatur, 'apta lyræ, socco, cothurno, Satyras et Griphos, Historias variarum rerum, Orationes, Dialogos, et alia ejusmodi tam Græce quam Latine.' Ex his tamen tam multis operibus pauca admodum laudanda majorum curiositas velut jacturæ naufragio subduxit. Maximam vero illorum partem, sive fatali patrum oscitantia, sive insidiosa magnis ingeniis longi temporis serie, periisse verisimile est. Nam, quæ de rerum naturalium cognitione reliquerat, tota interciderunt: cum tamen hanc Philosophiæ partem præcipue excolendam suscepisset. Abdita enim naturæ et rerum causas, animalium proprietates inter varia experimenta se investigasse narrat; quæ ab Aristotele, Theophrasto, aliisque naturæ patronis incomposite congesta, se ordine tradidisse, et illis omnia supplevisse refert. Ex his omnibus collegit opus Naturalium Quæstionum haud dubie magnum; nam et quintum ejus Librum laudari video, et quamvis Græce hoc opus conscripserat, pleraque tamen et Latine invulgavit, ac præsertim quæ de piscibus in eo docuerat. Quod autem præcipuum istorum librorum argumentum fuerit, ipse in Apologia docet. Servius, Virgilii interpres, Apuleii de Arboribus mentionem facit; Priscianus Medicinalium auctoritate usus. Medicinæ

certe se peritum et studiosum memorat; unde et Themison Medicus mulierem morbo comitiali infestatam domum ejus, ut inspiceret, deduxit. Medicus igitur Apuleius; sed Medicus Philosophus, qui non tam curando morbo, ut accusatores finxerant, quam ut morbi causam indagaret, mulierem ad se perducere passus; quod fieri solitum, in Commentario de Disciplinis Priscis notabo. Obversatur liber de Herbis Apuleio inscriptus, falso huic Platonico Madaurensi assignatus: sed eruditi erroneum scriptum Apuleio Celso Medico vindicant, quem Scribonius Largus præceptorem suum laudat, et Marcellus inter Medicinæ auctores recenset. Phædonem Platonis Apuleium transtulisse ex Græco, Sidonius et Priscianus prodidere. De republica scripsisse Fulgentii testimonio constat. De Numeris ipsum Latine docuisse Cassiodorus et Isidorus tradunt. Transtulit etiam Nicomachi Arithmeticam, ut ex eodem Cassiodoro constat, qui et de Musica illum Latine scripsisse auctor est. Philologici vero argumenti quamplurima conscripsit: Poëmata varia et plurimas Dissertationes. Epigrammata amatoria Ausonio laudata, Carmen de Virtutibus Scipionis Orphiti, Hymnus Æsculapio dedicatus Græco et Latino sermone conscriptus, item Dialogus Hymno præfixus, ipsius testimonio nota. Epistolarum ad Cerelliam idem Ausonius meminit, quas lascivioris argumenti fuisse apparet. Librum de Proverbiis secundum laudat Charisius. Convivales Quæstiones, plurimorum auctoritate claræ, cujus argumenti fuerint, colligere licet ex Macrobio, qui Plutarchum ejusdem argumenti libros reliquisse tradit. Quod pertinet quod in Floridis legimus: Apuleium scripsisse gryphos. Moris enim fuit γρίφοις, seu quæstiones ambagibus involutas, in conviviis ad solvendum proponere, de quibus præter Hesychium, Suidam, Scholiasten Aristophanis, Athenæus lib. x. ex Clearcho et aliis. Pollux κλίμεια ζητήματα vocat. Ambigo an libri Ludicrorum, quorum meminit Nonius, ad idem opus referendi. Suadere videtur Macrobius, qui totum hoc scribendi genus ludicrum vocat. Cognati indubie argumenti. In conviviis antiquorum frequens urba-

nitas: soluti enim vino, ut solet, dicteriis et salibus ludebant: unde apud Ciceronem Epist. ad Pætum: 'Non multi cibi sed joci hospes.' Et senex iste apud Plantum Milite: 'Vel cavillator facetus, vel conviva commodus.' Apul. Metam. 1. 'Cibo satio, poculo mitigo, fabulis permulceo: jam ad lubentiam proclives erant sermones et joci, scitum et cavillum.' Lib. 11. 'Jam epularis sermo percubuit, jam risus affluens, et joci liberales et cavillus hinc inde.' Varium autem cavillationum genus: ut Plutarch. Sympos. 11. et Macrob. Saturnal. vii. sæpius cum contumelia alterius conjunctum: unde dissidia et rixæ obortæ: ideo prudentiores ad quæstiones convivales deflectere maluerunt. Utrumque argumentum Apuleio pertractatum, et hoc quidem lib. Quæstionum, illud vero Ludicrorum. Ita legimus apud Suetonium, Caium Melissum Grammaticum conscripsisse libros Ineptiarum, sive Jocorum c1. Sed ipse Nonii locus cujusque judicium secuti parum probæ fidei videtur. Neque enim satis aperte Apuleio libros Ludicrorum vindicat. Disputationis de Æsculapio, quam apud Œenses recitavit, in Apologia meminit. Librum de Statua sibi erecta, in quo gratias agebat Carthaginiensibus, et librum Scipionis Æmiliani honoribus dedicatum ipse quoque laudat. Præterea Orationem vulgasse adversus contradictionem quorundam civium, de Statua apud Œenses locanda, D. Aug. testis. Hermagoras Apuleii, Fulgentii et Prisciani mentione, notus: cujus argumenti fuerit, assequi non potui. Dialogi speciem præ se ferre videtur. Inscriptio a persona, cui partes loquentis dederat. Tributis autem in plures Hermagoras, imitatione Platonis, ut ex locis a Prisciano citatis conjicere licet. Quam vero idem Priscianus Epitomam ejus laudet, ignoro: nisi ad historiarum epitomen referas; quo et locus, quem profert, ducere videtur, et illa in Floridis: 'Historias variarum rerum, nec non Dialogos laudatos philosophis.' Et hæc quidem omnia injuria temporis invida molitione nobis subtraxit. Inter illa vero, quæ velut ex communi incendio reservata, primi occurrunt Metamorphoseon libri suo jure primum locum occupaturi,

si ætatis aut annorum censu æstimetur. Nam prima foetura excidisse Apuleio liquido dignoscimus ex ipso, quod, cum alias gloriari soleat de verborum proprietate, initio horum librorum veniam præfatus sit: 'si quid exotici ac forensis sermonis rudis locutor offenderet;' tanquam si, recens a studio fori, huic meditationi se tradidisset. Nam primum ejus tirocinium, postquam Latine didicisset, in causis agendis, et primum hoc opus Latine vulgasse, etiam illa produnt, quæ subnectit eodem loco: 'Hæc ipsa vocis immutatio, desultoriæ scientiæ stylo, quem arcessimus, respondet.' Quæ enim illa vocis immutatio, nisi quod Græcum sermonem familiarem et consuetum mutaret, et jam Latine scribere institueret? Illi Metamorphoseon libri ludicri plane, et varii argumenti; in quibus tamen non deserit institutum, ut a Græcis accepta Latine tradat. Infinita quidem de suo miscet, secutus tamen vestigia Luciani, qui fere simili fictione Λούκιον sive Όον scripsit. Rationem inscriptionis ipse Apuleius reddidit initio lib. 1. 'Figuras fortunasque hominum in alias imagines conversas, et in se rursum mutuo nexu refectas hic exordior:' et potior sane argumenti pars sui ipsius transmutatio. Hunc itaque titulum imposuit Auctor, quem solum antiqua exemplaria præferunt: illum vero de *Asino aureo* alii affinxerunt. Si enim ad argumenti indicium adjicere aliquid voluisset, imitatione Luciani, de *Asino* fortasse, nunquam vero de *Asino aureo* inscripsisset. Ita Ciceronis Dialogum, quem *Brutum* appellarat, sub titulo de *Claris Oratoribus* exposuerunt. Idem in aliis Ciceronis libris et Platonis Dialogis observare licet: qua parte sæpius erratum in Ausonii aliorumque operum lemmatis. Velim autem doceri ex ipso Apuleii opere, quæ ratio suadere potuisset, ut de *Asino aureo* inscriberet: velim ostendi quo proximo argumento hoc colligi possit. At Augustino et aliis hoc indice laudantur. Quis negabit? sed, ut notos antiquis hoc titulo concesserim, ita ab Apuleio hac inscriptione vulgatos non fit verisimile. Quia vero hoc opus placuit, sive ob figmenti festivitatem et leporem fabularum, sive aliam quamvis ob causam, obtinuit ut de *Asino aureo* dice-

retur. Pervulgatum est pulchra et elegantia aurea dici, ut Græcis τὰ χρυσᾶ, ἄριστα καὶ καλὰ. Ita apud Plinium lib. Epist. II. 'Aurea Fabula,' et Caii Jurisconsulti 'Aureorum Commentarii.' Atqui, ut τῶν Πυθαγορείων ἔπη τὰ χρυσᾶ, ita Apuleii *de Asino aureo*. Video et *Milesiarum* ἐπιγραφήν iisdem libris assignari, nullo tamen certo antiquo auctore, nisi quod Imperator Severus Epist. ad Senatum apud Capitolinum 'Milesias Punicas' appellet. Nunquam tamen *Milesiarum* libros inscriptos affirmabis. Nam illa Severi contemtim dicta in Albinum itidem Afrum: ipse autem Apuleius initio operis sermone Milesio varias fabulas conscriptorum se ait. Milesiæ enim hujus scilicet argumenti fabulæ, in quibus, ut Hieronym. ad Eustochium, ludus et oblectatio: unde Tertullianus de Anima, cap. 23. Milesias Æonum appellat commenta Æonum Valentiniani. Μηλιακῶν Ἀριστείδου meminit Ovidius Tristium lib. II. Plutarchus in Crasso vocat βιβλία ἀκόλαστα. Sisennæ *Milesiarum* lib. II. laudat Charisius. Verba vero Fulgentii, ut hoc in transcurso moneam, III. Mytholog. in fabula Psyches, ubi librorum Metamorphoseon mentionem facit, corrupta sunt: 'Sed, quia hæc,' inquit, 'Saturantius et Apuleius pæne duorum continentia librorum tantam falsitatum congeriem enarravit.' Nullis, quod sciam, scriptorum indicibus notus hic Saturantius, neque adeo auctoris nomen. Mendosa autem Fulgentii verba ita restituenda: *Sed, quia hæc saturantius Apuleius pæne duorum continentia librorum*. Lib. de Allegoria, lib. Virgil. 'Ut tuis saturantius aliquid adhuc faciamus ingeniis,' et 'Saturanter hæc in libro Physiolog.' Tertullianus de Anima, 'Cetera Hermippus quinione voluminum satiatissime exhibebit.' Apologiæ quid opponas? sive eloquentiam, sive reconditam eruditionem spectes; frustra quæris. Eam unicam et continuam auctoritate Divi Augustini ipsiusque adeo orationis cohærentia æquis censoribus Viri eruditi jam persuaserunt. Et fingamus duplici actione recitatam; una nihilominus oratio erit. Observandum autem inprimis laudabile studium Apuleii vertendis Græcorum scriptis. Quale sit illud, in Apologia

docet, ubi ait: 'se cohibilius et ordinatius conscribere Latine, et in omnibus aut omissa inquirere, aut defecta supplere, res paucissimis cognitae Græce et Latine propriis et elegantibus vocabulis conscribere,' et quæ deinde sequuntur. Hoc institutum cum accurata diligentia executus sit, non tam a Græcis translata, quam propria et vernacula ipsius videntur quæ hujus argumenti reliquit. Ita Platonis decreta in compendium coëgit, eaque induta elegantissimæ orationis specie Latinis prodidit, illo opere quod 'de Dogmate Platonis' inscripsit. Non intelligo autem unicum libellum, quem hactenus titulo isto vulgarunt, sed adjunctum oportuit librum de Philosophia et *περὶ Ἑρμηνείας*. Ita demum Platonice Philosophiæ corpus integrum erit. Quæ ratio est quod in libris antiquis duo isti priores nulla distinctione separantur. Inscripsit autem totum hoc opus, quo Platonis decreta narravit, 'de Dogmate Platonis,' ut Alcinous, apud Græcos similis argumenti librum, *Εἰσαγωγὴν τῶν Δογμάτων Πλάτωνος*. Quo vero ordine hæc Platonis decreta traditurus, ipse docet de Dogmate Platonis, ubi, postquam pauca de ipso Platone præfatus, subjunxit: 'Quæ autem consulta, quæ dogmata Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique, et intelligendi, et loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur. Nam, quoniam tres partes Philosophiæ congruere inter se primus obtinuit, nos quoque separatim dicemus de singulis, a naturali Philosophia facientes exordium.' Vulgatissima Philosophiæ divisio ex sententia Platonis, *εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων*, quæ est φυσική, *πρᾶξιν τῶν καλῶν*, quæ ἠθική, καὶ τοῦ λόγου θεωρίαν, quæ διαλεκτική. Primo igitur loco, sive libro isto qui hactenus 'de Dogmate Platonis' inscriptus, de Philosophia Naturali agit; libro, qui 'de Philosophia,' τὴν ἠθικὴν docet: ita enim orditur 'Moralis Philosophiæ caput:' &c. libro *περὶ Ἑρμηνείας τὴν λογικὴν* complexus. Initio ejus libelli: 'Studium sapientiæ,' inquit, 'plerisque videtur tres species seu partes habere, Naturalem, Moralem, et, de qua nunc dicere proposui, Rationalem.' Non intelligo autem qua ratione solus ille libellus 'de Dogmate Platonis' inscribi debeat, quo Philo-

sophiam naturalem tradit, cum non minus in reliquis Platonis dogmata executus sit: quemadmodum nec ille solus sit de Philosophia quo τὸν ἠθικὸν τρόπον complexus. Vere quidem Philosophia, qua nostri meliores efficimur, ἢ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρρώστημάτων καὶ παθῶν φάρμακον. Nec tamen propterea obtinebit ut sola Philosophia audiat. Quare totum opus decretorum Platonis ‘de Dogmate Platonis’ inscripsit, et singulas Philosophiæ partes ex recepta divisione tribus libellis separatim tradidit, quorum prior continet Naturalem, alter Moralem, tertius Rationalem. Absoluta igitur triplici Philosophia, commodum succedit ἡ πρώτη φιλοσοφία, quæ dedita rebus corpore et materia solutis, ut Deo, Angelis, Geniis, et illorum adjunctis. Hanc complexus est Apuleius lib. de Deo Socratis, cujus præter alios sæpe mentionem facit D. Aug. lib. VII. et X. de Civitate Dei, plurima ex illo loca erroris convincere conatus. Quæ vero de Manibus ex Apuleio profert Isidorus, sine dubio ad hoc scriptum pertinent, in quo tamen eadem non facile reperies. Priscianus Dialogum vocat. Non invitus illorum sententiæ accesserim, qui minus integram hanc disputationem existimarunt, nam et ipsa fine mutila et deficiens videtur: initium vero, plane irreptitium et alieno loco positum, nihil cognatum habet cum gravissima disputatione et rerum divinarum contemplatione. Qui autem, inducti iis verbis: ‘ut cetera Latinæ materiæ persequamur,’ existimarunt, principium Græco sermone conceptum fuisse, minus recte sentire videntur. Quid attinet ea Græce enarrare, quæ copiosa quadam facundia et divina quadam majestate verborum a Platone tradita? Non deflectit ab instituto. Constituerat autem mutuata a Platone Latinis verbis prodere. Libet deinde interrogare quomodo dicat, ‘Quæstionis hujus media tenemus,’ quam postea ab ipso capite deducit? Quæ denique tam desultoria loquentis oratio, ut jam velut in auditorio apud plures sermocinetur, mox ad unum orationem convertat? Quare, ne lectorem Philosophiæ intentum intempestive a seriis ad ludicra avocaret, induci me passus sum ut Floridis ob similitudinem adjungerem. Nemo me

vituperabit, quod ad votum legentis hæc composui: non abjeci partum, sed aptiori loco exposui. Platonis Philosophiæ compendium recte sequitur liber de Mundo. Peripateticæ doctrinæ contracta quædam est definitio: continet enim descriptionem universi, quam velut in tabella depictam uno aspectu intueri licet. Eximia doctrina, pari elegantiae consensu tradita. Dignum opus, in quo eloquentiæ suæ Veneres exprimeret; quod hac, ut ita dicam, transfusione non mutat saporem, nec quicquam gratiæ illi perit: ea est interpretis diligentia et ingenii quædam vis peculiaris. Et hæc quidem Philosophiæ propria, quæ temporum injuriam effugerunt. Florida omnium maxime depravata ad nos pervenerunt: neque enim fœdis solum mendis contaminata et hiulca, sed passim intemperata commixtione confusa: ipsa *ἐπιγραφὴ* supposita, et ab aliena manu: dispositio ab imperitis. Neque enim video quomodo sub certos libros redigas, quæ sine ullo connexu ubique lacera, luxata, mutila; nihil aliud promittunt quam reliquias integri corporis, nuda scilicet fragmenta excerpta ex Dissertationibus Apuleii, quas plerasque Carthagini habuit. Ea a studiosis Apuleii congesta titulo Floridorum nobis transmissa sunt, falsa librorum distributione. Verum me dicere ipsa *ἐπιγραφὴ* loquitur. Nam, qui Florida dici existimant ab efflorescenti et læto dicendi genere, inscitiam suam produnt; hac enim ratione totum opus Florida inscripserint. Florida sunt, electa, *ἀνθολογίαι*, *χρηστομαθίαι*, et flores *τὰ χρήσιμα*. Plin. lib. III. Epist. 5. ait, avunculum suum reliquisse Electorum Commentarios: et observandum quod eodem loco scribit, 'annotabat excerpebatque;' quia scilicet notam τοῦ χρηστοῦ appingebant, ut postea exciperent, quod vocat 'annotare.' Vide Clement. de Polymathia cap. 17. In Glossis: 'Ex electis, *ἐκ τῶν λογογράφων*:' nam et *λογογραφίας* vocant *τὰς ἐκλογάς*. Inde Eclogarii apud Ciceronem, ad Atticum, lib. XVI. qui excipiebant *τὰ χρήσιμα* et notatu digna. Nam quos Alcianus somniat 'analectas' minime recipio, et, quæ deinde Coelius et alii comminiscuntur, falsa sunt. Non erat opus difficultate illa involvere, in quibus nulla

erat. Divus Hieronymus refert Melitonem Asianum Sardanensem Episcopum reliquisse *Ἐκλογῶν* libros 6. Electa ergo Plinii et *Ἐκλογα* Melitonis sunt τὰ ἀνθρᾶ Harpocratonis. Scribit enim Suidas Harpocratonem scripsisse *Ἀνθηρῶν Συναγωγὴν*. Quis ignorat posterioribus 'deflorare' *ἐξανθίζειν*, sive τὰ χρήσιμα excerpere? Sæpe occurrit hæc vox in Casiodoro, aliisque ejus ævi. Et 'Defloratorum' libri inscribuntur, in quibus variæ Ciceronis aliorumque *χρῆται*. 'Florida' igitur sunt τὰ *Ἀνθρᾶ*. Ita Electa ex veteri Poëmatio excerptores inscripserunt 'Floridum de qualitate vitæ': plane simili indice et materia. Est enim Cento plurium versuum concinnatus ex integro poëmate. Satis jam, ut arbitror, constat quid Floridorum titulus notet, quem convenientem his fragmentis fateantur necesse est qui ipsa verba considerarint. Vera hæc præsto, non mea assertione nec fide, sed proprio cujusque judicio. Omnes in rem præsentem voco, atque ut ipsam orationem ejusque connexum fixis oculis intueantur, rogo. Audebo interim repetere verba antiqui pictoris, qui, cum intellexisset Helenam Zeuxidis a quodam contemni, petiit, ut suis in ea contemplanda oculis intueretur; abesse non posse, quin divinam et pulchram cerneret. Utinam pari modo impetrarem, ut animi mei obtutu hæc considerare dignarentur! nullius auctoritas rationem vinceret, nec longi temporis præscriptio errori inveterato patrocinium præstaret. Equidem miror inter tot eruditos Apuleii interpretes neminem advertisse collecta hæc Florida incondite coaluisse. Nimirum hoc poterat receptus error, ut vel acute cernentibus caliginosam cæcitatis nubem offunderet! Etenim, si toties injuria cœli impedita recitatio est, quoties sermo intercisus; Jovem Pluvium valde iratum, immo implacabilem habuisse Apuleium credendum est. Si toties diversi casus intervenere, qui disserentem abegerunt, quoties abrupta oratio; plane inauspicato ad dicendum accesserat. Et maluissem profecto semel hæc asserere, quam suadere; si per eorum morositatem liceret, qui, stimulati ambitione *φιλοδοξίας*, vel mero meridie lucere negant. A quibus quid expectem

nisi operosum contemptum? quo solo utinam resideret maledicentium rabies. Sed non lenient impetum morbi, etiamsi me infeliciter operam lusisse dixerint, nisi hoc quoque adjecerint, deprecandum mihi infandæ temeritatis crimen: quod tamen non prohibebit, quin os aperiā adversus vulgi sententiam et tot ætatum consensum. Rescindere igitur libuit male coacta, et non recte cohærentia separare: quod apud æquos censores fraudi mihi non erit. Superest *Ἀνυχόμενος*, poëmation vulgatum a Clodio Bineto, lepidum quidem et venustum, quod tamen Apuleio non ascripserim: nisi induxerit fortior ratio, quam mollis hæc et deliciosa elegantia. Sunt qui Asclepium, Hermetis Trismegisti Dialogum, tanquam ab Apuleio versum, inter ejus opera vulgare solent. Impellere illum poterat auctoris dignitas et argumenti præstantia: sed oratio plane sicca et exsanguis, nihilque simile habens cum Apuleiana ubertate et lætitia. Hæc tam varia tamque præclara præstantis ingenii monumenta cum nunquam sine fructu reconditæ eruditionis lectorem dimitterent, et tamen mirum in modum corrupta et mendis depravata oberrarent; non defuerunt viri docti, qui in iis restituendis serio laborarunt, quos laude sua non fraudabit grata posteritas. Horum vestigia, etsi longo intervallo, impares sequimur: quanquam, sine arrogantia dixerim, haud minus mihi debet, quam cuiquam illorum. Jam destinatum morti ad vitam revocarunt, sed debilem et ægrotantem destituerunt. Quod lætior caput exerat, quod sani coloris et sanguinis, quod firmi artus et constans valetudo, nostrum est opus. Certum, Apuleium infinitis mendis liberavi; nec tamen dissimulo haud pauca etiamnum residere falsa et corrupta lectione obvoluta: sed ea etiam aliis pro desperatis exposita et relictæ, quæ tamen facile emendabunt quibus in divinando felicius Genius addicit, aut in eruendis libris fortuna benignior magis favet. Æquiores nobis erunt, nec invidiosa calumnia diligentiam nostram different, quod aut felicius in his literis versari, aut prolixiori otio uti contingit. Hoc tamen palam profiteri non verebor; si alii parem operam Apuleio locarint, futu-

ram ut penitus emendatus et incorruptus sit. Ceterum non me fugit damnatum Apuleium et vulgo invisum. Certe sub gravissimo elogio proscripserunt nescio qui ludimagistri, cymbala fanaticæ et ebriosæ juventutis, quibus nihil pulchrum aut probum, nisi quod humi serperet, quod paucis scriptoribus usurpatum: ex quibus mendosa quæque et vulgaria ad imitandum seligunt. Inde, cum illorum scripta attigeris, simul commiseratio aut somnus obrepit, nec sane mirum fastidientis stomachi illos esse, quos peritiores censeas comissatores, quam oratorum iudices: ideoque eorum sententias ii soli receperunt, quos ex crapula heluco attentatos et semisopitos deprehendas; sobriis vero non magis obhæserunt, quam helluonum ructus. Dicant nunc in primis, si possunt, diserte, an quisquam ab Antoninorum ævo extitit, qui Apuleio comparari sustineat. Certe reliquis omnibus abstulit nomen, et suæ claritatis fulgore tenebras obduxit. Quam eleganter, quam perite Philosophiam tradit! quantum acumen sententiarum! quæ festivitas argumentorum! ut taceam nugarum hanc lancem conditam antiquæ et non protritæ doctrinæ succo; quis denique in dictione lepos, perpetuis imaginibus aspersis, amœna et florida! Sed redundat atque effunditur libero nimis fluxu. Habes quod reprehendas; at copię vitium erit: admiranda enim in explicando facundia et perennis fons ubertatis. At verbis audax et obsoletus. Utrobique tamen felix: nam, quæ ex penu ejus petita videntur, excusat significationis proprietas. Sola asperitas et affectatæ compositionis horror aures lædere poterat: in quo idoneum patriæ patrocinium: peregrinus literis Romanis Apuleius, et Afer; quibus peculiare fuit vincere acumine et sententiis. Observandum autem incultam hanc et duram phrasim præcipue obviam in libris *Metamorphoseon*. Excusabit igitur et argumentum, quod, varium et jocosum, involvendum fuit pingui hac et squalenti, ut ita dicam, lacerna: qua et Varronis Menippeas, et Martiani Capellæ Artes, quas Satira dictante conceperat, incinctas videas. Satius ergo fuerat vitia hæc Apuleii erudita interpretatione levare,

frui his deliciis, et, si quæ in iis stomachi nostri infirmitatem solverent, cauta observatione sublegere, et ab eorum contactu temperare potius, quam totum inconsulta temeritate damnare. Sed næ ego imperitus, qui causam Apuleii agam, cum recte sentientes accusatores non habet. Quin potius cohibebo me, et contemnam stultis et imperitis respondere, quibus, ut pueris, terrori rerum umbræ, cum de ipsis corporibus parum constat, quæ intueri aut tangere verentur. Nempe spernunt quæ ignorant, et difficultate territi admovere manus non audent. Ego profecto grande operæ pretium tuli, quod Genio meo paucissimis hisce horis litavi. Quid enim attinet circuitu agere? Semper adeo amatorem me habuit Apuleius, ad cuius lectionem etiam primis annis impetuose rapiebar: non quod placerent dulcia illa vitia, aut quod magnopere me caperent Milesiæ et id genus nugamenta, quæ ne tralatitia quidem lectione dignari soleo, et a quibus etiam illa ætate iudicio abhorrebam; (quanquam et summi viri ad lusus et amores narrandos descenderunt, et gravissimæ doctrinæ præcepta ludicris istis temperarunt: quorum exemplo incitatus aliquando simile argumentum suscepi, nec visa est eruditus illepidus prorsus et inelegans compositio, cuius præcipuus finis ut Latini sermonis parum peritis eriperem falsam persuasionem, qua imbiberunt Latinæ Linguæ tantum rigorem, ita enim vocant, ut flecti ad has Veneres non possit;) sed trahebat me consensus ingeniorum, vel potius proprietates quædam et peculiaris gratia Apuleiani ingenii, quam sentio et intelligo potius quam profero, ut non dicam de secta Platonica et tota philosophandi ratione. Nihil adeo et nos amamus, nihil novimus, nisi festum, et lætum, et superum, et coeleste, ut rite decebat hominem optimo loco natum, et liberaliter educatum. Salve igitur, mihi jucunda anima, et has corollas, quas sparsi ad tumulum, jam arescentes lubens excoipe.

**VETERUM SCRIPTORUM
DE APULEIO PLATONICO
TESTIMONIA.**

Imp. Severus Epist. ad Senatum de Clodio Albino apud
Jul. Capitolinum, p. 124.

MAJOR fuit dolor, quod illum pro literato laudandum plerique duxistis, cum ille, nœniis quibusdam anilibus occupatus, inter Milesias Punicas Apuleii sui consenesceret.

Palladius de Re Rustica, lib. i: Tit. xxxv.

Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda antequam spargas.

Marcellus de Medicamentis in Epist. ad filios.

Veteres Medicinæ artis auctores, Latino sermone perscripti, Apuleius, et Celsus, et Apollinaris.

(Sed de alio Apuleio hæc duo testimonia videntur esse, ut recte conjicit Wowerius.)

D. Hieronymus in Psalm. 81.

Non est grande facere signa; nam fecere signa in Ægypto Magi contra Moysen, fecit et Apollonius, fecit et Apuleius.

Lactantius Div. Instit. lib. v. cap. 8.

Item, cum facta ejus mirabiliter destrueret, nec tamen negaret, voluit ostendere Apollonium vel paria vel etiam majora fecisse. Mirum quod Apuleium prætermisit, cujus solent multa et mira commemorari.

Marcellinus ad D. Augustinum.

Sed tamen etiam ego in hac parte, quia plurimis quicquid rescripseris profuturum esse confido, peccator accesserim; ut adeo vigilantius respondere digneris, in quibus nihil aliud Dominum, quam alii homines facere potuerunt, fecisse vel legisse mentiuntur : Apollonium siquidem suum nobis, et Apuleium, aliosque Magicæ artis homines in medium proferunt, quorum majora contendunt extitisse miracula.

D. Augustinus ad illum, Epist. v.

Quis autem vel risu dignum non putet, quod Apollonium, et Apuleium, ceterosque artium Magicarum peritissimos conferre Christo, vel etiam præferre conantur ?

Et post :

Apuleius enim, ut de illo potissimum loquamur, qui nobis Afris Afer notior, non dico ad regnum, sed nec ad aliquam quidem judicariam potestatem cum omnibus suis Magicis artibus potuit pervenire : honesto patriæ suæ loco natus, et liberaliter educatus, magnaue præditus eloquentia. An forte ista, ut Philosophus, voluntate contempsit, qui sacerdos Provinciæ pro magno fuit ; ut munera ederet, venatoresque vestiret, et pro statua sibi apud Cœenses locanda, ex qua civitate habebat uxorem, adversus contradictionem quorundam civium litigaret ? Quod posteros ne lateret, ejusdem litis Orationem scriptam memoriæ commendavit. Quod ergo ad istam terrenam pertinet felicitatem, fuit magnus quoad potuit. Unde apparet eum nihil amplius fuisse, non quia noluit, sed quia non potuit. Quanquam et adversus quosdam, qui ei Magicarum artium crimen intenderant, eloquentissime se defendit.

Idem ad Deogratias, Epist. XLIX.

Et tamen si hoc, quod de Jona scriptum est, Apuleius Madaurensis, vel Apollonius Tyaneus fecisse diceretur, quorum multamira nullo fideli auctore jactitant, quamvis et Dæ-

mones nonnulla faciant Angelis sanctis similia, non veritate, sed specie, non sapientia, sed plane fallacia; tamen, si de istis, ut dixi, quos Magos vel Philosophos laudabiliter nominant, tale aliquid narraretur. . . .

Idem de Civit. Dei lib. iv. cap. 2.

Quæ uno loco Apuleius breviter stringit in eo libro, quem De Mundo conscripsit: terrena omnia dicens mutationes conversionesque atque interitus habere.

Idem lib. viii. cap. 12.

Recentiores tamen Philosophi nobilissimi, quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici Peripateticos, aut Academicos, sed Platonicos. Ex quibus sunt valde nobilitati Græci, Plotinus, Iamblichus, Porphyrius: in utraque autem lingua, id est, Græca et Latina, Apuleius Afer extitit Platonicus nobilis.

Paulo post:

Hæc si ita sunt, quæ licet apud alios quoque reperiantur, Apuleius tamen Platonicus Madaurensis de hac re sola unum scripsit librum, cujus titulum esse voluit De Deo Socratis: ubi disserit et exponit, ex quo genere Numinum Numen sibi Socrates habebat adjunctum et amicitia quadam conciliatum, a quo perhibetur solitus admoneri, ut desisteret ab agendo, quando id quod agere volebat prospere non fuerat eventurum: dicit enim apertissime et copiosissime disserit, non eum Deum esse, sed Dæmonem: diligenti disputatione pertractans istam Platonis de Deorum sublimitate, et hominum humilitate, et Dæmonum mediocritate sententiam. . . .

Ibidem deinde.

Aut ergo fallitur Apuleius, et non ex isto genere Numinum habuit amicum Socrates, aut contraria inter se sentit Plato, modo Dæmones honorando, modo eorum delicias a civitate bene morata removendo: aut non est Socrati ami-

citia Dæmonis gratulanda : de qua usque adeo et ipse Apuleius erubuit, ut De Deo Socratis prænotaret librum : quem, secundum suam disputationem, qua Deos a Dæmonibus tam diligenter copioseque discernit, non appellare De Deo, sed De Dæmone Socratis debuit. Maluit hoc in ipsa disputatione, quam in titulo libri ponere. Ita enim per sanam doctrinam, quæ humanis rebus illuxit, omnes vel pæne omnes Dæmonis nomen exhorrent ; ut quisquis ante disputationem Apuleii, qua Dæmonum dignitas commendatur, titulum libri De Dæmone Socratis legeret, nequaquam illum hominem sanum fuisse sentiret. Quid autem etiam ipse Apuleius, quod in Dæmonibus laudaret, invenit, præter subtilitatem et firmitatem corporum, et habitationis altiorem locum ? Nam de moribus eorum, cum de omnibus generaliter loqueretur, non solum nihil boni dixit, sed etiam plurimum mali. Denique, lecto illo libro, prorsus nemo miratur, eos etiam scenicam turpitudinem in rebus divinis habere voluisse : et, cum Deos se putari vel-
lent, Deorum criminibus oblectari potuisse, et quicquid in eorum sacris obscena solennitate, seu turpi crudelitate vel ridetur, vel horretur, eorum affectibus convenire.

Idem eodem lib. cap. 19.

Postremo ipse Apuleius numquid apud Judices Christianos de Magicis artibus accusatus est ?

Et post :

Hujus autem Philosophi Platonici copiosissima et disertissima extat Oratio, quæ crimen artium Magicarum a se alienum esse defendit : seque aliter non vult innocentem videri, nisi ea negando quæ non possunt ab innocente committi.

Idem lib. x. cap. 27.

Quanto humanius et tolerabilius consecratus tuus Platonice Apuleius erravit, qui tantummodo Dæmones a Luna, &c.

Idem lib. XII. cap. 10.

Unde et Apuleius, cum hoc animantium genus describit: 'Sigillatim,' inquit, 'mortales, cunctim tamen universo genere perpetui.'

Idem lib. XVIII. cap. 18.

Nam et nos, cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium: ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus in caseo dare solere dicebant quibus vellent seu possent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, et necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamque servari. Sicut Apuleius in libris, quos Asini Aurei titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut judicavit aut finxit.

Εἰς Ἀπυλῆιον Χριστοδώρου.

Καὶ νοερῆς ἀφθεγκτα Λατινίδος ὄργια Μούσης

Ἄζετο παπταίνων Ἀπυλῆιος, ὄντινα μύστην

Αὐσονὶς ἀρρήτου σοφίης ἀνεθρέψατο Σειρήν.

'Et intellectualis taciturna Latinæ Orgia Musæ
Colebat inquirens Apuleius, quem Sacerdotem
Ausonia arcanæ sapientiæ nutritiv Siren.'

Commentator vetus Horatii ad Epod. xv.

Simili modo etiam Apuleius scribit De Asino Aureo, animam suam fuisse in corpore asini, meminisseque se devexisse plurima segmenta et onera in Ægyptum.

Macrobius Saturnal. lib. VII. cap. 3.

Cum ergo videas, mi Aviene; instituenda est enim adolescentia tua, quæ ita docilis est, ut discendo præcipiat; cum videas, inquam, anceps omne esse scommatum genus; suadeo in conviviis, in quibus Lætitiae insidiabitur Ira, ab ejusmodi dictis facessas: et magis Conviviales Quæstiones vel proponas, vel ipse dissolvas. Quod genus

Veteres ita ludicrum non putarunt, ut et Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit, et Plutarchus, et vester Apuleius.

Idem in Somn. Scipionis lib. i. cap. 2.

Fabulæ in bonam frugem repertæ sunt, velut Comœdiæ, quales Menander ejusve imitatores agendas dederunt, vel argumenta fictis casibus amatorum referta, quibus vel multum se Arbiter exercuit, vel Apuleium nonnunquam lusisse miramur.

Servius Honoratus in VIII. Æneid.

Sunt enim Numina aliqua tantum Cœlestia, aliqua tantum Terrestria, aliqua Media; quos Deos Apuleius Medioximos vocat, hoc est, qui ex hominibus Dii fiunt.

Sidon. Apollinaris, lib. II. Epist. ad Hesperium.

Sisque oppido meminens, quod olim Martia Hortensio, Terentia Tullio, Calphurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, Rusticiana Symmacho, legentibus meditantibusque candelas et candelabra tenuerunt.

Idem, lib. IV. ad Claudianum.

....Si reare quenquam mortalium, cui tamen sermocinari Latialiter cordi est, non pavere, cum in examen aurium tuarum, quippe scriptus, adducitur: tuarum, inquam, aurium, quarum peritiæ, si me decursorum ad hoc ævi temporum prærogativa non obruat, nec Frontonianæ gravitatis aut ponderis Apuleiani flumen æquiparem; cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii, vel avunculus vel Secundus, compositi, impræsentiarum rusticabuntur.

Aurel. Cassiodorus Dialecticæ Compendio.

Tertiæ formulæ inveniuntur species sex: quas omnes atque ejus generis alia qui plenius nosse desiderat, legat librum Apuleii Madaurensis, qui de hac re eleganter et copiose disseruit.

Idem ibidem.

Apuleius Madaurensis syllogismos categoricos breviter enodavit.

Priscianus lib. x.

‘Dispesco, dispescui,’ quod ponit Apuleius in Dialogo, qui est De Deo Socratis: ‘Cum et habitacula summa ab infimis tanta intercapedine fastigii dispescant,’ id est, distent.

Isidorus Originum lib. 11.

Has formulas categoricorum syllogismorum qui plene nosse desiderat, librum legat qui inscribitur *ΠΕΡΙ 'ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ* Apuleii, et quæ subtilius sunt tractata cognoscet.

Fulgentius Placiades de Prisco Sermonem.

Apuleius Asino Aureo introducit sororem Psyches marito detrahentem dicere: ‘Patre meo seniore[m] maritum sortita sum, dein quovis puero pumiliorem, et cucurbita glabriorem.’

Idem ibid.

Choragium virginal[e] funus vocatur. Apuleius Metamorph. ‘Choragio itaque perfecto, domuitionem parant.’

Idem ibidem.

Edulium ab edendo dicitur prægustativa comestio. Apuleius Asino Aureo: ‘Eduliis opipare excepta.’ Opipare, id est, laute, et deliciose.

Idem Mytholog. lib. 111. de Psyche.

Apuleius in libris Metamorphoseon hanc fabulam planissime designavit, &c. (Quæ vide, et ibi fabulæ Psyches expositionem.) [Aliud Fulgentii testimonium habes in Wowerii Vita.]

Jo. Salisberiensis de Nug. Curial. lib. vi. cap. 27.

Et hic quidem non est meus sermo, sed quem omnium sapientium coetus concelebrat, et quem in libro qui inscri-

bitur De Deo Socratis facile est invenire. Cujus verba, propter elegantiam sensuum et orationis lepidam venustatem, curavi inserere : ut his quæ scribuntur promptius adhibeatur fides, cum de purissimo fonte majorum eadem profluxisse constiterit. Ait itaque Apuleius, &c.

Deinde :

Hæc Apuleius eleganter quidem et splendide.

Idem lib. VII. cap. 6.

Ex quibus valde nobilitati sunt Græci, Plotinus, Iamblichus, et Porphyrius, Catholicæ, ut dicitur, fidei pessimus impugnator. In utraque vero Lingua, Græca scilicet et Latina, nobilis extitit Apuleius Afer : vir magnus in primis, et qui venustate morum et dicendi copia Socraticum fontem et Platonicum torrentem facile redoleat vel tenuiter sapienti.

Idem lib. VIII. cap. 10.

Verum, quia Lætitia in conviviis frequenter insidiatur Ira, ab ejusmodi dictis temperandum est, et Quæstiones Conviviales in omnes proponendæ sunt aut solvendæ. Quod genus ita Veteres ludicrum non putarunt ; ut et Aristoteles aliqua de ipsis scripserit, et Plutarchus, et Apuleius, cum Frontone.

Idem Epist. CLXXII.

Ut ait Apuleius in libris De Deo Socratis, ' Laudem celeritatis simul et diligentia nemo assequitur.'

Vincentius Beluacensis Specul. Historiar. lib. IV. cap. 7.

De Apuleio multa loquitur Augustinus, in libris de Civitate Dei. Hujus reperi duos libros, unum de Vita et Moribus Platonis, alium qui intitulatur De Deo Socratis.

Carolus Magnus de Non Adorandis Imaginibus, lib. IV.

Dicente Apuleio Platónico Philosopho Madaurensi, in libro qui inscribitur *περί ἐμπνεύσεως*.

Fridericus de Re Accipitraria.

Pellicani qui ab Apuleio dicuntur cofani.

P. Blesensis Epist. LXXXV.

Cicero, et Apuleius, et Augustinus, et Hieronymus testantur plus esse animam quam corpus.

RECENTIORUM ALIQUOT

DE APULEIO EJUSQUE OPERIBUS

JUDICIA.

Volaterranus Anthologia, qui est Comment. Urbanorum, lib. XIII.

LUCIUS APULEIUS Philosophus Platonicus e Madaura, Africae oppido, patrem habuit Thesenum, matrem Salviam, ut ipsemet in Metamorphoseos libris testatur. Athenis liberales artes assecutus, Platonis decreta sibi proposuit ante omnia sectanda. Omnigenae vir eloquentiae, et diversam ab antiquis ingressus viam, novum dicendi genus assumsit. In verbis enim novus, in sententiis creber, in translationibus audax, in inventione acutus, in elocutione varius, ut in ipsis operibus licet deprehendere. Nam libros undecim Metamorphoseos scripsit de Asino Aureo, Lucianum imitatus Sophistam, &c.

Gaspar Barthius Adversariorum lib. XIX. cap. 15.

Quem scriptorem omnium nobis maxime fecimus ob noxium; ejus perpetuam illustrationem ideo ad tempus deseruimus, ne cura illa alias nobis prorsus interstingeret, &c. Scriptorem nos loqui eruditissimum, ingeniosissimum, eloquentissimum L. Apuleium norunt fortasse qui nostras curas hactenus promulgatas non fastidierunt, &c.

Idem lib. xx. cap. 7.

Penu perpetuum eruditionum est Madaurensis Philosophus; unde nec mirum post tot aliorum observationes nobis novam talium messem quotidie succrescere. Scioli et delicatæ naris magistri aliorum pastum suum quæsitum abeant: nos institutum ejus illustrandi promptius persequemur.

Idem lib. XLVI. cap. 16. in medio.

Et Apuleius, proprietatis Latinæ amator eximius (qui splendide mentitus est in Procemio sui Operis, de ea Lingua a se ærumnose percepta, et difficulter scribenda, cum affectet semipoëticum dictionis genus, et fabulam ipsa styli novitate commendare voluerit) 'sempiternam viciniam amnis,' dixit lib. I. Metamorphos. &c.

(Et locis aliis innumeris totius Operis Adversariorum varios Apuleii locos illustrans, ejus honorifice meminit.)

Justus Lipsius Epistolicarum Quæst. lib. II. Epist. 22.

Ego vero Apuleii lectionem abhorrendam non censeo, quicquid isti de Arpinati schola investes pueri dicant. Ciceronem admirantur? Laude. Et scilicet nos eo modo non scripsimus, aut scribere nunc, si res ferat, non possumus. Sed non hoc agitur. Et, ut dem illis ad eloquentiam Ciceronem unicum esse, intelligere et sapere tamen est a multis. Quanquam, illum ipsum Apuleii stylum quod contemnunt, vellem parcius. Et eamus ab istis discipulis ad judices ex Lege Pompeia triginta annorum. Tumidus fortasse, vengrandis, et affectatæ elegantiae scriptor est: at certe doctus literas et mores veteres, et in sermone ipso Plauti in primis imitator. Itaque ille nescio quis Rhetorista, qui rudere illum dixit, non loqui, probet prius de Plauto, et credam de Apuleio. Sed Afer ille fuit, et est nimirum etiam nunc in Italia odium Poenorum, &c.

Idem lib. Electorum I. cap. 18.

Apuleii graviora quædam intexere huic capiti constifui,

et hanc operam gratificari doctis : tantum doctis, quos magnificare scriptorem illum, et multa haurire quotidie ex ejus fontibus, satis mihi constat. At vos, Tulliani pueri, bonum factum, si hoc caput non tangetis.

Idem lib. 11. Electorum, cap. 21.

De Apuleio non sum nescius quid vulgus hodie sentiat, et quid melior doctorum ordo. Jacet apud illum, stat vigetque apud istos, hoc saltem talo, quod nugarum illum lœdum temperet, ac misceat crebro velut sale priscae ac reconditæ doctrinæ. Doctrinæ in moribus dico, et in verbis. Nam stylum ejus quod ineptum esse volunt; fatebor in parte : nec enim asperitatem illam et horrorem quæsitæ dictionis usquequaque excuso. Sed tamen docte ineptum, et e quo multa bona selectaque hauriat bonæ selectæque mentis Lector. Verba non pleraque omnia proba? propria? phrasis non sæpe florida? metaphoris et imaginibus amœna? mihi sic videtur: etsi in universo orationis filo, scabrum illud, et ex affectata nimis antiquitate horridum, radit sæpe et lædit meas aures. Sed hic quoque duo ei patrocinantur, Patria et argumentum. Ortu enim Afer fuit: quibus velut insitum in sententiis inventionibusque acutis esse; asperis durisque in sermone. Jam argumentum miscellum ei est, et satiricum, quod amat hunc cultum quæsitum, pinguem, et squalenti quodam auro. Varronis Fragmenta e Satiris vident? etiam examinent: reperient ea haud longe esse a Milesiis istis Punicis, et inculti cultus stylo.

Bonaventura Vulcanius Præfat. in Apuleium.

Grassata est hæc sciolorum audacia atque vesania (ut de mendis, quæ inscitia librariorum irrepserunt, nihil dicam) cum in optimos veteris illius ævi scriptores, qui, si reviviscant, sua ipsi scripta ægre sint agnitori, tum vero præcipue in Apuleium, scriptorem, qui, sive verba, sive rem, et summam Latina de Græcis convertendi dexteritatem spectes, nemini Classicorum Auctorum facile cedit, &c.

APULEII' MADAURENSIS

METAMORPHOSEON**

LIBER I.

UT ego^a tibi³ sermone isto Milesio^b varias fabulas⁴ con-

Ego vero narrem tibi libens hac oratione ludicra diversa commenta, et deliniam

~~~~~

[Illæ Oudendorpianæ Annotationes quæ latinis evagantur, etiam Variarum Lectionum plenam rationem præ se ferunt, eas tamen, adeo secum immiscet et unum quasi corpus efficiunt, ut sinceræ nec ullo nostro labore inepto luxatæ et vellicatæ in Notis Variarum Lectori proponantur.]

1 *L. Apuleii* scriptum in veteri libro et excusis omnibus. In Fastis et lapidibus prisca semper, *Appuleius*. Testis Aldus Manutius in Orthographia. *Petrus Colvius*.—2 *Metamorphoseon, sive de Asino Aureo*. Duplici titulo hoc opus inscripsimus, ut etiam, ni fallor, Auctor ipse. Certe utroque a Veteribus citatur. *Metamorphoseon* duntaxat in Ms. ubique, et apud Fulgentium Expositione Antiquor. Sermon. *De Asino aureo* vero alibi etiam apud eundem, et B. Augustinum de Civitate Dei lib. xviii. cap. 18. et Commentatorem veterem Horatii Epod. xv. qui alibi a nobis laudantur. Addunt docti viri tertium, *Milesiarum* scilicet. Et certe nihil obstat, quo minus lepidissimum hoc scriptum etiam isto titulo insignitum fuerit. Quod ex Jul. Capitolini Albino (cap. 11. 12.) verisimile fit; ubi Severus ad Senatam: 'Cum ille, mænilis quibusdam anilibus occupatus, inter Milesias Punicas Apuleii sui et ludicra litteraria consenesceret.' Ante Nostrum scripsit etiam Milesiarum libros L. Sisenna, qui a Fl. Sosipatro aliisque veteribus Grammaticis passim laudantur. *Colo.* Cod. Ms. perantiquus Collegii Fuxensis: *Lucii Apuleii Platonici Madawrensis Liber primus Metamorphoseon incipit*. Franc. Roaldus. *Metamorphoseon sive Lusus Asini*. Hæc est vera horum librorum *εὐρυπαφῆ*, quam nobis conservavit Aldina editio, quod miror neminem ex tot Apuleii correctoribus vel advertisse, vel saltem monuisse. Illam igitur ut genuinam loco reposui, expuncto altero illo supposititio titulo, *de Asino aureo*, quem

NOTÆ

^a *Apuleii, &c.* [*Lucii Apuleii Madawrensis Metamorphoseos, sive Lusus Asini*] Hanc [vide tamen VV. LL.] Aldinæ Editionis *εὐρυπαφῆ* libens post

Elmenhorstium et Pricæum servavi, rejecta, quæ in multis Editionibus legitur, *De Asino Aureo*: de qua Erycius Puteanus, in Epistola ad El-

seram,⁵ auresque tuas⁶ benevolas^{7c} lepidò susurro per-

tuas aures avidas blanda sermoneatione; dummodo tu non dedignatus fueris intuari

error miniatorum et admiratio vulgi nobis exhibuit, sicuti jam dudum observavit Erycius Puteanus, Centur. i. Epist. 38. ad J. Lipsium. Qui et anno præterito MDCXIX. post Kalend. April. cum eum de hac re consulerem, hunc in modum mihi rescripsit humanissime: 'Tu facis aureum,' &c. [Vide Not. Delph. ad h. l.] Sic vir ille eruditissimus, in cujus sententiam toto animo vado, puto et omnes recte sentientes. *Geverhartus Elmenhorstius. Metamorphoseon Liber i.* Titulus in Bembi Ms. variatur. In fine i. iv. v. vi. x. xi. *Metamorphoseos.* In ceteris locis *de Asino aureo*, unico titulo. *Erycius Puteanus.*—3 *At ego tibi.* Lasurus asinum aureum exorditur ab Epigrammate Iambico bimembri, quo Faustinum filium sive Lectorem alloquens instar poetarum summatum proponit, quid sit toto in opere edisseraturus. Docilitas autem captatur et attentio colligitur. *Philippus Beroaldus.* Basileensis prima editio: *Ut ego tibi.* Non bene illi, qui proloquium hoc versibus ab Apuleio scriptum arbitrati sunt, et in numeros reponere conati. Nam fere tota hujus scriptoris sic fuit oratio, et in Milesio hoc lusu præcipue, ut sæpius comicum genus scribendi, et Plauti numeros innumeros agnoscat. *Colo. Et ego tibi.* Principium hujus libri membranæ Florentinæ Longobardicis literis scriptæ (Gothicas eas vocat Bernardus Aldrete Canonicus Cordubensis in Commentario de Origine Lingue Hispanicæ libro III. pagin. 353. 354. et specimen ponit ex lapide antiquo) versibus constituent, quod et Beroaldus et Aldus adverterunt, quos jure hic sequimur, nec eos audimus, qui contra sentiunt, qui nihil sentiunt. De istis autem ita glossa interlinearis prædictarum membranarum: 'Viginti quinque versus præmittit Auctor. Genus

NOTÆ

menhorstium Apuleii Editionem adornantem, eleganter scribit: 'Tu facis aureum, quem frustra appellamus. Error quidem, et admiratio olim ejusmodi titulum dedit, et, quia pulcherrimum putavit Lucii Asinum, a pulcherrimo metallo nominavit. Sic quidem et Pythagoræ Carmina, et alia multa, quæ commendari poterant, τὰ χρυσᾶ dicta. Si meo suffragio res geratur, simpliciter *De Asino* vel *Metamorphoseon* inscribam.' Hæc Puteanus. Idem argumentum tractarunt Lucianus, cujus liber extat *Λούκιος ἢ Ὄνος, Lucius seu Asinus*, inter reliqua ejus Opera, et Lucius Patrensis, qui scripsit *Μεταμορφώσεως λόγιος διὰφόρος*, atque inter eos unum qui inscribitur, *Λούκις ἢ Ὄνος, Lucius, seu Asinus*, ut testatur Photius in Bibliotheca, qui etiam definire se certo posse negat uter utram imitationis sit, quoniam incertum uter fuerit

vetustior: inclinat tamen ut imitatore Lucianum pronuntiet. Horum certe Noster ita imitator fuit, ut e suo pensu innumerabilia protulerit, atque inter cetera venustissimum illud *Psyche's Ξενόδομος*. Tota porro hæc Metamorphosis Apuleiana et stylo et sententia Satyricon est perpetuum (ut recte observavit Barthius Advers. lib. II. cap. 11.) in quo Magica deliria, sacrificulorum scelera, adulterorum crimina, furum et latronum impunitæ factiones palam differuntur. Ne autem, puto, frustra esset aurei nomen Asino huic inditum, ventrem ipse ruspâri non dedignantur fumivenduli Chrysopœi sectatores, anrum se ex ejus stercore (ut olim ex Ennii Virgilius) colligere posse sperantes, mirum quam inaniter!

^a *Ut [At] ego, &c.* Hoc libri principium ad ea usque verba: 'Thessa-

mulceam; modo si papyrum *Ægyptiam*,^d argutia Nilotici

chartam Ægyptiam exaratum acumine arundinis Nilacæ. Hic incipio, ut admi-

~~~~~

carminis trimetrum iambicum, constans sex pedibus. Recipit autem Poëta licentiose pedes, et eos etiam ubi communiter non solent, ut in fine spondæum. Hoc autem carmen admittit iambum, unde et dicitur, omnibus locis, præcipue paribus, dactylum, spondæum, anapæstum, tribrachyn, et pyrrichium, atque trochæum. Metra autem alia suis pedibus et syllabis constant, et dicuntur acatalectica: aliquando syllaba una deficiunt, et dicuntur catalectica: aliquando dnabus, et dicuntur brachycatalectica. Pro maiore igitur parte sunt trimetra acatalectica, ita tamen, quod prima dictio duodecimi versus per *æ* diphthongum scribenda dividatur, ut illa dispartita diphthongus iambum pedem efficiat, et in sequenti versu penultima syllaba, quæ est *a*, de metro non abijciatur. Insuper sciendum, versum decimum octavum esse Hipponactium trimetrum catalecticum, quia una deficit syllaba. In antepenultimo versu dividetur etiam diphthongus in fine illius dictionis, *scientiæ*: ut scribi debeat, *scientiæ*. Penultimus autem versus etiam catalecticus est; una videlicet syllaba deficiens. Ultimus vero versus dimeter est iambicus hypercatalecticus, constans quatuor pedibus et una syllaba, qui et Alcaicus dicitur. *Elmenhorst*. Milesiarum principium versibus conceptum fuisse primus observavit vir, patrum nostrorum memoria doctissimus, Philippus Beroaldus. Quo nomine eruditi nonnulli viri eum augillare ausi sint, hoc solo argumento freti, quod Apuleii sermo pedestris poetici instar totus fluere; quasi Beroaldus eo nomine deceptus versus esse credidisset. Equidem, ut Apuleii sermonem poetico propiore esse non diffiteor, ita ullam mihi in toto hoc auctore paginam ostendi velim, in qua non dicam levi, sed nulla prorsus mutatione e soluta oratione ligata fieri possit. Deinde versibus ab Auctore conceptum esse ipse docet: 'Ecce, ipsa hæc quidem jam vocis immutatio desuntioris scientiæ stylo, quem arcessimus, respondet.' Quæ vocis immutatio? nimirum versus cantillaverat. Ubi ad prosam ventum fuit, gravi ac oratorio gestu pronnunciare cepit. Id quod eruditissimos viros fugisse miror. Hoc igitur est, quod 'vocis immutationem' vocat. Ut autem hæc omnia versibus concepta esse, recte Beroaldus vidit, ita eos sic disposuit, ut id quod affirmavit ipse non intellexisse videatur. Non est pudoris nostri, ut, quoties summus in literis suo ævo vir in syllabas peccarit, enumeremus. Hoc tantum a studiosis petimus, ut nostra cum illius, utraque cum vulgatis codicibus conferre non graventur. Ita ergo ab Apuleio hæc concepta esse affirmamus:

At ego tibi sermone isto Milenio

Varias fabellas conseram atque aures tuas

Lepido susurro benevolas permulceam.

Modo si papyrum Ægyptiam tu argutia

NOTÆ

liam (nam et illic, &c.) multi in versiculos tribuunt, auctoritate nixi Florentini codicis; sed, cum multi alii extent Mss. Codices, in quibus aliter se habet, et revera hi versus tam licentiosi sint, totque pedum genera admittant, ut quævis prosa oratio, ipsæque adeo Ciceronis orationes in versus similes digeri possint, melius

visum est, neglecta metrorum ratione, hæc omnia uno tenore excudi, auctoribus Wowerio, Pricæo, et Seriverio. *At ego*, &c. præfatiuncula est totius Operis. Particula '*At*' inceptiva est, ad ornatum tantum pertinens. Sic Horatius libri Epodon Oden 5. incipit: '*At*, o Deorum quicquid in cælo regit Terras, et

calami⁸ inscriptam, non spreveris inspicere;⁹ et figuras

~~~~~

*Nilotici calami inscriptam non spreveris
Inspicere. Figuras formasque hominum imagines
In alias convexas, et in se mutuo
Rursus nexu reflectas, ut mireris hic
Exordior. Quis ille paucis accipe.
Hymettos Attica, atque Isthmos Ephyreia et
Spartiacæ Tænaro gleba felicia æ-
ternum libris felicioribus condita;
Mæa vetus est prociapia.
Ibi linguam Attidem primis pueritiæ
Stipendiis merui. Latina in urbe mox
Advena studiorum Quiritium
Labore sermonem indigenam ærumnabili
Nullo præcunte magistro aggressus excolui.
Et ecce præfamur veniam, si quippiam
Exotici ac forensis sermonis rudis
Offendero locutor.*

Videamus paucis. Versu secundo Beroaldum secuti *fabellas* scripsimus, cum in aliis legatur *fabulas*. Eodem versu *atque aures tuas* cum Collinæ ac priore Basileensi editione, cum in aliis sit *auresque tuas*. Versu tertio ordinem solummodo verborum immutavimus. Ita enim vulgo, *benevolas lepido susurro permulceam*. Versu sexto, quo loco vulgo *fortunasque* legebatur, auctoritatem Bembini codicis secuti *formasque* scripsimus. Eodem et sequenti versu voces nonnullas solummodo transposuimus. Ita enim vulgo, in *alias imagines convexas, et in se rursus mutuo*. Versu decimo vulgo, *et Isthmos Ephyreæ*; nos stabiliendo versum, *ac Isthmos Ephyreia et Sp. &c.* ut 'Ephyreiaque æra' apud poetam. Undecimo vulgo, *Tænaro Spartiacæ*. Nos propter versum *Spartiacæ Tænaro*. Eodem pro *gleba felices, gleba felicia* scripsimus. Quod autem *æternum* sic divisimus, ut prior quidem syllaba ad priorem, reliquæ ad sequentem versum pertinerent, id et Latinorum et Græcorum exemplo fecimus; ut illud Simonidis: *ἡνίκ' Ἀπiero-Τετρῶν ἰσπαρχον κτεδρε*. Horatius: *quid inter-Est in matrona, &c.* Et: *Jove non probante ux-Orius annis*. Et similia. Versus decimus tertius iambicus quaternarius est, in quo unica tantam vocula transposita, pro *prociapia est*, scripsimus *est prociapia*. Decimo quinto vulgo *mox in urbe Latia*, nos licentia certe minima *Latina urbe mox*. Decimus sextus quaternarius est. In eo *Quiritium* contrahendum est, ut si esset *Quiritium*: quale est apud Lucillum 'frigidaria,' apud Horatium 'amicitur,' et similia apud Lucretium aliosque, *δρα κδῶς*. Decimo octavo iterum voculam transposuimus. Cum enim vulgo legeretur, *nullo magistro præcunte*, nos *nullo præcunte magistro* scripsimus, et *excolui* aut *ἐπιουλλάβῃς* legendum est, aut postrema syllaba ad sequentem versum releganda. Decimo septimo, audacia fortassis ignoscenda, pro *si quid*, ut consuleretur versum, *si quippiam*, reposuimus. Ultimo, pro *locutor offendero*, *Offendero locutor*. Atqui hæc quidem sunt, quæ partim auctoritate codicum, partim ex ingenio mutavimus. Quæ tam exilia sunt, ut ne prolixius quidem eorum rationem reddendam existimaverim. Et hactenus quidem versus. Quæ sequuntur proæ conoepta existimamus. Si quis audacior tamen in numeros redigere velit, exiguo negotio poterit hoc modo:

NOTÆ

humanum genus¹

¹ *Sermone isto Milesio*] Milesii populi Ioniæ, deliciis luxuque diffinites; unde 'Milesius sermo,' facetus

et jocosus. De Fabulis Milesiis vide quæ diximus in Præfatione hujus Operis.

² *Auresque tuas ben.* [bibulas] Sic

fortunasque hominum in alias imagines conversas,^f et in se
veris sortem et formas hominum mutatas in alias species, et iterum restitutas in

Ipsa jam quidem

Hæc vocis immutatio desultoria

Stylo respondet, quem arcessimus, scientia.

Nunc fabulam Græcicam

Incipiam: intende, lector, et lætaberis:

ut *re arcessimus* penultima longa sit ab, arcessio. Verum id, quod de vocis immutatione dixit, non aliter nobis persuadere potest, quam jam versus hic desinere. Sed et hujus conjecturæ, ut et aliarum nostrarum omnium penes te, præstantissime Elmenhorsti, judicium esto. *Joh. Rutgersius*. Scite hos versus in numeros redegit amicis. noster Rutgersius, quem adi. *Elmenh. in Add.—4 Fabulas scripta lectio et omnis excusa olim. Concinnatores iati versuum reposerant fabellas.* Colvius. *Fabellas* in Edd. Junt. 1. Ald. Basil. 1. Col. contra *Mss.* omnes, et Beroaldum. *Oud.—5 Fux. conferam.* Roald. —6 Colinzæ, Bas. 1. *atque aures tuas.* Colv. Item Junt. 1. et Ald. ob versus fictionem, contra *Mss.* *Oud.—7 Fux. bibulas* pulchre poetica tralatione. Beroald. alias. Persius Satyr. iv. 'Nec quicquam populo bibulas donaveris aureis.' Lucentius Augustino: 'Si memor ipse mei bibulam qui ponitis aurem.' Roald. Plerique libri manuscripti *bibulas*; ut Persius: 'Populo bibulas donaveris aureas.' Joann. a Wosmerius. *Benevolas*. Sic manuscripti Florentini. Scaliger *bibulas* legit. *Elmenh.—8 Ms. Ægyptia argutia nilotici cal.* Colv. Vulgo: *p. Ægyptiam tu argutia N. c.* Sedulius in Opere Paschali capit. primo: 'Nonnulla etiam probra, narrationis arte composita, Niliaci papyro gurgitis calamo perarante contradunt.' Fulgent. Mythol. lib. 1. 'Quicquid libet Niliaci exarare papyris.' Ovid. lib. xv. Metamorph. 'Perque papyriferi septemfluvii flumina Nili Victrices egisse rates.' *Elmenh.—9 Inspicere.* Et hoc isti, qui versus esse volebant, sustulerant: ut etiam quod paulo post est, *fortunasque*; quod scilicet numeri integri aliter sibi non viderentur. *Colo. Ms. Fux. inspicere, et figuras fortunasque hominum*, nescio quam recte. Roald. Quid si aptius: *formasque? Wowerius. Alii, formasque hominis.* Elmenhorstius. *Ms. Bemb. et figuras formasque h. Putean. Mox*

NOTE

mavult Scaliger, quam, ut vulgo, *benevolas*. Quod etiam confirmat Wowerius auctoritate *Mss.* plurimorum. Et certe non est cur benevolentiam capter qui Milesias narrat; satis enim per se ipsæ placent. 'Bibulæ aures' sunt, audiendi avidæ. 'Vaccivæ' Plauto. Persius: 'Nequicquam populo bibulas donaveris aureas.'
^f *Papyrus Ægyptiam*] Papyrus frutex est, qui, ut refert Plin. lib. xiii. Hist. Natur. cap. 11. 'nascitur in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, brachiali radice obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in

gracilitatem fastigiatus.' Ex hoc frutice charta fiebat secto in prætenues, sed quam latissimas ténias, quas Plinius philyras seu phillyras vocat. Modum et fabricam omnem, et varia genera chartarum fusius vide apud eundem Plin. libro supra laudato, capp. 11. et 12. et quæ ad hæc capita Scaliger scripsit adversus Guilandinum in ejus Opusculis.

• *Nilotici calami*] Martialis: 'Dat chartis habiles calamos Memphis tellus.'

^f *Figuras fortunasque hominum in alias imagines conversas*] Pota luporum, asinorum, &c. quod Magica arte et herbarum quarundam vi fieri

rursum mutuo nexu¹ refectas, ut mireris, exordior.² Quis ille? paucis. Hymettos Attica,³ et Isthmos Ephyræa,⁴ et Tenedos⁵ Spartiaca,⁶ glebæ felices,⁷ æternum libris felicioribus conditæ,⁸ meâ vetus prosapia est.⁹ Ibi linguam At-

scipias mutua connexione. Audi paucis verbis quis ille ego sim. Hymettus Atticus, et Isthmus Corinthiacus, et Tænarum Laconicum, arva beata celebrata in omnes ævum voluminibus fortunatioribus, sunt antiqua origo mei generis, Ibi insummi

et in æ: male copula carent edd. Bas. 1. Colin. Oud.—1 Alii, m. nixu. Elmenh.—2 *Hic exordior.* Basil. 1. et Col. *hoc exordior.* Ma. Edd. Veneta, Rom. et Beroaldi Editio neque hoc neque illud agnoscunt. Colv. Bene ejecerunt adverbium metri causa infartum Junt. 2. Elmenh. Seriver. &c. In nullis enim Mss. comparet. *Exordiar* Reg. et Fux. Oud.—3 Flor. *Hymtos Epyræa*, male. Vide Beroaldum. Elmenh. *Histomos* Palat. *Hystomos* Pæræi, Guelferb. *Epyræa* multi. Oud.—4 Flor. *Tenedos*. Elmenh.—5 Excusi omnes *creditæ*. Scriptam lectionem prætulimus, etsi illam alteram non sprevimus. Colv. Bertinus et alii, *creditæ*. Elmenh. Mox Ms. Palat. *mei*.

NOTÆ

posse vulgo creditum est. Virg. in Pharmaceutria: 'His ego sæpe lupum fieri, et se condere sylvis Mærin, sæpe animas imis excire sepulcris, Atque satas alio vidi traducere menses.'

¹ *Hymettos Attica*] Hymettus mons est Atticæ, marmore inclytus, et melle, quod inter cetera mella primas tenet. Porro Hymettus, Isthmus, et Tænerus, quæ hic fæminino genere usurpavit Apuleius, ceteris fere masculino efferuntur.

² *Isthmos Ephyræa*] Ephyre ollm dicta est, quæ postea Corinthus. Sita est in ipso Isthmo, qui Peloponnesum annectit Continenti Græciæ, habetque hinc Corinthiacum Sinum, qui et Cirrhæus dictus est, illinc Saronicum, quorum hic a Mari Egæo, ille ab Ionio protenditur. Inclytus fuit Isthmus Corinthiacus Templo Neptuni, et Ladis Isthmis quinquennialibus a Theseo in Neptuni, vel, ut alii volunt, Palæmonis honorem institutis, in quibus victor corona pinea coronabatur.

³ *Tenedos [Tænaros] Spartiaca*] Tænarum Laconicæ promontorium est,

itemque oppidum; est et, juxta promontorium illud, spiraculum ejusdem nominis, ex quo descensum ad Inferos patere Noster dicit infra l. vi. 'Lacedæmon,' inquit, 'Achæiæ nobilis civitas, non longe sita est: hujus terminam devils abditam locis quære Tænarum,' &c.

⁴ *Glebæ felices*] Arva fertilia. Consentit Nostro Aristophanes, qui Atticam ait esse *λαπαρὰν χθόνα*, pingue solum.

⁵ *Libris felicioribus conditæ*] Bertinus Codex et alii *creditæ*, minus bene. Lib. iv. 'Et nomen meum cælo conditum,' &c. 'Libris felicioribus' dicit, quippe qui nunquam sint intermorituri, sed locis his famam æternam conservaturi.

⁶ *Mea vetus prosapia est*] Nonio 'prosapia' est generis longitudo, dicta a 'prospando,' id est, proferendo. Paulus, Festi Breviator: 'Prosapia, progenies, id est, prosparsis, et quasi jactis liberis, quia sipare significat jacere,' &c. Hic 'prosapia' generis originem significat.

tidem^{6a} primis pueritiæ stipendiis merui:^o mox in urbe Latia advena, studiorum^p Quiritium indigenum⁷ sermonem,¹ ærumnabili⁸ labore,^r nullo magistro præeunte, ag-

primos annos mea pueritia lingua Attica ediscenda. Deinde, cum venissem Romanam studendi causa, incubui lingua nativa Romanorum magno et molesto labore;

Vide de eo ad L. V. p. 90. 'Fatigationem sui.' *Oud.*—6 *Inquam in Attide.* Scriptus codex, *linguam Attidem.* Colv. Reposnerim jam membranacei nostri codicis scripturam, *linguam Attidem prim. puer. stip. mer.* Lingua Attis, id est, lingua Attica, ut Iusciniam Attidem vocat Martialis (lib. x. ep. 64.) 'Sic ubi multisona fervet sacer Attide lucus.' Sed et hanc etiam loco hoc lectionem astruit, inque tribus libris Ms. esse testatur Marinus Becichemus Scodrensis, publicus olim Brixie professor, æquævisque, quantum conjicere possum, Beroaldo. Cujus Epistolice Quæstiones, allaque scripta nonnulla, cnsa ante annos centum, utenda nobis dedit humanitate doctrinaque præstantissimus vir, Franciscus Nansius, qui ex uberrima instructissimaque bibliotheca sua nullum non scriptorum genus, usui mihi futurorum, dum libris meis absentibus carere nunc debeo, liberalissime libentissimeque suppeditavit. Sed et a Becichemo isto, quem nos primum inaspexisse, immo natum unquam scivisse, post confectas demum absolutasque notas nostras, ipse Nansius testis idoneus satis fuerit, alia etiam quædam in hoc scriptore nostro ex libris scriptis, quos quatuor aut quinque nominat, emendata, aliter quam a nobis. Quæ jam commode cum aliis Omissis nostris ad calcem libri etiam adjicere volumus; ut minus quid in hac editione, quo auctorem hunc seniores planioremque reddere potuimus, studiosus lector desiderare possit. *Idem.* in *Add. Linguam Attidem.* Lectionem priscam hoc loco ex duobus Florentinis restitui; uti etiam acuto et docto viro Josim Mercerio visum. In vulgatis est, *Ibi inquam in Attide vel Attite.* In Bertino, *Ibi apud Attidem.* Male. *Linguam Attidem* Atticam vocat. Versus antiquus de ventis apud Isidorum Hispalensem de Natura Rerum cap. 37. pag. 894. 'Dictus Libs Attide lingua.' *Elmenhorst.* Edd. Vicent. Vulc. 2. *Quiritum:* minus bene. *Oud.*—7 *Vulgo indigenam.* Colvius. Bertinus, *indigenam.* *Elmenh.*—8 Ante lectam ubique ærumnali. Sed scriptæ lectioni astipulatur locus infra lib. VIII. 'Et ærumnabili vitæ sese subtrahere tacita decrevit:' et lib. IX. Lu-

NOTE

^a *Linguam Attidem*] Hanc lectionem germanam esse probavit ex variis Mss. Prærens, et Elmenhorstius, qui hoc exemplum affert ex versibus antiquis de Ventis ab Isidoro Hispalandatis, de Natura Rerum, c. 37. 'Dictus Libs Attide lingua.' Ubi, quemadmodum et hic, 'Attis lingua,' Attica est. Alias 'Attis' est ipsa regio Attica, sic dicta ab Atthide, Cranai filia, ut vult Strabo lib. ix. Geograph. In Beroaldi et Colvii Editionibus legitur: *Ibi, inquam, in Attide.*

^o *Primis pueritiæ stipendiis merui*]

Metaphora a re militari: stipendia pecuniæ sunt militibus ob suam navatam operam militare distribui solitæ. A stipibus, qui nummuli ærei sunt, stipendia dicta.

^p *Ado. stud.*] Is est intelligendus, qui studiorum causa domo præfectas peregre degit in Academia aliqua publica.

¹ *Quiritium indigenam sermonem*] Linguam Romanam. A Quirino, qui Romulus est, dicti sunt Quirites, qui Romani ab eodem Romulo.

⁸ *Ærumnabili labore*] Aldus ærumnali; minus bene. Noster infra, lib.

gressus excolui. En⁹ ecce præfamur¹ veniam, si quid exotici ac forensis² sermonis rudis locutor offendero.³ Jam [2 hæc equidem³ ipsa vocis immutatio desultoriæ scientiæ⁴ stylo, quem arcessimus,⁴ respondet. Fabulam Græcanicam⁵ incipimus, lector, intende, lætaberis.

THESSALIAM,⁵ (nam et illic originis maternæ nostræ fundamenta a Plutarcho illo⁶ inclyto,⁶ ac mox Sexto philo-

cum id suscepissem nullo magistro docente. Jam ergo rogo veniam, si ego imperitus locutor lingua, mihi extranea et peregrina, in aliqua re peccavero. Jam quidem hæc ipsa mutatio sermonis convenit stylo artis transformatoris quem trahimus in usum. Exordimur Fabulam Græcam; adverte animum, Lector; gaudebis.

Ibam in Thessaliam, (illic enim principia mea stirpis maternæ derivata ab illustri

cretius lib. vi. 'Illud in his rebus miserandum, et magnopere unum Ærumnabile erat.' Ms. *excolui*. Colvius, Roman. Ald. et Ven. *ærumnabili* l. minus bene. Lib. viii. 'Ærumnabili se subtrahere vitæ tacita decrevit.' Elmenh.—9 Bertinus, *Sed*. Id.—1 Displicet mihi mutatio numerorum. Malim itaque, *præfabor*. J. Gruterus Suspect. Lect. l. iii. c. 12. Palatinæ Bibliothecæ Codex, *præfabor*. Wower.—2 Idem Becichemus legit *effudero*, quemadmodum et Lipsium etiam coniecisse monere me fingerat. *Colo*. in *Add*.—3 *Hæc quidem*. Idem liber Ms. *Hæc eq*. Colv.—4 *Accessimus*. Venetis cusum *accerissimus*. Colv. Rectius arbitror *arcessimus*. Wonwerius. Scaliger *arcessimus*. Recte. Elmenh.—5 Scriptus, *Fab. Græcam*. Nihil mutare volui. *Colo*. *Græcam*: Pal. *f. Græcam*. Vulgo, *f. Græcanicam*. Elmenh.—6 Idem liber, *Plut.*

NOTÆ

viii. 'Ærumnabili se subtrahere vitæ tacita decrevit.'

¹ *Exotici ac forensis*] Romanus sermo Apuleio peregrinus erat, utpote Afro et Athenis educato. 'Forensis' vel extraneum sonat, nomine derivato ab adverbio 'foris,' vel oratorium a foro, in quo Oratores causas agebant.

² *Desultoria scientia*] Magis, cujus ope homines in varias animalium formas ex humana transire, ac veluti desilire credebantur. Desultorii equi dicti, ex quorum uno in alium homines agilitate corporis præditi intercurrendum desiliebat, et illi homines 'desultores.'

³ *Quem accersimus*] Sic legit Priæus. In Venet. Editione est *arcessimus*. Scaliger reponerat *arcessimus*. Priæi lectionem firmat ipse

Apuleius infra lib. v. 'Nec ullo te genere mortis accersito perimas.'

⁴ *Fabulam Gr. [Græcam]* Tum quia scena ejus Thessalia est, Græciæ regio: tum quia desumpta est ex Luciano, qui idem argumentum Græce tractavit.

⁵ *Thessaliam*] Hujus Provinciæ limites hos ponit Herodotus, in Polymynia: ab Oriente montes Ossam et Pelion: a Septentrione Olymum; ab Occasu Pindum; a Meridie Othryn. Magorum herbarumque ad Magica veneficia pertinentium forax habita est, eoque nomine passim apud Auctores celebrata. Fuit et Thessalia Macedoniæ urbs, teste Plinio.

⁶ *A Plutarcho illo*] Servius ad lib. x. *Æneid*. 'Antiqui illi vel magnitudini vel nobilitati assignabant.'

⁷ *A Plutarcho illo inclyto*] Matrem

sopho^a nepote ejus prodita, gloriam nobis faciunt,) eam Thessaliam ex negotio petebam.⁷ Post ardua^b montium, et lubrica vallium,^b et roscida cespitum, et glebosa camporum emensa,^c in equo indigena peralbo vehens,⁹ jam eo quoque admodum fesso, ut ipse etiam fatigationem¹ se-

illo Plutarcho, ac deinde a Sexto Philosopho ejus nepote, sint mihi decori,) ibam, inquam, in illam Thessaliam. Postquam superavi montes præruptos, et valles declives, et cespites rotulentos, et campos glebis plenos, incidens equo candidissimo in illa regione nato, qui erat etiam valde fatigatus, desilio in pedes, ut ego quoque

~~~~~

ipso et originis materia. Colv.—7 Becichemus ait, in veteribus codicibus suis addi, *duerenico seduente*: unde legit, *puero unico me sequente*. Enim Appuleius sese unico famulo comitatum fuisse sæpius meminit. Colv. in *Add. Deme eam Thessaliam*, nec sententiæ quidquam detraxeris. Sed amat Apuleius easdem dictiones interrupto sermone per hypostigmen elegantiae studio iterare. Lib. II. Florid. 'Verbaque, quas volitantia poetæ adpellant, ea verba, detractis pinnis,' &c. Et alibi sæpiuscule. Quod et aliis scriptoribus per esse familiare, ex eorum lectione deprehendere est. Jurisconsultos etiam ipsos hinc non abhorruisse, singulari capite ostendit juris ipse consultissimus Jacobus Rævarius Variorum libro quinto. *Brant.*—8 *Postquam ardua*. Idem Ms. *Post ardua*. Colv. Ambigo an Latine dicatur, emergere ardua montium. Itaque labor ut scribam ultima voce *emensi*. Sic lib. VIII. Metam. 'Sylvosi montis asperum permensi jugum:' et iterum, 'Dieque toto campestris emensi vias.' Sed hoc minutum minuto minutius. *Gruter. Susp.* l. III. c. 12. Palatin. Cod. *emensi*. Wower. Lege ex Flor. *Post ardua, &c. emensa*. Vulgo, *Postquam et emersi*. Male. Libro octavo: 'Sylvosi montis asperum permensi jugum:' et mox post: 'Dieque tota campestris emensi vias.' *Elmenh.*—9 *Me equo i. p. vehens*. Delet Ms. rð me. Wowerius. Ms. in equo i. p. v. Gellius ex Quadrigario l. II. c. 2. 'El consuli pater proconsul obviam in equo vehens venit.' *Roald.* Florent. *me equo i. alii, in equo i. Elmenh.* Legerim, in equo indigena peralbo vehens. Quadrigarius Annal. VI. apud Agel. lib. II. c. 2. 'El consuli,' &c. 'Vehens' pro eo qui vehitur. Scilicet neutrum pro passivo Veteribus crebrum. M. Tull. in Bruto sive de Claris Orator. 'Cajus in adolescentiam per medias laudes, quasi quadrigis, vehementem;' pro qua voce non recte ibi a Dionysio Lambino supponi *volantem* jam pridem viri docti observarunt. Sic Suetonius Domitiano cap. 11. 'Quoad movissime simul gestanti,' i. e. dum simul gestaretur in essedo. *Brantius.*—1 *Ut etiam fat.* V. C. Ms. ut ipse fat. Leg. ut ipse etiam fat. *Roald.*—2 *Sudo-*

NOTE

habuit Apuleius Salviam ex Plutarchi Chæronensis genere. Chæroneas tamen Bæotiæ civitas est, non Thessaliæ. Sed Salviam majores fortasse ex Bæotia in Thessaliam migraverant.

^a *Mox Sexto Philosopho*] Sextus hic, Plutarchi nepos, præceptor fuit M. Antonini Pii Imperatoris. Extat hodie liber ejus de Medicina Animalium.

^b *Ardua montium, et lubrica vallium, &c.*] Græca phrasis est, τὰ ὄρη καὶ τὰς ὁδοὺς: cum dicere debuisset 'arduos montes, lubricas valles, roscidos cespites,' &c. Similiter dixit Velleius Paterculus 'per avia itinerum fugiens.' Innumerabilia exempla reperias apud Auctores.

^c *Emensa*] Passive hic, sæpius tamen active usurpatur.

dentariam^d incessus vegetatione discuterem, in pedes desilio, equi sudorem fronde curiose exfrico,^a aures remulceo,^f frænos detraho, in gradum lenem sensim proveho, quoad lassitudinis incommodum alvi solitum ac naturale præsidium^g eliquaret. Ac, dum is jentaculum ambulatorium,^h prata, qua præterit,⁴ ore in latus detorto pronus

disiparem agitationis ambulationis lassitudinem sedendo contractam. Defrico studiosæ sudorem ex fronte equi, demulceo manibus ejus aures, aufero fræna ex ore, deduco illum paulatim lento passu, donec consuetum et naturale remedium evacuætionis alvi dissiparet molestiam lassitudinis. Et, dum ipse demisso capite capiat pabulum inter ambulandum converso oblique ore ad prata quæ prætergreditur, ad-

~~~~~

rem fronte c. exfrico. Non parum placuit mihi hæc hujusce loci scriptura, quæ eidem libro optimo debetur. Antea ubique lectum: *Equi sudorem et frontem curiose extrico.* Colvius. *Fronte exfrico.* Ex hac veterum librorum scriptura malit etiam Becichemus, *fronde curiose exf.* Idem in Add. Sunt qui legant *fronde.* Wowerius. Bertinus et Ro. s. et *frontem c. extrico.* Elmenh.—3 Henricus Albertus Hamilton, Juvenis humanissimus, nec protritæ doctrinæ, naturale residuum vel præsidium Apuleium scripsisse putat. Elmenh. Lege cum Hamiltonio *naturale residuum*: nam vulgata lectio sensum nullum habet. Seneca de Constantia Sapientis cap. 13. 'reliquias et effusa' vocat. Cælius Aurelianus 'egeriem' sive 'egestionem': Arnobius 'proluviem.' Noster lib. iv. pag. 144. 'extremi liquoris asperginem.' Medici *περὶ τὴν ἄσπερον, ἀσπιδεῖαν.* Idem in Add.—4 In eodem libro *prataque præterit.* Ibidem *pronus affecto*; ex quo quid extricem jam non habeo. Enim locus neutiquam mihi sanus videtur. *Colo.* Idem [Becichemus] ductu veteris scripturæ: *Ac dum is jentaculum ambulatorum, prata qua præterit, ore in latus detorto, pronus affectat.* Idem in Add. Recte hunc locum constituit Becichemus. Sic hoc eodem libro, 'Avidus affectans poculum.' Lib. iii. in f. 'Rosas labiis undantibus affecto.' Lib. x. 'Pabulam lætissimi graminis libens affectabam.' Gruter. *Susp. Lect.* iii. 12. Varie doctorum ad hæc verba observationes. Facilis emendatio: *Ac d. i. j. a. prata quæ præterit, ore i. l. d. pronus affectat.* *Affectat* scribit Cod. cænobii Bertiniani. Wower. Estuavit, ut apparet, in loco recte constituendo Colvius tunc, fateturque, cum pro *affectat* in libro tuo reperisset *adfecto*, nihil se indidem extricare potuisse, atque adeo locum desperatum relinquit. Et est sane talis, in quo magna ingenia merito desuident. Nam mihi statim in principio-jentaculum illud equi ambulatorum minime placet, nec, quid illo *affectat* fieri possit, satis teneo. Manuscriptus Bertinianus non valde variat legitque: *Ac, d. is j. a. p. oreque in l. d. p. adfectat d.*

NOTÆ

^a *Fatigationem sedentariam*] Torporum illum, qui ex diuturniori sessione et equitatione contrahitur.

^f *Fronde [Fronte] exfrico*] Sunt qui legant *fronde*, non inepte; foliis enim arborum, aut gramine, vel palea, si suppetat, eorum sudorem detergere solent.

^h *Aures remulceo*] Hoc est, manibus leniter frico, idque secundum flexum villorum. Demulcere caput inter blanditias. Terent. 'Non possum pati quin tibi caput demulceam.'

^g *Jentaculum ambulatorium*] Herbas quas inter ambulandum carpebat.

affectat, duobus comitibus, qui forte paululum præces-
serant,⁵ tertium me facio. Et,⁶ dum ausculto quid sermo-
nis agitaretur,⁷ alter exerto⁸ cachinno,¹ Parce, inquit,¹ in

*jungo me tertium duobus, qui forte fortuna progressi erant aliquantulum. Et, dum
capto auribus quid dicerent inter se, unus ex illis claro cum risu, Desine, ait, men-*

~~~~~

comitum q. f. Ex quibus suspicari, immo negari mihi collubum, legendo : *Ac dum sitiens aculam ambulat, ac jam prata quæ præterit, ore i. l. d. p. affectat* ; pro *is jentaculum* feci, ut vides, *sitiens aculam* vel aquilam, sicut et apud Plautum scriptum fuerat. *Affectat* malui : scimus enim ut soleant equi inter eandem gramen retro mordicus appetere et affectare. Sed hanc conjecturam calidam nimis et sub manu quasi natam ulli me doctorum probaturum neutiquam sperare debeo. Et mihi tamen idem quod ceteris licere puto. Nec est quod meas nugas quisquam mihi vitio vertat. Et vero comperi postea, Becichemum ante annos centum *affectat* legendum similiter conjectisse, cujus tamen cetera emendatio mihi placere nequit, quamvis eam probet amicissimus mihi Janus Gruterus *Suspicionum* suarum lib. III. cap. 12. Cogitavi etiam alia, sed unum potissimum hic appingam : *Ac dum is lente ac viam ambulatoriam pratæque præterit, oreque in latus detorto pronus affectat, &c.* Minima certe licentia i pro *l*, et contra. Ait equum suum modo lente et veluti viam ambulatoriam ivisse, modo pronum sive celerem secutum esse. Sed jam nugaram tandem et me pœnitet. *Sciopp. in Susp. Lect. ad Lipsium.* Egroti sunt Somnia, quæ de hoc loco Suspect. Lect. I. 1. Epist. IV. scripsimus : et, quamvis ne nunc quidem certiora habeam, potius tamen legerim : *Ac dum is jentaculum ambulatorium, pratæque quæ præterit, ore in latus detorto pronus affectat.* Jentaculum (sive, ut est in Colviano et Fulviano Ms. semper, in aliis etiam aliorum auctorum scriptis exemplaribus, *Jentaculum*) appellat gramen, quod equus ille ambulando appetit. Sic infra pag. 11. caseum cum pane appellat *'jentaculum.'* *Affectat*, ut infra, pag. 11. *'Avidus affectans poculum.'* Et lib. X. (p. 232. Ed. Pric.) *'Pabulum graminis libens affectabam.'* *Idem in Symb. Crit.* Bertinus, *oreque in latus.* Recte *affectat* Becichemus. In Florent. Manuscript. est, *p. adjector.* In Roman. et Aldo, *p. allecat.* In Palat. protinus *adjector.* In Bert. *p. adjectat.* Male. Infra, *'Avidus affectans poculum.'* et Libro decimo, *'Pabulum graminis libens affectans.'* Elmenh.—5 *D. c. q. f. p. process.* Vulgo *comitum.* Colvius. Manuscriptus Bertinianus *comitum* et *processerant.* Ex quibus hoc *processerant* impendio probo. *Sciopp. Susp. Lect. I. 4.* Aldus et Bert. *comitum.* Bert. *process.* Elmenh.—6 Ms. At. Colv. Item Oxon. *Ac dum*, ut supra, Palat. Ed. Junt. post. Sed Reg. Fux. *jam dum.* Celeritatem aviditatemque audiendi indicat illud *jam.* Ond.—7 Sic vulgo. Elmenh. Gell. I. II. 26. *'Sermones agitantur.'* Secutus sum Edd. Junt. post. Wouwer. et Elmenh. *agitant.* Sic enim Mss. Florent. Pith. Palat. Fux. Regius. Petrarhæ. Ond.—8 *Exerto.* Primum quero, rectene coner legere *exerto* ? ut ea id phrasi dictum sit, qua multa libris sequentibus, *'exerta voce,' 'exerto clamore,'* et lib. quinto, *'longum exclamare ;'* et lib. quarto, *'solidum exclamare.'* De risu superest alter locus non absimilis, qui attendendus e lib. VI. ut emendetur : *'Venus,'* ait, *'lætissimum cachinnum extollit, et qualem solent furenter irati.'* Legendum arbitror, *latissimum cachinnum*, suadente ipso

NOTÆ

¹ *Affectat*] Sic recte Marinus Becichemus. Alii *allecat*, alii *adjectat*, pronat se, avidus affectans poculum.
male. Hoc eodem libro infra : *'Ap-*

¹ *Exerto cachinno*] Sic lege, non ex-

verba ista hæc,⁹ tam absurda, tamque inania¹ mentiendo. Isto accepto, sitior² alioquin novitatis, Immo vero, inquam, impertire sermone³ non quidem curiosum,¹ sed qui velim scire vel cuncta, vel certe plurima: simul jugi quod insurgimus⁴ aspritudinem⁴ fabularum lepida jucunditas lævi-

tiri istis sermonibus tam ineptis, et tam portentosis. Hoc audito, ego avidus ceteroqui novitatis, Contra vero, inquam, fac me participem tuæ narrationis, non quidem quod sim curiosus, sed quia velim scire aut omnia, aut saltem permulta: eodem opera elegans suavitas fabularum complanabit scabritiem mentis in quem scandimus.

*****

Apuleio lib. x. 'Ac dein risu ipse quoque latissimo ad usque intestinorum dolorem redactus.' Iterum lib. vii. de Asino: 'Cœpit risu latissimo gestire.' Alibi ejusmodi cachinnus 'clarissimus' nuncupat. God. Stewechius. Exerto c. Aldina, Veneta, Rom. Ber. et Basileensis posterior, exerto euck. Basil. 1. extorto. Nihil rectius scripta, quam posuimus, lectione. Nec pluribus id habet probari. Colo. Rom. Ven. et Bertin. exerto. Male. Elmenh. Exerto prave Reg. Pith. Fax. cum Edd. ante Colv. Infra h. libro, 'Exerte clamitans.' Oud.—9 *Ista hæc*. Ill. Pinellus *ista hæc tam absurda*: nisi placeat, in verba isthæc. Putean. Obsurda Ed. Beroald. tanquam imm. Bas. pr. Oud.—1 *Immanis*. Malim cum Bertin. *inania*, ut in Apologia pag. 301. 'Quæ omnia tam falsa, tam nihili, tam inania ostendam.' Sciopp. in Symb. Bertin. et Palat. *inania*. Elmenh.—2 Basil. 1. *sitior*. Censuerim emendandum, si fors tanti, Martianum Capellam lib. 1. 'Ac vorax hominum, sititorque etiam sanguinis gradiebatnr.' Vulgo, *Ac vorax omnium, sititorque*. De Plutone loquitur. Colo. Pal. *sciicator*. Basil. *sitior*. Male. *Sitior novitatis* Firmico Astronom. libro octavo, capite sexto, est, 'qui nova quæque curiosa desiderii cupiditate sectatur, eaque intelligere avide studet.' Vide Indicem. Elmenh. Ms. Bemb. *sciicator*. Mangani *sciicator*, alia manu in marg. *sitior*. Putean.—3 Ms. *sermones*. Rom. *sermonem*. Beroaldus legit, *curiosum*. At sæpius curiositatis suæ meminit Apuleius. Quod passim in hoc opere videre est. Ms. *curiosus*: non melius. Colo. *Impertite sermonem non quidem c. &c.* Si de mendo hujus loci constaret, facili negotio emendarem: *imperti sermone hominem curiosum, et qui velim*: nec enim longius diverto ab literarum apicibus. Sed crediderim potius *curiosum* hic accipi, quomodo forsitan Plauti Stichæ 8c. 'Famem': 'Nam curiosus nemo est, quia sit malevolus.' Ant verius, ut Imperatores lib. xii. Codic. Tit. 26. Gruter. Suspice. l. iii. c. 12. Conjectura Fulvii, *impertite hominem non q. c.* Sciopp. Symb. Cr. Florentini duo, i. *sermones n. q. curiosus*. Beroaldus: i. s. n. q. *curiosum*. Fulvius: i. *hominem n. q. c.* Gruterus: *in hominem curiosum, et qui v.* Britannicus mala distinctione hunc locum non correxit, sed corrumpit, ad Juvenal. Satyræ 1. Elmenh. Mang. *sermonem*. Hinc Beroaldus legit: i. *sermonem: n. q. curiosum, &c.* Putean.—4 Sic Vetus. Colo. Alii *asperitudinem*. Elmenh. Mælo cum veteri codice legere *aspritudinem*. Brant. Paulo ante, j. *quidem in.*

NOTÆ

orto, Exertus cachinnus est clarior ac solutior risus cum oris et narium sono, sæpius irrisorius.

¹ *Parce, inquit, &c.*] Miram aliquam et fide majorem historiam narraverat alter, quam hic sibilo et cachinno

Delph. et Var. Clas.

excipit.

¹ *Curiosum*] In malam partem accipe pro loquaci, malevole, et eo qui aliena curat, eaque nihil quæ ad se attinent.

⁴ *Jugi quod insurgimus*] Id est, in

Apul.

D

gabit.⁵ [3] At ille qui cœperat, Næ, inquit, istud mendacium tam verum est, quam si qui velit dicere, magico susurramine^a amnes agiles reverti,^o mare pigrum colligari,⁵ ventos inanimes⁶ expirare, Solem inhiberi, Lunam despumari,^{7p} stellas evelli, diem tolli, noctem teneri. Tunc ego in verba fidentior, Heus tu, inquam, qui sermonem jeceras priorem, ne pigeat te, vel tædeat reliqua pertexere.⁸ Et ad alium: Tu vero crassis auribus¹ et obstinato corde respuis quæ

Sed ille, qui inceperat, Profecto, inquit, istud mendacium aque verum est, ac si quis dicat fieri magico incantamento, ut fluvii celeres redeant in fontes suos, ut pelagus immotum constringatur gelu, ut venti flatu destituti deficiant, Solis cursus sistatur, Luna cogatur spumam fundere, sidera revellantur Cælo, auferatur dies, et nox producat. Ego tum factus audacior ad loquendum, Heus tu, inquam, qui inceperas priorem narrationem, ne graveris absolere quod superest. Et conversum ad alium, Tu autem, inquam, obtuso auditu et pertinaci animo repudias quæ refe-

Fux. Mox de more Mss. et edd. vett. Ne. Palat. Fnx. Par. Guelf. inquit, Ne, inverso ordine. Reg. Ne illico mendacium verum est, sine rō tam. Fux. illud mend. Oud.—5 Congelari rectius sit. N. Heins.—6 Inanimes Ms. Fnx. Roald.—7 Et hic cum eodem codice despumari lego. Brant.—8 Ald. Ven. prætexere. Colv. Male. Elmenh. Præt. etiam Junt. pr. haud dubie perpe-

NOTE

quod surgimus, seu ascendimus. Sexcenta ejusmodi apud Apuleium reperias loca, quibus præpositio verbum componens casum suum post se regit, tametsi non repetatur.

^a *Magico susurramine*] Incantamenta enim clam et summissa voce a Magis proferebantur, et quasi insusurrabantur, ne a profanis audiri possent.

^o *Amnes agiles reverti, &c.*] Megæra apud Claudianum lib. 1. in Rufinum: 'Ire vagas quercus, et flamina stare coëgi, Versaque non prono curvavi flumina lapsu In fontes reditura suos.' Enothea apud Petronium: 'Mihl pontus inertes Summittit fluctus, Zephyrique tacentia ponunt Ante meos sua flabra pedes, mihl flumina parent, Hyreanæque tigres, et jussi stare dracones. Quid leviora loquor?

Lunæ descendit imago Carminibus deducta meis,' &c.

^p *Lunam despumari*] Valerius Flaccus Argonautic. lib. vi. 'Quamvis Athracio Lunam spumare veneno Sciret, et Hæmonia agitari cantibus Umbras.' Lucanus lib. vi. 'Et patitur tantos cantu depressa [Luna] labores, Donec suppositas propior despumet in herbas.' Spuma, quam Luna fundebat cantu depressa, lunare virus dictum est, quod quidem non nisi summo labore emittere sidus illud creditum, eaque de causa carmina Veneficarum valde formidare. Aurel. Nemesianus Ecloga iv. 'Cantavit quod Luna timet, quo rumpitur anguis.'

¹ *Tu vero crassis auribus*] Alterum alloquitur comitem verbis prioris non credentem.

forsitan vere perhibeantur.⁹ Minus hercule calles pravissimis opinioibus ea putari mendacia, quæ vel auditu nova, vel visu rudia, vel certe supra captum cogitationis ardua videantur: quæ si paulo accuratius exploraris, non modo compertu evidentia, verum etiam factu facilia senties.¹ Ego denique vespera,² dum polentæ³ caseatæ⁴ modico securius offulam grandiore⁴ in convivas æmulus⁵ contrun-

runtur fortasse vere. Profecto nescis ea, quæ apparent vel nova auribus, vel insolita oculis, vel certe difficiliora quam ut possint comprehendi cogitatione, existimari mendacia opinionibus falsissimis; quæ si perscrutatus fueris paulo diligentius, comperies non solum posse clare cognosci, sed etiam facile fieri. Postremo heri vesperi, cum ego vellem avidius mordere frustum paulo crassius placenta caseo condita,

~~~~~

ram. *Aliqua pro reliqua est in Fux. Oud.—9 Ms. prohibeantur. Colv. Mox Ed. Beroald. videntur: et Reg. et Fux. Ms. non incomperita cuquam, verum e. facta f. ac pro denique Cod. Barthii, qui id notandum duxit, denique. Oud.—1 Malim sentias. N. Heins.—2 Cusi omnes et Ms. vespera. Secutus hic sum fidem Bapt. Pii, qui ita esse in scriptis libris a se inspectis testatur. Festus: 'Vesperna apud Plautum cœna intelligitur.' Vide et Donatum in Eunuchum Terentii. Ergo *vesperna*, id est, in cœna. *Colo.* Miror tam diu inhæsisse vocem *vesperna*: cum omnes libri manu scripti legant, *vespera*: et Charisius ex Cæsare notet, '*vespera*' dici pro, *vesperi. Woner.* Non utique quaque sana hæc sunt. Primum enim testatur Colvius, in omnibus cœsis et scriptis codicibus legi *vespera*: quomodo et ego in Bertiniano et Fulviano Ms. reperi. Laudat Charisius lib. II. Cæsaris hæc ad Frontonem verba: '*Vespera fatigatus, luce dormitans:*' ubi '*vespera*' pro, *vesperi*, dixerit, sicut '*luce*', mane. *Vesperna* vero, pro *vespernae* sive cœnæ tempore, Latium non est. Hic infra pag. 61. lib. IV. '*Remonstrat horrendum, ubi vespera argentum recondi viderat.*' Sciopp. in *Susp. Lect. et Symb. Cr. Vespera.* Sic scriptum in omnibus manu scriptis et editis, quod importunissime Baptista Pius Sylloge 3. cap. 55. Colvius, et Vulcanius in *vesperna* transmutarunt. Infra: '*Demonstrat,*' &c. Vide Indicem. *Elmenhorst.*—3 An *placenta*? *Ælianus Var. Hist. lib. III.* 'Ο δὲ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ πλακούντῳ, ἤρετο, τί βούλεται τὸ πῆμα ἐκείνο εἶναι; ὃ δὲ κομίζων ἀπεκρίνατο, ὅτι ἐκ μέλιτος καὶ τυροῦ καὶ ἄλλων τῶν κατεσκευάσθαι. Et hodie *placenta* fiunt ex caseo. Plura in hanc rem hic Beroaldus. *Colo.*—4 In vulgatis codicibus subiungitur *mordico securius*, vel *modico securius*, quod in Ms. non est, et nos induximus. Si retinendum putes, legeris potius: *mordicus securi in conv. æmulos c. gestio.* Colvius. *Of.**

NOTÆ

¹ *Vespera*] Heri vesperi. Similiter lib. II. '*Vespera quoque cum somno concederes.*' Et aliis locis bene multis imitatus videtur Græcos, qui ἑσπέρas eodem sensu dicunt. Xenophon Ἑλλῶν. IV. 'Ἑσπέρas συνδέειν αὐτῶν, heri vesperi cœnavi cum eo.

² *Polenta caseata*] *Polentæ* nomine hordeacea farina, et quicquid ex ea

fieret, appellabatur. Græci τὰ ἀλφειά dicunt. *Polenta caseata*, de qua hic loquitur Apul. libum fuit ex hordeacea farina caseo indito subactum, quod genus cibi glutinosum esse solet, præsertim si calidum devoretur. Τυρόντα πλακούντα habet Hesychius.

³ *In convivas æmulus*] Sic *Elmen-*

care gestio, mollitie cibi glutinosi faucibus inhærentis, et ima gula⁶ spiritus detinentis, minimo minus interii. Et tamen Athenis proximo⁷ Pœcilem porticum⁸ isto

impulsus nempe amulatione convescentium, nihil propius factum est, quam ut suffocarer mollitie viscosa esca, quæ adhærebat gutturi meo et intercludebat animam in infima parte faucium: et nihilominus vidi nuper his ambobus oculis Athenis ante

~~~~~

modico grandiore. In quibusdam libris legitur, *mordico securius* of. Palatians, *modico securius*. Bertinianus, *mordicibus securus*. Fulvianus, *modico secus*, quo denno usus Apul. et 'paulo secus.' Sed præferre visum Aldinam editionem, quæ sensum minus involutum exhibet. Wower. In libris quibusdam legitur: *pol. cas. mordico securius* off. *grandiore*, &c. In aliis: *modico securius*. In Bertiniano: *mordicibus securus*. In Fulviano: *modico secus*: quod postremum nescio locumne hic habere possit. Inferius quidem pag. 13. 'modico secus' usurpat, pro, paulo uberius: 'Et cum dicto,' inquit, 'modico secus progressus ostium accedo.' Sic 'paulo secus' inf. pag. 231. 'Exemplum ejus rei paulo secus simillimum:' quod Græcis est *μεινὸν δεῖν*. An igitur et hic dixit Apuleius, se offulam modico secus grandiore polentæ caseatæ deglutisse? *Grandior polentæ* Græcismus pro, grandior quam polenta. Sciopp. in *Symb. Crit.* *Offulam modico grandiore*. Ita rescripti ex Florentinis, in quibus est *modico secus* et *modicus*. Aldus et Venet. *mordico securius* off. *gr.* Bertin. *mordicibus securus* o. g. Infra: 'Frustulum panis, quod primum sumseram, quamvis admodum modicum mediis faucibus inhærebat.' Elmenh. Quæ in vulgatis codicibus subjunguntur, *mordico securius*, vel *modico securius* (quod laudatur J. Britannico, veteri Juvenalis interpreti) quia in Ms. non sunt, inducuntur a Petro Colvio eruditissimis anis in hunc auctorem Notis. Si cui tamen retinere visum, illius pace legerit: *mordicus securi in convivas æmulos contr. gestio*. Joannes Isaac. Pontanus suis in Macrobiium conabatur: *dum polenta caseata immordico securius, offulamque grandiore*. Sed quid si *modico prius*, ut mox, 'Modico prius, quam Larissam accederem,' aut 'Modico sequius,' ut alibi hoc ipso libro quoque legendum monemus? Brant.—5 *In convivas æmulos*. Verba ista accipiunt omnes, etiam Becicheinus, tanquam si *contruncare offulam in convivas æmulos* significet, dividere et parti inter convivas. Meo animo male: qui suspicor aut reponendum: *in convivas æmulus*; aut *æmulos* antique positum pro eo, quod est *æmulus*. Plane vult Apuleius se, dum certat cum conviviis, eosque in omnibus imitari gestit, grandiori polentæ caseatæ bolo pæne suffocatum. Gruter. *Suspici. L. 1. 11.—6* *Ms. mea gula*. Colvius. *Ima gula s. detinentis* V. C. Aldus vero pro *gula* habet *gula*. Utrumque rectum. Roald. Flor. et Palat. *mea gula*. Elmenh.—7 Non contemnenda J. Gulielmii amici amicissimi mei conjectura exante. Colvius. *Proxime et ante P.* Scribe ex Fulv. *proxime ante Pœcilem*. Wower. *Proximo et a. P.* Malim *proxime*: quasi dicat: Proxime

NOTÆ

horat. et Pricæus recte. *Æmulus* in convivas est, qui, ne plus se edant, timet, ideoque avidius vorat. Veterem lectionem *in convivas æmulos* retinet Gasp. Barthius Advers. l. xxiv. c. 1. et facete, per convivas æmulos, canes intelligit; sed minime placet commentum illud.

⁶ *Athenis prox.* [proxime] Sic lege, non proximo. Mire hic hallucinatus est Beroaldus, qui proximo retinet, et interpretatur, appropinquo. Proxime hic sonat, nuper: ante hos paucos dies.

⁸ *Ante Pœcilem porticum*] *Ἀπὸ τῆς Παικίλης*, id est, Varia, porticus fuit

gemino obtutu circulatorem^{*} aspxi equestrem spatham[†] præacutam mucrone infesto devorasse: ac mox eundem, invitamento exiguae stipis, venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium,[‡] in ima viscera condidisse. Et ecce, pone lanceae ferrum, qua bacillum inversi teli[§] ad occipitium per inguen^{||} subit, puer in mollitiem decorus insurgit: inque flexibus tortuosis enervam[¶] et exossam saltationem[‡]

porticum *Pœcilem præstigiatores quendam deglutientem gladium equestrem acutissimum, acuminis in os converso; et deinde eundem immergentem in intima præcordia spiculum ea parte qua intendit necem, proposita vili mercedula. Et statim post ferrum spiculi pusio effaminata pulchritudinis ascendit ea parte, qua baculus lanceae condita penitus fertur ad posteriorem partem capitis per imum ventrem: et exhibet saltationem mollem et infractam, flectendo se et complicando variis modis*

Pœcilem, et quidem ante Pœcilem. 'Proxime' cum accusandi casu jungi novum non est illi, qui Sallustium aliosque auctores triverunt. Sciopp. in Symb. Crit. Alii Athenis proximo. Gulielm. Veris. lib. II. cap. 14. Ezante P. p. Bertinus a. Pœcilem. Vide Pausaniam lib. I. pagina. 27. Plinium libro XXXV. capit. 9. Elmenh. Mox male carent τῇ isto membranæ Palatinæ et Guelferb. Oud.—8 Bertinus, exitum. Elmenh.—9 Mang. immissi t. Puteanus. Fux. inv. coli. Roald. In Guelph. non leguntur bacillum inversi teli, et mox est subito, ut in Palatino. Oud.—1 Col. Ald. inguen. Venet. ingruimen. Colvins. Fux. per inguen. Roaldus. Inversi teli ad occip. per inguen. Sic Aldus et Florent. primus. In altero est: i. t. per ingluviem. Roman. Bertin. i. t. a. o. per inguen. Elmenh.—2 Bemb. enervem. Putean.—3 Legerim cum

NOTÆ

Athenis, variis picturis ornata opera Polygnoti et Myconis. In ea videbatur depicta Pugna Marathonica, in qua Miltiades centum millia Persarum et Medorum profligavit. Hinc Persio dicitur: 'Braccatis illita Medis Porticus.' Παισιανδρεων antea dictam hanc porticum reperio apud Diogenem Laërt. in Zenone. Hæc Παισιανδρος Zenonis auditorum fuit, et ab ipsa Stoici dicti sunt ejus discipuli. Fuit et alia Pœcile porticus in Elide, teste Pausania. Quæ a Plinio heptaphonos appellatur, quod in ea vox redderetur septies.

^{*} *Circulatorem*] A circulo dicti circulatores. Sunt, qui Græcis θαυματοποιοί, vagi homines, qui præstigiis quibusdam ac manuum agilitate spectantium aciem fallunt, quique, ut ait Plutarchus, τὰ λακωνικά εἶλην διὰ μι-

κρότηρα κτείνων, Laconicos enses utpote breviores devorabant.

[†] *Equestrem spatham*] Vegetius docet gladios majores vocari spathas, minores vero semispathas. Spatha equestris videtur discrepuisse a pedestri. Fuerit forsitan brevior et latior, quales sunt acinaces.

[‡] *Qua bacillum inversi teli*] Lego *immersi*, in viscera nempe Circulatoris. Quid enim sibi velit hoc loco *inversum telum*, non satis liquet mihi.

[§] *Per inguen*] Sic habent permultæ Editiones. Nonnullæ *per ingluviem*. Ex utraque lectione sensus elici potest commodus. Si *ingluviem* legere malis, repone in interpretatione 'per gnam,' loco harum vocum 'per imum ventrem.'

[¶] *Enervo. et exoss. saltationem*] Nervi et ossa roboris et vigoris in corpore

explicat, cum omnium qui aderamus admiratione. Diceres Dei medici^o baculo, quod ramulis semiampulatis nodosum gerit,⁴ serpentem generosum^o lubricis amplexibus [4] inhærere.³ Sed jam cedo, tu sodes, qui cœperas,⁴ fabulam remetire. Ego tibi solus hic⁵ pro isto credam, et, quod ingressu⁶ primum fuerit stabulum, prandio participabo.⁷ Hæc tibi merces posita est. At ille: Istud quidem, quod polliceris, æqui bonique facio;^f verum, quod inchoaveram, porro exordiar. Sed tibi prius Solem istum videntem

cum stupore nostrum omnium qui astabamus. Diceres illum esse anguem magnanimum, qui complexibus sinuosis inhæreret baculo Æsculapii, quem Deus ille gestat nodis asperum, ramulis tantum semiresectis. Sed nunc dic age, tu, qui exorsus eras narrationem, repete eam ab initio. Ego solus hic habeo tibi fidem hujus loco, et faciam te participem mei prandii in proxima caupona, in quam poterimus intrare. Hoc præmium tibi constitutum est. Tum ille: Haud equidem magni pendo, quod promittis; sed tamen jamjam resumam a principio, quod inceperam. Verum

V. C. inerrare. Wower. Alii inerrare. Elmenh.—4 Ms. acceperas. Scribe, *occeperas*: ut et doctissimo amicissimoque Theodoro Cantero visum. Colv.—5 Ms. hæc. Ald. hac. Colv.—6 Idem Cod. ingressum. Idem. Bertin. Cod. et hic et infra pag. 12. habet ingressui. Sciopp. Symb. Cr. Pal. ingressum. Elmenhorstius. Bemb. quod ingressi pr. fuerimus stabulum. Putean.—7 Ms. participato. Et, quod sequitur, sic: *Hic tibi merces exposita est.* Ald. vero, *Hæc tibi m. &c.* Colvius. Ms. Fulv. *Hæc tibi.* Sciopp. Symb. Cr. Pal. et Bert. *Hæc m. t. exposita e.* Elmenhorstius. Bemb. *hæc t. m.* Putean.—

NOTÆ

causa sunt. Hinc mollem et agilem saltationem enervem et exossem vocat, quasi dicas, nullo corporis vigore præpeditam. Enodem dicat Claudian. 'Quis magis enodes late-
rum detorqueat artus?'

³ *Dei medici*] Æsculapii, Apollinis ex Coronide Nympha filii. Plures Æsculapios facit Cicero lib. iii. de Natura Deorum.

⁴ *Baculo quod nodosum gerit*] Festus de Æsculapio: 'Bacillum nodosum habet, quod artis difficultatem significat.'

⁵ *Serpentem generosum, &c.*] Cur serpens baculo Æsculapii implexus vulgo representaretur, causa hæc est. Arrepentem ad baculum suum serpen-

tem cum Æsculapius repetitis ictibus occidisset, ad vitam illum serpens alius allata et adhibita herba quadam revocavit præsentem et spectantem Æsculapio, qui eadem postea herba usus Hippolytum, seu, ut alii volunt, Glaucum suscitavit ad vivos. Plura de Æsculapio vide apud Natalem Comitem, et Liliū Gyraldum Syntagmate 7.

^f *Istud quidem, quod polliceris, æqui bonique facio*] 'Æqui bonique consulere' est, in bonam partem accipere. Hic 'æqui bonique facio' idem sonat ac illud Horatii: 'Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.' Estque honesta oblatis recusatio.

Deum dejerabo,⁸ me vera compertu⁹ memorare. Nec vos ulterius dubitabitis,¹ si Thessaliam² proximam civitatem³ perveneritis, quod ibidem passim per ora populi sermo jactetur, quæ palam gesta sunt. Sed, ut prius noritis qui sim, et cujatis,¹ et quo quæstu teneam,⁴ audite. Æginensis quidem sum,¹ Ætneo melle,¹ vel caseo,^m et hujuscemodi

jurabo tibi ante per hunc Solem, qui Deus est cernens, omnia me narrare, quæ expertus sum vera esse. Et vos non ambigetis amplius, si ingressi fueritis proximam urbem Thessalia, quia illic fama horum vulgo percrebuit in ore plebis, utpote quæ facta sunt in propatulo. Sed, ut sciatis prius quis ego sim, et ex qua gens, et quo commercii genere me sustentem, auscultate. Ego sum ex Insula Ægina, hinc inde

*****

8 Bomb. sed tibi pius deestabior. Putean.—9 Vera comperta. Malim vero, hoc est, vere, revera, ut in Suspectis (l. iv. ep. 20.) dixi. Sciopp. Symb. Cr. Forte re comperta. N. Heins.—1 Dubitatis. Vnlg. Ne et vos ulterius dubitetis. Colv. Fux. Nec vos n. dubitabitis. Roaldus. Bert. Aldus et Rom. dubitetis. Elmenh.—2 Fux. Thessalia. Ald. vero, Thessalicam. Roald.—3 Hæc et pauca quæ sequuntur mutila et mendosa in scripto exemplari, ad hunc modum: Sed ut prius noritis cujatis sim qui sim Æginensis audite, et quo quantum teneam, melle, &c. Sed singula consideremus. Colv. Fux. Sed ut p. n. cujatis sim, quod sim Æginensis audite, et quo quantum teneam, melle vel caseo. Roaldus. Cod. Palat. Sed ut noritis, cujatis sim quod sim Æginensis audite, et quid quantum teneam: melle. Wower. Quo quantum teneam. Ita reposui veteris libri vestigia secutus, cujus scripturam jam dedi. Vulgati, quo quantum nunc eam. Locutione eadem usus Plautus Pseudulo: 'Nec boni ingenii quicquam in his inest, nisi

NOTÆ

8 Tibi prius Solem istum dejerabo] Solenne fuit jurare per Solem. Julian. in Misopogone: Καὶ τοῦτον μάρτυρα κατὰ τὸν μέγαν ἥλιον πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας. Ovid. III. Metamorphos. 'Per tibi nunc ipsum [Solem] (neque enim præsentior illo Est Dens) adjuro tam me tibi vera referre Quam veri majora fide.'

Videntem Deum] Quippe qui sit mundi oculus, quo cuncta collustrantur, et redduntur conspicua. Valerio Flacco Argonaut. lib. v. vers. 247. Sol dicitur 'omniuens:' Æschylo παρόντης κύβελος.

2 Thessaliam proximam civitatem] Aldus Thessalicam, recte. Nec audiendus Pricæns, qui, ut vulgatam lectionem teneat, locum hunc Solini profert lib. xiv. de Thessaliæ oppidis: 'Egria sunt Phthia, La-

rissa, Thessalia, et Thebæ.' Nam, quicquid sit de illa urbe Thessalia, quam quidem Plinius non in Thessalia Provincia, sed in Macedonia collocat, Aristomenes hic, qui suos casus enarrat, Hypathæ incidit in Socratem, et alia passus est monstra, quæ infra narrat.

1 Cujatis] In recto casu, pro, cujas, cujus sexcenta exempla occurrunt in priscis Auctoribus. Sufficiat hoc unum Accii in Telepho: 'Qui neque cujatis esset unquam potuimus Multa rogantes scire.'

4 Quo quantum teneam] Sustentem. Sic Plautus Pseudulo: 'Nec boni ingenii quicquam inest, nisi ut improbis se artibus teneant.' Noster lib. ix. 'Parvis mercedibus vitam tenebat.'

1 Æginensis quidem sum] Ex Ægina

cauponarum mercibus, per Thessaliam, Ætoliā,^a Bœotiam^o ultro citro⁴ discurrens. Comperto itaque, Hypatæ,^p quæ civitas cunctæ Thessaliæ antepollet, caseum recentem,⁵ et sciti saporis, admodum commodo⁶ pretio dis-

commeans per Thessaliam, Ætoliā, et Bœotiam cum melle Hypatensi, vel caseo, et similibus mercibus popinalibus. Cum igitur audissem in urbe Hypatæ, quæ est primaria totius Thessaliæ, caseum recentem, exquisiti saporis, venalem esse pretio

ut improbis se artibus teneant.' Sic lib. ix. 'Fabriles operas præbendo, parvis illis mercedibus vitam tenebat,' id est, tuebatur, sustinebat. *Colv. Quo quantum teneam.* Dicendi genus insolens. Fortasse scripserat Apul. *Quo quantum vitam teneam.* Lib. ix. 'Parvis mercedibus vitam tenebat.' *Wower. Quo quantum teneam.* Ita Flor. Bertin. q. q. in iter eam. Basil. 2. *quo quantum t.* Scaliger, *quo quantum vitam teneam.* Roman. Ven. Basil. 1. et Ald. *quo quantum nunc eam.* Hamilton, *quo quantum iter ineam.* Sed Flor. codicis lectio bona est: nam et Plantus in Pseudolo dixit 'improbis se artibus teneret.' *Elmenh.* Ni mavis, *quo quantum teneam.* N. Heins. *Ægiensis.* Magis probò, quod in quibnadam libris est, *Æginensis.* Ægina enim emporio celebris. Hinc 'æes Ægineticum' apud Plinium, ut hic bene notatum a Beroaldo. Diphilus Negotiatore: *Ὀδρος ἀνευρίβει, ἂν ἐρωτήσῃς, πόσον Ὁ Λάβραξ; δὲ δὲ βολῶν οὐχὶ προσθεῖς οὐκ ἰσχυρῶν;* 'Ἐνερδ' γ' ἂν τ' ἀργύριον αὐτῷ καταβῶλης, 'Ἐπρῆξ τ' Ἀθηνῶν. Locus est apud Athenæum, Deipnosophist. lib. vi. Lucianus de Luctu: *Καὶ εἰ δύναται τὰρ ἐκείνοις Ἀττικὸς ἢ Μακεδονικὸς ἢ Ἀθηναῖος ὀβολός.* Unde negotiatoribus frequentatam et habitatam hanc insulam, verisimiliter quis conjectaverit. *Colv. Ægiensis quidem.* Lege quidam. *Wowerina. Æginensis.* Alii *Ægiensis.* Male. *Elmenh. Ætneo melle.* Becichemus testatur alibi legi *Ennæo melle:* ut et Beroaldus. *Colv. in Add. Hypathæo melle.* Ald. Rom. et Venetus: *Æthnæo melle.* Bert. et Beroald. *Ennæo melle.* Elmenh.—4 Ms. citroque. *Colvium.* Flor. citroque. *Elmenh.—5 Comperto, hæc esse caseum recentem.* Male ubique habitus hic locus. Ms. *Comperto itaque Hyp. civitatis cunctæ Thess. antepollere caseum rec.* Ald. *Comp. itaque q. H. quæ civitas c. Th. antep. esset caseum, recentem.* Ex quo lectio, quæ a nobis excudi iussa. Re-

NOTE

Insula in Saronico Sinu posita, quam ut ait Ovidius Metam. lib. vii. 'Cenopiam Veteres appellavere; sed ipse Æacus Æginam genitricis nomine dixit.'

^a *Æt.* [*Hypatæo*] melle, vel caseo] Magna hic varietas. Alii *Hypatæo*, alii *Æthnæo*, Beroaldus *Ennæo*. Quid si reponas, *Athenæo melle*, vel *Hypatæo caseo*, ut Athenæum mel sit Atheniense, 'Ἀθηναῖον: mel nempe illud Cecropium adeo decantatum? Certe de *Hypatæo caseo* Noster mox: 'Comperto itaque Hypatæ,' &c. 'esse caseum recentem et sciti saporis,' ubi de melle nihil habet. Qui *Æth-*

næo retinent, Siculum interpretantur, Hyblæum nempe mel, plurimum quoque celebratum, et secundæ ab Attico bonitatis.

^p *Ætoliā*] Ætolia regio est proxima Epiro, Acarnaniæ et Locris finitima; sic dicta ab Ætolo, Martis filio, qui eam, ex Elide ejectus, incolnit.

^o *Bœotiam*] Regio hæc ad Mare Ægæum. Sita est contra Eubœam Insulam; hujus caput Thebæ a Cadmo conditæ. Fuere et alia ejus nomina. Dicta enim fuit Aonia, Ogygia, Hyantis, Messapia, et Cadmeia.

^p *Hypatæ*] Hypatæ, Græcis τὰ Τρατὰ, Thessaliæ urbs est ad Sperchium

trahi, festinus accucurri,⁷ id⁸ omne præstinaturus.⁹ Sed, ut fieri assolet, sinistro pede¹ profectum² me spes compendii frustrata est. Omne enim pridie Lupus negotiator

valde modico, advolavi celeriter totum emturus. Verum, ut fere contingit, spes lucri me fefellit, itinere suscepto malo omine. Nam Lupus dives mercator illum

~~~~~

liqui vulgares: Quod Hyp. q. c. c. T. a. esset casus recens. Quod tolerari poterat, sed illud malum. Papinianus: 'Comperito matrem suam intestato decessisse.' Paulus: 'Non dissimulato se libertum esse,' l. x. D. de in Jus Voc. Sallustius l. vi. Historiar. 'Comperito lege Gabinia Bithyniam et Pontum consuli datam.' Sed quid aliunde petimus, quæ domi habemus? Infra l. vii. 'Cognitoe quosdam, immo vero fortissimum quemque, variis quidem, sed impigris casibus adopetisse:' et l. viii. ut nunc primum emendavimus: 'Canes venationis indagini generosæ mandato, cubili residentes invadere bestias, immittuntur.' Colo. Comperito itaque Hypata, q. c. c. Th. antepollet, esset casus recens. Aliter in Edit. Aldi: Comperito Hypata, q. c. c. Th. a. casus recens: citra purum putum Latinismum. Ulp. l. metum. 9. ff. 'Quod metus causa: si fundum meum dereliquero, audito quod quis cum armis veniret:' et Justin. infinitis prope locis, 'Cognito, quod,' ut Noster pag. 41. 'Cognito, quod res erat.' Roald.—6 Sic Ms. et Ald. Reliqui commodus. Colv. Commodo habet Ald. Roald. Bertin. et Venet. commodus. Basil. 2. commodo. Elmenh. Ms. O. excepto, ut aiunt, Bertiniano, et Ed. Junt. post. cum Colv. et seqq. verissime dant commodo. Altera lectio nihili est. Oud.—7 Accus. Ms. Ald. Col. Bas. 1. accurti. Colvius. Vulgo, accurri. Elmenh. Intelligit Elmenh. Ed. Vulcanii secundam; nam alioquin vulgo tum jam edebatur accucurri, ut est in Mss. Florent. Reg. aliisque. Accurri in Oxon. Oud.—8 In manuscript. ad. Colv. Quod in membranis legitur ad, ut approbem, facit Cyprianus, qui 'ad' particulam Afris in non esse testatur. Noster mox, 'Et ob id ad aquas sterilem.' Petronius Arb. Satyr. 'Qui solebat aliquando et ad causas agere.' Brant.—9 Quid si legamus profectum? et contra lib. ix. de Asino: 'Quamquam procul semotus domum celeri gradu profectus:' quo loco editiones præferunt proventus? Atqui novum non est in scriptoribus Romanis 'proficiaci domum,' 'proficiaci rus,' 'proficiaci ad villam:' immo frequentata eadem hinc scriptori libro [F. libere,

NOTÆ

amnem sita. In ea primam fabulæ scenam posuit Lucianus, sicut et Noster.

¹ Casum recensentem, &c. id omne præstinaturus] Videtur hic Apul. σελονδύω. Crediderim primo scriptum casum recente, neutro genere: ἀρχαῖος pro, recens. Casum enim Veteres neutro quoque genere extulerunt, teste Non.

Distrakti] 'Distrahere' Jurisconsultis vendere est: et 'Distractio' venditio. Alias 'distrahere' separare est ac divellere.

Præstinaturus] 'Præstinare' verbum vetus est, quod significat, emere. Plaut. Epidico: 'Ut præstines argento, priusquam venit filius.'

² Sinistro pede] Improspere. Contra 'dextro pede' profectus dicitur, cui, quod suscepit, succedit ex animi sententia. In auguriis tamen sinistrum pro salutare et prospero, et sinistræ aves et læva tonitrua boni præsagii. Virgil. Æneid. iii. 'Subitoque fragore Intonuit lævum,' &c. Unde Festus et Servius existimant auspicium 'sinistrum' dici a 'sinen-

magnarius¹ coëmerat. Ergo² igitur inefficaci celeritate fatigatus, commodum³ vespera oriente ad balneas⁴ processeram. Ecce Socratem contubernalem meum conspicio. Humi⁴ sedebat, scissili palliastro semiamictus, pæne alius,

comparaverat universum die præcedenti. Cum ergo ivissem sub vesperum ad thermas defessus inutili festinatione, conspicio subito Socratem familiarem meum. Sedebat humi semiopertus palliolo lacero, prope dicens a scipso ob pallorem, detur-

vel libero,] decerno. *Stewech.*—1 Interpretes mercatorem magnarium expli- cant celebrem et clarum. Alius enim a magnitudine negotiationis vult dic- tum. Mihi aliquando in mentem venit, Auctorem dixisse, *Pantapola*; dehinc interpretamenti vicem accessisse illa, *negotiator magnarius*. Meminit eorum hominum Constitutio Novella Imperatoris Valentiniiani: 'Græcos negotia- tores, quos pantapolas dicunt, in quibus manifestum est, maximam inesse multitudinem, magnamque in emendis vendendiisque mercibus diligentiam,' &c. Videndus quoque de iisdem Jacobus Cujacius lib. x. *Observat.* cap. 19. *Stewech.* Nonnullus offensus peregriniore vocabulo Græcam dictionem substituit. Minus recte. Nam *magnarius* is probe dicitur, qui merces in solidum aut emit aut etiam vendit. Id quo firmiter credamus facit Episcopus ille Hipponensis, qui, lib. vii. c. 4. de Civit. Del, magnario diversum minutularii nomine insignit his verbis: 'Ridenus quidem, cum eos videmus figmentis humanarum opinionum partitis inter se operibus distributos tan- quam munuscularios vectigalium conductores vel tanquam opifices in vico argentario, ubi unum vasculum, ut perfectum exeat, per multos artifices transit, cum ab uno perfecto perici posset.' Quidam codices Mss. *minicula- rios*: quidam *minutularios*: quod germanum esse Auctoris, nemini dubium erit, qui meminerit non absimili forma vocari 'minutal ednium, quia fiat de piscibus et isiciis oleribusque minutim concisis,' ut scribit Isidorus lib. xx. *Origin. Gruter. Susp. L. Palat. magnus. Wower. Male. Gruterus Susp.* lib. ii. cap. 7. *Elmenh.*—2 Bas. 1. et Col. *Ego. Colv.*—3 Bert. *admodum*, id est, fere. *Wower. Bert. admodum.* Id est, fere, circiter, quo nihil est apud Livium frequentius, ut lib. xliii. 'Exacto admodum mense Februario.' Cic. 'Curio literarum nihil admodum sciebat.' Cæsar v. Bell. Gall. 'Turres ad- modum cxx. excitantur incredibili celeritate.' *Sclopp. Symb. Crit. ac Susp. Lect.* iv. 20. Nihil mutandum. Nam et hic et alibi *commodum* pro, tunc, ponit. *Elmenh.*—4 Fux. qui h. Vulgata lectio elegantior. *Roald.*—5 In Ma-

NOTÆ

do.' Id alii hac distinctione acute satis expediunt: dicunt scilicet, in illa, quæ ab hominibus proficiscuntur, ut sternutatione, profectione, &c. dextra esse meliora; contra vero in illa quæ Dii mittunt, ut avibus, tonitru, &c. præstare sinistra, quoniam dextra Deorum sinistra sit hominum.

* *Negotiator magnarius*] Idem vide- tur esse quem Apul. lib. v. dicit 'magnis pecuniis negotiantem.' Gal- lice veritas, *marchand en gros.* Col-

sius tamen suspicatur genus aliquod peculiare mercatorum fuisse magna- rios. Ego, quod super hac re pro- nuntiem, certi nihil habeo. Prior tamen interpretatio veri mihi vide- tur similior.

* *Ad balneas*] Fæminino genere publicas dici: neutro vero privata balnea seu balinea docet Varro, lib. viii. de Lingua Latina. De bal- neorum structura et situ, consule Vitruv. lib. v. c. 10.

lurore ad miseram maciem⁵ deformatus: qualia solent Fortunæ determina⁶ stipes in triviis erogare. Hunc talem, quanquam necessarium et summe cognitum,⁷ tamen dubia mente propius⁸ accessi. Hem, inquam, mi Socrates, quid istud? quæ facies?⁹ quod flagitium? At vero domui¹ tuæ jam [5] defletus et conclamatus es.^v Liberis tuis tutores

patus miserando maciore, talis omnino qualia solent esse illa purgamenta fortune, quæ mendicant nummulos in compitiis. Ad illum tali modo ornatum accessi dubitabundo animo, tametsi mihi esset familiaris et intime notus. Hem, inquam, mi Socrates, quid hoc est rei? Quis vultus? Quod probum est istud? Sed jam familia tua te prosecuta est lacrymis et vociferationibus lugubribus quasi mortuum.

nuscript. *pone alius lyrote ad miseram maciem.* Doctissimus Lipsius doctor et ductor meus legendum censebat: *parali lurore ac m. m. Colvius. Fux. lurore ad miseram maciem def. belle. Roald. Lipsius parali lurore.* Petrus Chrysologus p. 42. 'Defectu luridus.' Tertullianus adversus Marcionem lib. iv. cap. 8. 'Luridati delinquentiæ maculis, et nigrati ignorantie tenebris.' Tum ad miseram maciem. Sic Flor. alii, ac misera macie. Elmenh.—6 *Determina.* Idem princeps Criticus, *determina*, emendabat. Festus: 'Decrimina dicuntur, quæ decerpuntur purgandi causa.' Quid hac conjectura elegantius? Ego olim legebam, *detrimenta*: et sic posse recte vocari hominum illa mendicabula arbitrabar. Sed jam Lipsianum illud magis aridet. *Colv.* Elegantis eruditionis princeps Lipsius legit *determina*. At in Bertiniano Cod. *determina*. Fortasse *retrimenta*. Sed plane emendandum existimo: *qualia solent Fortuna crimina*. Quod si non admittimus, tale aliquid excidisse tamen statuendum est. Silius Italicus lib. vi. 'Te, maxime, vidi, Duc-torum, cum captivo Carthaginis arcem Terreres vultu, crimen, culpamque Tonantis Occidere.' Plutarchus Dione: *Κάλλιστος, ἐγκαλῆμα τῆς τύχης καὶ τῶν Θεῶν.* In sententiis Carphilidis: *Μορομάχος, τύχης ἀρίστου.* Wower. Bert. *determina*, id est, detrimenta, ramenta. *Schoep. Symb. Crit. et Susp. Lect.* iv. 20. *Determina* Lipsii emendatio est. Bertinus, *f. determina*. Flor. Rom. Ald. Ven. *f. deterrima*. Colvius, *f. detrimenta*. Wower. *f. crimina* legunt. Plautus hoc genus hominum 'mendicabula' appellat, Aulular. scena 'Divitiis picos.' Elmenh.—7 *Agnitum*. In Manuscripto *cognitum*. Colv. Alii *cognitum*. Elmenh.—8 Ald. *proprius*. Male. Elmenh.—9 Pith. *quid facis?* Oud.—1 *Domus*. Idem Ms. *domui tuæ*. Colvius. Ms. *domui tuæ*, rectius multo et concinnius. *Brant.* Adde Oxon. et Coll. Wass. et Ed. Scriverii. *Clamatus*

NOTÆ

⁵ *Fortuna det.* [*deterrima*] Lege cum Lipsio *determina*. Apud Festum *determina* dicuntur, 'quæ decerpuntur purgandi causa.' Intellige hic miserrima illa hominum mendicabula, quæ fortunæ quasi purgamenta ac propudia sunt. Wower. volebat *crimina*, minus apposite, ut arbitror.

^v *Conclamatus es*] Servius ad illud *Æneid.* vi. 'Pars calidos latices:' *Plin.* in Natur. Historia dicit hanc

esse causam, ut mortui et calida aqua abluantur, et per intervalla conclamentur, quod solet plerumque vitalis spiritus exclusus putari, et homines fallere. Denique refert quendam suppositum pyre adhibitis ignibus erectum esse, nec potuisse liberari; unde et servabantur cada-vera septem diebus, et calida aqua abluebantur, et post ultimam con-clamationem comburebantur: unde

juridici provincialis² decreto dati: uxor persolutis³ feralibus⁴ officiis, luctu et mœrore diutino⁵ deformata, defletis pæne ad extremam captivitatem⁶ oculis⁷ suis, domus infortunium novarum nuptiarum gaudiis⁸ a suis sibi parentibus⁹ hilarare compellitur. At tu hic¹⁰ larvale simulacrum¹¹ cum summo dedecore nostro¹² viseris. Aristomene,¹³ inquit,

Tutores constituti sunt tuis filiis sententia præfecti provinciae. Conjux tua, procurator tuo funere, deturpata fletu et longo dolore, oculis ita tabefactis ex copia lacrymarum, ut fere visu orbata sit, incitatur a suis ipsius parentibus ad commutandam calamitatem suæ domus latitia novi matrimonii. Sed tu interim spectrum sepulcrale conspiceris hic cum nostro maximo probro. O! Aristomene, ait, tu profecto

mox inepte Palat. Oud.—2 *Præsolutis*. Corrige *persolutis*. Wower. Aldus et Ven. *præsolutis*. Male. Elmenh.—3 Mang. Cod. *funeralibus*. Putean.—4 Col. et Basil. 1. *diuturno*. Colvius. Rom. *diuturno*. Elmenh. Neque aliter Mas. Palat. Pith. Fux. Oxon. Coll. Voss. 2. Edd. Vicent. Beroald. 1. perpetua variatione. Vid. 4. 11. 'Diutinam bilis amaritudinem.' In Flor. N. 21. 'Diutina fortitudo.' Oud.—5 Scaliger, a. ex. *cacitatem*: alii, *cavitatem*. Male. Vid. Indicem. Quintilianns Declamat. xvi. 'Cognita,' &c. [Vid. Inf.] Elmenh. Adde Ferrarium d. 1. Oculi scilicet clausi considerantur, ut captivi, et cæca dicitur capta oculis. In Ed. Vulcanii sec. male editur *cacitatem*; qui *cavitatem* ad marginem calamo allevit. Oud.—6 Pronomen deest Ms. Barthii, ipso probante l. xxiv. Advers. c. 1. Sed statim sequitur 'faciem suam.' Dein infortunio Palat. Tum sibi non habet Regius, Fux. Male: p. 8. 'Cunctos in suis sibi domibus clausit:' et passim. Larvale in Pith. Oud.—7 Bert. *gradus* n. inepte. Elmenh.—8 Manuscr. hoc. Colv. Sic et Palat. et Fux. Prave. Oud.—9 Valgo *vestro*, male. Elmenh.—10 Reg. Fux. *Aristomene*.

NOTÆ

traxit Terentius, 'Desine: jam conclamatum est.' Lucanus Pharsal. lib. 11. 'Corpora nondum Conclamata jacent.' 'Conclamatus' ergo hic sumitur pro eo, qui certo mortuus habetur.

² *Tutores juridici provincialis*] Juridicus provincialis est is Magistratus, qui jus dicit in provincia, sive is prætor sit, sive proconsul, sive præses, sive alius quivis, qui provinciam regat. Hujus erat tutores pupillis, quibus nec testamento dati, nec legitimi erant, constituere; nec hujus tantum, sed et omnium magistratum municipalium.

⁷ *Defletis pæne ad extremam captivitatem oculis*] Similiter Quintil. De-

clamat. xvi. 'Cognita clade mariti, rarissimi uxor exempli totos effievit oculos, fontemque illum perennium lacrymarum tantum cæcitas clausit.' Porro locum hunc *παρὰ πᾶσιν ὀφθαλμοῖς* paulo reddidi in interpretatione: sed vix aliter sensus ejus omnis poterat exprimi, tanta inest *ὀφθαλμῶν*.

Captivitatem] Apposite de oculis Virgil. Georgic. 'Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.'

⁹ *A suis sibi parentibus*] A propriis parentibus. Sic Terent. Adelphis: 'Suo sibi hunc gladio jugulo.'

¹¹ *Larvale simulacrum*] Larvæ dictæ sunt animæ hominum malis vitæ meritis contaminatæ, quas occurrere noctu atque obvios terrere credebant.

næ tu Fortunarum lubricas ambages, et instabiles incur-
siones, et-reciprocas vicissitudines ignoras. Et, cum dicto,
sutili² centunculo faciem suam, jamdudum punicantem
præ pudore, obtexit, ita ut ab umbilico pube tenus cetera
corporis renudaret.³ Nec denique perpressus ego tam mi-
serum ærumnæ spectaculum,⁴ injecta manu ut assurgat
enitor.⁵ At ille, ut erat capite velato, Sine, sine, inquit,⁶
fruatur diutius tropæo Fortuna^b quod fixit ipsa. Effeci

*non novisti periculosos anfractus, et impetus varios, et alternas mutationes fortuna-
rum. Et, cum hoc dixisset, obclavit palliastro consulto ex multis pannis vultum
jampridem erubescens ex verecundia; ita tamen ut revelaret ceteras corporis
partes ab umbilico usque ad inguina. Ego denique, non sustinens tam deplorabilem
aspectum miseræ, prehendo ipsum, et conor erigere in pedes. Sed ille obiecta
facie, ut erat: Permite, permitte, ait, ut Fortuna potiatur diutius tropæo, quod*

~~~~~

Oxon. Aristemine. Item ne Mas. et Edd. Vett. Oud.—2 Idem Ms. futili.
Colvin. Pal. et Bert. futili. Elmenh.—3 Cetera enudaret. Vulg. cetera cor-
poris renudaret. Colvin. Corporis. Male omisit Vulcanius hanc vocem. Flo-
rent. Bas. 2. enudaret. Bertin. denudaret. Pal. nudaretur. Elmenh. Magis
amplector scripturam, quæ habet renudaret. Nam et lib. 11. 'Laciniis cunc-
tis anis renudata.' Brant.—4 Παλῦτος τόχης. Elmenh. Male edidit Vulcan.
Ed. sec. ærumna. Dicitur enim ut 'fortunæ ludibrium;' quod voluit indi-
care Elmenh. Oud.—5 Manuscrip. tuitor. Colv. Hinc Lipsius margini libri
adjecit, F. Annitor. Oud.—6 Sine, sine, inquit. Sic scripsimus ex scripto cod.
Ald. et Ven. Sine, sine, geminatio non inelegans: ut apud Plantum sæpius,
'Age, age,' 'Apage, apage.' Persa, Epid. Mostel. et alibi. Cæcilius Umbris:
'Age, age, puere: duce me ad patrios fines decoratum opipare.' Terpilius
Thrasyleone: 'Age, age, egredere.' Lucilius lib. xxxviii. 'Agite, agite,
fures.' Hæc pluribus, ut recte emendatam a nobis videri Varronem apud
Marcellum ostendamus. Locus habet: 'Adeste, id est, a me quæ feram
ignoscite.' Rescribo: Adeste, adeste: a me quæ feram, agnoscite. Et ideo
versus iatos veteris Poëtæ apud Ciceronem lib. 1. de Divination. non bene
aliter explicasse maximus Turnebus videri potest: 'Adest, adest, fax obvo-
luta sanguine atque incendio. Multos annos latuit: vos cives, ferite opem

NOTÆ

Vide Nostrum in l. de Deo Socratis. Alio sensu et pro sceletio sumitur. Petronius: 'Potantibus ergo, et ac-
curatissime nobis lautitias miranti-
bus, larvam argenteam attulit servus
sic aptam, ut articuli ejus vertebræ-
que locatæ in omnem partem flecter-
entur,' &c. Hinc larvale simula-
crum dicitur Socrates ille pallore et
macie confectus, ac sceleti similis.
Similiter et in Apologia Noster:
'Macilentam vel omnino evisceratam

formam, prorsus horribilem et larva-
lem.' Est et larva in theatro faciei
tegmen. Horat. 'Nil illi larva aut
tragicis opus esse cothurnis.'

^b Fruatur tropæo Fortuna] Tropæum
sen trophæum dictum esse ἀντὶ τῆς
τρωῆς, id est, a conversione seu fuga
hostis, auctor est Isidorus Hispal.
Orig. lib. xviii. cap. 2. nam ab eo,
quod hostem quis fugasset, moreba-
tur tropæum. Erat autem illud lori-
ca, cum galea et femoralibus, ornata

sequatur:⁷ et simul unam e duabus laciniis meis exuo, eumque propere, vestio dicam, an⁸ contego, et illico lavacro trado; quod unctui, quod tersui,^c ipse præministro:⁹ sordium enormem eluviem operose effrico;¹ probe curatum^a ad hospitium, lassus¹ ipse, fatigatum ægerrime sustinens, perduco:⁴ lectulo refoveo, cibo satio, poculo mitigo, fabulis permulceo. Jam allubentia proclivis⁵ est sermonis et

ipsa suspendit. Erici tamen ut mecum veniret: et simul despolio me altera ex duabus vestibus meis, et induo cum celeriter, vel potius cooperio, et statim colloco illum in balneo: ego ipse supposito ei unde se ungat, et quo se tergat: abrado magno cum labore immanem copiam sordium: postquam curatus est a me diligenter, deduco eum ad diversorium meum, defessum sustentans magno labore, quia ego ipse eram defessus. Ibi recalcacio cum toro, expleo dapibus, vino animæquiores reddo, et delinio narratiunculia. Jam colloquia nostra et cavilli propendebant ad hilari-

et restinguite.' Colo.—7 Varie hæc interpuncta et scripta. Manuscrip. fruatur d. tr. F. quod si illa effeti sequatur. Ber. Ro. Col. quod fixit ipsa, effeci sequatur. Basil. 1. effice sequatur. Venet. et Basil. 2. quod fixit ipsa, effeci sequatur. Etsi, inquit, Socrates etiamnum humi jacere vellet, et hoc modo se excusaret, quod nou surgeret, tamen effeci, ut me sequeretur. Hanc putem hujus loci mentem, et, quam posui, veram scripturam. Colo. Becichemus corrigit, scriptis libris etiam licet reclamantibus: fruatur diut. tr. F. quod fixit ipsa, effata sequatur. Idem in Add. Fux. effice: error operarum. Roald. Td ipsa delet Palat. Pro sequeretur Flor. Bas. 2. sequatur. Rom. Ald. et Ven. effice s. male. Elmenh.—8 Vulg. anne. Colv.—9 Ms. quod tersui opus est. Vulg. quod tersui ipse præministro; quod certe isti scripto non postposuerim. Colo. Fux. quod u. t. opus est: non tam bene. Roald. Td opus non est in Flor. Venet. et Bertino. Infra: 'Oleum unctui et lineæ tersui profer.' Elmenh.—1 Eluviem effrico. Vulg. eluviem operose effrico. Colv. Adde ex Palat. et aliis operose. Wower. Operose eff. Basil. 2. Colvius et Vulcanius rd operose male hic delent. Elmenh.—2 Iidem probe curato. Colvius. Palat. et Bertin. curato. Elmenh.—3 Manuscrip. lapsus. Colv. Sic et Cod. Wass. solita aberratione. Oud.—4 Ms. Wass. perducto, ipso probante; sive, totis viribus et ægre perduco. Plaut. Mostell. A. III. S. 2. 179. 'Vin', qui te perductet.' Oud.—5 Proclivus. Vulg. Jam ad lubentias proclivis est serm. Lubentia sermonis, id est, lubentes, læti sermones: ut, 'ardua montium,' ardui montes, et alia passim obvia. Proclivus, ut hilarus, imbecillus, inanimus, humilis, et sexcenta ad eum modum. Plautus Milite: 'Feciati modo mihi ex proclivo palam rem.' Colo. Plane hæc corrupta. Bertin. Jam a lubentia. Palat. proclivis. Emendabis: Jam allubentia proclivis est sermonis et joci. Wowerius. Fux. Tam allubentia p. est s. et joci, ut Aldus. Bert. Jam

NOTE

spoliis hostium, suspensa ex annosæ alicujus arboris trunco, aut pila, aut pariete, ut esset victori monumentum victoriæ sempiternum. Hic Socrates per tropæum fortunæ seipsum intelligit, egregio quo erat ornatu

futurum omnibus instabilitatis et malignitatis fortunæ monumentum.

^c Quod unctui, quod tersui] Balnei utensilia, oleum, strigilem, et linteum abstersorium. Vide Nostrum, lib. II. Florid.

joci,⁴ et scitum⁶ cavillum : jam dicacitas tinnula ;⁷ cum ille imo de pectore cruciabilem suspirium⁸ ducens, dextra sæviante⁹ frontem replaudens : Me miserum, infit, qui, dum voluptatem gladiatorii¹ spectaculi satis famigerabi-

tatem. Joci etiam nostri erant faceti, et dictoria nostra strepera ; cum ille, trahens suspirium acerbum ab intimis præcordiis, et percussus frontem manu infecta : O me infelicem ! ait, qui delapsus sum in has calamitates, dum studeo me oblectare

~~~~~

a lubentia. Placet. Sed postea lego: *proclivus est sermo, risus et joci*: id est, et jam incipiebamus post lubentiam et hilaritatem ex cibo et potu contractam varia garrire, ridere, et joculari. Lib. II. pag. 27. 'Jam epularis sermo percerebuit, jam risus affluens, et joci liberales, et cavillus hinc inde.' Nævius Protesilao: 'Cachinnos, joca, dicta restant.' Lucrēt. 'Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni.' Cicero in Cœliana: 'Ludus, jocus, convivium, sermo pæne omnium familiarium deserendus est.' II. de Fin. 'Non hilaritate, nec lascivia, nec risu, aut joco.' Sciopp. *Symb. Crit.* Bas. 1. *Jam allubentias p. e. s.* Bertinus: *J. a. lubentia p.* Scioppius: *a lubentia proclivis est sermo, risus et joci*, quem vide Suspect. Lect. lib. IV. Ep. 6. *Elmenh.* Bemb. *proclivis erat.* Putean.—6 *Et scitum est.* Manuscrip. *et scitum et.* Colv. Sic quoque Pith. Fux. Oxon. et Ed. Junt. Post *et* est carent quoque Guelferb. Palatin. Recte; ac forsā supra omisit etiam verbum Auctor. Sic fere I. IX. p. 257. 'Exhinc,' &c. 'et suaves epulæ et faceta convivia.' Scriverius edidit: *joci, scitum et cav.* Oud.—7 *Idem timida.* Colvius. Florent. et Pal. timida. *Elmenh.* Sic quoque Reg. Fux. Pith. Par. Guelf. vitiosæ: unde patet recte emendatum a Præmo I. IX. p. 283. *tinnula illius ancilla pro timida.* Passim 'carmen tinnulum,' 'concentus tinnulus,' 'fistula tinnula,' &c. Oud.—8 *Cruciabilem Suspirium.* Vulgo *cruciabile suspirium.* Sic legendum lib. V. 'Deque nimio pallore corporis et assiduo suspirio: ut et edidimus. Item lib. VI. 'Votisque crebros intermiscet suspiritus: et lib. X. 'Et suspiritus cruciatus tarditate vehementior.' Corrigendus et Plautus Cistellaria: 'Ut petivit suspirium alte: Et pallidula es.' Sic enim ibi in veteribus libris: quod magis implet aures, quam *suspirium*, ad istum affectum præsertim exprimendum. Etiam apud Ciceronem lib. I. Epist. ad Atticum, 'Consul est impositus nobis, quem nemo præter nos Philosophos aspicere sine suspirio possit,' recte in quibusdam veteribus legitur, non *suspirio* vel *suspiratus*: quod doctissimus acutissimusque Bosius mavult. *Colv.* Bert. *suspirium.* *Elmenh.*—9 *Male vulgati omnes, serviente.* Sic lib. VIII. 'Palmulis sævientibus.' *Colv.* *Serviente* Aldus. *Roald.* Ven. Rom. et Ald. *serviente.* And. Schottus I. I. Obs. c. 5. *serviente.* Male. Lib. VIII. et 'palmulis sævientibus,' dicit (p. 159. Ed. Pric.) *Elmenh.* Vulgo *serviente*: unde, unica extrita literalis et paululum immutata altera, *serviente* legit R. P. And. Schottus Observat. Human. lib. I. cap. 5. Frontem enim in dolore et indignatione percuti solere. *Brant.*—1 Aldus: *gladiatorum, male.* Vide, quæ dixi ad Minutii Fel. Octavium. *Elmenh.* *Voluptate* Pith. *Famigeralis* Fux. Oud.—

NOTÆ

⁴ Jam, &c. [Jam ad lubentiam proclivis erant sermones et joci] Missis variis Criticorum in hunc locum argutis, huic lectioni inhæreo, quam etiam reperio in Scriveriana editione anni 1624. Est autem 'lubentia'

genialis quædam hilaritas et licentia, qualis in conviviis ubi pectora mero concaluere. Nomen est a 'lubendo' ductum, sicut et 'lubido,' et 'pro-lubium.'

lis consector, in has ærumnas incidi. Nam, ut scis optime, secundum quæstum^a Macedonici^a profectus, dum mense [6] decimo ibidem attentus^f nummator^g revertor, modico prius quam Larissam^h accederem, per transitum spectaculum obiturus, in quadam avia et lacunosa^h convalli^b a vastissimis latronibus obsessus, atque omnibus privatus, tandem evado: et, utpote^s ultime affec-

spectaculo gladiatorum sat celebri. Nam, ut apprime nosti, cum ivissem in Macedoniam lucri faciendi causa, atque ibi detentus fuisset per decem menses; dum redeo inde pecuniosior, paulo antequam appropinquarem Larissæ, visurus ex itinere illud spectaculum, circumventus sum a prædonibus immanissimis in quadam valle devia et anfractuosa, a quibus spoliatus meis bonis omnibus, elabor tandem:

~~~~~

2 *Macedoniam*. Iidem: *Macedonia*. At *Macedoniam profectus*, id est, in Macedoniam profectus: quod vulgo dicunt. Plantina locutio hæc. Circullione: 'Rogat, quid veniam Cariam:' Persa: 'Eretriam misit:' id est, in Cariam, in Eretriam. Lib. II. 'Te Thessaliam consistere.' *Colo*. Ms. *secundo quæstu Macedonia prof.* Sciopp. Symb. Crit. *Secundum quæstum Macedonia*. Alii: *secundo quæstu Macedoniam*. Elmenh.—3 *Pal. attentus Numantiam*: Male. Elmenh. Orto vitio a recta Orthographia *nummator*. Ciceroni, Horatio, aliis 'bene numatus' est, præsentī pecunia dives. *Oud.*—4 *Vulg. laciniosa*. Quod non improbandum. Lacinix sunt, flexus, meatus, ambages rei cuiuslibet. De fontibus, libro VI. 'Qui statim proni foraminis lacinis editi, perque proclive delapsi, et angusti canalīs exerto contacti tramite, proximam convallē latenter incidebant.' Ex quo clarum, quid *laciniosa convallis*. Hinc sermo laciniosus pro flexo et ambizioso, longo. Tertullianus de Virginibus velandis: 'Naturaliter compendium sermonis et gratum et necessarium est: quoniam sermo laciniosus et onerosus et vane est.' Eadem translatione Nostræ Apologia I. 'Namque ita ut corporis sanitas expedita est, imbecillitas laciniosa.' Sed etiam 'convallēs lacunosæ' infra lib. IV. *Colo*. Plerique libri *laciniosa*. Wower. Vulgati: *laciniosa*. Male. Infra: 'Convallēs lacunosæ cavæque.' Hieronymus 'concava vallis' vocat. Elmenh.—5 *Dispedce ut*

NOTE

^a *Secundum quæstum*] Alii *secundo quæsta*. Quod non improbo, et interpretor, prospero lucri proventu.

^f *Mense decimo ibidem attentus*] Non ab 'attendo' hic 'attentus' derivatum est, sed ab 'attineo,' quod et pro, detineo, usurpatur. Tacit. lib. I. Annal. 'At ille [Germanicus], moriturum potius quam fidem exneret clamitans, ferrum a latere diripuit, elatumque defererebat in pectus, ni proximi prehensam dexteram vi atti-

nuiissent.'

^h *Larissam*] Urbs est Thessaliæ ad Penem amnem, Achillii patria. Fuerunt et aliæ multæ hoc nomine, quas apud Geographos videre est.

^b *Lacunosa convallis*] Lib. IV. 'Convallēs lacunosæ cavæque nimum.' Lacunæ et lamæ depressiores sunt humi partes, in quibus aqua stagnare consuevit. Legunt alii quidam *laciniosa*, hoc est, anfractuosa.

tus, ad quandam cauponam⁶ Meroën⁷ anum,¹ sed admodum scitulam, devertō: eique causas² et peregrinationis diuturnæ,⁹ et domitionis^k anxietatis, et spoliationis diurnæ¹ aperio; et, dum miser refero² quæ memini, illa me satis quam humane tractare adorta, cœnæ gratæ atque gratuitæ, ac mox, urigine³ percita, cubili suo applicat. Et statim

et, quoniam redactus eram ad extremam miseriam, recipio me ad quandam cauponam, nomine Meroën, vetulam quidem, sed valde elegantem; atque expono ei cur tamdiu peregrinatus fueram, quare me recipiebam domum sollicitus, et quomodo spoliatus fueram eo ipso die. Et, dum ego infelix narro ea quorum recordor, illa, incipiens me tractare perquam comiter, excipit me carna jucunda et gratis quidem, ac deinde lecto suo, libidine ipsam instigante. Et, simul atque ego infortunatus cubi

pote. Colv.—6 Sic constanter omnes scripti et editi. Scaliger *caupam*. Male. Nam *caupona* significat tam mulierem, quæ vinum et esculenta venni habet, quam ipsam tabernam vinariam, ut Papias notat in Gloss. manuscriptis. *Elmenh.*—7 *Palat. Macoten.* Male. *Elmenh.* *Meotim* est in *Palat. Oud.*—8 Grossetus Lisleus margini allevit: '*F. casus.*' Mox et abest a Fux. *Oud.*—9 *Ro. diurna.* Lege, si quid mntas, *diutina.* Colv. Edidit ita Scriverius. Sic de Deo Socratis '*diutinis vicibus*' abiit in *divinis*. Et sæpe. Vid. ad l. iv. p. 76. '*Streptus diutini,*' vulgo *divinitus*. Mox Wass. *perreg. ducturna et axia*, sine rō donuit. *Oud.*—1 *Flor. diuturna;* alii, s. *divina.* Colvius, *diutina.* *Elmenh.* *Diuturna* Wass. *Divina* Ed. Vicent. Sed jam emendavit Beroaldus. *Oud.*—2 *Dum misere refero.* Amplior hic locus in Vulg. d. *aperio.* *Et dum misere refero quæ memini, illa.* Scripta lectio concinnior aptiorque nobis visa. Colv. Scribe ex Editione Aldina: *spoli. diurna aperio;* et *dum miser refero.* Wower. *Aperio: et dum miser refero, quæ memini, illa.* Sic hunc locum ex Flor. Bert. Ald. et Roman. constitui. *Elmenh.* Mang. *spoliationis diuturna dum miser refero.* Putean.—3 *Virgine.* Fuit cum probarem *prurigne*: at post impensius placuit *urigine*. Sic et infra lib. viii. '*Ad illicitæ libidinis extrema flagitia infandis virginibus efferantur;*' et hic reponēbam illud *uriginibus*. Solens est tropo ab igne et illius proprio sumto amorem designari. Virgilius: '*Uritur infelix Dido.*' Ovidius: '*Uror, ut inducto ceratæ sulfure tædæ, Ut pia fumosis addita thura rogis.*' Itidem apud eundem Paris, post declaratum amorem suum, subdit: '*Si tamen expectas, vocem quoque rebus ut addam, Uror.*' '*Urigo,*' et quo alibi Apuleius utitur '*uredo,*' idem valent; uti utroque alii scriptores idonei, ut Cicero, Plinius, pro eo, quod Græcis est *καυμός, καπνός.* *Stewech.* *Urigine.* Ms. et Basil. 1. *virgine.* Alibi usus hac dictione Noster: quæ in Ald. Rom. Ven. Col. integra mansit, et explicata hic a Beroaldo. Colv. Lego cum Fulviano *uredine.* Wowerius. Fux. *prurigne.* Roaldus. Ms. *uredine.* Sciopp.

NOTÆ

¹ *Meroën anum*] Meroë hic nomen cauponæ, forte confictum a '*mero,*' quod esset vinolenta et merobiba. Ut illa Meroë, de qua Ansonius Epigram. xix. '*Et tu sic Meroë: non quod sis atra colore, Ut quæ Niliaca*

nascitur in Meroë: Infusum sed quod vinum non diluis undis, Potare immixtum sueta merumque merum.'

^k *Domitionis*] Vox ex duabus conflata, domum itionis.

Delph. et Var. Clas.

Apul.

E

miser, ut cum illa acquievi, ab unico congressu⁴ annosam¹ ac pestilentem¹ contraho: et ipsas etiam lacinias, quas boni latrones contendo mihi concesserant, in eam contuli; operulas⁶ etiam,^m quas adhuc vegetus saccariam⁷ faciens²

cum illa, ex uno tantum concubitu traxi contagionem diuturnam. Dedi quoque ei vestes ipsas quas humani illi pradones mihi reliquerant ad me operiendum; mercedulas quoque quas lucrabar exercendo sagariam artem, dum eram adhuc firmus;

*****

in Symb. Elmenh.—4 Scriptus codex, *connexu*. Infra lib. II. 'Et a nexu quidem Venerio hospitis tuæ tempera.' Nihil tamen mutare volui. Colo.—5 Idem Fulvii liber: *anatem*. 'Anatem' Festus interpretatur, morbum annum. Vera scriptura videtur: *damnosam*. Unico coitu, *damnosam* ac pestilentem Meroën contraxit. Scilicet in quam congressit, quicquid latronum manibus subduxerat. *Damnosa* igitur, quæ opibus spoliabat. Wower. Manuscr. *anatem*. Non mihi liquet satis, quid vel scripta, vel impressa sibi velint. 'Anatem' Festus ait, morbum annum sive vetularum dici solitum: pro quo sunt, qui *anitatem* legere malunt. Sed utrumque in glossis Græco-Latinis invenitur. 'Anas, γῆρας κατ' ὄψιν Θεῶν.' 'Anitas, γράβησι.' In glossis quidem Placidi, itemque Vaticanis lego: 'Anate; sollicitudine, cura.' 'Anis; grandis, major natu.' 'Anitas: adultas: (In Placidi *Annitas: adultas*) interdum senectus est.' 'Anit; incumbit.' Quod si *anatem* apud Apuleium cum v. c. probamus, particula 'ac' valebit, ac quidem, et quidem. Terent. 'Quid ait? cognoscitne? Ch. Ac memoriter.' Plaut. 'Dabitur opera atque in negotio.' Id. 'Ecquid is homo aceti habet in pectore? C. Atque acidissimi.' Petron. 'Unus et senex non erit gravis.' Sciopp. in Symb. Cr. et Syll. Epist. II. pag. 51. Scaliger: *damnosam*. Fulv. *anatem ac pestem* contraho. Vide Notas Wowerii. Elmenh.—6 Ms. *opellas*. Sciopp. in Symb. Cr.—7 Putavi aliquando assentiendum iis, qui *sagariam* restituerent. At nunc alia mens est: etsi enim *sagaria*, ut *saccaria*, cum alibi, tum in Pandectis juris reperiantur, placet tamen editam lectionem tueri. Movet me l. prima, Titul. xxii. lib. xxv. Codicis Theodosiani, cujus partem ascribo, ut munus eorum hominum innotescat: 'Omnia quæque advexerint privati ad portum urbis æternæ per ipsos saccarios, vel eos, qui se huic corpori permiscere desiderant, magnificentia tua jubeat comportari.' Idem Ulpianus

NOTE

¹ *Annosam ac pestilentem*] Si sit sincera lectio, aliquid deesse ac subintelligi necesse est, puta *agritudinem*, vel *contagionem*. Quædam exemplaria habent *anatem* et *pestem*. *Anatem* porro dixerunt Veteres morbum annum; sicut senium morbum senum, teste Festo. Ad quem vide Not. Scaligeri. Wower. malebat *damnosam ac pestilentem*, scilicet Meroën anum, in quam congressit infelix Socrates quicquid latronum manibus subduxerat: ita ut *damnosa* hic sit, quæ opibus spoliat: at magis accedit

ad vulgatam lectionem, ideoque magis placet Gasparis Barthii conjectura Adversariorum lib. xxxiii. c. 22. ubi ex Manuscripto suo codice, qui habet *annosam pestilentem*, reponit *annosam pestilentiam*. Ait nempe Socrates se ex unico congressu contraxisse pestilentiam annosam, hoc est, diuturnam et multorum annorum, pestiferum scilicet amorem, quo incensus est in scelestam illam anum, contactu ejus quasi philtro dementatus.

^m *Operulas etiam*] Id est, operarum

merebam;¹ quoad² me ad istam faciem,³ quam paulo ante vidisti, bona uxor⁴ et mala Fortuna perduxit. Pol quidem tu dignus, inquam,¹ es extrema sustinere, si quid² est tamen novissimo extremius, qui voluptatem Veneream et scortum scorteum³ Lari⁴ et liberis prætulisti. At ille digi-

donec egregia illa conjux et sors iniqua redegerunt me ad eum statum quem modo conspexisti. Profecto tu mereris, inquam, pati acerbissima, (si tamen est aliquid acerbius acerbissimo tuo casu,) quandoquidem anteposuisti amatorium gaudium et meretricem rugosam domui tuæ et filiis tuis. At ille applicans digitum indicem

de Contrahen. Emtione: 'Si quid ex sacco saccarii concidisset.' *Stewech. Sagariam* malui, quam quod alii, *saccariam*. Negotiatio sagaria apud Ulpianum l. ii. D. pro socio. Lapis in insula Transtiberina: i. o. m. volvvio. TERTULLO. NEGOTIATORI. SAGARIO. xx. APVLIA. Colo. Fux. *seculariam*. L. 5. §. 14. ff. de Trib. act. *Roald. Sagariam f.* Sic Beroaldus in Annot. quem Bas. 2. et Colvius sequuntur. Bertinus: *sicariam f.* Florentinus, Romanus, Palatinus, Aldus, et Cælius Rhodiginus Antiquar. Lection. libro vigesimo quinto, cap. 10. *saccariam* habent. Vide Ulpianum Lege 52. Digest. pro socio. Leg. 5. ff. §. Plures de Tribut. Actione. *Elmenh.*—8 Flor. *merebar.* Elmenhorstius. Wass. *merebut.* Oud.—9 Quo. Bas. 1. *quoad.* Ms. cum reliquis, *quod.* Id, quod hic cnsu videt, ex Bas. posteriori editione est. *Colv.* Ipse etiam Colvius testatur, in pluribus libris esse *quod.* Docui exemplis, 'quod' pro, quoad, usnripari solitum, Suspect. lib. iv. cap. 6. *Sciopp. in Symb.* *Quod.* Sic Roman. et Aldus. Florent. et Basil. *Quo.* Vide Scioppium Suspect. Lect. lib. iv. cap. 6. *Elmenh.*—1 Abest *rd inquam* a Manuscripto. *Colv.* *rd inquam* delet Palatinus. *Elmenh.* Non agnoscunt quoque Codd. Fux. Oxon. et Zabarellæ. Mallem abesset *rd* es. Oud.—2 Lips. Guelph. Zabab. Fux. Palat. Oxon. et si quid. Bene, si cum Cod. Zabab. et Ferrario l. i. Elect. 19. legas *tam* pro *tamen*. Sæpius 'tam' jungitur superlativo, ut ostendendum erit ad f. l. iv. 'Tam infimi.' Wass. *si quid tamen extr. novissime*, vel *si quid est tamen et noviss.* Oud.—3 Vox *scorteum* non apparet in Palatino. *Elmenh.* Nec Guelph. Oxon. Par. Uncis quoque inclusit Scriverius. Sed elegantius addi videtur, ut efficacius exprimat meretrix non modo, sed annosa, vieta, et deformis instar corii. Adi Beroald. Oud.—

NOTÆ

mercedulas, quas merebat infelix Socrates, artem sagariam exercens, postquam spoliatus fuerat a latronibus, quamque exercuit, quamdiu per vires licuit. Nec probare possum Beroaldi interpretationem de reculis operose fabrefactis.

¹ *Sacc. [sagariam] faciens* Sagaria ars est saga faciendi, quæ vestes breviores erant, ad militum præcipue usum.

² *Quoad [quod] me ad istam faciem* 'Quod' hic est, quoad; multa alia exempla hujus acceptionis profert Scioppius, Suspect. Lect. lib. iv.

Epist. 6. quem vide.

³ *Bona uxor*] Male sollicitatur a quibusdam hic locus. 'Uxor' etiam pro concubina sumitur. Noster lib. x. 'Et quoniam neque egregia illa uxor mea,' &c. matrona nimirum cum qua ipse Asinus cubuerat.

⁴ *Lari*] Lares ædium Dii, ac præcipue foci præsides; et Lares sæpe pro ipsis ædibus, ut hoc loco. Eos ex Mercurio et Lara sive Larunda Nympha genitos fabulantur. Sacri erant ipsis canes, quod fidi custodes sint domuum. Vide Ovid. lib. ii.

tum a pollice⁴ proximum ori suo admovens,⁵ et in stuporem attonitus, Tace, tace, inquit; et circumspiciens tuta-
menta sermonis, Parce, inquit, in foeminam divinam,⁶ ne
quam⁶ tibi lingua intemperante⁷ noxam contrahas. Ain⁸
tandem? inquam: potens illa et regina caupona⁹ quid mu-
lieris est? Saga, inquit, et divina, potens¹ coelum deponere,
terram suspendere,² fontes durare, montes diluere,³ Manes
sublimare, Deos infirmare,⁴ sidera extinguere, Tartarum ip-
sum⁵ illuminare. [7] Oro, oro te,⁶ inquam, aulæum tragi-
cum dimoveto,^{7*} et siparium scenicum complicato: et cedo
verbis communibus. Vis, inquit, unum vel alterum, immo

*labiis suis et stupore percultus, Sile, sile, ait; et, circumspectans an tuto loqui
posset, Noli, inquit, maledicere mulieri divinæ, ne accersas tibi aliquod periculum
intemperantia lingua. Itane vero? inquam, illa potens, et plane regina stabularia,
qualis femina est? Maga est, ait, et futuri præscia, quæ potest deturbare cælum,
terram sursum tollere, constringere scaturigines aquarum, liquefacere montes, edu-
cere in sublime umbras mortuorum, deprimere Deos, obscurare stellas, et collustrare
ipsum infernum. Obsecro te, inquam, aufer peristroma tragicum, et conolve velum
theatricum, et dic sermone familiari. Visne, ait, auscultare unum vel duo, immo*

4 Pal. *apolicem*. Waas. *promissum*. Pro *Attonitus, Tace, tace, inquit*, Burm.
ad Catal. p. 630. conjicit *Attonitus, St. Tace*. Oud.—5 Rom. *amovens*. Elmen-
horstius. Palat. *ammovens*. Oud.—6 Oxon. *nequicquam*. Prave. Id.—7 Ms.
intemperate. Sic Veteres olim. In Pandectis Florentinis semper 'prægnatis'
et similia. Colv.—8 Idem, An. Colvius. Pal. An an. Male. Elmenh. Sic
quoque Guelf. Oxon. et Fux. crebra depravatione; in lib. vii. pag. 149.
'Ain' te,' &c. Vid. Pricæum, et Drakenb. ad Liv. lib. x. cap. 25. 'Ain'
tandem, inquit.' Oud.—9 Scal. *caupa*. Elmenh. Vid. supra. Oud.—1 *Saga*,
inquit, et *divina*; *potens*. Colv. Suspensa oratio. Lege et distingue: et *di-*
vinæ, potens. Wower.—2 Fux. *littora susp*. Roaldus. Ms. Pith. et t. s. Oud.
—3 Lipsius margini allevit *diruere*. Perperam. Opposita enim hic, ut in
ceteris, debent esse *durare* et *diluere*. In Ms. Pith. et m. *diffuere*. Idem.—
4 Minus recte Bas. 1. et Ven. *infirmare*. Colvius. *Infirmare*. Sic Aldus. Flor.
et Rom. D. *infirmare*. Male. Vide notata ad lib. de Deo Socratis. Elmenh.
—5 Fux. *impium*; sed vitiose. Error librarii describentis. Roald. *Impium*
quoque male in Regio. Oud.—6 *Oro te*. Addit copiam Ms. et Bas. 1. *Et oro*
te, inquam. Bos. et Col. geminant hæc: *Et oro te, inquam, oro te, inquam*. Colv.
Rom. Venet. et Aldus geminant: *Oro te, et oro te, inquam*. Elmenh.—7 *Aulæum*
dimoveto. Ms. *admoveto*, et in margine ascriptum: Al. *dimoveto*. Num *amo-*

NOTE

Fastorum, et Rosin. Antiq. Rom. lib.
II. et IV.

¹ *Parce, inquit, in foeminam divinam*
Subintellige aliquid; puta, inveni,
probra jacere, aut quid simile.

^{*} *Aulæum tragicum dimoveto*] Id est,
desine grandibus verbis scena tra-
gica dignis loqui, et, ut ait Plautus,
'paratragediare.'

plurima ejus audire facta? Nam, ut se ament efflictim non modo incolæ, verum etiam Indi vel Æthiopes utrique,¹ vel ipsi Antichthones,² folia sunt artis,³ et nugæ meræ. Sed, quod in conspectu⁴ plurium perpetravit, audi. Amatorem suum, quod vi aliam⁵ temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem:⁶ quod ea bestia, captivitatis metuens, se

permulta ejus facinora! Nam efficere ut non solum populares ejus ipsam ament perdite, sed etiam Indi, vel Æthiopes utrique, vel ipsi Antichthones, sunt tantum leviora scientia ejus, et pura nania. Sed ausculta quod fecit coram multis hominibus. Convertit in fenum bellum unica vocula amantem suum, qui per vim vitia-verat aliam mulierem: quoniam ea bestia, timens ne capiatur, expedit se a perse-

*****

ecto? Cicum non interdum. *Colo.*—8 Idem *Anthiothones*. Colvins. Roman. *Antiochones*. Male. *Elmenh.* Item Ed. Vic. obvio errore. *Oud.*—9 Lipsius: *folia sunt farfari*; ejus super hoc adi Epistolicas Quæstiones. *Colo.* Folia videntur vocata fuisse res nullius pretii, aut ponderis, quasi illa ipsa ad speciem tantum, et nulla tenns cum arborum truncis aut etiam fructibus comparanda. Id forte voluit Apuleius. Videtur enim adumbratum de illo Menæch. 'Dixin' ego,' &c. [Vid. inf.] *Gruter.* *Folia sunt artis*. Sic legit Rom. Ald. et Flor. 1. *Folia sunt aras* Flor. 2. Vulcanius *f. s. artes*. Lipsius Epistol. Quæst. lib. II. Epistol. 22. *f. s. farfari*, ineptissime. Folia vocat res nullius pretii aut ponderis, sicuti notat Scaliger ad Festum pagin. 25. et Gruterus Suspici. lib. III. cap. 13. Noster libr. IV. 'Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuere juveni.' Sic Hieronymus in Esaiam cap. 33. etiam dicit 'folia sermonis.' *Elmenh.*—1 Palat. Cod. in conspectum, perpetua variatione. *Oud.*—2 Vulgar. in aliam. Quod Cantero nostro magis placet. *Colo.* VI. Sic edidit Vulcanius ex Bas. 2. Manuscripti et editi alii,

NOTE

¹ *Æthiopes utrique*] Tum Orientales tum Occidentales, Nilo fluvio, quem Veteres Asiz et Africæ terminum posuere, a se invicem separati, ut docet Strabo Geograph. lib. I. hos Homeri versus explicans: *Αἰθιοῦς, τοὶ δὲ πρὸς δεξιὰς ἐβάρηται, ἑσχατοὶ ἀνδρῶν, οἱ μὲν βορρηνὸν ὁρῶντες, οἱ δ' ἀντίπους*. Orientalium et Occidentalium Æthiopum mentio apud Herodot. in Thalia et Polyhymnia, et Heliodor. Æthiopicorum lib. IX.

² *Antichthones*] Sic dicti, quod habitent τῇ ἐναντίᾳ χθόνα, terram nostræ contrariam. Mela pro Antipodibus sumere videtur. Martianus Capella lib. VI. Antichthonas eo sensu intelligit, quo vulgo Antipodas intelligimus: sed Antipodum apud

illum alia paulo acceptio est, nempe pro iis, qui in contraria parte ejusdem Zone habitant. Plin. lib. VI. c. 22. Antichthonas ait habitare ad Taprobanam Insulam in Zona hyemali. Quicquid sit, vim vocis si spectemus, Antichthones erunt Antipodes, aut saltem ii qui inferius Hemisphærium nostro contrarium incolunt.

³ *Folia sunt artis*] Levia et minima eorum, quæ efficere potest ejus ars, sicut folia sunt levissima et villissima pars arborum. Sic Plant. Menæchmis, Act. II. Scen. 3. 'Dixin' ego isthæc hic solere fieri? Folia nunc cadunt, Præut si triduum hoc hic erimus, tunc arbores in te cadent.'

ab insequentibus præcisione genitalium liberat;³ ut illi quoque simile, quod Venerem habuit in aliam, proveniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam: et nunc⁴ senex ille, dolium innatans vini sui, adventores pristinos in fæce submissus officiosis ronchis⁵ raucus appellat. Alium de foro quidem,⁶ quod adversus eam locutus esset, in arietem deformavit: et nunc aries ille causas agit. Eadem amatoris sui uxorem, quod in eam dicacule⁷ probrum dixerat, jam in sarcinam prægnationis obsepto⁸ utero, et repigrato⁹ foetu, perpetua præ-

quentibus venatoribus abscissione testiculorum: ut idem quoque accideret ei, quia rem habuerat cum alia. Commutavit quoque in ranam stabularium vicinum suum, et propterea sibi invidentem: et nunc ille senex, natans in cado vini sui, depressus in fæcem, salutat antiquos suos hospites rauca voce, et comiter coazando. Mutavit quoque alium forensem caudicum in arietem, quia declamaverat in ipsam, et nunc ille aries factus causas orat. Eadem condemnavit ad perpetuam gravitatem conjugem sui amantis, jam occlusa vulva ejus, et retardato infante, ut distendatur

~~~~~

g. in a. t. quod defendit Canterus. Elmenh.—3 Captivari metuens, ab insequentibus. &c. Idem: captivitati met. ab inseq. repræcisione genitalium se liberat. Captivari probrum verbum. Glossæ veteres H. Stephani: 'Αἰχμαρρίσσαι, Captivor.' Frequens in Theologis veteribus, Tertulliano, Ambrosio, Hieronymo, aliis. Colv. Fux. captivari. Roaldus. Captivitatis metuens, se ab insequentibus præcisione genitalium liberat. Sic rescripti ex Palatin. Florentin. et Bertin. Vulgo: captivari metuens, a. i. repræcisione genit. liberatur. Elmenh. Scribe ex Palat. se præcisione g. liberat. Wower.—4 Bertin. et tunc. Tum advectores in marg. Oxon. Adrenatores Fux. Dein face sine præpositione Bertin. Oud.—5 Officiosus ronchis. Manuscr. hæc duo desunt. Colv. Item a Fux. et Palat. ronchis ab Oxon. exulant. Oud.—6 De foro quidem. Nec magis rō quidem idem agnoscit. Colv. Qui temere cum Vulc. Ed. pr. ejecit, licet careat etiam Fux. In Pith. est, Quid nī quendam? Quod etiam in mentem venit Burmanno. Oud.—7 Regius dicaculum. Fux. in ea didaculum, anprascripto c. In Pith. dicaclem. Id.—8 Obseito. Ms. obsceno. Rom. obseito. Ven. obsecto. Forte obdito. Sed nihil vulgatæ scripturæ obsepto antetulerim. Sic inf. hoc ipso libro, 'foribus obseptis,' et lib. III. 'Horreum validis claustris obseptum.' Quod facit, ut paulo aliter, quam edidi, censuerim legendum: etiam sarcina prægnationis obsepto utero. Colv.—9 Ms. repigro, ex quo feliciter Lipsius repigrato: et nos jam dudum censueramus sic legendum videri: postea ab Aldo ita impressum reperimus. Reliqui vulg. repugnato. Sic lib. VIII. p. 162. 'Cum et ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus:' et 'pigrare' Veteres dixerant. Attius Engonis: 'Fateor. Sed cur

NOTE

* In feram castorem] Nota est de castore fabula, quam Noster infra exponit. Ex hujus animalis testibus fit castoreum unguentum, de quo Plin. lib. XXXII. cap. 3.

† Ronchis] 'Ronchus' proprie sonus est, quem edunt naribus stercentes, et 'ronchissare' stertere est. Transfertur hic ad significandam ranae coactionem.

gnatione damnavit. Et, ut cuncti numerant,¹ octo annorum onere misella illa, velut elephantum paritura,² distenditur. Quæ³ cum subinde ac multi nocerentur,⁴ publicitus indignatio percrebruit, statutumque est,⁵ ut in eam die altera severissime⁶ saxorum jaculationibus⁷ vindicaretur;⁸ quod consilium virtutibus cantionum antevertit.⁶ Et, ut illa Medea,⁶ unius dieculæ a Creonte⁷ impetratis induciis, to-

mole uteri; quia dixerat in ipsam convicium paulo mordacius. Et nunc infortunata illa tumet sarcina octo annorum, prout omnes numerant, perinde ac si enixura esset elephantem. Quæ mulier et multi alii cum sapius laderentur illius maleficiis, odium publicum concitatum est in eam, et decretum est ut die sequenti animadcerteretur gravissima in eam lapidum iactibus. Quam conspersionem prævenit vi incantamentorum. Et, sicut Medea illa, exorato spatio unius diei a Creonte,

~~~~~

propter te pigrem hæc, aut huiusce dubitem parcere capiti?' Lucretius lib. 1. 'Quod nisi pigrares, paulumve recesseris ab re.' *Colo. Repugnante factu.* Editio Aldi repigrato, vennusto verbo et Apuleiano, ut inf. pag. 143. *Roald. Repignato* Flor. sed Becichemus jam Ep. 60. e Mas. in quibus Fux. et Reg. repigrato docuit legendum, et expressit quoque Ed. Junt. post. Martiani. cap. l. i. p. 16. 'Uxoris fœtibus repigratus.' Ovidius ait, 'partu remorante.' *Oud.*—1 In manuscripto, sciunt numerantia. Quod quid sibi velit, nescio. *Colo.* Ego inde facio: *Et, ut cuncti civium numerant, jam octo annorum.* Brant.—2 Manuscr. al. *Quam.* Colvius. *Quæ cum subinde ac multi nocerentur.* Forte, *Cum subinde ac multa noceretur.* Vel, *Quæ perinde ac multi noceretur.* Plant. Mil. act. v. sc. ult. 'Te non nociturum hominem hæc de re neminem.' Sic ibi veteres libri. *Sciopp. in Symb. Cr. Bert. Q. c. s. ac multis n. Scioppins, Quæ dum perinde ac m. noceretur.* Hamilton, *Quæ cum s. a multis nocerentur.* Elmenh.—3 Pal. *savissime.* Elmenh.—4 *Jaculationis* vitiose ed. Elmenh. *Oud.*—5 Palat. *judicaretur.* Elmenh. Prave, de quo alibi. *Oud.*—6 *Antevortit.* Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. alique minus bene *antevertit*, et in Ed. Pric. *Medæa.* Id.—7 Manuscr. *Acronem.* Colv.—8 Prono-

NOTÆ

¹ Octo annorum onere misella illa, *velut elephantum paritura*] Elephantes utrum decem annis gestare tradidit Plin. Aristoteles et Ælianus biennium saltem prægnare elephantum affirmant.

² *Quæ cum subinde ac multi nocerentur*] 'Noceri' passivum a, noceo, quod active usurpavit Plautus. Vulgo neutrum est. Mihi valde placet Hamiltoni conjectura, qui scriptum primitus suspicatur, *Quæ cum subinde a multis nocerentur*, planissimo sensu, et quem postulare hic videtur locus.

⁵ *Statutumque est, &c.*] Statutum in-

tellige subitaneo populi consensu, non decreto Judicum.

⁶ *Et, ut illa Medea, &c.*] Cum Glancam, seu, ut alii volunt, Creusam, Creontis Corinthiorum Regis filiam, Jason ducturus esset uxorem, Medea repudiata: hæc, impetrato a Creonte unius diei spatii, quo se, ut aiebat, ad profectionem pararet, regiam cum Creonte et nova nupta combussit. Quo id pacto non convenit inter Scriptores. Seneca in Medæa pallam facit, veneno infectam, ab ipsa per filios suos ad novam nuptam mitti veluti munus nuptiale, ex qua exiliens

tam ejus³ domum filiamque cum ipso senē flammis coronabilibus deusserat :⁹ sic hæc devotionibus sepulcralibus in [8] scrobem^d procuratis, ut mihi temulenta¹ narravit proxime, cunctos in suis sibi domibus tacita numinum² violentia clausit, ut toto biduo non claustra perfringi, non fores evelli,³ non denique parietes ipsi perquiverint⁴ perforari: quoad mutua hortatione consone clamitarent, quam sanctissime dejerantes, sese neque ei manus admolituros; et, si qui aliud cogitarit,⁵ salutare laturus subsidium. Sic⁶ illa pro-

combusserat totam ejus regiam natamque cum ipso patre senē incendio ex corona concepto: ita hæc peractis rite imprecationibus feralibus in fovea, quemadmodum ipsa mihi retulit nuper ebria, inclusit omnes in propriis ipsorum aedibus tanta vi incantamentorum, ut per duos solidos dies repagula non potuerint perrumpi, neque januæ extrahi, nec denique ipsi parietes perfodi: donec hortatu mutuo exclamarent unanimiter jurantes per sanctissima quæque, se non illaturos manus violentas in illam, et præbituros ei opem salutiferam, si aliqui attentarent aliud in eam. Et

~~~~~

men ejus addidi fide Matorum, et Edd. vetustarum, quod exciderat primum ex Ed. Elmenh. dein Scriverii et seqq. In Par. *totam ei domum*. Mox Pith. *cum suo senē*. Oud.—9 Idem liber *deusserat*. Colv.—1 Bert. u. inde t. Elmenh. Mox. *proxime cunctos* in desunt Fux. Regio, et *proxime cunctos* Bert. Pro in suis Pith. *jussit*. *Cunctos ut in s.* Edd. Junt. utraque et Aldi. Statim videbimus leg. *ita in suis s. d.* Oud.—2 *Tanta cautionum*. Florent. *numinum violentia*. Elmenh.—3 Ex Manuscr. Ven. Ald. *addidimus evelli*: aliis *deerat*. Colo. *Exciderat* Ed. Beroaldi, et hinc Colin. Basil. &c. Oud.—4 *Quiverunt*. Palat. *perquiverint*. Elmenhorstius. Immo *perquiverint*. In Guelf. *perquiverint perforari* a m. pr. vitiose. Ed. Scal. seu Vulc. sec. *quiverunt*. Mox quod Ed. Junt. post. Sed vide snpra pag. 38. 'Quoad me Fortuna perduxit.' Item *cohortatione* in Oxon. non male. *Admolituras et laturas* Fux. Oud.—5 *Si qui a. cogitavit*. Vulg. *si quid aliud cogitarent*. *Si qui*; vulgo 'si quis.' Lib. vi. 'Si qui cætu cælestium defuisset.' Paulus lib. ii. Sentent. 'Si qui debitum quocumque modo confessus docetur.' Sic aliqui Tertul. de Anima: 'Aliqui Chrysippi assentator illud it ea.' Colv. *Agitarint*. Pal. *cogitaret*. Bertin. et Rom. *cogitarint*. Elmenh.—6 Ita in marg. Bas. sec. At Edd. a me visæ ante Colvium cum Pithæano præponunt *et*. Mox *actorem*

NOTÆ

ignis eam cum patre et regia consumsit. Diodorus ait Medeam, magicis artibus in aliud animal mutatam, noctu ingressam esse regiam, incendisseque igne ex quadam radice magica facto, cujus ea vis est, ut extingui nequeat. Plinius et Apuleius noster, quibus astipulatur Hyginus Fab. 25. coronam fuisse affirmant, quam Medea ad sponsam Jasonis miserit, et cujus veneno ipsa

cum regia cremata sit. Venenum illud Plin. lib. ii. putat fuisse naph-tam, quod genus ait esse bituminis igne eminens conspecto incendium trahens.

^d *Devotionibus sepulcralibus in scrobem, &c.*] Diis Superis in erectis aris, Terrestribus in terra, Inferis vero in scrobe sacrificia fiebant. Sic Ulysses, referente Homero lib. ii. Odys. scrobem cubitalem fodit, in quam mul-

pitata totam civitatem absolvit. At vero cœtus illius auctorem nocte intempesta, cum tota domo, id est, parietibus, et ipso solo, et omni fundamento,⁷ ut erat clausa, ad centesimum lapidem in aliam civitatem summo vertice montis exasperati sitam, et ob id ad aquas sterilem,⁸ transtulit. Et, quoniam densa inhabitantium ædificia locum novo hospiti non dabant, ante portam projecta domo discessit.⁹ Mira, inquam, nec minus sæva,¹ mi Socrates, memoras. Denique mihi quoque non parvam incussisti sollicitudinem, immo vero formidinem, injecto non scrupulo, sed lancea,¹ ne quo

illa hoc modo placata liberavit totam urbem. At vero media nocte transportavit suasorem illius conspirationis, cum universa domo [id est, cum parietibus, et ipso solo, et universis fundamentis] clausa quemadmodum erat, in aliam urbem illinc distantem centum milliariis, positam in supremo cacumine montis ardui, et propterea laborantem aqua penuria. Et, quia ades incolarum inter se stipata non relinquebant locum huic novo advena, abiecit ades ante portam urbis, et abiit. Stupenda, inquam, narras, mi Socrates, neque minus crudelia. Denique affectati me etiam non mediocri anxietate, immo vero metu, (immisisti enim mihi non acru-

male in Regio.—7 Dele Glossema, id est, &c. fundamento. Wower. Dele glossema cum Wowerio. Elmenh.—8 Bertin. *steriles*: sed vulgatum probavi Suspect. Lect. iv. cap. 6. Gruter. et Douss F. *ad aquas sterilem*. Sciopp. in Symh. Bertin. o. i. *ad aquas steriles*. Vide Gruteri Suspiciones (l. iii. c. 13.) et Scioppium Suspect. Lect. lib. iv. c. 6. Elmenh.—9 Ms. *An port. p. d. d. Ro. Ald. Col. ante portam pr. d. discedit. Ven. discedit. Bas. 1. discedit. Ego, ante scriptum exemplar visum, putabam scribendum, ante portam projecta domus desedit. Sed jam in veteri scriptura acquiesco. Postquam domum illam ante portam civitatis projecisset, abiit. Colo. Alii discedit. Vera lectio desedit. Elmenh. Mihi magis arridet discedit. Brant.—1 Mang. *æcra* ubique. Putam. Sic conjecit Wasse, ut pag. 13. 'Sæva et gravia somnare, et alibi sæpius: ut videbimus. Confer et Juret. ad Symm. l. i. ep. 25. Tum vir Socrates Fux. Mox quoque abest a Palat. et Fux. Oud.—2 *Ne iniquo. Aldus ne quo. Roaldus. Iniquo est in solis Edd. Bas. sec. et Lngd. Minus Reg. Mysterio Ed. Bas. pr. male. Tum simul pro similiter Plith. Oud.—**

NOTÆ

sum, merum, aquam, sanguinemque victimarum infudit ad evocandos mortuorum, præcipueque Tiresiæ, Manes. Vide ejusmodi sepulcrales devotiones apud Heliodor. Æthiop. lib. vi. sub finem, et Canidiam Horatii.

* *Id est, parietibus, et ipso solo, et omni fundamento*] Hæc Glossema redolent. Merito ergo delet Wower.

¹ *Injecto non scrupulo, sed lancea*] Scrupi, et scrupuli lapilli sunt, qui in calcem illapsi sollicitudinem faciunt pedem premendo et urendo. Hinc sæpe scrupulus pro sollicitudine sumitur. His autem verbis nihil aliud significat Aristomenes, nisi se, oratione Socratis, non levi aliqua sollicitudine, sed gravi formidine fuisse percussu.

numinis ministerio similiter usa sermones istos nostros anus illa cognoscat. Itaque maturius quieti nos reponamus: et somno levata lassitudine noctis² antelucio³ aufugiamus istinc quam pote⁴ longissime. Hæc adhuc me suadente, insolita vinolentia⁵ ac diurna⁶ fatigatione perterritatus bonus Socrates sopitus jam stertebat altius. Ego vero adducta fore⁷ pessulisque firmatis, grabatulo etiam pone cardines⁸ supposito, et probe aggesto,⁹ super eum me recipio. Ac primum præ metu aliquantisper vigilo, dein circa tertiam ferme¹ vigiliam¹ paululum conniveo.²

pulum, sed hastam,) ne illa vetula, utens similiter alicujus Damonis famulatu, recitat hæc nostra colloquia. Itaque tradamus nos ocyus somno, et, cum misuerimus defatigationem nostram sopore noctis, proripiamus nos hinc ante diluculum quam longissime poterimus. Dabam adhuc hæc monita, cum bonus Socrates jam dormiens canoris ronchis strepebat oppressus temulentia insueta, et lassitudine diei. Ego vero, postquam clausi ostium, et obfirmavi pessulos, opposuique ac recte obdidi cardinibus meum lectulum, reclino me in illum. Ac primo quidem maneo paulisper insonnia propter timorem: deinde claudio tantillum oculos circa mediam fere

3 Vulg. *ante lucem*. Infra: 'Antelucio volo ire.' Lib. ix. 'Nam et antelucio, recubans adhuc, subungi machinæ novicium clamabat asinum.' De hoc etiam monuit Lipsius posterioribus Electis. (l. ii. c. 21.) Est et pro eodem in Nostro reperire 'anteluculo.' Colo. Vulgo *ante lucem*, male. Tò nocte recte delet Daniel Bucerius. *Elmenh.*—4 Vulg. *quam putas*. In Ms. *quam puta*. Censui olim emendandum, *quam potest*: ut ibidem Lipsius etiam rescribit. Cujus fretus auctoritate non dubitavi reponere *quam pote*. Glossæ veteres: 'Qs duvaris, Quam potest.' Plautus Menæchmis: 'Concede huc, mea nata, ab istoc quam potest longissime:' et Stichus: 'Libros inspexi: tam confido quam potest.' Milite: 'Quam potest, tum verba confer maxime in compendium:' et alibi. Non aliter etiam hunc locum correxit in Quæst. Plaut. elegantissimus Gulielmus meus: cujus ut vita mihi jucundissima semper, sic mors acerbissima accidit. Colo. Rom. et Ald. *quam putas*: male. Vide Colvium. *Elmenh.*—5 In Mss. *violentia*. Colvius. Palat. et Colvius *violentia*. *Elmenh.* Sic Fux. Guelf. et Oxon. pessime. Poculis enim mitigaverat Aristomenes p. 5. *Oud.*—6 D. f. Mss. Ald. Ven. Bas. 1. *diuturna*. Intellico de die fatigatum Socratem, de nocte somno se reficientem. Colo. Flor. et Pal. *diuturna f.* *Elmenh.* *Diuturna* aliam, non male. Brant.—7 Forte Pith. *Id.*—8 Plerique libri *cardinem*. In Manuscr. *cardine*. Aldum secuti sumus. Colo.—9 Bert. *probe adjecto*: forte *atlecto*. Sciopp. in Symbola. Bert. *adjecto*. Sciopp. *adlecto*. *Elmenh.* Vide et Susp. Lect. iv. 6. sed satis inepte. In Pith. *adjecto*. Fux. *ac congesto*. Lips. *oggesto*. *Oud.*—1 Deest *rd ferme* Edd. Ber. Col. Bas. pr. *Id.*—2 Pal. et Flor. *conniveo*, male. *Elmenh.* Malim con-

NOTE

² *Somno levata lassitudine noctis*] Vel dele noctis, vel lege somno noctis levata lassitudine.

¹ *Circa tertiam ferme vigiliam*] Se-

neca in Troade: 'Partes fere nox alma transierat duas, Clarumque septem verterant stellæ jugum: Ignota tandem venit afflictæ quies,' &c.

Commodum quieveram: et repente impulsu [9] majore, quam ut latrones crederes, januæ reserantur, immo vero fractis et evulsis funditus cardinibus prosternuntur. Grabatulus³ alioqui breviculus, et uno pede mutilus⁴ ac putris, impetus tanti violentia prosternitur: me quoque evolutum atque⁵ excussum humi recidens universum⁶ cooperit ac tegit. Tunc ego sensi naturaliter quosdam affectus in contrarium provenire. Nam, ut lacrymæ sæpicule⁷ de gaudio prodeunt, ita⁸ et in illo nimio pavore risum nequivi continere, de Aristomene testudo factus.¹ Ac, dum, in infimum⁹ dejectus, obliquo aspectu quid rei sit grabatuli solertia munitus opperior, video mulieres duas altioris ætatis. Lucernam lucidam gerebat una, spongiam et nudum gladium altera.

noctem. Vix eram sopitus, cum subito fores aperiuntur majore impetu, quam ut credas esse fures; quin immo dejiciuntur humi, effractis et extractis penitus cardinibus. Lectulus, qui aliunde erat brevior et truncus uno pede ac putridus, de-jicitur vi tam valida impulsione, et cadens in inversum operit ac contegit me de-volutum et deturbatum. Tunc ego expertus sum quosdam animi motus excitari causis contrariis. Quemadmodum enim lacrymæ sat sæpe oriuntur ex lætitia, ita et ego in illa graviore formidine non potui cohibere risum, cum me viderem factum testudinem ex Aristomene. Dumque humi prostratus expecto quid rei sit, oblique aspiciens, protectus industria lectuli, aspicio duas feminas grandioris ævi. Una gestabat lampadem accensam, altera spongiam et gladium districtum. Hoc ornatu

ideo. Brant.—3 Vulgo grabatus. Colv. Grabatulus cum Mss. jam edidit Bern. Philomathes Pisan. in Ed. Junt. post. Oud.—4 Bert. mutilatus. Elmeuh.—5 Et. In Manuscr. atque. Colv. Recte, confirmantibus Pith. Fox. Palat. Par. Edd. Junt. post. Scriv. Oud.—6 In inversum. Alii scribunt, universum. Lib. Palat. ignorat voculam in. Lege inversus: nempe grabatulus. Wower. Placet Rittershusii lectio: universum Sciopp. in Symb. Rittersh. universum. Wower. inversus: recte. Elmenh. Bemb. universum. Pntean.—7 Margarita Poëtica, in qua etiam ex hoc scriptore quædam laudantur, legit sapiusculæ. Opus est ita inscriptum, et lectissimis probatorum auctororum locis collectum. Aliquoties in hisce Notis citabimus. Et 'sæpicule' et 'sapiusculæ' alibi in Apuleio legas. Itaque nihil hic mutandum. Colo.—8 Abest ita ab Ed. Ber. Aristomene Ms. Reg. Oud.—9 Plures impressi præpositionem in igno-rant. Lipsius malebat in sium dej. Tamen Seneca Epistola xciv. 'Non video enim quomodo non in infimum agatur e fastigio suo dejecta virtus.'

NOTÆ

Circa tertiam noctis vigiliam est, ¹ De Aristomene testudo factus] Sicut circa mediam noctem. Nox enim enim domum suam testudo, ita ipse antiquis in partes [quatuor divisa, grabatulum suum portabat, quo veluti quæ vigilæ atque etiam custodiæ testa erat opertus. dictæ sunt castrensibus vocabulis.

Hoc habitu Socratem bene quietum circumstetere. Infit¹ illa cum gladio: Hic est, soror Panthia, carus Endymion:² ³ hic catamitus meus,¹ qui diebus ac noctibus ætatulam meam illusit:³ hic est qui, meis⁴ amoribus insuper habitis,⁵ non solum me diffamat probris, verum⁶ fugam instruit. At ego scilicet, Ulyxi astu deserta, vice Calypsonis⁷ æternum

circumdederunt Socratem alte sopitum. Tunc quæ habebat gladium dixit: Iste est, o soror Panthia, dilectus Endymion, iste est Ganymedes meus, qui dies noctesque ludibrio habuit meam juventam: hic est qui, aspernatus meos amores, non tantum me differt maledictis, sed etiam comparat se ad fugiendum. Verum ego nempe derelicta sum astutia hujus Ulyssis, et velut altera Calypso lugebo viduitatem ater-

Colo. Fux. in infim. d. Roald.—1 Fux. jussit. Oud.—2 Margo Bas. 1. Col. Ven. Endomion. Ms. Enoemion. Ald. Endromion. Beroaldus varie. Vide ipsum. Juvenalis Satyra x. (vs. 318.) 'Sed tunc Endymion dilectæ fiet adulter Matronæ.' Colo. Fux. carus Endosonion: delictum verbi. Aldus corrupte Endronion. Roaldus. Florent. et Roman. c. Endosymon. Aldus Endromion. Beroaldus Hedysomion, inepte. Elmenh.—3 Pal. Fux. Pith. meam ill. etat. Wass. meam illuxit et. Edd. Vett. illusit et. meam. Oud.—4 Hic qui meis. In Manuscr. hic est, qui meis. Colv.—5 Subterhabitis. Repone insuperhabitis. Sic enim in veteribus libris esse testis Muretus Var. Lect. (l. xi. c. 17.) et de conjectura emendavit Verisimil. Guilelmus meus (l. ii. Veris. c. 4.) Hoc verbum primus eruit doctor noster J. Cnjacius literatissimis Observationibus suis: ubi illi ex Nostro hoc jurisque nostri auctoribus, allisque collecta exempla. Colo. Flor. superhabitis. Rom. et Ven. subterhabitis: male. lib. iv. 'Lacrymis istis insuperhabitis.' Elmenh. Nil mutato. Groslet.—6 Manuscr. et excusi quidam, verum etiam. Colv.—7 Vulg. cum et Cal. non æque bene. Multa hujusce locutionis passim in hoc scriptore obvia exempla. Dixisset etiam, 'vicem Calypsonis deserta,' promisce, ne quis putet ubique hoc vel illud duntaxat reponendum. Colo. Idem Becichemus ex vet. lib.

NOTÆ

¹ *Carus Endymion*] Endymion filius fuit Æthlii et Calyces, cujus egregia forma captam Dianam fabulati sunt ad eum in Latnum Cariæ montem descendisse, dormientemque ocululari solitam. Sunt, qui concubuisse quoque dicant, atque ex eo quinquaginta peperisse filias; alii, tres tantum. His fabulis occasionem datam inde aiunt, quod studiosus fuerit Lunæ observator Endymion, ejusque phases varias primus attente consideraverit.

¹ *Hic catamitus meus*] Pro Ganymede veteres Romani Catamitum dixerunt. De Ganymede a Jove

rapto ob egregiam formam fuisse Mythologici. Socratem formosorum illorum nomine insignit Meroë per amaram ironiam.

² *Ulyxi astu deserta, vice Calypsonis, &c.*] Comparat Meroë Socratem se fugientem Ulyssi Calypsonem deserenti. Fuit autem Calypso nymphea, Oceani et Thetidis filia, quæ naufragum Ulyssem, sociis omnibus ob matatos Solis boves amissis, hospitio excepti in Insula Ogygia, vel, ut Hygino et Melæ placet, Æxa, in qua regnabat; eumque per septem annos in antris voluptariis detinuit, amore ejus capta. Ab ea tamen divulsus

solitudinem flebo. Et porrecta dextera,⁸ meque Panthiæ suæ demonstrato, At hic, inquit, bonus consiliator Aristomenes, qui fugæ hujus auctor fuit, et nunc morti proximus, jam humi prostratus grabatulo succubans jacet, et hæc omnia conspiciit,⁹ impune se relaturum¹ meas contumelias putat. Faxo eum² sero, immo statim, immo vero jam nunc, ut et præcedentis³ dicacitatis et instantis curiositatis poeniteat. Hæc ego [10] ut accepi, sudore frigido miser⁴ perfluo, tremore viscera quatior; ut grabatulus etiam succussus et inquietus⁵ super dorsum meum palpitando saltaret. At bona Panthia, Quin igitur, inquit, soror, hunc primum bacchatim discerpimus,⁶ vel, membris ejus destinatis,^o

nam. Et extendens manum dextram meque ostendens mea Panthia, At hic, inquit, egregius suator Aristomenes, qui consilium dedit hujus fugæ, et qui nunc jacet vicinus leto, jam stratus humi, cubans sub lectulo, quique videt hæc omnia, credit sibi impune fore probra quæ in me dixit. Curabo ut poeniteat eum, sed tardius, immo mox, immo vero nunc jam, et suæ prioris maledicentiæ, et præsentis curiositatis. His auditis, ego infelix madui totus sudore gelido; mea viscera ceperunt exagitari metu; adeo ut lectulus etiam agitatulus et inquietus subsultaret super dorsum meum trepidando. Sed humana illa Panthia: Quidni ergo, ait, o soror, dilanamus primum hunc more Bacchantium, aut colligatis ejus artubus amputamus

~~~~~

deserta vitæ Calypsonia, &c. Id. in Add. Homerus Odyss. E. Elmenh.—8 Sic Edd. Vett. hic et infra, non dextera. Panthæ Fux. Tum Palat. et Wass. inquit; at hic. Abest inquit a Fux. In Pal. etiam actor. Prave. Oud.—9 Vulgaris omnes, et hæc omnia conspexit. Colvins. Et si omnia conspiciit i. s. r. m. c. p. Totus autem iste locus legendus cum nota interrogandi, ut cum lectione Ms. quadret. Roald. Male. Est enim indignantis. Vide Animadversionem hujusce libri primam. In Edd. ante Colv. excepta Junt. post. est hic: in Fux. si. Forsan: Et sic o. conspiciit. In Mss. enim omnibus est præsens, ut debet, præterquam in Pith. Oudendorp. I Vulcanius conjecit laturum. Id certe frequentius est; et l. vii. p. 161. 'Impune se laturum.' Contra 'acceptum ferre' aliquando occurrit pro, referre. Vide ad Hirt. B. Alex. C. 50. Se abest a Pithæano. Id.—2 In Manuscr. cum. Colv.—3 Palat. præsentis. Elmenh. Perperam. Immo statim desunt male Edd. Junt. Ald. Dein Hic ego Pith. Oud.—4 In Regio et Fax. sudore insuperfluo timere. Id.—5 Vulg. adeo ut grabatulus etiam inquietus. Col-

NOTE

Ulysses jussu Jovis rate confecta rursus mari se commisit, viduam et flentem deserens. Vide Homerum, *Odys.* lib. i.

² Bacchatim discerpimus] Ut Penthenam et Orpæum Bacchas olim discerpisse dicuntur. Vide Ovid. Me-

tam. lib. iii. et ii. Hinc 'bacchari' furere, et ipsa Bacchi sacra 'Orgia' ἀνὰ τῆς ὀργῆς, hoc est, a furore, dicta sunt.

^o Destinatis] Ligatis. Hoc significat Vitruv. lib. v. 'Si autem propter floctus aut impetus aperti pelagi

virilia desecamus?⁶ Ad hæc Meroë, sic enim reapse⁷ nomen ejus, tunc⁸ fabulis Socratis convenire sentiebam, Immo,⁹ ait, supersit hic saltem, qui miselli hujus¹ corpus parva² contumulet humo. Et, capite Socratis in alterum³ dimoto latus, per jugulum sinistrum capulo tenus gladium totum ei demergit,⁴ et sanguinis eruptionem utriculo⁵ admoto excipit diligenter, ut nulla stilla compareret usquam. Hæc ego meis oculis aspexi. Nam⁶ etiam, ne quid demutaret,⁷ credo, a victimæ religione,⁸ immissa dextera per vulnus illud ad viscera penitus,⁹ cor miseri contubernalis mei⁹

ei genitalia? Ad ea Meroë, (nam sic tunc intelligebam nomen ejus reipsa congruere cum narrationibus Socratis) Immo, inquit, hic certe restet qui levi terra operiat corpus hujus infortunati. Et, reclinato capite Socratis in alteram partem, condidit in ejus corpus totum gladium ad manubrium usque per sinistram colli partem, suscipitque studiose cruorem erumpentem parvo vase supposito, adeo ut nusquam gutta ulla cerneretur. Ego hæc vidi meis oculis. Enimvero humana illa Meroë inferens manum dextram per plagam illam ad intima usque præcordia, et illa rimans, ne immutaret aliquid a ritu hostica (ut arbitror), depromsit cor infelicis

~~~~~

vius.—6 Alii *ressecamus*. Elmenh. *Res* est in Bertin. sed infra ‘desecti’ et ‘desectum;’ ac passim apud optimos scriptores. Reddendum quoque Solino c. 30. p. 41. ‘Ita somno obsitis capita desecant.’ Sic Mss. Vulgo *obsopitis, e capitibus exsecant lapides*. Mox *At hoc* Fux. Enim deest Bertin. *Oud.*—7 *Reapse*. Corrigo *reapse*, hoc est, re ipsa; Veteres dicebant. Pacuvius: ‘Si non est ingratum, quod reapse feri.’ Sensus est: Ex re ipsa, inquit, magis, quam ex fabulosa Socratis sermocinatione cognovi Meroëni merito nominari a mero, f. cuius esset avidissima. *Bernald. Re esse* Wass. *Re abes* Palat. Fux. cum Edd. pp. sed Becichem. quoque Ep. 73. bene correxit. In Apol. p. 317. Ed. Elm. ‘Quod reapse intelligitur.’ L. x. ‘Ut reapse cognoscere potui:’ ubi idem error.—8 *Vulg. quam*. Colv. Correxit ita jam Becich. Ep. 73. Junt. post. et marg. Bas. pr. *Tum fab.* Pith. *Oud.*—9 Fux. *primo*. Id.—1 Pith. *hoc*. Id.—2 Pith. et Fux. *parvo*. Id.—3 Fux. *altum* cum Guelferb. Id.—4 *Manscr. demersit*. Colv.—5 *Uterculo*. Idem *utriculo*. Idem. Ald. et Bertin. *utriculo*. Flor. *vasculo*. Elm.—6 Bert. *ac*. Sclopp. in *Symbola. Lege tum etiam*. Wower.—7 *Negligenter* Floridus edidit *immutaret*, ac contra Appuleii stylium. Est et hoc compositum frequens Plauto, aliisque. *Dextera* rectius Mss. et Edd. Vett. *Oud.*—8 In *Manscr. ptinus*. Num *protinus?* Sed vulgarem lectionem non sollicitaverim. *Colo.*—9 Idem Ms. non habet

NOTE

destinatæ arcæ non potuerint contineri,’ &c. et apud eundem ‘destinæ’ sunt, trabiculæ, seu asseres, quibus illæ arcæ revinciuntur.

⁸ *Ne quid demutaret a victimæ religione*] Quia in sacrificiis, quemad-

modum hic Socratis cor, ita victimarum educerentur viscera, ut ex eorum contemplatione liqueret litatumne esset, an non: quia et futura prædicebat haruspex iis inspectis.

Meroë bona scrutata protulit: cum¹ ille, impetu teli præsecata gula, vocem, immo stridorem incertum per vulnus effunderet, et spiritum rebulliret.² Quod vulnus, quam³ maxime patebat, spongia offulciens⁴ Panthia, Heus tu, inquit, spongia, cave in mari nata per fluvium⁵ transeas. His editis, ab imo⁶ remoto grabatulo, varicus⁷ super faciem meam residentes vesicam exonerant, quoad me urinæ spurcissimæ madore perluerent.⁸ Commodum limen evaserant: et fores ad pristinum statum integræ⁹ resurgunt: cardines ad foramina resident, postes ad repagula¹ redeunt,¹ ad

mei sodalis; cum illa interim, præsecto gutture ictu gladii, emitteret per plagam vocem, vel potius stridorem confusum, et effunderet animam una cum bullis sanguinis. Quam plagam Panthia obturans spongia per totum ejus hiatus, Heus tu spongia, ait, vide ne tu, qua orta es in mari, transeas per flumen. His dictis, sublato e terra meo lectulo, divaricatis cruribus conquiscentes super cultum meum concuunt vesicam, donec me totum perfunderent humore impurissimi lotii. Vix otio excesserant, cum janua integræ eriguntur in statum priorem, rectes redeunt

mei. Colv.—1 Idem cumque. Colvius. Reg. Fax. cum illo. In Pith. c. i. i. tele præsentata. Oud.—2 F. ebulliret. Grosiot. Et sic clare in Pithæano. Oud.—3 Sic Basil. 1. Reliqui omnes: qua. Quod rectum. Lib. iv. (p. 70. Ed. Pr.) 'Qua clavis immittendæ foramen patebat, sensim immissa manu:' et alibi. Fuit tempus cum alteram lectionem magis probarem. Colo. Scribo ex Pal. qua. Wowerius. Quamvis. Aldus non tam bene qua maxime. Quam maxime pro, quantum plurimum, ut est in l. Si ita 5. de Leg. 2. Roald. Qua m. Vulgo, quam m. p. Bertin. quod m. p. Elmenh.—4 Ex Ms. et Ro. Alii omnes effulciens. Lib. iv. 'Multis lacinii obfulto vulnere, ne stillæ sanguinis vestigium proderent.' Princeps Jurisconsultorum legit effingens Observat. lib. xiii. (c. 13.) Colvius. Bert. Bas. 2. et Rom. effulciens. Cujacius effingens, inepte. Elmenh. Non enim purgare et curare voluit vulnus, sed obturavit atque implevit, ne pateret. Offulciens bene jam edidere Beroald. et Ed. Junt. post. In aliis Vett. et Pith. effultiens. Palat. offulgiens. Vide ad l. iv. p. 66. Oud.—5 Vulg. per flumen ne. Colv. Ante ipsam ne Mss. recte jam omisit Ed. Junt. post. ac fluvium exhibet. Quis nescit, elegantius omitti ne? Vett. tamen editionibus conspirat Bertin. An fuit olim per flumina? In Pith. post fl. Oud.—6 Idem: ab una. Colvius. Bemb. his edictis. Patean.—7 Manuscr. varicis. Colvius. Ms. varicus. Lego varicitus. Ex adverbis in us, quæ passim occurrunt, 'publicitus,' 'primitus,' 'mordicus,' 'imitas.' 'Divaricari' legas apud M. Tull. Verr. iv. 'Hominem divaricare ac religari jubet,' apertis cruribus distendi. Brent.—8 Bertin. proluerent, recte. Elmenh. Immo male. Oud.—9 In Bertino non est integræ. Sciopp. in Symb. Et abesse poterat. Wower. Td integræ abest a Palat. et Bertino. Elmenh. Adi et Sciopp. Susp. l. iv. 6. Hinc Scriverius et seqq. nunciis includere. Sed videtur addidisse hanc vocem, ut ostendat non fractas fuisse fores; licet tanta vi reserata et prostrata forent. Oud.—1 Idem Ms.

NOTE

¹ Postes ad repagula redeunt] Immo, stant ab utraque parte ostii, cum repagula ad postes. Hi enim immoti contra repagula moveantur modo in

claustra pessuli¹ recurrunt. At ego, ut eram etiam nunc² humi projectus, inanimus,³ nudus, et frigidus, et lotio perlutus,⁴ quasi recens utero matris editus, immo vero semimortuus, [11] verum etiam ipse⁵ mihi supervivens et posthumus,⁶ vel certe destinatus⁶ jam crucis candidatus,⁷ Quid, inquam, de me fiet,⁷ ubi iste jugulatus mane paruerit?⁸ Cui

ad postes, pessuli revertuntur ad claustra. Ego vero eo statu quo eram adhuc prostratus humi, exanimatus, spoliatus, gelidus, et urina perfusus, velut infans recenter egressus ex ventre matris, quinimmo semimortuus, vel potius superstes mihi ipsi, et post mortem meam renatus, aut saltem brevi subiturus patibulum mihi jam paratum, Quid fiet de me, inquam, quando hic jugulatus visus fuerit primo dilu-

cardines et for. resident, postes et repag. Colvins. Lège: *ad postes rep. nisi hypallage usus sit Auctor. Adi Floridum. Oud.—2 Ro. Ven. etiam nunc. Alii etiamnum*, quod se reposuisse testatur Beroaldus ipse. Maluisssem saltem *etiam nunc*. Lib. iv. 'In vallem proximam etiam nunc spirantem præcipitant.' Nihil hoc passim in Apuleio frequentius, et Plauto. Epidico: 'Patrem videre senem non vult etiam nunc.' Restituerim iubens Menæchmis: 'Me. Dic, quid est id, quod negem quod fecerim? Er. Pallam te hodie mihi dedisse uxoris. Me. Etiam nunc nego.' Editum ubique, *Sed jam nunc nego*. Colv. In Mss. et Edd. Vett. Item Junt. Ald. Vulc. recte, ut passim, *etiam nunc*. Vide Beroald. In Pith. *etiamne*. In Bas. sec. et Colv. *nunc etiam*. Adi et ad p. 12. Ed. Pric. 'Etiam nunc semisomnus.' Davis. ad Minuc. Fel. p. 42. *Oud.—3 Inanis*. Jusseram exendi *inanimus*. Male illud legitur in Basileensibus libris. Ald. *inanimis*. Colvins. *Inanimis*. Palat. *inania*. Gruterus, in *paanis*. Alii, *inanimus*. Elmenh.—4 *Perlutus*. Legendum fortean videatur: *perlutus*. Ante enim: 'Quoad me urinae spurcissimæ odore perluerent.' et de Mundo: 'Imbribus perlutas esse totas regiones.' Sed alterum illud etiam habet, quo nitatur. Lib. ii. 'Anhelans et andore perlitus': ubi tamen quoque *perlutus* in antiquis libris legitur. Paulus noster Sententiarum lib. v. 'Si quis fimo correpto aliquem perfuderit, coeno, loto oblinnerit.' *Colo. Perlutus*. Alii, *perlitus*. Lib. ii. 'Anhelans et andore perlitus.' Sic Rom. Codex. *Elmenh.—5 Abest ipse ab Oxon. mihi a Palat. Quelf. Codd. Male Barth. ad Claud. iv. Cons. Hon. 477. 'Sibi superstes', legit verius et. Oud.—6 In Manuscr. damnata. Plautus Milite: 'Contubernalis cruci.' *Colo. Palatinus damnata*, quomodo etiam Lipsius (l. i. de Cruce c. 2.) conjecit. *Elmenh.—7 Imitatus eos, qui dixere, 'quid me fiet,' ideoque præpositionem expellendam credo. Terentius Phorm. 'Quid te futurum est? Ce. Nescio hercle.' Lucilius l. xxviii. Satyrarum: 'Quid me fiet? siquidem non via te improbis committere.' Plautus Epidico: 'Quid illa fiet fidicina igitur? N. Aliqua res reperibitur.' Idem Casina: 'Tuo quid fac-**

NOTE

hanc, modo in illam partem, aperiendæ vel claudendæ januæ causa.

¹ *Ad claustra pessuli*] Claustra hic sunt illa postium foramina, in quæ pessuli immittuntur. Alias claustra sunt ipsa repagula, atque etiam septa et sepes.

² *Ipse mihi supervivens et posthumus*] Posthumi sunt liberi mortui jam patribus nati. Se autem posthumum sibi facete dicit, quasi sibi post mortem suam renatum.

³ *Crucis candidatus*] Candidati dicebantur petitores magistratum, a to-

videbor verisimilia dicere, proferens⁹ vera? Proclamares¹ saltem suppetiatum,² si resistere vir tantus³ mulieri nequibas. Sub oculis tuis homo jugulatur,⁴ et siles? Cur autem te simile latrocinium non peremit? Cur sæva crudelitas, vel propter indicium sceleris,⁵ arbitro pepercit?⁶ Ergo,

culo? Quis me putabit loqui verisimilia, tametsi vera dicam? Dicent, Debebas saltem efflagitare auxilium, si tu tam magnus vir non poteras obistere femina. Quid? homo jugulatur in tuo conspectu, et tu taces? Quare vero non fuisti interfectus eadem cæde? Cur fera sævitia non peremit te inspectorem hujus homicidii, saltem ne indicares auctorem sceleris? Quia igitur effugisti necem, nunc ad

tum est pallio? Cic. Terentiæ lib. xiv. Epist. quarta: 'Sed quid de Tulliola mea fiet? jam id vos videte.' Auctoritate membranarum tollo etiam hinc *de*: quod genus loquendi, nisi in ipso Cicerone repertum foret, explodere voluissent nescio qui pueri. Ennii versum apud Festum in *me* pro *michi* non semel suspectavi, ut corruptum: 'Si quid me fuerit, humanitas ut teneatis.' Restituendum existimabam: *Si quid me fuerit, hum. ut ten. Stewechius. Quid, i. me f. Vulg. Quid, inquam, de me fiet. Comica locutio, et Plantina præsertim; tamen restituenda Pœnulo: 'Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuerit.' Perperam enim etiam vulgauerunt, si quid de me fuerit. Exemplum alia non congero, quæ cuique in mundo. Colv. De me fiet. Basil. 2. Colvius, et Stewechius particulam *de* ut superfluum male inducunt. Nam et 'me fiet,' et 'de me fiet,' utrumque bene Latine dicitur, ut alii jam monuerunt. Elmenh.—8 In Manusc. *patuerit*. Colvius. Palat. et Aldus, *patuerit*. Male. Elmenh.—9 Inisto vestigiis lectionis vulgatæ, et corrogo: Cui videbor verosimilia deferre, prof. Stewechius. Cui *v. verisimilia dicere, prof. Bas. 1. Cui v. veris. differentia proferens*: et in marg. *differentia*. Alii, cui *vid. ver. dicere perf. v.* Manuscr. *perferens*: ex quo scripsi *proferens*. Plautus Amphitryone: 'Quæ neque fieri Possunt, neque fando unquam accepit quinquam, profers, carmix.' Colv. Alii libri, *veros. differentia*. Forte: *verisimilia disserere, etiam proferens vera*. Sciopp. in Symb. Cr. et Susp. Lect.—1 Oxoniensis, *Diceret aliquis, mi Aristomene, procl. Wass. dicet aliquis, in Aristomini, procl. e glossa. Oud.—2 Manuscrip. suppetiarum*. Colvius. Palat. *suppetium*. Lib. iv. 'Suppetiatum decurrunt anxii.' Lib. vii. 'Omnem viciniam suppetiatum convocans.' Elmenh. In Palatino et Guelferb. est *suppetiatum*, non *suppetium*. Edd. Bas. pr. Vulc. *suppetiarum* vitiose. Lib. viii. 'Suppetiatum ciens: suppetior, ari, quod et Noster usurpavit. Oud.—3 Repono, *vir natus*; quasi dicat: Robore vir es, et sexus fortem magis te fecit, quam ut non posses mulieri resistere. Facit huc Petronii locus: 'Sed, ne quid tristius expectarem, comitatus faciebat. Tres enim erant mulierculæ, si quid vellent conari, infirmissimæ scilicet contra nos, quibus, si nil aliud [aut, ut alii legunt, scilicet contra quas si nihil aliud], virile sexus esset, quod auxiliaretur.' Aristoteles lib. ix. de Animal. 'Fæminæ, quam mares, minus sunt animosæ.' Unde Nausistrata Chremetis apud Terentium Phormione, minabunda, 'Virum me natam vellem; Ego ostenderem.' Brant.—4 Ven. *jugulatus*. Colvius. Mox a m. pr. Guelferb. et tamen *siles*. Oud.—5 Oxon. ind. *scel. vitandum a. p. Pricæus*. Item Coll. Wass. Oud.—6 Manuscr. *arbitro non pep.* Colvius. Palat. *arbitrium*. Male. Elmenh.*

NOTE

ga candida, quam induebant. Quod qui aliquid vel petunt, vel expectant verbum translatus est ad eos omnes, propediem, ut hic crucem.

Delph. et Var. Clas.

Apul.

F

quoniam evasisti⁷ mortem, nunc illo redi. Hæc identidem mecum replicabam:⁸ et nox ibat in diem. Optimum itaque factu⁹ visum est anteluculo¹ furtim evadere, et viam, licet trepido vestigio, capessere. Sumo sarcinulam meam, et² subdita clavi pessulos reduco. At illæ probæ et fideles januæ, quæ sua sponte reseratæ³ nocte fuerant, vix tandem et ægerrime tunc clavis suæ crebra immissione patefiunt. Et, Heus tu, ubi es? inquam, valvas stabuli absolve: antelucio volo ire. Janitor pone stabuli ostium humi cubitans, etiam nunc semisomnus, Quid tu, inquit, ignoras latronibus infestari vias,⁴ qui⁵ hoc noctis iter incipis? Hem, etsi⁶

eam regredere. Hæc subinde revolvebam apud me, et nox vergebat ad diem. Existimavi ergo consultissimum esse me proripere clanculum ante lucem, et ingredi iter quamvis passu trepidanti. Capiō meum fasciculum, et retraho pessulos subinerta clave. At illæ bonæ et fidæ fores, quæ ultro apertæ fuerant nocte, ægre demum et summo labore tunc reserantur frequenti insertione et versatione suæ clavis. Et, Heus tu, inquam, o Janitor! ubinam es? Fac pateant fores diversorii: volo exire antelucano tempore. Ostiarius recumbens humi post januam diversorii adhuc semisopitus, Quid, inquit, an tu nescis itinera obsideri a prædonibus, qui viam capessis hac hora noctis? Quamvis enim optes mori, urgente sci-

.....

—7 Ms. Wass. *Ego q. evasi*, unde ipse conjecit *evasi*. Oud.—8 *Hæc id. mecum replicabam*. Tale illud etiam libro decimo de Asino: ‘Sic ipse mecum replicabam.’ Nihilominus tamen utrobique adulterinum videbitur scriptoris hujus stylum consideranti, apud quem nimis quam usitata hæc: ‘Et sic mecum,’ ‘Et sic ad illum mecum,’ alia similia sexcenta. *Stewech. Bemb. replicans*. Putean.—9 *Factum*. Vulg. *factu*. Nos scriptam probamque lectionem expressimus. Plautus *Aulularia*: ‘Nunc hoc mihi factum est optimum, ut ted auferam, Aula, in Fidei fanum.’ Modestinus J. C. ‘Optimum factum est, curatorem ei potius adjungi,’ l. ix. D. de suspect. tutor. Non bene aliter legit Lambinus *Pseudolo*: ‘Nunc adeo hoc factum est optimum, ut nomine quamque appellem suo’ vel *Camerarius Pœnulo*: ‘Bonum hercle factum, pro se quisque ut meminerit.’ Legerim etiam in *Gellio* lib. i. cap. 3. ‘Quod mihi optimum factum duxerim; diversum ejus aliis suasisse’ ubi in *Parisiensi* postrema etiam editione *optimum factu*. Sic *æquum factum* reposuerim *Truculento*: ‘Si eget, necesse est nos patiatu ali. Ita æquum factum est.’ *Tertullianus* de *Pudicitia*: ‘O edictum cui ascribi non poterit: BONUM FACTUM’ *Plautus* alibi: ‘BONUM FACTUM, edicta ut servetis mea.’ Ex qua formula suspicari est hunc loquendi modum mansisse. *Colv.* *Factu*. Sic omnes *Manuscripti* et editi legunt. *Colvius*, o. i. *factum*. *Elmenh.*—1 *Bertin. ante diluculo*. *Male. Elmenh.*—2 *Copula* non est in vulg. *Colv.* Nec in *Mss. Pith. Fux.* Pro *clavi* in *Ed. Pricei* est *clav.* perperam. Supra in abl. ‘convalli:’ crebro ‘navi,’ ‘igni,’ ‘fusti,’ &c. quæ nemo nescit. Oud.—3 *Deserata*. In *Manuscripto reserata*. *Colvius*. Alii *reserata*. *Elmenh.* *Reserata* cum *Vulc. Scalig. Wouw. Pricei* prætuli, quia sic dant etiam *Flor. Oxon. Fux. Guelf. Pith. Par. Bertin. Palat.* Supra: ‘Januæ reserantur’ et passim. *Deserata* probat *Tollius*. Oud.—4 *Bert. vicia*. Forte *vicos*. *Sciopp.* in *Symb.* et *Susp. Lect. ii. 20.* *Bert. i. vicia*, unde alii, i. *vicos*. *Elmenh.* *Sopingius* malit *vicinias, yerrovias*. Sed nullam

tu, alicujus facinoris tibi conscius scilicet,⁷ mori cupis: nos cucurbitæ caput^a non habemus, ut pro te moriamur. Non longe, inquam, lux abest. Sed^a et præterea, quid viatori de summa pauperie latrones auferre possunt? An ignoras, inepte, nudum nec a decem palæstritis despoliari⁹ posse?

licet te conscientia alicujus sceleris, nos tamen non habemus caput cucurbitæ, ut moriamur tuo loco. Diluculum appetit, inquam, et insuper quid prædones possunt eripere viatori de maxima inopia? An nescis, o stulte, hominem nudum ne a decem

propter corruptam unius Ms. lectionem video mutandi causam. Oud.—5 Plerique vulg. *quid*. Plantus Amphitryone: 'Qui hoc noctis solus ambulem.' Colv. *Elmenh.* Qui edidere jam Junt. post. et Bas. pr. in marg. Distinguebant vulgo *vias*? *quid*: ut infra olim in l. II. 'Parcitis quid indicatis,' pro *qui*. Oud.—6 Manuscrip. *nemeti*. Colv.—7 Non incommode videtur scribi posse *ilicet*. *Illicet* pro, statim, Plauto, Terentio, Sallustio placuisse, pueri sciunt. Tum usu illud pro comperto est, invicem has voces sæpe commutatas. Apud eundem libro quarto: 'Vestem stragulam subductam scilicet jactare destinaret.' Postulat sententia, *ilicet*. Iterum eodem lib. IV. 'Quamquam satis cupidi, tamen sine mora parabunt ilicet idoneam sui sanguinis redemptionem' et hic in vulgatis sedet *et scilicet*. Stewech. Mihi secus videtur, et interponendum potius: *Hem etsi tu, alicujus f. t. c. scilicet, mori cupis*: q. d. janitor ille. Qui sibi alicujus sceleris sunt conscii, velut furis inquietati, mortem quærant. Et fortasse tu talis es, et vis fores tibi aperiri, ut in latrones incidas. Sed non aperio, quia valvis de nocte reseratis fieri posset, ut latrones in vicis irrumperent, nosque tecum pariter interimerent. Evidenter jam vides, confirmari superiorem correctiunculam meam *et vias* in vicis. Sciopp. Susp. Lect. II. 20.—8 Pal. *et Sed* recte inducit. *Elmenh.*—9 *Te spoliari*. Plauti imitatore esse Apuleium nemo nescit: unde scribendum suspicor, *despoliari*. Plaut. Asinaria, sc. 'Unumquodque;' 'Aliam nunc orationem despoliato prædicas, Longe aliam præbes, inquam nunc atque olim, quom dabam.' Glossæ veteres: 'Εκδότης, despoliator.' Cicero Terentiæ: 'Illud doleo, qua impensa facienda est, in ejus partem te miseram et despoliatam venire.' Lib. XIV. Epist. 11. Quin et ipse Apuleius lib. II. et secunda Apologia sua dixit, 'tegmine despoliare,' 'despoliare pudore.' Petronius de fabis loquens: 'Dentibusque folliculos perite spolia.' Malim, *despolias*. Præterea non hic primum est, cum in mutuum locum immigravit hæc literæ D et T. Nam infra apud eundem libro III. de Asino: 'Luctantem me ac diu renidentem': an quis ambigat, quin scribendum sit *renitentem*? Itidem libro tertio Floridorum emendo hæc: 'Quippe non promte veniam impertire rarenter adeunti, necessitate ejus requirentis est.' Male in hunc usque diem edidere *adeundi*. Stewechius, *Despoliari*. In Manuscrip. *spoliari*. Vulgati fere omnes, *te spoliari*. Ald. secuti sumus. Colv. Cum Stewechio facit Manuscriptus noster, absque quo esset scriberem: an ignoras, inepte, te nud. n. a d. p. spoliari posse. Nec assentio Stewechio, dum apud Petronium *despoliat* reponit pro *spoliat*, &c. &c. Sciopp. Susp. Lect. II. 20. *Despoliari*. Roman. *te spoliari*. *Elmenh.* A d. palæstritis

NOTÆ

^a *Cucurbitæ caput*] Hoc est, cras- capitones. Cucurbitæ caput prover-
sum ut est cucurbita, proindeque bium est.
stolidum. Stoliditatis enim notantur

Ad hæc ' ille marcidus et semisopitus, in alterum latus evolutus,^a Unde autem, inquit, scio, an convectore^b illo tuo,^c cum quo sero deverteras, jugulato, fugæ mandes præsidium? Illud horæ memini me, terra dehiscente, [12] ima Tartara, inque his canem Cerberum prorsus esurientem mei^d prospexisse. Ac recordabar profecto, bonam Meroën^e non misericordia jugulo meo pepercisse, sed sævitia cruci me reservasse.^f In cubiculum itaque reversus, de genere tu-

quidem athletic posse spoliari? Ad hæc ille languens et semisomnus convertens se in alterum latus, Sed qui scio, inquit, an interfecto tuo illo comite, cum quo huc deverteras heri vesperi, nunc fuga salutis consulas? Recordor me illo momento vidisse tellure hiante infernum Avernum, et in eo canem Cerberum mei edendi cupidissimum. Et certe veniebat mihi in mentem bonam Meroën non abstinuisse manus a collo meo ex commiseratione, sed crudelitate sua me reservavisse ad patibulum. Cum ergo rediissem in cubiculum, disquirebam apud me genus aliquod mortis subi-

spoliari tantum est in Ed. Junt. post. Sed despol. cum Aldo, Stew. &c. habent Mss. quoque Petr. Palat. Flor. Oxon. Reg. Wass. lib. iv. p. 78. 'Ursæ despoliavit latronem.' Ed. Elmenh. male dispol. Vide d. l. In Oxon. ridicule Palæstinis. Oud.—1 Palat. Pith. Ad hoc, ut passim in illis Mss. Vide infra. Inquit post evolutus ponunt Fux. Guelf. et Par. Codd. Pro unde in Fux. unum. Id.—2 Malit Salmasius revolutus. Id.—3 Nulii hic viatoribus equi aut currus. Quare adhuc in sententia permaneo, corrigendum videri: combitore. Bitere, id est, ire, notum ex Festo: immo Bitiensis hinc ut assidue peregrinantes dicti. Varroni autem inde compositum 'combitor' pro, comeo, libro sexto de Lingua Lat. et multa ab eodem verbo aliis Grammaticis priscis. Stewech. Mihi invitis libris aliquid mutare religio est, &c. Et sane si quid mutandum omnino sit, malim convictore: qui tecum heri in cœna fuit, quique tecum huc devertit. Et combitor, præter quod ipsa novitate sua mihi suspectum est, tum et a scriptæ receptæque lectionis vestigiis nimium quantum recedit. Sciopp. Susp. Lect. ii. 20. Convenone. Ita Scaliger. In Manuscriptis et editis omnibus est convectore. Gruterus Suspicion. lib. i. cap. 8. conventore legit. Stewechius combitore, alii convictore. Elmenhorstius. —4 Manuscr. esurientem me. Colvius. Flor. esurientem me. Elmenh. Adde Palat. Petr. Oxon. Fux. Par. in quo itidem esurientem, ut conjungatur non cum eur. sed cum memini: adeoque videtur mutatum ab illis, qui crediderunt me post memini necessario adesse. Oud.—5 Oxon. Meucem. Pal. mira. Abest pepercisse ab Oxon. Id.—6 Vnlg. servasse. Illud melius et sæpius Apuleio usurpatum. Sed tædet hæc talia pluribus persequi. Simili sententia Epigrammaticus Græcus lib. i. Anth. Εἰ μὴ εἴς σε μὲν ἄναξ, ὁ δὲ αὐτὸς

NOTE

^a *Convectore illo tuo]* Convectores sunt, qui simul vehuntur; estque dictio propria nauticorum. Hic tamen convector pro comite viæ sumitur. Legunt quidam convictore, alii convivone seu combibone. Scaliger convenone. Gruterus Suspicion. lib.

i. c. 8. conventore. *Conventore* dixerit Noster, ut dixit 'adventorea,' supra: 'Et nunc senex ille, dolium innatans vini sui, adventores pristinos in facie summissus officiosis ronchis raucus appellat.'

multuario⁷ mortis mecum deliberabam. Sed, cum nullum aliud telum mortiferum Fortuna, quam solum mihi grabatulum subministraret, Jam jam grabatule, inquam, animo meo carissime, qui mecum tot ærumnas exantlasti,⁸ conscius et arbiter quæ nocte gesta sunt, quem solum in meo reatu testem innocentiae citare possum; tu mihi ad Inferos festinanti subministra telum salutare. Et cum dicto restim, qua erat intextus,⁹ aggredior expedire: ac tigillo quod fenestræ¹ subditum altrinsecus² prominebat, injecta atque obdita³ parte funiculi, et altera⁴ firmiter in nodum coacta,⁵ ascenso grabatulo, ad exitum sublimatus, et immisso⁶ ca-

tarium; sed, cum Fortuna nulla alia arma mihi suppeditaret, quibus possem mihi mortem consciscere, præter solum lectulum, Nunc, o lectule, inquam, mihi dilectissime, qui perpeasus es mecum tot labores, particeps et testis eorum quæ acta sunt hac nocte, quem unum testem meæ innocentiae adducere possum in mea accusatione; tu mihi suppedita arma utilia properanti descendere ad orcum. Et hoc dicto incipio solvere funem quo erat constrictus; et immissa circumvolutaque parte resticulæ parvas trahi quæ fenestræ supposita erat et extabat alteram partem versus, altera vero ex parte constricta firmo nodo, conscendo lectulum, attollens me ad mortem,

~~~~~

μὲν ἔλπον Νῦν ἔφυγες, σταυρὸς δ' ἴσθι φυλαττόμενος. Colv. Bertin. servasse. Elmenhorstius. Idem Pith. cum Edd. ante Colv. Oud.—7 Pal. *tumultuariæ* m. g. Ita vocat mortem, quæ non ex natura nec fatalis. Plin. lib. i. Epist. 12. *Elmenh.* Secutus est Palatinum Cod. Scriverius. *Tumultuari* Fax. et Guelferb. Oud.—8 *Exantl.* Manuscr. al. *exaudisti*. Forte *exhausti*, et glossema fuerit. Colv.—9 *Pntavi* aliquando scribendum: *erat is tentus*. Observarem enim olim restibus, funibus lectos vinctos et tentos: et sic scriptum memineram a Lucilio Satyrarum l. vi. 'Tres a Deucalione grabati restibus tenti.' Eundem corrigere jam nitor lib. xxx. 'Unus cum sternitur lectus restibus aptus.' Apud Nonium est: 'Unus consternit novis vetus restibus aptus.' Thucydides: *Διέφθειρον σφᾶς αὐτοὺς οἱ μὲν ἀπὸ κλίβανος σπένδρας, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἱματίων παραρημάτα ποιοῦντες*: apud Suidam. Colv. *Is tentus* vel *intentus* malebat etiam Scriverius in *Anecdosis* pag. 6. *Prave. Intextus* est, implexus, constrictus, implicatus. L. xi. 'Corona amœnis rosas *INTEXTA*.' Virg. Georg. ii. 22. 'Intextet vitibus ulmos.' In Wass. *intextus*. *Pro expedire* in Regio et Fux. *expetere*. Oud.—1 *Vulgo fenestra*. Colv. Non nisi in Edd. Colin. et Bas. pr. Oud.—2 Manuscr. *altasecus*. Colv. Vide ad l. ii. 'utrum quæ secus.' Oud.—3 Bertinianus, *obducta*, i. e. circumducta. *Sciopp. in Symb. et Susp. Lect.* iii. 18. *Wower. Obducta*: alii *obdita*. *Elmenh.*—4 *Flor. a latera*: inepte. *Elmenh.*—5 *Palat. aucta*. *Elmenh.* Posses hinc conjicere *acta*, vel potius *aucta*, seu arctata, ab 'augere.' Vide ad lib. iv. p. 66. 'Dolore alvus arctata.' *Augere* et *augere* aliquoties confusa. Vide Drak. ad Liv. l. iv. c. 61. Oud.—6 *Misso*. Malim *demisso* vel *immisso*. Colvius. *Et immisso*. Ita Palat. Rectius tamen Bertin. et *emisso*. *Wowerius. Et misso*. Malim *emisso*, id est, collo protenso. *Sciopp. in Symb. Et immisso* c.

NOTE

* *Tot ærumnas exantlasti*] Illa nempe impetu subversus est una cum janua per nocte, cum sagarum validissimo et ipso Aristomene.

pite laqueum induo. Sed, dum pede altero fulcimentum, quo sustinebar, repello, ut ponderis deductu restis ad ingluviem⁷ astricta spiritus officia discluderet; repente putris⁸ alioquin et vetus funis dirumpitur.⁹ Atque ego de alto recidens,¹ Socratem, nam juxta me jacebat, superruo,² cumque eo in terram³ devolvor. Et ecce in ipso momento janitor introrupit, exerte clamitans: Ubi es tu, qui alta nocte immodice festinabas, et nunc stertis⁴ involutus? Ad hæc, nescio an casu nostro, an illius absono clamore experrectus Socrates exsurgit prior: et, Næ, inquit, merito⁵ stabularios hos omnes hospites detestantur. Nam iste curiosus⁶ dum importune irrumpit,⁷ credo studio rapiendi aliquid, cla-

et inserto capite circumdo collum meum laqueo. Sed, dum rejicio altero pede fulcrum quo sustentabar, ut funis constrictus circa fauces depressione ponderis interciperet functiones halitus, restis putrida ceteroquin et vetustate labefacta subito abruptitur. Et ego ex sublimi ruens delabor super Socratem, (cubabat enim prope me), et cum illo deturbor humi. Et ecce eo ipso puncto temporis ostiaris irrumpit in cubiculum clamans alta voce: Ubinam es tu, qui nimium properabas nocte adhuc profunda, et nunc altum dormis involutus stragulis? Ad hæc verba Socrates surgit prior, expergefactus, haud scio an meo lapsu, an incondita illius vociferatione: et, Profecto, ait, omnes adventores jure execrantur hos caupones. Nam hic curiosus moleste hac introrumpens, animo, ut arbitror, quidpiam furandi, excitavit me, licet

Ald. et Rom. *Et misso c. Bert. emisso c. recte. Elmenh.*—7 *Ad gulam.* Vulg. *ad ingluviem.* Certe glossæ antiquæ: 'Ingluvies, τράχηλος, λίπος, ἀποδερματισμός.' Colv. *Ad ingluviem.* Fux. *ad gulam:* sed glossa est. Roald. *Ad ingluviem.* Ita omnes Manuscripti, quod falsi et audaces emendatores inepte mutarunt *ad gulam*, vel *ad jugulam.* Festus: 'Ingluvies a gula dicta. Hinc et ingluviusus et glato et gulo.' Elmenh. Codd. Guelf. Fux. etiam Reg. et Petr. cum Edd. Colv. et Vulc. prave et ex glossa dant *ad gulam.* Vide supra p. m. 23. 'Ad occipitum per ingluviem subit.' *Jugulam* ex conjectura Modii proflixit. *Astrictæ* Fux. *Officio* Pith. *Oud.*—8 *Manuscr. putrix.* Sic etiam 'locuplex' alibi. Colv.—9 *Dirumpitur.* Rom. *dirumpitur.* Elmenhorstius.—1 *Decidens.* Vulgo *recidens.* Colvius. Rom. Bas. 1. et Aldus, *recidens.* Elmenh. Recte Scriverius et Pricæus non parvum Lips. Codici, licet consentiat Regius in *decid.* quod prave alii scruti sunt. Vide loco per Pricæum allato p. m. 451. 'Recidens in universum cooperit.' *Oud.*—2 *Oxonienis* hic non *superruo*, sed *supino* habet. Melior procul dubio vulgata lectio. Infra lib. iv. 'Raunt aliæ superque aliæ sepedum populorum undæ.' *Pric. Socra-tem* Guelf. *Supino* etiam Coll. Wass. quæ habet, *cumque ego f. pro cum quo ego.* *Oud.*—3 *Manuscr. intertextam.* Colvius.—4 *Vulg. stratis.* Colvius. Flor. *stertis in.* Elmenh.—5 *Bas. 1. et Ber. immerito.* Colvius. *Immerito.* Vulgo *merito.* Vide indicem. *Elmenh. Næ, inquit, immerito.* Sic rescripti ex Florentinis. Possumus etiam legere, *nec immerito:* sine causa. *Idem in Add.*—6 *Alii furiosus.* Elmenh. Schikeradum intelligit. Et ita margini allevérat Groslotius. Sed vide ad p. m. 17. *Curiosus* Oxon. Guelf. *Ille cur.* Pith. Fux. *Oud.*—7 *Manuscr. irrumpit.* Colv. Item Palat. *Oud.*—8 *Male*

more [13] vasto, marcidum⁸ alioquin me altissimo somno excussit. Emergo lætus atque alacer, insperato gaudio perfusus: et ecce,⁹ janitor fidelissime, comes et pater meus,¹ et frater⁷ meus, quem nocte ebrius occisum a me calumniabaris. Et cum dicto Socratem deosculabar amplexus. At ille, olore² alioqui spurcissimi humoris percussus³ quo me Lamiæ illæ infecerant, vehementer aspernatur. Apagete, inquit, foetorem extremæ latrinæ. Et causas coepit hujus oloris⁴ comiter⁵ inquirere. At ego miser, afficto ex tempore absurdo joco, in alium sermonem intentionem ejus denuo derivo:⁶ et,⁷ injecta dextera, Quin imus, inquam,⁸

valde sopitum, ex profundissimo somno, suo inmani boatu. Exsurgo gaudens et hilaris, delibutus inexpectata latitia, et, O fœdissime ostiarie, inquam, ecce comes, et parens, et germanus meus, quem tu vinolentus hac nocte fœlo insimulabas a me interfectum. Et hoc dicto amplectebar Socratem, et suaviabar. Ille porro offensus fœlore impurissimi liquoris, quo venefica illæ me perfuderant, magnopere me aver-satur. Aufer te hinc, inquit, o putor imæ cloacæ; et carpit blande rogare unde sic olerem. At ego infelix, excogitato statim cavillo inepto, converto iterum ejus animum ad aliam orationem, et amplexus illum, Quin procedimus, inquam, et

~~~~~

vulgo marcidus. De Socrate enim intellexerim. *Colv.* Fux. marcidum autem me. Roaldus. Accedunt Mas. O. ut jam vidit vir doctus ad marg. Ed. Junt. esse legendum. *Alloqui* est in Edd. Vett. item *Colv.* et *Vule.* *Altos* Palat. *Oud.*—9 *Et ecce, inquam.* Abest inquam a Mansk. et Bas. 1. *Colv.* Tò inquam abest a Palatino. *Elmenh.*—1 Deleo et pater meus ab hæsitante librario repetitum. *Salmas.* Qui ad oram Ed. *Colv.* alleverat variantes Pithœani Cod. lectiones: ac probò. *Oud.*—2 *Ol.* Mansk. Ald. Bas. 1. *odore.* Arnobius adversus Gentes lib. 11. 'Amara sunt enim elementa, vel dulcia: odoris sunt alicujus vel oloris, ut ex eorum concretionem credamus partitas esse in nascentibus qualitates, quibus aut sanitas nascitur, aut sensibus offensio comparatur.' Hinc est odorari, quid 'odor,' quid 'olor.' *Colv.* *Olore.* Sic Bertin. In Florent. et Pal. *odore.* *Elmenh.* Item Pith. Fux. Guelf. Oxon. Edd. Vic. Junt. utraque, et mox odoris prave. Olor est malus odor, fœtor. Gloss. Isidori: 'Olacitas, fœtulentia, olor.' Edd. Vicent. Ber. Junt. alioquin cum Guelf.—3 *Perfusus.* Vulgo percussus. Male. Infra: 'Non sanguine, sed lotio perfusus es.' *Elmenh.*—4 *Flor. odoris.* *Elmenhoratius.* Guelf. hujusmodi odoris. *Oud.*—5 *Quomodo comiter,* qui aspernabatur, et 'Apagete' dicebat? *F. obiter.* Burm.—6 *Suspicio legi potius debere: At ego mi e re efflato ex t. abs. j. i. a. s. int. ejus derivo,* Terentii exemplo: 'Nam mi e re quendam offendi ibi militem, Ejus noctem orantem.' Tum hæc apud Apu-

NOTÆ

¹ *Et pater meus, et frater, &c.*] Hæc sunt blandientis. Sic apud Athenæum lib. vi. Ἐγὼ δὲ πάντων ἀνθρώπων ἡγάπησα μάλιστα. καὶ σὺ εἰ μοι καὶ παῖς καὶ υἱός, καὶ τὰ ἅλλα πάντα.

² *Olore]* Quidam habent *odore*; sed *olor* idem sonat, estque a verbo 'oleo' inclinatum nomen, sicut et adjectivum 'olidus.'

et itineris matutini gratiam capimus?^a Sumo sarcinulam: et, pretio mansionis stabulario persoluto, capessimus viam. Aliquantulum¹ processeramus: et jam jubaris exortu^b cuncta collustrantur; et ego curiose sedulo² arbitrabar ju-

fruinur amantitate inceasus matutini. 'Capio manticam meam, et, persoluta cauponi mercede nostrae pernoctationis, mandamus nos viam. Progressi eramus tantisper, et jam omnia refulgebant propter solis ortum. Et ego observabam studiose ac

leum memineram libro quarto: 'Ex re nata consilium capere:' iterum libro praedicto: 'Remedium ex re nata comminisci.' Similiter dixit quoque libro quinto: 'Sed ex re nata juvenem esse quendam confingit.' Cæsar lib. tertio Bell. Civilis: 'Ex tempore capto consilio.' Iterum emendandus Apuleius lib. x. de Asino: 'Habes solitudinis plenam fiduciam, habes capax necessarii facinoris otium:' in libris duobus erat, *Habere solitudinis*; quod ego leviter immutandum censeo: *Habes ex re sol.* &c. neque Beroaldum aliter sentientem sequor. Solinus de Ascitis: 'Quibus ex re nata datum nomen est:' quam scripturam non est, cur spernere debeamus. *Stewech. Miser.* Vulgo *mire*. Ingeniose J. Gulielmus (in Plauti Asin. c. 8.) *mi ex re: sed scripta lectio certo vera. Colv. Rom. et Ald. mire*, Gulielmus *mi ex re. Elmenh.* Sic etiam l. viii. p. 170. 'Mire repertum.' Colvinus volebat *mi ex re. Ond.*—7 Bas. 1. *diruo*. Copula deest vulgo. *Colv. Fulvius: interrogationem ejus denuo derivo. Sciopp. in Symbola Critica. Bertin. diruo. Fulvius: interrogationem ei denuo derivo. Elmenh.*—8 A Fux. abest *imus. Oxon. imus in viam. Pro et in Palat. etiam. Ond.*—9 *Carpinus. Flor. Fulv. capinus.* Minus recte. Statius lib. i. Thebaid. 'Sublimes raptim per inane volatus Carpit.' Ovid. i. Trist. Eleg. 10. 'Remige carpit iter;' et 'Placuit pede carpere campos.' *Elmenh.*—1 Sic Mas. et margo Ed. Bas. sec. cum Colv. et seqq. In Edd. prioribus *aliquantum*. Mox ego abest a Bertin. *Dilapsus* in Fux. et Guelferb.—2 Adverbia bina *curiose sedulo* non faciunt palato meo, et aptior exhibit sententia, si reponam, *curioso oculo*: quo modo loquitur libro ii. 'Cuncta curiosus [*curiosis oculis*: vid. loc.] arbitrabar:' et libro x. 'Subinde curiosos oculos patente porta spectaculi conspectu gratissimè reficiens.' Simile mox ita effert: 'Intentiore acie aspiciens.' 'Arbitrari' hic idem, quod, designate videre, monere supersedeo. Nam supra fuit: 'Cur sæva crudelitas vel propter indicium sceleris arbitro pepercit?' et nos alibi ad Plantum. *Gruter. Susp.* l. iv. c. 2. Sed nil mutandum. Nam lib. ii. etiam adverbia dno 'undique omnifariam' copulat, et Cicero lib. ii. Epist. ad Brutum: 'Tandem aliquando Romæ esse cæpinus.' Vide Indicem. *Elmenh.*

NOTE

^a *Et itineris matutini gratiam cap.* [*carpinus*] Virgil. iii. Georgic. 'Luciferi primo cum sidere frigida rura Carpinus, dum mane novum, dum gramina canent.'

^b *Jubaris exortu*] Virgil. 'It portis jubare exorto Trojana juvenus.' Jubar, testibus Varrone et Festo, est stella Luciferi, sic dicta, quod splen-

dor ejus diffunditur in modum jubar leonis; unde et quicquid jam splendet jubar dicitur, ut jubar auri, argenti, gemmarum, et Solis ipsius. Quapropter hic jubaris exortum intellige, Solis: eo enim ait Noster cuncta collustrari; quod stellæ Luciferi convenire nequit.

gulum comitis, qua parte gladium delapsum videram: et mecum, Vesane, aio, quin poculis et vino sepultus extrema somniasti. Ecce Socrates integer, sanus, incolumis: ubi vulnus? spongia? ubi? postremo cicatrix tam alta, tam recens? Et ad illum, Næ, inquam, merito⁴ medici fidi: cibo et crapula distentos scæva⁶ et gravia somniare^d autu-

diligenter collum mei comitis ea parte qua conspexeram immergi gladium, et sic aiebam apud me: O stulte, certe somniasti absurdissima, quia obrutus eras vinolentia et crapula. En Socrates illæsus, salvus, et incolumis. Ubi est plaga? Ubi spongia? Ubi denique cicatrix adeo profunda, adeo recens? Et alloquens illum, Profecto, inquam, medici fideles jure optimo censent dapibus et mero saluos pati

—3 *Spongia* deest in scripto libro. *Colo.* Item in Fux. et *spongia* ubi absunt a Regio; postremum Oxon. *spongia* Guelf. *Oud.*—4 *Næ merito, inquam.* Manuscr. et Col. *Ne immerito*, ut et Beroal. Basil. 1. *Non immerito.* Non Basil. 2. sequimur. Sed fortasse *Ne immerito*, id est, non immerito. *Colo.* Scriver. rursus et Elmenh. *dedere Næ immerito.* In Lips. Pal. Oxon. Reg. Fux. Pith. Guelf. *Ne, inquam, immerito* pro *Non immer.* ut quidam rursus rescribit. V. supra ad p. 55. 'Næ, inquit, merito stabularios detestantur.' *Oud.*—5 *Poterat locum habere medici viri.* Sic lib. 1v. Floridor. dixit 'propinquis etiam hominibus invitis,' pro ipsis propinquis: nisi forte ibidem legendum *omnibus*: quod vix putarim: præcipue cum lib. 11. *Metamorph.* scribat: 'Credo quidam nomine negotiator accessit.' Id enim proclive est emendare *quidam* *neg.* qua locutione nihil apud Gellium frequentius. Plautus quoque Mercatore: 'Nescio quæ mulier est hic intus ædibus. D. Quid mulier? S. Mulier meretrix.' Sed et expresse Lucius ipse lib. viii. de Asino: 'Rati sc. vere quemplam hominem servulum ministerio suo paratum.' Gruter. *Suspice.* l. 1v. c. 3. Lips. *mediciflces*, ut 'significes,' et similia. *Colo.* Lipsius fids illis medicis parum habet fidei, putatque arcessendam rariorem aliquam vocem; nempe *mediciflci*. Ego coneci: *medici filii*, vel *Medicum filii*, *λατρῶν παῖδες*, Luciano, *Ἀσκληπιάδων παῖδες*, Athenæo. *Sciopp. in Symb.* Bert. *medici ficticilo.* Gruterus, *medici viri.* Lipsius, *mediciflci* vel *mediciflces*: alii *medicum filii*. Hallucinantur. *Medicum fidum* lib. x. *Metamorph.* appellat, 'compertæ fidei,' id est, spectatissimum, boni nominis, et consummatæ peritiæ. E contra medico malo et malitioso 'notæ perfidiæ' nomen imponit. *Elmenh.* Parum bonæ fidei hic locus, quem emendare multi sunt conati. Instus Lipsius, eximium illud Belgarum ornamentum, volebat *mediciflci* vel *mediciflces*. Joannes Isacius (in Anal. 11. 19.) *medicini*, ant potius *medici filii*. Omnium optime Gasper Scioppius, *medicum filii*, ut Græc. *λατρῶν παῖδες*. *Brant.*—6 *Scæva.* Manuscrip. *scvia*. Forte *scæva*: quomodo sese scriptum reperisse Lovanii in quodam veteri libro Desforatorum, in quo ex nostro etiam excerpta quædam, indicavit amicissimus Theodor. Canterus noster. Sed de

NOTÆ

^c *Cicatrix tam alta, tam recens*] Cicatrix proprie nota est in cute ex vulnere relicta. Hic tamen pro ipso vulnere sumitur.

^d *Cibo et crapula distentos scæva et gravia somniare*] Cicero de Divina-

tion. l. 1. 'Vera quidem multo plura [somnia] evenirent, si ad quietem integri iremus; nunc onusti cibo et vino perturbata et confusa cernimus.'

mant. Mihi denique,⁷ quod poculis vesperi minus temperavi,⁸ nox acerba diras et truces imagines obtulit; ut adhuc me credam cruore humano⁹ aspersum¹ atque impiatum. Ad hæc ille subridens, At tu, inquit, non sanguine sed lotio perfusus es: verumtamen et ipse per somnium jugulari visus sum. Nihil non² et jugulum istum dolui, et cor ipsum mihi avelli putavi: [14] et nunc etiam spiritu deficior,³ et genua quatuor, et⁴ gradu titubo, et aliquid cibatus refovendo spiritu⁵ desidero. En, inquam, paratum tibi adest⁶ jentaculum.⁷ Et cum dicto manticam meam humero exuo; caseum cum pane propere ei porrigo: et juxta platanum istam residamus,⁸ aio.⁹ Quo facto, et ipse aliquid indidem

somnia crudelia et molesta. Nam, quia nimis bibi vini heri respere, nox aspera exhibuit mihi simulacra immania et atrocia: adeo ut putem adhuc me esse perfusum et maculatum humano sanguine. Ille subridens ad hæc verba: At tu, inquit, conspersus es non cruore, sed urina: attamen visum est quoque mihi inter dormiendum gulam mihi præsecari. Dolorem enim sensi in his faucibus, et credidi mihi extrahi cor ipsum, et nunc quoque destituit me animus, et genua mihi labant, vacillo incedendo, et cupio aliquid cibi quo reficiam animam. Ecce, inquam, præstito adest tibi jentaculum. Et hoc dicens depono ex humero peram meam; offero ei statim caseum cum pane: et, Sedeamus, inquam, prope istam platanum. Quod

~~~~~

hoc post latius. Colv.—7 Scribe ex Palat. *Mihi quoque*. Wower. Non ita in Palat. sed *Mihi quoque denique*: et sic Guelferb. eamque vocem amat Appuleius, ut mox, 'Sic denique.' l. iii. p. 46. 'Unus denique:' p. 56. 'Hactenus denique:' &c. &c. Oud.—8 In Regio et Fux. mire quod vespera minus compererem. Dein ut deest Regio, et Fux. me Bertin. Pith. Pro obtulit in Pith. est detulit. Id.—9 Cruore esse humano. Bertin. coctiore h. male. Elmenh. Abest rō esse a Pal. Bert. Fux. Edd. Vic. Ber. Junt. utraque, Ald. Colinæi. Bene. Oud.—1 Idem Ms. *asperum*. Colv. Scribe ex Palat. *versum*. Wower. Nil variant ceteri. De *aspero* adi ad Suet. Aug. C. 18. Dein et ipse desunt in Palat. Guelferb. ac per somnum perpetua ex variatione in Edd. Ald. et utraque Juntina. Oud.—2 Visus sum mihi. Nam et j. Manusc. Ber. Rom. Ven. visus sum, nihil nam. Col. nihil non. Colvius. Fux. nihil non et jugulum. Roald. Idem Bert. non agnoscit particulam mihi. Elmenh.—3 Def. Manusc. Bas. 1. deficio. Colv. Item Fux. *Spiritus deficio* Wass. prave. Oud.—4 Et exulat a Fux. Id.—5 Vulgo *spiritui*. Non sic Veteres. Vide Gell. lib. iv. cap. 16. et reliquum Grammaticorum gregem. Colv. In Wass. *spiritum*. Mox Ed. Vic. Et inq. Reg. Fux. Est inq. Oxon. Wass. Hem inq. Ed. Pric. vitiose inquit. Oud.—6 Tō adest delet Bertin. Elmenh. Hinc Scriber. et seqq. unciis includere. Elegantius certe abesse videtur, sed l. ii. p. 35. 'Adest custos paratus.' Bas. pr. abest. Oud.—7 Manuscr. *jentaculum*. Et sic non semel. Colv.—8 Resideamus. Vulg. residamus. Colvius. Pal. Roman. et Aldus, residamus. Elmenh.—9 Bas. pr. ut supra, *enimo*. Lipsius aliquando conjecit, *ambo*. Oud.

NOTE

* *Refovendo spiritu*] Spiritui. Ne apud antiquos sæpe effertur similis
minum quartæ declinationis dativus ablativo.

sumo. Eumque avide esitantem aspiciens aliquanto intemptiore acie,¹ atque² pallore buxio³ deficientem video. Sic denique eum vitalis color turbaverat,⁴ ut mihi præ metu nocturnas etiam Furias illas imaginanti, frustulum panis, quod primum sumseram,⁵ quamvis admodum modicum, mediis faucibus inhæreret, ac neque deorsum demere, neque sursum remeare posset. Nam et crebritas⁶ ipsa comitantium metum mihi cumulabat. Quis enim de duobus comitem alterum sine alterius noxa peremptum crederet?

cum fecissemus, ego quoque aliquid mihi sumo ex eadem pera. Et intuens oculis paulo magis attentis cum cupide comedentem, video illum statim deficere lurore buxio. Denique ita turbatus fuerat in eo color natiuus, ut mihi, recogitanti lamias intus nocturnas, buccella panis, quam primum in os ingesseram, licet valde parva, hæreret in media gula præ formidine, nec posset descendere infra, neque redire sursum. Nam frequentia ipsa transeuntium augebat mihi supra modum formidinem. Quis enim crederet alterum ex duobus comitibus interfectum esse absque

—1 *Vulg. intemptiore macie.* Scripta lectione nihil visum elegantius. Ego, inquit, cum Socratem intentus conspicerem comedentem, statim eum jam pallidum deficere vidi. 'Atque,' id est, statim, mox. Ennius: 'Atque atque ascendit muros Trojana juvenus.' Similiter, ut Noster, Plautus Bacchidibus: 'Dum circumspecto, atque ego tum lembum conspicio.' Mercatore: 'Postquam illic quod vulni transegi, atque ego conspicio Navem ex Rhodo.' Sic accipio Amphitryone: 'Malum quod tibi Dii dabunt, atque ego hodie dabo.' *Colo.* Rom. et Aldus, *intemptiore macie*, male. *Elmenh.*—2 Restituere conor genus sermonis non inelegans, non insolens: *Sic denique tum vitalis color turbaverat.* Sciunt, qui Latine sciunt, multa terminatione activa accepisse Veteres significatione passiva. Sic Livius, alii dixere 'mores mutarunt' pro, mutati sunt. Sic *color turbasse* dicitur, qui valde turbatus et mutatus esset a priore. Qua phrasi hic Noster paulo post: 'Nam et illa nrit perpetuum,' de ea quæ jurgi amore ardeat. Itidem libro de Deo Socratis: 'Et prope exesa mansuetudine generis sui immane efferarunt.' *Stewech.*—3 Manuscrip. *sumserat.* Colv. Supra *frustum* in Pith. *Oud.*—4 *Brevitas.* Omnino emendandum ex Fulviano: *crebritas.* Wower. Recte V. C. *crebritas.* Sciopp. in Symbola. Flor.

NOTÆ

¹ *Atque* [*Atque*] hic sonat, statim, illico, confestim, ut et in hoc Virgillii versu, auctore Gellio lib. x. c. 29. 'Si brachia forte remisit, Atque illum in præcepis prono rapit alveus amni.'

² *Pallore buxio*] Cnjusmodi colorem habet buxi lignum.

³ *Sic cum vitalis color turbaverat*] Nisi aliud quid latet *καταχρηστικῶς* et

ἀρχαῖως simul positum, 'vitalis color eum turbaverat,' pro, in eo turbatus fuerat, quemadmodum sum interpretatus. Certe non hic solum activum pro passivo usurpavit Noster. Lib. de Dogmate Platonis: 'Talis igitur ac de talibus Plato non solum Heroum virtutibus præstitit, verum etiam æquiparavit Deum potestatibus,' hoc est, æquiparatus est.

Verum ille, ut satis detruncaverat cibum, sitire impatienter coeperat. Nam et optimi casei bonam partem avidè devoraverat: et haud ita longe radices platani lenis fluvius in speciem⁵ placidæ paludis ignavus⁶ ibat, argento vel vitro æmulus in colorem.⁷ En, inquam, explere latice fontis lacteo.⁸ Assurgit: et, oppertus paululum ripæ marginem, complicitus in genua appronat se, avidus affectans poculum. Necdum satis extremis labiis summum aquæ rorem attigerat, et jugulo ejus vulnus dehiscit in profundum patorem: et illa sponsia de eo repente⁹ devolvitur, eamque parvus admodum comitatur cruor. Denique corpus exanimatum in flumen pæne cernuat,¹¹ nisi altero ego ejus pede

culpa alterius? At ille, cum multum devoravisset cibi, coeperat urgeri siti vehementissima. Comederat enim cupide magnam partem casei præstantissimi; et non ita procul a radicibus platani placidus fluvius labeatur tardus in morem stagnantis paludis, certans colore cum argento aut vitro. Ecce, inquam, satia te liquore candido hujus fontis. Exsurgit ille, et, amictus suo pallio, inclinat se in partem æquabiliorem ripæ, complicatis genibus, avidè captans potum. Vixque contigerat primoribus labris supremam aquæ superficiem, cum plaga gutturis ejus aperitur in altum hiatus, et sponsia illa ex ea subito delabitur, perparumque sanguinis una cum illa defluit. Postremo cadaver exanimum fere ceciderat in ansem, sed ego,

brevitas. Elmenhorstius. Bemb. crebritas. Putean.—5 Reg. Fux. in specie. Par. his omnibus [sc. in s. p. i.] caret. Ignavius Pith. Oud.—6 Vulg. ignavius. Lib. iv. 'In modum stipati maris vel ignavi fluminis cuncta cohibebat.' Sic enim ibi ex ejusdem libri auctoritate scripsimus. Colv. Bert. et Rom. et Bas. 1. ignavius ibat. Ovid. Metamorph. v. 456. 'Ibat, et attritas versabat vivus arenas.' Elmenh.—7 Bert. æ. in colore. Elmenhorstius. Fux. eminus in colore. Sed vide ad pag. 23. 'In mollitiem decorus.' Oud.—8 Manuscr. laqueo, al. lacteo. Colvius. Mss. vice lacteo habent vel lacteo vel laqueo; et profecto latex iste vix potuit esse lacteus: cum præcedat, æmulum fuisse argento vel vitro in colorem. Quid si expl. latice fontis: tacito assurgit, et opp. ut corrumpendo fuerit adverbium paulo remotius a populari ratione loquendi? Gruter. Susp. iv. 2. Forte fontis, ille atque assurgit. Atque pro, statim. Sciopp. in Symb. Pal. explete l. f. l. Janus Gruterus e. l. f. tacito. Isacius Pontanus (ad Macrob. p. 434.) e. l. f. bracteo. Errant. Laticem lacteum dicit puram et candidam aquam. Seneca Œdip. vs. 495. 'Niveique lactis fontes.' Et Virgil. viii. Æneid. 'lactea colla,' et Suetonius, 'lacteam cervicem' pro pulchra et candida posuerunt. Elmenh. Idem ille Isacius bracteo. Bracteam laminam quandam tenuissimam ex Isidoro scimus. Hinc 'bracteus' et 'bracteam,' quod poltitie et lævigatura probe et decenter exasciatum sit: qualis in speciem vel hic annis depingitur Appuleio. 'Bracteata felicitas' apud Senecam Epist. cxv. Brant.—9 Repente de eo. Idem Ms. de eo repente. Quid si derepente? Sic 'derepentino' l. iii. Floridor. et de Deo Socratis.

NOTE

¹Cern. [corrueat] Sic optime Aldus et Mss. codices plurimi. Male sollicitant hunc locum Elmenhorst. et Pricæus, qui cernuat reponunt. Scio

retento vix et ægre ad ripam [15] superiorem attraxi; ubi defletum pro tempore comitem misellum arenosa² humo in amnis vicinia sempiterna contexti. Ipse trepidus, et eximie metuens mihi, per diversas et avias solitudines aufugi: et, quasi conscius mihi cædis humanæ, relictâ patria et Lare, ultroneum exilium amplexus, nunc Ætoliâ, novo contracto matrimonio, colo. Hæc Aristomenes. At ille comes²⁰ ejus, qui statim initio obstinata incredulitate sermonem ejus respuebat, Nihil, inquit, hac fabula fabulosius, nihil isto mendacio absurdus. Et ad me conversus, Tu autem, inquit, vir, ut habitus et habitudo demonstrant, ornatus,³

firmiter apprehenso uno ex ejus pedibus, difficulter et magno cum labore retraxi ipsum ad superiorem partem marginis; ubi, delamentatus infortunatum socium prout tempus ferebat, contumelavi cum terra sabulosa juxta fluvium, cui adjacet æternum vicinus. Ego vero pavidus, ac mirum in modum mihi timens, fugâ me dedi per desertâ variâ et inaccessâ: et, veluti reus apud me homicidii, cedens in exilium spontaneum, deserto patrio solo, et domo mea, nunc habito in Ætoliâ, inito ibi novo connubio. Hactenus Aristomenes. Sed ille comes ejus qui ab ipso principio repudiabat ejus narrationem pertinaci incredulitate, Nihil est, ait, falsius hoc commento, nihil ineptius hoc mendacio. Et ad me respiciens, Tu vero, ait, qui es vir excultus, quantum facies et forma corporis tui indicant, habesne fidem huic fa-

Colo.—1 *Vulg. corruebat.* Glossæ veteres: 'Cernuat, *κυσσῶν*.' Seneca Epistola VIII. 'Non evertit fortuna, sed cernuat et allidit.' Prudentius contra Symmachum l. 1. 'Cernuat ora senex barbatus et oscula figit:' ut in veteribus libris ibi recte scriptum. Sic Sidonius Panegyrico Aviti: 'Curvato cernua collo, Ora gerens.' *Colo.* *Fux. cernuat.* Roaldus. *Cernuat.* Sic Flor. Bas. 2. et Scaliger. Bertin. Bas. 1. Roman. et Aldus *corruebat*, male. Vide Indicem. *Elmenh.*—2 *Vulg. arenosæ.* Colvius. *Arenosa humo.* Bert. *arenosæ humi.* Elmenh.—3 *Lego cordatus:* quomodo ipse Apuleius l. v. 'Mater autem tu, et præterea cordata mulier.' Pari phrasi vetus poëta Ennius: 'Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.' *Stewech.* Vox *ornatus* videtur delenda: quasi dicat: Miror te virum sic instar mulieris esse credulum. Sic lib. ix. p. 167. 'Quidam procerus, et, ut indicabat habitus atque habitudo, miles.' *Scipp.* in *Symb.* Godescalcus Stewechius, ut est ipse egregie cordatus homo,

NOTE

'cernuum' esse, inclinatum, et demisso capite quasi terram cernentem. Sed frustra Apuleius bis idem repeteret. Jam enim Soeratem cernuasse dixit supra: 'In planiorem ripæ marginem complicitis in genua appronat se avidus affectans poculum,' &c. Vides illum jam cernuum. At, ubi delapsa sponsia exanimatus est, ca-

daver ejus, ut erat inclinatum, in flumen pæne delapsus erat, ni Aristomenes pede retraxisset. Planus est sensus. Vox *corruebat* proba. Itaque miror cur eam repudiare voluerint.

² *Vir, ut habitus et habitudo demonstrant, ornatus]* Onomasticon vetus Pricæo laudatum: 'Habitus: *σχῆμα*.'

accedis huic fabulæ? Ego vero, inquam, nihil impossibile arbitror; sed,⁴ utcumque fata decreverunt,⁵ ita cuncta mortalibus provenire. Nam et mihi, et tibi, et cunctis hominibus multa usu venire⁶ mira, et pæne infecta,⁷ quæ tamen ignaro⁸ relata fidem perdant. Sed ego huic et credo hercules, et gratas gratias⁹ memini, quod lepidæ fabulæ festivitate nos¹ avocavit; ² asperam denique ac prolixam

bula? Quantum ad me, inquam, existimo nihil non posse fieri, sed omnia contingere hominibus, prout fata constituerint. Puto enim mihi, tibi, et unicuique mortalibus plurima vulgo accidere admiranda, et quæ fere nunquam contigerint, quæ tamen, narrata cuiquam inexperito, amittant fidem. Ast ego profecto et huic habeo fidem, et grates habeo maximas, quia nos tenuit attentos venustate facetæ fabulæ: postremo emensus sum scabrum et longum iter absque lassitudine et fastidio.

*****

ita sane nimis quam ingeniose legendum contendit *cordatus*, adhibito Appuleii loco l. v. Est quidem optima ista emendandi ratio, cum auctoritatem Auctor ipse suam accommodat. Sed et Apol. II. 'Præsens est quæstor publicus, cui depensum est, Corvinus Celer, vir ornatus.' Festus sive Paullus: 'Ornatus dicitur et bonis artibus instructus, et honores adeptus.' Nihil causam ut videam, quamobrem vulgatam voculam aut mutemus, aut, ut Scioppio (*Susp. Lect. III. Ep. 18.*) sic hoc videri video, deleamus etiam, præsertim cum ea via quædam et pondus verbis Appuleii accedat: Viri enim ornati 'auctoritatem nullam debent nec fidem commentitiis rebus adjungere,' ut auctor est M. Tullius II. de Divinatione. *Brant.*—4 In Bert. deest particula, sed: recte. *Sciopp. in Symb. et Susp. l. III. 18.* At nimis hiulca sic foret oratio. *Incumque Pith. Oud.*—5 Idem vulg. decreverint. *Colv.*—6 Beroald. *evenire.* Manuscr. *venire.* Idem. Rom. usu *evenire.* *Elmenh.*—7 *Pith. p. forte inf. Oud.*—8 In Bert. *ignaruro.* Correx: *ignaruri.* Sic enim Plautus loqui solet, quem Appuleius imitatur, non Sidonius. Qui me temere correxisse dicunt, Latine prius loqui discant. *Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. III. 18.* Bertin. *ignaruro* r. unde corrigunt alii, *ignaruri relata.* Ego a vulgatis non discedo. *Elmenh.* At meliori iudicio *ignaruri* edidit Scriverius; et quasi primus emendavit sic vir doctus (Cl. Wasse) in *Miscell. Obs. Vol. II. p. 390.* 'Gnaruris' et 'ignaruris' pro gnaro et ignaro aliquoties Plauto et aliis. Vide *Paræi Lexicon v. 'Gnaruris.'* Glossæ: 'Ignarures, ἁγροῦρες.' Hinc forsitan legendum l. v. p. 109. 'Tunc illæ gnarures.' Mox huic male deest Ed. Floridi. *Oud.*—9 Bert. *grates gratas.* *Elmenh.*—1 Perperam Ed. Aldi *vos.* *Oud.*—2 Manuscr. *advocavit.* *Colvius.* *Palat.* et Bert. *advocavit.* male. Vide Indi-

NOTE

'Habitudo: ἔξis.' Hæc ad corpus, ille ad ea quæ propter corpus, hoc est, ad vestimenta, proprie pertinet. Similiter utrumque usurpat Noster infra, lib. IX. 'Quidam procerus, et, ut indicabat habitus et habitudo, miles e legione,' &c.

¹ *Utcumque fata decreverunt*] Fatam,

inquit Gellius lib. v. cap. 2. ex Chrysippi sententia, 'est sempiterna quædam et indeclinabilis rerum series.' Hyginus Fatum ex Nocte et Erebo natum ait. Fulgentius vero Parcas ipsas Fata vocat, eaque tria esse ait, quem vide *Mythol. lib. I.*

viam sine labore et tædio evasi. Quod beneficium³ etiam illum vectorem meum credo lætari, sine fatigatione sui me usque ad istam civitatis portam non dorso illius, sed meis auribus pervecto.⁴ Is finis nobis et sermonis et itineris communis fuit. Nam comites utrique ad villulas proximas lævorsum⁵ abiere. Ego vero quod primum ingressu⁶ stabulum conspicatus sum, accessi, et de quadam anu caupona⁷ illico percontor: Estne, inquam, Hypata hæc civitas? Annuit.⁸ Nostine Milonem quendam e primoribus?⁹ Arrisit. Et vere, inquit, primus istic perhibetur Milo, qui extra urbem [16] totam pomœrium^m colit.¹ Remoto,² in-

Ob quod benefactum arbitror hunc quoque meum equum gaudere, cum pervectus fuerim ad hanc usque portam urbis non dorso ejus, sed meis auribus. Ibi terminus fuit et colloqui nostri, et viæ communis. Nam ambo viæ socii deflexerunt ad propinquos pagos sinistram partem versus. Ego autem veni ad primum diversorium, quod subire potui: et quæro e vestigio a quadam vetula stabularia: Estne, inquam, hæc urbs Hypata? Illa affirmavit nutu capitis. Agnoscisne Milonem quendam inter primarios hinc cives? Ad hæc illa risit: et, Merito, ait, iste Milo primarius dicitur, qui habitat extra pomœrium, et extra totam civitatem. Seciusa,

*****

cem. Elmenh.—3 *Quo beneficio.* Vulg. *quod beneficium.* Colvius. *Quod beneficium.* Fux. *quo beneficio.* Roald. Repono antiquam lectionem ex Bertin. Florent. Roman. et Aldo: *quod beneficium.* Elmenh.—4 *Provecto.* Bert. *pervecto.* Id.—5 *Ald. seorsum.* Colvius. *Seorsum* Aldus verius. Roald. *Seorsim.* Rom. *lævorsum* Elmenhorstius. *Seorsum* quoque Ed. Junt. pr. *Abierunt* Coll. Wass. Oud.—6 *Mannscript. ingressus.* Sic alibi supra. *Colo. Ingressui.* Alii *ingressu.* Bertin. *ingressus.* Elmenh.—7 *Rurans* Scal. sive Vnlc. Ed. sec. *caupa.* Prave. Respice ad p. 6. 'Quandam cauponam Meroen anum.' Dein inquam deest Oxon. et *hujus civitas* pro *hæc c.* in Wass. Oud.—8 Bert. *concurrit.* Elmenh. Foran invenerat librarius inte congruit. Mox *Nonne Mil.* Reg. Oud.—9 *Gennina* scriptura est *primoribus.* Turpilius Pedio: 'Nuptias abjeci; amicos utor primores viros.' Sic et auctor noster hoc eodem: 'Jam et de patria et ejus primoribus explorant.' Rursum et libro secundo de Milonis conjuge agens: 'Magnus,' inquit, 'primi nominis et omnis carminis sepulchralis magistra creditur.' Itidem lib. quarto 'summater pnellam,' et libro undecimo Deam Isidem 'summater' vocavit. Pari genere loquendi Byrrenam feminam 'primater' lib. 11. et Democharem appellavit virum 'primarium,' libro quarto. *Stenoch.* Vulgo *prioribus.* Fere semper et ubique corrupta hæc dictio, et huic auctori non semel a nobis restituta. *Colo.* Bert. *prioribus.* male. Elmenh.—1 *Extra urbem totam, et pomœrium colit.* Vulg. *qui extra pomœrium et urbem totam colit,* quam certe nunc præferendam censeo. Is est, inquit, Milo, qui, quamvis extra pomœrium habitat, tam amplis ædibus deversatur, ut urbem possidere videatur. Et hæc *alipuvus.* *Colo.* Solertissimus juvenis scriptæ lectioni vulgatam censet præferendam, quæ habet, *qui extra pomœ-*

NOTÆ

^m *Pomœrium*] Pomœrium ex Tito extra urbis murum, quem antiqui Livio lib. 1. locus fuit tam intra quam in condendis urbibus augurato conse-

quam, joco, parens optima, dic, oro, et cujatis sit, et quibus deversetur ædibus. Videsne, inquit, extremas fenestras, quæ foris urbem prospiciunt, et altrinsecus fores proximum respicientes angiportum? ^a Inibi iste Milo deversatur, ampliter nummatus,¹ et longe opulentus; verum extremæ avaritiæ et sordis infimæ infamis homo: foenus denique copiosum sub arrhabone^o auri et argenti^p crebriter ⁴

inquam, cavillatione, dic, quæso, mater optima, et cujas sit, et in qua domo habitet. Cernisne, ait, has ultimas fenestras, quæ forinsecus spectant ad urbem, et januam istam ex altera parte, quæ respicit proximum angustum vicum? Illic habitat Milo iste valde pecuniosus, et maxime locuples, sed laborans infamia summæ parvitatis, et extremarum sordium: denique sæpe exercens usuram uberrimam acceptis pig-

rium et urbem totam colit: tanquam dicat anns ελωνικός: Is est Milo, qui, quamvis extra pomærium habitet, tam amplis diversatur ædibus, ut urbem possidere videatur. Pace ejus quod fiat, defenderim antiquiorem scripturam: ut respiciat annus ad interrogationem Appuleii: 'Nostite Milonem quendam e primoribus?' subjiciatque: Vere inter primores est iste Milo: utpote cnijs domus prima tibi obijcietur longius extra urbem, ejusque pomærium. Hac forma Plautus Trinum. 'Atque etiam modo versabatur mihi in labris primoribus.' Bacchid. 'Sic hoc tu digitulis duobus sumebas primoribus.' Cicero Orat. 'Quæ isti rhetores ne primoribus quidem labris attigissent.' Sed ohe jam satis est. Grut. Susp. iv. 2. Extra urbem totam pomærium colit. Sic Florent. l. Secundus legit: qui extra pomærium et urbem totam colit. Palat. vocem pomærium inducit. Lucianus: Οἱ δὲ εἰδέναι τὸν Ἰσπαρχὸν τοῦτον ἔλεγον, καὶ οἱ τοῦ πόλεως οἰκεῖ, καὶ δὲ ἀργύριον ἱκανὸν ἔχει. καὶ οἱ μὲν θεράπαιναν τρέφει, καὶ τὴν αὐτοῦ γαμετὴν μόναν ἔστι γὰρ φιλαργυράτατος δεινός. Ἐκεῖ δὲ πλεῖστον τῆς πόλεως ἐργάζομεν, κηπὸς τις ἔσθ' ἣν καὶ οἰκίδιον ἀνεκτὸν, ἐνθα δ' Ἰσπαρχος φέει. Elmenh.—2 Bertin. Semoto. Sciopp. in Symb. Idem Susp. Lect. III. 12. se hoc Sem. ut efficacius præferre ait, recepitque Scriverius. Nullo, ut mihi videtur, jure; præsertim cum inveniatur apud Ciceronem l. vii. ad Famil. Ep. ii. 'Remoto joco, tibi hoc amicissimo animo præcipio.' Oud.—3 Bertin. ampliter munitus. Sciopp. in Symb. Male. Elmenh.—4 Male Edd. Colv. Vulc. Elm. et Pric. crebiter, hic et alibi, ut l. iv.

NOTE

crabant, neque in eo ullum exstrui ædificium patiebantur. Unde factum, ut, quotiescumque Roma amplior facta est, pomærium prolatum fuisse dictum sit.

^a Angiportum] Et 'angiportus' est vicus angustior, et plerumque carvus. Fuit autem 'angiportam' vel pervium, quod exitum haberet in aliquam viam, vel impervium, quod careret exitu. Sic enim apud Terentium in Adelphis: 'SYR. Est ad

hanc manum sacellum; ibi angiportum propter est, &c. hac pergito. DEM. Id quidem angiportum non est liquet pervium.' Unde liquet fuisse et pervia et impervia. Angiportus impervios fundulas vocatas fuisse ait Varro lib. iv. de Lingua Latina.

^o Sub arrhabone] Græcum est vocabulum ἀρραβών. Melius dici Latine 'arram' quam 'arrhabonem' ait Gellius, lib. xvi.

^p Auri et argenti] Vasorum et or-

exercens: exiguo Lare inclusus, et ærugini⁴ semper intentus, cum uxore etiam calamitatis suæ comite habitat.⁵ Neque præter unicam pascit ancillulam, et habitu mendico⁶ semper incedit. Ad hæc ego risu⁷ subjicio: Benigne, inquam, et prospicue⁸ Demeas meus in me consuluit, qui peregrinantem tali⁹ viro conciliavit, in cujus hospitio nec fumi nec nidoris nebulam vererer. Et cum dicto modico¹ secus progressus, ostium accedo, et januam firmiter oppessulatam pulsare vocaliter² incipio.¹ Tandem ado-

noribus auri et argenti, conclusus angusta domuncula, et perpetuo incumbens rubigini suorum nummorum, cum conjuge etiam particeps suæ miseriæ. Neque alit quenuquam præter unam famulam: et semper ambulat ornatu mendici. Ego respondendo ad illa verba cum joco: Demeas meus liberaliter et splendide mihi providit, qui me peregre euntem commendavit ejusmodi homini, apud quem dum diverterem, non metuerem caliginem fumi, neque odorem culinæ. Atque hoc dicto paululum procedo, et venio ad januam, capique cum clamore tundere fores valide occlusas

*****

p. 81. x. p. 210. in verbo crebuit pro crebruit. Item vulgo p. 33. percrebuit: p. 102. increbuit. Adi ad Suet. Cæs. c. 79. Dein Ed. Beroald. erogini. Oud.—5 Vulg. cum uxore et. cal. s. comite habitat. Colvius. Fux. comitem habeat. Forte comite. Habeat, ἀντὶ τοῦ habitet, ἀπαλκῶς, ut apud Plantum multis locis. Roald. Malo cum Palat. cum uxore et. c. suæ comite habitat. Wower. Sic rescripti ex Flor. Bert. et Rom. Vulgo: cum uxorem e. c. s. comitem habeat. Elmenh.—6 Vulg. mendicantis. Ennius Telepho: 'Regnum reliqui septus mendici stola.' Colv. Fux. habitu mendico. Roaldus. Bert. et Rom. h. mendicantis. Alii, habitu mendici. Elmenh. Scilicet 'in divitiis inops, quod genus egestatis gravissimum est,' ut scribit Seneca Epist. lxxiv. Brant.—7 Manuscript. risum. Colvius. Ad hoc Pith. Ego abest a Palatino. Oud.—8 Perspicue. Lege ex Aldino et Bertin. prospicue. Wower. Diu est, cum ex Bert. lego prospicue, id est, bene mihi prospexit. Sciopp. in Symb. Prospicue. Ita Bertinus. Alii perspicue, inepte. Vide Indirem. Elmenh. Adde Schikker. et Sciopp. Susp. Lect. iii. 12. Immo Pith. Fux. Oxon. et alii cum Edd. ante Colvium, qui per tacitus intrusit, habent prosp. ut bene Pricæus cum Herald ad Tertull. Apolog. p. 52. restituit. Adi ad l. vi. p. 122. 'Sic turris illa prospicua.' l. xi. p. 251. 'Deferre prospicue curassent,' ut legendum videbimus. Oud.—9 Peregrinantem cum tali. Vulg. peregrinaturum tali. Colvius. Bertin. peregrinaturum. Elmenh.—1 Manuscr. non agnoscit rō modico. Colv. Lego modico sequius, ut superius monui. Brant. Vide ad p. m. 21. 'Ofuslam modico secus grandiolem.' Fux. modicum. Dein pessulatam Reg. Fux. Oppress. Coll. Voss. Oud.—2 Prave Oxon. et Par. velociter. Id.—3 Vulg.

NOTÆ

namentorum ex auro et argento.

⁴ *Ærugina*] *Ærugo* proprie est rubigo æris (*verd de gris*), sicut *ferugo*, ferri. Snimitur hic pro ipso ære, sive pecunia longo situ rubiginosa.

Delph. et Var. Clas.

¹ *Januam pulsare vocaliter incipio*] Id est, pulsare januam, et simul aliquem evocare qui aperiret. Qui mos erat pulsantium. Nil frequentius in Comædiis, quam eos, qui pulsant fores, simul clamare: *Ecquis in*

Apul.

G

lescentula quædam procedens, Heus tu, inquit, qui tam fortiter³ fores verberasti, sub qua specie mutuari cupis? An tu solus ignoras, præter aurum argentumque nullum nos pignus admittere? Meliora, inquam,⁴ ominare,⁵ et potius responde, an intra ædes herum tuum offenderim. Plane, inquit: sed quæ causa quæstionis hujus? Literas ei a Corinthio Demea duumviro⁶ scriptas ad eum reddo. Dum annuntio, inquit, hic⁶ ibidem me opperiminor.⁷ Et, cum

puellis. Tandem puella quædam progreditur, et, Heus tu, ait, qui pulsavisti tanto impetu nostram januam, quo pignoris genere dato vis mutuum sumere? Tunc unus omnium nescis nullam nos recipere arrham, nisi aurum et argentum? Dic meliora verba, inquam, et responde potius, an inveniam domi tuum herum. Maxime, ait; sed cur hoc rogas? Affero, inquam, ad eum epistolam ipsi scriptam a Demea Corinthio. Expecta me, inquit, hoc ipso in loco, interim dum hæc ipsi refero.

~~~~~

tam firmiter. Colv. Confer Lucianum, ex quo ad verbum hæc mutuatus est Appuleius noster. Rom. Bert. et Ald. *firmiter.* Elmenhorstius. Item Edd. Vic. Ber. Junt. post. crebra variatione. *Fores exulat a Palat. Oud.—4 Inquam* abest a Manuscripto. Vulg. *et potius responde, an intra ædes, &c.* Colvius. *M. i. ominare, et potius responde, an, &c.* Bertin. *Meliora, inquam, nomina, et potius respira.* Illa dic, oro ignorat. Ex his, ut arbitror, veram scripturam expressi. *Woverius.* Fux. *Et potius r. dic oro, an intra.* Roaldus. Lego ex Bert. *Meliora, inquam, nomina, et potius responde, an.* Sciopp. in Symb. Susp. Lect. III. 12. Magis placet Bertini Codicis lectio: *Meliora, inquam, nomina, et potius responde, an intra ædes.* Elmenhorstius. Bemb. *Mel. inquit, nominare, et potius responde, an int.* Deest dic oro. Putean.—5 *Ms. C. D. viro.* Colvius. Manuscr. *Demea viro.* Forte: *Demea duumviro.* Scriptum erat *IVIRO*, aut quid tale. Magistratus erat, qui Colonia et Municipii præerat, a numero ita dictus. Duumvir Madauræ fuit Theæus, Appuleii pater. Brant.—6 *Male hæc Ald.* cum seqq. præter Woverium edidit. *Hic* habent Edd. priscæ et *Mss.* nisi quod utrumque det Regius et Fux. *Ann. hæc, inquit, hic ibidem.* At vide Pricæum. *Oud.—7 Elegantiæ leges: operitor:* quod significat, expecta et præstolare. *Beroald. Operitor.* Sic Ber. et saniores alii libri. *Mss. operi minimo.* Ven. *operiminor.* Colvius. Tuetur veterem lectionem *Becichemus opperiminor,* et ad Appuleium famulumque ejus dictum numero multitudinis putat. *Idem in Add. Operitor Aldus.*

NOTE

ædibus est?’ ‘Heus ecquis hic est?’ ‘Ecquis hoc aperit ostium?’ ‘Ecquis exit?’

³ *Sub qua specie mutuari cupis]* D. Hieronymus in Matthæum, cap. 21. ‘Posuerant nummularios, qui mutuum sub cautione darent pecuniam, proque usuris accipiebant varias species.’

⁴ *Meliora, inquam, ominare]* Omen

præsagium est ab aliqua hominis actione; locutione puta, incessu, sternutatione, aut similibus, quæ omnia superstitiosa antiquitas diligenter observabat. Ancillulæ verba hic tanquam mali ominis Lucius aversatur, et, ut proprie loquar, abominatur, monetque ut meliora dicat. Qui mos erat antiquorum, quotiescumque verba mali ominis audierant. Con-

diclo rursum foribus oppessulatis, intro capessit.³ Modico⁹ deinde regressa, patefactis ædibus,¹ Rogat te, inquit. Intuli² me, eumque accubantem exiguo admodum grabatulo, et commodum [17] cœnare incipientem invenio. Assidebat pedes³ uxor, et mensa vacua posita, cujus monstratu, En, inquit, hospitium. Bene, ego: et illico ei⁴ literas Demeæ trado. Quibus properiter⁵ lectis, Amo, inquit, meum Demeam, qui mihi tantum conciliavit hospi-

Et, cum hoc dixisset, obditis iterum januæ pessulis, confert se in aedem. Paulo post deinde reversa, et apertis foribus, Orat te, inquit, meus herus ut intro eas. Ingreddior, eumque offendo discumbentem in lectulo valde parvo, et tunc cana facientem iniliam. Sedebat ad pedes ejus conjux, et mensa inanis apposita erat. Quam mihi ostendens, Ecce, ait, tuum hospitium. Recte est, inquam: et statim de ipsi in manus epistolam Demeæ; quam cum celeriter perlegisset, Diligo, inquit, amicum meum Demeam, qui mihi comparavit tam clarum hospitem. Et, hoc dicto, præ-

~~~~~

Roald. In Flor. Bert. et Pal. est, *i. me operiminor*. Elmenh.—8 Manuscript. *intro capessum*. Colv.—9 Idem *modicum*. Colv. Ut l. vi. p. 121. 'Modicum te progressam.' L. viii. p. 252. 'Modicum commoratus.' Sed vulgatum æque se recte habet, ut 'modico ante.' De similibus vide me ad Suet. Aug. c. 93. 'Paulo deflectere' vulgo *Paulum*. Mox demum ingressa Pith. *Oud.*—1 Idem *foribus*. Plantus Amphitryone: 'Herus saluator oppessulatus ante fores graditur.' Colv. *Fux. foribus*. Roaldus. *Foribus*. Alii *ædibus*. Elmenh. *Foribus* etiam in Reg. *Fux.* et Edd. Elmenhorstio prioribus, præter Junt. post. At præcessit 'foribus.' *Oud.*—2 Sic de conjectura bene Gulielmus mens, (L. ii. Veris. c. 4.) cui astipulantur scriptus Codex, Col. et Ald. Alii, *inutili*. Colv.—3 Ritu Romano. Valerius Max. lib. ii. cap. 1. 'Feminae cum viris cubantibus sedentes cœnabant.' Isidorus Originum lib. xx. cap. 11. 'Apud veteres Romanos usus non erat accumbendi: unde et considerare dicuntur: postea, ut Varro ait de Vita Populi Romani, viri discumbere cœperunt, mulieres sedere; quia turpis visus est in muliere accubitus.' Scribendum censet Beroaldus: *Assidebat penes uxor*; quod contra morem, qui etiam observandus. Sedebant uxores in gremiis maritorum, ergo ad pedes. Juvenalis: 'Signatæ tabulæ: dictum feliciter: ingens Cœna: sed et gremio jacuit nova nupta mariti.' Noster lib. vi. 'Accumbebat summum torum maritus Psychem gremio suo complexus.' Mollitiem fœmineam Sulpicii Galli insectans P. Scipio Africanus: 'Qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubnerit.' Est apud Gell. lib. vii. cap. 12. Et is, qui ad pedes, dicebatur inferior accumbere. De quo cum cura Lipsius, ornamentum nostrum, ad Taciti Annal. lib. xi. *Colo. Pedes*. Liquidissime vera lectio, quam Beroaldus frustra immutat in *penes*. Vide Colvii notas, Lipsium ad Annales Taciti, et Casaubonum ad Lampridium p. 333. et seq. Elmenh.—4 *Lego ei*, sc. Miloni. Beroald. *Litteras ei Gnefi*. Exulat pronomen a *Fux. Regio. Eis* est in Ed. Vicent. ac Pith. *Oud.*—5 *Properiter*. Legendum *properiter*. Quod significat, propere et festinanter. Catullus: 'Animula miserrima properiter abit.' Beroald. *Properiter. Ma. properiter*. Colv. Alii *perniciter*. Rom. *properiter*. Elmenh.—

NOTÆ

tra, si fausta dicerentur, 'Omen accipio,' aiebant.

✓3

tem. Et cum dicto jubet uxorem decedere, utque in ejus locum assidam⁶ jubet; meque etiam nunc⁷ verecundia contantem arrepta lacinia detrahens, Asside, inquit, istic. Nam præ metu latronum nulla sessibula,⁸ nec sufficientem supellectilem parare nobis licet. Feci. Et sic,⁹ Ego te, inquit, etiam de ista corporis speciosa¹ habitudine, deque hac² virginali prorsus verecundia, generosa stirpe pro-

capit uxori ut abiret, me vero jubet sedere prope ipsum in ejus loco. Et apprehensa veste trahens me adhuc morantem præ modestia, Asside mihi, inquit, in isto loco. Nam propter timorem prædonum non audemus emere ulla sedilia, ac ne instrumenti quidem familiaris quantum est opus. Feci quod jubebat. Tum sic me affatus est: Ego facile judicarem, inquit, ex tua ista eximia corporis forma, atque ex isto vir-

~~~~~

6 *Assideam*. Idem *assidam*. Colv. Sic et Palat. Gueif. Oxon. Bene. Terent. Heaut. 1. 1. vs. 72. 'Assido, accurrunt servi.' Infra 1. 11. in Mas. nonnullis: 'Ut assidat, effeci.' Vide supra p. m. 59. 'Residamus.' Oud.—7 Ms. *eam* *mane*. Beroald. et Ven. *etiamnum*. Jam diximus. Colv. *Etiamnum* est in Bas. non in Beroald. Vide supra. Deest Mas. Reg. Fux. Oxon. Par. Oud.—8 *Nulla est fibula anne suffic. &c. licet?* Hoc videtur velle, ne vel fibulam ex supellectile sibi superesse. Ceterum Variæ hic lectiones. Ms. *nulla escibula*. Aldus: *nulla est sesula*. Beroald. *cellula*, vel *sessibula*. Dein *anne*. Procul abest, ut instructum plenum supellectilis comparare possemus, qui ne fibulam quidem reliquam habemus. Hæc mens videtur. Posset forte etiam legi absque interrogatione: *ac ne suffic. s. p. n. l.* vel, *nam ne suff.* eadem mente sententia. Colv. *Nulla est fibula, anne*. Plane ridicula hæc lertio. Puto me veram reponuisse: *Nam p. m. latronum (nulla est fabula) ne suff. s. p. n. licet..* Milo, ut excusaret tennitatem supellectilis, transtulit culpam in latrones, quod, ut persuaderet hospiti, injecta majori affirmatione, asseveravit. Wower. In Aldi editione est: *nulla casula*. Beroald. utriusque loci conjectura ductus legit *sessibula*, recte. Porro ego pergo, et cetera lego sine nota interrogationis, ut et in libro Aldi: *ac ne sufficientem*. Roaldus. Flor. 1. Lipsianus et Palatinus habent: *n. p. m. l. n. e. acibula*. Flor. P. Ro. et Bas. *n. p. m. l. n. est fibula*. Aldus: *p. m. l. n. est sesula*. Alii, *præm. l. n. e. cibilla*. Beroaldus: *p. m. l. nulla sessibula*. Idque rectum est; unde omnes ceteras lectiones ἀπολαύσας, ut ineptas, et vacuas. Plantus Pænulo, Scena, 'Negotii vim qui volet,' &c. (1. 2. 6.) 'Quæ tibi oleant stabulum, statum, sellam, et sessibulum.' Elmenh. Bemb. *esibilla*. Hariolare. Putan.—9 *Lege Etsi*. Verba sunt Milonis ad Lucium. Beroald. Ven. *Ecce et sic*. In Vet. Cod. nihil horum. Colv. Absunt ab Oxon. Codice, ut et ab alio quoque, fidem Colvio faciente. Pric. Burm. conjecit: *Et hic*. Absunt etiam a Fux. Palat. Par. ut ab iisdem mox etiam. Male Edd. Ven. Junt. pr. *ecce*. Pro habitudine in Ed. Junt. pr. *hinc inde*. Oud.—1 Pith. *sponæa*. Id.—2 Ms. *de qua*

NOTE

* *Nulla sessibula*] Sic Beroaldus optime. 'Sessibula' sunt sedilia. Hac voce utitur Plantus in Pænulo, Act. 1. Scen. 2. 'An ibi vis inter istas versarier Prosedas, pistorum amicas,

reliquias alicarias Miseras, conno delibutas, servicolas sordidas, Quæ tibi olent stabulum, statumque, et sellam, et sessibulum merum?' &c.

ditum, et recte conjicerem.³ Sed et meus Demeas eadem literis pronuntiat.⁴ Ergo, brevitatem gurgustiolī⁵ nostri⁶ ne spernas, peto. Erit tibi adjacens et ecce illud cubiculum, honestum receptaculum. Fac libenter deverseris in nostro. Nam et majorem domum dignatione tua feceris: et tibi specimen gloriosum arrogaris, si,⁶ contentus Lare parvulo, Thesei illius cognominis patris tui⁷ virtutes æmulaveris, qui non est aspernatus Hecales⁷ anus⁷ hospitium tenue. Et vocata ancillula,⁸ Fotis, inquit, sarcinulas hospitis susceptas cum fide conde⁹ in illud cubiculum: ac si-

ginali pudore, te esse ortum claro genere. Verum meus quoque amicus Demeas idem affirmat in sua epistola. Oro te ergo ne asperneris tenuitatem nostræ domunculæ; habebis illud cubiculum huic contiguum, quo te honeste receptes. Ne graveris versari in nostro. Reddes enim ædes ampliores, si dignatus fueris in iis habitare: et præterea vindicabis tibi gloriam non mediocrem, si, contentus angusta domo, imitatus fueris virtutes Thesei illius ejusdem nominis, ac tuus pater est, qui non dedignatus est succedere exiguo tecto vetulæ Hecales. Tum accersita famula, Hæus, Fotis, ait, sume sarcinas hospitii nostri, et reponere fideliter in illo cu-

~~~~~

hæc. Colv.—8 Idem, vicem. Forte: convincerem, quo etiam inclinat Ven. convicerem. Colv. Alii convincerem. Elmenh. Nihil sane opus est Colvii conjectura. Convicerem tamen est in Fux. Oud.—4 Bemb. litéria, quarum tu later fuisti, pronuntiat. Putean. A Glossatore additum. Oud.—5 Reg. Fux. gurgustuli: item istud cub. Mox rursus cum emendationibus libris edidi decers. In Pith. devertas. Vitiose vero est in Ed. Junt. post. nostris, ubi forsitan voluerunt corrigere id, quod in Aldina est, nostros. Pro si in Pith. sis. Idem.—6 Plerique vulg. sis, excepto Ald. Colv. Immo et Aldus edidit sis, ac pejus reliquis Vic. Ber. Junt. pr. Colin. Bas. pr. qui punctam post 'parvulo' posuere. Tum æmularis Guelferb. Oud.—7 Basil. et Ven. Ales. Sed emendavit ante annos centum politissimus Politianus. Colv. Florent. Ales anus. Bert. alefanus. Male. Vide Julianum Epist. ad Jamblichum p. 299. Ang. Politian. Centur. Miscell. cap. 24. Cœlius Rhodig. Antiq. Lect. lib. xxx. cap. 11. et Andream Schottum Observat. lib. ii. cap. 29. Elmenh.—8 Ms. ancilla, Colvius. Sic et Palat. Fux. Oxon. In Ed. Junt. pr. at voc. a.—

NOTÆ

³ Gurgustiolī nostri] Festus: 'Gurgustium, genus habitationis angustum, a gurgulione dictum.' Est autem gurgulio, qui et curculio, animalculum frumenta depascens.

⁴ Thesei illius cognominis patris tui] Hinc patet Apuleii patrem vocatum fuisse Theseum. Theseus porro filius fuit Ægei, Athenarum Regis, ex Æthra filia Pitthei. Tam multa memoratu digna gessit, ut inter plures

Hercules unus numeretur. Vide Plutarchum in ejus Vita.

⁷ Hecales anus] Hecales paupertatem celebravit Callimachus. Hæc Theseum adhuc adolescentem hospitio excepit, ipsique apposuit herbas sylvestres. Ab illa annu dactum proverbium, 'Nunquam Hecale fies,' cujus sensus, Nunquam laborabis inopia.

mul ex promptuario oleum unctui, et¹ lintea tersui, et cetera huic² eidem usui profer ociter; et hospitem meum produc³ ad proximas balneas: satis arduo itinere atque prolixo fatigatus est. His ego⁴ auditis, mores atque parsimoniam ratiocinans Milonis, volensque me arctius ei conciliare,⁵ Nihil, inquam, rerum istarum, quæ itineris ubique rite nos⁶ comitantur,⁷ [18] indigemus. Sed et balneas facile percontabimur. Plane, quod est mihi summe præcipuum,⁷ equo, qui me strenue pervexit, fœnum atque hordeum, acceptis istis nummulis, tu, Fotis, emito. His actis, et rebus meis in illo cubiculo conditis, pergens ipse ad balneas, ut prius aliquid nobis cibatus⁸ prospicerem, forum cupedinis⁹

biculo, atque una deprome actutum ex cella promptuaria oleum ad unguendum, et lintamina ad tergendum, et reliqua quæ ad eundem usum spectant, et deduc meum hospitem ad thermas, quæ sunt in proximo. Defessus enim est via satis difficili ac longa. Hæc cum audicissem, reputans apud me vivendi rationem et frugalitatem Milonis, cupiensque magis demereri ipsum, Nulla, inquam, ex ejusmodi rebus opus habeo, eas enim mecum porto in omnibus meis peregrinationibus; quin ego ipse quoque facile exquiram ubi thermas sint. Tu, Fotis, accipe hanc pecuniam, et compra fœnum atque hordeum meo equo, qui me gestavit tam graviter: hujus enim rei profecto mihi prima cura est. His factis, et sarcinis mris repositis in illo cubiculo, cum peterem thermas, eo ad forum cupedinarium, ut nobis prius providerem de ali-

*****

9 Bert. crede. Elmenh.—1 Copula deest Edd. Elmenh. Priami, Floridi, sine causa. Oud.—2 Huc. Ber. Ro. Ald. Ven. hæc. Libeus legerim: huic. Simile mendum tollere aliquando conati sumus Planti Menæchmis: 'Sic huic decet dari facete verba custodi catæ:' cum quidam libri haberent: Sic hic d. alii: Sic huc dec. Hoc forte præter rem videatur. Sed, qui studium nostrum in hoc scriptore non improbat, idem etiam nos in Plauto quandoque esse æquo animo feret: quem sibi Noster exemplar proposuit, ad quod sæpissime lepidissimam suam orationem formaret et effingeret. Colo.—3 Profer. Ms. proferas. Colvius. Pal. proferas. Bert. perfer. Elmenh.—4 Idem ergo. Colvius. Item Oxon. At millies ego interserit Auctor. Oud.—5 Fux. valensque arcus ei consilari: et mox r. illarum. Id.—6 It. ub. nos. Auger Bert. i. u. rite nos, bene. Elmenh.—7 Fux. summum principium. At in lib. Aldi: summe principium. Ego vero censeo, rō summum magis sapere ad genium Apuleii, et rejicio præcipuum, ut glossam. Roald. Summe præcipuum. Roin. s. principium. Roaldus: summum principium. Elmenh.—8 Fux. ut p. cibarii nobis aliqua. Pith. cibatum. Nec male cibatus legas. Oud.—9 Ms. Cupedinis.

NOTE

¹ Rerum, quæ itineris ubique rite nos comitantur] Gestatæ nimirum in hip-
poperis, ut a provido viatore par
erat. Seneca Epist. LXXXVII. 'M.

Cato Censorius cantherio vehebatur,
et hipperis quidem impositis, ut
secum utilia portaret.'

peto: ^a inque eo piscatum ¹ opiparem expositum video. Et percontato ^a pretio, quod centum nummis indicaret, aspernatus, ³ viginti denariis præstinavi. Inde me commodum egredientem continuatur ⁴ Pytheas, ⁵ b condiscipulus apud Athenas Atticas meus; qui me post aliquam multum ⁶ temporis amanter agnitum ⁷ invadit, ⁸ amplexusque ac comiter deosculatus, Mi Luci, ^c ait, sat pol diu est, quod intervisi-

qua re ad cibum: ibique conspicio magnam et lautam piscium copiam venalem; et, cum rogavissem quanti essent, repudiato pretio centum nummorum, quo piscator aestimabat eos, emi solum viginti denariis. Eo ipso tempore, quo exibam inde, subsequitur me Pytheas socius olim meorum studiorum Athenis Atticis; qui, cum me post aliquod tempus agnovisset, amice aggreditur, complexusque et blande suaviatus: O mi Luci, inquit, certe valde dudum est quod te vidimus. At profecto ab illo

~~~~~

Colv.—1 Fux, in quo piscarium. Ond.—2 Ed. Vic. præcontato: quod placet Pricæo ad l. viii. 'Percontatus quonam loci:' ubi eadem Ed. quoque præc. Latinum an sit dubito. Vide ipsum, hoc loco. Id.—3 Asp. Puto hanc vocem abundare. Elmenh.—4 Mang. egr. comitatur. Bemb. continuat. Putean.—5 Pythias. Idem Ms. Phytias. Colvius. Ita et Palat. Gnelf. Oxon. Pithias Pith. D'Orvill. Pytheas Vulc. Ed. sec. et ceteri hic et in seqq. Procondiscipulus in Palat. et disc. A Coll. Voss. abest Atticas. Ond.—6 Aliquantum multum. Vnlg. aliquantulum m. Scripta lectio, quam posui. Forte scribendum: aliquam multum. Lib. iii. Floridorum: 'Cnr a conspectu auditorii aliquam multos dies abfuerim.' Apologia i. 'Sed hæc defensio, ut dixi, aliquam multum a me remota est.' Et Apologia ii. Item alibi. Usq; et hoc Cicero Verrinis. Colv. Lege: aliquam m. Roaldus. Aliquam m. Sic Scaliger et Colvius. Flor. aliquantulum m. Bertin. aliquantulum m. Floridis: 'Post aliquam multos dies abfuerim.' Apologia: 'Sed hæc defensio, ut dixi, aliquam multum a me remota est.' Libr. xi. Metamorph. 'Patrum Larem revisurus post aliquam multum temporis.' Elmenh.—7 Fux. cognitum. Ond.—8 Invadit, ac comiter d. Pal. invadeat, a. c. d. male. Elmenh. Invadat Gnelf. De conjunctis 'invadere' et 'osculari,' adi ad Petron. c. 74. 'Invasit eum Trimalchio, et osculari diutius cœpit.' Mox Pith. mei luci satis p.

NOTE

^a *Forum cupedinis peto*] Festus: 'Cupes et cupedia antiqui lantiores cibos nominabant. Inde macellum forum cupedinis appellabant. Cupedia autem a cupiditate sunt dicta. Vel, sicut Varro vult, quod ibi [in foro cupedinis] fuerit Cupedii Equitis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus.' Minus placet postremum hoc Etymon. Inter cupedias porro primum locum apud antiquos tenuerunt pisces. Horatius, lib. ii. Satyra 2. ruris frugalitatem laudans: 'Bene erat non piscibus Urbe petitis,

Sed pullo atque hædo,' &c. Cicero in Pisonem, sordes ejus ostendens: 'Exstructæ mensæ non conchyliis aut piscibus, sed multa carnis subrancida.'

^b *Continuatur Pytheas*] Assequitur. Ad verbum, continuus fit mecum.

^c *Mi Luci*] Prænomen fuit Apuleii Lucius. Prænomine autem quempiam compellere blandius erat, quam nomine. Juxta illud Horatii: 'Quinte, puta, aut Publi; gaudent prænomine molles Auriculæ.'

mus⁹ te, et hercules exinde cum ex astu a magistro digressi sumus.¹ Quæ autem tibi causa peregrinationis hujus? Crastino die scies, inquam. Sed quid istud? Voti gaudeo.² Nam et lixas, et virgas,* et habitum prorsus magistratui congruentem³ in te video. Annonam curamus, ait, et æ-

unaque tempore quo excessimus e disciplina magistri nostri. Quamobrem vero tu venisti? Cras audies, inquam. At quid hoc est? Lætor te potiri optatis. Nam cerno lictores et fasces, et in te ornatum qui magistratum penitus deceat. Sum

~~~~~

Ond.—9 Ms. *intermisimus*. Colvius. *Interv. te. At Herc. Legio: te, ac Hercules*. Sciopp. Symb. Cr.—1 Mos osculandi amicos et hospites, observatione dignus. Id primum est: tum expendenda, quæ sequuntur, hactenus certe immendo jacentia. Eluo hoc modo, Musis, ut arbitror, volentibus: *At Hercules exinde, ut Asty a magistro digressi sumus; nisi malis hoc pacto: exinde ut Asty digressi sumus*. Pythiam ipsum condiscipulum sibi apud Athenas Atticas fuisse ipse Lucius paucis ante versibus prodidit. Quam civitatem Asty vocatam scio a Terentio, Cicerone, Vitruvio, et aliis plus millicies. Festus: 'Asty apud poetâs astutiam significat: cujus origo ex Græco, ab *ἀστυ*, in quo qui conversati assidue sint, cauti atque acuti esse videantur.' Meminere ejusdem rei Diodorus Siculus, et Stephanus; itidem Donatus et reliqui interpretes in illud Terent. Eunuch. act. v. c. 6. 'An in astu venit?' Accius Neoptolemo: 'Sat in astu, et fallendo callet.' Ennius Medea: 'Asty atque Athenas antiquum opulentum oppidum Contempla, et templam Cereris ad lævam aspice.' Jam illam particulam *exinde* cum sua relativa ut temporis significationem habere, plus satis notum. Astruam tamen exempla, quia prima hinc via nobis facta ad emendationem. Appuleius libro secundo: 'Exinde ut de Eubœa insula enavigasti.' Iterum prima Apologia: 'Exindo ut curiam participare cepti.' Itidem quoque Apologia secunda. Sic et Ulpianus: 'Legatum habere jurisdictionem non exinde, ex quo mandata est, sed ex quo provinciam ingressus est.' l. iv. ff. de Offic. proconsulis. De osculo autem illo plura audiamus, non alia causa, quam quod cognitus ille mos alibi nobis usui futurus est. Donatus oscula facit officiosorum, basia pudicorum, savia libidinosorum. Appuleius lib. ii. 'Qui, ut primum me conspexit, Est, inquit, Hercules hic Lucius, et offert osculum.' Iterum de Fotide puella dicto libro: 'Et osculato tuo capite, quam invita discederet, vultu prodidit.' Itidem quarto de Asino: 'Sic enim primus aditus et sermo prolixus et oscula mutua.' Itidem libri septimi principio, ubi Hemus Threx a latronibus dux factionis eligitur, ante socios omnes exosculatus, quam inauguraretur. Cornelius Tacitus de Othone: 'Nec deerat Otho protendere manus, adorare vulgum, jacere oscula,' &c. Stewech. *Exinde cum a magistro. Vulg. e Vestio m.* Nihil certius scriptura veteri, nihil clarius. Itaque alia non querenda. *Colo. Exinde cum e Vestio m.* Sic Rom. Aid. et Venet. Bas. 1. *Exinde e Vestio m.* Bert. *Exinde Euastio.* Stewechius: *E. cum Asty a magistro.* Flor. et Lipsii codex *rd Vestio* ignorat. *Elmenh.*—2 Videtur aliquid deesse. *Elmenh.*—3 Bert. *convenientem.* Elmenhorstius. E glossa. Vide Indicem. Eadem confusio in Deo Socratis p. 684. 'Mediocritati rite con-

NOTÆ

¹ *Voti gaudeo*] Deesse videtur nonnihil; puta, *te factum esse compotem*, aut simile quid.

* *Lixas, et virgas*] Lixæ proprie

militum servi, ab aqua militibus ferenda sic dicti. Aqua enim veteri vocabulo lixa dicebatur, unde derivatum 'elixare,' quod est, aqua fer-

dilem⁴ gerimus,¹ et, si quid opsonare cupis, utique commodabimus. Abnuebam:⁵ quippe qui jam coenae affatim piscatus⁶ prospexeramus. Sed enim Pytheas, visa sportula, succussisque in aspectum planiorem piscibus, At has⁷ quisquillas quanti⁸ parasti? Vix, inquam, piscatori extorsimus accipere viginti denarios.⁹ Quo audito, statim arrepta dextra¹ postliminio² me in forum cupedinis reducens, Et a

praefectus rei cibaria, et adilitatem exerceo, et, si vis emere aliquid opsonii, officium utique, ut habeas commodiori pretio. Recusabam nutu capitis; jam enim satis habebam piscium comparatum in canam. Verum Pytheas, conspecta flaccilla, agilitaque piscibus, quo facilius et apertius viderentur: Quo pretio emisti, ait, has vagas? Vix, inquam, impetravimus a piscatore ut numeret pro ipsis viginti tantum denarios. Quod cum audivisset, confestim apprehensa manu, meque iterum

gruunt.' Oud.—4 Forte rectius: *adilitatem* g. ut Plautus Stich. Vel, ut Festus dici probat, *adilatum*. Wower. Id est, officium aedile sive adilitatem, ut Plautus loquitur in Stich. scena: 'Quisnam obsecro,' &c. At Scalliger *adilatum* g. legit, cui non subscribo hoc loco. Elmenh.—5 Vitiose Reg. Fux. *Abiebam*. Oud.—6 *Piscatum*. Fortean scripserit ipse Auctor: *affatim piscatus*, vel *piscatum*, quo modo Livius: 'Habetis affatim lignorum.' Idem alibi: 'Agri affatim materiam praebebant ad nova opera mollienda.' Quin et ipsemet Appuleius lib. sequenti hac phrasi dixit: 'Utensilium pollemus affatim.' Stewech.—7 *Exulat has* ab Fux. Oud.—8 *Ma. Ven. quantum*. Colvius. Aldus *quantum*. Elmenh.—9 *Mang. p. extorsimus. Accipe viginti denarium*. Putean. In Mangani Cod. nota syllabae *er* tantum est ommissa. *Statim* non videas in Fux. Nec puto dici posse *viginti denarium*, ut infra 'mille nummum.' Vide ad lib. II. p. 31. Ed. Pric. Oud.—1 Edd. Junt. post. Scriv. *dextera*. Mox *me* male deest Ed. Floridi. *Reduceres* Ed. Vicent. *Cupedinis*

NOTE

venti coquere. Hic lixae sunt Aedilis lictores.

¹ *Aedilem gerimus*] Sic lib. IX. 'Hic incinctus balteo militem gerebat.' Aediles fuerunt magistratus annonae, opsoniae, ponderibus, et mensuris, aquaeductibus, cloacis, aedibus sacris, aedificiis tum publicis tum privatis, ac denique urbanis rebus pene omnibus praefecti. *Ἀγορανομῶντες* Graeci dicebant.

² *Postliminio*] Id est, hoc in loco, iterum. Jus porro postliminii apud Jurisconsultos est, quo civis ab hostibus captus, ac postea liberatus, civitatem, bona, omniaque jura recipit. Item quo servus captus ab hostibus,

ac deinde receptus, redit sub potestatem prioris heri. Eadem ratio de equo, mulo, nave, ceterisque hujusmodi quae ab hostibus capi possunt, ab illaque aut effugere, aut recipi: quae cum in potestatem domini prioris redeunt, postliminio vel jure postliminii dicuntur redire. Retro enim creditur in civitate fuisse, qui ab hostibus advenit, ut ait Ulpianus, Lege 'Retro' 16. ff. de Captivis, et de Postliminio, et redemptis ab hostibus. 'Postliminium' (inquit Imperator, Inst. Quibus modis jus patriae potestatis, &c. §. Si ab hostibus:) 'dictum est a limine, et post,' &c. Vide totum locum.

quo, inquit, istorum nugamenta hæc comparasti? Demonstro seniculum. In angulo sedebat.² Quem confestim pro ædilitatis imperio voce asperrima increpans, Jam jam, inquit, nec amicis³ [19] quidem nostris, vel omnino ullis hospitibus parctis, qui⁴ tam magnis pretiis pisces frivolos indicatis, et florem Thessaliæ regionis ad instar solitudinis et scopuli edulium caritate deducitis?⁵ Sed non impune. Jam enim faxo scias,⁶ quemadmodum sub nostro⁷ magis-

reducens in forum cupedinarium, A quonam ex his, inquit, emirti has quisquillas piscium? Ostenda ipsi pusillum senem residentem in angulo; quem statim objurgans tono vocis acerbissimo pro auctoritate ædilitatis, Jam ergo, ait, nec amicorum nostrorum rationem habetis, neque ullorum prorsus advenarum, siquidem tam caro venditis viles pisciculos; et redigitis hanc urbem florentissimam totius provincie Thessaliæ ad formam deserti et rupis inaccessæ, caritate opsoniorum. Sed non remanebit inultum. Jamjam enim curabo sentias quo pacto improbi reprimendi

*****

conducens Fux. Id.—2 D. s. in angulo sedentem. Vnlq. Qui in angulo sedebat. Lib. II. 'Omniumque ora et obtutus in unum quempiam, angulo secubantem, conferuntur.' Colo. D. s. qui i. a. sedebat. Fux. d. s. i. a. sedentem. Aldus vere: d. s. in angulo sedebat. Genuina phrasi cum illa superiore p. 44. 'Mem conspicio. Humi sedebat.' Roald. Flor. sedebat. Elmenh.—3 Jam, inquit, jam nec am. Sic Manuscripti omnes. Elmenh. Tam jam. Mang. jam jam. Bemb. Jam, inquit, n. Putean.—4 Parctis? Quid. Concinnius et melius Bert. parctis, qui. Woverius. Bert. parctis, qui. Recte. Sciopp. in *Symb. Venditatis*. Vulgo indicatis. Colvius. Indicatis. Sic Bert. Flor. et Bas. 2. venditatis. Elmenhorstius. Malo: indicatis. Nam et supra, 'Quod centum nummis indicarent.' Brant.—5 Scripserim primum *deducitis*, abjecto nihilominus illo *regionis*. Infra libro tertio, inquit, 'Splendidissima et unica Thessaliæ civitas.' Verba autem prædicta ædilis sunt objurgantia cupedinarium, quod pisciculos minimos carius indicasset; sed coercitionem ejus ut nimis lenem ridet Appuleius. Nam, præterquam quod pisces pro pedibus abjici per officialem suum et conteri pedibus ædilis curaverit, etiam flagellorum pœna in venditorem animadvertere poterat, auctore Callistrato: 'Sed ne quidem arcentur honoribus, qui ab ædilibus flagellis cæsi sunt. Quamquam jure suo ædiles officio isto fungantur.' L. eos, qui: ff. de decurionibus. Stewech. Ms. *Thessaliæ reg.* Thessalia regio, ut supra: 'Si Thessalliam proximam civitatem perveneritis.' Sic Varro *Geographica*: 'Libya citrus.' Plautus *Trinummus*: 'Arabia terra.' Cato 'Italia.' Sallustius l. iv. *Historiarum*: 'Galliæ mulieres:' alii alia. Nec unquam aliter Gellius. Colo. Stewechius *rd regionis* delet. Sic Ovidius i. *Tristium Eleg.* 2. Alexandriam 'urbem Alexandri' vocat. Vide Colvli notas. Elmenh. *Thessaliæ* etiam Oxon. sed frustra. Adi ad p. m. 27. 'Thessalliam proximam civitatem.' Oud. *Ad instar*. Alii *instar*. Elmenhorstius. *Edulium*. Al. *edilium, ædulium*. Inepte. *Caritate ed.* Palat. Oxon. Fux. Oud. *Deducitis*. Ms. *ducitis*. Præ vulgata scripturam nullam malo. Arnobius lib. i. 'Neque ulla irruerit novitas, quæ tenorem perpetuum rerum dissociata continuatione deduxerit.' Colo. *Diducitis*. Vulgo *ducitis*. Elmenhorstius. *Deducis*. Mang. *deducitis*. Sic et Vulcanius. Putean.—6 In Ed. Scriverii sine causa est *sciat*. Oud.—7 *Meo*. Ms. nostro. Colvius. Bemb. nostro *magisterio*. Sic

terio mali debeant coerceri. Et, profusa in medium sportula, jubet officialem suum^b insuper pisces inscendere,⁸ ac pedibus suis totos obterere.⁹ Qua contentus morum severitudine meus Pytheas, ac mihi, ut abirem, suadens, Sufficit mihi, o Luci, inquit, seniculi tanta hæc contumelia. His actis, consternatus ac prorsus obstupidus,¹ ad balneas me refero, prudentis condiscipuli calido² consilio et nummis simul privatus et cœna; lautusque ad hospitium Milonis, ac dehinc cubiculo, me reporto. Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, inquit, hospes. At ego³ jam inde⁴ Milonis abstinentiæ cognitor excusavi comiter: quod viæ vexationem non cibo, sed somno censerem diluendam. Isto accepto, pergit ipse, et injecta dextra clementer me trahere adoritur.⁵ Ac, dum cōtor, dum modeste renitor,⁶ Non

sint sub meo adilatu. Et, effusa in terram facella, imperat ministro suo, ut ascenderet super pisces, eosque conculcaret pedibus. Qua severitate disciplina contentus meus Pytheas, mihiq; auctor ut abscederem, Satis habeo, inquit, o Luci, affectisse senecionem hunc tanto probo. Hoc facto, redeo ad thermas perturbatus animo, ac penitus stupefactus, ridens me orbatum pecunia simul, et carna, strenuo consilio mei sapientis condiscipuli. Et, cum lavissem, revertor in domum Milonis, ac deinde in meum cubiculum. Et continuo Fotis famula, Invitat te, ait, hospes tuus ad carnem. At ego, qui jam antea noveram parsimoniam Milonis, excusari me honeste; quod putarem fatigationem itineris non discutiendam esse eam, sed dormitione. Hoc ad Milonem renuntiato, venit ipse ad me, et manu benigne immissa conatur me perducere. Ac, dum moror, dum resisto terecunde, Non ante abibo

Col. Putean.—8 Mang. p. *incedere*. Putean. *Incedere* præferebat N. Heinsius. De hac confusione agam infra. Oud.—9 *Eos obterere. Totos obt.* Aldus. Roald. *Eos* Roaldus invenit in Ed. Bas. sec. ac Lugd. Sed in ceteris et Mss. reliquis bene *totos*. At elegantius *et ped. totos obt.* habent Regius, Fux. sine suis. Pro *morum* Lips. divinavit in ore. Frustra. De 'officiali' adi Brisson. de Verb. Signif. *Mihi* mox exultat a Fux. Oud.—1 Mang. *obstipens*. Putean. Vulgatum in Plauto et Gellio invenias. Oud.—2 *Valido*. Sine dubio legendum *callido*. Similis ille Petronii locus p. 18. 'Ridere acumen non minus concionum, quam calumniantium cœpinus. Quod nobis ingenti calliditate pecuniam reddidissent.' Sciopp. in *Symb.*—3 Ms. D'Orvill. *Ac ego*, uti sæpissime erratur illo in Codice. Sexcenties Apuleius ait 'At ego.' A Fux. abest *jam*, et mox præbet *comitem*. Pro *ipse* in Pith. *tpi*. Tum et non apparet in Fux. Dein *dextera* D'Orvill. cum Ed. Scriv. 'Dextram injectare,' et 'lætantem trahere' junxit quoque Sil. III. 184. ubi vide Drak. Oud.—4 Guelserb. *jam mihi*. Id.—5 *Me trahere adoritur*. Latinum haud est. Lego vel *invitis libris*, cum Cel. Drakenborchio, *adoritur*. Vide ad

NOTÆ

^b *Officialem suum*] Glossarium Pri- officialis.
cæo laudatum, 'Ταξιάρχης: apparitor,

prius, inquit, discedam quam me sequaris. Et, dictum jurejurando secutus, jam obstinationi⁷ suæ me ingratis obedientem perducit ad illum suum grabatulum, et residenti, Quam salve agit, inquit,⁸ Demeas noster?⁹ Quid uxor? quid liberi? quid vernaculi?¹¹ Narro singula. Percontatur accuratius causas etiam peregrinationis meæ. Quas ubi probe protuli;² jam et de patria nostra, et ejus primoribus,³ ac denique de ipso præside scrupulosissime explorans, ubi me⁴ post itineris tam sævi vexationem, sentit⁵ fabularum quoque serie fatigatum, [20] in verba media somnolentum⁶ desinere, ac nequicquam defectum⁷ jam incerta verborum salebra balbutire,⁸ tandem patitur cubitum

hinc, inquit, quam mecum venias: et, subjungens sacramentum verbis, pertrahit me jam invite obtemperantem suæ pertinaciæ ad illum suum lectulum. Cumque assedissem, Quam prospere vivit noster Demeas? inquit. Quid agit ejus conjux? Quid filii? Quid domesticæ? Omnia refero sigillatim. Inquirat diligentius quibus de causis suscepissem hoc iter. Quas postquam narraui sedulo, jam interrogans accuratissime de mea patria, ejusque primariis viris, postremoque de ipso Præfecto, cum vidit me post molestantiam tam asperam viam, defessum etiam longo ordine narrationum, truncare media verba præ sopore, et lassatum jam frustra dubia vocum asperitate hasitare, sivit me demum ire cubitum. Tandem elapsus

pag. m. 37. 'Me tractare adorta.'—6 *Dum contor, dum modeste renitor.* Ms. *dum contor, et dum m. r.* Bas. l. *contortum mod. ren.* Colvius. Cunctior Dorv. Guelf. et forsitan sic Apul. semper et percunctior sensu morandi. At contor et percontor sensu inquisitionis. Et dum m. etiam D'Orv. Fux. atque Oxon. in quo sequeris. Pro Et dictum vitiose in D'Orv. Deinde. Oud.—7 *Obstinationis.* Lego *obstinationi*, et *incerta verborum salebra*: non, in *certa*. Wowerius. *Obstinationi s. Alii obstinationis suæ.* Elmenhorstius. *Obstinationi malim.* Brant. Ita habent Flor. et Oxon. cum Ed. Vulc. sec. &c. uti emendavit quoque vir doctus in Marg. Ed. Junt. post. In reliquis Mss. et Edd. *obstinationis suæ*, male, licet putes, vi excidisse. Oud.—8 *Fux. inquit, agit.* Id.—9 Ms. D'Orv. *meus.* Id.—1 Ms. et Venet. *vernaculi.* B. Ambrosius l. vii. Epistolarum: 'Minus enim vile putatur servire libero: geminatur autem servitus, ubi servitur vernaculis.' Colo.—2 *Pertuli* Aldus. Latinus sane perferre causas, quam proferre. Roaldus. Rom. *pertuli*, male. Elmenh.—3 Bert. *primatibus.* Idem. Bert. et Oxon. Mss. *primatibus.* Pric. Secutus est Scriverius. Sed vide ad p. m. 63. Oud.—4 *Tò me non est* in Bertino. Elmenh.—5 Ms. *sensit.* Colvius. Item Palat. Pith. D'Orv. in quo male *fatigatus.* Oud.—6 *Idem somnolentum.* Colvius. Al. *somnulentum.* D'Orv. *somnulentibus.* Verum est, quod ex Oxon. dedit cum Pith. Junt. pr. aliisque Pricæus *somnolentum*, ut apud Marc. Cap. Solin. alios. Oud.—7 *Bemb. refectum.* Putean.—8 Oxon. *balbutientem.* Male Edd. quædam divisim in *certa*. Oud.—9 *Con-*

NOTÆ

¹ *Quid vernaculi*] Vernæ et vernulæ emtl, aut facti: hinc vernaculum sunt servi ex ancillis domi nati, non quicquid domi natum et domesticum.

concederem.⁹ Evasi aliquando rancidi senis loquax et famelicum convivium, somno, non cibo gravatus: coenatus solis fabulis. Et, in cubiculum reversus, optatae¹ me quieti reddidi.

sum ex carna verbosa et famelica sordidi senis, onustus sopore, non dapibus, pastus tantum fabulis. Et regressus in cubiculum tradidi me cupito somno.

cedere. Vulg. *concederem.* Colvins. Rom. *concederem.* Elmenh.—1 Col. Bas. 1. et 2. Ro. *exoptata.* Colvins. Basil. *exoptata.* Elmenhorstius. Sic quoque Ed. Elm. et Pric. sed Mss. et Edd. ceteræ habent *optata.* Oud.

APULEII MADAURENSIS

METAMORPHOSEON

LIBER II.

UT primum,¹ nocte discussa, Sol novus diem fecit; et somno simul emersus² et lectulo, anxius alioquin³ et nimis cupidus cognoscendi quæ rara miraque sunt, reputansque me media Thessaliæ loca tenere, quo artis magicæ⁴ nativa⁵ cantamina totius orbis consono ore celebrantur,⁶ fabulamque illam optimi comitis Aristomenis de situ civitatis hujus exortam,⁷ suspensus alioquin et voto simul et

Statim atque Sol oriens reddidit terris lucem, dissipatis tenebris, ego exiliens e sopore simul et e lectulo, ceterum sollicitus, et supra modum avidus videndi quæ singularia sunt et admiranda, recogitansque me versari in media Thessalia, in qua genuina incantamenta artis Magicæ feruntur habere originem unanimi consensu totius terræ; revolvensque illam fabulam boni mei comitis Aristomenis, quam inceperat occasione posituræ hujus urbis, contemplabar omnia curiose, sollicitus et

*****

1 At primum male in D'Orvill. et dein *eversus* quoque in Ed. Beroald. errore typographico. Oudendorp.—2 Venet. *eversus*, male. Tertullian. de Carne Christi cap. 6. 'Apelles, posteaquam a disciplina Marcionis in mulierem carne lapsus est, et dehinc in virgine Philumene spiritu *eversus* est.' Rescribe, *sp. emersus* est. Elmenhorstius.—3 Native in Fux. Oudendorp.—4 Celebrantur. Vulgati celebrantur. Colvius.—5 Iidem: *singula*.

NOTÆ

¹ Media Thessaliæ loca tenere, quo artis magicæ, &c.] Hinc Thessala mulier pro venefica sæpe positum reperire est. Horat. Epod. iv. 'Quæ sidera excantata voce Thessala Lunamque cælo deripit.' Ad quem locum ejus Scholiastes: 'Thessalia re-

gio est Græciæ vicina, ubi Magia viget plurimum, et herbæ Magicæ abundant. Quare ab aliquibus illa [Magia] dicitur inventum Thessalum.'

² De situ civitatis hujus exortam] Scilicet occasione propinquitatis ur-

studio, curiose singula³ considerabam. Nec fuit in illa civitate, quod aspiciens, id esse crederem quod esset: sed omnia prorsus ferali murmure in aliam effigiẽm translata; ut et lapides quos offenderem, de homine duratos,⁴ et aves quas audirem, indidem plumatas,⁴ et arbores quæ pomœrium ambirent, foliatis similiter, et fontanos latices de corporibus⁶ humanis fluxos crederem. Jam statuas et imagines incessuras, parietes locuturos, boves et id genus pecua⁵ dicturos⁷ præsagium; de ipso vero [21] cœlo et iubaris orbe subito venturum oraculum. Sic attonitus, immo vero cruciabili desiderio stupidus, nullo quidem initio⁸ vel omnino vestigio cupidinis meæ reperto, cuncta circuibam. Tamen⁹ dum, in luxu nepotali, temulento similis¹¹ ostia-

desiderio aliquid mirum videndi, et diligentia in illo investigando. Nec quicquam fuit in illa urbe, quod, cum intuerer, putarem revera id esse, quod erat: sed credebam cuncta esse transmutata in aliam formam Magico susurramine; adeo ut existimarem saxa, quæ inveniebam, obriguisse ex hominibus, et volucres, quas audiebam, ex eadem humana forma plumas induisse, atque arbores, quæ cingebant pomœrium, eadem amissa natura, fuisse amictas frondibus, et aquas fontium fluxisse ex corporibus hominum liquefactis. Jam putabam signa et simulacra ambulatura esse, parietes locuturos, boves et similia pecora vaticinatura; oraculum vero allatum iri derepente ex ipso cœlo et disco Solis. Hoc modo suspensus, aut potius stupefactus vehementissima cupiditate, percurrebam singula, nullum inveniens rudimentum, ac ne indicium quidem eorum, quæ cupiebam. Dum tamen per-

Colv. *Singula*. Alii *cuncta*. Elmenh. Lipsiani et Pith. libri scripturam expressere etiam Vulcan. et Wower. sed *singula* rectius dant ceteri Mss. et Edd. Curiose abest a Pith. Oud.—6 Fortassis rectius, *cruribus*. Wowerius. Alii, *cruribus* h. Recte. Elmenh.—7 *Id g. p. dictura*. Ms. *id genus* ignorat. Ceterum in eodem etiam *dicturas*. Colvius. Lipsii Codex *id genus* ignorat. Elmenh.—8 Lipsius malit *indicio*. Colv. Elmenh. Quo facit Fux. Cod. in quo *indio*. Oud.—9 F. *Tandem*. Grosi. Nil muto. Sæpe hæc particula præfigitur. Vide ad Cæs. et Suet. Oud.—1 *Dum luxu tem. sim.* Scripta hæc lectio. *Vulgaria: dum in luxu nepotali simul.* Sic lib. viii. 'Indignantis similis.'

NOTÆ

bis Hypatæ narrare cœperat Aristomenes, quæ sibi mira in illa contigerant, ut videre est initio libri primi.

³ *Lapides de homine duratos, &c.*

Quid de istis magicis portentis sit credendum vide apud D. Augustinum. lib. xviii. de Civitate Dei, cap. 18.

⁴ *Indidem plumatas*] Frustra Priæus reponere cogitat *ibidem*. Pro-

bum est *indidem*. Significat *ex eisdem*, nempe, hominibus, ex quibus existimabat duratos lapides. Utitur et lib. iiii. hoc vocabulo: 'Et imperitare nobis nuctulum indidem,' id est, ex eadem pyxide, unde Pamphilen aumentum viderat.

⁵ *Pecua*] Nonius: 'Pecua, et pecunda, ita ut pecora veteres dixerunt.' Plant. Mercatore: 'Mi senex, non

tim singula pererro,³ repente me nescius¹ forum cupedinis intuli. Et ecce, mulierem quampiam frequenti stipatam famulatione⁴ ibidem gradientem, accelerato vestigio comprehendo. Aurum in gemmis,⁵ et in tunicis, ibi inflexum,⁶ hic intextum,⁷ matronam profecto confitebatur.⁸ Hujus adhærebat lateri senex, jam gravis in annis,⁹ qui, ut primum me conspexit, En, inquit, Hercules, Lucius:⁹ et

vagor totum oppidum ab ostio ad ostium, gressu ebrium referens, deveni subito incogitans in forum cupedinarium. Atque ibi grandito gradu assequor quandam feminam cinctam magno servorum numero, illic ambulantem. Aurum, quod habebat in genis, et in vestibus, in illis intortum, in his vero intextum, ostendebat profecto feminam esse primariam. Huic astabat senex jam grandævus, qui statim atque me vidit, Hic est certe Lucius, ait, et me osculatur. Et statim insurrexit

~~~~~  
 Florida: 'Canenti similis.' Gellius: 'Oscitans et hallucinanti similis.' Cato. Palat. dum incesso t. Fortassis Appuleius scripserat: Tamen dum luxa temulento s. Woverius. Fux. Tamen dum in luxu temulento hostiatum simul s. pererro, apertius. Roald. Scalig. dum luxa temulento similis. Palat. dum incesso t. s. Cod. Lipsii: dum luxu temulento similis. Ego retinui Bertini et Florentini Codicis lectionem: dum in luxu nepotali simul. Elmenh.—2 Reg. percurro. Ond.—3 Pal. inescius. Elmenhorstius. Guefferb. nescium f. cupidinis. Ond.—4 Flor. famulitione. Elmenh.—5 Recte Bertin. genis. Sciopp. Symb. Genis. Ita Bertinus. Alii, gemmis. Elmenh.—6 Mavult Lipsius implexum. Colvius. Brantius. Flor. inflexum. Elmenh.—7 Intextus Palat. Fux. Ond.—8 In annis. Sic Flor. et Aldus. Horat. lib. 1. Satyr. 1. 'Gravis annis Miles.' Elmenh.—9 Hic Lucius. Dele tō hic ex Flor. Elmenh.—1 Quid. Rom.

NOTÆ

didici bajulare, nec pecna ruri pascere,' &c. Est a singulari 'pecu.' Idem Plautus, Truculento, dixit 'squamosum pecu,' de piscibus.

¹ In luxu [incesso] temulento similis, &c.] Lectionem hanc editionis Scriverianæ, et Manuscripti Palatini, ut planioris ac minus remoti sensus, libens præfero ei, quam oggerit Scalliger, et post illum Pricæus, luxa temulento, &c.

⁵ Aurum in gem. [genis] Sic malo, ut in vulgatis est, quam quod emendant, in gemmis. Aurum in genis sunt inaures aureæ, quæ ex auribus in genas dependent.

⁶ Ibi inflexum] In genis nempe. Inaures enim ex auro in fila ducto atque intorto fiunt.

¹ Hic intextum] In tunicis. Ovid. lib. Metamorphos. III. 'Et pictis intextum vestibus aurum.'

⁴ Matronam profecto confitebatur] Id est, ostendebat, profitebatur, demonstrabat. Juvenal. similiter: 'Mors sola fatetur Quantula sint hominum corpuscula.'

⁹ Jam gravis in annis] Tō 'in' hic non ex communi usu positum abundare videtur, et familiare est Appuleio: sic infra hoc libro dixit: 'Vini cadum in ætate pretiosi,' et, 'In aspectu micantes;' quod semel monuisse satis sit.

^m En, inquit, Hercules, Lucius] Ex hoc loco male a librariis et exscriptoribus intellecto factum est, ut quidam Mss. Codices hunc titulum

offert osculum, et statim, incertum, quidnam,¹ in aurem mulieris ogganniit.² Quin, inquit etiam, vel ipse parentem tuam³ accedis et salutas?⁴ Vereor, inquam, ignotæ mihi fœminæ.⁵ Et statim rubore⁶ suffusus, rejecto⁷ capite⁸

in aurem matronæ nescio quid. Quidni, inquit, adis, atque salutas matrem tuam? Non audeo, inquam, salutare mulierem quam non novi. Et subito erubescens re-

Codex, quidnam. Elmenh. Male sic notat Elmenhorst. Quidnam est vulgare. Sed quid est in Edd. Rom. Junt. utraque, et Aldi. In Oxon. Cod. inc. quid sit. In Pith. incurrit quidnam. Oud.—2 Scriptus liber, ogganniit. Colvius.—3 Quin, inquit, etiam, ipse parentem t. accedis et saluta. Vulg. vel ipsam parentem. Colvius. Fux. Cum, inquit, etiam vel ipsam prope parentem t. a. non male, ut infra. Roald. Bert. etiam vel ipsam parentem. Pal. et Fl. accedas et saluta. Elmenh.—4 Aldinus Codex: in rubore. Num, ut supra: 'Senex gravis in annis:' et lib. viii. 'In hebeti pigritia ferox?' Colo. In rubore. Sic Aldus. Tò in non agnoscit Flor. et Rom. Supra tamen dicit: 'Senex gravis in annis:' et lib. viii. 'In hebeti pigritia ferox:' et lib. ii. 'Vini cadum in ætate pretiosi.' Elmenh.—5 Putavi legendum: dejecto, ut lib. iiii. 'Capite in terram, immo ad ipsos inferos jam dejecto:' et: 'Dejecto itaque et quasanti capite, ac demussata temporali contumelia.' Colo. Lego relecto. Wowerins. Præcessit proxime jussum eum accedere ad parentem suam salutandi gratia. Itaque Stewechius ibidem non credit, tam liberaliter edncatum, ut iste erat Lucius, caput rejecisse: et, cum summa humanitate opus erat, maxime inhumanum et incivilem se præbuisse. Ideo substituit relecto: ante Wower. at alii legendum putant, dejecto. Ego inveteratæ scripturæ fidem non forcillaverim. Nam tantum vult Appuleius, negasse se capitis abnutu ad mulierem accedere ignotam. Rejicere autem nos caput eo casu etiam hodie sciunt quibus oculi. Hincque pro vera defenderim lectionem Manusc. codicis lib. x. ubi de se jam asino Noster: 'Et primum nie quidem mensam accumbere suffixo cubito, dein alluctari, et insultare primoribus pedibus perdocnit: quodque esset apprime mirabile, verbis nutum accommodare, ut quod nollem, rejecto capite, quod vellem, relato monstrarem.' Bene tibi sit, ubicumque es, Giseline, virorum optime, cujus beneficio membranæ illæ in amicissimi utriusque nostrum Lipsii pervenerunt manus. Nam absque iis easet, legeremus adhuc: quod nollem, relato, quod vellem, rejecto ca. m. quo nihil naturæ rei magis contrarium. Nam de eo ita Gellius lib. x. cap. 4. 'Sicut, cum annuimus et abnuimus, motus ille quidem vel capitis vel oculorum a naturæ rei, quam significat, non abhorret,' &c. Sane capite inclinato approbasse homines, haurimus ex fabula illa lepida Suetonii Caligula cap. 38. cujus appingam verba: 'Nota res est: Aponio Saturnino, inter subellia dormitante, monitum a Caio præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec dicendi finem factum, quoad xiii. gla-

NOTÆ

præferant, LUCII APULEII HERCULIS MADAURENSIS, &c. ubi Apuleio cognomen attribuitur *Herculis*: putarunt nimirum vocem, *Hercules*, quæ hic asseverantis est et jurantis per *Herculem*, unum esse ex Apuleii nostri nominibus.

Delph. et Var. Clas.

¹ Parentem tuam] 'Parens' hic amoris et venerationis vox est, non cognationis.

² Vereor ignotæ mihi fœminæ] 'Ap-
xaioubs pro, ignotam fœminam.

³ Rejecto capite] Dum oblatum osculum vitat præ verecundia.

Apul.

H

restiti. At⁶ illa obtutum in ~~me~~ conversa, En, inquit,⁷ sanctissimæ Salviæ matris⁹ generosa probitas :⁸ sed et cetera corporis inexplicabiliter ad regulam congruentia,⁹ inenormis

mansi immotus, capite reclinato in alteram partem. Verum illa oculis in me deflexis, Ecce, inquit, generosa soboles castissimæ ejus parentis Salviæ; sed et reliquum corpus respondet ipsi mirum in modum, et ad amussim, altitudo modum non

diatores H. S. nonagies ignorant addicerentur.' De ntroque modo strictim Quintilian. lib. II. cap. 3. Orat. Insttit. ubi agit de snpercillis: 'Annendi quoque et rennendi ratione dimittuntur aut allevantur.' J. Gruter. *Suspici.* (l. IV. c. 4.) Bert. et Colvius *dejecto.* Elmenh.—6 Ms. D'Orv. ac. Vide p. m. 76. Oud.—7 Ed. Vicent. *Et inq.* Fux. *rem inq.* Id.—8 *Proles.* Rom. et Flor. *probitas.* Elmenh.—9 Vide, quæso, num recte restituerim: *sed et cetera corporis ex. ad reg. q. d. aliquid affiunt:* [sic.] Omnia, inquit, lineamenta materiam formæ in filio observata, non secus atque si ad regulam, ad amussim hic factus sit, ad quam examinare et formare sua solent diligenter architecti. Pariter lib. II. extremo emendandum videbatur et illud, 'Sed cum primam plateam vadimus,' geminatione videlicet unius syllabæ, et rescribendum, *plateam invadimus:* qua phrasi dicit lib. III. 'Populum sic adorat:' alibi alia. *Stewech. Inexplicabiliter.* Sic membranaceus liber: in cujus margine notatum, alias legi *inexcrabiliter.* Debat esse *exæquabiliter*, quod passim vulgo legitur. Ro. Bas. I. *æqualiter.* lib. XI. 'Inexplicabili voluptate divini simulacri perfruebar.' Pro *affingunt* vulg. *affigunt.* Abest sunt a Ms. Colvins. *Qua diligenter aliquid affingunt.* Hand dubie hæc ab aliena sunt manu. *Woverius.* Aldus pro *exæqualiter* habet *exæquabiliter*, et pro *affingunt*, *affigunt*, quod est in Ms. Verum tamen andeo reclamantibus libris delere illa postrema, quæ sunt a mala manu vocem *regulam* explicante, *qua d. aliquid affingunt.* Roald. Quod viderim ab optimo Ms. abesse voculam *sunt*, probabili conjectura præcedentibus quoque verbis quatuor *q. d. a. a.* status controversiam movebam; et suspicor sane adulterina esse; ineptum scilicet alienius additamentum, qui *regulam* nobis, si Diis placet, describere volbat. Audacter igitur rescripserim: *sed et cetera corporis inexplicabiliter ad regulam congruentia.* Ea qualis sit, Seneca proponit Epist. LXXII. 'Hoc nec remitti nec intendi posse non magis quam regula, qua rectum probari solet: quam si flectes, quicquid ex illa mutaveris, injuria est recti.' Usam etiam ejus ita explicat Vitruvius lib. VII. nbi de tectorio opere: 'Longitudines ad regulam et lineam: altitudines ad perpendicularum: anguli ad normam respondentes exiguntur.' Videntus et Galenus lib. I. de Temperam. et Nonius in 'Ex-amussim,' et ceteri. Nam non exendo commentaria. Grut. in *Suspici.* l. IV. c. 5. *Sed et cetera corporis inexplicabiliter ad regulam congruentia.* Sic edidit Vulcanius, suadentibus Scaligero et Grutero. Rom. et Aldus: s. a. c. c. *inæquabiliter a. r. qua diligenter aliquid affingunt, sunt congruentia.* Flor. 1. *sed et cuncta corporis execrabiliter.* Flor. 2. *sed et cetera inexcrabiliter a. r. qua diligenter aliquid affingunt.* Bertin. c. c. *execrabiliter quam diligenter aliquid assignant.* Male. A fabris sumsit metaphoram. Zachar. c. 4. 1. vocatur *γερμερπιδος ορχιστος.* Esai. 33. vs. 2. *ορχιστος γερμερπιδος.* Elmenh. *Inexplicabiliter.* Ita Ms. et in margine, *inexcrabiliter.* In vulgatis est *exæquabiliter.* Malim propius Appuleianum stylum *inexæquabiliter.* Brant. Lego: *en! exæquabiliter.* Putabam aliquando *exæciabiliter.* Forte non male. Illa vero, quæ in Mss. nonnullis leguntur, *q. d. al. effingunt* (sic lego, non *affingunt*), glossema

NOTE

⁹ *Salviæ matris*] Quam fuisse ex Plutarchi Chæronensis genere dixit, lib. I.

proceritas,¹ succulenta¹ gracilitas, rubor temperatus, flavum et inaffectedatum² capillitium; oculi cæsii quidem,³ sed vigiles, et in aspectu micantes prorsus aquilini,⁴ quoquo versum floridi:⁴ speciosus et immeditatus⁵ incessus. Et adjecit: Ego te, o Luci, meis istis manibus educavi: quidni?⁶ parentis tuæ non modo sanguinis, verum alimoniarum etiam socia.⁷ Nam ex⁸ familia Plutarchi ambæ prognatæ

excedens, corpus ita gracile, ut tamen sit succi plenum, rubor moderatus, coma flava, et absque affectatione; oculi cærulei quidem, sed expectecti, et acie tam perspicaci, quam sunt aquilarum, denique omni ex parte speciosi; gressus decorus, et inaffectedatus. Et addidit: Ego te nutriti, o Luci, his meis manibus. Nec mirum tibi videri debet, siquidem particeps fui cum tua matre non tantum sanguinis ejusdem, sed etiam educationis. Nos enim ambæ ortæ sumus ex stirpe Plutarchi, una

~~~~~

sunt verborum superiorum. N. Heinsius.—1 *Succulenta*. Flor. *suculenta*. Etimh. Ita et *sucus* semper exarari in Mss. optimis, sexcenties monuerunt eruditi. Male in Edd. pp. *inenormis succul. procer*. Vide Comm. et Abreschiam ad Aristæm. Epist. p. 115. Oud.—2 Sine nimia cura, ac suo ingenio flexum capillitium, ut bene Petronii verbis exponit Pricæus. Male ergo Scriverii Ed. *inaffectedatum*. Sic ‘inaffectedata gesticulatione’ lib. x. pag. 234. Id.—3 Ms. *cæci siquidem*. Colvius. Sic et Palat. Pith. Fnx. Guelf. *Celsi siquidem* D’Orvill. Oud.—4 *In aspectu micantes prorsus aquilinos, quoquo versum floridi*. Ms. in *aspectu micantes, prorsus aquilini, quoque flor*. Vulgati: in *aspectu m. p. aquilinos, floridus, speciosus, et immediatus incessus*. Et quidem ego etiam scribi posse putabam: in *aspectu micantes: prorsus aquilini, quoquo versum floridi*. Hoc magis appositum oculis. Vulg. quoq. *floridus*, tanquam de incessu. Colv. Emenda: in *aspectu m. p. aquilino*. Wowerius. Fnx. in *aspectu minores prorsus aquilini, quoquo versum floridi*, magis ad rem. Rould. In *aspectu micantes prorsus aquilino*. Sic edidit Colvius. In Flor. est: in *aspectu m. p. a.* Aldus: in *aspectu m. p. aquilonis*. Rom. i. a. m. p. *aquilinos*. Roaldus: in *aspectu minores p. a.* Male. Pro *floridi* Flor. *floridum*. Bertin. *floridus*. Elmenh.—5 Ven. Bas. 1. et 2. *immediatus*. Colvius. Quid si *immediatus*? Petron. [c. 126.] ‘Quo incessus tute [f. scite] compositus, et ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia?’ Et alioquin infra lib. ix. pro *metatorum, mediatorum* in Ms. erat, *mediatorum* in vulgatis. Brant.—6 Ms. *quid tu*. Colvius.—7 *Socia fui*. Tò fui ex scripto libro a nobis additum. Colv. Radit aures meas vox fui: quia tamen in Ms. reperitur, reformabam leviter: *etiam socia, quoniam ex fam*. Si tamen meo modo agere liceret, foras in malam rem extruderetur. Grut. in *Susp.* l. iv. c. 7. Dele tò fui ex Bert. et Flor. Elmenh.—8 Vulg. *Nam et*. Colvius. Bertin. n. de f. Bas. pr. n. et

NOTÆ

¹ *Inenormis proceritas*] Tacit. lib. xii. *Annalium*: ‘decoram proceritatem’ dixit. Contra Sueton. de Vitellio: ‘Erat enim in eo enormis proceritas.’

² *In aspectu micantes prorsus aquilini*] Sic recte scribendum monet

Pricæus. Sic lib. x. ‘oculis in aspectu minacibus,’ ubi ‘in’ abundare videtur; ut paulo supra monui. Nota aquilæ perspicacitas et vigor oculorum, ad Solem ipsum non conniventium.

sumus, et eandem nutricem simul bibimus, et in nexu⁹ germanitatis una¹ coaluimus: nec aliud nos quam dignitas discernit: quod clarissimas illa,² ego privatas nuptias fecimus.³ [22] Ego sum Byrrhæna⁴ illa, cujus forte sæpicule nomen inter tuos frequentatum educatores retines.⁵ Accede itaque⁶ hospitium fiducia, immo vero jam tuum proprium Larem. Ad⁷ hæc ego, jam sermonis ipsius mora rubore digesto, Absit, inquam, parens, ut Milonem hospitem sine ulla quærela deseram: sed plane, quod officiis integris potest effici, curabo sedulo. Quoties itineris hujus ratio nascetur, nunquam erit ut non apud te devortar. Dum hunc et hujusmodi sermonem altercamur,⁸ paucis admo-

suximus lac ejusdem nutricis, et simul adolevimus in vinculo consanguinitatis. Et nihil distinguit nos præter gradum honoris: quia scilicet ipsa nupsit clarissimo viro, ego vero privato. Ego sum illa Byrrhæna, cujus nomen fortasse recordaris, utpote quod sapius celebratum fuit inter tuos nutritores. Diverte ergo confidenter in nostras aedes, quæ tibi erunt instar propriæ domus potius quam hospitii. Ego dissipata jam verecundia spatio temporis, quod innumerat loquendo, ad ea sic respondi: Absit, o mater, ut discedam ab hospitio Milonis absque ulla quærelæ causa. Sed faciam diligenter quicquid poterit a me fieri, salvos officiis hospitalibus. Quoties umque orietur occasio veniendi in hanc urbem, semper utar tuo hospitio. Dum hæc et similia verba ultro citroque commutamus, post paucos passus peractos deve-

*****

similia. Oud.—9 Lege ex Romano innexu. Elmenh. in Add. Sic etiam Be roald. At amat Auctor simplex nomen nexum. Vide Indicem. Oud.—1 Pro una Bert. habet ambæ. Sciopp. in Symb. Elmenh. Abest ἢ una a Regio, et Fux. Oud.—2 Mss. D'Orv. Fux. Pal. et Ed. Junt. post. illa clar. Id.—3 Vulg. fecerimus. Colvius. Ms. fecimus. Roaldus. Sic et Pal. D'Orv. Reg. &c. Sed Flor. Bertin. Pith. cum Edd. pp. et Vnlc. fecerimus. Oud.—4 Byrrhæna. Scribe Byrrhæna. Βύρρανα. θῆς, θῆα. ῥήπος, ῥήρανα. Wower.—5 D'Orvill. ret. freq. educ. Reg. Fux. educ. frequenter ret. Oud.—6 Vitiose ita Lips. inquam Pal. et mox, immo jam vero jam. Dein tuum non comparet in Bert. Id.—7 Ed. Vic. At. Junt. pr. At hic. Male. Pag. 28. 'Ad hæc ego:' ubi vide. Adhuc Pith. Id.—8 Alteram hanc et non bonam scripturam puto; probe emendare videor, alternamus: ad eum modum dicti Horatio 'alterni sermones,' ἀμοιβαῖοι λόγοι. Festum audi: 'Altercatio [inquit], jurgatio, alternatio, per vices successio.' Appuleius hoc eodem libro: 'Sequensque, et tertium inter nos vicissim, et frequens alternat poculum.' Corrigendum similiter, mea opinione, lib. ix. 'Atque illos, qui meæ tutelæ pervigiles excubias agitaverant, ansulto de meis alternare fortuna.' Nam, quod ibi editur, altercari non placet. Iterum dicto libro nono frequentatum in omnibus editi-

NOTÆ

¹ *Ego sum Byrrhæna*] Ut a Θεὸς ἴη Θῆα, Dea, sic a Πύρρος Πύρρα, et inde, tenui mutata in mediam, Βύρρα.

⁸ *Sermonem altercamur*] Ultro citroque serimus, hæc invitando, ego recensando. Quod dicit Arnob. 'sermonem altercabilem conserere.' Me-

dum confectis passibus,⁹ ad domum Byrrhænæ pervenimus. Atria longe pulcherrima,^v columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attolerabant¹ statuas Palmaris Deæ.^x Facies quaquā² pinnis explicitis,^y sine gressu³

nimus ad aedes Byrrhænæ. Atria erant munificentissima, quæ sustentabant signa Deæ Victoriæ columnis erectis quadripartito in singulis angulis. Simulacra, ex-

onibus: 'Jam his poculis mutuo altercantibus,' repono, *alternantibus*. Rursus apud eundem libro v. 'Sic secum altercantes, Qui, soror, dicimus,' &c. malim *alternantes*. Stewech. Putavi aliquando scribendum, s. *alternamus*. Sed jam nihil muto. *Altercare* seu *altercari* nihil aliud Appuleio, quam, fabulari, verbigerare: et quandoque idem, quod *alternare*. Colv. *Altricamur* perpetua scriptura in Ms. itaque conservanda. Roald. Male Stew. *alternamus*, Roald. *altricamur*. Vide Indicem. Elmenh. Adde Pricæum. *Altercari* non solum significat, rixari, sed et alternos sermones jacere. Reg. Fux. hic quoque, et alii l. ii. p. 40. v. p. 98. vi. p. 197. l. ix. p. 178. 200. l. x. p. 220. dant *altric*. Frustra. Oud.—9 Tempus fuit, cum legerem *spotiis*: cum scirem parum Latine dici *passus conficere*. Sed, sensu postulante, vulg. lect. retineo, ut ad *ῥητοῦρα* potius referatur, quam *ῥητοῦρα*. Roald.—1 *Attollebant*. Ms. *attolerabant*, et in marg. al. ac *tolerabant*. Colv. Fux. *attolerabant statuas*, ut ex *τῶν τοῦ Διὸς*: ut infra pag. 171. 'Mensula reliquias tolerans:' et pag. 240. 'Parvulum quendam sinu tolerans.' Roald. Flor. et Lipsii liber, *attolerabant*. Elmenh. Bene, ut inf. 'Mensula cœnæ totius honestas reliquias tolerans.' Brant.—2 *Palmaris Deæ facies quæque*. Emendo: *quæque*. Itidem lib. v. 'Convalles lacunosæ cavæque nimium spinetis aggeratæ et quaquā versus positæ.' Perperam enim in vulgatis codicibus supposuere *quæquam versus*. Similiter et lib. xi. De Asino, ipso principio libri, scribo: 'Quoquo ritu, quaquā facie, te fas est invocare:' in Parisiensi editione et Beroaldina retinuerunt *quæque facie*, non recte, ut opinor. Stewech. *Quaquā pinnis*. Vulg. *quæque pinnis*. Ven. *primis*. Colvius. *Pinis* Par. Ms. Oud.—3 S. g. Ms.

NOTE

lius ergo *altercamur* legas, quam *altercamus*.

^v *Atria longe pulcherrima*] In Magnatum domibus post vestibulum sequebatur atrium, introeuntibus obvium, ex Vitruvio, forma oblonga, columnis circumdatum alas constituentibus. In medio erat impluvium seu spatium quoddam, per quod aqua pluvia ex ceteris ædium tectis in subjectam areolam derivabatur, ope colliquiarum, et stillicidiorum. Illud impluvium lumen habebat in summo latum non minus quarta, nec magis tertia parte latitudinis atrii: quod lumen sebat deficiente hinc inde tecto, sicque atrii medium sub dio

erat, qua parte lux in totum atrium diffundebatur. Plura vide apud eundem Vitruvium, lib. vi. c. 3.

^x *Palmaris Deæ*] Victoriæ, ejus insigne palma, item et laurus. Porro Deam Victoriam fecerunt antiqui, ut Concordiam, Pacem, Libertatem, et multas alias.

^y *Pinnis explicitis*] Hic erat Victoris habitus. Claudian. de Laudibus Stilichonis: 'Ipsa duci sacras Victoria panderet alas, Et palma viridi gaudens, et amicta tropæis.' At Νικη ἑρπετον, alis carentem Victoriam, Athenienses solerti commento formaverant, nec scilicet ex Athenis evolare, quemadmodum refert Pausa-

pilæ volubilis,⁴ instabile vestigium plantis roscidis decitantes;⁵ nec ut maneant inhærent, et jam⁶ volare creduntur. Ecce⁷ lapis Parius^a in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem: signum perfecte luculentum, veste reflatum,^b procursu vegetum, introëuntibus obvium, et majestate numinis venerabile. Canes utrimque⁸ secus Deæ latera muniunt; qui canes et ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent,⁹ nares hiant, ora sæviunt; et, sicunde de proximo latratus¹ ingruerit, eum putabis de faucibus lapideis² exire: et,³ in quo summum specimen operæ

pansis in utramque partem alis, instabilem gressum leviter figentia pedibus rorulentis absque motu sphaeræ volubilis, cui insistent, non inhærent quasi mansura, sed jam putantur volare. Marmor vero candidum exsculptum in Dianæ effigiem collocatum est in ipso totius loci medio; quæ statua omnino splendida est, laciniis veluti ventorum arbitrio volitantibus, sic disposita, ut videatur currere, occurrens intrantibus, veneranda ob majestatem divinitatis, quam representat. Canes stipant latera Deæ ab utraque parte, qui canes erant quoque marmorei. Hi habent oculos truces, aures arrectas, nares apertas, rictum ferocem: et, si latratus auditus fuerit alicunde ex vicinia, credes eum prodire ex gutturibus lapideis illorum canum. Et, cum

~~~~~

supergressu: recte. Roald. Elmenh.—4 Male quidam volubiles. Pila volubilis, non facies statuarum. Colo. Instabilis Pith. Oud.—5 Non capio illud decitantes, nec satis integrum mihi visum. Malebam delibantes. Vestigium plantis delibare videbantur ipsæ statuæ Palmaris deæ: hoc est, summam duntaxat contingere terram in lapide videbantur. Colo. Lego decitantes, sive quod idem est, dejicientes, id est, dejicientes. Brant.—6 Pric. at jam. Edd. Ber. Bas. pr. coll. Voss. Forte, et avol. Sed nil muta. 'Evolare' et 'provolare' dicuntur quæ eminent et protenduntur. Vide Salm. ad Solin. p. 233. Oud.—7 Vulg. E contra. Elmenh.—8 Ms. utriusque. 'Secus' antiquis pro, sexus, indeclinabile, vulgo notum ex Scaligero ad Ansonium. Roald. Utriusque. Bene. Elmenh.—9 Rigant. Rigant Aldus. Roald. Ut debet. Nam operarum vitio est in Ed. Beroald. rigant. Deest id verbum cum voce nares in Ed. Bas. pr. Oud.—1 S. lat. Bert. sic unum lat. Male. Elmenh. D'Orv. seu unde. Par. si cum. Adverbio hoc pro, si alicunde, nisi Cicero, Livius, Suetonius, alii. Tum Palat. Fux. Pith. Guelf. Par. et Edd. ante Colv. sic. de proximo latratus. Oud.—2 Lapidis. Malo cum Pal. lapideis. Wowerius. Lapidis. Vulgo lapidis. Elmenh.—3 Copula deest Ms. Colo. Item

NOTÆ

nias in Atticis.

^a *Pilæ volubilis*] Div. Chrysost. Oratione 1. de Dea ista: Οἱ μὲν ἐπὶ ξυροῦ ἔστησαν αὐτῇ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς σφαίρας. Et post: Ἡ δὲ σφαῖρα (μυρία) δι' εὐκολοῦ ἢ μεταβολῇ αὐτῆς. Hanc (Victoriam) alii in novacula statuunt, alii in sphaera: sphaera autem osten-

dit promptam esse et facilem ejus mutationem.

^a *Lapis Parius*] Marmor candidum e Paro Insula, una ex Cycladibus, ubi ingens ejus copia.

^b *Veste reflatum*] Sic lib. iv. 'Vibratis hinc inde laciniis, et reflatu sinu.'

fabrilis⁴ egregius ille signifex⁵ prodidit, sublatis canibus in pectus⁶ arduis pedes imi resistunt, currunt priores. Pone tergum Deæ saxum insurgit, in speluncæ modum muscis⁷ et herbis, et foliis, et virgulis, et sicubi pampinis, et arbusculis alibi de lapide florentibus. Splendet⁸ intus umbra signi [23] de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma et uvæ faberrime politæ⁹ dependent, quas ars æmula naturæ veritati similes¹ explicuit. Putes ad cibum inde quædam, cum^a mustulentus autumnus^c maturum co-

canes illi erecti sint, et elati in pectus, posteriores eorum pedes hærent immoti, anteriores vero videntur currere; in quo præstans ille statuarium edidit exemplum absolutissimum artis sculptoriæ. Post dorsum Deæ rupes est erecta, in modum cavernæ, vestita musco, et gramine, et frondibus, et ramusculis, hic vitibus, illic fruticibus e marmore nitentibus. Umbra simulacri fulget intus propter splendorem marmoris. In extremo margine rupis pendent poma et racemi elegantissime elaborati, quos ars imitatrix naturæ exhibuit constimiles veris. Credas aliqua ex iis posse legi ad esum, postquam autumnus vini largitor aspiraverit ipsis colorem maturitatis.

D'Orvill. Oxon. Fux. Guelf. Oud.—4 Palat. Guelf. opera. Par. ope fabrilis. Fux. o. fabrilis. Id.—5 Ms. Bas. Col. signifex. Arnobius lib. vi. 'Inter significes ille memoratus Phidias.' Sidonius: 'Quem Græciæ sum cemen-tariis, pictoribus significibusque illustris, saceratis templis formavit statnis.' Sic^a ædifex: Tertullianus de Idololatria. Colo. Flor. et Lipsii liber et Rom. signifex. Elmenh. Hinc firmatur locus in lib. de Deo Socratis: 'Sed non pudet me non esse significem.' Putean. Idem est error in Mss. Pith. Fux. Guelf. Palat. Oxon. Edd. Vicent. Vide etiam Becichemum et Beroald. Mart. Cap. L. 1. 13. 'Cum vivos etiam vultus æri aut marmori signifex in-spirat.' Oud.—6 C. in p. Vulgati, can. impetus. Nihil rectius scripta lec-tione. Aliquando tamen, illam emendare nitens, legebam: canib. in pectus rabidis. Colvius. Impetus arduus, &c. Sensum Appuleii teneo, verba non teneo. Quid enim est impetus arduus? Ait statuarium effingere voluisse curren-tibus similes canes, quod expressit verbis illis, 'pedes imi resistunt, currunt priores.' Sed satis non constat sententia sine Ms. in quo est, sublatis canibus impetus arduus p. i. r. c. p. Merum Appuleianum hoc est, merus Latinismus. Heracles non tam secundum naturam canes illæ ab artifice currentes factæ, quam illud divine expressum his verbis: canibus in pectus arduus p. i. r. c. p. Ita enim legenda sunt, sublata glossa sublatis. Simile illud Arati de Cane Orionis: Ἀνὰ δὲ τῷ αἰὲι τοῖς ἐφ' ὧν φέρεται περὶ δόρυ δοῦρος. Roald. Rom. et Aldus, impetus arduus. Male. Elmenh.—7 Scriptus mustis. Colvius. Bert. meiatis et h. Flor. 1. mustis et h. Elmenh.—8 Sic recte cum Becichemo Ep. LXXI. correxit Beroald. In Edd. Vicent. Ven. Bas. pr. Splendor, quæ et mox vitiose præbet lapis. Oud.—9 Palat. polita. Quod per syllepain, de qua alibi, posset defendi. Sed is codex tanti non est. Dein silens pro simi-les Fux. D'Orvill. Item mox efflavet. Id.—1 Ms. D'Orvill. silens. Id.—2 Lege ceu; sæpe in cum corruptum. lib. ii. p. 42. 'Cum æmulatione virum.' Scribunt e v. c. cumul. Sed lege, ceu. N. Heins. Æpta est vocula cum. Non enim uvæ hic alium colorem emittunt ceteris anni tempestatibus, alium

NOTÆ

^a Mustulentus autumnus] Ovidio, 'calcatis sordidus uvis.'

lorem afflaverit, posse decerpi. Et, si fontes,³ qui Deæ vestigio discurrentes⁴ in lenem vibrantur undam,⁵ pronus aspexeris, credes illos, ut vite⁶ pendentes racemos, inter cetera veritatis, nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapideus Actæon simulacrum,⁷^d curioso obtutu in dorsum⁸ projectus, jam in cervum ferinus,⁹ et in saxo simul et in fonte loturam Dianam opperiens visitur. Dum hæc identidem rimabundus¹ eximie delector, Tua sunt, inquit² Byrrhæna, cuncta quæ vides. Et cum dicto ceteros omnes sermone secreto^{*} decedere præcipit.³ Quibus dis-

Et, si tu reclinatus in pectus inspexeris lotices, qui labrentes sub pedibus Deæ impelluntur in tenues fluctus, putabis illas utas quasi pendulas ex palmitibus, inter reliqua quæ habent conformia veris utris, esse etiam præditas dote mobilitatis. In mediis foliis lapideis statua Actæonis conspicitur, qui rejecto in tergum capite curioso inspiciens, jam indulus forma ferinus cervi, conspicitur et in marmore simul, et in fonte expectans Dianam lauturam. Dum hæc studiose contemplans subinde mira voluptate perfrui, Omnia, quæ cernis (inquit Byrrhæna) tua sunt; et, cum hoc dixisset, jussit demissa voce reliquos omnes discedere. Quibus omnibus semotis,

~~~~~

autumno. Legendum est ceu pro, ac si, quasi, ut bene vidit N. Heinsius. Oud.—3 Bert. *fomites*. Sciopp. in Symb. Elmenh. Corruptum hoc esse e fontes opinor, licet aliud quid latere suspicaretur Sciopp. in Susp. Lect. l. III. Ep. 10. Oud.—4 Oxon. Par. *vestigia*. In iisdem et Lips. ex Coll. Voss. Fux. Reg. D'Orvill. *discurrunt et*. Palat. *discurrent*. Id.—5 Bertin. *umbram*. Sciopp. in Symb.—6 Manuscriptus codex, *ruæ*. Ven. et Bas. pr. *rure*. Colvius. Rure. Vite Aldus idem. Roald. Alii, *cite*. Elmenh. Lego levicula mutatione vere. Quasi 'cum ipsius naturæ veritate certantes,' ut Petron. loquitur. Martialis de Issa catella Publii: 'Issam denique pone cum tabella, Aut utramque putabis esse veram, Aut utramque putabis esse pictam.' Brant.—7 Dele vocem *simulacrum*: aut scribe, *Actæonis simulacrum*. Wowerius. Flor. *Actæon simulacrum*. Lege, *Actæonis simulacrum*. Elmenh.—8 Ms. inde jam. Colvius. Flor. 1. in *dæm* versum prolectus. Flor. 2. inde jam projectus. Male. Elmenh. Ms. inde jam proj. Legerim, in *Deliam*: sen potius in *Deam*: ut supra hoc lib. 'At illa obtutum in me conversa.' Delia Deæ mentio Horatio l. iv. Oda 6. Brant.—9 Sic recte Becichem. Ep. LXXI. et Beroald. emendarunt primarum editionum vitiosam lectionem, *ferinus*. Dein Palat. in fontem. Oud.—1 Forte mirabundus; ut post paulo: 'Isto aspectu defixus obstupui, et mirabundus steti.' Brant.—2 Idem Ms. ait. Colvius. Et Oxon. Malim post *per hæc*, inquit, &c. reponere ait cum Palat. et Ed. Scriv. Infra: 'Hæc tu scholastice, ait,' &c.—3 Decedere præcepit. Fux. discedere. Roaldus. Bert. præcipit. Elmenh. Discedere præcipit etiam in Regio. Ultimum bene,

NOTÆ

^d *Actæon simulacrum*] Appositio. cum Actæonis fabulæ.

Hoc est, Actæon sculptus. Vide Ovid. lib. III. Metamorph. Hygin. Fab. CLXXXI. et Fulgent. Mythol. lib. III. ubi exponit quid dederit lo-

^{*} *Sermone secreto*] Quid, si legas, *sermoni secreto*? hoc est, ad sermonem secretum, ut posset mecum secreto loqui?

pulsis omnibus, Per hanc, inquit, Deam, o Luci carissime,⁴ ut anxie tibi metuo, et, utpote⁵ pignori meo, longe provisum cupio. Cave tibi, sed cave fortiter a malis artibus et facinorosis⁶ illecebris Pamphilæ⁷ illius, quæ cum Milone isto, quem dicis hospitem,⁸ nupta est. Maga⁹ primi nominis, et omnis carminis sepulcralis magistra creditur, quæ surculis, et lapillis, et id genus frivolis¹ inhalatis, omnem istam² lucem mundi sideralis³ imis⁴ Tartari et in vetustum chaos sommergere novit.⁵ Nam, simul⁶ quenquam conspexit speciosæ formæ juvenem, venustate ejus sumitur,⁷ et illico in eum⁸ et oculum et animum detorquet. Serit

Per hanc Deam, inquit, o Luci dilectissime, quam vehementer tibi timeo! quamque opto tibi bene consulere! quippe qui mihi es instar filii. Prospice tibi, sed strenue prospice a seelentis artibus et blandimentis nefariis illius Pamphile, quæ juncta est connubio cum isto Milone, apud quem ais te divertere. Perhibetur saga insignis, et primæ notæ, et peritissima omnis incantamenti necromantici, quæ potest demergere in profundum Tartarum atque in antiquum chaos hoc omne lumen astrorum ramusculis, lapillisque, et vanis ejusmodi rebus afflatis carmine magico. Nam, statim atque vidit adolescentem quempiam formosum, capitur ejus pulchritudine, et e vestigio intendit in eum aciem oculorum et mentis. Ablanditur, occupat animum, irretit

confirmante D'Orvilliano, Fux. Pith. uti jam edidit Scriverius. Oud.—4 Ms. D'Orv. hic et frequenter exhibet hanc vocem per x, ut fit sæpe in Inscriptionibus. Vide et Ciof. ad Ovid. l. i. Met. 486. Oud.—5 Roald. ut prope. Vide ad p. 21. 'Ipsam prope parentem tuam.' Id.—6 Non male repetit Pithæanus præpositionem a, ut statim, 'in saxa et in pecua:' ac millies. Id.—7 Pamphile. Idem Ms. Pamphile. An Pamphile? Colv.—8 Hospitem. Delet Palatin. Elmenh. Uncis inclusit Scriverius. Oud.—9 Edd. Bert. Bas. pr. frequenti errore Magna, et mox maistra pro magistra Oxon. Id.—1 Fr. idem. Al. fribolis. 'Fribusculum' et 'fribusculum' apud Isidorum et Jarriconconsultos nostros. Colo. Palat. Guelph. fribulis. Oud.—2 Fux. illam l. Id.—3 Idem, sideralis. Colvius.—4 Cod. Fnl. in ima. Wowerius. Fux. in ima. Roaldus. Ms. in ima. Sciopp. in Symb.—5 Mergit. Vulgati, submergers novit. Colvius. Fux. submergit. Roaldus. Submergere novit. Colvius mergit legit, sed contra fidem Manuscriptorum omnium. Elmenh.—6 Cum q. Idem, simul q. Colvius. Bertin. simul q. Elmenh.—7 Capitur. Fux. sumitur, ut Aldus; sed glossa. Roald. Quid dicam? an sumi venustate alicujus idem valere, quod vulgo est consuevi, quo modo videtur usurpasse Lucilius lib. xxviii. 'Omnia viscatis manibus leget, omnia smet, Crede mihi, presse auferet omnia:' et Plaut. Pseudol. sc. finali: 'Hoc ego modo atque herus minor hunc diem sumisimus, Prothime?' An autem literam vocis ascitam ultimam priori adhasisse parti, et olim exaratum; ejus uritur? Quicquid est, usurpabo illud jurisprudentiæ nostræ: 'Non liquet.' Grut. in Susp. l. iv. c. 7. Sumitur. Basil. l. capitur. Gruterus, uritur.—8 Et eum et mox aterni D'Or-

NOTE

¹ Venustate ejus sumitur] Observa amatorio vocabulo. Gruterus reponebat uritur. sumitur satis inusitate hic positum pro, capitur, incenditur, aut simili

blanditias, invadit spiritum; amoris profundi pedicis æternis alligat. Tunc minus morigeros et⁹ viles fastidio, in saxa, et in pecua,¹ et quodvis animal puncto reformat: ⁸ alios vero [24] prorsus extinguit. Hæc tibi trepida cavenda² censeo. Nam et illa urit perpetim,³ et tu per ætatem et pulchritudinem capax ejus es. Hæc mecum Byrrhæna satis anxia. At ego curiosus alioquin,⁴ ut primum⁵ artis magicæ semper optatum nomen audiui, tantum a cautela Pamphiles⁶ abfui, ut etiam ultro gestirem, tali magisterio me volens ampla cum mercede tradere, et prorsus in ipsum barathrum saltu concito præcipitare. Festinus denique et vecors animi,⁶ manu⁷ ejus velut catena quadam memet expedio: et, SALVE propere addito, ad Milonis hospitium

laqueis sempiternis alti amoris. Tunc contemnens eos, qui sibi non satis obtemperant, et vulgares: mutat illos momento temporis in lapides, in pecudes, et in quasi-bet bestias: alios autem penitus interficit. Metuo tibi ab his malis, et suadeo, ut præcaveas ab iis. Nam et illa incendit æterno amore, et tu ea es ætate et forma, ut ei convenias. Hæc mihi dixit Byrrhæna valde sollicita. Verum ego alias avidus sciendi, simul ac auditi nomen scientiæ Magicæ a me semper expetitur, tantum abfuit ut mihi caverem a Pamphile, ut sponte quoque impatienter cuperem me dare in talem disciplinam, vel cum ingenti pretio, ac me penitus dare præcipitem accelerato saltu in ipsam voraginem Magicæ. Postremo properanter et turbata mente libero me ex ejus manu tanquam ex aliquo vinculo; atque Vale dicto festinanter,

~~~~~

vill. Oud.—9 Quin reponam, ut viles fastidians? Dicta enim hæc de Pamphile Milonis conjuge, hospita ipsius Lucii, quæ, ut quemque juvenem conspexisset forma liberali, illico in eum et oculum detorqueret et animum; statimque amoris pedicis irretire conaretur: si quos vero reperiret, quorum mens occalluisset ad blanditias; eos ut apertos a se, et villia capita, magicis artibus misere exerceret. Stewech. Fastidians. Scriptum, fastidio. Colvius. Fux. fastidio. Roaldus. Palat. et Flor. fastidio. Elmenh.—1 Palat. Guelf. specua. Dein alios non D'Orvill. Oud.—2 Fux. hæc tibi trepida alias trepidanda. Roaldus. Trepido. Aldus, trepidanda. Elmenhorstius. Mang. hæc tibi trepidanda, &c. Putean. Et cavenda. Tò et male omittit Flor. Elmenh. Bas. pr. cavenda et. Oud.—3 Perpetuum. Bert. perpetim. Sciopp. in Symbola. Alii, perpetim. Elmenh.—4 Rursus Edd. Aldi, Junt. post. alioqui. Oud.—5 D'Orvill. ut primus. Dein ultra Fux. et maisterio Oxon. Id.—6 D'Orvill. animæ. Sed l. III. p. 54. 'Pamphile, vecors animi:' ut debet. Id.—7 Ms. et manu. Colvius. Forte, ex m. Brantius. In Fux. etiam, et manu. Par. sive Coll. Wass. manus. Et posset defendi per polysyndeton. Veluti Palat.

NOTE

⁸ Et viles fastidio, in saxa, et in pecua, &c. reformat.] Sic Circe apud Homerum, Ὀδυσσ. K.

⁶ A cautela Pamphiles] Passive: sic

Phædrus de cervo: 'Ut venatorum fugeret instantem necem.' Sic Terent. Andria, 'Patris pudor.'

pernicter evolo. Ac, dum amenti similis celero¹ vestigium, Age, inquam, o Luci, evigila, et tecum esto. Habes exoptatam occasionem, et voto diutino poteris fabulis miris² explere pectus. Aufer³ formidines pueriles; cominus cum re ipsa gnaviter⁴ congregere; et a nexu quidem Venero hospitis tuæ tempera, et probi Milonis genialem torum⁵ religiosus suspice. Verum enimvero⁶ Fotis famula petatur enixe.⁴ Nam et forma scitula,⁵ et moribus ludicra, et prorsus argutula est. Vesperi quoque cum somno concederes,⁶ et in cubiculum te deduxit⁷ comiter, et blande lectulo⁸ collocavit, et satis amanter cooperuit: et, osculato tuo capite, quam invita discederet, vultu prodidit; denique sæpe retrorsa respiciens substitit.⁹ QUOD BONUM,

confero me celerime ad ardes Milonis. Et, dum maturo gradum ad instar furiosi, Eia, inquam, o Luci, expergiscere, et attentus esto ad teipsum. Occasio toties cupita offertur tibi, et poteris satiare animum fabulis admirandis secundum desiderium, quo pridem teneris. Apoge metus pueriles. Aggredere strenue rem ipsam propius, et abstine quidem a stupro tuæ hospitii, et intueri cum reverentia lectum conjugalem boni Milonis. Verum aggredere omni conatu ancillam Fotidem; est enim eleganti vultu, moribus facietis, et pollet mira dicacitate. Heri quoque vespere, cum ire dormitum, deduxit te officiose in cubiculum, et suaviter composuit lecto, et contexit valde amanter, et oculata tuum caput ostendit vultu suo quam repugnanter a te abiret: postremo restitit sæpe se convertens, et post se respiciens.

Oud.—8 *Accelero*. Vulg. *celero*. Colvius. Pal. et Bert. *celero*. Elmenh.—9 *M. fab. mis'is*. Locns mihi parum sanus videtur. Medeborne legens, *miscellis*? At adhuc aliud huic loco quæro aptum magis, nec placet hic Beroaldi divinatio. Colv. *Miseris, deuaïs*. Malim tamen cum quibusdam libris *miris*. Wowerius. *Miseris, deuaïs*; quanvis libri variant; et hi *miris*, alii *Milesiis* legant. Probo *Milesiis*, sicut in principio libri hujus dixerat: 'At ego tibi sermone isto Milesio varias fabellas conseram.' Sciopp. in *Symb. Miseris*. Sic Flor. Ald. et Ro. Vulc. et Colv. *miscellis*. Beroald. *f. Milesiis*: quod placet Scioppio. Elmenh.—1 *Aufer* Pith. *Oud.*—2 *D'Orvill. graviter*. Fux. *naviter* et *annexu*. Palat. Pith. et Edd. quædam Vett. *Venerio*. Mox pro *suspice* perverse *D'Orvill. suscipe*: et Pith. *religionis suscipe*. Id.—3 Idem Ms. V. *enim puero*. Colvius. Bemb. *Verum enim puto*. Putean.—4 *Annixe*. Idem *enixe*. Æque bene. Colv. Flor. et Lipsii liber, *enixe*. Elmenh.—5 Addit *D'Orv. est*. Contra mox pro *argutula est*. *Vesp.* in Fux. legitur, *arg.* *En vesp.* *Oud.*—6 *Par. concederis*. Id.—7 *Te dux*. Plerique, *te deduxit*. Colvius. Lege cum Pal. *deduxit*. Wow.—8 Oxon. Guelf. pr. *lecto te*. *Par. lecto*. Dein *invicta* tralatitio errore *D'Orvill. Oud.*—9 *R. r. sustinuit*. Emenda, auctore Ms. Bertin. *retrorsus r. substitit*. Wowerius. *Retrorsum* r. Fux. *retrorsa respiciens*. Roaldus. Bert. *retrorsus*. Scioppius

NOTÆ

¹ *Genialem [torum]* Maritalem. Gloss. 'Genialis, γαμήλιος.'

FELIX, ET FAUSTUM¹ itaque, licet salutare non erit,² Fotis illa tentetur.³ Hæc mecum ipse disputans⁴ fores Milonis accedo: et, quod aiunt,⁵ pedibus in⁶ sententiam meam vado.¹ Nec tamen domi Milonem,⁶ vel uxorem ejus offendendo, sed tantum caram meam Fotidem: quæ⁷ suis [25] dominis⁸ parabat viscum⁹ fartim concisum,^m et pulpamⁿ

Igitur, quod bonum felix fortunatumque sit (quanquam non futurum sit salubre) petamus illam Fotidem. Hæc apud me disserens devenio ad ostium Milonis, et (sicut dicitur vulgo) eo pedibus in meam sententiam. Nec tamen invenio in ædibus Milonem, aut ejus conjugem, sed solum dilectam meam Fotidem, quæ præparabat suis heris pulmentarium ex viscere congestim secto, et pulpam concisam frustillatim

~~~~~

in Symb.—1 Locus hic antea misere depravatus. Plerique vulgo, *Quod bonum, felix et faus. sit itaque, licet insalutare non erit.* Basileensis l. rō licet non habet. Scripturam veteris libri expressimus. Posset etiam distingui: *Quod bonum, fel. et faus. sit itaque, licet mihi salutare non erit.* Photis illa, &c. Et sic lib. xi. *Quod felix itaque, ac faustum, salutareque tibi sit, animo gaudiali rursum sacris initiare, Diis magnis auctoribus.* Colo. Vide Brissonii Formulas lib. iii. p. 275. et seq. Rom. et Ald. l. *insalutare non erit.* Male. *Elmenh.*—2 *Tentetur* exulat a Regio et Fox. Oud.—3 Pal. *ipse d.* Pith. *disp. ipse.* Id.—4 *Quod aiunt.* Par. *ut aviter.* Guelf. sec. *quod ariter.* Id.—5 *In deest* Guelf. pr. *Id.*—6 *Mil.* Ms. Al. *Miloni.* Colvins. Edd. Vett. et Pith. hoc ordine, *Mil. domi.* Fux. *domum Mil.* Oud.—7 Bertin. non habet pronomen relativum. Nec male. Consule disputata ad p. 18. l. i. Ed. Pric. *Seniculum.* In angulo sedebat.—8 Idem Ms. non agnoscit rō dominis, et cum eo aliquot impressi. Colo.—9 *Jucum.* Quod Auctorem in diminutivis vocibus libenter ludere animadvertissem, quod testantur hæc pauca e plurimis, *menula,* *anicula,* *seniculus,* *basiolum,* *unctulum,* *specula* a, spes, *recula* a, res, restituere putabam *juculum:* nisi verius sit *iscium;* de quo nos alibi. *Stewech.* *Viscum fartim concisum.* Vulg. *Jucum fartim circuncisum.* Isidorus Originum l. xx. *Pulpa est caro sine*

NOTÆ

¹ *Quod bonum, felix, et faustum, &c.]* Solennis præfatio in rebus agendis adhiberi solita, mali ominis aversionis bonique procrandii gratia. *Valere enim censebant voces, quas vocant omina,* inquit M. Tullius, lib. i. de Divinat.

² *Pedibus in sententiam meam vado]* Facete alludit ad morem Romanum. Cum enim quis in Senatu quidpiam proponeret statuendum, nec posset ob temporis angustias rogari uniuscujusque sententia, hoc compendium inventum est. Qui proposuerat quæ decerni cuperet, peracta oratione sic

astantes alloquebatur: *Quibus hæc salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.* Qui transibant, dicebantur pedibus ire in ejus sententiam.

³ *Viscum fartim concisum]* Charisius lib. i. docet, *viscus* secunda et tertia declinatione Veteribus usurpatum fuisse, *viscus* *viscera* et *visci.* Porro *viscera* (inquit Isidor. Origin. lib. ii.) non tantum intestina dicimus, sed quicquid sub corio est, a visco, quod est inter cutem et carnem.

⁴ *Et pulpam]* Idem Isid. lib. xx.

frustatim consectam in cacabum ad pascua jurulenta:¹° et quod naribus jam inde hariolabar² tucetum^p perquam sa-

in abaco ad faciendum ferculum jurulentum. Et jam quidem divinabam olfactu

*****

pinguedine, dicta quod palpitet, resilit enim sæpe. Hanc plerique et viscum vocant.' Arnobius lib. vii. 'Et, quoniam tauris pinguibusque se dapibus atque optimis inferciunt escis, ne quod stomachi tramite male transvoratum substiterit viscus.' Nec putem aliud esse 'viscus aprugnum' apud Lucillum, quod ponitur a Charisio lib. i. ubi docet, 'viscus' et secundo et tertio inclinatu Veteribus usurpatum fuisse. *Colo. Circumcisum. Fux. concisum.* Roaldus. *Viscum.* Scaliger, *viscus.* Rom. et Aldus, *juicum.* Vide Colvii Notas. *Elmenh.—1 Pulpam frustatim collectam ad pascua virulenta.* Hæc scripta lectio. Bas. 1. et Ven. *et pulpam fr. consectam. Abacum pascue hirulentam.* Beroaldus scribit: *Abacum pascue virulentam.* Hieronymus Grossetius Lialæna, literas has bene doctus, amicusque meus, legebat: *et pulp. frust. consectam in cacabum ad pascua jurulenta.* Sed omnibus istis, quæ posui, Lipsianam lectionem antetulerim: *et pulpam frust. consectam in abacum ad pascua jurulenta.* Jurulenta, quæ alibi jussulenta. Varro lib. i. de Lingua Latina: 'Vasa in mensa escaria, ubi pultem aut jurulentum quid ponebant.' Sidonius: 'Convivium per edulia nunc assa, nunc jurulenta variatum.' Locns hic non parum nobis negotii exhibuit. Quem puto vix aliter, quam ut Lipsius voluit, ab ipso Apuleio olim scriptum. *Colvius.* Vim negotii concitavit hic locus viris eruditis, qui enim variis modis sanare conati sunt. Horum emendationes commodum recitare non fert instituti ratio. Insistere libuit antiquæ scripturæ vestigiis, atque ita emendare: *frustatim consectam ad p. jurulenta:* vel, *adipatam ac jurulentam.* Wowerius. *Ad pascua virulenta, Fux. Roaldus.* Locns mendo non caret. Flor. legunt: *p. jufurenta et amba compascue i.* Scal. *p. f. c. adiposam et jurulentam.* Bert. *p. f. coniectam ambas compascue jurulentam.* Vulcan. *p. f. c. adipatis jurulenta.* Roman. *abacum ad pascua hyrulenta.* Nos Lipsianam emendationem ceteris præferimus. *Elmenh.—2 Jam mihi hariolabar. Fux. j.*

NOTÆ

Orig. 'Pulpa est caro sine pinguedine, dicta, quod palpitet; resilit enim sæpe. Hanc plerique et viscum vocant, propterea quod glutinosa sit.' Donatus ad Hecyræ Act. iii. Scen. 4. aliud etymon affert. 'Pulpa,' inquit, 'proprie ea [caro] quæ manducatur, eo quod pulsetur ac conscindatur.' Certe, quicquid sit de etymo, pulpa est caro musculosa.

* *Ad pascua jurulenta*] Hæc est Lipsii lectio, quam secutus sum, meliorem non nactus. Tria genera ciborum vel (ut cum Apuleio loquar) pascuorum potissimum fuerunt, scilicet assorum, elixorum, et jurulentorum, sive ex jure; quibus addi

possunt et fricta.

^p *Tucetum*] Fulgentina, de Priaro Sermone: 'Tuceta dicuntur escæ regiæ. Callimachus Pisæis: 'Ambrosio redolent tuceta sapore.' At Scholiastes Persii ad hunc versum Satyræ ii. 'Sed grandes patinæ, tucetaque crassa,' &c. 'Tuceta,' inquit, 'apud Gallos Cisalpinos bubula dicitur condimentis quibusdam crassis oblita ac macerata, et ideo toto anno durat. Solet etiam porcina eodem jure condita servari, aut asaturarum jure. Hinc Plotius Virgilii amicus in eadem regione nominatus est Tucca.' Lubinus vero ad eundem locum Persii ait tucetum ge-

pidissimum. Ipsa linea³ tunica⁴ mundule⁴ amicta, et russea⁵ fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula, illud cibarium vasculum floridis palmulis rotabat in circulum; et in orbis⁶ flexibus crebra⁷ succutiens, et simul membra sua leniter illubricans, lumbis sensim vibrantibus, spinam mobilem quatiens placide, decenter undabat.⁸ Isto aspectu⁹ defixus obstupui,¹ et mirabundus steti; steterunt¹ et membra, quæ jacebant ante. Et tandem ad illam, Quam pulchre, quamque festive,² inquam, Fotis mea, ollulam istam cum natibus intorques? quam melli-

illic esse minutal præstantissimi saporis. Ipsa puriter induta veste linea, et paulo altius succincta sub ipsas mammas parva fascia rubra valde splendente, agitabat in orbem vas illud cibarium suis formosis manibus; et sæpe succussans illud inter rotandum, simulque placide movens artus suos lumbis paulatim fluctuantibus, concutiens leniter spinam dorsi flexilem, venuste agebat in undas illam carnem concisam. Huic spectaculo inflexus attonitus fui, et restiti præ admiratione. * * * * *
Et tandem ad ipsam aio: * * * * * Quam

inde hæriolabar. Roaldus. Flor. j. *inde hæriolabar.* Elmenh.—3 *Palat. lintea*, æque bene. *Elmenh.*—4 *Fux. nidule.* Forte *nitidule.* Roaldus. Apud Plaut. est *mundulus*. Dein et exulat ab Ed. Bas. pr. *Oud.*—5 *Ms. et Ro. rursus ææ.* Ex quo recte olim Beroaldus *russea*. Non contemnendum plane tamen, quod in postrema editione est *rubea*. ‘Russens’ et ‘rubeus’ idem. Glossarium vetus: ‘Puppos, russens, rubens, rufus.’ Varro de Re Rustica lib. II. ‘Colore potissimus nigro, dein rubeo, tertio helvo, quarto albo.’ Petronius: ‘Videmus senem calvum tunica vestitum russea.’ *Colv.* *Fux. rursus se a f. Lege rusæa*, ut in Ald. et Beroald. *Roald.*—6 *Forte orbicis.* Brantius. Cur? dum flectebat orbem sive vasculum illud. *Oud.*—7 *B. M. crebre.* Puteanus. Item D’Orvill. *Fux. Gnelf. uterque.* Sed vide supra ad p. 24. ‘Retrorsa respiciens.’ Virg. G. III. 498. de equo: ‘Terram crebra ferit.’ *Oud.*—8 *Vulgati omnes, inundabat.* Quidam legunt *nudabat*, teste Beroaldo. *Colv.* *Inundabat.* Sic Msti. Beroald. *nudabat.* Vulgo *undabat.* Male. *Elmenh.*—9 *Ald. Ven. aspectu.* Colvius. Rom. et Ald. 1. *aspectu.* Florent. 1. *affectu.* De Philos. Morali: ‘Ea stupore defigit immobili.’ Lib. IX. ‘Familie totius ad extremum stuporem dejecerunt.’ *Elmenh.* *Illo Fux. Aspectu quoque Edd.* Vicent. Ber. Junt. pr. Perperam. Vide Pricæum. Cic. I. IV. de Div. c. 23. ‘Ejus aspectu cum obstupuisse.’ Virg. I. V. Æn. 90. ‘Obstupuit visu.’ *Oud.*—1 *Ald. obstipui.* *Elmenh.* Sic et Edd. Junt. et prætulit Wasse; ut passim exarari noverunt eruditi in vetustissimis Mss. Terentii, Virgillii, Ovidii, item Lucani I. IV. 748. *Oud.*—2 *Palat. festine.* Elmenhorstius. *Fux.*

NOTÆ

nus esse farciminis e carnibus sullis
 minutim concisis.

³ *Tunica*] Vestis fuit brevior absque manicis, viliorum hominum. Juven. [Horat.] ‘Vilia vendentem tu-

nicato scruta popello.’

¹ *Steterunt, &c.*] Honestis verbis genitalia sibi arrecta fuisse designat. Beroaldus.

tum¹ pulmentum² apparas? Felix, et certius beatus, cui permiseris illuc digitum intingere. Tunc illa lepida alioquin et dicacula⁴ puella, Discede, inquit, miselle, quam procul a meo foculo,⁵ discede. Nam si te⁶ vel modice meus igniculus afflaverit, ureris⁷ intime: nec ullus⁸ extinguet ardorem tuum, nisi ego; quæ, dulce condiens, et ollam et lectulum suave quaterere¹ novi. Hæc dicens, in me respexit, et risit. Nec tamen ego prius inde discessi, quam diligenter omnem ejus explorassem habitudinem. Sed⁹ quid ego de ceteris¹ aio? cum semper mihi unica² cura fuerit caput capillumque sedulo et publice prius intueri, et domi postea perfrui;³ sitque judicii hujus apud me certa

dulce pulmentum præparas! Fortunatus ille erit, et procul dubio beatus, quem siveris immittere digitum in illud. Tum illa utpote faceta puella et cavillatrix, Apage te, inquit, miser: abscede longissime a meo igniculo. Nam, si meus ignis te contigerit vel tantillum, conflagrabis penitus, nec quisquam poterit retinguere tuum incendium præter me; * * * * * Hæc loquens intuita est me, et risit. Neque tamen inde abii, antequam inspezissem studiosè totum habitum corporis ejus. At quare ego memorem reliqua? cum semper mihi fuerit singulari curæ, primum considerare diligenter et palam caput, comamque, ac deinde domi

justine, et mox illam. Oud.—3 Oxon. Par. *quam pulchre mell.* D'Orv. *mollitum.* Id.—4 Ms. *didacula.* Colvius. Item Fux. *Dicacula* D'Orv. Mox inquit abest ab Oxon. Oud.—5 *A me foculo.* Vulg. *a me, a foculo.* Ms. *a meo foc.* Postremam editionem hic non mutavimus. Colo. Scribe: *meo foculo.* Wowerius. *A meo oculo.* Bert. et Ald. *a me, a foculo.* Elmenh.—6 *Nam iste si te* Palat. Guelf. sec. *Vel exultat male ab utraque* Junt. et Ald. Edd. *Modicus* Pal. Oud.—7 Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Colin. Bas. pr. *urereris.* Id.—8 Vulg. *nullus.* Colvius. *Nullus, Fux. nec ullus.* Roaldus. Et sic reliqui, excepto Pithæano, Mss. cum Ed. Junt. post. et sequentibus Colvinum. Tum ignorat D'Orvill. *Nisi* haud comparet in Pal. Oud.—9 *Idem: Vel.* Colvius. *Vel.* Fux. *Sed.* Roald. Accedunt Flor. Oxon. Par. Reg. D'Orv. et sic jam olim e suis codicibus emendandum monnerat Becichemus Epist. LXXI. Oud.—1 *F. de cæsarie.* Groslotius. Male. Oud.—2 D'Orv. *muta.* Oud.—3 Ms. *perstrui.* Colvius. Pith. quoque et Edd. ante Beroald. qui bene

NOTÆ

¹ *Pulmentum*] Varroni et Isidoro a pulte dictum; sive enim sola puls, sive quid aliud ejus permixtione sumeretur, proprie pulmentum erat. Videtur tamen Horatius per pulmenta intelligere frusta seu buccas, ant certe minutal ex frustis constans. Sic enim habet lib. II. Satyra 2. 'Lau-

das, insane, trilibrem Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.'

¹ *Et lectulum suave quaterere*] In collocatione Veneræ. Catullus: 'Tremulique quassa lecti Argutatio inambulatioque.' Beroald.

et statuta ⁴ ratio, vel quod præcipua pars ista corporis, in aperto et perspicuo posita prima nostris luminibus occurrit; et ⁵ quod in ceteris membris ⁶ floridæ vestis hilaris ⁷ color, hoc in [26] capite nitor natus operatur. Denique pleræque, indolem gratiamque suam probaturæ, lacinias ⁸ omnes exuunt, amicula dimovent: ⁹ nudam pulchritudinem suam præbere se gestiunt: magis de cutis roseo rubore, quam de vestis aureo colore placituræ. At ¹ vero, quod nefas dicere, neque sit ullum hujus rei tam ² dirum exemplum: si cujuslibet eximiæ ³ pulcherrimæque fœminæ caput capillo exspoliaveris, ⁴ et faciem nativa specie nudaveris; licet illa cœlo dejecta, ⁵ mari edita, fluctibus educata, licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni ⁶ Gratiarum choro ⁷ stipata, et toto Cupidinum populo comitata, ⁷ et bal-

petiri. *Et sic obfirmatus sum in hac sententia, vel ob hoc unum quod ista pars potissima corporis, sita in propatulo et conspicuo, prima obvia est nostris oculis, et naturalis splendor capillorum idem efficit in capite, quod vividus color pulchri vestimenti in reliquis artubus. Denique maxima pars mulierum volentes demonstrare nativam pulchritudinem illecebrasque suas, deponunt pallas omnes, rejiciunt vestimenta, ac se ostendere formam suam nudam, scientes se gratiores futuras ob rubedinem roseam suæ pellis, quam ob fulgorem aureum sui indumenti. Verum (quod ne dicere quidem licet, utinamque nullum sit tam crudele specimen hujus rei) si exueris sua coma caput cujusvis mulieris egregia et formosissima, et spoliaveris cultum ejus naturali decore; quamvis illa fuerit demissa e cœlo, producta e pelago, nutrita in undis, quamvis, inquam, fuerit ipsa Venus, quamvis cincta universo cœtu Charitum, et stipata universa gente Amorum, accincta suo cœlo, olens cinnama,*

~~~~~

perfrui corrigi jussit. *Peruri* conjecit Groslotius. *Oud.*—4 Vereor, ne genninum sit stata: eamque scripturam pluribus postea locis recipiendam. *Steeck.* Sicque judicii, &c. ratione. *Vulgati* quidam: sicque jud. hu. ap. m. c. et st. ratio. *Col.* sitque judicii hujus, &c. *Lib. v.* 'Et quamvis statuto consilio et obstinato animo jam tum facinorosas manus admovent.' *Nec aliter lib. vii. et alibi. Colo.* *Fux.* sitque judicium, &c. ratione. *Roaldus.* Statuta ratio est. Ita *Mstus Florentinus* et *Bertin.* *Alii, s. ratione. Elmenh.*—5 Toll. vel. *Oud.*—6 Ms. quod cet. m. *Ven. Ald.* quidem est mem. *Colvius.* Et quidem in cet. *Aldus* perperam. *Roald.* *Vicent.* quoque et *Junt. pr. quidem;* sed *Be-roaldus* jam monnit quod legendum. *In* abest a *Fux.* *Oud.*—7 Quid velit margo *Palat.* *Cod. prolaris color,* nescio. *Plin. l. xxiii. c. 8.* 'Hilarioremque colorem facit.' *Id.*—8 Vitiose *Lucinia D'Orv.* et *amiculam* *Pal. Oud.*—9 *Bert. removeant.* *Elmenh.*—1 Ms. *D'Orv.* de more, *Ac. Oud.*—2 Neque sit hujus rei ullum tam. *Vulgati:* ne quod sit ullum hujus rei tam. *Infra lib. x.* 'Et in pace placida tam dirum sæculo proderetur exemplum.' *Colr. Durum.* *Fux. dirum.* *Roaldus.* B. M. tam dirum. *Putean.*—3 *Ald. Ven. eximiæque.* *Colv.*—4 *Vulgo, spoliaveris.* *Colvins. Spoliaveris.* *Vulgo, cap. exspoliaveris.* *Elmenh.*—5 *Male Gruterus* alleverat *margini delecta.* *Lib. x. pag. 234.* 'Corpus [Veneris] candidum, quod cœlo debeat.' *Guelf. pr. a m. sec. de c. dej.* *Oud.*—6 *Fux. omnium.* *Roaldus.* Ms. omnium. *Sciopp. in Symb.*—7 *Palat.*

teo suo cincta,³ cinnama fragrans, et balsama rorans, calva processerit: placere non poterit nec Vulcano suo.⁴ Quid? cum⁵ capillis color¹ gratus, et nitor splendidus illucet, et contra Solis² aciem vegetus fulgurat, vel placidus renidet,³ ac⁴ in contrariam gratiam⁵ variat aspectum? et nunc ut aurum coruscans in levem mellis deprimitur umbram,⁶ nunc corvina nigredine cœrulos⁷ columbarum

diffuens balsamo; si prodierit calva, nec Vulcano quidem suo poterit probari. Quid, quando capillus emicat jucundo colore, et splendore coruscanti, et refulget vivide adversus radios solis, aut subluet lenius, variatque aspectum in diversum decorem: et modo, fulgurans inasat auri, obscuratur in tenuem umbram mellis coloris; modo nigrors corvino imitatur flores cœruleos colli columbarum; aut

~~~~~

communicata. Elmenh. Quasi fuerit continuata, de quo dixi ad l. i. pag. 17. 'Egredientem continuatur:' et plura ad l. v. in f. 'Eam Juno et Ceres continuantur.' Oud.—8 Scriverius contra Mas. O. edidit: *b. succincta*. Sed signatius suo addidit, ut intelligatur elarius eximius ille Veneris cestus, sen cingulum, Martis donum: nisi quis putet abundare ob seq. 'Vulcano suo.' Id.—9 Pith. tunc. Id.—1 Temere Putschins libri sui oræ appinxit, 'F. odor.' Splendide D'Orv. quæ vox cum seqq. usque ad *fulg.* omisa est in Par. et Guelf. pr. Sed Guelf. sec. habet quidem *spl. illucet*. At cetera illi usque ad *vel. plac.* desunt. Id.—2 *Et contra Solis.* Bas. 1. Venet. *ecce Solis*. Ceterum hæc male ubique ante interpuncta. Colv. *Et contra*, bene emendarunt Becichem. Ep. LXXI. ac Beroaldus, edens tamen cum prioribus *ecce*. Vide sæpius supra. Oud.—3 *Fux. ut placitus renidet.* Recte. Roald.—4 Valg. *at.* Colv.—5 Alii, *gratem*. Elmenh. Scil. in Pith. Cod. et Ed. Vicent. Hinc legebat ibi vir doctus, *in contrarium*. Sed correxit jam Becichem. Ep. LXXI. et Beroald. Oud.—6 *Nunc ut aurum coruscans in levem deprimitur umbram.* Veteris libri hæc scriptura. Vulgata: *nunc aurum coruscans in lenem mellis depr. umbr.* Et certe *ro mellis* jam non putem tollendum. Colv. Pal. *lenem*. Respondenda *mellis* ex antiquis editionibus, hoc modo: *in lenem mellis deprim.*

NOTE

* *Gratiarum choro*] Tres fuerunt Gratiæ, seu, ut Græci vocant, Charites: Aglaia, Enphrosyne, et Thalia, filiæ Jovis et Eurynomes, ut ait Hesiodus in Theogon. Orpheus tamen Charitum matrem vocat Eunomiam, non Eurynomes. Alii alia de Charitibus fabulantur, quæ omnia longum esset exequi. Vide Lil. Gyrard. Syn-tag. XIII. et Natal. Comitum lib. iv. Mythol.

† *Balteo suo cincta*] Homerus, Iliad. lib. iv. facit Venerem accinctam balteo, quem *καστός* vocat, discolori et variegato, cui insunt blanditiæ, sua-

vitas, dulcia colloquia, benevolentia, suasiones, fraudes, veneficiaque amatoria, quæ vel sapientis mentem deliniant. De hoc Martial. Epigram. 207. lib. xiv. 'Sume Cytheriaco medicatum nectare ceston: Ussit amatorem balteus iste Jovem.'

‡ *Vulcano suo*] Qui Venerem suam, licet toties adulteram, effictim deperibat. Unde apud Statium Venus Martem dehortans, ne bellum adversus Thebas concitet: 'At non eadem Vulcania nobis Obsequia; et læsi servit tamen ira mariti. Illum ego perpetuis mihi desudare caminis Si

Delph. et Var. Clus.

Apul.

I

colli flosculos æmulatur; vel cum⁸ guttis Arabicis⁹ obunctus,⁹ et pectinis arguti dente tenui discriminatus, et pone¹ versum coactus² amatoribus oculis occurrens, ad instar³ speculi, reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti sobole spissus⁴ cumulat verticem, vel proluxa

nunc delibutus myrrha, et distinctus exiguo dente pectinis acuti, et constrictus a tergo, obuius oculis amatoris, reflectit speciem jucundiorum in modum speculi? Quid? cum densus multa propagine agglomeratur in summa parte capitis, aut

umb. Wowerina.—7 *Corrulos* ex eodem libro: in ejus margine ascriptum, alias legi *cæruleus* pro *cæruleos*. Porro vulgati libri: *cæruleus columbarum collis flos.* Colvins.—8 *Vel nunc.* Excusi omnes, *vel cum.* Colvina. Secuti sunt Colvinum ceteri, perperam et contra Mas. Guelf. utrumque, Palat. Bert. Pith. Fux. Oxon. Reg. D'Orv. quare reposui *cum* sive *quum*, referendum ad præcedentia: 'Quid? cum capillis.' Oud.—9 *Omictus* prave D'Orvill. *Id.*—1 *Iidem: discriminatur.* Et *pone.* Male scribunt, male interpungunt. Nec pluribus hæc hujusmodi persequi institimus. *Colv.* Lipsiano Cod. accedunt reliqui, cum Edd. eum seqq. Oud.—2 *Coarctus.* *Iidem, coactus.* Colv. Malo ex Palat. *coactus.* Wowerins. *Coactus.* Vulgati, *coartus.* Elmenh.—3 *Alii, instar.* Elmenh. *Instar speculi.* V. L. ad *instar.* Brantius. Bene Elmenhorstium secuti sunt ceteri, addentes *ad*, ut inveni quoque in D'Orvill. et Ed. Junt. post. Estque in Bertin. Pith. Fux. Guelf. utroque, et Oxon. Plura vide ad l. vii. p. 135. Oud.—4 *Cum frequente s. s. Ms. cum fr. sob. spissus.* Bas. l. et Venet. *spiritus.* Rom. et posterior Bas. *spirius.* *Spissus* primus reposuit Beroaldus, quod certe etiam in scripto libro ita esse videtur. Sed etiam non male posse scribi existimabam *sparsus.* B. Ambrosius l. iii. de *Virginibus*: 'An quicquam est tam proum ad libidinem, quam inconditis moribus ea quæ vel natura abscondit, vel disciplina nudavit; membrorum opera nudare? ludere oculis, rotare cervicem, comam spargere?' Et facit huc Lucianus: 'Ἡ κόμη καὶ ἐπὶ τοῦ πλῶς δὲ πλόκαμος συνεσπειράμενος οὐκ ἐλευθέρως φησὶν αὐτὸν εἶναι.' 'Coma et cincinnus retro sparsus haud ingenue conditionis esse hominem loquitur.' Quod spectat etiam ad illud, quod statim, 'Vel proluxa serie porrectus dorsa permanat.' Vide et Pollucem lib. ii. c. 15. Soboles in arboribus sunt, *αὶ παραφυάδες*: quod ad Virgil. docte notat Scaliger. Hinc arbitrari possumus, quid etiam soboles in capillis. Varro *Παριαπάκη περὶ ἐγκυμῶν*: 'Ante aures modo ex sobolibus parvuli intorti dimittebantur, sed cincinnati oculis suppætilis, nigellis pupillis.' *Colv. Spiritus.* Fux.

NOTE

jubeam, vigilesque operi transmittere noctes, Gaudeat, ornatusque novos, ipsique labores Arma tibi.' Itaque si calva Venus ipsi placere non potuisset, multo minus ceteris.

1 *In levem mellis deprimitur umbram*] Cum uimurum flavus desuper capillus est, et intus subniger. Sic Anacreon ad Pictorem, de Bathyllo suo: *Λιπαρὰς κόμης ποίησον, τὰ μὲν ἐνδοθεν μεγάλιν, τὰ δ' ἐξ ἔκρον ἡλιώσας*: hoc est, ut

vertit Henricus Stephanus: 'Nitidas comas fac illi, Intus quidem nigrantes, At aureas superne.'

2 *Guttis Arabicis*] Ovid. Heroid. Epistola xxiii. 'Non Arabum noster dona capillus olet.' Guttæ Arabicæ sunt myrrhæ lacryma, stacte dicta, quam myrrha exsudat antequam incidatur. Laudatissima in Arabia prodigitur.

serie porrectus dorsa permanat? Tanta denique est capillamenti dignitas, ut,⁵ quamvis auro, veste, gemmis, omni-que⁶ cetero mundo exornata mulier incedat, tamen, nisi capillum distinxerit,⁷ ornata⁸ non possit audire.⁹ Sed in

extensus in longum ordinem explicatur per dorsum? Postremo tantus est honor capillitii, ut, quanquam mulier prodeat instructa auro, vestimentis, lapillis pretiosis, reliquique omni ornatu muliebri, nihilominus non poterit videri decenter exulta,

*****

spissus. Et ita Beroald. Scaliger legit *spissus*. Roaldus. Variant mire ex causa exempla. Manu descripta habent *spissus*. Sed ita, ut aliquid tertie literæ superpingant. Cum ipsam rem perpendo, et editionem Basileensem posteriorem, in qua est *spirissus*, vix ambigo, quin commodè correxerim: *frequenti sobole spiroseus*. Loquitur enim de triplici capillamenti dispositione: effuso et circum caput rejecto, in nodum coacto, et plurimis cinnis sparso. *Capillus spiroseus* est, cum in circulos torquetur: qui et spiræ apposite dicuntur a forma: quoniam ad eum fere modum involvuntur, quo nautici funes. Hac de causa et Plinio spiræ vocantur in arboribus, ubi se convolvunt venæ atque nodi. Etiam spiræ anguium volumina. Virgil. II. Georg. 'Squameus in spiram tractu se colligit anguis.' Claudianus Præfatione in Rufinum de Pithone: 'Qui spiris tegeret montes, hauriret hiatu Flumina.' Quæ etiam alias orbium nomine veniunt. Auctor Ætne de Gigantibus: 'His natura sua est, alvo tenuis: una per orbes Squameus intortos sinuat vestigia serpens.' Ovid. III. Metam. 'Ille voluminibus squamosos nexibus orbes Torquet, et immensas saltu sinuatur in arcus.' Quod ita enodat mox: 'Ipse modo immensum spiris facientibus orbem Cingitur, interdum longa trabe rector astat.' Sed et nominatæ sinus Ciceroni lib. II. de Nat. Deor. 'Has inter, veluti rapido cum gurgite flumen, Torva' Draco serpit subter supraque revolvens Sese, conficiensque sinus e corpore flexos.' Quin etiam collectio ista comarum orbium voce intelligitur. Claud. I. I. de Raptu Proserpinæ: 'Illi multifidos crinis sinuatur in orbes, Idalia divisus acu.' Et Juv. Sat. VI. 'Altera lævum Extendit, pectitque comas, et volvit in orbem.' Grut. *Sobole spissus*. Colvius: s. *sparsus*. Gruter. Sup. I. IV. c. 7. s. *spiroseus*. Rom. edit. s. *spirissus*. Vera est emendatio Yvonis Villiomari sive Scaligeri I. III. c. 7. in Locos contróversos Titii, *sobole spirisse*, quem vide. *Elmenh.*—5 Et. Copula caret Guelf. sec. Oud.—6 Fux. *cumque*. Pro cetero in Guelf. sec. certo. Id.—7 Præpono lectionem Ald. Ven. et posterioris editionis, *distinxerit*. L. XI. 'Variis floribus sublimem distinxerat verticem.' Tamen Tertullianus: 'Cedo acum crinibus distinguendis: et Claudianus de Nuptiis Mar. et Honor. 'Ipsa caput distinguit acu, substringit amictus.' Colv. *Distinxerit*. Ita Aldinus Codex. Rom. Flor. et Bertin. *distinxerit*. Vide Colvii notas. *Elmenh.*—8 Fux. *ornate*. Roaldus. Item Reg. Oud.—9 *Abire*. Ms. *adire*, ex quo substitui, quod vides. Lipsius legebat, eandem lectionem secutus, *audire*. In vulgatis omnibus est, *videri*. Sed, ut nos, ipse etiam de Deo Socratis: 'Ut neutra pars vestrum, nec qui Græce, nec qui Latine petebatis, dictionis hujus expertes abiretis.' Et recte emendatum ab eodem Lipsio Plauti Pseudolo: 'Profecto ædèpol ego nunc probe abeo madulsa.' Promam et ego sententiam meam de alio ejusdem Plauti loco, in quo hoc dicendi genus restituendum etiam putarim. Legitur in Camerarii editione, Mercatore: 'Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo, Suaepe culpa genere capiant, genus ingenuum improbant.' nec melius apud Laminum. In veteri Editione Parisiensi, quam quidam Simo Carpenterius procuravit, posteriorem versum sic scriptum reperi: *Suaepe culpa de genere capiunt, genus ingenium improbant*. Unde divinatio mea, corrigendum videri: *Suaepe*

mea Fotide, non operosus, sed inordinatus ornatus addebat gratiam. Ubere enim crines, leniter [27] emissos, et ¹ cervice pendulos, ac deinde ² per colla dispositos, ³ sensimque sinuato patagio ⁴ residentes, paulisper ad finem conglobatos, ⁵ in summum verticem nodus astrinxerat. Nec diutius quivi ⁶ tantum cruciatum voluptatis eximiæ sustinere; sed pronus ⁷ in eam, qua fine summum cacumen capillus ascendit, mellitissimum illud saviū impressi. Tum ⁸ illa cervicem intorsit, et ad me conversa limis et morsicantibus ⁹ oculis, Heus tu, scholastice, ¹⁰ ait, ¹¹ dulcem et amarum gustulum ¹² carpis. ¹³ Cave, ne nimia mellis dulcedine

nisi discriminauerit comam. Verum in mea Fotide non laboriosus, sed neglectus cultus conciliabat venustatem. Nam ejus capilli spissi, paulatim promissi, et pendentes a posteriori parte colli, dehincque distributi per collum, et paulatim recumbentes flexuoso limbo summæ tunicæ, aliquantum conglomerati in extremitate, revincti erant nodo ad summum caput. * * * * Tum illa inflexit collum, et in me respiciens obtuto obliquo et mordaci, Heus tu, novicie, inquit, degustas simul dulce et amarum. Vide ne ex nimia suavitate mellis compares tibi diurnam

~~~~~

culpa degeneres abeunt: genus ingenio improbant. Opposita hæc inter se. Genus bonum, malum ingenium. Hoc qui præditi, illud improbant, et corrumppunt. Non dissimile Truculento: 'Verum qui improbus est, aquam si bibit, Sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio est improbus.' *Colo.* Pal. possit videri. Wowerius. Scio ferri posse: fuit tamen, cum mallet: (in Susp. Lect. III. 10.) *aberi seu haberi.* Sciopp. in Symb. *Videri.* Sic Mæ. omnes. Lipsius *audire* legit, Colvius *abire.* Elmenb.—1 Oxon. et D'Orv. *ca-*rent copula. Oud.—2 Guelf. pr. Ed. Junt. post. *dein*: ut ubique variatur. Pag. 28. 'Dein cœnæ dedimus.' Id.—3 D'Orv. *despotos.* Id.—4 Fux. *conglomeratos.* Roaldus. Adde Ms. Regium; et Eonium apud Nonium; sed l. v. p. 102. 'Pererrantium crinium globos decenter impeditos.' Mox male in Ed. Junt. post. *attraxerat.* Pith. et in summ. Oud.—5 Pith. qui. Fux. Palat. *quitum.* Edd. Elmenhorst. et Scriv. *quævi tunc*: sed uncis inclusa voce *tunc.* Idem.—6 Protinus. Flor. 1. Alii, *premus.* Elmenhorstius.—7 D'Orvill. *Tunc.* Par. Guelf. pr. Tum autem. Id.—8 Ms. *morsitantibus.* Colvius. Fux. *mersitantibus.* Roald.—9 Lips. D'Orv. Edd. Colv. Vulc. Wow. *ait h. tu sch.* Oud.—1 Dulce et amarum gustulum. Bortin. *oculum.*

NOTÆ

¹ Patagio] Festus: 'Patagium est, quod ad summam tunicam assui solet, quæ et patagiata dicitur, et patagliarii, qui ejusmodi opera faciunt.'

² Scholastice] Scholasticus hic pro inepto juvene, et rerum adhuc imperito sumitur, non pro illo, qui scholæ operam dat, ut perperam putat

Beronidus. Vide Casanbonum, ad Lampridium, pag. 416.

³ Dulcem et amarum gustulum carpis] Plaut. Cistell. Act. I. Scen. 1. 'Namque Ecaster amor et melle et felle est fecundissimus: Gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.'

diutinam bilis^a amaritudinem contrahas.¹ Quid istic,⁴ inquam, est, mea festivitas,^d cum sim paratus, vel uno saviolo⁵ interim recreatus, super istum ignem porrectus assari? Et, cum dicto arctius eam complexus, cœpi saviari. Jamque æmula libidine in amoris parilitatem congermanescenti^e mecum, jam patentis oris inhalatu⁶ cinna-
meo, et occursantis linguæ illisu nectareo⁷ prona cupidine allubescenti.⁸ Pereo, inquam, immo jamdudum perii, nisi tu⁹ propitiaris.^f Ad hæc illa, rursum me deosculato, Bono animo esto,^g inquit. Nam ego tibi mutua voluntate mancipata sum: nec voluptas nostra differetur ulterius, sed prima face^h cubiculum tuum adero.³ Abi ergo, ac te compa-

fellis amaritudinem. His et similibus colloquiis inter nos

Sciopp. in Symbola. Bert. d. e. a. *jusculum cape*. Elmenh.—2 In D'Orvill. solita confusione, *diuturnam vitis*. Oxon. *bibas*; quando *trahas* vel *contrahas* esset pro glossemate habendum. Oud.—3 Vulg. *trahas*. Supra l. i. 'Anno-
sam et pestilentem contraho.' Cole. Fux. *contrahas*. Roald.—4 Vir Doct. in marg. Ed. Vic. *istuc*. Oud.—5 Fux. *sabiolo*. Roaldus. *Saviolo*. Rom. *basi-
olo*. Elmenhorstius. *Basiolo* male Pith. et Edd. Colvianam præcedentes. *Sabiolo* etiam D'Orv. et Gnelf. ut statim *saviari*. Flor. *suaviolo*. *Vel uno de-
sunt* D'Orv. Mox *semper* Pith. et *eam congressus* in Palat. et Gnelf. sec. Oud.—6 Oxon. *inlatu*. Id.—7 Palat. *nectarei*. Id.—8 *Allubescente*. Flor. *allivescente*. Male. Elmenh. Sic etiam Ed. Vicent. sive *allibescente*. Oxon. *allubescente*. *Allivesc.* Pith. Optime D'Orvill. *allubescenti*, ut primus tacite edidit Pricæus. Non ipæ illius *allubescbat*, sed Fotis, quæ congermanescē-
bat, et allubescbat nectareo linguæ illisu; cniq; hæc agenti aiebat cetera. Sic lib. vii. pag. 140. 'Illa basiare volenti promtis saviolis allubescbat.' L. ix. p. 178. 'Aquis allubescerem.' Passim hoc verbo utitur et Martianus Cap. ut pag. 11. 12. 'Suada, quo allubescat nisibus,' ut e Mss. plurimis est reponendum. Oud.—9 Male exulat tu ab Oxon. Id.—1 Suavius ad aures accedere visum, *es*, pariter ut loquitur apud Nonium Lucilius in, 'Es,' præ, Esto: 'Conjice te intro, ac bono animo es.' Item Plautus Amph. 'Bono animo es.' Nec aliter Apuleius libro proximo: 'Bono animo es, quod ad hujus rei curam pertinet.' Iterum libro septimo: 'Bono animo es, inquit, Charite dulcissima.' Stewech. Groslet. *es tu*, inq. Contra Mss. Nil muta. Nam et l. iv. p. 82. 'Bono animo esto, mi herilis:' ubi itidem *es* reponit Stewech. Sed et lib. vii. p. 141. Mss. aliquot dant *esto*. Oud.—2 *Facie*

NOTE

^a *Mea festivitas*] Plant. Casina: 'Mea vita, mea festivitas, sine, amabo, ted amari, Meus festus dies.' Pricæus.

^e *Congermanescenti*] Congermanescere est quod apud Philonem (de Eva loquentem) γάρρωσθαι, καὶ ἀντι-

προσφύγγεσθαι. lib. περὶ Κοσμολογ. Pricæus. Congermanescens libido eleganter pro coalescenti et conso-
ciata usurpatur. Beroald.

^f *Propitiaris*] Placata sis et propitia. Beroald.

^g *Prima face*] Horam vespertinam

ra :⁴ tota enim nocte tecum fortiter et⁵ ex animo præliabor.⁶ His et talibus oggannitis¹ sermonibus inter nos,⁶ discessum est. Commodum meridies accesserat, et mittit mihi Byrrhæna xeniola,⁷ porcum opimum,⁸ et quinque gallinulas, et vini cadum in ætate pretiosi.⁹ Tunc ego, voca-

habitis discessimus. Vix meridianum advenerat, cum Byrrhæna mittit ad me munera hospitalia, pinguem suam, et quinque pullos, et cadum vini commendabilis

inepte in Mss. aliquot. Paulo ante in Palat. differtur. Id.—3 *Cub. tuum adiero.* Ita correxit veteris libri vestigia secutus. Vulg. in *cub. tu. adero. Ceto.* Et Bertin. et Pal. scribunt *adéro.* Wowerius. Sic infra pag. 74. (Ed. Colv.) *Sciopp. in Symb.* Flor. et Bert. *cubiculum t. adero.* Elmenh.—4 *Præpara.* Vulg. *compara.* Colvius. Fux. *præpara.* Roaldus. Flor. *compara.* Elmenh.—5 Copulam a Bertin. exulantem uncis inclusit Pricæus. *Oud.*—6 *I. n. Pith. a m. pr. in tuum.* Ascripsit vir doctus: Forte, *ita tum.* Dein *commodius* prave Guelf. sec. *Id.*—7 *Xen.* Per s exhibent Palat. Guelf. et Oxon. *Id.*—8 *Optimum.* Restituendum videri et hic et infra sæpius *opinum*, in Conjectaneis ad Frontinum indicavi. Male quoque distinctum, quod mox præcessit de capillis Potidis: 'Quid cum frequenti sobole spiritus cumulat verticem,' &c. Interpongo: *Quid? cum frequenti: eamque phrasim nimis sæpe Apuleio perisse observavi; sed longum mihi sit commemorare, tibi legere tædiosum. Proponere malo, quod paulo superius hoc eodem libro monere propemodum oblitus eram: 'Quin, inquit, etiam vel ipsam parentem tuam accedis et salutas. Vereor, inquam, ignotæ mihi fœminæ: et statim rubore suffusus rejecto capite restiti.' Tam liberaliter educatum ut iste erat Lucius, caput rejecisse, et, cum summa humanitate opus erat, maxime inhumanum, incivilem se præbuisse, non credimus, eoque restituendum, relecto capite.* Quod autem interpretes ad superiora illa: 'Vereor, inquam, ignotæ mihi fœminæ,' extrinsecus subintelligendum putat, me offerre vel tradere, vel aliquid simile; errorem animadvertis, quod illi in mentem non fuerint hæc Varronis, Sardis Venalibus: 'Non te tui saltem pudet, si nihil mei revereatur.' Item Afranii illud Compitalibus: 'Si non vereare, nemo vereatur tui.' Item alia ejusdem Afranii, Accii, et Pacuvii, quæ apud Nonium Marcell. de Numeris et Casibus. *Stewech. Porcum opimum.* Vulg. *porc. optimum.* Colvius. Flor. et Pal. *p. optimum.* Elmenh.—9 Fux. *v. c. invectorati p.* sed falso. *Roald.* Flor. *v. c. jam æ. p.* Sed nihil mutandum. *Elmenh.* Vide Pricæum, et supra, 'Gravis in annis.' Palat. Guelf. sec. inepte *speciosi*, ex frequenti etiam harum vocum confusione. *Oud.*

NOTÆ

significat, qua facies accendantur. *Beroald.*

⁶ *Præliabor*] Prælio scilicet Venero. Martial. 'O quæ prælia, quas utrumque pugnas, Felix lectulus et lacerna vidit!' *Beroald.*

¹ *Oggannitis*] 'Oggannire' et 'gannire' obmurmurare est. Et 'gannitio' apud Festum est 'querula canum murmuratio.'

⁷ *Xeniola*] Munera hospitibus mittere mos fuit, quæ a ξένος, quod hospitem significat, ξένια, et voce Latina civitate donata, xenia, et xeniola, hoc est, hospitalia, dicta sunt.

⁹ *Vini cadum in ætate pretiosi*] Cadus vas fuit vinarium, duodecim congiarum capax, figura torbinis, sen nucis pinem, quales fere videmus amphoras in cauponis ligneas ferreis

ta Fotide, Ecce, inquam, Veneris hortator et armiger Liber^m advenit ultro. Vinum istud sorbeamus hodie¹ [28] omne, quod² nobis restinguat³ pudoris ignaviam, et alacrem vigorem⁴ libidinis incutiat. Hac enim sitarchia navigium⁵ Venerisⁿ indiget sola, ut in nocte pervigili, et oleo lucerna, et vino calix abundet. Diem⁶ ceterum lavacro, ac dein⁷ cœnæ dedimus. Nam⁸ Milonis

*sua vetustate. * * Reliquam partem diei tradidimus balneo, ac deinde cœnæ:*

—1 *Sorb. hœd.* Inverso ordine Pith. Palat. et Fux. *Sorbeamus* Bert. Pith. Guelf. sec. *Id.*—2 Edd. Junt. utraque, et Aldi, qui: quod deberet valere, quo, sive, ut. Ad Liberum enim hæc non retrahenda videntur. *Id.*—3 Pal. *restringat.* Elmenh. Item D'Orvill. Oxon. Guelf. uterque solito errore. Adi Drakenb. ad Liv. l. x. 13. 'Studia verecundia legum restinguenda:' et alibi. *Oud.*—4 Fulvii V. C. *acrem virorem.* Sciopp. in Symb.—5 *Navigio.* Fux. *navigium.* Est ita o. p. 23. Beroald. *Roald. Navigium.* Bert. *navigio.* Sciopp. in Symb. *Elmenh.*—6 Margo scripti codicis: Al. *Demum.* Colvius. Palat. Bertin. *D. ceterumque:* et in marg. Guelferb. sec. *Oud.*—7 D'Orv. Fux. *ac dem.* Edd. ante Colvium, excepta Junt. post. habent cum Pith. *dehinc.* Pag. 30. 'Ac dehinc tunc demum Deophanes,' &c. *Id.*—8 Emendo: *Jam.* Simile Plauti Mercat. 'Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum

NOTÆ

circulis revinctas. Quanto autem in pretio fuerint apud antiquos vina vetera, videre est passim apud Plautum, Horatium, et alios.

^m *Veneris hortator et armiger Liber]* Ovid. 'Vina parant animos Veneri.' *Pricæus.* Augustinus, quod annotatu dignum est, lib. vi. de Civitate Dei, Liberum ex eo dici refert, quod mares in coeundo per ejus beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idem dicunt in fœminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, et hinc Libero virilem corporis partem in templo poni, fœmineam Liberæ: et ob hoc addunt, mulieres attributas Libero, et vinum propter libidinem concitandam. *Beroald.*

ⁿ *Hac enim sitarchia navigium Veneris, &c.]* Sensus est per metaphoram a navigantibus ductus, Venerem egere hac sola annona et alimento.

Sitarchiam enim dici voluerunt pro commeatibus et re annonaria: ut illud ex lib. Regum i. 'Panis deficit in sitarchiis nostris, et sportulam non habemus.' Dictio ex Græco ducta: siquidem apud Græcos *σῖτος*, cibus, *σῖτος*, frumentum, *σῖτος*, esculentus significat, &c. Ut autem sitarchiæ, id est, commeatus ratio cum primis habetur in navibus a nautis: sic Veneris navigium eget vino et oleo, perinde ac sitarchia. Nam vino libido exstimulatur; oleo lucernæ lumen alitur, qua amatores gaudent: tanquam pleniores sint voluptates nocturnæ, quas lucerna ardente oculis quoque usurpant. *Beroaldus.* Utuntur voce ista (sitarchiæ) Hieronymus in De Malchi Vita, Interpretes vetus i. Samuel. ix. 7. Chrysologus sermone xxxix. Scholiastes ad Sat. xii. Juvenalis. *Pricæus.*

boni concinnatitiam⁹ mensulam rogatus accubueram, quam pote tutus ab uxoris ejus aspectu, Byrrhænæ monitorum memor; et perinde in ejus faciem oculos meos ac si in Avernum lacum¹⁰ formidans² dejeceram. Sed, assidue respiciens præministrantem Fotidem, inibi recreabar animi;³ cum, ecce,⁴ jam vespera, lucernam intuens, Pamphile, Quam largus,⁵ inquit, imber aderit crastino.⁶ Et percontanti marito qui comperisset istud, respondit, sibi lucernam prædicere. Quod dictum ipsius Milo risu secutus, Grandem, inquit, istam lucernam Sibyllam⁷ pascimus,⁶ quæ? cuncta

nam, invitatus a bono Milone, assederam modica mensæ ejus, securus, quantum fieri poterat, ab intuitu ejus conjugis, recordatus scilicet consiliorum Byrrhænæ: et inspexeram ipsam trepidans eodem modo quo asperissam Infernum ipsum. Sed, cum perpetuo intuerer Fotidem, quæ nobis ministrabat, exhilarabar animo in ea contemplanda. Oborta jam nocte Pamphile aspiciens lampadem, Quam copiose pluet cras, inquit; interrogantique viro suo, unde hoc nuntiasset, respondit, hoc sibi prænuntiari a lampade. Quæ ejus verba Milo excipiens risu, Magnam, ait, vaticinatricem alimus hanc lampadem, quæ prospicit e candelabra tanquam e specula

venio.' Stewech.—9 Idem codex; concinnaticam. Colvius. Alii: concinnaticam. Elmenh. Concinnaticam etiam in Palat. Consumaciæ Fux. Reg. Mox vitiose cuberam Oxon. accubam Palat. accuberam Guelf. duo. Oud.—1 Pal. in latus curcum. Male. Elmenh. Deest in Editioni Junt. pr. Jam unum l. Par. In adunum latu Guelf. pr. In Avernum latus cumum Guelf. sec. Supra monitionum Oxon. Oud.—2 Idem codex, reformidans. Colvius. Reformidis in Guelf. pr. Formidinis Oxon. Reg. Fux. Oud.—3 Animo. Æque placet vulgata lectio, animi. Colvius. Animi. Sic recte Mæsti. Alii: r. animo. Male. Elmenh.—4 Concinnior visa lectio Palat. cum esset. Wow.—5 D'Orv. et Fux. large, et mox percontanti cum aliis. Imbris Guelf. sec. Oud.—6 Lucernæ Sibyllam pascimus. Manuscriptus: lucernam Sibyllam dicamus. Vulgati veteres: l. Sib. parimus. Colvius. Ex eodem Pal. codice scripseris, Sibyllam dicamus. Woverius. Fux. S. dicamus. Omnino recte. Roald. Bert. lucernæ abram. Sciopp. In Symbola. Lucernam S. pascimus. Alii, lucernæ S. Bert. lucernæ abram. Palat. Lipsii codex, Woverius, et Roaldus, dicamus. Elmenh.—7 In Guelf. pr. a m. pr. qui. Oud.—

NOTÆ

¹⁰ In Avernum lacum] Avernus lacus fuit Campaniæ prope Baias, sic dictus quasi *ἄσπερος*, hoc est, avibus carens, eo quod tetrīs suis exhalationibus supervolantes aves enecaret. Hunc Platoni dictum, et limen esse Inferorum creditum est, et sæpe sumitur pro ipso Inferno, quemadmodum hic.

⁹ Lucernam intuens, Pamphile, Quam largus, inquit, imber aderit crastino] Nempe, 'testa ardente videbat Scin-

tillare oleum, et putres concrevere fungos,' quod imbris imminetis signum est apud Virgil. lib. 1. Georgic. et apud Avienum in Arati Prognostica. Cujus rei rationem affert Plin. quod, cum aer humidus esse cœperit (quod fit imminente pluvia) favilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate, in lucernis residet, et quasdam velut fungorum imitatur imagines.

⁷ Sibyllam] Sibyllæ dictæ fuerant

coeli negotia et Solem ipsum de specula candelabri⁸ con-
tuetur. Ad hæc ego⁹ subjiçiens, Sunt, aio, prima¹ hujus-
cemodi² divinationis experimenta: nec mirum, licet modi-
cum istum³ igniculum, et manibus humanis laboratum,
memorem tamen⁴ illius majoris et coelestis ignis, velut sui
parentis, quid esset editurus⁵ in ætheris vertice, divino
præsagio et ipsum scire, et nobis enuntiare. Nam et Co-
rinthi⁶ nunc apud nos passim Chaldæus quidam hospes
miris totam civitatem responsis turbulentat,⁷ et arcana fa-
torum stipibus emerendis edicit in vulgum: qui dies copu-

quæcumque geruntur in celo, ipsumque adeo solem. Ego excipiens hæc verba, Sunt hæc, inquam, prima specimina hujusmodi vaticinationis. Nec mirabile videri debet, quod hæc flammula, quamvis admodum parva, et producta humano artificio, recordata tamen ignis illius majoris et ætherii, tanquam sui genitoris, præsagiat divinitus, nobisque significet quid ille sit producturus in fastigio coeli. Corinthi enim apud nos advena quidam Chaldaus perturbat nunc totam urbem admirandis prædictionibus, et exponit secreta fatorum apud plebem nummorum lucratorum

8 D'Orvill. rursus candelabri. Id.—9 Td ego delet Florent. Elmenh.—1 Plurima forte. Prima Colv. Quod nec rejicio. Cyprian. 'Quando statnerim nihil,' &c. 'mea priva sententia gerere.' Brant.—2 Hujusce. Vulg. hujuscemodi. Colvius. Bert. hujuscemodi. Elmenh.—3 Ms. istud. Sic eodem genere 'unctulum,' 'gustulum,' et similia. Colv.—4 Bas. 1. et 2. tum. Colvius. Fux. tamen: quod magis ad sensum. Roald. Et vere. Tamen abest a Palat. Dein et deest Oxon. Guelf. pr. Oud.—5 Flor. quis s. c. Elmenh. Cum Guelf. pr. In Pith. quis editur. Oud.—6 Corinthi. Reg. Fux. eorum. Tum Palat. et Guelf. sec. C. et apud nos. A Regio et Fux. exulat passim, a Pith. hospes. Id.—7 Turb. Ms. Ven. Bas. 1. turbulenta. Lib. ix. 'Adeo me strepitu turbulentat.' Colv. Mss. etiam Gutlferb. Palat. Par. Reg. Fux. cum Edd. Vicent. &c. dant turbulentat, quod bene correxit Beroald. Adde Stewech. ad Vegetii l. iiii. c. 15. et Ind. Oud.

NOTÆ

fatidicæ mulieres, quasi *Χοῦραι*, hoc est, Dei consiliorum participes. Milo hic Sibyllam jocose vocat lucernam futuri præsagam. Decem fuerunt Sibyllæ, quarum nomina vide apud Isidorum, Origin. lib. viii. De Sibyllis expecta eruditissimam clarissimi Viri Petri Petiti Dissertationem, in lucem propediem prodituram.

¹ *Chaldaus quidam hospes miris totam civitatem responsis turbulentat*] Horat. 'Irritat, mulcet, falsis terroribus implet, Ut Magnus.' Assyriorum Magi Chaldæi dicebantur, ex gentis voca-

bulo: est enim Chaldæa regio Asiæ, Arabiæ contermina, in qua Babylon magna civitas. Romæ genethiaci, qui et mathematici, futurorum prænuntiatores, somniorumque interpretes, Chaldæi vulgo dicti fuerunt: sive quod soli Chaldæi artes illas profiterentur: sive, quod eas professi se mentirentur Chaldæos, quo majorem sibi compararent auctoritatem. Horum quoque aruscatorum ars Firmico ars Chaldaica dicitur. Vide Gell. lib. xiv. cap. 1. et Sextam Empiricum.

las nuptiales² affirmet, qui³ fundamenta moenium perpetuet: qui negotiatori commodus, qui viatori celebris, qui navigiis opportunus: mihi denique proventum hujus peregrinationis [29] anquirenti,⁴ multa respondit, et oppido mira, et satis varia. Nunc enim gloriam satis floridam, nunc historiam⁵ magnam, et incredendam fabulam, et libros me futurum.⁶ Ad hæc renidens Milo, Qua,⁷ inquit, corporis habitudine præditus, quove nomine nuncupatus hic iste Chaldæus est? Procerus, inquam, et suffusculus,⁸ Diophanes⁹ nomine. Ipse est, ait, nec ullus alius. Nam et hic apud nos multa multis similiter effatus, non parvas stipes, immo vero mercedes opimas¹⁰ jam consecutus,

causa: verbi gratia, quis dies corroboret vinculum jugale; quis reddat fundamenta murorum æterna; quis dies sit opportunus mercatori; quis solennis peregrinanti; quis idoneus navigationibus. Denique, cum aciscitaretur ab eo quid mihi esset evenitum ex hoc itinere, plurima mihi respondit valde admiranda et multum diversa. Dixit enim nunc me comparaturum laudem præclaram, nunc scripturum amplam historiam, et fabulam incredibilem, et libros. Milo ridens ad ea, Quam, inquit, corporis staturam habet iste Chaldæus, et quomodo vocatur? Grandis est, inquam, et subniger, vocaturque Diophanes. Ipse est, inquit Milo, nec alius quisquam. Hic enim, cum plurima prædixisset multis ad eundem modum in hac urbe, comparavissetque nummos non paucos, quinimmo mercedes amplissimas, infeliciter ex-

~~~~~

—8 *Copulam nuptialem.* Ms. *copulas nuptiales.* Colv.—9 *F. manium exulat a Palat. Mox colubris in Pith. Oud.*—1 *Inquirenti.* Flor. *anq.* recte. Elmenh. Non ita, sed *acquirenti* in membranis Florentinis esse, e Coll. Lindembrogii enotavit Celeb. Wolfius. Quicquid sit, *anquirenti* bene ediderunt Scriverius et Floridas. Dein una Pith. Oud.—2 *Palat. nunc enim h.* Pro *incredendam* D'Orvill. *incredulam.* Pith. *incredulam.* Id.—3 *Facturum.* Flor. *futurum.* Elmenh.—4 *Quia* Guelf. a m. pr. Haud ineleganter est in Oxon. *Qua, inquit, qua c.* Vide supra. *Proditus* Fux. *Ille Chald.* in Reg. qui caret cum Fux. *mox rē inquam.* Oud.—5 Ms. *suffusculus.* Colvius. Sic fere Guelf. prim. Pith. *insuffus.* Palat. cum Guelf. sec. *suffusculus.* Par. *suffultus.* Item Pal. et Guelferb. sec. Id.—6 *Diafones.* Pith. *Diaphanes,* et mox *ei* pro *est.* Dein edidi, *similiter effatus,* ut in Mss. et Edd. Vett. non *eff. sim.* Sed Pal. et Guelf. sec. *affatus simul.* Id.—7 *Optimas.* Assentior Beroaldo scribenti, *opimas.* Colvius. Bert. et Pal. *optimas jam c.* Wowerius. Flor. *optimas jam c.* Elmenh. Vide supra, ad 'porcum opimum,' J. Rhoër. in Fer. Dav. p. 226. Mss. tamen plurimi conspirant in vitiosum *optimas.* Reposi etiam jam, auctoribus Mss. et Edd. antiquis. Exciderat ex Edd. Colv. et Vulc.

NOTE

² *Qui dies copulas nuptiales offermet,* a quibus dies tanquam a Chaldæis
qui, &c.] Cicero pro Murræna: 'Erant petebatur,' &c.
in magna potentia qui consulebantur,

Fortunam scævam, an sævam⁸ verius dixerim, miser incidit. Nam die quadam, cum, frequentis populi circulo conseptus,⁹ coronæ circumstantium fata donaret,¹ Cerdo quidam² nomine negotiator accessit eum, diem¹ commodum peregrinationi cupiens. Quem cum electum destinasset illi,³ jam deposita crumena, jam profusis nummulis, jam dinumeratis³ centum denariis, quos mercedem divinationis auferret;⁴ ecce quidam de nobilibus adolescentulus, a tergo arrepsens, eum lacinia prehendit,⁵ et conversum amplexus⁶

pertus est sortem sinistram, vel (ut verius loquar) crudelem. Quodam enim die, cum, circumdatus magna plebis corona, fata distribueret toti circulo se ambientium, mercator quidam, nuncupatus Cerdo, venit ad eum, poscens diem idoneum itineri suscipiendo. Quem cum elegeret, et designasset ei, discincto jam marsupio, jam deprompta pecunia, jam numeratis centum denariis, quos ipse tolleret in pretium vaticinationis; ecce quidam juvenis ex primariis, penetrans se pone ipsum per mediam turbam, arripit eum veste, cumque ipse se vertisset, amplexatur eum, et

~~~~~

Oud.—8 Vulg. Fortu. severam, an sævam. Ms. scenam. Colvius. Bert. et Rom. f. severam, an s. Elmenh. Bene Colv. cum in plerisque libris sit, sævam an sævam, solito errore: unde simpliciter in Oxon. Reg. et Par. forsan sævam miser incidit. Fux. fort. sævam jam m. i. Abest verius a D'Orv. In Bert. est melius. Oud.—9 Vulgo, septus. Elmenh.—1 Eum d. Mire hæc corrupta. Putarim recte restitui posse hoc modo: coronæ c. fata enodaret, Cerdo quidam negotiator accessit eum, diem com. pereg. cupiens prœvidere. Vocem prœvidere reposui ex Bertin. Flor. f. enodaret. Male. Lib. v. 'Conjugi præcepta sortis enodat infausta.' Elmenh. Cerdo quidam nomine, &c. Credere nequeo rō nomine ab ipso Apuleio esse, quippe assutum ab eo, qui dignus cerdoni Martialis servire perpetuum. Subdit ipsemet Apuleius paulo postea: 'Hæc eo narrante adhuc mæsto, cerdo ille negotiator nummulis suis correptis,' &c. Festus: 'Cercopa vocant Græci lucrari undique cupientem, quasi κέρπων, quem nos quoque lucrionem vocamus.' Stewech. Sic etiam Wowerius; quare unclis includere alii. Oud. Eum d. c. p. cupiens. Ignorat eum Ms. Colvius. Bert. p. sibi cupiens prœvidere. Elmenh.—2 Idem: eum cum electum destinasset ille. Colvius. Pal. Par. Fux. Guelf. sec. Qui cum, et ille iidem cum Guelf. pr. et D'Orv. sc. Cerdo. Illis Pith. Tum Pal. dispos. cr. item prorsus. Oxon. profusus. Oud.—3 Pal. Guelf. ambo, denum. Par. denunciatis. Id.—4 Ms. quos in merc. div. afferret. Roaldus. Mihi cede div. au. Bas. 2. editionem expressimus. Colvius.—5 Apprehendit. Vulgo, prehendit. Elmenh. Sic quidem Palat. Guelf. pr. ac Par. At Mss. ceteri et Edd. ante Elmenhorst. preh. quod æque probum esse, nemo sanus negaverit. Oud.—6 Vulg. conversus amplexusque. Ita, ut in veteri libro

NOTE

¹ *Fata donaret*] Elmenhorst. *enodaret*. At *donaret* melius longe exprimit plenariam illam, quam Magi sibi arrogant, potestatem: et fata quidem *donare* merito dici poterat Diophanes ille, cum dies suscipiendis

negotiis prosperos designabat.

² *Cerdo quidam*] Hoc loco Cerdo nomen est proprium mercatoris. Alias appellativum est viliorum artificum, autorum puta, atque aliorum hujusmodi lucro inhiantium, a Græca

exosculatur⁷ arctissime. At ille, ubi primum consaviatus⁸ eum, juxtim⁹ se ut assideret¹ effecit, attonitus et² repentinae visionis stupere, et praesentis negotii, quod gerebat, oblitus,^v inquit ad eum: Quam olim³ equidem exoptatus nobis⁴ advenis? Respondit ad hæc ille alius: Commodum vespera oriente. Sed vicissim tu quoque,⁵ frater, mihi memora, quemadmodum exinde, ut⁶ de Eubœa insula^x festinus enavigasti, et maris et viæ confeceris iter. Ad hæc Diophanes ille Chaldæus egregius, mente viduus, necdum suus, Hostes, inquit, et omnes⁷ inimici nostri, tam

basiat strictissime. Verum ille vicissim eum osculatus, simul atque jussit sedere prope se, perturbatus est admiratione qua ipsum affecerat subito conspectus amici; nec recordatus rei, quam tunc temporis gerebat, dixit ipsi: Quam pridem huc desideratus accedis, amice? Ille alter ad ea respondit: Sub ipsum vesperæ ortum. Sed tu quoque, frater, narra mihi invicem, quomodo tam celeriter navigaveris ab Eubœa usque Insula in hanc urbem, quaque ratione emensus fueris iter tum maritimum, tum terrestre. Ad hæc Diophanes ille vates eximius, rationis destitutus, et nondum ad se reverens, Inimici nostri, inquit, omnesque qui nobis infensi sunt,

scriptum, divinavit ante legendum Beroaldus. Colvius. Fax. et connoctum amplexus. Roaldus. Adde Mss. Reg. Flor. Gneff. ambos, Oxon. D'Orvill. &c. Oud.—7 Osculatur. Vulg. exosculatur. Colvius. Exosc. Sic Bert. Alii, osculatur. Elmenh. Editio Basil. exosculatur, quod magis placet. Brant.—8 Consabiatur. Consuaviatus Fax. Roald. Et sic Edd. Col. Scriv. Consabiatus de more D'Orvill. Gneff. et Palat. qui caret *v. eum*. Supra prius in Oxon. et Guelf. pr. Oud.—9 Juxta. Liber vetus noster, juxtim se, quod jam reposuerim. Vide Nonium, de quo nos etiam monuit amicissimus Canterus. Colo. in Add. Juxtim. Alii, juxta. Elmenh. Fax. juxta se ut assideret. Roald.—1 Ms. assideat. Al. assidat. Colvius. Flor. assidat. Elmenh.—2 Est. Bert. et. Recte. Elmenh.—3 Quam olim. Idem (Ms. Lips.) qn. Al. q. qn. Puto quando. Colvius. Male. Belgice, Hoe lang is het geleeden, dat, &c. Oud.—4 Pal. e. a nobis. Elmenh. In eo non comparat equidem. Mox Pith. illis aliis commode. Dein ad hoc Guelf. pr. Oud.—5 Sed v. tu q. Hic in Mss. Bertii. tres versus desiderantur. Elmenh.—6 Exinde ut. E. urbe Oxon. et Par. De Eubœa ins. Tum festine navi male D'Orvill. Guelferb. pr. Id.—7 In Par. est hospes et omnis, &c. Oud.—8 Duram. Bert. diram. Sciopp. in

NOTÆ

vote *adpos*, lucrum. Credo Latine verti posset, lucro.

^v *Præsentis negotii*, &c. oblitus] Scilicet, se vendere Cerdoni diem peregrinationis commodum.

^x *De Eubœa Insula*] Maxima hæc est ex Maris Ægei Insulis, adjacens Bœotia, atque ab ea divisa angusto freto, quod Euripum dixere, vocitata

olim Chalcodontis, et Macris, aut Macra, et Chalcis ob æs ibi reperiunt. Item Abantias, ejusque incolæ Abantes apud Homerum, et Asopis. Item Straboni Oche et Ellopia. Hodie vero Negroponte. Est et Eubœa Siciliae urbs Straboni; item alia urbs in ipsa Insula Eubœa, sed a mari absorpta.

diram,³ immo [80] vero Ulyxeam peregrinationem^a incidunt. Nam et navis ipsa,⁹ in qua vehabamur, variis turbinibus¹ procellarum quassata, utroque regimine² amisso,^a ægre ad ulterioris ripæ marginem detrusa, præceps³ demersa est: et nos, omnibus amissis, vix enatavimus. Quodcumque vel ignotorum miseratione,^b vel amicorum benivolentia contraximus,⁴ id omne latrocinialis invasit manus: quorum audaciæ repugnans etiam,⁵ cui nomen est Arisuatus,⁶ unicus frater meus, sub istis oculis miser jugu-

incurrant in peregrinationem tam ætiam, immo vere prorsus Ulyxeam. Nam et navigium ipsum, quo ferebamur, fractum diversis vorticibus tempestatum, detritum ambobus gubernaculis, difficulter compulsus in adversum litus, absorptum est voragine, nosque, omnibus bonis nostris perditis, ægre emerimus. Quicquid potuimus corrådere aut misericordia extraneorum, aut benignitate nostrorum amicorum, illud totum rapuit turba prædonum, quorum etiam impetui resistens unicus germanus meus, Arisuatus nomine, trucidatus est infelix ante hos meos oculos.

Symb. et Sesp. l. III. 4. *Diram*. Vulgo *duram*, male. Elmenh. B. M. tam *diram*. Putean. Adde Guelferb. utrumque, Flor. D'Orv. et Edd. ante Colv. cum Valc. et Wow. ac Flor. reponentem *duram* e Lips. cui consentit Oxon. Vide ad p. 26. Ed. Pr. 'Dirum exemplum.' Dein *Ulyxeam*, ut supra, rescripti fide Mas. et Edd. Vett. pro *Ulyss*. Fux. *ultriceam*. Palat. Guelf. sec. vitiosos *inciderant*, Fux. *inciderat*. Oud.—9 Palat. Pith. Fux. Par. *carent* *ip* *ip* *ip*. Id.—1 Ms. *tribulationibus*. Colvius. Unde suspicor *turbationibus*. Sed suspicor tantum. Brant.—2 Mang. *remige*. Putean.—3 Vulgarii, *præcipitio*. Colvius. *Præcipitio*. Fux. *præceps*. Roaldus. *Præceps*. Bertin. Ald. et Rom. *præcipitio*. Elmenh. Malim cum edit. Basil. *præcipitio*. Brant.—4 *Extraximus*. Scriptus, *traximus*: quod videtur esse *contraximus*. Colvius. Fux. *contraximus*. Roaldus. Bert. et Flor. *contraximus*. Elmenh.—6 *Etiam* deest Lips. Oxon. Palat. D'Orvill. Fux. Guelf. pr. Oud.—6 Cui n. est a. Vulg. nomine *Arisuat*. Scriptus etiam *Arysnotus*. Colvius. Bert. *Arisuatus*. Flor. et Palat. *Trisnotus*. Lipsii liber, *Arisnotus*. Elmenh.

NOTE

¹ *Hostes, inquit, tam diram, &c.*] Solenne, mala, quorum mentio incidisset, hostibus imprecari. Ovid. 'Hostibus eveniant convivia talia nobis.' Virgil. 'Erroremque hostibus illum.' Euphemismi genus erat malum omen averruncantis.

^a *Ulyxeam peregrinationem*] Noti sunt decennales Ulyssis errores, quorum spatio ea omnia, quæ Homerus in Odyssea canit, mala perpessus est: ut merito ab Ulyssea peregrinatione Apuleius laboriosi periculoque

itineris exemplam desumerit.

^a *Utroque regimine amisso*] Malo scilicet, et gubernaculo, quibus navis regitur.

^b *Vel ignotorum miseratione*] Solebant naufragi victum rogantes tabulam, in qua depictum esset suum naufragium, circumferre, quo obvios quosque ad misericordiam facilius commoverent. Vide Interpretes Horatii, ad initium Artis Poëtici: et Phædrum, lib. IV. Fab. de Simonide.

latus est. Hæc eo⁷ adhuc narrante mœsto, Cerdo ille⁸ negotiator, correptis⁹ nummulis suis, quos divinationis mercedi destinaverat, protinus aufugit. Ac dehinc, tunc demum Diophanes expergitus sensit imprudentiæ¹ suæ labem; cum etiam nos omnes circumsecus astantes² in clarum cachinnum videret effusos. Sed tibi plane, Luci domine, soli omnium Chaldæus ille³ vera; dixerit; sisque felix, et iter dexterum porrigas.⁴ Hæc Milone diutine sermocinante, tacitus ingemiscebam, mihiq; non mediocriter succensebam,⁵ quod ultro⁶ inducta serie inopportunarum⁷ fabularum, partem bonam vespere, ejusque⁸ gratissimum fructum amitterem. Et tandem denique devorato⁹ pudore, ad Milonem aio: Ferat suam Diophanes ille Fortunam, et spolia populorum^c rursum¹ conferat mari pariter ac ter-

Dum is adhuc referret ista valde tristis, Cerdo ille mercator resumtis prope suis denariis, quos decreverat dare in pretium prædictionis, statim se coniecit in pedes. Quo facto Diophanes tum denique excitatus agnovit quantum damnum sibi creavisset sua stoliditate, cum cerneret quoque nos omnes, qui eum circumstabamus, solutos in risum canorum. Verum opto, domine Luci, ut Chaldæus ille vera prædixerit tibi uni inter omnes, et ut sis fortunatus, et perficias peregrinationem tuam prospere. Milone narrante hæc prolixius gemebam apud me, et irascebar non leviter, quod, illato sponte mea contextu incommodarum fabularum, male perderem optimam partem vespere jucundissimumque fructum ejus. Postremo, insuperhabita verecundia, respondeo Miloni: Diophanes ille habeat sibi suam sortem, exponatque iterum tum mari, tum terra prædam populorum. At permitte mihi

~~~~~

7 *Eo deest a m. p. in Guelferb. pr. Oud.—8 Pith. illis. Id.—9 Ms. reptis. An raptis? Colv.—1 Impud. Col. imprudentiæ. Bas. 1. et Ven. impudicitia. Colvius. Impr. Fux. impudentia. Roaldus. Bertin. et Ald. imprudentia. Arnobius lib. iv. 'labem flagitiorum' dicit. Elmenh.—2 Nos o. circ. Vulg. nos o. circ. astantes. Expunxi postremum illud, jubente ita libro scripto. Sic legendum arbitror lib. iii. 'Inter tot millia populi circumsecus.' Græcismus est: πᾶρες οἱ πέποι. Colv. Circumsecus astantes. Td astantes additum ex Flor. et Bert. Elmenh.—3 Fux. iste. Pith. illis. Oud.—4 Ita Ms. Beroaldus olim reposuit: it. d. pergas: quam lectionem pleræque præ se ferunt editiones. Frustra. lib. vi. 'Iter retrorsum porrigens.' Colv. Iter dextre pergas. Fux. dextere porrigas. Roaldus. Bertin. dexter porrigas. Sciopp. in Symb. Dextram pergas. Rom. et Bert. d. porrigas. lib. vi. 'Iter retrorsum pergens.' Elmenh.—5 Mihiq; non m. succ. Hæc absunt a Florentinis. Elmenh.—6 Ms. ultra. Colvius. Item Palat. Guelferb. uterque, Pith. Fux. a quo abest quod. Oud.—7 Importunarum. Vulgatum, inopportunarum. Colvius. Pal. inopportunarum. Elmenh.—8 Ms. vespera ejus. Colv.—9 Reg. Fux. denotato. Oud.—1 R. idem. Al. tursum. Colvius. Fux. et cursum. Dein ac terræ par. in eodem. Oud.—*

NOTÆ

^c *Spolia populorum*] Pecuniam, quam emunxerit. suarum præstigiatarum ope populis

ræ: mihi vero fatigationis hesternæ etiamnunc saucio,^a da veniam maturius concedam cubitum. Et cum dicto facesso, et cubiculum meum contendo:³ atque illic deprehendo epularum dispositiones satis concinnas. Nam et pueris extra limen, credo, ut arbitrio nocturni gannitus ablegarentur, humi quam procul [31] distratum fuerat: grabatulum meum⁴ assistit⁵ mensula cœnæ totius honestas reliquias tolerans: et calices boni,⁶ jam infuso latice semipleni, solam tempe-

adhuc laboranti ex lassitudine hesternæ, ut citius eam cubitum. Et hoc dicto abeo, et peto meum cubiculum. Atque ibi offendo convivium ordinatum elegantissime. Lectus enim erat stratus servulis humi extra ostium longissime, puto, ut removerentur ab auditu nocturnarum vocularum. Astabat meo lectulo parva mensa onusta aut lautis reliquiis totius cœnæ, et crateres duo jam semirepleti infusa aqua, expec-

2 D'Orvill. non f. h. cum jam m. s. Par. Gnelserb. ambo, externa. Guelf. atque et Oxon. modo pro mihi. Ed. Junt. post. etiamnum. Sed vide supra. Id.—3 Fux. conscendo. Roald.—4 Nam et p. e. l. c. ut a. n. g. a. h. q. p. distractum fuerat meum grabatulum. Corrigendum autumo, atque in ordinem redigenda verba: Nam et pueri e. l. c. ut a. n. g. a. q. procul. Humi distratum fuerat meum grabatulum. Quod ad verbum distratum verbo non contendam. Nam et in Vegetio prolegus distractis suppositum fuisse distractis, ibidem ostendi. Addidi mendii originem inde esse, quod consonantem c multis locis inserere vel adimere solent librarii. Sciunt, qui membranas antiquas volutarunt. Ad hoc testis mihi Festus in 'Dumecta,' in 'Delectare.' Eodem modo sen more s literam inerebant, attestante eodem Festo in 'Dnsmosum.' Quinimmo et typographos Germanos, præsertim priores illos, id religiose secutos in variis codicibus observavi: adeo ut non tantum ob inventam præstantissimam atque utilissimam artem typographicam, verum eo quoque honorem habendum censeam, quod codices Manuscriptos Germana fide exprimere, quam in excudendis iis suo arbitrio maluerint nti. An non hinc in uno Apuleii exemplari Basileensi, præfactio, blactero, victricus, inchoactus, pro, præfactio, &c. et contra conditum pro, conductum: tum illa honestus, hostiatim, cohortus, ibidem clangulo, grassus, in quibus G pro C. Similiter et consonantes non geminatæ, in polutus, inaccessus, penatus. Præterea non levia quoque indicia scripturæ vetustæ typis fideliter reddita in benivolus, malivolus, in omnis, tris, puerilis, pro, omnes, &c. in anxius pro, anxius; contra in existimatio, pro, æstimatio; in aliis sexcentis, quæ in illa Editione diligens lector facile deprehendat. Stewech. Bapt. Pius in Sidonium testatur veteribus libris legi: Nam et pueri ipsius ad limina, credo ut a. n. g. a. humi quam procul distractum fuerat grabatulum. Sensus tamen, quem ex hac lectione elicit, idoneus non videtur. Sed magis est, ut assentiar Beroaldo, cujus sententiam hic secutus sum, quam vide apud ipsum. Colo. Locum hunc totum sic emendari recte putat Becichemus: Nam et puero extra limen, id est, famulo suo, quem nunc habebat, credo ut a. n. g. ablegaretur, humi quam procul distractum fuerat grabatulum, et meum assistit: &c. 'Meum,' grabatulum scilicet. Nostram lectionem veriorē puto. Vide Notas. Idem in Add. Sic et Schickeradus. Oud. Ablegarentur. Ald. oblegar. Male. Elmenh. Alegar. Guelf. pr. allegar. D'Orv. Par. prave: et mox hami Oxon. Oud.—5 Ms. astitit Colvius. Fux. astitit. Roald.—6 Bene Lipsius, bini. Bini, frigida et calida scilicet. Lucianus enim: Τράπεζα δὲ τῇ κλινῇ παρεστήκει, ποτήριον ἔχουσα. καὶ οἶνοι αὐτοῦ παρῆκτο, καὶ ὕδωρ ἑτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμὸν. Colo. Omnino scribendum,

riem sustinentes: et lagena⁷ juxta⁸ orificio cessim dehiscente⁹ patescens, facilis hauritu, prorsus¹ gladiatoriae Veneris antecœnia.^{2,4} Commodum cubueram: et ecce Fotis mea, jam domina cubitum³ reddita, jacta proximat rosa sarta,^{4*} et rosa soluta in sinu tuberante.⁵ Ac me pressim deosculato, et⁵ corollis revincto, ac flore persperso,⁶ arri-

tantes tantum admixtionem vini: et prope erat lagena, quæ dilatabatur ore paulatim patescente, et ex qua facile hauriri vinum poterat. * * * * * *Forte*

~~~~~

bini. Veram hanc emendationem præstabit Lucianus, cujus hæc verba: *Τῶ δὲ παύσι ἔξω δρόσπορο· τράπεζα δὲ, κ. τ. λ.* Bini igitur calices ad temperiem frigidae et calidae. Wower. *Cal. bini*. Sic vere magnus Lipsius. In Mstis et editis boni est, male. Bini inibi erant calices ad temperiem frigidae et calidae aquæ. Lips. Elect. i. c. 4. *Elmenh.*—7 *Palat.* et *Guelf. sec. Codd.* *laguna*: ut sæpe in Inscript. Vide T. Fabr. et Gud. &c. ad Phædr. F. xxvi. *Oud.*—8 *Juxta*. Ms. *ur̄*. Nescio quid sibi velit. *Colv.* Notat Colvius pro *juxta* legi in manusc. vetere *ur̄*. Et nescit quid sit. Ego inde lego *Lura*. *Et lagena lura cessim dehiscente patescens*. *Lura* est os cullei vel utris, teste Festo: ut illud orificio sit glossema τοῦ lura. Brant. Apage istam *luram*, quam ipso pro utre sumsit Lucilius. *Juxtim* potius esset refingendum; sed nihil opus. *Oud.*—9 *O. sensim d.* Ita hunc locum correxit olim Beroaldus. Ms. Ro. *officio cessi in deascento*. Bas. l. *orificio cessi de ascento*. Verum putarim: *cessim dehiscente*. *Cessim*, id est, retro. Alfenuus JC. 'Interim superius plostrum cessim ire cœpit.' l. lxx. D. ad L. Aquil. Martianus Capella l. viii. 'Cessimque formidantes Abeunt pedes tremore.' *Colv.* *Sensim*. Fux. *casim*, recte. Roald. *Cessim dehisc.* Flor. *cesim d. Rom. officio cessim deascento*. Aldus, o. *sensim d.* male. Vide Indicem. *Elmenh.*—1 *Prorsus* exulat a Palatino. *Oud.*—2 *Antecœnia* mavult Lipsius, quem adi Cent. i. Epist. lxx. ad Bonavent. Vulcanium. *Bravt.* Corrupte D'Orvill. *gladiatorem V. antecœnia*. Præfero terminationem *ia*. Nam apud Macrob. l. ii. S. c. 9. sunt duæ voces: 'Ante cœnam.' *Guelf. pr. antecœnia*. *Oud.*—3 *Cubito*. Flor. et Rom. *cubitum*. *Elmenh.*—4 Omnes editiones, excepta Bas. l. *jacta pr. rosa ser.* Colvius. Schickleradus: *tacta p. r. s.* Lucianus: *τὴν δὲ στεφανῶν ῥόδα πολλὰ κατεπέταστο· τὰ μὲν ὀρθῶς γυμνὰ καὶ αὐτὰ, τὰ δὲ λαλόμενα, τὰ δὲ στεφάνους συνεπλεγμένα.* *Rosa sarta*. Flor. et Bert. r. *sarta*. *Elmenh.*—5 *Abeat* copula a Fux. *Oud.*—6 *Prosperso*. Lege, *persperso*. Wower. Fux. *persperso*. Roaldus. Vulgo, *prosperso*. *Elmenh.* *Persperso* etiam in meis. *Perpleasso* Palat. et *Guelf. sec.* Ex veteri lectione *prosperso* facere etiam possia, et forsitan rectius, *præperso*.

NOTE

⁴ *Antecœnia*] Novator verborum non minus eleganter quam licenter appellat lagenam Veneris antecœniam, tanquam prægustatio quædam sit, et præludium, ac præparatio ad palæstram Veneriam exercendam. Beroaldus.

⁴ *Jacta proximat rosa sarta, &c.*] Lo-

cus varie vexatus. Legendum forsitan *juxtim proximat*. Infra hoc libro, 'Dumque jam juxtim proximamus.' Sarta et soluta hiæ, ut et iv. 'Floribus sertis et solutis apprecantur.' Sertis in coronam intellige. *Pricans*.
⁵ *Tuberantis*] Tumescente. Beroald.

pit poculum, ac desuper aqua calida injecta porrigit bibam :⁷ idque modico prius quam totum exsorberem,⁸ clementer invadit : ac relictum⁹ paululatim¹ labellis minuens, meque respiciens, sorbillat² dulciter : sequensque et tertium inter nos vicissim et frequens alternat poculum. Cum ego jam vino madens, nec animo tantum, verum etiam corpore ipso ad libidinem inquires³ alioquin et petulans, etiam saucius paulisper inguinum fine,⁴ lacinia remota,⁵ impatientiam

Oud.—7 *Porr. uti bibam.* Fux. *porr. bibam.* Eleganter, et ita in Ald. Roald. Sola Ed. Bas. pr. inserit ut, contra Mss. O. ac morem et elegantiam Nostri aliorumque, de qua sæpius dictum est. Oud.—8 *Idque modicum.* Priusquam totum exsorberem. Sana hic omnia esse possunt, sed aliis : non etiam mihi, cui nusquam non hæret aqua. Quid ergo? Nihil certi queo : tantum transposuerim interpunctiones ad hunc modum : *porrigit bibam : idque modicum, priusquam exsorberem, clem. i. Modicum* hic non proletario ponitur intellectu : sed pro, statim, et paulo post. Utitur sæpius. Supra l. i. 'Et cum dicto rursum foribus oppessulatis intro capessit. Modico deinde regressa, patefactis ædibus, Rogat te, inquit : intetuli me.' Sic enim eum locum constituo. Nam vulgo, quod legitur, *intetuli me*, natum ex eo, quod præteritorum in compositis augmentum ignorarent verveces isti librarii. Grut. in Susp. iv. 9. Gruterus ita hunc locum interpungit : *p. bibam : idque modicum, priusquam totum exsorberem.* Elmenh. *Lego, bibam. Idque modico priusquam totum exsorberem.* Brant.—9 *Reliquum* in D'Orvill. Oud.—1 Ms. *pillulatim.* Al. *pullulatim.* Arbitror scriptum fuisse antiquitus, *pollulatim.* Titinnias : 'Pollum addito ad laudem præfiscini.' Colo. Fux. *pillulatim*, sed corrupte, ut videtur. Roald. *Paulatim.* Palat. *pullatim.* Rom. *pullulatim.* Recte. Plantus Asinaria, Scena : 'Unumquodque istorum,' &c. 'Ubi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo usque eratit.' Matius apud Agellium Noct. Attic. lib. xx. c. 11. 'Columbatim labra conserens labris :' ubi Scaliger *columbulatim* sive *columbiatim* legit. Elmenh.—2 Ms. *sorbilla.* Editio vetus *sorbilat.* l. iii. 'Sorbillantibus saviis.' Glossæ veteres : 'Ρορδ, sorbillo, voro.' Colo. Palat. Pith. *sorbilla.* Par. *sorbrillia*, inepte. Oud.—3 *Inquietus.* Sic emendat Beroaldus, et ei astipulatur scriptus codex. Col. *inquires.* Bas. i. Ven. et Rom. *inquiens.* Faciebam *iaciens.* Notat alibi Festus de scropha inciente, id est, cujus uterus, ni fallor, jam incipit incitari. Nec latius explicare me ætatis meæ verecundia sinit. Postea etiam legi *inhians.* Ut l. vii. 'Et, humi prostratis illis inhians, illieltas atque incognitas tentat libidines :' item alibi similiter. Colo. *Inquires.* Beroaldus : *inquietus.* Priapeia : 'Et inquietus inguina arrigat tumor.' Colvius, *iaciens*, male. Vide Indicem. Elmenh.—4 Fin. Ms. Bas. l. et Beroaldus ipse, *sane* : quem secuti alii. Venet. *sine.* Denique optime posteriores, *sine.* Legebat ex corrupta illa lectione etiam Lipsius, *sanie.* Colvius. *Sane lacinia remota.* Fux. *sine lacinia remota.* Sed frustra. Roald. Vulgo, *sane.* Lipsius, *sanie.* Sed nihil mutandum. Sallustius in Fragmentis Histor. l. v. 'Fine inguinum ingre-

NOTE

⁷ *Paulisper inguinum fine, lacinia remota*] Illud 'inguinum fine' rectissime ex Sallustio (cujus et nos locum annotaveramus) Elmenhorstius

explicavit. Sumit ab eodem scriptore Noster et vocem 'inquires,' id est, inquietus : sic 'Impes, impetus' in Vet. Glossario. *Pricæus.*

Delph. et Var. Clas.

Apul.

K

Veneris^b Fotidi meæ monstrans, Miserere, inquam, et subveni maturius. Nam, ut vides, prælio, quod nobis^c sine feciali^d officio^e indixeras, jam proximante vehementer intentus, ubi primam sagittam^f sævi Cupidinis in ima præcordia mea delapsam excepi, arcum meum en! ipse vigor attendit,^g et oppido formido, ne nervus rigoris^h nimietate rumpatur.ⁱ Sed, ut mihi morem plenius gesseris, ineffusum^j laxa crinem, et, capillo fluenter undante,^k ede^l complexus amabiles. Nec mora, cum omnibus illis cibariis vasculis^m raptim remotis, laciniis cunctisⁿ renudata, crinibusque^o dissolutis ad hilarem lasciviam, in speciem Veneris, quæ marinos [32] fluctus subit,^p pulchre reformata; paulisper

~~~~~

diuntur mare.' *Elmenh.*—5 Nobis deest Bertin. *Oud.*—6 Ita ex scripti libri auctoritate correximus: ut et quosdam suo tempore legisse, testis Beroaldus. *Vulgati, final.* Proverbialis hic sermo. *Arnobius l. i.* 'Hoc enim primum efficiendum est ei, qui nos arguit, perpetuas et jugas calamitates fuisse has, nunquam omnino respirasse mortalia, et sine ullis, ut dicitur, feriis, multiplicium formas sustinuisse discriminum.' Prælium, quod sine feriali officio indixeras; id est, sine induciis. *Varro lib. Rerum Humanarum:* 'Induciæ sunt belli feriæ.' *Colv.* Ingeniosissimus vir et omni laude major, Dominicus Baudius, animæ dimidium meæ, legendum sibi videri aliquando significavit: *fecialis.* Wow. Malim *feciali.* *Sciopp. in Symbola. Fecialis.* Sic recte disertissimus Baudius. In *Flor. est, feciali,* in *Rom. final.* Bert. *feriali:* in *Aldo, final.* *Elmenh.* Leg. videtur *feciali.* *Putean.*—7 *Pal. Oxon. sagittam:* et *Pal. Cup. avi.* *Guelf. pr. scavi.* *Fux. dilapsam.* *Oud.*—8 *Vulgati, vigore tetendi.* *Colvius. Vigore tet.* *Fux. vigor attendit.* *Roaldus. Vigor attetendit.* Bert. *Rom. et Aldus: ipse vigore tetendi.* *Elmenh.*—9 *Pith. vigoris.* *Oud.*—1 *In effusum.* Coniunge *ineffusum.* *Putean.*—2 *Vulg. cap. fluente undanter.* *Colvius. Fux. fluenter undante.* *Roaldus. Rom. Bert. et Ald. c. fluente undanter.* *Elmenh.*—3 *Palat. edas complexus.* *Elmenh.* *Guelf. sec. edea.* *Oud.*—4 *Cum cib. v.* Idem, *cum omnibus illis cib. vas.* *Colvius. Bertin. o. i. c. vasantes.* *Male. Elmenh.*—5 *Cunctis suis.* *Suis deest in Ms. Cole.* Tò *suis* abest a *Pal. Elmenh.* Delevi tò *suis* auctoritate Mstorum, in quibus et *D'Orv. Oxon. Par. Fux. Oud.*—6 *Pith. crinibus quam.* *Id.*—7 *Rom.*

NOTÆ

^b *Impatentiam Veneris]* Juvenal. 'Tunc prurigo moræ impatiens.' *Pricæus.*

^c *Sine feciali offitio]* Ritum belli per Feciales denuntiandi vide apud *Livium, lib. i. cap. 33.*

^d *Arcum meum, &c. vigor attendit]* Hinc 'tentum alioior' in veteri Onomastico. *Pricæus.*

^e *Ne nervus rigoris nimietate rumpa-*

tur] Bene hic 'rumpatur.' *Donatus* ad *Phormionem:* 'Immoderate plerumque vires, adducendo arcu, non telum incitant, sed nervum rumpunt.' Et alibi ad eandem *Comædiam:* 'In nervum ibit. Proverbio tracto a sagittariis, cum vis conatusque tendentis arcum non in volatum teli, sed in ruptionem nervi expetatur.' *Pricæus.*

etiam glabellum feminal rosea palmula^m potius obumbrans de industria, quam tegens verecundia,⁸ Præliare, inquit, et fortiter præliare: nec enim tibi cedam, nec terga vertam.⁹ Cominus in aspectum,¹ si vir es, dirige; et grassare² navi-

~~~~~  
subitat. Colvius. Elmenh.—8 *Glabella femina, vel rosea palla (potius) obumbrans de industria, &c. Verecunda.* Si quid video, scripsit Apuleius, absque illa particula (*potius*): *obumbrans de industria, quam tegens verecundia.* Stewech. *Glabellum feminal.* Sic hunc locum eleganter elegantissimus Lipsius restituit: et nos illum sequi non dubitavimus. Poterat nos eo etiam fere ducere veteris libri scriptura, *glabellum*, al. *glavellum, feminea*; vulgatorum quorundam, *glabella femina vel rosea, &c.* Usus hoc Noster etiam Apologia prima. Sed adi Lipsium Elector. l. II. Beroaldus primus pro *verecundia* reposuit *verecunda*. Sed eum corrupta lectio in prioribus decepit. Putavit enim ad illud '*glabella femina*' referendum: et genitalia muliebria denotari non animadvertit. Mecum hic sentit et doctrina et genere maximus vir, J. Doua a Noortwyck, qui idem antea sibi notatum indicavit. *Colv.* *Glabellum feminal rosea palmula.* Ms. Fulvii: *glabellum femem vel rosea palm.* Wowerius. *Glabella femina vel rosea palmula potius, &c. verecunda.* Fux. *glavellum feminea, vel &c. verecundia.* Corrigo, *glabellum interfeminium velamento rosea palmula, &c. verecundia.* Hunc locum notavit idem Apuleius pag. 181. his verbis: '*Sed enim feminal nullo pacto repens munditer dicere, ad mea scripta confugit, quia, ut e quodam meo libro legit, interfeminium tegat et femoris objectu et palmæ velamento.*' Errat Lipsius, qui hoc loco *feminal* legit, et *rosea palmula*, adducto etiam in suam rem eodem Apulei testimonio ex Apologia: sed plane liquet, eum suo sibi ferro jugulum petere. *Roald.* *Glabellum feminal rosea palmula p. o.* Elegans sane lectio, hoc est, auctore suo Lipsio digna. Sed Ms. legit: *glabellum femem vel rosula palmula, &c.* Sciopp. in Symbola. *Glabellum feminal rosea palmula.* Sic est in Florentino, quod etiam in mentem venit Lipsio Elect. II. cap. 21. Bertinus legit, *glabella vel rosea p.* Rom. et Aldus, *glabella femina vel rosea.* Fulvii liber, *glabellum farnem vel rosea palmula.* Roaldus, *glabellum interfeminium velamento rosea palmula.* Quod non sperno. *Elmenh.*—9 D'Orvill. *vertam, male.* Oud.—1 *Videri possit Cominus sufficere, et illud in aspectum ut glossema removendum.* Pro *dirige* Bas. 2. et Ber. *dirigere.* Colvius. *Cominus in aspectum dirigere.* Antiquissimi libri: *Cominus, si vir es, arrigere.* Alii: *Cominus dirige te.* In plerisque libris, quibus usi sumus, desunt illa, *in aspectum*, et sane glossema præferunt vocis *Cominus*. Liberabo igitur eraditos molestia, quam in emendandis illis verbis sustinuerunt. *Wow.* *Tò in aspectum* ignorat Palatinus, et poterit abesse. Si quis tamen retinere voluerit, omnino legat censeo, *Cominus in os spatiam.* Vide Pitheum ad Petronium pag. 171. Graterum Suspici. lib. IV. c. 11. *Elmenh.*—2 *Scriptus liber, grassare, ἀρξάνει.* Ex hoc multisque aliis similibus e vetustissimo codice descriptum nostrum hoc exemplar videmus. Ipsum ex vetustissimis non est. *Colv.* Item Pal. Oxon. et Guelferb. de more librariorum medii ævi. Vide Drak. ad Liv. lib. VI. c. 25. et milles. *Graviter* D'Orv. *gnaviter* Edd. ante Colv. ac Guelf. sec. a m. s. varietate etiam per-

NOTÆ

^m *Glabellum feminal rosea palmula*
 Codex Ms. meus *glabellum feminal*
vel ros. pal. &c. quæ certe scriptio
 proxime a vero abest. Lege ex compendii vestigiis *velamento rosea pal-*

mula. Pricæus. '*Glabellum feminal*' intellige muliebri pudendum, quod Fotis meretricio more depilaverat.

ter, et occide moriturus.^a Hodierna pugna³ non habet missionem.^o Hæc simul dicens, inscenso grabatulo, super⁴ me sensim⁵ residens, ac crebra⁶ subsiliens, lubricisque gestibus mobilem spinam quatiens, pendulæ Veneris fructu⁷ me satiavit; usque dum, lassis animis et marcidis artubus defatigati, simul ambo corruimus inter mutuos amplexus⁸ animas anhelantes. His et hujuscemodi⁹ colluctationibus ad confinia lucis usque pervigiles egimus, poculis interdum lassitudinem refoventes, et libidinem incitantes, et voluptatem integrantes. Ad cujus noctis exemplar similes astruximus¹ alias plusculas. Forte quadam die² de me magno opere³ Byrrhæna contendit apud eam cœnulæ⁴ interes-

die quodam Byrrhæna me rogavit enixe ut adcessem parva cœna apud se; cumque

~~~~~

petna. Oud.—3 Pal. *Hodiernum*. Elmenh. Immo in Palat. et Parmæno ac Guelf. sec. a m. pr. est *Hodierna sine pugna*. Et forsân elegantius et quasi e formula omittitur. In Guelf. pr. *Hodiernam non habet* m. Oud.—4 Bert. *subter*. Elmenh. Paulo ante *anseris* D'Orvill. vitiose. Adi Pric. et Comm. ad l. viii. p. 163. et l. ix. non procul a fine. Oud.—5 *Sensim* nullius hic videtur usus. Vide, num substitui possit, *cossim residens*, id est, sarcinatorum in modum pedibus complicatis. Cur? cogites quisque secum. Addam tamen locum Pomponii Pocarî: 'Hoc sciunt omnes, quantum est, qui *cossim* cæcant.' Ista poteram, fateor, tacuisse. Sed, si medicis licet partes, quas abscondit sinus, contrectare, sicubi remedium flagitant, quidni mihi liceat verba? Grut. in *Susp.* Assentior clariis, et eruditiss. viro Jano Grutero, qui legendum censet: *cossim residens*. Wow. Assentior eruditissimo Grutero rescribenti, *cossim residens*, quem vide *Susp.* l. iv. c. 21. Elmenh.—6 *Crebro*. Bas. 1. et Beroald. *crebra*. Al. *crebre*. Colvins. Bert. et Flor. *crebra*. Elmenh.—7 Flor. *frictu*. Id.—8 D'Orv. *complexus*: ut supra, frequenti permutatione. Oud.—9 Oxon. et Edd. Vic. Ber. Junt. utraque, Ald. Colin. *hujusmodi*. Pejus D'Orv. *hujus*. Vide supra ad p. 28. Ed. Pric. Id.—1 Reg. Fux. perperam *astruximus*, et pro *plusc.* Palat. *poculus*, q. *paucul.* Id.—2 *Exulat die* ab Ms. Par. et Ed. Junt. post. per seq. *de*, ut legendum videbimus. Id.—3 *De me magnopere*. Alii, *mecum* m. Bertin. *de mecum magno opere*. Elmenh. Sic etiam Pith. *De me mag.* rescribendum omnino, auctoribus Mas. Flor. Reg. Fux. D'Orv. Lips. ex Coll. Voss. Palat. Oxon. Par. et Ed. Junt. post. *Mecum* rescripsere, quia exciderat *de*, ob præcedens 'die:' uti contra *de me contendit* dicitur, ut l. vi. p. 120. 'Petit de te Venus:' ubi vide.

NOTÆ

^a *Et occide moriturus*] Non intelligit locum hunc Pricæus, qui aut loco et vult reponi, et *occide*, penultima correpta, legi. Nodum in scirpo quærit. Occidit moriturus qui suo telo mortem illam Veneream amicæ simul et sibi consciscit.

^o *Non habet missionem*] Antiqui vocabant pugnam sine missione, cum gladiatores ea lege descendebant in arenam, ut neutri fas esset petere missionem, sed necessum eo usque dimicare, dum alter caderet. Lipsius Saturnal. ii. cap. 21.

sem: et, cum impendio excusarem, negavit veniam. Ergo igitur⁵ Fotis erat adeunda, deque nutu ejus consilium, velut auspiciū,^p petendum. Quæ, quanquam invita quod a se ungue latius⁶ digrederer, tamen comiter amatoris militis brevem commeatum^q indulxit.⁷ Sed heus tu, inquit, cave regrediare cœna maturius.⁸ Nam vesana factio nobilissimorum juvenum pacem publicam infecit:⁹ et passim

valde me excusarem, dixit se non ignoturam mihi nisi venirem. Convenienda igitur erat Fotis, petendumque erat consilium, tanquam auspiciū, ab ejus voluntate. Quæ, licet aggre ferens quod ab ipsa discederem latius ungue, benigne tamen mihi concessit exiguas inducias belli amorii. Verum heus tu, ait, vide ut cito redeas a cœna; nam furiosa cohors primariorum adolescentum perturbavit bran-

.....

Oud.—4 Ms. *ov. ejus*. Colvina. Inserunt *ejus* quoque Reg. Fux. nterque Guelf. Pal. Par. D'Orvill. Interesse Reg. Par. Fux. Pith. Guelf. uterque. *Oud.*—5 Fux. *Ergo tibi F.* Ergo mihi *ωαδωκερ* lepidissimum. Roald.—6 Ms. *lunius*. Infra l. x. 'Ungue latius a se discedere passa est:' et l. xi. 'Nec tamen sinebat me animus ungue latius indidem digredi.' Ex Plauto hic loquendi modus. Anularia: 'Si hercle tu ex istoc loco Digitum transversum aut unguem latum excesseris.' Bene in hoc correxit Triummm et Mostellariam, me judice, decus nostrum, Lipsius Antiq. Lect. lib. i. *Colv.* Mox comiter deest D'Orvill. *Amatorum* Edd. Ber. Bas. pr. *Amat* viz Coll. Voss. Cod. Lips. *Oud.*—7 B. *indixit*. Potean.—8 Ex mente Fotidis reponendum *immaturius*. Nolebat enim ipsa tardius redire Apuleium a cœna propter metum grassatorum. Itidem libro sexto Venus inquit: 'Sed hand immaturius redito.' Cicero III. Offic. 'Venit ipse mature.' Vide Nonium in 'Maturare.' Emendare conabar Accii versus Menalippo apud Nonium in 'Maturum': 'Est res aliqua, quam præsentē his prius maturare institit:' qui vulgatur, *quæ præsentē his prius mature ins*. Stewech. Ex Fotidis mente reponit ille *immaturius*. Nolebat enim ipsa tardius redire Apuleium a cœna propter metum grassatorum. Ratio equidem vera: sed et eadem manebit, quamvis sua sibi relinquamus Auctori verba. Quippe 'cave' positum videtur pro, vide et cautionem adhibe. Nec istud ex meo sensu pronuntio, sed auctoritate ipsius Lucii nostri subnixus. *Grut. Susp.* iv. 13. Stewech. *immaturius*, male. Vide Gruteri Suspiciones. *Elmenh.* Adde Sciopp. *Susp. Lect.* i. 6. et *Pricæum*. Infr. p. 36. 'Cave, cadaver probe custodias: i. e. vide, cura, ubi male vulgo inseritur ut. In Oxon. *regrediare*. *Oud.*—9 E membranis hæc lectio: quomodo etiam fere emendat Beroaldus. Bas. 1. et Rom. *pax publica infecta*. Col. *pax publ. infecta*. Etiam in prioribus exigua variatio; *vesana factione nob. juv.* Ald. et Basileensis editio postrema. Fux. Nam v. f. n. j. p. *publicum infecit et p.* Roaldus. Flor. Bert. et Roman. *pax pub-*

NOTE

^p *Velut auspiciū*] Sicut nihil gerere alicujus momenti solebant Veteres, quin prius anspicarentur; sic non audet noster Lucius cœnatum foras ire, quin Fotidis suæ nutum prius consulat, qui omnium avium

ipsi instat est. De auspiciis ceterisque ad augures spectantibus, vide Rosin. Antiquit. Roman. lib. III.

^q *Brevem commeatum*] Quo se ad Byrrhænæ cœnam conferret.

trucidatos per medias plateas videbis jacere; nec præsidi-
dis¹ auxilia longinqua levare civitatem tanta clade pos-
sunt. Tibi vero² fortunæ splendor insidias, contemptus
etiam peregrinationis³ poterit afferre. Fac sine cura sis,
[33] inquam,⁴ Fotis mea. Nam, præter quod epulis alienis
voluptates meas anteferrem, metum etiam istum tibi de-
mam⁵ maturata regressione. Nec tamen incomitatus ibo.
Nam, gladio solito cinctus altrinsecus, ipse⁶ salutis meæ
præsidia gestabo. Sic⁷ paratus cœnæ me committo. Fre-
quens ibi⁸ numerus epulorum,⁹ et, utpote apud primatem

*quillitatem publicam : et videbis hinc inde homines interfectos stratos in mediis
vis, nec præsidia præfecti provincia, utpote longius distantia, queunt sublevare
urbem tanta calamitate. Claritas autem tuæ fortunæ poterit tibi creare insidias,
et peregrinitas tua poterit te reddere despicabilem. Secura esto, inquam, mea
Fotis. Nam revertar mature, non tantum quia præpono mea gaudia convivii
aliorum, verum etiam ut auferam tibi istum timorem. Nihilominus non illuc pro-
ficiar solus. Feram enim mecum tutamenta mea vita, appenno nimirum con-
sueti esse ad alterum latus. Sic instructus confero me ad cœnam. Multi aderant
convivia, tique principes urbis, quales decebat esse apud primariam mulierem.*

*****

*lica infecta passim. Alii, p. p. infestat. Elmenh.—1 B. præsidiis. Putean.—
2 Par. Cod. Omnibus vero. In Pal. spendor. Oud.—3 Scribe meo periculo :
peregrinatio. Stewech. Jacet hic sermo. Forte ita sublevandus et inter-
pungendus : Tibi vero Fortuna splendor insidias, contemptus etiam peregrinatio
poterit afferre. Natio peregrini, id est, natio peregrina et extraria : tu natus
peregrini, tu peregrinus. Peregrini in loco, peregre ad locum est, ut scribit
Charisius ex Plauti Persa. Præclara emendatio C. V. Jac. Cnjacii Institut.
Justin. lib. 11. Tit. de Hæred. Institut. §. ult. 'Ii, quos nunquam testator
vidit, hæredes Institui possunt: velut si fratris filios peregrini natos, igno-
rans qui essent, hæredes instituerit.' Colo. Forte : splendor insidias, con-
temptus etiam peregrinato vis poterit afferre. Sciopp. in Symb. et in Susp. Lect.
1. 6. Puto legendum : c. e. peregrinitatis. Elmenh.—4 Mss. D'Orv. Pith.
Palat. Reg. Fux. Guelf. uterque, et Edd. ante Colvium, inquam, sis. Guelf.
sec. mea Fotis. Oud.—5 Pith. demeæ. Fux. denostra. Id.—6 Pith. et ipas.
Id.—7 Sicque. Vulg. Sic. Colvius. Lipsiano Cod. accedit solus forsitan
Flor. cum Edd. Colv. Vulc. Wow. Perperam. Vide ad pag. 25. Ed. Pric.
'Sicque iudicii,' &c. Oud.—8 In Oxon. tibi. Id.—9 Vulg. epulorum. Col-
vius. Non nisi, operum vitio, in Edd. Colin. Bas. sec. Epulantium Fux.*

NOTE

¹ *Contemptus etiam peregrinationis*] Pric. [tacite, parenthetice addit Oudendorpius, dum hæc citat,] mutat et legit, *contemptum etiam peregrinatio*, quod expressi in interpretatione. At nihil mutata est opus, nisi forte pro *peregrinationis* reponas *peregrinitatis* (quod etiam video Elmenborstio pla-

cuisse) ut sensus sit: Contemptus etiam, in quo vulgo sunt peregrini, poterit insidias tibi parare. Sic etiam apud Lucianum non ancilla hospitibus, sed Abroæ matrona, Byrrhænæ Apuleianæ personam sustinens, Lucio dicit, *Καὶ ἔσθ' ὁ πρῶτος εὐκαταφρόνητος*, 'Peregrinus facile-contemnitur.'

foeminam, flos ipse civitatis. Et opipare citro¹ et ebore nitentes lecti, aureis vestibibus intecti;² ampli calices, variae quidem gratiae,³ sed pretiositatis unius.⁴ Hic vitrum fabre⁴ sigillatum, ibi crystallum impunctum;⁵ argentum

Dapes erant copiosae et laetae, et lecti ebore splendentes, aperti stragulis aureis, crateres valde capaces, diversae quidem opulentiae, sed ejusdem pulchritudinis. Hic est vitrum eleganter configuratum, ibi crystallus distincta variis punctulis;

~~~~~

Oud.—1 *Opipares cibi.* Ibidem, *opipares citro.* Colvius. Fux. *opipares cibi citro et ebore* n. l. verissime, vel ingens fuisset τῆς λαΐας ἡδονῆς. Roald. Et op. citro legit unus Flor. et Bertinus. In aliis tamen est cibi, Elmenh.—2 *Intecti.* Bert. *intecti.* Elmenh.—3 *Ms. variæ q. gratia.* Sciopp. in Symb.—4 *Vulg. affabre.* Plautus: 'Hoc lepidum est, hoc factum est fabre:' et Noster alibi. Antidamas Moralibus: 'Fabre compactum animal hominem quis ferat sic esse pecunatum? quis averruncasset arietinas hominum mentes:' quem locum, ut emendarem, hic protuli. Est autem apud Fulgentium Placiadem. Colo. *Affabre.* Fux. *fabre.* Roald.—5 *Vulgati, impictum.* Scripta lectio elegantissima. Glossarius liber: 'Εγκνῆρῶ, impungo.' Colo. Fux. *impactum.* Impactum, κεκασμημένον: crystallo enim et vitro contexti olim parietes camerarum. Seneca Epist. xcvii. 'Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis et pretiosis orbibus refulerint; nisi Alexandrina marmora Numidiciæ crustis distincta sint; nisi illis undique operosa et in plecturæ modum variata circumlitio præferatur; nisi vitro condatur camera, ut bibliothecarum.' Etiam Boëthius lib. i. de Consol. Phil. 'Nec bibliothecæ,' inquit, 'potius comitos ebore ac vitro parietes, quam tuæ mentis sedem requiro.' Denique speculorum et vitri non alius usus; quæ specula Seneca intellexit per 'magnos et pretiosos orbes:' ita enim appellat alio loco cap. ult. lib. i. Nat. Quæst. ubi de Hostio illo impuro homine. Horatium quoque speculato cubiculo sortita habuisse disposita scribit Suetonius. Hac de re loci sunt laudabiles Sidonii, quos, quia corruptissime hactenus circumlati sunt, non pigebit ascribere. Lib. ii. Epist. 10. loquitur de Basilica Patientis, Episcopi Lugdunensis, in hunc modum: 'Intus lux micat, atque bractuatum Sol sic sollicitatur ad lacunar, Fulvo ut concolor erret in metallo. Distinctum vario nitore marmor Percurrit cameram, solum, fenestras; Ac sub versicoloribus figuris Vernans herbida crusta sapphiratos Flectit per prasinum vitrum lapillos.' Et in Narbone: 'Non tu marmora,

NOTE

* *Int.* [*Intecti*] An intexuntur lecti vestibibus? Lege, meo periculo, *intecti*, hoc est, Apuleiano loquendi modo, tecti, operiti; neque enim particula, *in*, hic negat. Vel, si mavis, *injecti*, quod idem prorsus sonat Apuleio.

* *Variæ quidem gratiæ, sed pretiositatis unius*] At vitrum, crystallum, aurum, et argentum, quæ mox enumerat, quis unius ejusdemque pretii esse dicat? Repone igitur cum Pri-

cæo, juvante Oxon. Ms. in quo non *pretiositatis*, sed *speciositatis*, legitur; repone, inquam, *variæ quidem gazæ, sed speciositatis unius*. Hoc nempe vult Apuleius, multa ibi vasa fuisse, quæ, licet alia aliis pretiosiora essent ob materiam ex qua erant confecta, nihilominus ejusdem erant pulchritudinis. 'Variæ gazæ,' dicit etiam, lib. de Deo Socratis, 'Ex argento, et auro, et gemmis monilia variæ gazæ dependent.'

alibi⁶ clarum, et aurum fulgurans; et succinum⁷ mire cavatum in capides,⁸ ut bibas: et, quicquid fieri non potest, ibi est. Diribitores⁹ plusculi, splendide amicti: fercula copiosa puellæ scitule subministrare,¹ pueri calamistrati

alibi argentum nitidum et aurum coruscans; et electrum miro artificio excavatum in pocula ad potandum. Denique, quicquid creditur fieri non posse, ibi reperitur. Multi cæcerum distributores magnifice vestiti; dapes abundantes: virginæ eleganter

bratteam, vitrumve.' Sic enim leg. ille locus ex lib. veteri, cujus varias lectiones ntendas mihi dedit præses humanissimus et eruditissimus P. Faber, Aquinorum hominum flos delibutus. 'Marmora' πρὸς τὸ θαυος spectant, 'brattea' ad lacunaria, 'vitrum' ad parietes. Sed pax. Variarum enim lectionum fines prætergressi, πλείων τοῦ καθήκοντος, nobis videmur. Roald. Bert. Ald. et Rom. *impunctum*. Elmenh.—6 Ms. *albi*. Sciopp. in Symb. Prave. *Albi* respondet prioribus 'Hic,' 'ibi.' Statim et exulat a Palat. ante 'aurum.' Intelligit purum, de quo vide Lips. ad Senec. de Tranquill. c. 1. *Oud.*—7 Flor. *succinum*. Elmenh. Ut passim in vetustioribus membran. *Oud.*—8 Cav. in *lapides*. Vulgati plerique: cav. et *lapides*. Ald. Ven. *lapidem*. Succinum cavatum in lapides, hoc est, in modum lapidum. Sic lib. iv. emendavi: 'Jacensque in mortuum;' cum antea legeretur, in *modum mortui*. Lib. vi. 'Jupiter mugivit in bovem.' Lib. x. 'In Dea Junonis speciem similis.' Sed et hoc libro ipso supra: 'Lapis Parius in Dianam factus.' Colo. Et *lapides*. Fux. in *lapides*. Lectionem vulgatam equis virisque tuetur interpres, quam etiam firmant illa inferiora, 'Gemmas formatas in pocula vini vetusti frequenter offerre.' Et sane verior est: contra enim fidem est, succinum reperiri tanta magnitudine et crassitudine, quæ cavari posset in pocula, neque id prætermisisset Plinius, alias harum rerum quarumlibet etiam minutarum diligentissimus. Roald. Vereor ne me pudorem devorasse cogitent alii, qui in hisce suave fluentibus scruposum quid inesse suspicer. Sed quid vetat dicere, quod suspicor? nempe non paulo malle me pro illo, *cavatum in lapides*, minimissima rescribillari licentia, in *capides*. *Capis* idem cum capedine et capula. Priscianus lib. vi. 'Invenitur etiam hæc capis, capidis, cujus diminutivum est capidula.' Harantius: 'Capis genus vasis est pontificale, diminutivum capidula.' Gruter. *Susp.* Forte rectius, *capides*. Festus. Quod et Grutero placuit. Wower. Flor. et Rom. c. et *lapides*. Gruterus *Susp.* v. cap. 2. legit: c. in *capides*. Elmenh.—9 Flor. *diribitores*. Elmenh. Sic et Palat. Pith. Guelf. D'Orvill. et Edd. omnes ante Colvium, ex solita confusione τῶν b et v. Inde male *diruitores* Lips. *diritores* Par. *dirimires* Fux. *Oud.*—1 *Fercula copiosa, puella scitule ministrantes*. Vulgati, *fercula copiosa scitule subministrata*. Non solum pueri, sed et puellæ Veteribus in conviviis ministrabant. Seneca Epist. cx. 'Hinc puerorum perspicuos cultu atque forma greges, hinc feminarum.' Themistius Epita-

NOTÆ

¹ *Impunctum*] Vel punctis distinctum, ut vertinum, vel purum, et nullis asperum variegatumve punctis.

² *Capides*] Sic lege, ut est in Scriveriana Editione, et Gruteri Suspensionibus, non *lapides*. *Capis*, apud Festum, est 'poculi genus, a capien-

do dictum.' Item Varroni lib. i. de Vita Populi Romani.

³ *Diribitores*] Ministri distributores escarum. Diribitorium fuit locus, in quo stipendia militibus numerantur, a diribendo, hoc est, distribuendo.

pulchre indusiati,² gemmas formatas in pocula³ vini voutusti frequenter offerre.⁴ Jam illatis luminibus epularis sermo percrebruit:⁵ jam risus affluens,⁶ et joci liberales, et cavillus hinc inde. Tum infit⁷ ad me Byrrhæna: Quam commode versaris in nostra patria? Quod sciam, templis, et lavacris, et ceteris operibus⁸ longe cunctas civitates antecellimus: utensilibus⁹ præterea pollemus affatim. Certe

ministrantes: pueri cirrati, decore vestiti, crebro propinantes vinum vetus in lapidibus pretiosis configuratis in calicum formam. Postquam lucernæ importatæ fuerunt in triclinium, jam colloquia convivalia celebrari caperunt, jam risus undique abundare, et honesta dicteria cavillationesque jactari. Tunc Byrrhæna sic me affatur: Rectene te habes in nostra patria? Ni fallor, multum superamus omnes alias urbes delubris, et balneis, atque aliis publicis operibus. Abundamus insuper

phio: Κατακλιweis δ' ἐπὶ στιβάδος ἐστρωμένης τάπησι καὶ πορφύρᾳ, καὶ τραπέζῃ παραθήμενος Σικελικῇ, πίνει τὰ ἔθνη, καὶ εὐχεύεται, κόρης αὐτῇ τινὸς Κορινθίας ἢ παύδος Ἰωνικοῦ διακονουμένην. Archestratus: Χέρυβα δ' αἶψα θύραζε φέροι, στεφανώματα δ' εἰσα, Εὐειδὴς βαδίζῃς χειρὶ Λάκαινα κόρη. Et supra Noster: 'Sed assidue respiciens præministrantem Fotidem inibi recreabar animi.' Colv. C. scit. subministrata. Ms. una voce auctior: *fercula copiosa, puella scitule subministrantes*. Roald. Palat. ignorat vocem *puella*. Bertinianus ita scribit: *fercula copiosa scitule subministrata, pueri calamistrati*. Wowerius. *Ferc. cop. scit. subministrata, p. calamistrati, gemmas, &c.* Ita Bert. Sciopp. in *Symb. et Sup.* 1. 6. Bert. p. *copiosa scitate subministrata*. Flor. p. s. *subministrantes*. Elmenh.—2 P. i. Fux. i. *indusiati*. Roald. Hæc male inducit Bertinius. Elmenh. Ex crebro librariorum errore cl pro d in Edd. Vicent. Bert. Bas. pr. Corrigendum jam Beroaldus monuit. Oud.—3 Flor. g. f. *simpocula*, male. Supra: 'Lapis Parus in Dianam factus.' Claud. lib. i. de Raptu Proserpinæ: 'In celsas surgunt electra columnas.' Elmenh. Vide supra, 'succinum cavatum in capides.' Scilicet s male locum amisit in Flor. habente *gemma*. Oud.—4 *Offerentes*. Scriptum erat in veteri libro, *effeferentes*. Vulgatis, *offerre*. Colvius. *Offerre*. Fux. *offerentes*. Roaldus. Bert. Flor. et Rom. *offerre*. Elmenhorstius. Bas. Ed. *offerre*: ut sit infinitivus pro indicativo. Brant. In nostris etiam *offerentes*. Guelf. pr. *effeferentes*. Sed vide ad 'puellæ scitule subministrare.' Oud.—5 Sic bene Ed. Beroald. Vulgo *percrebruit*. Vide ad p. 16. Ed. Pr. 'crebriter.' Id.—6 Ms. *defluens*. Colvius. Ac Fux. Mox. et ante 'joci' excidit Ed. Floridi, ac *cavillis* excusum est vitiose in Edd. Colv. Bas. pr. Oud.—7 Tum inf. Bert. En, inquit. Elmenh. In colatione, quæ penes me est, Tu, inq. Creberrime Nostro adhibetur 'infīt.' Vide Indicem Elmenh. et Flor. Oud.—8 Oxon. prave, *opibus*, et per incuriam ex Ed. Floridi elapsa est vox *longe*. Id.—9 Vulgo, *utensilium*. Colvius. *Utensilium*. Fux. *utensilibus*. Roaldus. Flor. et Bert. *utensilium*. Emendo obiter Senecam Ep. LXXXVII. 'M. Cato Censorius canterio vehebatur, et

NOTE

1 *Utensilibus*] Utensilia proprie sunt res cibariæ, *provisions de bouche*. Tacit. Annal. lib. 11. 'Quasque copias frumenti et omnium utensilium quæque natio penderet.' Et lib. xv.

'Subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis, pretiumque frumenti minutum,' &c. Utilia etiam pro iisdem utensilibus usurpatum invenias.

libertas otioso, et negotioso¹ quidem advenæ Romana frequentia, modesto vero hospiti quies villatica: omni denique provinciæ² voluptarii secessus³ sumus.⁴ Ad hæc ego subjiciens: ⁴ Vera memoras, nec usquam gentium magis me liberum quam hic fuisse credidi.⁵ Sed oppido formido cæcas et inevitabiles latebras magicæ disciplinæ. Nam ne mortuorum⁶ quidem sepulcra tuta dicuntur: sed et bustis et rogis^b reliquiæ quædam [34] et cadaverum

cibariis. Hic est profecto libertas tranquilla, et hospes quidem negotiis gaudens potest hic reperire hominum multitudinem similem Romanæ; qui vero moderatus est et ambitionis expertus, otium quale ruri. Denique tota provincia huc venit sese oblectatum. Respondi ad hæc: Vera sunt quæ dicis, nec putavi me fuisse liberiores usquam terrarum quam hic. Sed valde metuo obcuras insidias artis magicæ, quas nemo potest effugere. Nam ne monumenta quidem defunctorum feruntur esse secuta, sed residua quædam et frustra corporum mortuorum rapiuntur ex bustis et

hippophoris quidem impositis, ut secum utensilia portaret.' Nam ibi etiam in Lipsii editione *utilia* male legitur. Elmenh.—1 C. l. otiosa, et neg. &c. Non aliter hunc locum olim correxit Beroaldus, quam nunc enim ex scripto codice restituimus. Vulgo ubique lectum: *Certa libertas, otiosa et negotiosa quidem, adveniente Romana frequentia.* Colvius. Fux. *Cetera libertas otiosa et negotiosa quidem.* Cetera absolute, quod dicimus, recte, et ita Latinitas omnis. Horatius: 'Excepto, quod tu non eras, [Ergone ecaster 'eras' spondæum facit? At sic scripsit Horatius: 'Excepto quod non simul esses, cetera lætus.] cetera sanus.' Tertullianus in libro de Anima c. 14. 'Certe ille Pythagoras, etsi bonus cetera.' Porro ad illa verba, *et negotiosa quidem*, pertinet quod memini illud ex eodem Septimio, eodem loco: 'Omnia jam pervia, omnia nota, omnia negotiosa.' Roald. Rom. *certa l. o. et n. q. advenient.* Flor. *negotioso.* Bert. *adveniente.* Elmenh.—2 Ed. Bas. pr. *omnique* pro. Edd. ceteræ ante Colv. *omnique denique* pr. contra Mas. Tum *voluptaris* D'Orv. Oud.—3 *Scriptus liber, successus.* Colvius. *Scriptus liber, successus.* Javo et firmo loco uno et item altero Arnobii II. Adver. Gen. 'Aut quod structis domibus et lautioribus successibus institutis non antiquas adamaverint casulas.' Lib. v. ubi de Proserpina: 'Raptam virginem secum vehit, et terrarum absconditur successibus rursus.' Rursus l. VII. 'An hiatus aliquis, aut ex molibus inæqualiter aggeratis successus quidam et fornices, in quos intulit se raptim circumscripto tuentium viam?' Glossæ Græco-Latinæ: 'Successus: *ὄψαφος.*' Brant.—4 *Ad h. ego.* Scribe: *Ad h. ego subjiciens.* Sic enim est in Ms. et Beroaldi Editione. Colv. Addit ult. *Ad hæc ego subjiciens,* in Ald. Roald.—5 Præteritum istud admodum languet: nec satis hic convenit. An fuit, *crede mihi?* Burmann. *margini allevit memini.* Oud.—6 *Mortuo* Fux. Pal. non habet *rd quidem.* Vide ad l. I. p. 16. 'Ac ne sufficientem supellectilem.' In eodem male dicuntur. Bas. pr. *dicunt.* Id.—

NOTÆ

¹ Neg. [Negotiosa] Lege negotioso. Negotiosum advenam opponit modesto hospiti.

² *Omni denique provinciæ voluptarii secessus sumus*] Cassiodorus digressio-

nem appellat ejusmodi secessum, lib. XII. cap. 22. de Campania loquens: 'Urbis regis cella penaria, voluptuosa nimis et delicata digressio.'

^b *Et bustis et rogis*] Servius pyras,

præsegmina⁷ ad exitiabiles viventium Fortunas petuntur. Et cantatrices anus in ipso momento choragii^c funebris⁸ præpeti⁹ celeritate alienam sepulturam antevertunt. His meis addidit¹ alius: Immo vero istic ne viventibus quidem ullis parcitur. Et nescio qui,² simile passus, ore undique omnifariam^d deformato³ truncatus est.⁴ Inter hæc, convivium totum in licentiosos cachinnos⁵ effunditur: omniumque ora et obtutus in unum quempiam angulo secubantem conferantur.⁶ Qui cunctorum obstinatione confusus,

pyris ardentibus ad perniciem vivorum. Et vetulae incantatrices præveniant veloci festinatione humationem alienorum cadaverum in ipso tempore feralis apparatus. Alius adiecit his verbis: Immo vero hic ne a vivis quidem ullis temperatur; et quidam, perpeus aliquid ejusmodi, mutilatus est facie ex omni parte deturpata. Interea risus solutior pervagatur totum convivium. Et cuncti convertunt vultum et oculos in quandam hominem seorsim decubentem in angulo, qui perturbatus

7 Idem Ms. *pægnia*. Colv. Sic et Oxon. *præsegmina* Guelf. pr. *præsegmina* Guelf. sec. *præsignia* D'Orvill. pessime. Adi Beroald. et Pric. 'Unguium segmina' Gell. l. x. c. 15. *Oud.*—8 *Funeris*. Emendabis ex Ms. Fulvii: *funebris præpeti* c. Wower. Vide quæ Andreas Schottus in Nodis Ciceronianis lib. iv. cap. 10. notat. *Elmenh.*—9 *Perpeti*. Recte Ms. *præpeti*. Sciopp. in Symb. Scioppius ex Mato Fulvii, *præpeti*. bene. *Elmenh.* Magis placet *præpeti*, id est, præeunte. 'Aves præpetes,' quæ prosperius prævolant, apud Agel. l. vi. c. 6. *Brant.* Vide illic Comm. *Oud.*—1 Reg. Edd. Ber. Bas. pr. *addit*. Pro istic in Oxon. *istuc*. Id.—2 Reg. Fux. *ne qui*. Pal. *nesci qui*. Edd. Colvio priores *quis*, contra Mss. et elegantiorum morem. Passus autem magicis artibus intelligitur, ut loquitur in Apol. p. 528. Ed. Flor. Id.—3 *Desermato* in D'Orvill. Id.—4 Pric. *adest*, male. 'Nescio qui' valet, nonnemo. Non enim designare vult. *Wass.* Per *adest* enim nimis aperte designaretur conviva, et inurbane. *Oud.*—5 *Per conv. totum illicentiosus cachinnus eff.* Vulgati, *conv. totum in licentiosis cachinnis eff.* Colvius. Bert. *conv. totum illicentiosus cachinnis c.* *Elmenh.*—6 *Puto rō conferantur expungendum*, et paulo post scribendum *obtuitione* pro *obstinatione*. *Stewech.* Veteres editiones, *conferunt*. Colvius. Bert. *conseruntur*. *Stewechius* hanc vocem putat abundare, et legit *obtuitione*. Sed nihil mutandum. *Obstinationem* vocat aspectum illorum, qui obstinate enim intuebantur, ut jam aliis observatum.

NOTÆ

busta, et rogos ita discriminat: 'Pyra,' inquit, 'est lignorum congeries: rogos, cum ardere cœperit: bustum vero jam exustum vocatur.' Hæc tamen sæpe videas nullo discrimine usurpata.

^c *Choragii*] Choragium, Græcis χορηγίον, instrumentum et apparatus pompæ cujusvis. Item locus in quo

erat scenicus apparatus Vitruvio. Choragus χορηγός, qui suppeditat expensas, et instrumentum scenicum, et, latiore significatu, cujusvis rei suppeditator.

^d *Undique omnifariam*] Apuleio familiare est adverbium geminare idem significantia. Quamplurima exempla apud eum reperias.

indigna murmurabundus,⁷ cum vellet exsurgere: Immo, mi Telephron,⁸ Byrrhaena inquit, et subsiste paulisper, et more tuæ urbanitatis fabulam illam tuam⁹ remetire, ut et filius meus iste Lucius lepidi sermonis tui perfruatur comitate. At ille, Tu quidem domina, ait, in officio manes¹ sanctæ tuæ bonitatis; sed ferenda non est quorundam insolentia. Sic ille² commotus. Sed instantia Byrrhaenæ,³ quæ cum adjuratione suæ salutis ingratis cogebat effari, perfecit ut vellet. Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, et effultis in cubitum,⁴ suberectusque⁵ in torum, porrigit dexteram, et ad instar⁶ oratorum conformat articulum; duobusque infimis conclusis digitis, ceteros eminentes porrigens,⁷ et infesto pollice clementer subridens,⁸ inquit Thele-

omnium pervicacia, et murmurans cum indignatione, cum pararet illinc surgere, Ne hoc facias, mi Telephron, inquit Byrrhaena, sed mane tantisper, ac pro solita tua comitate resume ab initio tuam illam historiam, ut hic quoque filius meus Lucius potiatur jucunditate tuæ faciet narrationis. At ille, Tu quidem, inquit, o domina, remanes semper intra terminos tuæ inviolatæ probitatis: sed intoleranda est quorundam protervia. Sic ille indignabundus locutus est. Sed urgentes preces Byrrhaenæ, quæ cum per vitam suam obtestans cogebat eloqui etiam invitum, perpulerunt ut consentiret. Telephron, stragulis in cumulum congestis, innixusque cubito, et aliquantum erectus in lectum, extendit manum dexteram, et componit juncturas digitorum ad exemplum declamatorum: duobusque imis digitis constrictis, expandit reliquos prominentes, et protenso pollice, subridens leniter, incipit: Cum ego adhuc

Elmenh.—7 Ms. mirabundus. Colvius. Pal. indigne. Elmenh. B. indignans. M. indigne. B. mirabundus cum Colvio. Putean.—8 Idem Ms. Thelyron. Num Thelyphron? O Θηλεφρων. Colv. Flor. Thelyron. Colv. Thelyphron. Elmenh.—9 F. illam. Fux. f. illam tuam. Roald. Scilicet tuam exciderat ab Ed. Bas. pr. In D'Orv. et Edd. Vett. tuam illam. Oud.—1 Vulgati omnes, mones. Infra l. v. 'Vos quidem, carissimæ sorores, ut par est, in officio vestræ pietatis permanetis.' Colv. In officio manes Aldus, recte. Roald. Flor. et Bert. mones sanctæ. Elmenh.—2 Pith. Sicut illis. Oud.—3 Idem, instanti B. Noto infra ad l. vii. Colv. Sed instanti Byrrhaenæ, quæ cum. Vulgo, sic instantia B. quæ cum. Elmenhorst.—4 Restitue ex Palat. et Fulv. Ac sic agger. in tumulum strag. et effultus cubitum. Palat. aggeratis, non aggeratis scribit. Wow. Pal. aggregatis. Elmenhorst. Fulvius mavult effultus. Sciopp. in Symb. Elmenhorst.—5 Ven. Ald. suberectisque. Sed Beroaldi Editio, ut nostra. Margo Bas. 1. subjectisque. Colon. subrectisque. Colv. Subrectisque. Aldus. suberectisque. Roald.—6 Et instar. V. lib. ad instar. Brant.—7 Eminentis porrigit. Flor. et Bert. clementis porrigens.

NOTÆ

* Telephron] Nomen est admutilati illius.

† Clementer subrigens] Optime Priæus ex Manuscripto Oxon. reponit

clementer subridens. Exprimetur comis illa vultus compositio, qua auditorum benevolentiam Oratores jam-jam dicturi captare solent.

phron : Pupillus⁸ ego Mileto² profectus ad spectaculum Olympicum,⁹ cum hæc etiam loca provinciæ famigerabilis¹ adire cuperem, peragrata cuncta¹ Thessalia, fuscis avibus² Larissam accessi. Ac dum, singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquire ;³ conspicio⁴ medio foro procerum [35] quendam senem. Insistebat lapidem, claraque voce prædicabat, SI QUI MORTUUM SERVARE VELLE, DE PRETIO LICERETUR.⁵ Et ad

pupillus profectus essem Mileto, ad Ludos Olympicos spectandos, vellemque etiam venire in hæc loca provinciæ famosæ, lustrata jam tota Thessalia, malis auspiciis Larissam veni. Dumque pecunia, quam in viâ sumtus mecum asportaram, jam valde imminuta, omnia perlustro, quærens lenimen meæ inopiæ, video quendam senem alta statura in medio foro. Stabat in saxo, et alta voce clamabat : Si quis vellet custodire cadaver defuncti, pacisceretur de mercede. Tum ego con-

~~~~~

Elmenh.—8 *Infit* : Telephron pupillus. Distingue : *subr. infit* Telephron : Pupillus. Wowerius. Prava illa distinctio irrepserat sero in Ed. Colv. retenta a Valc. et Florido. Oud.—9 Bert. *Olympiarum*. Elmenh. Voluit *Olympiacum*, ut L. XI. p. 257. 'Olympiacam stolam.' *Olympicum* Mss. et Grammatici retinent in Horat. lib. 1. O. 1. ubi tamen Cunnigh. et alii malunt, uti passim dicitur, *Olympium*. Vide et Comm. ad Suet. Aug. c. 6. 'Jovis Olympii.' Et sic in Flor. N. 9. 'Certamine Olympio.' Dein in Pith. tum hoc in l. in D'Orvill. *frunigerabilis*, Fux. *famigeralis*. Oud.—1 Fux. *tota*. Roald. Alterum magis Appuleianum. Vide ad l. III. p. 45. 'Cunctæ civitatis singula p.' In Bas. pr. inepte *pergrata*. Oud.—2 Fux. *fusis ominibus*. Corrupte. Roald. Sic et Reg. In Oxon. *f. auribus*. Partim ex glossa, partim depravate. Oud.—3 D'Orvill. Par. *perquiro*. Guelf. pr. *præconq.* Fueratne olim *inquiro*? ut supra p. 23. Id.—4 Bas. 1. *conspicio*. Colvius. Palat. *conspicior*. Mox D'Orv. *perperam procerem*. Guelf. pr. *pro quorum*. Oud.—5 *Liceretur*.

NOTÆ

² *Mileto*] De hac urbe jam diximus, lib. 1. initio.

⁹ *Ad spectaculum Olympicum*] Quod edebatur quinto quoque anno in Jovis honorem, in Pisatide, Peloponnesi regione, Elidi contributa, ad urbem Pisam sive Olympiam, unde nomen traxit. De Ludorum Olympicorum intervallis, et tempore quo instituti sunt, nihil certi habemus ante Iphitum Praxanidæ filium Elenm, qui illos instauravit anno 777. ante Æram Christianam, a Mundi Creatione 3208. ante Romam conditam 23. a quo prima Olympias initium habuit, et ipsi Ludi statim esse cœperunt, ut quinto quoque ineunte anno redirent:

unde *πενταετηρίς*, id est, quinquennales, dicti sunt. Quippe quatuor exactis annis in orbem recurrebant. Tempus horum peragendorum fere æstivum, sub ipsum solstitium. In illis Agonibus confluent ex tota Græcia juvenus contendebat cestibus, cursu, saltu, disco, et pugilatu. Quintus dies certamini finem imponebat. Et victor, Olympionices et Olympioniceus dictus, oleagina corona donabatur, aliisque honoribus, et præmiis, quam videre est apud Anctores, qui de ea re fusius scripserunt.

¹ *Provinciæ famigerabilis*] Thessaliæ.

quempiam prætereuntium,⁶ Quid hoc, inquam, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. Nam oppido puer, et satis⁷ peregrinus^k es, meritoque ignoras^l Thessaliæ te consistere, ubi sagæ mulieres ora mortuorum passim demorsicant:⁸ eaque sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, Et quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Jamprimum, respondit⁹ ille, perpetem noctem eximie vigilandum est, exertis^l et inconnivis^a oculis semper in cadaver intentis; nec acies usquam devertenda,¹ immo ne obliquanda quidem. Quippe cum deterri-
mæ:⁴ versipelles,^m in quodvis animal ore converso, latenter

versus ad aliquem ex transeuntibus, Quid est hoc, inquam, quod audio? An hic mortui consueverunt aufugere? Sile, inquit ille; nam multum juvenis es, et valde novus hospes, et nescis te versari in media Thessalia, ubi veneficæ feminæ lacerant mordicus vultus mortuorum, eaque sunt ipsis præsidia artis Magicæ. Ego ad hæc, Dic oro, inquam, qualis est illa custodia funebris? Primum omnium, reponit ille, egregie vigilandum est per solidam noctem luminibus apertis, neque ullo pacto conniventibus, et perpetuo infixis in corpus mortui, nec avertendus est obtutus in ullam partem, ac ne leviter quidem deflectendus. Quoniam pessimæ illæ sagæ, mutata corporis forma in quamlibet bestiam, penetrant se clanculum; adeo ut facile fallant

Ms. *liceret*. Colvius. Fux. *liceret*. Roaldus. Alii, *liceret*. Elmenh.—6 Fux. *quendam prætereuntem*. Roald.—7 Idem Ms. *sanis*. Forte, *sane*. Colvius. Colvius et Gruterus, *sane*. Elmenh.—8 Reg. Fux. *demorsu. passim*. Oud.—9 Ed. Scriv. *respondet*. D'Orv. caret *τῇ noctem*. Id.—1 Bertin. *exertisque*. Haud male. De *rois que et diximus supra*. Vide Ind. Notarum. Id.—2 Præclare hic locus emendatus e scripto libro. Vulgati, *inconversis*. Idem hic Auctor noster l. vi. 'Et longa colla porrecti sævi dracones, inconnivæ vigilæ luminibus addictis, et in perpetuam lucem pupillis exenbantibus.' Gellius l. ii. c. 1. Noct. Atticar. 'Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu, perdinus atque pernox, a summo lucis ortu ad solem alterum orientem, inconnivens, immobilis:' ubi forsitan etiam scribendum, *inconnivens, immob.* Colvius. Bert. Rom. et Ald. *inconversis*, haud æque bene. Elmenh.—3 Bertin. div. Idem. Edd. Scriv. et Florid. dant *di*. Sed male. Avertenda significat. Oud.—4 *Deterrime*. Fux. *deterrima*. Roald. In sola Bas. pr. est *me*. Burmanno hic quoque placebat aliquando *teterrimæ*. Oudendorp.

NOTE

^k *Satis peregrinus*] 'Satis' hic et alias sæpe in hoc opere, multum, sonat. Sic supra: 'Mihi denique preventum hujus peregrinationis inquirenti multa respondit, et oppido mira, et satis varia. Nunc enim gloriam satis floridam,' &c. Eandem vim habet Italica vox *assai*.

^l *M. [Medioque] ign.*] Sic Pricæus

emendat, pro *meritoque ignoras*, &c. optime sane. Sic initio libri hujus: 'Reputansque me media Thessalim loca tenere.'

^m *Versipelles*] Nonio versipelles sunt 'quolibet genere se commutantes.' Plantus in Amphitr. 'Versipellem se facit quando lubet.' Vocabulum hoc a vertenda pelle formatum est. Ha-

arreperant;⁵ ut ipsos etiam oculos Solis et Justitiæ⁶ facile frustrentur.⁶ Nam et aves, et rursum canes⁷ et mures, immo vero etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt. Nec satis quisquam definire⁸ poterit, quantas latebras nequissimæ mulieres pro libidine sua comminiscuntur. Nec tamen hujus⁹ tam exitiabilis operæ merces amplior, quam quaterni vel seni ferme¹ offeruntur aurei. Ehem,² et quod pæne præterieram, si qui³ non integrum corpus mane restituerit, quicquid inde decerptum deminutumque⁴ fuerit, id omne de facie sua desectum sarcire compellitur. His cognitis,⁵ animum

oculos Solis et Justitiæ. Convertunt enim se in volucres, et præterea in canes et sorices, quinimmo et in muscas. Tum opprimunt sapore custodes ope feralium carminum. Nec ullus potest enumerare quantas fraudes excogitent suæ libidinis gratia. Neque tamen promittitur majus pretium tam periculosæ vigiliæ quam quatuor aut sex nummi aurei. Ehem, et quod fere prætermiseram, si quis postero die mane non reddiderit cadaver illibatum, quicquid demorsum fuerit, et ablatum ex illo, cogitur reparare id totum abscissum ex suo vultu. Ego, his auditis, obfirmo

~~~~~

—5 Fux. *arreperant*. Roaldus: *obrep*. Flor. et Bertin. *arreperant*. Elmenh.—6 Oxon. *frustrentur*, Palat. *sustentem*, Guelf. sec. *subtententur*. Ed. Junt. post. *frustrarentur*. Oud.—7 *Et ursum, canes*. Vulgati omnes, et *rursum*. Colvius. Malo cum Palat. et *rursum canes*, Wowerius. Pal. Ald. et Venet. et *rursum*. Bert. *cursus*, inepte. Elmenh.—8 *Nec quisquam definire*. Ms. *neq. satis def.* Quod reponendum. Colv. Lege ex Flor. *neq. satis q. d.* Elmenh. Et tamen in contextu cum seqq. edidit, *neq. quisq. satis*. Sed præcedit *satis* etiam in Pal. Reg. Fux. Pith. Guelf. pr. Bertin. D'Orv. Oxon. Pric. Edd. Junt. post. et Scriv. A ceteris male exulat. Oud.—9 Palat. *ejus*. A Bas. pr. abeat tam. Reg. *inexitiabilis*. Mox amplior exulat a Lips. Ampliori Fux. Id.—1 *Tò ferme* non est in Palat. Elmenh. Hinc uncis inclusit Scriverius. Oud.—2 Ald. *Hem*. Colvius. *Hem, et quod pæne p.* Rom. *Ehem et q. p.* Elmenh. Sic Edd. O. cum Ms. præter Edd. Junt. In Pal. D'Orv. Guelf. *Et hem*. Oxon. *Hem*. A Regio, Fux. abeat pæne. Sed vide Pricæum. Oud.—3 Par. Cod. *si quis*. Male. Vide ad l. i. p. 3. 'Si qui velit.' Id.—4 *Dim.* Rectius Ed. Junt. post. *dem.* ut Ms. D'Orv. lib. iv. pag. 69. 'Duce deminuti.' Consule notata ad Sueton. Cæs. c. 5. Id.—5 Fux. *præcognitis*. Roald.—6 D'Orv. an. *merito*

NOTÆ

betur inter maledicta.

⁵ *Oculos Solis et Justitiæ*] Lib. i. Solem vocat Noster videntem Deum. A Græcis quoque *ἡλίου ὄψιν*, omnia videns, dicitur. Justitiam autem ex Chrysippo sic describit Gellius Noct. Attic. lib. xiv. 'Imaginem Justitiæ fieri solitam ait [Chrysippus] forma atque filo virginali, aspectu vehe-

menti et formidabili, luminibus oculorum acribus,' &c. Ab hoc exemplari desciscunt nostri Pictores et Plastæ, qui Themidi oculos fascia velant.

⁶ *Aves, et rursum canes, &c.*] Sic Manuscripti Codices a Pricæo landati. Vulgo *aves, et ursum, canes, &c.* male. Sub ursi enim forma, animalis

meum commasculo :⁶ et illico accedens præconem, Clamare, inquam, jam desine. Adest custos paratus: cedo⁷ præmium. Mille, inquit,⁸ nummum⁹ deponentur tibi. Sed heus juvenis, [36] cave diligenter principum civitatis¹ hujus filii cadaver a malis Harpyiis² probe custodias. Ineptias, inquam, mihi narras,³ et nugas meras. Vides hominem ferreum, et insomnem, certe perspicaciorem ipso Lynceo,⁴ vel Argo,⁵ et³ oculeum totum. Vix finieram: et illico me producit⁴ ad domum quampiam, cujus ipsis foribus obseptis, per quandam⁵ brevem posticulam introvocat me, et conclave quoddam obseratis luminibus umbrosum,

viriliter meum animum, et adiens præconem e vestigio, Jam cessa vociferari, inquam; ecce tibi præsto custos; dic quæ merces erit. Accipies mille nummos, inquit; verum heus tu adolescens, cura sedulo ut bene serves a nequissimis Harpyiis corpus filii unius ex primariis hujus urbis. Absurda, inquam, mihi garris, ac puras nœnias. Vides in me virum intrepidum, et profecto impervium sopori, clarius videntem ipso Lynceo, vel Argo, et totum ex oculis constat. Vix desieram loqui, cum me statim deduxit ad quandam ædes, quarum quia janua erat clausa, introducit me per quoddam posticum angustum, et ostendit cubiculum quoddam obcurum con-

comm. Ond.—7 D'Orv. *icedo*. Fors. *mi pro mihi cedo*. Vide supra. *Id.*—8 Prave Ed. Junt. pr. inquam. *Id.*—9 Nummi. Flor. nummum. Elmenh. M. Nummum. Putean.—1 Cave d. ut primatis civitatis. Vulgati: c. d. principium civitatis: quod non rejiciendum. Sic 'principes A. U.' id est, Augustæ urbis, Floridis. Ubi vide, quæ notamus. Colo. Fnx. c. d. ut privatis hujus civitatis cadaver a m. H. p. c. Roaldus. Flor. Rom. et Bert. c. d. principium c. f. Elmenh.—2 D'Orv. *varias*. Fux. *etiam ins*. Ond.—3 Ms. i. *Lynce vel Argo vel ocul*. Colv.—4 *Produxit*. Fux. *perduxit*. Roaldus. Flor. *producit*. Bert. *perduxit*. Pal. *perducunt*. Elmenh.—5 Ms. al. *qdam*. Colv.—6 *Intr. me, et c.*

NOTE

minime domestici, non bene Solis et Justitiæ oculos effugissent.

² *Harpyiis*] Incantatricibus mulieribus, quæ cadaverum frustra rapiebant, veluti Harpym escas Phinei. De Harpyiis vide Virgil. lib. III. Æneid. et, ad illum, Servium, et Lyl. Gyrald. Syntagm. vi.

⁴ *Lynceo*] Valerius Flaccus, lib. 1. Argonauticon Lynceum inter Argonautas memorat perspicacissimæ aciei virum. De hoc ille: 'Fluctibus et mediis terras dabit ille magistro, Et

dabit astra rati, cumque æthera Jupiter umbra Perdiderit, solus transibit nubila Lynceus.' Nomen videtur traxisse Lynceus a Lyncibus, de quibus Plin. lib. XXVIII. c. 8. 'Peregrinæ sunt et Lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt.'

⁵ *Argo*] Ovid. lib. 1. Metamorph. 'Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, Inque suis vicibus capiebant bina quietem, Cetera servabant, atque in statione manebant,' &c.

et demonstrat matronam flebilem,⁶ fusca veste contextam:⁷ quam propter⁸ assistens, Hic, inquit, auctoratus⁹ ad custodiam mariti tui fidenter accessit. At⁹ illa, crinibus antependulis hinc inde dimotis,¹ etiam² in mœrore luculentam³ proferens faciem, meque respectans,⁴ Vide, oro, inquit, quam expergite⁵ munus obeas. Sine cura sis, inquam; modo corollarium¹ idoneum comparas.⁶ Quo placito, ociter⁷

clausis fenestris, ac mulierem lamentantem amictam vestimento nigro; prope quam stans ille, Hic, ait, audacter huc venit mercede rite obligatus ad servandum tuum conjugem. At illa, rejectis in utrumque latus capillis, qui ante ejus faciem pendebant, vultum ostendens in luctu quoque formosum, et me intuens, Cura, inquit, quæso, ut vigilanter perfungaris officio suscepto. Secura esto, inquam, et præpara mihi tantum aliquod auctarium congruens meo labori. Quibus verbis assensa,

g. o. liminibus. Umbrosam demonstrat m. f. Vulgati, umbrosam demonstrat cubiculum, matronam flebilem. Neutra lectio adhuc mihi satis concinna videtur. Colo. Lectionem hanc non satis concinnam fatentur alii; etiam ego, et, quoniam liberum est, sententiam suam, quod sine præjudicio fiat, proponere, divinam fuisse, introvocat me ad conclave quoddam obsecratis luminibus umbrosam. Demonstrat matronam. Liquido plane sensu. At, quod legitur matronam fusca veste indutam, notandum est respexisse Lucium nostrum ad ævum Romanorum vetus, cum albus tantum in usu promiscuo, spreto arcesitis coloribus, quo de more pessiculato alibi doctor Lipsius. Ab hac causa lanam fuscam Polentinam Martialis nominat lugentem. L. XIV. Epig. 187. 'Non tantum pullo lugentes vellere lanas, Sed solet et calices hæc dare terra suos.' Græf. Susp. l. v. c. 4. Vulgati libri: umbrosam demonstrat cubiculum, m. f. Recte emendabis: per quandam br. posticulum introvocat me ad c. q. o. luminibus umbrosam, demonstrat m. f. Wowerius. Luminibus. Sic recte Bert. et Florent. In vulgatis est liminibus, male. Vide Indices. Bertin. demonstrat cubiculum m. Elmenh.—7 Contextam Ed. Vicent. contextam Guelf. pr. Oud.—8 Q. p. Ma. al. qua pp. Colvius. Flor. quam prope. Elmenh.—9 D'Orv. Ac vitiose, ut sæpe. Oud.—1 Idem liber demotis. Colv. Item D'Orv. Par. prave. p. 26. 'Amicula dimovent' ubi vide. Comatis Fux. Oud.—2 Par. Guelf. pr. et. D'Orv. in mœrorem. Id.—3 Idem Ms. luculentam. Colv.—4 Rem. et Flor. respiciens. Elmenh.—5 Idem Ms. expergite, omisso quam. Colv. Male: et quam ad emphasin passim Auctor jungit positivo; ut dicam latius infra. In Oxon. a. m. pr. obcyis. Oud.—6 Compara. Flor. comparas. Elmenh.—7 Vulg. ocysus. Colvius. Ocysus. Fux.

NOTÆ

* Auctoratus] Obligatus mercede ad aliquid periculosum. Hoc nomen proprie gladiatoribus militibusque competit, qui in hæc concepta verba auctoris adgebantur: 'uri, vinciri, secari.' Glossarium vetus Pricæo laudatum: 'Auctoratus, δ' ὑπὸς ὀδῶν πρᾶβελς, ad ferrum venditus.' Contra, exauctoratus dicitur miles, cui sa-

cramentum remissum est (casus). Auctoramentum merces et pretium obligationis. Tertullian. Apologet. cap. 39. 'Parasiti sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi.'

* Corollarium] Varroni corollarium est, si quid additum præterquam quod debitum erat. Vocabulum fictum a corollis, quod hæc, enim pla-

surrexit, et ad aliud⁸ me cubiculum inducit. Ibi corpus splendentibus linteis coopertum, introductis quibusdam septem testibus,⁹ manu revelat; et diutine visu præfeto,⁹ obtestata fidem¹ præsentium, singula demonstrat anxie, membra contacta² de industria quodam³ tabulis prænotante. Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, salvæ aures, illibatæ labiæ,⁴ mentum solidum. VOS IN HANC REM BONI QUIRITES⁵ TESTIMONIUM PERHIBETOTE.⁵ Et cum dicto, consignatis⁶ illis tabulis, facessit. At ego, Jube, inquam, domina,⁷ cuncta quæ sunt usui⁸ necessaria, nobis

propere surrexit, meque intronittit in aliud cubiculum. Illic reteggit manu cudaver velatum mundissimis linteaminibus, coram septem quibusdam testibus, qui inducti fuerant in cubiculum: et diu lacrymata, et obsecrata fide astantium, omnia studiose ostendit, cum interim quidam describeret in tabulis partes corporis, quas contraxerat eo consilio. Ecce, inquit, nasus illibatus, oculi sani, nares intactæ, labia inviolata, mentum integrum. Vos prohi cives estote testes hujus rei. Quo dicto, discedit obsigillatis illis tabulis. Ego vero, Præcipe, inquam, domina, ut nobis

~~~~~

ociter. Roaldus. *Ocius* habent Edd. Colvio priores. Sed Mss. O. præter solum Pithæanum, dant *ociter*. Adi me ad l. vi. p. 126. '*Ociter* reducunt.' Oud.—8 Vulgo, *illud*. Colv.—9 *Duitine* [sic] v. p. Repertum in aliis codicibus, *usu præfeto*; unde forte quis effecerit *viso perfeto*. Sed verius esse existimo, *et duitine* [sic] *lausu præfeto*, eo quod hæc ante justum funus fierent. '*Lausus*' meminit Nonius in '*Silicernium*,' et pariter leges XII. Tabularum. Immo ante Tabulas istas a Decemviris vulgatas, lausum, vel, ut alii vocarunt, lessum in funere prohibitum a Solone, testes mihi Cicero secunda Tusculana, et Plutarchus in Solone. *Stewech.* Ms. *visu præfeto*. Bas. *usu præfeto*. L. v. '*Ibique desiebat oculos, et plangebant ubera.*' Colo. *Visu præfeto*. Hæc est emendatio a Beroaldo; cum in suo vetere reperisset *usu præfeto*, quod est etiam in nostro. Roald. Rom. et Flor. d. *usu præfeto*, male. Elmenh.—1 Pal. *fide*, recte. Elmenh.—2 Sic Ms. Vulgo, *verba concepta*. Malebat Lipsius, *membra contacta*. Tangebatur illa singula membra, dicens, Ecce nasus integer. Colo. *Anxie membra contacta*. Flor. et Bert. a. *verba, concepta*. Elmenh.—3 Male Fux. Edd. Bas. pr. et Colin. *quadam*. Pro *prænotante* in Guelferb. pr. *exnot*. Oud.—4 *Illibata labia*. Vulgati, *illibata labiæ*. Elmenh.—5 Palat. *perhibete*. Id. Adde Guelferb. sec. Oud.—6 Oxon. inepte, *cum digito signatis*, et mox D'Orv. *Ac ego*. Id.—7 Fux. *dona*. Id.—8

NOTÆ

cuerant actores, in scena dari soliti.

⁹ *Introductis quibusdam septem testibus*] Non pugnant rō quibusdam, et rō septem, ut nonnulli visum, qui postremum hoc delendum censebant. Noster infra hoc eodem libro: '*Tres quidam vegetis corporibus.*'

⁵ *Vos in hanc rem boni Quirites, &c.]*

Solennis formula rogandi testimonii in testamentis aliisque instrumentis condendis. Testator apud Isidorum, lib. iv. cap. 24. '*Hæc uti in his tabulis cerisque scripta sunt, ita videtur, ita lego, ita dico. Itaque vos Cives Romani testimonium perhibete mihi.*'

exhiberi. At quæ, inquit, ista⁹ sunt? Lucerna, aio,¹ prægrandis, et oleum ad lucem luci sufficiens,² et calida³ cum œnophoris et calice, cœnarumque reliquiis discus [37] ornatus. Tunc illa capite quassanti,⁴ Abi, inquit, fatue,⁵ qui in domo funesta cœnas et partes requiris;⁷ in qua totjugis⁸ jam diebus ne fumus quidem visus est ullus.² An istic

præbeantur omnia, quæ opus sunt ad hoc munus. Sed quænam, ait, sunt illa? Lampas, inquam, perampla, et olei satis ad lucendum usque ad diluculum, et aqua calida cum vasis vinariis ac poculo, necnon et patina instructa reliquiis cœnarum. Tum illa concutiens caput, Apage te, ait, inepte, qui petis cœnas et frustra in domo plena luctus, in qua tot jam diebus ne ullus quidem fumus conspectus est. Putasne

*****

Ms. visui. Colvins. Al. visui. Vir doct. in ora Ed. Vic. Dein inverse ordine exh. nobis Palat. et lucernam. Ond.—9 Reg. Fux. illa. Id.—1 Aio doest Fux. Id.—2 Hæc verba *luci sufficiens* P. Faber, idem ille vir amplissimus nunquam satis laudatus, glossemata esse putat illorum ‘ad lucem.’ Verum is nunquam mihi persuaserit. Est enim perelegans allusio ad varias lucis notiones, ut et hoc loco primum diem, deinde etiam lucem significat, quod notavit interpres. Roald. *Luci sufficiens* desunt in B. Putean.—3 Vulgo passim, aqua. Calida, id est, calida aqua. Noster lib. iv. ‘Et ex mora calida tumultuario vestro lavacro præparata.’ Seneca Epist. LXXVII. ‘Et calida subinde suffusa panlatim defecit.’ Vide alia et plura apud Lipsium Elect. II. Ad quæ addiderim Ulpianum L. Quæsitum, de Instruc. vel Instru. Leg. ‘Vas æneum, in quo sapa coqueretur, et defrutum, et aqua ad bibendum lavandamque familiam paratur.’ Colo. Et aqua. Fux. et calida, prorsus eleganter, ut infra de calida, quæ ad potum. Roald.—4 Flor. quassato. Elmenh. Quassare caput indignantis est. Lib. III. ‘Dejecto itaque et quassanti capite ac demissata temporali contumelia durissimo meo casui serviens.’ Lib. IV. ‘Hæc horum translatio veræ Veneris vehementer incendit animos, et impatiens indignationis capite quassanti fremens altius,’ &c. Idem in Add.—5 Tot jugis. Alii, tot jugibus, male. In Floridis (N. 18.) ‘Tanta et totjuga invitamenta.’ Elmenh. In Palat. Par. et Guelferb. ntroque, &c. est totjugibus. Sed vide Flor. N. 9. de Deo Socrate. p. 678. In Apol. pag. 874. ‘Totjuga sidera.’ Dein male D’Orv. Guelf. pr. nec fum. q.

NOTÆ

* *Abi, inquit, fatue, &c.*] Abire jubentur, qui absurdum quid aut dicunt aut faciunt. Terent. Adelphis Act. II. Scen. 2. ‘Nunquam rem facies, abi, nescis inescare homines, Sannio.’

† *Partes requiris*] Sic et Græcis partes, *μοῖραι*, sunt reliquæ. Sic Noster, lib. VII. ‘Ad puellam commeat assidue, partesque subreptas clanculo et prægustatas a se potiones offerebat hilarius.’ Et Petron. ‘Ego

quidem pæne projeci partem meam, nam videbatur mihi in pullum jam coisse.’

‡ *In qua totjugis jam diebus ne fumus quidem visus est ullus*] Qui mos lugentium. Scholiastes Juvenalis ad illum versum Satyr. III. ‘Tunc gemimus casus Urbis, tunc odimus ignem:’ ‘Nec focum,’ inquit, ‘in domo nostra fieri patimur, quod et lugentes observare solent.’

comissatum te venisse credis? ⁶ Quin sumis? ⁷ potius loco congruentes luctus et lacrymas? ⁸ Hæc simul dicens, respexit ancillam: ⁹ et, Myrrhine, ¹ inquit, lucernam et oleum trade confestim. Et, incluso custode, cubiculo protinus facesse. Sic desolatus ² ad cadaveris solatium, ³ perfrictis oculis et obarmatis ⁴ ad vigilias, animum meum permulcebam cantationibus. ⁵ Cum ecce ⁶ crepusculum, et nox provecta, et nox altior, ⁷ et dein ⁸ concubia altiora, et jam nox

te huc venisse epulatum? Quin induis potius marorem et fletus convenientes huic loco? Hæc dicens simul se convertit ad famulam, et, Heus, Myrrhine, ait, præbe ipsi actutum lampadem et oleum. Meque custode concluso intra cubiculum, statim abit. Ego sic derelictus solus ad consolationem mortui, defrictis oculis, et instructis ad vigilandum, deliniebam animum meum cantilenis. Cum ecce crepusculum advenit, et prima fax, tum nox altior, ac mox concubium profundius; jamque

*****

Pith. ullis. Oud.—6 B. *An istuc comensatum te venisse in ædibus c.* M. *An istuc comensatum t. v. c.* Putean.—7 *Ma. simus:* al. *samus.* Colvius. ‘Sumere luctus,’ ‘sumere lacrymas,’ Latine dici posse, pertinaciter non negaverim: nec enim caput meum bibliotheca est, ut omnium meminerim: sed, cum suggerant *Ms.* alias *quin simus*, alias *quin samus*, quid vetat rescribere, *quin simulas?* quomodo fere Terent. Adelph. Sc. 7. Act. iv. ‘Quid facias? si non re ipsa tibi dolet, Simulare certe est hominis.’ Multa sunt in Apuleio, de quibus dici potest, quod de Imperatorum legibus: ‘Omnium non reddi posse rationem.’ *Gruter. Susp.* l. v. c. 4.—8 Reg. Fux. *lacrymans.* Ferri posset, si transponas: *lacrymans, et hæc simul d.* Sed nihil necesse. Oud.—9 Palat. Fux. Par. Guelf. uterque, *ancillulam*, ut his libro pr. p. 16. 17. *Id.*—1 Flor. *Myrrhine.* Elmenh.—2 *Trade c. et inc. c. c. pr. facessit desolatus.* Vulgo, *trad. c. et inc. c. c. prot. facesse: des.* Colvius. Flor. *facesse.* Sic *desolatus.* Elmenhorstius. B. hic *desolatus.* Putean.—3 Manuscriptum exemplar, *perstrictis.* Colv. Vulgo, *perstrictis*, male. Petronius: ‘Pueri de-terteris paulisper oculis redierant ad ministeria.’ *Elmenh.*—4 *Idem, sed obarmatus.* Colv. Eodem modo exaratur in Palat. et D’Orvill. ac Fux. *Sed quoque in Guelf. pr. Oud.*—5 Palat. *cantionibus.* *Id.*—6 Ed. Bas. pr. *cum statim ecce.* *Id.*—7 *Et nox a.* Omnino hæc delenda ut superflua. *Wower.* Wower. putat hæc verba abundare. *Lindembrogius* legit: *et mox altior.* Vide Censorinum de Die Natali c. 28. *Elmenh.* Ego nihil muto. *Oud.*—8 *Et deinde.* D’Orv. et dum. Par. et in. Lege, et dein, cum Cod. Fux. Palat.

NOTE

² *Desolatus ad cadaveris solatium*] Observa lusum non invennatum in vocibus ‘desolatus’ et ‘solatium.’

⁶ *Crepusculum, et nox provecta, et nox altior, &c.*] Noctis et diei tempora propriis discretis nominibus hoc ordine exponit Censorinus, de Die Natali, cap. 24. ‘Incipiam,’ inquit, ‘a nocte media, quod tempus principium

et postremum est diei Romani. Tempus, quod huic proximum est, vocatur ‘de media nocte:’ sequitur ‘gallicinium,’ cum galli canere incipiunt. Dein ‘conticinium,’ cum conticuerunt. Tum ‘ante lucem,’ et sic ‘diluculum,’ cum, Sole nondum orto, jam lucet. Secundum diluculum vocatur ‘mane,’ cum lux videtur Solis.

intempesta, mihique oppido formido cumulatior⁹ quidem : cum repente introrepens mustela¹¹ contra me constitit, obtutumque² acerrimum in me destituit,³ ut⁴ tantillulum animalis⁵ prae nimia sui fiducia mihi turbarit animum.⁶ Denique sic ad illam, Quin abis, inquam, impurata bestia, teque ad tui similes⁷ musculos⁸ recondis, antequam nostri vim praesentariam⁹ experiaris? quia abis? Terga vertit,¹ et cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cum

intempesta nox, mihique sane metus multo major: cum subito mustela se penetrans in cubiculum stetit mihi ex adverso, et deflexit in me aciem oculorum acutissimam; adeo ut tantula bestia conturbaverit mihi mentem nimia sua audacia. Tandem sic affatus sum illam: Quin discedis, fœdum animal, et te occultas cum muribus tui similibus, priusquam sentias validissimum nostrum impetum? Cur non abecedis hinc? Fugit illa, et confestim facessit extra cubiculum. Extemplo altus sopor

Guelf. sec. ut sæpiissime. *Id.*—9 *Cumulatur* malim, ut lib. iv. 'Nunc etiam redintegratur, immo vero cumulat infortunium meum.' Brant.—1 *Fux. mustula*. Oud.—2 *D'Orv. obtutumque*. Sed vide Indic. et hic *Pric. Solin. c. 40. 'Visum obtutu rigidi orbis intentat.'* *Id.*—3 *Fux. destitit*. Roald.—4 *Fux. nec*. Oud.—5 *Ms. tantillula animalis*. Colvius. Flor. *tantillula animalis*. Bert. et Palat. *tantulum animal*. Sciopp. et Wower. ex Msto Fulvii: ut *t. a. praesentia sui fiduciam mihi turbarit et animum*, recte. Elmenh.—6 *Præ n. sui fid. mihi turbaverit an.* Nihili sunt hæc. Sed meliora, quæ *Ms. habet: praesentia sui fiduciam mihi turbarit et animum*. Sciopp. in Symb. *Ms. Fulvii: praesentia sui fiduciam mihi turbarit et animum*. Wower.—7 *Idem Ms. teque ac tui sim.* Colvius. Reg. *teque ac tuis sim.* *Fux. t. ac t. silens*. Guelf. Oxon. D'Orv. Palat. *teque atque tui s.* Edd. Vicent. Ald. *similia*. Pith. *simul*. Oud.—8 *Flor. musculos*. Pal. *mustulos*. Elmenhorstius.—9 *Idem Ms. praesentem: al. praesentium*. Colvius. Sed vide Lexicon Plantin. et Comm. ad l. x. p. 212. 'Venenum praesentarium.' *Nostri* deest D'Orvill. *Nostrum Fux. mei Pith.* et pro *experiaris* in Regio ac *Fux. experies*. Oud.—1 *Non ineleganter D'Orvill. Et terga v.* Sed idem cum Ed. Floridi male vertit. Creberrime ἀπα-

NOTE

Post hoc 'ad meridiem,' tunc 'meridies,' quod est medii diei nomen. Inde 'de meridie:' hinc 'suprema,' &c. Post supremam sequitur 'vespera,' ante ortum scilicet ejus stellæ, quam Plautus, vesperuginem; Ennius, vesperum; Virgilius, hesperum, appellant. Inde porro 'crepusculum;' sic fortasse appellatum, quod res incertæ 'creperæ' dicuntur; idque tempus noctis sit, an diel, incertum est. Post id sequitur tempus, quod dicimus 'luminibus accensis;' antiqui 'prima face' dice-

bant. Deinde 'concupium,' cum itum est cubitum. Exinde 'intempesta,' id est, multa nox, qua nihil agi tempestivum est: tunc 'ad mediam noctem' dicitur: et sic, 'media nox.' Alia fuit noctis divisio apud castra, in vigiliis nempe quatuor. De quibus alias.

* *Mustela*] Maga sub forma mustelæ.

* *Ad tui similes musculos*] Per contemtum hoc dicit, quasi gravi illam contumelia his verbis affecturus. Neque enim reipsa ex eodem genere

me⁴ somnus profundus in imum barathrum⁵ repente⁶ demergit; ut ne Deus quidem Delphicus⁷ ipse facile discerneret, duobus nobis jacentibus, quis esset magis mortuus. Sic, inanimis⁴ et indigens alio custode, pæne ibi⁵ non eram. Commodum noctis inducias cantus perstrepebat cristatæ cohortis.^{6s} Tandem expergitus, et nimio pavore perterritus, cadaver accurro; et, admoto lumine,⁷ revelataque ejus facie, rimabar singula, quæ cuncta convenerant.⁸ Ecce⁹ uxor misella fions cum hesternis¹ testibus introrumpit² [38] anxia; et, statim corpori superruens, multumque ac diu deosculata, sub arbitrio luminis recognoscit omnia.

obruit me momento in profundam suam voraginem: ita ut, dum sic ambo jaceremus, vix ipse quidem Apollo dignosceret, uter esset magis mortuus. Ad hunc ego modum exanimis, et opus habens alio custode, non eram fere ibi. Vix cristata calerva gallorum annuntiabat finem noctis cantu strepero, cum ego demum excitatus, et vehementi formidine percitus, curro ad mortuum, exhibitaque lucerna, et discooperto ejus vultu, cuncta scrutabar, quæ omnia congruebant. Ecce infortunata conjux lacrymans ingreditur valde sollicita, cum testibus diei prioris, et statim, effusa in cadaver, multisque et longis basiis ei impressis, investigat singula ad lucernæ testi-

//////////

Incis vortit scripsit Appuleius. *Exterminatus* Guelf. pr. *Id.*—2 *Cum me.* Fux. *anime.* *Id.*—3 *Pal. repetem.* *Id.*—4 *Inan.* Exulat a D'Orvill. *Inanis* Pith. *Id.*—5 *Male* Edd. quædam distinguunt custode pane, ibi: ut monuere Pric. et Wass. *Id.*—6 *Cristatæ gallorum coh.* Gallorum aberat ab omnibus impressis. *Colo.* Palat. ignorat vocem *gallorum*. Et sane rectius abesse poterat. *Wover.* Expunxi hoc loco auctoritate Matorum codicum vocem *gallorum*, quam male hic Colvius, Vulcanius, et Bas. 2. inculcarant. *Elmenh.*—7 *Bertin. et amoto linteo.* Haud male. *Wover.* Bert. *am. linteo.* *Elmenh.*—8 *Col. convenerunt.* Bas. 1. *evenerunt.* Colv. Universæ ante Colvium Edd. dant præteritum. In Mss. tamen est plus quam perfectum. *Oud.*—9 *Rursus hic Palat. præbet Et ecce.* Vide ad l. iv. p. 78. *Miselle* D'Orvill. *Id.*—1 *Fux. exteris.* Roald. Immo et c. *hesteris.* *Oud.*—2 *Introrumpit.* Flor. *introrumpit.* *Elmenh.* Nec aliter Fux. Palat. cum Ed. Sriverlii; quod et hic præfero: licet alioqui haud sit necessarium. Nam sæpe hæc tempora junctim variari post alios docuimus multis locis ad Cæsarem et Suetonium. P. 60. 'Perduxit et solatur.' Vulgo *solabatur.* L. iv. p. 74. 'Adæquavimus et sepimus': quod et illic mutarunt. L. v. p. 107. 'Emergit et petiit': al.

NOTÆ

sunt mustelæ et mures.

* *Barathrum*] Locus est præceps, unde emergi non potest; dictum ab eo, quod est *βαθρὸς βαπρὸς*, ut Festus putat. Apud Athenienses barathrum locus erat, in quem noxii dabantur præcipites.

'*Ne Deus quidem Delphicus*] Apollo,

qui apud Delphos colebatur, Phocidis urbem, ubi clarissimum habuit templum et oraculum celeberrimum.

* *Cristatæ cohortis*] Proprie dictum. Cohortales aves rei rusticæ Scriptoribus eæ sunt, quæ domi in cortibus aluntur.

Et, conversa Philodespotum¹ requirit actorem:² et ei⁴ præcipit bono custodi redderet sine mora præmium. Et oblato statim, Summas,⁵ inquit, tibi, juvenis, gratias agimus: et hercules⁶ ob sedulum istud ministerium inter ceteros⁷ familiares dehinc numerabimus. Ad hæc⁸ ego insperato lucro diffusus in gaudium, et in aureos refulgentes, quos identidem manu mea ventilabam, attonitus, Immo, inquam, domina, de famulis tuis unum putato; et,⁹ quoties operam nostram desiderabis, fidenter¹ impera. Vix effatum² me statim familiares omnes nefarium¹ execrati, raptis³ cujusquemodi telis,⁴ insequuntur. Pugnis

monium. Et, se convertens, advocat Philodespotum procuratorem suæ domus, et ipsi imperat ut persolvat e vestigio mercedem probo custodi. Qua mihi exhibita incunctanter, Maximas, inquit, tibi grates reddimus, o adolescens: et certe propter istam operam diligenter navatam accensebimus te deinceps inter reliquos domesticos nostros. Ad illa verba, ego in lætitiā effusus, ob quæstum inexpectatum, et stupens aspectu micantium aureorum nummorum, quos subinde agitabam manu mea, Immo, inquam, heri, habes me instar unius ex servis tuis; et, quotiescumque indigebis nostro ministerio, impera audacter. Vix ea dixeram, cum domestici abominati malum omen meorum verborum, correptis armis omnis generis, persequuntur

*****

petit. L. x. p. 211. 'Dirupit et præcipit.' Oud.—3 Vulgatum ubique auctorem. Actoris servi multa in libris nostris mentio. L. Quæsitum xii. §. Papiinianus, et l. xx. §. prædia, D. de instrum. vel instr. legat. L. viii. in principio D. Famil. ercisc. et sæpius. Salvianus de Providentia Divina: 'Pavent quippe actores, pavent silentiarios, pavent procuratores. Prope ut inter istos omnes nullorum minus servi sint, quam dominorum suorum.' Colv. Fux. actorem. Actores in servis jurisconsultis notum. Roald. Rom. auctorem, male. Vide Colv. Elmenh.—4 Vulgati, eique. Colvius.—5 Plerique, sumas, excepto Bas. 2. Colv. Exceptis etiam Juntinis et Aldi. In Ms. Fux. etiam sumas. Juvenis tibi D'Orv. Gratias abest ab Oxon. Oud.—6 Non inconcinne Ed. Scriv. *te Hercules*. Id.—7 *I. cet. f. num.* B. i. nostros *f. Puteanus*. D'Orv. *miramus*. Oud.—8 Oxon. *Ac hæc*. Pith. ut sæpiissime, *Ad hoc*. Id.—9 Exultat copula a Pith. Id.—1 Palat. *desidenter*, Bas. *pr. confidenter*. Id.—2 Vulg. *Vix hæc eff.* Colvius. *Hæc non additnr, nisi Edd. Ald. Junt. post. Collin. Bas. Oud.*—3 *Idem libri: omnifariam exertis raptim.* Colvius. Fux. *omnes nefarium execrata raptis*, haud male. Roald. Bert. *omnifariam exertis r. Grut. et Mercerus, omen n. execrati, probo. Elmenh.*—4 *Raptis telis.* Rom. Bert. et Ald. *exertis raptim telis*. Id. Scilicet illi libri, qui *exertis ha-*

NOTE

¹ *Philodespotum*] Nomen proprium Procuratoris illius, ex duabus Græcis *philos* et *despotēs* conflatum, significat, quod Horatius ait, 'amicum Mancipium domino.'

² *Omnes [omen] nefarium*] Sic recte

Gruterus et Mercerus ex corrupta scriptura *omnes nefarium*. Omen illud *nefarium* pete ex his verbis Telephronis: 'Quoties operam nostram desiderabis, fidenter impera.' Hoc est: Quotiescumque aut maritum alium,

ille malas offendere, scapulas alius cubitis impingere, palmis infestis⁵ hic latera suffodere, calcibus insultare,⁶ capillos⁷ distrahere, vestem discindere. Sic in modum superbi juvenis Adoni,^{8 k} vel musteluatis pipletis laceratus¹ atque

me. *Hic caput ledere maxillas pugnīs, ille ferire humeros cubitis, alius pertundere latera infestis manibus, insultare pedibus, divellere comam, lacerare vestem. Sic ego laceratus conviciis, atque divulsus instar superbi adolescentis Adonidis, vel*

*****

bent, præferunt raptim. Sed aliter ceteri. Et vide Pricænum. *Cubitus* Gnelf. pr. *Oud.*—5 Basileenses, *injectis*. Alibi: 'Tundebat faciem manibus infestis.' *Colo. Injectis*. Fux. *infestis*, in libro Aldus et infra. *Roald.* Vitiōse *injectis* quoque in Ed. Beroald. *Oud.*—6 Fux. *insulare*. Poëticon et Apuleianum. *Roald.* Sic et Regius, me tamen hand probante, de quo infra. *Oud.*—7 Palat. *capillo*. Elmenh. Nec aliter ambo Gnelferb. *Oud.*—8 Scribo *Adonci*. Plantus: 'Ubi Aquila catamitum raperet, aut Venus Adonem.' Sic Simonidens. Ausonius: 'Concedat Cei musa Simonidei.' Vel *musteluatis pipletis laceratus atque discerptus*. Hæc scripta lectio: hæc in Romana, hæc in Veneta et Basileensi antiqua editione. Beroaldus emendat *mustelatis pepis*, qui etiam in scripto codice legi testatur, *Musæi vatis Pimpleidos*. Quod et Pius Annotat. prioribus notat. Lipsius *Musæi vatis*. Gulielmus noster Verisimilibus scribit, *miselli acis pipis*. Ego quod meum hic promam non habeo. Certe hic locus sæpius me torsit, et necdum satis sanum eum habemus. *Colv. Mustelatis pepis*. Fux. *musteluatis pipletis*. Utrumque corruptum. *Roald.* Scripturæ varietas, quam libri veteres referunt, satis ostendit huius loci difficultatem. Liber Fulvii, *musculosis pepis*, Palat. *mustelatis*. Deinde adjectum ab alia manu *musteluatus*. Sunt, qui emendent: vel *Musæi vatis pipis laceratus*. Aldina editio: vel *mustelatis pepis lacer.* Dubito an asserere ausim, *mustelata pipis* habere aliquid simile cum 'nænia soricina' Plauti. *Wower*. Simplicissima videtur lectio: vel *Musæi vatis pipulis laceratus*. Sciopp. in Symb. *Sup. juv. Adonci velut mustelatis pepis laceratus*. Variæ hoc loco eruditorum conjecturæ, utinam non et vanæ. Flor. et Rom. legunt: s. j. *Adoni vel musteluatis pipletis*. Fulvii liber, *musculosis p.* Pal. s. j. *A. v. mustelatus p.* Lipsius et Scioppius, *Musæi vatis pipulis laceratus*. Gulielmus Veris. Lib. III. c. 4. 'miselli acis pipis.' Baptista Pius in Annotat. prioribus p. 108. et Beroald. *superbi j. Adoni vel musæi vatis Pimpleidos*. Nos

NOTE

ant affinem mortuum nocte custodiendum habebis. Quæ verba mali esse omnis nemo non videt.

^k *Superbi juvenis Ad.]* 'Superbi' ob pulchritudinem, juxta illud Ovidii *Fastorum*, lib. I. 'Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.' *Adonci*. Plauto quoque Adonis dicitur Adonæa. De hoc vide Ovid. *Metamorphos.* lib. x.

¹ *Vel musteluatis pipis. [pepis] laceratus, &c.* Omissis variorum in hunc locum commentis et emendationibus,

ex Lipsii et Schoppij conjecturis lego, vel *Musæi vatis pipulis laceratus*, &c. Intelligoque Orpheum, Musæ Calliopes et Apollinis, vel, ut aliis placet, Cæagri fluvij filium; qui a Threiciis mulieribus Bacchi Orgia celebrantibus discerptus est, ut narrat Ovidius. Hæc lectio sensum satis commodum efficit: contusum scilicet pugnīs Telephronem, et pipulis, hoc est, conviciis et maledictis proscissum fuisse a familiaribus illius matronæ, eodem modo quo Adonis

discerptus, domo proturbor.⁹ Ac, dum in proxima¹ platea refovens animum, infausti atque improvidi sermonis mei^m sero² reminiscor, dignumque³ me pluribus etiam verberibus fuisse merito consentio, ecce jam ultimum defletus atque conclamatus⁴ processerat mortuus, rituque patrio,⁴ utpote unus⁵ de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forum. Occurrit ad latus⁶ quidam moestus in lacrymis,⁶ genialem canitiem revellens⁷ senex: et, manibus ambabus invadens torum, voce contenta quidem, sed assiduis singultibus impedita, Per fidem vestram, inquit, Quirites, per pietatem publicam, perempto civi subsistite,⁸ et extremum facinus in nefariam scelestamque⁹

Poëta filii Musæ, quatiôr foras. Dumque reflcians animum in proxima via reoorder, sed tarde, mei sermonis sinistri atque imprudentis, et agnosco me jure promeritum fuisse plures etiam plagas, ecce jam cadaver offerobatur deploratum novissimis lacrymis, et ultimo clamore; et ducebatur per forum cum magnifico apparatu fune-ria publici, more suorum majorum; erat enim unus ex primariis. Senex quidam lacrymans præ marore advenit a latere, vellens suos nativos canos: et, injiciens utramque manum in feretrum, voce quidem exerta, sed interrupta perpetuis singultibus, Per fidem vestram, o cives, inclamat, per caritatem publicam, ferte opem concivi vestro interfecto, et ulciscamini graviter scelus atrocissimum adversus hanc

*****

Aldinam lectionem expressimus. Elmenh.—9 Fux. *protrahor*. Roald. *Protrahor*. Alii, *proturbor*. Elmenh.—1 Guelf. pr. in *proximo*. Oud.—2 Fux. *sero*. Roald. In sola Ed. Bas. sec. est *serio*. Mox *rituque prævio* Fux. Oud.—3 Vulgo, *dignumque*. Colv. Scribe ex Fulviano *refoveo*. Wow. Et Ms. et contextus suadet legendum *refoveo*; si tamen mox legatur: *dignumque*. Sciopp. in Symb.—4 Guelf. pr. *patria*. Id.—5 Deest *unus* in Guelf. pr. Id.—*Ad latus* iidem. Vulg. *adansius*. Colv. *Allatus* Fux. Roald. Bertin. et Rom. *adansius*, male. Vide Indicem. Elmenh.—7 Ms. et Bas. 1. *invelleras*. Fortean *vellicans*. Colv. Fux. *revolvens*. Roaldus. Bert. *convellens*. Rom. *invellerans*, male. Elmenh. Ms. *invelleras*. Unde Colv. *vellicans*. Ego *involans*. Brant. Bene, si in crines alterius involasset, non suos ipsius lacerasset. Bene *revellens* correxit Beroald. cum corrupte ederetur *invelleras*. Unde Junt. pr. *invellens*, ut scribitur etiam in Pith. Et quid mutandum, mallet *intervellens* e Senecæ Ep. xiv. 'Barbam vellere aut intervellere.' Sed *revellens* servant Mss. ceteri et Edd. Junt. post. alique: ut passim pro, detrabere et extrahere, occurrit. Oud.—8 Ed. Vicent. *substitute*. Vide ad Suetonii Vitell. c. 5. 'Fratri substitisset.' Id.—9 Palat. *scelestegue*. Id.—1 Vulgo,

NOTÆ

ab apro, et Orpheus a Bacchantibus fuerat laceratus. Sic 'pipalo,' differe, apud Plautum legitur.

¹ *Infausti sermonis mei*] Quo funestam suam operam fuerat pollicitus.

² *Defletus atque conclamatus*] Sic lib.

1. 'Domi tum defletus atque conclamatus es.' Ad quem locum vide quæ diximus.

⁶ *Moestus in lacrymis*] Sic supra, 'senex gravis in annis.' Et Virgil. lib. v. *Æneid*. 'Horridus in jaculis.'

[39] istam foeminam¹ severiter vindicate.² Hæc³ enim, nec ullus alius, miserum adolescentem sororis meæ filium, in adulteri⁴ gratiam, et ob prædam hæreditariam extinxit⁵ veneno. Sic ille senior⁶ lamentabiles questus singulis instrepebat.⁷ Sævire vulgus interdum,⁸ et facti⁹ verisimilitudine ad criminis credulitatem¹ impelli. Conclamant² ignem, requirunt saxa;³ parvulos ad exitium mulieris hortantur. Emeditatis³ ad hæc illa fletibus, quamque sanctissime poterat, adjurans cuncta numina, tantum⁴ scelus abnuebat. Ergo igitur senex ille: Veritatis arbitrium in divinam providentiam⁵ reponamus. Zachlas⁶ adest⁷ Æ-

detestabilem et facinorosam mulierem. Hæc enim, nec alius quisquam præter ipsam, toxico sustulit hunc infelicem juvenem, filium meæ sororis, ut gratum faceret adultero suo, et simul ut invaderet ejus hæreditatem. Hoc modo ille senex edebat lamentationes querulas singulibus interruptas. Interim plebs carpit commoveri ad iram, et induci ad fidem habendam sceleri, probabilitate rei ipsius. Flagitant ignem magno clamore, poscunt lapides; incitant pueros ad perniciem mulieris. Ad hæc illa confectis ejulatibus, obtestansque Deos omnes per sanctissima quæque, amovebatur a se tam dirum facinus. Ille igitur senex, Permittamus, inquit, iudicium ceritatis consilio Deorum. Ecce Zachlas Ægyptius, vates præstantissimus, qui

~~~~~

mulierem. Colv.—2 Palat. prave judicate; de quo alias. Male exulat in a Fux. habente illam pro istam. Oud.—3 Par. Hujus. Reg. Fux. Idem enim. Id.—4 Bert. adulteri. Elmenh. Sic et Ed. Bas. pr. Oud.—5 D'Orv. extruxit. Id.—6 Fux. senex. Roald.—7 Q. s. i. Tuum iudicium erit, veriorne sit conjectura mea scriptura vulgari: questus singulibus interatrepebat. Vide, quæso, quod modo præmissum est: 'Manibus ambabus invadens tornum, voce contenta quidem, sed assiduus singulibus impedita.' Pari fere phrasi infra Libro quinto, 'Suscipit,' inquit, 'Psyche singultu lacrymoso sermonem incertans.' Simile plane illud Apuleii Libro sexto: 'Dum hæc identidem puella replicat, votisque crebros intermiscet suspiratus.' Simile quoque libro undecimo de Asino: 'Singultu crebro sermonem interficiens, et verba devorans.' Stewech. J. Gulielmus de conjectura, singultiens strepebat. Colv. Malim singultum strepebat. Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. lib. III. c. 6. Singultum instrepebat. Gulielm. singultiens i. Stewech. singultibus i. Vide Grut. l. v. Susp. c. 6. Elmenh.—8 Bona est Fulvii conjectura legentis, incertum. Sciopp. in Symb. Recte Gulielmus Verisimil. lib. III. c. 4. incertum emendat. Virgilius in re simili: 'Scinditur incertum studia in contraria vulgus.' Elmenh.—9 Facti. Scriptus fem. Colv.—1 Idem, crudelitatem. Id. Rom. crudelitatem, male. Elmenh.—2 Fux. clamant. Oud.—3 Fux. emendicatis, ἐπεγγυρόρεπον. Roald.—4 Numina, tantum. Pith. numantium. Oud.—5 B. in divinam, inquit, pr. Pntean. Certo indicio, verbum id e glossa irrepsisse. Ponamus Pith. Oud.—6 Ms. Cathlas. Colv. Calchas emenda-

NOTÆ

¹ Sævire vulgus interdum] 'Interdum' hic, ut et sæpe alias apud hunc Auctorem, significat, interim.

² Conclamant ignem, requirunt saxa]

Furentis plebis tela. Virgil. 'Sævique animis ignobile vulgus; Jamque faces et saxa volant.'

³ Zachlas adest] Nomen est pro-

gyptius, propheta primarius,⁵ qui mecum jamdudum grandi præmio pepigit, reducere paulisper ab Inferis⁷ spiritum, corpusque istud⁸ postliminio mortis⁹ animare. Et eum

constituit mecum jam pridem ampla mercede, revocaturum sese tantisper ab Inferis animam hujus mortui, ipsamque rursus animaturum post mortem. Quod cum dix-

~~~~~

verim, ut respiciat ad illum vatem Trojanum. *Grut. l. v. Susp. c. 6. Flor. Tachas. Pal. Zattlas. Lipsii liber Cathlas. Gruterus Calchas. Eimenh.—7 Reducere ab inf. Fux. paulisper ab inf. Roaldus. Palat. et Bertin. ab inferis paulisper sp. Wower. Sciopp. in Symb. et lib. III. Susp. L. cap. 6. Tò paulisper adjecti ex Flor. Bert. et Pal. Eimenh. B. M. red. paulisper ab inf. spir. Putean. Adde D'Orvill. Oxon. Pith. et egregiam illam Ed. Junt. post. Mortuorum ista resuscitatio fingitur semper facta in perparvum tempus. Sequitur ideo 'brevis lucis usura,' 'exiguum vitæ spatium,' 'momentaria vita.' Vide etiam Lucan. l. vi. In Mss. aliquot pepigit. Ond.—8 Palat. Fux. illud. F. illuc Putsch. in marg. Id.—9 Dicam, etsi forte audacior videbor, illud mortis inspectum mihi esse, tanquam ab aliena manu huc ascitum. Juvat me, quod libro tertio idem Auctor ita collocavit id verbi 'postliminium' absolute: 'Statimque,' ait, 'in meum Lucium postliminio redibis.' Jurisprudentes vero aliter ea voce usos non memini; juris quoque non imperitum fuisse Apuleium, adæque certum est. Præterea non alia mea opinio est, quam mendosum quoque esse, quod subjiciam ex lib. decimo: 'Surgentem postliminio (mortis) deprehendit filium.' *Stewech.* Non nemo est, cui penultima dictio suspecta, tanquam ab aliena ascita manu: quia et alias idem Auctor absolute id verbi collocet: Jurisprudentes vero aliter ea voce non usos: cujus quoque non imperitum fuisse Apuleium, adæque certum est. Itaque et ea est opinio, mendosum insuper esse, quod legitur lib. x. 'Surgentem,' &c. Acquiescerem et ego justis hiæc rationibus, nisi constaret mihi, Madanrensem nostrum lib. iv. ita hoc vocabulum usurpasse, ut temere interpolari nequeat, sine internectione sensus. Verba sunt: 'Annus subitior dicere jubebat, quid malum fieret: vel quid repente postliminio pressæ qui-*

NOTE

prium Prophetæ illius. Lipsii liber habebat *Cathlas*. Gruterus suspicabatur *Calchas*.

⁵ *Ægyptius, propheta primarius*] *Ægyptii* fuere ut supersticiosissimi mortalium, ita et peritissimi Astrologiæ et Magiæ; et eorum sacerdotes prophetæ habiti sunt, divinorum omnium consilii. Hos Plato, Pythagoras, et, si qui e Græcis Philosophi doctrinæ fama excelluerunt, consuluisse dicuntur. De Platone certe Laërtius in ejus Vita sic narrat: 'Ἀρχὴν τε καὶ Θεόδοτον μαθηµάτων, &c. ἔθεν τε εἰς Ἀθύρην, κατὰ τοὺς προφήτας. Et Noster in De Dogmate Platonis: 'Astrologiam ad usque Ægyptum

petivit, ut inde Prophetarum etiam ritus addiceret.' Quatuordecim apud illos annis versatus fuisse fertur. Vide apud Philostratum in Vita Apollonii Tyanei plura de Ægyptiis, et Apollonii ad eos profectio. Literarum primos inventores Ægyptios facit Tacit. lib. II. Annal. 'Primi,' inquit, 'Ægyptii per figuras animalium,' quæ hieroglyphicæ dictæ sunt, 'sensus mentis effingebant; et antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur; et literarum semet inventores perhibent.'

⁷ *Postliminio mortis*] Sic libro x. 'Surgentem postliminio mortis de-

dicto juvenem quempiam¹ linteis² amiculis intectum,³ pedesque palmeis baxeis⁴ inductum,⁵ et adusque⁶ deraso capite,⁷ producit in medium. Cujus⁸ diu manus deosculatus,⁹ et ipsa⁸ genua contingens, Miserere, ait, sacerdos: miserere, per⁹ coelestia sidera, per inferna¹ numina,⁷ per

isset, protrahit in medium astantium juvenem quandam amictum vestibus lincis, cui pedes erant induti calceamentis ex palmis contextis, caput vero penitus rasum, Cujus cum diu basisset manus, et prehensens ipsa genua, Miserere, inquit, o sacerdos, miserere, oro te, per astra caeli, per Deos Inferorum, per elementa naturae, per

etis lamentationes licentiosas refricaret.' *Grut. l. v. Susp. c. 6. Postliminio mortis bene defendit Gruterus; licet mortis abait quoque Lactantio lib. viii. 22. Contra l. i. p. 8. 'Noctis antelucio.' Oud.—1 Quempiam deest Pith. Id.—2 Bert. lincis. Sciopp. in Symb. Elmenh. Vide ad p. 25. Ed. Pric. In Ms. loc. quoque lincis. Oud.—3 Bas. 1. illectum. Num injectum? Sic infra. Colo. Pith. in lectum. Rom. Vic. Edd. illectum. Bene Beroaldus cum Mas. correxit intectum. Vide ad p. 33. 'Vestibus intecti.—4 Indutum. Bert. inductum. Sciopp. in Symb. Palat. et Bert. inductum. Elmenh. Addatur D'Orvill. Guelf. sec. ac Pithæanus. Oud.—5 Et ad usque. Ms. et obusque. Emendabis: et os usque. Wowerius. Ego rescribo: et adusque cutem d. c. Adusque Græcorum est ἐν χροῖ. Elmenh. Plaut. Bacchid. Scena, 'Ibo in Pyrænum.' 'Tondebo usque ad vivam cutim.' Idem in Add. Lincenbrogio primam notam sublegit Elmenhorstius. Oud.—6 Cujus. Sic tacite edidit Colv. et seqq. ut est in Mss. Flor. Lips. Reg. Fux. D'Orv. Pal. Par. et aliis. Hujus dant Edd. priores, cum Pithæano. Nec temere mutassem. Oud.—7 Manus deosculatus. Oxon. utrum. Guelferb. pr. utrumque. Prave; nisi aliud quid lateat. Id.—8 Palat. ipse. Id.—9 Quia in Edd. Bas. paulo post vitiose editur per se nocturna sil. putat Stewechius ad lib. iv. p. m. 337. (84. Ed. Pr.) legi hic posse, miserere per te, per caeli. Non persuadet. Id.*

NOTÆ

prehendit filium.' Vide quæ de hac voce 'postliminio' diximus sub finem libri primi.

¹ *Linteis* 'amiculis intectum] Lineæ vestes Sacerdotum Isis, ut lib. ii. fusius declaratur. Cansa videtur esse, quod, ut ait Martian. Capella de Nupt. Philol. lib. ii. 'Isis lini usum sementemque monstravit.' Sed mire faciunt ad hunc locum hæc Nostri verba in Apologia: 'Quippe lana, segnisimi corporis excrementum, pecori detracta, jam inde Orphæi et Pythagoræ scitis profanus vestitus est. Sed enim mundissima lini seges inter optimas fruges terra exorta non modo indutæ et amictui sanctissimis Ægyptiorum sacerdotibus, sed oportet quoque in rebus

sacris usurpatur.'

² *Pedesque palmeis baxeis inductum]* Lib. ii. Noster Isiacos Sacerdotes describens: 'Pedes ambrosiæ tegebant solæ, palmæ victricis foliis intextæ.' *Τροδύματα βιβλον* vocat Philostrat. Baxeæ calceamenti genus. Plaut. Menæchmis, Act. ii. Scen. 3. 'Quis est iste peniculus? Qui extergentur baxem?'

³ *Adusque deraso capite]* Quod penicillare Ægyptiis Sacerdotibus. Herodotus: *Οἱ λεπτὲς τῶν ὀσῶν τῇ μὲν ἄλλῃ κομιοῦσι, ἐν Ἀλεξάνδρῃ δὲ ἐκρίονται.* Deorum sacerdotes alibi quidem comati sunt, in Ægypto vero detonsi. De his Martialis: 'Linigeri fugiunt calvi sistrataque turba.' 'Adusque deraso,' id est, penitus deraso. Sic

naturalia elementa, per nocturna silentia,^a et adoperta Coptica,^a et per incrementa Nilotica,^b et arcana Memphitica,^c

silentia noctis, et sepimenta Copti, et per intumescuntius Nili, et secreta Memphi-

—1 Ed. Beroald. *infrma*. Corrupte. *Id.*—2 *Et adepta Coptica*. Hæc absunt a Ms. Ro. *adepta cooptitica*. Ven. *conceptitica*. Scribo ego: *aggesta Coptica*. *Aggesta* pro nidia accipio. Congerere enim, nidificare. Virgilius: 'Aërie quo congressere palambes.' Ceterum de re vide Beroaldum. Colv. Quidam, inquit Beoichemus, e veteribus libris, *operta cooptitica*: non pauci, *adepta*: alius cod. vetustissimus *comperta Niladum* post verbum *cooptitica* habet: loco cuius quidam *cooptica*, nonnulli *cooptitica*. Alios etiam testatur hic *chomata* legere ex Ulpiano: se vero *operata Coptica*: id est, operationes, ab operandi verbo, quod rem divinam facere significat. Ad quod illum duxit prior illa scriptura vetus, *operta cooptitica*. E qua ego veram lectionem esse, jurare fere ausim, *operta Coptica*. *Operta*: id est, sacra, quæ tecta et secreta. Sic infra lib. xi. 'Ferebatur ab alio cista, secretorum capax, penitus celans opera magnificæ religionis.' *Idem in Add. Et adepta cooptica*. Abest a Ms. sed frustra. Leg. *et adoperta Coptica*: nam vox *adepta* nulli rei esse unquam potuit, et vero notum solemne cacoëthes, pro *adoperta*, *adopta*, et alia multa hujusmodi. Geminum germanum errorem delevimus ex fragmento Cic. l. i. de Deo: quod citatur a Frontone his verbis: 'Ut ad eam urbem incolas possis adnare.' Corrigo, *Ut eam urbem, quam incolis, possis adnare, i. adornare*. Græca illa effinxit: *Ἐράδρα ἑλὰξερ τὰβρα κόσμη*. Roald. Omnes fere libri antiqui diversimode hæc scribunt; sed plane incondite. Recte se divinasse existimabant, qui legunt *adyta Coptica*; ne aliorum emendationes recenseam. Clemens Alex. Protrept. 'Ἀδύρα Ἀβυρρίαν, καὶ Τυφίπιδαν περὶ νομάρειαν. Nisi et illic rescribendum 'Ἀδύρα, et in Apuleio *adypta chomata*. Sed *adepta* intelligit connexa et colligata, prisca significatione et origine. Quæ autem sint *adepta Coptica*, patet ex Plinii lib. x. *Wouer*. Fulvius suspicatur legendum: *adyta Coptica*. Sciopp. in Symbola. *Adyta Coptica*. Ita

NOTÆ

Plantus Bacchid. Act. v. Scen. 2. 'Attonæ hæc quidem ambæ usque sunt.'

^a *Per inferna Numina*] Plutonem, Proserpinam, Manes, Parcas, Furias, et quicquid in Inferis colebatur timebaturque.

^a *Per nocturna silentia*] Quæ magicis incantamentis et Ægyptiorum religionibus in primis apta.

^a *Adop. [Adsepta] Coptica*] Colvius legit *aggesta*, alii *adyta*. Barthius lib. xxi. Advers. cap. 7. *adsepta*, melius; recedit enim minus a vulgata librorum lectione. *Adsepta Coptica* sunt sepimenta illa adversus Nili aquas ab hirundinibus facta, prope urbem Copton, de quibus sic Plin.

lib. x. cap. 33. 'In eadem Ægypto juxta oppidum Copton insula est sacra Iaidi, quam ne laceret amnis idem [Nilus], manunt [hirundines] opere, incipientibus vernis diebus, palea et stramento rostrum ejus (*la pointe de l'Isle*) firmantes, continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut multas in opere emori constet. Ea militia illis cum anno redit semper.' Quæ res religione non videbatur carere, ut merito per illa *adsepta* adjuraretur sacerdos Ægyptius.

^b *Incrementa Nilotica*] 'In Ægypto,' inquit Plin. lib. xviii. c. 18. 'Nilus fluvius, coloni vice fungens, evagari incipit a solstitio [æstivo scilicet] aut nova Luna (solstitio proxima), ac pri-

et sistra Phariaca.^{3 d} Da brevem Solis usuram,⁴ et in æternum conditis oculis modicam lucem infunde. Non obniti-

tica, et sistra Ægyptiaca. Redde huic mortuo exiguum usum diei, et fac ut breve lumen affluat ejus oculis clausis æterna nocte. Non resistimus fati, neque

*****

Flor. et Scal. In Palatino est *adopacta eptica*. Ro. *adepta cooptica*. Bap. Pius Ann. prior. p. 108. *adepta cooptica*. Col. *aggesta Coptica*. Ful. *adypa Coptica*. Al. *adepta Coptica*, quod retinent Bero. et Schickera. interpretanturque de illo sepimento et opere, quod muniant hirundines, non sine aliqua religione, juxta Copton. Vide Plinium Natur. Hist. l. x. c. 33. *Elmenh. B. adepa et conceptica*. Putean.—3 Bert. *s. fasciata*, inepte. *Elmenh.* Male exulat copula ab Edd. *Elmenh. Scriv. Pric. Sinistra* corrupte Palat. Par. Guelf. bini, ac *fariata* Pal. *fariacha* Guelf. pr. *Oud.*—4 Par. *usum*. Tum

NOTÆ

mo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone Sol est. Mox pigrescit, in Virginem transgresso [Sole], atque in Libra residet. Si duodecim cubita non excessit, fames certa est. Nec minus, si sexdecim exsuperavit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius crevit, et sementem arcet.' De Nilo plura habet idem Plin. lib. v. cap. 9. ubi ait, cum crescit, Reges aut Præfectos navigare eo nefas, judicatum fuisse, et incrementa ejus per puteos mensuræ notis deprehendi, seu potius per columnas quasdam. Has columnas Nilometra vocant.

^c *Arcana Memphitica*] Id est, Ægyptiaca, parte totum denominante, more poëtico. Memphis enim civitas est Ægypti magna et frequens, pyramidibus, Regum sepulchris, nobilibus, quondam arx Ægypti Regum, condita ab Epapho Jovis filio, ut quidam volunt, vel, ut plures, ab Ogdoo Rege, de cujus filii nomine appellata est. Hodie *le Caire* dicitur, ferturque frequentissima, non Ægypti modo, verum etiam totius orbis. Hujus sacerdotes, ut et reliquæ Ægypti, arcana cærimoniarum mysteriorumque nemini aperiebant, erantque *discourteux*, id est, incommunicabiles. Unde 'invida Memphis' dicitur Statio in *Sylvia*.

^d *Sistra Phariaca*] Ægyptiaca. Hic quoque pars totum denominat. Pharos insula Ægypti fuit, Julii Cæsaris colonia, olim Alexandriæ juncta ponte, ubi fuit etiam turris nominata quoque Pharos, a Ptolemæo Rege exstructa, quæ nocturnis ignibus cursum navium regeret. Est autem sistrum instrumentum æneum stridulum, Isiacorum peculiare gestamen, et insigne Dææ Isidis, manubrium habens, et laminam in modum baltei recurvatam, ac per eam trjectas aliquot ferreas aut æneas virgulas, quæ agitant manibus sistro sonum edebant. Curvamine sistri in vertice infixæ erat feles humana facie, Lunam, ut vult Plutarchus, repræsentans, tum propter animalis illius varietatem, ac vim noctu agendi, et fecunditatem, tum quod oculorum ejus pupillæ pro Lunæ modo crescant ac decrescant: humana autem felis facie innuebatur Lunæ mutationes mente ac ratione gubernari. In ima parte infra virgulas facies erant hinc Isidis, illinc Nepthiyos, quibus ortus et interitus rerum et elementorum mutationes adumbrabantur. Sed operæ pretium est Figuram ipsam sistri hic videre, qualem nobis conservarunt Marmora.

mur, nec terræ rem suam⁵ denegamus;⁶ sed, ad ultionis solatium, exiguum vitæ spatium deprecamur.⁶ Propheta, sic propitiatus, herbulam quampiam ter ob os⁷ corporis, et aliam pectori ejus imponit. Tunc Orientem obversus,⁸ et incrementa Solis augusti⁹ tacitus imprecatus,⁹ venerabilis scenæ facie [40] studia¹ præsentium ad miraculum tantum certatim arrexit. Immitto me turbæ socium,^h et pone^a ipsum lectulum editiorem quendam lapidem insistens cuncta curiosis oculis arbitrabar. Jam tumore³ pectus extolli;

negamus humo quod ipsius est; sed tantum poscimus breve tempus vitæ, ad solamen vindictæ. Vates sic exoratus applicat ter herbulam quandam ori cadaveris, et aliam ejus pectori. Tunc conversus ad orientalem mundi plagam, et apud se precatus ascensiones venerandi Solis, attentos fecit certatim animos astantium ad rem adeo stupendam specie venerandi apparatus. Immisceo me multitudini, consensuque quodam saxo altiore, quod erat pone feretrum ipsum, observabam inde singula curioso intuitu. Jam pectus caput intumescere respiratione; jam arteria index

meneternum et obnuctimur Guelf. pr. Id.—5 *Rem suam terræ* Guelf. pr. Id.—6 Bertin. *imprecamur*. Id.—7 *T. o. o. Ms. al. ad os*. Colvius. Bert. *ter in os corporis*. A Florentino vox *ter* abest. Elmenh.—8 *Fux. orientalem*. Palat. *obursus*. Oud.—9 Reg. *Fux. increpatus*. Id.—1 *Vulgati, venerabili scenæ facies et studia, &c.* Non reponendum hic jam arbitror, *ven. schemæ*; etsi id alibi faciamus. *Colv. Venerabili scenæ facies s. Vulgo, v. schemate f.* Elmenh.—2 Palat. et Oxon. *Guelf. sec. pene*. Oud.—3 Pal. *Guelf. sec. timore*, Oxon. et

NOTE

Panegyri. 'Divinis rebus operantes, in eam cœli plagam ora convertimus, a qua lucis exordium est.' Virgil. lib. xii. *Æneid.* 'Illi ad surgentem conversi lumina Solem Dant fruges manibus salsas,' &c.

⁵ *Incrementa Solis augusti*] Intelligo ascensionem Solis supra Horizontem nostrum. Sicut enim rei uniuscujusque ortum sequitur ejusdem incrementum; ita ortum Solis ejus supra nostrum Hemisphærium ascensio. Ceterum matutinum tempus tunc erat, ut patet ex præcedentibus, quo tempore Sol ascendit. Scio 'incrementum' multas alias habere significaciones. Sed præter hanc nulla mihi videtur huic loco apta.

⁶ *Nec terræ rem suam denegamus*] Cadaver nempe terræ debitum.

⁷ *Orientem obversus*] Pacatus in

^h *Immitto me turbæ socium*] Pricæus optime: *turbæ medium*.

jam salubris vena¹ pulsari; jam spiritu⁴ corpus impleri: et assurgit cadaver, et profatur⁵ adolescens: Quid,⁶ oro, me post Lethæa pocula, jam Stygiis paludibus innatantem, ad momentariæ vitæ⁷ reducit officia? Desine jam, precor, desine, ac me in meam quietem permitte.⁸ Hæc audita vox de corpore. Sed aliquanto⁹ propheta commotior, Quin refers, ait, populo singula, tuæque mortis illuminas⁹ arcana? An non putas, devotionibus meis posse Diras¹ invocari?¹ posse tibi lassa² membra torqueri? Suscipit ille de lectulo, et³ uno congestu⁴ populum sic adorat: ^m Malis

valetudinis agitari pulsu; jam totum cadaver animari: et erigitur corpus, et juvenis sic loquitur: Quare, quæso, revocatis ad brevissima vitæ munia me jam potum aqua fluvii Lethææ, et jam trajicientem Styga? Cessa, oro, jam cessa, meque sine quiescere. Hæc verba prodierunt ex illo cadavere. Sed Vates paulo magis concitatus, Quidni narras omnia turba huic, inquit, et revelas secreta tuæ necis? An non credis Furias posse acciri meis imprecationibus? Fessos artus posse tibi cruciari? Ille respondet ex feretro, et sic affatur plebem cum profundo suspirio: Ego

Par. clamore. Id.—4 Spiritus. Sic Bert. Sciopp. in Symb.—5 Palat. præfatur. Elmenh.—6 Plerique vulgares, Quod. Colv. Sola Junt. post. recte jam exhibuerat Quid. Par. Quis. Repetit Bertin. Quod oro me quid post. Oud.—7 Non est in scripto vitæ. Colvius. Oxon. Fux. momentaneæ. Oud.—8 Quidam impressi, aliquando. Colv.—9 Ms. illumina. Idem. Sic et Fux. Rex. In D'Orvill. Guelf. illuminans. Utrumque prave. Oud.—1 Idem, Diras. Colv. Cum D'Orvill. et Fux. Perperam sane. Oxon. Guelf. pr. invocare. Oud.—2 Pal. laxa. Alii, lapsa. Elmenh. Et Fux. laxa. In his Par. perpetua conturbatione. In Pith. Edd. nonnullis, membra lassa. Oud.—3 Oxon. atque. Id.—4 Recte emendabis ex Ms. et imo cum gemitu pop. Wower. Imo

NOTE

¹ Salubris vena] 'Arteria,' quod ejas pulu totius corporis salubris vel insalubris dispositio exploretur.

⁸ Ac me in meam quietem permitte] Sic spectrum Samuelis ad Saulum queritur inturbatam suam quietem: 'Quare inquietasti me, ut suscitares?'

¹ Diras invocari] Virgil. Æneid. lib. xii. 'Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ, Quas et Tartaream Nox intempesta Megæram Uno eodemque tulit partu,' &c. Ad quem locum Servius 'Diras' interpretatur Fu-

rias. Porro tantam esse vim Magicæ artis putaverunt, ut Necromanticis carminibus et devotionibus sepulcralibus acciri posse illas Diras, et in cujusalibet pectus imitti, lassos mortuorum artus cruciari, denique totum Infernum subverti posse arbitrarentur, ipsosque adeo mortuos metu cruciatuum parere Necromanticis se evocantibus.

^m Sic adorat] Affatur. 'Orare' enim dicere est: unde 'adorare' alloqui. Sæpe hoc significatu reperitur apud hunc Auctorem.

novæ nuptæ peremptus artibus, et addictus noxio⁵ poculo, torum tepentem^{6a} adultero mancipavi. Tunc uxor egregia capit præsentem audaciam, et mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat.⁷ Populus⁸ æstuant, diversa tendentes. Hi pessimam foeminam viventem statim cum corpore mariti sepeliendam;⁹ alii,¹ mendacio cadaveris² fidem non habendam. Sed hanc contationem sequens adolescentis sermo distinxit.³ Nam rursus altius ingemiscens, Dabo, inquit, dabo vobis intemeratæ⁴ veritatis documenta pellucida; et, quod prorsus alius nemo cognoverit,⁵ indicabo. Tunc digito me demonstrans: Nam,⁶ cum corporis mei custos hic sagacissimus exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus, exuviis⁷ meis imminentes, atque ob id re-

sublatus nefariis fraudibus novæ uxoris, coactus sumere potionem venenatam, tradidi adultero lectum meum adhuc calentem. Tum præclara illa conjux e re nata confidentia se obarmat, et litigat scelerato animo repugnans marito convincenti, Plebs incenditur dissidens in contrarias partes. Hi contendunt deterrimam mulierem humandam esse vivam e vestigio cum corpore sui conjugis. Illi vero non esse credendum mendacio cadaveris. Verum subsequens oratio mortui solvit hanc dubitationem. Ipse enim trahens iterum suspirium profundius, Exhibebo, inquit, exhibebo vobis argumenta manifesta sinceræ veritatis, et ostendam, quod nulli alii omnino notum est. Tum indicans me digito, Cum enim, inquit, hic perspicacissimus custos mei corporis mihi invigilaret sedulo, vetula incantatrices inhiantes spoliis

cum gemitu. Vulgo, uno congestu. Male. Elmenh.—5 Ms. pernioxio. Quidam cui: adductus nox. poc. Colvius. Pernoxio poc. Alii, noxio p. Elmenh.—6 Ita Bertin. Sciopp. in Symb. et l. III. Susp. Lect. s. 6. Tepentem. Sic eleganter Bert. Alii, t. repente. Elmenh.—7 Fux. altricatur. De ea scriptura semel monuisse satis fuerat. Supra p. 130. Roald. Par. altercatur. Vide ad l. II. p. 21. Oud.—8 Ms. populos. Colv.—9 Deest rð mariti in D'Orvill. Contra esse addit Par. Oud.—1 D'Orv. alteri. Id.—2 Tò cadaveris abest a Bert. Elmenh. Uncisque inclusit Scriverius. Oud.—3 Æstuant populus, et scissum studia in contraria vulgus, cum postliminio revocatum ad vitam audiret juvenem, aliis alia placere: hi matrem, quæ venenum in mortem propinasse diceretur, statim e vita tollendam; alii loquenti cadaveri fidem non habendam contendebant: unde mihi in mentem venit genuinam lectionem fore: Sed hanc contentionem seq. ad. sermo distinxit. Stewech. Bert. distrixit. Elmenh.—4 Idem, in temeritate. Colv. Cum Guelf. sec. Oud.—5 Pal. et Flor. pellucide quod pr. a. n. cognominari indic. Elmenh.—6 Rex. Fux. Jam. De locutione 'tenere vigiliam' adi Burm. ad Val. Flacc. l. v. 252. 'Excubias, Grædive, tene:' ubi simul vide confusionem τὴν excubias et exuvia, quæ hic sequitur ob perpetuam perturbationem literarum b et v. Exertam Fux. Oud.—7 Idem, exuviis. Colvius. Pal. eximiis. D'Orv. Reg. Fux. Guelf. pr. excubiis. Prave. l. III. p. 55. 'Qua nidor dacebat suarum exuviarum.' Dein imminen-

NOTÆ

^a Torum tepentem] Adhuc tepidum calore mei corporis.

Delph. et Var. Clas.

Apul.

M

formatæ frustra sæpius, cum industriam ejus sedulam⁸ fallere nequissent:⁹ [41] postremo¹ injecta somni² nebula, eoque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non prius desierunt,³ quam dum hebetes artus et membra frigida pigris conatibus ad artis magicæ nituntur⁴ obsequia. Hic, utpote vivus quidem,⁵ sed tantu m⁶ sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur,⁷ ad suum nomen ignarus exurgit:⁸ et in exanimis⁹ umbræ modum ultroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen prosectis naso prius, ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscepavit.¹ Utque fallaciæ reliqua² convenirent, ceram in modum prosectorum formatam aurium ei applicant examussim,³ nasoque ipsius similem comparant. Et nunc assistit miser hic præmium non industriæ, sed debilitationis consecutus.⁴ His dictis perter-

meis, proptereaque sæpe incassum mulatæ in alias formas, cum non potuissent decipere diligentem ejus solertiam, immissa tandem caligine soporis, ipsoque demerso in altum somnum, non cessaverunt me vocare nomine meo; donec, cum mea membra infirma et artus gelidi jam conarentur lento nisu morem gerere magicæ potentia, hic, quippe vivus quidem, sed duntaxat mortuus somno, quia erat mihi cognominis, consurgit audito suo nomine, nesciens quid rerum gereretur. Et sponte sua ambulans instar umbræ vita cURRENTIS, tametsi janua cubiculi esset sedulo observata, passus est pro me mutilationem, amputatis per quandam rimam naso primum ac deinde auriculis: et, ut cetera congruerent fraudi, adaptant ei accurate ceram configuratam ad formam abscissarum aurium, concinnant quoque nasum cereum similem ipsius naso. Et nunc astat hic infelix, adeptus mercedem, non vigilantia sua, sed mu-

tis Reg. *imminentem* Pal. *Oud.*—8 Edd. antiquæ, *sedulam ejus*, contra Mas. *Id.*—9 D'Orv. Oxon. Fux. Pith. et Edd. Colviana priores, *nequissent*. *Id.*—1 Vulgati, *postremum*. Colvius. Rom. et Bert. *postremum*. Elmenh.—2 Reg. Fux. ori. Oxon. Guelf. ambo, *omni*. l. vi. 'Soporis nebula.' Pind. Pyth. i. vs. 14. *Oud.*—3 Sic Mas. cum Edd. Colv. et seqq. Priores *desire* vel *desiere*. *Id.*—4 *Idem* vulg. *nitantur*. Colvius. Bertin. *utuntur*. Elmenh.—5 *Vivus quidem*. Rex. Fux. *hic vivus*. *Oud.*—6 B. *tamen*. Putean. Recte.—7 D'Orv. Oxon. Palat. Fux. Pith. Guelferb. ambo, Edd. Vic. Junt. Ald. Colin. *nuncupatur*. Perinde. Dein in Guelf. pr. bene *ad sui nomen*. Vide supra. *Id.*—8 *Idem* vulg. *resurgit*. Colv. Bert. *resurgit*. Elmenh. Sic et Pith. Oxon. *assurgit*. Recte Colv. reposuit *exa*. Sic enim Flor. Reg. Palat. Lips. D'Orv. et Ed. Junt. post. In aliis *resurgit*. *Oud.*—9 Bert. *et exan*. Elmenh. Male. *Oud.*—1 *Suscitavit*. Colingæ Editio, *suscepavit*. Colv. *Suscepavit* Ald. optime. Roald. *Legesustentavit*, vel potius cum editione Aldina, *suscepavit*. Wowerius. *L. suscepavit*. Sic Aldus. Alii, *l. suscitavit*, inepte. Elmenh.—2 Oxon. Guelf. pr. *reliquæ*. Tum *idem* et Pal. Reg. Fux. Guelf. D'Orv. *convenissent*. *Oud.* [Mox] *implicant*. *Implicant* Ms. Al. *applicuit*. Colvius. *Applicavit* et *comparavit* Fux. *Oud.*—3 *Examussim*. B. *et avulso*. Putean.—4 Guelf. pr. *seru-*

ritus, tentare fortunam ° aggredior.⁵ Injecta manu nasum prehendo,⁶ sequitur: aures pertracto,⁷ dernunt.⁸ Ac, dum directis digitis et detortis nutibus præsentium⁹ denotor,¹ dum risus ebullit; ² inter³ pedes circumstantium frigido sudore defluens evado. Nec ⁴ postea debilis, ac sic ⁵ ridiculus, Lari me patrio reddere potui: sed, capillis hinc ⁶ inde laterum dejectis, aurium vulnera celavi; nasi vero dedecus⁷ linteolo isto pressim agglutinato⁷ decenter⁸ obtexi. Cum primum⁹ Telephron hanc fabulam posuit,⁹ compotores vino madidi rursum cachinnum integrant. Dumque bibones solita risui¹ postulant,¹ sic ad me Byrrhaena,

tilationis. Ego perterrefactus his verbis adorior palpare vultum meum. Admota manu capio nasum, ille sequitur manum: contracto auriculas, decidunt. Ac, dum demonstror directis digitis, obliquatisque nutibus eorum, qui aderant, dum fervescunt cachinni; proripio me inter pedes astantium, totus madens sudore gelido. Nec postea ausus sum redire in paternam domum sic truncatus, et obnoxius derisui omnium: sed, demissis capillis in utrumque latus, velavi plagas mearum aurium, operui vero decenter turpitudinem mei nasi hoc linteolo arcte applicato. Statim atque Telephron imposuit finem huic narrationi, conviva omnes temulenti solvantur denovo in risum. Et, dum flagitant potare saluti amicorum, Byrrhaena sic me alloquitur:

~~~~~

tus. Oud.—5 Basileenses et Ber. *tentans aggredi*. Alii, *tentare aggredior*. *Fortunam* ex Ms. additum. An scribendum, *tentare forte jam aggredior*? Colvius. *Tentare aggredior*. Fux. *t. fortunam a. verum improprie*. Roald. *Tentare fortunam agg.* Colvius, *tentare forte jam a.* Gruterus recte, *tentare formam a.* Sic Seneca ‘tentare frontem’ dixit. Elmenh. Colvius, *t. forte jam a.* Ego, *t. protinam aggredior*, pro, continuo, ut sæpe Plantus et Terentius. Brand.—6 Oxon. *prendo*, Guelf. sec. a m. pr. *appreh.* Oud.—7 Fux. *pertracta*, Reg. *protracta*. An *prætracto*? Id.—8 Malim *defluant*. N. Heins.—9 *Ac dum etc. præsentium* desunt Guelferb. pr. Oud.—1 Par. *devortor*, Guelf. pr. *devortor*. Supra *direptis* Ed. Ber. *typothetarum errore*. Id.—2 Pal. *obtulit*, male. Elmenh. Sic et Guelf. sec. Oud.—3 Pith. *intra*. Id.—4 *Exulat nec a.* Fux. Id.—5 Adverbium deest Cod. Oxon. Si Guelf. sec. Id.—6 Ms. et cum eo aliquot impressi *hic*. Colvius. Perperam. P. 23. ‘Cavillus hinc inde.’ Id.—7 Bert. *conglutinato*. Elmenh.—8 Guelf. pr. *dedecenter*. Oud.—9 D’Orv. *primus*. Id.—1 *Dumque bibere solitarium postulant*. Ms. *solutarius post*. Beroaldus *solitariam*. Bas. 1. *solidaliu*. Legebat Lipsius, *solita risui post*. Colvius. Valde laborant eraditi, ut explicarent hanc dicendi formulam, aut

NOTÆ

° *Tentare fortunam*] Lege cum Gruteri *formam*, quod in interpretatione expressi.

7 *Nasi vero dedecus*] Proprie et apposite ‘dedecus’ de naso truncato. Virg. lib. vi. ‘Et truncas inhonesto vulnere nares.’

9 *Hanc fabulam posuit*] Id est, finivit. Sic apud Virgilium, ‘Ut venti ponere,’ hoc est, cessavere. Et alibi, ‘posito certamine,’ ubi Servius, finito.

1 *Bibones solita risui* [*bibere salutaria*] Sic Elmenhorstius, Pricæus, et. Scioppius: *salutaria bi-*

Solennis, inquit, dies a primis cunabulis hujus urbis conditæ² crastinus advenit, quo die soli³ mortalium sanctissimum Deum Risum⁴ hilaro⁵ atque gaudiali ritu⁶ propitiamus.⁶ Hunc tua præsentia nobis efficies [42] gratiorem. Atque utinam aliquid de proprio lepore lætificum honorando Deo comminiscaris, quo magis⁷ pleniusque tanto numini litemus. Bene, inquam,⁸ et fiet, ut jubes. Et vellem hercules materiam reperire aliquam, quam Deus tantus affluen-

Crastinus dies advenit celebrari solitus ab illo usque tempore, quo primum fundamenta hujus urbis jacta sunt, quo die nos soli ex omnibus hominibus litamus sanctissimo Deo Risui more festivo atque hilari. Tua præsentia reddit eum nobis jucundiores; utinamque in honorem hujus Dei excogites aliquid nativæ tuæ urbanitatis, quod exhilaret nos, ut melius et perfectius nobis propitiemus tantum Deum. Recte, inquam, et faciam quomodo præcipis, et certe cuperem invenire aliquid, quod posset

~~~~~  
verba corrupta emendarent. Sed recte legi in Fulv. Cod. existimo: *Dumque bibere salutaria postulant.* Notus mos bibendi in conviviiis pro salute absentium, quem præter alios tangit D. Ambrosius de Helia cap. xvii. Wower. Variæ sunt hic et librorum lectiones et doctorum conjecturæ, atque utinam ne et vanæ! Lego cum Fulviano Ms. *Dumque bibere salutaria postulant:* hoc est, dum pro salute amicorum potare cupiunt. 'Salutarius' et 'salutaris', sicut 'vulgarius' et 'vulgaris', 'singularis' et 'singularis.' Sciopp. in *Symb. Salutaria*. Sic Wow. et Scioppius ex Ms. Fulvii reponunt. Lipsianus codex, *Dumque b. solutarias.* Flor. et Bert. *D. b. solitarius postulat.* Rom. *D. b. solitarius.* Aldus, *D. b. solitarius.* Notus mos in conviviiis bibere pro potentiis et amicis. Hieron. in Ep. Pauli ad Titum cap. 1. f. 201. August. Tom. 10. Ser. 32. f. 240. Scholiast. Hor. in Od. 1. lib. iii. Ambros. de Helia et Jejunio c. 17. 'Quid autem obtestationes potantium loquar? Quid memorem sacramenta, quæ violare nefas arbitrantur. Bibamus, inquiunt, pro salute Imperatorum, et, qui non biberit, sit reus in devotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro ejus salute non biberit.' *Elmenhorstius.* —2 Palat. D'Orv. Fux. Par. Guelf. ambo, Par. *conditus.* Oud.—3 Reg. Fux. *solit.* Id.—4 Ms. *risu.* Colvius. D'Orv. *tisit.* Oud.—5 Bertin. *hilari:* male. Vide ad p. 51. l. iii. 'Hilaro vultu renidens.' Guelf. pr. *hilari.* Id.—6 Bert. *risu.* Elmenh.—7 Editiones, *magna.* Colvius. Inepte. Sed Ed. Junt. post. hinc excipias. Oud.—8 *Bene, inquam.* Reg. Fux. *Unde i.* Fux. *fiat.* Mox

#### NOTÆ

*bers* est, salutari amicorum potare. Alii alia multa vocabulorum monstra oggerunt: *solitarium, solidarium, salutaris,* &c. Lipsius volebat *solitarii*, hoc ductus argumento, quod mox Dei Risui injiciatur mentio, cui fortasse propinare mos fuerit apud Hypatenses, qui eum soli mortalium Deum colebant. Sed magis placet prima lectio: apte enim congruit,

et recedit minus a Manuscriptis, quorum plerique *salutarias*, aut quid simile habent.

<sup>6</sup> *Soli mortalium sanctissimum Deum Risum hilaro atque gaudiali ritu propitiamus*] Tangit hanc solennitatem Pausanias, ubi de Hypatensibus. Plutarchus in Cleomene meminit Templi eidem Deo Risui dicati. Refert quoque statuam ipsi a Lycurgo fuisse

ter indueret.<sup>3</sup> Post hæc,<sup>1</sup> monitu<sup>2</sup> famuli mei, qui noctis admonerat, jam et ipse crapula distentus, protinus exsurgit: et, appellata<sup>4</sup> propere Byrrhæna, titubante vestigio domuitionem capesso. Sed, cum primam plateam<sup>5</sup> vadimus, vento repentino lumen quo nitebamur extinguitur; ut vix improvidæ noctis caliginæ liberati,<sup>6</sup> digitis pedum detentis<sup>6</sup> ob lapides, hospitium defessi rediremus. Dumque jam junctim proximamus,<sup>7</sup> ecce tres quidam vegetis et vastulis<sup>8</sup> corporibus<sup>9</sup> fores nostras ex<sup>1</sup> summis viribus ir-

*abundanter condecorari præsentia tanti Numinis. His dictis, ego turgens quoque multo vino consurgo hortatu mei pueri, qui me certiores faciebat jam advenisse noctem: et, vale dicto festinanter Byrrhæna, incipio domum petere gressu vacillanti. Sed, dum incedimus per viam proximam, fax, qua freti eramus, extinguitur subitaneo flatu venti, ita ut, ægre exsoluti tenebris inopinatæ noctis, perveniremus ad nostrum domum, digitis pedum crebro impactis ad saxa. Cumque jam accederemus propius ad vicum nostrum, ecce tres quidam validis et valde amplis corporibus*

Pith. et flet, et ut j. Pro litemus in Oxon. letetur, pessime. Oud.—9 Veniebat olim in mentem legere inunderet, antequam pro inundaret. Nunc me sustineo. Nam nihilominus hic 'affluenter' egregie convenit, cum et vestes 'fluxæ' dicantur auctoribus. Grut. Vid. Grut. Susp. lib. v. cap. 8. Elmenh. Affluenter. Omnes excusi, effluenter. Infra lib. iv. pag. 68. 'Vinum calcibus effricatis affluenter immissum.' Colv.—1 Ms. D'Orv. Post hoc: frequenti variatione, ut ad hoc et ad hæc. De Phil. Mor. p. 617. 'Tum post hoc vitii exclusus.' Sic Mss. 2. Oud.—2 Suboffendit me tam brevi intervallo repetitio verbi monendi. Itaque, si famulus hero non erat a pedibus, fingebam, initu famuli. H. e. simul atque triclinium intrabat servus. Sin autem præsens fuerat, conjectabam, motu famuli: ut videlicet famulus herum dextra leviter tetigerit, et horam indicaverit. Minima etiam licentia quis fecerit, motu famuli. Verum propter hæc talia manum nemo, si sapit, verterit. Certe non ego. Grut. ibid. Sed nil mutant codices; et ita junxit Auctor l. iii. p. 42. 'Piamenis exiavit.' A Palatino exulat rō noctis. Sed l. iii. p. 51. 'Convivii appropinquantis admonet.' Apol. pag. 420. 'Admoneat ejus pulchritudinis.' Et sic aliis passim. Pro jam in Fux. est nam. Oud.—3 D'Orv. ex a surgo, quasi exadsurgo. Id.—4 Manuscriptus liber, appellante, Colv. Minus bene. Oud.—5 Ms. librati. Sciopp. in Symb.—6 Oxon. detusis. Tum in Palat. hospitii. Oud.—7 Jam in vicum pr. Alii, j. junctim pr. Elmenh. Lego, juxtim. Sic supra hoc lib. ii. 'Juxta se ut assideret,' in vetere libro legi, Juxtim se, testis est Colv. et lib. iv. Florid. extr. 'Sed ubi juxtim conedit.' Brant.—8 Tres quidem utres et vastulis. Ita Bertin. recte, nisi forte utres delendum, legendumque, tres quidam: quomodo alibi quoque apud Apuleium legi. Sciopp. in Symb. et l. iii. Susp. L. c. 6.—9 Vastulis

# NOTE

erectam.

<sup>1</sup> Quam Deus tantus affluenter indueret] Hoc est, valde festivam, quam maximum risum excitaret.

<sup>5</sup> Primam plateam] 'Platæ' Vi-truvio sunt viæ latiores: πλατεῖαι Græcis, a πλατός, latitudo.

ruentes, ac ne præsentia quidem nostra tantillum conterriti, sed magis magisque cum æmulatione<sup>2</sup> virium crebrius insultantes; ut nobis, ac mihi potissimum, non immerito latrones esse, et quidem sævissimi viderentur. Statim denique gladium, quem veste mea contactum ad hos usus<sup>3</sup> extuleram, sinu liberatum arripio.<sup>4</sup> Nec cunctatus,<sup>5</sup> medios latrones invado:<sup>6</sup> ac singulis,<sup>7</sup> ut quemque colluctantem offenderam, altissime demergo; quoad tandem ante ipsa vestigia mea, vastis et crebris perforati vulneribus, spiritum<sup>8</sup> efflaverint.<sup>8</sup> Sic<sup>9</sup> præliatus, jam tumultu eo Fotide suscitata,<sup>1</sup> patefactis ædibus anhelans, et sudore perlutus,<sup>2</sup>

*irrupentes maximo conatu in januam nostram, ac ne minimum quidem terrestructi nostra præsentia, sed sæpius irruentes certatim cum majori impetu, adeo ut jure putarem eos esse prædones, et crudelissimos quidem. Statim denique depromo e sinu meo, et capio manu ense, quem mecum tuleram occultatum meis vestibus in hos usus, et sine mora injicio me in medios prædones, et profundissime condo eum in corpus unicuique eorum, prout mihi occurrerant concertantes; donec tandem exhalaverint animam ante meos pedes, confossi permultis plagis, iisque altis. Cumque depugnavissem ad hunc modum, Fotide jam exasperata illo strepitu, et aperto ostio, penetro me in ades anhelus et sudore diffuens. Statimque me permisi gra-*



*corporibus.* Scio, Nostrum non raro uti diminutivis voculis: cum tamen verbum præcedens ejus etiam generis non sit, subit ansipicari, et masculis; quod sono non longe dissidet. *Grut. ibid.* Male hanc lectionem mutarunt Scaliger, Vulcanius, et Colvius in *bassulis* et *masculis*. Lib. III. 'Unus denique et manu promptior et corpore vastior.' Et 'vasta proceritas' apud Agellium l. x. Noct. Attic. *Elmenh.* B. *nastulis*. Forte *masculis*. Putean.—1 *Et*. Scribe: *ex*. Plautus Milite: 'Ex summis opibus.' et Mercatore: 'Ex summis opibus viribusque.' Noster Apologia I. 'Unis studiis literarum ex summis viribus deditus:' et II. 'Quod negotium illud mihi ex summis viribus conflavit.' Restituendum etiam lib. VII. 'Ex summo studio fugiens immanem ursam:' et VIII. 'Ex summo studio bestiam insequentes.' Colvius. *Ex*. Ita Bertin. recte. Sciopp. d. I.—2 *Cumulatione*. Ita Bertin. recte. Sciopp. d. I. *Cum æmulatione*. Lege cum Bertino: *cumulatione*. Elmenhorst.—3 *Rom. ad huc usque*. Idem.—4 *Vulgati, arripui*. Colvius. *Arripui*. Fux. *arripio*. Roald. Præsens ostentant Mss. O. excepto Pithæano, et Edd. Colvio posteriores. *Oud.*—5 *Edd. Ber. Col. Bas. contatus*. Id.—6 *Involo*. Idem, *invado*. Infra lib. VI. 'His editis involat eam:' et lib. IX. pag. 182. 'Philebum ceterosque comites ejus involant avidi.' Colv. Fux. m. I. *involo*: aptissime et significantissime; quomodo Ammian. Marcel. XXIV. 'Milites in procinctu impetu veloci tendentes eos involavere fortissime.' Roald. *Invado*. Alii, *involo*. Elmenh.—7 *Ms. singulos*. Colvius. Fux. *singulos*. Roald.—8 *Flor. spiritus efflaverunt*. Idem. *Flor. spiritus*. Elmenh.—9 *Sicque*. *Vulgati, Sic*. Colv.—1 *Reg. Fux. Fotidem suscitaram*. Forte, *suscitaram*: quanquam vulgatum mutari, non opus sit. *Oud.*—2 *Perlitus*. Quidam, *perlutus*. Notavi supra lib. I. *Colo*. *Perlutus*. Ita recte Rom. Editio. In aliis est, *perlitus*. Elmenh. *Perlitus* est in Mss. aliquot Beroaldi, Reg. Fux. Edd. Junt. pr. Ald. Colin. Bas. Colv. Wow. Vulc. Sed vide ad

irrepo : meque statim, utpote pugnacium<sup>3</sup> latronum in vicem Geryoneæ<sup>4</sup> cædis<sup>5</sup> fatigatum, lecto simul et somno tradidi.

*bato meo simul et sopori, perinde lassatum trucidatione prædonum pertinacium in pugnando, ac si occidissem Geryonem.*

////////

p. 10. 'Lotio perlutus:' et, 'Madore perluerent.' *Oud.*—3 Ms. *pugnarium*. Unde Lipsius, *pugnacium*. Colvius. Scribe, *pugnacium*. Wowerius. *Pugnacium*. Vulgo, *pugnantium*. Bert. *pugnaram*, Male. *Elmenh.*—4 Ms. *Gersonæ*. Forte scripsit, *Geryonaceæ*. Plantus Aulularia: 'Ex genere Geryonaceo,' Colv. Lipsis liber, *Gersonæ*: unde Colvius, *Geryonaceæ*. *Elmenh.*

#### NOTÆ

<sup>3</sup> *Geryoneæ cædis*] Inter Herculis labores recensetur cædes Geryonis, Balearium ambarum et Ebusi Insularum Regis, quem ideo tria corpora habuisse finxerunt: vel, ut quibusdam placet, eo quod tres fuerint eo- dein nomine fratres bellatores tanta inter se animi concordia, ut anima una tria corpora regi putarentur. Facete trium latronum cædem a se factam cædi tricorporis Geryonis comparat.

# APULEII MADAURENSIS METAMORPHOSEON

## LIBER III.

[43] COMMODUM punicantibus phaleris Aurora roseum quatiens<sup>1</sup> lacertum,<sup>2</sup> cælum inequitabat:<sup>3</sup> et me, securæ quieti revulsum,<sup>4</sup> nox diei reddidit. Æstus invadit animum<sup>5</sup> vespertini<sup>6</sup> recordatione facinoris. Complicitis denique pedibus,<sup>7</sup> ac palmulis in<sup>8</sup> alternas digitorum vicissitudines<sup>b</sup>

*Jam Aurora, concutiens brachium rubicundum, equitabat per æthera rubentibus phaleris dependentibus: cum nox me restituit luci ereptum sopori. Fluctuatio occupat mentem meam, vel ob ipsam memoriam cordis, quam vespera paltraveram. Collectis demum sub me pedibus, conjunctis manibus super genua, digitis inter se*

~~~~~  
1 Quatiens exulat a Regio, Fux. Oud.—2 M. inquietabat. Putean. Sic et Pith. et Coll. Voss. inepte. ἰσχυρῶς ἡδὲ passim. Abest vero a Regio, Fux. ut cælum a Paræano et Guelferbytanis. Oud.—3 Ms. Fulvii, remulsum. Sclopp. in Symbola. Fulvius, remulsum, male. Elmenh.—4 Ed. Bas. pr. animumque. Oud.—5 Vel vesp. Dele τὸ vel ex Flor. Elmenh. Vel abest in B. M. Putean.—6 Comp. d. pedibus. Quomodo in monumentis sepulcralibus passim pueri et puellæ lugentes exprimuntur. Complicitisque d. p. Palat. Palmis Pith. Oud.—7 Inter. Excusi ante, ip. Colvius. Flor. in. Elmenh.—8 V. com-

NOTÆ

^a Aurora roseum quatiens lacertum] Hoc est, cædens equos suos flagello, quod tenebat manu rosea. Qui color Auroræ: unde Homero ποδὸδάκτυλος dicitur, roseis digitis.

^b In alternas digitorum vicissitudines] Qui gestus est mæstorum. D. Basil. Homil. in famem et siccitatem: Καὶ τὰς χεῖρας κατὰ τῶν γονάτων συμπλέξαν.

tes (τοῦτο δὲ τῶν πενθόντων σχῆμα), &c. Et manibus super genua complicitis (hic autem est lugentium gestus), &c. Habitum fuit et inter veneficia. Plin. lib. xxviii. cap. 6. 'Assidere gravidis, vel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque compertum tradunt, Alcmena

super genua connexis,⁵ sic grabatum coxim⁹ insidens,^{*} ubertim flebam: jam forum et judicia, jam sententiam, ipsum denique carnificem imaginabundus. An mihi quisquam tam mitis,¹ tamque benevolus iudex obtingat,² qui me, ternæ³ cædis perlitum cruore⁴ et tot civium sanguine delibutum, innocentem pronuntiare poterit? Hanc illam mihi gloriosam peregrinationem fore Chaldæus Diophanes⁴ obstinate prædicebat. Hæc⁵ identidem mecum replicans, fortunas meas ejulabam. Quati fores interdum,⁶ et frequenti clamore januæ nostræ perstrepi.⁷ Nec mora, cum magna irruptione patefactis sedibus, magistratibus, eorum-

pectinatim implicitis, sique sedens in meo lecto in coxas, plorabam abundanter, jam mihi representans forum, judicia, condemnationem, et postremo ipsum tortorem. An nanciscar ultum iudicem (inquirebam apud me) mihi adeo amicum, adeo faventem, ut possit absolvere me perfusum sanguine triplicis homicidii, et madentem cruore tot civium? Hoc est illud iter, quod Chaldæus Diophanes pertinaciter affirmabat mihi futurum gloria. Hæc subinde recogitans apud me lamentabar sortem meam. Interea janua nostra capit valide pulsari, et magnus tumultus fieri ante nostrum ostium. Et statim magno impetu aperta domo omnia impleta sunt

plexis. 'Digitis pectinatim inter se amplexis,' ait Plinius, et Ovidius ix. Metam. 'Digitisque inter se pectine junctis.' Hinc ergo liquet, quas alternas digitorum vicissitudines dicat. Ne aliis accedamus, qui hæc perperam interpretati. Wower.—9 Fux. *sessim*. Sed glossa est. Roald.—1 Amicus. Fux. *mitis*. Ita Ald. Roald. *Mitis*. Ita Mus. omnes. Alii, *amicus*. Elmenhorstius. B. M. *mitis*. Putean.—2 Obtinget. Manuscriptus codex, *abtinget*. Colvius. Bertin. *obtinget*, Reg. *obtingat*. Optime. Sum enim tacitæ interrogationi inest spes metul mixta. Oud.—3 Basileenses, *tetra*. Colvius et Elmenhorstius. *Tetra*. Fux. *trina*, et Aldus, *ternæ*. Ms. rector. Roald.—4 Edd. Colv. Vulc. Wow. Elm. Scriv. *cr. perl*. Oud.—5 Hæc deest Edd. Junt. pr. Ald. Hic Edd. Vic. Ber. Col. Bas. pr. Tum metum Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Col. *merum* Bas. pr. vitiose omnia. Id.—6 Interdum. Vulgati, *interim*. Sic supra l. ii. 'Sævis vulgus interdum et facti verisimilitudine ad criminis credulitatem impelli.' Non bene Beroaldus aliter scribit lib. ix. 'Interdum Philesitærus, cognito strepitu, raptim tunica injectus, sed plane præ turbatione pedibus intectis procurrit cubiculo.' Et post: 'Interdum acerrimo gravi odore sulfuris juvenis inescatus.' Conjecerim legendum etiam l. v. 'Interdum Psyche quesitioni Cupidinis intenta populos circubabat.' In quibus omnibus *interdum* pro *interim* Noster ponere amat. Colv. *Interim*. Rom. *q. f. interdum*. Elmenh.—7 Bert. *prostrepi*. Id.—8 Manu exa-

NOTE

Herculem pariente. Pejus, si circa unum ambove genua.

^{*} Cox. [Coxim] In coxas, quasi coxim, teste Nonio.

⁴ Chaldæus Diophanes] Ille qui co-

ronæ circumstantium fata donabat, et nostro Lucio proventum suæ peregrinationis inquirenti gloriam satis floridam, &c. promiserat: lib. ii.

que ministris, et turbæ⁸ miscellanæ^{*} cuncta completa. Statimque lictores duo de jussu⁹ magistratuum immissa² manu trahere me sane non renitentem occipiunt.² Ac, dum primum angiportum insistimus, statim civitas omnis in populum³ effusa⁷ mira densitate nos insequitur. [44] Et, quanquam capite in terram, immo ad ipsos Inferos jam dejecto, mœstus incederem, obliquo⁴ tamen aspectu rem admirationis maximæ conspicio. Nam, inter tot millia populi circumsedentis,⁵ nemo prorsus, qui non risu dirum-

Magistratibus, eorumque lictoribus, et turba hominum omnis generis. Et continuo duo Apparitores manu in me injecta, ex mandato Magistratuum, trahunt me nequaquam reluctantem; et, ubi devenimus in proximum vicum, continuo plebs erumpens ex tota urbe prosequitur nos admiranda frequentia. Et, quamvis ambularem tristis capite demisso in terram, vel potius jam ad ipsos Inferos, deflexis tamen oblique oculis video rem prorsus mirandam. Nam, ex tot millibus plebis me ambientis,

ratus liber, turbæ. Vulgati, turbæ. Ut nos edidimus, sic etiam in veteribus libris esse testatur Beroaldus. Scriptus liber, complecti. Colv.—9 Guelf. pr. visu. Oud.—1 Bert. emissa. Elmenh.—2 Idem Ms. trahi me sane non reticentem o. Colvius. Fux. t. s. me non reticentem accipiunt. Vulgatam lectionem juvant illa ex pag. 247. 'Non renitentem attraxit.' Pro accipiunt lego, occipiunt. Roald. Occipiunt. Male a vulgatis hoc verbum abest. Elmenh.—3 Impensius placet conjectura mea, in publicum: hoc ideo, quia ignorem, quid sibi velit in populum effusa. At alio loquendi genere utuntur omnes. Pro cunctis audiatur Lat. Pacatus, Panegyri. Theodosio dicto: 'Quid referam effusam in publicum turbam domorum?' Grut. In populum. Sic Florent. Gruterus noster Suspici. l. vi. c. 6. legit: c. o. in publicum. Elmenh. Tentabam, in populum, vel, quod etiam aliis in mentem fuit, in publicum. Pro vulgata stat Joann. Isacius, vir omni liberali doctrina perpolitus. Brant. Olim conjeci, populatim, vel in speculam, ut p. 59. penult. 'spectaculum.' Sed vera lectio est publicum. In Mss. forte poplicum. Nam a 'populico,' 'publicus.' Vetus apud Gruterum lapis N. CL. 6. 'poplicus,' et Glossæ Vet. 'puplice' et 'puplico.' Ita Tacitus alique. Liv. xxxiv. 8. 'Aliquanto major frequentia mulierum postero die sese in publicum effudit.' Wasse.—4 Obliquo exulat ab Oxon. Mox J. G. Vossius in Etym. v. 'Spectio' citat spectu: ubi vide. Dein admiratus D'Orvill. magnæ Fux. Oud.—5 Immo, circum stantis, vel circum sequentis. Necdum enim sedebat. Sed jam scripsi me legendum arbitrari, populi circum secus, supra ad lib. II. Colo. Forte, circum sequentis. Sciopp.

NOTÆ

* *Turbæ miscellanæ*] Intellige populi turbam, quæ una cum Magistratibus intraverat, mixtaque erat ex omni genere hominum.

⁷ *Civitas omnis in populum effusa*] Legebat Gruterus in publicum. Forte in propatulum. At nihil mutandum.

In populum effusa est, effusa in magnam populi turbam.

⁵ *Populi circumsedentis*] Forte melius legas *circumsequentis*, quod Scioppio placet. Aut *circumfluentis*, ut vult Pricæus.

peretur,⁶ aderat. Tandem pererratis plateis omnibus, et⁷ in modum eorum, qui⁸ lustralibus piamentis⁹ minas portentorum hostiis circumforaneis expiant, circumductus angulatim, forum ejusque¹ tribunal astituit.¹ Jamque sublimi² suggestu magistratibus residentibus, jam præcone

nullus erat penitus, qui non emoreretur risu. Tandem emensus omnes plateas, et circumductus per omnes angulos, instar eorum, qui in sacris amburbialibus procurant minas prodigiorum ductis circa urbem victimis, sistor in foro, et in ejus tribunali. Jamque judices sedebant in alto pulpito, jam publicus præco indicebat si-

in Symb. Forte circumfundentis se, vel circumdantis. Wass.—6 Lib. x. 'Risu maximo dirumpuntur.' Elmenh. Reg. Fux. dirump. Guelf. pr. dirumpetur. Oud.—7 A Paræano abest τὸ omnibus, a Palatino copula. Id.—8 Vetos, quibus. Colvius. Flor. quibus. male. Elmenh. Sed et Pith. Guelferb. sec. Reg. Fux. et D'Orv. habent quibus. Palat. quibus lustralibus, Par. Guelferb. pr. in quibus lustralibus. Quare forsitan est legendum, qui sub l. Certe illud quibus non de nihilo est.—9 Expiamentis. Rom. piamentis. Tzetzes Chil. v. Hist. 23. Elmenh.—1 Circ. angulati f. e. Hæc putabam correctum iri hoc modo: cir. angulatim forum usque tribunal astituit. Apuleius libro nono extremo: 'Angulatim' cuncta sedulo perlustrari jubent.' Stewech. Forte, in forum et usque trib. Sciopp. in Symb. et l. iii. Susp. L. C. 8.—2 Vulgati, sublimo. Et sic amat Noster. Colv. Fux. sublimi. Sed supra ex eodem Ms. pag. 26. 'ventos inanimos' dixit pro, inanimos. Roald. Pal. et Bert. Jam

NOTE

^h *Lustralibus piamentis*] In quibus hostia per totam urbem circumducitur, morte sua cladem imminentem aut luem mox expiatura, quæ quidem hostia apud quosdam humana fuit. De Massiliensibus testatur Servius ad hæc Virgil. Æneid. iii. 'Anri sacra fames:' 'Id est, execrabilis,' inquit, 'ut: 'Sacrae panduntur portæ.' Tractus est autem sermo ex more Gallorum: nam, Massilienses quoties pestilentia laborabant, unus se ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis et purioribus cibis: hic postea, ornatus verbenis et vestibus sacris, circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipsum reciderent mala totius civitatis: et sic projiciebatur,' in mare nempe. Hujusmodi humanam hostiam κάρσµα et φάρµακον appellatam

testatur Tzetzes Chiliad. v. Hist. 23. quæ incipit: 'Ὁ φάρµακος τὸ κάρσµα τοιοῦτον ἦν τὸ πάλαι, ἂν συμφορὰ κατέλαβε πόλιν θεοµηνία. Ἐκτ' οὖν λιµὸς, εἴτε λοιµὸς, &c. Ubi non quemvis ex pauperibus, sed deformissimum totius civitatis deligi ad hoc munus xit, ipsique caseum, et offam, et ficus tradi in manum; tum quibusdam agrestibus virgultis cæsum cremari vivum, ustique cineres in mare spargi solitos. Circuitio hæc solennis urbisque purgatio 'amburbium' dictum Romanis: et 'amburbiales hostiæ' apud Festum, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur.'

ⁱ *Tribunal astituit*] Tribunal Vitruvio locus est in basilica, hemicycli figura, ubi jus dicitur. Fiebat et in castris tribunal cespitium Imperatoris sedes. Vide Tacit. Annal. lib. ii.

publico silentium clamante,^{3 k} repente cuncti consona voce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ pressuræ nimia⁴ densitate periclitaretur, iudicium tantum theatro¹ redderetur. Nec mora, cum passim⁵ populus procurrens cavæ conceptum^m mira celeritate complevit; aditus etiamⁿ et tectum omne fartim stipaverant.⁶ Plerique columnis implexi,⁷ alii statuis dependuli,^o nonnulli per fenestras et lacunaria semiconspicui, miro tamen omnes studio visendi, pericula salutis negligebant.⁸ Tunc me per proscenium^{9 p} medium velut quandam victimam publica ministe-

lentium, cum omnes subito petunt clamore unanimi, ut iudicium tanti momenti pronuntiaretur in theatro, ob frequentiam populi, qui in periculo esset ex nimia multitudinis et compressione. Staturque plebs undique provolvens replevit conceptum theatri mirabili festinatione. Impleverant quoque confertim ipsos introitus et universum tectum. Magna pars amplexi columnas, alii pendentes ex statuâ, alii prominentes media parte sui ex fenestris et laquearibus, omnes tamen nihili faciebant discrimina vitæ suæ ex mirabili desiderio videndi. Tum ministri publici deducunt me per medium proscenium tanquam hostiam aliquam, et statuunt in

~~~~~

sublime s. m. insidentibus. Alii: J. sublimo s. m. r. Elmenh.—3 Flor. silentio c. Bertin. silentium clamato. Male. Elmenh.—4 Bert. p. nimia. Id.—5 Ms. compassim. Colvius. Item Guelferb. ambo. Male hinc conjecit Sopingius compressim. Hoc frequens est in Mss. Populos Guelf. sec. et D'Orv. ut ibid. p. 40. Oud.—6 Oxon. stipaverat. Palat. Guelferb. sec. stipaverunt. Id.—7 Vitiose Palat. colationis. Oxon. et Guelf. pr. inpassi. Dein nonnullus Guelferb. pr. Id.—8 Idem Ms. per. negl. misso illo salutis. Rectius, etiam ex sententia nostri Canterl. Colo. Bert. et Flor. p. salutaris. Palat. et Lips. hanc vocem ignorant. Recte, si Cantero credimus. Elmenh.—9 Reg. Fux.

NOTÆ

^k *Silentium clamante*] Solennis præconis formula: 'Silete, et tacete, atque animadvertite.'

¹ *Theatro*] Theatrum Indis scenicis destinatum præcipue erat. Hujus descriptionem pete ex Vitruvio lib. v. capp. 6. 7. et 8. Adi et Rosinum, si lubet, Antiquit. Rom. lib. v. Theatri partes erant Scena, Proscenium, Pulpitum, Orchestra, et Cavea spectatorum, quas ibidem fusius descriptas reperies.

^m *Cavæ conceptum*] Cavea in Theatro est, ubi sedet populus. Plant. Amphitryone: 'Eant per totam cavæam spectatoribus.' Conceptum ca-

væ iterum habet Noster, lib. x. 'Ad conceptum cavæ pompatico favore deducor.'

ⁿ *Aditus etiam*] Per quos videlicet populus in theatrum ingrediebatur, egrediebaturque, quæ quidem 'vomitoria' appellata reperio, eo quod populum exeuntem viderentur vomere.

^o *Plerique columnis implexi, alii statuis dependuli*] Columnis et statuâ Scenæ, tam etiam Porticus illius, quæ in summa Theatri gradatione erat, tectumque habebat et laquearia. De quibus hic mentio.

^p *Per proscenium*] Quod erat ante-

ria¹ perducunt, et orchestræ mediæ² astant. Sic³ rursum præconis amplo boatu citatus accusator⁴ quidam senior exsurgit; et ad dicendi spatium vasculo⁵ quodam in vicem coli graciliter fistulato, ac per hoc⁶ guttatim defluo⁷

medio orchestræ. Itaque quidam delator ætate proventus iterum vocatus vasto clamore præconis assurgit; et infusa aqua in quoddam vas tenuiter perforatum instar coli, per quod perfusabat stillatim ad definiendum tempus dicendi, affatur

~~~~~

prototum, D'Orv. procellum, Palat. acenium. A Pith. abest me. Oud.—1 Quidam, publici ministri. Reposui etiam lib. ix. 'Immissis itaque lictoribus, ceterisque publicis ministeriis.' Item lib. x. Quintilianus Declamat. 277. 'Qui per ministeria publica et carnicum manus occiduntur.' Sic Ministeria municipalia apud Ulpianum l. x. D. ex quib. caus. mayo. Et aliud est ministerium publicum apud Martianum l. i. D. ad L. Jul. Repetund. Colo. In sola Ed. Bas. pr. est publici ministri. Vide Roald. etiam ad l. ix. p. 208. Arutzen. ad Plin. Paneg. c. 49. Heinii Adversa. p. 766. et quos non? Oud.—2 D'Orv. orceste. Id.—3 Lipsius legit Hic. Amplo deest Oxon. et Guelf. pr. a m. s. Id.—4 Fux. assurgit. Roaldas. Oxon. surgit cum Guelf. pr. Oud.—5 Ms. baculo. Est autem graphica descriptio clepsydræ judicariæ, ad cujus cursum dicebant advocati. De qua forte post. Colo.—6 Guelf. pr. a m. pr. hæc. Oud.—7 Deflua. Flor. et Rom. defluso. Elmenh.—8 Guelf.

NOTE

rior Scenæ pars, in cujus medio Pulpitum, in quo histriones fabulas agebant.

¹ *Orchestra mediæ*] Orchestra fuit spatium totius Theatri medium et infimum ante pulpitum, figuræ fere semicircularis. In ea Senatores et Legati honorationum gentium apud Romanos sedebant spectaturi. Apud Græcos autem latior erat Orchestra, et in ipsa saltationes peragebantur: unde nomen sortita est; *ὀρχήστριον* enim Græcis saltare est, et gestulari.

² *Præconis amplo boatu citatus accusator, &c.*] Asconius in Verrinam III. 'Apud Veteres, et Judices, et Rei, et Accusatores, et Defensores voce præconis citabantur.'

³ *Vasculo quodam in vicem coli graciliter fistulato, &c.*] Clepsydram graphice depingit, quæ erat, ut ex hoc loco patet, vas infundibuli instar

acuminatum, habens in ipso acumine minutum foramen, per quod aqua contenta stillatim effluebat, donec penitus exinanitum vas esset: quod cum certo temporis spatio fieret, ad temporis mensuram adhibita sunt ejusmodi vasa. Et, in causis præcipue capitalibus, solebat certus clepsydram numerus accusatori, major reo concedi, eo quod difficilior soleat esse defensio, quam accusatio. Exhanatis clepsydris finem orandi facere orator cogebatur. Tertiam circiter unius horæ partem durasse singulas clepsydras colligi potest ex hoc loco C. Plinii Junioris lib. II. Epist. 11. 'Dixi horis pæne quinque; nam decem clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor.' A clepsydris tracta est paræmia Ἀναλίσκεις ὕδωρ, Frustra consumis aquam: in eos, qui frivola inter orandum afferunt, nihilque ad rem facientia.

infusa aqua, populum sic adorat : Neque parva res, at præcipue pacem civitatis cunctæ respiciens, et exemplo serio profutura tractatur, Quirites¹ sanctissimi : quare² magis congruit sedulo singulos atque universos vos³ pro dignitate publica providere, ne nefarius homicida tot [45] cædium⁴ lanienam, quam cruent⁵ exercuit, impune commiserit. Nec me putetis, privatis simultatibus instinctum,⁶ odio proprio sævire. Sum namque nocturnæ custodiæ præfectus :⁷ nec in hodiernum⁸ credo quenquam⁹ pervigilem diligentiam meam culpæ posse. Rem denique ipsam, et quæ nocte gesta sunt, cum fide proferam.⁷ Nam,

populum hoc modo : Res agitur non levis momenti, Cives æquissimi, sed pertinens in primis ad tranquillitatem totius hujus urbis, et utilis futura ceteris hoc gravi exemplo. Quapropter convenientissimum est vos omnes et unumquemque vestrum pro honore hujus civitatis dare operam, ne hic sceleratus impune patraverit homicidium tot civium, quod commisit adeo crudeliter. Neque existimetis me impulsu offensionibus privatis insectari cum acerbius inimicitia propria. Sum enim præfectus excubiis noctis : neque arbitrator sedulam meam vigilantiam hactenus posse reprehendi ab ullo homine. Ceterum narrabo fideliter rem ipsam, et quæ perpetrata

quæras. Oud.—9 A. u. v. Et Fux. Nos Bertin. Id.—1 Beroaldum sequimur. Scripta lectio, et vulgata vetus, totam cædium. Ex quo fuit, cum legerem, tot jam cædium. Colvins. Lege, tot civium. Wowerius. Rom. totam cædium. Lege cum Grutero (l. vi. Susp. c. 6.) tot civium. Elmenh.—2 Bert. cruentus. Id. Non male, si plures addicerent Codd. de quo alibi. Oud.—3 Bertin. instructum. Elmenh. Solita corruptione. Vide ad Sil. l. viii. 240. xv. 135. Infra l. viii. p. 168. 'Dolore pellicatus instincta :' ubi plura. Tum finire Fux. Oud.—4 Inserit Fux. c. custos pr. Id.—5 Fux. nec in hodiernam diem. Roald. E glossa. Vide ad l. i. pag. 18. Septim. de B. Troj. iii. 25. 'Helenam in hodiernum retinendam putetis?' Sed in mea collatione non compareret diem. Oud.—6 D'Orv. Fux. quempiam, et Reg. Fux. inculpare, haud male. Dein nocte exulat a Guelf. sec. Id.—7 Veteres excusi, proferam. Par hinc lib. i. Colv. Bert. Pith. proferam, male. Elmenh. D'Orv. Guelferbytani quoque proferam, scil. ad aures. Sed proferam reliqui cum Ed. Bas. pr. sec.

NOTÆ

¹ Quirites] More Romano Hypætos cives alloquentem inducit accusatorem illum, qui more Græco dixisset: Ὁ ἑσπες Ὑπατοῖς.

² Nocturnæ custodiæ præfectus] Præfectus vigilem, quorum munus erat totam urbem noctu perambulare, et observare diligenter quid quoque in vico gereretur, prædonesque, et homicidas, si quos habuissent obvios,

comprehendere, incendiis præterea nocturnis opem ferre. Hi videntur a disciplina castrensi originem duxisse. Eligebantur enim in castris ex militibus, qui vigilas nocturnas circumirent, renuntiarentque, si quid alicubi esset male gestum. Hi circitores primo dicti sunt; at postea, teste Vegetio, militiæ factus est gradus, dictique sunt circitores.

cum fere jam tertia vigilia⁷ scrupulosa diligentia⁸ cunctæ⁹ civitatis ostiatim singula considerans circumirem;¹ conspicio istum crudelissimum² juvenem mucrone dstricto passim cædibus operantem:³ jamque tris⁴ numero sævitia ejus interemtus, ante pedes ipsius spirantes adhuc corporibus in multo sanguine palpitantes. Et ipse quidem, conscientia tanti facinoris merito permotus, statim profugit: et,⁵ in domum quandam præsidio tenebrarum elapsus, perpetem noctem delituit. Sed⁶ providentia Deum, quæ nihil impunitum nocentibus permittit, priusquam iste clandestinis itineribus elaberetur, mane præstolatus,⁶ ad gravissimum judicii⁷ vestri sacramentum⁷ eum curavi producere.⁸ Ha-

sunt hac nocte. Cum enim circa mediam noctem lustrarem totam urbem accuratius diligentia, ab ostio ad ostium observans cuncta; video hunc sævissimum adolescentem hinc inde perpetrantem homicidia nudato gladio; tresque jam interfectos ejus crudelitate ante ipsius pedes adhuc anhelantes corporibus tremule subsultantibus in plurimo cruore. Et ipse quidem, jure exagitatus conscientia tam diri sceleris, aufugit illico, et, cum evasisset in quandam aedes beneficio noctis, latuit ibi tota nocte. Sed prudenti Deorum consilio, quo nihil dimittitur inultum sceleribus, ego matutino tempore expectato, antequam hic effugeret secretis viis, dedi operam ut adduceretur ad sacrosanctum vestrum judicium. Adest ergo vobis reus iniquatus

Colv. &c. Vide ad p. 11. 'Proferens vera.' Oud.—8 Quidam ex iisdem, *lapsa dilig.* Colvius. *Lapsa.* Fux. *scrupulosa*, quod agnovit Beroald. et Ald. Roald. Lib. 1. 'De ipso præside scrupulosissime explorans.' Elmenh. In solis Basil. est istud *lapsa*: quod unde natum sit, indagare nequivi. Oud.—9 Bert. *cuncta.* Elmenh.—1 V. C. *circuirem.* Quod magis placet. Brant. *Circuirem* Mss. D'Orr. Guelf. ambo, Edd. Junt. Aldi, perpetua mutatione: ut ubivis monent eruditi. Oud.—2 Scripta lectio, *credulissimum.* Colv. Obvio errore. Vide ad p. 89. Oud.—3 Ed. Colin. *treis*, Wow. Elm. Scriv. Flor. *tres*, contra Mss. et Edd. Vett. Adi ad Cæs. 1. 1. 'In tris partes.' Idem.—4 Abest copula ab Oxon. Ms. *Id.*—5 Oxon. *Sed et.* Tum Reg. Fux. *Dei, et ille.* Pith. *illa.* Id.—6 Eadem scripta lectio, *postulatus.* Colvius. Fux. *impostulatus*: verum *ἀντροπικὸς.* Roald. *Postulatus; postulatum* e Mss. in marg. Ed. Vic. D'Orr. *præstolatus.* Oud.—7 Oxon. *judicium.* Id.—8 Bert.

NOTÆ

⁷ *Tertia vigilia*] Nox apud milites in quatuor vigiliis dividebatur, (ut jam monui ad libram secundum,) quæ singulæ trium horarum erant, seu quartæ partis totius noctis. Finita unaquaque vigilia, vigiles alii in priorum locum sufficiebantur; sicque quater in nocte vigiliæ mutabantur. Tertia vigilia, de qua hic, amplecti-

tur id tempus, quod est a media nocte ad galli cantum circiter.

⁸ *Cædibus operantem*] Sic apud Tertullianum, de Corona Militis, 'prælio operari:' et in Apologetico, 'balneis, cauponis, lupanaribusque operari.' Et apud Ovid. 'Studiis operata Minervæ.'

⁷ *Sacramentum*] Quo vos obstrinxis-

betis⁹ itaque reum tot cœdibus impiatum, reum coram deprehensum,⁸ reum peregrinum. Constanter itaque in hominem alienum forte sententias de eo crimine,¹ quod² etiam in vestrum civem severiter vindicaretis. Sic profatus³ accusator acerrimus immanem vocem repressit.⁴ Ac⁵ me statim præco, si quid ad ea respondere vellem, jubebat incipere. At⁶ ego nihil tunc temporis amplius quam flere poteram,⁷ non tam Hercules⁸ truculentam accusationem⁹ intuens, quam meam¹ miseram conscientiam. Sed tamen oborta² divinitus audacia, sic ad illa: Nec³ [46] ipse ignoro, quam sit arduum, trinis [civium]⁴ corporibus

tot homicidiis, reus manifestarius, reus extraneus. Pronuntiate igitur fortiter sententias adversus hominem alienigenam de eo sceleris, cuius gravissimas penas sumeretis etiam a vestro populi. Vehementissimus delator, hæc locutus, cohibuit vastam vocem. Et exemplo præco præcipiebat ut initium facerem dicendi, si haberem aliquid respondendum ad ea. Verum ego interea nihil aliud poteram quam lacrymari, minus profecto respiciens atrocem criminationem, quam meam malam conscientiam. Verumtamen, enata mihi confidentia Deorum nutu, sic respondi ad illa: Satis acio quantum sit difficile, tribus cadaveribus civium obiectis, illum, qui

perducere. Elmenh.—9 Par. Guelferbytani, Habeatis. In Palat. hic et statim inquam. Tum D'Orv. totos diebus corruptissime. Oud.—1 Bert. de crimine. Id.—2 Venetus, qui. Colvina. Item Beroald. et Junt. pr. In nostrum e. Guelf. duo. Judicaretis D'Orvill. male et solenni errore. Oud.—3 Pal. præfatus. Elmenh. Cum Guelferb. pr. Vide ad l. ii. p. 39. Oud.—4 Aldinna, pressit. Colv.—5 At Vulc. Ed. sec. Elmenh. &c. Sed reliquæ cum Mss. Fux. D'Orv. Ac, quod hic præfero. Oud.—6 Hic etiam, sed pessime, Ac D'Orv. ut innumeris locis. Pro nihil in Oxon. est reus. Id.—7 Si quid ego de consuetudine loquendi hujus Auctoris imbibit, nunquam rō poteram ab illo ipso hic ascriptum fuit. Sueton. in Claudio: 'Nihil tota via, quam, essetne sibi salvum imperium, requirens.' Stewech. Non persuadet Stewechius. Pro non tam Reg. Fux. dat non enim. Oud.—8 Me Hercules. Flor. et Pal. Here. Elmenh.—9 Fux. truculentum accusatorem. Roald. Neque aliter exaratur in Regio. Pro intuens oræ exemplaris sui allevit Burmann. meluens. Oud.—1 Abest meam ab Oxon. Guelferbytania, et Palat. Mis. meam in D'Orvill. Id.—2 D'Orv. Fux. Pith. aborta. Id.—3 D'Orv. Ne. Vide ad lib. i. pag. 16. Id.—4 Tō civium delet Pal. Elmenh. Uncis hinc eam vocem inclusit Scriverius. Et recte. Noster enim Lucius non agnovit occisos a se

NOTE

tis jus ex æquo singulis reddere, et fontes pro modo admissi punire. Phædro jurisjurandi fides dicitur Fabul. lib. iii. 'A Divo Augusto tunc petiere Judices, Ut adjuvaret jurisjurandi fidem, Quod ipsos error

implicuisset criminis.'

² Coram deprehensum] 'Επ' αὐτοφάσας, ut Græci dicunt, in flagranti crimine. Noster lib. ix. similiter dixit: 'coram noxæ deprehensum.'

expositis, eum qui cædis arguatur, quamvis vera dicat, et de facto confiteatur ultro, tamen multitudini tantæ,⁵ quod sit innocens, persuadere.⁶ Sed, si paulisper audientiam publicam mihi tribuerit humanitas,⁷ facile vos edocebo, me⁸ discrimen capitis non meo⁹ merito, sed rationabilis¹ indignationis eventu fortuito tantam criminis invidiam frustra sustinere. Nam, cum a cœna me serius aliquanto reciperem, potulentus² alioquin, quod plane verum crimen meum³ non diffitebor, ante ipsas fores hospitii, ad bonum autem⁴ Milonem civem vestrum devertio, video quosdam⁵ sævissimos latrones aditum tentantes, et domus januas cardinibus obtortis⁶ evellere gestientes; claustrisque omnibus, quæ⁷ accuratissime affixa fuerant, violenter evulsis,

accusetur trucidationis eorum, probare tanto certius se esse insontem, tumetis vera loquatur, et sponte fateatur factum. Verum, si pro vestra benignitate præbueritis mihi tantisper audientiam publicam, facile vobis ostendam me subire periculum vitæ, non propter ullum meum malefactum, sed immerito flagrare invidia tanti sceleris ob exitum improvisum iustæ iracundiæ. Cum enim redirem a cœna paulo tardius, vinolentus ceteroquin (quod sane meum peccatum non inficiabor verum esse), conspicio ante januam mei hospitii (divertor autem apud probum Milonem, vestrum concivem) quosdam crudelissimos prædones, molientes ingressum, et cupientes extrahere fores aditum contortis cardinibus, et extractis magna vi repagulis omnibus,

~~~~~

esse cives; sed fuisse latrones contendit. Deficit hic rursus Guelf. prim. usque ad l. iv. p. 66. in f. 'pulveris voluntatibus.' Pro corporibus in Guelf. sec. tantum. *Expositum* Pith. Dein Fux. qui tedio accusatur. Oud.—5 D'Orr. Pal. Pith. Fux. et Ed. Junt. post. tantæ m. Id.—6 Manuscriptus, persuaderes ea. Colv.—7 Repone humanitas vestra ex Basileensibus. Colo. Grut. Susp. lib. vi. c. 6. a. publica m. tr. hum. Elmenh. Scriverius secutus est Gruterum, quod malim; sive vestra totius populi hum. Solin. pag. 23. 'Sub oculis publicis,' i. e. totius populi. Alius vult publice. Oud.—8 Vetns, ne. Colv.—9 Deest meo Ed. Bas. pr. Pal. et Guelf. modo mer. Oud.—1 Fux. rationalis, carens tñ invidiam. Id.—2 Ms. poculentus. Sciopp. in Symbola. Alii, poculentus. Elmenh. Adi me ad Sueton. Oth. c. 2. 'Potulentum corrigere.' Oxon. in marg. potulatus, Palat. postulentus. Bertin. aliq. ante. Oud.—3 Tò meum male abest a vulgatis. Elmenh. B. M. ver. crimen meum non d. Putean. Forte unum crimen. Brant. Meum addunt Flor. Fux. Guelf. Pal. Oxon. D'Orr. et Edd. post Elmenh. Oud.—4 Autem abest a Bertino, uncis inclinæ ab Elmenh. et seqq. Id.—5 E præcedentibus etiam hic tres q. mavult Pricæus. Videns Fux. Id.—6 Ald. obtortis: male. Elmenh. Item Junt. Edd. Abortis D'Orr. Oud.—7 In membranis: q. Quod scripserim, quam: ut lib. ix. 'Et quam diligentissime fuerat oppressulata, malum pejusque aliquid opinantes, nisi valido reducto vel diffracto cardine, patefaciunt aditum.' Sic Prop. 'Hoc, quodcumque vides, hospes, quam maxima Roma est, Ante Phrygem Æneam collis et herba fuit.' Colo. Nota illa q. non signat quam, sed quæ: quomodo lenius procedit periodus, quam per parentheses, quæ tunc foret statuenda. Adverbium accuratissime præ incuria ex Floridi Ed.

secum jam de inhabitantium ⁸ exitio deliberantes. Unus denique et manu promptior, et corpore vastior,⁹ his affatibus ceteros ¹ incitabat: Heus pueri, quam maribus ⁴ animis et viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis cunctatio,³ ignavia omnis facessat⁴ e pectore. Stricto mucrone per totam domum cædes ambulet.⁵ Qui sopitus jacebit, trucidetur;⁵ qui repugnare tentaverit,⁶ feriat. Sic salvi recedemus, si salvum in domo neminem reliquerimus.⁷ Fateor, Quirites: extremos latrones, boni civis ⁸ officium arbitratus, simul et ⁹ eximie metuens et hospitibus meis et mihi, gladiolo, qui me ¹ propter hujusmodi pericula comitabatur, armatus, fugare³ atque proterrire ³ eos aggressus sum. At illi barbari prorsus et immanes homines neque fugam

qua obdita fuerant diligentissime, jam consultant inter se de nece incolentium. Postremo unus, qui erat expeditiori dextra et statura ampliori, hortabatur reliquos his verbis: Heus, commilitones, ait, quidni sopitos adorimur animo plane virili et prompto robore? Omnis dubitatio, omnis segnitie abcedat ex animis nostris, Strages grassetur ense nudato per universas aedes. Qui recumbit dormiens, occidatur. Qui conatus fuerit reluctari, percutiatur. Ita abibimus hinc incolumes, si nullum dimiserimus incolumem in aedibus. Non inficior, o Cives, ego, ratus esse officium prohi civis, atque una mirum in modum mihi timens meisque hospitibus, armatus ensiculo, quem mecum gestabam ob talia discrimina, tentavi dare in fugam et perterrire prædones nequissimos. Verum illi feri omnino et atroces viri nequa-

est elapsum. Oud.—8 Oxon. inhabitura. Id.—9 Scriptus, ustior. Colvius. Fux. m. promptiore et c. vastiore. Oud.—1 Idem, aff. et ceteros. Colvius. Item Fux. et Guelf. Oud.—2 Heus, pueri, inquit, maribus. Vulgati, Heus, pueri, quam m. Colv. Emenda ex Bert. Heus pueri, quin maribus. Wowerius. Heus pueri, quin m. Ita Bert. Sciopp. in Symb. et l. iii. Susp. L. c. 8. Heus pueri, inquit, quin m. Bert. quam m. Elmenh.—3 Contatio. [Hoc dat Oudendorp.] Ed. Junt. post. Guelf. D'Orv. cum Scriverio, cunctatio, ut supra. Oud.—4 Facesset Guelf. Id.—5 Qui s. j. t. Hæc non sunt in scripto codice. Colo. Qua s. jacebat Pith. Oud.—6 Fux. tentarit. Id.—7 Flor. relinquimus. Elmenhorstius. Fux. nem. in d. relinquimus. Oud.—8 Pith. ejus. Id.—9 Simul. In eodem: simul et. Colvius. Recte, acceduntque Oxon. Guelf. Pith. Fux. et D'Orvill. Mas. Oud.—1 Abest me a Fux. Par. Guelf. Qui me gladiolo. Pal. Per h. D'Orv. In Ed. Scriv. hujuscemodi: ut alibi sæpe. Comitabar Palat. Id.—2 Interpungendum ac rescribendum credidi: comitabatur, armatus fugare. Stewech. Repone ex eodem Ma. armatus et fugare. Colv. Nullam video necessitatem aliquid innovandi: latrones gladiolo armatus fugare aggressus sum. Fux. et fugare. Oud.—3 Susp. Lect. iii. cap. 8. docui ex v. c. legendum perterrire. Vide pag. 68. Sciopp. in Symb. Bert. perterrire. Elmenh.—

NOTÆ

² Cædes ambulet] Sic lib. ix. de catrum com meatum morsibus ambubus loquens: 'Et per omnem noslare;' id est, grassari.

capessunt; et, cum me viderent⁴ in ferro, [47] tamen audaciter resistunt. Dirigitur præliaris⁵ acies. Ipse denique dux et signifer ceterorum, validis me viribus⁶ aggressus, illico manibus ambabus capillo arreptum, ac retro reflexum,⁷ effigere⁸ lapide gestit: quem dum sibi⁹ porrigi flagitat, certa¹ manu percussus^b feliciter prosterno. Ac mox alium, pedibus meis mordicus² inhærentem, per scapulas ictu temperato, tertiumque³ improvide⁴ occurrentem, pectore offenso,⁵ perimo. Sic pace⁶ vindicata, domoque hospitis⁷ ac salute communi protecta, non jam⁸ impunem

quam se mandant fugæ; et, tametsi me cernerent in armis, nihilominus repugnant audacter. Certamen instruitur: ipse demum imperator atque antesignanus reliquorum, adortus me magna vi, conatur statim saxo percellere crinibus apprehensum utraque manu, et reclinatum retrorsum. Quod saxum dum petit dari sibi in manum, ego bono meo futo serio cum dextra nequaquam aberrante, et affligo humi. Ac deinde interficio alium morum affixum meis tibiis, ictu librato per medias scapulas, et confodio per adversum pectus tertium obversantem incautus. Ita asserta tranquillitate, et defensa domo mei hospitis nostraque omnium vita, existimabam me

4 Idem Ms. *viderint*. Colv. Sic et Pal. ac Fux. *Audacter* Pith. sine verbo resistunt. Oud.—5 Idem, *plialis*. Colv.—6 *Validissime viribus*. Td *viribus* deerat vulgatis. Colv. Vera lectio, *validis me viribus*. Wower. In Bert. non est *viribus*. Malim: *validissime me agg.* Sciopp. in Symb. et lib. III. Susp. L. c. 8. *Validis me viribus*. Ita Flor. Vulgo: *validissime v.* Elmenhoratius. B. *me validis viribus*. Putean.—7 Impressi omnes, *retro reflexum*. Colvius. Rom. et Bert. *irreflexum*. Elmenh.—8 Bertin. *effingere*. Plaut. Amphit. 'Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.' Sed nihil mutandum. Wower. Bert. *effingere*. Vide quæ dixi Susp. Lect. III. c. 8. *Sciopp.* in Symb. Bert. *effingere*. Male. Lib. v. 'Quid vos miseris lamentationibus nequicquam effigitis?' Elmenh.—9 Exulat ab Oxon. *td sibi*. Oud.—1 Venetus et Basil. 1. *cerea*. Colv.—2 Palat. *morditus*. Vide infra ad p. 49. 'Mordicibus appetens.' Tum et per scap. *jactu* Pith. Oud.—3 Pith. *trinumque*. Id.—4 Fux. *improbe*. Roald.—5 Heinsius *insenso*, male. *Offenso* hic est, vulnerato vel læso. Bern.—6 Scriptus, *pote*. Colv. Item Fux. Guelf. Palat. qui mox cum Oxon. caret *que*. Unde conjicere quis posset: *Sic, utpote vindicata domo h.* Sed nihil opus. Oud.—7 Flor. *hospitum*. Bert. *hospitum*. Elmenh.—8 *Non tam*. Restituit Beroaldus: *non tantum*. Ceterum germanum arbitror fore: *non jam*. Neque insolens particulas temporis subsequi eo loci, ubi Ablativus casus præcedens adverbii notionem supplet. Ostendi in Particulis Lingue Latine. Et inde quoque manifestum est, Ciceronem, Plantum, optimum quemque Romanorum, libenter collocasse 'non,' pro, non modo,

NOTE

^b *Certa manu percussus*] Manu, quæ minime aberravit, sed ictum intulit, quo mente destinaveram. Contra apud Virgilium, lib. II. *Enei-* dos: 'Incertam excussit cervice securim.' Hoc est, inquit Servius, dubie illisam, quæ non habet mortis effectum.

me, verum etiam laudabilem publice credebam fore: qui ne⁹ tantillo quidem unquam¹ crimine postulatus, sed probe spectatus apud meos,² semper³ innocentiam commodis cunctis antetuleram. Nec possum reperire, cur justæ ultionis,⁴ qua contra latrones deterrimos⁵ commotus sum, nunc istum reatum sustineam; cum nemo possit monstrare, vel privatas inter nos inimicitias⁶ præcessisse, ac ne omnino mihi notos illos latrones usquam fuisse. Vel certe ulla præda monstretur, cujus cupidine tantum flagitium credatur admissum. Hæc⁷ profatus, rursum lacrymis obortis,⁸ porrectisque in preces manibus, per publicam misericordiam, per pignorum caritatem, mœstus tunc hos, tunc illos deprecabar. Cumque jam humanitate commotos, misericordia⁹ fletuum affectos omnes satis crederem, Solis et Justitiæ testatus oculum,^c casumque præsentem meum

fore non modo a supplicio immunem, sed etiam dignum laude publica: qui ne nimis quidem criminis unquam accusatus, sed probitatis perspecta inter meos prætuleram semper integritatem vitæ omnibus bonis. Nec satis capio qua de causa subeam hanc accusationem justæ vindictæ, qua incitatus sum adversus pessimos prædones, cum nemo queat probare aut privata odia mihi antehac intercessisse cum illis, aut etiam illos latrones mihi fuisse cognitos ullo prorsus modo. Vel saltem ostendantur aliqua spolia, quorum aviditate existimetur tantum scelus fuisse perpetratum. His dictis, lacrymis iterum manantibus, et manibus suppliciter protensis: tristis obsecrabam modo hos, modo illos, per commiserationem publicam, et per amorem liberorum. Cumque jam arbitrarer affectos clementia, et multum commotos miseratione meorum lacrymarum: obtestans aciem Solis et Justitiæ, et committens

non tantum, &c. Stewech.—9 Sic Edd. Vett. et Mss. præter Florent. e quo tacite Elmenhorstius reposuit nec, eumque secuti sunt ceteri. Male. Oud.—1 D'Orvill. nunquam. Id.—2 Edd. Ald. Junt. post. me. Id.—3 Insuper. Vulgarii: apud meos semper. Colvius. Semper. Vulgo, insuper. Elmenh. Semper exhibent Flor. Reg. Fux. Pith. Guelf. Bert. Oxon. D'Orv. cum Edd. ante Colvium, et sequentibus Elmenhorstium. Dein innocentias Oxon. et antetul. cunctis Palat. Guelf. Oud.—4 Istius ult. iidem. Vulg. justæ ult. Colvius. Justæ. Fux. istius. Realdus. Vulgo, istius. Bert. justæ. Elmenh.—5 Quidam vulgati, teterrimos. Colv.—6 P. i. n. amic. Alias impressum est proprias. Forte scriptum fuit privas, et hinc proprias, ut glossema. Colv. Bert. et Pal. proprias i. n. a. Elmenh. [Nescimus unde illud amic. fluxerit, et miramur nullam de ea varietate nisi meram mentionem a VV. DD. esse factam.] —7 Vulgarii plerique, Hic. An, Sic? Sed frequens in hoc scriptore rō Hic positum, ubi Hæc vel aliud quid reponendum censeas. Quod quilibet diligens lector observabit sæpius, nos semel monere volumus. Colv. Bert. præfatus. Elmenh. Hoc Pith. Hic est in Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Vide l. i. p. 3. iv. p. 75. Præfatus Fux. De profatus vide ad l. ii. p. 39. Oud.—8 Fux. abortis. Id.—9 Oxon. et miser. Non male. Sed vide ad pag. 45.

commendans Deum providentiæ, paulo altius aspectu¹ relato, conspicio prorsus² totum populum; risu cachinnabili diffuebant;³ nec secus illum⁴ bonum hospitem parentemque meum Milonem [48] risu maximo dissolutum. Ac⁵ tunc sic tacitus mecum, En⁶ fides, inquam, en conscientia; ego quidem pro hospitis salute et homicida sum, et reus capitis inducor:⁷ at⁸ ille, non contentus quod mihi nec assistendi solatium perhibuit,⁹ insuper¹ exitium meum cachinnat.² Inter hæc quædam mulier per medium theatrum lacrymosa et flebilis, atra veste contexta, parvulum quendam sinu tolerans decurrit:³ ac pone eam anus alia

cura Deorum meam sortem præsentem: cum sustulissem oculos aliquanto altius, video omnem prorsus plebem effusam in risum solutiorum, ipsumque adeo egregium hospitem et patrem meum Milonem diffuentem risu solutissimo, non secus ac ceteros. Ego vero tum sic apud me tacitus: Hæcne fides est, inquam, hæcne religio? Ego equidem patrii cardem, et sustineo accusationem capitalem pro incoluntate mei hospitis: ille autem, non satis habens, ne patrocinio quidem suo me iuvare, ridet præterea meam mortem. Interea famula quædam accurrit per medium theatrum, plorans, et ejulans, induta nigro vestimento, gestans in sinu quendam infan-

~~~~~

'Spirantes, palpitantes.' Pith. *misericordiam fletum*. Id.—1 Pith. *respectu*. Id.—2 Pr. Ms. Al. *rursus*. Colvius. *Prorsum*. Manus. *prorsus*. Al. *rursus*. Scribo, *rursus prorsus*, aut *rursum prorsum*, et mox pro *diffuebant, diffuentem*, cum Colvio. Ennius Andromeda apud Nonium: 'Rursus prorsus reciprocatur fluctus viam.' Apud Terentium Hecyra: 'Cursari rursum prorsum.' Brant. Sive, ultro citroque: quod hic locum non habet. *Prorsum* est in Edd. Colv. Vulc. sec. Oud.—3 *Populum*. *Risu cac. diffuebant*. Concinnius ita puto: *totum populum risu cac. diffuentem*. Lib. 1. reposui: 'Demonstro seniculum in angulo sedentem:' cum ante esset, *in angulo sedebat*. Colv. Recte Colvius et convenienter, ut in Ms. coniecit, *diffuentem*. Sciopp. in Symb. *Diffuentem*. Alii, *diffuebant*. Elmenhorstius. B. *defluentem*. Et ita Colvius quoque hunc locum concinnat. Putean.—4 *Tò illum* non est in Flor. Elmenh. Male uncis incluserunt Scriv. alique. Vide ad lib. 1. pag. 2. 'A Platarcho illo inclyto.' Oud.—5 At. Ms. et Ald. Ac. Colv. *Ac* in ceteris quoque Mss. et Edd. Juntinis, ut restituere Elmenh. Pric. et Florid. Al. At. Oud.—6 Oxon. *Heem* semper. Id.—7 Fux. *judicor*. Roald. Vel potius *inducor*. Palat. a m. sec. r. *capiti*. D'Orvill. *ineducor*. Heinio placebat *incausor*. Oud.—8 D'Orvill. suo more, *ac*. Id.—9 Flor. *præbuit*. Elmenh. In vulgatis est *perhibuit*, quo utitur Plantus etiam pro *præbere*. Idem in Add.—1 Pith. *et super*, probante Salmasio. Sed *insuper* Appuleio est frequens. Fux. *ac insuper*, prave. Oud.—2 Par. *cachinnabat*, Fux. *cachinnant*: f. pro *cachinnavit*. Id.—3 Scripta lectio, *decussit*. Colv. Sic et D'Orvill. Fux. Guelferb. *Decursat* in Oxon. Bene, ut 'concurso,' 'discurso,' 'incurso.'

NOTÆ

'Solis et Justitiæ testatus oculum] et Justitiæ facile frustrentur.' Ad lib. II. 'Ut ipsos etiam oculos Solis quem locum vide quæ annotavimus.

pannis horridis obsita,⁴ paribusque moesta fletibus, ramos oleagineos⁴ utræque⁵ quatientes: quæ circumfusæ lectulum, quo peremtorum cadavera contexta⁶ fuerant, planigore⁷ sublato se lugubriter ejulantes, Per publicam misericordiam, per commune jus humanitatis, aiunt, miseremini indigne⁸ cæsorum juvenum, nostræque viduitati ac solitudini de vindicta solatium date. Certe parvuli hujus in primis annis⁹ destituti fortunis succurrite, et de latronis hujus sanguine legibus vestris¹ et disciplinæ publicæ litate.⁶ Post hæc magistratus, qui natu major,² assurgit, et ad populum talia: De scelere quidem, quod⁴ serio vindicandum est,⁵ nec ipse, qui commisit, potest diffiteri; sed una tantum subsiciva⁶ sollicitudo¹ nobis relicta est, ut ce-

tem, et post ipsam alia vetula aperta centonibus laceris atque immundis, et testem suum marorem similibus ejulatibus; amba agitanter manibus ramos oleæ, quæ effusæ circa feretrum, in quo corpora interfectorum fuerant cooperta, elato planctu flebiliter lamentantes, Per pietatem publicam, inquit, per communem legem humanitatis, miserere vos adolescentium atrociter interfectorum, et concedite nostræ orbitali ac desertioni solamen ex ultione. Saltem ferre opem miseræ sorti hujus infantis orbati patre in primis suis annis. Et sacrificare statutis vestris ac disciplinæ publicæ cruore hujus grassatoris. Postea maxime grandævus Judicium exsurgit, et ad plebem hæc ait: Certe de crimine hoc, quod puniendum est graviter, ne ipse quidem, qui illud patravit, potest ire inficias. Verum una duntaxat cura

Oud.—4 Vulgati, oleaginos. Colvius. Bert. oleaginos. Elmenh.—5 D'Orv. uterque, Oxon. utraque. Male. Dein pro quæ Ed. Bas. pr. quam. Oud.—6 Fuit, cum conjecta mallet. Nunc muto, et non muto. Brant.—7 Oxon. Guelferb. langore, Palat. labore. Oud.—8 Guelf. digne. Id.—9 Vocem annis ignorat Bertin. et legit: parvuli hujus in primis destituti. Wow. Elmenh. In primis destituti. Sic malim cum Bertino. Sciopp. in Symb. et l. III. Susp. L. c. 16. —1 D'Orv. prave, nostris. At Palat. Guelferb. Fux. carent copula, ut 'legibus' sit ablativus. Sed præfero vulgatum. Ante in Pith. idè latronis. Oud.—2 Addit Bertin. erat. Contra ab Ed. Bas. pr. abest qui. Id.—3 Quidam, talia inest. Colv. Eadem nempe Bas. Ed. Sed vide ad l. II. p. 39. 'Ergo igitur senex ille.' Exulat copula a Fux. Oud.—4 Fux. de ac. quod quidem. Roald. Sic et Reg. Oud.—5 Vindicandum. Ms. vindicandum est. Colv.—6 Subsiciva. Idem, sufficina. Subsiciva sollicitudo, id est, superflua ac reliqua. Ita accipe lib. VIII. 'Ac me relictum solum ac subsicivum cum fastidio plerique præteribant.' Et lib. XI. 'Quid subsicivum quamvis

NOTE

⁴ *Pannis horridis obsita*] Terent. Eunucho, Act. II. Scen. 2. 'Video sentum, squalidum, ægrum, pannis anisque obsitum.'

⁵ *Litate*] 'Litare' proprie est, sa-

crificio numen propitiare. Hic est, satisfacere.

⁶ *Subsiciva sollicitudo*] 'Subsiciva tempora' appellantur, subdacta negotiis, *heures dérobées*. Cicero, lib.

teros socios tanti facinoris requiramus. Nec enim verisimile est, hominem solitarium tres tam validos evitasse⁷ juvenes. Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam et qui comitabatur eum puer⁸ clanculo profugit;⁹ et res ad hoc deducta est, ut per quæstionem sceleris sui participes indicet: ut tam diræ factionis⁹ formido funditus perimatur. Nec mora, cum ritu Græciensi ignis et rota, tum omne flagrorum¹ genus inferuntur.¹ Augetur oppido, [49] immo

secundaria nobis adhuc superest, ut investigemus reliquos participes tanti sceleris. Nam probabile non est hominem unicum enecasse tres adolescentes tam robustos. Ideo veritas extorquenda est ab ipso cruciatibus. Servus enim, qui erat ipsi comes, aufugit clam. Et res eo decenit, ut declaret participes tanti sceleris vi tormentorum, quo metus tam crudelis ceteros omnino tollatur. Et continuo proferuntur ignis et rota more Græco, ac deinde omnes species verberum. Tristitia mihi valde

iteratæ jam traditioni remansisset.' Et sic alibi. *Colo.*—7 Sic Ms. et veteres Editiones. Quidam ex aliis, *enecasse*; quidam, *necasse*. Colvius. Fux. *enecasse*. Aldus vero, *necasse*. Beroaldo tamen vulg. lectio magis arridet. *Roald.* *Evitasse*. Sic Fl. et Ro. Codex. Venet. *evitasse*. Ald. *necasse*. Bert. *enecasse*. Male. Vide Indicem. *Elmenh.*—8 Tò puer excusis omnibus deerat. Res ipsa postulabat addi. *Colo.* Bene jam addidit Ed. Junt. post. Mastis consentientibus. Qui et cum desunt Pal. *Oud.*—9 Fux. *facinoris*. Roaldus. B. d. *facinoris*. Puteanus. Reg. Fux. *duri facinoris*. Pro ut in Oxon. et. *Guelf.* *funditus formido*. Tum Pal. *perematur*. *Oud.*—1 Ms. et omne *flagitiorum*. Recte cusum, *flagrorum*. Quintilianus Declam. cclxii. 'Quæ non dolore vincatur, non ignibus cedat, non verberibus ingemiscat.' Ergo flagra et verbera inter genera tormentorum numerabimus: ut et ignem; de quo hic Beroaldus haud spernenda. Addo Tertullianum ad Martyres: 'Jam et ad ignes quidam sese auctoraverunt, ut certum spatium in tunica ardente conficerent.' *Colo.* Flor. et Rom. *flagitiorum*, male. Augustinus Ep. clix. ad Marcell. 'Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione servasti, quando tantorum acelerum confessionem, non sulcantibus ungulis,

NOTÆ

de Legibus: 'Subcisiva quedam tempora incurrunt, quæ ego perire non patior.' Hic 'subcisiva sollicitudo' est, relicta, et, ut loquitur Gell. lib. xx. cap. 11. subsecundaria.

⁷ *Evitasse*] Vita privasse. Hoc sensu Accius Poëta apud Ciceronem, *Tusculanarum Quæstionum* lib. iii. 'Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam evitari, Jovis aram sanguine turpari.'

⁸ Nam et qui comitabatur eum puer clanculo profugit] Quod si affuisset,

quæstio de ipso, non de hero fuisset habita. Mos enim fuit apud antiquos, ut postulanti accusatori servos suos rens traderet in tormentis habendos, ut herills criminis veritas ab eis extorqueretur.

¹ Cum ritu Græciensi ignis et rota, tum omne flagrorum genus inferuntur] Apud Achillem Tatium, Clitophon in simili re: 'Ἀπὸ δὲ μου δεδότης, καὶ τῆς ἰσθμίου τοῦ σώματος γυμνασίου μεταβροῦτε ἐκ τῶν βράχων κραμαίνου, καὶ τῶν μὲν μιστοτάς κομίζονται,

uplicatur mihi mœstitia, quod integro saltem mori ¹ non licuerit. Sed anus illa, quæ [suis] ² fletibus cuncta turba-
verat, Prius, inquit, optimi cives, quam ³ latronem istum
miserorum pignorum meorum peremptorem cruci ⁴ affigatis,
permittite corpora necatorum revelari; ⁵ ut et formæ simul ⁶
et ætatis contemplatione magis magisque ⁷ ad justam indig-
nationem arrecti, ⁸ pro modo facinoris ⁹ sæviatis. His
dictis applauditur: et illico ¹ me magistratus ipsum ² jubet
corpora, quæ lectulo ³ fuerant posita, mea manu detegere.

gliccit, immo geminatur, eo quod non permetteretur mihi interire inviolatum. Verum illa ostula, quæ perturbaverat omnia suis plangoribus, Antequam appendatis, inquit, ad patibulum prædonem hunc, interfectorem meorum infelicitum natorum, cives æquissimi, sinite discooperiri cadavera occisorum, ut, magis ac magis incitati ad justam iram inspectione vultus simul et ætatis, severi sitis in eum juxta magnitudinem sceleris. Plautus sequitur hæc verba, et statim ille Judex mihi imperat, ut ipse mea manu discooperiam cadavera, quæ fuerant imposita grabato. Appa-

non urentibus flammis, sed virgarum verberibus ernisti.' *Elmenh.*—2 *S. mihi mori.* Vulgati duntaxat, *s. mori.* Colv. *Td mihi abest a Flor. et Bert.* *Elmenh.* Nec comparat pronomen in *Ms. Pith. Palat. Oxon. D'Orv.* aliisque. *Oud.*—3 *lidem non agnoscunt, suis.* Colv. Neque *Florent. ac Pith.* et certe per se intelligitur. *Uncis* igitur *Elmenh.* et seqq. circumscripserunt. *Agnoscunt tamen Reg. D'Orv. Guelf. et alii, ut videtur. Oud.*—4 *Oxon. quod.*—5 *lidem passim, cruciandum.* *Plautus Persa:* 'Tu me defigas, te cruci ipsum propediem affigent alii.' *Paulus lib. v. Sentent.* 'Aut cruci suffiguntur, aut bestiis subjiciuntur.' Et *Noster l. iii.* 'Patibulo suffigi juberet.' *Originem hujusce locutionis aperiemus paulo post, hoc ipso libro. Colv. Fux. cruci. Roaldus. Bert. cruciandum. Elmenh. Cruciandum Pith. Sed cruci præbent codices ceteri, et jam Ed. Junt. post. An andum corruptum fuit ex dandum, vel potius ex jamjam? Deinde permutatis seu permittatis Pith. Oud.*—6 *Similis.* Vulgati, *simul.* Colv.—7 *Exulat primum magis a D'Orvill. Vide ad l. ii. p. 42. Oud.*—8 *Palat. ar-*
repti, Elmenh.—9 *Pro m. f. Ms. pmo facinore.* Colv.—1 *Illico deest D'Orvill. Oud.*—2 *D'Orvill. ipse.* *Fux. imperium. Id.*—3 *Vulgo, lecto. Elmenh.*

NOTE

τῶν δὲ τῶν καὶ τρεχόν, &c. Jamque me victo, et corpore veste nudato, et funibus in sublime elato; aliis flagra, aliis ignem et rotam afferentibus, &c. 'Ignis et rota.' His respondebant apud Romanos laminæ candentes et eculeus. Sicut enim rota Græciensæ, ita et eculeo membra fidiculis religata ac distenta torquebantur; laminis adurebantur la-

tera.

^k *Permittite corpora necatorum revelari]* Ad majorem indignationem in omnium animis excitandam. Ad hoc enim res ipsæ plus valent quam verba, juxta illud Horatii in *Arte Poëtica*: 'Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus.'

Luctantem me ac diu renitentem⁴ præcedens facinus instaurare nova ostensione⁵ lictores⁶ jussu magistratuum quam instantissime compellunt: manum denique ipsam, e regione lateris tundentes,⁷ in exitium suum⁸ super ipsa cadavera porrigunt. Evictus tandem necessitate succumbo: et, ingrat⁹ licet, arrepto¹ pallio, retexi² corpora. Dii boni, quæ facies rei? quod³ monstrum? quæ Fortunarum mearum repentina mutatio? Quanquam enim jam⁴ in peculio Proserpinæ^m et Orci⁵ familiaⁿ numeratus, subito

ritores ex mandato Judicum maxima instantia adigunt me resistentem et diu nolentem renovare meum primum scelus nova illa monstrations: denique porrigentes ex adverso lateris ipsam meam dextram, in propriam perniciem extendunt super ipsa corpora. Cedo tandem vi coactus: et quamvis invitum apprehenso stragulo revelavi cadavera. Papa! qui vultus rerum! quale prodigium! quæ subita conversio mea sortis! Quamvis enim jam essem in possessione Proserpinæ, et accensitus

~~~~~

4 *Renuentem*. Vulgati, *renitentem*. Colvius. *Renitentem*. Vulgo, *renuentem*. Elmenh.—5 *Offensione*. Fux. *ostensione*, melius. Roald. *Ostensione*. Malim, *offensione*. Sciopp. in Symbola. Pal. et Sciopp. *offensione*. Elmenh. Recte Roaldus, *offensione*, quod invenerat in Ed. Bas. sec. damnavit. Intelligit revelationem et demonstrationem novam cadaverum. Oud.—6 D'Orvill. *lictores*. Id.—7 Alii, *tendentes*. Elmenh.—8 Ed. Vicent. *exitum*, perpetua variatione. Possessivum abest D'Orvill. et Pith. Oud.—9 Hæc scriptura vetus. Sed fere est, ut vulgatum prætulerim, *ingratus*. Utrumque quidem a Plauto, et in illo ubique obvium. Sed jocus occultior Persa: 'So. Sin te amo. PÆ. Male operam locas. So. Qui? PÆ. Quia enim nihil amas, Cum ingratus amas.' Ingratus vulgo tritum pro eo, qui immemor beneficii accepti, et mutuo amor non respondet. Sed et invitum significat. Nihil agis, inquit puer, cum me non volentem et invitum amas. Quod alter accipere poterat, tanquam dixisset, Ingratum et non dignum amore. Colo. Bert. *ingratus*. Vide Indicem. Elmenh. *Ingratus* est in reliquis Mss. Ex *ingratus*, quod ante Colvium vulgo legebatur, et *invitum* exponunt, fac potius *ingratus*; uti jam est in Ed. Junt. post. et respice ad ea, quæ notavi in fine lib. 1. 'Obtinationi suæ me ingratis obedientem.' Oud.—1 Oxon. et Par. *abjecto*, quod videtur probare Pricæus. Sed vide ad lib. 1. pag. 16. 'Arrepta lacinia.' Guelf. *abrepto*. Id.—2 Bert. *detexi*. Elmenh.—3 Exulat pronomen a Fux.—4 Mæna exaratus codex, enim, omisso jam. Colv. Jam exulat quoque a Regio, Fux. Pal. Guelf. Oud.—5 Et Orci male deest Regio, Fux. Id.—6 Reg.

NOTE

¹ *Manum denique ipsam e regione lateris tundentes*] Quid hoc sibi vult, *tundere manum e regione lateris*? Hærenti mihi opportune subvenit Scriveriana Editio, in qua legitur *tendentes*: quod interpretor, protendentes, et porrigentes.

^m *In peculio Proserpinæ*] 'Peculi-

um' pecunia erat, quam sibi privatim habebant servi et filii-familias, dominorum et patrum permisso, a dominicis paternisque rationibus separatam. 'Proserpinæ peculium' hic sunt mortui, qui, relictis luminis auris, in ejus Plutonisque conjugis Imperium demearunt. Quod hic

in contrariam faciem⁶ obstupefactus hæsi, nec possum novæ illius imaginis rationem idoneis verbis expedire. Nam cadavera illa jugulatorum hominum erant tres⁷ utres inflati, variisque secti⁸ foraminibus, et,⁹ ut vespertinum prælium meum recordabar, his locis hiantes, quibus latrones illos vulneraveram. Tunc ille¹ quorundam astu paulisper² cohibitus risus libere jam exarsit in plebem. Hi gaudii nimietate gratulari;¹⁰ illi dolorem ventris¹¹ manuum compressione sedare. Et certe³ lætitia delibuti, meque respectantes, cuncti theatro⁴ facesunt. At ego, ut [50] primum⁵ illam laciniam prehende-

inter domesticos Plutonis, repente restiti mirabundus scenam adeo dissimilem priori. Nec possum explicare sermone satis apto faciem novi illius spectaculi. Illa enim corpora hominum occisorum erant tres utres inflati, et incisae diversis foraminibus, et, quantum memineram mei certaminis nocturni, iisdem locis patentes, quibus percussisse mihi visus eram illos prædones. Ibi tum cachinnus ille, qui fuerat tantisper coercitus solertia nonnullorum, jam libere erupit per populum. Hi gestiebant nimia lætitia; illi compressione manuum reprimebant dolorem ventris. Et omnes prefecto discedunt ex theatro diffusi hilaritate, meque identidem respicientes. Ego

*****

Fux. in contrarium faciei. Id.—7 Abest vox tres ab Ed. Scriv. Dein meum præl. Fux. Id.—8 Oxon. scripti. Gnelf. septi. Id.—9 Deest ut Gnelf. Id.—1 Excusi, illis. Colv. Præter Ed. Junt. post. Illis est et in Mas. Bertin. Pith. Male. Oud.—2 Paulisper. Abest hoc a scripto libro. Colv.—3 Verosimile, scripsisse Auctorem ipsum, exerte, vel, ut antiquitas solet, eccerte, ut duplex c c esset loco x, idque minus animadversum depravandi Apuleii causam dedisse. Supra libro primo: 'Janitor,' ait, 'introrupit exerte clamtans.' Et fait cum apud eundem Auctorem ita restituendum putarem l. vii. extremo: 'Ejulans et exerte proclamans:' nam minus sincerum videtur illud et libris editis: *Ejulans et exinde proclamans*. Stewech.—4 Pal. retro. Elmenh.—5 Male a Florentino rō ut, a Regio, Fux. primum exulat. Dein Gnelf. Oxon. prenderam. Reg. Fux. ponderarem, alias ponderam, una serie in con-

NOTÆ

'Proserpinæ peculium' Apuleius dixit, 'Orcinus thesaurus' appellatur in veteri Epitaphio Nævli poetæ, quod refertur in Catalectis Veterum Poëtarum: 'Mortales immortales flere si foret fas, Flerent Divæ Camœnæ Nævium Poëtam. Itaque, postquam est Orcino traditus thesaurus, Oblitei sunt Romæ loquiter lingua Latina.'

Et Orci familia] Orcus, Dis, Pluto, idem est Averni regnator. Hujus familia sunt umbræ mortuorum.

Gaudii nimietate gratulari] Nonio 'gratulari' est, gratias agere. Vulgo congaudere significat. Agrælius: 'Lætatur de nostris, gratulamur de alienis.' Hic 'gratulari' est, vehementer gaudere. Sic lib. ii. Florid. 'Vir, cui omnes provinciæ quadrijuges et sejages currus ponere gratulantur.'

Dolorem ventris] Ortum scilicet ex vehementi diaphragmatis agitatione. Quod in nimio risu contingere solet.

ram, fixus in lapidem⁶ steti gelidus,⁷ nihil secius⁸ quam una de ceteris theatri statuis vel columnis. Nec prius ab Inferis⁹ emersi, quam Milo hospes⁹ accessit, et, injecta manu, me renitentem,¹ lacrymisque rursum promicantibus crebra² singultientem, clementi violentia secum attraxit; et, observatis viæ solitudinibus, per quosdam anfractus domum³ suam perduxit: moestumque me⁴ atque etiam tunc trepidum variis solatur⁵ affatibus. Nec tamen indignationem⁶ injuriæ, quæ inhæserat altius meo pectori, ullo modo permulcere quivit. Ecce illico etiam magistratus

vero, statim atque ceperam illam vestem stragulam, steteram immotus et frigidus quasi lapis, nec aliter ac una ex reliquis statuis aut columnis theatri. Neque ante eductus sum ex Averno, quam meus hospes Milo ad me venit; meque amplexus, mansueta vi pertraxit secum reluctantem, et frequenter suspirantem lacrymis iterum manantibus; et deduxit in suas aedes per quosdam flexus viarum delectis vicis maxime solitariis, et consolabatur me tristem atque adhuc trepidantem diversis alloquiis. Neque tamen potuit ullo pacto delinire dolorem illius contumeliæ, qui infixus erat profundius in meo animo. Ecce etiam statim Magistratus ipsi, in-

textu. Oud.—6 *In lapide*. Expende, quæso, conjectaneum hoc: *in lapidem*. Hoc est: Non aliter obrigui timore, quam si totus in lapidem forem conversus. Ad hanc normam alia ejusdem Apuleii alibi suppeditamus. *Stewech*. Alii, *in lapidem*: i. e. tanquam lapis steti, ut lib. iv. 'Jacens in mortuum.' A Palat. *et lapide* abest. Arnob. contra Gentes lib. ii. f. 35. 'Non omni pecore, ligno, saxo obtusior atque hebetior stabit.' Cic. in Pison. 'Tanquam truncus et stipes stetiasset.' Omnis enim immodica affectio solet functiones partium corporis ad tempus impedire. Unde et Nioben ob filiorum interitum obriguisset in lapidem fabulantur Poëtæ. Vid. Muretus ad Catullum] p. 98. Elmenh.—7 [Fux. vil. *subgelidus*. legere testatur Oud.]—8 Bert. *secus*. Elmenh.—9 *M. meus h.* Ms. *Milon hospes*. Colv. Sic quoque Oxon. Guelf. *Meus* præterea abest a Flor. ac Palat. hinc uncis includere Elmenh. Scriv. Pric. Ejeci ego. Sed tamen p. 51. 'Hospes enim meus Milo:' ubi *Milon* Mss. plerique, et Edd. Vett. ut hic in Fux. pro V. Lect. Oud.—1 Idem, *reticentem*. Colvius. Flor. *retinentem*, male. Elmenh. Reg. Fux. D'Orv. *reticentem*. Vide ad pag. præced. Oud.—2 Mss. Bert. Oxon. Edd. Elmenh. Pric. Flor. *crebro*. Frustra. Vide ad p. 62. 'Nos crebra tudentes.' In Fux. est *prom. oculis sing.* Id.—3 Bert. *ad domum*. Elmenh.—4 Pronomen non agnoscit cum Pithæano Bertin. Hinc uncis includere Elm. Scriv. Pric. Oud.—5 Quidam, *solabatur*. Colv. Bertin. et Flor. *solatur*. Elmenh.—6 Scriptura in membranis, *indignatione*. Colv. Injuriarum enim, si quæ factæ sunt, tenax est memoria, et quicquid offendit, ægre eximitur; ut Pertinax apud Herodianum lib. ii. f. 494. Lysias pro Polystrato pag. 337. *Λέγουσι γὰρ τοὺς κακῶς πεπονθότας μνησθῆναι μᾶλλον, ἢ τοὺς εὐ.* Elmenh. Pro

NOTE

¹ *Ab Inferis*] A stupore illo, quo fiebat ut viderer in lapidem gelidus, et mortuus, atque in Inferos demersus.

² *Cum suis insignibus*] Lictoribus, scilicet, cum fascibus virgarum et securibus.

ipsi,⁷ cum⁸ suis insignibus⁹ domum nostram ingressi, talibus⁹ me monitis delenire gestiunt: ¹ Neque tuæ dignitatis, vel etiam prosapiæ tuorum ignari sumus, Luci domine.² Nam et provinciam totam³ inclytæ vestræ familiæ nobilitas complectitur. Ac ne istuc,³ quod vehementer ingemiscis,⁴ contumeliæ causa perpessus⁵ es. Omnem igitur⁶ de tuo pectore præsentem⁷ tristitudinem mitte, et angorem animi⁸ depelle. Nam lusus iste, quem⁹ publice gratissimo Deo¹ Risui per annua reverticula solenniter celebramus, semper commenti novitate² florescit. Iste Deus auctorem³ suum⁴ propitius ubique comitabitur⁴ amanter, nec⁵ unquam patietur, ut ex animo doleas, sed frontem tuam⁶ serena ve-

trantes in nostras aedes cum suis insignibus, tentant me demulcere ejusmodi verbis: Neque ignoramus tuam nobilitatem, neque genus tuorum parentum, Domine Luci; claritas enim vestræ stirpis extenditur per universam hanc provinciam. Neque hoc, quod tantopere doles, factum est injuriæ tibi inferendæ gratia. Ausus ergo omnem istum marorem ex tuo animo, et ejice istam ægritudinem mentis. Hic enim ludus, quem exhibemus quotannis magna celebritate in honorem jucundissimi Dei Risus, viget semper aliquo invento novo. Hic Deus aderit suo auctori favens atque amicus in omnibus locis, neque unquam sinet te premi ulla ægritudine animi, sed perpetuo

quivit in Fux. convivit. Oud.—7 Palat. D'Orv. Pith. Fux. Ed. Junt. post. ipsi mag. Id.—8. Præpositio non est in Fux. Pal. insignibus. Id.—9 Edd. Juntinæ, Ald. cum talibus. Id.—1 Inepte additur in Ms. Par. et dicentes. Vide ad l. II. p. 39. III. p. 45. Id.—2 Luci domine. Alterutra vox delenda. Burm.—3 Male Pith. Fux. et Edd. pp. usque ad Bas. cum Scriv. et Flor. istud dant contra Mas. potiores, et Appuleii stylum. Oud.—4 Eadem scriptura, ingemiscis. Colv.—5 Bertin. passus. Elmenh.—6 Eadem, itaque. Colvius. Fux. itaque. Roald. Sic et Reg. Oxon. et Ed. Junt. post. In 7. Palat. Oud.—7 Tò præsentem Pal. delet. Elmenh. Item Oxon. uncisque inclusit Scrivenerius. Oud.—8 Fux. et omnem animi. Roaldus. Fux. Reg. et omnem angorem. Malebat Burmannus, animo. Oud.—9 Quam. Fux. quem. Error operarum. Roald. In Ed. Bas. sec. ludus Bertin. Oud.—1 Gratissimo Deo absunt a Regio, Fux. Id.—2 D'Orvill. solennitate. Sed præcedit 'solenniter,' et elegantius 'commento' ascribitur novitas, quæ gratior est solennitate eadem, quotannis recurrente. Id.—3 Fulv. Ms. auctorem et tutorem. Wowerius. Sciopp. in Symb. A. et tutorem. A vulgatis tò tutorem abest. Elmenh. Addidit voces, et tutorem, ex Ms. Florent. sive eum, qui, materiam lætitiæ suppeditando, decus et majestatem Dei Risus est tuitus. In Inscript. Murat. p. CDXXXV. 5. 'Tutores necessarii consecrarunt.' In Fux. ipso decomactorem. Oud.—4 Comitabitur eadem. Al. comitatur. Et sic quidam Vul. Cole. Sic Ed. Bas. pr. Comitabitur Pal. Guelf. Oud.—5 Bas. pr. nam. Pith. Ms.

NOTÆ

¹ Provinciam totam] Thessaliam, in qua urbs Hypata: ex Thessalia enim Apuleii mater originem ducebat a Plutarcho, et Sexto Philosopho ejus nepote, ut habet Noster, libri primi initio.

² Auctorem suum] Qui eum produxerit in ore civium Hypatensium.

nustate lætabit' assidue." Ac³ tibi civitas omnis pro ista gratia honores egregios obtulit.⁹ Nam et patronum scripsit,¹ et, ut in ære stet² imago tua,² decrevit. Ad hæc dicta sermonis vicem refero. Tibi quidem, inquam, splendidissima et unica Thessaliæ civitas,⁷ honorum talium parem gratiam [51] memini. Verum statuas et imagines dignioribus meisque³ majoribus reservare suadeo. Sic puden-

exhilarabit vultum tuum tranquillo lepore. Tota vero hæc urbs exhibebit tibi honores eximios ob tuum istud benemeritum in eam. Nominavit enim te suum patronum decreto publico, et constituit, ut statua ærea tibi erigatur. Ad hæc verba respondeo. Equidem, inquam, o magnificentissima et præstantissima urbs Thessalica, habeo tibi grates condignas pro talibus honoribus. Sed auctor sum ut reserves signa et simulacra me dignioribus et præstantioribus. Sic verecunde affatus, et

~~~~~

nec ubicumque. Id.—6 Guelf. tuum. *Id.—7* Lætabit eadem. *Al. lætabitur.* Lætare, ut Altercare, Adulare, Contemplare, Fabulare, et sexcenta ad eum modum. *Colo. Lætabit.* Vulgo, *lætabitur.* Elmenh.—*8* At. Eadem, *Ac*, quod responderim. *Colo.* Verissime; quod miror non secutos esse reliquos: cum *At* modo irreperit in Ed. Bas. pr. contra plerosque Mss. et priores Edd. *Oud.* —*9* Offeret. Leg. ex Pal. *obtulit.* Wow. Fux. *obtulit:* et ita Ald. Roald. Flor. et Bert. *obtulit.* Elmenh. Primo *optimos* dat D'Orvill. dein rescripti *obtulit* e consensu Mssorum, in quibus et Oxon. Par. D'Orv. Pith. Gnelserb. et Edd. omnium ante Basil. pr. sive, offerendum decrevit: ut sequitur. *Oud.* —*1* Eadem, *patr. scribit.* Colvins. Flor. *scribit.* Elmenh.—*2* *In ære stet.* Pith. *mentestis et.* Ed. Vicent. *in ea restes et.* Sed bene Ber. et Becich. Ep. LXXII. *Discernit* Fux. *Oud.* [Mox] vulgati codices, *honorum.* Colvins. Fux. *honorum.* Ita etiam leg. apud Agell. lib. II. cap. 2. 'Cum summa, Dii boni, honorum atque officiorum compensatione.' Vulgo, *honorum.* Roald. Accedunt Flor. Reg. Oxon. D'Orv. alique. Neque aliter in Notis jam explicuit Beroaldus. *Oud.* —*3* Probat correctionem ipsa sententia: *meque;* hoc est, qui me majores sunt. *Stewech.* Membranæ: *meique.* Unde conjiciebam legendum: *meque.* Sed nihil discedendum a vulgata lectione. Sic I. I. Floridorum:

NOTÆ

* *Lætabit assidue*] Lætum reddet. Sic lib. v. 'O nos beatas, quas infantis aurei nutrimenta lætabunt.'

* *Patronum scripsit*] Romæ, ubi Hypatensium rem tueretur. Mos fuit ut civitates et populi patronos haberent in Urbe Domina. Sic Lacedæmonii in clientela erant Claudiorum, Bononienses in Antoniorum, &c.

* *Ut in ære stet imago tua*] Inter maxima honoris monumenta fuit statuarum erectio. 'Amore Principum,' (inquit Cassiodorus, lib. VIII. Epist. 2.) 'constat inventum ut simulacris

æneis fides servaretur imaginis, quantum ventura progenies auctorem videret, qui sibi Rempublicam multis beneficiis obligasset.' Bellica virtus prima et præcipua causa fuit dedicandi statuas; sed et, insequentibus sæculis, viris doctrina aut dicendi arte præstantibus idem honores decretus est.

* *Splendidissima et unica Thessalica civitas*] Solinus tamen, præcipuas Thessaliæ urbes commemorans, Hypatæ ne meminit quidem. Apuleius igitur magis ex honore Magistratum

ter⁴ allocutus, et paulisper⁵ hilario⁶ vultu renidens,⁷ quantumque⁸ poteram lætior me refingens, comiter abeuntes magistratus appello. Et⁹ ecce quidam intro currens famulus, Rogat te, ait,¹ tua parens Byrrhæna, et² convivii, cui te sero desponderas, jam appropinquantis³ admonet.² Ad hæc ego⁴ formidans, et procul perhorrescens etiam ipsam⁵ domum ejus, Quam vellem, inquam,⁶ parens jussis tuis obsequium commodare, si per fidem liceret id facere. Hospes enim meus Milo⁷ per hodierni diei præsentissimum numen⁸ adjurans effecit, ut ejus hodiernæ coenæ pignerarer:⁹^b nec

tantiſper ſubridens lætiori fronte, et quam maxime poteram ſimulans me hilariorē, valedico civiliter Magiſtratibus diſcedentibus. Et ſtatim quidam ſervus accurrens in aedes, Tua mater Byrrhæna orat te, inquit, et te certiorē facit inſtare horam convivii, cui promiſeras heri veſperi te affuturum. Ego ad hæc verba pavens et pertimeſcens etiam eminus ejus aedes, Quam cuperem, inquam, o mater, morem gerere tuo imperio, ſi poſſem id facere ſalva fide. Milo enim meus hoſpes, obteſtans me per potentiffimum Deum, præſidem hujus diei, evicit ut promitterem ipſi ad cœnam

'Major meus Socrates.' Item Apol. i. Colv. Puto legendum: *meique*. Vide notata ad pag. 141. *Sciopp. in Symb. Membranæ, meique*, non male. Græcismus, quem temere non imitemur. *Brant.*—4 *Fux. pruderiter*. Roaldus. Pal. *prudenter*. Elmenh. Et Gnelf. cum Ed. Bas. sec. vitiose. *Oud.*—5 *Et paulisper* non est in Bertino. *Elmenh.* Hinc uncis includere Scriverius et Pric. cum Elmenh. Frustra. *Oud.*—6 Eadem membranæ, *hilari*. Colv.—7 *Ineptus D'Orv. renitens*. Vide ad lib. ii. pag. 29. *Oud.*—8 *Impressum ubique, quantumcumque*. Colv. At Bas. pr. &c. jam præbent *quantumque*, cum Mss. Flor. Pal. Reg. Lips. *Fux. Quamcumque D'Orvill. quantum Oxon. Mox D'Orv. refringens, Fux. refringam, al. refringens. Oud.*—9 Male Oxoniensis caret copula. *Id.*—1 *Vulgares, inquit. Colv. Ait etiam Mss. mei; quod secuti sunt omnes post Colvium. Oud.*—2 *D'Orv. ut. Id.*—3 Bert. *propinquantis. Elmenhorstius. Palatin. appropinquantis. Tum admoveat Guelferb. Oud.*—4 *Ego abest a Pith. Id.*—5 *Oxon. et etiam perh. procul. A Fux. abest ipsam. Id.*—6 *Inquam Ms. Al. ipsam. Colv.*—7 *Mss. D'Orv. Pal. Fux. Gnelf. Oxon. et Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Aldi, Colin. hic et statim iidem cum Bas. pr. Milon. Quod miror, cum eadem Edd. supra pag. 50. rectius Milo exhibuerint. Oud.*—8 *Idem Ms. pigneraret. Colvius. Flor. ut ei hodiernæ c. El-*

NOTÆ

Hypatensium, quam ex veritate loqui videtur.

^a *Et convivii, cui te sero desponderas, jam appropinquantis admonet*] Mos erat invitatos jam convivas iterum admonere instante cœnæ tempore. Chremes apud Terent. Heautontimorum. Act. i. Scen. 1. 'Sed, ut diei tempus

est, Monere oportet me hunc vicinum Phaniam, Ad cœnam ut veniat. Ibo, ut visam, si domi est. Nihil opus fuit monitore; jamdudum domi Præsto apud me esse aiunt. Egomet convivas moror.'

^b *Per hodierni diei præsentissimum numen*] Risum, cui festus erat dies.

ipse discedit, nec me digredi⁹ patitur. Prohinc¹ epulare vadimonium² differamus. Hæc adhuc me loquente, manu firmiter injecta Milo, jussis³ balnearibus⁴ assequi, producit⁵ ad lavacrum proximum. At⁶ ego, vitans oculos omnium,⁷ et quem ipse fabricaveram risum⁸ obviorum declinans, lateri⁶ ejus adambulabam obtectus: nec, qui laverim, qui terserim,⁷ qui domum rursum reverterim,⁸ præ rubore memini.⁹ Sic omnium oculis, nutibus, ac denique manibus denotatus,¹ impos animi² stupebam. Raptim denique paupertinam³ Milonis cœnulam perfunctus, cau-

in hodiernum diem: neque ipse abcedit a me, neque sinis me discedere a se. Proindeque proferamus in alium diem carnem conductam. Cum hoc adhuc dicerem, Milo,prehendens me manu valide, deducit ad proximas balneas, præcipiens prius ut instrumenta balnearia afferrentur post nos. Ego vero effugiens intuitum omnium, et vitans cackinnos occurrentium, quorum ipse fueram artifex, incedebam ad ejus latus opertus. Nec recordor quomodo laverim, quo pacto abstergerim me, aut qua ratione redierim iterum in aedes ob verecundiam, qua eram perfusus; usque adeo eram attonitus, et alienata mentis, videns me demonstrari oculis, caput gestibus, postremo etiam digitis omnium. Denique sumta festinanter exigua carna Milonis,

menh.—9 D'Orvill. ipse igredi. Fux. degredi. Oud.—1 Proin. Pal. Prohinc. Elmenh.—2 Idem Ms. *ipsis*. Colv.—3 Pai. *perduxit*. Elmenh. Cum Ed. Scriv. et *perducit* e Pith. Salmas. Sed, quam male, patet ex citato loco. [Vid. Var. Not.] Oud.—4 D'Orvill. ut solet, Ac. In Fux. *videns*, Pith. *vitans*. Id.—5 Omnium deest Palat. Oxon. In aliis, *omn. oc.* Id.—6 Par. *lateris*. Id.—7 Ms. *nec qui ters.* Colvius. Item D'Orv. *Nec quicquamque t.* et superscriptum alia manu *qui* in Oxon. Oud.—8 Scribe, *reverterim*, ut supra. Id.—9 Reg. Fux. *memini præ rubore*. Id.—1 Ald. Ven. *devoratus*. Bas. pr. *devotatus*. Colvius. Ald. *devoratus*. Male. Lib. v. 'Dum directis digitis præsentium denoter.' Lib. xi. 'Totæ civitati notus ac conspicuus, hominum digitis nutibusque notabilis.' Elmenh.—2 Parman. *inops*. Quæ voces sæpius commutantur. Adi ad Sueton. Aug. c. 20. 'Imposne mentis: quem locum vindicavi contra Burm. scribentem *inops*. In Oxon. *animo*. Oud.—3 Fux. *pauperrima*. Sed verbum Lucio nostro perquam familiare, non tam facile ejiciendum. Uei eo etiam Gellius cap. 6. lib. iv. 'Nihil prorsus ad paupertinas nostras literas congruentem.' Libro vi. 'Paupertini cordis co-

NOTE.

¹ Ut ejus hodierna carna pignerarer] Quasi deposito pignore obligarer.

² Epulare vadimonium] 'Vadimonium' sponsio est ad certum diem se sistendi in judicio. 'Epulare vadimonium' per metaphoram dicitur conductio et sponsio ad epulas veniendi. Simili metaphora in alia re utitur lib. iv. 'Cohortem nostram

gladiis armatam ante ipsas fores Democharis, velut expilationis vadimonium, sistimus.'

⁴ Balnearibus] Balnearum instrumentis; strigilibus nempe, ampullis, oleo, linteis abstersoriis, &c.

⁸ Quem ipse fabricaveram risum] Utricii reatum sustinendo.

satusque⁴ capitis acrem dolorem, quem mihi lacrymarum assiduitas incusserat, cubitum venia facile tributa concedo. Et abjectus⁵ in lectulo meo,⁶ quæ gesta fuerant singula, moestus⁷ recordabar, quoad tandem Fotis mea, dominæ suæ cubitu procurato,⁸ sui longe dissimilis advenit. Non enim læta⁹ facie, nec¹ sermone dicaculo, sed vultuosam frontem² rugis [52] insurgentibus asseverabat.⁸ Cunctan-

petitaque excusatione a vehementi dolore capitis, quem fletus continuus mihi attulerat, concessa facile licentia eo dormitum. Et prostratus in lectulo meo tristis recogitabat omnia, quæ mihi evenerant: donec tandem mea Fotis, composita sua hera in lecto, venit ad me valde mutata a seipsa. Non afferebat hilarem vultum, neque iocosa verba, sed caperebat tristem frontem rugis prominentibus. Denique locuta

~~~~~

gitatio.' Alii. Roald. *Profectus* etiam Fux. Cod. D'Orv. *paupertinam m. canulam*. Verissime. L. VIII. p. 164. 'Timorem illum satis inanem perfuncti.' Vide Heins. ad Ovid. Art. II. 227. 'Epulas perfuncta redibit.' Alibi etiam Noster 'fungi' cum quarto jungit casu, ut l. VI. p. 117. 'Obsequium functura:' ut solent optimi passim. Vide ad Suetonii Aug. c. 36. 'Quæsturam functi.'—4 *Curatusque*. Non est, quod indicem scribendum, *causatusque*, quippe sat notus tibi, nobilissime Susi, antiquorum scribendi modus, 'frado,' 'cludo,' 'cuso,' pro, frado, claudio, causo. Porro causam dicere vel causari valetudinem, pluviam, tempestatem, alia, quo minus aliquid fiat, plus satis trita. Stewech. *Causatusque*. Basileensis postrema, *curatusque*. Colvius. Fux. *causatusque*: ut Aldus. Roald. *Causatusque*. Rom. *curatusque*, inepte. Elmenh.—5 *Ms. abjectis*. Colv. Petron. cap. 26. 'Abjecti in lectis sine metu reliquam exegimus noctem.' Oud.—6 *Lectulo meo*. Pal. l. prim' o. Id.—7 *Tò moestus* male omittit Aldus. Elmenh. Item Juntæ Ed. utraque. Oud.—8 Fux. *procreato*. Id.—9 *Non ex læta*. Idem liber: *Non ens læta*. Forte omissa syllaba, et scribendum: *Non nitens læta*, vel *splendens*, aut simile. Colo. Particulam *ex* non agnoscit Flor. Elmenh. *Exlata*. Ita retineo. Supra lib. II. in fine: 'Exsummis viribus irruentes.' Apol. I. 'Unis literarum studiis exsummis viribus deditas.' Alibi, 'Exsummo studio fugiens immanem urasam.' Ita *exlata facie*, ut apud Sueton. Caligula cap. 1. 'colore expallido.' 'Exalbido' apud Plin. l. XII. c. 17. Quomodo et 'exalbescere' dixit Cicero I. et III. de Oratore. Sic 'exaridus' Pacuvius, 'expavidus' Agellius lib. I. cap. 8. Sed et Symmachus, magnus Apuleii imitator, lib. VII. Epistola 128. 'Amor,' inquit, 'in te meus exsummis opibus annititur, ut in dies' &c. 'Ex' præpositio vim et potestatem verbi amplificat, ut monet Adrianus Turnebus Adversar. lib. XXII. cap. 31. Brant.—1 Pal. et Par. et. Reg. Fux. *dicacula*. Bene, si sermonem legas. Oud.—2 Fux. *faciem*. Roald. Perperam,

NOTÆ

'*Vultuosam frontem*] Nonius 'vultuosum' exponit, triste, et affert locum ex Cicerone, de Oratore: 'In quo, cum effeceris, ne quid ineptum sit aut vultuosum.'

'*Asseverabat*] Non, affirmabat, sed severiorem reddebat, et caperebat. Quin et idcirco (ut mihi quidem vide-

tur) id, quod affirmatur, dicitur 'asseverari,' quia gravem affirmationem sæpius comitatur frontis asseveratio, utpote quæ pondus addat verbis, juxta illud Terentii in Andria: 'Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.'

ter¹ ac timide denique sermone prolato, Ego, inquit, ipsa confiteor⁴ ultro, ego tibi causa hujus molestiæ⁵ fui. Et cum dicto lorum quempiam^h sinu⁶ suo depromit, mihique porrigens, Cape, inquit, oro te, de⁷ perfida muliere vindictam; immo vero licet majus quodvis supplicium sume.⁸ Nec tamen me putes, oro, sponte angorem istum tibi⁹ concinnasse. Dii¹ mihi melius,ⁱ quam ut mei² causa vel tantillum scrupulum patiare. Ac, si quid adversi³ tuum caput respicit, id omne protinus meo luat sanguine. Sed, quod alterius rei causa facere jussa⁴ sum, mala quadam mea sorte in tuam recidit injuriam.⁵ Tunc ego familiaris

dubitanter ac pavide, Ego, inquit, ipsa sponte fateor, ego creavi tibi hanc solitudinem. Et hoc effuta profert e sinu suo quandam scuticam, et mihi offerens, Sume, quæso, ait, ultionem de infida muliere: quin immo affice me quolibet cruciatu, per me licet. Attamen ne credas, obsecro, me tibi ultro confecisse istam agritudinem. Absit ut feras propter me vel minimam anxietatem. Ac, si aliquid sinistri impendat tuo capiti, illud totum jam nunc expietur meo cruore. Verum, quod mihi imperatum est ut facerem alterius rei gratia, illud conversum est in tuam contumeliam sinistro quadam meo futo. Tunc ego commonefactus meæ solita curiositatis,

nt quisque videt. Oud.—3 *Contanter.* D'Orv. Guelf. rursus et Ed. Jant. post. *cunctanter.* Id.—4 Idem Ms. *profiteor.* Colv. E glossa. Nam 'ultro confiteri' est, profiteri. Adi Græv. ad Cicer. pro Cæc. c. 9. 'Atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri videatur.' Supra p. 46. 'De facto confiteatur ultro.' In Apol. p. 479. 'Vis probare, eum me præsentem concidisse? ultro confiteor.' Fux. ultra. Oud.—5 Reg. Fux. *violentiæ hujus causa.* D'Orv. huj. *mol. causa.* Id.—6 Fux. *sine,* falso. A vulgata scriptura stat meus. Petron. 'Lorum,' inquit, 'de sinu solvit.' Roald. —7 Idem Ms. in. Colvius.—8 Fux. i. *vere quodlibet supplicium quod vis majus sumo.* Pith. pro vero habet non; pro majus, *ianis.* In Guelf. a m. pr. *supp. sin sume.* Oud.—9 Absent tibi a D'Orvill. Id.—1 Corrupte Flor. Fux. Guelf. Pal. D'Orv. *Dum vel Dū.* Id.—2 *Ut mei* idem Ms. Al. *non mei.* Colv.—3 D'Orv. q. *avstita.* Posset *adversitatis.* Sed innovari nequaquam est necesse. Oud.—4 Vulgatum ante, *missa.* Similiter Plantus Casina: 'Ego hnc missa sum ludere.' Scriptam tamen lectionem exprimi curavimus. Colv. Fux. *jussa.* Roaldus. Ald. et Rom. *missa.* Elmenh.—5 Quid si sic ea legantur: *m. q. mea sors in tuam r. injuriam?* Vide, rectene fecerim, qui ipsius Auctoris, quæ paulo post subduntur, præ oculis habuerim: 'Quod tuum factum sævitas consecuta in meum convertit exitium.' Recidendi vocem eleganter huc translatam non ignoras, cum notum lippis atque tonsoribus

NOTE

^h *Lorum quempiam*] Multa sunt vocabula neutrius generis, quæ apud priscos masculino genere dicebantur, ut 'guttur,' 'corius,' 'collus,' et hoc loco 'lorus.' Similiter et diverso ge-

Delph. et Var. Clas.

nere dixerunt 'hæc ludus,' 'hæc metus,' 'hæc amnis,' 'hic frons,' &c.

ⁱ *Dii mihi melius, &c.*] Supple, dent vel faciant. Sic Virgil. 'Dii meliora piis, erroremque hostibus illum.'

Apul.

O

curiositatis admonitus, factique causam delitescentem⁶ nudari⁷ gestiens, suscipio:⁸ Omnium quidem nequissimus audacissimusque lorus iste, quem tibi verberandæ⁹ destinasti, prius a me concisus atque laceratus interibit ipse, quam tuam plumeam lacteamque contingat cutem. Sed mihi cum fide mea, oro,¹ quod tuum factum scævitas² consecuta in meum convertit exitium. Adjuro enim tuum mihi carissimum³ caput, nulli me prorsus, ac ne tibi quidem ipsi asseveranti posse credere, quod tu⁴ quicquam in meam cogitaris⁵ perniciem. Porro meditatus innoxios casus incertus, vel etiam⁶ adversus culpæ non potest addi-

et magnopere cupiens mihi aperiri latentem causam hujus facti, sic respondeo: Scutica ista omnium quidem pessima, maximeque temeraria, quam parasti ad te flagellandam, peribit ipsa dissecta a me ac dilaniata, priusquam attingat tuam mollissimam candidissimamque pellem. Sed narra mihi, quæso, fideliter, quid fecisti, quod malignitas fati postea secuta deflexit in meam perniciem. Juro enim per tuum dilectissimum caput me nemini penitus posse credere, te meditantem esse aliquid in meum exitium, ac ne tibi quidem ipsi, tametsi id affirmes. Ceterum eventus dubius, aut etiam contrarius non potest efficere ut innocuæ cogitationes

proverbium: 'In te isthæc endetur faba,' Stewech. *Mala quædam m. sors, &c.* Vulgati plerique et Ms. *mala quædam mea sorte, &c.* Nos Basileenses editiones et Beroaldinam secuti sumus. Recidit hoc loco accipiendum, recidere fecit. Sic apud Plautum Casina: 'Uti te bonus Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi decidisti.' Hæc mihi decidisti; hæc unguenta in me stillare, cadere fecisti: in me coniecisti. Sic exaudio apud Nostrum infra lib. viii. 'Et si pectori tuo jam permanet nostri memoria, nec acerbæ mortis meæ casus fœdus caritatis intercidit.' Intercidit, intercidere fecit. *Colo. Quædam sors.* Fux. *quædam mea sorte*, et ita Ald. Roald. Pal. *quædam meam sortem*. Scribe: *quædam mea sorte*. Wowerius. *Mea sorte.* Vulgo, *mea sors.* Elmenh.—6 Pal. *delitescens*. Oud.—7 Edd. Ber. Bas. pr. *inguri*. Id.—8 Flor. *suspicio*, inepte. Elmenh. Sic tamen Ed. Vicent. et margo Bas. pr. l. iv. p. 69. 'Suscipit unus.' Sed vide jam ad lib. ii. pag. 40. 'Suscipit ille:' ubi idem error in ipsa Elmenh. editione. Oud.—9 Reg. Fux. *quem verberando dest*. Id.—1 *Memora*. Ms. *mea oro*. Erat scriptum *mea oro*, id est, *memora, oro*: et sic forte legendum. *Colo. Memora, oro.* Flor. *mea oro*: male. Elmenh.—2 Sic integre scriptum in Romana editione. Ms. cum reliquis mendose, *scavitas*. Colvius. Fux. *scævitas*, id est, sinistra. Veteres in malis et male ominatis posuerunt: quod putavit interpret. Roald.—3 Ed. Ber. *clariss.* ex *char.* vel *karius*. quod est in D'Orvill. Vide ad l. ii. p. 23. Oud.—4 Deest tu Edd. Ber. Bas. pr. Id.—5 *Cogitaveris* D'Orv. Pith. Fux. Gneff. Oxon. Edd. Vic. Ber. Collin. Bas. pr. in *meam quicq.* Pith. Id.—6 Exulat etiam a

NOTÆ

¹ *Scævitas*] Fortunæ malignitas, et plurimum habita sunt. Sic lib. i. infelicitas; quæ enim scæva, seu sinistra, eadem noxia et infansta ut malis avibus.

cere.⁷ Cum isto fine sermonis oculos Fotidis meæ udos ac tremulos,¹ et prona libidine marcidos,² jamjamque semiad-pertulos annixis³ et sorbillantibus saviis sitienter⁹ hauriebam. Sic illa lætitia recreata,¹ Patere, inquit, oro, prius fores cubiculi diligenter ocludam; ne² sermonis elapsi profana petulantia³ committam grande flagitium. [68] Et cum dicto pessulis injectis, et uncino⁴ firmiter immisso, sic ad me reversa, colloque meo manibus ambabus implexa,⁵ voce tenui et admodum minuta,⁶ Paveo, inquit, et formido solide⁷ domus hujus operta detegere, et arcana⁸ dominæ

fiant affines culpæ. * * * * * Sic illa resecta gaudiis, Sine me, obsecro, inquit, prius claudere sedulo januam cubiculi, ne perpetrem magnum oculus impia procacitate verborum, quæ mihi exciderint. Et hoc dicto immittit pessulos, atque inserit valide uncum, et sic regressa ad me, et complexa utraque manu meas cervices, dicit mihi voce demissa ac valde imminuta: Metuo trepidoque penitus revelare abscondita hujus domus, et prodere occulta secreta meæ heræ. Sed melius

*****

D'Orrill. Vel certe Oxon. Vide ad lib. vi. pag. 111. 'Sæviens ira mitiget-
tur, vel certe meæ vires leniantur.' Id.—7 Adjicere. Flor. et Palat. addi-
cere. Elmenhorstius. B. M. adicere. Patean.—8 Admissis. Ms. admixis. Scri-
bo: admixis. Sic μίξαι τὰ χεῖλεα Græci. Epigrammat. lib. vii. Paulus
Silentiarius: Οὐ γὰρ ἴδαν σέο κάλλος ἀπεργετο χεῖλεα μίξαι. Macedonius:
Χεῖλεσι γυναικῶν οὕτω μίχονται. 'Savia' enim pro labiis, ut Plauto, Mi-
lite (II. 1. 16.) 'Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum, Majorem
partem videas valgis saviis.' Præpeiorum anctor: 'Olnque lambis saviis.'
Sic 'oscula' etiam. Infra hoc libro: 'Et hiantibus osculis, et fragrantibus
papillis.' et lib. v. 'Osculis hiantibus filium diu ac pressule saviata.' Colv.
Fux. mixis. Forte, inmixis. Roaldus. Palat. admixis. Wowerius. Admixis.
Sic Flor. Vulgo, admissis. Elmenh.—9 Oxon. scienter. Crebro Nostro aliis-
que junguntur 'sitienter haurire.' Oud.—1 Fux. rectata. Id.—2 Ocludam,
ne. Reg. Fux. ocludantur. Grande deest Fux. Id.—3 In eodem, petulantia.
Id.—4 D'Orrill. cum aliis, unco. Vide Salmas. ad Solin. p. 649. 650. et
Pricæum. Id.—5 Idem scriptus liber, amplexa. Colvius.—6 Diminuta. Vni-
gati, minuta. Colvius. Bert. minuta. Elmenh.—7 Ita liber scriptus cum
excusis aliquot. Quidam: solida domus. Arbitrabatur Lipsius etiam posse
scribi: olida domus. Magæ domus olida ob unguenta et aromatum varios
odores. Colv. Quidam, solida domus. Quod imitatione sua videtur con-
firmare Sidonius Apollinaris lib. iv. Epist. 6. cum ait: 'Et solida domus ad

NOTÆ

¹ Udos ac tremulos] Ov. Arte, II.
'Aspicias oculos tremule fulgore mi-
cantes, Ut Sol in liquida sæpe reful-
sit aqua.' Pricæus.

² Libidine marcidos] Horat. 'pu-
tres' dixit: ubi Schollastes, 'libi-
dine resolutos.' Idem.

⁸ Arcana] Festus: 'Arcani sermo-
nis significatio trahitur sive ab arce,
quæ tutissima pars urbis est; sive a
genere sacrificii, quod in arce fit ab
Anguribus, adeo remotum a notitia
vulgari, ut ne literis quidem mande-
tur, sed per memoriam successorum

meæ revelare secreta.⁸ Sed melius de te doctrinaque tua præsumo; qui præter generosam natalium⁹ dignitatem, præter sublime ingenium, sacris pluribus initiatus,^o profecto¹ nosti sanctam silentii fidem. Quæcumque igitur² commiserò hujus religiosi pectoris tui penetralibus, semper hæc intra conseptum³ clausa custodias, oro, et simplicitatem relationis meæ tenacitate taciturnitatis tuæ remunerare. Nam me, quæ sola mortalium novi, vis amoris,⁴ quo tibi teneor, indicare compellit. Jam scies omnem domus

sensio de te et de tua eruditione; qui, præterquam quod ortus es generosis nobilissimisque parentibus, et polles excellenti ingenio, inauguratus es præterea permultis religionibus; ideoque procul dubio cognoscis sacram fidem silentii. Omnia ergo, quæ credidero adytis tui istius sancti pectoris, obsecro, ut ea semper serves conclusa intra claustra ipsius, et penses sinceritatem meæ narrationis constantia tui silentii. Amor enim vehemens, quo me habes devinctam, cogit me, cui soli hominum illa nota sunt, ea tibi revelare. Jam nosces omnem statum nostræ domus: jam nosces stu-

*****

hoc ævi inconcussa securitas.' Placet vulgata editio Jano Gulielmio. *Formido solide* est vehementer, admodum, quem vide in Planti Trinum. cap. iv. Brant. 'Solide gaudere,' 'scire' Plant. Trin. Terent. Male Pric. *solidum*, ut alibi Noster. Wass.—8 Vetus, *relevare*. Colv. In plerisque antiquis libris vox *secreta* non legitur. Wower. Quinam illi sint antiqui libri, me nescire fateor. Omnes a me visi vocem *secreta* agnoscunt, et vere, constanti Auctoris stylo. l. xi. p. 254. 'Ad arcana purissimæ religionis secreta.' Plura dicam ad lib. vi. pag. 111. 'Per tacita secreta cistarum.' Vide et hic Pricæum, et Barth. l. xxxv. Advers. c. 14. Pro *meæ* in Fux. *amor*. Oud.—9 Ed. Junt. post. *naturalium*, vitiose. *Id.*—1 Sic Pal. *Wow*. Male *prof*. abest a vulgatis. *Elmenh.* Exciderat scilicet culpa librariorum ex Edd. Colv. Vulc. *Wow*. invitis Mss. O. et Edd. prioribus. In marg. Bas. sec. jam notatum *profecto* al. deesse. In Par. est, *nostri silentii fidem*, Palat. *nostri silentio fide*. Oud.—2 Par. Fux. et Ed. Junt. post. *itaque*. Supra etiam hæc voces variantur. *Id.*—3 Aldus, *conspectum*. Male, *Elmenh.* Item Oxon. et Edd. Junt. inepte. Sed in Oxon. etiam est *hic*, non male, et *deurucūs*. Hoc Pith. Oud.—4 Flor. *amor is*. *Elmenh.* Sic etiam D'Orvill. et Ed. Junt. post. Immo Reg. Fux. Lips. Oxon. solummodo habent *amor*. Videtur vis ob præcedens 'novi' excidisse, vel etiam ob τὸ 'is,' ut fuerit *amoris vis*. Crebro elapsa est hæc vocula, ut sæpe monnerunt eruditi. Vide ad Cæsar.

NOTÆ

celebretur: sive ab arca, in qua quæ clausa sunt tuta manent: cujus ipsius origo ab arcendo pendet.'

° *Sacris pluribus initiatus*] Sacerdotem fuisse in provincia Africa Apuleium D. Augustinus ait, eumque tunc et munera edidisse, et venatores vestivisse. Porro nihil majore cura

ab Ethnicorum sacerdotibus cautum est, quam ut ne sacrarum cærimoniarum arcana profanis auribus prodederentur. Itaque, qui sacris initiabantur, gravissimum adigebantur sacramento ad ea quæ vidissent, aut audivissent, silentio premenda.

nostræ statum :⁵ jam scies heræ⁶ meæ miranda secreta ; quibus obediunt⁷ P Manes, turbantur sidera, coguntur numina,⁸ serviunt⁹ elementa. Nec unquam¹ magis artis hujus violentia utitur,² quam cum scitulæ formæ juvenem quempiam libenter aspexit :³ quod quidem ei⁴ solet crebrius evenire. Nunc etiam adolescentem quendam Bœotium⁵ summe decorum⁶ efflictim deperit, totasque⁷ artis manus, machinas omnes ardentem exercet. Audivi vesperi, meis⁸ his, inquam, auribus audiui, quod ni⁹ celerius Sol cœlo ruisset, noctique ad exercendas illecebras magiæ maturius¹ cessisset, ipsi Soli nubilam caliginem et perpetuas tenebras

penda arcana meæ heræ, quibus umbra obsequuntur et astra perturbantur, quibus Dii obstringuntur, quibus denique elementa famulantur. Neque unquam magis adhibet vim hujus artis, quam cum intuita est libidinose aliquem juvenem decori vultus: quod solet quidem sæpe ipsi contingere. Nunc etiam perditæ amat quendam juvenem Bæotium præstantissimæ formæ, et adhibet omnem potentiam suæ artis cunctaque artificia. Audivi heri vespere, audiui, inquam, his meis auribus ipsam interminantem Soli nebulosam obscuritatem tenebrasque sempiternas, nisi velocius præcipitasset cælo, dedissetque citius locum nocti ad tractanda illectamenta magiæ.

~~~~~

Oud.—5 *Jam scies etc. statum.* Desiderantur hæc in Cod. D'Orvill. ob repetitionem τῶν *Jam scies*. Id.—6 *Vulgo, dominae.* Elmenh. Recte ita reposuit cum seqq. Elmenh. ut jam editum in Junt. post. et exaratur in Reg. Oxon. Par. D'Orv. Pal. Bert. aliisque. In Ed. Bas. pr. dom. m. veneranda s. Oud.—7 *Obaudiunt.* Sic Basil. Ms. cum reliquis, *obediunt.* Colvius. Palat. Cod. *obediunt.* Wow. Flor. et Bert. *obediunt.* Male. Elmenh.—8 *F. flumina.* Burm. Sed adi potius ad l. i. p. 7. 'Tacita numinum violentia.' *Oud.*—9 Oxon. *serviunt* corrupte. Vide ad lib. xi. pag. 258. Id.—1 *Vetus, usquam.* Colvius. Par. *magiæ.* Fux. unus unquam. Oud.—2 *Nititur.* Forte, *utitur.* Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. lib. iii. Ep. 16. Vere, ut opinor, et sic diserte extat in Ms. D'Orvill. Non tantum *nititur* violentia artis, sed maxime *utitur* ea, cum juvenem in sui amorem compellere *nititur*, sive conatur. De horum verborum confusione pluribus egi ad Cæs. l. iv. B. G. c. 24. *Visitur* conjecit Groslo. ut *violentia* sit nominativus. Oud.—3 D'Orvill. *aspecerit.* Id.—4 *Pith. et.* Id.—5 *Boëtium.* Beroald. *Boëtium.* Roald. Immo vero *Bæotium*, docens vitiose passim *Boëtia* et *Boëtius* dici pro *Bæotia* et *Bæotius*: ut obvium est in omnibus auctoribus; sicut et hic Mss. et Edd. etiam, quod miror, Colvii, et Elmenh. et Pricæi, præbent. Sed recte *Bæotio* pag. 54. ubi Mss. et Edd. Vett. rursus *Boëtio*. Oud.—6 *S. d.* desunt Regio, Fux. *Deorum* Palat. Id.—7 *Totiusque.* Vulgati, *totasque.* Scriptus etiam, addita copula, paulo post legit, *et machinas.* Colv. *Manus, machinas.* Fux. m. et m. Roaldus. Bert. *totasque.* Elmenh.—8 *Meis* desideratur in Regio, Fux. *Meis, inquam, his a.* Oxon. Oud.—9 Ms. non. Colvius. Flor. non. Elmenh.—1 *Illec. mat.* Rescribe ex Flor. i. *magiæ m.* Elmenh. Male vir doctus in marg. Ed. Junt. post. conjecit: *ad execrandas.* Exulat *magiæ* ab

NOTE

⁷ *Obed.* [obaudiunt] Morem gerunt, ὁρατοῦσι.

commiaantem.¹ Hunc juvenem, cum e balneis rediret ipsa, tonstrinæ residentem² hesternæ die forte conspexit: ac me capillos³ ejus, qui jam cæde cultro- rum desecti humi⁴ jacebant, clanculo præcepit⁵ [54] ferre.⁷ Quos me sedulo furtimque⁷ colligentem tonsor invenit; et,⁸ quod alioqui⁹ publicitus maleficæ disciplinæ perinfames sumus, ar- reptam¹ inclementer increpat: Tunc, ultima,² non cessas subinde lectorum juvenum capillamenta surripere? Quod sce-

Heri, cum ipsa reverteretur a lavacro, vidit forte fortuna hunc adolescentem sedentem in officina tonsoris: mihiq; imperavit, ut auferrem ejus crines, qui jam jacebant humi recisi sectione forficum. Quos cum colligerem diligenter et clanculum, tonsor deprehendit me; et, quia nos aliunde publice laboramus infamia veneficæ artis, apprehendit me, et obfurgat severiter: Tunc, contumacissima mulierum, non desinis suffragari crebro crines formosorum adolescentum? A quo crimine nisi ab-

Fux. et Ed. Vulc. sec. Hinc illa scil. Elmenhorstii correctio. *Oud.*—2 Par. *commitantem*, quasi fuisset *committantem*. Id.—3 Ed. Junt. post. *residentem*. Ineptissime. Vide ad p. 60. 'Simulacrum residens sediculæ.' Id.—4 Fux. ac de me c. Roaldus. Regius, Fux. ac inde c. Vide seqq. *Oud.*—5 Vetus, *humidi*. Colvius. Ald. c. c. *delecti*, male. *Elmenh.* Cæde cultr. Bene Flor. *Humidi* V. C. lego *humu*. Brant.—6 Idem Cod. et Bas. 1. *præcipitavit*. Colvius. Fux. *præcipitavit*, et Ed. Ber. *Roald.* Bertin. et Lipsian. Codd. *præcipitavit ferre*. Forte: *præcepit auferre*. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. III. 14. *Præcepit ferre*. Flor. Rom. Palat. et Bertin. *præcipitavit ferre*. Unde alii recte fecerunt: *præcepit auferre*. *Elmenh.*—7 Vulgati, ac furtim. Colv. Præter Ed. Junt. post. quæ recte scripturam Mas. omnium, qui nunc innotuerunt, si Pithœanum excipias, expressit, *furtimque*, cum Edd. Colvio recentioribus. *Oud.*—8 Non comparet copula in Palat. Id.—9 Sic Palat. Oxon. Flor. et, ut pato, Lips. cum Colvio et seqq. In Fux. D'Orvill. et aliis, atque Edd. prioribus est *alioquin*. Mox *publicus* Guelferbius et *sumus* exulat a Regio. Id.—1 Ms. *abreptam*. Colvius.—2 Scio, amicum Plautino exemplo reposuisse: *Tunc, ultima*. Videndum tamen, sitne hæc conjectura ingeniosissima, amicissimi Gabrielis Rolandii, ad scripturam vulgarem accommodatior, et adeo ad ejusdem Plauti imitationem? *Tunc, ultima*. In virgis ulmeis frequentes joci Plautini, et in servos convenientissimi. *Stewech.* Flagitium mulieris, postremissima mortalium. Sic infra, lib. IX. p. 188. 'Ad hæc ultima pistoria illa uxor subjiçiens.' Ultima pistoris illa uxor; non, Ad hæc ultima. *Colvius*. Male Gellius (lib. III. Veris. c. 4.) corri-

NOTE

¹ *Ipsi Soli nubilaq; caliginem et perpetuas tenebras comminantem*] Apud Lucanum venefica Solem alloquens: 'Tibi, pessime mundi Arbiter, immittam raptis Titana cavernis, Et medio feriere die.'

² *Ac me capillos ejus, &c. præcepit ferre*] Capillorum ad amatoria incantamina præcipuus usus. Virgil. in Pharmaceutria: 'Has olim exuvias

mibi perfidus ille reliquit Pignora cara sui, quæ nunc ego hinc in ipso, Terra, tibi mando. Debent hæc pignora Daphnin.' Per exuvias, capillos præsertim intellige. Vide Lucanum in Dialogis Meretriciis. *Cæde cultro- rum*] Id est, sectione. Hic 'cædes' active sumitur. At 'ligni et frondium cædem' passive dixit A. Gellius lib. XX. cap. 12.

lus nisi tandem desinea,³ magistratibus te⁴ incunctanter⁴ obijciam. Et verbum facto secutus, immissa manu scrutatus e mediis papillis⁵ meis jam capillos absconditos, iratus arripuit. Quo gesto graviter affecta, mecumque reputans dominæ meæ mores, quod hujus rei repulsa satis⁶ acriter commoveri, neque verberare sævissime consuevit; jam de fuga consilium tenebam;⁷ sed istud⁸ quidem tui contemplatione abjeci statim. Verum, cum tristis inde discederem,⁹ ne prorsus vacuis manibus redirem, conspicio¹ quendam forficulis attondentem² caprinos utres. Quos cum probe³ constrictos, inflatosque, et jam pendentes⁴ cernerem, capillos eorum humi jacentes, flavos, ac per hoc illi Bœotio juveni consimiles, plusculos aufero,⁵ eosque

gines tandem, sistam te sine mora coram iudicibus; et, addens facta verbis, manu injecta investigans extraxit iratus ex mediis meis mammis crines, quos jam recondideram. Quo facto ego manta, et recogitans apud me indolem mea heræ, quod solet gravissime irasci, et me cadere crudelissime, cum passa est repulsam in hac re: jam deliberabam de fugiendo; verum illos repudiavi illud consilium, tui consideratione. Sed, cum abirem illius manta, ne reverterer manibus omnino inanibus, conspicio quendam tondentem forficibus pelles hircinas. Quas cum viderem pulchre colligatas, tumefactasque, et jam seipso stantes, tollo sat multos villos earum apertos per humum, coloris flavi, ideoque similes capillis illius adolescentis Bœotii; eosque

git: Tunc, milvina. Vide Indicem. Elmenh.—3 D'Orvill. *desieris*. Oudendorp.—4 *In*cunctanter. Mss. *constanter*: ut et in suis esse etiam scribit Beroaldus. Ald. Venet. Rom. *contanter*. *Constanter* verius patem. Colv. Fux. *constanter*. Aldus vero, *contanter*. Roaldus. Venet. *te inconstanter*, recte. Elmenh. *Te constanter*. Malim, *inconstanter*. Brant.—5 *Capillis* Aldus, *perperam*. Roald.—6 *Vulgati plerique, hujusmodi repulsis satis*. Venet. et Bas. 1. *hujusmodi repulsatis*. Colvius.—7 *Gulielm. inibam*. Oud.—8 *Pal. Fux. illud*. Id.—9 *Basilenses, descenderem*. Colv.—1 *Pal. perspicio*. Id.—2 *Forficulis tondentem*. Fux. *forficulatore attondentem*. Roaldus. *Attond. Vulgares, tondentem*. Colv.—3 *Oxon. plene*. Oud.—4 *F. tendentes*. Brant. Hec non intelligo. Inflatos pendentesque caprinos utres recte illustrat Pricæus. *Pendens* Edd. aliquot. *Stantes* explicat Floridus. Oud.—5 *Guelf. afferro*. Id.—6 *Bas. pr.*

NOTE

³ *Magistratibus te, &c.*] Erat quippe ars magica legibus prohibita, animadverteturque graviter in veneficas.

⁴ *Jam pendentes*] Id est, jam sponte sua stantes, ob aërem ingestum, quo tumebant, et sustentabantur. 'Pendere' enim etiam stare significat.

Phædrus, lib. v. 'Cursu volacri pendens in novacula,' &c. Arnobius, lib. iii. in simili re: 'Et, viduantes interioribus cunctis, tanquam utres sufflatos, turgidorum corporum in-antate pendere.'

dominæ meæ, dissimulata⁶ veritate, trado. Sic noctis initio,⁷ priusquam cœna te reciperes, Pamphile mea, jam vecors animi, tectum scindulare⁸ conscendit, quod altrinsecus ædium patore perflatili⁹ nudatum, ad omnes orientales ceterosque aspectus¹⁰ pervium, maxime his artibus suis commodatum¹ secreto colit.² Priusque³ apparatu so-

do meæ heræ, dissimulans quod erat. Sic principio noctis, antequam discederes a cœna, Pamphile, mea heræ, jam impos animi, ascendit in pergulam coopertam scandulis, quam clam frequentat in altiori parte domus positam, patentem apertura exposita ventis, et habentem prospectum in orientales et reliquas omnes plagas mundi, inprimis aptum his suis artibus. Et primum adornat exitabilem officinam supel-

et dissim. Id.—7 D'Orvill. Gueff. n. in initio. Frustra. Vide ad lib. i. p. 15. 'statim initio.' Id.—8 Scindulas appellandas, quas passim in libris scandulas vocant, ad Vegetium demonstravi. Item apud Cæsarem viii. Belli Gallici, 'Cupas sevo, pice, scandulis complent,' scribo scandulis, et apud Apuleium scindulare. Certe, sive a scindendo, sive a σχῶδαλμυς (Vide Gloss. σχῶδαξ) quod apud Aristophanem est, scindulæ non immerito appellantur. Eadem vox, ut a viro doctissimo, quem honoris et amoris causa nomino, Jacobo Campio, inquam, Decano et Officiali Bonnensi audiui, hodieque Aquisgranensibus in ore est: nec minus in usu ipsæ scindulæ, quas ipsi scindulen appellant. Usui quoque esse in hunc diem Bohemis, Lotharenis, aliis nationibus, non est operæ pretium indicare. Stewech. Scindulare. Vulgati passim, scandulare. Ego doctissimi Turnebi auctoritate niti malui, qui ita legendum vere docet in Cæsare, Plinio, Palladio, Vitruvio ex Isidoro, Advers. lib. xxii. cap. 18. Colv. Palat. et alii libri Vett. scandulare. In responsis Papin. Tit. xxix. 'Si quis caballo ligando ossum vel scandulam.' Magna semper in libris varietas, ut in Vitruvio, Cæsare, Plinio, et aliis notavit Turnebus. Sunt autem scindulæ, tabellæ sive assulæ lignæ, quibus teguntur domicilia: unde scindulare tectum, et 'scindularii' L. ult. de jure immunit. Vegetius 'tegulas', et 'scindulas' conjungit. Scholiastes Aristoph. Nubibus σχῶδαλμυς interpretatur τὰ λεπτότατα τῶν ξύλων. Sublata igitur erit controversia, scandula, an scindula dicendum, quod Græca origo docet. Wower. Scandulare. Alii, t. scindulare. Vide Indicem. Elmenh.—9 Vulgo, perflatili. Infra lib. iv. 'Patulum ac perflatilem locum.' Colv. Perflatili. Fux. perflatili. Roaldus. Bertin. Rom. et Ald. perflatili. Elmenh.—1 Commodum. Ibidem vulgo, commodatum. Colvius. Flor. et Bert. commodatum. Elmenh.—2 Colit exulat a D'Orvill. Oud.—3 Scriv. Ed. minus bene, Priusquam. Tō 'Prins' respondet 'tunc.' Copula 'et' sæpe transitioni inservit. Vide

NOTE

⁶ Tectum scind. [scandulare] Ex scandulis factum. Sunt autem scindulæ Vitruvio tabulæ lignæ angustæ et oblongæ, quibus tegularum loco multis in locis domus conteguntur. Vocamus du bardeau. Isidorus non 'scandalas,' sed 'scindulas' vocat, atque a 'scindendo' dictas. At,

præter Vitruvium jam laudatum, in lege Quibusdam 6. ff. de Jure immunitatis, 'scandularii' dicuntur, non 'scindularii,' qui ejusmodi tabulis ligneis hyberna contegunt.

¹⁰ Ad orientales, &c. aspectus] Vide supra, lib. ii. de Zachla Ægyptio.

lito ⁴ instruit ⁵ feralem officinam, omne genus aromatis, ⁶ et ignorabiliter laminis ⁶ literatis, et infelicium navium durantibus clavis, ⁷ defletorum, sepultorum ⁸ etiam cadaverum expositis multis admodum membris. ⁷ Hic nares et digiti,

lectile consueta; scilicet aromatibus omnis generis, laminis insculptis ignotis characteribus, et clavis, qui supererant ex navigiis infortunatis, et plurimis expositis artubus corporum conclamatorum, atque etiam tumulatorum. Hic nasi erant, et

ad Sueton. *Id.*—4 L. D'Orleans ad Tacit. l. II. Ann. p. 298. conjecit: *insculpto*. *Id.*—5 *Instruxit*. Flor. *instruit*. Elmenh.—6 Rom. *jam minis*. Ms. al. *damnis*. Colvius. Flor. *jam minus*. Rom. *jam minis*: male. Arnob. l. II. (p. 66.) 'Protegitur nos laminis, Psyllis Marsiæ vendentibus.' Vide quæ ibidem dixi, et Thomam contra Gentiles lib. III. cap. 105. *Elmenh.*—7 Scriptam lectionem, etsi non bene sanam, exprimi jussimus: quæ etiam in veteribus impressis est. Sed non possum non probare conjecturam doctissimi Lipsii: *inf. manium d. calvis*. Qui ad hos devotionum ritus pertinere Taciti locum etiam recte judicavit, l. II. Annal. 'Et reperiabantur solo,' &c. [ubi D'Orleans quoque voluit: *ex inf. manium indurantibus calvis*.] Jo. Salisbergensis de Juliano Mago Nugar. Curialium lib. VIII. cap. 20. 'In Antiochia quoque arce in Palatio plurimas humanis capitibus plenas invenerunt, et demersa puteis innumera corpora mortuorum.' Colv. *Damnis*, Aldus. *Roald*. *Infelicium avium durantibus damnis*. Sic recte hunc locum emendat eruditissimus Passeratius ad Propertium pag. 436. cujus conjecturam confirmant membranæ Flor. Rom. et Aldina editio, in quibus est, *navium durantium damnis*. Damna autem cape demtas plumas. *Elmenh.*—8 Ms. *sepulcorum*. Colv. Sæpius enim malæ hæ bestię mortuorum corpora contingunt, ut Hieron. notat in Daniele tom. IV. f. 497. et Porphyrius de Abstinencia ab Animalibus lib. II. f. 33. *Elmenh.* Abest *sepult.* a Pith. Pro etiam in Oxon. et, ac desideratur *rd* admodum in Par. Pro multis Heinsio placebat *mutilis*.

NOTÆ

* *Aromatis*] Cinnamo puta, pipere, zinzibere, &c. quæ vulgo species, Græcis τὰ εἶδη appellantur.

¹ *Ignorabiliter laminis literatis defletorum, sepultorum etiam cadaverum expositis multis admodum membris*] 'Laminæ ignorabiliter literatæ' sunt, ignotis characteribus insculptæ. Membrorum cadaverum et laminarum literatarum in apparatu magico meminit Tac. lib. II. Annal. ubi de beneficiis Pisonis et Plancinæ in Germanicum: 'Sævam vim morbi augebat persuasio veneni a Pione accepti: et reperiabantur solo ac parietibus eratæ humanorum corporum reliquæ, carmina, et devotiones, et nomen Germanici plumbæ tabulis insculp-

tum, semiusti cineres, ac (tabe oblitæ, aliaque maleficia, quis creditur animas Numinibus infernalis sacrari.'

Infelicium navium durantibus clavis, &c.] Ex hac scriptura, quæ Scriverianæ editionis est, licet non bene sana, sensum qualemcumque eliciat, qui fortasse non displicebit. Pricæi et Elmenhorstii editiones habent, auctore Passeratius, ad Propertium, pag. 336. *infelicium avium durantibus damnis defletorum*. Elmenhorstius *rd* *damnis* interpretatur, pennis detractis. Sed non placet tam longe petita explicatio. Lipsius ad lib. II. Annal. Taciti hunc Apuleii locum sic legit, *infelicium Manium durantibus calvis*. Quod intelligendum esset de

[55] illic ¹ carnosi clavi pendentium; ² alibi trucidatorum servatus ³ cruor, et extorta ⁴ dentibus ferarum trunca calvaria. Tunc, decantatis spirantibus fibris, ⁵ litat vario latice: nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, ⁶ nunc melle montano. Libat et mulsa. ⁷ Sic illos capillos in mutuos nexus

digiti; illie clavi cruci affixorum, quibus carnis particula adhærebant; alibi sanguis occisorum conservatus, et crania semirosa, erepta dentibus bestiarum. Tum, inhalatis magico carmine extis adhuc palpitantibus, libat diversos liquores, modo aquam fontanæ, modo lac bubulum, modo mel montanum: effundit etiam aquam medicatam melle. Hisque peractis, tradit prunis ardentibus illos caprinos villos

Sed obstare videtur vox 'admodum.' *Oud.*—9 *Lego, servatus*, id est, in serum coactus. *Brant.* Quod scilicet conveniret Lucani verbis lib. vi. 549. 'Virusque coactum.' Sed quis unquam usus est verbo *servari*? immo cogi in serum non potest, cum sit serum, lactis liquidissimum, sive ejus coacti tenuis liquor sive aquosum: atque hinc etiam sanguinis concretæ. In *Ed. Vicent. cruci datorum*. Sed hi præcesserunt. Gladiatores intelligit Beroaldus. Quid ni interpretamur, omnes violenta morte peremptos? *Oud.*—1 *Oxon. exortam*. Id.—2 *Nunc rore fontano, nunc lacte vaccino* desiderantur in *Par. Reg. Fax. montano*. Id.—3 *Par. bibat et mulsat*. Id.—4 *Bert.*

NOTE

cranis, seu calvaris mortuorum. Sed, quia mox calvariam Apuleius annumerat huic magicæ suppellectili, minus mihi verisimile fit eum hoc loco de calvaris locutum fuisse, et idem bis dixisse. *Infelices naves* hic intelligo, naufragio disceptas.

¹ [*Illic carnosi clavi pendentium*] Nescio quid Beroaldus hic seminat de clavis pedum ulceribus. Intellige clavos ferreos seu chalybeos, quibus santes cruci affigebantur, qui ideo carnosi dicuntur, quod ipsis adhuc adhærerent carnis particule. Adhiberi quartanis ejusmodi clavos ait Plinius, lib. xxviii. cap. 4. 'Item in quartanis fragmentum clavi a cruce, involutam lana, collo subnectant.' En tibi linculentam similis apparatus descriptionem ex Lucano, lib. vi. 'Tunc omnes avidæ desævât [Erichthæ] in artus, Immersitque manus oculis; gaudetque gelatos Effodisse orbis: et sicca pallida rodit Exere-

menta manus: laqueum nodosque recentes Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit, Abrasitque cruces: percussaque viscera nimbia Vulsit, et incoctas admisso Sole medullas. Insertum Manibus chalybem, nigramque per artus Stillantis tabi saniem, virusque coactum Sustulit, et nervo morsus retinente pependit. Et, quacumque jacet nudum tellure cadaver, Ante feras volucresque sedet, nec carpere membra Vult ferro manibusque suis, morsusque luporum Expectat, siccis raptura e faucibus artus.' Quam apposite hæc postrema verba ad hunc locum Nostri, 'et extorta dentibus ferarum trunca calvaria!'

² [*Spirantibus fibris*] Fibræ in haruspicina sunt extremæ viscerum partes, quarum in extispicio præcipua consideratio est.

³ [*Mulsa*] Est aqua melle condita, et mulsum vinum melle medicatum. Aliquando adjungitur substantivum;

obditos,⁴ atque nodatos,⁵ cum multis odoribus dat vivis carbonibus adolendos. Tunc protinus inexpugnabili magicæ disciplinæ potestate, et cæca⁶ numinum coactorum violentia, illa⁷ corpora, quorum fumabant stridentes capilli, spiritum mutantur humanum, et sentiunt, et audiunt, et ambulant: et, qua nidor suarum ducebat exuviarum,⁸ veniunt; et, pro illo juvene Bœotio aditum gestientes,⁹ fores insiliunt. Cum ecce crapula madens, et improvidæ⁹ noctis deceptus caligine, audaciter¹ mucrone dstricto,² in insani modum Ajacis⁴ armatus, non ut ille vivis pecoribus³ infestus, tota laniavit⁴ armenta; sed longe fortius, qui⁵ tres inflatos caprinos utres exanimasti: ut ego te prostratis hostibus sine macula sanguinis, non homicidam nunc,⁶ sed

implexos, et colligatos mutuis connexionibus, concremandos cum multis aromatis. Tunc ineluctabili potentia magica artis, et occulta vi Deorum coactorum incantaminibus, corpora illa, quorum villi fumabant cum stridore, sortiuntur statim animam humanam, sentiunt, et audiunt, et incedunt: et veniunt, qua fumus suorum spoliiorum ea attrahebat; et, loco illius adolescentis Bœotii cupientia ingredi, insulant janua. Cum ecce perlitus vino, et inductus in errorem obscuritate tenebrosoq noctis, enae fortiter nudato, armatus instar Ajacis furiosi, non, quemadmodum ille, inferens armentis viventibus, laceravit totos greges, sed gessisti te multo virilius, qui spiritu privasti tres pelles hircinas vento turgidas; ut, adversariis tuis interfectis absque ulla nota cruoris, ego nunc complecterer te interfectorem non homi-

obductos. Elmenh. Sed vide ad lib. i. pag. 12. 'Obdita parte funiculi, et altera in nodum coacta.' Oud.—5 Pricæus hic conjecit, inodatos. Sed in Add. bene se revocavit. 'Nodari' pro, involvi, in nodum cogi ac constringi, sæpius occurrit. Id.—6 D'Orv. cuncta. Id.—7 Fux. illorum. Id.—8 Reg. Fux. D'Orv. excubiarum, solito errore. Vide ad l. ii. p. 40. Id.—9 Et obscuræ. Ms. et ecce improvidæ. Impressi plerique, et improvidæ. Colvius. Fux. etiam improvidæ. Roaldus. Improvidæ. Vulgo, obscuræ: male. Lib. i. 'Vix improvidæ noctis caligine liberati.' Elmenh. Wower, obscuræ, male. Idem in Add.—1 Audacter. Ms. audaciter. Colv.—2 Districto. Oxon. Gnelf. dstricto, ut edidi. Vide ad lib. hujus p. 45. Oud.—3 Ms. idem, pectoribus. Colv.—4 Fux. laniabat. Roaldus. Gnelf. Pal. i. crementa. Oud.—5 D'Orv. quique. Id.—6 Nunc abest Fux. Id.—7 Vulg. At ego sic. Colvius. Pal.

NOTE

quod hic subintelligendum est, diciturque 'aqua mulsa,' et 'vinum mulsum.'

^c *Gestientes*] Quia de illis corporibus tanquam de hominibus animatis loquitur, dicit 'gestientes,' cum Syn-taxeos ratio pœcat 'gestientia.'

^d *In insani modum Ajacis*] Telamonii

nimirum, qui, furens ob negata sibi Achillis arma, pecora laniabat, existimans se Græcos cedere. Duos vero oximios tauros, seu, ut alii tradunt, arietes alligatos flagellabat, ratus alterum esse Ulyssem, alterum vero Agamemnonem.

utricidam amplecterer. Ac sic⁷ lepidio sermone Fotidis invicem cavillatus, Ergo⁸ igitur jam et ipse possum, inquam, mihi primam istam virtutis adorem⁹ ad exemplum duodeni laboris Herculei¹ numerare, vel trigemino corpori Geryonis, vel triplici formæ Cerberi totidem peremtis utres coæquando.¹ Sed, ut ex animo tibi volens² omne delictum, quo me tantis angoribus implicasti, remittam;³ præsta quod summis votis expostulo: et dominam tuam, cum aliquid hujus divinæ disciplinæ⁴ molitur, ostende: cum⁵ Deos invocat; certe eam reformatam videam.⁶ [56] Sum

num, sed utrum. Et sic rependens jocosum faciet narrationi Fotidis, Ergo, inquam, et ipse quoque jam possum numerare mihi hanc primam laudem fortitudinis ad instar unius ex duodecim laboribus Herculis, æquiparando vel triplici corpori Geryonis, vel triplici figuræ Cerberi totidem utres interfectos. Verum, ut tibi condonem sincere et libenter istud peccatum, quo me impedivisti tantis ægritudinibus animi, effice, quod cupio maximo studio: et monstra mihi tuam heram, cum aggreditur aliquid pertinens ad hanc divinam artem; cum voce ciet numina; saltem videam ipsam mutatam in aliam formam. Sum enim cupidissimus cognos-

Guelf. Pith. At sic, Flor. As si. Omnes Edd. ante Colv. contra Mss. hic dant, At ego sic; ut alibi sæpe. Hic rectius Ac, ut patebit e seqq. Oud.—8 Fux. Exurge. Roaldus. Reg. Exurgo. In Palat. deest igitur. Prave. Vide ad lib. 1. pag. 4. Oud.—9 Vetus, adorsam. Colvius. Flor. duo, adorsam, male. Elmenh. Adorsam item Par. D'Orv. Pith. Guelf. Virtutem adorsam Reg. Illam virtutem exorsam Fux. Adorsam Palat. Guelf. a m. s. et Edd. aliquot. Oud.—1 Oxon. coæquandos. Id.—2 Idem, voles. Colvius. M. voles. Puteanus. Reg. D'Orv. Palat. Guelf. voles. A D'Orv. abest τὸ ut. Oud.—3 Idem, remittes. Colvius. B. remitti. Pntean. Iidem meorum, qui habent voles, ut et Fux. exprimunt quoque remitti. In D'Orvill. debitum. Oud.—4 Bertin. hujusmodi diem disc. D'Orv. h. diva disc. Id.—5 D'Orv. bene, ut reor, et cum. Id.—6 Vulgati, certe cum reformatu videam. Scriptæ lectioni respondet Lucianus: Καὶ φησὶ πρὸς ἀδελφὴν, ὧ φίλτατη, δείξόν μοι μαργαρεθούσαν ἢ μεταμορφουμένην τὴν θέουσαν. Colo. Fux. c. eam reformatam. Roaldus. Cum reformatur. Alii, eam reformatam. Flor. 1. cum res ornatu. Bert. certo

NOTE

⁸ Adorem] Festus: 'Adorem laudem sive gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret. Ador enim farris est genus.'

¹ Duodeni laboris Herculei] Duodecim labores exantlavit Hercules, jussu Eurysthei, Mycenarum Regis, cui parere coactus fuerat novercæ Junonis odiis. Hos labores Philippus By-

zantius sex versibus expressit; qui his pari numero Latinis redditi sunt: 'Dextra feram Nemææ petit mea: perdidit hydram, Et taurum: malas inde cecidit apri. Balteus est captus: sunt aurea mala relata: Geryonisque boves, et Diomedis equi. Angias me non fugit, non cerva volucris: Cerberus eductus: nunc sed Olympos habet.'

namque coram⁷ magiæ noscendæ ardentissimus cupitor :
 quanquam mihi nec ipsa⁸ tu videre talium⁹ rerum rudis
 et¹ expers. Scio istud,² et plane sentio ; cum semper alio-
 qui spretorem³ matronalium amplexuum, sic⁴ tuis istis mi-
 cantibus oculis, et rubentibus⁵ bucculis, et renidentibus⁶
 crinibus, et hiantibus osculis, et fragrantibus papillis, in
 servilem modum addictum atque mancipatum teneas volen-
 tem. Jam denique nec Larem requiro, nec domuitionem
 paro, et nocti isti⁷ nihil antepono. Quam vellem, inquit
 illa,⁸ præstare tibi, o⁹ Luci, quod cupis : sed propter in-
 vidios mores in solitudinem¹ semper abstrusa, et omnium
 præsentia viduata solet secum hujusmodi secreta perfi-

cendæ propius et clarius Magiæ. Quanquam nec tu ipsa mihi videris ignara et imperita ejusmodi rerum. Hoc scio, atque penitus experior in me ; cum me (qui tamen semper aspernatus sum complexus nobilium farinarum) detineas instar servi tibi ultro adstrictum et subditum, tuis istis ocellis fulgurantibus, et labellis rubicundis, et capillis splendentibus, et basiis hiulcis, et uberibus suaveolentibus. Denique jam nec teneor desiderio domus meæ, nec meditor ad illam redire, et nihil potius habeo hac nocte. Quam cuperem, inquit illa, efficere, quod postulas, o Luci : verum mea hera propter hominum malevolentiam consuevit semper facere talia arcam, sola, abscondita in secretum locum, et remota ab omnium conspectu. Sed

cum reformatu, male. Confer Lucianum p. 350. Elmenh.—7 Tò coram recte expungit Bertin. Elmenh. Hinc uncis inclusit ipse et Scriv. ac Pric. Sed male omnino. Non enim modo noscere magiam cupiebat Lucius, sed et oculis percipere coram, ut recte explicat Beroald. quod adverbialiter cum optimis posuit Auctor, et bene defendit Heinsius ad Ovid. Ep. Her. viii. 50. Et sic sæpius, ut lib. iv. init. 'Rebus coram quibusdam munerabantur :' ut leg. videbimus : ix. p. 191. 'Coram noxæ deprehensans.' Alibi crebro 'incoram.' Lib. x. 227. et vide Indic. Adi Serv. ad Æn. ii. 538. Drak. ad Liv. l. xxviii. 17. Comm. ad Suet. Aug. cap. 69. 'E triclinio, viro coram :' uti illic legendum docul. Oud.—8 Palat. Gnelf. ipse pro mihi. Edd. Junt. Ald. ne ipsa. Vide ad pag. 48. 'Nec ipse.' In Oxon. videaris. Id.—9 Talium desideratur in Reg. Fux. Gnelf. Palat. Oxon. D'Orv. et Ed. Junt. post. Id. 1 Vel. Ms. et. Colvius. Sic et ceteri Mss. præter Pith. et Edd. Vulc. ac seqq. In D'Orvill. et inexpers, quasi pro, inexperta ; ut in eodem Cod. lib. vi. p. 119. 'Simplex alioquin et inexpers talium rerum.' Oud.—2 Palat. illud. Id.—3 D'Orv. et Edd. ante Colvium, ut passim, alioquin, quæ vox deest Bertin. Spectorem Pal. Gnelf. Id.—4 Fux. sicul. Id.—5 Ald. rumpentibus : male. Elmenh. Sic et Edd. Junt. corrupte. Bucuculis Gnelf. Oud.—6 Scribe ex Fulv. et Bert. renitentibus. Wowerius. Suspect. Lect. lib. iii. Epist. 14. rem auctorem dedi emendationi huic meæ : renitentibus. Nuncidem Fulviano codice confirmari video. Sciopp. in Symb. Renitentibus. Rom. et Ald. renidentibus : male. Lib. i. 'Capillus placidus renitet.' Elmenh.—7 Ro. Fl. et Bert. nocte ista, male. Elmenh.—8 Aldus, i. respondit illa, male. Id.—9 Exclamatio- nis particula desideratur in Pal. Oxon. D'Orv. Fux. Vide ad lib. ii. p. 21. 'O Luci.' Dein præter Pith. Fux. Oud.—1 Oxon. D'Orv. solitudine. Ed. Beroald.

cere. Sed tuum² postulatum præponam periculo meo, idque³ observatis opportunis temporibus sedulo perficiam: modo, ut initio⁴ præfata sum, rei tantæ fidem silentiumque tribue. Sic nobis gannientibus⁵ libido mutua et animos simul et membra suscitât. Omnibus abjectis amiculis,⁶ hactenus denique intecti atque nudati bacchamur⁷ in venerem; cum quidem mihi jam fatigato de propria liberalitate⁸ Fotis puerile⁹ obtulit corollarium.¹ Jamque⁹ luminibus nostris vigilia marcidis infusus sopor etiam in alium diem nos¹ attinuit.² Ad hunc modum transactis voluptarie pau-

*præferam tuam petitionem meo discrimini, et id præstabo studiosæ exploratis momentis idoneis. Tu tantum præsta fidem et taciturnitatem rei tanti momenti, ut jam præmonui. • • • • • Jamque somnus, illap-
sus nostris oculis fatigatis vigilando, detinuit nos in lecto usque in multam lucem.*

solicitudinem. Fux. obstrusa. Gneif. a m. s. exstrusa. Id.—2 Tuum non est in scripto libro. *Cole.* In Coll. Voss. subducitur altera vox, sicut deest Fux. *Oud.*—3 D'Orvill. Fux. atque. Id.—4 Edd. Rom. Vicent. ut immo: quod correxere Beroald. et Beclchem. Ep. LXXII. Oxon. Gneif. ut in initio, D'Orvill. in initio ut. Vide ad lib. i. pag. 15. 'Statim initio.' Id.—5 Valgo lectum, *garrientibus.* Colvius. Fux. *gannientibus*: ut in poematio illo omnium nequissimo et elegantissimo de Amore: 'Inter gannitus fœminæ ac subantis vocinas.' Roald. Fl. Bert. Al. et Ro. *garrientibus.* Elmenh.—6 Ms. *amiculis.* Sciopp. in Symb. Elmenhorst. et seqq. addiderunt copulam et, invitis Mss. certe Flor. Reg. Palat. D'Orvill. Nec opus, si modo post 'suscitat' plena distinctio ponatur. *Adjectis* D'Orv. *Oud.*—7 *Intecti bacchamur.* Fux. *intecti atque nudati bacch.* Roaldus. Bertin. habet, *intecti atque nudati bacch.* Sciopp. in Symb. Susp. Lect. III. 14. Pal. Flor. et Bert. *intecti atque nudati b.* Elmenh. Adde Lips. Oxon. Pith. Fux. Par. et Ed. Junt. post. Verissime, quod et vidit Pricæus, et dudum edidit Scriverius. *Oud.*—8 Florentini duo, *puerilis*, male. *Elmenh.*—9 Fux. *Itaque.* *Oud.*—1 *In alium diem nos.* Ms. *nox.* Sed suspicor legendum, in *altum diem nos*: id est, in multam lucem. *Sciopp.* in Symb. Flor. i. a. d. n. obtinuit. Grnt. (L. vi. Susp. c. 12.) in *altum d. n. a.* recte. Heliodor. Æthiop. lib. vi. Πῶς ἔργον εὐθεὶς ὑποφύει καὶ εἰς ἡμέραν ἤδη λαμπρὰν κατέχων. *Elmenh.* F. in *altum diem*, ut video probatum quoque doctissimo Caspari Scioppio sua in hunc Auctorem

NOTÆ

² *Bacchamur*] Furore quodam quasi Bacchico exstimulati ruimus in coitum, et subantes libidinamur. *Beroald.*

⁸ *De prop. liberal.*] Notetur vox illa 'liberal.' Martial. 'Formosa Phyllis nocte cum mihi tota se præstitisset omnibus modis largam,' &c. *Pricæus.*

¹ *Puerile obt. cor.*] Martial. 'Fessus mille modis, illud puerile poposci: Ante preces totas primæque verba dedit.' Vide Suid. in Δουρίτιος. *Pric.* Symbolicos et verecunde signat posticum concubitus et aversam Venerem, et puerile diverticulum sibi a Fotide oblatum fuisse, veluti pro auctario quodam. Corollarium

cis³ noctibus, quadam die percita⁴ Fotis ac satis trepida me accurrit :⁵^k indicatque dominam suam, quod nihil⁶ etiam tunc in suos amores ceteris artibus promoveret, nocte proxima in avem sese plumaturam, atque ad suum cupitum sic⁷ devolaturam : proin⁸ memet ad tantæ rei speculam⁹ caute¹ præpararem. Jamque² circa³ primam noctis vigiliam, ad illud⁴ superius [57] cubiculum, suspensio et insono vestigio¹ me perducit ipsa, perque rimam⁵ ostiorum quampiam jubet arbitrari,⁶^m quæ sic gesta⁷ sunt. Jam primum omnibus laciniis se devestit Pamphile, et, arcu-

Sis peractis genialiter aliquot noctibus, quodam die Fotis advolet ad me commota, et valde trepidans: monetque me, heram suam, quia nihil proficeret hactenus reliquis machinationibus in suis amoribus, sese mulaturam sequenti nocte in volucrem plumis indutis, et provolaturam eo ornatu ad suum dilectum: proindeque accingerem me diligenter ad contemplationem rei tam miræ. Et jam incipiente nocte deducit me gradu suspensio ac tacito ad illud summum tabulatum, et ipsa jubet me aspicere, per quamdam fissuram janua, ea quæ peracta sunt hoc modo. Primum quidem Pamphile exuit omnes vestes, et, aperta quadam parva arca, profert ex illa sat

Symbola Critica. Brant.—2 Fux. artinuit: ἀρχαῖκός. Ar valet, ad. Vide Fest. de Arferia aqua, quam Glossa Philoxeni 'adferial' appellat: et 'perlavia' pro, pelluvia, in eisdem πὸδὲντροπα interpretantur. Et alia id genus. Roald.—3 Mavult Pricæus, haud paucis. Sed innuit Appuleius, quod Lucianus expressit Tom. II. pag. 580. Ἡμεῖς δὲ ὁρετορὸν οὐ πᾶλλαις. Oud.—4 Bert. parata, male. Elmenh. Palat. pata. Oud.—5 Pith. Edd. Vic. Junt. pr. Ald. occurrit. Id.—6 Quod nihil. Oxon. ut jam inibi: et mox, pro atqui, at quid. Id.—7 Pith. Fux. Edd. Vic. Junt. Ald. Colin. se. Id.—8 Oxon. D'Orv. proinde, haud recte. Id.—9 Fux. in rei tantæ sp. Roaldus. Palat. in t. rei. Elmenhorstius. B. ad t. rei spectaculum. M. specula. Putean.—1 Oxon. causate. Oud.—2 Fux. Itaque. Roald. Sic etiam Reg. et D'Orv. Oud.—3 Palat. contra, obvio errore. Id.—4 Oxon. id. Id.—5 Insono vestigio me perducit. Ipsa per rimam. Ms. Insono v. me perd. ipsa perque rimam. Vulg. ipsaque per rimam. Colv.—6 Spectare. Quidam cusi, arbitrari. Idem. Fux. arbitrari: quod verum est. Ita etiam in libro suo repererat Beroald. et verbum est Apuleio frequentissimum. Itaque τὸ spectare glossa est, ut alibi. Roald. Arbitrari. Vulgo, spectare. Elmenhorstius. B. M. arbitrari. Colvi. Putean.—7 Sic gesta. Flor. suggesta. Elmenh. Mox laciniis exulat a Pith.

NOTE

enim, ut scienter docet Varro, est id, quod mercedi et manus pretio additar, præterquam quod debitum. A corollis factum est, quod hæc, cum placerant actores, in scena dari solitæ essent, &c. Beroald.

^k Me accurrit] Currit ad me; more suo præpositionis regimen dat verbo,

cui præfixa est.

¹ Suspensio et insono vestigio] Lib. v. 'Suspensis per formidinem gressibus.'

^m Jubet arbitrari, &c.] Hoc est, spectare, observare. Hoc sensu 'arbitrari' sæpe reperias apud Plautum.

quadam reclusa, pyxides⁸ plusculas⁹ inde depromit, de
 quis unius¹ operculo remoto, atque indidem egesta² un-
 guedine, diuque palmulis suis affricta,³ ab imis unguibus
 sese totam adusque summos capillos perlini⁴: multumque
 cum lucerna secreto collocuta,⁵ membra tremulo succussu⁶
 quatit. Quis leviter fluctuantibus, promicant molles plu-
 mulæ, crescunt et fortes pinnulæ,⁷ duratur nasus incurvus;
 coguntur ungues adunci. Fit bubo Pamphile. Sic, edito⁸
 stridore querulo, jam sui⁹ periclitabunda paulatim terra¹
 resultat; mox in altum sublimata, forinsecus totis alis evo-
 lat. Et illa quidem magnis suis artibus volens² reforma-
 tur. At ego nullo decantatus carmine, præsentis tamen³
 facti stupore defixus, quidvis aliud magis videbar esse quam
 Lucius. Sic exterminatus⁴ animi,⁵ attonitus in amentiam,⁵

*multas pyxides, quarum unius sublato operculo, et educto ex ipsa unguento, et illito
 diu suis manibus, ungit se totam ab infimis unguiculis pedum ad summos usque
 crines: cumque plurimum immurmurasset lampadi voce demissa, succutit suos artus
 agitatione trepidanti. Quibus placide trementibus, plumæ molliores prodeunt, et
 pennæ duriores prorumpunt, nasus indurescit, et incurvatur, ungues coarctantur, et
 fiunt adunci; Pamphile vertitur in bubonem. Sub hac forma stridens quiddam
 lugubre, jam capiens experimentum de semetipsa, exilit paululum e terra; mox,
 elata in sublime, toto alarum impetu evolat foras. Et illa quidem dedita opera mu-
 tatur arta sua magica. At ego nullis verbis magicis incantatus, sed tantum atto-
 nitus admiratione rei, quæ tum gerebatur, videbar esse potius quilibet aliud, quam
 Lucius. Sic abalienatus mente, et obstupefactus usque ad insaniam, somniabam*

Oud.—8 Scripta lectio, reclusas pyxides. *Colv.* Item *Palat. Gueif. et D'Orv.*
Oud.—9 *Oxon. plusculos.* *Id.*—1 *Par. vno.* *Id.*—2 *Oxon. egesto.* *Ed. Junt.*
post. gesta. *Gueif. unguedine.* *Id.*—3 *Affricata.* *Vulgati, affricata.* *Infra*
lib. iv. 'Vinum probe calcibus effricatis affluenter immissum.' *Colv. Rom.*
Ald. Flor. et Bert. affricata. *Elmenh.*—4 *Ms. perlita:* quod reponendum cen-
 seo. 'Perlinor,' 'comperior,' 'punior,' id est, perlino, comperio, punio, in
 hoc nostro, aliisque spectatis auctoribus promiscue usurpata. *Lib. viii.*
 'Punita sum funestum mearum nuptiarum prædonem.' Sic apud Ovidium
 'censa est' pro, censuit, *Eleg. iii. lib. i.* 'Hanc probat, et primis dilectam
 semper ab annis Est inter comites Martia censa suos.' *Suetonius Augusto:*
 'Neque aut crebrius aut perfidiosius rebellantes graviore unquam multatus
 est pœna.' Sed vide Nonium, capite in hoc instituto. *Colv.*—5 *Ms. colloca-*
tura. *Colv.*—6 *Ald. successu,* male. *Elmenh.* Item *Ed. Junt. pr.* In *Par.*
tremula succussim. Sed vide ad pag. 55. 'In reformatu.' *Oud.*—7 *Oxon.*
pennula. *Id.*—8 *D'Orv. edicto.* *Id.*—9 *Oxon. sua.* *Id.*—1 In *D'Orvill.* est
 terre, seu terræ. Quod notandum duxi. 'Jacere terræ' *Ovid. Met. vii.*
 579. *Id.*—2 Corrigo, volente sententia: *magicis.* *Stewech. Lego cum Ber-*
tino, magicis. *Elmenh. B. magicis suis arcibus.* *Puteanus. F. solens.* *Brant.*
 —3 *Tantum.* Recte *Bert. tamen.* *Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. iii. 14.*
Flor. et Bert. tamen. Supra: 'Impos animi stupebam.' *Elmenh.*—4 *Legit*
mecum olim amicus meus, externatus. Quod vix est, ut jam probem. Enim

vigilans somniabar: ⁶ defrictis⁷ adeo diu pupulis,⁸ an vigilarem scire quærebam. Tandem denique reversus ad sensum præsentis,⁹ arrepta¹ manu Fotidis, et admota meis luminibus, Patere, oro te, inquam,² dum dictat³ occasio, magno et singulari⁴ me affectionis tuæ fructu perfrui, et impertire⁵ nobis unctulum⁶ indidem, per istas tuas pupillas,⁷ mea mellitula: tuumque mancipium irremunerabili beneficio sic tibi perpetuo pignera;⁸ ac⁹ jam perface, ut meæ Veneri¹ Cupido pinnatus² assistam tibi. An,³ inquit,

licet vigilans. Ceterum perfrictis diu oculis explorabam an vigilarem. Novissime tandem regressus ad animadversionem eorum, quæ tum gererentur, apprehensa dextra Fotidis, applicataque meis oculis, Sine me, inquam, te rogo, percipere ingentem et egregium fructum tui amoris, dum occasio suadet. Et da mihi paululum unguenti ex eadem pyxide. Oro te per hos tibi addictos oculos, mea dulcicula: ut hoc facto tibi æternum obstrings me tuum servum benefacto, cui nunquam potero referre parem gratiam. Et nunc effice, ut antem tibi meæ Veneri Cupido alatus.

lib. v. 'Extra terminum mentis suæ posita.' Sed alibi: 'Consternatus animi, ac prorsus obstupidus.' Paratus Panegyrico: 'Animos enim nostros, subitis affectibus impares, perinde lætitia ac dolor deprehendat, externat.' *Colo. Externatus animi.* Flor. 2. *exterminatus a.* *Ἐξ τοῦ φρονεῖν γερνοῦς.* Quod recepissem in textum, nisi in Apologia (p. 475. Ed. Flor.) priori verbo usus fuisset, inquit: 'Ad oblivionem præsentium externari.' *Elmenh.—5 Attonitus. Lege cum Florentinis: atque a. in amentia. Id.—6 Somniabam. Ms. somniabar. Colv.—7 Ms. dextrictis. Sciopp. in Symb. M. fricatis. B. dextrictis. Putean.—8 Pupillis. Idem vetus liber, popullis. Vulgarii, pupulis. Colvius. Pupulis. Vulgo, d. d. pupillis. Pupulas vocant Physici ὀφθαλμοὺς ὀφθαλμῶν, ut Philo observat de Opificio Mundi fol. 2. Vide notata ad Arnobium lib. 11. Elmenh.—9 Præsentium. Flor. et Bert. præsentis. Elmenhorstius. B. ad sensum pristinum. Putean.—1 Ms. abrepta. Colv. Pro adrepta, ut supra. Oud.—2 Vitiose Scriverii Ed. antequam. Id.—3 Palat. dial. Tum magne Fux. Id.—4 Reg. Fux. Pith. D'Orv. Guelf. a m. pr. et Edd. ante Vulcan. singularis, uti et Wow. Id.—5 Impartire. D'Orv. impertire. Vide ad l. i. pag. 2. Id.—6 Edd. Ber. Bas. pr. unctulum. Id.—7 Fulvius mavult, pupillas, id est, oculos. Sciopp. in Symb. Pupillas legit Lipsius (lib. i. Elect. 18.) refertque ad modum rogandi per oculos. Brant.—8 Pith. Fux. Ed. Colin. pignora. Sed vide ad p. 51. Oud.—9 Palat. et. Guelf. at. Id.—1 Veneris. Lege ex veteri libro, Veneri. Colv. Ita jam emendavit Beroaldus, quem prave spreverunt editores usque ad Colvium, cum tamen Florent.*

NOTÆ

¹ Ext. [*Externatus*] animi] Quidam *exterminatus*. Nihil mutes. Sic in Apologia: 'Ad oblivionem præsentium externari.' *Externatus animi* dicitur, ut 'dubius animi,' 'impos animi,' &c.

² Per istas tuas pupillas] Sic vulgati libri. Lips. lib. x. Elect. cap. 18.

Delph. et Var. Clas.

Apul.

emendat *pupillas*, optime. Dixit enim paulo supra: 'Arrepta manu Fotidis, et admota meis luminibus.' Oculos suos Fotidi blandiens, ipsius Fotidis *pupillas* appellat, quod ipsi penitus devoti et addicti essent.

P

vulpinaris,^p amasio, meque sponte asciam^q cruribus meis illidere compellis? Siccine me vix a lupis^r conservo [58] Thessalis?⁴ Hunc alitem factum ubi quæram? videbo quando?⁵ At mi⁶ scelus istud depellant cœlites, inquam:

Molirine fraudem, inquit, mi amasio? mihiq; auctor es ut ego ipsa impingam ultro dolabram in meas tibias? itane ego conservo meum Lucium virginibus Thessalis? ubi investigabo ipsum, cum verus fuerit in avem? quandonam videbo eum? Dii, inquam, avertant a me illud crimen: ut ego, postquam adeptus essem hoc decus

~~~~~

Pal. Fux. Oxon. D'Orv. Guelf. bene dent, *Veneri Cupido pinnatus assistam t.* Oud.—3 Ven. Ald. *pigneratus*. Colv. *Pigneratus* in libro Aldi et Beroaldi. Sed frustra. Roald. *Pigner.* quoque Edd. Vicent. Junt. post. contra Mastos, idoneum sensum, et monitum Beroaldi, innumerasque statuas, in quibus Veneri assat pinnatus Cupido. Oud.—3 An ex scripto Romanoque codice. Reliqui, *ain*. An tu me captas, amasio mi, et vulpino more deludis? Colv.—4 Multum me vexavit hic locus: quem tandem ita scriptæ lectionis ductu aliquo cum sensu legendum putavi. Ea erat, *Siccine me vix a lupis conservo Thessalis*: quæ etiam est in Romana editione. Venet. *Siginer meum ipsa lupulis cons.* Th. Basil. *Sagineri meum ipsa lupulis cons.* Th. et in marg. *Siginer. Saginer meum* de conjectura etiam scribit Beroaldus. Non absurde Colinaei editio: *Siccine meum ipsa Lucium pullis conservo Thessalis?* Cum tu, inquit, ales factus, volabis, quo lubebit, et vix a Thessalis meretricibus te servare potero. Quo quid sibi velit, pluribus laud opus explicare. Colv. *Saginer, &c. videbo quando?* Locus corruptissimus, qui totus abest a Ms. In Aldi vero libro ita conceptus est: *Siccine meum ipsa Lucium pullis conservo Thessalis.* Paulo emendatius. Roald. *Siccine me vix a lupis conservo Thessalis.* Ita Fulvianus codex alter: quamvis in alio libro sit: *lupulis.* Sciopp. in Symb. *Siccine me v. a lupulis.* Vulgo, *lupis.* Bertin. *seignor meum ipsa lupulis cum suo Thessalis.* Venet. *Saginer meum ipsa lupulis cum Thessalis.* Rom. *Sigener m. i. l. cons. T. Ald. s. meum ipsa Lucium pullis c. T. Elmenh.* Baptista Plantius ad 111. Satyram Pernii legit: *Sic agnum ipsa lupulis conservo Thessalis.* Idem in Add. *Lege: Siccine te, mea vita, vel mea lux, vel mi Luci, utilis conservo Thessalis?* Nam in noctuam volebat transformari. Vide Colvium p. 53. Et forte *upupis.* In cuius vocis ambiguitate ludit etiam Plautus, cum de meretriculis sumit. An et *aquilis?* Sed *lupulis* bene. Sic et pag. 95. sub fin. *Heins.*—5 Ms. *quæque videbo.* Colv. Sic etiam Oxon. D'Orv. Guelf. pro *quandoque*, ut notatur esse in Palat. In Edd. Elmenh. Scriv. et seqq. est, *quando videbo.* Sed Flor. cum Edd. prioribus, aliisque eo ordine, quo dat Colvius. Oud.—6 *At mihi.* Fux. *At me,* ut et Ald. et

NOTE

^p *Vulpinaris* [*Vulpinari*, inquit Nonius, dictum est, fraudibus ac mendaciis vera pervertere, vel effingere. Dictum ab inrecto seu intorto vulpium cursu. Var. *Mysteriis*: 'Vulpinare modo, concursa qualibet erras.' 'Vulpionem' quoque Vesteres dixere dolosum et palpatorem.

^q *Meque sponte asciam, &c.*] Proverbium est ductum a materiariis fabris

in eos, in quorum perniciem cedit, si quid moliantur.

^r *Sic, &c.* [*Siccine meum ipsa Lucium puellis, &c.*] Sic Aldina editio, nisi quod loco *roo* *pullis*, quod habet, ego reposui *puellis*. Sensus est: An alicervo meum Lucium virginibus Thessalis, ad quas, ales factus, statim se conferet, ac me deseret? Id manifeste probant, quæ Lucius mox sub-

ut ego quamvis ipsius aquilæ sublimis volatibus toto cœlo pervius, et supremi Jovis certus nuntius,¹ vel lætus armiger, tamen non ad meum nidulum post illam pinnarum² dignitatem subinde devolem? Adjuro per dulcem³ istum capilli tui nodulum, quo meum vinxisti spiritum, me nullam aliam mea Fotide⁴ malle. Tunc etiam⁵ istud meis cogitationibus occurrit, cum semel avem talem perunctus induero, domus omnis⁶ procul me vitare debere. Quam pulchro⁷ enim, quamque festivo matronæ perfruentur⁸ amatore bubone?⁹ Quid? quod⁶ et istas nocturnas aves, cum penetraverint⁷ Larem quempiam, solícite prehensas foribus videmus affigi;⁸ ut, quod infaustis volatibus⁹ familiæ minantur

ularum, non tamen advolarem frequenter ad meum nidulum, taretis libere permearem per totum cælum elatus volatu ipsius aquila, et essem fidus nuntius Jovis, aut alacer gestator fulminis. Juro tibi per istum suavem nodulum tuæ comæ, quo obstricti meum animum, me nullam aliam præferre mea Fotidi. Tum etiam hoc mihi venit in mentem, quando ego semel perlitus isto unguento mutatus fuero in volucrum ejusmodi, mihi longe fugiendas esse omnes domos. Quam formosum enim, et quam lepidum amasium bubonem matronæ habitura sunt! Quid? quod videmus has volucres noctivagas, cum intraverint in domum aliquam, capi summa cura, et affigi ad januas, ut expient suis suppliciis calamitatem, quam portendunt familiæ

*****

Beroald. Roald. *A me scelus.* Flor. et Rom. aut mihi. Elmenh.—7 Quidam cusi, pugnarum. Colvius. *Pugnarum.* Fux. pinnarum, et ita Aldus. Roald. Rom. pugnarum: male. Elmenh.—8 Vetus lectio, *ducem.* Colv. *Ducem* Pith. Reg. Fux. Guelf. et Pal. *Mod.* D'Orv. *Oud.*—9 *Mea Fotidi.* Facile perspicis, quid induxerit magnum interpretem, ut mutaret, *mea Fotide.* Sed observatum hoc est, 'alius' non secus cum tertio, quam cum sexto construi, atque adeo frequentari ad eam similitudinem alia, ut hæc, 'Inimicum qui servat, idem facit occidenti.' Sic et Arrius Menander: 'Qui propositum suum non protexit, cum posset, in pari causa factori habendus est.' l. omne ff. de re militari. *Steuweck.* Postrema editio, *mea Fotide.* Bene quidem. Ad eum modum Horat. 'Neve putes alium sapiente bonoque beatum.' Noster: 'Aliam rem invidia nullam esse.' Etiam altera lectio habet, quo se rectam probet. Colv. *Pramalle.* Flor. Rom. et Ald. *malle.* Elmenh.—1 Pal. et. *Oud.*—2 Sic pro *domos omnes* est in Mss. et Edd. O. præter Florid. *omneis.* Id.—3 Pith. *quanta pulchre.* In Fux. etiam *pulchre.* Id.—4 Immo *perfruerentur*, ut est in Edd. Juntinis, et Aldi. Id.—5 Bert. non habet *et bubone.* Elmenh.—6 Quod deest Oxon. In Pal. *quod qas.* *Oud.*—7 D'Orvill. *penetraverant.* Dein *prehensas* Fux. Id.—8 Pal. Guelf. *volatibus.* Id.—9 Bas. I. *exitum.*

NOTE

jungit. Omissis itaque ceterorum Aquilam ideo Jovis nuntiam et ful-
lectionibus et commentis, huic lec-
tionis inhæreo. libb. II. et X. tradit, quod nunquam

¹ *Supremi Jovis certus nuntius, &c.] fulmine exanimetur.*

exitum,⁹ suis luant¹ cruciatibus." Sed, quod² sciscitari pæne præterivi, quo dicto factove rursum exutis pinnulis³ illis, ad meum redibo Lucium? Bono animo es, quod ad hujus rei curam pertinet, ait. Nam mihi domina⁴ singula monstravit, quæ possunt rursus in facies hominum tales figuras reformare. Nec istud factum putes ulla benevolentia,⁵ sed ut ei redeunti medela salubri⁶ possem subsistere." Specta denique quam parvis quamque futilibus tanta res procuretur herbulis.⁷ Anethi modicum^{*} cum lauri foliis

sis sinistris volatibus. Verum, quod fere oblitus sum quærere, quid erit mihi dicendum aut faciendum, ut revertar ad hanc meam formam Lucii depositis illis pinnis? Ne sis sollicitus, quantum spectat ad hunc rem, inquit; hera enim ostendit mihi omnia, quæ possunt iterum mutare ejusmodi formas in vultus humanos. Neque tamen credas illam hoc fecisse aliqua in me propensione animi, verum ut possem ei opitulari aliquo salutari medicamine, cum revertitur. Considera demum, quam exiguis, quamque frivolis herbis res tam mira peragatur. Paululum anethi inje-

~~~~~

Forte, ut 'gnatum,' 'nunctum' *Colo.* Immo ex perpetua corruptione, vel confusione harum vocum. *Id.*—1 *Ms. luat.* *Colv.* Supra: 'Id omne protinus meo luantr sanguine.' *Elmenh. Suum Pith. Oud.*—2 *Oxon. quo. Id.*—3 *Palat. Guelferb. plumulis.* *Oxon. p. istis. Id.*—4 *Bert. domi. Id.*—5 *Bernivol.* Sic *Mas.* et *Edd.* O. præter *Flor. benev. Id.*—6 *Vulgati, medelam salubrem.* 'Subsistere' Nostro passim est, auxiliari, succurrere. *Lib. iv.* 'Durissimo casui meo, pietatis humanæ memor, subsiste paululum.' Sic infra *lib. v. viii. et xi. Colo.*—7 *Ms. quamque subtilibus.* *Al. futilibus, tanta res proc. herculis.* Emendavit Beroaldus: *quamque futil. t. r. procuretur. Hercules, &c.* Nos nihil certius esse putamus Lipsiana correctione; qua, ita ut edidimus, ex priscae scripturæ vestigiis scribendum censuit. *Colo. Futilibus t. r. pr. Fux. subtilibus.* *Ronaldus. Herbulis.* Ita sane et scripti quidam libri. In aliis tamen *herculis* legitur. Et quis scit, an non penitus aliquid lateat, quod Petronii loco affine sit: 'Itaque hircula herbarum omnium succos Democritus expressit.' Quid si non prorsus hinc alienus est locus libri II, pag. 19. 'Surculis et lapillis et id genus frivolis inhalatis?' De quo

NOTÆ

¹ *Istas nocturnas ares, &c. foribus videmus affigi]* Columella, lib. x. de Re Rustica: 'Hinc Amithæonius, docuit quem plurima Chiron, Nocturnas crucibus volucres suspendit, et altis Culminibus vetuit feralia carmina flere.'

² *Ut, quod infaustus volatibus familia minantur exitum, suis luant cruciatibus]* Solebant enim Veteres, si quid mali a monstris funestive animalibus portenderetur, id totum in ipsa regere quantum poterant, 'ipsoque

litare Prodigio,' ut verbis Claudiani utar. Credebant enim eorum morte mala, quæ prænuntyarentur, depelli et averruncari. Unde Aruns ille Tuscus Vates apud Lucanum, lib. III. 'Monstra jubet primum, quæ misto semine discors Protulerat natura, rapi, sterilique nefandos Ex utero fœtus infaustus nrere flammis.'

³ *Subsistere]* Opitulari. Frequenter occurrit hoc significatu apud hunc Auctorem.

^{*} *Anethi modicum]* Plin. lib. xx.

immistum⁸ rore fontano datur lavacrum, et poculum. Hæc⁹ identidem asseverans, summa cum trepidatione¹ irrepit cubiculum, et pyxidem² depromit arcula. Quam ego amplexus ac³ deosculatus prius, utque mihi [59] prosperis⁴ faveret volatibus deprecatus; abjectis propere laciniis totis, avide manus immersi; et, haurito plusculo uncto, corporis mei membra⁵ perfricui. Jamque alternis⁶ conatibus librat⁷ brachiis, in avem similem⁷ gestiebam. Nec ullæ plumulæ, nec usquam pinnulæ;⁸ sed plane⁹ pili mei crassantur in setas, et¹ cutis tenella duratur in corium; et in extremis² palmulis, perduto numero,³ toti digiti coguntur in singulas ungulas; et de spinæ meæ termino⁴ grandis cauda

tum in aquam fontanæ cum frondibus lauri datur in lotionem, et in potum. Affirmans hæc subinde, penetrat se in conclave cum maximo tremore, et profert pyxidem ex arcula. Quam ego prius complexus, et suaviatus, et precatus ut mihi largiretur faustos volatus, depositis festinanter vestibus omnibus, cupido immisi manus, et, educto aut multo unguento, perunxi artus mei corporis. Et jam, jactans brachia nisibus reciprocatis, cupiebam mutari in volacrem consimilem. Neque tamen ullas plumas, aut ullas pennas mihi nascuntur, sed omnes mei pili vertuntur in villos crassiores, et mea tenera pellis durecit in corium; et in extremis manibus omnes mei digiti amisso suo numero coalescunt in singulas ungulas, atque longa cauda prodit

~~~~~

cogitent me doctiores et studiis gravioribus minus occupati. *Sciopp. in Symb. Flor. s. herculis, male. Proclus de Sacrif. et Magia: 'Nonnunquam herba una vel lapis unus ad divinum sufficit opus. Sufficit enim Cneibison ad subitam numinis alicujus apparitionem, ad custodiam vero laurus.'* Elmenh.—8 Fortasse rectius, *immistum*. Wowerius. *Immistum*. Wower. *immistum*. Elmenh. Sic scilicet corrigi debet ejus nota, inverso modo vulgo expressa. Mss. vero O. et Edd. ante exhibent *immisum*, prave, nisi rori velles. D'Orv. *immisam*: uti creberrima est corruptio literæ *x* in duplex *ss*. Oud.—9 Pal. Guelf. *Hoc*. Id.—1 Edd. Ber. Bas. pr. *s. contemplatione*. In marg. Bas. pr. *cum tepitatione*. Oxon. *ac trep*. Vide pag. 59. 'Me trepidatio simul et festinatio decepit.' Id.—2 Pal. *pyxide*. Id.—3 Ms. *et*. Colv. Item Pith. In D'Orv. *et ocul*. Sed vide Indicem. Oud.—4 Pal. *prospero*. Elmenh.—5 Edd. Vicent. Junt. pr. Ald. *membris*. Dein jam Fux. Oud.—6 Par. in *alternis*, sive per alternos conatus. De illa præpositione alibi. Id.—7 Palat. *simul*. Elmenh. Sic edidit Scriverius, quod me haud intelligere fateor. Non *simul* gestiebat, sed *unice* id agebat. Erat, cum conjicerem *simile* pro, *similiter*, vel *similis*; ut 'in speciem Demæ similis.' Sed 'gestire in avem similem' Appuleio est, movere se instar avis bubonis, vel ei similis. Vide supra ad pag. 60. Ed. Pr. 'Fixus in lapidem steti.' Oud.—8 Oxon. *penna*. D'Orv. *primula*. Id.—9 Alii, *plene*. Elmenh. Intelligit Cod. Palatinum. Oud.—1 Idem Ms. *pili mei crassantur in setas, sed cutis, &c.* Colvius. *Grossantur in s. Fux. τρυφονται. Roald.*—2 D'Orv. Guelf. Pal. *extremis*. Oud.—3 *Perd. num*. Hæc inducit

NOTE

cap. 18. 'Anethum herba est juvenina sedat, cohibetque singultus,' cundi odoris. Ructus movet, tor- Sed de vi illa ejus magica nihil.

procedit. Jam facies enormis, et os⁵ prolixum, et nares hiantes, et labiæ pendulæ.^{6,7} Sic⁷ et aures immodicis horripilant⁸ auctibus. Nec ullum miser reformationis⁸ video solatium, nisi quod mihi jam nequeunti tenere Fotidem natura crescebat.⁹ Ac, dum salutis inopia cuncta corporis mei considerans, non avem me, sed asinum video, querens de facto⁹ Fotidis, sed jam humano gestu simul et voce¹ privatus, quod solum poteram, postrema dejecta labia, humidis tamen² oculis obliquum³ respiciens ad illam, tacitus expostulabam. Quæ, ubi me primum⁴ talem aspexit, percussit faciem suam manibus infestis: et, Occisa sum misera, clamavit.⁵ Me trepidatio simul et festinatio fefellit, et pyxidum similitudo decepit. Sed bene, quod facilius⁶

ex extremitate mea spinæ. Jam vultus mihi est immodicus, et os longum, et nares patulæ, et labia pendentia: similiter, et aures mihi crescunt enormiter, et vestiuntur pilis horridis. Neque cerno ullum solamen mea infelicitis metamorphoseos, * * * Dumque destitutus omni spe salutis, contemplanus totum meum corpus, aspicio me non esse alitem, sed asinum; conquerens de facto Fotidis, verum jam amisso gestu humano et loquela, querebar de ipsa apud me (quod unum licebat) demisso labio inferiore, contuens illam torce, oculis tamen madentibus fletu. At illa, statim atque vidit me sic mutatum, ferit vultum suum manibus infensis; exclamavitque: Perii infelix. Timor, simulque properatio me decepit, et similitudo pyxidum me fefellit. Sed bono tuo fato fit, quod facile remedium hujus trans-

~~~~~

Matus Bertin. *Elmenh.*—4 Plith. a m. s. tergo. Oud.—5 Os abest Ed. Ber. Id.—6 Perperam et contra Mss. et Edd. O. irrepsit in Edd. Elmenhorstii et Pric. *labia pendula*. Vide ad lib. II. pag. 36. 'Illibatæ labiæ:' et Beroald. Id.—7 Non comparet Sic in Oxon. Id.—8 *Misera re*. Vulgati, *formationis*. Illud molius et ex re. Colv. Lege: *miser reform*. Wowerius. Bert. *misera format*. Forte, *miser reform*. Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. I. 22. *Miser reform*. Alii, *misera r*. Bert. *misera form*. Elmenh.—9 Reg. Fux. *factis*. Oud.—1 Fulv. Ms. *vocali*. Wow. et Sciopp. in Symb.—2 *Hum. tamen*. Iidem vulgati, *humidis cum*. Colv. Cum. Fux. *tamen*. Roald. Sic jam correxit Beichem. Ep. LXXII. expressitque Ed. Junt. post. ut est in Mss. et in Edd. post Colv. omnibus. Oud.—3 *Td obliquum* male abest a B. *Elmenh.* *Oblicum* Guelf. Oud.—4 D'Orv. ut *primum me*. Pal. Fux. ubi *primum me*. Quod malim. Oxon. me ubi *primum me*. Contra me deest Bertino. Id.—5 Iidem vulgati, *clamabat*. Colv. Si excipias Ed. Junt. post. quæ Mastis rite accedit. In Plith. tamen est, *clamabat*. Oud.—6 Sic Mss. et Edd. ante Basil. sec. in qua et seqq. *fac*.

NOTÆ

† *Labia pendula*] Bene 'labiæ,' ut pote enormes. Sosipater Charisius: 'Labra modica: labia immodica.' Dicitur autem 'labia,' et 'labiæ,' ut 'balnea,' et 'balneæ.'

² *Horripilant*] Horridiore pilo fru-

ticant. Vocabulum Apuleianum.

† *Natura crescebat*] Symbolicos et operte genitalia significat, quæ in asinis sunt enormia et immodica.

Beroald.

reformationis hujus medela suppeditat.⁷ Nam rosis tantum demorsicatis⁸ exhibis⁹ asinum, statimque in¹ meum Lucium postliminio redibis.^a Atque utinam² vesperi de more³ parassem nobis corollas aliquas, nec moram talem patereris ne⁴ noctis unius. Sed primo diluculo remedium festinabitur tibi. Sic illa mœrebat. Ego vero quanquam perfectus [60] asinus, et pro Lucio jumentum, sensum tamen retinebam humanum. Diu denique ac⁵ multum mecum ipse deliberavi, an nequissimam facinorosissimamque⁶ foeminam illam spissis calcibus feriens, et mordicibus⁷ appetens, necare deberem. Sed ab incepto temerario melior me senten-

formationis praeſto eſt. Ubi enim manderis modo roſas, depones formam aſini, ſtatimque fiet iterum meus Lucius. Atque utinam praeſparaviſſem hac vespere juxta conſuetudinem meam aliquas coronas roſeas, non ſuſtineres ejusmodi retardationem vel unius noctis. At ſummo mane medela parabitur tibi propere. Sic illa lamentabatur. Verum ego, quamvis eſſem aſinus abſolutus ex omni parte, et factus jumentum ex Lucio, ſervabam nihilominus mentem humanam. Denique penſitavi diu et multum apud me, utrum deberem interficere mulierem illam peſſimam ſcetiſſimamque, percutiendo eam crebris calcibus, et ſcindendo morſibus. Sed pruden-

~~~~~

quod. Recte etiam, ſi in Mss. Videtur ita eſſe in Guelf. Id.—7 Edd. Ber. Bas. pr. *ſupediat*. Vide Stewech. ad Lib. xi. pag. 387. Tom. 2. Ed. Lugd. Paſſim ‘ſuppeditare’ neutraliter occurrit pro, ſuppere. Id.—8 Pith. *demorſicans*. Id.—9 Fnx. *exues*, ut ſupra, ‘avem induere.’ Roald. Ms. Fulv. *exues*. Wow. Sclopp. in Symb. Supra: ‘Si rursus aſino remoto prodire in Lucium.’ Elmenh. *Exibis*. Solinus cap. 11. ‘Hominem exivit:’ ubi tamen Aldi editio anni MDXVIII. *exuit* legit, probatque Turnebus Advers. lib. xvi. cap. 6. Ethoc loco *exues* legit Fulvius. Quomodo et Minutius Felix locutus est: ‘Hercules, ut hominem exuat, Ceteis ignibus concrematur.’ Hic tamen *exibis as*. praeferam propter antitheta: ‘Statimque in meum Lucium postliminio redibis.’ Brant.—1 Abest praepositio ab Oxon. Oud.—2 *Atque ut*. Reg. Fux. A. nuac. Id.—3 In Edd. aliquot est hic ordo: *de more vesp*. Pith. Guelf. *vobis*. Id.—4 Mann exaratam exemplar, nec. Colvius. Flor. *ne moram*. Elmenh.—5 Oxon. *atque*. Oud.—6 *Que* non est in Oxon. *Illam* deest Bertino. *Illam fam*. D’Orv. Fnx. Id.—7 *Mordicus*. Conveniens Aſino vox erit: *mordicibus*. Ad hoc Plautina imitatio est: cujus Aulularia hic versus: ‘Aſini me mordicibus ſcindant, boves incurſent cornibus.’ Conſulendus quoque de eodem Nonius. Stewech. Legendum putavi, *mordicibus*: quod Apuleio jam aſino facto convenientius videbatur. Enim Plautus Aulularia: ‘Aſini me,’ &c. Et valde verisimiliter putavit hoc ipsum reſtituendum infra lib. vi. Gulielmii meus. Poſtea comperi, etiam hunc locum ita emendare God. Stewechium noſtrum, eraditum virum, qui hoc anno Quaſtionibus anis non male meritis de hoc noſtro ſcriptore fuit: cujuſque ſtadium non niſi laudandum videatur. Aliquoties in eadem concurrimus. Ecqui aliter fieri potuit? Parce tamen vindicare voluimus, quæ ille ante primus vulga-

NOTE

^a *Postliminio redibis*] Vide notata ad finem libri primi.

tia revocavit; ne, morte multata Fotide, salutare mihi suppetias rursus^a extinguerem. Dejecto itaque⁹ et quasi capite, ac demussata temporali contumelia,^b durissimo casui meo serviens, ad equum^c illum vectorem meum probissimum^c in stabulum^a concedo: ubi alium etiam Milonis quondam hospitis mei^d asinum stabulantem inveni. Atque ego rebar, si quod inesset mutis animalibus tacitum ac naturale sacramentum, agnitione ac miseratione quadam inductum equum illum^e meum, hospitium, loca, lautia⁴⁴ mihi præbiturum. Sed, proh Jupiter Hospitalis,^f et⁵ Fidei sa-

tior cogitatio deterruit me ab imprudenti proposito: ne, si punirem morte Fotidem, præciderem mihi iterum auxilium salutare. Demittens igitur et concutiens caput, gemensque tacite illam injuriam duraturam tantum per aliquod tempus, et obtemperans meæ crudelissimæ fortunæ, recipio me in equile prope optimum illum equum meum gestatorem, ubi offendi etiam alium asinum Milonis mei olim hospitis ibidem versantem. Et arbitrabar illum meum equum, impulsus quadam cognitione et misericordia mei, mihi daturum hospitium, locum, et munera hospitalia, si muta animalia haberent aliquam secretam et ingentiam fidem. Verum, proh Jupiter

vit. *Colo.* Mordicibus. Rom. mordicus. Bert. mordicitus. Elmenh.—8 *S. s. r.* Pith. salvatores s. rursus. Ond.—9 *D'Orv.* Dejecta itaque, Pal. *D. inque.* Id.—1 *Dele rō equum* ex Bertino. Elmenh.—2 *Prob.* in stab. Hæc absunt a scripto exemplari. *Colo.*—3 *Palat.* Guelf. in datum illum eq. Ond.—4 *Hospitium, ac loca lautia.* Perperam impressi ante, *loca lauta.* Correxuit hunc locum etiam Gulielmus noster Verisimilibus (lib. III. c. 4.) Legimus quoque lib. IX. 'Sed mihi, ne rudimentum servitii perhorrescerem, novus dominus loca lautia prolixè præbuit.' Et corrigimus Sidonium Apollinarem Epist. lib. VIII. 'Senatorem nostrum, hospitem meum, conflictui huic facies exsortem. Cujus si convivio tectoque succedas, dapes Cleopatricas et loca lautia pates: ubi in impressis omnibus et scriptis, quos aliquot inspexi, *loca Latia.* Colvius. *Hosp. loca ac lautia.* In Bert. et Flor. est, *h. ac loca lauta.* Liv. lib. VIII. 'Locus inde lautiaque legatis præberi jussa.' lib. XLVII. 'An loca, lautia, senatumque darent.' Elmenh.—5 Concinniorem scripturam arbitror: *hospitale jus et fidei se. nu.* Juxta illud Poëtæ: 'Jupiter! hospitibus nam te

NOTE

^a *Demussata temporali contumelia*] Terrent. Adelphis: 'Accipienda et muscitanda injuria adolescentium est.' Ubi Donatus exponit, patienda, et cum silentio perferenda.

^c *Probissimum*] Amara ironia.

^d *Quondam hospitis mei*] Immo paulo ante; nempe prius, quam ex Lucio factus esset asinus.

^e *Loca, lautia*] Alludit ad morem Romanorum, qui, ut ait Plutarchus,

in Problem. Legatis honorationum gentium per Quæstore munera mittebant, lautia dicta. Locum præterea designabant, ubi habitarent. Livius: 'Locus inde lautiaque legatis præberi jussa.' Dixerunt et 'lautias:' utrumque a nomine 'lautus;' erant enim lauta ac magnifica illa munera.

^f *Proh Jupiter Hospitalis*] Ζεὺς ὁ ξένιος. Ovid. 'Jupiter, hospitibus

crata⁶ numina¹⁸ præclarus ille vector meus cum asino capita conferunt, in meamque perniciem illico consentiunt: et, verentes scilicet⁷ cibariis suis, ut me⁸ præsepio videre proximantem, dejectis auribus jam furentes, infestis⁹ calcibus insequuntur: et abigor quam procul ab hordeo, quod apposueram vesperi meis manibus illi gratissimo¹ famulo. Sic affectus, atque² in solitudinem relegatus, angulo concesseram stabuli.³ Dumque de insolentia collegarum meorum⁴ mecum cogito, atque in alterum⁵ diem auxilio rosario Lucius denuo⁶ futurus, equi perfidi⁷ vindictam meditor; respicio pilæ mediæ,^b quæ⁸ stabuli trabes sustinebat, in

Hospitalis, et arcanum Numen Fidei! egregius ille meus equus et asinus admovent invicem capita, et statim conspirant unanimiter in meum exitium: et, ubi me conspexerunt accedentem ad præsepe, demissis auribus, jam ira perciti insectantur me sævis calcibus, timentes nempe suis cibis: et arceor longissime ab illo hordeo, quod vespere posueram meis manibus ante meum illum famulum adeo memorem meorum beneficiorum. Ita male mulctatus, et abactus in solitarium locum, receperam me in angulum equilis. Et, dum pensito apud me proterviam meorum sodalium, et animo paro ultionem mei perfidi equi, sciens me denuo etasuram Lucium postero die ope rosarum, conspicio signum Deæ Eponæ positum in loculamento in ipso fere medio

~~~~~

dare jura loquuntur.' Tamen et Jovem ipsum Hospitalem nuncupavere Cicero, Aristoteles, Homerus, alii, quod jus istud conservaret, ac violatores ejus puniret. *Stewech.*—6 Pal. *sacra.* Elmenh. In Palatino, *sacra.* Fortassean legendum, *sacrata*, ut apud M. Tull. iii. de Offic. 'Fide sacratum jus.' *Brant.*—7 *Scil.* deest D'Orvill. de qua ad pag. seq. 'pessima scilicet sorte.' Cib. desideratur in Oxon. *Oud.*—8 *Vulgati, viz me.* Colvins. *Vix me.* Fux. ut *ms.* Roaldus. Flor. et Bert. *vix me.* Elmenh. An, *vix me p. v. pr. et dejectis, &c.* ? ut supra l. ii. p. 57. 'Vix finieram, et illico me perduxit.' lib. viii. p. 165. 'Vix hæc dicta; et statim lapidum congestus cessavit imber.' *Wasse.*—9 Bertin. *infestis:* male. Phædrus lib. i. Fab. 29. 'Infestis taurus mox confodit calcibus.' *Elmenh.* Supra, 'infestis manibus,' et sæpe. Vide me ad Hirt. B. G. lib. viii. c. 48. *Oud.*—1 *Illigatissimo.* Fux. *illi gratissimo;* Be-roaldus et Aldus. *Roald.* *Illi gratissimo famulo.* Bert. hæc delet. *Elmenh.*—2 D'Orv. male, ac. Oxon. *solitudinæ.* *Oud.*—3 Reg. Fux. Pith. Gnelf. Palat. *ang. stab. conc.* Mox de exulat a Fux. *Id.*—4 *Ms. mearum.* Colv. 5 Edd. Ber. Bas. pr. in altum, prave. Vide ad p. 56. *Oud.*—6 *De novo.* Omnes vulgati, *denuo.* Colvins. *De novo.* Bert. *denuo.* Elmenh. *Denuo præferam.* *Brant.*—7 *Ms. equi perfidi.* Colvins. *Perfidi.* Vulgo, *e. perfidia,* vel *e. perfidiæ.* Elmenhorstius. *Equi perfidiæ.* Rectius, *equina.* *Brant.*—8 Idem

NOTE

nam te dare jura loquuntur,' &c.

^a *Fidei sacrata numina*] Fides quoque antiquis Dea, ut et Concordia, et aliz multæ. Euclio apud Plantum, in Aulularia, aulam onustam anro in Templo Fidei condit, ejusque com-

mendat fidei.

^b *Pilæ mediæ*] Pilæ Vitruvio sunt proprie columnæ quadratæ. At latiori significatione pila est quodvis columen.

ipso fere⁹ meditullio Eponæ Deæⁱ simulacrum residensⁱ

columnæ, quæ posita in medio equili fulciebat ejus trabes, quod simulacrum fuerat

Ms. quæ. Colv.—9 Vere, Aldus. Roald. Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Collin. Bas. pr. cere. Stewech. notæ seq. præfixerat vero. In Florent. meditullii. Ond.—1 *Hipponæ deæ s. residens.* Omnino legendum, *præsidents.* Q. Curtius libro quarto: 'Patrio more,' inquit, 'sacrificium Diis præsidibus loci fecit.' Ad eundem modum dicta ab Arnobio multa, inprimis illud lib. iv. 'Præsidentum focorum Deus iste sortitus est.' Idem libro tertio: 'Nisi pecorum sanguine delibatas suas conspexerint arulas, suos deserunt, abjiciunt præsidatus.' Hipponam Deam stabulis præsedisse, præter Apuleium, testatur quoque in Octavio suo Minutius Felix: 'Nisi quod vos,' inquit, 'et totos asinos stabulis cum vestra Hippona consecratis.' Erat porro hæc Dea cum Priapo, cum Vertumno inter Deos semones, quos, teste Fulgentio, ita nominavere antiqui, quod nec cælo dignos censerent, neque terrenos deputare vellent. Varro Mystagogo: 'Semoneque inferius derelicto Deum pinuatam attollam orationis eloquio.' Apud Fulgentium in 'Semones' aliter vulgatur: *Deum depinnato attollam.* Atqui hos Deos, Medioximos ab Apuleio et Philosophis appellatos memini. Apul. lib. de Dogmate Platonis: 'Teritium,' inquit, 'habent, quos medioximos Romani veteres appellant, quod ex sui ratione et loco et potestate Diis summis sunt minores, hominum profecto natra majores.' Dii superi, et quos vocant majorum gentium, numerati a Lactantio Firmiano Jupiter, Apollo, Neptunus, Mercurius, Mars, Vulcanus, libro i. Divinarum Institutionum cap. 15. Quod ad Deos præsides, quorumque locorum, magno illos numero a Romanis cultos, Geniosque dictos fuisse, testantur versus Prudentii adversus Symmachum, quibus ille nimis ridiculam et stultam hac in parte antiquorum superstitionem insectatus est: 'Quanquam cur Genium Romæ mihi fingitis unum? Cum portis, domibus, thermis, stabulis soleatis Assignare suos Genios, perque omnia membra Urbis, perque locos Geniorum millia multa Fingere.' Illud pæne imprudens præterieram, docuisse in Adversariis suis Adrianum Turnebum l. xxiv. cap. 4. et Jacobum Pamelium in eruditissimo commentario suo ad Tertullianum approbasse, Deam illam, de qua modo egimus, *Eponam*, non *Hipponam*, nominandam, quanquam aliter id nomen vulgetur apud Tertullianum, Prudentium, Juvenalem, et, quorum testimonia nos supra laudavimus, Fulgentium et Minutium Felicem. Pro Turnebo stare quoque videtur inscriptio antiqua, quæ in valle Laurentina: HERCVLI. ET. EPONE. Dissentit nihilominus a Turnebo Lilius Giraldus libro primo de Diis Gentium. Stewech. *Eponæ.*

NOTÆ

ⁱ *Eponæ Deæ*] Beroaldus et Præcæus habent *Hipponæ*. Quibus favet Fulgentius, de Prisco Sermone, ad vocem 'Semones': nomenque videtur deductum a Græco ἵππος, equus: erat enim equorum et stabuli Dea. Colvius, Scriverii editio, et Elmenhorst. retinent *Eponæ*, suadente Turnebo, qui Adversar. lib. xxiv. cap. 4. lectionem hanc librorum antiquitate confirmat, versumque profert Juvenal. Sat. viii. 'Jurat Solam

Eponam, et facies olida ad præsepia pictas.' Ad quem vetus Scholiastes: 'Epona Dea mulionum est.' Nec cujusquam momenti esse putat Turnebus Græculam hujus vocis originem, cum Latini ita quæ Græcula sunt interdum efferant, ut ortum suum ejurent. Turnebi sententiam confirmant Minuc. Felix, in Octavio: 'Nisi quod vos et totos asinos in stabulis cum vestra Epona consecratis.' Prudentius contra Unioni-

ædiculæ,^k quod accurate corollis roseis et quidem recentibus fuerat [61] ornatum. Denique agnito² salutari præsidio, pronus spei, quantum extensis primoribus³ pedibus anniti poteram, insurgo valide: et cervice proluxa, nimium quam⁴ porrectis labiis, quanto maximo nisu poteram, corollas appetebam. Quod me pessima scilicet⁵ sorte conantem, servulus meus, cui semper equi⁶ cura fuerat mandata,⁷ repente conspiciens, indignatus exsurgit;⁸ et, Quous-

magna cura decoratum roseis coronis, et recentibus quidem. Cognito demum subsidio meæ salutis proclivis in spem fortiter assurgo, quam maxime poteram conari porrectis anterioribus pedibus: et producens collum, ac promoveens admodum labra, captabam corollas, quam maximo poteram conamine. Quod cum molirer infelicissime nempe, puer meus, cui curatio mei equi semper commissæ fuerat, conspiciatus

Vulgares, *Hipponæ*. Ut in veteri libro nostro scriptum, ita semper scribendum arbitrator princeps litteratorum, Turnebus *Adversar.* l. xxiv. Nemo notat hunc locum Tertulliani de Spectaculis: 'Ceterum et platæ, et forum, et balneæ, et stabula, et ipsæ domus nostræ sine idolis non sunt.' *Residens*. Scribit elegantissimus Dousa *presidens*. Apud Ovidium: 'Præsideo foribus cœli.' Anima Antiquitatis, et Snædæ medulla, J. Lipsius legere malebat, *ædicula*. Sic Arnobius lib. iv. 'Quod si haberent in sedibus suis proprios præsides.' De Diis ei sermo. *Colo.* Fux. *Eponæ Deæ*: quomodo in veteribus libris Juvenalis scriptum se reperisse testatur Turnebus lib. xxiv. cap. 4. *Roald.* *Eponæ*. Sic Florentini. Alii, *Hipponæ* vel *Heppone*. Vide Turnebum *Adversariorum* l. xxiv. cap. 4. et Notas ad Minutium Felicem. *Presidens*. Flor. *residens*. Gruterus Susp. l. vi. c. 4. *Elmenh.* Malim *presidens*: et ita Dousa. Lipsius *ædicula*. Ego vulgatam retineo. *Brant.*—2 Bertin. *attento*. Sciopp. in *Symb. Elmenh.* Placuerat pro, animadverso, ea lectio Sciopp. in *Susp. Lect.* 1. 22. Sed jam dixerat 'respicio.' Animadversis igitur rosis, agnoscebat quoque eas sibi salutare præsidium fore ex Potidis admonitione. In Pith. *præsidio remedio*. *Oud.*—3 Flor. *prioribus*. *Elmenh.* *Prioribus* est quoque in Oxon. Pal. Pith. Fux. D'Orv. Guelf. atque Edd. Rom. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Colin. Bas. pr. Sed vide ad lib. ii. pag. 22. 'Currunt primores.' *Oud.*—4 *Nimium*, et. Flor. n. *quam*. Bert. *nimumque*. *Elmenh.*—5 *Dele rō scilicet* ex Pal. *Elmenh.* Hinc Scriv. et Pricæus uncis quoque incluserunt eam vocem. Sed male hic, et lib. vi. pag. 129. 'Ea scilicet iretur via,' deleri voluit *Elmenh.* *Oud.*—6 Ms. *equinum*. Unde legendum videatur, *equilium*. Sed placeret magis *equi num.* Colv. Colvinus, *equi num c.* Gruterus (l. vi. *Susp.* 4.) *super equino c.* *Elmenb.* *Equilium* margini allevit Lips. *Equiro* divinavit etiam Gruterus. Colvinum credo voluisse, *equi nim.* sive *nimirum*: vel *equini*, id est, equilis. Vide Glossas. Sed servo illi non equile, sed unicus Lucii equus fuerat commissus. Nec variant ceteri libri. In Fux. *equi mei cura*. *Oud.*—7 D'Orvill. Fux. Palat. Ed. Junt. post. *mand. fuerat*. Id.—8 Guelf. *exurgit*. Id.—9 Pal. *chariter tum*. Id.

NOTE

tas: 'Nemo Cloacinæ aut Eponæ ^k *Residens ædicula*] *Ædicula hæc super astra Deabus Dat solium, excavata erat in ipsa pila. Hujusquamvis olidam persolvat accerram.*' modi appellamus Gallice, *niches*.

que tandem, inquit, cantherium⁹¹ patiemur istum, paulo ante cibariis jumentorum, nunc etiam¹ simulacris Deorum infestum?² Quin jam ego³ istum sacrilegum debilem claudumque reddam. Et statim, telum aliquod quæritans, temere fascem lignorum positum offendit;⁴ rimatusque frondosum fustem cunctis⁵ vastiorem, non prius miserum me tundere⁶ desiit, quam sonitu vehementi, et largo strepitu percussis⁷ januis, trepido etiam rumore⁸ viciniae, conclamatis latronibus,⁹ profugit¹ territus. Nec mora, cum, vi 28

me subito, surgit iratus, et ait: Quamdiu tolerabimus hunc vilem animum irruentem modo in cibos jumentorum, nunc in ipsas etiam statuas Deorum? Sed jam hunc sacrilegum efficiam infirmum et claudicantem. Et illico, investigans aliquid quo me feriret, reperit fasciculum lignorum ibi forte jacentem, expeditoque inde baculo folioso crassiore omnibus reliquis, non ante cessavit percutere me infortunatum, quam pulsatis foribus ingenti murmure et magno tumultu, exterritus, et tremulis vocibus vicinorum conclamantium prædones, aufugit. Et statim manus prædonum,

—1 Pal. Oxon. Guelf. tunc et. Id.—2 Bert. infestumque. Elmenh. In ejus Notis hæc male leguntur ad 'claudumque.' Oud.—3 Deest rō ego in Guelf. Id.—4 Quærens invenire, f. l. pos. offendit. Vulgati, quæritans eruere. Quidam, quæritans emere. Colvins. Quæritans eruere. Fux. quærens invenire. Roaldus. Quærens invenire. Hæc Apuleius manuscriptus. Nunquam autem suspicatus essem de mendo, nisi admonitus a diligentissimæ eruditionis Colvio, vulgatos aliquot præferre pro quærens iuv. quæritans eruere, aut quæritans emere. Veniebat enim in mentem, scripsisse forsitan Nostrum: telum aliquod quærens, in fanile fascem lign. p. off. Cur minus assecuti fuerint mentem Auctoris alii, antiqua fecit scriptura, venile. Fanile proxime stabulum esse, immo aliquando in stabulo, norunt ii, quibus cura equorum. Gruter. Susp. lib. vi. 4. Quæritans, omnem f. l. p. ascendit. Sic recte Bert. Sclopp. in Symb. et Susp. i. 22. Quæritans, temere f. l. &c. Sic membranæ Flor. Rom. t. a. q. emere fasc. Bert. t. quæritans omnem f. l. p. ascendit. Elmenh.—5 Pal. ceteris. Elmenh. Item Pith. Eadem varietas lib. ii. pag. 21. Oud.—6 D'Orr. ton-dere. Pith. videre. Id.—7 F. percussis. Brant. Frustra. 'Fores quati' et 'percuti' in Nostro et aliis obvium est. Neque fractas adhuc innuit vel prolapsas. Nam statim demum sequitur: 'Nec mora, cum vi patefactis ædibus,' &c. Oud.—8 Ed. Paris. A. 1601. sive Merceri, tumore. Id.—9 Conclamantis latrones. Geminandam vocem arbitratus sum, et legendum: viciniae conclamantis latrones, latrones: quæ formula apud Ovidium quarto decimo Metamorph. 'Certatimque omnes uno ore arma loquuntur.' Idem, ut apud Horatium lib. i. Ode xxxv. 'Ad arma cessantes, ad arma Concitet.' Stevech. Ms. conclamantis latronibus. An, conclamatis latronibus? Sed nihil mutandum.

NOTÆ

¹ Cantherium] Vile jumentum. Plaut. Aulul. 'Ego faxim muli, pretio qui superant eqnos, sient viliores Gallicis cantheriis.' Idem, Captivis: 'Qui advehuntur quadrupedanti crucianti

cantherio.' Est et cantherius in ædificiis, un chevron. Item Columellæ, et Plinio, 'genus vineæ, quæ simplici jugo constat, ordine porrecta.'

patefactis² ædibus, globus¹ latronum invadit omnia, et singula domus membra cingit⁴ armata factio: et,⁵ auxiliis hinc inde convolantibus, obsistit discursus⁶ hostilis. Cuncti⁷ gladiis ac⁸ facibus instructi noctem illuminant:⁹ coruscat¹ in modum ortivi² Solis ignis et mucro. Tunc horreum quoddam satis validis claustris obseptum³ obseratumque, quod,⁴ mediis ædibus constitutum, gazis⁵ Milonis fuerat refertum, securibus validis aggressi diffidunt.⁶ Quo passim recluso totas opes vehunt: raptimque constrictis sarcinis⁷ singuli⁸ partiuntur. Sed gestaminum modus numerum gerulorum⁹ excedit. Tunc opulentiae nimiae nimio

aperita domo per vim, occupat singula, et caetera armatorum circumdat omnes partes ædium: et latrones discurrentes sese opponunt subsidiiis accurrentibus undique. Omnes armati ensibus et lœdis collustrant tenebras. Faces et gladii splendent instar solis orientis. Tum adorti quandam apothecam clausam atque opesulentam repagulis valde firmis, quæ, posita in medio domus, repleta fuerat opibus Milonis, effringunt eam robustis bipennibus. Quæ patefacta undequaque egerunt omnes divitias, et dividunt inter se colligatis festinanter fasciculis. Verum multitudo sarcinarum superavit numerum gestalorum. Tunc redacti ad ultimam ineptiam

Petronius Arbiter (cap. 14.) 'Magnaque vociferatione latrones tenere clamavit.' *Colo.*—1 *Profugit.* Ita restitui ex Mss. et Edd. universis ante Elmenh. e cujus et seqq. Edd. excidit præpositio *pro.* *Oud.*—2 *¶ patef.* Sic bene emendavit Beroald. *pro inpat.* ut erat in Rom. In Vic. et Junt. *pr. impates.* Ald. *ni pat.* quæ creberrima est confusio. Vide ad l. i. p. 7. *Id.*—3 *Pith. globosus.* *Id.*—4 *D'Orv. tingit.* *Id.*—5 Edd. Ber. Bas. *pr. ex. Obsistit.* Coll. Voss. *obstitit.* *Id.*—6 *Occursus.* Vulgati, *discursus.* Colvius. Fulv. et Pal. *decursus.* Sciopp. in Symb. *Wow. Accursus.* Bert. Rom. et Ald. *discursus.* Elmenh.—7 Pal. *cuncta,* Pith. *cunctis.* *Oud.*—8 *Iidem, et.* Colv. Sola Ed. Bas. sec. cum Ms. D'Orv. *Fux. Oud.*—9 *Inst. n. ill.* Ignorat hæc vetus codex. *Colo.*—1 Reg. *Fux. Pal. coruscant.* A Pith. *abest ignis.* *Oud.*—2 *Iidem, ortus.* Sic ortivum cardinem dixit Manilius l. III. (189.) 'A sole ad Lunam numerabis in ordine partes Signorum: ortivo totidem de cardine duces.' *Colo.* Ms. *orti bis solis.* Sciopp. in Symb.—3 Pal. Gneif. *obsectum.* *Oud.*—4 *Quod.* D'Orv. *et. Id.*—5 Ms. *constitutum e gazis.* Scribo: *constitutum et gazis.* Colv. Sic etiam Sopingius. Nec male. Haud tamen opus. Vide ad lib. III. pag. 45. 'Fuerat' est *pro, erat.* Adi ad Hirt. B. Afric. cap. 75. Comm. ad Liv. lib. XXXIV. 11. *Refectum Fux. Oud.*—6 *Idem, diffidunt.* Colv. Sic quoque Palat. *Fnx. D'Orvill. Discidunt* Par. male. *Oud.*—7 *Sarcinis* non est in Bertino. *Elmenh.*—8 *Manuscriptus, singulis.* Sciopp. in Symb. Fulv. Cod. *singulis.* Scilicet jumentis. *Wower.* Male. Singuli latrones partiebantur gerendas sarcinas. Sed tum viderunt gestaminum modum excedere suorum numerum, et hinc demum jumenta in stabulo inventa producunt, hisque sarcinas imponunt. *Oud.*—9 *Idem Ms. gerulorum.* Colvius. Manuscr. *gerulorum,*

NOTÆ

¹ *Ger.* [*gerulorum*] Sic Elmenhorst. Flor. In vulgatis est *gerulorum.* cum Grutero et Colvio ex Membr. Utrumque a 'gero.'

ad extremas incitas¹ deducti, nos duos asinos, et equum meum, productos e stabulo, quantum possunt² gravioribus sarcinis [62] onerant, et domo jam vacua minantes³ baculis exigunt: unoque de sociis ad speculandum,³ qui de facinoris inquisitione nuntiaret,⁴ relicto, nos crebro⁵ tundentes per avia montium ducunt⁶ concitos. Jamque rerum tantarum pondere, et montis ardui vertice, et prolixo satis itinere, nihil a mortuo differebam. Sed mihi sero quidem, serio tamen⁷ subvenit ad auxilium civile⁸ decurrere, et,

nimia copia opum, educunt nos duos asinos, et meum equum ex equili, nobisque imponunt onera quam gravissima possunt, et expellunt nos ictibus fustium ex arduis jam vacuis agentes ante se. Et relicto uno ex sociis suis ad explorandum, qui referret ad ipsos, quo pacto fuisset quasitum de latrocinio suo, agunt nos citato gradu per montes invios, pulsantes nos frequenter. Jamque ego defatigatus onere rerum tam gravium, et ascensus cacuminis prærupti montis, et via admodum longa, nullatenus discrepabam a mortuo. Verum mihi tarde quidem, sed reipsa tamen venit in

~~~~~  
non gerulorum. Sicut Plautus 'gerones' dixit. Sciopp. in Symb. Gerulorum. Sic cum Grutero (lib. vi. Susp. c. 2.) et Colvio ex Flor. rescripsi. In vulgatis est gerulorum. Elmenh.—1 Idem Ms. ext. metas. Colvius. Fux. ad ext. metas. Roald. Aliena hæc sunt et absona. Nam ad incitas deductus dicitur extreme pauper. Tum extremæ incitæ, non satis video, quam Latine dicantur. Præfero igitur Bertiniensem scripturam, opulentia nimia ad extremas metas deducti. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. i. 22. Metas. Ita Palat. et Bert. In Flor. est, a. e. incitas. Elmenh.—2 Idem Ms. poterant. Colvius. Fux. poterant gravibus. Bene. Roald. Pal. q. poterant gravibus. Flor. q. potest g. Elmenh.—3 Flor. ad spectandum. Idem. An, ad spectamen? Vide ad lib. iii. p. 56. 'Ad tantæ rei speculam.' Oud.—4 Ed. Bas. pr. nuntiare. Vule. Ed. sec. nuntiarit. Id.—5 Flor. crebra, male. Elmenh.—6 Oxon. ducant. Innovandi prurigne tacti hinc conjicerent ducant. Oud.—7 Sero q. sedulo t. Jam vulgatam lectionem neque bene ferendam censeo, sero q. serio t. Eadem paronomasia lib. v. 'Tamen memineris meæ seriæ monitionis, cum cæperis sero pœnitere.' Colv. Vulgo, s. q. serio t. Elmenh.—8 Ridicule Pal. Fux. Pith. Guelf. D'Orvill. Coll. Voss. cubile, scil. a crebra permutatione rāw b et v. Oud.

#### NOTÆ

<sup>1</sup> Ad extremas incitas] Ad ultimam egestatem. Nonius: 'Incita dicitur egestas.'

<sup>2</sup> Minantes] Non a 'minari,' sed a 'minare,' quod est, agere, et ante se pelleri, greges puta, aut jumenta. Festus: 'Agasones equos agentes, id est, minantes.' Et paulo post: 'Agere modo significat, ante se pelleri, id est, minare,' &c. Auson. de Myronis vacca: 'Necdum caduco

Sole jam sub vespere, Ageret juvenecas cum domum pastor suas, Saam relinquens, me minabat ut snam,' Noster, lib. vii. 'Pecua comminantes.' Hinc Gallicum mener.

<sup>3</sup> Auxilium civile] Implorando scilicet opem Cæsaris, ad quem vexati confugebant. Formulæ ejusmodi implorationis erant: Provoco ad Cæsarem: Appello Cæsarem: O Cæsar, te appello: ὦ Καῖσαρ, ἐν τῇ σῇ ἐλπίδι

interposito venerabilis <sup>9</sup> Principis nomine, tot ærumnis me liberare. Cum <sup>1</sup> denique, jam luce clarissima, vicum quempiam frequentem et nundinis celebrem <sup>2</sup> præteriremus, inter ipsas turbelas <sup>3</sup> Græcorum genuino <sup>4</sup> sermone nomen augustum <sup>5</sup> Cæsaris invocare tentavi: et, O quidem <sup>6</sup> tantum disertum ac <sup>7</sup> validum clamitavi; reliquum autem Cæsaris nomen enuntiare non potui. Aspernati latrones clamorem absonum <sup>8</sup> meum, cædentes hinc inde miserum corium, nec

*mentem confugere ad præsidium civile, et eximere me tot miseriis invocato revocando nomine Imperatoris. Denique die jam profecto, cum transiremus per quandam pagum populo abundantem, in quo erat magna hominum frequentia propter nundinas, conatus sum inclamare nativa voce venerandum nomen Cæsaris in mediis tumultibus Græcorum: et expressi quidem tantum: O clarum et forte, at nequivi proferre reliquum nomen Cæsaris. Prædones, contempto meo clamore absurdo, ferientes undequaque meam miseram pellem, relinquunt eam jam nec aptam quidem cri-*

~~~~~

—9 Oxon. Gneif. et Ed. Floridi, *venerabili*. Id.—1 Edd. Vicent. Junt. Ald. *Cumque*. Dein in Pal. *frequente*. Id.—2 *Turbellas*. Vulgo, *turbulas*. De Deo Socratis (pag. 683. Ed. Flor.) ‘Quæ omnes turbellæ tempestatesque procul a Deorum cœlestium tranquillitate exulant.’ Plautus Pseudolo: ‘Quo pacto et quantas solem turbellas dare.’ Notat Festus. *Colv. Turbulas*. Fnx. *turbellas*. In Plauto est ‘turbelas.’ *Roald. Turbelas*. Rom. et Aldus, *turbulas*. Elmenh.—3 *Gemino*. Facile apparet, scribendum ex Fulv. *genuino*. Wowerius. Ms. *genuino*. Sic lib. ix. pag. 164. ‘Gallina clamore genuino velut ovum parere gestiens personabat.’ *Sciopp. in Symb. Genuino*. Sic recte Venetus et Fulvii liber. Alii, *gemino s. inepte*. *Elmenh.* Correxerit ita jam olim cum Schikero Beroaldus, ediditque, uti et Philomathes Pisanus in Ed. Junt. post. *Oud.*—4 Male quidam, *Augusti*. Augusta Majestas Impp. Dioclet. et Maximian. l. iv. c. de jure Fisci. *Colv.* In Ms. Pithœano *Augusti* scribitur. Profecto male. Ovid. *Fast.* lib. v. 567. ‘Spectat et Augusto prætextum nomine templum, Et visum, lecto Cæsare, majus opus.’ Vide seqq. *Oud.*—5 D’Orv. Fux. Oxon. et. Id.—6 D’Orv. *obsonum*. Id.—

NOTÆ

οὐα ἰδοῦναι! O Cæsar, in tua pace qualia patior! ut habet Arrianus in Epictetum, lib. iii. cap. 32. Vel simpliciter, O Cæsar! Tantus vero habebatur honor Imperatoris nomini, ut ipso invocato supersederetur judiciis supplicis, et res ejus vel delegatorum ab ipso Judicium cognitioni reservaretur.

² *Nundinis celebrem* ‘Nundinas,’ inquit Festus, ‘feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici conve-

nirent mercandi vendendique causa; eumque nefastum, ne, si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.’

³ *Turb.* [*turbulas*] Sic lege ex Aldina Editione, non, *turbelas*. Sic lib. iv. ‘Populi circumfluentis turbulis immisceor.’ *Turbela* sunt perturbationes. Plaut. Pseudolo: ‘Quantas solem turbelas dare.’

⁶ *Et, O quidem, &c.*] Nempe clamare volebat: O Cæsar!

cribris⁷ jam idoneum¹ relinquunt. Sed tandem mihi inopinatam salutem Jupiter ille^a tribuit. Nam, cum et multas villulas et casas amplas præteriremus, hortulum⁸ quendam prospexi satis amœnum; in quo, præter ceteras⁹ gratas herbulas, rosæ virgines¹⁰ matutino rore fluebant.² His inhians, spe³ salutis alacer ac lætus, propius accessi. Dumque jam labiis undantibus⁴ affecto, consilium me subit longe salubrius: ne, si rursum asino remoto prodirem in Lucium, evidens⁵ exitium inter manus latronum offenderem, vel artis magicæ suspicione,⁵ vel indicii⁶ futuri criminatione. Tunc igitur a rosis, et quidem neces-

bris faciendis. Sed tandem ille Jupiter obtulit mihi subsidium inexpectatum. Dum enim prætergredimur multa prædiola et magnas domos, vidi eminus quendam hortulum valde gratum, in quo præter reliquas amœnas plantas rosæ intactæ mædebant rore matutino. Appetens has, et erectus spe salutis, atque hilaris, accessi propius. Et, dum gestio eas carpere labris prurientibus, cogitatio multo magis salutaris mihi venit in mentem, ne, si iterum, reciperem formam Lucii, exuta asinina, reperirem certam mortem inter manus prædonum; qui vel suspicarentur me Magicæ, vel timerent ne proderem ipsos mea delatione. Igitur, tum abstinni a rosis, et neces-

7 Ms. crebris. Colv. Vide Pric. et Ber. Reliquerunt Pal. Oud.—8 D'Orv. hic et semper *ortulum*, ut solet ubivis scribi ea vox. Quod quis est qui ignoret? Id.—9 Cet. librarii culpa, ut puto, elapsa est Editione Floridi. Pro neq. in Palat. est *g'as*. Id.—1 Bert. r. *margines*, inepte. Pervigilium Veneris: 'Ipsa jussit mane tuæ virgines nubant rosæ.' Libanius Sophista Progymnas. in Encomio Veris pag. 177. Achilles Tatius lib. II. *Elmenh.* Sic e contra 'rosam anum' dixit Anson. Eidyll. VI. 'famam anum' Catull. 'Et, qui sit, fama loquetur aui.' 'Charitam virginem' Martial. lib. I. Ep. 19. 67. quam Ulpianus 'puram.' Brant. Vide et Beroald. et Hudson. ad Joseph. lib. I. Ant. cap. I. *ναπότρος γῆ*, terra intacta, sen 'virgo,' ut est apud alios. Immo proprium cuidam rosæ est nomen 'Virgo.' Vide III. Bonhler. ad Pervig. Ven. pag. 185. Oud.—2 *Florebant.* Magis est, ut probem Basilicensem scripturam, *fluebant.* Colvius. *Fluebant.* *Florebant* Ald. Roald. Rom. et Aldus, *florebant.* Elmenh.—3 *Et spe.* Tò et delet Flor. Elmenh. Uncis hinc dein inclusum est. Recte. Vide ad lib. III. pag. 45. Oud.—4 Flor. in cu. Elmenh. Male. *Offendere exitium* dicitur quasi, invenire exitium, occurrere exitio, et reperire vitæ finem, ut alibi loquitur Auctor. Passim sic 'offendere in via.' Oud.—5 Pith. *suspensione*, ex crebra harum vocum variatione. Vide ad lib. X. pag. 215. Id.—6 *Indicii.* Fux. *judicii.* Roald. Ms. *indicii furti crimina.* Sciopp. in Symb. *Judicii.* Pal. *indicii.* Elmenh. B. *ind.*

NOTÆ

¹ *Nec cribris jam idoneum*] Quia nimis lacerum et perforatum.

^a *Jupiter ille*] Emphaticum est 'ille.' Quasi dicas: Ille Jupiter, qui cuncta curat; ille qui miseros respicit, &c.

⁸ *Rosæ virgines*] Intactæ, et caliculis nondum omnino patentibus.

⁴ *Labiis undantibus*] Id est, undarum instar sinuantibus, ut solent, ex appetentia.

sario,⁷ temperavi : et, casum præsentem tolerans, in asini faciem⁸ fræna rodebam.⁹

sario quidem, et ferens præsentem fortunam, mandebam franos meos sub forma asini.

furti crimina. Putean.—7 *A r. q. nec. perperam* Ms. Pal. Edd. Elmenh. Scriv. Pric. Flor. Adi ad p. 60. 'Corollis r. et quidem recentibus.' Oud.—8 B. M. in *as. specie.* Putean.—9 *Fæna rodebamus.* Periculosa dubio procul conjectura, maxime si desint codices antiqui, quorum vestigils nitare. Verum enimvero permittendum nonnunquam, nervos ingenii experiamur, sicuti aut hiulca scriptorum oratio, aut luxata sententia appareat. Quam opinionem meam videbo si probaturus sis; deinceps has conjecturas in præcedentem Apuleii locum considerandas tibi relinqnam : *in asini faciem fæna ut mus rodebam*, vel, *in asini faciem fæna Lucius rodebam.* Facere eo videtur, quod legitur principio lib. sequentis : 'Nec me cum asino, vel equo meo compascuus cætns attingere potuit, adhuc insolitum alioquin prandere fœnum.' Illud ex libris hisce palam est, Auctorem ipsum, in forma asini, veteris Lucii sui oppido frequenter recordatum, tum nulla de re magis conquestum, quam quod errore Fortidis in asinum transformatus esset, cum canes rapinis sat lautis inescari, aut cæparum reliquis distendi videret. *Stewech. Rodebamus.* Idem Becichemus e v. c. *rodebam.* Colv. in Add. Recitat Becichemus e Mss. *rodebam*, non inapte, mea sententia, si modo antecedens verbum refinxerimus, *frenum arrodebam.* Frustrati desiderio solent obvium quodque impetere. Idem faciunt irati. Sane fœnum non esitasse (et cur roderet, nisi contruncandi causa?) inde constat, quod statim libro quarto affirmet, 'insuetum prandere fœnum.' Immo etiam tum viride fastidiebat gramen : ideoque ad olera abiit. Denique in itinere adhuc erant latrones, nec quieverunt prius, quam totam noctem et medium confecissent diem. Ne autem quis frenum ex ferro tantum cogitet, audiat Lexicon vetus, sub titulo, de Pellibus : 'Frenum : *χαλιδριον*.' item Isidorum lib. xx. Originum cap. 16. 'Frena dicta, quod equos fremere cogant, vel hoc qui frendant, id est, imprimant dentibus et obmordeant : unde et nefrendes dicti adhuc lactantes porculi, quod nondum aliquid frendant, id est, comminuant dentibus.' Tantum quæstio est, num asinis imponantur frena. Capistro alligari satis constat, utique si quando inscendebantur. *Grut. Susp. l. vi. 2. Fux. rodebam.* Roaldns. *Fæna rodebam.* *Grut. frenum arrodebam.* In vulgatis est, *fæna rodebamus.* Forte, *fænum rodebam usque.* Elmenhorstius. B. M. *frena rodebamus.* Adjuvat lectionem eadem pagina Apuleius. *Putean.*

NOTÆ

7 *Fræna rodebam*] Sic lege, non *fæna*. Erat enim adhuc in itinere, necdum ad diversorium pervenerat, ubi fœnam ei apponeretur. Meta-

phorice etiam 'frænum rodere' dicitur, qui, quod animo ingratum est, patienter ferre et mussitare cogitur. Quod faciebat tunc noster Lucius.

APULEII MADAURENSIS METAMORPHOSEON

LIBER IV.

[63] **D**IEM ferme^a circa medium,¹ cum jam flagrantia Solis caleret,² in pago quodam apud notos ac familiares³ latronibus senes devertimus. Sic enim primus⁴ aditus, et sermo⁵ prolixus, et oscula mutua, quamvis asino,⁶ sentire præstabant.⁷ Nam et rebus eos quibusdam⁸ dorso meo depromtis munerabantur; et secretis gannitibus, quod essent latrocinio partæ,⁹ videbantur indicare. Jamque nos, omni sarcina levigatos,¹ in pratum proximum passim libero pas-

Fere circa meridiem, cum jam cuncta flagrarent ardore solis, deflectimus in quendam vicum ad senes amicos et necessarios prædonum: primus enim congressus, longum colloquium, et suavia reciproca dabant ut hoc persentiscerem, tametsi essem asinus. Nam dabant eis muneri quædam desumpta ex meo tergo; et insusurratis verbis in aurem videbantur declarare ea esse acquisita prædatione. Et dimiserunt nos jam levatos omni onere in proximum pratum, ut ibi pascere soluti. Neque

1 Guelf. D. circa med. f. Oud.—2 Scripta lectio, calerent. Colvius.—3 To familiares male abest a Pal. Lib. ix. 'Ad quempiam sibi divertit familiarem.' Elmenh.—4 Flor. et Ed. Vicent. primos. Oud.—5 Bas. pr. sono prol. Id.—6 Q. as. eadem. Al. q. ut asino. Colv.—7 Perstabant Ald. Roald. Aldus, præstant. Elmenh. Et Junt. pr. Oud.—8 Melius quod in Ms. est: eorum quoddam Sciopp. in Symb.—9 Eadem, parti. Colvius. Coll. Voss. quid. In Paræano mire, q. e. latrocinio principes. Oud.—1 Vulgata scriptura, levatos. Supra lib. i. 'Simul jugi, quod insurgimus, asperitudinem fabularum lepida jucunditas levigabit.' Colv. Levatos. Fux. levigatos. Roaldus. Levigatos. Rom. Bert. et Aldus, levatos, male. Lib. i. 'F. l. j. levigabit.' Elmenh.—2 Par.

NOTÆ

^a *Diem ferme, &c.*] Totus fere hic ceptis illis, quæ de Psyche habentur liber ex Luciano descriptus est, ex- sub finem.

tui^a tradidere: nec me cum asino vel equo meo^b compascuus cœtus^c attinere potuit, adhuc insolitum alioquin^d prandere fœnum. Sed plane pone stabulum prospectum hortulum jam fame perditus fidenter invado: et, quamvis crudis oleribus, affatim tamen ventrem saginô. Deosque comprecatus^e omnes, cuncta prospectabam loca, sicubi forte conterminis in hortulis^f candens^g reperirem rosarium. Nam^h et ipsa solitudo jam mihi bonam fiduciam tribuebat, si devius et frutetis absconditus, sumto remedio, de jumentum quadrupedis incurvo gradu rursum erectus,ⁱ in

societas pascendi potuit me detinere cum asino, vel cum equo meo, quippe qui nondum assueveram vesci fœno. Sed, cum jam emorerer fame, audacter irrumpo in hortulum quem videram post equile: et copiose impleo alvum meam oleribus tametsi incoctis. Et, invocatis omnibus Diis, inspiciebam loca singula, nuncubi forte offenderem aliquod rosetum micans in hortis vicinis. Ipsa enim solitudo jam mihi dabat spem non levem, si, semotus a via et abditus arbutis, assumpto medicamine erigerer in pedes nemine vidente, denuo reformatus in rectum hominem ex gressu prono

pascui. Oud.—3 Reg. Fux. modo. Id.—4 Quidam e vulgatis, locus. Coniiciebam, cibus. Siquidem Lucianus: Καὶ τοῖς κτήρεσιν ἡμῶν παρέβαλον κριθῖδα. καὶ οἱ μὲν ἡλόσταν. ὅγῳ δὲ ἐτελεύτων μὲν κακῶς. ἀλλ', ἐπειδὴ οὐ πώποτε κριθῖδα ἡμῶς ἡσπάρκεον, κ. τ. λ. Colv. Malim cum Bertino, hortus. Sciopp. in Symb. et lib. III. Susp. cap. 22. Bert. hortus. Vulgo: cibus. Vide Grat. Susp. lib. I. cap. I. Elmenh.—5 Non est alioquin in Bertino, Elmenh. Neque in Oxon. sed male. pag. 64. 'Sapienter alioquin.' Vide me ad lib. II. pag. 20. 'Anxius alioquin:' ubi et a Bertino exulabat. Non bene etiam Edd. Colv. Vulc. Wow. alioqui. Vide ad Suet. Tib. cap. 70. Oud.—6 D'Orv. precatu, sine voce omnes vel omnis, ut est in Edd. Vic. Junt. pr. Ald. Id.—7 In locis. Scriptus liber, in hortulis. Colvius. B. M. in hortulis. Putean. Immo Ms. Lips. dat locis: uti pro altero Colvius supposuit, eumque seqq. Bas. tert. et Vulc. negliger. Ortulis Pal. et Mss. reliqui, quod restitui. Oud.—8 Nam desideratur in Ed. Bas. pr. Copula prave non conspicitur in Ed. Flor. et a D'Orvill. male abest ipsa. Id.—9 Refectus. Malim legere: r. rectus, vel sic: r. erectus. Ovidius t. Metamorph. 'Os homini sublime dedit, cœlumque tueri Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.' Cur antem soli homini Deus statum sublimem tribuerit, et erectum, ceteris animalibus depressum, corpore toto

NOTÆ

^b *Compascuus cœtus*] Alii legunt, *hortus*: alii reponunt, *locus*: alii, *cibus*, et intelligunt commune pascuum, in quo cuivis licet pecora pascere: quod non abnuo. Sed nihil mutare necesse est. 'Compascuus cœtus' hic est, cœtus compascens: nempe ille alter asinus, et equus Apuleii, atque alia fortasse jumenta, quæ in illo

communi pascuo simul pascebantur; quorum societate (cujus tamen magna sæpe illecebra est) non potuit novus noster Asinus ad pascendum retineri.

^c *Candens reperirem rosarium*] 'Candens' non, albicans, tantum significat, sed etiam, igneo calore micans. Sic ferrum 'candens' dicitur, quod

hominem inspectante¹ nullo resurgerem. Ergo igitur,⁴ cum in² isto cogitationis salo fluctuarem,³ aliquanto longius video frondosi nemoris convallem umbrosam;^f [64] cujus⁴ inter varias herbulas et lætissima vireta,⁵ fulgentium rosarum minius color⁶ renidebat.⁶ Jamque, apud mea

asini quadrupedis. Cum igitur jactarer æstu hujus cogitationis, conspicio paulo longius vallem obumbratam foliosa sylula; inter cujus varias plantas et amariissima viridaria color rubicundus nitentium rosarum refulgebat. Jamque apud meum

in humum projecto, eleganter et acute disputat Lactantius Firmianus lib. de Opificio Dei cap. 8. *Stewech. Erectus* Bas. 1. Beroaldi et Rom. *refectus*. Colvius. Venet. *refectus*. Elmenh.—1 Oxon. *respectante*. Oud.—2 Abest in ab Oxon. *Id.*—3 Bertin. Inverso ordine legit: c. i. t. *fluctuationis s. cogitare*. Elmenh. Ineptissime. Vide hic Pric. et Comm. ad Virg. *Æn.* iv. 564. 'Irarum fluctuat æstu' et ad lib. ix. p. 189. 'Miroque mentis salo et cogitationum dissensione:' ut et ad l. x. p. 213. Comment. ad Sil. lib. ix. 527. ad Sueton. Claud. c. 4. 'Ne semper fluctuemur.' Oud.—4 Eleganter, et, ut opinor, vere in D'Orvill. Cod. legitur *cui*. Vide ad lib. ii. p. 26. Drakenb. Indic. Liv. v. 'Dativus.' *Id.*—5 Aldus, *latissima*. Male. Flor. et Rom. *virecta*. Elmenh. *Latissima* quoque in Edd. Junt. e crebra corruptione. Oud.—6 *Niveus c. renidebat*. Vulgares, *mineus*, seu *minius color renidebat*. Scriptam lectionem veram facit, quod præcessit: 'Sicubi forte conterminis in locis candens reperirem rosarium.' *Colo. Niveus nitor renidebat*. Attento lectori suspectum habeatur, necessum est. De his siquidem iisdem rosis sic mox loquitur: 'Hæ arbores in lauri faciem proluxe foliatæ pariunt in modum floris inodori porrectos caliculos modice puniceantes.' Si puniceantes, ergo non erant nivæ: quare scribatur mea auctoritate, quam nulla deinde defugiam, *minius nitor renidebat*. Et quæso, parce, quisquis es. Nam scriptam lectionem non confirmat, quod præcessit: 'Deosque comprecatus omnes, cuncta prospectabam loca; sicubi forte conterminis in locis candens reperirem rosarium:' quoniam et carbones dicuntur candentes; cum tamen non eis color albus. Quin noster Lucius audiatur, patrocinans meæ sententiæ, l. ix. 'Demonstrat ei novitate nimia candentes solidos aureos:' quo quid

NOTÆ

est ignitum.

⁴ *Ergo igitur*] Abundat alterum, quod sæpe apud hunc Auctorem reperias.

³ *Cum in isto cogitationis salo fluctuarem*] Simili metaphora in De Deo Socratis dixit: 'Motu cordis et salo mentis ad omnes cogitationum æstus fluctuare.'

^f *Convallem umbrosam*] Festus: 'Convallis est planities ex omni parte comprehensa montibus, collibusve. Vallis duobus lateribus inclusa planities.' Verti tamen 'vallem;' magis

respicens ad vulgatum usum, quo hæ duæ voces promiscue usurpantur, quam ad strictam earum significationem.

⁶ *Minius [Mineus] color*] Reponunt quidam *niveus*. Nihil mutandum. *Mineus color*, est color minii; dicitur et *minius*; utrumque, a minio, quod est pretiosissima rubrica, Græcis *μῖνρος*. Eruitur ex fodinis. Hujus præparationem vide apud Plin. lib. xxxiii. cap. 7. et Vitruvium lib. vii. capp. 8. et 9.

non usquequaque ferina præcordia, Veneris et Gratiarum
lucum⁷ illum arbitrabar: cujus inter opaca secreta floris
genialis¹ regius³ nitor relucebat. Tunc, invocato hilario
atque prospero Evento,¹ cursu me concito⁹ proripio,¹ ut²
hercule ipse sentirem non asinum me, verum etiam equum
curulem¹ nimia³ velocitate reffectum. Sed agilis atque
præclarus ille conatus Fortunæ meæ scævitatē⁴ ante-
ire⁵ non potuit. Jam enim loco proximus,⁶ non illas

*pectus, non omni ex parte brutum, putabam nemus illud esse sacrum Veneri et Gra-
titiis: inter cujus umbrosos recessus regalis splendor floris jucundi refulgeret. Tunc,
invocato lato ac secundo Evento, concitio me in pedes velocissimo cursu, adeo ut
ipse putarem me non esse asinum, sed etiam mutatum esse nimia festinatione in
equum perniciosissimum. Sed ille alacer atque egregius nixus nequivit prævenire
malignitatem mei fati. Cum enim accessissem ad illum locum, non video rosas illas*

~~~~~  
velit, patet ex adjunctis: 'Exhorrui Mirmex inauditum facinus, et oclnsia  
auribus effugit protinus: nec auri tamen splendor flammeus oculis ipsius  
exire potuit.' Ergo 'splendor flammeus,' idem quod 'candens,' idem quod  
hoc loco minius. Gruterus. *Mineus color.* Ita Rom. Ald. et Venet.  
Flor. et Vulc. *niveus color.* Vide Grut. Suspici. lib. vii. cap. 2.  
*Elmenh.*—7 In Flor. uno est, *Veneri etiam gratum* l. Elmenhoratius. Edd.  
Ber. Bas. pr. locum de more. *Oud.*—8 An ob puniceum colorem regalibus  
vestibus proprium? Non displicet mihi *egregius*, quod et subodoratus est  
Heinsius. *Id.*—9 Bertin. *perconcito.* Modius malebat, *percito.* Sciopp. in  
*Symb. Elmenh.* Placuit decompositum Scioppio in Sup. lib. iii. 22. et viro  
docto in Misc. Observ. vol. ii. p. 392. ut per angeat significationem. Mihi  
potius natum videtur ex varia lectione *percito.* Quod aspissime usu venit.  
'Concito gradu' frequens est Appuleio, ut aliis. Vide Indicem. *Oud.*—  
1 Guelf. Pal. et Ed. Vic. *proprio*, vel *proprio*. Correxerit hinc Beroaldus. *Id.*  
—2 Reg. Fux. et. *Id.*—3 D'Orv. *mea*. Prave. 'Nimius' sexcenties Appu-  
leio nihil notat nisi, quam maximus, ut videbimus ad lib. v. p. 102. In  
Guelf. Palat. ni *felicitate*. *Id.*—4 *Scævitate*. Ms. *severitate*. Emendabam,  
*scævitate*. Colvius. *Scæviti*. Flor. F. *me scævitate*. Elmenh. De more *sa-  
vitate* Oxon. et alii cum Edd. ante Colv. Sed *severitate* habent quoque  
Reg. Fux. et D'Orv. At Beroaldus in Notis jam *scævitate*, ut est et in Pi-  
thæano, et aliis. *Oud.*—5 Idem liber cum Aldo, *anterire*. Colv.—6 *Pricæus*  
mallet *proximus*, ut sæpe quidem apud Nostrum, sed non ei id perpetuum.

## NOTÆ

<sup>7</sup> *Veneris et Gratiarum lucum*] Rosa  
enim Veneri sacra est.

<sup>1</sup> *Floris genialis*] Rosæ, quæ flos est  
Veneris et amatorius.

<sup>2</sup> *Hilario atque prospero Evento*] Bo-  
num Eventum fecere Deum antiqui,  
quem invocabant, ut ea sibi prospere  
evenirent, quæ suscepissent. Hujus,  
sicut et Bonæ Fortunæ, simulacrum

in Capitolio fuisse Praxitelis manu  
refert Plinius, lib. xxxv. cap. 6.  
Hic unus est ex duodecim Diis Con-  
sentibus, a quorum invocatione M.  
Varro libros suos de Agricultura au-  
spicatur.

<sup>1</sup> *Equum curulem*] Pernicem; qua-  
les, qui in certamine curuli in Circo  
cursus trahebant.

rosas teneras et amœnas, madidas divini roris<sup>7</sup> et nectaris, quas rubi felices et beatæ spinæ<sup>8</sup> generant, ac<sup>1</sup> ne convallē quidem usquam,<sup>9</sup> nisi tantum ripæ fluvialis marginē densis arboribus septam video. Hæ<sup>1</sup> arbores, in lauri faciem proluxe foliatæ, pariunt in modum floris odori<sup>2</sup> porrectos caliculos modice puni-  
cantes: quos equidem fragrantē, minime rurestri vocabulo<sup>3</sup> vulgus indoctum

*recentes et gratas, stillantes rore divino et ambrosia, quas fortunati dumī et spinæ felices procreant; ac ne vallem quidem usquam conspicio, nisi solum oram fluminē ripæ munitam crebris arboribus. Hæ arbores habent folia oblonga instar lauri, et procreant caliculos in morem floris odore carentis protensos et subrubros: quos tamen olentes plebs imperita vocat rosas laureas, nomine nequaquam rusticano, et*

~~~~~

Nam lib. i. pag. 20. et h. l. p. seq. 'Morti proximus.' Oud.—7 Vulgo, m. divinis guttis roris. Colvius. Rom. et Venet. divinis guttis. Elmenh.—8 Rubi felices, beatæ sp. Facile mutaverimus: rubi felices beatæ sp. Sed non id pectori placitum meo. Suspicio potius, beatæ spinæ, additamentum esse subtilis exscriptoris, qui interpretari voluerit, quidnam essent rubi felices. Ergo, exculcentur male inculcata. Grut. Susp. lib. vii. 4. Beatæ spinæ. Recte hæc verba Gruterus inducit. Elmenh. Rectius tacite edidit Elmenhorst. cum seqq. et b. sp. Scilicet auctoritate Codd. Florent. quibus accedunt D'Orvill. Par. Quare copulam retinui. Possent tamen et per appositionem capi, ut initio lib. i. 'Hymettos Attica, &c. glebæ felices.' Oud.—† Fux. Guelf. Edd. Vicent. Junt. Ald. Colv. Vulc. Wow. at. Id.—9 Usque jam. Scriptum in veteri libro, usq. Lego, usquam. Colvius. Usquam. Vulgo, usque jam. Elmenh. Usquam lego. Brant. Usquam in Mss. O. et jam in Ed. Junt. post. quod bene secuti sunt Scriv. Pric. &c. Pro nisi in Bert. ubi. Oud.—1 Venetus, Hæc. Archaismus. Hæc pro hæ. Sic semper Plautus. Curculione: 'Nam illæce catapultæ ad me crebro commeant.' Mostellaria: 'Madent in corde parietes: periēre hæc oppido ædes.' Persa: 'Quid istæc narrant? To. Percunctare ex ipsis.' Repone ex veteribus editionibus Menæchmis: 'Ita istæc solent, quæ viros subservire Sibi postulant, dote fretæ, feroces.' et Rudente: 'Sed hæc pauperes sunt inopesque puellæ.' Notat hoc idem alibi ad Terentium Donatus. Colv. Vide me ad Cæsarem multis locis. Edd. qdd. Hæc. In Mss. nonnullis Hec. Oud.—2 Inodori. Ms. odori. In eodem, fragrantia. Colvius. Fux. odori. Roaldus. Flor. f. odori. Videtur in modum abundare. Elmenh. Vide mox. Oud.—3 Vitiosa in his est interpunctio. Alia facies surget et inopina sententia, si quis meo consilio distinxerit: quos equidem, fragrantis minime, rurestri v. vulg. ind. &c. Certe

NOTÆ

^m In modum floris od. [inodori] Non omnino sanus videtur hic locus. Tolendum t̄d in modum quidam existimant: at repugnat, quod mox subiungitur, 'quos equidem fragrantē.' Iis libenter accederem, si quid in his postremis verbis liceret immutare, et, loco equidem, substituere nequicquam. Fieret enim: pariunt floris

inodori porrectos caliculos modice puni-
cantes, quos nequicquam fragrantē, &c. plano et idoneo sensu. Hæ enim rosæ lauræ aut nihil, aut certe parum habent odoris, idque minime gratum. Sed nihil ausus meo Marte hic immutare; satis habui acriptam lectionem in interpretatione, ut potui, exprimere, et meam hic indicare

rosas laureas ⁴ appellant; ⁵ quarumque cuncto pecori cibis letalis est. ⁶ Talibus fatis ⁷ implicitis, etiam ipsam ⁸ Salutem recusans, sponte illud venenum rosarium sumere ⁹ gestiebam. Sed, dum cunctanter accedo decerpere, ⁸ juvenis quidam, ut mihi videbatur, hortulanus, ⁹ cujus omnia prorsus olera vastaveram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens ¹ decurrit; arreptumque ² me totum ³ plagis obtundit adusque vitæ ipsius periculum: nisi tandem sapienter alioquin ⁴ ipse mihi tulisset auxilium. Nam lumbis elevatis in altum, pedum posteriorum ⁵ calcibus jactatis in eum crebriter, jam mulcato graviter atque jacente contra proclive [65] montis ⁶ attigui fuga me liberavi. Sed

quarum esus est mortifer pecoribus omnibus. Ego impeditus hujusmodi angustiis fortuna, respiciens etiam vitam ipsam, cupiebam ultro comedere illas rosas venenatas. Sed interim, dum lente accedo capturus ex ipsis, quidam adolescens, olitor, ut mihi videbatur, cujus omnia olera plane diripueram, animadversa tam gravi jactura, accurrit furibundus cum crasso fuste; meque apprehensum totum contudit ictibus, adeo ut essem in discrimine ipsius vitæ: nisi egomet aliunde mihi prudenter subvenissem. Lumbis enim elatis in sublime, impactis sæpius in eum calcibus posteriorum pedum, ipsoque pessime affecto et prostrato contra clivum proximi montis,

inodorus fuisse hos flores, vel quæ proxime præcedunt evincant. *Grut. d. l. —4* In Florent. scribitur, *r. laureas lani*: al. *jani*. Oud.—5 Idem Ms. *factis*. Colvius. D'Orv. *implicito*. Oud.—6 Lips. Coll. Edd. Junt. Ald. *et ipsam*. F. *et jam ipsa*. Id.—7 Pith. *summe*. Id.—8 Diceretur hoc, ut 'eo visere,' et similia. Sed vir doctus margini Ed. Colv. allevit: *Id. derepente juv.* Id.—9 D'Orv. *ortolanus*. Idem.—1. Ed. Bas. pr. *jurans*. Fux. *furiens*. Idem.—2 *Adr. Rursus* Pith. Edd. ad Bas. pr. usque male, *abreptumque*, al. *arr.* Vide ad l. III. pag. 53. Id.—3 *Totum* perperam desideratur in Ms. D'Orvill. lib. VII. pag. 145. 'Totum me compilabat:' et sæpiissime. Id.—4 *Alioquin* deest Bertin. Vide ad pag. 62. Id.—5 *Posterioribus*. Suntne ergo pedum et priorum calces? *Lege posteriorum* cum membranis D'Orvillianis. Lib. VI. p. 127. 'Incussis in eam posteriorum pedum calcibus.' Id.—6 Manuscr. Fulv. *mulcatum g. a. jacentem contra proclivium m. Sciopp.* in Symb. Wow. Bert. *multa-*

NOTÆ

conjecturam.

⁴ *Rosas laureas appellant*] Arborem hanc ἀγλαὴ δάφνην appellat hic Lucianus. Rhododendron et Rhododaphnen et Nerium Plinius.

⁵ *Quarumque cuncto pecori cibis letalis est*] Idem habet Lucianus: Καὶ τοῦτο ἐν τούτῳ παντὶ καὶ ἱππῳ. Pesissimus hic est cibis asino omni et equo. Idem Plin. lib. XXIV. cap. 11.

'Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit Latinum: Rhododaphnen vocant, aut Nerium. Mirum folia ejus quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes præsidium, ruta addita e vino pota. Pecus etiam, et capræ, si aquam biberint, in qua folia ea maderint, mori dicuntur.'

illico mulier quæpiam, uxor ejus scilicet, simul eum prostratum et semianimem ex edito⁷ despexit, ululabili⁸ cum plangore ad eum statim⁹ prosilit, ut sui¹ videlicet miseratione mihi præsens crearet² exitium. Cuncti enim pagani, fletibus ejus exciti, statim conclamant canes, atque ad me laniandum rabie perciti ferrent impetum,³ passim cohortantur.⁴ Tunc igitur procul dubio jam morti proximus, cum viderem canes et modo magnos, et numero⁵ multos, et ursis ac leonibus ad compugnandum⁶ idoneos, in me⁷ convocatos exasperari; e re nata⁸ capto consilio, fugam desino,⁹ ac me retrorsus celeri gradu rursus¹ in stabulum, quo deverteramus,² recipio. At illi,³ canibus jam ægre⁴ cohibitis, arreptum me, loro quam valido ad ansulam⁵

proripui me fugiendo. Sed statim quædam mulier, conjux nempe illius, ubi e tumulto conspicata est eum jacentem et semimortuum, provolat repente ad ipsum cum planctu et ululatu, ut nempe misericordia sui accerseret mihi perniciem inevitabilem. Omnes enim rustici, vocati ejulatibus illius, illico clamoribus cientes canes suos, et undique incitant, ut acti furore irruerent ad me discerpendum. Ego igitur jam tunc plane proximus leto, cum cernerem canes statura prægrandes, et numero plurimos, et pares committenda pugna cum ursis ac leonibus, congregatos irritari adversus me; sumto ex tempore consilio, facio finem fugiendi, iterumque retro redeo veloci gressu ad illud idem diversorium, in quod nos receperamus. Verum illi jam difficulter repressis canibus suis apprehendunt me, et alligatum firmissima cor-

tum g. a. jacentem circa p. Elmenh.—7 D'Orv. edicto. Oud.—8 Ejulabili. Vulgati, ululabili. Colvius. Ulul. Vulgati, ejul. Elmenh.—9 Reg. Fux. statim ad eum. Guelf. prosiluit. Oud.—1 Pal. seni. Id.—2 In D'Orvill. crearetur. Nec male. Id.—3 Ms. atque ad me lan. r. p. ferre impetum. Scribo: atque ad me lan. r. percitos ferre imp. passim cohortantur. Colvius. Fux. atque ad me lan. Roald.—4 Fux. coartantur, non tam bene. Roald. Item Oxon. et D'Orv. Oud.—5 Canes modo magnos, et numero multos. Deleo punctum, adverbii indicem, a mala manu Typographi affectum. Grut. Susp. vii. 4. Ms. modo et magnos et n. m. Sciopp. in Symb. Immo et modo m. ut est in Ms. Florent. Bertin. Pith. Fux. Guelf. Pal. Oxon. D'Orv. Edd. Junt. post. Wow. &c. Ab Edd. reliquis abest primum et. De hoc polysyndeto dictum jam sæpius, quod innumeris locis restitui. Vide Ind. Not. Lucian. hic πολλοί τε καὶ μέγιστοι. Oud.—6 Ad comp. Idem liber solummodo, comp. Colvius.—7 In me absunt a D'Orvill. Cod. Oud.—8 Idem, tanta. E re nata Apuleii genuinam locutionem quis, me tacente, non animadvertat? Colv. Vide Pric. et Elmenh. Ind. Tanta nihilominus est in Pal. quoque, Guelf. D'Orv. et Oxon. a m. pr. In Pith. Edd. Vic. Ber. Col. Bas. pr. ex re n. Vide ad l. ix. p. 180. Oud.—9 Pal. et Flor. destino. Male. Elmenh.—1 Edd. aliquot Vett. rursum, quia præcessit retrorsus, pro quo in Pith. recursus. Oud.—2 Vulgati, deverteram. Colv. Male Edd. novitim, dicerteramus. Ante Colvium deverteram est in omnibus contra Masos, sed deverteramus scribendum, ut supra sæpiissime. Vide ad l. i. p. 12. Oud.—3 Oxon. ulli. Idem.—4 Flor. et Rom. e re. Elmenh.—5 Loro me [Q. ?] ad ans. dest. Fux. insulam. Roald. Sic et Palat. Sed ansula est stipes vel stipitis annulus in stabulo, in quod redierat asinus Lucius ultro.

quandam destinatum, rursum cædendo ⁶ confecissent profecto : nisi dolore plagarum alvus arctata, crudisque illis ⁷ oleribus abundans, et lubrico ⁸ fluxu saucia, fimo fistulatum ⁹ excusso, quosdam extremi liquoris aspergine, alios putore nidoris foetidi ¹ a meis jam quassis ¹ scapulis abegisset. Nec mora, cum jam in meridiem prono ² jubare rursum nos ac ³ præcipue me longe gravius onustum producunt illi latrones stabulo. Jamque confecta bona parte itineris, et viæ spatio defectus, et sarcinæ pondere depressus, ictibusque fustium fatigatus, atque etiam ⁴ ungulis extritis jam claudus et titubans, rivulum quendam serpentis leniter aquæ propter ⁵ insistens, subtilem occasionem feliciter nactus, cogitabam totum memet flexis scite ⁶ cruribus pronom abjicere ; ⁷ certus atque obstinatus, nullis verberibus ad egrediendum ⁸ exsurgere : immo [66] etiam ⁹

rigia ad quendam annulum rursus verberantes interfecissent procul dubio ; nisi venter meus compressus dolore ictuum, et repletus illis crudia oleribus, et ager lubrico profusio, stercore ejectione tanquam per tubum, removisset aliquos aspergine liquoris teterrimi a meis humeris jam fractis, alios vero foetore putidi odoris. Et, sole jam inclinato a meridie, continuo illi prædones iterum educunt nos ex illo diversorio graviter oneratos, neque præsertim multo gravius. Jamque peracta bona parte viæ ego et exhaustus longitudine itineris, et oppressus gravitate onerum, et lassatus percussione baculorum, atque etiam attritis ungulis jam claudicans et vacillans, cum incederem juxta quendam rivulum aquæ fluentis placide et sinuose, reperta opportune egregia occasione, meditabar me totum prostrernere in ventrem flexis solerter cruribus ; pertinaciter statuens animo, non consurgere ob quasvis plagas

~~~~~

Vide Lucian. *Oud.*—6 *Fux. credo.* Idem.—7 *Illis deest* Mss. Pal. Oxon. Quelf. *Idem.*—8 *Lubric.* Ms. Al. *lubrio.* Colvius. *Flexu saucia:* Ms. *satia.* Sciopp. in *Symb.* *Lubrio* *Fux.* Oxon. a m. pr. *luxu.* Omnes inepte. *Oud.*—9 Pal. *fistulam.* Idem.—1 Oxon. *quassatis.* Id.—2 Id est, devexo, ut Cicero loquitur. Bert. *pleno.* Propert. ‘Me mediæ noctes, me sidera plena jacentem, Frigidaque Eo me dolet aura gelu.’ Quamquam et istic Scaliger ex Ms. suo prona legendum contendit. *Sciopp. in Symb. et Susp. Lect.* III. 22. —3 *Et.* Idem Ms. ac. Colv. *Ac* reposui fide Mss. Pith. *Fux.* Oxon. D’Orv. Ed. Junt. post. In reliquis *et.* *Oud.*—*Atque etiam.* In D’Orvill. et modo. *Id.*—5 Sic Palat. Vulgo, *prope.* Elmenh.—6 D’Orv. *sistere.* *Oud.*—7 Ed. Junt. post. *abiere,* pro *abicere,* ut in *Fux.* et aliis. *Obicere* Pith. *Id.*—8 Plerique cusi, *ingred.* Ms. *ingradiundum.* Colvius. *Fux.* *ad ingradiendum.* Optime. *Roald.* Lege ex Pal. *ingrediendum.* Wow. *Ingrediendum.* Flor. *ingradiendum.*

NOTÆ

¶ *Nidoris foetidi*] Quamvis ‘nidor’ tamen sumitur pro quovis odore : ut stricto significato sit odor ciborum hic, stercoris. coctorum, aut astrinæ foetor, latius

paratus non fusti¹ tantum, sed machæra² perfossus⁴ occumbere. Rebar enim jam me prorsus exanimatum ac debilem mereri causariam missionem: ³ certe latrones partim impatientia moræ, partim studio festinatæ⁴ fugæ, dorsi mei sarcinam duobus ceteris jumentis distributuros, meque in altioris⁵ vindictæ vicem, lupis et vulturiis⁶ prædam relicturos. Sed tam bellum⁷ consilium meum præ-

ad exeuendum inde; quinimmo paratus etiam non baculo modo, sed etiam gladio cadi, et mortem oppetere. Existimabam enim me jam penitus anhelantem, et fractum lassitudine, dignum esse, qui dimitteret nomine labefacta valetudinis; aut saltem prædones partituros inter duo reliqua jumenta onus quod portabam tergo, tum quod non possent ferre retardationem, tum quod cuperent fugere celerius; meque pro maxima ultione relicturos pabulum lupis et vulturibus. Verum fortuna

Al. egrediendum. Elmenh.—9 Etiam non agnoscit D'Orvill. Oud.—1 Oxon. male, fuste. Id.—2 Percussus. Fux. perfossus. Roaldus. Perfossus. Vulgo, percussus. Elmenh.—3 Retinui hic Beroaldinam lectionem, quamvis vetus liber haberet, *mortis succumbere*, pro *mer. caus. miss.* ut etiam in antiquo Bononiensi exemplari scripto esse testatus fuit in Annotat. B. Pius. Colb. *Mereri causæ remissionem*. Fux. *mortis succumbere*. At Beroaldus legit, *causariam missionem*, quod est etiam in libro Aldi. Roald. Rom. et Venet. *causæ remissionem*, male. Vide Indicem. Elmenh.—4 Fux. *destinata*. Roaldus. Cod. Fulv. *destinata*: quod minime rejiciendum. Wower. Manuscr. *destinata*. Sciopp. in Symb.—5 Forte: *meque majoris*. Immo nihil forte mutandum ob locum lib. ix. pag. 160. 'Mulier contumelia illa, quamvis justa, tamen altius commota atque exasperata.' Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. iii. 22.—6 Vulg. *vulturibus*. Etiam l. vi. 'Protinus eum, vulturiis gratissimum pabulum, præcipitabo:' et lib. x. 'Velut monstrum ostentumque me obtruncatam vulturiis opimum pabulum redderent.' Livius lib. xxvii. 'Vulturium frequenti foro in tabernam devolasse,' restituente doctissimo Lipsio. Colb.—7 B. t. *velox*. Putean. Mutationis ansam ostendit nobis scriptura Codd. D'Orvill. Guelf. T. *vellum*, v pro b, ut sexcenties. Oud.—8 Bert.

NOTE

¹ *Machæra*] Nomen Græcum est: μάχαρη, sive etiam μάχαρος, ensis: quo tamen Latini Scriptores, et idonei quidem, passim utuntur.

² *Mereri causariam missionem*] Facete alludit Asinus noster ad militiæ morem, in qua triplex erat missio, ut patet ex Jurisconsultis ff. de re militari, et de his, qui notantur infamia. Nempe honesta, causaria, et ignominiosa: honesta, quæ militiæ tempore impleto datur: causaria, cum quis vitio animi vel corporis re-

nuntiatur minus idoneus militiæ: ignominiosa, cum quis propter delictum sacramento solvitur. Quartam addit Lips. lib. v. de Milit. Roman. Dialog. 19. nempe gratiosam, quæ per gratiam aut ambitum ab Imperatoribus impetrabatur; quam tamen cognita causa Censores sæpe rescindebant. Hinc, quorum valetudo infirma esset, causarii dicti videntur, eo quod causam haberent, ob quam a publicis muneribus essent immunes.

vertit⁸ sors deterrima. Namque ille⁹ alius asinus, divinato et antecapto meo cogitatu,¹ statim ementita² lassitudine, cum rebus totis offunditur:³ jacensque in mortuum⁴ non fustibus, non stimulis, ac ne cauda quidem⁵ et auribus cruribusque⁶ undiqueversum elevatis tentavit⁷ exsurgere; quoad⁸ tandem postumæ spei¹ fatigati, secumque collocuti, ne tamdiu⁹ mortuo, immo vero¹ lapideo asino servientes, fugam morarentur, sarcinis ejus mihi equoque distributis, destricto² gladio poplites ejus totos³ amputant. Ac, paululum a via retractum,⁴ per altissimum præceps in vallem proximam⁵ etiamnunc⁶ spirantem præcipi-

passima prævenit cogitationem adeo præclaram. Ille enim alter asinus hariolatus meum consilium, et illud præoccupans simulata repente lassitudine, procumbit cum omnibus, quas gestabat; stratusque instar mortui, neque ictibus baculorum, neque punctionibus, ac ne cauda quidem et auribus cruribusque sublati in omnes partes conatus est se erigere; donec tandem defessi spei tardioris, et collocuti inter se, ne tardarent suam fugam, tamdiu restantes propter illum asinum mortuum, immo vero saxum, partiti ejus sarcinas inter me et equum, poplites illius nudato ense abscindunt penitus, ipsumque paululum semotum a via deturbant, adhuc viventem, per

~~~~~

prævenit. Al. *pervertit*: male. *Elmenh.*—9 D'Orv. et ille. Oxon. caret τῷ *asinus*. Oud.—1 *Palat. non capto mo e.* Id.—2 *Ms. mentita.* Ald. Ven. Rom. *sementita.* Colv. *Pal. mentita.* Fl. et Bert. *se mentita l. Elm.*—3 *Effunditur.* Ms. cum aliquot aliis, *off.* Quod repono. *Colv.* Bert. *se c. r. t. effundit.* Elm.—4 *Vulgo, jacensque in modum mortui.* Loquendi hoc genus notavi et enodavi supra ad lib. II. *Colv.* Bert. Rom. et Ald. j. *in modum mortui.* Vide Colvium. *Elmenh.*—5 *Quidem abest a Ms. Colv.* Item a Regio, Fux, Guelf. Oxon. D'Orvill. Recte quidcirco voculam istam uncis inclusit Scriverius. 'Ne' pro, ne quidem, Nostro est frequens. Confer notata ad lib. I. pag. 17. 'Ac ne sufficientem suppellectilem.' Oud.—6 *Copulam non agnoscit D'Orvill.* Id.—7 Oxon. *tentatum.* Id.—8 D'Orv. *quod ad.* Pith. quo. Ceterum inepte in Edd. aliquot Vett. et Ber. est *postumæ.* Vel hoc exemplo patet *postumæ spei* s, posterius, scribendum esse; ut viri docti monuerunt dudum. Id.—9 B. *tam imo.* Putean.—1 D'Orvill. caret τῷ *vero.* Oud.—2 Sic leg. non *dist.* Vide ad lib. III. pag. 45. 'Mucrone destricto.' Id.—3 *Scriptus liber et Venetus, totas.* Colv.—4 *Fux. retentum.* Roald.—5 *Flor. proximum.* Id.—6 *Etiam nunc sp.* Sic Mss. et Edd. Vett. usque ad Vulcan. non *etiam-*

NOTE

¹ *Ac ne cauda quidem, &c.*] Quo modo sublevari delapsa jumenta solent. Lib. VII. 'Cum deberet egregius agaso manum porrigere, capistro suspendere, cauda sublevare,' &c.

² *Postumæ [posthumæ] spei, &c.*] 'Posthumus,' ut jam monui lib. I.

est, mortuo atque humato patre natus. Hinc 'postuma spes' facete dicitur spes tardior, cujus effectus nonnisi post mortem sit consequendus. Observa 'spei fatigati,' ut 'lassus animi,' et similia.

tant. Tunc ego miseri commilitonis mei ⁷ fortunam cogitans, statui jam, dolis abjectis ⁸ et fraudibus, asinum me bonæ frugi dominis exhibere. Nam et secum eos ⁹ animadverteram colloquentes, quod in proximo ¹ nobis esset habenda ² mansio, et totius viæ ³ finis quieta; eorumque ⁴ esset sedes illa et habitatio. Clementi denique transmisso clivulo, pervenimus ad locum destinatum. Ubi rebus totis exsolutis, ⁵ atque intus conditis, jam pondere liberatus, lassitudinem, vice lavacri, pulveris volutibus digerebam. ⁶ Res ac tempus ipsum locorum et speluncæ ⁷ illius, quam latrones inhabitabant, [67] descriptionem exponere flagitat. ⁸ Nam et meum simul peri-

præcipitium maxime arduum in proximam vallem. Ego tum reputans sortem mei infelicis comitis decrevi jam præstare me asinum probum meis dominis, depositis versutiis et fullaciis. Audieram enim illos inter se dicentes nobis fore remanendum haud procul, et totum iter finiendum: quia ibi erat eorum mansio et domicilium. Leni demum clivulo superato, assecuti sumus locum destinatum. Ubi solutis omnibus sarcinis, et delatis intro, ego jam solutus onere discutebam lassitudinem volutando me in pulvere loco balnei. Res atque ipsa occasio postulavit ut hic exhibeam descriptionem locorum, et cavernæ illius, in qua prædones manebant. Eadem enim

.....

num. Vide ad lib. i. pag. 12. Desunt hæc in Palat. Par. Oxon. Id.—7 *Tò mei* non est in vulgatis. *Colo.* Neque in Pal. Pith. et Oxon. nec est necessaria vox. In Fux. *mei comm.* Oud.—8 Fux. *ejectis.* Id.—9 *Et secum eos.* Prima et ultima vocula caret Ms. D'Orv. Pro *animadverteram* in Palat. *animadvertem tam*, Guelf. *animaveretam*. Posset inseri jam. Id.—1 Ms. in proximo. Dictumne, ut 'in mentem fult' Plauto: 'in potestatem' jurisconsultis nostris, et aliis alia similiter? Sed adi Gellium. *Colo.* Ut quartus casus admitti possit, tanti tamen non est unus ille codex. Cæs. ii. B. G. cap. 25. 'In angusto.' Sed adi Drak. ad Liv. lib. iii. cap. 9. me ad Frontin. lib. ii. pag. 254. 'In remotissimo.' Oud.—2 Prave Ed. Bas. pr. *humida.* Id.—3 *Via finis.* Rom. *vita.* Elmenh. Sic corrigenda est ejus nota. Vulgo legitur inverso modo. [Omnino sic se habet: *Totius vitæ finis*] Rom. *t. vitæ finis.*] *Vita* etiam in Ed. Junt. post. operarum errore. Oud.—4 D'Orv. *que eorum.* Ms. Bert. et Edd. Elmenh. Scriv. et Flor. *quod eorum.* Sed præcedit quod: unde et hæc pendent. Pro *esset* in Bas. sec. non male *etiam.* Id.—5 *Disolutis.* Vulgares, *exolutis.* Colvius. Al. *exolutis.* Bert. *solutis.* Elmenh.—6 Alii lassitudinem ex itinere contractam lavacro levabant: ego me pulveri involvendo. Hæc mens vera, hæc scriptura vera. Vulgati quidam, *pul. voluptatibus.* *Tò lavacri* abeat a Ms. Tertullianus de Pallio: 'Lutea unctio, et pulvereæ volutatio, et arida saginatio.' *Colo.* Fux. *pulveris voluptatibus.* Al. *fert voluptatibus.* Beroaldus vero legit, *pulveris volutabris*: proprie sane. Glossæ Philoxeni, 'Volutabrum, κόλυστρα ζών.' Roald. Ms. et Ald. *voluptatibus*, male. Plin. l. xxx. c. ult. 'Pulverem, in quo se mugi volutaverit, corpori inspersum mitigare ardores amoris.' Elmenh.—7 In Mss. Pith. Fux. Palat. Oxon. D'Orv. et Ed. Junt. post. *speluncæque.* Tum *quam* exulat a Pith. In Pal. Oxon. Pith. Fux. Guelf. pr. Edd. Junt. pr. Ald. *inhabitant.* Oud.—8 *Flagitant.* Flor. *flagitat.* Elmenh.—9 *Tò etiam* non est in Ms.

clitabor ingenium : et faxo vos quoque, an mente etiam⁹ sensuque fuerim asinus, sedulo sentiat¹. Mons horridus, sylvestribusque² frondibus umbrosus, et inprimis altus fuit.³ Hujus per obliqua devexa,⁴ qua saxis asperimis, et ob id inaccessis, cingitur, convalles lacunosæ⁵ cavæque nimium,⁶ spinetis aggeratæ, et quaquaversus⁷ repositæ, naturalem tutelam præbentes ambiebant. De summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturibat, perque prona⁸ delapsus evomebat undas argenteas : jamque rivulis pluribus⁹ dispersus, ac valles illas agminibus¹⁰ stagnantibus irrigans, in modum stipati¹¹ maris,¹² vel igna-

opera et experiar vires mei ingenii, et faciam ut perspicue dignoscatis utrum fuerim asinus etiam animo et sensu. Mons fuit horrendus inumbratus foliis nemorum et valde excelsus. Per incurvos ejus clios, qua parte circumdatur scopulis confragosissimis, ideoque inviis, valles plenæ lacunis profundæque nimis, consita sentietis, et undique circumjacentes cingebant ipsum, præstantes nativum munimentum. Fons allabens ex supremo cacumine saliebat cum bullis prægrandibus, et devolutus per declivia effundebat aquas argento annulas in colorem : jamque divisus in multos rivulos, et humectans illas valles torpentis multitudinis aquarum, coercerat omnia

Colo. Abest et a Reg. Fux. Guelf. pr. Palat. D'Orv. in quo *haud mente*. Oud.—1 D'Orv. *sentietis* Ed. Vicent. *sententias*. Id.—2 Copulam non agnoscit D'Orvill. Id.—3 D'Orv. *fuerit*. Id.—4 D. q. Palat. Guelf. sec. *devexi*, q. Reg. Fux. *devexaque*, et mox *spinatis*. Id.—5 Bert. *lacunosæ*, male. *Elmenh.* Sic tamen est in Ed. Vulc. sec. At vide Becich. Ep. LXVIII. Beroald. ac me ad lib. I. p. 6. 'In quadam avia ac lacunosa convalli.' Oud.—6 *Cavæque nim.* Bertin. c. in unum. Idem.—7 *Quaquaversus*. Probe restituisse me *quaquaversus*, Parisiensis et Beroaldina editio post ostenderunt. *Stewech.* Fulvius per illud Virgilianum interpretatur : 'Penitusque repostas Massylum gentes.' Sciopp. in *Symb.*—8 Col. *qui per prona*. Rom. *quique prona*. Colvius. Sic et Pith. Cod. Vicent. Ed. Cum Colin. facit Aldus. Veget. lib. IV. 8. 'Per prona labentia.' Oud.—9 *Tò pluribus* non est in Pal. et B. *Elmenh.* Immo adest Palatino, si fides manui Gruterianæ ; at mox *illas* ibi non comparet, uti neque in Guelf. pr. neque Oxon. *Rivulus Fux.* *Dispersi* Guelf. sec. Oud.—1 *Amnibus*. Fux. *agminibus*. Agmina aquarum pulcherrime dixit, ut et Lucretius libro quinto. Agmen fluvii Marcellini libro XXIV. de Euphrate : 'Hinc pars fluminis scinditur largis aquarum agminibus.' Ser-matus libro decimo Epist. LXXVIII. de Pado : 'Conjux turbidos meatus et infidum agmen expertus es.' Et hinc Noaster libro de Mundo, 'Effundunt agmina largiora,' et 'terram aquarum agmina concipientem' dixit. *Roald.* Fulvius ex v. c. reponit : *agminibus*, id est, fluxibus. Idem nos ante emendavimus et confirmavimus Suspect. Lect. lib. III. epist. 22. quo lectorem remitto. *Sciopp. in Symb.* *Agminibus*. Vulgo, *amnibus*, male. Vide Indicem.

NOTÆ

* *Agminibus*] Sic Fulv. et Sciopp. us. Stat. Thebaid. lib. I. 'Ruit ag-
Pricæus mavult *amnibus* : frustra. mine facto Inachus.' Et Virgil.
'Agmen' est copiosus aquarum flux- 'Immensum ruit agmen aquarum.'

vi fluminis, * cuncta cohibebat. Insurgit speluncæ, qua margines montanæ desinunt,³ turris ardua, caula firma,⁴ solidis cratibus,⁵ ovili stabulatione commoda, porrectis undique lateribus. Ante fores exigui tramites,⁶ vice⁶ structi parietis, attenduntur.⁷ Ea tu, bono certe meo⁸ peri-

instar placidi maris, aut fluvii stagnantis. Ea parte, qua crepidines montis deficiunt, cavernæ inædificata est excelsa turris, munita caula ex firmis clathris, idonea habitationi ovium, lateribus protensis in omnes partes. Ante januam parvæ sepes ex ramis expanduntur, loco ædificati parietis. Ea tu possis nominare audacter,

~~~~~  
Elmenh.—2 *Sopiti*. Flor. duo, *stipati*. Elmenh.—3 *Vulgo, desint*. Ego, quemadmodum in veteri libro exaratum legi, ita emendandum ante conieceram, quo nihil facilius fuit. *Colv. Desint*. Fux. *desinunt*. Ald. recte. *Roald. Rom. desint*. Elmenh. In Ald. etiam est *desint*, ut in reliquis Edd. Vett. præter Junt. poster. Matis convenientem. *Oud.*—4 *Turris arduo caule firma*. Plerique vulgati, *turris ardua, caula firma*. *Caule*, id est, *colle*: quemadmodum scriptum antiquitus in lib. II. Georgicorum notat Servius. Sic *aula*, olla, aurichalcum, orichalcum, caudex, codex, plastrum, plostrum. Vulgata lectio non est unius assis. *Colv. Arduo caule*. Bert. et Flor. *ardua calle firmas*: male. *Elmenh.*—5 *Cod. Fulvii, exiguae trabes*. Fulvius ipse reponebat *ramices*, quod verum existimo. Vide Columellam lib. IX. (cap. 11.) *Wower*. Lege cum Fulvio et Schickrado, *e. ramices*. Elmenh.—6 *Oxon. Guelferb. uterque, vices*, *Palat. vicem*. Haud male. Sed vide ad I. I. p. 9. '*Vice Calypsonis*.' In *Oxon.* etiam et *D'Orv. stricti*. *Pith. parietes*. *Oud.*—7 *Bert. accenduntur*: male. *Elmenh.*—8 *Ms. certo modo p. Colv. In Floridis: 'Audietis me meo periculo.'* *Elmenh. Modo prave etiam Oxon. a m. pr. et D'Orvill. ante Exacubo, c. Fux. certo*. In Flor. N. 23. '*Bono periculo periculum faciam.*'

## NOTE

\* *Stipati maris*] Septi et coerciti nempe montibus et collibus, qui convallem undique ambiebant. Sed cur subjungit, *vel ignavi fluminis*? Non absurde Elmenhorst. et Pricæus respondent *sopiti*, hoc est, tranquilli et placidi, quod secutus sum in interpretatione.

\* *Vel ignavi fluminis*] Barthius *Adversar. lib. XXXIII. cap. 5.* reponit *vallo ignavi fluminis*, secutus vestigia veterum membranarum, in quibus legitur, *val. ignavi fluminis*, quod non male quadrat huic loco.

\* *Turris, &c. [arduo caule firma]* Malo cum Beroaldo legere *turris ardua, caula firma*. Hanc lectionem firmant quæ sequuntur: '*solidis cratibus, ovili stabulatione commoda.*'

Hæc enim manifesta caulæ descriptio est.

\* *Solidis cratibus*] Id est, non tenuibus illis vimineis, sed compactis ex lignis crassioribus.

\* *Tramites [ramices]* Alii *tramites*: male. *Ramices* hic sunt parvi rami, ramalia. Columella lib. IX. cap. 1. de vivariis seplendis agens: '*Et, si veteris arboris truncus, sive, ut crassitudo postulat, erit fissilis stipes, complariibus locis per latus efforatur, et, in circuitu vivarii certis intervenientibus spatiis defixus erigitur, deinde per transversa laterum cava transmittuntur ramices, qui exitus ferarum obserent.*' En tibi *ramices* eidem, quo huic, usui adhibitos. Alias '*ramex*' est, hernia.

culo,<sup>b</sup> latronum dixeris atria. Nec<sup>9</sup> juxta quicquam, quam parva casula cannulis temere contexta:<sup>1c</sup> quo<sup>2</sup> speculatores e numero latronum, ut postea comperi, sorte ducti<sup>3</sup> noctibus excubabant. Ibi cum singuli derepsissent,<sup>4</sup> stipatis artubus,<sup>5d</sup> nobis ante ipsas fores loro valido destinatis, anum quandam curvatam gravi senio, cui soli salus atque tutela tot numero juvenum commissa videbatur, sic infesti compellant:<sup>6</sup> Etiamne tu,<sup>7</sup> busti cadaver<sup>e</sup> extremum, et vitæ dedecus<sup>f</sup> primum,<sup>8</sup> et<sup>9</sup> Orci fastidium<sup>g</sup> solum, sic nobis otiosa<sup>1</sup>

*saltem me auctore, atria prædonum. Et nihil est prope præter humile tuguriolum coopertum arundinibus nullo ordine dispositis: in quo exploratores electi sorte ex turba prædonum agebant excubias per noctes singulas, quemadmodum cognovi postea. Cum ægre se penetrassent illuc alii post alios compressis membris, nobis alligatis firmo loro ante ostium ipsum, irati his verbis alloquuntur quandam vetulam, incurvam onerosa senectute, cui uni vita et conservatio tot juvenum videbatur credita: Itane tandem, tu, quæ es ultima reliquæ rogi, et maximum probum lucis hujus,*

Guelferb. pr. habet pericula. Ond.—9 Guelf. pr. a m. pr. Ac. Id.—1 *Contexta*. Ms. *contexta*. Sciopp. in Symb.—2 Oxon. *qua*. Bene, sive casula intelligas, sive pro, ubi, sumas. Ond.—3 D'Orv. s. *electi*, e glossa. Paulo inferius: 'Sorte ducti ministerium faciunt.' Frequens est Suetonio, ut Cæs. cap. 12. Aug. 35. Claud. 6. Tit. 8. Dom. 4. Just. lib. xxi. cap. 3. 'Ex quibus sorte ductæ centum.' Id.—4 *Derepsa*. Quidam e vulgatis, *irrepsa*. Colv.—5 In Oxon. *stip. et art.* Ond.—6 Mss. Flor. Reg. Fnx. Pith. D'Orv. Edd. Colv. Vulc. Merc. Wow. *compellabant*. Id.—7 Præferre videtur *Præcæus* sine causa: *Tunc etiam*. Id.—8 Malim, *privum*. Quod poscere videtur id quod sequitur: 'et Orci fastidium solum.' Oblitus eram notare lib. ii. legendum etiam videri: 'Sunt, aio, priva hujuscemodi divinationis experimenta.' Colo. Non est, quod mutetur in *privum*. Nec id poscere videtur, quod sequitur: 'Orci fastidium solum.' Nam lepide in eadem significatione opponuntur 'extremum' et 'primum.' Sed et Noster libro secundo: 'Maga primi nominis, et omnis carminis sepulchralis magistra:' tanquam diceret, præcipuam et principem. Quod et pro primo usurpat Cicero Verrina ultima: 'Tum ut quisque in fuga ultimus, ita periculo princeps.' Ceterum quod hic est, 'extremum cadaver,' hoc alibi effert: 'Tunc, ultima, non cessas lectorum juvenum capillamenta surripere?' et libro nono: 'Ad hæc ultima pistoris illa uxor subiciens.' Grut. lib. vii. Susp. c. 4. Colvius, *privum*: inepte. Elmenh. *Privum*. Colv. Vulgatam repudiandam non arbitror. Brant. Pes-

## NOTE

<sup>b</sup> Bono certe meo periculo, &c.] Sic exprimas licet: Nihil est periculi quominus ea tu latronum atria esse dicas; aut, si quid sit, illud in me suscipio.

<sup>c</sup> Temere cont. [contexta] Schiopp. contexta. Elige.

<sup>d</sup> Stipatis artubus] Ob angustiam

aditus.

<sup>e</sup> Busti cadaver] Convicium. Lib. viii. 'At te, cadaver surdum ac mutum,' &c.

<sup>f</sup> Vitæ dedecus] Plant. 'capuli,' hoc est, sepulcri decus.

<sup>g</sup> Orci fastidium] Quam Orcus, tametsi avidissimus omnium vorator,

domi residens lusitabis? <sup>2</sup> nec nostris, tam magnis, tamque periculosus laboribus solatium de tam [68] sera refectio<sup>3</sup> tribues? <sup>4</sup> quæ diebus ac noctibus nil quicquam rei, quam merum sævienti<sup>5</sup> ventri tuo soles aviditer<sup>6</sup> ingurgitare.<sup>1</sup> Tremens ad hæc et stridenti vocola pavida sic anus: At vobis, fortissimi fidelissimique mei sospitatores<sup>7</sup> juvenes, affatim cuncta suavi sapore percocta<sup>8</sup> pulmenta præsto sunt; panis numerosus, vinum probe calicibus effricatis<sup>9</sup> affluenter immissum, et, ex more, calida<sup>1</sup> tumultuario lava-

*quam unam Infernus respuit, sic feriata nobis ludes domi sedens? neque dabis levamen laboribus nostris tantis, tamque ancipitibus, saltem tam tardo cibo? tu, quæ nihil aliud consuevisti facere dies noctesque, quam ingerere vinum in tuum otomachum latrantem. Ad ista vetula trepidans formidansque sic respondit voce tenui et rancæ: Atqui, o juvenes, mei validissimi fidelissimique conservatores, ecce vobis omnia fercula abundanter cocta jucundo sapore; magnus panum numerus, vinum large infusum in crateras bene purgatas, et aqua calida, secundum consuetu-*

sime in Ed. Pricæi vox primum loco suo mota, et post Orçi est posita. Hinc Heinsius, non respectis aliis Edd. conjiciebat: Orçi primum fastidiolum, vel Orcinum, aut utriusque fastidium solum, supervacue. Oud.—9 Prave copula deest Oxon. Solum abest Coll. Voss. Vide Beroald. et Pricæum. Id.—1 Palat. occisa. Coll. Voss. arisa. Guelf. sec. arisa. Id.—2 Lusitabis Ms. al. insicabil'. Ex quo qui reconditis quid eruet, is magnam a me inibit gratiam. Nam ideo hæc hujusmodi diligentius hic ex scripto libro annotamus. Colv. Non male legeretur, *esitabis*. Sciopp. in Symb. Al. *esitabis*. Elmenh. Ms. al. *insicabil*. Forte, *ministrabis*, vel *mussitabis*, aut potius *mutitabis*. Quid si etiam, *morsicabis*? Facit, quod apud Festum legitur: 'Munitio, morsicatio ciborum.' Unde forte legendum, *munitabis*. Forte etiam, *incilabis*. Mihi nescio quid tale subolebat. Doctiores judicent, et explicant æstum meum. 'Bene qui conjiciot, vatem hunc perhibebo optimum.' Brant.—3 F. de t. *sera profectio*. Brant. Est et, qui legat: *die tam sera, ref.* Sed bene vulgatum leviter defendit Pricæus. Oud.—4 Vulg. *tribuas*. Colv. Præter Ed. Junt. post. Mstis consentientem in *tribues*. Fux. *tribuens*. Oud.—5 Corrupte Oxon. *servientis*. Idem.—6 Pal. *avariter*. Recte. Plant. Curc. Act. 1. Sc. 2. 'Hoc vide, ut ingurgitat impura in se merum avariter, faucibus plenis.' Elmenh.—7 Ibidem, *hospitatores*. Colvius. Fux. *sospitatores*, et agnovit Beroaldus. Roald. *Hospitatores*. Sic Msti. Al. *sospitatores*. Elmenh.—8 Pal. *cocta*. Guelf. pr. a m. pr. *percerta*. Oud.—9 Flor. *exfricatis*. Elmenhorstius. Pith. *etfricatis*. Vide ad lib. 1. pag. 2. 'Sudorem exfrico.' In Pal. *calculus*. Oud.—1 Ed. Vicent. *calidaque*:

## NOTE

fastidit tamen et respuit. Plant. Pseudolo, de coquo novendiali: 'Eam ob rem Orcus recipere hunc ad se noluit, Ut esset heic, qui mortuis cœnam coquat.'

<sup>b</sup> De tam sera refectioe, &c.] Similiter lib. III. 'Nostræque viduitati ac solitudini de vindicta solatium date.'

'Sera refectio' vulgo est vespæra, seu merenda. Hic 'tam sera refectio' cœna est, ut patet ex sequentibus, sed paulo maturior quam solebat.

<sup>1</sup> Soles aviditer ingurgitare] Notatæ passim, temulentie annus. Vide Plant. in Curcul. et aliis multis locis.

cro vestro præparata. In fine sermonis hujus, statim sese devestiunt: nudatique, et flammæ largissimæ vapore <sup>1</sup> recreati, calidaque <sup>3</sup> perfusi, et oleo peruncti, mensas dapibus largiter instructas accumbunt. Commodum cubuerant: <sup>4</sup> et ecce quidam longe plures numero juvenes adveniunt <sup>5</sup> alii, quos incunctanter <sup>6</sup> adæque latrones <sup>7</sup> arbitrare. Nam et ipsi <sup>8</sup> prædas aureorum argenteorumque <sup>9</sup> nummorum, ac vasculorum, vestisque sericæ et intextæ <sup>1</sup> filis aureis <sup>k</sup> invehebant. Hi, simili lavacro refoti, <sup>a</sup> inter toros <sup>3</sup> sociorum <sup>1</sup> sese reponunt: tunc, <sup>4</sup> sorte ducti, ministerium

*dinem parata vestro subitario balneo. His dictis, exiunt se repente: despoliatique, et refoti calore ignis luculentissimi, resperique aqua calida, et perliti oleo, accubant ad mensas oneratas magna copia ciborum. Vix discubuerant, cum alii quidam juvenes adveniunt multo majore numero, quos tu statim crederes esse similiter prædones. Ipsi enim apportabant quoque spolia, nummos scilicet aureos argenteosque, ac vasa, vestemque sericam et intextam liciis aureis. Hi refecti consimili balneo locant se inter lectos suorum sociorum: mox aliqui sorte lecti ministrant*

\*\*\*\*\*

f. pro calida aqua, ut exaratur in D'Orvilliana, sed absque necessitate. Mox, 'calidaque perfusi.' Vide ad lib. II. pag. 31. 36. Mox vestro abest a Coll. Voss. Id.—2 Tò vapore abest a Bertino. Elmenh. Minus recte, ut opinor. Nec enim pertinet hoc ad illam Ellipsin, de qua supra, 'animi recreatus,' vel infra lib. VIII. init. 'morum improbatus.' Hygin. lib. II. Astron. c. 1. 'Corpus, exercitatione defessum, in flumine cum recrearet.' Oud.—3 Abest hic a Palat. que. In D'Orvill. calideque. In marg. Bas. pr. calidæque. Id.—4 Hæc scripta lectio, quæ etiam est in Colon. editione. Ven. Rom. combuerant. Ber. coquerant. Bas. 1. coquierant. 2. considerant. Illud combuerant forte depravatum ex concubuerant. Colvins. Considerant. Cubuerant magis ad ritum antiquum est in lib. Aldi. Roald.—5 Juv. ado. Bert. instructus a. male. Elmenh.—6 Incontanter. [Sic semper scribit Oud.] Reg. Guelf. sec. Edd. Junt. pr. Aldi, incunctanter. Vide ad lib. III. p. 54.—7 Latrones caret Reg. Fux. in quo, nti et Palat. D'Orvill. arbitrare. Id.—8 Guelf. pr. ipsa. Id.—9 Enclitica vox abest a Pith. D'Orv. Fux. Argentareorumque in Oxon. Pith. Guelf. pr. Id.—1 D'Orv. et sericæ et intextæ; primum bene, alterum pessime; licet intextæ sit quoque in Guelf. pr. 'Vestibus intextum aurum' lib. II. init. et passim. Dein invehebatur Pith. Id.—2 Refecti. Fux. refoti. Roaldus. Refoti. Vulgo, refecti, Elmenh.—3 Foros. Restituere conati choros: sed probum est, quod editur, dictum de latronibus, qui sociis jam accumbentibus supervenerunt, qui pariter calida perfusi, et peruncti oleo, lectulis sese iniecerunt, inserueruntque iis locis ('foros' vocat), ubi socii rarius, nec satis apte et continue accubissent. A foris illis deducta, 'forare,' 'foras,' 'foras.' Adeundus Festus et Nonius Marcellus. Stewech. Ms. et Col. choros. Legit Lipsius, toros. Colvius. Fux. choros, et Ald. Roald. Thoros. Al. choros. Elmenhorstius. M. thoros. Putean.—4 Nunc. Ms. et editiones pleræque,

#### NOTÆ

<sup>k</sup> Et intexta filis aureis] Aurum intexere vestibus invenit Attalus Rex: unde Attalicæ dictæ.

Delph. et Var. Clas.

<sup>1</sup> Inter toros sociorum] Quidam legunt foros; quod si quis retinere maluit, intelligenda erunt sedilia, vel

Apul.

R



faciunt. Estur ac potatur incondite;<sup>5</sup> pulmentis acervatim,<sup>6</sup> panibus aggeratim,<sup>7</sup> poculis agminatim ingestis. Clamore ludunt, strepitu cantillant, conviciis jocantur: ac jam<sup>8</sup> cetera semiferis Lapithis Thebanis Centaurisque<sup>m</sup> similia.<sup>9</sup> Tunc inter eos unus, qui robore ceteris antistabat,<sup>1</sup> Nos

*ceteria. Editur bibiturque incomposite, importatis in mensas acervis ferculorum, aggeribus penum, et agminibus craterum. Ludunt cum vociferatione, cantitant cum strepitu, cavillantur contumeliosis verbis: et jam quoad reliqua omnia referebant Lapithas Thebanos et Centauros semibestias. Tunc unus ex illis, qui super-*

~~~~~

tunc. Colvius. Fux. tunc, et Ald. Roald. Mss. tunc. Putean. Item mei præter Florent. forsan, et Edd. ante Basil. sec. et Colv. Quare id restitui. Oud.—5 Estur ac potatur. Vulgati addunt dictionem, E. ac p. incondite. Colv. Tò incondite male expunxit Vulcanius. Sic vetus interpret Origenis h. 3. f. 270. in Job. dixit, 'infrunite manducare.' Elmenh.—6 Quelf. sec. aterratim. Oud.—7 Ms. D'Orv. aggregatim, sollenni confusione. Vide ad lib. II. pag. 34. 'Aggeratis in cumulum stragulis.' Id.—8 In Cod. D'Orvill. non compareret tò jam. Id.—9 C. s. Lapithis, Thebanis, Centaurisque s. Nisi me opilio fallit, scripserit ipse Auctor, similes. Græcum loquendi morem agnoscis; scio, Romanis quoque non neglectum, 'cetera similis huic,' 'cetera bonus.' Virgilius: 'Consertum tegmen spinis, at cetera Graius.' Apuleius libro declino: 'Possumus quidem omnia cetera fratres manere, ab isto tamen nexu communione discedere.' Iterum primo Floridorum: 'Cum in artificio patris foret tibicinus: Phryx cetera et barbarus.' Redeo ad præcedentia: quod enim Thebanos semifero et truci hominum generi annumerare, ipsis nolentibus arbitrari factum: quare restituendum suspicor, Threcibus, Centaurisque. Threces enim, a temulentia et insolentibus moribus inter convivendum, male semper audiasse, testis mihi, præter Herodotum et ceteros historiographos, Horatius lib. I. Ode 27. Stewech. Ms. Laphytis. Bas. I. margo, Thelamibus. Beroald. legit, Telamonibus. Vide ipsum, Colo. Flor. L. Thebanibus. Rom. et Ven. L. Thelamibus. Ber. L. Thelamis. Bero. L. Thelamonibus. Vide Ovid. lib. XII. Metam. Paus. lib. V. Diod. Sic. Biblioth. lib. IV. Hygin. Fab. 33. Elmenh.—1 Ceteros anteibat. Repone veterem lectionem, ceteris antistabat. Infra: 'Sed animi robore ceteris antistaret.' Item lib. VII. lib.

NOTE

viles et lignei lecti latronum, scamnis nautarum, et navium tabulatis, quæ 'fori' appellantur, haud absimiles. Magis placet toros.

^m Semiferis Lapithis Thebanis Centaurisque] Nota est Lapitharum et Centaurorum in nuptiis Pirithoi et Hippodames rixa super mero debellata. Lapithæ populi erant Thessaliæ, montes Pindum et Othryn incolentes. Itaque, si sincera sit hujus loci scriptio, Thebani hic dicuntur a

Thebis, Thessaliæ oppido, cujus meminit Plin. lib. IV. c. 8. non autem ab inclytis illis Thebis Boætiæ, quas Cadmus condidit. Semiferos Lapithas mirum quare Noster vocet. Malim ego, translata una voce, legere: ac jam cetera Lapithis Thebanis, Centaurisque semiferis similia. De Chirone Centauro Ovid. Metamorphos. lib. II. 'Semifer interea divinæ stirpis alumnus Lætus erat.'

quidem, inquit, Milonis Hypatini^a domum fortiter expugnavimus. Præter tantam³ fortunæ copiam, quam nostra virtute nacti sumus, et incolumes⁴ numero castra nostra petivimus;⁵ et, si quid ad rem,⁶ octo pedibus auctiores⁷ remeavimus.⁸ At vos, qui Boeotias urbes⁹ appetistis, ipso duce vestro fortissimo [69] Lamacho^o deminuti,¹ debilem numerum reduxistis: cujus salutem^a merito sarcinis istis, quas advexistis,³ omnibus certe⁴ antetulerim. Sed illum

abat reliquos viribus, Nos quidem, ait, strenus perripimus aedes Milonis civis Hypatensis. Præter tantam abundantiam opum, quam nobis strenus peperimus nostra fortitudine, recepinus nos etiam in nostra castra salva omni turba nostra, et reversi sumus dilati octo pedibus, si hoc etiam aliqua in parte lucri putandum sit. Vos vero, qui aggressi estis urbes Boeoticas, reduxistis imminutum numerum vestrorum, amisso ipso Lamacho vestro strenuissimo duce, cujus vitam profecto jure prætulerim omni isti prædæ, quam apportastis. Verum nimia quidem ejus forti-

~~~~~

xi. Colv. Fux. *antestabat*. Roald. Magis probo *antistabat*. Brant.—2 Scriptum, Ypati. Colvins. Sic. Palat. Guelferb. uterque, ac Regins, Fux. Oxon. D'Orv. sive *Hypati* vel *Hypathi*. Oud.—3 *Tanta*. Vulgo, *tantam*. Colvius. Flor. *tantam*. Elmenh.—4 *Incolumi*. Flor. *incolumes*. Elmenh. Hoc jam recepit Scriverius, et confirmatur a D'Orvillano; eamque scripturam præfero. Oud.—5 Immo vero *repetivimus* legendum cum N. Heinsio ad Ovid. *Metam.* l. xv. 569. ut statim 'remeavimus:' et p. 79. 'latrones remeant:' ubi plura. *Id.*—6 Minus eleganter quidam, *ad rem facit*. Colvius. *Ad rem fecit*. Fux. *ad rem facit*. Roald. Colvius *ad facit* male delet, cum etiam sit in Florentinis et Bertino. *Elmenh.* Atqui abest a Bertino, uti et ab Edd. ante Colvium, Beroaldina, et Bas. pr. easque secuti sunt Vulc. Wow. Pric. et recte, judice N. Heinsio d. l. qui ibidem mallet, *si quid id ad rem*. Vulgaris est formula: 'Hoc nihil ad rem.' Et 'facere ad aliquid' non tam significat prodesse, apud optimos scriptores, quam convenire. Nostri tamen omnes agnoscunt verbum. Oud.—7 Palat. Guelf. sec. *antiores*. *Id.*—8 Bert. *remeamus*. Elmenh.—9 *Urbes* exulatur a Bertin. Oud.—1 *Lam. diminuti*. Flor. *Lamato*. Bert. *imminuti*. Elmenh.—2 Guelf. sec. *salus*. Oud.—3 Ut p. 78. 'Prædas advexistis:' et passim. D'Orvill. habet *eduxistis*, forte pro *cœxistis*, ut Cic. l. Verr. c. 20. 'Omnia ex fanis plaustri evecta.' Sed nil muto. *Id.*—4 *Terra*. Ad oram libri adhibere, *certe*. Quid si genninum credamus, *ter antetulerim*? quomodo et pro forma antiqua erat, 'ter quaterque beatum.' *Stewech.* *Certe*. *Td certe* abest a Pal. et Flor. *Elmenh.* Item a Regio, Fux. Guelf. utroque, Lips. Oxon. D'Orvill. unicusque includere Elmenh. et ceteri. Nec male, licet sæpe sic 'certe' pro, hercules, profecto, utatur Auctor.

NOTE

^a *Octo pedibus auctiores*] Propter duo jumenta quadrupeda, quæ secum adduxerant, Apuleium et ejus equum: alter enim asinus, succis poplitibus, fuerat ex itinere deturba-

tus in præceps.

^o *Lamacho*] Nomen fortissimo latroni conveniens, invictum enim significat. Hesychius, *Pricæo* laudatus, *Λάμαχος, ἄμαχος, ἀκαταμάχητος*.

quidem utcumque ninfia⁵ virtus sua peremit. Inter inclytos reges ac duces praeliorum tanti viri memoria celebrabitur.⁶ Enim vos⁷ bonæ frugi latrones inter furta parva atque servilia, timidule⁸ per balneas et aniles cellulas repantes,⁹ scrutariam facitis.¹ Suscipit unus ex illo posteriore numero: Tune¹ solus ignoras, longe faciliores ad expugnandum domus esse majores?² quippe, quod, licet numerosa familia latis deversetur³ ædibus, tamen quisque magis suæ saluti quam domini consulat opibus. Frugi autem et solitarii⁴ homines fortunam parvam, vel certe satis amplam dissimulanter obtectam, protegunt acrius, et

tudo aliquatenus sustulit ipsum e vivis. Memoria tam præstantis viri prædicabitur inter claros Reges et Imperatores pugnarum. Vos autem, prædones frugules, exerceitis scrutariam artem inter furta tenuia et servilia, perrepentes pacide balneas et domunculas anuum. Unus ex illa turba posteriore respondet: An tu unus nescis ampliores aedes esse multo faciliores expugnatu? quia nempe, tametsi magnus numerus servorum habitat in amplis domibus, unusquisque tamen potius prorsum vult suæ vitæ, quam bonis heri sui. Homines autem parci et privati pertinacius defendunt atque custodiunt etiam cum discrimine suæ vitæ opes tenues, aut etiam ingen-

Terræ vitiose erat in Bas. pr. In Palat. quoque antetulerim. Oud.—5 Malim ex Ful. Cod. Sed illum quidem virum nim. Wow. Sunt libri, in quibus legas: Sed illum quidem virum nim. Sciopp. In Symb.—6 Palat. Guelf. sec. celebraretur, D'Orvill. celebratur. Fors. celebratur. Oud.—7 Vulgati, Enim vero vos. Ex eodem libro veteri rescripsimus Floridorum l. II. (N. 9.)¹ Enim non pigebit me commemorare, quod illum non puduit ostentare: et Flor. lib. IV. et Apologia II. et alibi. Plantus Persa: 'Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur.' Milite: 'Enim cognovi hunc: fecisti modo mihi ex proclivo palam rem.' Paulus I. XXVIII. D. de Probat. 'Et hoc, id est, quod Græci dicere solent ἐν πλάτει: enim potest hoc memoria teneri.' Qui locus valde in vulgatis libris nostris ab interpunctione laborat. Colv.—8 Vulgo, timidicule. Elmenh.—9 Scriptura vetus, tentantes. Colv.—1 Reg. Tune. Oud.—2 Oxon. domose minores. Sed domus Accus. plur. Nostro sæpius. Vide ad p. 71. Id.—3 Sic Ms. D'Orvill. et Edd. Vett. non divers. Id.—4 Pith. insolitari. Id.—5 Palat. fide. Oxon. et Guelferb, modo pro meo. Id.

NOTE

^P Enim vos] 'Enim' hic positum loco, autem, vel sed, vel atenim, ut apud Plant. Aulul. Act. III. Scen. 5.

¹ Per balneas, &c. scrutariam facitis] Furando rubiginosas strigiles, ampullas rubidas, soleas veteres, et pannosas vestes, aliasque id genus veteramentorum quisquilias, quæ scruta dicuntur. Horat. lib. I. Epist. 'Vul-

teiam maue Philippus Villa vendentem tunicato scruta popello Occupat.' Et ejusmodi scruta vendentes scrutarii dicti sunt, et eorum ars scrutaria. Lucilius: 'Scrutariu' laudat Præfractam strigilem, soleam improbn' dimidiatam.' Hinc verbum 'scrutari,' quod est, vel minima quæque diligenter investigare.

sanguinis sui periculo muniunt. Res ipsa denique fidem⁵ sermoni meo dabit. Vix enim Thebas Heptapylos⁶ accessimus, quod est huic disciplinæ primarium studium: sed dum sedulo⁶ fortunas⁶ inquirebamus populares. Nec nos denique latuit Chryseros⁷ quidam¹ nummularius, copiosæ pecuniæ dominus; qui, metu officiorum ac munerum publi-

tes caute celatas. Postremo, quod vobis dico, comprobabitur ipsa re. Nam vix pervenimus Thebas, urbem septem portarum: at, dum percontabamur diligenter opes uniuscujusque civium, (quæ est prima cura hujus nostræ artis,) tandem nobis innuit quidam Chryseros fenerator, possessor numerosæ pecuniæ; qui, timens officia,

*****

—6 Vix e. T. H. accessimus: quod est h. d. pr. studium. Sed dum s. &c. Notio morbi, pars est, inquirunt, sanitatis: facile admiserim; utique hodie, quo tanta Æsculapiorum ubique copia. Labet itaque corrupta hæc Apuleii probare. Sanet, cui hoc indulsit ille Phœbus. Quidni enim agnoscam vitium? cum nulla idonea sententia his subsit verbis. Ei, quoniam medendo impar sum, liceat saltem fomenta adhibere. Tentabam: quod est h. discipl. pr. studium, sectim sedulo fortunam i. popularim [Vultne popularem, an popularium?] nec nos, &c. Sane prorsus est ex disciplina latrocinantis hujus sectæ, divisim se immiscere populo, atque ita sigillatim cuncta pervenari. Similis invenitur constructio hoc libro infra: 'Quod enim ex usu foret omnium, me solum resistentem pro domus limine, cuncta rerum exploratorum sollicitè, dum redirent.' Hoc alibi laciniatim vocat libro octavo: 'Non laciniatim disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transibiremne.' Quod verbum reddam Senecæ Epist. xxxii. 'Multum nocet, et qui moratur; utique in tanta brevitate vitæ: quam breviorē inconstantia facimus, aliud subinde ejus atque aliud facientes initium: diducimus illam in particulas ac lancinamus.' Alias est *laniamus*. Nihil verius, quam fuisse *laciniamus*. Grut. Lib. vii. Susp. c. 6. Pro vocula *vix*, *nox* repono; id est, noctu; ut apud Plantum Asinar. 'Nox, si voleas, manebo;' et in 12. scti. nox. FVRTVM. FACTVM. FRIT. apud Macrobiū lib. i. Saturn. cap. 4. Nam illud, quod est huic disciplinæ primarium studium, vix video, quo referri possit, nisi hic ita, id est, *nox* legamus. Tum enim explicabitur hic locus ex alio infra: 'Et ex disciplina sectæ servato noctis illumino tempore, quo somnus obvius impetu primo corda mortalium validius invadit, ac premit, et examussum capto noctis latrociniali momento.' Scitum Juvenalis [Horatii] illud: 'Ut jugulent homines:' et 'nocturnus grassator,' ap. Petron. Brant. Thebas Heptapylos. In Oxon. est Heptapylus. In Ed. Junt. post. Heptapylas. Prave. Ann. Marcell. lib. xxii. c. 16. de Thebis Egyptiis: 'Hecatonpylos enim Thebas nemo non novit.' Oud. Fortunam popularem. Fux. fortunas populares. Roald.—7 Oxon. Crisereos. Guelf. sec. Ciryco, vel Chrisceos. Pal. Chirseros.

NOTE

¹ Thebas Heptapylos] Bœoticas illas a Cadmo conditas *ἑπτάπυλος* dictas a septem portis; ad distinctionem Thebarum Ægyptiarum, a Libero patre, ut ferunt, conditarum, quæ a centum portis dictæ sunt *ἑκατόμυλος*.

² Quod, &c. [Sed dum (quod est huic

disciplina primarium studium) sedulo fortunas, &c.] Rectum hunc loci hujus ordinem debemus Pricæo.

³ Chryseros quidam] Nomen avaro nummulario apprimè conveniens; auri enim amatorem significat.

corum,⁸ magnis artibus magnam dissimulabat⁸ opulentiam. Denique solus ac solitarius parva, sed⁹ satis munita, domuncula contentus, pannosus alioquin¹ ac sordidus, aureos folles incubabat.² Ergo placuit ad hunc primum ferremus aditum; ut, contempta³ pugna manus unicæ, nullo negotio⁴ cunctis opibus otiose potiremur.⁵ Nec mora, cum noctis initio foribus ejus præstolamur:⁶ quas nec sublevare, neque dimovere, ac nec perfringere quidem

et munera publica, celabat amplas opes magno actu: postremo, solus et semotus a ceteris, contentus tenui casa, sed bene munita, ceterum pannis obitus, ac sordide victitans, custodiebat bulgas auri plenas, incumbens eis. Igitur visum est nobis hunc aggredi primum: ut, aperta resistentia unius tantum manus illius, otiose occuparemus aboque difficultate omnes ejus divitias. Neque cunctati, præsto adsumus nocte incunte ad ostium ipsius: quod nobis non videbatur consultum sustollere, ne-

Oud.—8 D'Orv. *dissimularet*. Id.—9 Sed abest ab Oxon. Id.—1 Alioquin non est in Bertino. *Elmenh.* Uti sæpe desideratur perperam in illo codice, et hinc male a nonneminè uncia includitur. Vide ad l. ii. init. 'Anxius alioquin.' In Palat. et Edd. Colv. Vulc. *sordibus*. Oud.—2 Vulgo, *sordibus aureorum* f. i. Livius lib. viii. 'Incubantes publicis thesauris.' Seneca lib. i. de Ira cap. ult. 'Acervis auri argentique incubat.' Salvian. 'Incubat defossis metallis.' *Elmenh.*—3 *Cont.* Correx. Beroaldus *concepta*, quem omnes Editiones secutæ. Nos scriptam lectionem loco movere nolimus. Colv. *Concepta*. Fux. *contenta*. Roaldus. *Contenta*. Ita et vulgati et scripti libri referunt. Sed de sententia minus constat. Putarim emendandum: *commenta*, vel, *contenti*, scilicet Lamachi. Nempe ut ille solus januam subleveret, aut claustra evelleret, atque ita ipsius unicæ manus pugna furtum expediretur; reliqui otiose præda potirentur. Wower. *Contenta*. Sic Colvius ex Lipsii libro legit, sic in Bertiniano, sic in Fulviano reperi. Emendare autem et illustrare conatus sum libro Suspect. Lect. ii. Epist. 8. ut scilicet legatur *contenta*: ut nimirum pugna tali, quæ unius manu contenta esset, conficique posset, cunctis opibus potirentur. *Contentus alicujus rei*, quam bene Latine dicatur, ibidem docui, neque me sententiæ etiamnum pœnitet: cum apud Velleium libro ii. de Mæcenate legam: 'Vixit angusti clavi pœne contentus.' Sciopp. in *Symb. Concepta*. Fl. *contenta*. Alli, *contenta*. Wower. *commenta*: vel *contenti*. Vide Scioppium Suspect. Lect. lib. ii. Epist. 8. *Elmenh.*—4 Bertin. cum nullo n. Guelf. pr. *velle negato*. Oud.—5 Flor. *potiretur*. Male. *Elmenh.* Fux. a m. pr. *poteremur*. Oud.—6 Ms. *postulatis*. Col-

NOTE

⁸ *Metu officiorum ac munerum publicorum*] Munus publicum, ex lib. xiv. ff. de Muner. et Honor. est quod in administranda Republica cum sumtu subitur sine titulo dignitatis, ideoque ejusmodi munera a pauperibus rejici in divites solebant. Ea de causa avarus Chryseros refugiebat dives videri, quo facilius ea detrec-

taret, si offerrentur.

⁹ *Aureos folles incubat*] Non longins ab iis discedebat, quam gallina ab ovis, quibus incubat. Similiter Seneca, lib. i. de Ira, cap. ultimo: 'Acervis auri argentique incubabat.' Folles hic sunt crumenæ, sive sacci ex aluta.

nobis videbatur; ne valvarum sonus cunctam viciniam [70] nostro suscitar⁷ exitio. Tunc itaque sublimis ille⁸ vexillarius noster Lamachus,⁹ spectatæ¹ virtutis suæ fiducia, qua clavi² immittendæ foramen³ patebat, sensim immissa manu, claustrum evellere gestiebat. Sed dudum scilicet⁴ omnium bipedum nequissimus⁵ Chryseros, vigilans et singula rerum sentiens, lenem gradum et obnixum⁶ silentium tolerans, paulatim arrept; grandique clavo manum ducis nostri repente nisu⁷ fortissimo ad ostii tabulam⁶ offigit:⁷ et, exitiabili nexu patibulum⁸ relinquens, gurgus-

que diocellere loco, ac ne effringere quidem; ne stridor forium excitaret omnes vicinos in nostram perniciem. Tunc igitur ille magnificus antesignanus noster Lamachus, confidentia suæ fortitudinis toties probata, conabatur extrahere repagulum, intronmissa paulatim manu, qua parte ostium erat perforatum ad inferendam clavem. Verum Chryseros, scelestissimus omnium animalium bipedum, exasperfactus scilicet jampridem, et cognoscens quicquid gerebatur, accedit placide incedens suspensio gressu, et servans obatinatum silentium; et subito affigit validissimo conatu manum antesignani nostri ad tabulam janua ingenti clavo: et, linquens cum affixum con-

*****

vius. Fux. *postulatis*. Roaldus. Flor. *præstolatis*. Elmenh.—7 Oxon. a m. pr. *asciscitabatur*. Dein Fux. *vicinio*. Oud.—8 Exulat rō ille male a D'Orvill. In Vulc. Ed. *noster ille vexill*. Id.—9 Flor. *Lamachus*. Elmenh. Ut in Edd. Vett. *Lamachus* D'Orv. et sic in seqq. Al. *Lamacus*. Oud.—1 *Spectata*. Fux. *spectata*. Roaldus. Item Reg. ac D'Orvill. Quod præfero. Passim quasi ex formula occurrit 'spectata virtus.' Infra l. x. 'Pietatispectatæ juvenis.' Oud.—2 *Idem, clavis*. Colvius. *Clavi emittendæ*. Rom. *clavis em*. Elmenh.—3 *Scilicet* exulat immerito a Cod. D'Orvill. Adi ad lib. iii. p. 61. Dein *Chryseros* Oxon. Oud.—4 Cod. D'Orv. Edd. Ber. Bas. pr. *obnoxium*. Prave. Infra: 'Premens obnixum silentium.' Auson. Epist. xxv. 28. 'Obnixum, Pauline, taces.' De verbo 'tolerare' adi ad lib. ii. pag. 22. Pro *lenem* in Guelf. pr. *levem*. Idem.—5 De more rursus habent Edd. ante Bas. sec. nixu, ut et Lugd. cum Guelf. pr. *Idem*.—6 F. *catenam*. P. 11. 'Valvas stabuli.' Heins.—7 Fux. *offidit*. Roaldus.—8 Emendabile, *patibulatum*. Wow. *Patibulatum*. Sic recte Scaliger. Mss. et vulgati legunt,

NOTE

¹ *Qua clavi immittendæ foramen, &c.*
Amplum illud quidem, ut ex hoc loco videre est, utpote transmittendæ manui patens. Claves quippe illæ ostiorum domus ingentes erant, earumque custodia penes servos. Hinc locus ille Martialis in Enclidem, qui sibi ipse dominus erat et familia, lib. v. Epigram. 35. 'Equiti superbo, nobili, locupleti, Cecidit repente magna de sinu clavis.' Clavium figuras varias vide apud Pignor. de Servis.

² *Bipedum nequissimus*] Alexander Severus, de Caracalla apud Spartianum: 'Ille omnium non solum bipedum, sed etiam quadrupedum nequissimus.' Bipedes hic homines intellige, cum cetera terrena animalia sint quadrupeda.

³ *Pat.* [*Patibulatum*] Sic affixum ostio, ut nocens patibulo affigitur. Hoc *patibulatum* a Scaligero est. Habent multa exemplaria *patibulum*: quod in eundem sensum tuetur Lip-

tioli sui⁹ tectum ascendit; atque inde contentissima voce clamitans, rogansque vicinos, et unumquemque proprio nomine ciens, et salutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum suam possideri. Sic unusquisque, proximi¹ periculi confinio territus, suppetiatum decurrunt² anxii. Tunc nos in ancipiti periculo constituti, vel opprimendi nostri,³ vel deserendi³ socii, remedium e re nata validum⁴ eo volente comminiscimus.⁵ Antesignani⁶

nezione letali, conscendit tectum sui tugurii; et illinc clamans altissima voce, et obsecrans vicinos, ac vocans singulos suo nomine, monensque ut consulerent communi conservationi, deblaterat ades suas correptas esse subitis flammis. Sic cuncti paventes propinquitate periculi imminenti provolant solliciti, laturo auxilium. Tunc nos, positi in ambiguo discrimine, aut incidendi in manus accurrentium, aut relinquendi nostri commilitonis, excogitamus ex tempore remedium atrenum ipso ju-

*****

patibulum. Elmenh.—9 Abest sui a Bertin. Ond.—1 In membran. Reg. Oxon. Pal. D'Orv. Guelf. sec. exaratur *proximus*. Quod præstare videtur: quamvis et *proximi* esse possit nominativus, at nimis dubius. *Id.*—2 *Vulgati, decurrere.* Colv.—3 *Palat. defendi.* Ond.—4 *Medium.* Reposuit Beroaldus, *remedium.* Colvius. *Fux, remedium,* et Ald. et Beroald. *Roald.* Ne auscultemus, queso, Beroaldo substituto *remedium*. De duobus quaestio ac deliberatio erat, an desererent commilitonem, an vero occiderent. Nunc medium invenerunt, quo nec occideretur, nec desereretur, eique amputaretur manus. Sic Seneca Epist. xxii. 'Quemcumque vis occupa adolescentem, senem, medium; invenies æque timidum mortis.' *Medius* hic, qui nec plane senex, nec plane adolescens, scilicet, ut explicat Martialis: 'Illud quod medium est, atque inter utrumque probamus.' *Grut.* Beroaldus, *remedium.* Male. Vide Gruterum l. vii. Susp. c. 6. *Elmenh.* Sicuti Beroaldus, habent Mss. B. M. *remedium.* Putean.—5 *Vetus edita lectio, commissimus.* Unde scripsit Beroaldus, eumque alii secuti, *comminiscimur*. *Comminiscere*, ut Argumentare, Fabulare, Demolire, quorum postremum Alfenus Ulpianusque, non solum juris nostri, sed et Latinitatis probatissime idonei auctores non semel duntaxat usi; si quidem Florentinam lectionem sequimur: hic l. i. D. ad L. Aquil. et l. xxxvii. de Dam. inf. ille l. xxx. Locati, et l. xii. de Usufr. leg. Vide Diomed. et Priscianum lib. viii. lib. xi. Colv. *Commissimus.* *Fux, comminiscimus.* Beroal. *comminiscimur.* Roald. Ms. *comminiscimus*: et statim, *Antesignarii nostri.* Sciopp. in Symb. *Comminiscimus.* Vulgo, *comminiscimur.* Bertin. et Rom. *comminiscimus.* Male. *Elmenh.*—6 Alii, *Antesignarii.*

NOTE

sine, Elect. lib. i. cap. 18. quasi sit a nominativo 'patibulus,' masc. gen. quod idem sit ac *patibulatus*. Ipsum vide. Patibulatus apud Plantum, Mostel. Act. i. Scen. 1. cruci affixus, eamque gestans per vias: 'O carnificum cribrum, quod credo fore; Ita te forabunt patibulatum per vias Stimulis, si huc reveniat senex.'

¹ *Opprimendi nostri*] 'Opprimendi' hic passive sumitur (*d'être surpris*): 'nostri' autem, et 'vestri,' pro, nostrum, et vestrum, qua ratione dicatur, vide apud Gell. Noct. Attic. lib. xx. cap. 6.

² *Rem. [Medium] e re nata validum*] Legit Pricæus *remedium calidum*, hoc est, citum, repentinum. Sed nihil

nostri partem qua manus humerum subit,⁷ ictu per articulum medium temperato,⁸ prorsus abscidimus;⁹ atque ibi¹ brachio relicto, multis laciniis offulto² vulnere,^d ne stillæ sanguinis vestigium proderent, ceterum³ Lamachum raptim reportamus.⁴ Ac, dum trepidi regionis⁵ urgemur gravi

bente. Resecamus omnino membrum nostri ducis, qua manus humero jungitur, ictu librato per mediam juncturam; et relicto illic brachio, obvoluta plaga multa veste, ne guttæ sanguinis indicent qua fugissemus, asportamus citissime quod supererat de Lamacho. Dumque magnus strepitus instat nobis trepidantibus ob

*****

Elmenh. „Uti in Cod. Fulv. Par. Oxon. Guelf. pr. D'Orvill. ut passim a librariis erratur. Vide Drak. ad Liv. iv. 47. Oud.—7 Palat. subiit, cum Guelferbytanis. In primo humeri. Id.—8 Ms. Ald. Bas. 1. temerato: temere. Supra lib. iii. 'Per scapulas ictu temperato.' Colo. Temerato. Fux. temperato. Ald. et Beroald. Roald. Flor. et Rom. temerato. Elmenh. Sic etiam Pith. Oxon. et Ed. Vicent. Temerario in Palat. Guelf. et D'Orv. vitiosissime. De Beroaldina emendatione pro, librato, directo, dubitare nemo potest. Oud.—9 Ms. Bas. 1. abscindimus. Illud malui. Sic infra legimus lib. v. (p.101.) 'Nian quam valido noxii serpentis nodum cerviciæ et capitis abscide.' Sic excidere, non excindere. Apol. i. 'Sed dorsis squalentibus excidenda.' Et ita plerumque Plautus. Colo.—1 Atque ibi. Perperam Ed. Scriverii, a tibi. Pricæi, a. ita. Pro brachio in Pith. est hebio. Oud.—2 Alii, affulto. Lib. i. 'Quod vulnus, qua maxime patebat, spongia offulciens Panthia.' Elmenh. Effulto Oxon. uti d. l. p. 10. etiam turbatur. Oud.—3 Attentum lectorem non prætervolabit adverbium ceterum. Me quidem aliquando torisit, eoque perveneram temeritatis, ut deflecterem ad vocem argumenti aptiorem: lucrum puta, vel scævola: quæ et sono vulgatae affines. Sed o tristium ineptiarum labores. Tolle solum punctum desuper, et res facta est; nomen quippe habendum, vultque Auctor, reportasse latrones Lamathum corpore imminutum: unde eadem sententia statim dicit de hoc ipso: 'Cumque nulli nostrum spontale parricidium snadens persuadere posset, manu reliqua sumtum gladium suum, diuque deosculatus, per medium pectus ictu fortissimo transadigit.' Itaque 'ceterum,' ut et 'reliquum' nominari Lamathum apparet, comparatione integri hominis. Grut. Vidit jam Beroaldus, et quis non? Oud.—4 Palat. Guelf. pr. reportarimus.—5 Vetus liber cum editionibus aliis, religionis, et Venetus, tumulto. Colvius. R. urgemur. Sic Rom. Alii, r. urgemur. Vide Indicem. Elmenh. Lego cum Manuscript. C.

NOTE

neesse est immutare, nisi forte pro medio reponendum remedium.

^c Qua manus humerum subit] In flexura cubiti. Manum hic intellige quicquid a cubiti flexu ad extremos ungues pertinet. Reliquum brachium, ut hic, sic apud Anatomicos 'humerus' dicitur.

^d Offulto vulnere] Lib. i. 'Quod vulnus, quam maxime patebat, offulciens Panthia.'

^e Trepidi regionis] Ignari hominumque locorumque. Virgil. Æneid. lib. xii. 'trepidæ rerum:' ad quæ verba Servius, 'nescientes quid agant ignoræ auxilii.' Posset etiam legi *trepidæ regionis urgemur gravi tumultu*, id est, tumultu hominum illius regionis trepide concursantium, ad restinguendum incendium, quo Chryseros diffamaverat correptam esse suam domum.

tumultu, et instantis periculi metu terremur ad fugam; nec vel sequi propere, vel remanere tuto potest; vir sublimis animi,⁶ virtutisque præcipuus, multis nos affatibus multisque precibus querens⁷ adhörtatur, per dextram Martis,⁸ per fidem sacramenti,⁹ bonum commilitonem cruciatu⁹ simul et captivitate liberaremus.¹ Cur enim [71] manu,¹ qua rapere et jugulare sola posset, fortem latronem supervi-

ignorantiam locorum, et exterriti timore discriminis imminenti compellimur ad fugam; neque ipse potest aut nos sequi festinanter, aut ibi remanere secure; vir magnanimus singularisque fortitudinis orans nos multis alloquiis multisque precibus obtestatur per dextram Gradivi patris, perque iurijurandi fidem, uti se probum nostrum socium eriperemus dolori simul et captivitati. Quamobrem enim strenuus prado superstes esset dexteræ suæ, quæ sola posset prædari, et interficere? se porro

*****

arguemur. Sic enim hanc vocem antiquitus scribebant. Brant.—6 *Vir subl.* an. Hic in veteri scripto nostro exemplari sequentia omnia hoc libro lib. v. lib. vi. usque ad finem fere septimi libri desiderantur. Sinistræ manus, quæ tantum bonum nobis inviderunt. Colv. Hinc et Voss. Coll. Ond.—7 *Quærens.* Ita non dubitavi rescribere, politissimo Lipsio anadente, immo inbente. Vulgati omnes, *querens.* Simile mendum libens sustulerim e Plauti Menæchmis: 'I, Declo, quære meum patrem, tecum simul Ut veniat ad me:' ubi scribam, *quære meum p.* Par enim loco Mercatore: 'Syra, i, rogato meum patrem verbis meis, Ut veniat ad me jam simul tecum huc:' et Asinaria: 'Leonida, curre obsecro, patrem huc orato huc veniat.' Mansit hoc verbum Bacchidibus: 'Mirum est me ut redeam te opere tanto quæsere.' Colv. A Lipsio hæc lectio est. Ms. et vulgati *quærens* legunt. Elmenh.—8 *Palat. patris.* Elmenh. Immo in Palat. est, *p. d. prem Martis.* In Guelph. sec. *p. d. precans Mart.* In Edd. Vicent. Junt. Ald. *dexteram.* Ond.—9 *D'Orv. cruciatum.* Id.—1 *Fux. manus, quæ.* Roaldus. Lego ex Fulviano Ms. *Cur enim manus, q. r. et juvare sola p. f. l. s.* Indicat, amissa manu latronem esse inutilem, quare non decere, ut ipse manus suæ superstes vivat. Sciopp. in *Symb. Flor.* *Cur e. manus.* Scioppius ex Fulvii libro: *Cur e. manus, q. r. et juvare sola p. f. l. s.* Elmenh. *Manui lego, ut et ex Ms. Fulviano Scioppius. Brant.*

NOTÆ

¹ *Quer.* [*Quærens*] Ab antiquo 'quæsere,' cujus primæ tantum personæ 'quæso' et 'quæsumus' in usu remanserunt. Lipsii est hæc lectio. Prius legebatur *quærens.*

⁸ *Per dextram Martis*] Quem latrones, sicut et gladiatores, et milites Deum sibi præsidem habebant. Latrones dico. Fures enim Mercurium, et Lavernam colebant, non Martem.

⁹ *Per fidem sacramenti*] Quo se ad leges omnes prædatorias observandas obstrinxerant, maximeque ad socios nulla vi tormentorum revelandos, et

omnia pro eorum incolumitate patienda: ad militum exemplum, qui jurabant se omnia strenue laturos, quæ præcepisset Imperator, nunquam deserturos militiam, neque mortem detrectaturos pro Republica. Egregium servatæ latrocinialis fidei exemplum extat infra de Thrasy Leone: 'Neque clamore, neque ululatu quidem fidem sacramenti prodidit.'

¹ *Cruciatu simul et captivitate liberaremus*] Mortem ipsi inferendo, quæ est malorum omnium finis.

vere? Sat se¹ beatum, qui manu socia² volens occumberet. Cumque nulli nostrum, spontale parricidium³ suadens, persuadere posset; manu reliqua sumtum gladium suum,⁴ diuque deosculatum,⁵ per medium pectus ictu fortissimo transadigit.⁶ Tunc nos, magnanimi ducis vigore venerato, corpus reliquum veste linea⁷ diligenter convolutum, mari celandum commisimus. Et nunc jacet noster Lamachus elemento toto sepultus.¹ Et ille quidem dignum⁸ virtutibus suis vitæ terminum posuit. Enimvero Alcimus⁹ solertibus cœptis, tamen scævum⁹ Fortunæ nutum non potuit abducere.¹ Qui cum dormientis anus perfracto tuguriolo

satis felicem fore, qui sponte interiret manu commilitonum. Cumque neminem nostrum posset impellere ad ultroque parricidium, ad quod nos invitabat; atrinxit enssem suum manu, quæ ipsi supererat, et diu osculatus illum immersit in medium pectus ictu validissimo. Tunc nos, honorata virtute fortissimi antesignani nostri, involvimus studiosæ ejus cadaver mutilum sindone linea, et mari credidimus abscondendum. Et nunc Lamachus noster jacet contumeliatum toto illo elemento. Atque ille quidem optetuit mortem dignam suis factis egregiis. At enim Alcimus non potuit amoliri sinistrum arbitrium fortunæ a suis inceptis quamvis callidis. Hic

~~~~~

—2 Fux. *sese*. Roald.—3 *Ma. sociali*, id est, sociorum manibus. *Sciopp. in Symb. Bert. m. propria*. Elmenh.—4 Possessivum abest a Bertino. Hinc unctis includere Elm. et Scriv. Sed male. Non alium quemvis, sed suum summat gladium, quem hinc deosculatus est. *Oud.*—5 *Deosculatus*. Malim, *deosculatum*. Colv.—6 Quædam editiones, *transadiit*. Infra lib. ix. 'Injecta lancea duorum alterum per medium pectus transadigit.' et viii. 'Nec non tamen ipsam bestiam facili manu transadigit.' Virgilius, 'Transadigit costas.' *Colo. Bert. et Rom. transadiit*, male. *Elmenh. F. transadegit*. Sed malo cum Bas. edit. legere, *transadiit*. Sic alibi: 'Per medias acies infesti militis transabil.' *Brant.*—7 In Guelf. utroque, *veste ante vel autem l.* Desideratur ultima vox in Regio, Fux. *Linthea* vel *linthea* Oxon. Guelf. D'Orv. variatione perpetua. Vide ad l. ii. p. 25. 'Linea tunica.' *Oud.*—8 D'Orv. *dignus*. Id.—9 *Scævum*. Etiam hoc loco legebam, *scævum*. Colvius. Tamen *scævum*, &c. Flor. *t. cum scævus F. nutus*. Male. *Elmenh.*—1 Venetus, *adducere*. Nec hoc, nec illud rectum. Num *aufugere?* an *abdicare?* Colvius.

NOTE

¹ *Parricidium*] *Καταχρηστικόν*.

¹ *Elemento toto sepultus*] *Propert. lib. iii. Eleg. 7.* 'Nunc tibi pro tumulo Carpathium omne mare est.' Subit dubium, quomodo Lamachum, et deinde Alcimum in mare projecerint latrones, cum Thebæ, ubi erant, distent multis milliariis ab Euripo, quod proximum est mare. Aut bal-

lucinus est Apuleius, aut intellige projecta fuisse illa cadavera in Iamenum amnem, qui ea deinde in Euripum detulit, ideoque dici projecta in mare.

² *Alcimus*] Est et hoc nomen a fortitudinæ. Hesychius: "Αλκίμος μάχης, ἀνδρείος, ισχυρός, θραύς.

conscendisset⁴ cubiculum superius, jamque protinus obli-
sis faucibus interstinguere eam debuisset; prius maluit⁵
rerum singula per latiore fenestram forinsecus nobis sci-
licet rapienda⁶ dispergere. Cumque jam cuncta rerum⁵
gnaviter emolitus, nec toro quidem aniculæ quiescentis
parcere vellet, eaque lectulo suo devoluta,⁶ vestem stragu-
lam subductam scilicet jactare similiter destinaret; genibus
ejus profusa sic nequissima illa deprecatur: Quid oro, fili,
paupertinas pannosasque reculas⁷ miserrimæ anus donas

*enim perfossa domuncula cujusdam vetulæ dormientis, cum ascendisset in cubiculum
superius, et jam debuisset ipsam statim enecare præfocato guttore; maluit prius
projicere foras ad nos omnia ex fenestra celsiore, ut nempe ea raperemus. Cum-
que, omnibus jam strenue egestis, ne lectum quidem vetulæ dormientis vellet relin-
quere, eaque deturbata e suo grabatulo, pararet similiter projicere stragulam ves-
tem, quam nempe ipsi subtraxerat; illa scelestissima procumbens ad genua ejus, sic
eum obsecrat: Quam ob causam, quæso, fili, das pauperculam et laceram supellecti-*

~~~~~

Alii, *deducere*. Elmenh. Colvius: 'Num aufugere, an abdicare?' Ego
utrumque abdicaverim, et fortasse reposuerim, *obducere*, quod apud Tertulli-
anum sæpe occurrit pro, vincere. Ut libro de Carne Christi circa finem:
'Hoc quidem capitulo ego potius utar, cum adulteratores ejus obduxero.'
Et adversus Praxeam: 'Undique enim obducti distinctione patris et filii.'
Obducti, id est, convicti, ut exponit Beatus Rhenanus. Brant.—3 Ed. Vicent.
concedisset. Guelf. pr. *consedisset*. Ond.—3 Guelf. sec. *valuit*. Id.—4 *Styllis*
rup. Si conjecturam sequamur, clarior videatur sententia: *singulis rep*. Si
quid video, mutavit sententia ex compendiosa scriptura, quæ fuit *siglia*.
Nam, qui aniculæ sedes exilabat, sociis in area stantibus sua singulis omnia
absportanda projecit. Stewech. Infra lib. vi. 'Styllis rudis perpetuabitur his-
toria.' Lindenbr. Non bene meo animo. Correxerim, *pilis*. Hastas erige-
bamus. In has Alcimus vestimenta et id genus alia ex alto conjiciebat, nobis
sic rapienda. Colv. Fux. *nobis s. rapienda: i. scilicet*. Quæ peritissima est
præ vulgata, ex qua nihil unquam boni feceris; et quæ a propria interpre-
tatione singularis illius literæ manavit. Eodem compendio etiam exaratum
idem verbum infra notabimus. Roald. Omnino scribendum ex Fulv. et Pa-
lat. Cod. *nobis scilicet rep*. Wower. Eodem Suspectarum Lectionum libro
(II. Ep. 8.) indicavimus veram affecto huic loco medicinam, adeo ut, contra
si quis sentiat, nihil sentiat. Legendum ergo: *nobis scilicet rep*. Ac, ne
quis me putet plus æquo audacem istic fuisse, sciat, sententiam meam suffra-
gil jam Fulvianum codicem, in quo est: *nobis scil. rep*. Nimirum non sem-
per fallimur, qui curiose literarum ductus observamus. In *stilis*, t pro c et
s pro x scriptum fuerat, cum esse deberet *scilix*. Jam litera x pro syllaba *cet*
posita est, ut in Suspectis docui. Sciopp. in *Symb. Scilicet*. Sic recte Pal.
Flor. et Bert. In vulgatis est, *nobis styllis r. Male*. Elmenh.—5 *Cuncta r.*
Prima vox ab Oxon. librarii manu prima est omissa. Naviter Fux. Guelf.
pr. Ond.—6 Licet vulgata satis defendi possit, malim tamen, si per *Matos*
liceret: *eique devolutæ subductam*. Ratio patet. Grosliotus conjecit, *subduc-
tam scilicet* irrepassis a glossa. Id.—7 Venet. et Bas. 1. *reculas*: quod agnos-

NOTÆ

² Rec. [*Resculas*] Alii *reculas*. Diminutivum est a 're.'

vicinis divitibus,⁸ quorum hæc⁹ fenestra domum prospicit? Quo sermone, callido¹ deceptus astu, et vera quæ dicta sunt credens Alcimus; verens scilicet, ne et ea, quæ prius² miserat, quæque postea missurus foret, non sociis suis, sed in alienos Iares jam certus³ erroris abjiceret, suspendit se fenestra,⁴ sagaciter perspecturus⁵ omnia: præsertim domus [72] attigæ,⁶ quam dixerat illa, fortunas arbitraturus. Quod eum strenue⁷ quidem, sed⁸ satis improvide conantem, senile illud facinus,⁹ quanquam invalido, repentino tamen et inopinato pulsu nutantem ac pendulum, et in prospectu alioquin attonitum, præceps inegit.⁹ Qui¹ præter² altitudinem nimiam, super quendam etiam vastissimum

lem anus infelicissimæ vicinis opulentis, ad quorum aedes hæc fenestra pertinet? Quibus verbis Alcimus circumventus solerti astutia, et vera putans, quæ sibi dicta erant; timens nempe ne, ignorans se errare, mitteret et illa quæ ante projecerat, et quæ postea esset projecturus, non commilitonibus suis, sed in aedes alienas, promovit se per fenestram callide contemplaturus singula, præcipueque exploraturus opes domus vicinæ, de qua anus locuta fuerat. Quod quidem cum moliretur graviter, et satis incaute, anus illa sceleratissima vacillantem eum, ac pendentem, et alias penitus intentum explorationi, dedit præcipitem impulsu debili quidem, sed subitario, et improviso. Qui, præter summam altitudinem fenestræ, rucens insuper in quod-

*****

cit secundum Analogiam super 12. vers. Æneid. lib. III. Priscianus. *Colo. Fux. resculas. Roaldus. Resculas. Alii, reculas. Elmenh.*—8 D'Orv. *divinitibus. Oud.*—9 D'Orv. *hic. Id.*—1 Bert. *calido. Elmenh.* Item D'Orvill. et Guelf. sec. *Valido* in Ed. Bas. pr. Male utrumque hic loci. Vide ad l. r. in f. *Haustu* Palat. et Guelf. sec. *Oud.*—2 Edd. Ber. Bas. pr. *primus. Id.*—3 J. c. *Legendum, incertus. Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. l. II. c. 8. Flor. jam virtus. Inepte. Alii, incertus. Elmenh.*—4 *Susp. se sen. Flor. suspectaque f. Elmenh.*—5 Bert. *prospecturus. Id.*—6 Pal. Guelf. ambo, *attigua. Reg. Fax. D'Orv. Guelf. ambo, Oxon. ut d. Pith. fortunam. Oud.*—7 Q. *eum str. Ms. quem str. Sciopp. in Symb. Sic et D'Orv. In Guelf. utroque et Palat. Quod eum s. uti deest quidem. Oud.*—8 Et. *Concinnius, sed s. i. Colv. Legendum, at. Sciopp. ibid. et Susp. Lect. II. 8. E Bertino, bene. Sed edidere Vulcan. et seqq. præter Pricæum, cujus margini at etiam allevit Wasse. Improvidus Palat. Oud.*—9 *Sen. ill. f. Flor. sed et illud ratus. Male. Vide Indicem. Elmenh. Nihil est in ejus Indice. Sed vide Beroaldum. Dicitur pro 'facinorosa apus,' ut 'scelus' pro scelesto, et alia passim. Vide et ad l. IV. in f. 'Vipereumque malum.' In Palat. non male istud. Oud.*—1 Ed. Vicent. *Quæ. Bas. pr. Qua, haud sane inepte. Id.*—2 Palat. *pp. Id.*

NOTÆ

° J. c. [*Incertus*] Sic Schiopp. et Casaub. Alii jam certus.

° *Senile illud facinus*] Asperius et significantius, quam si dixisset, anus illa facinorosa. Sic Martialis: 'Non

vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.' Sic sæpissime 'acelus' apud Comicos pro acelerato; metonymia adjecti.

lapidem propter³ jacentem recidens,⁴ perfracta diffissaque⁵ crate costarum,⁶ rivos sanguinis vomens, imitus⁶ narratis nobis, quæ gesta sunt, non diu cruciatus, vitam evasit. Quem, prioris exemplo sepulturæ traditum, bonum secutorem Lamacho dedimus.⁸ Tunc orbitatis duplici plaga petiti,⁷ jamque Thebanis conatibus abnuentes,⁸ Plateas¹ proximam conscendimus⁹ civitatem. Ibi famam celebrem super quodam nomine Demochare¹ munus edituro gladi-

dam saxum latissimum, quod adiacebat domui, distructa perruptaque compage costarum eructans fluctus cruoris, non passus diutinos dolores excessit e vitis, memoratis prius nobis iis, quæ sibi evenerant. Quem, tumultum ad exemplum prioris, dedimus bonum comitem Lamacho. Tum percussus vulnere duplicis jacturæ, et jam repudiantes incepta Thebanis, petiimus Plateas, proximam urbem. Illic comperimus quendam virum inclytum fama, nomine Democharem, exhibiturum gladiatorum

3 *Prope. Fux. præter. Roald. Propter jacentem. Pal. et Fl. præter latentem. Elmenh. In Oxon. quoque, Reg. D'Orv. Guelf. Pal. est præter. Prope in Ed. Pric. et reliquis ante Elmenh. qui tacite cum Scriv. et Flor. exhibuit propter.* Bene, ut est in Ms. Parmano. Adi omnino ad p. 65. 'Propter insistens.' *Oud.*—4 *Palat. Oxon. Guelf. pr. recidens. Optime: quippe supinus cecidit, diffusa crate costarum. Vel etiam sumi potest pro simplici, cadens. Vide ad l. i. p. 8. 'Humi recidens.' Id.*—5 *Recte ita Heroaldus. At impressi omnes, diffusaque. Colvius. Flor. diffusaque. Male. Elmenh.*—6 *Primitus. Flor. imitus. Elmenh.*—7 *Orb. d. p. p. Manuscr. exorbati discipuli d. p. p. Sciopp. in Symb.*—8 *Th. con. abn. desiderantur in Oxon. item Guelf. sec. una cum voce Plateas, sed in margine alla manu allita, cum præc. v. petiti, ut videtur, e Scioppil Symb. in Fulviano. Tum proximas Fux. Oud.*—9 *Forte, concedimus; vel potius, contendimus. Colv.*—1 *Ubi Fama cel. quendam nom. Democharem m. editurum gl. Fux. ibi famam celebrem super quodam nomine De-*

NOTÆ

³ *Præceps inegit*] Addita verbo præpositione, quæ nomini sic erat addenda: in præceps egit. Sed hoc familiare huic Scriptori.

⁴ *Crute costarum*] Virgil. *Æn.* xii. 'Et cratem pectoris ense Transadigit.' Anatomicis dicitur thorax.

⁵ *Bonum secutorem Lamacho dedimus*] Id est, in mare misimus, ut sequeretur Lamachum jam eodem projectum. Vetus formula valedicendi mortuis apud Servium, ad lib. vi. *Æn.* Vale: nos te ordine, quem natura permisit, sequemur. Scaliger et Lipsius hic ad gladiatores allusum volunt, ex quibus nonnulli secutores

dicti, qui cum retiaris conferri solebant. De quibus plura apud illos vide.

⁶ *Plateas*] Urbs est Bœotiae sub Cithærone monte sic dicta, ut videtur Straboni, lib. ix. a latitudine remorum, quam Platæenses primi invenerunt: quod etiam tradit Plin. Quin et illos victum olim remigatione quesivisse auctor est idem Strabo. Πάδρη est, remi palmula: πλάτος, latitudo.

⁸ *Conscendimus*] Quia Platææ editiore loco positæ, vel fortasse legendum contendimus.

¹ *Demochare*] Nomen apposite ad

torium deprehendimus. Nam vir et genere primarius, et opibus pluribus et liberalitate præcipuus, digno fortunæ² suæ splendore publicas voluptates instruebat. Quis tantus³ ingenii, quis facundiæ,⁴ qui singulas species apparatus multijugi⁵ verbis idoneis possit explicare? Gladiatores isti famosæ manus,⁶ venatores illi⁶ probatæ pernicitatis: alibi noxii,⁷ perdita securitate, suis epulis bestiarum⁸ saginas instruentes.⁷ Confixilis machinæ publicæ⁸ turres tabu-

spectaculum. Ipse enim vir nobilissimus ditissimusque, et liberalissimus, præparabat populo oblectamenta, magnificentia digna opibus suis. Quis tanto ingenio valet, quis est adeo eloquens, ut possit exponere oratione convenienti omnia genera apparatus multiplicis? Hic erant gladiatores dextræ illustris, illic venatores spectatæ celeritatis: alibi sotes præparantes suis convitiis pinguem cibum belluis cum vesana tranquillitate. Pegmata erant compacta ex tignis, turres coagmentatæ

*****

mochare. Roaldus. Flor. Ibi famam celebrem super quodam Demochare muus edituro gl. Elmenh. Sic etiam Pith. Reg. Oxon. Palat. D'Orv. Guelf. uterque: quod verissime reponi jussit Pricæus, si modo cum Fux. et Pith. retineamus nomine, ut feci. Vide ad l. II. p. 28. ipsum Pricæum, et me: 'Cerdo quidam nomine.' Non deprehenderant, sive offenderant adhuc ipsum Democharem. Hoc demum faciant p. 74. Sed perceperant famam de ejus proposito, et casu. Hinc intruxere suas fraudes, eumque postea ipsum adierunt. Gladiatorium non compareret quoque in Pal. Guelf. sec. neque est necessaria vox. *Deus* sine sensu post *Demochare* additur in Palat. Ubi pro ibi habetur in Edd. Vicent. Juntinis, Ald. Bas. sec. Lugd. *Deprendimus* Guelf. pr. Oud.—2 D. f. Rom. de forma. Male. Elmenh.—3 Bas. l. marg. tanti. Colv. In Ed. Vicent. tantis. Oud.—4 In Palat. et Oxon. qui fac. et contra dein quis sing. D'Orv. cum Ed. Junt. pr. perverse omnino. Id.—5 Perperam Oxon. a m. pr. multi. Vide ad l. VII. p. 168. 'Multijuga scaturigine.' et alibi. Posset in Guelf. utroque. Id.—6 Msc. illic. Sciopp. in Symb.—7 Legendum autumo, mali et noxii. Minutius Felix in Dialogo suo (cui titulum fecit Octavianus, monente id duobus locis Lactantio) de sacrificiis et ludis Rom. agens addit: 'Hodieque ab ipsis Latianis Jupiter homicidio colitur; et, quod Saturni filio dignum est, mali et noxii hominis sanguine saginatur.' Adhibendus etiam Lactantius lib. I. cap. 21. *Stewech.* Bert. noxia. Elmenhoratius. Sic et Pith. Edd. Vicent. Junt. pr. cum Marg. Bas. pr. Vide notam sequentem. Oud.—8 Oxon. bestiarii. Idem.—9 Lips. Guelf.

NOTE

rem confictum. Latine populo gratum diceres.

² *Gladiatores isti famosæ manus*] 'Famosæ' cædibus. Gladiatores, qui, multarum palmarum præliis spectati, ut loquitur Noster, lib. x. magna dextrarum suarum tropæa numeraverant. 'Famosæ' optime de gladiatoribus. Eodem lib. x. 'Nobilis-

simas feras et famosos inde gladiatores comparaturus.' Est perpetuum gladiatorum epitheton.

⁷ *Noxii, perdita securitate, suis epulis bestiarum saginam instruentes*] Damnati ad bestias, quibus lautæ apponebantur epulæ, antequam belluis exponerentur, ut illud quantulumcumque vitæ, quod supererat, suaviter

larum nexibus, ad⁹ instar circumforaneæ¹ domus, floridæ picturæ, decora futuræ venationis^a receptacula. Qui præterea numerus, quæ facies ferarum? Nam præcipuo² studio, forensi³ etiam,^b advexerat generosa illa damnatorum capitum funera.^c Sed, præter ceteram speciosi⁴ muneris supellectilem, totis utcumque patrimonii viribus immanis ursæ comparabat [73] numerum copiosum.^d Nam præter⁵

plancis in modum domus ambulatoria, et in eis picturae elegantes, quas futurae erant pulchra diversoria futurae venationis. Præterea quantus numerus, et quales formæ bestiarum? num maxima diligentia etiam peregre curaverat apportari nobiles illas mortes hominum condemnatorum. Sed præter reliquum apparatus tam pulchri spectaculi, quoquo modo emebat totis opibus patrimonii sui magnum numerum in-

pr. et Edd. ante Wower. carent præpositione *ad*. Sed vide ad lib. i. pag. 19. 'Ad instar solitudinis.' *Id.*—1 *Alli, circumferaneæ*. Elmenhorstius. Edd. Merc. et Wow. intelligit. D'Orv. *circumforata*. Intelligit Auctor pegma ambulatorium, ut dixi. [Vid. Var. Not.] Vide Lips. ibidem, et Elmenh. Indicem. *Oud.*—2 Cl. Wasse conjecit *præcipuus*, ut supra, 'Liberalitate præcipuus.' *Id.*—3 Bertin. *forenses*. Elmenh.—4 *Ms. pretiosi*. Sciopp. in Symb. Rom. *S. p. cetera s.* Fulvius legit, *S. p. c. pretiosi*. Elmenh.—5 *Abest præ-*

NOTÆ

ducerent. Cave 'perdita securitate' intelligas, amissa, sed vesana, qualis perditorum et desperatorum hominum esse potest. Si enim securitatem amisissent, deque impendenti fato acrio, ut par erat, cogitassent; profecto fastidissent epulas. Hic est, ut existimo, sensus hujus loci, quem Pricæus negat se intelligere.

^a *Confixilis machinæ sublicæ, &c.* 'Sublicas confixilis machinæ' intellige ipsam machinam confixilem compactam ex sublicis, quæ sunt tigni seu pali lignei, sibi invicem infixis, unde machinæ nomen. 'Confixilis machinæ' pegma est, quod veteres Glossæ 'confixum' interpretantur. Erat hæc machina ambulatoria, turres altissimas sustentans, quæ per vias et Amphitheatrum agebantur spectante ac mirante populo. Martial. de Spectaculis, Epigram. 11. 'Et crescunt

media pegmata celsa via.'

^a *Futura venationis*] In Circo exhibendæ. Vide Demsterum in Paralipomenis, ad cap. 5. Antiq. Rom. Rosini. et Bulenger. de Venat. Circi et Amphith.

^b *Præcipuo studio, forensi etiam, &c.*] Sic interpungit Pricæus, et exponit 'forensi' exotico. Ego sic verti, quasi legeretur *forinsecus*. At, si recte expendatur mea interpretatio, recidit in Pricæi sensum.

^c *Generosa illa damnatorum capitum funera*] Bestias, quarum dentes mortem erant illaturi, alvus vero sepulchri vice futura, miseris illis hominibus.

^d *Immanis ursæ numerum copiosum*] Observa 'immanis ursæ' singulari numero dictum, cum naturalis sensus in plurali postulet, immanium ursarum.

domesticis venationibus captas, præter largis⁶ emtionibus partas, amicorum etiam⁷ donationibus variis certatim oblatas, tutela⁸ sumtuosa solícite nutriebat.⁹ Nec ille tam clarus, tamque splendidus publicæ voluptatis apparatus Invidiæ¹⁰ noxios effugit oculos.¹ Nam diutina captivitate fatigatæ simul, et² æstiva flagrantia maceratæ, pigra³ etiam sessione languidæ, repentina correptæ pestilentia, pæne ad nullum rediere⁴ numerum. Passim per plateas plurima cerereres jacere semivivorum corporum ferina naufragia.⁵ Tunc vulgus ignobile, quos inculta⁶ pauperies, sine delectu⁶ ciborum, tenuato ventri cogit sordentia supplementa et dapes gratuitas⁷ conquirere, passim jacentes epulas accurrunt.⁸

gentium ursarum. Nam præter illas, quas ceperat domi venando, præter eas, quas emerat magnis pretiis, alebat etiam magnis impensis alias custoditas summa cura, quas amici certatim undique miserant ei muneri. At illa adeo illustris, adeoque magnificæ instructio oblectamenti publici non potuit evitare malignum aspectum Invidiæ. Ipsæ enim defessa longa captivitate, simul et debilitatæ calore æstatis, morbidæ quoque ex perpetua desidîa, affectu subita lue, redactæ fuerunt ad nullum fere numerum. Videres per vicos maximam stragem ferarum semianimis corporibus ubique jacentibus. Tunc vilis plebecula, quam immunda egestas cogit perquirere vilis subsidia abdomini emaciato, et cibos inemptos absque ulla electione dapum, capit accurrere ad escas ubique stratas. Tunc ego et hic Babulus ex occasione

~~~~~

ter a Regio, Fux. Captus in Oxon. Oud.—6 Palat. Guelf. sec. largas. Pro partas malebat Groslotius paratas. Id.—7 Etiam a Regio, Fux. exulat. Ed. Bas. pr. dotationibus. Oxon. Pith. Guelf. pr. oblata. Id.—8 Guelf. cautela, Fux. tutelæ. Id.—9 Nutribat. Bert. nutriebatur. Elmenh. Desideratur solícite in Palat. Nutriebant in Pith. Reg. Fux. Oxon. Ed. Vicent. et marg. Bas. pr. Hinc quis conjicere posset, oblata nutriebantur. Unde Elmenh. hic nutribat dederit nescio. De eo vide ad lib. III. pag. 67. scaturibat. Oud.—1 Lege, aculeos. Heins.—2 Abest copula a Pith. Oud.—3 Quidam, pigra. Scripserim: pigra, et jam s. l. Colv.—4 D'Orv. Fux. redire: quod defendi posset. Oxon. et Guelf. Codd. Edd. Ber. Junt. Ald. redire, Vicent. rediem. Oud.—5 Inc. Pessime in Ed. Junt. pr. jam culta. Id.—6 Delecta in Fux. In D'Orv. delictu. Voluit forsân dilectu librarins. Id.—7 Plebem Romæ secretam fuisse ab aliis, quod publico aleretur, notum. Ceterum prius annonas, post collegio pistorum instituto panem accepisse, eumque ab eminentiori loco et gradibus, ubi distribueretur, gradilem vocatum, variis Imperatorum constitutionibus, tam Justiniani, quam Theodosiani Codicis docemur. Quæ causa fuit, cur aliquando mutandum hoc loco putarim, gradiles: ubi

NOTÆ

¹ Invidiæ] Cujus descriptionem vide apud Ovidium, lib. II. Metamorph.

⁵ Semivivorum corporum ferina naufragia] Corpora ursarum semimortuorum, quæ morbo fracta jacebant, ut

Delph. et Var. Clas.

navium tempestate quassarum tabulæ trabesque in littore jacentes conspiciuntur. Metaphora est paulo durior a re nautica ducta.

⁸ Passim jacentes epulas accurrunt]

Apul.

S

Tunc e re nata⁹ subtile consilium ego et iste babulus^{1a} tale comminiscimur.² Ursam,³ quæ ceteris sagina⁴ corporis prævalebat, quasi cibo parandam⁵ portamus ad nostrum receptaculum; ejusque probe nudatum carnibus corium, servatis sollerter totis unguibus,⁶ ipso etiam bestię capite adusque confinium cervicis solido relicto, tergus⁷ omne rasura studiosa tenuamus: et minuto cinere perspersum,⁸

excogitamus hoc callidum consilium. Auferimus in nostrum diversorium ursam, quæ superabat reliquis pinguedine corporis, quasi coquendam in nostrum cibum; ejusque pelle egregie purgata carnibus, conservatis unguibus magna industria, relicto etiam ipso capite bestię integro usque ad ejus juncturam cum collo; attenuamus totum corium radendo, et conspersum tenui cinere exponimus Soli arefacien-

vero Parisien. Codicem inspexi, non potuit non placere illius lectura, *gratuitas*. Stewech. *Gratuitas* verissime est in Mss. et Edd. O. præter Bas. pr. corruptissime præbentem *gravitas*. Putidum hic foret *gradiles*. De *pæne gradili* egerunt multi. In Oxon. etiam. In Ed. Bas. pr. *conquerere*. Oud.—8 *Accurrere*. Fux. *excurrunt*. Roaldus. Flor. *accurrunt*. Elmenh.—9 *Tunc nacti* Ald. Vulgata lectio est ab emendatione Beroald. Roald.—1 *Quid si legas Bardulus?* inquit Beroaldus. Et quid si *Bubalus*? Quod in Martiale est Epigram. lib. i. *Colo*. Retinui Romanl et Codd. Florentinorum lectionem. Beroaldus *Bardulus* legit. Papias: 'Babiger: stultus.' Acta Martyrologii S. Marci: 'Bubulum istum trahite ad locum Buculi.' Forte legendum: *Babulum* i. t. a. l. B. Sed et Tzetzes Chil. ii. Hist. 369. *bubalum* pro stulto et rusticano ponit. Elmenh. Beroald. *Bardulus*. Colvius *Bubalus*. Ego a vulgata non recedo. Terent. Adelph. 'Inbe jam nunc dinumeret illi Babulo viginti minas.' Ut Nannius illam vocem per me quidem sollicitare desinat. Brant.—2 *Guelf*. pr. *commisitur*. Oud.—3 Flor. 2. *unam*, male. Elmenh. Immo vero bene, ut egregie docuit Pricæus, sive eximiam e pluribus: uti passim apud alios. Astipulantur Reg. Fux. Pal. Guelf. ambo, Oxon. D'Orvill. Posset utrumque admitti, *ursam unam*. Cic. ii. Phil. 3. 'Cum uno gladiatore nequissimo.' Vide ad Ovid. Ep. xv. 162. 'Natis una:' et ad Cæs. lib. v. B. G. cap. 45. 'Unus Nervius.' Oud.—4 Rom. *sarcina*. Elmenh.—5 Ineptæ Par. *cito p. Pith. portanda paramus*. Oud.—6 *Sol. ung. Fux. sol. totis u.* Roald. Bert. *sol. totis ung.* Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. ii. 8. Elmenh. Miror, hoc non secutos esse ceteros, excepto Scriverio, immo Elmenhorstium tacere de Florent. qui et habet *totis* cum Palat. Pith. Oxon. D'Orv. pluribusque, et Ed. Junt. post. *Totis* significat, omnibus omnino. Vide ad lib. iii. pag. 63. 'Totas artis manns.' In Palat. *solepter*. Oud.—7 *Tergum*. Fux. *tergus*, Roaldus. Ful. *tergus*, ἀρχαῖος. Wow. Placet Ms. *tergus*. Sciopp. in Symb. Fulvii liber, *tergus*. Elmenh.—8 Oxon. *perspersum*.

NOTE

Tertullianus a Pricæo laudatus, in Apologet. 'Ipsorum ursorum alvi appetuntur, cruditantes adhuc de visceribus humanis; ructatur proinde

ab homine caro pasta de homine.'

^a Et iste bab. [*Babulus*] *Δευρυδς*. Latronem hoc dicens demonstrat, cuius hoc nomen erat.

Soli siccandum tradimus. Ac,⁹ dum cœlestis vaporis flammis examurcatur,¹ nos interdum pulpīs ejus² valenter saginantes,³ sic instanti militiæ disponimus³ sacramentum: ut unus e numero nostro, non qui corporis adeo,⁴ sed animi robore ceteris⁵ antistaret, atque is inprimis voluntarius, pelle illa contextus,⁶ ursæ subiret effigiem, domumque Democharis illatus per opportuna noctis silentia nobis januæ⁷ faciles præstaret aditus. Nec paucos [74] fortissimi collegii⁸ solers species⁹ ad munus obeundum¹

dum. Dumque expurgatur calore ignis illius ætherei, nos interim, valide saturantes ejus carnibus, disponimus has leges imminenti militiæ: ut unus ex nostra turba, qui reliquis præstaret, non corporis quidem fortitudine, sed animi, quique præsertim susciperet hoc libenter, indueret formam ursæ opertus illo corio, et inductus in ades Democharis redderet nobis facilem ingressum ostiis idoneo tempore noctis, cum omnia silerent. Et illa subtilis transformatio addiderat animos multis ex nostro fortis-

Ed. Bas. pr. *prosperum*, hand male. Oud.—9 Palat. et Guelf. duo, *At. Id.*—1 Veteres Editiones, *examurgatur*. Colvius. Flor. et Rom. *examurgatur*. Elmenh. Bene ab ἀμύργη. Vide Serv. i. G. *Amurca* Cato cap. 10. male. Glossæ et Ms. Columellæ Arundel. Ed. Stephan. pag. 455. *amurga*. Wass.—2 Fux. *sanguinantes*. Oud.—3 Scribe, *imponimus*. Wowerius. Ms. *imponimus*. Sciopp. in *Symb. Imponimus*. Vulgo, *disponimus*. Elmenh. Hinc reliqui exhibuerunt *imponimus*, et firmatur a Ms. D'Orvill. Atque ita 'imponere legem,' et similia passim. Verum nihilo deterius, si non melius, se habet *disponimus*, quod extat in Flor. Reg. Fux. aliis, et Edd. ante Wow. Cuilibet scilicet suas partes tribuimus et quasi designamus per sacramenti legem, singulis impositam. Pag. 76. 'His omnibus recte dispositis.' Lib. x. pag. 227. 'Hæc bene atque optime disposita.' Sic disponere diem, ætatem, otium. Cic. lib. ix. ad Fam. 37. Tacit. de M. Germ. cap. 30. Senec. ad Polyb. c. 25. Ep. li. Plin. lib. iv. Ep. 23. ix. Ep. 36. Suet. Tib. cap. 11. Et magis apposite Tib. i. 10. 64. 'Operum disposuitque vices.' Lucan. lib. viii. 603. 'Disponis gladios; ne quo non fiat in orbe Heu! facinus civile tibi.' Claudian. ii. in Ruf. 25. 'Cladem divisit in urbes, Disposuitque nefas.' Oud.—4 D'Orv. *acideo*. Id.—5 Fux. *cetero*. Al. *ceteris*. Oxon. Guelf. pr. *ceteros*. Vide ad p. 68. 'Qui robore ceteros antistabat.' Id.—6 Palat. Guelf. sec. *contextus*. Par. *conceptus*. Nihil mutare tentes, suadeo. In Pith. *Demochari*. Id.—7 In Edd. Juntinis et Aldi *janua*: ut sit Ablativus, sive, per januam: et in Palat. *facile*. Vulgata multo est elegantior. Id.—8 Reg. Fux. et D'Orv. f. *legum coll.* Id.—9 Bert. *spes*. Elmenh.—1 Flor. *obediendum*. Male. Elmenh. Sic tamen et Pith. Fux. Reg. Pal. bini Guelferb. Oxon. a m. pr. In D'Orv. est *obiendum*. Infra aliquoties sic variatur, ut l. viii. pag. 157. 'Obiens viventium munia: in plerisque obediens.' Sed lib. ii. pag. 36. 'Expergite munus obeas.' Lib. xi. pag. 254. 'Obibam ministerium.'

NOTÆ

- ¹ *Examurcatur*] *Amurca* fœx est oleum, cum *amurca* purgatur.
olei: unde *examurcare* corium hic
est illud pinguedine et carne adhæ-
rente expurgare; ut *examurcatur*
² *Pulpis ejus*] Carnibus musculosis
Lib. viii. 'Ossa pulpis viduata.'

arrexerat.³ Quorum præ ceteris Thrasyleon^{3 1} factionis optione⁴ delectus, ancipitis machinæ^m subit⁵ aleam. Jamque habili corio, et mollitie tractabili, vultu sereno⁶ sese recondit. Tunc tenui sarcimine⁷ summas oras ejus adæquavimus;⁸ et juncturæ rimam, licet gracilem, setæ⁹ circumfluentis densitate sepimus: ad ipsum confinium gulæ, qua¹ cervix bestię fuerat exsecta, Thrasyleonis caput subire cogimus;² parvisque respiratui circa nares et oculos datis foraminibus, fortissimum socium nostrum prorsus bestiam factum, immittimus cavæ, modico præstinatæ² pretio: quam³ constanti vigore festinus irrepsit ipse. Ad

simo certu ad suscipiendam illam provinciam. Ex quibus Thrasyleon, suffragiis collegii electus præ ceteris, subitū discrimen illius machinæ periculosæ. Et tranquillo vultu contegit se pelle illa jam præparata ac tractabili propter suam mollietatem. Tunc conuimus extremas ejus partes sutura subtili, et obtegimus rimam suturæ, quamvis angustam, multitudine villorum ambientium. Inserimus caput Thrasyleonis prope ipsam gulam, qua parte collum seræ fuerat abacissum. Et relictis angustis foraminibus circa nares et oculos, ad respirandum, concludimus generosissimum nostrum commilitonem jam plane transformatum in belluam, cavæ, quam emeramus exiguo pretio, in quam celeriter se penetravit alacri impetu. Sic

~~~~~

et in f. 'Munia gaudens obibam.' Vide et lib. x. pag. 223. Oud.—2 D'Orvill. arreperant. Par. arreperat. Id.—3 Flor. Parsilion. Elmenh. Passim Thrasyleon Mas. et Edd. Vett. Sed et recte Thrasyleon vel Tharsaleon, a θάρος. Oud.—4 Pith. factione optionis. Palat. optime. Edd. Junt. pr. Ald. dilectus. Id.—5 Fux. subiicit. Forte subivit. Roaldus. Subiicit præbent Reg. Oxon. Pal. D'Orvill. Subit Edd. Elmenhorstius. Scriv. Flor. Perinde est. Ancipititi alea Pith. Oud.—6 Rebar legendum: ferino. Colv. Non debet mutari, ferina. Sensus enim est, Thrasyleonem ipsum hilari et læto vultu subisse ursi corium. Gruter. Sup. vii. 10.—7 Quidam, acumine. Colvius. Acumine. Fux. sarcimine. N. L. Roald. Bert. et Rom. acumine. Elmenh. Malo cum aliis editionibus legere acumine. Brant.—8 Recte Palat. adæquamus. Wower.—9 In D'Orv. inepte ceræ. Palat. circumfluenti. Oxon. stipamus. Guelf. pr. separemus. Oud.—1 Male alii, quam. Vide ad lib. i. Colv. Flor. qua. Elmenh. Prave in sola Bas. pr. est quam. Oxon. quaque. Vocem bestię bene addidere Elm. Scriv. Flor. suffragantibus Pal. Fux. Guelf. sec. D'Orv. et Edd. Junt. post. Dein Edd. Vic. Junt. pr. Ald. exacta. Oxon. Guelforb. pr. excepta. Oud.—2 Destinata: Aldus. Sed citra locutionem Apuleii. Roald. Flor. et Bert. prædestinata: male. Elmenh.—3 Reg.

NOTÆ

¹ Thrasyleon] Nomen latroni apertum. Θάρος enim audacem et temerarium significat.

^m Ancipitis machinæ] Ursinæ pellis, quam non poterat nisi cum ingenti discrimine subire.

² Subire cogimus] Subire facimus, immittimus, non autem, adigimus vi. Supra enim: 'Ut unus e numero nostro,' &c. 'atque is inprimis voluntarius,' &c.

hunc modum prioribus inchoatis,⁴ sic ad reliqua fallaciæ pergitur.⁵ Sciscitati nomen⁶ cujusdam Nicanoris, qui, genere Thracio⁷ proditus,⁸ jus amicitiae summum cum illo Demochare colebat, literas affingimus,⁹ ut venationis suæ primitias bonus amicus videretur ornando muneri¹ dedicasse. Jamque provecta vespera, abusi præsidio tenebrarum, Thrasyleonis caveam² Demochari cum literis illis adulterinis offerimus:³ qui emiratus⁴ bestiae magnitudinem, suique contubernalis opportuna liberalitate lætatus, jubet nobis protinus gaudii sui gerulis, decem aureos, ut ipse habebat,⁵ e suis oculis annumerari. Tunc, ut⁶ novitas

inceptis primordiis fraudis, continuamus reliqua hoc modo. Percontati nomen Nicanoris cujusdam, qui ortus stirpe Thracia fovebat maximam amicitiam cum illo Demochare, sic comminiscimur epistolam, ut egregius ille amicus videretur consecrassse primitias suæ venationis decorando muneri Democharis. Et die jam valde inclinato in noctem, freti auxilio obscuritatis, offerimus Demochari caveam, qua inclusus erat Thrasyleon, cum illa epistola conficta; qui admiratus molem belluæ, gavisusque de opportuna beneficentia sui familiaris, imperat, ut protinus decem aurei nummi ex suo marsupio, quod secum habebat, numerarentur nobis, qui attuleramus ipsi tantum gaudium. Tunc, ut mentes hominum solent allici

~~~~~

Fux. qua. Oud.—4 Pith. inchoatum. Id.—5 Sic reliqua fallaciæ peregrinus. Fux. sic ad r. f. pergitur. Roaldus. Idem Cod. ad reliqua f. pergitur. [Sic exscripsimus ex Ed. Oud. a qua tamen abest mentio scriptoris, cui debentur statim præcedentia. Nam a sequentibus suam annotationem inchoat Elmenhorstius.] Sic ad r. f. pergitur. Vulgo, sic r. f. pergitur. Elmenh.—6 Oxon. Guelferb. pr. nominis. Oud.—7 An potius, Thrace? ut Apologia 1. 'De Zamolxi quodam Thraci generis.' Dicebant indifferenter Thrax, Thracus: Cappadox, Cappadocus: Arabs, Arabus: Æthiops, Æthiopus. Nostrium emendavimus lib. viii. 'At ille Cappadocum me et satis forticulum denunciat.' Postremum quod posuimus notavit Servius ad vii. Æneidos, et Priscianus lib. vi. 'Lucilius in quarto 'Æthiopus' dixit pro, Æthiops: 'Rhincerus velut Æthiops.' Emendandus hinc Sidorius etiam Apollinarius, licet libris omnibus reclamantibus, Epithalamio Raricii et Iberiæ: 'Hic lapis est de quinque locis dans quinque colores, Æthiopus, Phrygius, Parius, Pœnus, Lacedæmon.' Vulgant, Æthiops. Colvius.—8 Bert. productus. Sciopp. in Symb. Male. Lib. 1. 'Generosa stirpe proditum:' et l. ix. 'Prodere partum.' Elmenh.—9 Venet. Ald. Ber. affingimus. Colvius. Sic et Pith. Fux. Guelf. ambo, D'Orv. Oxon. Edd. Vic. Junt. utraque, male. Vide ad l. viii. p. 156. 'Officia affingit.' Oud.—1 Muneris Pith. Oxon. Guelf. pr. Numeris Palat. Guelf. sec. Id.—2 Pal. cavea. Id.—3 D'Orv. Pith. deferimus. Id.—4 Demiratus. Flor. miratus. Elmenh.—5 Si non habuisset, jussissetne numerari? Sed puto potius scribendum: ut ipse aiebat. Cusum in Veneta editione, ut ipse habet. Colvius. Fux. d. a. u. i. h. l. a. Suet. Galba cap. 12.

NOTÆ

* Nicanoris] A victoria deductum est, et νικῶν vincere.
nomen. Græcis enim νίκη victoria

consuevit ad repentinas visiones animos hominum pellere,⁷ multi numero mirabundi bestiam⁸ confluebant: quorum satis callenter⁹ curiosos aspectus Thrasyleon noster impetu minaci frequenter inhibebat. Consonaque civium voce satis felix ac beatus Demochares ille [75] sæpe celebratus,¹ quod, post tantam cladem ferarum, novo proventu² quomodo Fortunæ resisteret. Jubet novalibus³ suis⁴ con-

novitate ad subita spectacula, plurimi concurrebant ad belluam admirantes ipsam, quorum inspectionem curiosiorem noster Thrasyleon impendebat satis astute, sæpe insultans minaciter. Civesque unanimi ore sæpe prædicaverunt Democharem illum valde felicem et fortunatum, quoniam post tantam stragem belluarum resisteret utcumque malignæ sorti novo supplemento. Imperat statim ut bellua ducatur in

~~~~~

sic fere locutus: 'Cano autem choraulæ mire placenti denarios quinque donasse, prolatus manu sua e peculiaribus loculis suis.' *Roadd.* Nec hic substituendum: ut ipse aiebat. Nam vult annumeratum ipsis, non decem aureorum pretium, sed decem aureos. Hoc ita pronuntiat libro decimo: 'Centumque aureos solidos offerent pretium:' atque hinc etiam liquet aurei permutationem pluris fuisse illo tempore quam 25. denariorum. Pretium auri, argenti, variis modis crescere, si pluribus doceam, sim nugax. Adeantur tantum Lipsii mei electissimi ad librum 1. *Annal. Taciti Commentarii*: qui tibi divine evolvit illud, cur milites, decem assibus non contenti, flagitent, ut diurnum stipendium sit denarius; quæ postulatio mehercule ridicula sit; denarius et decem asses, unum et idem. *Grut. Suppl. lib. vii. cap. 10. Ut ipse habebat.* Hæc in. Pal. non leguntur, et recte. *Wower.* Vulgo, uti aiebat. A Palat. *rd habebat abest; Elmenh.* Vet. ed. ut ipse *hebat.* Col. ut ipse aiebat; minime assentior. Vulgatam cur mutemus, causæ profecto non est. Facit Sneton. Galba cap. 12. 'Cano autem choraulæ,' &c. *Brant.*—6 Ut abest a Palat. et Guelferbytanis. *Oud.*—7 Reponendum censet Beroaldus *pellicere.* Sed illud *pellere* loco non pellendum. *Colo.* Beroaldus et Aldus *pellicere.* *Elmenh.* Item sic edidere Junt. post. et Collin. inciditque *Pricæo, vel impellere,* quod cum Heinsio mallet, si quid innovari esset opus. Sed id nequaquam necesse. Vide *Lexica. Anson. Mosell. vs. 302.* 'Casus quem fingere in auro Conantem Icarious patrii pepulere dolores.' *Oud.*—8 *Ad best.* Flor. omittit *rd ad.* *Elmenh.* Optime. Neque aliter sine præpositione legas in *Mss. Pith. Reg. Fnx. Bert. Oxon. D'Orv.* utroque *Guelferb. Edd. Vicent. Beroald. Bas. pr. citatque G. J. Vossius de Anal. cap. 9. Oud.*—9 *Oxon. calenter.* Tum curiosus *Guelf. pr. Id.*—1 Mallet, si per *Mss. liceret, caput vel captus celebrari.* *Id.*—2 *Mss. propectu.* *Sciopp. in Symb. Fulvius, propectu.* *Elmenh.* Immo ejus *Cod. quem cave audias. Oud.*—3 In quibusdam lib. legas: *vivariis:* quod forte præferendum. *Wower.* Sunt libri, in quibus videas: *vivariis.* Idque verum est: jubet scilicet ursum in vivarium, quo aliæ bestię coërcerentur, deportari. Firmant hoc proxime sequentia. *Sciopp. in Symb.* Alii rectius, *vivariis.* Vide *Agellium lib. 11.*

NOTÆ

¹ *Novalibus suis*] *Novalis* et *novale* est arvom, quod alternis annis seritur: ex *Plin. lib. xviii. cap. 19. Virgil. Georgic. lib. 1. 'Alternis idem*

tonsas cessare novales, Et segnem patiære situ durescere campum.' Ejusmodi ager vocatur etiam *requietus.* Contra, *restibillis* ille est, qui

festim bestiam ire: jubet summa cum diligentia reportari. Sed suscipiens⁴ ego, Caveas, inquam, domine, flagrantia Solis et itineris spatio fatigatam,⁵ coetui multarum,⁶ et, ut audio, non recte valentium committere⁷ ferarum. Quin potius domus tuæ patulum ac perflatilem⁸ locum,⁹ immo et⁹ lacu aliquo conterminum⁷ refrigerantemque prospicis?¹ An ignoras hoc genus bestiae lucos consitos, et specus roridos,² et colles frigidos, et fontes³ amcenos semper incu-

sua novalia; imperat ut illinc diligentissima reducat. Verum ego subjiciens, Cave, inquam, domine, ne ipsam lassatam Solis ardore et longitudine viæ committas turba multarum bestiarum, quæ, ut accepi, non bene habent. Quidni potius provides aliquem locum tuarum adium apertum et patentem ventis, immo et vicinum alicui lacui, et refrigerantem? An necis hujusmodi animalia semper versari in nemoribus opacis, et speluncis humilibus, et latis collibus, et prope fontes gelidos?

~~~~~

cap. 20. Columellam de Re Rustica lib. ix. cap. 1. Elmenh. Assentirem cum Florid. et ego, si Mastos nomine citassent. Ego id in nullo reperi; sed *vivaria* intelligo per *novalia*, quomodo videntur etiam vocari quævis rustica prædia. Virgil. Ecl. i. 71. 'Impius hæc tam culta novalia miles habebit.' Anson. in Mos. vs. 332. 'Clausos consepito gurgite pisces Apricas scopulorum inter captare novales.' In Pith. iret. Oud.—4 Guelf. sec. *suspiciana*. Id.—5 Pal. *sagipaltam*. Guelf. sec. *sagittatam*. Id.—6 Pith. c. *ferarum mult.* Id.—7 Pal. *non comm.* D'Orv. Fux. *non committe*. Oxon. Guelf. ambo, *non comite*: in quibus abundat *non*. An fuit *concomitare*? Id.—8 Flor. *perflatilem*. Elmenh. Per elementum *b* exaratur quoque in Reg. Fux. Guelf. sec. Pal. Oxon. Par. et excuditur in Edd. Junt. post. Elmenh. ac Scriverii. Nil tamen moveor, quo minus servem literam *t*. Vide ad p. 54. lib. iii. 'Patore perflatili.' Oud.—9 Sopingius apposuit margini, *vel immo et*. Frustra. Sic pag. 78. 'Ut usque diluculum; immo et in multum diem.' Adde ad lib. viii. pag. 163. 'Immo etiam.' Id.—1 D'Orvill. male *prospicias*. Id.—2 Pal. *roridos*. Cæl. Rhodiginus Antiq. Lect. i. xxv. Elmenh.—3 Lege: *montes*. Neque enim ursæ inter aquatilia, quæ fontes incubant. Cod. Bertin. scribit, *calles amcenos*; et Palat. *superincubare*, non *semper incub.* Wower. Rectius Bert. *calles amcenos*. Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. ii. 8. *Fontes frigidos et calles amcenos*. Sic Bert. Vulgo, *et colles frig. et fontes a.* In Flor. *et colles frigidos non*

NOTÆ

quotannis aratur, et seritur. Hic *novalia*, si germana lectio est, intellige prædia rustica. Sciopp. ait se quibusdam in libris legisse: *jubet vivariis suis*, &c. quod facile prætulerim. De vivariis ferarum Columella videndus libri noni initio.

⁹ *Perflatilem locum*] Ammian. Marcell. lib. xxii. de Alexandria urbe

loquens: 'Auris, et salutaris temperamento perflatilis.'

⁷ *Lacu aliquo conterminum*] Sextus casus pro tertio; dicitur enim 'alicui conterminus.' Ablativum hunc regere videtur præpositio 'cum,' quæ ingreditur compositionem nominis 'conterminus.'

hære? Talibus monitis Demochares perterritus, numerumque perditorum⁴ secum recensens, non difficulter assensus⁵ ut ex arbitrio nostro caveam locaremus. Sed et nos, inquam, ipsi parati⁵ sumus hic ibidem pro cavea ista excubare noctes;⁶ ut æstus et vexationis⁷ incommodo bestię fatigatę et cibum tempestivum et potum solitum accuratius offeramus. Nihil indigemus labore isto vestro,⁸ respondit ille. Jam pæne tota familia per diutinam consuetudinem nutriendis ursis⁹ exercitata est. Post hæc¹ VALE facto, discessimus: et portam civitatis egressi, monumentum quoddam conspicamur procul a via, remoto⁴ et abdito loco positum. Ibi³ capulos carie et vetustate semitectos, quis inhabitabant pulverei⁴ et jam cinerosi mortui, passim ad futurę prædę receptacula reseramus: et, ex disciplina sectę servato⁵ noctis illunę⁶ tempore, quo somnus ob-

Demochares territus his monitis, et reputans apud se quot jam amisisset, non agre assentiens meis verbis, libenter permisit ut collocaremus caveam, quemadmodum nobis libuisset. Quin et nos quoque, inquam, præsto adsumus tibi acturi excubias noctibus hoc ipso in loco ante hanc caveam, ut ministremus majori cura et escam statis horis, et potum consuetum belluæ debilitatę molestia caloris et jactationis. Nihil opus est nobis opera ista vestra, reposuit ille: jam fere omnes mei servi longo usu periti sunt alendarum ursarum. Post hæc vale dicto abiimus: et egressi extra portam urbis conspicimus quoddam monumentum exstructum longe a via, in loco semoto, et occulto. Ibi aperimus hinc inde quasdam sandapilas tantum semiopertas ex pulveredine et vetustate, in quibus erant cadavera jam conversa in pulverem et cineres, ad ea recipienda, quæ rapturi eramus: et observato secundum præscriptum nostrę artis tempore noctis, quo luna non luceret, quo tempore somnus irreptens

comparat. Elmenh.—4 Non diff. assensus, ut e. a. n. caveam locar. facile permisit. Fux. non d. a. tribuit, ut e. a. n. c. l. et rã facile permisit abeunt a Ms. Roald.—5 Nos, inquam, parati. Flor. nos, i. ipsi p. Elmenh. Tõ ipsi addidit tum hujus codicis, tum D'Orvill. Guelf. pr. et Ed. Junt. post. fide: ut jam ante me fecit Scriverius. Oud.—6 Bertin. nocte, perperam, uti aliquot Mss. Horat. 1. O. 25. 7. 'Longas pereunte noctes:' ubi dormitavit Benteleus longam noctem reponens. Id.—7 Oxon. et Pith. æstus in vex. Mox Edd. Junt. Ald. afferamus: prave. Id.—8 D'Orvill. inepte lab. nostro. Id.—9 D'Orv. n. nolis. Fuerat forsitan reliquis pro beluis sen belluis. Id.—1 Post hic. M. Post hæc. Putean. Ed. Junt. pr. Post hinc. Pith. Ed. Vicent. Post hoc. Sed Edd. Junt. post. Ald. Colin. Flor. Post hæc; ut est in D'Orvill. Fux. Guelf. pr. aliisque. In ceteris Post hic, ut passim variatur. Vide ad pag. 4. lib. 1. Oud.—2 Guelf. sec. remotum. Id.—3 Ed. Vicent. Ubi. Id.—4 Ms. Par. Guelferb. pr. pulveris. Guelf. sec. pulveri. Id.—5 Bert. scrutato, male. Supra: 'Observatis opportunis temporibus.' Elmenh. Consule ad Luc. 1. 601. 'Sidera servare.'

NOTE

⁴ Perditorum] Supple, animalium.

vius⁷ impeta primo corda mortalium validius⁸ invadit ac premit, cohortem nostram gladiis armatam ante ipsas [76] fores Democharis, velut expilationis⁹ vadimonium,¹ sistimus.¹ Nec secius² Thrasyleon, examussim³ capto noctis latrocinali³ momento, prorepat cavea:⁴ statimque custodes, qui prope sopiti⁵ quiescebant, ad unum omnes, mox et janitorem⁵ ipsum, gladio conficit; clavigue subtracta, fores januæ repandit; nobisque prompte⁶ convolantibus, et domus alveo receptis, demonstrat horreum, ubi

*primo conamine fortius occupat et urget hominum animas, astutissimum nostram ca-
terorum instructam ensibus ante ipsam januam Democharis, veluti satisfacturi spon-
sioni factæ de direptione domus ejus. Nec minus Thrasyleon, occupato puncto
noctis apto latrociniis, placide egreditur cavea: statimque murone interfecit omnes
ad unum custodes, quotquot erant strati prope ipsum dormientes, continuoque ipsum
quoque ostiarium; ereptaque ipsi clave aperit valvas ostii; nobisque accurrentibus
celeriter, atque introductis in interiora ædium, ostendit cellam, in quam callide ob-*

~~~~~

In Pal. Guelf. sec. servate. Oud.—6 *illumino*. Fax. *illumio*. Verum alibi (lib. vi. pag. 111.) nuptiæ Proserpinæ dicuntur illuminæ. Roald. Fulv. et Palat. lib. *illumio*. Plinio: 'Nox illunis.' Apul. 'Illunis caligo.' Wower. Ms. *illumio*, quod Fulvio probatur ob Plinii locum in Epistolis, quo nox illunis dicitur. Probatur et mihi: qui similia multa meminere efferrî, ut 'vulgarinus' et 'vulgaris,' 'singularinus' et 'singularis,' &c. Sciopp. in *Symb. Illumio*. Ita Pal. et Flor. Vulgo, *illumino*. Lib. ix. 'Tenebris illunæ caliginis impeditus.' Sidonius lib. ii. Ep. 2. 'Quos a muralibus excubiis non dies ninguidus, non nox illunis et turbida, receptui canere persuadent.' Elmenh.—7 Flor. obius. Elmenh.—8 Par. et Ed. Flor. *validus*, minus bene. Conjecit Cl. Wasse *validius*. Sed non ita solet Anctor. Passim vero 'valide' et ejus derivata habet. Oud.—9 Pal. *expilatoris*. Id.—1 Guelf. sec. a m. pr. *insist*. Id.—2 Pal. Guelf. sec. *serius*. D'Orvill. *sectius*. Vide Heins. ad *Æn.* ix. 442. Id.—3 D'Orvill. *latrocinalis*. Id.—4 Edd. Junt. Ald. *caveam*. Ne audias. Id.—5 *Mox ad unum omnes, etiam jan.* Distingue ex Flor. *omnes ad unum, mox etiam j.* Elmenh. Astipulantur Palat. Oxon. Reg. Fax. in quo *ad unum omnes, mox et.* Immo et Edd. Ald. ac Junt. post. cum Scriv. et Flor. Secutus sum Cod. Regii ordinem. Vulgo erat, *mox ad unum o. &c.* Oud.—6 Guelf.

NOTÆ

'Velut expilationis vadimonium] Quasi, polliciti nos expilatos Democharis domum, fidem liberare vellemus; hora conducti sistimus nos ante ejus fores, sicut in iudicio presentes sisti solent ad vadimonium. Locutio est a medio foro sumta. Horat. Satyr. 1. lib. i. 'Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est.'

¹ *Examussim*] Amussis, inquit No-

nus, regula fabrorum est, quam Architecti, cum opus probant, rubrica illinant: vel tabula quædam, quantum fabri ad saxa cœquanda. Hinc 'examussim' et 'ad amussim:' accurate.

⁵ Qui prope sopiti, &c.] Reponit Pricæus probe, satis Apuleiane. Supra: 'Probe nudatum carnibus corium.'

vespera⁷ sagaciter argentum copiosum recondi viderat.⁸ Quo protinus perfracto⁹ confertæ manus violentia,⁹ jubeo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat auri vel argenti, et in illis ædibus fidelissimorum mortuorum occultare propere, rursumque concito gradu¹ recurrentes sarcinas iterare: quod enim ex usu foret omnium,⁷ me solum resistantem pro domus limine cuncta rerum exploraturum solícite, dum redirent.² Nam et facies ursæ, mediis ædibus discurrentis,³ ad proterrendos, si qui de familia forte vigilassent,⁴ videbatur opportuna. Quis enim, quamvis fortis et intrepidus, immani forma tantæ bestię,

servarat vespere plurima vasa argentea recondi. Qua confestim perrupta impetu nostra densa cohortis, jubeo unumquemque sociorum auferre quantum posset auri et argenti, et celeriter abdere in illis habitationibus fidelissimorum mortuorum, iterumque remeantes celeri passu asportare nova onera. Nam (quod cederet in communem utilitatem) me solum remanentem ante fores ædium observaturum attente singula, donec reverterentur. Nam et forma ursæ vagantis per mediam domum mihi videbatur idonea ad exterrendos, si qui forte ex famulis essent expergefati. Nam quis, quantumvis magnanimus et expers metus, conspecta stupenda facie tanta

~~~~~

pr. prone. Id.—7 Oxon. a m. pr. aspera. Id.—8 Flor. prostrato. Elmenh.—9 Fux. confestim confertæ manus v. Roaldus. Confestim confarctæ m. v. Flor. Elmenh.—1 Vulgo, occultare corpora. Alii, cito gr. male. Lib. i. (immo h. lib. p. 78.) 'Platæ terminos concito gradu deserentes.' Et, 'Cursu me concito proripio.' Lib. v. 'Alte rursus concito gradu pelago viam capessit.' Id.—2 Reg. Fux. reviderent. Oud.—3 Pal. Quelf. sec. Oxon. discurrendis. Id.—4 Geminazione literarum, idque locis geminis, juvanda sententia: ad proterrendos, si qui forte evigilassent. De utroque mihi jam persuasum est. Maxime autem de posteriori, quod sciam Ciceronem, Quintilianum id verbi ea notione usurpasse. Est etiam apud Arnobium lib. ii. adversus Gentes: 'Quibus causis,' inquit, 'mergamur in somnos, quibus evigilemus.' Itidem Appuleius lib. viii. 'Somnolentis tenebris relictis, ad aliam evigila caliginem.' Stewech. Proterrendos. Sic recte scriptum. Bas. i. proterendos. Et lib. viii. scribendum puto: 'Quid miseros homines et laboriosos viatores tam crudelibus animis invaditis ac proterretis?' Colv. Assentior Fulvio ex manu scr. reponenti perterrendos: quam vocem in Suspectis quoque Lectionibus lib. iii. Epist. 8. Apuleio alibi asserui, et ex Cicerone, aliique scriptoribus idoneis confirmavi supra pag. 38. Sciopp. in Symb. Alii, perterrendos.

NOTÆ

⁸ *Horreum, ubi, &c. argentum copiosum recondi viderat*] Horreum hic gazophylacium est. Sic etiam lib. v. 'Altrinsecus ædium horrea sublimi fabrica perfecta, magnisque congesta gazis conspicit.'

⁷ *Quod enim ex usu foret omnium*] Præfatio boni ominis causa, harum similis: 'Quod omnibus bebe verteret.' 'Quod felix faustumque esset,' &c.

noctu præsertim, visitata,⁵ non se ad fugam statim concitaret?⁶ non, obdito cellæ pessulo, pavens⁷ et trepidus sese cohiberet?⁸ His omnibus salubri consilio recte dispositis, occurrit scævus⁹ eventus.^a Namque, dum reduces¹ socios nostros suspensus² opperior, quidam servulus,³ strepitus scilicet divinitus^{4a} inquietus, proserpit leniter;⁵ visaque bestia, quæ libere⁶ discurrens totis ædibus commeabat, premens obnixum⁷ silentium, vestigium suum replicat: et utcumque cunctis in domo visa pronuntiat. Nec mora, cum numerosæ familiæ frequentia domus tota completur.

bellus, ac præcipue noctu, non se daret confestim in fugam? non se contineret cella oppressulata pavidus et tremens? His omnibus bene preparatis salutari consilio, obstitit sinister Eventus. Dum enim expecto anxius nostros commilitones revertentes, quidam puer expergefactus strepitu, Diis nempe iubentibus, proripit placide; conspectaque uræa, quæ soluta vagabatur per totam domum, observans silentium toto nisu, redit unde venerat, et narrat omnibus, ut potest, quæ viderat in ædibus. Continuoque tota domus impletur numerosa turba servorum. Obscu-

Elmenh.—5 Bert. *insica*: male. Elmenh. D'Orv. *nocte*, crebra variatione. Vide Bulæum ad Quintil. Instit. lib. 1. cap. 4. f. et alios sæpe. In eodem est *inuitata*. Ed. Ber. *usitata*, corrupte, ut factum crebro. Oud.—6 Reg. Fux. *statim ad f. se concitaretur*. Pith. *cunctaret*. Guelf. pr. *accitaret*. Id.—7 D'Orv. *poneres*. Id.—8 *Sese cella coh.* Cella abest a Ven. et Ald. *Colo.* Tò *cella* ex Fl. et Bert. Elmenh. Illud *cella* glossema puto. Brant.—9 Vulgo passim, *sævus*. Contrarius huic bonus Eventus supra. *Colo.* Manuscr. (Fulv.) *anxius ex*. Sciopp. in Symb. Hinc quis conjiceret *maneus*. Nam et in Palat. ac Guelf. sec. est *acenus*. Sed hinc potius corruptelæ patet ansa. *Sævus* est in Bertin. Oxon. D'Orv. Fux. et Edd. ante Colv. nisi quod Ed. Bas. pr. det *servus*. Adi ad lib. 1. pag. 13. Oud.—1 Guelferb. ambo, *reducens*. Id.—2 Ed. Bas. pr. *ansuis*, et in marg. *suspensos*, ut in uno Guelf. a m. pr. male. Id.—3 Fux. q. *servulorum*. Roaldus. Oxon. Guelf. pr. *quendam servulum*. Reg. quid. *servulorum*. D'Orv. quid. *servulis*. F. quid. *de servulis*. Vide ad lib. VIII. init. Oud.—4 *Strepitu sc. d.* Mea auctoritas valeret, restituerem: *strepitu sc. diutino inquietus*. Stewech. Tanquam Deus quis sic voluisset. *Colo.* *Strepitus scilicet* Fux. absunt. Roald. Quomodo divinitus inquietus, si strepitu? Potius scribendum, *strepitu sc. diutino*. Nisi illa *strepitu scilicet* e glossa surrepisse existimemus. Nam eadem verba Pal. Cod. ignorat. Wow. *Strepitu sc.* non est in Pal. et putat Wower. e glossa subrepsisse. Vide Grut. I. VII. Suspici. cap. 12. Elmenh. F. *divagantes*. Brant.—5 D'Orv. *prospicit leviter*. Oud.—6 D'Orv. *libera*. Verbum deest Ed. Ber. Id.—7 Quidam, *obnoxium*. Supra: 'Lenem gradum et obnixum silentium tolerans.' *Colo.* Pal. *obnixim*. Alii, *obnoxium*. Male. Supra: 'Lenem gradum et obnixum silentium tole-

NOTE

^a *Scævus eventus*] Sinister Eventus contrarius prospero Eventui; quem fuisse Deum supra observavimus, p. 245.

^a *Strepitus [strepitu] scilicet divinitus, &c.*] Wower. suspicatur reponendum *diutino* pro *divinitus*; recte, ut arbitror.

Tædis, [77] lucernis, cereis, sebaceis,² et ceteris nocturni⁹ luminis instrumentis clarescant tenebræ. Nec¹ inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli² fustibus, lanceis, dstrictis³ denique gladiis armati, muniunt aditus. Nec secus⁴ canes etiam venaticos, auritos illos et horricomes, ad comprimendam bestiam cohortantur.⁵ Tunc ego sensim, gliscente adhuc illo tumultu,⁶ retrogradi fuga^c domo facesso : sed plane Thrasyleonem⁶ mire canibus repugnantem, latens pone januam, ipse prospicio.⁷ Quanquam enim vitæ metas ultimas obiret, non tamen sui, nostrique,² vel⁹ pristinae virtutis oblitus, jam faucibus ipsis¹ hiantis Cerberi reluctabat. Scenam^d denique,⁴ quam sponte sumserat

ritas noctis illuminatur facibus, lampadibus, candelis cereis, sebaceis, et aliis instrumentis lucis nocturnæ. Neque ullus ex tanta multitudine venit absque armis sed omnes instructi baculis, hastis, denique ensibus nudatis, occupant aditus. Præterea excitant etiam canes illos venaticos prolixis auribus et horrentibus villis ad reprimendum feram. Tunc ego, crescente adhuc illa turba, retrorsum fugiens propripio me paulatim ex adibus. Sed tamen additus post ostium video Thrasyleonem mirifice reluctantem adversus canes. Quamvis enim pervenisset ad extremum terminum vitæ; memor tamen sui, nostrique, et antiquæ fortitudinis, repugnabat ipsi gutturi Cerberi jam inhiantis. Denique retinens cum spiritu personam, quam

~~~~~

rans.' *Elmenh.* Scil. p. 70. ubi eadem varietas. *Obnoxium* est in sola Ed. Bas. pr. *Oud.*—8 Oxon. *Guelferb. sebatius*. Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Bas. pr. *sepaccis*: male. Vide ad Frontin. p. 325. *Id.*—9 *Sep. nocturni*. *Fux. sebaceis et ceteris nocturnis*. Recte. *Roald.* Et ceteris. Hæc male absunt a vulgatis. *Elmenh.* Præterquam ab Ed. Junt. post. quæ eas voces e Mss. Florentinis jam addidit, agnoscentibus illas quoque Oxon. Pith. Par. et Bertin. cum Edd. Scriv. et Flor. Verissime; sive sumas rà 'cereis,' 'sebaceis' substantive, sive jungas 'tædis' et 'lucernis.' Geminus est locus l. xi. p. 344. 'Lucernis, tædis, cereis, et alio genere facti luminis, (vel, alio, id genus facium, lumine,) siderum cælestium stirpem propitiantes:' ubi vide. *Oud.*—1 *Guelf. sec. Ne. Id.*—2 *D'Orv. singulis*. *Guelf. sec. singulo. Id.*—3 Sic Mss. plerique. Ed. Ber. *diatractis*. Vulgo *districtis* rursus. Vide ad lib. iii. pag. 46. *Id.*—4 *Secius* lego, ut et post paulo, ubi est 'nec secus alius,' *secius* præferam. *Brant.*—5 Oxon. *coartantur*. *Oud.*—6 Ms. *D'Orv.* Edd. Junt. pr. Ald. *Thrasyleon*. An fuit *Thrasyleona*? *Id.*—7 Bert. *conspicio*. *Elmenh.*—8 *Nostrique*. *Fux. unquam*. *Oud.*—9 *Regius, nec. Id.*—1 Oxon. *ipsius*, quod præfert *Pricæus*, non ego. *Id.*—2 *Fux. quinque*. *Roaldus. Flor.*

NOTÆ

^b *Gliscente illo tumultu*] *Plant. Asinaria*: 'Pulchre hoc gliscit prælium.' *Id* est, crescit.

^c *Retrogradi fuga*] Ab adjectivo 'retrogradi,' pro quo usitatus 're-

trogradus.'

^d *Scenam*] Personam scenicam uræ, quam induerat. Scena tamen proprie est Theatri frontispicium. Vide *Vitruv. lib. v. de Architect.*

cum anima retinens, nunc fugiens, nunc resistens, variis corporis sui schemis³ ac motibus tandem domo prolapsus est. Nec tamen, quamvis publica potitus⁴ libertate,⁵ salutem fuga quærere potuit.⁶ Quippe cuncti canes de proximo angiportu satis feri, satisque copiosi, venaticis illis, qui comamodum domo⁷ similiter insequentes processerant, sese comamiscunt⁸ agminatim. Miserum funestumque spectamen⁹ asperi, Thrasyleonem nostrum catervis canum sævi-

uliro induerat, modo vertens terga, modo reluctans, diversis figuris ac motibus sui corporis evasit demum ex ædibus. Neque tamen potuit conservare vitam suam fugiendo, quamvis redditus esset publicæ libertati. Omnes enim canes ex proximo vico valde truces et multi admodum adiungunt se turmatim venaticis illis, qui eodem tempore prodierant ex ædibus persequentes ipsum similiter. Vidi spectaculum triste ac miserandum, Thrasyleonem nostrum circumdatum atque obsessum agmini-

~~~~~

Codicis lectio est. Vulgo, *scenam*. Elmenh.—3 Sch. Sic reposui, cum vulgo male legi putarem: *scenis*. Nonius Marcellus: 'Petauristæ a Veteribus dicebantur, qui saltibus vel schemis levioribus moverentur.' Item: 'Sanationes dicuntur a sanis, qui sunt in dictis fatui, et in motibus, et in schemis: ut feliciter Lipsius duobus istis locis rescribit. Quem secutus etiam hunc sic emendare non dubitavi. Sunt qui semper in scriptore nostro, ubi *scena* positum est, *schemata* legendum censeant: ut lib. II. supra: 'Venerabilis *scenam* facie:' et hic paulo ante: 'Scenam denique, quam sponte sumserat:' et post aliquoties. Idem etiam legi in Seneca non ferant Epistola xcix. 'Vidi ego in funere suorum verendos: in quorum ore amor eminebat, remota omnium legentium *scena*. Nihil erat, nisi quod veris dabatur affectibus.' Nec in Tertulliano de Anima: 'Cur ipsam corporis *scenam* tempus aboleverit.' Aut in Sidonio: 'Scenæ munium publicorum.' Eodem enim modo ubique '*scena*' positum, quo sæpius apud Nostrum. Colv. *Scenis*: i. e. figuris, motibus, quo ex loco P. Fabius putavit omnibus locis restituendam illam vocem; ut infra, pro *venerabili scena*, legebat *venerabili schema*: Priac. lib. vi. (p. 679.) et Nonio Marcel. Sed quis tandem modus foret tot integros auctorum locos turbandi pervertendique? In solo Apuleio (ne de exteris loquar) septies plus minusve peccandum esset. Hoc est enim peccare, cum recepta et frugi lectio anis sedibus deturbatur. Roald.—4 Guelf. sec. *potius*. Oud.—5 Pith. *liberalitate*. Id.—6 Palat. *potui*. Id.—7 Pith. *commodo domum*. Male. Heins. *incommodum*. Dixi alibi. Id.—8 Oxon. *se*. Palat. *admicent*. Pith. Guelf. pr. *commissent*: sed Reg. Fux. Guelf. sec. Oxon. *obmiserunt*: quod non temere spernendum opinor. Nam Auctor multas est in usum præpositionis 'ob.' Vide Indicem. Id.—9 *Spectatum*. Beroaldus rescribit *spectaculum*. Spectatum, ut Postulatum, Denuntiatum, Depensum, et id genus alia. Colv. Fux. *spectamen*. Roaldus. Fnl. *spectamen*. Alii, *spectaculum*. Wower. In Suspectis (lib. II. Ep. 8.) corrigebam, *spectatu*. Sed Ms. habet *spectamen*: qua voce Plautus non semel usus est: et hic libri vii. pag. 117. 'Novum et hercules memorandum spectamen.' Et statim: *turbellis immiscor*. Sciopp. in Symb. *Spectamen*. Sic membr. Flor. Alii, *spectaculum*.

NOTÆ

* *Schemis*] Figuris et gestibus (*postures*). Dicitur '*schema*' '*schemæ*,' et '*schema*' '*schematis*.' Græcum est σχῆμα, habitus.

entium cinctum atque obsessum, multisque numero morsibus laniatum. Denique, tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbelis¹ immisceor; et, in quo solo² poteram celatim³ auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes⁴ dehortabar: O grande, inquam,⁵ et extremum⁶ flagitium! magnam et vere pretiosam perdimus bestiam. Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuere⁷ juveni. Quippe quidam procurrens e domo, procerus et validus, incunctanter⁸ [78] lanceam mediis iniecit ursæ præcordiis: nec secus alius. Et ecce plurimi, jam timore discusso, certatim gladios etiam⁹ de proximo congerunt.¹ Enimvero² Thrasyleon, egregium decus nostræ factionis, tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato magis,³ quam patientia,³ neque clamore, ac ne⁴ ululatu

bus canum crudeliter irruentium, et jam laceratum plurimis morsibus. Postremo, non sustinens tantum dolorem, admisceo me turbis populi illuc convenientis undique, et (in quo uno poteram ferre occultam opem optimo socio) sic dissuadebam instigatores canum: O facinus, inquam, immane et probrosum! jacturam facimus magnæ belluæ et vere pretiosæ. Neque tamen solertia meorum verborum quicquam profuit infortunatissimo juveni. Quidam enim magnus et robustus provocans ex ædibus absque mora adegit hastam in media viscera ursæ: aliusque similiter. Ecce permulti, deposito jam metu, ingerunt certatim enses, et cominus quidem. Thrasyleon autem, eximia gloria nostræ catervæ, oppressa tandem illa anima digna immortalitate potiusquam devicta constantia, nulla vociferatione violavit fidem iurijurandi,

Rom. spectatum. Elmenh.—1 *Turbulis*. Fux. *turbellis*, pro quo lege *turbelis*, ut supra. Roald. Flor. *turbelis*. Elmenh. Sic etiam Oxon. et Palat. bene. *Turbellis* Fulv. Guelf. ambo, et Ed. Junt. post. *Turbulis* in reliquis Mss. et Edd. Vide ad lib. iii. pag. 62. 'Inter ipsas turbelas Græcorum.' Oud.—2 *Solo* abest a Palat. et Oxon. *Id.*—3 *Celatim*. Emendat Lipsius: *celatim*. Quod mihi verisimile fit. Sisenna enim lib. vi. Historiarum: 'Quam maxime celatim poterat, in insidiis suos disponit.' Colv.—4 Pal. Oxon. Pith. *princeps*. D'Orv. *principem*. Oud.—5 D'Orv. Pith. *inquit*. Fortassis est delendum. Vide tamen ad lib. i. pag. 16. 'Subjicio: Benigne, inquam.' *Id.*—6 Bert. *immane*. Elmenh. E glossa. Oud.—7 D'Orv. Oxon. Pith. Fux. Guelf. sec. *profuerunt*. *Id.*—8 *Incunctanter*. D'Orv. Guelf. *incunctanter*, solita variatione. *Id.*—9 Edd. Colv. Vulc. Par. seu Merc. et jam. *Id.*—1 *Congerunt* deest Regio, Fux. *Id.*—2 *Enimv.* Et hoc exulat a Regio, Fux. *Nostr* habet Bertinus. *Id.*—3 *Magis*, q. pat. Exciderunt hæ voces per incuriam ex Ed. Wowerii, et hinc Pricæi. *Id.*—4 Sic reposui cum Mss. D'Orv. Oxon. Guelf. pr. et Ed. Junt. post. ac Pricæi nota. Vulgo nec, quæ vocula deest Fux. Vide ad l. ii. pag. 35. 'Ne obliquanda quidem.' Placebat Heinsio *clulatu*.

NOTÆ

¹ *Spiritu expugnato magis, &c.*] Amissa prius vita, quam patientia.

quidem, fidem sacramenti prodidit: sed jam morsibus laceratus, ferroque laniatus,⁵ obnixo⁶ mugitu et ferino fremitu præsentem casum generoso vigore tolerans, gloriam sibi reservavit,⁷ vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore tantaque formidine⁸ coetum illum turbaverat, ut usque diluculum, immo et in multum diem, nemo quisquam fuerit ausus, quamvis jacentem, bestiam vel digito contingere: nisi tandem pigre ac timide quidam lanus paulo⁹ fidentior, utero bestię resecto, ursæ¹ magnificum despoliavit latronem.⁴ Sic etiam Thrasyleon nobis perimitur; sed a gloria non perivit.^{2 h} Confestim itaque constrictis³ sarcinis illis, quas

ac ne ejulatu quidem. Verum jam dilaniatus morsibus, et disceptus ferro, simulans totis viribus mugitum et clamorem belluinum, sustinens egregia virtute præsentem sortem, reservavit sibi laudem, efflavit animam. Perculerat nihilominus turbam illam tanto metu et tanto timore, ut ad auroram usque, immo et ad multam lucem nemo prorsus ausus fuerit tangere vel extremo digito belluam, quamvis strataxi humi: sed lanus quidam, paulo audacior ceteris, discisso tandem lente ac trepide ventre belluæ, nudavit inclytum prædonem latentem in ursæ. Sic Thrasyleon quoque interficitur nobis; sed non interiit, quantum ad gloriam. Nos ergo collectis

Vide ad l. iv. p. 65. *Id.*—5 Malebat Heinsius, *lancinatus*. Id magis morsibus pag. præc. conveniret. Sed vide ad lib. viii. p. 156. 'Multo dente laniavit.' *Id.*—6 Oxon. *Guelf. pr. obnixo*. *Id.*—7 Rom. Venet. *reservavit*. Colvins. *Fux. reservavit, et vitam f. r. Roaldus. Bert. et Rom. reseravit: male. Elmenh. Ed. Vicent. etiam reseravit. Ber. reservit.* In Regio et *Guelf. atroque* interjicitur quoque et, pro at. Frustra. *D'Orv. vilam et. Oud.*—8 Oxon. *fortitudine. Fux. tanta form.* *Id.*—9 Basileenses *Patilo*, tanquam proprium nomen. *Colv. Patilo. Fux. paulo*, quod vidit etiam Beroald. et Ald. *Roalk.*—1 *Fux. utero resecto ursæ.* Verum abesset *τὸ ursæ*, et bestię retineretur, e re Apuleii magis videretur. Ita enim sæpissime appellavit absolute. *Roald. τὸ ursæ* male abest a Vulcanii editione. *Elmenh. Illud bestię* ut Glossema jugulo. *Brant.*—2 Bert. *interimitur, sed a gloria non interiit.* *Elmenh. D'Orv. vobis. Oxon. picio.* In *Guelf. pr.* corrupte, n. *pervium* cum Glossa *manifesto*. In *Guelf. sec. n. pm.* A nobis usque ad seq. nobis desunt Regio, *Fux. Oud. Perivit.* Scriptum id fuit ἀρχαῖκός, pro *peribit*. Plantinam sententiam hinc in animum fuisse verisimile est, ex Captivis: 'Qui per virtutem perivit, non interiit.' Opinionem nostram non quo commodius, quam ipsius Apuleii germano loco stabilire, qui eodem hoc libro: 'Sed illum utrumque virtus sua peremit, inter inclytos reges ac duces præliorum tanti viri memoria celebrabitur.' Dabo locum, in quo e contrario B pro V immigrasse censeo.

NOTÆ

¹ *Ursæ magnificum despoliavit latronem*] Hanc lectionem si retineas, *ursæ latronem* intelligne latronem, qui perstabatur ursæ, latronem sub ursæ jacentem, ut exposui. Si vero magis

placuerit Pricæ lectio, qui reponit *ursæ*, pro *ursæ*, refer ad 'despoliavit,' et expone: nudavit pelle ursæ.

^h *Thrasyleon perimitur; sed a gloria non perivit*] In hanc sententiam Ta-

nobis servaverant fideles illi⁴ mortui, Platææ terminos¹ concito⁵ gradu deserentes, istud apud nostros animos identidem reputabamus, merito nullam Fidem in vita⁶ reperiri; quod ad Manes jam et mortuos⁷ odio perfidiæ nostræ demigrarit.⁸ Sic onere vecturæ, simul et asperæ⁹ viæ toti fatigati, tribus comitum desideratis,¹ istas, quas videtis, prædas ad-veximus.² Post istum sermonis terminum, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant;³ dehinc, canticis quibusdam Marti Deo blanditi,⁴ paululum

protinus sarcinis illis, quas illi fidi mortui nobis asservarent, relictis veloci passu finibus Platæarum, hoc recogitabamus identidem nobiscum, jure nullam fidem inveniri in vita; quoniam illa exosa nostram perfidiam descendit ad Inferos defunctosque. Sic cum ecessimus omnes defossi pondere sarcinarum, et asperitate itineris, amissis tribus ex nostris sociis, apportavimus hæc spolia, quæ cernitis. Finita oratione hæc verba, effundunt vinum crateribus aureis in memoriam sociorum mortuorum; deinde, cum demulcissent Deum Martem quibusdam hymnis, tantisper

~~~~~

Cassiodorus libro vi. Variarum in formula præfecti annonæ: 'Per officinas pistorum cibosque discurreis, et munditiam paucis exigis, nec vile judicas, unde te possit Roma landare.' An ferendum sit *discurreis per cibos*? Mihi certe is cibus non sapit. Puto in antiquis fuisse, *bicosque discurreis pro vicoque*. Id an ad palatum sit eruditiorum, audiam. *Stewech.*—3 Edd. Ald. Junt. post. *constrictis*. Oud.—4 Mss. Flor. Oxon. Fux. Pal. Ed. Junt. post. carent *q̄ illi*. Sed vide ad l. i. p. 2. In Fux. *fidelem*. Id.—5 Cito. Fux. *concito*. Roaldus. Pal. et Fulv. *concito*. Wowerius. Ms. *concito*: quod statim seq. pag. legitur. *Sciopp. in Symb. Concito*. Vulgati, cito. Male. Elmenh. At Wowerius ita jam reposuit verissime ex perpetuo Nostri stylo, et consentientibus Mss. O. præter Guelf. sec. Vide Pric. et Indic. et ad p. 76. Oud.—6 Fux. in *vita nostra*. Roaldus. Ms. in *vita nostra*. Sciopp. in Symb.—7 Pith. *Manis et jam m.* Fux. Guelf. ambo, *mansiam et m.* Oud.—8 *Demigravit*. Flor. *demigrarit*. Elmenh. Bene sic quoque Pitheæanus, et edidit Scriverius, et hand abluunt Fux. Guelf. pr. (Oxon. *dimigrarit*, Pal. Guelf. sec. *demigrati*. In Ed. Bas. pr. *dimigravit* pessime. Odio deest D'Orv. Pro sic in Guelf. sec. *scio*. Oud.—9 *Asperitate*. Flor. *asperæ*. Elmenh.—1 Mannsc. Fulv. *desertis*. Sciopp. in Symb.—2 Guelf. pr. *aduximus*. Oud.—3 Postrema omnium editio: *libantes*. Colv. Fux. *bibunt*. Ald. vero *libant*. Roaldus. Guelf. sec. *liberant*. Par. *bibant*. Ed. Bas. pr. *libans*: sec. *libantes*. Oud.—4 Palat. non habet *Deo*. In Oxon. *blandita*. Id.—5 *Etenim*. Grut.

NOTÆ

citus in Vita Julii Agricolæ: 'Quantum medio in spatio integræ ætatis abruptus, quantum ad gloriam longissimum ævum peregit.' Præpositio 'a' hoc loco valet, quoad, quantum ad. Sic libro i. 'Transstulit in aliam civitatem summo jugo montis exasperati sitam, et ob id ab aquis

sterilem.' Et in Apologia: 'Umbra ignobilitatis tibi a probatore obstitit.' Plaut. Truculento: 'Ab ingenio improbus.'

¹ *Platææ terminos*] Singulari numero hic effert Platæam urbem, quam supra Platæas dixit numero multitudinis.

conquiescunt. At enim⁵ nobis anus illa recens hordeum affatim et sine ulla mensura largita est; ut equus quidem⁶ meus tanta copia,⁷ et quidem solus potitus, [79] salias⁸ se cœnasse cœnas⁹ crederet. Ego vero, quanquam alias hordeum tunsum minutatim, et diutina cogitatione jurulentum semper essem,⁹ rimatus angulum, quo panis¹ reliquiae

dormiunt. Vetula autem illa distribuit nobis hordeum recens abunde, et sine modo; adeo ut meus quidem equus putaret se fuisse exceptum epulis Pontificilibus, cum fructus esset tanta abundantia hordei, et solus quidem. Ego vero, quamvis antea semper comedissem hordeum contusum minutatim, et diu sectum, conditum jure; scrutatus angulum, in quo residua panis totius illius turbae coacervata fuerant, ex-

*****

At enim. Elmenh. Scil. l. vii. Susp. c. 12. Verissime; ut servarunt Oxon. Palat. Pith. et monuit Pricæus. Vide Ind. Floridi. In. Reg. Fux. Guelf. utroque, et Par. est, *At nobis*. Oud.—6 Non inscite coniecit vir doctus quondam; scil. cum adhuc eram Lucius. Sed vide l. iii. p. 60. l. iv. p. 63. 'Cum asino vel equo meo.' *Id.*—7 *Tanta copia*. In altero Flor. legitur, *te copiosa*. Elmenh. Sic ibi legitur pro varia lectione. Pro *mensura* in Oxon. Guelf. pr. *miseria*, et mox *equidem* prave. Oud.—8 *Salias*. Flor. *salies* vel *saliens*: deleta voce *cœnas*; male. Vide Indicem. Elmenh.—9 *Et diutina resectione virulentum semper eserim*. Sic reposui, maximi Lipsii secutus sententiam. Quidam *refectione*: alii *cogitatione*. Denique Beroaldus *agitatione*. Diutina resectione, quia vetus et diu a stipulis resectum, recium. Colo. Fux. nunquam a. *hordeo cibatus sum minutatim, et diutina cogitatione jurulentum* s. e. Beroald. legit *agitatione*. Roald. Emenda, *diutina refectione jurulentum*. Wowerius. Flor. i. *nunquam alias hordeo cibatus sum*. Durantius, q. a. *tunsum manitaverim*. Dein *diutina refectione jurulentum*. Sic Flor. i. In altero est, d. *cogitatione* j. Bert. d. *cogitatione virulentum*. Schicklerad. d. *agitatione* j. Vide Durantium Variar. Lect. l. i. c. 11. Flor. s. *esse*. Elmenh.—1 Reg. Fux.

NOTÆ

⁵ *Sal.* [*Saliars*] *cœnas*] Lib. iv. 'Proximum castellum petam, inde vobis Saliars epulas comparaturus.' Vetustissimum Sacerdotum genus fuit apud Romanos Salii, sic dicti a 'saliendo,' quod delapsa cœlo ancilia saltantes ferrent. Saliars cœnæ et Pontificales cœnæ sunt lautæ et opiparæ, quales erant Pontificum, non sine vino generoso. Horat. lib. i. Od. 37. 'Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum Tempus erat dapi-bus, sodales.' Et lib. ii. Od. 14. 'Et mero Tinget pavementum superbum Pontificum potiore cœnis.'

¹ *Ego vero, quanquam alias hordeum tunsum minutatim, et diutina cog. &c.*

Delph. et Var. Clas.

[*resectione, jurulentum semper ederim, &c.*] Hæc est scriptura Pricæanæ et Scriverianæ editionis, nisi quod virgulam interponi inter voces *resectione* et *jurulentum*. Sensus est: Ego vero, tametsi alias, etiam dum homo essem, solem edere hordeum minutatim, et diutina resectione tunsum (*orgemonde*), jurulentum, id est, in jure coctum, (cujusmodi etiamnum editur addito saccharo, prodestque macilentis et tussiculis), sicque ab hordei non conditi esu, asinus factus, non tantopere abhorreere deberem; tamen, quia panis reliquias in angulo reperi, malui iis me satiare. Aliæ quædam editiones habent: *et diutina*

Apul.

T

totius multitudinis congestæ fuerant, fauces diutina fame saucias et araneantes^m valenter² exerceo. Et ecce, nocte promota, latrones expergiti castra commovent: instructique varie, partim gladiis armati, in Lemures reformati³ concito se gradu proripiunt. Nec me tamen instanter ac fortiter manducantem vel somnus imminens impedire potuit. Et, quanquam prius, cum essem Lucius, unico vel secundo pane contentus mensa decederem, tunc ventri tam profundo serviens, jam ferme⁴ tertium qualum rumigabam.^o Huic

erco strenus guttur meum lasum longa esurie, et jam contrahens araneas. Et ecce nocte prosecta prædones excitati movent castra; et ornati diversis modis, partim armati ensibus, partim transformati in larvas, celeriter exeunt domo. Neque tamen vel urgens esor potuit me cohibere comedentem avidè et strenue. Et, quanvis antea, donec eram Lucius, exirem a mensa satius uno aut altero pane; tunc indulgens meæ alvo adeo capaci, jam manducabam fere tertium canistrum pan-

*****

panum. Roald.—2 *Vehementer. Fux. valenter. Valenter sane. Roald. Valenter. Vulgo, vehementer. Elmenh. Valenter* edidi auctoritate Codd. Flor. Fux. Reg. Oxon. Pal. Ed. Junt. post. cum Elmenh. et Flor. Supra p. 73. 'Nos pulpis ejus valenter saginantes.' Et sic alii. Dein Fux. *ex ecce. Oud.—3 Reformati. Fulvius* conjecit *reformati. Stewechius, se reformati. Neutrum probo; quid autem dicam melius, non habeo. Sciopp. in Symb. Reformati. Hæc ignorat Ms. Pal. Vide Gruterum Suspici. l. vii. c. 13. Elmenh.—4 Manuscr. farina. Sciopp. in Symb. Ex illo Fulv. Cod. sic edidit Scriverius.*

NOTE

resectione virulentum. Quod mihi non improbatum primitus. Intelligebam enim: Quamvis antea semper edissem hordeum tuncum minutatim, et vetustate insuave, et quasi venenatum, eo quod jam pridem resectum, hoc est, demessum fuisset; atque anus illa tunc temporis recens apponeret longe suavius futurum; malui tamen panem in angulo repertum edere. Verum non scrupulum mihi, sed lanceam inject, quod vixdum ab uno die Lucius noster factus erat asinus, et hic secundus tantum cibus erat, quem sub asinæ forma caperet; et primo quidem non hordeum vetus, sed cruda olera vorarat olitoris illius, cujus hortum diripuerat. Itaque, missa hac posteriori lectione, priori

inhærendum censui.

^m *Araneantes*] In quas cibus jam dudum non intraverat, atque ob id incipientes obduci aranearum tellis; quemadmodum loca scopis pridem non purgata.

³ *In Lemures reformati*] Nonius: Lemures: larvæ nocturnæ et terrificationes imaginum et bestiarum. Quales latronum quidam induebant, quo tutius noctu grassarentur, et majorem obvisi terrorem incuterent. Lemures dici putant quasi 'Remures' a Remo, cujus interfecti Manes frater Romulus cum placare vellet, parentalia ipsi instituit Lemuria dicta.

^o *Rumigabam*] Verbum huic Auctori et loco peculiare; estque, ruminabam, seu remandebam.

me operi attonitum⁵ clara lux oppressit. Tandem denique asinali verecundia ductus, ægerrime tamen digrediens,⁶ rivulo proximo sitim lenio.⁷ Nec mora, cum latrones ultro⁸ anxii atque solliciti remeant,⁹ nullam quidem prorsus sarcinam, vel omnino licet vilem laciniam ferentes; sed tantum gladiis, totis manibus, immo factionis suæ cunctis viribus, unicam virginem filo liberali,¹ et, ut matronatus²

num. Mansi intentus huic operi usque ad multam lucem. Postremo impulsus pudore asinino, repugnante tamen inde discedens, levo sitim in vicino rivulo. Nec multo post prædones redeunt animo valde inquieto ac turbato, nullum quidem penitus fasciculum prædæ advehentes, ac ne vestem quidem ullam vel vilissimam pretii; sed armati duntaxat ensibus adducebant totis manipulis, immo omnibus coptis suæ castroræ, puellam unam, formæ honesta, et, (ut ejus vestitus magnificus ostendebat,)

Rumigabam pro, ruminabam, retinent Mss. O. Oud.—5 *Attonitum*. Vulgati omnes: *attonitum*. Male. Recte lib. vii. 'Mihī vero per diem laboriosæ machinæ attento furfures apponebat.' Et ix. 'Nam licet forensi negotio officinator noster attentus ferias nobis fecerit.' Sed jam etiam primum restitui l. x. in f. 'Tota familia partim ministerio venationis occupata, partim voluptuario spectaculo attenta.' Colv. Pal. et Bert. *attonitum*. Male. L. vii. p. 134. 'Mihī per diem laboriosæ machinæ attento.' Elmenh.—6 Oxon. *digrad*. Oud.—7 Veteres editi, *levitio*. Emendat Beroaldus *levo* vel *lenio*. Colv. *Leco*. Fux. *lenio*: quomodo Beroald. et Ald. *Roald*. Rom. et Flor. *lenio*. Male. Ovidius iv. Tristium Elegia 8. 'Nec siccam Getico fonte levare sitim.' Elmenh. Vet. Ed. *levitio*. Vide Notas ad lib. viii. Brant.—8 Pal. Oxon. Fux. Pith. Guelf. *ultra*. Wasseo placebat *retro*. Oud.—9 Ora libri ascriptum habet, *remaneant*. Noli dubitare, quin habitavit in Autographis *reveniant*. Itidem emendandum apud eundem pluries. Inprimis lib. vi. 'Ecce confecto nescio quo gravi prælio latrones eveniunt onusti.' *Lege reveniunt*. Iterum initio libri septimi: 'Quidam de numero latronum pervenit: lego *revenit*. Apuleius lib. septimo, ubi id vocabulum integrum est, 'Gaudentes,' ait, 'civitatem revenimus.' Iterum l. ix. 'Larem reveni meum.' Solinum, Ciceronem, Plautum sæpenumero usos, non est pretium operæ demonstrare. Corriganus potius, quod mox subditur: 'Dicere eam sæviore jam vultu jubeat, quod malum fieret.' Formula Comica et irascens erit, si sic emendes: *quid malum fieret*. Contrarium extat apud eundem hunc libro decimo: 'Sciscitatus quid bonum rideret familia.' Stewech. Ora libri, quo usus Stewechina, ut ipse testatur, habet *remaneant*. Ille facit *reveniant*. Mihī nequaquam sit verisimile. Lego *remanant*. Festus: 'Remanant, repedant.' Ennius lib. l. sive et alii v. 'Desunt rivos camposque remanant:' ubi alii legunt *repelant*, ego feci *repedant*. Pro Desunt alii legunt Deservunt. F. Descendunt clios. Brant.—1 Bas. 1. et Ven. *liberalem*. Dicam quod huc facit commodius lib. de Deo Socratis. Colv. Fl. et Ro. *fīlo liberalem*. Inepte. Agellius lib. xiv. c. 4, 'Forma

NOTE

⁵ *Tandem denique asinali verecundia ductus, ægerrime tamen digrediens, &c.* Virgil. Eclog. vii. 'Ite domum, pasti; si quis pudor, ite, juvenci.'

⁶ *Filo liberali*] Nonius: 'Filum oris, linamentum.' Plant. Mercatore, Act. iv. Scen. 4. 'Satis scitum filum mulieris.' Gellius, lib. xiv. cap. 4.

ejus¹ indicabat, summam regionis, puellam mehercules et asino tali² concupiscendam, moerentem, et crines cum veste sua lacerantem, advehebant. Eam simul intra speluncam,⁴ verbis, quæ dolebat, minora facientes, sic alloquantur: Tu quidem, salutis et⁵ pudicitiae secunda, brevem patientiam nostro compendio tribue, quos⁶ ad istam secunda paupertatis necessitas⁷ adegit. Parentes autem⁸ tui de tanto suarum⁹ divitiarum cumulo, quanquam satis cupidij,¹ tamen sine mora parabunt scilicet³ [80] idoneam sui

primariam ejus regionis; virginem profecto exoptabilem etiam asino, qualis eram; lugentem, et discerpentem comam una cum vestimento suo. Statim atque intraverunt in cavernam, sic affantur illam, elevantes verbis causas luctus ejus: Tu quidem, cum nihil timendum habeas pro vita et pudicitia tua, concede nobis patientiam paucorum dierum, lucri nostri causa; nobis, quos necessitas inopia compulsi ad hoc genus vitae. Tui vero parentes, quamvis valde avari, depromunt tamen proculdubio incunctanter de tanto acervo suarum opum dignum pretium redimenda sua filiae. His

~~~~~

atque filo virginali.' Lib. VII. c. 8. 'Pueros liberali forma, in vadis littorum conspectos, miris modis arserunt.' et I. II. c. 23. 'Quod ancillam suam, non insecutam puellam ministerio et facie non illiberali, coactus erat venundare.' ubi pro *illiberali* male Lipsius *illatibili* reposuit. *Elmenh.* —2 Supra I. II. in principio: 'Aurum in gemmis, et in tunicis, &c. matronam profecto confitebatur.' Et inde fortasse *matronatus*, ut ex tam magnifico cultu atque ornatu virginem hanc et matronam innuat, et summam ejus regionis. Tentabam *botronatus*, Afrorum verbum. Tertul. de Cultu Fœminarum: 'Nullam de conchylio vestem Esalas increpet, nullas lunulas reprobet, nullum botronatum retundat.' Cyprianus de Habitu Virginum: 'Et revelabit Dominus habitum earum, et auferet Dominus gloriam vestis illarum, et ornamenta earum, et crines, et cincinnos, et lunulas, discriminalia, et dextralia, et armillas, et botronatum, et specula,' et quæ sequuntur. Verbum rarum loco corrumpendo fuit, sed quæ tamen in Veterum scriptis religiose observanda sunt, nec ideo temere migranda, quia ab usu et sermone nostro remota; præsertim cum in Apuleio nulla verba nisi antiqua, et a bonis auctoribus, qui ei tunc non deerant, desumpta; sed quibus tamen pro moribus hujus sæculi non omnibus licet uti. *Brant.* Exulat copula a Bert. Vir doctus ad marg. Ed. Junt. post. conjecit, *et utmet ornatus*. Grosliotus Ed. Aldinæ ascripsit, *et ut mi ornatus*. Apagæ ridicula commenta. *Matronatus* est, matronalis habitus et habitudo. Si quid mutandum, mallem credere vocem per scripturam compendium esse contractam ex *matronalis ornatus*. Oud.—3 Tali prave desideratur in Ed. Bas. pr. *Id.*—4 Scilicet, venerant, vel erant. Sed præ tali Ellipsi malim *intrarant*. Guelf. sec. inter. *Id.*—5 Et non habet Guelf. pr. a m. pr. Pal. *pudicitie e. s. secum*. Guelf. sec. quoque, *secum*. Ed. Bas. pr. *secuta*, in marg. *securæ*. *Id.*—6 Edd. Juntinæ, Ald. nos. *Id.*—7 Alii, *necessitatis*, male. *Elmenh.* Operarum scilicet vitio in Edd. Colv. et Valc. *Oud.*—8 Autem abest ab Ed. Beroaldi. *Id.*—9 Tò suarum non est in Flor. *Elmenh.* Immo illic legitur, sed non est in Pal.

NOTE

¹ Forma atque filo virginali.

bitus.

² *Matronatus ejus*] Matronalis ha-

sanguinis redemptionem.^a His et his similibus blateratis, nequicquam³ dolor sedatur puellæ. Quidni? quæ, inter genua sua deposito capite,⁴ sine modo flebat. At illi⁴ intro vocatæ anui præcipiunt, assidens eam blando,⁵ quantum posset, solaretur alloquio: seque ad sectæ sueta conferunt.⁶ Nec tamen puella quivit⁷ ullis aniculæ sermonibus ab inceptis fletibus avocari: ⁸ sed, altius⁹ ejulans sese, et assiduus singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit. Ac¹ sic, An ego, inquit,² misera, tali domo, tanta fa-

aliisque hujusmodi clamore jactatis, luctus virginis nullatenus compescitur. Quippe quæ immoderate plorabat demisso capite inter sua genua. Illi vero accersunt intro anum, et imperant ei, ut assideret ipsi, et consolaretur eam, quantum posset, combus sermonibus: abeuntque ad solita exercitia suæ artis. Et nihilominus virgo non potuit deterreri ab inchoato luctu ullis verbis vetula: sed delamentans altius sortem suam, et concutiens sibi latera perpetuis singultibus, mihi quoque expressit fletum. Atque erumpens in hæc verba, Egone, inquit, infelix, potero finem facere plorandi,

nec Guelf. sec. Oud.—1 Reg. tumidi: al. cupidi. A Fax. abest satis. Pith. sitis. Id.—2 Scribo, *ilicet*. Et sic legendum infra lib. x. 'Et alterum, ob incestum parricidiumque, capitis ilicet damnatum iri certo sciebat.' Colv. Colvius *ilicet*, probe. Elmenh. Sic et Stewech. ad lib. i. p. 11. 'Facinoris tibi conscius scilicet.' Sed prave omnino, ut jam monuit Pricæus. 'Sine mora' est *ilicet*. Sed *scilicet*, δηλαδή, sexcenties inseritur ab Auctore. Vide eum et ad lib. iii. p. 61. iv. 71. et sæpius. Oud.—3 Pal. nec quiaq. Guelf. sec. nequisquam Edd. ante Bas. sec. nec quicquam. Id.—4 Ed. Bas. pr. At ei illi. Palat. Guelf. sec. introvocati. Pith. intus vocatæ. Verbum abest a Par. Mox ut male addit Fax. Oud.—5 Blando. Guelf. pr. blande, Oxon. blande, quantumque p. Bertin. potest. An rursus potis vel pote? Vide ad l. iii. pag. 61. Id.—6 Conferre. Scribe ex Bertin. et Fulv. conferunt. Wowerius. Bertinianum secutus codicem, olim (Susp. Lect. iii. 20.) correxi conferunt, nunc idem Fulvii libro continetur. Sciopp. in Symb. Conferunt. Vulgo, conferre. Elmenh. B. seque ad sectæ sueta conferunt. M. seque ad s. consueta conferunt. Putean. Conferunt habent Mss. O. cum Ed. Junt. post. In ceteris ante Wower. conferre. Oud.—7 Guelf. ambo, quievit. Id.—8 Palat. Guelf. sec. advocari. Par. revocari. Id.—9 Rescribe ex Flor. auctius. Elmenh. Paruit Scriverius; sed bene obnixus est Pricæus. Ceteri omnes habent altius, Apuleiano, sed et aliorum stylo. Dein Palat. Guelf. sec. seseques, et assiduus. Sed male. Nam vidimus, ejulare se dici ad l. iii. p. 48. 'Se lugubriter ejulantes.' Oud.—1 Vulgatipassim, At. Colv. Et Ed. Junt. post. in Erratis, sed Ac in Mss. et Edd. post Colvium. Groslot. conjecit, At. Id.—2 Tò inquit non est in Bertino. Elmenh.—In Palat. Oxon. ponitur post 'misera.' Facile possemus carere. Vide ad lib. ii. pag. 39. 'Ergo igitur senex ille.' Desideratur an in Oxon.

NOTE

^a Sui sanguinis redemptionem] Filioe suæ: μετανυμῆσις. Sic Virgil. 'Dirige tela manu, sanguis meus.'
[Inter genua sua deposito capite]

Talis Mæstitiæ status in tabula Cebetis: 'Ἡ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν τοῖς γόνασι ἐχούσα Ἀύρη. Hæc autem, quæ caput habet in genibus, Mæstitia est.

milia, tam caris¹ vernulis,² tam sanctis parentibus desolata, et infelicis rapinæ præda, et mancipium effecta, inque isto saxeo carcere³ serviliter clausa, et omnibus deliciis, quis⁴ innata atque innutrita sum, privata, sub incerto⁵ salutis,⁶ et carnificinæ laniena, inter tot ac tales latrones et horrendum gladiatorum⁶ populum, vel fletum desinere, vel omnino vivere potero? Lamentata sic, et animi dolore,⁷ et faucium tendere,⁸ et corporis lassitudine jam fatigata, marcentes oculos demisit ad soporem. Jam commodum conquierat:⁹ nec diu, cum repente lymphatico ritu¹ somno¹

aut plane vivere privata tali domo, tot famulis, tam dilectis servulis, tam venerandis parentibus, facta præda infausti raptus, et æroa, atque inclusa servilem in modum in hoc ergastulo lapideo, et privata deliciis omnibus, in quibus nata et educata sum, posita in dubio vitæ, et metuens tormenta carnificum, constituta inter tot tamque immanes prædones, et abominandam turbam gladiatorum? Sic quæstæ, et debilitata morore animi, et tensione gutturis, et fatigatione corporis, permisit somno languentes oculos. Vix tantillum obdormierat, et momento post, subito excitata

~~~~~

Oud.—3 *Guelf. sec. a m. pr. tanque c. Pessime Bert. claris. Id.*—4 *Par. Fux. Guelf. sec. quibus. Pal. Guelf. sec. nutrita, vitiose. In Mss. et Edd. aliquot sim. Id.*—5 *Incerta. Amplector Beroaldi correctionem, incerto. Infra (p. 84.) 'Vicariæ venerationis incertum sustinebo.' Sic passim juris nostri libris: 'Incertum conditionis, cautionis, successionis.' Minutius Octavio: 'Incertum sortis.' Sæpiissime ita veteres Theologi. Colo. Incerto. Rom. incerta. Elmenh.*—6 *Oxon. Guelf. pr. gladiatorum: crebra corruptione e scripturæ compendio nata. Oud.*—7 *Animi dol. Fux. cum d. Id.*—8 *Fux. tridoe. Non divino. Roald. Ms. Fulv. tundore. Sciopp. in Symb. B. M. tundore. Putean.*—9 *Conniverat. Plerique libri alii, conquierat. Beroaldum sequimur. Supra lib. 1. 'Commodum conniveram.' Colo. Conquierat. Fux. conniverat. Roaldus. Aldus, conquierat. Elmenh.*—1 *Exulat rō somno a Regio, Fux. In*

NOTE

¹ *Tam caris vernulis]* Vernæ, vernulæ, et vernaculi servi erant, non emti, aut facti, sed domi nati ex ancillis, cum quibus magna fere herilibus filiis familiaritas; quippe qui una crescerent a parvulis, una luderent, una viverent.

³ *Inque isto saxeo carcere]* Spelnna lapidea, in qua velut in carcere custodiebatur.

⁵ *Sub incerto salutis]* 'Incertum' hic substantivè positum est. Sic infra: 'Vicariæ venerationis incertum

sustinebo.' Sic apud Quintilian. in Declamationibus: 'incertum accusationis,' 'incertum orbitatis:' atque etiam, ut hic, 'incertum salutis.'

¹ *Lymphatico ritu]* Isidorus, lib. x. Origin. vult lymphaticum eum dici, quem Græci ὀσσοφόρος vocant, eo quod 'lymphe' sit aqua. Sed aliter Festus in voce 'Lymphæ:': 'Lymphæ dictæ sunt a Nymphis. Vulgo autem memoriæ proditum est, quicumque speciem quandam e fonte, id est, effigiem Nymphæ viderint, fa-

recussa, longeque vehementius afflictare sese, et pectus etiam^a palmis infestis tundere, et faciem illam luculentam verberare incepit:¹ et aniculæ, quanquam instantissime causas novi et instaurati mœroris⁴ requirenti, sic assuspirans⁵ altius, infit: Hem⁶ nunc certe, nunc maxime funditus perii; nunc spei salutiferæ renuntiavi. Laqueus, aut gladius, aut certe præcipitium^a procul dubio capessendum est. Ad hæc⁷ anus subirator⁸ dicere eam sæviore⁹ jam vultu jubebat, quid, malum! fleret?¹⁰ vel quid repente postliminio pressæ [81] quietis^b lamentationes licentiosas replicaret?² Nimirum, inquit, tanto compendio tuæ redem-

sapore in morem furentia, capiti se torquere multo gravius, pectusque etiam plangere sœvientibus manibus, et ferire formosum illum vultum suum. Et trahens profundissimum suspirium, sic respondet anus, licet percontanti omnix causas luctus novi et recrudescentis: Nunc est profecto, nunc maxime est, cum penitus interii: nunc obijci spem salutis. Restis, aut ensis, aut sane præcipitium mihi est amplectendum incunctanter. His vetula paulo magis accensa, truciore jam facie imperabat ei, ut exponeret, quam, malum, ob causam ejulare? Aut quare post profundum somnum renovaret subito questus immoderatos? Scilicet, inquit, vis privare

*****

Pith. mox afflicteret. Oud.—2 Guelf. pr. et. Id.—3 Incipit. Dele vò incipit ex Bert. Elmenh.—4 Par. Oxon. Guelf. pr. doloris et mœroris. Edd. Ald. Junt. post. requirentis. Oud.—5 Fux. adassuspirans. Id.—6 In Palat. Guelf. Pith. Enim. Sæpe quidem incipit perìodum vò 'enim,' sed huic loco non aptum est. Ex Em, ut in Fux. vel Eu est depravatum. In Guelf. pr. Heia. Id.—7 Pith. Et hoc. Palat. Guelf. sec. Aio hæc. Ed. Vic. cum M. Bas. pr. At hic: non male: nihil tamen mutandum: vulgatum enim Ad hæc nostro cum aliis est frequens; sed pessime Bas. pr. At hæc. Id.—8 Flor. iratior. Elmenh. Item Reg. Fux. Guelf. uterque, Oxon. Bertin. Palat. cum omnibus Edd. ante Bas. pr. Quare dubito de veritate scripturæ subirator, hoc loco, præsertim si sæviore vultu retineamus, qui leniter irascenti vel iram simulanti parum convenit. Oud.—9 Bert. severiore. Elmenh. Quod probat. Cl. Wasse ex p. 52. 'Vultum asseverabat:' et quia annus non erat sævus. Vel sic tamen sævum præferre poterat vultum, sævissima ei minans: 'Faxo viva exurare.' Mihi iratior et sæviore præplacent. Oud.—1 Quid malum fleret? Vulgati, quod malum. Estne hac locutione quid in Plauto frequentius? Colo. Fux. quid malum fleret. Et ita Ald. ad rem. Roald.—2 L. l. refrigeret. Repete-

NOTE

rendi non fecisse finem; quos Græci *νυμφολήττοι*, vocant, Latini lymphatos appellant.

² Laqueus, aut gladius, aut certe præcipitium, &c.] Tria vulgatissima genera ultroneæ mortis. Sic Phædra apud Senecam, in Hippolyto Act. 1. Scen. 2. 'Decreta mors est; quæri-

tur fati genus, Laqueone vitam finiam; an ferro incubem; An missa præceps arce Palladia cadam.'

³ Quid, malum! fleret] 'Malum' hic interjectio est: ut apud Terentium et Plantum multis in locis.

^b Postliminio pressa quietis] Vide notata ad finem lib. 1. pag. 33.

tionis defraudare juvenes meos destinās? Quod si pergis⁴ ulterius, jam faxo,⁵ lacrymis istis, quas parvi pendere latrones consuevere,⁶ insuper habitis, viva exurare. Tali puella sermone deterrita, manuque ejus exosculata,⁷ Parce, inquit, mi parens;^c et durissimo casui meo, pietatis humanæ memor, subsiste paululum. Nec enim,⁸ ut reor, ævo longiore maturæ⁹ tibi, in ista sancta canitie miseratio prorsus exaruit. Specta denique scenam meæ calamitatis.¹ Speciosus adolescens inter suos principalis,^a quem filium publicum omnis sibi civitas cooptavit, meus alioquin conso-

meos juvenes tanto lucro, quod percipient ex tua redemptione? Quod si amplius insistas lamentari, jamjam curabo, ut viva cremeris, contemptis ietis fletibus, quos prædones solent parvi facere. Virgo exterrita hac oratione, basia manu ejus, Ignosce, inquit, mater, et, nondum oblita omnis humani sensus, fer tantulam opem meæ acerbissimæ sorti. Neque enim, ut puto, misericordia præstita extincta est in te jam grandiori natu, sub istis venerandis canis. Postremo respice vivam imaginem meæ miseriæ. Juvenis formosus, inter cives principatum tenens, quem tota urbs sibi elegit publico in filium, inæper meus cognatus, tribus tantum annis megrandior,

~~~~~

ret, reminisceretur. Sic Paulus noster Sententiar. lib. i. 'De his criminibus, quibus quis absolutus est, ab eo, qui accensarit, refricari accensatio non potest.' Arnobius lib. vii. 'Si Attydis conspexerit priamam refricari ab histrionibus fabulam.' Unde liquet, nihil hic mutandum videri. *Colo. Fux. illicitas.* Roaldus. Nonnulli Codd. *l. illicitas refricaret.* Fulv. et Bertin. legunt *replicaret.* Wow. Sciopp. in Symb. Pal. *replicaret.* Sed nihil mutandum. Cicero ad Famil. lib. v. Epist. 17. 'Ne refricem meis literis desiderium ac dolorem tuum.' Elmenh.—3 Bert. Guelf. Palat. Oxon. *destinas: male. Oud.—4 Q. a. peragas. Fux. Sed si pergis.* Ald. vero, *Quod si pergis.* Utrumque rectum. Roald. *Peragas* est corrupte in sola Ed. Bas. sec. at in Fux. scribitur, *Quid si pergis.* Oud.—5 *Facto.* Scribe ex Bertino, *faxo.* Wow. In Suspectis (lib. iii. 20.) correxi, *faxo.* Quæ est minantis formula. Sic l. i. 'Sed non impune. Jam enim faxo scias, quemadmodum sub meo ministerio mali debeant coërceri.' Sciopp. in Symb. B. M. *jam faxo l. i. q. p. p. l. consuevere, insuper habitis, v. exurare.* Putean.—6 Reg. Fux. Guelf. *consueverunt.* Oxon. *consueverunt.* Ed. Vicent. *consuevere.* Quod probò. Vide Ind. Not. Suet. Oud.—7 Flor. *deosc.* Elmenh.—8 *Deest enim* in D'Orvill. Oud.—9 Bert. *maturata.* Elmenh. Sic et Palat. cum Oxon. Fux. Guelf. utroque. Perperam. Vide ad Suet. Callig. c. 44. 'Centurionibus maturis.' Oud.—1 B. *captivitatibus, calamitatibusque.* Putean. *Senam* Oxon. a m. pr. *Meam c.* Reg. Fux. Oud.—2 Basileens. 2. Venet. Ald. *principales.* Colvius. *Inter a. principales* Fux. in. Lego, *inter suos principalis.* Principalis quis sit, satis notum; principalis meminit infra. Ea re aliorum Commentarios de verborum significatione non compilo. Roald. *Principales* prave quoque legas in D'Orv. Pal. Guelf. ambobus, Edd.

NOTE

^a *Mi parens*] Pro vocativo fœmin. jux, pro, mea uxor. Et apud Salma posuit 'mi.' Sic infra, et lib. vianum legitur, 'Mi domina.'

ix. 'Mi herilis.' lib. viii. 'Mi con-

brinus,⁴ tantulo triennio major in ætate,⁵ qui mecum primis ab annis nutritus et adultus, individuo contubernio domusculæ, immo vero cubiculi torique, sanctæ caritatis¹ affectione mutuo mihi pignoratus, votisque nuptialibus pacto jugali pridem destinatus, consensu parentum tabulis⁴ etiam maritus nuncupatus, ad nuptias officio frequenti⁷ cognatorum⁵ et affinium stipatus,⁶ templis et ædibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris⁷ obsita,⁸ tædis lucida, constrepebat Hymenæum.⁸ Tunc me gremio suo mater¹ infelix tolerans, mundo nuptiali decenter ornabat:

qui altus et educatus mecum ab infantia, indivisa cohabitatione ejusdem domuncula, quin etiam et cubiculi lectique, desponsus mihi mutuo nexu castissimi amoris, et designatus jamdudum meo conjugio promissis nuptiarum, mihi etiam scriptus maritus in tabulis annuentibus nostris parentibus, cædebat hostias in templis ac delubris publicis nuptiarum nostrarum causa, comitatus magno certu consanguineorum et officium. Tota domus obducta lauris, illustrata facibus, resonabat carmine nuptiali. Tunc mea mater infelicitata, sustentans me gremio suo, condecorabat me pulchre

~~~~~

Vic. Junt. pr. Oud.—3 Pro more D'Orvill. karitatis habet. Vide ad l. II. p. 28. Id.—4 In Oxon. *dabitis*, et nuncupatur D'Orv. Id.—5 Off. freq. cogn. de-sunt Oxon. a m. pr. et Guelf. pr. Id.—6 Fux. *stipata*. Roaldus. Reg. Fux. Guelf. uterque, Oxon. a m. pr. D'Orv. *stipatu*. Quæ si vera lectio, deesse videtur *cinctus* aut simile: vel 'ad nuptias' jungendum cum 'immolabat.' Sed vulgata bene se habet. Oud.—7 Palat. *laureis*, Guelferbitani *lauribus*. Sæpe quarta declinatione hæc vox occurrit. Sed alibi Noster 'lauri folia,' 'lauri faciem' dixit. Id.—8 Oxon. *Hymenæa* Guelf. pr. ac glossa *maritatum*.

NOTE

⁴ *Consobrinus*] Consobrini, ex duabus sororibus editi, aut etiam ex fratre et sorore. Patruelles, ex duobus fratribus.

⁵ *Major in ætate*] Lib. II. 'Senex gravis in annis.'

⁷ *Officio frequenti*] 'Officium' generali vocabulo appellatur omnis honesta actio ad nunquamque conveniens pro conditione personæ. Sed peculiariter 'officium' dicitur, quod impenditur nuptiali festivitati. Juvenal. Satyr. II. 'Officium cras Primo Sole mihi peragendum in valle Quirini. Quæ causa officii? Quid quæris? Nubit amicus, Nec multos adhibet.'

⁸ *Domus tota lauris obsita*] Juve-

nalis, Satira VI. 'Ornentur postes et grandi janua lauro.' Ad quem locum vetus Scholiastes: 'Ad honorem nuptiarum. Sic enim solent in nuptiis præparare.' Christiani hunc morem improbarunt. Tertullian. in De Corona Militis, cap. 18. 'Christianus nec laureis januam suam infamabit,' &c.

⁸ *Constrepebat Hymenæum*] Carmine nuptiali resonabat, quo Hymenæus, nuptiarum præses, Deus celebrabatur. Vide Catulli Epithalamium Julæ et Manlii.

¹ *Tunc me gremio suo mater, &c.*] Festus: 'Rapi simulatur virgo ex gremio matris, aut, si ea non est, ex

mellitisque saviis⁹ crebriter ingestis, jam spe futura liberorum votis anxii propagabat: ^k cum irruptionis¹ subitæ gladiatorum impetus ad belli faciem sæviens, nudis et insertis² mucronibus coruscans, non cædi, non rapinæ manus afferunt,³ sed denso conglobatoque⁴ cuneo¹ cubiculum nostrum invadunt protinus. Nec ullo de familiaribus nostris repugnante, ac [82] ne tantillum quidem resistente, miseram, exanimem, sævo⁵ pavore trepidam,⁶ de medio matris gremio rapuere. Sic ad instar Athracidis,⁷ vel Protesilai,

ornamentis nuptialibus; et, sæpe figens dulcia oscula, jam extendebat spem venturorum filiorum desideriis sollicitis. Cum subito sicarii magno impetu irruentes, furentes tanquam in bello, micantes gladiis districtis et minantibus, non aggrediuntur eandem neque prædam, sed irrumpunt confestim in nostrum cubiculum apiso confertoque agmine. Nulloque ex nostris domesticis reluctante, ac ne paululum quidem renitente, abstulerunt me infelicem, exanimatam diro metu, e medio sinu conterritæ matris. Sic nostræ nuptiæ disruptæ et dissipatæ sunt, quemadmodum Pi-

Id.—9 D'Orv. Pal. Oxon. Guelf. saviis, Edd. Junt. Ald. Collin. Elm. Scriv. saviis, de more. Vide ad lib. II. pag. 27. Tum Guelf. pr. Oxon. Edd. Colv. Vulc. crebiter: male. Vide ad lib. I. pag. 16. Oud.—1 Palat. in raptidia. Id. 2 Incertis. Mutat Beroald. insertis. Malim exertis. Si modo quid de vulgata lectione recedendum sit. Struwegh. Beroaldus, insertis. Malim ego, exertis. Colvina. Fulv. Ms. insertis. Alii, infestis. Wow. Ms. insertis: alter insertis. Forte, infestis. Sciopp. in Symb. Excertis. Flor. insertis. Bert. incertis. Alii, infestis. Elmenh.—3 Aff. Fux. affixit. Roaldus. Ms. (Fulv.) legit, affixit. Sciopp. in Symb.—4 Deest copula Cod. Pith. D'Orvill. conglobatoque Oxon. Guelf. pr. Oud.—5 Fab. sævo. Roald. Male. 'Sævus' passim vehementem significat. Virg. II. Æn. 559. 'At me tum primum sævus circumstatit horror.' Oud.—6 Lege, trepida. Wow. Trepida. Gruterus (Susp. L. VII. 17.) trepida. Elmenh. B. trepedum d. m. Putean. Vulgo per Wower. legas nunc trepida, sed Mss. plerique, et Edd. priores dant trepido. Verrum Oxon. ut diu conjeceram, trepidam. Bene. Modo sic distinguas: miseram, exanimem, sævo p. trepidam, sive tremulam. In Palat. Guelf. sec. est matri. Oud.—7 Sic instar Atracis, &c. Ven. Artidis. Bas. I. Athracis: al. Athidis. Lipsius, Ajacis. Ego jam aliud quam Beroaldus ad hunc locum dicere non possum. Colv. Fux. Sic ad instar Atridis, a quo absunt illa, vel Pirithoi. In Aldo vero est, instar Athracidis. In eo etiam desunt illa verba, vel Protesilai. A lectione Aldi est Beroaldus. Roald. Libri ab Aldo editi ignorant illa, vel

NOTÆ

proxima necessitudine, cum ad virum trahitur: quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.' Nempe cum Sabinas virgines rapnit.

^k Jam spe futura liberorum votis anxii propagabat] Rescribe, auctore Pricæo, spem futuram. Spem liberorum propagare dicit, quemadmodum lib.

v. 'familiam propagare.'

¹ Sed denso conglobatoque cuneo] 'Cuneus' in re militari dicitur multitudo peditum, quæ prima parte angustior, deinde latior procedit, instar cunei, quo ligna finduntur. Latius, 'cuneus' sumitur pro conferta quavis irrampentium multitudine, ut hic.

dispestæ⁸ disturbatæque nuptiæ. Sed ecce scævissimo somnio⁹ mihi nunc etiam redintegratur, immo vero cumu-

rithei et filia Athracis. At ecce mea calamitas nunc etiam renovatur, immo vero

~~~~~

Protesilai. Recte haud dubie. Wower. Ms. alii: Sic ad instar Atridis vel Paridis vel Protesilai. Alii, *Attidis*, alii, *Athidis*. Sciopp. in Symb. Sic ad instar *Attidis* vel *Protesilai*. Sic lego cum Flor. et Romano. Palat. S. a. *Athridis*. Bert. S. a. *Agidis*. Venet. S. a. *Atracis*. Aldus, S. a. *Athracidis* vel *Pyrithoi*. Elmenh. Primo ad instar cum Elmenh. et Scriverio, divisus tamen voculis, recepi auctoritate Codd. Flor. Fux. Ura. Guelf. utriusque, Oxon. Bert. Pal. Pith. Reg. D'Orv. et Ed. Junt. post. Id enim exigit auctoris mos. Ad me ad lib. vii. p. 185. 'Ad instar tyrannicæ potestatis.' Dein cum Elmenh. Scriv. reposui primarum Edd. *Attidis* (al. *Artidis*) vel *Protesilai* lectionem, quæ vel *Attidis* confirmatur a Pith. Oxou. aliisque. In Flor. *Ajasis* vel *Protesilai*: uti primam vocem Lipsius legit, nescio quam, intelligens historiam. In Palat. Guelpherbytanis, Reg. nt et Fux. et Incert. est *Athridis* seu *Atridis* vel *Protesilai*. In Bert. *Agidis* vel *Prot.* In D'Orv. *Paridis* vel *Protesilai*. et a m. sec. *Protesila*. Juntæ, Ald. Collin. receperunt Beroaldinam correctionem *Atracidis* vel *Pirithoi*: immo ejus scrinia compilans Floridus audacissime edidit, *Atracidis* et *Pir.* Ineptissime vero Edd. Basil. Colv. Valc. Merc. Wov. Pricæ exhibent *Athracis* vel *Pirithoi* vel *Protesilai*. Sciopp. in Epist. Syll. Barm. T. II. p. 51. ait se cum Ms. Fulvii legere, ad instar *Atridis* vel *Protesilai*. Perperam omnino. Nullum mihi est dubium, quin respexerit auctor ad historiam nuptiarum Hippodamiæ et Pirithoi: unde certissimam reor lectionem *Atracidis* ex Ovidii Epist. xvii. 247. 'An fera Centauris indicare bella coëgit Atracis Hæmonios Hippodamia viros,' vel l. i. Am. 4. 8. 'Atracis Hæmonios traxit in arma viros.' Ac forsitan erravit Appuleius memoriæ vel calami propterantis vitio, ac *Protesilaum* pro *Pirithoo* posuit. Præsertim cum supra quoque pag. 68. similitudinem aumens de *Lapithis Centaurisque*, eos confundere et errare *Thebanos* dicens videatur. Consule eum locum, et notata. Oud.—8 *Dispecta*. Idem Lipsius, *dispecta*. Gullielmius, *dispecta*. Colv. Legendam ex J. Gullielm. (ad Plauti Trinum. C. 4.) sententia, *dispecta*. In Bertin. *dispecta*. Sciopp. in Symb. Lipsius, *dispecta*. Jan. Gullielmius, *dispecta*. Elmenh.—9 *Scævissimum omnium*. Emendarim, *scævissimum*. De hoc dixi semel simul ad multos in hoc Auctore locos. Ecquo usque per eandem lineam hanc serram reciprocabimus? Colv. Fux. *scævissimo somnio* mihi. Omnino depravate. Aldi liber melius, *scævissimum omnium*. Roald. Malim legere cum Palat. et Fulv. *Sed, ecce scævissimo somnio nunc etiam red.* Wower. Nunci non est hæc lectio, *scævissimum omnium*, quam ex Fulviano sic constituo: *Sed ecce scævissimo somnio nunc etiam*

NOTÆ

⁸ Sic ad instar *Athracidis*, vel P. d.] [*et Pirithoi, dispecta*] Sic Aldus, Beroald. et Wower. Pirithoi et Hippodames, seu Hippodamiæ, Athracis filix, nuptias, et in iis Centaurorum cum Lapithis rixam, raptumque Hippodamiæ, habes apud Ovid. lib. xii. Metamorphos. Quædam editiones loco Pirithoi habent *Protesilai*; quæ-

dam loco *Athracidis* habent *Attidis*. Quædam habent *Pirithoi* et *Protesilai*. Male. Celebratur quidem insignis in *Protesilaum* Laodamiæ uxoris amor, sed nusquam disturbatas fuisse ejus nuptias comperies. *Dispecta* [*Dispecta*] Alii quidam *despecta*. Male. 'Dispectæ,' a 'dispecisci,' opponitur τῶ 'pactæ.'

latur infortunium meum. Nam visa sum mihi¹ de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipso violenter extracta per solitudines avias infortunatissimi mariti nomen invocare: eumque,² ut primum³ meis amplexibus viduatus est, adhuc unguentis madidum, coronis floridum, consequi vestigio⁴ me, pedibus fugientem alienis.⁵ Utque clamore percito⁵ formosæ raptum uxoris conquerens populi testatur auxilium, quidam de latronibus importunæ persecutionis indignatione permotus, saxo grandi pro pedibus⁶ arrepto, misellum juvenem maritum meum percussum interemit. Talis⁷ aspectus atrocitate perterrita, somno funesto pavens⁸ excussa sum. Tunc fletibus ejus assuspirans anus sic incipit: Bono animo esto, mi herilis,⁹ nec vanis som-

et augetur somnio infaustissimo. Nam mihi visa sum avicula per vim ex domo, ex thalamo, ex cubiculo, denique ex lecto ipso, per inaccessa deserta nomine clere meum infelicissimum conjugem: ipse vero, statim atque privatus fuit meo complexu, etiam tunc delibutus unguentis, ornatus corollis floridis, mihi visus est sequi me per mea vestigia, dum fugerem pedibus alienis. Dumque implorat populi opem magnis vociferationibus, lamentans raptam suam pulchræ conjugis, quidam ex prædonibus percitus ira, ob molestantem illam insecutionem, interfecit infelicem adolescentem, maritum meum, ictum ingenti lapide, quem arripuerat jacentem ante pedes. Ego, exterrita immanitate hujus spectaculi, excitata sum tremens ex funesto somno. Tunc anus, suspirio excipiens ejus lamentationes, sic incipit: Resume animum, domina

red. Sciopp. in Symb. *Sed scævissimo s. Flor. Sed ecce scævissimo s. Elmenh.* —1 D'Orv. *mihi visa s. Pith. visa mihi s. Oud.* —2 Palat. Guelf. pr. *cumque. Id.* —3 Oxon. Guelf. pr. *primis. D'Orv. a meis ampl. A Regio, Fax. abest est.* Id.—4 D'Orv. corrupte *vestigie. Id.* —5 In eodem, et Pith. *prave partito clam. Id.* —6 Incert. Cod. *præp. Pal. arreptum. Par. abjecto. Reg. D'Orv. Flor. et, quod miror, Edd. O. habent abrepto; exceptis Wow. et Pric. arrepto.* Vide ad l. i. p. 16. 'Arrepta lacinia:' et crebro. *Id.* —7 Tull. Pith. *et vel. Id.* —8 Par. Cod. *s. facies id p. Id.* —9 B. a. *esto me hercules.* Scribo primum, *Bono animo es.* Inde in verbis aniculæ juramentum illud non puto tolerandum. Fœminæ enim per Herculem non jurabant, neque per Castorem viri, ut docet nos Agellius in Noctibus Atticis. Quæ causa est, cur ulterius scribam: *Bono animo es, mi Herilis.* Blandienti vox convenit, identidem apud eundem hunc usurpata libro nono: 'De isto quidem, mi Herilis, tecum ipsa videris.' Simile blandimentum in verbis juvenule, quibus ea vetulam affatur, eodem libro nono: 'Sed nosse valde cupio, et oro, mater, ordine mihi singula retexe.' Stewech. *Mea herilis.* Sic Colon. et Ald. Bas. l. *mi hercules.* Alii, *me hercules*, quod et in aliis est. Colv. Fax. *me herilis. Mi herilis* lego.

NOTE

¹ *Pedibus fugientem alienis*] Nimirum pedibus latronum, qui eam sublimem raptam gestabant.

⁹ *Mi herilis*] De voce 'mi' pro, mea, jam supra monui. Heros juvenes, hoc est, herorum filios, servi

niorum figmentis terreare.¹ Nam, præter quod diurnæ quietis imagines falsæ perhibentur, tum² etiam nocturnæ visiones contrarios eventus nonnunquam³ prænuntiant. Denique, flere, et vapulare,⁴ et nonnunquam jugulari, lucrosum prosperumque proventum⁴ nuntiant: contra,⁵ ridere,⁶ et mellitis dulciolis⁷ ventrem saginare, vel in⁸ voluptatem

mea, neque inanes fictiones somniorum incutiant tibi metum. Nam, præterquam quod phantasmata somni diurni dicuntur esse falsa, nocturna etiam somnia aliquando significant exitus sibi contrarios. Denique plorare, et verberari, aliquando etiam occidi, significant eventum quæstuosum et felicem: contra vero ridere, et infercire ventrem placentis mellitis, aut coire in Venerem, prænuntiant cruciatum iri

'Mea herilis' est infra, quod est etiam apud Aldum. Græce δέσπονα θυῖς. Roald. *Mi herilis*. Rom. *me hercules*; Aldus, *mea herilis*. Male. Lib. ix. 'De isto quidem, mi herilis,' &c. *Elmenh.*—1 Gueif. pr. Oxon. *terrearis*; et pro *diurnæ* a m. pr. Oxon. *divinæ*. Vitiose, ut sæpe. *Oud.*—2 Gueif. pr. D'Orv. *tunc*. Id.—3 *Nonn.* delet V. D. ad oram Ed. Colv. item Salmasius. *Oud.*—4 Male *proventum* exulat a Regio, et Boxhorn. ad Sueton. Jul. c. 7. conjicit *proventum*. Vide supra ad pag. 74. 'Novo proventu.' *Idem.*—5 Edd. primæ, Bas. pr. *chra*: ut supra sæpe variatur; plerumque, ut hic, correctum a Beroaldo. Id.—6 Ed. Vicent. et M. Bas. pr. *videre*. D'Orv. *idem*. Gueif. sec. *redire*. Id.—7 *Et mell. dulciolis*, &c. In explicatione somniorum, ne quid somniarem, pro virili contendit. Quid vero mihi evenit, doctorum judicium esto; inter eos tuum, mi Dalanthe. Qui in margine libri addidere *vel laxatum viri*, videre quidem vulnus, sed nihil minus, quam curavere. Absterrere vult anus puellam a superstitione somniorum, non debere variis illis figmentis vel terri vel moveri: quippe visiones nocturnas contrarios sequi eventus. In qua sæcta hodieque non pauci; et inter Veteres, qui de somniorum interpretatione scripserunt, Artemidorus auctor Græcus. Is libro secundo suo tradidit plorantem, dolentem in somniis, exinde gavisurum. Qui autem mortuum se somniat, nuptias contracturum et contra: eo quod nuptiæ et mors invicem se repræsentent. In eadem opinione Plinium junioem fuisse, ejusdem Epistolæ indicant. Eadem mens aniculæ hujus seu Apuleii fuit: ad quam exprimendam videndum quid faciat mea conjectura: *contra ridere, et mellitis eduliis ventrem saginare, vel in voluptatem Venerem convenire: tristitia animi, languore corporis, damnisque ceteris lacinatum iri prædicant.* Arnobius primo adversus Gentes: 'Isis furva mœrens perditum filium, et membratim conjugem lacinatum.' Idem libro secundo: 'Ipsam,' inquit, 'credulitatem facetiis jocularibus lacinare.' Iterum lib. eodem: 'Cruciatibus et belluis, quibus corpora lacinatis.' Ubi quoque lacinandi vocabulo Catullus et Sallustius Catilinaria conjuratione: 'Bona,' inquit, 'patria dissipaverat.' Merito repositum ab Jano Palmerio nostro: *Bona pa-*

NOTÆ

'heriles snos' vocitabant; subintelligentes, filios. Itaque hic 'mi herilis' est, mea herilis filia, quod anus puellæ dicit blandiens, non ex rei veritate.

² *Flere, et vapulare, &c.*] Astram-

psych. Oneirocrit. Γελῶν καθ' ὕπνου δυσφόρους ἔξαις τρόπους, κλάων καθ' ὕπνου παγχαραὶς πόντους ἔσθ. Ridens in somnis molestos habebis eventus, Lugen in somnis lætus onuni ex parte eris.

Veneream convenire, tristitie⁹ animi, languore¹ corporis, damnisque² ceteris delassatum³ iri prædicunt. Sed ego te narrationibus⁴ lepidis anilibusque fabulis protinus avocabo.⁵ Et incipit: Erant⁶ in quadam civitate⁷ rex et regina.

tristitia mentis, morbo corporis, aliisque malis. At jam ego te recreabo festiviis historiis et fabulis anilibus. Et sic incipit: Erant in quadam urbe Rex et Re-

lancinaverat. Id ex fide manuscripti codicis. Reddamus suadeo idem verbi Sallustio, primo libro Historiarum in oratione L. Philippi: 'Remp. largitionibus lacerari videbam.' Lego *lancinari*. Ibidem paulo inferius: 'Angitur enim et laceratur animi cupidine.' Lego *lancinatur*. Nunc quod, *mellitibus edulitiis*, in Apuleio reposuerim, pro *mellitibus dulceolis*, causam vide: Apuleius lib. x. inquit, 'Panem et mellita edulia concinnabat.' *Stewech.* Veteres *dulcioli*. Vide quæ notabo infra ad lib. x. *Colv.* Fux. m. *dulciolis*. Beroaldus. *Roald.* Bertin. *mellitiisque dolcioli*. Male. *Elmenh.*—8 *In* deest Guelf. sec. et in utroque est *coire*. Oud.—9 *Tristitia*. Ita reposui; cum vulgo passim esset *tristitia*. Sic etiam rescripsi lib. x. 'Senili tristitie striatam gerens frontem.' Sed vide, quæ scribemus ad lib. v. *Colv.*—1 *Lang.* Sic andacter rescripsi. Vulgo, *languori*: quod irrepsit, quia putatum dandi etiam casu legi *tristitia*. *Colv.* Nihilominus *languori* vel *langori* est etiam in D'Orv. Pal. Oxon. Guelf. pr. Oud.—2 *Reg.* Guelf. ambo, Pal. Bert. cum Ed. Ven. *damni*que. Id.—3 *Anxiatum*. A Beroaldo est. Exprimi debebat vetus lectio, vel *exatum*. Unde Lipsius, *delassatum*. Sic quidem Plautus Asinaria: 'Ibi labore delassatum noctem totam stertere.' An *laceratum*? Minutius Felix: 'Cum febribus ureris, cum dolore laceraris.' Reponit Beroaldus *vezatum*. Ego aliquando scripsi *divexatum*. Persa: 'Itaque me Toxilus perfabricavit; itaque meam rem divexavit.' *Colv.* *Trist.* &c. vel *anxiatum* iri. Fux. *tristitia cum languore corporis d. c. vezatum iri prædicant*. A libro Aldi abest *70 vel*. Roald. Inapte putat *Colv.* h. lect. a Beroaldo esse, cum extet in Palat. Aldo, Bertino, et Veneto. Rom. *axatum*. Flor. *delassatum* legit. *Elmenh.* V. L. vel *exatum*. Unde Lipsius, *delassatum*. Alii aliter. Brant.—4 Guelf. duo, Pith. *rationibus*, Reg. Fux. Oxon. Palat. et *rationibus*. An *enarrat*? Oud.—5 *Evocabo*. Fux. *avocabo*. Lepide. *Avocare* absolute est, alio mentem abducere et svocare; quo sensu supra: 'Quod lepidæ fabulæ festivitate nos avocavit.' *Roald.* Cod. Pal. *advocabo*. Fulv. *avocabo*: quod verum existimo. *Wower.* Ms. *avocabo*. Rectissime. Sic l. i. p. 12. 'Lepidæ f. f. nos av.' id est, delectavit. Sic Tertullianus circulatorum seu agyrtarum vocat avocatores hominum: Arnob. l. v. (p. 166.) 'Nonne vobis videmini aut textriculas puellas audire, tædiosi operis circumscriptores moras, aut infantibus querulis avocamenta querentes annis longævas varias fictiones sub imagine veritatis expromere?' *Sciopp.* in *Symb.* *Avocabo*. Vulgo, *evocabo*. Male. L. l. 'Lepidæ f. f. nos av.' Vide Indicem. *Elmenh.* Et eo loco p. 15. Ed. Pric. Sed sic legendum esse, ante omnes jam monuit Beroaldus, et edidit Junt. post. e Florent. quibus adde Pith. Prave de more D'Orv. et Oxon. quoque cum Guelf. utroque, *advocabo*. Oud.—6 Edd. Junt. Ald. *Erat*. In Palat. *E. et quad.* Exulat

NOTÆ

¹ *Avocabo*] Ab isto mœnore.

⁷ *Erant in quadam civitate, &c.*] Incipit Psyches fabula, quam Apuleio

omnino debemus. Neque enim ullum extat de ipsa verbum in Luciani Asi-
no, unde Noster suum desumpsit.

Hi tres numero [83] filias, forma conspicuas, habuere. Sed majores quidem natu, quamvis gratissima specie, idoneæ⁷ tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur; at vero puellæ minoris,⁸ tam præcipua,⁹ tam præclara pulchritudo, nec exprimi, ac ne¹ sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique civium, et advenæ copiosi, quos eximii spectacula² rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessæ formositatis³ admiratione stupidi, et admoventes oribus suis dexteram,⁴ primore⁴ digito in⁵ erectum pollicem residente, ut ipsam pror-

gina. Hi habuerunt tres filias insignes pulchritudine. Verum grandiores quidem ætate, quamvis essent venustissima forma, putabantur tamen posse digne prædicari encomiis hominum; tanta vero, tamque excellens erat pulchritudo virginis ætate minima, ut non posset efferri verbis, neque tantis quidem celebrari inopia humanæ orationis. Denique plurimi ex civibus, et permulti extranei, quos fama egregii spectaminis convocabat curiosa frequentia, stupentes admiratione pulchritudinis inaccessibilis, et ori suo applicantes manum, digito indice innixi super pollicem

quadam a Pith. Dein conspicua Guelf. sec.—7 Idoneæ. Mallem, idonee. Aldus vero ita interpunxit, quamvis g. s. idoneæ, tamen. Roaldus. Iridonee. Flor. idonee. Elmenh.—8 Junioris. Id.—9 Tam præc. Hæ voces perperam desunt Ed. Floridi. Oud.—1 Male Ed. Bas. pr. nec. Id.—2 Oxon. spectabili. Id.—3 Palat. Guelf. sec. dextera. Elmenh. not. dextras. Male. Vide ad lib. II. pag. 26. 'Columbarum colli foscuculos.' Id.—4 Vulgo passim, priore. Plantus Pœnulo: 'Vix quidem hercle, ita paucillula est, digitulis primoribus.' Noster correctus itidem, lib. x. 'Saltare sublatis primoribus digitis perdocuit.' Turpillus Demetrio: 'Sandalio innixa digitis primoribus.' Varro Armorum Judicio: 'Ut in littore cancri digitis primoribus stare.' Et hæc adducta a nobis, non tam genuinæ scripturæ ostendendæ, quam notionis etiam veræ indicandæ. Nam sunt, qui per primorem digitum, secundum a pollice, hoc est, Indicem intelligunt: cum de quolibet alio dictum etiam videri possit. Id quod exempla illa convincunt. Colo. Omnes hanc Colvii, sive Gulielmii, ut margini allevit Groslogius, scripturam receperunt, confirmatam, ut videtur, a Florent. membranæ, et Pateani ac Pithæi Codd. aliisque. Sed Reg. Fux. Guelf. ambo, Oxon. Pal. D'Orv. et Edd. priores dant priore. Vide ad l. II. pag. 22. 'Currunt primores.' Oud.—5 Abest in a Pal.

NOTE

Hanc allegorico sensu commentatus est Fulgentius, Mytholog. lib. III. quem vide.

³ *Inaccessæ formositatis*] Virgil. lib. VII. Æneid. 'Dives inaccessos ubi filia lucos,' &c. Ubi *'inaccessos'* Servius exponit, inaccessibiles, inaccessibiles, inaccessibiles.

⁴ *Admoventes oribus suis dexteram*]

Qui mos et gestus adorantium. Plin. lib. XXVIII. cap. 2. 'In adorando dexteram ad osculum ferimus, totumque corpus circumagimus; quod in lævum fecisse, Galliæ religiosius credunt.' Noster in Apologia, de irreligioso: 'Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admoovere.'

sus Deam Venerem, religiosis adorationibus venerabantur.⁶ Jamque⁷ proximas civitates et attiguas⁸ regiones fama pervaserat, Deam, quam cœrulum⁹ profundum pelagi peperit, et ros spumantium¹ fluctuum educavit, jam numinis sui passim tributa venia, in mediis² conversari populi cœtibus: vel certe rursus novo cœlestium stellarum³ germine, non maria, sed terras, Venerem aliam⁴ virginali flore præditam⁵ pullulasse. Sic immensum⁶ procedit in dies opinio: sic insulas⁷ jam proximas, et terræ plusculum, provinciasque plurimas fama porrecta⁸ pervagatur. Jam multi mortalium longis itineribus, atque altissimis maris meatibus, ad sæculi specimen gloriosum confluebant. Paphon nemo, Cnidon nemo, ac⁹ ne ipsa quidem Cythera¹⁰ ad conspectum Deæ Veneris navigabant.¹ Sacra

erectum, adorabant eam cultu religioso perinde ac ipsam Deam Venerem. Jamque rumor perlatus erat per finitimas urbes et provincias conterminas, Deam, quæ nata est e cœruleo gurgite maris, et enutrita humore undarum spumantium, jam versari in mediis turbis populorum, promiscue facta potestate videnda suæ divinitatis: aut saltem, non pelagus, sed tellurem iterum progenerasse aliam Venerem dotatam flore virginitatis, ex novo semine cœlestium siderum. Sic existimatio progreditur quotidie in immensum: sic rumor jam prolatus extenditur per vicinas Insulas, magnamque partem continentis, et plurimas provincias. Jam plurimi homines convolebant ad præstantissimum spectaculum temporis illius, per prolixas vias, et per profundissimos tractus maris. Nulli amplius navigabant Paphum, nulli Cnidum, ac ne ipsam quidem insulam Cythera ad videndam Deam Venerem. Sacrificia Deæ

Guelf. sec. residentem. D'Orv. Pith. Ed. Bas. pr. residentes. Id.—6 Ven. Fox. crederent. Roald. Sic etiam Reg. Guelf. ambo, Palat. Credentur in Oxon. et Par. Sub qua lectione quid lateat, rimentur acutiores. Oud.—7 D'Orv. Jam. Id.—8 Bertin. contiguas. Elmenh. Guelf. pr. actiguas. Oud.—9 D'Orv. cœrulum. Sed vide ad lib. II. pag. 26. 'Cœrulos floculos.' Id.—1 Palat. Guelf. sec. summantium. Id.—2 D'Orv. non male, et in m. Ed. Bas. pr. certibus. Id.—3 Cat. st. Bert. sperarum st. Male. Elmenh.—4 Aliam Ven. Fox. Oud.—5 D'Orv. proditam. Id.—6 Quidam in imm. sed infra de philosophia: 'Nec immensum angere per avaritiam, nec prodigi per luxuriam, aut deseri per negligentiam sinant.' Cole.—7 D'Orvill. in ins. Oud.—8 Bertin. projecta. Wow. Recte Bert. projecta: id est, longe jacta, extensa, interprete Nonio. Sisen. 'Postquam ejus facti mentionem projecit.' Infra tamen lib. V. p. 74. (90. Ed. Pric.) 'Latius porrecta fama.' Sciopp. Susp. lib. III. 20. et in Symb.—9 Venet. Aldin. at. Colvius. Ac ne ipsa quidem sacra quidem Cythera: Ald. Roald. Male etiam Vicent. Junt. at. Oud.—1 Bert. vagita-

NOTÆ

⁶ Deam, quam cœrulum, &c.] Venerem, e mari ortam.

¹⁰ Paphon nemo, Cnidon nemo, ac ne

ipsa quidem Cythera] Loca Veneris cultu et delubris nobilia. Ovid. lib.

x. Metamorph. Fab. 12. 'Capta

Deæ proferuntur; ² templa deformantur; pulvinaria proteruntur; ³ cærimonie negliguntur; incoronata simulacra, et aræ viduæ ⁴ frigido cinere fœdatæ. Puellæ supplicatur, et in humanis vultibus Deæ tantæ ⁵ numina placantur, et, in matutino progressu virginis, victimis et [84] epulis Veneris absentis nomen propitiatur. Jamque per plateas commeantem populi frequenter ⁶ floribus sertis ⁷ et solutis apprecantur. Hæc ⁸ honorum coelestium ad puellæ mortalis cultum immodica translatio veræ Veneris vehemen-

negliguntur; delubra deturpantur situ; lecti ejus calcantur; cærimonia insuper habentur; statuæ ejus cernuntur destitutæ coronis, et altaria deserta, inquinata frigido cinere. Preces admoventur virgini, et tanta Deæ divinitas propitiatur sub humana forma, et, matutino tempore dum puella procedit foras, nomen absentis Veneris invocatur hostiis et convitiis. Jamque populi sæpe ei supplicant, dum incedit pervicos, jacientes flores implexos et solutos. Hæc immoderata translatio divinorum honorum ad adorationem virginis mortalis graviter concitavit indignatio-

bant. Sciopp. in Symb. *Elmenh.*—2 *Deferuntur.* Lege ex Aldino, *deseruntur.* Reliqui, *proferuntur*: quod inepte hic bis repeteretur. Forte non male etiam, differuntur. Colvius. Bertin. *proferuntur.* Vera lectio, *deseruntur.* Woverius. *Proferuntur, templa deformantur.* Ita Bert. Sed statim pnto legendum: *pulvinaria proteruntur*, id est, contemnuntur et conculcantur. *Sciopp. in Symb. et Susp. l. III. 20.*—3 *Deferuntur.* *Deseruntur* Ald. Recte. Roald. Emendo, *proteruntur.* Woverius. Rom. *perferuntur.* Bert. *proteruntur.* Recte. *Elmenh.*—4 Oxon. a m. pr. *idie.* Mox *supplicantur* Fux. *Oud.*—5 Reg. *tanta.* Id. —6 *Frequenter.* Præfero lectionem Ed. Junt. post. *frequentes.* *Oud.*—7 Edd. *primæ et Bas. pr. certis.* Inepte. Vide Beroald. et ad lib. II. p. 31. ‘Rosa sertæ et soluta.’ Copulam non agnoscunt Palat. Oxon. Fux. Guelf. sec. *Id.*—8 Edd. Vicent. Ber. Junt. pr. Colin. Bas. pr. *Hic.* Male, ut sæpe. *Id.*—

NOTE

[Venus] viri [Adonidis] forma non jam Cythereia curat Littora, non alto repetit Paphon æquore cinctam, Picosamque Cnidon, gravidamque Amathunta metallis. Paphos oppidum est Cypri Insulæ. Cnidos urbs Carie, adhærens in extremo cornu Peninsulæ, Praxitelis Venere nobilitata. Cythera autem, plarali numero, Insula contra Cretam, teste Strabone, quinque millibus distans a Maleæ Promontorio. Hodie Cerigo dicitur.

² *Pulvinaria proteruntur*] Lectuli, in quibus ejus effigies (ut et ceterorum Deorum in suis cujusque delu-

Delph. et Var. Clas.

bris) epulis appositis jacebat: quod Lectisternium dictum. Hujus frequens apud Livium mentio rebus dubiis aut adversis, et monstrorum procurandorum causa.

³ *Veneris absentis nomen propitiatur*] Sic lege juxta Editionem Vicentinam, non autem *nomen*, ut est in plerisque. Mox enim dixerat: ‘Et in humanis vultibus Deæ tantæ Numina placantur;’ sicque futilis esset repetitio.

⁴ *Floribus sertis*] Contextis, colligatis. Nam apud antiquos ‘serere’ est, jungere. Lucanus: ‘Accipiunt sertas nardo florente coronas.’

Apul.

U

ter⁹ incendit animos: et, impatiens indignationis, capite quassanti¹ fremens altius, sic secum disserit:² En rerum naturæ prisca parens,³ en elementorum³ origo initialis, en orbis totius alma Venus,^b quæ⁴ cum mortali puella partuario majestatis honore tractor! et nomen meum⁵ cœlo conditum terrenis⁶ sordibus profanatur.⁷ Nimirum communi numinis⁸ piamento^c vicariæ venerationis incertum sustinebo,⁹ et imaginem meam circumferet puella moritura.¹ Frustra me pastor ille,^d cujus justitiam fidemque magnus comprobavit Jupiter, ob eximiam speciem tantis prætulit Deabus.^e Sed non adeo gaudens^f ista, quæcumque est, meos honores usurpabit.^a Jam faxo hujus etiam ipsius³

nem veræ Veneris, quæ, cum non caperet amplius iram, sic apud se loquitur concutiens caput, et minitans graviora: Summe ego illa Venus, antiqua mater rerum naturalium, et origo initialis elementorum, et alitrix totius orbis, quæ adverte cultu divinitatis participato cum virgine mortali? Meumque nomen cœlo repositum poluitur immunditiis terrestribus? Nempe, dum meum numen placatur sub ejus persona, ego subito hanc aleam, ut alia colatur meo loco? et virgo mortalis geret meam formam? Ille igitur pastor, cujus Jupiter approbavit fidem et æquitatem, frustra anteposuit me tantis Deabus propter egregiam meam pulchritudinem. Verum illa, quæcumque tandem sit, non usque adeo lætabitur interceptisse cultum mihi debi-

⁹ *Vehementes.* Ex postrema Basil. editione. Ante ubique *vehementer*. Colvius. Fux. *vehementer incendit*. Roald.—1 D'Orv. *cassanti*. Oud.—2 *Diss.* Frustra Priæo ultima vox videtur insititla. Guelf. pr. *dixerit*. Idem.—3 *Pal. cultorum*. Ed. Bas. pr. *elementum*. Oxon. *ualis* pro *ernalis*, ut legas in Guelf. pr. *Id.*—4 *Quæ*. Multo efficaciori sententia et elegantiori locutione pronomen relativum hic non legeretur. Nec addidissent aurei ævi Poëtæ et Oratores. *Id.*—5 *Abest meum* a Cod. D'Orv.—6 Guelf. pr. *terreis*, de qua voce alias. *Id.*—7 Fux. *profanatur*. Roald.—8 *Pal. ramini*. Guelf. *numini*. Oud.—9 *Palat. sustineto*. *Id.*—1 Bertin. *morcina*. Correxì, *morticina*. Sic enim vocamus, quos turpes et cadaverosa facie notare volumus. Plautus Persa utitur. *Sciepp. in Symb. et Susp.* lib. III. 20. Male. *Elmenh.*—2 *Usurpavit*. Videbit quilibet, eorum certe, qui aliquid vident, rectum esse *usurpabit*. Vitium ex commu-

NOTÆ

^a *En rerum naturæ prisca parens, &c.*] Omnia enim generatione, cui Venus præest, producantur et propagantur. Vide Lucretium, initio sui Operis.

^b *Orbis totius alma Venus*] Festas: 'Alma, sancta sive pulchra, vel alena, ab alendo.' Servius ad Georgic. lib. II. 'Almus ager, ab eo, quod nos alat.'

^c *Nimirum communi numinis piamento, &c.*] Locum hunc *παρὰ πρὸς* paulo exposui in interpretatione; sed vix aliter potuit sensus aperiri.

^d *Pastor ille*] Paris, Priami filius.

^e *Tantis Deabus*] Junoni et Palladi.

^f *Sed non adeo gaudens, &c.*] 'Non gaudens usurpabit,' Græca locutio, pro, non gaudebit usurpasse. Aristæmetus lib. I. Epist. 5. *Τῇ ἐμῇ εὐρίῃ*

illicitæ⁴ formositatis poeniteat.⁵ Et vocat confestum puerum suum,⁶ pinнатum⁶ illum, et satis temerarium: qui malis suis moribus contempta disciplina publica,⁷ flammis et sagittis armatus, per alienas domos⁸ nocte discurrens, et omnium matrimonia corrumpens, impune committit tanta flagitia, et nihil⁹ prorsus boni facit. Hunc, quam genuina¹ licentia procacem, verbis quoque insuper stimulat. Perducit² ad illam civitatem, et Psychen^{1b} (hoc enim nomine puella nuncupabatur)⁴ coram ostendit.⁵ Et, tota illa perlata de formositatis æmulatione fabula, gemens ac fremens⁶ indignatione, Per ego te, inquit, mater-

tum. Jam curabo, ut ipsam poeniteat etiam sua illegitima pulchritudinis. Et statim accersit filium suum alatum illum, et valde audacem, qui prava sua indole spretis legibus publicis, instructus facibus et telis, vagans nocte per domos aliorum, et labefactans connubia omnium, perpetrat impune tanta scelera, neque quicquam omnino boni facit. Hunc, tametsi protervum innata sibi licentia, instigat quoque præterea verbis. Deducit eum in illam urbem, et demonstrat ipsi Psychen (hoc enim erat nomen virginis). Et narrata illa historia de contentione pulchritudinis, suspirans, et fremens ira, Ego te obsecro, inquit, per vinculum amoris materni, per

tatione V. et B. Mendum simile in tribus codicibus editis observabam lib. ix. 'Sed forsitan, lector scrupulosus, reprehendens narratum meum, sic argumentaveris.' Scribo, *argumentaberis*. Emaculandum quoque libro primo Floridorum: 'Alexandri præclara facinora fatigaberis admirando.' Perperam enim istic editur, *fatigaveris*. Stewech. *Usurpabit*. Sic Aldina editio. Reliquæ, *usurpavit*. Colvius. Bert. *usurpavit*. Elmenh.—3 Ipsius abest a Palat. *Oud.*—4 Quid si legas, *illicitæ*? Certe etiam sic placebat Lipsio. *Colv. Lips. illicitæ*. Bert. *ipsius licitæ*. Male. *Elmenh. Illicitæ* divinat Colv. et ait, sic etiam placuisse Lipsio. Ego confirmem exemplo Cypriani Sermone de zelo et livore: 'Offert oculis formas illicites et faciles voluptates, ut visu destruat castitatem.' *Brant.* Sed adi Pricæum, recte explicantem, nimis, nec mortalem decentis. Perperam *illicitæ* Vulcanius edidit. *Oud.*—5 D'Orv. Fux. *poenitebit*. Prave. Vide Pric. et me supra ad pag. 71. *Id.*—6 Pinнатum Ald. *Rosâ.* Per i Mss. et Edd. Bene. *Ilatum* pro *illum* Pith. *Oud.*—7 Pal. Guelf. sec. *publicata*. *Id.*—8 Edd. Elmenh. *Scriv. domus*. Vide ad pag. 71. *Id.*—9 Ms. Guelf. pr. a m. pr. nulli. D'Orv. n. *bone acit*. Consule Pricæum. *Faciat* Fux. *Id.*—1 Pith. Pal. Guelf. sec. *gemina*. Vide ad lib. iii. pag. 62. 'Genuino sermone.' *Id.*—2 *Stimulat*. *Perducit*. Non satis sana hæc sunt. Mss. Reg. Fux. Pith. Guelf. ambo, Oxon. Palat. D'Orv. Ed. Junt. post. inserunt *et*. Sed putem, Auctorem dedisse, *stimulatum* p. *Id.*—3 Prave in aliquot Edd. recentioribus *Psychem*. *Id.*—4 Oxon. Palat. Guelf. ambo, Ed. Junt. post. *nuncupatur*. *Id.*—5 Oxon. a m. pr. *ostendit*. *Id.*—6 Palat. *tremens*. Elmenh. Cum Guelf. Male. 'Pre-

NOTÆ

αἴψουτε χαίρουσα καθύβρισι: Lectum meum nunquam gaudens injuria afficiet.

8 Puerum suum] Cupidinem.

^b Psychen] Nomen Græcūm ψυχή, anima. Unde Fulgentius fabulam hæc de anima allegorice explicat.

næ caritatis fœdera deprecor, per ⁷ tuæ sagittæ dulcia vulnera, per flammæ istius mellitas [85] uredines,⁸ vindictam tuæ parenti,⁹ sed ¹ plenam tribue: et in pulchritudinem ² contumacem reverenter vindica; ³ idque unum et præ ⁴ om-

suaves plagas tui teli, per dulciculas ustiones istius facis, da tuæ matri ultionem, sed perfectam: et puni formositatem superbam, pro tua in me reverentia: et ultro

~~~~~

mere ¹ enim est indignantis. *Oud.*—7 *Per ego te, inquit, m. c. fœdera [deprecor] per, &c.* Magnum periculum est, ne in deprecatione hac Veneræ formula debita et consueta servata non sit. Nam vel solo aurium sensu initium ejus nimis asperum deprehenditur, quia præcipitatum. Placeret mihi: *Per te, inquit, per maternæ caritatis fœdera:* quia placuisse video eam formam priscæ, Livio inprimis; '*Per vos,*' inquit, '*fidemque vestram.*' Sallustio Jugurthino bello: '*Oro vos per liberos atque parentes vestros.*' Sed ibidem, non injuria, veteres membranas secutus eruditissimus Joannes Rivinus emendavit, abjecto verbo, *Per vos, per liberos atque parentes vestros.* Vide ante et supra lib. II. his verbis Apuleii modelam adhibuerim: '*Miserere, ait sacerdos, miserere per cœlestia sidera, per inferna numina, per naturalia elementa, per (se) nocturna silentia.*' Particulam inclusam ad superiora retraho, et muto, *Miserere per te, per cœlestia sidera.* Iterum apud Apuleium in ipso limine libri sexti, ubi Psyche Cererem Deam apprecatur: '*Rogo te frugiferam, tuam dexteram istam deprecor, per lætificas messium cærimonias, per tacita sacra cistarum.*' Marginalem scripturam Beroaldus arripuit, *Per ego te frugiferam.* Mihi pro genuino erit, quamdiu ero, *Per te, per frugiferam tuam dexteram.* Petronio eadem formula reddenda: '*Per formam tuam te rogo, ne fastidias hominem.*' Emendo: *Per te, per formam tuam ne fastidias hominem.* Usus hac formula Virgilium, et quidem perlibenter, testimonio sit vel unus lib. X. *Æneid.* In quo eam reperiis bis terve. Arnobium quoque usum adverti libro quarto adversus Gentes: '*Per humani generis jura atque ipsius mortalitatis consortia, cum auditis et legitis,*' &c. *Stewech.* *Fux. f. te depr.* Sed abundat. *Roald.*—8 *Guelf. pr. uridines.* *Oud.*—9 *Pith. Guelf. pr. parentis. Oxon. parentis et plen.* *Id.*—1 *Deest sed male in Pal. Id.*—2 *Et pulchr. c. Fux. et in p. c. r. v.* 'Vindicare in aliquem' notissima formula Latinis auctoribus. *Capitol. Marco:* '*Ac ne in quenquam facile vindicaret:*' et, '*In consensio defectionis vetuit senatum graviter vindicare.*' *Vulcatius Cassio, quo urget Marcum,* '*Ut in Cassium graviter vindicet.*' *Hic Noster alibi,* '*Vindicans in mel mariti cruentum peremptorem.*' Vide etiam l. IX. c. de pœnis. *Roald.* *Bert. in p. continuum reverenter ceridica.* *Sciopp. in Symb. Etmonh.*—3 *Quid si, severiter v. ut supra lib. II.* 'Extremum facinus in nefariam scelestamque istam fœminam severiter vindicate.' Et lib. III. '*De eo crimine, quod etiam in vestrum civem severiter vindicaretis.*' *Cicer. Act. II. in Verrem:* '*Si quid vindicatum severe est.*' *Divus Pius l. II. D. de his, qui sunt sui vel alieni juris:* '*Sciet me admissum severius executurum.*' '*Severissime animadvertere,*' habes in l. ult. D. de off. præf. et apud Nostrum supra lib. I. '*Ut in eam die severissime saxorum jaculationibus vindicaretur.*' *Symmach. lib. IX. Epist. 128.* '*Facinus cunctis ad hunc usque diem sæculis severissime vindicatum competenter utisci.*' *Brant.* Sexcenta talia afferri possent. Sed nihilominus hic nihil videretur mutandum, quia reverenter valet, obedienter, præ matris tuæ reverentia, nisi Fulgentius lib. III. *Myth. c. 6.* plerumque servans Apuleii verba, reliquisset etiam: '*Cupidinem petiit, ut in contumacem formam severiter vindicaret.*' *Brantio suffragatur etiam Heinzius. Sal. severenter.* Sic vir d. in marg. *Ed. Colv. Oud.*—4 *Oxon. Fux. Palat. Guelf. ambo, pro. Pal. Pith. Fux. Guelf.*

nibus unicum volens effice.¹ Virgo ista² amore flagrantissimo teneatur hominis extremi; quem et³ dignitatis et patrimonii simul et incolumitatis⁶ ipsius fortuna damnavit,¹ tamque infimi,⁷ ut per totum orbem non inveniat miseriæ suæ comparem. Sic effata,⁸ et osculis hiantibus⁹ filium diu ac pressule⁴ saviata, proximas oras reflui littoris petit, plantisque roseis vibrantium fluctuum summo rore calcato,⁵ ecce jam profundi maris udo³ resedit vertice; et ipsum⁴ quod incipit velle, statim quasi pridem præceperit,⁵ non moratur marinum obsequium. Adsunt⁶ Nerei filiae,² chorum ca-

incumbe in id unum, et solum præ ceteris. Puella hæc flagret ardentissimo amore hominis vilissimi, quem fortuna privaverit et honore, et simul bonis, et sanitate; et qui sit adeo abjectus, ut neminem reperiat in toto orbe sibi parem miseria. Sic locuta, et diu atque arcte osculata natum suum ore semiaperto, confert se ad proximos margines ripæ undosa, et roseis pedibus inambulavit supremum humorem undarum salientium. Jam constiterat in humida superficie alti pelagi, cum illico marine numina exequuntur idipsum, quod tantum incipiebat velle, perinde ac si jamdudum imperasset illud. Nereides præsto sunt agentes concentum, et Neptunus hirsutus

//////////

effici. Id.—5 Et perperam excidit e Floridi editione contra Nostri stylum. Id.—6 M. columitatis. Sciopp. in Symb. Sic et Pith. Quasi esset a 'columis,' quod pro sano, incolomi est apud Plant. Trin. iii. 3. 15. Gloss. 'Columis, incolomis, oños.' Oud.—7 Infirmi. Corrige ex Fulv. et Bertin. infirmi. Wow. Ms. infirmi: quomodo et in Suspectis nostris (iii. 20.) correxeramus. Sciopp. in Symb. Bert. infirmi. Elmenh.—8 D'Orvill. aff. Sed vide Ind. Oud.—9 Bert. vibrantibus. Sciopp. in Symb. Elmenh.—1 Premulum Guelf. pr. In D'Orv. Palat. Guelf. rursus saviata. Edd. aliquot male suaviata. Oud.—2 Summum rorem calcavit. Ms. summo rore calcato. Sciopp. in Symb. Flor. summo rore. Elmenh. In Ed. Vicent. roscis. Multo vero efficacius hanc Dææ celeritatem exprimit lectio Mss. Flor. Fulv. Fux. Oxon. Palat. D'Orv. Guelferbytanorum, et Ed. Junt. post. summo rore calcato, ecce: quod idcirco reposui. Oud.—3 Fux. sudo. Roaldus. Ms. sudo. Sciopp. in Symb. Flor. sudo. Elmenh.—4 Reg. Fux. istud. Oud.—5 Præcepit. Fux. præceperit, et Aldus. Roald. Bert. præceperit. Elmenh.—6 Fux. Assunt. Perpetua

NOTÆ

¹ *Idque unum et præ omnibus unicum volens effice*] Posterior vox augeat vim prioris. Sic Gellius, lib. xviii. cap. 4. 'Cum ille se unum et unicum lectorem enarratoremque Sallustii diceret.'

² *Virgo ista*] Psychen ostendit.

³ *Quem et dignitatis, &c. fortuna damnavit*] 'Damnavit' hic est ἀποκλῆ-ρῶσαι, privare, exheredare.

⁴ *Tamque infimi*] Sic Wower. ex

Mss. non antem infirmi. Terent. Eunuchus, Act. iii. Scen. 2. 'Tace, tu, quem ego esse infra infimos omnes puto.'

⁵ *Nerei filiae*] Nereides, Nymphæ maris, quas ex Doride sorore sua Nereus genuit, numero quinquaginta. Fuit ille Nereus Oceani et Tethyos filius juxta Hesiodum, vel Oceani seu Ponti, et Terræ, juxta Apollodorum, lib. i. Bibliothecæ.

nentes, et Portunus^o cœrulis⁷ barbis hispidus, et gravis piscoso sinu Salacia,⁸ et auriga⁹ parvulus delphini Palæmon;¹⁰ jam passim maria persultantes¹¹ Tritonum cater-

glauca barbis, et Salacia onerata sinu plano piscibus, et parvus Palamon inequitans Delphino; jam turmæ Tritonum undique cernuntur saltantes per maria. Hic tuba

~~~~~

scriptura in Pandectis Flor. et Fla. Roald.—7 Alii, *caruleis*. Colv.—8 Mss. aliquot, et Edd. pp. *solatia*, et *salatia*: quod bene correxit Beroaldus. *Slacia* Ed. Junt. post. Thetis hæc Ciceroni, ut monet Serv. ad Virgil. lib. 1. Georg. 31. *Oud.*—9 *Aur. Fux. et aur.* Roald. Sic Mss. O. ut bene ediderunt Elmenh. Scriv. Flor. A reliquis Edd. exultat copula. *Oud.*—1 Mss. D'Orv. Guelferhytani, *Palæmo*. Sic *Adpur*, 'Lampo,' de Deo Socratis pag. 694. Sed de hac terminatione adi Pier. ad Virgil. *Æn.* x. 322. Barth. ad Statii T. iv. pag. 1691. mo ad Lucan. lib. 1. 213. *Id.*—2 Legit Beroaldus, *persulcantes*, et cum secuti, qui postremæ editioni Basileensi præfuerunt. Malum factum. Seneca de Divina Providentia: 'Imbrem culmo aut fronde defendunt: super durata glacie stagna persultant: in alimentum feras captant.' Et ita fero Sidonius Panegyrico Majoriani: 'Cum stagna superbo Irrupit temerata gradu, turmæque frequentes Hellespontiaco persultavere profundo.' *Colv.* *Fux. persultantes*. Roaldus. Bert. *persulcantes*. Sed nihil mutandum. Tacitus lib. 11. Annalium: 'Simul exercitu Ibero campos persultante.' *Elmenh.*

NOTÆ

^o *Et Portunus*] Qui Palæmon Græcis, Portunus vulgo Latinis dictus est. At hic non Palæmona, sed ipsum Neptunum Portuni nomine intelligas; sequitur enim mox Salacia Neptuni uxor, ac deinde Palæmon alius a Portuno. Martianus Capella, l. v. Nupt. Merc. et Philolog. 'Portuni trifidam suspirans flagitat hastam.' Ubi vides tridentem Neptuni insigne Portuno tribui, qui proinde Neptunus est. Sed dubitationem omnem aufert hic locus Ciceronis, lib. 11. de Natura Deorum: 'Datum est igitur Neptuno, &c. maritimum omne Regnum: nomenque productum, ut Portunus, a portu, sic Neptunus, a nando.'

^p *Et gravis piscoso sinu Salacia*] Augustinus, lib. 14. de Civitate Dei: 'Quid est, quod mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni? ac, ne ipsi quoque sine conjugibus remanerent, additur Neptuno Salacia, Plutoni Proserpina. Inferiorem maris partem

Salacia tenet, terræ inferiorem Proserpina.' Salacia a salo dicta est. Cum autem inferiorem maris partem teneat, aquam ejus atque una pisces omnes sustentat, ideoque recte a Nostro dicitur 'gravis piscoso sinu Salacia.'

⁹ *Auriga parvulus delphini Palamon*] Claudianus, de Nuptiis Honorii et Mariæ: 'Cadmæa ludit Leucothoë, frænatque rosis delphina Palæmon.' Reliqua ibidem vide, huc enim mire faciunt. Athamas, Thebarum Rex, a Junone in furorem actus, occiso Learcho filio, cum Melicertam quoque alterum filium, atque una Ino uxorem, Cadmi filiam, persequeretur similiter occisurus, illi se in mare egerunt præcipites, et Veneris precibus in Deos a Neptuno versi sunt: Ino in Lencotheam, sen Leucothoën, quæ Latinis dicta est Mater Matuta; Melicerta in Palæmona, Latinis Portunum dictum, ut jam monui. Cum autem dicit 'auriga parvulus del-

væ.¹ Hic concha sonaci² leniter buccinat: ille serico tegmine
 flagrantiae Solis obsistit inimici:³ alius sub oculis dominae
 speculum⁴ praeferit: currus bijuges alii subnatant.⁵ Talis
 ad Oceanum⁶ pergentem Venerem comitatur exercitus.
 Interea Psyche cum sua sibi perspicua⁷ pulchritudine
 nullum decoris sui fructum percipit.⁸ Spectatur ab omni-
 bus,⁹ laudatur ab omnibus: nec quisquam, non¹⁰ rex, non
 regius, nec de plebe saltem, cupiens¹¹ ejus nuptiarum peti-
 tor accedit.¹² Mirantur quidem divinam speciem, sed ut
 simulacrum fabre¹³ politum mirantur omnes. Olim¹⁴ duæ
 majores sorores, quarum temperatam¹⁵ formositatem nulli

*canit jucunde concha sonora: ille defendit ardorem Solis infesti umbella serica:
 alius praeferit speculum ante conspectum dominae; alii natant sub curru ejus bijugi.
 Talis carus stipat Venerem euntem ad Oceanum. Interim Psyche cum sua ipsius
 inclita pulchritudine nihil capit utilitatis ex sua forma. Omnes contemplantur
 eam: omnes laudant: nullus tamen exoptans ejus connubium venit ad parentes
 ipsam petiturus, non Rex, non regia stirpis, neque saltem plebeius. Omnes quidem
 admirantur divinam ejus formam, sed admirantur veluti signum affabre sculptum.
 Jamdudum ambæ sorores grandiores natu, quarum moderatam pulchritudinem nulli*

.....

—3 *Inimici.* Fux. *inimici.* Ald. Roald.—4 Bertin. *specularum.* Male. Vide Spontanum ad Hesiodum p. 26. *Elmna.* In Mss. Oxon. Pith. Palat. D'Orv. Guelferb. ambobus est *progerit*; quod magis placet Pricæo. Lato de eo agam ad l. xi. p. 245. 'Potentissimorum Deum præferabant insignes exuvias.' Vnlgo, *prof.* Ond.—5 Ms. *subvagentur.* Sciopp. in Symb.—6 Me auctore, scripseris: *præcipua.* Wower.—7 Ed. Ber. *præcipit.* Ond.—8 Reg. Fux. *hominibus,* solita variatione. Repetita ab omnibus male desunt Oxon. et Ed. Bas. pr. *Id.*—9 Mss. D'Orv. Pith. nec. *Id.*—1 Guelf. pr. *cupiens.* *Id.*—2 Venetus, *accidit.* Colv.—3 Pith. *fabro.* Par. Cod. *positum.* Ond.—4 Oxon. Enim pro, enimvero; non male. Vide ad hujus libri pag. 60. 'Enim vos bonæ frugis latrones.' *Id.*—5 Fux. *temeratam.* Corruptissime. Temperata enim formositas est, quam 'statam' appellat Ennius apud Agelli lib. v. c. 11. Roald. Fulgent. l. iii. Myth. c. 6. Auctoris retinuit verba:

NOTÆ

phini Palæmon,¹ alludere videtur ad id, quod ait Pausanias in Atticis, Melicertam a delphino exceptum fuisse, cum decidisset e Petra Moluride, et in Corinthiorum Isthmum delatum. Hinc Isthmici ludi in honorem ejus instituti.

² *Tritonum catervæ*] Triton Nептунi fuit et Salaciæ filius, summa sui parte hominem referens, ima piscem. Sed et magnus Tritonum numerus post illum a Poëtis confectus

est, sive illius prioris fratres essent, sive filii.

³ *Concha sonaci*] Ovid. Metamorphos. lib. i. 'Supraque profundum Extantem, atque humeros innato murice tectum, Cæruleum Tritona vocat, conchaque sonaci Inspirare jubet, fluctusque et flumina signo Jam revocare dato,' &c.

⁶ *Ad Oceanum*] Ad regiam Oceani, maris Dei, mariti Tethyos.

diffamarant ⁶ populi,^a procis regibus desponsæ, jam beatas nuptias sunt adeptæ:⁷ sed Psyche, viro ⁸ vidua domi residens,^v [86] deflet desertam⁹ suam solitudinem, ægra corporis,¹ animi saucia; et, quamvis gentibus totis complacitam,² odit in se suam formositatem. Sed ³ infortunatissimæ fillic miserrimus pater, suspectatis cœlestibus odiis, et iræ Superum metuens, Dei Milesii ⁴ vetustissimum percontatur oraculum: ⁵ et tanto⁵ numine precibus et victimis ⁶ ingratae virgini^a petit nuptias et maritum. Sed Apollo,

populi prædicaverant, desponsatae erant Regibus, amatoribus suis, et jam factæ compotes felicitum nuptiarum: at Psyche, vidua tametsi virgo, degens domi, dolens corpore, et læsa animo, lugeat se solam derelictam, et odit in se suam pulchritudinem, tametsi gratam universis nationibus. At pater infelicitissimus filic miserrimæ suspicans id fieri odiis alticujus Numinis, et formidans iram Deorum, consulit antiquissimum oraculum Dei Milesii: et precibus hostiliisque pœcit a magno illo Deo matrimonium et virum mactæ filic. Sed Phœbus, quamvis esset Græcus et

~~~~~

'Majoribus, quæ temperata erant specie.' Oud.—6 Fux. *diffamaverunt*. D'Orv. *diffamarunt*. Pal. Guelf. sec. *diffamare*. Oxon. Guelf. pr. *diffamare*. Pith. *diffamarent*. Id.—7 Nup. *adeptæ*. Fux. *nuptias st. ad. hoc est, statim*. Roaldus. Ms. *nuptias sunt adeptæ*. Sciopp. in Symb. Immo vero *st. valet sunt*: quod, suffragantibus D'Orv. Regio, addidi. Sed non agnoscit Pith. Bene. In hanc depravata est vox sunt. Oud.—8 Virgo. Puto legendum, viro. Elmenh.—9 Potius legerim: *deserta*: ut supra l. i. 'At ego scilicet Ulyxi astu deserta, vice Calypsonia, æternam solitudinem flebo.' *Colo. Deserta*. Flor. *desertum*. Elmenh. Vulcan. scilicet Colvii conjecturam erat secutus: quod et fecit Floridus. Sed Mss. O. præbent *desertam*. Quod nescio quid efficacius sonat, et magis poeticum: quamvis fatear, ipsam simplicius dici *desertum*, quam solitudinem. Oud.—1 Lib. v. 'Psyche corporis et animi alioquin infirma.' Elmenh. Male corpore Guelf. pr. Oxon. a m. pr. *Erga c.* in Pal. Guelf. sec. Oud.—2 Pith. *complic*. Id.—3 Ms. *Sic*. Sciopp. in Symb. Rectius in Bertin. *Sic*. Wow. Immo vero perperam; licet suffragentur D'Orv. Fux. et Palat. Sensus omnino postulat *Sed*. Temere nimis *7d Sic* in textum recepit Wower. et ex eo Pricæus. Oud.—4 Palat. Guelf. sec. *Milesii*. D'Orv. Guelf. pr. *percunctatur*. Male. Id.—5 Bert. et *cauto*. Quid si: *et a tanto?* velint pag. 86. ubi Venus de iudicio Paridis loquitur: 'Frustra me pastor ille ob eximiam speciem tantis prætulit Deabus.' Et Arnob. l. v. de Jove Elicio: 'Etiamne credemus Deum multis tanti tractum esse ad terras?' Sciopp. in Symb. Bert. *cauto*. Elmenh.—6 Guelf. am-

NOTÆ

^a *Nulli diffamarant populi*] Non infamarant, sed prædicaverant. Supra: 'Chryseros diffamat incendio repentino domum possideri.'

^v *Sed Psyche, viro vidua domi residens*] In Apologia: 'Filia autem, &c. nisi in facilitatem Pontiani incidisset, fortassean adhuc, vidua, antequam

nupta domi sedisset.'

⁴ *Dei Milesii*] Apollinis, qui templum habuit et oraculum apud Miletum, Ionie caput.

⁵ *Dei Milesii vetustissimum percontatur oraculum*] Branchidarum, vel Branchiadarum, (qui Apollinis Sacerdotes erant,) primo dictum, postea

quanquam Græcus et Ionicus, propter Milesiæ conditorem,^a sic Latina sorte respondit :

Montis in excelsi scopulo desiste⁷ puellam

Ornatam mundo funerei thalami :

Nec speres generum mortali stirpe creatum,

Sed sævum atque ferum, vipereumque malum;

Qui, pinnis volitans super æthera, cuncta fatigat,

Flammaque et ferro singula debilitat :

Quem⁸ tremit ipse Jovis :^b quo numina terrificantur :

Flumina quem horrescunt,^c et Stygiæ tenebræ.^d

Rex olim beatus,⁹ affatu¹ sanctæ vaticinationis accepto,

Ionicus, propter eum, qui condidit Milesiam, respondit tamen oraculo Latino, his verbis :

Siste virginem in vertice montis alti,

Excultam ornata nuptiarum feralium.

Neque expectes generum cretum humano sanguine,

Sed crudelem et ferocem, et malum instar viperæ.

Qui, volans alis supra cælum, labefactat omnia,

Et frangit cuncta igne et ferro :

Quem ipse Jupiter metuit, quo Dii terrentur,

Quem fluvii reformidant, et obscuritas Tartarea.

Rex fortunatus quondam, auditis verbis sortis divinæ, revertitur domum tardus

~~~~~

bo, et Palat. et victime. Ond.—7 Fox. *subiste*. Roald.—8 Palat. Fux. Guelf. nterque, Quo. Oxon. D'Orv. Quod. Male, ut dixi supra. Ond.—9 *Beatus*. Pith. *his*. D'Orv. Guelferb. uterque, *bantus*, cum gl. 'nomen proprium.' Pal. *bantas*. Sed et supra pro *beatus* n. in Guelf. sec. *bantas* n. Id.—1 Legendumne *effatu*? Effari, effatus, effatum proprie de eo, qui ex oraculo loquitur. D. Augustinus l. ii. de Civit. Dei: 'Quem quidem ille versum vel brevitate vel veritate tanquam ex oraculo quodam mihi effatus videtur.' Noster lib. de Mundo: 'Pars vero præsagii effantes futura.' Locus etiam alibi apud Varronem in hanc rem de Lingua Latina, qui jam mihi non ad manum. Cole.

NOTÆ

Apollinis Didymæi.

^a *Ingrata virgini*] Mæstæ, tristi. Virgil. Æneid. vi. 'Et cineri ingrato suprema ferebant.' Ad quem locum Servius: 'Ingrato,' tristi; ut 'gratum' aliquid lætum dicimus.'

^b *Propter Milesia conditorem*] Qui, sive Miletus fuerit filius Apollinis, ut quidam volunt, a quo nomen sortita sit Milesia civitas; sive Nelaus Pylius, ut vult Strabo; sive denique Ionus, ut tradit Vitruvius, a quo

et reliquas Ionie civitates conditas affirmat: certe Græcus fuit.

^c *Jovis*] Nominativus antiquus, a quo fluxere omnes reliqui casus nominis 'Jupiter,' quod sonat, Jovis pater.

^d *Flumina quem horrescunt*] Quippe qui et ipsas aquas urere consuevit, ut ait Noster, lib. v.

^e *Et Stygia tenebræ*] Neque enim a telis Cupidinis, de quo intelligendum oraculum est, Plutonem ipsum

piger² tristisque retro domum pergit, suæque conjugi præcepta³ sortis enodat infaustæ. Mœretur, fletur, lamentatur diebus plusculis. Sed diræ sortis jam urget teter⁴ effectus. Jam feralium nuptiarum miserimæ virgini choragium⁵ struitur. Jam tædæ lumen⁶ atræ fuliginis cinerem arcessit.^{6f} et sonus tibie zygie⁷ mutatur in querulum Lydium,^{8h} cantusque lætus Hymenæi¹ lugubri finitur ululatu: et puella nuptura deterget lacrymas ipso suo flammeo.^h Sic affectæ⁹ domus triste fatum cuncta etiam civi-

et maestus, explicatque suæ uxori jussa funesti oraculi. Lugetur, ploratur, ejulatur per dies sat multos. Sed exitiabilis exitus crudelis oraculi jam instat. Jam instrumentum funebriæ matrimonii apparatus puellæ infelicissima. Jam lux facis obscuratur cinere nigræ fuliginis: et sonus tibie nuptialis convertitur in luctuosum modum Lydium: et hilaris cantus Hymenæi desinit in maestum ejulatum: et virgo mox nuptura abstergit lacrymas ipso suo telamine nuptiali. Tota quoque urbs una deplorabat acerbam sortem domus ita afflictæ, statimque præcipitur cessatio

Affatu. Flor. *effatu.* Elmenh.—2 Placebat Lipsio: *pigens.* Colvins. *Pigens.* Rom. *piger.* Elmenh.—3 Ms. Fulv. *secreta.* Wow. Sciopp. in Symb.—4 *Urgent tetri.* Ms. Fulv. *urget teter.* Sciopp. in Symb. Flor. et Bert. *urget teter.* Elmenh.—5 Oxon. Gueff. *coragium.* Ond.—6 Bert. *arcessit,* optime. *Elmenh.*—7 Bas. 1. *Gigia.* Unde fortassis verum esse videri posset, *gingrina,* ut et quosdam suo ævo legisse innuit Beroaldus. Colv. Flor. Rom. et Baptista Plus Sylloge III. cap. 188. *Gygia.* Male. Vide Indicem. *Elmenh.*—8 In q. *Lydii modum.* Fux. in q. *Lydium.* Rosaldus. Idem Bert. Cod. *Lydium.* Pal. *Lydium cantum.* Wow. Ms. rursus, in q. *Lydium modum.* Sciopp. in Symb.

NOTÆ

suæ protegere potuit obscuritas. De Styge jam lib. II. egimus.

^a *Tædæ lumen*] Nuptialis tædæ. In nuptiis præferebantur tædæ, dum sponsa velata flammeo in mariti domum ducebatur. Mali autem erat omnis, si ejusmodi tædæ aut extinguerentur, aut fumosæ essent, minusque lacerent.

^f *Cinerem arcessit*] Lege cinere *marcessit.* Id est, obscuratur, debilitatur, languescit.

^h *Tibie zygie*] Nuptialis, jugalis: *ἑγυος αἰλός,* Græcis. Sic pronuba Juno, cui vincula jugalia curæ, ab iisdem *Zuryla* dicta est, a nomine *ἑγυός*, quod jugum significat.

^h *In querulum Lydium*] Varil fuere

apud antiquos Musicæ modi, quos enumerat Noster in Floridis Fragmento 2. his verbis: 'Sen tu velles Æolium simplex, sen Asium varium, sen Lydium quernulum, sen Phrygium religiosum, sen Dorium bellicosum.' Ad quem locum vide quæ notavimus. Lydius modus ab Amphyone, ut perhibent, inventus, luctui et flebili querimonie erat accommodatus.

¹ *Cantusque lætus Hymenæi*] Vide Epithalamium Julæ et Manlii apud Catullum, et Honorii ac Mariæ apud Claudianum.

^h *Ipso suo flammeo*] Velamen erat flammei, id est, rabri coloris, quo amicta erat nova nupta, cum ex paternis sedibus ad maritum duce-

tas congemebat, luctuque publico confestim congruens¹ edicitur justitium.¹ Sed monitis cœlestibus parendi necessitas misellam² Psychen ad destinatam poenam efflagitabat. [87] Perfectis³ igitur feralis thalami cum summo mœrore solennibus, toto prosequente populo, vivum producitur funus: et lacrymosa Psyche comitatur non nuptias, sed equias suas. Ac, dum mœsti parentes, et tanto malo perciti,⁴ nefarium facinus perficere⁵ cunctantur,⁵ ipsa illa filia talibus eos adhortatur vocibus: Quid infelicem senectam fletu diutino cruciatis? Quid spiritum vestrum, qui magis meus est, crebris ejulatibus fatigatis? Quid lacrymis inefficacibus ora mihi veneranda foedatis?⁶ Quid laceratis in vestris oculis mea lumina? Quid canitiem scinditis? Quid pectora, quid ubera sancta tunditis? Hæc⁷ erunt vobis egregiæ meæ formositatis præclara præmia. Invidiæ ne-

Juris dicendi, conveniens morrori publico. Verum necessitas obediendi jussis divinis deposcebat miseram Psychen ad designatum supplicium. Absolutis ergo carminibus lugubrium nuptiarum cum maximo luctu, vivæ exequiæ procedunt tota plebe sequente: et Psyche plorans comitatur non pompam nuptialem, sed funus suum. Dumque parentes ejus dolentes et perculti tanta calamitate morantur peragere illud nefandum scelus, illa ipsa eorum nata commonefacit eos his verbis: Quare affligitis longo luctu miseram senectutem? Quare torquetis tam frequentibus lamentis vitam vestram, quæ potius mea est? Cur deturpatis vultus mihi venerabiles lacrymis inutilibus? Cur laniatis meos oculos dilaniando vestros? Quare vellitis vestros canos? Quare plangitis pectora, quare castas mammæ? Hæc erit vobis egregia merces mea eximie pulchritudinis. Nunc id animadvertitis, sed tardius, cum ictu

—9 Par. *affertæ*. Ond.—1 Guelf. pr. *congemens* a m. pr. Oxon. *congemens* et dicitur. Ei etiam in Par. Tum *vilitium* Pal. Guelf. sec. Corrupte omnia. Id.—2 Rom. et Bert. *Milesiam*. Elmenh.—3 *Profectis*. Fux. *perfectis*, et ita Ald. Roald. Omnesque Mss. et Edd. Typothetarum est *vltium* in Ed. Bas. sec. *Ferialis* Palat. Guelf. sec. Ond.—4 Guelf. sec. *parati*. Id.—5 Sic, vel cunt. D'Orv. Palat. Guelf. sec. Ed. Junt. post. In aliis *contantur*. Guelf. pr. *cuntanter*. Id.—6 *Quid lacr. &c. foedatis*. Desiderantur hæc in D'Orvill. Cod. *Quid exulat* a Fux. in quo, ora m. *verecunda*. Id.—7 *Hic*. Fux. *Hæc*. Roalds. B. *Hæc*. Putean. Neque aliter Reg. Oxon. Pal. Guelf. Bert. D'Orv. Pith. et Edd. Elmenh. Scriv. Flor. In ceteris *Hic*, de more. *Formosæ*, mea *præcula* pr. Pal. Form. meæ quoque Fux. Clara Pith. Ond.—8

NOTÆ

batur. Flammearii Plauto sunt, qui ejusmodi flammea faciunt, aut rubro colore inficiunt.

¹ *Justitium*] Cessatio est a Jure dicendo in publico luctu indicii solita.

Lucanns: 'Feriale per urbem Justitium; latuit plebeio tectus amictu Omnis honos.'

⁵ *Nefarium facinus perficere*] Filiam ad æcopulum ducere.

farisæ letali plaga percussi, sere sentitis. Cum gentes⁸ et populi celebrarent nos divinis honoribus, cum novam me Venerem ore consono nancuparent: tunc dolere, tunc flere,⁹ tunc me jam quasi¹ peremptam lugere debuistis. Jam sentio, jam video, solo me nomine Veneris perisse.² Ducite me, et, cui sors addixit,³ scopulo sistite. Festino felices istas nuptias obire; festino generosum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientem, qui totius orbis exitio⁴ natus est? Sic profata⁵ virgo conticuit:⁶ ingressuque jam valido pompæ populi prosequentis sese miscuit.⁷ Itur⁸ ad constitutum scopulum montis ardui: cujus in summo cacumine statutam puellam cuncti deserunt:⁹ tædasque nuptiales, quibus præluxerant, ibidem lacrymis suis extinctas relinquentes. Choragio itaque perfecto dejectisque capitibus domuitionem parant.¹ Et miseri qui-

estis vulnere mortifero mala Invidia. Quando populi et nationes prosequantur me cultu divino, quando vocabant me novam Venerem voce unanimi: tunc oportuit vos marere, tunc lugere, tunc me deflare quasi jam mortuam. Jam aduerto, jam certo scio me ideo tantum interiisse, quia nominata sum Venus. Producite me, et constituite in rupe, cui oraculum me destinavit. Propere peragere illud fortunatum connubium; gestio inlueri præclarum illum conjugem meum. Quid moror? Quare refugio illum ad me accedentem, qui ortus est in perniciem totius mundi? Puella sic locuta tacuit, et jam confirmato gressu immiscuit se cætui plebis se comitantis. Pergunt ad destinatam rupem montis excelsi: in cujus supremo vertice collocutam virginem omnes relinquunt: ibidem facies jugales, quas secum accensas attulerant, dimittentes extinctas suis fletibus. Igilur, peracta pompa, domum ire pergunt sa-

Gens. Fux. *gentes.* Roaldus. Recte Manuscr. *gentes.* Sciopp. in Symbola. *Gentes.* Vulgo, *gens.* Elmenh.—9 T. fl. t. dol. [Fortasse erravit Oud. dum sic hæc verba collocavit.] Ma. D'Orv. *nunc fl. nunc dol.* Male. Vide Pric. Virgil. iv. *Æn.* vs. 397. 'Tunc decuit, cum sceptras dabas.' Oud. [In Ed. Elmenh. *dolore.*]—1 Quasi abest a Bertino. Elmenh. Jam ab Oxon. Oud.—2 D'Orv. et Ed. Scriv. *perisse.* Id.—3 D'Orv. *edixit.* Prave. Vide ad l. ii. p. 40. 'Umbris et addictus poculo.' [Frustra hanc sententiam ibi aut in Auctore aut in Correctoribus reperire conaberis.] Id.—4 Flor. q. *ocioso o. e.* Elmenh. Pith. *quid ocias orbis o.* Guelf. pr. a m. pr. *exitium.* Oud.—5 Guelf. pr. *praf.* Id.—6 Bert. *atticuit.* Elmenh. F. *obticuit.* Wass. Sed vide Donat. et alios ad Terent. *Eun.* v. l. 4. Nec 'obticere' usquam usus est Apuleius. Oud.—7 D'Orv. Pith. *miscuit sese.* Id.—8 Guelf. pr. *Iter.* Pal. Guelf. sec. Jam. Pith. *Igitur.* Id.—9 Fux. *deserentes.* Roald. Sic etiam Edd. Beroaldo priores; nec non Junt. post. Male, ut mox videbimus. Oud.—1 Dejectis c. d. p. Fulgentius Placiades de Prisco Sermones: 'Choragium virginalis funus vocatur. Apuleius Metamorphos. 'Choragio itaque perfecto, domuitionem parant.' Qui certe locus nondum adhuc mihi in hoc opere repertus, et hic debet poni, aut nusquam. Unde conjicere licet, vel scriptorem nostrum non hic integrum, vel ex fide prisce scripturæ non satis emendatum: aut ipsam Fulgentium errore memoriæ lapsam, et voluisse

dem parentes ejus, tanta clade defessi, clausæ domus abstrusi² tenebris, [88] perpetuæ nocti sese dedidere.³ Psychen autem paventem ac trepidam,⁴ et in ipso scopuli vertice deflentem,⁵ mitis aura molliter spirantis Zephyri,⁶ vibratis⁶ hinc inde laciniis, et reflato sinu sensim levatam, suo tranquillo spiritu⁷ vehens, paulatim per devexa rupis excelsæ, vallis subditæ⁸ florentis cespitis gremio⁹ leniter delapsam, reclinat.

pitibus demissis. Et infelices quidem ejus parentes fracti tanta calamitate, absconditi in obscuritate adium obscuratarum, tradiderunt se perpetuis tenebris. Psychen vero formidantem ac trementem, et plorantem in ipso cacumine rupis, mollis spiritus Zephyri leniter flantis paulatim sustollit, expansis vestimentis ejus in omnes partes, et sinu explicato statibus, et, portans eam sua aura placida sensim per declivia profundæ vallis subjacentis, resupinat in sinu floridi graminis clementer lapsum.

notare locum illum hoc ipso libro: 'Jam feralium nuptiarum miserrimæ virginis choragium struitur.' Sed præter conjecturas hic nihil habemus. Nam scripti exemplaris hic nobis nulla copla. *Colo. Choragio itaque perfecto, dejectisque cap. &c.* Ita rescribendum hoc loco docet Fulvii et Bembi antiquissimus Cod. Fulgentius de Prisco Sermone ex Apuleii Metamorphoseon lib. adducit illa verba: *Choragio itaque perfecto, domulionem parant.* Et hic inserenda convincit testimonium veterum librorum. *Wow.* Corrigena et augenda hæc ex Ms. *relinquentes. Choragio itaque perfecto dejectisque capitis d. p.* Et confirmat hæc V. C. lectionem Fulgentius Placiades de Prisco Sermone. In præcedentibus ergo legendum erit: *deserunt, tardas nuptiales, &c.* Sciopp. in Symb. *Choragio itaque perfecto, dejectisque c.* Locus a Fulgentio citatus in Bembo Msto ita legitur. *Putean.* Hunc locum ita lego ex Fulgentio et Bembi codice, ut jam olim monuerunt viri eruditissimi, Colvius, Andreas Schottus in Nodis Ciceron. l. iv. c. 10. et Erycius Puteanus Epistol. Centur. i. Epist. 88. *Elmenh.*—2 Bert. *ahaconsi.* *Elmenh.*—3 Fux. *dedere.* Roaldus. *Noctis se d. Guelf. Oxon. Dedere Reg. et D'Orv. Bene utrumque, et passim confusum vel neglecta vel addita syllabæ iteratione.* Vide ad Cæs. lib. ii. B. G. c. 15. Drak. ad Liv. l. xxxix. c. 60. *Oud.*—4 D'Orv. Oxon. *Fux. trepidantem.* Pal. Guelf. sec. *strepitantem.* Pro et in Fux. etiam. *Oud.*—5 *Deflentem.* Non arripit hæc nobis scriptura. Commodius putabam: *degentem*, vel *flentem.* Colvius. *Degentem* Colv. vel *flentem.* Utrique nonne præstat *deflentem*? id est, deficientem: ut infra lib. x. 'infit,' id est, non fit. *Brant.*—6 Flor. *vibrantis.* *Elmenh.*—7 Ed. Junt. post. *spirito.* *Oud.*—8 *Per devexa excelsæ vallis subditæ. Rupis.* Hoc male deest vulgatis. *Elmenh.* B. per d. *rupis excelsæ vallis subditæ florentis, &c.* Putean.—9 Bert. *gramine.* *Elmenh.* Perperam. *Gremio* est Dativus, ut opinor, et passim 'telluris,' &c. 'gremium' occurrit. L. x. in f. 'Mollissimo arenæ gremio.' Tum *leviter* in Guelferb. et D'Orvill. Ceterum Fux. hæc et sequentia connectens, habet, *reclinat Psychen. Tra. Oud.*

NOTE

² *Zephyri*] Hic ventus e Veneris Veneris prænuntius ante Pennatus atque Cupidinis famulatu est. Lucet. lib. iv. 'It Ver, et Venus, et graditur Zephyrus vestigia propter.'

APULEII MADAURENSIS

METAMORPHOSEON

LIBER V.

PSYCHE teneris et herbosis locis,¹ in ipso² tore roscidi graminis,³ suave recubans, tanta⁴ mentis perturbatione sedata dulce conquievit.⁴ Jamque, sufficienti recreata somno, placidiore⁵ resurgit animo. Videt lucum proceris et vastis arboribus consitum : videt fontem vitreo latice pellucidum,⁶

Psyche, leniter jacens in teneris et graminetis locis in ipso strato herbae roridae, tanto tumultu animi pacato, suaviter obdormiit. Et, postquam resecta est sopore satis longo, exurgit mente tranquilla. Aspicit nemus plantatum altis et magnis arboribus: aspicit in ipso medio nemoris fontem limpidum aqua clara instar vitri.

1 Oxon. Guelf. pr. in ten. et herboreis l. Oud.—2 In ipso. Non est in Bertino. Elmenh. Uncis inclusit Scriverius. Nec desideres, praesertim si in ex Oxon. admittas. 'Herbosa loca' est 'torus roscidi graminis,' qui Psychæ fuit mollissimus lectus dormitorius. Rosidi Pith. Germis in Ed. Bas. pr. Oud.—3 Gruterus, tandem. Elmenh. Lib. viii. Susp. c. 2. Sed frustra. Subintelligit, quantam ante descripserat. Quia et sæpe 'tantus' pro maximo ponitur. Vide ad pag. 86. habita sc. relatione ad rem vel personam, qua de agitur. Oud.—4 Reg. Fux. D'Orv. Mas. reg. Id.—5 Colon. placido. Bas. 1. placide. Colvius. Fux. placido. Ald. vero, placidiore. Roaldus. Placido. Vulgo, placidiore. Elmenh. In Mss. O. et Rdd. Vett. est, placido. Istud placidiore, quod est in Colv. Vulc. Wow. Pric. Edd. profinxit a Bas. sec. Oud.—6 Placidum. Bas. 1. in marg. pellucidum: ut et 111. Col. Alii, placidum. Pellucidum jam magis placet. Itaque reposuerim. Colo. Fux. pellucidum: et est in Aldo. Roald. Pellucidum. Flor. placidum. Virg. Ecl. 'Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi, Cum placidum ventis staret mare.'

NOTE

¹ In ipso tore roscidi graminis] Virgil. 'Viridante tore condecorat herbas.' Servius ad illum locum: 'Verbum de verbo; nam torus a tortis herbis dictus est.'

medio luci meditullio. Prope fontis allapsum⁷ domus regia est, ædificata non humanis manibus, sed divinis artibus.⁸ Jam scies⁹ ab introitu primo, Dei cujuspian¹ luculentum et amœnum videre te deversorium. Nam summa laquearia citro^b et ebore^c curiose cavata² subeunt aureæ columnæ. Parietes omnes argenteo cœlamine conteguntur, bestias et id genus pecudibus occurrentibus ob os introëuntium. Mirus prorsum [89] homo,³ immo semideus, vel certe Deus, qui magnæ artis subtilitate tantum efferavit argentum.⁴ Enimvero⁵ pavimenta ipsa, lapide pretioso cæ-

Juxta fluentum fontis est regale palatium, constructum non opera hominum, sed arte Deorum. Jam a primo ingressu agnosceres te cernere magnificam et jucundam habitationem alicujus Numinis. Nam aureæ columnæ suppositæ sunt cameris altissimis ex cedro et elephanto studiosæ arcuatæ. Parietes omnes incrustati sunt argento cœlato, in quo belluæ atque ejusmodi pecudes obiciæ sunt oculis intrantium. Admirandus plane ille homo fuit, vel potius semideus, aut etiam Deus, qui solertia mirabilis artis tantum argenti efflavit in feras. Pavimenta autem ipsa distin-

~~~~~

Elmenh.—7 Reg. Fux. p. fontem a. D'Orvill. f. alapeus. Oud.—8 Non humanis, sed divinis manibus, ac artibus. Fux. non h. manibus, sed divinis artibus: quod est etiam apud Ald. 'Manns' proprie de homine; 'artes' de Deo. Roald. Scripti et Edd. omnes præter Basileenses consentiunt Fux. ut debet. Oud.—9 Lege, scires. Wowerias. Scires. Vulgo, scies. Elmenh.—1 Pith. cuspiam. Oud.—2 F. cœlata. Brant.—3 Mirus prorsum magnæ artis homo. Fux. magne. Roald. Mirus prorsum homo: immo s. &c. Sic hunc locum ex Palat. emendavi, qui in vulgatis fædo glossemate perlitus. Elmenh.—4 T. e. a. Sic Rom. Basileenses. Beroaldus emendavit effigiat. At eleganter efferavit, id est, in feras formavit. Pro argentum optime Lipsius argumentum. Virgilius Æneidos vii. 'Argumentum ingens, et custos virginis Argus, Cœlataque

NOTÆ

^b Citro] Quæ cedrus est, thya quoque Veteribus dicta, Homero *θεῖον* teste Plin. lib. xiii. cap. 16. Commendat etiam cedrum ad lacunaria Vitruvius, lib. ii. c. 9. propter æternam, ut ait, diuturnitatem. 'Item cedrus,' inquit, 'et juniperus easdem habent virtutes et utilitates; sed, quemadmodum ex cupressu et pinn resinâ, sic ex cedro oleum, quod cedreum dicitur, nascitur; quo reliquæ res cum sunt unctæ, (uti etiam libri,) a tineis et a carie non læduntur. Arborea autem ejus sunt similes cupressæ foliaturæ, materies vena di-

recta. Ephesi in æde Dianæ simulacrum, et etiam lacunar ex ea, et ibi et in ceteris nobilibus fanis propter æternitatem sunt facta.' Similia habet Plin. loco mox citato, ubi etiam refert mensas illas citreas tanti luxus, et omni pretio pretiosiores, ex hujus arboris radicibus factas fuisse.

^c Et ebore] 'Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes, Et Mauri celeres, et Mauro obscurior Indus, Et quos deposuit Nabathæo belluæ salta Jam nimis capitique graves.' Juvenal. Satyr. ii.

^d Tantum efferavit argentum] For-

sim diminuto,⁶ in varia picturæ genera discriminantur. Vehementer⁷ iterum ac sæpius beatos illos, qui super gem-

gunantur in diversas species picturæ, lapidibus pretiosis sectis in frustula. O multum, et terque quaterque felices illos, qui ambulant super margaritas et lapides

~~~~~

annem fundens pater Inachus urna.' Servius: 'Argumentum ingens, aut fabula, ut Cicero: 'Argumenta erant in valvis.' Propert. lib. III. 'Argumenta magis sunt Nestoris addita formæ.' Colo. *Effigavit.* Fnx. *effervit*: ut et Beroald. Roald. In Beroaldo, Aldo, et Basil. I. est *effigavit*. Lipsius, pro *argentum*, *argumentum* legit: quod antiquis artificum ingeniosum, ut vir eruditiss. ad Capellam observat. Elmenh. Malo *effigavit*. Brant.—5 Bert. Quintero. Elmenh. Sed vide Ind. Floridi. Enim Guelf. pr. Oud.—6 Fnx. I. p. *sensim diminuto*. Errore certo. Lapidem enim pretiosum editio vulgata vocat marmor in crustas et tessellas secatum, quibus sola ædium insterni et exornari olim solita, additis in picturæ modum gemmis vel vitro aut lapidibus pictis: quod ostendunt dno illa loca, quæ supra a nobis relata sunt ex Epist. LXXXVI. Senecæ his verbis: 'Nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi illa undique operosa et in picturæ modum variata circumlito prætexatur:' et illud ex Sidonio: 'Ac sub versicoloribus figuris Vernas herbidæ crusta sapphiratos Flectit per prasinum vitreum lapillos.' Ex viridi enim colore quæsitus ut plurimum decor vermiculato illi operi. Adde et alium locum ex eodem Burgo: 'Sectilibus paries tabalis crustatus ad aurea tecta venit.' Picturas etiam id genus appellat Cassiod. lib. I. Ep. 6. 'Marmorarii, qui eximie divisa conjungant, et venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter metiantur. De arte veniat quod vincat naturam; discolora crusta marmorum gratissima picturarum varietate terantur.' Ceterum, quis primus marmor in crustas secuerit, docet Plinius libro XXXVI. capit. 6. ubi scribit, primum Mamurram Formianum, illum a Catullo Carminibus proscissum, parietes domus suæ crusta marmoris operuisse. Unde et Ulp. scribit, 'tabulas pictas, quæ protectorio includuntur.' Item crustas marmoreas ædium esse in L. fundi 37. §. quæ tabulæ de actio. emti D. Crustæ igitur de marmoribus. Itaque nescio, an improprie nimis Jurisconsultus 'crustas aureas' dixit in l. 32. de auro et argento leg. quæ proprie brattæ aut folia nominari debuissent. Hinc incrustatio omnis et marmoratum. Roald.—7 *Discriminantur vehementer*. Forte legendum, *emblematis vel emblematis*. Brant. Male Brantius, vitiosa distinctione quarrundam editionum deceptus, ita conjecit. Post verbum erat interpungendum, ut bene in Mss. et aliis Edd. ac jungenda *Vehementer iterum ac sæpius*.

NOTE

navit in ferarum imagines. Beroaldus malebat *effigavit*, quod etiam Pricæo placet. At nihil mutandum. Supra enim: 'Bestiis et id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium.' Vox *effervit* plane Apuleiana est. Loco *argentum* reponerat Lipsius *argumentum*, argutius, quam verius. Supra enim: 'Parietes omnes argenteo cælamine conteguntur, bestiis,' &c.

⁶ *Lapide pretioso easim diminuto*] Ejusmodi opus pictum coagmentatis testulis variorum colorum Musaicum appellamus. Alianus Spartianus in Pescennio Musivum dixit: 'Hunc [Pescennium nempe] in Commedianis hortis in porticu curva, pictum de Musivo, inter Commedi amicissimos videmus Sacra Isidis ferentem.' Ejusmodi fuere Asarota, quorum mentio apud Vitruv. Plin. Statium, et

mas et monilia calcant. Jam ceteræ partes longe lateque dispositæ domus, sine pretio pretiosæ,⁸ totique parietes solidati massis aureis, splendore proprio coruscant; ut diem suum sibi domus faciat,⁹ licet Sole nolente: sic cubicula,¹ sic porticus, sic ipsæ valvæ² fulgurant.¹ Nec secius opes ceteræ majestati domus respondent;³ ut equidem illud⁴ recte videatur ad conversationem⁵ humanam magno Jovi fabricatum coeleste palatium. Invitata Psyche talium locorum oblectatione,⁶ propius⁷ accessit: et paulo fidentior⁸ intra limen sese facit.⁹ Mox, prolectante¹ studio pulcher-

pretiosas! Reliqua vero membra ædium longe ac late porrectarum tam pretiosæ sunt, ut nequeant æstimari; universique parietes firmati molibus aureis micant suapte fulgere; adeo ut domus ipsa sibi creet lucem etiam invito Sole: usque adeo cubicula, porticus, ipsæque balneæ coruscant. Nec reliqua suppellex minus convenit magnificentiæ domus. Ita ut jure quidem putetur esse celestis regia ædificata summo Jovi ad conversandum cum hominibus. Psyche, illecta amantitate horum locorum, accessit propius: et facta paulo audacior ingreditur domum. Mox inci-

In Pal. et D'Orv. *varias*. Oud.—8 Ut æstimari nequeant. *Pretio* deest D'Orvill. Ms. Id.—9 *Faciunt* minus bene Reg. Fux. Pith. et Pal. Id.—1 Oxon. *cubiculum*. Id.—2 Fux. *balneæ*. Roaldus. *Balneæ*. Vulgo, *valvæ*. Elmenh.—3 Pith. *responderet*. Oud.—4 *Palat. istud*. Id.—5 D'Orv. Fux. *conversacionem*. Id.—6 Vitlose Ed. Bas. pr. *oblatione*. A Fux. *abest talium*. Id.—7 Par. et Oxon. a m. pr. *prims*. Ne audias. Vide Indic. et Pricæum, item me ad Lucan. lib. II. vs. 398. Id.—8 Bert. *fiducior*. Elmenh.—9 *Intra l. s. facit*. In Parisiensi editione correxisse animadverti *locorum oblectatione*, ubi bene etiam immutatum alteram *istud, mira, limen*. Sed hactenus tantum. Etenim magnum pigraus dederim, reliqua non ab Apuleio, sed ab aliquo librario esse. Video, quid illi fucum fecerit. In Ms. reperit *sese acit*; hinc ille more suo effecit *facit*. Ceterum vera lectio in altero latet; tantum scriptura mutetur, *agit*. Agere sese intra limen, imitatio Virgiliana est: Idemque valet, quod pedetentim, et quasi suspensæ gradu (pendentem alibi hic Noster vocat) ire. Proprium eorum, qui metuunt. Subdubito etiam hunc Apulei locum libri decimi de Asino non integrum: 'Hæc ut primum ante iudicis conspectum facta est.' Stewech. Legebam: *intra limen sese agit*.

NOTÆ

alios: pavimenta nempe ex testulis diversicoloribus sic coaptatis, ut referrent purgamenta cœnæ, et verrentium fallerent oculos. Hoc tamen præstabat palatii Cupidinei pavimentum, quod testulæ, quibus constabat, eassent lapides pretiosi.

¹ Sic ipsæ val. [*balneæ*] fulgurant] Seneca Epistol. LXXXVI. de Africanis villa: 'Balneolum angustum, tene-

Delph. et Var. Clas.

bricosum ex consuetudine antiqua. Non videbatur majoribus nostris caldum nisi obcuram.' Sed luxu crescente (ut idem subjungit) non probata sunt balnea, nisi quæ totius diei Solem fenestris amplissimis reciperent. Vulgati hic habent *valvæ*, sed *rd balnea* adstruxit Pricæus ex manuscriptis Codicibus.

⁸ *Intra limen sese facit*] Lib. x. 'Hæc

Apul.

X

rimæ visionis, miratur singula, et altrinsecus ædium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis conspiciat. Nec est quicquam,² quod ibi non est. Sed, præter ceteram tantarum divitiarum admirationem,³ hoc erat præcipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo claustro,⁴ nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur.⁵ Hæc ei⁶ summa cum voluptate visenti¹ offert sese vox quædam corporis⁷ sui nuda, et, Quid, inquit, domina, tantis obstupescis opibus? Tua sunt hæc⁸ omnia. Prohinc cubiculo te offer,⁹ et lectulo lassitudinem refove, et ex arbitrio lava-

lata curiositate pulcherrimi spectaculi, cuncta admiratur. Et in altera parte domus videt cellas ædificatas magnifica structura, et repletas ingentibus divitiis. Nihilque est, quod non sit ibi. Sed, supra reliquam admirationem tantarum opum, hoc erat præsertim admirandum, quod ille thesaurus universi mundi nulla catena, nullo repagulo, nullo custode defendebatur. Dum illa intuetur hæc cum voluptate marima, vox quædam destituta suo corpore exhibet se ei: et, O hera, inquit, quare stupes ad conspectum tantarum divitiarum? Illa omnia sunt tua. Redi igitur in cubiculum, et refice toro defatigationem, et, cum libitum fuerit, ito in balneum. Nos,

Comica locutio, 'Quo te agis?' *Colo. Facit.* Ita Mss. omnes. Modius mavalt: i. l. se se jactit, vel facessit. Alii, i. l. s. agis. Male. Vide Indicem. Elmenh. Sese agit. Colv. ut apud Comicos passim: 'Quo te agis?' Tamen a vulgata non recedo. Nisi placeat, intra limen se facessit. Brant.—1 *Perlectante.* Malim, *prol.* Infra hoc ipso libro: 'Et illæ sedatæ lacrymæ postliminio redeunt, prolectante gaudio.' Et lib. xi. 'Ut canoræ etiam aviculæ, prolectante verno vapore, concentus suaves assonarent.' *Colo. Fux. prolectante.* Roaldus. Pal. *prolectante.* Wow.—2 *Nec quicq.* Ed. Junt. pr. *Nec quicq. est* Ald. et Junt. post. *Oud.*—3 *Palatin.* Guelf. sec. p. *cetera admiratione.* Id.—4 *N. claustro* exsulant a Fux. Id.—5 *D'Orv. Pith. inveniebatur,* quasi *ἀπὸ τοῦ* scriptum fulasset *muniebatur.* Id.—6 *Hic ei.* M. *Hæc ei.* Puteanus. Reg. Pith. *Hoc ei.* Oxon. Fux. Edd. Ald. Scriv. *Hæc ei.* Palat. *Hic enim.* Fux. cum s. *voluntate.* In Guelf. pr. quoque *voluntate* cum gl. 'desiderio.' Oxon. visendi. D'Orv. se. *Oud.*—7 *In D'Orv. corporum.* Id.—8 *Fux. Tua hæc sunt.* Roald. Sic etiam Reg. uti et *hæc* in Mss. plerisque. Ante Vulc. ediderunt *hic*, ut passim apud Nostrum. *Oud.*—9 *Te refer.* Flor. *te offer.* Elmenh.—1 *Flor.*

NOTÆ

[Venus] ut primum ante Judicis [Paridis] conspectum facta est.

¹ *Præter ceteram tantarum divitiarum admirationem*] Hic 'admiratio' sumitur non pro actu admirantis, sed pro pulchritudine rei, quæ admirationem excitat in animis spectantium.

¹ *Hæc [Hic] ei summa cum voluptate visenti*] 'Hic' loco 'Hæc' positum: quod sæpius apud hunc Auctorem observare licet. Infra hoc ipso libro: 'Hic illa verbosa et satis curiosa avis in auribus Veneris, filii lacerans existimationem, ganniebat.'

crum pete. Nos, quarum voces accipis,¹ tuæ famulæ,² sedulo tibi præministrabimus; nec corporis curatæ tibi regales epulæ morabuntur.³ Sensit Psyche divinæ providentiæ beatitudinem: monitusque voces informes⁴ [90] audiens, et prius somno, et mox lavacro fatigationem sui diluit.⁵ Visoque statim proximo semirotundo⁶ suggestu⁷ propter, instrumentum cœnatorium⁸ rata, refectioni suo commodum, libens accumbit.⁷ Et⁸ illico vini nectarei eduliorumque variorum fercula copiosa, nullo serviente, sed tantum spiritu quodam impulsa, subministrantur. Nec quenquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat exci-

tuæ ancillæ, quarum audis voces, tibi suppeditabimus omnia diligenter; et quæ pertinent ad curandum corpus, et regias depes tibi præsto erunt. Psyche advertit felicitatem sibi paratam providentia divina: parensque illis monitis, quæ erant voces incorporeæ, discutiit lassitudinem sopore primum, et paulo post balneo. Conspectoque hemicyclo proximo, et mensa prope illud, arbitrata esse supellectilem cœnaticam idoneam suæ refectioni, discumbit ultro. Et statim apponuntur missus copiosus dulcissimi vini, et diversarum dapum, nemine ministrante, sed solum acti quodam flatu. Illa tamen neminem poterat cernere, sed audiebat solum verba elabentia, et habebat

accipis. Male. Elmenh. D'Orv. occipis. Pal. accipitis. Oud.—2 Oxon. familiæ. Id.—3 Sic recte priores editiones. Infra: 'Novam nuptam interfectæ virginitatis curant.' Similis ratio loquendi in Plauto: 'Nec sermonis fallebar tamen.' Et jam sic Florentiæ recte scriptum apud Ulpianum: 'Puto et de eo sensum casu, quo curæ et tutelæ liberetur.' L. L. D. De legat. III. et Marcianum: 'Ejusdem legis pœnæ afficitur.' Quadrigarius apud Gellium: 'Manu significare cœpit utrique, ut quiescerent pugnæ.' Lipsius quoque rectissime reposuit in Livio, lib. XXI. 'Levarunt animum religionis.' Colo. Corpus. Fux. corporis. Roald. Variant libri; sed optima lectio: nec corporis cura te, nec reg. ep. m. Wow. Nec corporis cura, nos tibi. Ita legimus olim in Susp. Lect. (lib. II. Ep. 10.) neque nunc mutamus. Morabuntur tibi, ὁμαρῶντοί σοι. Sclopp. in Symb. Alii: nec corporis curatæ tibi. Est idiotismus. Elmenh.—4 Fatig. dil. Fux. fat. sui d. et Ald. Roald. Tò sui ex Mas. adjecti. Elmenh.—5 Suggestum. Flor. suggestu. Male. Id.—6 Bene sic emendavit Beroaldus pro cœnatorium; quod est in Pal. Pith. Fux. Guelf. et Edd. pp. Oud.—7 Ma. D'Orv. occumbit. Id.—8 Copula

NOTÆ

¹ Voces informes] Omni forma corporea et visibilibus destitutæ.

² Semirotundo] Lecto in dimidiū circuli figuram curvato, qualem Græcis vocabulis 'hemicyclon' et 'sigma' vocarunt. Græcorum enim σιγματι

in inscriptionibus eadem figura, quæ Latinorum C. Juxta lectum hujusmodi mensa apponebatur, quam hic suggestum vocat Apuleius, figuræ aut semicircularis aut rotundæ.

dentia, et solas voces famulas habebat. Post opimas⁹ dapes quidam intro cessit,¹ et cantavit invisus; et alius citharam pulsavit, quæ non videbatur,² nec ipse. Tunc modulatæ multitudinis conferta vox³ aures ejus affertur;⁴ ut,⁵ quamvis hominum nemo pareret, chorus tamen esse pateret. Finitis voluptatibus, vespere suadente,⁶ concedit⁷ Psyche cubitum. Jamque provecta nocte, clemens⁸ quidam sonus aures ejus accidit.⁷ Tunc virginitati⁸ suæ pro tanta solitudine metuens, et pavet,⁹ et horrescit; et quovis

tantum voces pro ancillis. Post exquisitos illos cibos quidam ingressus est, et cecinit inconspicuis, et alius personavit cithara, quæ non aspicebatur quoque. Tunc voces per multam turbam musice canentis perveniunt ad aures ejus; ita ut, tametsi nullus homo cerneretur, manifestum tamen esset concentum esse. Postquam finis factus est horum gaudiorum, Psyche it cubitum, vespere adhortante ipsam. Cumque nox jam esset promotâ; lenis quidam susurrus fertur ad aures ejus. Tum timens suæ pudicitie propter tantam solitudinem, et formidat, et horret, et magis metuit quod nescit,

deest Edd. Juntinis, et Aldi. *Id.*—9 Pith. Edd. Ber. et Bas. pr. ineptissime, ut alibi, *optimas*. Guelf. pr. addit in marg. var. lect. *copiosas*. *Id.*—1 *Intro cessit*. Fux. *intercessit*. Roald.—2 *Quæ videbantur nec ipsa*. Fux. *videbatur*. Et Ald. et Beroald. *Roald*. Bert. *nec ipse*. Elmenh.—3 *Cum m. m. c. vox a. e. a.* Fux. Tunc in modum multitudinis conferta vox auribus ej. qf. Restituo: *Tunc modulantis multitudinis conferta vox aures ejus aff.* Roaldus. Palat. in modum multitudinis. Elmenh.—4 Oxon. D'Orv. Pal. Fux. et sine sensu. *Oud.*—5 Palat. Guelf. sec. *contendit*. Pith. *concedit*. Sed 'concedere cubitum' Nostro sæpius. 'Concedere quieti,' Auson. Per. xiv. *Odyss.* *Oud.*—6 *Et clemens*. Dele *et* suasu Mas. deinde rescribe, ut Bert. *virginitatis suæ*. Wower. Ex Bertiniano particulam et delevimus, quam et a Fulvii libro abesse video. *Sciopp.* in *Symb.*—7 *Acc.* Vulgati libri omnes, *accedit*: quod fortassis ferri posset, et me volente quidem retinebitur. Illud tamen Latinus putabam. Attius Meleagro: *Timide eliminor Clamore, simul ac agnita vox ad aures ejus accidit.* Plautus Stichus: 'Certo enim mihi paternæ vocis sonitus aures accidit.' Anctor ad Herennium: 'Quod ubi ad aures accidit.' Priscianus: 'Vocem definiunt philosophi ictum auribus accidentem.' Colv. Pal. et Rom. *accedit*, male. Valer. Flacc. lib. iv. vs. 579. 'Vox hæc simul accidit aures.' Vide Colvium. *Elmenh.*—8 *Virginitatis*. Vulgo, *virginitati*. Elmenh.—9 *Perperam a Codice Palat.* Edd. Elm. Scriv. Flor. abest polysyndeton et pavet, ut sæpe est factum

NOTÆ

¹ *Modulatæ multitudinis conferta vox*] *Modulatæ* intellige, modulantis; præteritum pro præsentī. Vicentina editio et manuscripti Codices nonnulli Pricæo landati habent, non male meo judicio: in modum multitudinis conferta vox.

² *Aures ejus affertur*] Fertur ad aures ejus. Sic mox: 'Aures ejus ac-

cidit.' Paulo post: 'Scopulum istum protinus aderant.' Ubi præpositio verbo juncta est, non nomini, quod frequens apud hunc Auctorem, ut jam monui.

⁶ *Vespere suadente*] Virgil. *Æneid.* ii. 'Suadentque cadentia sidera somnos.'

malo plus timet, quod ignorat.¹ Jamque aderat ignobilis maritus,² et torum inscenderat,³ et uxorem sibi Psychen fecerat, et ante lucis⁴ exortum propere discesserat: statim⁵ voces, cubiculo præstolatæ, novam nuptam interfectæ virginitatis curant.⁶ Hæc diutino tempore sic agebantur.⁷ Atque, ut est natura redditum, novitas per assiduam consuetudinem delectationem ei⁸ commendarat: et sonus vocis incertæ⁹ solitudinis erat solatium. Interea parentes ejus indefesso luctu atque mœrore⁸ consenescebant.⁷ Latiusque porrecta fama, sorores illæ majores cuncta cognorant:⁹ propereque mœstæ atque lugubres, deserto Lare, certatim ad parentum suorum conspectum affatumque [91] perrexerant.⁷ Ea nocte ad suam Psychen sic inquit maritus: (namque² præter oculos et manibus et auribus

quam quodcumque aliud malum. Jamque sponsus incognitus aderat, et conscenderat lectum, et Psychen fecerat sibi conjugem, atque abierat festinanter ante diluculum: illico voces præsto astantes in cubiculo refovent extinctum pudorem novæ nuptæ. Hæc sic gesta sunt per longum tempus. Atque, ut est a natura comparatum, novitas reddiderat ipsum ei jucundum per continuam conversationem. Et sonus vocis incognitus erat ei solamen solitudinis. Interim ejus parentes contabescebant assiduo fletu atque tristitia. Et, rumore latius diffuso, sorores illæ natu grandiores factæ erant certiores de omnibus; et relicta domo contenderant festinanter et certatim tristes ac flentes, ad videndos et alloquendos parentes suos. Illa nocte maritus sic alloquitur suam Psychen (exceptis enim oculis, sentiebatur tactu

in posterioribus Edd. contra Nostri genium, sed ubique per me monitum et correctum. *Oud.*—1 Oxon. ignoratur. *Id.*—2 Sic bene correxit Beroaldus, ut jam est in *Ed. Vicent.* In aliis prioribus et *Ed. Bas. pr. incenderat.* Vide ad *Sueton. Ner. cap. 48.* 'Equum inscendit.' *Id.*—3 *Palat. solis.* *Id.*—4 Oxon. prospero d. statimque. *Pith. prope,* et mox præstolante. *Id.*—5 *Hic d. t. sic agebant.* *Fux. Hæc d. t. s. agebantur:* et *Aldus. Roald. B. M. Hæc d. Putean.* Hoc est in *Pith. Hæc est in Mss. plurimis,* et *Ed. Junt. post. ut Wow. &c. bene reposuere. Agebant nusquam,* nisi in *Ed. Ber. et Bas. Oudendorp.*—6 *Del. ejus. Tò delectationem non est in Aldo. Elmenhorst.* Neque etiam in *Edd. Juntinis. Oudendorp.*—7 *D'Orv. s. v. incertus. Idem.*—8 *Palat. mœrore animi. Wowerius. Pal. m. animi senescebant. Cic. pro Cluent.* 'Mœrore et lacrymis consenescebant.' *Elmenh.*—9 *D'Orv. Fux. Pal. Oxon. cognoverant. Tum propeque Pith. Pro atque in D'Orv. Pith. ac. Pal. lugubre. Oudendorp.*—1 *Affectumque Pith. D'Orv.*

NOTÆ

¹ *Ignobilis maritus]* Ignotus. Glossæ: 'Αγνωστος, ignobilis.'

² *Interfectæ virginitatis curant]* Nota genitivum cum verbo 'curo.' 'Interfectæ virginitatis' dicit, ut *Tertull.*

post ipsum, 'occisæ in publicam castitatis,' lib. de *Pallio.*

⁷ *Mœrore consenescebant]* Sic *Cicero,* pro *Cluentio:* 'Mœrore et lacrymis consenescebant.'

sentiebatur:?) Psyche, dulcissima et cara uxor, exitiabile⁴ tibi periculum minatur Fortuna sævior,⁵ quod observandum pressiore cautela censeo. Sorores jam tuæ mortis opinione⁶ turbatæ, tuumque vestigium requirentes, scopulum istum protinus aderunt.⁷ Quarum si quas forte lamentationes acceperis, neque respondeas,⁸ immo nec⁹ prospicias omnino. Ceterum, mihi quidem gravissimum dolorem, tibi¹ vero summum creabis exitium. Annuuit, et ex arbitrio mariti se facturam² sponpondit. Sed eo simul cum nocte dilapso diem totum lacrymis³ ac plangoribus misella consumit: se nunc maxime prorsus perisse⁴ iterans, quæ beati⁵ carceris custodia septa, et humanæ conversationis colloquio viduata, ne sororibus⁶ quidem suis de se mœ-

et auditu): Sævissima Psyche, et dilecta conjux, letale periculum tibi impendet a fortuna crudeliore; quod suades ut careas majori diligentia. Sorores tuæ jam perturbatæ opinione tuæ mortis, et investigantes tuos gressus, brevi venient ad istam rupem. Quarum si forte audieris aliquos ejulatus, ne responde: quinimmo, ne respice quidem ad eas. Alias mihi quidem paries dolorum acerbissimum, tibi vero ultimam perniciem. Assensus est, et promissit se obsecuturam voluntati sui conjugis. Sed, postquam ipse abiit una cum nocte, infortunata Psyche transigit totum diem fletibus ac plangentibus: sæpius dicens se nunc potissimum interitum funditum, quippe qua, inclusa septo divitis carceris, et privata solatio humanæ concervationis,

~~~~~  
*perexerant. Id.—2 Reg. Fux. Nam.—3 Flor. a. nihil s. Elmenh.—4 D'Orv. Fux. exitiale. Probum est utrumque: et sæpe variatum. Vide ad lib. iv. p. 70. 'Exitibili nexu.' Pith. execrabile. Oud.—5 Sævior. Flor. sævior. Elmenh.—6 Ed. Vicent. opinionem. Oud.—7 Adiere. Fux. aderunt. Roald. Omnes libri, quibus usi sumus, aderunt. Vere et ex sententia. Wower. Falsum hoc est adiere. Postea enim demum adveniunt: quare correxi olim aderunt: idque et Fulvii liber agnoscit. Vide Suspect. Lect. (lib. ii. Ep. 10.) et supra 22. Sciopp. in Symb. Aderunt. Sic Bertinus, Fulvii liber, et Flor. Adere Roman. Adiere Aldus: alii adierunt. Lib. ii. 'Prima face cubiculum tuum adero.' Elmenh. Pag. 27. Ed. Pric. ubi vide. Aderunt hic habent quoque Mss. O. cum Ed. Junt. post. ut jam ante emendandum esse verissime monuit Beroaldus, quem laudatum oportuerat, pro adere vel adiere, quod est etiam in Ed. Vicent. et ceteris ante Wower. Vide mox, 'mensam accumbens: et sexcenties apud Nostrum. Oud.—8 Fux. neque tamen resp. Roaldus. Reg. Fux. neque tamen deas. Oud.—9 I. e. ne pros. quidem: ut alibi. Pal. nequa. Reg. n. perspicuus. Gnelf. sec. n. respicias. Id.—1 Pro tibi in Gnelf. sec. et Palat. ni. Id.—2 Oxon. sese facturum. Id.—3 Flor. cum l. Elmenh.—4 D'Orvill. Edd. Elm. Scriv. Pric. periisse. Oud.—5 Ms. bini. An, divini? Sciopp. in Symb. Ful. bini. Forte, divini. Wower.—6 Nes or. Aldinus, nec sor.*

#### NOTE

<sup>4</sup> *Scopulum istum protinus aderunt]* scopulum. Sic lib. ii. 'Prima face Quasi dicas, erant protinus ad istum cubiculum tuum adero.'

rentibus opem salutarem ferre, ac<sup>7</sup> ne videre eas quidem omnino posset.<sup>8</sup> Nec lavacro, nec cibo, nec ulla denique refectione recreata, flets ubertim,<sup>9</sup> decessit ad somnum. Nec mora, cum paulo maturius lectum maritus accubans, eamque etiam nunc<sup>1</sup> lacrymantem complexus, sic expostulat: Hæccine<sup>2</sup> mihi pollicebare, Psyche mea? Quid jam de te tuus maritus expecto? Quid spero?<sup>3</sup> Et perdia, et pernox,<sup>4</sup> nec inter amplexus<sup>5</sup> conjugales desinis cruciatum.<sup>6</sup> Age jam nunc, ut voles,<sup>7</sup> et animo tuo damnosa

*ne posset quidem ferre auxilium salubre suis sororibus, quæ lugebant propter se, aut etiam eas aspicere ullo modo. Neque balneo resecta, neque esu, neque demum ullo cibo, sed plorans largiter, contulit se dormitum. Confestimque maritus ejus cubans in lecto juxta ipsam paulo citius solito, et amplexus eam adhuc plorantem sic conqueritur: An hoc promittebas mihi, Psyche mea? Quid ego, quamvis tuus conjux, possum deinceps expectare a te? Quid possum sperare? Neque die, neque nocte, neque in ipsis complexibus tui mariti finem ullum facis te macerandi. Fac nunc jam, quicquid libitum erit, et gere morem animo tuo cupienti exitiabilis:*

~~~~~

Colv. Item Mss. Flor. D'Orv. Pith. Guelf. sec. Edd. Vicent. Junt. ut sæpe erratur. *Suis* abest a Pith. *Oud.*—7 Plerique alii, *At*. Colv. *At* in Edd. O. ante ipsum, contra Mss. in quorum multis rursus *sec.* *Oud.*—8 Mss. Flor. D'Orv. Pith. Fux. Guelf. Oxon. Palat. dant *posse*, sine idonea constructione. Nisi pro *quæ* legas cum superscripta lectione Guelf. pr. *et*, ut referatur ad 'iterans.' *Id.*—9 Par. Guelf. pr. *uberrime*. In Pal. *stenoque*. Sed vide ad lib. i. pag. 45. *Id.*—1 Male Edd. Juntin. Ald. nunc *etiam*. *Id.*—2 *Hæccine*. Vel *Hocine* vel *Siccine* legendum. Sæpissime in his libris sic peccatum invenit. *Sciopp.* in *Symb.* Rom. *Hicine*. Legendum: *Siccine*. Elmenh. *Hocine* edidit Scriver. ut p. 93. 'Hocine tibi complacuit.' Sed *Hæccine* recte in Mss. plerisque, Edd. Ald. Junt. post. Wow. Pric. Flor. In D'Orvill. *pollicebar*. Pith. *pollicibare*. *Oud.*—3 Quid spero absunt a Cod. Palat. *Id.*—4 *Et p.* et p. Fux. *perfida* et *pernox*, ut Ald. Verum sine perfidia immutari non potest. Elegans locutio. Agell. lib. ii. cap. 2. 'Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius atque pernox.' Symmach. Epist. 47. lib. ii. 'Actus, quos pernox et perdius tibi curæ habes.' Sic etiam legitur infra illo loco: 'At ego misera per noctem et per diem lanificio nervos contorqueo.' Vetns lib. præfert: 'At ego misera pernox et per diem,' &c. Pergo igitur legere: *pernox* et *perdia*. Roaldus. Flor. Rom. et Ald. *perfida*, male. Elmenh. Palatin. quoque, D'Orv. Pith. Guelferb. et Oxon. a m. pr. cum Edd. Vicent. Juntinis habent *perfida*. Sed bene jam correxit Beroaldus, et *perdia* servarunt ex meis Regius et Ms. Oxon. In Fux. est *perfida*. Vide et Pric. ad lib. ix. pag. 371. et Elmenh. Ind. ac de 'pernox' ad Virg. G. iii. 230. *Oud.*—5 Oxon. *aspectus*. *Id.*—6 *Cruciatu*. F. *ejulatus*. Dictum, ut Horat. 'Desine querelarum.' Sed cum accusandi casu Noster lib. iii. 'Scelus desinere:' lib. iv. 'Fugam et fletum desinere:' ut Cicero l. vii. Epist. i. ad

NOTÆ

'Perdia, et pernox'] 'Perdius' et totum diem aliquid faciens, durans
'pernox' adjectiva sunt, idem so- perseverans.
nantia ac, per totam noctem, aut per

poscenti pareto:³ tamen⁹ memineris meae seriae monitionis, cum coeperis sero poenitere. Tunc illa precibus, et dum se morituram comminatur, extorquet a marito, cupitis annuat: ut sorores videat, luctus mulceat, ora conferat.¹ Sic ille novae nuptae precibus [92] veniam tribuit; et insuper, quibuscumque vellet, eas auri² vel monilium donare concessit. Sed identidem monuit, ac saepe terruit, ne quando, sororum pernicioso consilio suasa, de forma² mariti quaerat: neve se sacrilega curiositate³ de tanto fortunarum suggestu⁴ pessum⁵ dejiciat; nec⁶ suum postea contingat amplexum. Gratias egit⁷ marito. Jamque laetior animo,⁸ Sed prius, inquit, centies⁹ moriar, quam tuo isto dulcissimo¹ connubio caream. Amo enim, et efflictim te, quicumque es, diligo, atque ut meum spiritum, nec ipsi Cupidini

verum recordare meorum prudentium monitorum, cum coeperit te poenitere, sed tardius. Tunc illa rogatans, et minitans se alias morituram, impetrat ab invito marito ut assentiat suis optatis; ut ipsa fruatur conspectu sororum, leniat earum marorem, praesentesque praesens coram alloquatur. Sic ille concessit hanc facultatem precibus suae novae conjugis, et permisit praeterea, ut eas impertiret quocumque munere vellet, sive auri, sive gemmarum. Sed subinde admonuit, et saepius deterruit, ne unquam, inducta exortibili consilio suarum sororum, inquirat quae sit facies sui conjugis; neve se deturbet ex tanto culmine divitiarum impia curiositate, neque postea fruatur suo complexu. Illa egit grates suo conjugi, et jam exhilarata animo, At, inquit, peream potius centies, quam priver hoc tuo suavissimo conjugio. Dilige enim, et perditte amo te, quisquis es, et veluti meam vitam, teque antepono

Marium, 'Artem desinere.' Brant.—7 Palat. Guelf. sec. ut volens. Oud.—8 Oxon. a m. pr. parabo. Guelf. pr. parato. Id.—9 Fux. tantum: quod placet. Roaldus. Tantum. Vulgo, tamen. Elmenhorstius. B. M. tantum. Putean. Adde Flor. Pal. Oxon. D'Orv. Pith. cum Edd. Wow. Elm. et Pric. Vix tamen persuadent. Passim tamen in tantum, et vice versa, abiit, et saepe pro, nihilominus tamen, ponitur. Vide ad lib. III. p. 57. 'Præsentia tamen facti stupore defixus.' Oud.—1 Quidam, conserat. Colvius. Conserat. Fux. conferat, et Ald. Rectum. Quomodo infra: 'Ad Venerem collata facie:' ut est in Ms. Roald.—2 Guelf. sec. sciassa de f. Palat. c. sciassa forma. Ed. Junt. post. sua de forma. Cave audias. Lib. IX. 'Probe suam et confirmatum animi.' Oud.—3 Par. cupiditate. Id.—4 Guelf. pr. suggesto. Id.—5 Oxon. Fux. pensum d. Pith. pensa d. Id.—6 Rectius puto, ne. Colv. Non satis idoneam video mutandi rationem. Dein exemplum Pith. Oud.—7 D'Orv. agit. Id.—8 Makim, si per Mss. liceret, animi. Vide ad l. v. p. 90, Id.—9 Alii, sexcenties. Elmenb. Sexcent. Ms. J. Bapt. Egidii, laudante Ptolemæo Flavio, Coll. cap. 61. T. I. Thes. Crit. pag. 978. In Edd. Ber. Bas. pr. vitiose senties. Oud.—1 D'Orv. dulcias. isto. Id.—2 Ita rescripsi pro illud auctoritate

NOTE

² Quibuscumque vellet, eas auri, &c.] Græca locutio.

comparo. Sed istud⁴ etiam precibus meis⁵ oro largire, et illi tuo famulo præcipe Zephyro,⁶ simili vectura⁷ sorores hic⁸ mihi sistat. Et imprimens oscula suasoria, et ingerens verba mulcentia, et jungens membra cohibentia, hæc⁹ etiam blanditiis astruit: Mellite mi, mi¹⁰ marite, tuæ Psyches dulcis anima. Vi ac potestate Veneris usurus,¹¹ invitus succubuit¹² maritus, et cuncta se facturum spondit. Atque¹³ etiam, luce proximante, de manibus uxoris evanuit.

ipſi Cupidini. Verum tribus quoque hoc meis supplicationibus, quæro, et impera illi Zephyro, tuo seruo, ut aduehat huc ad me meas sorores pari vehiculo. Et his dictis figens basia persuasoria, et addens dicta delinientia, et applicans artus devinciētes, addit etiam his blanditiis: Mi dulciculē, mi conjux, suavis spiritus tuæ Psyches. Maritus, subactus vi ac potentia voluptatis Veneris, dedit manus, quamvis renitēter, et promisit se præstiturum omnia; dieque adventante similiter

~~~~~

Flor. Pal. D'Orv. Guelf. pr. Edd. Vicent. Junt. utr. Aldi. *Id.*—8 D'Orv. Pal. Pith. Fux. *meis prec.* *Id.*—4 *Idem* cum Guelf. utroque, et Ed. Junt. post. *Zeph. præc.* *Id.*—5 *Huc.* Colon. *hic.* Colvius. Item Palat. Fux. Guelf. Edd. Vic. Juntin. Ald. quod malim. Abest a Pith. *Oud.*—6 *Hic.* Bas. *hinc.* Scribo: *his.* Colvius. Fux. *hæc:* et Aldus. Forte: *hoc,* vel, *has.* Roald.—7 *Mellite, mi.* *Mellite,* mi mi Fux. et est in Aldo. Delicias faciunt hæc blandientes voculæ. Roald. Sic Msti et princeps Editio. Hieronymus de Vita Clericorum ad Nepotianum: 'Crebra manuscula, et sudariola, et fasciolas, et vestes ori applicitas, ac degustatos cibos, blandasque ac dulces literulas sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum desiderium, omnes delicias et lepores, et risu dignas urbanitates et ceteras ineptias amatorum in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur.' Plautus Casina, Scena 'Non mihi licere,' &c. 'Cha. Quid facies? Ol. Concludere in fenestra firmiter; Unde auscultare possis, cum ego illam osculer: cum mihi illa dicet, Mi animale, mi Olympio, mea vita, mea mellilla, mea festivitas. Sine tuos oculos deosculer, voluptas mea, sine amabo te amari; Meus festus dies, meus pullus, meus passer, mea columba, mi lepus.' Ubi in tertio versu Nobiliss. Doussa pro *mellilla* contra fidem Mstorum et editorum male *medulla* reposuit. *Elmenh.*—8 Scribendum putem *victus*, vel potius *ursus*, ab, *urgeo*. Sed *obx* *εὐξας*, ἀλλὰ *εὐξας* id dico. *Brant.*—9 *Succubuit.* Fux. *succubuit.* Roaldus. Flor. *succubuit.* *Elmenh.* Præteritum tacite jam ediderat Wower. e Palat. Consentiant Reg. Oxon. Par. D'Orv. et Ed. Jantin. post. cum Scriv. et seqq. Edd. *Oud.*—1 Edd. Ber. Bas. pr. *At etiam,* Pith. *Atque in.*

NOTE

⁴ *Simili vectura*] Ac ego advecta sum.

⁵ *Vi ac potestate Veneris usurus*] Loco *usurus* Brantius proponebat *victus*, vel *ursus* ab 'urgeo.' Pricæus, *oppressus*. Facile prætulim *victus*. Quod si retinere velis *usurus*, sic in-

tellige, ut Psyches maritus, qui uti debuisset vi ac potestate Veneris, cujus erat filius, ad devinciendum animum uxoris, et nutibus suis astringendum, ab ea vincatur, licet invitus.

At illæ sorores percontatæ scopulum locumque¹ illum, quo fuerat Psyche deserta, festinantes² adveniunt: ibique deflebant oculos, et plangebant ubertim;³ quoad crebris⁴ earum⁵ ejulatibus saxa cautesque⁷ parilem sonum resultarent. Jamque nomine proprio sororem miseram ciebant:⁸ quoad, sono⁹ penetrabili vocis ululabilis per prona delapso,¹ amens et trepida Psyche procurrit e domo, et, Quid, inquit, vos miseris lamentationibus nequicquam² affligitis? Quam lugetis, adsum.³ Lugubres voces desinite, et diutinis lacrymis madentes genas siccate tandem: quippe cum⁴ jam possitis, quam plangebatis, [93] amplecti. Tunc vocatum Zephyrum præceptis maritalibus⁵ admonet. Nec mora, cum ille parens imperio, sta-

abijt ex manibus conjugis suæ. Illa vero sorores, cum aciecitatas essent rupem et locum illum, in quo Psyche fuerat relicta, advolant illuc celeriter: atque ibi macerabant oculos lacrymando, et tundebant papillas; donec rupes et scopuli remitterent sonum similem frequentibus earum clamoribus. Et jam vocabant infelicem suam germanam proprio nomine; cum Psyche excitata sono acuto vocis ejulantis, quæ descendebat deorsum per declivia, prorumpit ex ædibus vecors animi, et trepidans: et, Quare, ait, maceratis vos frustra miserandis ejulatibus? Ecce me, quam defletis. Temperate jam a lamentis, et exsiccate denum malas humidas longo fletu; siquidem jam potestis complecti illam, quam lugebatis. Tunc accersit Zephyrum, et memorat jussæ sui mariti. Et confestim ille, obediens mandato, deferi illas

Bene vir doctus divinavit *Atque jam*.—2 Flor. *locumque*. Elmenhorst. Vitiose, et crebra variatione. Pro *scopulum* in Pith. est *populum*. Ouden-dorp.—3 Venetus, *festinantur*. Vere Romanus, *festinanter*. Infra: 'Saviis festinanter ingestis.' Lib. vi. 'Et protinus arreptam completamque festinanter.' Colvius. Rom. *festinanter*. Elmenhorst.—4 *Ubertim*. Flor. ubertim. Elmenh.—5 Palat. Guelf. sec. *crebrius*. Oud.—6 Vitiose *eorum* Edd. Ber. Junt. pr. Ald. Bas. pr. Collin. in cujus Notulis id jam monitum. *Id*.—7 Guelf. pr. *caveasque*. *Id*.—8 Palat. Guelf. sec. *nemine s. m. faciebant*. *Id*.—9 Pal. D'Orv. *quo s.* *Id*.—1 *Delapso*. Flor. *delapso*: recte. Elmenh. Pal. Pith. Fux. Guelf. ambo, Oxon. *delapso*. Sed D'Orv. etiam *delapso*, rectius: quippe quo periodus melius sustineatur. Atque sic ascripsit libro Salmas. Oud.—2 D'Orv. *nequicquam*. Pal. Oxon. Pith. Guelf. Edd. Vicent. Ber. Bas. pr. *effigitis*; ut alibi sæpe. Vide ad pag. 17. Ed. Pr. Sed hic minus bene. L. vi. pag. 116. 'Venus Psychen graviter affligit.' *Id*.—3 Fux. *assum*, ut infra. Roald. Oxon. Guelf. pr. a m. pr. *quare l.* Pith. *adsum*. Oud.—4 *Siccate*, tandem quippe. Distingue: *siccate tandem*: quippe. Woverius. Res ipsa loquitur ita distinguendum, ut jam in aliquot Edd. ante Wower. dispungebatur. Oud.—5 *Præceptis maritalis a.* Secutus sum Cod. Fulv. qui scribit *præceptis maritalibus*, id est, iis verbis, quibus maritus Zephyro imperarat. Wower. Assentior Ms. Fulvii, ut legatur, *præceptis maritalibus*. Vult dicere, eam verbis mariti et loco ejus imperasse. Sciopp. in *Symb. Præceptis maritalis*. Woverius et Sciopp. e Fulvii libro, *præceptis maritalibus*. Elmenh.

tim⁶ clementissimis flatibus, innoxia vectura⁷ deportat illas. Jam mutuis amplexibus et festinantibus saviis sese perfruuntur: et illæ sedatæ lacrymæ⁸ postliminio redeunt, prolectante gaudio. Sed et tectum, inquit, et Larem nostrum lætæ succedite, et affictas animas cum⁹ Psyche vestra recreate. Sic allocuta, summas opes domus aureæ, vocumque servientium populosam familiam auribus earum demonstrat,¹ lavacroque pulcherrimo et inhumanæ mensæ² lautitiis eas opipare³ reficit; ut, illarum prorsus cœlestium

mitiosimis auris vocatione innoxia. Jam potiuntur sese mutuo reciprocis amplexibus, et basibus ingentibus propere, illaque lacrymæ jam repressæ recurrunt iterum, lætitiis eas eliciente. At, inquit, subite etiam nostram domum et nostros penates cum gaudio, et reficite vestrum animum agrum cum vestra Psyche. Sic affatu ipsas, ostendit eis immensas divitias adium aurearum, et earum auribus numerosum famulatum vocum ministrantium, et recreat eas laute balneo pulcherrimo, et opiparis epulis mensæ non humanæ; adeo ut, satiatæ abundantia illarum opum

~~~~~

—6 Fux. p. immo statim. Roaldus. Et Reg. ut alibi; sed hic eam vim non habet. Oud.—7 Male D'Orv. innoxiam vecturam. Reg. Fux. Pal. Oxon. Guelf. pr. eas. Id.—8 Oxon. lacrimine. An lacrymula? Oud.—9 Palatin. Oxon. Guelf. pr. et cum. Id.—1 Locumque servo. p. f. a. e. Non est integer satis hic locus. Beroaldus tentat restaurare legens: locumque ostendit servo. &c. Ego aliud, quod dicam, non habeo. Coleo. Temerariis remediis magni morbi curantur, inquit Philosophus. Itaque hujus notæ sit et hoc meum: Sic allocuta, exsinnuat opes domus aureæ oculis, servientium pop. familiam auribus earum. Aper-tissimo sane sensu. Exhibuit, inquit, sororum oculis thesauros ædium, auribus vero frequens famulitium. 'Exsinnuare,' verbum efficax, et quod frustra laudem, sive peritis, sive imperitis: neque divertit longias a prioris vocis literis. Quod restat, 'inhumanæ mensæ lautitiis' vocat dapes cœlestes; non aliter quam Petronius (c. 90.): 'Minus quam duabus horis mecum moraris, et sæpius poetice, quam humane locutus es.' Gruter. Lib. VIII. Susp. cap. 4. F. demonstrat auribus: Fux. quod probo. Aliter enim deficeret oratio, quod vidit etiam Interp. Roald. Facile fuit corrupta hæc et depravata ex Mas. restituere. Omnes nunc consensu libri nostri ita scribunt: domus aureæ, vocumque servientium pop. fam. auribus earum demonstrat, lavacroque. Wowerius. Suspect. Lect. lib. II. Epist. 10. correxi: vocumque servientium p. f. demonstrat auribus earum. Nunc video illud demonstrat et in Fulviano apparere. Sciopp. in Symb. Vocumque et servientium pop. fam. demonstrat auribus earum. Sic Flor. et Bert. quomodo etiam conjecit Schickleradus. In vulgatis est: locumque e. s. p. f. a. e. ingerens. Infra: 'Mulier voces ancillas habet, et ventis ipsis imperat.' Fulgentius: 'Ibique vocibus sibi tantummodo servientibus, ignoto et mansionario utebatur marito.' Et postea: 'Habuit ergo vocale servitium, ventosum dominium, nocturnum commercium, ignotum conjugium.' Elmenh. F. vocumque servo. Supra hujus libri principio: 'Nos, quarum voces accipis, tunc famulæ, sedulo tibi præministrabimus.' Et, 'Solus voces famulas habebat.' Et sic edidit Joann. a Woulberen, vir accuratissime doc-

NOTÆ

¹ *Inhumanæ mensæ*] Non humanæ, sed divinæ.

divitiarum copiis affluentibus satiatæ, jam præcordiis penitis³ nutrent invidiam. Denique altera earum satis scrupulose curioseque⁴ percontari non desinit, quis illarum rerum⁵ coelestium dominus, quisve vel qualis ipsius sit maritus. Nec tamen Psyche⁶ conjugale illud præceptum⁷ ullo pacto⁸ temerat, vel pectoris arcanis⁹ exigit: sed e re nata confingit, esse juvenem quendam, et speciosum, et commodum lanoso¹ barbitio genas inumbrantem, plerumque rurestribus et montanis venatibus occupatum. Et, ne

plane divinarum, jam alerent invidiam in intimis visceribus. Postremo una earum non cessat quærere satis solícite et curiose, quis esset dominus illarum rerum divinarum, quisve aut cujusmodi esset vir ejus. Neque tamen Psyche violat ullo modo mandatum sui mariti, aut illud effert ex secreto cordis sui: sed ex tempore comminacitur eum esse quendam adolescentem et formosum, et tunc primum vestientem malas molli lanugine, ut plurimum intentum venationibus campestribus et montanis.

tus atque eruditus. Brant.—2 Edd. Ber. Bas. pr. *opipere*. Sicut in iisdem perperam *satiatæ*. Oud.—3 *Penitus*. Conjectura hæc nostra non difficulter, ut spero, se tibi probabit: *j. p. penitis*. Iterum ea vox reddenda Apuleio prima Apologia sua: ‘De summis montibus in mare transferatis, et penitus piscium ventribus insuatis.’ ac legendum: *penitis p. v. i.* Sat notum est, antiquos, et quidem Latinissimos declinasse ‘penitus, penita, penitum.’ Quin et ipse Apuleius ad eum modum summi fontis scaturiginem appellat ‘penitam,’ sexto de Asino. De offa penita meminere Festus et Arnobius. Subditur eadem pagina de Veneris filio Cupidine, quem ut adolescentem, modo florenti lanugine barbam instruente, sua Psyche describit, his verbis: ‘Sed e re nata confingit esse juvenem quendam et speciosum commodum. Lanostim barbitio genas inumbrantem.’ Emendandum arbitror: *juvenem quendam speciosum, et commodum lanatim genas inumbrantem*: ut *lanatim*, sic ille ‘efflictim,’ ‘discretim,’ ‘angulatim,’ ‘acervatim,’ alia sexcenta usus, et cum eo optimus quisque. Stewech. Scribere malim: *penitis*. Noto ad lib. viii. infra. *Colo*. Nec secus Pricæus. Atque ita videtur esse in Florent. et ediderunt Vulc. Elmenh. Scriv. Flor. Vide ad lib. i. pag. 10. ‘Immissa dextera per vulnus illud ad viscera penitus.’ Oxon. *nutriverunt*. D’Orv. a m. pr. *incurrunt*. Oud.—4 Pal. ignorat vocem *curioseque*, et in iis quæ sequuntur *quisve vel qualis*. Wower. Tò *curiose* delet Palat. Non recto. Vide Indicem. Elmenh.—5 Abest a quibusdam priscæ edit. vox *rerum*. Rectius fortasse reponas *ædium* vel *opum*, nisi vehementer judicans fallor. Brant. Abest scil. a Bas. pr. typhotetarum vitio. Quis nescit, *rebus* designari quascumque divitias? D’Orv. Fux. Palat. Pith. *coelestium rerum*. Oud.—6 Palat. Guelf. sec. *Nec Ps. tamen*. Exnlat *et tamen* ab Oxon. *Id.*—7 Reg. Fux. pr. *præc. illud*. Pal. Guelf. sec. et Oxon. carent *et illud*, innullis clauso a Wow. et Pric. *Id.*—8 *Ulo pacto*. Etiam hæc male absunt a Palatino. Elmenh.—9 Bert. *arcana*. *Id.*—1 *Lanostim*. Fux. *lanoso*. Quod vidit Beroaldus et Aldus. Roald. *Lanoso*. Rom. *lanostim*. Infra: ‘Florenti lanugine barbam instruens.’ Lib. vii. ‘Et commodum lanugo malis inserpebat.’ Virgil. ‘Genas vestibat flore juventæ.’ Vide Theocritum Eidyll. ii. Apollon. lib. ii. Elmenh. Et quos non? *Lanoso* bene emendavit Beroaldus. *Lanostim* Ed. quoque Ven. *lanostum* Vicent. *lanosum* Pith. et M. Bas. pr.

qua sermonis procedentis ² labe consilium tacitum prodere-
tur, auro facto ³ gemmosisque monilibus onustas eas statim
vocato Zephyro tradit reportandas.³ Quo protinus perpe-
trato, sorores egregiæ ⁴ domum redeuntes, jamque gliscen-
tis invidiæ felle ⁵ flagrantes, multa secum sermonibus mu-
tuis perstrepebant. Sic denique infit altera: En orba et
sæva et iniqua fortuna! ⁶ Hoccine ⁶ tibi complacuit, ut,⁷
utroque parente prognatæ, diversam sortem sustineremus?
Et nos quidem, [94] quæ natu majores sumus, maritis ad-
venis ancillæ deditæ,^b extorres ⁸ et Lare et ipsa patria
degamus, longe parentum velut exulantes; hæc ⁹ autem

Ac, ne secretum suum efferretur aliquo errore, si colloquia ducerentur in longum, Zephyro accersito dat confestim eas revehendas, oneratas tamen prius vasis aureis et torquibus ex gemmis. Quo statim facto, eximia illæ sorores revertentes domum, et jam ardentes viru invidiæ crescentis, multa inter sese garriebant alternis colloquiis. Tandem altera harum sic incipit: O cæca, et crudelis, et injusta fortuna! Hocne tibi libitum est, ut nos, procreata iisdem ambobus parentibus, quibus ipsa, nancisceremur sortem adeo dissimilem? Et nos quidem, quæ sumus grandiores ætate, datæ extraneis viris famulæ potius, quam conjuges, ejectæ et domo et ipsa patria, vivamus procul a parentibus, veluti relegatæ in exilium: hæc vero

Oud.—2 Præced. Correctius puto, proc. Infra lib. vii. 'Nam procedente sermone, paulo jam clarius.' Colv. Modins, proc. Elmenh.—3 Bert. export. Id.—4 Videtur regiæ legendum. Putean. Perperam omnino. Oud.—5 D'Orv. felii. Id.—6 Hiccine. Bene et Ritterhusius meus: Siccine; ut in Suspectis (lib. ii. Ep. 10.) dixi. Fulvianus tamen Hoccine. Sciopp. in Symbola. Flor. Hoccine. Elmenhorstius. B. Hæccine. M. Hoccine. Puteanus. Sopingio etiam placebat Siccine, de quo vide ad lib. iii. pag. 57. Hæccine etiam in Reg. Fux. et D'Orvill. Sed tum sic vel ita addi debuisset. Quare Hoccine, ut bene e suis scriptis edidere Wow. Elmenh. et seqq. prætuli, confirmatum insuper ab Oxon. Pith. Guelf. utroque, Palat. et Ed. Junt. post. Vide ad pag. 91. Oud.—7 Deest ut in Palatin. Guelf. sec. At in Reg. Fux. Progenitæ Oxon. et Par. Id.—8 Exteriores inepte Par. et Guelferb. pr. a m. pr. Oud.—9 Edd. Ber. Colin. Bas. pr. hic. Id.—1 Satis sanus hic locus fortassis.

NOTE

^a *Auro facto*] Auro non in massa, non in lamina, sed fabricato in vasa, aut alia similia opera. Glossar. vetus: 'Argentum factum, ἀργυροῦ σκευές.' Contra aurum vel argentum infectum est illud, quod nondum expertum est artificis manum.

^b *En orba, &c. fortuna*] Orba oculis, cæca: Epitheton perpetuum fortunæ: Græcis, τυφλή καὶ κωφή τύχη, cæca et surda fortuna. Aristoph. in

Pluto cæcum inducit Plutum, divitiarum Deum et Fortunæ filium.

^b *Maritis advenis ancillæ deditæ*] Cui malo ut obviam iretur, coëmatio apud antiquiores Romanos adhibebatur inter reliqua nuptiarum solennia. Isidor. Origin. lib. iv. cap. 24. 'Antiquus nuptiarum erat ritus, quod æ maritus et uxor invicem emebant, ne videretur ancilla uxor.'

novissima, quam foetu satiante¹ postremus partus effudit, tantis² opibus et Deo marito potita sit,³ quæ nec uti recte⁴ tanta bonorum copia novit? Vidisti, soror, quanta in domo jacent, et qualia monilia: quæ prænitent vestes,⁵ quæ splendant⁶ gemmæ, quantum præterea passim calcatur aurum.⁷ Quod⁸ si maritum etiam tam formosum tenet, ut⁹ affirmat, nulla nunc¹ in orbe toto felicior vivit. Fortassis tamen, procedente consuetudine, et² affectione roborata, Deam quoque illam Deus maritus efficiet. Sic est³ hercules: sic se gerebat ferebatque. Jamjam⁴ sursum

ultima, quam mater, jam fastidians prægnationem, eiecit novissima partitudo, fruatur tantis divitiis, et Deo conjuge, quæ nec scit quidem bene uti tanta opum abundantia? Vidisti, soror, quot et cujusmodi monilia strata sunt per aedes; quæ vestes præfulgent; qui lapilli coruscant; quanta insuper copia auri ubique pedibus teratur. Quod si habeat etiam virum æque pulchrum atque asseverat, nulla nunc degit in toto mundo fortunatio. Forsan etiam, crescente familiaritate, et confirmato amore, Deus, ejus conjux, eam quoque faciet Deam. Sic est profecto; sic agebat; sic se extollebat. Jamjam meditatur sublimia, et sumit sibi divinos spi-

Sed ego putavi aliquando reponendum: *sarcinate*. Nam sic lib. x. 'Sarcina prægnationis onerata.' Fuit etiam, cum legerem: *saburrante*. Lenna de sui ordinis mulieribus apud Plautum Cistellaria: 'Quæ ubi saburratæ sumus, Largiloquæ extemplo sumus.' Paulo aliter Arnobius lib. v. 'sanguinem saburratum' dixit. Sed hæc conjectura duntaxat. Sæpius enim arbitrarias correctiones hic ponere cogimur, quia certa e scripto libro non suppetunt. *Colo*.—2 D'Orvill. male, *tantique*. *Oud*.—3 *Potita*. *Ma*. (Fulv.) *potita sit*. Sciopp. in Symb. Addidi verbum pendens ab *ut*, et oppositum *ut* 'degamus', auctoritate Mss. quoque Reg. Fux. Pith. Guelf. pr. Oxon. D'Orv. et Edd. Elm. Scriv. Flor. *Oud*.—4 *Recte*. Fux. *ratione*. Probabile. *Roald*. Sed vide Pricæum. Omnia hæc a quæ ad monilia desiderantur in Oxon. Guelf. ntroque, sed in sec. margini ascripta. Vox bonorum a Palat. abest. *Cupido* pro copia in Fux. *Oud*.—5 Oxon. *veste*. *Id*.—6 Quidam, *splenditant*. *Infra* l. vii. 'Quippe cum mihi etiam tunc depiles genæ lævi pueritia splenderent.' *Colo*. Fux. *splenditant*. Aldus vero *splendit*. *Roaldus*. Rom. *splenditant*. Lib. vii. (pag. 137. Ed. Pr.) 'Cui depiles genæ lævi pueritia splenderent.' *Elmenh*.—7 Si Mss. addicerent, facile concederem in sententia N. Heinsii ad l. ii. Valer. Flacc. vs. 661. reponentis auri. Vide et ad Cæs. lib. i. B. Civ. cap. 64. 'Tantum stultid.' *Oud*.—8 Fux. *Quid*. *Id*.—9 Abest *ut* a Palatin. et Guelf. sec. *Id*.—1 *Nunc* exulat a D'Orvill. *Id*.—2 *Et*. Oxon. et Par. *ut* in, probante Wasseo; sive, ut solet fieri, quando affectio per consuetudinem accepit robur. Non male. *Id*.—3 Reg. Fux. *Sic etiam* h. D'Orv. *Sic u. h.* Forte: *Sic est jam* h. *Id*.—4 Guelf. pr. *Jam et etiam*: ac mox *Dea*. *Id*.—5 *Respiciet*. Fux. *respicit*, et

NOTE

¹ *Quæ prænitent vestes*] 'Vestes' omnis denique linea et serica supel-
Latinis non vestimenta modo sunt, lex.
sed etiam aulæ, tapetes, stragulæ,

respicit,⁵ et Deam spirat mulier, quæ voces⁶ ancillas habet, et ventis ipsis imperat. At ego misera primum patre meo seniore[m] maritum sortita sum, dein cucurbita calviorem,⁴ et quovis puero pumiliorem,⁷ cunctam domum seris⁹ et catenis obditam custodientem.⁸ Suscipit⁹ alia: Ego vero maritum articulari etiam morbo complicatum, curvatumque, ac per hoc rarissimo¹ Venerem meam recolentem sustineo,

ritus hæc mulier, quæ habet Voces famulas, et imperat ipsis Ventis. Ego vero infelix primum nacta sum conjugem natu grandiore[m] meo patre, tum autem magis calvum, quam est cucurbita, et magis pusillum quolibet puero, qui totam domum servat occlusam seris et catenis. Altera subjungit: Ego autem patior maritum etiam laborantem articulari morbo, et incurvum, proptereaquæ rarissime aran-

Aldus. Roald. Omnesque Mss. et Edd. ut debet, præter Bas. sec. Sed in Fux. est *sursura* r. Oud.—6 Prave Oxon. a m. pr. noctes. Id.—7 Glab. et q. p. Sic Fulgentius de Prisco Sermone hunc locum laudat. Bert. et Florentini: *calviorem*, et q. p. *pusillio[re]m* legunt. Elmenh.—8 Quovis puero pumilio[re]m. Cum cuncta domum serris et cat. obdita c. Forte an dixerit Auctor: quidni? cunctam domum seris et c. obdita custodientem, vel hoc pacto, cunctam domum seris et ca. obditam custodientem. Nunc, qui pusillio[re]m reponere conantur pro pumilio[re]m, sciant, se id facere, invito Fulgentio, qui, in libello suo de Prisco Sermone, adductis præcedentibus Apuleii verbis, pumilum interpretatur, mollem; et pro calviorem legit glabriorem. Quomodo et Arnobio id verbi usitatum lib. iiii. adversus Gentes: 'Hos capillorum intortionibus crispulos: calvitii alios et glabritatibus rasos.' Item lib. vi. Arnob. 'Uterque a vobis glaber, atque ore compingitur levi.' Quapropter auctoritate Fulgentii primum illud retinendum: alterum quoque in possessionem remittendum censeo. De pumilionibus sæpiusculè meminit Plinius. 'Populum,' a 'pupus,' quasi parvum puerum, Catullus et similiter Apuleius denominare. Quod ad pumilum, corrigo Epitomen Livii lib. lxi. (lii.) 'Qui Alexandri filio bimulo admodum regnum asserebat.' restituoque, pumilo admodum: neque sequor eos, qui reposnere, puero admodum. Causa depravandi fuit similitudo literarum B et P. Nam et has, uti et R, non semel ex affinitate commutatas, testes mihi Quintilianus et Plinius, quorum verba et monita de majusculis et Romanis literis accipienda, quod iis antiqui in libris describendis usi, frustra te monerem. Potius Varronianum fragmentum ex Bimargo mecum considera: 'Nam humanis omnia sunt paria: quippe major plus urget, pisces ut sæpe minutos magnus comest, ut aves enecat accipiter.' Vide divinationem, sive hallucinationem meam: quippe major pumiles urget. Stewech. Fux. pusillio[re]m. Non probe. Est tamen in libro Aldi. Roald. Seris. Idem. Fux. ferris. Seris. Flor. et Palat. ferris. Elmenh.—9 Pal. Par. Guelf. sec. incipit. Sed vide ad l. ii. p. 40. 'Suscipit ille.' Vero tantum est in marg. Guelf. pr. Oud.—1 Rarissime. Flor. rarissimo. Elmenh.—

NOTÆ

⁴ Cucurbita calv. [glabriorem] Editio Vicentina et Beroaldi calviorem; bene. Et, si retineas glabriorem, erit eodem sensu exponendum, quo calviorem; de

capite nempe, cum 'glabrum' utplurimum dicatur de corpore depili et delicatulo.

plerumque detortos et duratos in lapidem digitos ¹ ejus perfricans, fomentis olidis, et pannis sordidis, et foetidis cataplasmatibus ² manus tam delicatas istas adurens, ³ nec uxoris officiosam faciem, sed medicæ ⁴ laboriosam personam sustinens. Et tu quidem, soror, videris, ⁵ quam patienti, vel potius servili (dicam enim libere, quod sentio) hæc ⁶ perferas animo. Enimvero ego nequeo ⁷ sustinere ulterius tam beatam Fortunam collapsam ⁸ indigne. ⁹ Recordare enim, quam superbe, quam arroganter nobiscum [95] egerit, et ipsa jactatione immodicæ ostentationis tumentem suum prodiderit animum: deque tantis divitiis exigua nobis invita ⁹ projecerit, confestimque præsentiam nostram gravata, propelli ¹ et efflari ² exsibilarique ³ nos jusserit. Nec

tem meum fundum, perfricans ejus digitos contortos, et induratos in modum lapidis, terens has molliculas manus fomentis foetidis, et pannis immundis, et emplastris putidius: neque fungens obsequiosa uxoris vice, sed molesto officio medica. Et tu quidem, germana, patere, si lubet, ista animo tolerantissimo, vel potius servili (libere enim tibi aperiam sensa mei animi); quantum ad me autem, non possum amplius pati tam felicem sortem immerito obtigisse nostræ sorori. Revoca enim tibi in mentem, quam jactanter et quam tumide se gesserit nobiscum, et ostenderit superbum suum animum ipsa ostentatione fastus immoderati; atque ex tot opibus jecerit nobis pauca, et invita quidem; statimque præceperit nos ejici et auferri flatu ac sibilo Zephyri, quod nostra præsentia esset ipsi molesta. Nec sum mulier, neque

² Cataplasmatibus. Fux. cataplasmatibus. Utrumque rectum. Roald.—³ Fux. adaures. Oud.—⁴ Vett. impressi, modice, vel medico. Ald. medici. Colvius. Fux. modice. Ald. vero, medici. Ego autem, medica. Martial. 'Protinus accedunt medici, medicæque recequunt.' Roald. Ms. medicam et lab. Sciopp. in Symb. Aldus, medici l. p. male. Elmenh.—⁵ Pessime Ed. Junt. pr. Ald. vides. Oud.—⁶ Hic. Fux. hæc: ut et Ald. et Beroald. Roald. Item Ed. Junt. post. et Mss. O. cum Vulc. et seqq. nisi quod in Pith. sit hoc. Sed Beroald. hic explicit per hæc, more, ut putat, Appuleiano. Oud.—⁷ Corrupte Ald. Junt. post. neque. Id.—⁸ Malebat Lipsius legere, collatam. Colvius. Collapsam. Sic Mss. Rom. et Aldus. Scaliger et Lipsius, collatam. Vulcan. collectam. Male. Elmenh.—⁹ In vita. Bert. in via. Puto xenia, aut aliquid ejusmodi latere. Sciopp. in Symb. et Susp. L. II. 18. Bert. in via. Elmenhorstius. B. M. invita. Putean.—¹ Guelf. sec. Palat. compelli. Oud.—² Bert. afflari. Male. Elmenh.—³ Abest que a D'Orvill. Oud.—⁴ Nec sum mulier, nec o. spiro. Flor.

NOTE

¹ Duratos in lapidem digitos] Lapidosa chiragra laborantes, ut Persii verbis utar, Satyr. v. 58. 'Sed cum lapidosa chiragra Fregerit articulos.'

² Collapsam indigne] Scaliger et Lipsius collatam. Sed nihil mutan-

dum. Recte dicitur collapsa fortuna, quæ indigno obtigit. Neque accedo Pricæo, qui indignæ reponit. Fortuna collapsa indigne dicitur, ut apud Plant. 'opera pulchre locata.'

³ Efflari exsibilarique] Ad augen-

sim mulier, nec omnino spirem,⁴ nisi⁵ eam pessum de tantis opibus dejecero. Ac si⁶ tibi etiam, ut par est, inacuit⁶ nostra contumelia, consilium validum ambæ requiramus. Jamque ista, quæ ferimus, non parentibus nostris, ac nec⁷ ulli demonstramus alii; immo nec omnino quicquam de ejus salute⁸ norimus. Sat est, quod ipsæ vidimus, quæ vidisse pœnituit; nedum⁹ ut genitoribus et omnibus populis tam beatum ejus differamus præconium. Nec sunt enim beati, quorum divitias nemo novit. Sciet, se non ancillas, sed sorores habere majores. Et nunc quidem concedamus ad maritos;¹ et Lares pauperes nostros, sed² plane sobrios, revisamus: denique, cogitationibus pressioribus instructæ, ad superbiam³ puniendam firmiores re-

prorsus vivo, nisi deturbavero eam deorsum ex tanta fortuna. Ac, si injuria nostra tibi etiam sicuti mihi perdoluit, ut æquum est, excogitemus ambæ aliquod egregium consilium. Ac primum, ne ostendamus nostris parentibus neque cuiquam alii hæc dona, quæ gestamus; immo nihil etiam prorsus compererimus de ejus vita. Satis est quod nos ipsæ asperimus, quæ nollemus asperiri, nedum ut prædicemus tantam ejus felicitatem parentibus nostris et universis populis. Neque enim illi sunt felices, quorum opes nemini notæ sunt. Noverit se habere non famulas, sed sorores, et nata quidem grandiores. Et nunc revertamur quidem ad nostros viros; et redeamus visum nostras domos, pauperes quidem, sed certe modestas. Et, postquam munierimus nos diu consiliis accuratioribus, revertamur validiores ad plectendam

spirem. Elmenh.—5 Guelf. uterque, sic. Oud.—6 Vellem scriptum, innotuit. Roald.—7 Ne. Desideratur ne in Ms. D'Orv. Nec habent Guelf. Codd. Edd. Vic. Ber. Junt. pr. Ald. Collin. Bas. Colv. Vulc. et forsān Mss. Flor. Reg. Fux. Utrumque bene. Vide ad l. i. p. 17. 'Ne ulla sessibula:' ad l. iii. pag. 48. 'Necipse.' Tunc monstremus Pal. Fux. Guelf. pr. Oxon. Ed. Junt. post. Oud.—8 Salute abest Oxon. a m. pr. Morimus D'Orv. Id.—9 D'Orv. Fux. Guelf. Codd. necdum. D'Orv. Pal. Guelf. sec. defer. Male. diser. Fux. Pro beati in Pith. bini. Id.—1 Typographicus error videtur, quod est in Ed. Scriver. Amstel. majores. In Palat. Guelf. sec. est contendamus, more illorum Codicum. Id.—2 Ms. si. Sciopp. in Symbola. Grut. p. sobria. Elmenh. Nempe lib. viii. Susp. c. 6. Oud.—3 Bas. 1. adque superbiam. Colvius. Rectius, diuque cogitationibus press. Wowerius. B. M. diuque

NOTE

dam invidiam vocabulis utitur contentus, 'exsibilari' enim dicitur, qui cum sibilo et risu ejicitur, ut malus et insubidus histrio e theatro.

^b Nec sim mulier, nec omnino spirem, nisi, &c.] Apud Petronium: 'Aut ego vir liberque non sum, aut noxio san- guine parentabo injuriæ meæ.' Apud

Delph. et Var. Clas.

Ovid. Metamorphos. iii. Juno de Semele: 'Nec sim Saturnia, si non Ab Jove mersa suo Stygias penetrabit ad undas.'

¹ Tibi inacuit] Acerbitate sua te pupugit, et excitavit indignationem, Infra in hunc sensum dicit: 'aciditas ad amaras nuptias.'

Apud.

Y

deamus.⁴ Placet pro bono duabus⁵ malis malum consilium: totisque illis tam pretiosis muneribus absconditis, comam trahentes, et, proinde⁶ ut merebantur, ora lacerantes, simulatos redintegrant fletus. Ac sic⁷ parentes quoque, redulcerato prorsus⁸ dolore, raptim deterrentes,⁹ vesania turgidæ, domus suas contendunt,¹ dolum scelestum, immo vero parricidium, struentes contra sororem inson-tem.² Interea Psychen maritus ille, quem nescit, rursum suis³ illis nocturnis sermonibus sic commonet:⁴ Videsne, quantum tibi periculum velitatur¹ Fortuna eminus?² Ac, nisi⁶ longe firmiter præcaves, mox⁷ cominus congregietur.⁸ Perfidæ⁹ lupulæ [96] magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant: quarum summa est, ut te suadeant meos

ejus arrogantiam. Præter illud consilium approbatur a duabus pravis mulieribus ut bonum: et, occultatis illis omnibus donis tanti pretii, vellentes capillos, et dilan- tantes facies suas, prout merebantur, revocant fictas lacrymas. Et sic quoque relinquentes festinanter parentes suos, post redintegratum prorsus eorum maro- rem, petunt domos suas tumida furore, machinantes nefarium fraudem, immo vero parricidium adversus sororem innocentem. Interim Psychen conjux ille, quem igno- rat, sic iterum commonefacit suis illis nocturnis affatibus: Cernisne quantum periculum fortuna vibrat in te e longinquo? Et, nisi mature adhibes validam cau- tionem, jamjam adoriatur te ex propinquo. Lupæ fraudulentæ struant in te sceler- tos dolos magno molimine, qui eo denique redeunt, ut tibi dent consilium observandi

cogitat. Putean. Dique post Wow. ediderunt omnes, nihil de Mas. monen- tes. Sed est in Pal. D'Orv. Oxon. Par. Fax. Pith. Guelf. sec. At Flor. Guelf. pr. servant denique. Forsan, deinceps. Ond.—4 Par. Guelf. pr. for- tiores vel firm. reddamus. E varia sc. lectione in contextum irrepsit. Id.—5 D'Orv. Pith. Guelf. pr. Oxon. prave duobus. Malum exulat a Pith. pretio- sis a Fux. Id.—6 Vulgati, perinde. Elmenh.—7 Oxon. si par. q. Pal. sic quoque p. Ond.—8 Flor. prorsum. Elmenh. Item Fux. In Pal. dol. prorsum. Oxon. revulserunt. Male. Vide Lex. et Glos. Ond.—9 Ven. Ald. Rom. Ber. deterrentes. Genuinum puto, deserentes. Series fabulæ id probat. Cels. Scribo, deserentes. Wowerius. Deserentes. Sic recte Colvius. Flor. deterrentes. Rom. et Ald. deterrentes. Supra: 'Jugum sororum consponsæ factionis ne parentibus quidem visis scopulum petunt.' Elmenh.—1 Oxon. concedunt. Ond.—2 Dolum scelestum, &c. insontem. Hæc omnia desunt Codd. Guelf. pr. Par. Celestium Pith. In Ed. Elmenh. vitiose editur, proinde ricidium. Mox in- terces, &c. deest Pal. et Guelf. sec. usque ad eminus. Id.—3 Pith. suum. Id.—4 Edd. Elmenh. Scriv. male commovet. Dein volitatur Guelf. pr. Id.—5 Pith. eminus. Id.—6 Guelf. sec. vi. Id.—7 Guelf. pr. mors. Id.—8 D'Orv. protinus. Perperam. Oxon. congregietur. Id.—9 D'Orv. sine sensu per-

NOTÆ

¹ Velitatur] Jactatur eminus. Ve- qui prælia eminus jaculando ineunt. lites sunt levioris armaturæ milites, Hinc 'velitari' et 'velitatio.'

explorare vultus; quos, ut tibi sæpe prædixi, non videbis, si videris. Ergo igitur, si posthac¹ pessimæ illæ Lamiae¹ noxiis animis armatæ venerint, (venient autem, scio,) neque omnino sermonem conferas; et,² si id tolerare pro genuina simplicitate, proque animi tui teneritudine³ non potueris,⁴ certe de marito nil⁵ quicquam vel audias, vel respondeas. Nam et familiam nostram⁶ jam propagabimus,⁶ et hic adhuc infantilis⁷ uterus gestat nobis infantem alium: si⁸ texeris nostra secreta silentio, divinum; si profanaveris, mortalem. Nuntio Psyche⁹ læta florebat,¹ et divinæ sobolis

meam faciem; quam, si semel aspexeris, non aspicies amplius, ut jam sæpe monui te. Si ergo nequissimæ illæ Striges deinceps vernerint instructæ perniciosæ consiliis, (scio autem eas venturas,) ne colloquaris ullo modo cum ipsis; aut, si non poteris id ferre propter nativam tuam simplicitatem, et animi tui pietatem, saltem nihil prorsus aut auscultes, aut reponas de tuo conjugē. Amplificabimus enim brevi nostram familiam, et iste venter adhuc puerilis fert nobis puerum alium, qui futurus est divinus, si occultaveris silentio nostra arcana; mortalis autem, si divulgaveris ea. Psyche, exilarata hoc nuntio, pulchrior facta erat, et sibi gratulabatur sola-

Adiē. Id.—1 Oxon. posthinc. Par. Guelf. pr. posthanc. Oxon. lacrima a m. pr. et Guelf. pr. D'Orv. veniant. Guelf. sec. a m. pr. vernerunt. Id.—2 D'Orv. sed. Oxon. Guelf. pr. ideo tol. Pal. gemina, ut passim erratur. Vide ad l. III. p. 62. Id.—3 Guelf. pr. perque a. t. teneritudinem. Id.—4 Poteris. Sic quidem tacite ediderunt Wow. Pric. Florid. Sed reliquæ cum Mss. plurimis, ut Flor. Oxon. Reg. &c. dant potueris. Palat. potis. D'Orv. potuis. Forsan. potis eris. Vide ad l. III. p. 61. Id.—5 Ms. D'Orvill. et Ed. Flor. nihil. Id.—6 Propagavimus. Rom. propagabimus. Elmenh. Contrario se plane modo res habet. Vulgo est futurum. Sed propagavimus est in Edd. Rom. et Aldi. Nec male. Quia jam æternum ferebat Psyche. Oud.—7 Infantulus. Ms. infantilis. Et placet. Sciopp. in Symb.—8 Edd. ante Beroaldum, sed. Male. D'Orv. legeris. Oud.—9 Mortalem. Nuntio P. Potius distinguendum: si texeris nostra secreta s. divinum, si profanaveris, mortalem nuntio. Psyche læta, &c. Colvius. Sic jam distinxit Ed. Vicent. et dein Bas. sec. cum Mss. Pith. Firz. Guelf. pr. Sed perperam omnino. Præcedere tum debuisset pronomen. Vir doctus inserit: tali P. s. In Palat. Guelf. pr. vitiose initio. Guelf. sec. a m. pr. nuntio. Oud.—1 Psyche florebat. Fux. Ps. læta f. Roldus. F. læta, ut in Mss. et Edd. O. præter Bas. sec. ea voce carentem, et

NOTÆ

¹ *Lamiæ*] Mulieres esse putabantur, seu potius quædam Dæmonum phantasmata, quæ, formosarum mulierum specie assumpta, pueros blanditiis allectos devorarent. Horat. lib. de Arte Poëtica: 'Neu pransæ Lamiæ puerum vivum extrahat alvo.'

Porro sorores Psyches Lamiæ dicuntur, quasi, veluti Lamiæ, ipsi vorandæ inhiarent. Verti 'Striges,' quo nomine easdem infra appellat.

⁶ *Familiam nostram*] Non famulitum, sed stirpem.

solatio plaudebat,^a et futuri pignoris gloria¹ gestiebat, et materni nominis dignitate gaudebat. Crescentes dies et menses exeuntes⁴ anxia numerat, et sarcinæ nesciæ rudimenta^a miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum⁵ locupletis uteri. Sed jam pestes illæ teterrimæque⁶ Furiae anhelantes vipereum virus, et festinantes impia celeritate navigabant. Tunc sic iterum⁷ momentarius maritus^o suam Psychen admonet: Dies ultima,⁸ et casus extremus, et⁹ sexus infestus, et sanguis inimicus jam sumsit arma, et castra commovit,¹ et aciem direxit, et classicum personavit. Jam mucrone dstricto^a jugulum tuum nefariæ tuæ sorores petunt. Heu quantis urgemur³ cladibus, Psyche dulcissima! Tui nostrique⁴ miserere: religiosaque continentia

mine divinæ protis, ac mirifice gaudebat honore venturi infantis, et letabatur gloria materni nominis. Computat sollicite dies procedentes, et menses elabentes: et admiratur initia prægnationis sibi ignota, tantum augmentum sæcundi uteri fieri ex parvo puncto. Sed jam illa pestifera mulieres ac nequissimæ Furie navigabant spirantes venenum viperinum, et properantes sacrilega festinatione. Tunc ille confuz brevis conversationis commonefacit Psychen suam his verbis: Adest dies extremus, et ultima calamitas, et sexus tibi infensus, et inimica cognatio jam se armavit, jam processit, et instruxit aciem, et dedit signum tuba. Jam tuæ scelestæ sorores adoriuntur fauces tuas nudato gladio. Eheu quanta nobis instat perniciēs, Psyche dulcissima! Misereat te mei, tuique, et exsolce a

Scriv. *latata*. Oud.—2 Et d. s. a. p. Desiderantur hæc in Ed. Pric. Solatio abest a Regio, Fux. Id.—3 Ms. D'Orvill. *gloriam*. Vide ad lib. III. pag. 55. 'Aditum gestientes.' Id.—4 B. *existentes*. Puteanus. Inapte: *phloivas* intelligit ac finientes. Sic 'dies,' 'annus,' 'ætas exit' apud alios. Abest copula a Pith. Oud.—5 B. M. *incrementum*. Puteanus. Item Reg. Fux. Pithæan. Guelf. pr. Oxon. in quo et Guelf. sec. *locupleti*. Palat. *ventris*. Guelf. sec. *ventri*. Oud.—6 B. M. *teterrimæque*. Putean.—7 Palat. *istum*. Oud.—8 *Ultimus*. Manuscr. *ultima*. Sciopp. in *Symbola*. Flor. *ultima*. Elmenb. Adde Reg. Fux. Guelf. pr. Oxon. Pal. D'Orv. et Edd. Wow. Pric. quas sum secutus. Vide lib. VII. pag. 133. 'Altera die.' Oud.—9 Et exulat a Fux. et Guelferb. pr. Id.—1 Pal. *commovet*. Male. Id.—2 Sic edidi cum Oxon. Palat. Guelf. pr. Edd. Vicent. Ber. Junt. pr. Vulgo, *distr.* ut passim. Revolve pag. 45. lib. III. Tuæ non est in Guelf. sec. nisi in margine. Id.—3 Fux. *urgemur*, veteri scriptura, ut 'unguo,' 'tingno,' quorum et alia similla in optimis membranis et Pand. Flor. Roald. Bene. Et sic Guelf. pr. Adi ad lib. IV. pag. 70. Dein *cladibus*, in marg. 'Al. cladibus,' Guelf. pr. Oud.—

NOTE

^a *Nesciæ* [*Nescia*] rudimenta] Nescita, occulta, passiva significatioue. Infra: 'inscio quodam tramite,' id est, ignoto.

^o *Momentarius maritus*] Qui momento veniebat, momento avolabat ex amplexu conjugis.

^p *Dies ultima*, &c.] Supple, adest.

domum, maritum, teque,⁵ et istum parvulum nostrum imminentis ruinæ infortunio libera. Nec illas scelestas⁶ foeminas, quas tibi post internecinum⁷ odium, et calcata⁸ sanguinis foedera, sorores appellare non licet, vel videas, vel audias;⁹ cum in morem¹ [97] Sirenum^q scopulo prominentes funestis vocibus² saxa personabunt. Suscipit Psyche, singultu lacrymoso sermonem incertans:³ Jamdudum, quod sciam,⁴ fidei atque parciloquii mei perpendisti documenta: nec eo secius approbabitur tibi nunc etiam firmitas⁵ animi mei. Tu modo Zephyro nostro rursum præcipe, fungatur obsequio, et, in vicem⁶ denegatæ sacrosanctæ imaginis tuæ, redde saltem conspectum⁷ sororum, per istos cinnameos et undique pendulos crines tuos,⁸ per teneras et

calamitate casus impendentis domum, virum tuum, te ipsam, istumque infantulum inviolabili silentio: neque vel aspicias, vel auscultes illas nefarias mulieres (quas non est tibi fas vocare germanas post mortiferum odium, quo te prosequuntur, et post subterhabita jura cognationis,) quando, extantes a scopulo instar Sirenum, perculent has rupes suis exiliabilibus clamoribus. Psyche respondet intersecando verba singultu flebili: Jam pridem, quantum arbitrator, spectata tibi sunt argumenta meæ fidei atque tacturnitatis: et nihilominus dabitur tibi etiam nunc a me testimonium meæ constantiæ. Tu tantum impera iterum nostro Zephyro, ut faciat suum officium; et loco tuæ divinæ formæ, quam me celas, concede saltem ut iterum videam meas sorores, oro te per istos tuos capillos ambrosios.

~~~~~

4 T. meique Reg. Id.—5 D'Orvill. Fax. maritumque, t. Id.—6 Reg. scelestas f. Gueff. bini, scelestes f. Id.—7 Veteres excusi internecivum. Beroaldus primus emendavit internecivum. Internecivum odium, ut internecivum testamentum: de quo Festus, et Isidorus Origin. lib. v. Colvius. Internecivum. Prius in Ald. Roald. Internecivum. Alii, internecivum. Rom. internecivum. Elmenhoratius.—8 Oxon. calcati. Gueff. pr. calcatis. Oud.—9 Vel audias exulant ab Ed. Junt. post. Id. 1 More. Bert in more. Flor. in morem. Recte. Elm.—2 Palat. voc. fun. Oud.—3 Aldus, insertans. Male. Elmenh.—4 Quod sciam. Palatin. Guefferb. pr. consciam. Gueff. sec. conscia. Oud.—5 Oxon. a m. pr. nec etiam. Pith. nunc infirmitas. Id.—6 Pith. in vincit. Id.—7 Bert. complexum. Elmenh. At sequitur mox, 'Germani complexus indulge fructum.' Salutem Pith. Salutem redde Gueff. pr. In Par. salutem r. conspectu.

NOTÆ

^q In m. Sirenum] Ovid. lib. III. de Arte Amandi: 'Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora Quaslibet admissas detinere rates.' Hæ filiæ fuerunt Acheloi fluvii et Terpelchore: quanquam alii Melpomenen, alii Steropen, alii Calliopen Sirenum matrem faciunt. Plura vide apud

Mythologos, LII. Gyraldum, Syntagmate 5. Natalem Comitem, lib. VII. cap. 13. et alios.

³ Incertans] Infringens, et incertum reddens; quod fit, dum singultibus verba intersecantur.

⁸ Per istos cinnameos et undique pendulos crines tuos] Quos Psyche hoc

teretes⁸ et meis similes genas, per pectus, nescio quo calore, fervidum.⁹ Sic in hoc saltem¹ parvulo¹ cognoscam faciem tuam, supplicis anxie piis precibus erogatus germani complexus indulge fructum, et tibi devotæ caræque² Psyche animam gaudio recrea. Nec quicquam amplius in tuo vultu requiro. Jam nil officiunt³ mihi nec ipsæ nocturnæ tenebræ. Teneo te, meum lumen. His verbis et amplexibus mollibus⁴ decantatus maritus, lacrymasque ejus⁵ suis crinibus detergens, facturum sponpondit: et prævertit statim

vires dependentes ex omnibus partibus, per malas tuas delicatas, et rotundulas, ac similes mearum, per pectus tuum æstuans nescio quo ardore. Ita agnoscam vultum tuum saltem in hoc infante, exoratus piis precibus mei supplicantis et sollicitæ concede mihi voluptatem amplectendi meas sorores, et reflecte hilaritate mentem Psyche tibi addictæ et dilectæ. Et nihil jam inquiri ulterius de tua facie. Jam ipsa etiam obscuritas noctis nullatenus mihi obstat. Complector te, mea lux. Maritus devinctus ejusmodi verbis, et teneris amplexibus, et abstergens capillis suis ejus fletus, promittit se facturum quod rogaverat, et confestim prævenit discessione sua

~~~~~

Oud.—8 Repetit præpositionem non male D'Orv. *per ten. per teretes*. Oxon. *teretis*. Guelf. sec. Edd. Ber. Junt. pr. Ald. Bas. pr. *teretis*. Tum Palat. *teretes mei a*. At Oxon. *et meis similes genas*. Quod recipiendum videtur. Genas non erant similes Psyche, sed ejus genas. Id.—9 Vitiosissime in Oxon. *pparatus n. quos calorem f. supraacr. p. partus*. Guelf. sec. *perspectus*. Id.—1 Bas. 1. *faciem*: unde fortean legi posse videatur *face*. Colvinus. *Face*. Flor. et Rom. *saltem*. Elmenh.—2 *Dicaturque*. Ms. Fulv. *caræque*. Wowerius. Sciopp. in Symbola.—3 Fax. *obiciunt*. Guelf. pr. a m. pr. *supra efficiunt*. Oud.—4 Palat. *melitis*. Wow. Elmenh. Non *mollitis*, ut est in nota Pricæi, *melitis* cum Wow. edentis, sed improbantis e Virgiliano lib. viii. 388. 'Cunctantem amplexu molli fovet,' non 'tenet.' Ita medici molles manus dicuntur in tangendo. Consule J. F. Gronov. Observ. lib. ii. cap. 1. *Melitis* tamen e Pithæano correxit Salmas. Oud.—5 Abest τὸ ejus a Bertin.

NOTE

dicens conrectabat. Nam, ut supra dictum, 'maritus ille præter oculos et manibus et auribus sentiebatur.' 'Cinnamæ crines' sunt suave olentes: est enim cinnamum seu cinnamomum frutex, cujus cortex jucundi odoris non infimum locum tenet inter aromata. Hujus considerationem vide apud Plin. lib. xii. cap. 19. 'cinnamæos' ambrosios verti, non tam respiciens ad ipsam vocem, quam ad mentem Auctoris.

¹ *Sic in hoc saltem parvulo, &c.*] Solennis obtestantis particula 'sic.' Vertumnus sub anu latens Pomonæ apud Ovid. Metamorphos. lib. xiv. 'Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat Poma, nec exerit rapidi florentia venti.' Horat. 'Sic te Diva potens Cypri, Sic fratres Helenæ, lucida sidera,' &c. *In hoc parvulo*] Quem utero gestabat, patri similem futurum.

lumen nascentis diei. Jugum sororium ^a consponsæ factionis, ^b ne ^c parentibus quidem visis, recta de navibus scopulum petunt illum, præcipiti cum velocitate: ^d nec venti ferentis ^e oppertæ præsentiam, licentiosa cum temeritate prosiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamvis invitus, susceptas eas gremio spirantis auræ, solo reddidit. At illæ incontatæ ^f statim conferto ^g vestigio domum penetrant, complexæque ^h suam prædam, ⁱ sorores nomine mentientes, thesaurumque penitus abditæ fraudis ^j vultu læto tegentes, ^k sic adulant: Psyche, non ita ut pri-

lucem diei orientis. Ambæ sorores, quæ simul conspiraverant, ne visitatis quidem parentibus suis, conferunt se præcipiti festinatione e navibus recta ad rupem illam; neque expectata præsentia Zephyri vehentis, desiliunt in præceps cum liberiore confidentia. At Zephyrus, non oblitus mandatum sui Regis, detulit eas ad terram, exceptas, quamvis ingratis, complexu sui status. At illæ aboque mora intrant e vestigio in aedes gradu celeri, et invadentes suam prædam, simulantes verbis se esse sorores, et celantes hilari facie penum fallaciarum intime absconditerum, sic flecte ablandiantur: Psyche, non es amplius parva quemadmodum olim, sed ipsa jam es

Pro dici male Toll. in marg. 'F. Dei.' Id.—6 Nac. Plerique, ne. Colv. Bene. Alterum nec male, licet nonnulli præbeant Mss. ipse substituit Colvins, sequentibus prave Vnlc. Elmenh. Scriv. Oud.—7 Oxon. et Pal. p. animi velocitate: unde Cl. Wasse conjectit, pr. nimis vel. Cur non nimium? Sed passim animi seu ai et cum seu cū solent permutari. Vide ad pag. 90. Id.—8 In Palat. Guelf. sec. ferentis. Id.—9 Forte rectius, incontanter. Supra lib. iiii. 'Magistratibus te incontanter objiciam.' Lib. etiam ix. 'Tunc unus e tribus fratribus incontanter et paulo liberius respondit.' Colo. Ego vulgatum retineo, ut apud Petronium, 'indelectatus:'. 'At ille non indelectatus nequitie meæ.' Brant.—1 Vulgo, confecto. Vulcan. conserto. Male. Lib. viii. 'Conferto gradu se penetrant.' Elmenh.—2 Pal. Guelf. sec. complexoque. Par. Guelf. pr. domum suam. Fux. Pal. præd. suam. Oud.—3 Testantes. Tam certum bene me emaculare, quam meridie lucere, tectantes: quomodo ipsemet locutus alibi Apuleius, 'Vultu tamen,' inquit, 'gaudium tegit.' Sic et lib. x. 'Fidel,' ait, 'supprimens faciem, prætendens imaginem, blandiascule respondit.' Porro et ipso rerum usū indies experimur, et a Cic. libro primo Epist. 9. docemur, fronte ac vultu simulationem facile sustineri. Virg. iv. Æneid. 'Consilium vultu tegit, ac spem fronte sere-

NOTE

^a *Jugum sororium*] Ut '*jugum boum*' dicitur, pro pari boum simul conjugatorum, ita hic '*jugum sororium*' pro duabus sororibus, malitiæ vinculo fraudumque fœdere inter se sociatis.

^b *Consponsæ factionis*] Conjuratæ. Festus: 'Conspensor, conjurator.'

Metaphora ducta a pacto jugali. Idem Festus: 'Conspensos antiqui dicebant mutua fide colligatos.'

^c *Suam prædam*] Sororem Psychen, cui inhiabant, veluti prædæ latrones solent.

^d *Thesaurumque abditæ fraudis*] Sic 'thesaurus mali.' Et in versu Græc.

dem paryula,⁴ et [98] ipsa jam mater es.* Quantum putas boni nobis geris in ista perula?⁵ Quantis gaudiis totam domum nostram⁶ hilarabis? O nos⁷ beatas, quas infantis aurei⁸ nutrimenta lætabunt! Qui,⁹ si parentum, ut oportet, pulchritudini responderit, prorsus¹ Cupido nascetur. Sic affectione simulata, paulatim sororis invadunt animum. Statimque eas lassitudine viæ sedilibus refotas, et balnearum vaporosis fontibus curatas, pulcherrimo triclinio,^b

mater. Quantum boni existimas te nobis portare in isto sacculo? Quanta lætitia afficiet omnem nostram familiam? O nos felices, quas nutritus pretiosi istius pueri exhilarabit! qui, si æquaverit formam parentum suorum, ut par est, prodibit merus Cupido. Sic mentita amorem, occupant sensum mentem suæ sororis. Easque illico refectas sellis ex fatigatione itineris, et lotas aquis tepidis balnearum,

~~~~~

nat.' Iterum dicto libro: 'Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.' Atqui hypocrisim istam scitissime a Sallustio depictam non negabis in Conjurat. 'Aliud clausum in pectore, aliud promptum in lingua habere;' et paulo post: 'Magisque vultum, quam ingenium bonum habere.' Stewech. *Tegentes*. Stewechius, *tectantes*, ridiculosissime. *Elmenh.* Alii *testantes*: unde Stewechius, *tectantes*. Brant.—In errorem scripturæ, non sensus incidit Stewechius per Edd. Beroald. et Bas. pr. in quibus illud *testantes*. *Miss.* et Edd. ceteræ, ut debent, *tegentes*. *Ond.*—4 Grut. *pupula*. *Elmenh.*—5 Bas. 1. *paris in ista parvula*: unde conjectura doctissimi Lipsii, *geris in ista parvula*, vel *arcula*. Colvius. *Perula*. Ita omnes Mæstl. et editi, quod Lipsius perpetuam innovat in *arcula*. Vide Notas ad Arnobium lib. III. fol. 70. *Elmenh.*—6 *Nostram* abest Edd. Ber. Colin. Bas. pr. *Ond.*—7 Abest nos ab Oxon. *Duos* Pith. *Id.*—8 Veteres editi, in *tantis aureis*. Infans aureus, id est, pulcher. *Χρυσῇ Ἀφροδίτῃ* apud Mimnermum, et alios. *Colv.* In *tantis aureis*. *Fax*. *infantis aurei*. Insanum bene! Infantem aureum dixit pro pulchro, imitatione Græcorum, apud quos omnia τὰ καλὰ sunt *χρυσεία*; ut *χρυσία Ἀφροδίτη* Lyricis, et 'aurea mediocritas' Horatio. Notatum ab aliis; sed memini me legere apud Synesium quiddam *περὶ τῶν τάλαν χρυσίων*, quod male acceptum est ab ejus interprete. Locum apposuissem, si ejus libri nunc esset copia, qui mihi est interceptus, dolo dicam, an culpa sodalis mei? *Roid.*—9 *Quid*. *Par. Quod*. *Ond.* Edidit Oudendorpius *Quid*, per errorem scribendi, ut videtur: nam nullam facit mentionem τοῦ *Qui*, quod exhibent Edd. quas consulimus. Nihilominus istud *Quid* iterat, ut vides, Oudendorpius in VV. LL.—1 Edd. Colin. Bas. pr. *protinus*. Colvius. Item Ber. pervulgari errore, ut lib. v. pag. 109. qui irrepsit et in Arnob. lib. I. pag. 9. 'Pax nulla in teris, nulla protinus vilis aut abundantia rerum fuit.' Sensus

NOTÆ

co : *Θησαυρὸς ἐστὶ τῶν κακῶν κακῇ γυνή.*
'Thesaurus est malorum mala mulier.'

* *Et ipsa jam mater es*] Latiori etiam acceptione 'mater' dicitur, quæ nondum quidem peperit, sed gravida est, ut hic.

^a *In ista perula*] In utero, quem simul cum dicto demonstrant.

^b *Triclinio*] Triclinium est cœnaculum, a tribus lectis discumbentium dictum. *Κλῶν* enim Græcis lectus est.

mirisque illis et beatis edulibus atque tucetis^c oblectat. Jubet^a citharam loqui, psallitur: tibus agere,^{3d} sonatur: choro canere,^e cantatur. Quæ nullo præsentē cuncta dulcissimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tamen scelestarum sceminarum⁴ nequitia^f vel ipsa^g mellita cantus dulcedine mollita conquievit: sed, ad destinatam fraudium pedicam sermones conserentes,⁶ dissimulanter oc-

excipit magnifico triclino, et illis ferculis atque tucetis admirandis ac lautissimis. Imperat personari cithara, personatur; jubet cani tibus, canitur: concentum fieri, cantatur. Quæ omnia, tametsi nemo videretur, delectabant mentes auditorum suavissimis modulationibus. Neque tamen malitia nefariorum lamiarum cessavit, delinila vel ipsa mellea suavitate concentus: sed ipsæ, deflectentes orationem ad compactos laqueos fallaciarum, fide incipiunt interrogare eam, cujusmodi esset ejus ma-

~~~~~

postulat prorsus. Ond.—2 Ed. Junt. pr. *Jube*. Id.—3 Ambigo, an *tibus agere* addere dicamus. Posset legi: *tibus jugere*. Festus, 'Milvina tuba.' Solinus cap. 11. *Wov. Αδλεῖν*. Scaliger ad Manilium emendat p. 428. *tibus jugere*. Bene. Nam respicit ad milvinas tibus, de quibus Solinus cap. 11. pag. 80. Festus in 'Jugere.' *Elmenh.*—4 Bertin. *strigarum*. Correxī (in Susp. Lect. i. 10.) *strigarum*, id est, veneficarum. Glossæ: 'Striga, γυρή φαρμάκ.' Vulgus Italorum *stregas* vocant. *Sciopp. in Symbola*. Bert. *strigarum*, recte. *Elmenh.*—5 Palat. Oxon. illa. Ond.—6 *Conferentes*. Bertin. *cons.* Recte. Nam 'sermo' a, serendo, dictus. Sed et *conferre* hic locum habet, atque adeo præ altero placet. *Sciopp. in Symb.* Bert. *cons.* *Elmenh.*—

NOTÆ

^c *Tucetis*] Vide Not. lib. ii. p. 43.

^d *Tibus agere*] Scaliger ad Manil. reponit in hoc loco, *tibus jugere*, de milvinis tibus intelligens. Milvinæ autem tibus Solino cap. 11. sunt 'tibus, quæ in accentus exeunt acutissimos.' Porro Festo: 'Jugere milvi dicuntur, cum vocem emittunt.' At non a voce milviorum dictas fuisse illas milvinas tibus crediderim: sed potius quod ex milviorum tibus, hoc est, crurum ossibus, factæ primum fuerint tibus illæ acutæ et tenues. Nihil ergo *jugere* pertinet ad tibus. Si sollicitandus sit hic locus, aliud querendum existimo.

^e *Choro canere*] Isidor. Origin. lib. vi. cap. 18. 'Cum unus canit, Græce, *μονόδια*, Latine sicinium dicitur: cum vero duo canunt, bicinium

appellatur: cum multi, chorus.'

^f *Scelestarum fam.* [*strigarum*] *nequitia*] Lectio hæc est Bertin. Codicis; alii habent *scelestarum faminarum*. Quæ hic 'strigæ' Apuleio, ceteris 'striges,' ex Ovidio lib. vi. Pastorum: 'Sunt avidæ volucres; non quæ Phineia mensis Guttura fraudabant: sed genus inde trahunt. Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinæ, Canities pennis, ungulibus hamus inest; Nocte volant, puerosque petunt nutricia egentes, Et vitiant cunis corpora rapta suis. Carpere dicuntur lactantia viscera rostris: Et plenum potō sanguine guttur habent. Est illis Strigibus nomen: sed nominis hujus Causa, quod horrenda stridere nocte solent.' Est quoque in maledictis habitum

ciant sciscitari, qualis ei maritus, et unde natalium sectacula proveniret.⁷ Tunc illa, simplicitate nimia pristini sermonis^h oblita, novum commentum instruit; atque⁸ maritum suum de provincia proxima,⁹ magnis pecuniis negotiantem, jam medium cursum ætatis agere, interspersumⁱ rara canitie. Nec in sermone isto tantillum morata, rursum opiparis^a muneribus eas onustas, ventoso vehiculo, reddidit. Sed, dum Zephyri tranquillo spiritu sublimatæ

ritus, et a quibus parentibus duceret originem. Tum illa præ nimia simplicitate immemor eorum, quæ prius dixerat, comminiscitur novum mendacium: et dicit suum maritum esse ex vicina regione, exercentem maximum commercium, constitutum in ætate media, tunc primum canescentem. Neque insistens ullo modo huic orationi, tradidit eas vehiculo venti, oneratas iterum lautis donis. Verum ea sur-

~~~~~

7 Insolens locutio. Rom. Ber. Ven. *noctaliū sectacula*. Bas. *noctaliū spectacula*. Caligo hic mihi, quam discutere tento, legens: *natalium notacula provenirent*. Noctacula natalium, id est, signa et indicia, quibus natales probeantur. Minutius Octavio: 'Sic nos denique non notaculo corporis, ut putatis; sed innocentie ac modestie signo facile dignoscimus.' Celo. Non magis me his expedit, quam qui ante me. Acri iudicio et suavisissimi ingenii adolescens, Simon Ulricus Pistoris auspicabatur: *unde natalium sectaculo proveniret*, id est, unde deduceret natalium seriem; ut scilicet *sectaculum* derivetur a, sequendo. Ingeniose prorsus. Ego nihil possum. Somnians tantum harricabar: *natalium signacula proveniret*. Quod meminissem canere Prudentium Apotheos. contra Unionitas: 'Quin potius sectare Dei signacula, in ipso Fonte vetustatis.' Sed istud sane proprie est dimicare in tenebris. Grut. l. viii. Susp. c. 6. Non capio illa *natalium sectacula*. Certe verius legerim: *et unde natalium, secta cuja proveniret*. Wow. Ms. *unde natalium sectacula provenirent*, et infra monstruoso. Sciopp. in Symb. N. *secta cuja proveniret*. Flor. n. *sectacula proveniret*. Pal. *noctaliū s. p.* Rom. et Venet. *notaliū s. c. p.* Colvius, *natalium notacula p.* Gruterus, n. *signaculo p.* Wower. *et unde natalium s. c. proveniret*. Latet ulcus, quod peritioribus medicis delego. Elmenh.—8 Vitiose in Ed. Pric. atque. Guelf. sec. et idque. Ond.—9 Edd. Ber. Collin. Bas. pr. maxima, solenni confusione. Vide me ad Cæs. lib. iii. B. G. c. 39. et ad Sueton. Id.—1 Ms. D'Orv. *interspersum*. Tum typographi errore caru can. pro rara in Ed. Vulc. sec. *Inspersum* Pith. Id.—2 Ed. Bas. pr. cum

NOTÆ

hoc nomen, et dicitur de veneficiis mulieribus.

^a Unde natalium sectacula prov. [provenirent] Hæc est lectio Florentini codicis, et Beroaldi, nisi quod provenirent malui, cum Pricæi editione, quam proveniret, ut sectacula sit pluralis numeri. Colvius legebat natalium notacula, Wower. et Pontanus natalium, secta cuja, argutus sane

quam verius. Satis clara est exposita lectio. Natalium sectacula sunt series et stemmata generis, et unde natalium sectacula provenirent est, unde generis seriem duceret.

^h Pristini sermonis] Quo dixerat maritum suum esse 'juvenem quendam et speciosum, commodum lanoso barbitio genas inumbrantem.'

domum redeunt,³ sic secum altercantur.⁴ Quid, soror, dicimus de tam monstruoso⁵ fatuæ illius mendacio? Tunc adolescens, modo florenti lanugine barbam instruens, nunc ætate media, candenti⁶ canitie lucidus. Quis ille, quem temporis modici spatium repentina senecta reformavit?⁷ Nil aliud reperiēs, [99] mi soror, quam vel mendacium⁸ istam pessimam foeminam confingere, vel formam mariti sui nescire. Quorum utrum verum est,⁹ opibus istis quam primum exterminanda est. Quod si viri¹ sui faciem ignorat, Deo profecto² denupsit; et Deum nobis prægnatione ista gerit. Certe si divini puelli, quod absit, hæc mater audierit,³ statim me laqueo nexili⁴ suspendam. Ergo interim ad parentes nostros redeamus, et exordio sermonis hujus⁵ quam concolores fallacias attexamus. Sic inflam-

sum lata placida aura Zephyri, dum revertuntur domum, sic disierunt inter se: Quid dicimus, o germana, de mendacio tam prodigioso illius stolidi? Tunc, cum primum vidimus ipsam, juvenis erat maritus ejus, incipiens tantum vestiri florida lanugine: hodie est media ætatis, interlucens canis albertibus. Qualis ille potest esse, quem breve intervallum temporis mutavit subito in senem? Nihil aliud invenies, germana mea, quam vel hanc mulierem nequissimam comminisci mendacium, vel ignorare faciem conjugis sui. Quorum utrumlibet sit, deficienda quantocunq; ex illis divitiis. Quod si non novit formam sui mariti, certe nupta est Deo, et nunc gestat nobis Deum in utero. Profecto, si hæc fuerit parens divini infantis, (quod Dii avertant) suspendam me illico recte alligata. Interea igitur revertamur ad nostros parentes, et concinnemus dolos quam maxime congruentes initio hujus

opip. D'Orv. opimaria. Id.—3 Ms. Par. requierunt. Guelf. pr. redemit. Id.—4 Altercantes. Veteres editi, altricantes: de quo notatum quid forsitan infra l. x. Colo. Pal. altercantur. Wowerius. Rom. altricantes. Male. Elmenhorstius. B. M. altercantur. Putean.—5 Al. monstruo. Elmenh.—6 Candenti excidit e Cod. D'Orv. Oud.—7 Oxon. qui, &c. formavit. In Fux. spatii. Guelf. pr. senectute formavit. Id.—8 Placet Manuscripti lectio, mendacio. Nimirum formam mariti confingit mendacio. Sciopp. in Symb.—9 Mire mihi placuit olim (l. ii. Susp. Ep. 10.) doctissimi Rittershusii lectio: Quorum utrum utrum est, id est, utrumcunque, quomocumque sit. Sed jam non videtur necessaria immutatio. Cic. 'Utrum eorum accidisset, verum oraculum falsisset.' Livius: 'Feciales decreverunt, utrum eorum fecisset, recte facturum.' Plura apud bonos auctores passim occurrunt. Sciopp. in Symb. Rittershusii conjectura placet quoque Pricæo et Wasæo. Nec male. Vide ad p. 108. 'Solutum nnde unde petendum.' In Pith. utrum cerumq; sine rē est. Oxon. utrumque cerum. Ab Ed. Bas. pr. abest cerum. Oud.—1 Bertin. e glossa mariti. D'Orv. f. v. suo f. ignorati. Id.—2 Ed. Vicent. profecto. Fux. prof. Deo. Dein illa Pith. Id.—3 Erit. Ms. quidam: aderit. Alius, adierit. Recte igitur ego olim in Suspectis (l. i. Ep. 10.) legi, audierit: id est, dicetur. Sciopp. in Symb. Inapte Emendatores hanc interpolaverunt lectionem in erit. Vide indicem. Elmenh.—4 Guelf. sec. nexilii. Palat. exilii. Oud.—

matae,⁶ parentibus fastidienter appellatis, et nocte turbatis vigiliis perditæ,⁷ matutino⁸ scopulum pervolant: et inde soliti⁹ venti præsidio vehementer¹ devolant; lacrymisque pressura palpebrarum coactis, hoc astu¹ puellam appellant: Tu quidem² felix, et ipsa tanti mali ignorantia beata,² sedes incuriosa periculi tui: nos autem, quæ pervigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis misere³ cruciamur. Pro vero namque comperimus, nec te, sociæ scilicet⁴ doloris casusque tui, celare possumus, immanem colubrum,⁵ multinodis⁶ voluminibus serpentem, veneno noxio colla sanguinantem,⁷ hiantemque ingluvie profunda,⁸ tecum

colloqui. Ita accensæ, et parentibus salutatis tantum obiter, excitatæ insomnia quibus turbatæ fuerant noctu, mane facto currunt ad rupem, atque illinc celeriter descendunt ope consueti Venti: lacrymisque vi expressis terendo oculos, hac arte alloquuntur puellam: Tu quidem fortunata, et felix ipsa ignoratone tanti mali, manes hic nullatenus sollicita de discrimine, in quo versaris; nos vero, quæ invigilamus rebus tuis sollicitudine insonni, vehementer angimur tuis calamitatibus. Cognovimus enim pro certo, et, utpote participes tui mali et infortunii, non possumus tibi dissimulare, monstrorum draconem, sinuantem terga in spiras multorum nodorum, cui cervicem rubent veneno letali, et os patet alto hiatus, concubere tecum clanculum sin-

~~~~~

5 D'Orv. ejus. Id.—6 Guelf. pr. Oxon. *inflammatis*. Id.—7 Scribendum forte, *percitæ*. Et ita quoque Lipsio visum. *Colo. Percitæ*. Flor. Rom. et Aldus, *perditæ*. Elmenh.—8 Par. *matutinis*, ascribente Cl. Wasseo, 'sc. horis.' Plin. lib. x. 'Vel matutinae.' Sed consule notata ad p. 94. 'rariissimo.' Oud.—9 Palat. *solito*. Recte. Elmenh.—1 *Hoc astu* deest in Guelf. pr. a m. pr. *Hoc haustu* Pal. Guelf. sec. Oxon. a m. pr. Oud.—2 Edd. Ber. Bas. pr. *quidam*. Id.—3 Ed. Vicent. *miseræ*. Id.—4 Male a D'Orvill. abest rō acit-
cet. Vide ad lib. III. pag. 61. Id.—5 Venet. Rom. Ald. *colubram*. Notatur a Grammaticis. *Colo*. Ald. et Rom. *colubram*. Vide Nonium c. 3. ubi exempla generis masculini et feminini affert Isidorus Orig. 12. cap. 4. in neutro genere posuit. Elmenh.—6 *Multis modis*. Fux. *multimodis*: quod probō. Roald. *Multinodis*. Vide Gruteri Susp. lib. IV. cap. 7. Elmenh.—7 *Saginantem*. Sic lego ex Bertin. et Fulv. Virgil. 'Et sibila colla tumentem.' Sciopp. in *Symb. et*

NOTÆ

¹ *Vehementer*] Quid si legas, *vehementis*?

² *Tu quidem felix, et ipsa tanti mali ignorantia beata*] Seneca in *Thyeste*, Act. IV. 'In malis unum hoc tuis Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.'

¹ *Colla sanguinantem*] Virgil. *Æneid*. II. de anguibz a Tenedo tranquilla per alta venientibus: 'Pectora quo-

rum inter finctus arrecta, jubæque Sanguinem exasperant undas.'

⁸ *Hiantemque ingluvie profunda*] 'Ingluvies,' ab, inglutendo, spatium est gulæ, sive œsophagi. Virgil. lib. III. Georgic. de angue similiter 'ingluviem' dixit: 'Piscibus atram Improbus ingluviem ranisque loquacibus implet.'

noctibus latenter^a acquiescere. Nunc recordare sortis Pythicæ,^a quæ te trucidis⁹ bestię nuptiis destinatam esse clamavit. Et multi coloni, quique circumsecus venantur,¹ et accolæ plurimi viderunt² eum vespera redeuntem e pastu, proximique fluminis vadis innatantem. Nec diu blandis alimoniarum obsequiis te saginaturum³ omnes affirmant: sed, cum primum prægnationem istam⁴ plenus maturaverit uterus, opimior fructu præditam devoraturum. At hic⁵ jam tua est existimatio, utrum sororibus [100] pro tua cara salute sollicitis assentiri velis, et declinata morte nobiscum secuta periculi vivere, an sævissimæ bestię sepeliri visceribus. Quod si te ruris hujus vocalis⁶ solitudo,^o vel clandestinæ Veneris foetidi periculosique concubitus, et venenati serpentis amplexus delectant; certe piæ⁷ sorores

gulis noctibus. Revoca jam tibi in mentem oraculum Apollinis, quod pronuntiavit te esse addictam connubio ferocissimæ belluæ. Et plurimi agricolæ, et qui venantur huc illuc circa hunc locum, et permulti vicini aspeperant ipsum redeuntem e pabulo, et nantem in aqua vicini amnis: et cuncti asseverant te non diu pinguefactum iri ab ipso suaribus et officiosis epulis, sed ipsum deglutiturum te prægnantem pinguiore factu, statim atque pleno jam ventre partitudo tibi appetet. At tuum est nunc videre, an velis credere sororibus tuis, anxius pro cara tua vita, et evitata nece vitam degere nobiscum tuta a periculo; an vero contumulari ventre belluæ crudelissimæ. Quod si solitudo hujus villæ personans vocibus, aut coitus putidi et exitiabiles secreta Veneris, et complexus anguis virosi tibi placent: nos saltem, quæ sorores

Susp. 1. 10.—8 Guelf. pr. lactenter. Oud.—9 Flor. pertrucidis. Elmenh.—1 D'Orv. Cod. venerantur. Oud.—2 Videre. Flor. viderunt. Elmenh.—3 Saginari. Fux. saginaturum. Roaldus. Malo cum Pal. saginaturum. Wow. Manusc. saginaturum. Unde Fulvius conjecit, saginatum iri [quod etiam Salmasius margini ascripsit, quasi e Pithæano]. Ego non credo; sed scio legendum, saginaturum, scilicet colubrum illum. Nam mox sequitur 'devoraturum.' Sciopp. in Symb. Flor. saginaturum. Elmenh. Bène eam lectionem receperant viri docti; quam confirmant Reg. Oxon. Par. Guelf. D'Orvill. in quo etiam saginaturum. In Edd. prioribus est saginari. Ber. saginati. In Palat. inepte se s. Oud.—4 Pr. tuam. Fux. p. istam. Roald.—5 Fux. Ad hoc. Roaldus. Bertin. Ad hoc, id est, præterea, verbum historicum. Infra pag. 174. Sciopp. in Symb. et Susp. 1. 10. Ad hoc. Al. At hæc. Elmenh.—6 Pith. vocabulis. Oud.—7 Fux. piæ. Roaldus. Pie. F. piæ. Brant. Male scilicet piæ ediderant Colv. Vulc. Merc. Wow. ut pro more est in Mss. multis, sed

NOTE

^a *Sortis Pythicæ*] Oraculi Apollinis. 'Pythius' unum est ex Apollinis nominibus, ipsi attributum ob interfectum serpentem Pythonem. Et Pythia dicta est Sacerdos Apolli-

nis, quæ oracula ex tripode pronuntiabat; et Pythia ludi in ejus honorem.

^o *Vocalis solitudo*] Quæ vocibus incorporeis resonabat.

nostrum⁸ fecerimus. Tunc Psyche misella, utpote simplex, et animi tenella,⁹ rapitur verborum tam tristium formidine: et,⁹ extra terminum mentis suæ posita, prorsus¹ omnium mariti monitionum suarumque promissionum memoriam effudit, et in profundum calamitatis sese præcipitavit: tremensque, et exsanguis² colore lurida, tertiata³ verba semihianti⁴ voce⁵ substrepens,⁵ sic⁶ ad illas ait: Vos quidem, carissimæ sorores, ut par erat, in officio vestræ pietatis permanetis: verum⁷ et illi,⁸ qui⁹ talia vobis affirmant, non videntur,¹ mihi mendacium fingere. Nec enim unquam viri mei² vidi faciem, vel omnino cujatis sit¹ novi; sed³ tantum nocturnis subaudiens vocibus, maritum incerti status, et prorsus lucifugam tolero, bestiamque aliquam recte⁴ di-

umus amantes tui, functa fuerimus nostro officio. Tunc infelix Psyche, quippe quæ simplex erat, et molli animo, corripitur metu propter illa verba adeo funesta: et, imposita animi facia, oblita est prorsus cunctorum monitorum sui conjugis, et morum promissionum, et sese dejecit in voraginem infortunii; et trepidans ac pallida colore buxo, proferens demisse truncata verba voce attenuata, sic affatur illas: Vos quidem, dilectissima germanæ, semper entis in officio vestra caritatis, ut æquum est: sed illi quoque, qui vobis asseverant ista, non mihi videntur comminisci mendacium. Nunquam enim intuita sum vultum mei mariti, neque prorsus scio unde sit; sed sustineo conjugem incognita forma, qui fugit omnino lucem, paululum audiens tantum verba ejus noctu; et vobis jure assentior, quæ bene affirmatis

~~~~~

piæ recte in prioribus et posterioribus est Edd. Oud.—8 Nostrum officium. Tò officium dele ex Aldo et Florentino. Elmenh.—9 Et deest Mas. Reg. Fux. Pith. Guelf. pr. Oxon. D'Orv. Edd. Vicent. Ber. Bas. pr. Oud.—1 Prorsus. Oxon. Guelf. pr. quod rursus. Hinc male Pricæus maluit rursus. Id.—2 Et exa. non est in Pal. Elmenh. Neque in Guelf. sec. Prave ideo unciis inclisæ sunt voces et exa. ab eo et Scriv. Lurido Oxon. Al. livida, ut in Fux. Oud.—3 In Oxon. tertiata, Guelf. pr. ternata. Id.—4 Semianimi. Flor. semihianti. Elmenh.—5 Oxon. substrepens. Oud.—6 D'Orv. sed. Pricæus hic et alibi rō ait deleri vult pro glossa. Bene. Mox, 'Sic denique altera.' Vide ad lib. II. pag. 39. Oud.—7 Guelf. pr. resuram. Id.—8 Pith. illa. Id.—9 Ed. Bas. pr. quam. Palat. tanta. Pith. affirmat. Id.—1 Oxon. Pith. videtur. Id.—2 D'Orv. viri mei unq. Id.—3 Vel cujatis sit n. Et Pith. In Reg. cujatis sit modi novi. Prave. Vide ad lib. I. p. 4. 'Ut noritis, qui sim et cujatis.' Novis Oxon. Oud.—4 Abest rō recte a Palat. Id.—5 Marito consentio. Lernem

NOTÆ

⁹ *Animi tenella*] Supra: 'Si id tolerare pro genuina simplicitate, proque animi tui teneritudine non potes.'

⁵ *Sem.* [*Semianimi*] *voce*] Cod. Flo-

rent. habet *semihiente*, non male.

¹ *Cujatis sit*] Rectus casus antiquus, pro, cujas. Lib. I. 'Sed ut prius noritis quis sim, et cujatis,' &c.

centibus vobis merito consentio.⁵ Meque⁶ magnopere semper a suis terret aspectibus, malumque grande de vultus curiositate præminatur.⁷ Nunc,⁸ si quam salutarem opem periclitanti⁹ sorori vestræ potestis afferre, jam nunc subsistite. Ceterum incuria sequens^a prioris providentiæ beneficia corrumpit. Tunc¹ nactæ, jam^a portis patentibus, nudatum sororis animum³ facinorosæ mulieres, omissis⁴ tectæ machinæ latibulis, dstrictis⁵ gladiis fraudium, sim-

cum esse aliquam beluam. Ille enim me valde dissuadet a visione sui et præmonet ingens malum mihi impendere ex curiositate contemplandi ejus oris. Nunc, si potestis dare aliquod salubre auxilium vestræ sorori posita in periculo, nunc nunc succurrite. Namque negligentia subsequens labefactat benefacta vigilantia præcedentia. Tunc nefariæ fœminæ, inveniētes pectus sororis jam patens, foribus apertis, relictis latebris occultæ fallaciæ, occupant timidum animum mu-

~~~~~

bestiæ capita aliquot concidiase me intelliges, rem ipsam si considerabis; hoc est, Psychen conjugale præceptum hic temerasse, quanquam ille serio monuerat, graviaque interminatus erat, si unquam de forma illius vel investigare, vel prodere quicquam perniciosissimis lupulis, Sororibus suis, ipsa auderet; tum fore, ut iufans, quem utero gestabat, divinus alioquin futuras, mortalis fieret; et, vultibus mariti exploratis, eos post illa amplius non visuram. Rescribo autem præcedentia in hunc modum: *maritum incerti status* (*status al.*) *et p. l. tolero, bestiamque a. dicentibus vobis maritum consentio, me qui magnopere s. a suis terret aspectibus. Malumque grande de vultus curiositate præminatur.* Stewech. *Maritum consentio.* Secutus hic sum correctionem Beroaldi. *Vulgati, marito cons.* Unde etiam legi posse arbitror, *merito consentio.* Colvius. *Fux. maritum.* Roaldus. *Recte Bertin. merito consentio.* Sclopp. in *Symbola.* *Merito.* Sic recte Flor. *Vulcanius, maritum c. Pes-sime. Elmenh.* Dant etiam Reg. Pal. Guelf. et Oxon. ut pertineat ad 'dicentibus'; sed, cum præcesserit *maritum incerti status*, assentior ceteris, qui *merito* cum Schicklerado prætulerunt; ut jam edidit Wow. &c. *Merito* cum VV. Edd. est in D'Orv. et Pith. *Ond.*—6 Ex vitiosa Ed. Paris. lectione *Me* qui, frustra conjecit Gruter. l. viii. Susp. c. 9. *Me quidem.* Id.—7 Bas. pr. *præmiatur.* Colvius. Item Ed. Vicent. in quibus et *Dei vultus.* Forte pro *de sui vultus.* Certe sic est in Oxon. *Ond.*—8 Pith. Nam. Id.—9 Oxon. *periclitanti.* *Vestris* Guelf. sec. *vestris p. afferri* Palat. Id.—1 *Hunc.* Fux. tunc. Roaldus. Bene, conspirantibus Reg. Oxon. Pal. D'Orv. Guelf. Pith. et, ut puto, aliis; ac tacite jam edidit Wow. et seqq. Ante vulgabatur *Hunc*; nisi quod in Edd. Vicent. et Bas. pr. sit *Hunc.* *Ond.*—2 Pith. tam. Guelf. sec. j. p. *potentibus.* Id.—3 D'Orv. s. *casum.* Mx mulieres desunt Pith. Cod. Id.—4 Guelf. *obm.* Id.—5 *Diflectis* Pith. *districtis* Mas. D'Orv. Guelf. pr. a m. sec. cum Ed. Flor. *Perverse.* Ceteri Codd. et Edd. hic recte servantur *des.* Vide ad lib. iii. pag. 45. Dein perperam Edd. Junt. et Ald.

NOTÆ

* *Ceterum incuria sequens, &c.*] Sensus est: 'Alias, si mihi in posterum opem ferre negligitis, frustra invi-

gilaveritis antehac meæ salutis, et frustra me monueritis discriminis mihi impendentis.'

plicis puellæ paventes⁶ cogitationes invadunt. Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate [101] periculum quidem nullum ante oculos habere compellit: viam, quæ sola deducit iter⁷ ad salutem,⁸ diu diuque cogitatam monstrabimus⁹ tibi. Novaculam præacutam, appulsu⁹ etiam palmulæ lenientis⁹ exasperatam, tori¹ qua parte accubare² consuesti, latenter absconde: lucernamque concinne³ completam oleo, claro lumine præmicantem, subde aliquo claudentis aululæ⁴ tegmine. Om-

liercula nudatis mucronibus gladiatorum. Ac sic demum una earum incipit: Quia vinculum cognationis vetat nos ullum periculum inspicere, cum agitur de tua salute, ostendemus tibi modum, quem diutissime meditata sumus, quo uno poteris evadere incolumis. In ea parte lecti, in qua soles jacere, abde clanculum cultrum acutissimum, exaculum frictu coticula levigantis, et suppose alicui operculo olla tegentis lampadem commodæ magnitudinis, plenam oleo, præfulgentem luce micanti. Et,

~~~~~

fraudentium. Id.—6 Tractata primum Psyche a sororibus astu: tecte enim et quasi per cuniculos omnia primum explicatæ, postea, destrictis fraudum gladiis, aperte illam invaserunt. Ea propter scribo: patentes. Stewech. Prave; licet 'patentibus' jam portis nudatus sit Psychea animus, nihilominus 'pavidas' secum volvit cogitationes, quas ipsi paventi timentique recte et poetice tribuit Appuleius. Pavescens Pith. unde quidam conjecit pavesfactas. Mox Quoniam, &c. ante. Exulant hæc omnia in Pith. Oud.—7 Tò iter Palatino deest. Bert. legit: perducit. Vide Gruteri Snspic. l. viii. c. 4. et Indicem nostrum. Elmenh.—8 Reg. Fux. ostendimus. Bas. pr. monstravimus. Oud.—9 Ad pulsum. Fux. appulsu. Roaldus. Fal. Ms. oppulsu, et statim accubare. Sciopp. in Symbola.—1 Guelf. pr. torum. Oud.—2 Cubare. Fulv. et D'Orv. accubare. Bene. Supra p. 91. 'Lectum maritus accubans.' In Flor. N. 24. 'Coram, luce clarissima, accubuit.' Dein consueviisti in Palat. Fux. Guelf. sec. et D'Orv. Frustra. Id.—3 Concinnem. Ms. concinne. Sciopp. in Symb.—4 Aulæa. Emendatio hæc Beroaldi. Impressi veteres, aululæ. Colvius. Becichemus, aulæ sive aululæ. Id est, ollæ, ollulæ. Fulgentius l. iiii. Mythologiar. ubi ex hoc Nostro fabulam hanc narrat, ejusque pæne verba eadem nonnunquam exscribit, habet: 'Novaculam sub pulvinari abscondit, lucernamque modio contegit.' Idem in Add. Fux. tabula. Roaldus. Aulæa. Vitiosam hanc scripturam arguit lectionis varietas. Inde est, quod eruditi

NOTE

¹ *Viam, quæ sola deducit iter ad salutem*] 'Via' hoc distingui videtur ab 'itinerē,' quod 'via' ait, per quam fit iter; 'iter' vero ipsa viæ decursio. Lucret. lib. v. dixit, iter viæ: 'Certantes, iter infestum fecere viæ.' Hæc tamen usurpantur sæpius promiscue.

² *Appulsu etiam palmulæ lenientis*] An cotis, cujus figura palmulam re-

fert? An vero manus Pryches, quam, utpote delicatulam, palmulam vocat? De cote magis placet: sequitur enim 'exasperatam.' Cos leniens illa est, qua novacularum acies, asperiore illa cote orbiculari jam attenuata, lenitur et cœquatur.

³ *Claudentis aululæ [aulæ]* 'Aulæ' hic olla est, ut apud Plautum, in Aulularia: 'Aulam onustam auri.'

nique isto apparatu⁵ tenacissime dissimulato, postquam, sulcatus⁶ intrahens gressus, cubile solitum conscenderit,⁷ jamque porrectus, et exordio somni prementis implicitus, altum soporem flare cœperit: toro delapsa, nudoque vestigio pensilem gradum^{*} paululatim⁸ minuens, cæcæ⁹ tenebræ custodia liberata lucerna, præclari tui facinoris¹ opportunitatem de luminis² consilio mutuare: et ancipiti telo illo, audaciter prius dextera sursum elata,³ nisu⁴ quam valido noxii serpentis nodum cervicis et capitis abscede.⁵ Nec⁶ nostrum tibi deerit subsidium: sed, cum primum illius morte salutem tibi feceris,⁷ anxix præstolabimur:⁸ cunc-

omni isto instrumento secretissime celato, postquam ille ascenderit in consuetum lectum inferens gradus sinuosos, jamque stratus et involutus principio gravis soporis caperit profunde stertere; tu descendens lecto, et placide sustinens suspensum gressum nudis pedibus, deprompta lampade ex obscuro carcere operimenti, sume commodum tempus gerendi tui egregii facinoris ex suasu lucis; et primum, sublata audacter manu, resecta conatu valentissimo hoc gladio utrinque acuto caput anguis perniciosi, qua parte annectitur collo. Neque nostrum auxilium deficiet te: sed, statim atque tibi pepereris incolumitatem illius morte, nos, solliciti de te, aderimus

~~~~~

in ea emendanda laborunt. Sed genuina lectio, *aulæ*. Nam in vulgatis, *aululæ*. Ful. et Palat. Cod. *tabulæ*. Wow. *Aulæ* a Beroaldo est, cum passim antea legeretur *aululæ*. Fulvii codex, *tabulæ*. Sciopp. in Symbola. *Aululæ*. Sic Flor. et Rom. Palat. *tabulæ*. Beroald. et Ald. *aulæ*. Wower. *aulæ*. Fulgentius: 'Novaculam sub pulvinar abscondit, lucernamque modio contegit.' Elmenh. Sic etiam Baptista Plantius hunc locum legit Comm. in Persium. Idem in Add.—5 Fux. app. isto. Oud.—6 Vitiose Pal. *salutatos*. Guelf. sec. *salutatatos*. Guelf. pr. a m. pr. *salutatos*, a m. f. *sulcatos* eos. Oxon. a pr. m. *salutatatos* intuens. In Pith. *sulcato* intrahens pro *sulcatos* trahens, ut ascripsit Salm. Id.—7 Ven. Bas. 1. *concederit*. Colvius. Quidam *concederit*: unde fortasse non male *concesserit*. Brant.—8 Venet. *pullulatim*, ex veteri scriptura *pollulatim*. Observavi etiam lib. II. supra. *Colo*. In Regio, Fux. etiam *pululatim*. Pith. D'Orv. Guelf. pr. *pululatim*. Edd. Vic. Junt. pr. Ald. Colin. Bas. pr. *paulatim*. Vide ad pag. 31. 'Relictum paululatim labellis minuens.' Oud.—9 Pith. Guelf. pr. a m. pr. *ecce*. Id.—1 Tui fac. Fux. Guelf. ambo, Pal. *animi fac*. et mox Fux. *opportunitate*, atque illo telo. Id.—2 *Lumine* Oxon. Id.—3 Fux. *elevata*. Roald. Sic etiam Reg. Guelf. pr. et Oxon. e glossa. Adi Pric. et Drak. ad Liv. lib. x. c. 41. 'Scuto super caput elato.' Sic 'humo efferre pallia,' pro, tollere, Ovid. I. Art. 154. Oud.—4 Guelf. pr. Edd. Ber. Junt. Ald. Colin. Bas. pr. rursus *nixu*: ut semper variatur. Pag. 103. 'Articuli nisu fortiore.' Mox malim, si per Mss. liceret, *noxio serpenti*: de quo Dativo alibi egi latius. Id.—5 Plerique alii, *absconde*. Colvius. Flor. et Aldus, *absconde*. Elmenh. Minus bene ille et seqq. revocarunt *absconde*; licet cum iis faciant Fux. Par. Guelf. pr. et Edd. Colin. Bas. In ceteris Mss. et Edd. *abscede*. Vide ad l. IV. p. 70. 'Manum abscidimus.' Oud.—6 Guelf. sec. *Ne*. Id.—7 Fux. *fecimus*. Roaldus. Non in mea collatione.

NOTE

* *Pensilem gradum*] Dixit supra, 'suspensum.'

Delph. et Var. Clas.

Apul.

Z

tisque istis ocyus tecum relatis,⁹ votivis nuptiis hominem te jungemus homini. Tali verborum incendio flammata viscera sororis jam prorsus ardentis deserentes ipsæ¹ protinus, tanti mali confinium² sibi etiam eximie metuentes, flatus³ alitis impulsu solito⁴ porrectæ super scopulum, illico pernici se fuga⁵ proripiunt: statimque conscensis navibus abeunt. At Psyche relicta sola, nisi quod, infestis Furiis⁷ agitata, sola non est, æstu pelagi simile⁶ mœrendo fluctuat:⁷ et, quamvis statuto consilio, et obstinato animo, jam tum facinori⁸ suas manus admovents, adhuc

tibi præsto: et, omnibus his opibus asportatis tecum, quam citissime copulabimur te, puellam humanæ naturæ, homini connubio optabili. Ipsa, confestim relinquentes præcordia sororis jam penitus flagrantis accensa hoc incentivo sermonis, sibi etiam timentes mirum in modum propinquitatem tanti mali, delatæ in rupem consueta impulsione volucris venti, aufugiunt statim velociter: et conscensis e vestigio navigiis absecedunt. Psyche vero relicta sola, nisi quod illa non est sola, quæ exagitat Furiis ævientibus, fertur huc illuc mœrore ad instar æstus maris: et, quam constanti decreto et mente obfirmata jamjam adhiberet nefarias manus, adhuc

Saltem Pith. Oud.—8 Palat. Plithœan. præstolabimur. Id.—9 Cunctisque istis sociis tecum rel. Legere conor: cunctisque istis opibus. Sed hoc scio magis facturum ad palatum: cunctisque istis ocyus tecum relatis. Adhibendus Feustus in 'Ocyus.' Stewech. Cunctisque ocyus t. r. Vulgati omnes libri, cunctisque sociis t. r. Simul hæc omnia monilia ex anro argentoque, et id genus alia pretiosa tecum asportaris. Colv. Bert. cunctisque istis sociis tecum rebus. Latet scriptam. Sciopp. in Symb. C. ocyus tecum rebus r. Rom. cunctisque istis sociis t. r. Male. Elmenh.—1 Flor. ipsam. Idem. Bene, si flammato viscere vel flammatis visceribus supra legeretur. Et sane quis dixit deserere viscera alicujus? Immo ipsam extat quoque in D'Orvill. At sic fero pag. 95. 'Parentes redulcerato dolore raptim deserentes.' In Ed. Junt. post. est disserentes. Oud.—2 Consilium. Malis consultoribus malum id consilium futurum hand dubie pessimum. Verumtamen, quod in Paris. editione repererim confinium, inducor, ut utrumque ab adulterina manu esse depretem. Stewech. Confinium. Fux. consilium. Roald. Frigide etiam Reg. Fux. D'Orv. Edd. Ber. Bas. pr. consilium. Neque recte confinium ejiciendum suspicatur Stewech. Sic lib. x. pag. 256. 'Accessi confinium mortis.' Oud.—3 Venetas, flatibus. Scribo, flantibus. Sed flatibus forte, ut 'prægnatis,' 'intemperatis,' supra alibi. Colv.—4 Adjectivum desideratur in Palat. Oud.—5 Junt. pr. perniciose f. D'Orv. Pith. fuga se. Id.—6 Similiter. Fux. simile, et Ald. habet. Roald. Placet Bertiniani scriptura simile: quomodo et apud Cic. i. Acad. legitur. Sciopp. in Symb. et Susp. i. 10. Bert. simile. Elmenh.—7 Oxon. Guelf. pr. defluctuat: quod augeret sensum. Alii tamen non occurrunt: sed nec 'confluctuare,' adhibitum a Nostro lib. xl. pag. 246. Oud.—8 Facinorosas. Fux. facinori. Bene. Roald. Scripsi ex Fulv. facinori. Wower. Recte Ms. facinori. Sciopp.

NOTE

¹ *Infestis Furiis*] 'Furias' hic in-vexata est misera Psyche, post sorotellige varios animi tumultus, quibus rum orationem.

incerta consilii titubat,⁹ multisque calamitatis [102] suæ distrahitur affectibus. Festinat, differt; audet, trepidat; diffidit, irascitur; et, quod est¹ ultimum, in eodem corpore² odit serpentem bestiam, diligit maritum. Vespera tamen jam noctem trahente,³ præcipiti festinatione nefarii sceleris instruit apparatus. Nox aderat, et maritus aderat,⁴ primisque Veneris præliis velitatus⁵ altum soporem⁶ descenderat. Tunc Psyche, et corporis et animi alioquin infirma, Fati tamen sævitia subministrante,⁶ viribus roboratur: et, prolata lucerna, et arrepta⁷ novacula, sexum audacia mutavit.⁸ Sed, cum primum luminis oblatione tori secreta claruerunt, videt omnium ferarum mitissimam dulcissimamque bestiam, ipsum illum⁹ Cupidinem formosum De-

tamen vacillat, dubitans quid actura sit, et trahitur in diversas partes plurimis curis suæ cladis. Properat, remoratur; confidit, tremit; diffidit, indignatur: et, quod postremum est, in eodem corpore odio habet belluam, et amat conjugem. Vespere tamen jam accersente noctem, disponit instrumenta criminis infandi tumultuaria prope ratione. Nox venerat, et una maritus, et demersus erat in profundum somnum. Tunc Psyche, licet alias esset imbecilla et corpore et animo, sumit tamen vires, suppeditante eas ipsi crudelitate fati: et deprecia lampade, sumtoque cultro, visa est immutasse sexum magnanimitate. Verum, simul atque illata luce arcana lecti collustrata fuerunt, aspicit clementissimam suavissimamque bestiam omnium bestiarum; illum ipsum Cupidinem pulchrum

~~~~~

in Symbola. Palat. facinori. Recte. Elmenh.—9 Edd. Junt. pr. Ald. titubat. Oud.—1 Est exulat a Palat. et Oxon. nec ineleganter. Id.—2 Fux. tempore. Roald.—3 Flor. nocte trahentem. Male. Elmenh.—4 Fux. advenerat, quod probat. Roald. Præferunt quoque Fux. libri scripturam Priceus et Floridus. Ne cum iis sentiam, obstat Quintil. Decl. x. pag. 217. 'Nox aderat, et primis statim tenebris præsto filius erat.' Tum priusque Fux. Oud.—5 Lego, altum in s. Colv. Fortassis ex Fulgentio jam scribendum videatur: altum soporem extenderat. Sic enim ille. In quo postea legendum moneo: 'Tandem multis jactata Veneris persecutionibus,' non, ut vulgatur, venenis, persecutionibus. Idem in Add.—6 Scil. vires; ut bene exponunt viri docti. In D'Orv. facti, Oxon. Furi: unde facile conjecta est Furiarum. Nam dixerat pag. præc. 'infestis Furiis agitatum.' Sed nec vulgatam preverim. Tum Pith. F. fidel. sævitia Guelf. pr. Sineminist. Fux. Oud.—7 Fux. accepta. Id.—8 Pith. secum a. mutatum. Oxon. mutavit, et mox torum. Id.—

NOTÆ

¹ Nox aderat, et maritus aderat] Insuavis est hæc repetitio ejusdem vocis: repone ex Codice Fuxensi, maritus advenerat.

² Veneris præliis velitatus] Decenter et satis apte significat Cupidinem

cum Psyche primos concubitus exornasse. Nam, ut velites milites hastis velitaribus prælantur pugna Mavortia, sic bellatores Veneris prælio Venerio congregiuntur. Beroult.

um formose cubantem: cujus aspectu¹ lucernæ quoque² lumen hilaratum increbruit,³ et acuminis sacrilegi novacula prænitebat.⁴ At vero Psyche tanto aspectu deterrita,⁵ et impos animi,⁶ marcido pallore⁷ defecta, tremensque desedit⁸ in imos poplites; et ferrum quærit abscondere,⁹ sed in suo pectore. Quod profecto fecisset, nisi ferrum, timore tanti flagitii, manibus temerariis¹ delapsum evolasset. Jamque² lassa salute, defecta,³ dum sæpius divini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem cæsariem ambrosia temulentam,^b cervices

Daum jacentem decoro situ corporis: cujus intuitu lumen etiam lampadis exhilaratum magis splenduit, et cultrum ipsum pænitebat sui impii mucronis. Psyche autem dimota a suo proposito tali spectaculo, et posita extra terminos mentis, et exanimata languido pallore, et trepidans reclinat se in imos poplites et tentat addere cultrum, sed in suum pectus. Quod fecisset procul dubio, nisi culter, metu tanti sceleris, excidens e manibus illius temerariæ mulieris aufugisset. Cumque jam fessa esset, et semimortua, reficitur animo, contemplando sæpius venustatem divinæ faciei. Cernit comam nativam flavi capitis saturam ambrosia, cirros capillorum dispersos

*****

9 Ed. Flor. *illum ipsum*. Male. *Id.*—1 Oxon. *in cujus aspectum*. Vide ad lib. II. pag. 21. *Id.*—2 Fux. *lucernaque*. *Id.*—3 *Increbuit*. Bert. *increbuit*. Elmenh. Vere, ac suffragantur Oxon. Palat. Guelf. ambo, Edd. Junt. pr. Ald. Vide ad lib. I. pag. 16. *Id.*—4 Elegantissime Lipsius: *novaculam pænitebat*. Pænitebat novaculam ipsam, quod fuisset tam acuta, ut Cupidinem, tam pulchellum, læderet. *Colv.*—5 Reg. Fux. Guelf. pr. Palat. *det. asp.* Oud.—6 Reg. i. cum. Vide ad pag. 90. et infra. *Id.*—7 Fux. *colore*. Roaldus. Reg. *colore*, al. *pallore*. *Id.*—8 *Decedit*. Idem elegantissimus Criticorum: *desedit*. Ego, *decidit*. Sic apud Ovidium lib. x. *Metamorphoseon*: 'Poplite deciduo genua intremuere, fugitque Et color et sanguis, animusque reliquit enntem.' *Colv.* *Decidit*. Consensus Mss. induxit, ut *legerem desedit*. Wow. *Desedit*. Sic Palat. et Lipsins. Alii, *diacedit*. *Colv.* *decidit*. Elmenh. —9 Bert. addit, *a. timore*. Forte, *abs. temere*. Elmenh. Ineptissimum est hic istud *temere*. Illapsus huc est *timore* in illum Codicem e seq. versu. Oud.—1 *Temerariæ*. Fux. *temerariis*. Roaldus. Pal. *temerariis*. Wowerius. Palat. et Flor. *temerariis*. Elmenh. Adde Oxon. Pith. Guelf. sec. D'Orv. aliosque, ut jam edidere Wow. Pric. Flor. *Temerariæ* tamen Edd. pp. cum Beroaldo, Junt. pr. Ald. Colvii, Vulc. Elm. habent. *Temerarie* Edd. Junt. post. Col. Bas. Scriv. Restitui autem *delapsum* e Mss. O. et Edd. Vett. pro quo est *elapsum* in Edd. Elmenh. Scriv. Floridi. Oud.—2 D'Orv. *ipsaque*. *Id.*—3 *Lassa, salute defecta*. Emendat idem magnus vir: *lassa, ac luce def.* Ego conjeceram: *cassa salute defecta*. *Cassa* salute, ut apud Panegyristem legendum reor, *spe jam cassa*: ubi vulgo etiam, *spe jam lassa*. Sed locum promam. Nazarii est: 'Idemque Ruricius magna snorum clade rejectus in mœnia, spe jam cassa, et adhuc mente vesana, cum se Veronam proripuisset,' &c. Sic *cassa* specula Nostro infra lib. vi. 'Quin igitur masculum sumis animum, et cassæ speculæ renntias fortiter.' Arnob. lib. III. 'Quare nihil est, quod nos fallat, nihil quod nobis polliceatur spes cassas.' Sic *cassus* tumultus, labor. *Cassa* invidia, præsumptio apud hunc Nostrum: *cassa judicia* l. i. c. de Sacros. Eccles. *Colv.* *Lassa ac luce defecta*. Flor. et Rom. *cassa, saluteque defecta*. Colvius: *cassa salute d.* In Palat. vox *luce* non comparet.

lacteas, genasque purpureas pererrantes crinium globos, decoriter ⁴ impeditos, alios antependulos, alios retropendulos: quorum splendore nimio ⁵ fulgurante, jam et ipsum ⁶ lumen lucernæ vacillabat.⁷ Per humeros volatilis Dei pinnæ ⁸ roscidæ micanti ⁹ flore candicant; et quamvis alis ¹ quiescentibus, extimæ ² plumulæ tenellæ ac delicatæ, tremule [103] resultantes, inquieta ³ lascivunt. Ceterum corpus glabellum, atque luculentum, et quale peperisse Venerem non pœniteret. Ante lectuli pedes jacebat arcus, et pharetra, et sagittæ, magni Dei propitia tela.^c Quæ

per colla candida instar lactis, et per malas roseas, venuste implicatos, alios dependentes in anteriorem partem capitis, alios in posteriorem: quorum nimio fulgore coruscante, ipsa quoque lux lampadis fluctuabat. In scapulis volatili illius Dei pennæ roridæ albicant nitore fulgenti; et, licet alæ maneant immotæ, extremæ tamen plumulæ teneræ ac molles, trepide subsultantes, tremunt lascive. Reliquum corpus depile, et formosum, et quale non pœniteret Venerem esse enixam. Ad pedes tori arcus, et pharetra, et sagittæ jacebant, arma benigna potentis illius Dei. Quæ

*****

Elmenh.—4 Par. *decoriter*. Oud.—5 Fulvius conjectura ductus legit, *minio*. Sciopp. in Symb. Istam Ursini conjecturam satis jam refellit Pricæus. 'Nimius' Nostro sexcenties aliisque est, perquam maximus. Vide Indicem, et Pric. ac l. iv. p. 64. lib. x. p. 212. Burm. ad Lucan. l. iv. vs. 696. Oud.—6 Et ipsum. Fux. jam et ipsum. Roaldus. Flor. et jam ipsum. Elmenh. Hinc ille cum Scriverio et Florido dedit, *etiam ipsum*. Sed Florent. item Oxon. Palat. Guelf. pr. habent quoque, *jam et ipsum*. Quod, ut elegantius et efficacius, excendi curavi. Huc facit et Pith. Cod. lectio, *fulgurantem*: ex quo jam etiam allevit Salmas. Oud.—7 Pal. Fux. Guelf. a m. pr. *baccillab*. Id.—8 Pennæ Guelf. pr. a m. pr. Oxon. *pennæ rosidæ*. Id.—9 Flor. *micantes*. Elmenh. *Micante* Fux. *micandi* Pith. Oud.—1 Inepte Guelf. sec. Pal. *alias*. Pith. Fux. Ed. Vicent. *aliis*. Id.—2 Bert. *extremæ*. Elmenh. Item Palat. Guelf. sec. Prave. Guelf. prim. *eximæ*, ut apud Bocatium, sed in marg. *extimæ*. Tum in Oxon. Guelf. pr. *plumellæ*. Mox Oxon. Guelf. pr. a m. s. *temere*. Edd. Ber. Colin. Bas. pr. Bocat. *tremulæ*. Minus bene. Oud.—3 *Inquietæ*. Fux. *inquieta*. Ald. *quiete*. Ego *inquieta*. Roaldus. *Quiete* etiam Junt. pr. *inquieta* Guelf. sec. *inquieta* est in Edd. Ber. Bas. pr. Bocat. Sed optime Fux. Pith. Guelf. pr. et Palat. præbent *inquieta*; atque ita jam prostat in Ed. Junt. post. Adverbialiter est rursus positum Adjectivum neu-

NOTÆ

^b *Ambrosia temulentam*] Sic Solis equos Ovidius libro secundo Metamorphos. facit 'ambrosiæ succo saturos.' 'Αμβρόσιος immortalis est; et 'ambrosia' liquor Deorum immortalium pabulo adhibitus; 'temulenta ambrosia cæsaries' est ejusmodi liquore uncta.

^c *Magni Dei propitia tela*] Apud Gel-llum l. vi. Noct. Attic. c. 5. Alfenus Jurisconsultus: 'Sicut novum novitium, dicimus et proprium propitium; augere atque intendere volentes 'novi' et 'proprii' significacionem.' Utinam aliquod aliud testimonium præ manibus habeam, quo

dum insatiabili⁴ animo Psyche satis curiosa⁵ rimatur atque⁶ pertractat, et mariti sui miratur arma: depromit unam de pharetra sagittam, et puncto pollicis⁴ extremam aciem periclitabunda, trementis⁷ etiamnunc articuli nisu fortiore pupugit altius; ut per summam cutem roraverint parvulae⁸ sanguinis rosei guttae. Sic ignara⁹ Psyche sponte in¹ Amoris incidit amorem. Tunc magis² magisque cupidine flagrans Cupidinis, prona in eum efflictim³ inhians, patulis ac petulantibus⁴ saviis festinanter ingestis, de somni mensura metuebat.⁵ Sed, dum, bono tanto⁶ percita, saucia mente fluctuat, lucerna illa, sive perfidia pessima, sive invi-

dum Psyche valde curiosa explorat animo inexplebili, et contrahit, atque admiratur tela sui conjugis: extrahit unam sagittam ex pharetra; et, volens experiri exitum ejus acumen punctiuncula pollicis, pupugit illum profundius impressu validiore articuli adhuc trepidantis; adeo ut exigua stilla cruoris purpurei fluxerint per extimam pellem. Sic Psyche ignorans prolapsa est ultro in amorem ipsius Amoris. Tunc magis ac magis accensa cupiditate Dei Cupidinis, atque reclinata in eum, et correpta immoderato desiderio ipsius, impressis propere oculis hiantibus et procacibus, timebat ne spatium soporis ejus esset brevius. At, dum ipsa affecta tanta voluptate jactatur huc illuc animo vulntrato, lampas illa, sive quod esset nequam et

*****

trum plur. Adi ad l. III. p. 62. 'Nos crebra tinnentes.' Oud.—4 Pal. Guelf. ambo, *antiab*. Id.—5 D'Orv. Pal. Oxon. Pith. Fux. Guelf. sec. Ed. Junt. post. *satis et cur*. Oxon. Guelf. pr. *curiose*. Id.—6 Et Fux. Guelf. pr. *Pertractat* Ed. Junt. post. *Rimatur* Oxon. Id.—7 Male D'Orv. *tremens*, et Edd. Vulc. sec. Elm. Scriv. Flor. *etiamnum*. Cum D'Orv. Pal. Pith. Fux. Guelf. Edd. Vicent. Junt. post. *prætulit nisu*, ut supra, '*nisu quam valido*.' &c. In aliis *nizu* pro perpetua variatione. Id.—8 *Ul rorav. parv.* Fux. et *roraverunt parvæ*. Id.—9 Alii, *ingrata*. Elmenh. Ita in solis est Palat. ac Guelf. sec. Oud.—1 Guelf. sec. vi. Id.—2 *Magis exulat* a D'Orv. Vide ad l. II. p. 42. Id.—3 Ita Flor. Vulgo, *afflictim*. Elmenh. *Affl.* est in sola Ed. Vulc. sec. item Mus. Bert. D'Orv. In ceteris recte *efflictim*, nisi quod Palat. det suo more *efflicti*. Vide ad l. III. p. 53. '*Efflictim deperit*.' Oud.—4 Bas. pr. *petulis ac petulantibus*. Unde lego, *petilis ac petul.* Paronomasia non inelegans, *petilis ac petulantibus*. Petilum Veteribus idem quod exile et tenue. Lucilius l. XII. '*Insignis varis est cruribus, atque petilis*.' Plautus Plociona: '*Nam coloratum frontem habet, petilis labris*.' Petilis labris, ut hic, petilis saviis, id est, delicatis, mollibus, teneris. Sed etiam non inelegans quod Lipsio visum, *petulis ac petulantibus*. Colvius. *Patulis*. Ita Flor. Vulgo, *petulis*. Bert. i. e. a. i. p. ac *petulantibus*. Elmenh.—5 *De s. m. m.* desunt in

NOTE

hunc *propitio* significatum astruam: Hinc malui vertere *benigna*. mire enim huic loco quadraret. Sed ⁴ *Puncto pollicis*] Melius fortasse Alfeni hujus testimonio vix fido, cum legas, *punctu*, illum in aliis refellat ipse Gellius.

dia noxia, sive quod tale corpus contingere, et quasi baciare et⁷ ipsa gestiebat, evomuit de summa⁸ luminis sui stillam ferventis olei super humerum Dei dextrum. Hem audax⁹ et temeraria lucerna, et amoris¹ vile ministerium! ipsum ignis totius² Deum² aduris: cum te³ scilicet amator⁴ aliquis, ut diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus invenerit.⁵ Sic inustus⁶ exsiluit⁷ Deus, visaque detectæ fidei colluvie,^f prorsus ex oculis et manibus infelicissimæ conjugis⁸ tacitus avolavit.⁹ At¹ Psyche, statim resurgentis ejus crure dextro² manibus ambabus arrepto,³ sublimis evectionis⁴ appendix⁵ miseranda,^b et per nubilas

perfida, sive quod vellet ei nocere ex invidia, sive quia ipsa quoque cuperet tangere et quasi oculari corpus tam formosum, effudit ex summo suo ellychnio guttam olei ardentis in scapulum dextrum Dei. O insolens ac proterva lampas, et abjectum instrumentum amoris, uris ipsum Deum omnium flammarum: quamvis tu primum inventa sis ab amante aliquo, ut diutius frueretur etiam noctu optato conspectu amica! Cupido sic utulatus surrexit repente, et, conspecto flagitio revelati arcani, silens subtraxit se prorsus volatu ex conspectu et manibus miserimæ uxoris. Sed confestim Psyche apprehendens utraque manu dextram tibiam ejus dum consurgeret, et miserandum in modum pendens ex ipso elato in altum, et comitans eum per re-

~~~~~

Regio, Fux. Oud.—6 Tanto exulat a Pal. Id.—7 Paulo rectius legas, etiam. Colv. Colvii judicium hic requiras. Multo enim elegantius vulgatum. Oud.—8 Guelf. pr. a m. s. de summo. Id.—9 Palat. mendax. Male. Pro hem in Guelf. pr. hæu. Id.—1 Citat N. Heinsius Amoribus in Adversar. p. 766. Id.—2 Fux. ipsum ignem, ignis s. D. Roaldus. Palat. Deum ign. t. Oud.—3 Cum te. B. cutem. Putean.—4 Pal. Guelf. sec. amor. Oud.—5 Edd. Ber. Bas. pr. invenit. Id.—6 Pith. inustus. Id.—7 Oxon. confestim exsilivit. Nec male sane id adverbium additur. Exsilivit etiam Fux. et Guelf. pr. Id.—8 Ed. Vicent. concitus. Id.—9 Bertin. evolatit, et mox appendio. Elmenh. Item D'Orv. et Pith. evol. frequenti variatione. Vide, cum alibi, tum ad Sueton. Adool. Palat. Fux. Guelf. ambo. Oud.—1 D'Orv. de more, Ac. Id.—2 Ed. Scriv. dextero. Id.—3 Guelf. pr. arrepto. Id.—4 Oxon. Guelf. pr. event. Id.—5 Lego ex Bertin. appendio, id est, appensione, adhesionem. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. II. 18. Infelicissime profecto, ut monuit jam Pricæus. L. VIII. p. 168. 'Appendicem parvam trahens, se in puteum præcipitat.' [Citat vir doctus negligenter.] Adde N. Heinsium ad Petron. cap. 92. 'Ut

NOTÆ

* *Ignis totius Deum*] Cupidinem, qui tot ignibus hominum Deorumque pectora quotidie inflamat.

^f *Colluvie*] Fœditate. 'Flagitium' verti, quod est crimen cum dedecore conjunctum.

^b *Sublimis evectionis appendix, &c.*] Sublimior est hæc oratio, et supra

communem usum captumque. Itaque παραπαρτωρῶν μίη mihi fuit exponenda.

^b *Appendix miseranda*] Sic lib. VIII. 'Laqueum sibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito jamdudum susceperat, eodem funiculo nectit, æque in præaltissimum puteum, ap-

plagas penduli comitatus extrema consequia,¹ tandem fessa delabitur solo. Nec Deus amator, humi jacentem deserens; involavit proximam cupressum, [104] deque⁶ ejus alto cacumine sic eam graviter commotus affatur: Ego quidem,⁷ simplicissima Psyche, parentis meæ Veneris præceptorum immemor, quæ te, miseri extremique hominis devinctam cupidine, infimo matrimonio addici jusserat, ipse potius amator advolavi tibi. Sed hæc feci leviter, scio: et, præclarus ille sagittarius, ipse me telo meo percussi, teque conjugem meam feci, ut bestia scilicet⁸ tibi viderer, et ferro caput excideres meum, quod istos amatores tuos oculos⁹ gerit? Hæc tibi identidem semper cavenda censebam, hæc benevole remonebam. Sed illæ quidem consiliatrices egregiæ tuæ¹ tam perniciosi magisterii² dabunt actutum³ mihi poenas: te vero tantum fuga mea punivero.⁴ Et, cum termino⁵ sermonis,^k pinnis⁶ in altum se proripuit:

gionem nubium suspensa, ac pone sequens, lassata demum decidit in terram. At Deus, ejus amator, non relinquens ipsam prostratam in terra, volavit in proximam cupressum, atque ex summo vertice illius sic alloquitur eam valde iratus: Ego quidem, o Psyche nimis credula, oblitus jussorum Veneris, meæ matris, quibus præceperat mihi uti illigare te amore hominis miseri et vilissimi, ac manciparem conjugio alijectissimo; ego, inquam, ipse adveni potius tibi amator. Verum gessi me inconsiderate in hac re, fateor; atque ego, qui habeor tam peritus sagittarius, ferii me mea sagitta: et accivi te mihi in uxorem, ut nempe crederes me belluam, et gladio amputares meum caput, quod gestat hos oculos tui amantes? Suadebam tibi frequenter cavendum esse semper ab his malis; commonefaciebam te amanter de his. Verum illæ quidem, quæ dederunt tibi hoc eximium consilium luent mihi e vestigio supplicium debitum documento tam exitiabili: te autem plectam solum mea fuga. Et, finita hac oratione, subtraxit se alis in sublime. At Psyche jacens

ipsum hominem laciniam fascini crederes.' Oud.—6 Fux. denique. Id.—7 Ms. D'Orvill. *Ego siquidem.* Vocem *Veneris* uncinnlis incluserunt Edd. Wow. Pric. Sed vide ad p. 105. 'Cupidinem Deorum maximum.' Id.—8 Palat. post hanc vocem repetit ut. *Deest scilicet* in Fux. Id.—9 Pith. oc. tuos. Id.—1 Tuæ deest D'Orvill. Id.—2 Oxon. *maisterii.* Pith. *dabant.* Id.—3 Bert. *ad nutum.* Sciopp. in Symb.—4 D'Orv. Palat. Guelf. uterque, *puniero.* Oud.—5 *Cum term.* Bert. *Et cum term.* Sciopp. in Symb. et Susp. 11. 18. Male aberat hæc copula ab Edd. Ber. Colv. Vulc. Wow. Pric. At Mss.

NOTE

pendicem parvulum trahens, præcipitat.'

¹ *Extrema consequia*] Consequium sequelam sonat. Lib. x. 'Spretis lulentis illis vehiculis, ac posthabitis

decoris rhedarum carpentis, quæ partim contexta, partim revelata, frustra novissimis trahebantur consequiis.'

^k *Et cum termino sermonis*] Sic alibi

Psyche vero humi prostrata, et, quantum visu poterat, volatus mariti prospiciens, extremis affligebat lamentationibus animum. Sed, ubi remigio plumæ¹ raptum maritum⁷ proceritas⁸ spatii fecerat alienum, per⁹ proximi fluminis marginem præcipitem¹ sese dedit. Sed mitis fluvius, in honorem Dei scilicet,² qui et ipsas aquas urere^m consuevit, metuens sibi, confestim eam innoxio volumine³ super ripam florentem herbis exposuit. Tunc forte Pan, Deus rusticus,ⁿ juxta supercilium amnis^o sedebat, complexus

humi, et prospectans volatum sui conjugis, quantum valebat acie oculorum, cruciabat pectus suum questibus vehementissimis. Verum, statim atque altitudo intercalli subduxit ab ejus conspectu maritum sublatus jactatione alarum, præcipitavit se ex ripa fluvii vicini. Sed amnis mansuetus, in honorem nempe Dei illius, qui solet incendere ipsas undas, timens pro se, projecit eam innoxia fluctibus in marginem virentem gramine. Tunc forte Pan, Deus agrestis, sedebat humi prope ripam

et Edd. ceteræ agnoscunt. Oud.—6 Oxon. Guelf. pr. a m. s. pennis: a m. pr. premis. Id.—7 Remigio plumæ; captu maritum. Fux. raptum: quod etiam viderat Beroald. Roald. Veram lectionem præfert Cod. Fulvii, remigio plumæ raptum maritum. Wower. Legi posse videtur: Sed, ubi remigis plumæ raptu maritum. Ita enunciat lib. ii. 'Quæ [navis] postquam cursus spatio prospectum sui nobis incertat.' Grut. Susp. lib. viii. cap. 12. Præclara est emendatio ex Ms. remigio plumæ raptum maritum. Sciopp. in Symbola. Raptum. Sic Flor. Gruterus, u. remigis plumæ raptu m. Vulgo, ubi r. p. captum m. Male. Virgilius lib. i. Æneid. 'Volat ille per aëra magnum Remigio alarum:' et lib. vi. 'Tibi, Phœbe, sacravit Remigia alarum.' Lucretius l. vi. vs. 744. 'Remigii oblitæ pennarum vela remittunt.' Noster l. vi. de aquilæ volatu: 'Remigium dextra lævaque porrigens.' De Deo Socratis: 'Aëra proximum terræ volitando transverberant. Ceterum, cum illis fessa sunt remigia pennarum, terra seu [cen] portus est.' Elmenh.—8 Pith. procinctas. Oud.—9 D'Orv. caret ἤ per; item Pith. pro eo dans et. Sed vide ad lib. viii. p. 168. Pro sese est se in Oxon. Guelf. pr. Id.—1 Fux. præcipitantem. Id.—2 Pith. semel. Id.—3 Palat. Fux. Guelf. ambo, volumine. Perperam.

NOTE

Noster: 'Et cum isto fine sermonis.'

¹ Remigio plumæ] Sic lib. de Deo Socratis: 'Ceterum, cum illis fessa sunt remigia pennarum, terra seu portus est.' Et Virgil. lib. i. Æneid. 'Volat ille per aëra magnum Remigio alarum.' Metaphora est a navi ducta.

^m Et ipsas aquas urere] Fluviorum scilicet, et maris Numina, Nymphasque, necnon et ipsos pisces amoris ignibus accendere.

ⁿ Pan, Deus rusticus] Pan, quem antiqui pastorum venatorumque Deum fecerunt. Cnjus filius fuerit, non satis constat apud Auctores. Herodotus Mercurii et Penelopes filium facit. Duris Samius, Penelopes ex omnibus suis procis. Epimenides Pana et Arcadem geminos ex Jove et Callisto natos ait. Alii Jovis et Ὠβρεως, id est, Contumeliæ filium fuisse ferunt. Innuus Latinis dictus est. Orpheus Pana universam

hic humo Cannam Deam,^{4p} eamque vuculas omnimodas⁵ edocens recinere.^{6q} Proxime ripam vago pastu lasciviant comam fluvii⁷ tondentes⁷ capellæ. Hirtuosus⁸ Deus⁸ sauciam Psychen, atque defectam, utcumque casus ejus non inscius, clementer ad se vocatam, sic permulcet verbis lenientibus: Puella scitula,⁹ sum quidem¹ rusticanus et [105] opilio,² sed, senectutis prolixæ³ beneficio, multis experimentis instructus. Verum, si recte conjecto, quod profecto prudentes viri divinationem autumant, ab isto titubante et sæpius vacillante vestigio, deque nimio pallore corporis, et assiduo suspiritu,⁴ immo et ipsis moerentibus

fluvii, amplexens Nympham Syringa, et docens eam reddere canendo omne genus vocum. Juxta marginem capellæ carpentes herbam fluminis errant huc illuc libero pastu. Caprinus Deus accitam ad se leniter Psychen, percussam ac lassatam, sic delinuit blando sermone, non omnino ignarus ejus calamitatis: O venusta adolescentula, ego equidem sum agrestis et pastor ovium, sed edoctus plurima experientia, propter longam senectam. Sed, si bene conjicio, (quod sane prudentes viri habent pro divinatione) si, inquam, bene conjicio ex tuo gradu incerto, et sæpe titubante, atque ex immodico pallore corporis, perpetuisque suspiriis, quin immo et ex ipsis

~~~~~

Undarum volutiones intelligit Auctor. *Id.*—4 Flor. *huc homo canam D.* Inepte. *Elmenh.*—5 Palat. *Guelf. pr. sec. oinedas.* *Ond.*—6 *Retinere* Ald. *Boald.*—7 D'Orv. *tondentes.* *Ond.*—8 In eodem libro Fulv. et Palat. *Hircosus.* Wowerius. Sciopp. in *Symbola.* Flor. *Hircosus.* Pal. *Hircosus.* *Elmenh.*—9 *Guelf. pr. fatula,* cum gl. *pazzarella.* *Ond.*—1 D'Orv. *quidam.* *Id.*—2 An *upilio*, ut infra bis? Florent. Ms. Colum. vii. 8. Noster 'apil.' cum 'bubsequa' conjungit. *Wass.* Juvat Ed. Junt. post. *nopilio.* Immo *upilio* est in Pith. Sed non temere extra metrum u scribam. Adi Serv. et alios ad Virgil. *Ecl. x. 19.* 'Venit et upilio: tardi venere bubulci.' *Ond.*—*Prolixa* *Guelf. pr. D'Orv. Pal. proliza* *Fux.* et statim in *Guelf. sec. ac Pal. prudentis.* *Id.*—4 *Plerique, suspiratu.* Vide, quæ super hoc supra ad lib. i.

NOTE

naturam esse voluit, cujus elementa et cælum membra sint. Fusam Panos descriptionem vide apud Servium, ad hunc versum *Eclog. ii.* Virg. 'Mecum una in sylvis imitare Pana canendo.'

^o *Juxta supercilium amnis*] Sic apud Ammian. lib. xvi. 'Supercilia Rhæni.' Et lib. xxii. 'Istri supercilia.' Et Noster, lib. vii. 'Ripæ superciliium.'

^p *Complexus Cannam Deam*] *Fistulam* ex arundinibus seu cannis, in

quas Nympha Syrix conversa fuerat, dum fugeret ejus amplexus. Fabulam vide lib. i. *Metamorphos.*

^q *Eamque vuculas omnimodas edocens recinere*] Virgil. *Eclog. ii.* 'Pan primus calamos cera conjungere plures Instituit.'

^r *Comam fluvii*] Gramen ripæ, μεταφορικῶς.

^s *Hirt.* [*Hircosus Deus*] Pan, qui hircinis cornibus et pedibus insignis erat.

oculis tuis,¹ amore nimio laboras. Ergo mihi aesculta, nec te rursus præcipitio vel ullo mortis arcessito genere⁵ perimas. Luctum desine, et pone mœrorem: precibusque potius Cupidinem⁶ Deorum maximum percole: et, utpote adolescentem delicatam luxuriosumque, blandis obsequiis promerere.⁷ Sic locuto Deo pastore, nulloque⁸ sermone reddito, sed adorato tantum numine⁹ salutari, Psyche pergit ire. Sed, cum aliquam multum¹ viæ laboranti² vestigio pererrasset, inscio quodam tramite³ jam delabente,³ accedit quandam civitatem, in qua regnum maritus⁴ unius sororis ejus obtinebat. Qua re cognita, Psyche nuntiarî præsentiam suam sorori⁵ desiderat: mox inducta, mutuis am-

etiam tuis oculis lugentibus, ardes immodico amore. Crede mihi igitur; neque te iterum velis interficere præcipitio, aut ulla alia morte spontanea. Cessa jam flere, et mitte tristitiam; et propitiare potius precibus Cupidinem potentissimum Deorum, atque illum devinci tibi blanditiis, utpote juvenem mollem et deditum voluptatibus. Ubi Deus Opilio dixit ea, Psyche prosequitur suum iter nullo responso dato, sed venerata Numen propitium. At nondum confecerat multum itineris incessu agro, cum pervenit per quandam semitam declivem sibi incognitam in urbem quandam, cujus Rex erat maritus unius ex ejus sororibus. Quo comperto, Psyche rogat ut moneatur soror se adesse. Introducta statim, postquam defunctæ

Colo. Suspiratu. Fux. suspiritu: ut et infra ex Ms. 'Crebros intermiscet suspiritus:' et alibi: 'Suspiritus cruciatus tarditate vehementer.' Roald. Suspiratu. Alii, suspiritu. Flor. spiritu. Elmenh.—5 Fux. a. te g. ut est in lib. Ald. Roald.—6 Scriverius deleri jussit vocem Cupidinem, quasi non necessariam: ut pag. 104. 'Parentis mœ Veneris,' uncis ultimam vocem includere alii. Oud.—7 Bas. pr. promere. Id.—8 Abest copula ab Guelf. pr. Edd. Junnt. utraque, Ald. Bas. sec. Colv. Vulc. contra Mas. et orationis mexum. Abesse potnisset copula, si præcessisset Psyches nomen. Id.—9 Bort. nomine. Elmenhorstius. B. M. nomine. Putean.—1 Sed antequam multum. Flor. S. aliquam m. Elmenh. An ubi aliquam multum viæ vel ante aliquam m.? Ita ter et sæpius Noster. Wass.—2 Divinabam potuisse scribi, labascenti. Corrupte Arnobius lib. iii. adversus Gentes: 'Si novenarius numerus cognomen Novensilium dicat, Cornificius balare convincitur, qui novitati præsentibus Diis alienæ potentie vim donat:' ubi rescribo: Cornificius labare convincitur. Infra enim sub finem libri ejusdem: 'Cum ex uno et altero manifestum fiat et pateat labare, nec quicquam vos certi de his rebus quas asseritis dicere.' Et hanc nostram in Arnobio conjecturam certiorum puto ista altera, quæ hoc loco Apuleii. Colo. Laboranti. Sic Flo. et Ro. quod male mutavit Colvius in labanti. Vide Gruter. Susp. l. viii. c. 12. et Indicem. Elmenh.—3 Ms. Fulv. delabente. Sciopp. in Symb.—4 Maritus desiderator

NOTE

¹ Et ipsis marcentibus oculis tuis] Priemus sat verisimilius reponit: *itis marcentibus oculis.*

³ Inscio quodam tramite] Ignoto. Sic supra: 'Nesciæ sarcinæ rudimenta miratur.'

plexibus alternæ salutationis⁶ expletis, percontanti⁷ causas adventus sui sic incipit: ⁸ Meministi consilium vestrum scilicet, quo mihi suavisit,⁹ ut bestiam, quæ mariti mentito nomine mecum quiescebat, priusquam ¹ ingluvie voraci me misellam hauriret, ancipiti novacula perimerem. Sed, cum primum, ut æque ² placuerat, conscio lumine vultus ejus aspexi, video mirum ³ divinumque prorsus spectaculum: ipsum illum Deæ Veneris filium, ipsum, inquam, Cupidinem leni quiete⁴ sopitum. Ac, dum, tanti boni spectaculo percita, et nimia voluptatis⁵ copia turbata, fruendi laborarem⁶ inopia; casu scilicet pessimo,⁷ lucerna fervens oleum rebullivit ⁸ [106] in ejus humerum. Quo dolore statim somno recussus, ubi⁹ me ferro et igni conspexit armatam, Tu quidem, inquit,¹ ob² istud tam dirum facinus, con-

fuerunt mutuis amplexibus salutationis reciproca, cum interrogaret soror, quare illuc venisset, incipit hoc modo: Recordaris vestri consilii, quo nimirum hortatus estis me, ut interficerem cultro utrinque acuto belluam, qua mecum cubabat simulato nomine conjugis, antequam deglutiret me infelicem gutture famelico. Sed, simul atque intulit sum faciem ejus ad lumen lucernæ, ut convenerat inter nos, cerno spectamen stupendum, et penitus divinum, ipsum filium Deæ Veneris, illum ipsum, inquam, Cupidinem placide dormientem. Cumque, attonita aspectu tanti boni, non possem potiri ipso, propter voluptatem immoderatam, qua eram perturbata; pessimo fato accidit ut lampas refunderet oleum ardens in scapulam ejus. Quo dolore excitatus repente e sopore, ut me vidit instructam novacula, et lucerna, Tu quidem, ait,

in Pal. Oud.—5 Pith. soror. Id.—6 Alternis ampl. mutue sal. Fux. mutuis ampl. alternæ salut. magis proprie et significanter. Roald. Manuscriptus, mutuis ampl. alternæ salut. Sciopp. in Symbola. Alternæ ampl. mutuis salut. Flor. Elmenh.—7 Reg. percontantim. Oud.—8 Potius scribam, inquit, ut æpe alias. Colv.—9 Cons. vestrum, scilicet quo mihi suavisit. Fux. cons. tuum scilicet quomodo mihi suavisit. Roald. In Regio etiam tuum. In Pal. si pro scilicet. D'Orv. Pith. quo mihi scil. Guelf. pr. quomodo. Pith. suasti. Ed. Junt. pr. suastis. Est, qui rursus aspicietur, scilicet esse irreptitium. Nam deest Fux. Male, ut sæpe monui. Sed malim distinguere: cons. vestrum scilicet, quo. Oud.—1 Pith. quam. Id.—2 Utræque. Geminata syllaba scribo, ut utræque. Itidem ut eadem hac pagina promerere. Male enim vulgatur promerere. Stewech. Ut æque. Lego, utique. Colv. Forte, ut utræque: id est, utrique vestrum. Sciopp. in Symb. Utrique. Ro. ut æque. Al. ut utræque. Elmenh.—3 Oxon. Guelf. pr. virum. Oud.—4 Fux. quieti. Id.—5 Prave D'Orv. Pith. Fux. Guelf. sec. Ed. Junt. post. voluntatis. Guelf. pr. voluntate corporis. Oxon. voluptate corporis. In D'Orv. a m. pr. tributa. Id.—6 Fux. laborem. Id.—7 Guelf. sec. a m. pr. pessimo. Id.—8 Quid si legatur ebullivit: et post, somno statim excussus? Præpositiones *in* et *ex* ita commutatas librariorum negligentia alibi ostendimus. Stewech.—9 Fux. nisi. Oud.—1 Delet hoc verbum Schottus lib. iv. Obs. c. 4. Id.—2 Ob. Sic non dubitavi reponere, cum ubique vulgaretur, ubi. Et ita etiam Lipsius ad 1. Annal. Ta-

festim toro meo diverte,³ tibi^{que} res tuas habeto.^v Ego vero sororem tuam, et nomen, quo tu⁴ censeris, aiebat,⁵ jam mihi⁶ confarreatis nuptiis⁷ conjugabo.^x Et statim Zephyro præcipit, ultra terminos me domus ejus efflaret.⁸ Necdum sermonem⁹ Psyche finierat: illa, vesanæ¹ libidinis et invidiæ noxiæ stimulis agitata, præconcinnato² mendacio fallens maritum, quasi de morte parentum aliquid comperisset, statim navem ascendit:³ et ad illum scopulum protinus pergit;⁴ et, quamvis alio⁵ vento flante, cæca spe

discede actutum a meo thalamo, ob scelus adeo crudele, et effer hinc quæ tua sunt. Ego autem mihi jungam protinus pignore atque hoc connubio tuam sororem, (et dicebat nomen, quo tu vocaris,) et imperat extemplo Zephyro, ut expelleret me statu ex finibus suarum adium. Nondum Psyche fecerat finem loquendi, cum illa, exstimulata aculeis insanæ cupiditatis et invidiæ exitialis, decipiens maritum confisco mendacio, perinde ac si audivisset aliquid de obitu suorum parentum, ingreditur subito navem: et confert se statim ad illam rupem; et, licet alius ventus quam

citi. Colo.—3 *Diverte*. Male D'Orvill. Fux. Guelferb. *diverte*. Oud.—4 *Tu non est in Bertino. Elmenh.* Scriv. nncis inclnsit. Oud.—5 Istud 'aiebat' hic plane supervacuum, præcedente jam 'inquit.' Sed idiotismus est loquendi, præsertim in ore puellari. Vide ad lib. i. pag. 16. 'Risu subjicio, inquam.' Id.—6 *Exulat mihi a Palat.* Id.—7 *Confestim arra atque his nuptiis.* Eruditiss. vir Josias Mercerus legendum censet: *confarreatis nuptiis conjugabo*: ingeniose, sed sine consensu Mss. Et sane *arra et nuptiis conjugabo*, haud absurde dici posse existimo. Wower. Fl. c. *arreptam his n. c.* Pal. c. *arreaticiis, n. c.* Mercerus ad iv. Annal. Taciti, *confarreatis* n. Elmenh.—8 Male Mss. D'Orv. Pith. Guelf. Oxon. Ed. Scriv. Amat. *affl.* Vitiose domos Ed. Pric. Oud.—9 *Fux. sermone.* Id.—1 *Perperam* Edd. Vulc. sec. Elmenh. Scriv. *vesania.* Id.—2 *Lege ex Palat. et reconcinn.* Wowerius. Flor. et Pal. *reconcinnato m.* Bene. Elmenh. Wowerli Editionem secutus est Pricæus, addendo copulam *et*. Scriv. et Flor. adhæserunt Elmenhorstio, cui suffragatur Guelf. sec. Ceteri Mss. O. et Edd. *præconcinnato*: quod nec temere mutatum vellem. Oud.—3 Ms. Oxon. Guelf. pr. Edd. Wow. Pric. *conscendit.* Front. lib. iv. c. 7. §. 31. 'Naves ascendere jussit.' Phædr. lib. iv. F. 21. 'Ascendit navem:' ubi vide Burm. Id.—4 Vide, sitne pro adulterino habendum *pergit*. Stewech. Rationem non percipio. In Florent. est, *statim p.* Oud.—5 *Alieno*, si in Mss. esset, non respuerem. Nunc, cum sit mera Pricæi conjectura, et *alius* quam Zephyrus intelligatur, nihil mutes, snadeo.

NOTE

^v *Tibi^{que} res tuas habeto*] Verba solennia divortiorum. Martial. 'Mense novo Jani veterem, Proculaia, maritum Deseria, atque jubes res sibi habere suas.' Dicebatur etiam, 'Tibi res tuas agito,' Πάρρη τὰ σά. In sponsalibus discutiendis renuntiatio hac formula concepta erat, 'Conditione tua non utor.'

^x *Conf. n. c. [Confestim arra, atque his nuptiis conjugabo]* Mercerus, ad lib. iv. Annal. Taciti, reponere hoc loco *confarreatis nuptiis*, quod valde placet. Notum quid fuerit in nuptiis Veterum confarreatio, et de hac agemus lib. vi. ad hæc verba, 'Psyche convenit in manum Cupidinis.'

tamen inhians, Accipe me,⁶ dicens, Cupido, dignam te conjugem : et tu, Zephyre, suscipe dominam : saltu se maximo præcipitem dedit. Nec tamen ad illum locum, vel saltem mortua, pervenire potuit. Nam per saxa cautium⁷ membris jactatis atque dissipatis, et, perinde⁸ ut merebatur, laceratis visceribus suis, alitibus bestiisque obvium ferens pabulum, interfuit.⁹ Nec vindictæ sequentis⁷ poena tardavit. Nam Psyche errabundo rursus¹ gradu pervenit ad civitatem aliam, in qua pari modo² soror morabatur alia. Nec secius et ista³ fallacie⁴ germanitatis inducta, et in sororis sceleratas⁵ nuptias⁵ æmula, festinavit ad scopulum : inque simile⁶ mortis exitium cecidit. Interim dum⁷

Zephyrus tunc spiraret, nihilominus cupiens ardentem id, quod sperabat absque ratione, dicensque: Suscipe me, o Cupido, uxorem te dignam: tu vero, Zephyre, excipe tuam heram: præcipitavit se ingenti saltu. Neque tamen potuit illuc deferri, vel mortua quidem. Obiit enim disiectis et dispersis artubus per cautes scopulorum, et interanciis suis dilaniatis, quemadmodum digna erat, offerens avibus et feris eam paratam. Neque supplicium debitum secundæ ultioni diu dilatum est. Psyche enim devenit iterum vago gressu in aliam urbem, ubi altera soror ejus similiter habitabat. Et ipsa simili modo permissa fraude fraternitatis, et appetens conjugium suæ germanæ nefarie disturbatum, properavit ad rupem: et corruit peritura

Flante vento Fux. Guelf. pr. Id.—6 Ab Oxon. et Guelf. pr. abest me. Id.—7 Pal. Guelf. sec. cautum. Id.—8 Mss. D'Orv. Pith. Oxon. Palat. Edd. Elm. Scriv. proinde. Adl ad pag. 95. Id.—9 Edd. Ber. Bas. pr. interit. Id.—1 Fux. rura. errab. Idem.—2 Forte, domo. Colvius. Frustra. Oudendorp.—3 Secus et ipsa. Rom. secius et ipsa. Elmenh. Secius Mss. et Edd. præter Ed. Junt. post. in qua secus. Vide ad lib. iv. pag. 76. Sectius Pith. In Palat. et ista, quod præplacet. Oud.—4 Vulgati omnes, fallacia. Sic 'ævi-tiem' infra lib. vi. 'minutiem' l. ix. ubi etiam restituo: 'Talis sermonis blanditiæ cavillatum.' Sic 'Critias, mea delicias,' Apol. i. Emendavi etiam supra lib. iv. tristitiæ: et lib. x. Sic Varro dixit Rerum Divinarum lib. xi. 'Prosciem extorum vel in mensam porricere.' Sic 'amicities' alibi apud Lucretium: 'notities' in Glossario veteri. Sed jam ohe. Coto. Solæ Edd. Junt. Ald. Bas. dant fallacia, in ceteris scriptis et Edd. est fallacie, nisi quod Oxon. det fallacia, Pal. fallem. Adl Voss. de Anal. pag. 145. et Add. et ad l. iv. pag. 82. Oud.—5 Stewech. ad l. x. pag. 379. sen 251. Ed. Pric. conjicit celeratas. Male. Sceleratas erant, quia non sine scelere erant disturbatæ, nec sine scelere per sororem appeti poterant. Id.—6 Bert. festinante ad sc. in consimile. Male. Elmenh. Inque consimile. Ita Bertin. Sciopp. in Symb. et Sup. II. 18. Consimile edidit Wower. et Pric. quod compositum passim adhibet

NOTÆ

⁷ *Vindictæ sequentis*] De altera sumendum.

² *In sororis sceleratas nuptias*] Non acelestas, sed consceleratas, scelere

sororio violatas et disturbatas: a verbo 'scelerare.' Vel intellige 'sceleratas,' quæ non poterant a sorore citra scelus appeti.

Psyche, quæsitio¹ Cupidinis intenta, populos circuibat, at² ille,¹ vulnere lucernæ dolens, in ipso thalamo matris jacens ingemebat. Tunc avis peralba illa Gavia,² quæ super fluctus marinos³ pinnis natat, demergit sese propere⁴ ad Oceani⁵ profundum gremium. [107] Ibi commodum Venerem lavantem natantemque⁶ propter assistens, indicat adustum filium ejus gravi vulneris dolore, moerentem,⁷ dubium salutis jacere: jamque⁸ per cunctorum ora populorum rumoribus conviciisque variis⁹ omnem¹ Veneris familiam male audire: quod ille quidem montano² scortatu, tu vero marino natatu secesseritis;³ ac per hoc non Voluptas ulla,⁴ non Gratia, non Lepos, sed incomta,⁵ et agrestia, et

eodem genere nasci. Interim, dum Psyche, attenta ad investigandum Cupidinem, percurrerat provincias, ipse, laborans unctione lampadis, lamentabatur stratus in ipso lecto suæ parentis. Tunc Gavia, volucris illa candidissima, quæ alis natat super undas maris, penetrat se festinanter ad inum sinum pelagi. Illic stans juxta Venerem, quæ tum forte abluere corpus, et nabat, nuntiat ipsi natum ejus decumbere graviter ustum, et ob dolore gementem, et ambiguum vitæ; et jam totum stirpem Veneris differri rumoribus ac maledictis diversis in ore omnium nationum: quoniam, inquit, abivisti, ille in montes ad scortandum, tu vero in mare ad lavandum; et propterea nulla jam est voluptas, nulla gratia, nulla venustas; sed omnia sunt in-

*****

Appuleius. Mss. tamen reliqui hic habent, *inque simile*. Nec erat mutandum. Festinat D'Orv. Oud.—7 Interim dum. Non dubito scriptum fuisse: Interdum. Sed jam supra alibi dixi. Colv. Ego vulgatam retineo, ut 'primum dum,' et similia. Brant. Alius debebat dum. In Fux. est de. Oud.—8 Ms. D'Orv. Gueff. pr. a m. pr. Edd. Aldin. Juntin. post. *quæstioni*. Eadem variatio est in Mss. Plautinis, et alibi pro *inquisitioni*. Id.—9 Tò at delendum. Sciopp. in Symb.—1 Edd. Elm. Scriv. *illo*, male. Oud.—2 Pith. *gaudia*. Id.—3 Abest *mar.* a D'Orvill. in quo et Gueff. pr. est *pennia*. Id.—4 Oxon. male *prope*. Id.—5 Pith. *Oceanum*. Id.—6 Fux. *Veneri lavanti natantique*. Roaldus.—7 *Vulnere, dolore moerentem*. Fux. *vulneris*. Roaldus. Ful. et Pal. recte scribunt: *gravi vulneris dolore moerentem*. Wow. Recte Ms. *gravi vulneris dolore*. Sciopp. in Symb. Distinguo cum Flor. *gravi vulneris dolore*. Elmenh. Accedunt D'Orv. Gueff. sec. et Ed. Junt. post. item Gueff. pr. et Oxon. in quibus *vulnerum*. Ex Wowerli jam tempore *vulneris* edidere viri eruditi. Oud.—8 Gueff. sec. Palat. *ipaue*. Id.—9 Manusc. *validis*. Sciopp. in Symbola. Alii, *validis*. Elmenh. Eadem confusio apud Sueton. in Cæs. c. 79. 'Quin etiam varia fama percrebruit.' Al. *valida*: ubi vide Burm. et me. Oud.—1 Oxon. *eumque*. Gueff. ambo, *omnemque*. Id.—2 *Montano exulat a Regio*. Fux. Id.—3 Pal. *secessis*. Oxon. Fux. Gueff. ambo, *secesseris*. Id.—4 *Ille*. Recte Ms. *ulla*. Sciopp. in Symbola. *Ulla*. Vulgo, *illa*. Male. Elmenh.—5 Fux. *incomparata*. Id.—6 Pal. Gueff. sec. *horrenda*. Id.—7 *Eluvies*.

NOTÆ

¹ *Gavia*] *Gavis*, teste Plinio, lib. petris nidificantes. Eod. lib. cap. 74. x. cap. 32. aves sunt aquaticæ, in anatibus infensæ.

horrida⁶ cuncta sint: non nuptiæ conjugales, non amicitiae sociales, non liberum caritates, sed enormis illuvies,⁷ et squalentium foederum^{8b} insuave fastidium. Hæc⁹ illa verbosa et satis curiosa avis in auribus Veneris, filium lacerans existimatione,¹ ganniebat.² At Venus, irata solidum,³ exclamat repente: Ergo⁴ jam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome, agedum,⁵ quæ sola mihi servis amanter, nomen ejus, quæ puerum⁶ ingenuum et investem^c sollicitavit, sive illa⁷ de Nympharum⁸ populo,^d

concinna, et rusticana, et hispida: non conjugia honesta, non amicitiae inter socios, non amor filiorum; sed portentosa fœditas et ingratum tædium sordentium matrimoniorum. Illa volucris garrula et nimis curiosa insusurrabat hæc in aures Veneris, violans famam nati ejus. At Venus his penitus accensa statim exclamat: Ille igitur probus natus meus jam nactus est aliquam amicam? Agedum, tu, quæ sola mihi famularis amice, dic mihi nomen illius, quæ pellerit adolescentem liberalem, et adhuc imberbem, sive illa sit ex plebe Nympharum, sive ex numero Horarum, sive

Fux. *ingluvies*. Roald. Omnes Mss. *ingluvies*. Lege, *illuvies*: et voluptas ulla, non illa. Wowerius. Ms. *ingluvies*. Placet *illuvies*, ἀλουσία, et squalor. Sciopp. in *Symb.* Flor. et Rom. *gluvies*. Vera lectio, *illuvies*. Elmenh. Sic etiam Salmas. *ingluvies* etiam D'Orv. Gnelf. Oxon. Par. Palat. *gluvies* Ed. Vicent. e quo male Beroaldus fecit *cluvies*, recte tamen explicans sordes et dehonestamenta. Sed ea sunt *illuvies*. Vide ad lib. i. pag. 5. 'Illuviem operose effrico.' Oud.—8 *Federum*. Scribendum, *factorum*, aut, si libet, *fædorum*, voce quasi composita ex 'fædo' et 'odore.' Stewech. *Fædorum*. Vulgo, *viscerum*. Male. Vide Indicem. Elmenh.—9 Hic. Legendum: Sic, vel, Hæc. Sciopp. in *Symb.*—1 *Filiū l. existimationem*. Scribendum erat: *filiū l. exist.* Nusquam tamen ante nos emendatum fuit. Colv. Ego, *filiū l. exist.* Roaldus. Ms. *existimatione*. Putabam: *filiū l. existimationem*. Sciopp. in *Symbola*. Lib. x. 'Cum fidem coram lacerari videret.' Elmenh.—2 Bert. *gemebat*. Inepte. Id.—3 B. *solitum in exil.* Pntean. *Solitum* male etiam in D'Orvill. Perperam quoque Beroald. et alii jungunt *solidum exclamat*. Oud.—4 Pith. *Erga*. Id.—5 Vulgo, *age tu*. Elmenh. E Mss. Florent. sic correxit Elmenh. sequentibus Scriverio et Florido. Bene, et juvant Palat. *promo gedu*, ac Par. *promeo gradu*. In Pith. *promeo gedu*. Fux. *promo gedu*. Gnelf. pr. *promodo gedu*: sec. *promeo gradu*. In ceteris Mss. et Edd. *age tu*. Liv. l. ix. c. 16. 'Agedum, lictor, excide radicem hanc.' Sed adi Drakenb. ad lib. iii. c. 62. et alibi. Oud.—6 Prave ab Ed. Flor. exulat rō puerum. Id.—7 Ms. Par. ulla. Id.—8 D'Orv. *de Nymphis*. Id.—9 *De dearum numero*.

NOTÆ

^b *Squalentium fœderum, &c.*] Conjugium enim absque amore mutuo non est vere conjugium, sed potius vile pactum, tædii et fastidii plenum.

^c *Investem*] Nondum vesticipem, nondum puberem. Festus: 'Vesticipes puer est, qui jam vestitus est

pubertate: e contra investis, qui necdum pubertate vestitus est.' Nonius 'investes' dici vult, quasi adhuc in Vesta, id est, in pudicitia atque castitate: sed pugnat huic etymo, quod puberes 'vesticipes' dicantur. A veste ergo, non a Vesta,

seu de Horarum numero,^{9*} seu de Musarum choro,^f vel de mearum Gratiarum ministerio.^{1*} Nec loquax illa contigit avis; sed, Nescio, inquit, domina. Puto, puellæ, si probe memini,² Psyche nomine dicitur, efflicte³ cupere. Tunc indignata Venus exclamavit: Vel maxime Psychen ille,⁴

ex Choro Musarum, aut ex famulatio mearum Charitum. Nec volucris illa garula sicut: verum, O Domina, inquit, non plane scio. Arbitror cum perdisce amare virginem, cui nomen est Psyche, si bene recorder. Tum Venus irata erupit in has voces: Et certo amat illam præsertim Psychen, amulam meæ pulchritudinis,

~~~~~

Suasum omnium librorum scribendum, seu de Horarum n. Wow. Ineptum huic loco Dearum nomen. Recte igitur Ms. seu de Horarum n. Et statim Ms. habet, *efflictim cupere*. Sciopp. in Symbola. Horarum. Sic scribo cum Pal. et Flor. In vulgatis est, *Dearum*. Lib. de Mundo: 'Quam pulchræ et facundæ Horæ.' Ruffinus lib. vii. Antholog. Epigr. 161. Κάλλος ἔχεις Κόρυδος, Πείθους στόμα, στόμα καὶ ἀκμὴν Ἐλαφῶν Ὀρνῶν, φθόγμα δὲ Καλλιόπης. *Elmenh.* —1 Inapte Bas. pr. *mysteria* Oud.—2 Guelf. pr. *meminerim*. Id.—3 Verius, *efflictim*. Colv.—4 *Illam*. Flor. Reg. Fux. Pith. Guelf. ambo, Pal. Oxon.

NOTÆ

deducendum est.

^a *De Nympharum populo*] Innumerable sane. Fuerunt enim permulta Nympharum genera. Aliæ οὐράνιαι, cœlestes; aliæ ἐπίγειαι, terrestres; aliæ ποτάμιοι, fluviatiles; aliæ λιμναῖαι et λιμνίδες, stagnorum; aliæ θαλάσσιαι, marinæ. Et aliis nominibus, Oræades, montium Nymphæ; Dryades et Hamadryades, sylvarum; Napeæ, convallium; Naiades, fontium; et Nereides, maris. De quibus vide plura apud Mythologos.

^c *De Horarum numero*] Orpheus in Hymno, et Apollodorus Biblioth. lib. i. Horas Jove et Themide natas aiunt. Hæ una cum Jano Cæli portis præerant, teste Ovid. lib. i. Fastorum, ubi Janus ait: 'Præsideo foribus Cæli cum mitibus Horis.' Eas idem Ovid. Floræ dat comites, Fast. v. ubi Flora: 'Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ, Inque leves calathos munera nostra legunt.' Cui consonat Noster lib. vi. 'Horæ rosas et cetera floribus purpurabant omnia.' Aliqui Horas a Gratiis non dis-

tinxerunt. Horas ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν, a custodiendo, dictas ait Scholiastes Hesiodi. Plato in Cratylō ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν, a terminando. Macrob. ab Horo, qui Sol est. Tres nominantur vulgo Ἑβροῖα, Δίκη, et Εὐφροσύνη; Lex, Justitia, et Pax. Viginti quatuor inquit Ovidius, lib. i. Metamorphosis. cum dicit: 'Et positæ spatibus æqualibus Horæ.' Sed de Horis jam satis. Plura si vis, consule Gyrald. Syn- tagm. xiii.

^e *De Musarum Choro*] Novem fuere Musæ, quibus varii parentes a variis Auctoribus assignantur. Musæus et complures antiquorum una cum Saturno natas e Cælo fuisse crediderunt. At Orpheus, Hesiodus, et recentiores Poætæ Jovis et Mnemosynæ filias dixere. Hinc Phædrus: 'Ego, quem Pierio mater enixa est jugo, In quo tonanti sancta Mnemosyne Jovi Fœcunda novies Artium peperit Choram.'

^f *De mearum Gratiarum ministerio*] Lib. ii. 'Licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarum Choro

mae formae succubam,^b mei nominis æmulam, vere diligit. Nimirum istud incrementum^c lenam me putavit, cujus monstratū puellam illam cognosceret. Hæc quiritans^d properiter^e emergit e mari, suumque protinus aureum thalamum petiit:^f et reperto, sicut audierat, ægroto puero, jam inde a foribus quam maxime boans,^g Honesta, inquit, hæc,^h et natalibusⁱ nostris bonæque tuæ frugi [108] congruentia?^j Ut primum quidem tuæ parentis, immo dominæ^k præcepta calcares, nec sordidis amoribus inimicam meam pollueres; verum etiam, hoc ætatis puer, tuis licentiosis et immaturis jungeres amplexibus; ut ego nurum scilicet to-

quæ conata est usurpare meum nomen. Nempe hoc est augmentum mei doloris, quod habuerit me pro lena, cujus indicio nosset hanc virginem. Vociferans hæc vehementer enatat celeriter e mari, et contendit statim ad suum lectum aureum: et, invento suo filio ægro, ut nuntiatum fuerat ipsi, clamitans altissima voce ab ipsa usque janua, Ista sunt decora, inquit, et convenientia nostro generi, ac tuæ probitati? Ut primum quidem subter haberes jussa tuæ matris, immo dominæ, nec torqueres virginem mihi odiosam vilibus amoribus; quin immo tu, pusio tantulæ ætatis, admoceres eam tuis protervis et præproperis complexibus: nempe ut ego paterer

—————

ille, ut taciti edidere Wow. Pric. In D'Orv. illam nec f. Oud.—5 N. illud incr. Suspectus locus de mendo. Forte, n. i. excrementum. Cupidinem suum Venns præira et indignatione *ῥὸ σκῆλεος* appellavit Roald. Quidam lib. retrimentum. Wowerins. Bert. ni et aurum illud incrementum. Alii, retrimentum. Lego, ni et aureum i. incr. Vide Indicem, Elmenh.—6 Queritans. Verisimiliter Beroald. quiritans. Non semel hæc dictio e nostro hoc Auctore excidit. Colv. Quiritans. Sic Manuscr. Vulgo, *quaritans*. Elmenhorstius, B. M. *quiritans*. Putean.—7 Propiter. Fux. *properiter*: quod probro. Roald. B. M. *properiter*. Putean. Quasi magnum quid præstantes, ita quoque corrigunt Gruter. lib. viii. Susp. c. 14. Menrs. Exerc. l. iv. c. 17. l. v. Crit. Arn. c. 13. cum istud *propiter* non sit, nisi typhothetarum error in Ed. Basil. sed ascitus quoque in Edd. Colv. et Vulc. Nam ceteræ Edd. æque ac Mas. habent vere *properiter*. Vide ad l. i. p. 17. 'Quibus *properiter* lectis.' Oud.—8 Bert. Fux. Guelf. sec. Pith. Pal. Edd. Wow. Pric. *petit*. Quod est perinde. Nam et præterito tempore per contractionem sumi potest: ac præsens et præteritum in relatione historica millies jungi, monitum est creberrime. Id.—9 Pith. *boas*. Id.—1 Rursus hic Edd. Vic. Ber. Colln. Bas. pr. *Id.*—2 *Nat. nostris*. Bertin. et vocalibus vestris. Sciopp. in Symb. et Susp. ii. cap. 18. Elmenh. Prave. Genus nostrum dicit, ut pag. 98. 'Natalium sectacula provenire.' Oud.—3 D'Orv. *congrue*. Id.—4 Pith. Oxon. Guelf. pr. *Deum*. Id.—5 *Inimicam meam*

NOTÆ

stipata,' &c. ad quem locum vide Notas nostras.

^b *Succubam*] Pellicem, quæ debitum Veneris pulchritudini cultum interceperat. Succuba propriæ thalami jugalis dicitur. Hypsipyle Jasoni in

Heroidibus: 'Quod gemit Hypsipyle, lecti quoque succuba nostri Mæreat, et leges sentiat ipsa suas.'

ⁱ *Quiritans*] Clamitans: quasi, invocans Quirites.

lerarem inimicam.⁵ Sed utique præsumis⁶ nugo, et corruptor, et⁷ inamabilis,^k te solum generosum, nec me jam per ætatem posse⁸ concipere. Velim ergo scias, multo te⁹ meliorem filium aliam genituram, immo, ut contumeliam magis sentias, aliquem¹ de meis adoptaturam vernulis: eique donaturam istas pinnas,² et flammas, et arcum,³ et istas⁴ sagittas, et omnem meam supellectilem, quam tibi non ad hos usus dederam. Nec enim de patris tui bonis¹ ad instructionem istam quicquam concessum⁵ est. Sed male prima pueritia inductus⁶ es, et acutas manus habes,^{7m}

nurum mihi inuisam. At nimirum putas, o nugator, et labefactor morum, et odiosa, te unum esse nobilem, nec me posse deinceps fieri gravidam propter ætatem grandiozem. Volo igitur ut scias, me procreaturam alium natum longe meliorem quam tu sis; immo, (ut hæc contumelia sit tibi gravior,) me ascituram in filium aliquem ex meis servulis, et daturam ipsi istas tuis alas, et facem, et arcum, et ipsa tela, atque omnia mea arma, quæ non tibi donaveram, ut sie uteris iis. Nihil enim tibi datum est ex opibus tui genitoris ad istam armaturam. Sed male factum, quod armatus es a teneris annis; nam habes manus pungentes, et percussisti

cruciare, &c. tol. inimicam. Veneris hæc verba filium increpantis, ea vero, quod Psychen (de qua præcedentia dicuntur) ut formæ succubam et honorum suorum æmulam a filio exerceri volnerit, arbitror superioribus Apuleii verbis alterubi legendum, mimicam. Interea tamen non prætermittendum, quod pag. proxima observabam: 'Verbosa et satis curiosa avis in auribus Veneris filium lacerans existimationem ganniebat.' Poscit enim sententia, reponamus: in auribus Veneris filii illacerans existimationem ganniebat. Stewech. Consensus Mss. efficit, ut scriberem, inim. meam pollueres. Wow. Malim cum Ms. inimicam meam pollueres. Sciopp. in Symbola. Wow. pollueres. Elmenhorstius. M. pollueres. Putean. Etiam hoc ætatis. D'Orv. tamen hic æt. Pessime. Oud. —6 Pal. possimus. Elmenh. Item Gnelf. sec. Oud.—7 D'Orvill. ut: et in Ed. Scriv. Amst. re solum. Id.—8 Pal. Gnelf. sec. possem. Id.—9 Pith. te m. Id.—1 Vitiose Ms. Fux. aliquam, et D'Orv. aliquam de m. adoptaveram herculis. Id.—2 Oxon. Gnelf. pr. et Par. pinnaulas. D'Orv. pennas. Male. Vide supra. Id.—3 Pith. arcus. Poëtice. Id.—4 Præfero et hic istas: uti est in D'Orv. Id.—5 Pal. concussum. Id.—6 Instructus. Hæc Bas. 1. lectio. Ceteri, inductus. Nam, imbutus? Colvius. Ms. inductus. Roaldus. Bert. præ pueritia inductus. Sciopp. in Symb. et Susp. II. 18. Pal. et Rom. inductus. Bert. præp. inductus. Flor. prima tua pueritia instructus. Elmenh. Inductus retineo ex Jurisconsultis et Ammiano. Brant.—7 Habebas. Fux. habes, et

NOTÆ

^k Et inamabilis] Gravissimum convicium. Sic 'inamabilis' unda Stygiæ Paludis Virgilio dicitur, et 'ilaudati Busiridis aras:' de quorum ἐκδιδόν gravitate Gell. Noct. Attic. lib. II. cap. 6. quem vide.

¹ De patris tui bonis] De patre Cu-

pidinis varis sunt sententiæ. Plerique tamen vel Martem vel Vulcanum agnoscunt; et, cum Apuleius Martem vitricum ejus infra dicat, certe patrem Vulcanum agnoscere videtur.

^m Acutas manus habes] Petulantes,

et majores tuos irreverenter pulsasti^a toties, et ipsam matrem tuam,^o me, inquam, ipsam, parricida, denudas quotidie: et percussisti sæpius, et⁸ quasi viduam utique contemnis.^{9p} Nec vitricum tuum, fortissimum illum maximumque¹ bellatorem,¹ metuis. Quidni! cui sæpius, in ango-

tam sæpe tuos avos absque ulla reverentia, et denudas singulis diebus ipsam tuam parentem, me ipsam, inquam, matricida: et feriisti sæpe et aspernavis veluti viduam: neque times vitricum tuum, illum validissimum et maximum præliatorem. Re-

Aldus. Roald. *Habeas et habebas vitiose est in solis Edd. Basil.—8 Copula non comparat in Edd. Ber. Bas. pr. Id.—9 Pith. catenis. Id.—1 Fax. vitricum illum tuum f. ipsumque maximum b. Roald. Sic etiam Reg. Illum fort.*

NOTE

et male inferendo semper paratas, et secundum Nonnum et Musæum ἀγῆς κέρρυς armatas. 'Pungentes' verti ad verbum.

^a *Majores tuos irreverenter pulsasti*] An, te majores, hoc est, grandiores (quod puero grande peccatum est:) an vero, tuos avos, Jovem puta Veneris patrem, (juxta hæc Virgil. lib. 1. *Æn.* 'Oscula libavit natæ; dehinc talia fatur: Parce metu, Cytherea,' &c.) et Junonem matrem Vulcani, atque etiam Cybelen Deorum matrem, quam legimus vehementi in Atyn amore flagrasse?

^o *Ipsam matrem tuam*] Veneris enim amavit Martem, Adoniden, Anchisen, &c. 'Denudas' intellige, vel spoliis pudore, vel, magis, ad verbum, spoliis vestibus, ut nudam amatoribus potiendam exhibeas.

^p *Quasi viduam utique contemnis*] Viduæ despectui sunt, non filiis modo, verum etiam aliis, utpote mariti præsidio destitutæ, ideoque injuriæ magis patentæ. Terent. *Heautontim.* Act. v. Scen. 1. 'Non, ita me Diis ament, auderet hæc facere viduæ mulieri, Quæ in me fecit.' Petronius: 'Jam enim faxo sciatis, non

viduæ hanc insulam esse, sed M. Manillii.'

¹ *Nec vitricum tuum, fortissimum illum maximumque bellatorem*] 'Vitricus meus' is est, qui defuncto meo patre matrem meam uxorem duxit. At quomodo 'vitricus' Cupidinis Mars, qui Veneris ejus matris adulter, non maritus erat? Nisi forte repudiato Vulcano Venus ipsi nupserit. Extat certe apud Martialem Epigramma 21. libri vi. de Nuptiis Stellæ et Ianthidos, quo Mars legitimus aliquando Veneris maritus factus fuisse innuitur: 'Perpetuam Stellæ dum jungit Ianthida vati, Læta Venus dixit: Plus dare non potui. Hæc coram domina; sed nequius illud in aurem: Tu ne quid pecces, exitiose, vide. Sæpe ego lascivum Martem furibunda cecidi, Legitimos isset cum vagus ante toros. Sed, postquam mens est, nulla me pellice læsit: Tam frangi Juno vellet habere Jovem,' &c. At nihil necesse sic intelligere. 'Vitricum' filii appellat adulterum, quem conjugem suum in Martialis Epigrammate innuit, 'prætens' nimirum 'nomine culpam.'

rem mei pellicatus, puellas propinare consuesti.² Sed jam faxo,³ te lusus⁴ hujus pœniteat, et sentias acidas et amaras istas nuptias.⁵ Sed nunc irrisui⁶ habita quid agam? Quo me conferam? Quibus modis stellionem istum⁷ cohibeam? Petamne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter hujus ipsius luxuriam offendi sæpius? Aut rusticæ⁸ squalentisque fœminæ colloquium adhibendum⁹ est? Horresco:⁹ nec tamen vindictæ solatium unde unde spernendum est.¹ Illa mihi prorsus adhibenda est,² nec ulla alia:

vera; nam solitus es sæpius conciliare ipsi pellices ad me excruciamdam. Sed curabo ut te pœniteat hujus ludi, et experiaris istud connubium acerbum et insuave. Sed quid nunc ego derias faciam? Quo tendam? Qua ratione coërcebo hunc maleficum? Implorabone opem Sobrietatis hostis meæ, quam toties læsi ob libidinem hujus ipsiusmet? Aut omnino sermo habendus mihi erit cum illa muliere agresti et sordida? Horreo id cogitans: sed tamen non est repudiandum solamen ullionis, quacumque ex parte adveniat. Utendum sane mihi est hujus opera, et

Guelf. sec. Que abest ab Oxon. Oud.—2 Consuevisti. Flor. consuesti. Elmenh. Lego cum Ro. Ed. consuesti. Brant. Consuesti habent Mss. et Edd. ante Bas. quod bene revocarunt Elm. Scriv. Flor. Vide ad Cæs. Liv. Sueton. in Notarum Indicibus. Oud.—3 Sed faxo. Flor. Sed jam f. Elmenh.—4 Pal. luxus. Idem. Item Oxon. et Guelf. sec. creberriqua variatione. Utrumque jungitur de Cupidineis amoribus et luxuria in fine hujus libri: 'Filiū tul lusus semper explorabis quotidie, et in eo luxuriem culpabis,' &c. *Senties* Pith. Oud.—5 Nuptias istas. Præstat ordo, qui est in Fux. Guelf. sec. Ed. Junt. post. istas nuptias. Id.—6 Aldus, in risu. Elmenh. Al. in risu. Forte, insuper: ut supra lib. 1. 'Hic est, qui meis amoribus insuperhabitis: ut habent vet. lib. rectius, quam editi, subterhabitis.' 'Insuperhabere' eleganter pro, negligere, ac contemnere. Adeundus M. Ant. Muretus l. xi. Var. cap. 17. post Jacobum Cujacium et Jacobum Rævardum, Jurisc. hunc Belgicæ Papinianum alterum, illum Gallicæ. Brant. Edd. Junt. pr. et Colin. quoque in risu: quod ortum ex Orthographia inrisui, vel inrisu, antiquo Dativo, de quo supra. In Bas. pr. Ed. quod ag. Oud.—7 Aut rustice. Bert. an r. Elmenh. Rusticæ squalentisque O. Mss. et Edd. Oud.—8 Prorsus adh. Adverbium non legas in Regio, Fux. nec Edd. Wow. Pric. Rectius, ut puto. Sequitur enim 'Illā mihi prorsus adhibenda.' Id.—9 Bertin. et Edd. Elmenh. Scriv. Flor. Inhorresco. Nil muta. Passim apud Poëtās, 'Horresco referens,' 'Horret animus,' et similia. Id.—1 Nec t. v. s. tantum spern. est. Fux. nec t. v. s. unde sp. est: quod perplacet. Unde, i. nndecumque, videlicet, ὅθεν ὅποτε. Sic Tert. advers. Hermog. 'Tamen a quocumque et

NOTÆ

⁷ *Stellionem istum*] Glossæ Pricæo laudatæ: 'Κακοῦργος: maleficus stellio.' Est autem 'stellio' lacertus minor, variis stellatus corpora guttis, fraudulentum animalculum, homini invidens, ut ferunt. Vide pueri in stellionem metamorphosin apud Ovid. lib. v. A stellione, 'stellionatus,' id

est, impostoræ, crimen nominatum: quod maxime in his locum habet: si quis forte rem alicui obligatam dissimulata obligatione per calliditatem alii distraxerit: item si quis merces supponerit, vel corruperit, et si quis imposturam fecerit.

quæ castiget [109] asperrime nugonem istum: pharetram¹ explicet,² et sagittas dearmet, arcum enodet,⁴ tædam de-
flammet, immo et ipsum corpus ejus acrioribus remediis⁵
coërceat. Tunc injuriæ meæ litatum⁶ crediderim, cum ejus
comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore per-
strinxi, deraserit:⁶ pinnas, quas meo gremio nectarei fon-
tis⁷ infeci, prætetonderit. Sic effata, foras sese proripit in-
festa, et stomachata biles Venereas.⁷ Sed eam⁸ protinus
Ceres et Juno continuantur:⁹ visamque vultu tumido, quæ-

nullius alterius: ut puniat severissime nugatorem hunc, et evacuet ejus pharetram, exarmet tela, solvat arcum, extinguat facem, quin et cohibeat ipsum illius corpus asperioribus medicaminibus. Tum putabo satisfactum meæ contumeliæ, cum totondero ejus capillos, quos aureo splendore fulgentes sæpe collegi in nodos his manibus: et cum rescuero alas, quas tinxi ambrosio liquore mei sinus. Sic locuta, erumpit foras infensa, et percita ira Venerea. Verum Juno et Ceres extemplo se adjuvant

unde passus est fieri.' Et absolute 'unde' pro eodem, apud illum auctorem eodem lib. 'Quamquam possimus nude illas prolatas testimare.' *Roald.* Vera lectio Cod. Pal. nec tamen vindictæ solatium unde unde spernendum est. *Wowerius.* Unde unde. Sic Flor. et Pal. Vulgo, tantum. *Elmenb.*—2 Cum his præcedat verbum substantivum, hic omnino id deleri malim. *Oud.*—3 Scribe, *expilet*: quæ et Fulvii conjectura est. *Wow.* Valde probo Fulvii conjecturam, *legentis expilet.* *Sciopp.* in *Symbola.* *Fulvius, expilet.* Recte. *Elmenb.*—4 Vulgo, *denodet.* Idem.—5 *Oxon.* a m. pr. *latam.* *Oud.*—6 *Deraserim.* Flor. *deraserit.* *Elmenb.* Non modo *deraserit*, sed et mox *prætetonderit* pro *rim* est in Flor. Pal. D'Orv. Guelf. Reg. Fux. *Oxon.* atque *Ed. Junt.* post. Quod reposui, ut verissimum. Nam ad Sobrietatem hæc quoque referenda sunt, ut præcedentia. In Par. *derant.* *Oxon.* *pinna.* *Oud.*—7 Dicta hæc de ipsa Cupidinis matre Venere, et eam causam sufficere existimo, quapropter emendem: *biles meras.* Quod autem extremo hoc libro scribitur: 'Sed Venus indignata, ridicule tractari suas injurias, perversis illis, alte rursus concito gradu pelago viam capessit:' malim legere, *reversis illis.* *Stewech.*—8 *Ed. Junt.* post. *Sed jam.* *Oud.*—9 *Comitantur.* Fux. *continuantur.* Observavi sæpe in his Milesiis verbum 'continuari' positum pro, continuo et statim subsequi. Nove id quidem, sed prorsus Apuleiano more, ut supra: 'Egredientem continuatur Pythias:' et aliis locis, quos longum esset enumerare. *Roald.* Fugerat hoc loco elegans vocula, quam ex gemino Fulvii codice restituo: *continuat*: quamvis in altero sit *continuant*; quod

NOTÆ

¹ *Pharetram, &c.*] Recte hæc per allegoriam dicuntur de Sobrietate. Illa enim retardantur libidinis motus et ardores, quæ tela, et faces, et arcus, et sagittæ sunt Cupidinis. Notum est adagium: 'Sine Cerere et Baccho friget Venus.'

⁵ *Acrioribus remediis*] Inedia scilicet, qua maxime coërceatur Cupido.

⁷ *Meo gremio nectarei fontis*] Hypallage; pro, nectareo fonte mei gremii.

⁸ *Stomachata biles Venereas*] Foeminea atque impotenti ira accensa.

⁹ *Cont. [comitantur]* Brantius, *continuantur*; hoc est, assequuntur; sat

siere, cur truci supercilio tantam venustatem micantium oculorum coërceret? At illa, Opportune,⁷ inquit, ardenti prorsus¹ isto meo² pectori violentiam scilicet perpetraturæ³ venitis. Sed totis, oro, vestris viribus Psychen illam fugitivam, volaticam,⁴ mihi requirite. Nec enim vos utique domus meæ famosa fabula,⁵ et non dicendi⁶ filii mei⁸ facta

ipsi comites: cumque cernerent eam esse facie turgida, rogaverunt, quare coliberet supercilio minaci tantam pulchritudinem oculorum fulgurantem? At illa, Advenitis, inquit, tempestive, ut nimirum vim faciatis his meis præcordiis penitus æstuantibus ira. Sed investigate mihi, precor, omni vestro conatu illam vagam et fugitivam Psychen. Neque enim ignoratis profecto infamem rumorem, qui dispergitur de mea

æque bonum. Sic inferius l. vi. p. 98. et vulgo et in Fulviano quoque libro legitur: 'Continuaveris claudum asinum.' Sed corrigo, *Continuaberis*; sive, ut in Bertiniano extat, *Continuabis*. Sæpe Apuleius ea voce utitur, ut dixi Susp. Lect. lib. iv. Epist. 16. ubi et Symmachi loca similiter emendavi. Sciopp. in *Symb.* *Continuatur* legi in quodam Fulvii Ursini manuscr. et in alio *continuant*, testatur doctissimus Caspar Scioppinus Notis ad Symmach. lib. i. Epist. 53. ubi idem legit cum Franc. Modio: 'Nisi forte in sylvis Apollinem continuaris.' Sic Noster supra lib. i. 'Inde me commodum egredientem continuatur Pythias:' id est, offendit me, occurrit mihi, ut lib. vi. 'Continuaveris' (aut, ut Scioppinus legit, *Continuaberis*, sive, ut in Bertiniano, *Continuabis*, quod æque bonum) 'claudum asinum,' &c. Sic apud eandem Symmachum l. iv. Epist. 44. legendum jam diu monuit idem Modius: 'Nam me in sylvis Laurentibus continuatus est rurali quieti inhærentem.' Nonius ex Sisenno: 'Continuari; convenire, concurrere.' Brant.—1 Par. *protinus*. Vide ad pag. 98. *Oud.*—2 *Modo*. Fux. *meo*: et ita Ald. Roald. Pro *meo* sola Ed. Bas. *modo*. *Oud.*—3 *Perpetrare*. Minus venuste maxima pars ante eusorum, *perpetraturæ*. Infra l. vi. (p. 115.) 'Maritum, qui vulnere tuo periclitatur, intervisere venisti.' Plantus: 'Ad Veneris fanum venio visere:' et Propertius: 'Ibat et hirsutas ille videre feras.' Sed et Lipsius legebat: *perpetuare*. Colvius. Fux. *perpetraturæ*. Forte an, *perpacaturæ*? Roaldus. *Perpetrare*. Flor. *perpetraturæ*. Elmenh.—4 Pal. Oxon. Guelph. sec. *voliticam*. *Oud.*—5 Rom. *tabula*. Florent. *famula*. Bene. Elmenh. *Tabula* Pith. Quo sensu *famula* probet Elmenh. non capio. Psyche utique non erat famula Veneris domus, quales erant Veneris addictæ sacerdotio, eique operantes, præsertim in Sicilia. Vulgatum bene se habet. *Oud.*—6 Petrus Faber olim emendavit, *dicenda*. Quare sententiam ejus non probemus, alius erit dicendi locus *vide* *Roald.* In rebus scævis *duopulas* vitandæ causa plerumque omittebant Veteres nomen personæ. Sic inter conviciorum exempla hoc etiam ab Ulpiano relatum est: 'Filius non nominandus,' l. iii. Digest. de liberis et posthumis. Vide *Helladium* in Biblioth. Photii fol. 875. *Elmenh.* B. M. *dicenda*. Putean. Ut substitui, volebant alii. Sed recte monuit Pricæus, sensum esse: facta filii, ob quæ non amplius filius meus nominari debet. Supra:

NOTE

verisimiliter. Sic lib. i. 'Inde me
commode egredientem continuatur
Pythias.'
1 *Opportune*] Ironice.

8 *Et non dicendi filii mei*] Propter
recens flagitium, et spreta materna
jussa. Sic supra: 'Illas scelestas
feminas, quas tibi, post internecinum

latuerunt. Tunc illæ, ignaræ⁷ quæ gesta sunt,* palpare Veneris iram sævientem sic adortæ: Quid tale, domina, deliquit⁸ tuus filius, ut animo pervicaci⁹ voluptates illius impugnes: et, quam ille diligit,¹ tu quoque perdere gestias? Quod autem, oramus, isti³ crimen, si puellæ lepidæ libenter arrisit? An ignoras, eum masculum et juvenem⁴ esse,^b vel certe jam quot sit annorum oblita es? An quod ætatem portat bellule,⁵ puer tibi semper videtur?⁶ Mater autem tu, et præterea cordata mulier, filii tui lusus semper explorabis curiose, et in eo luxuriam culpabis, et amores revinces, et tuas artes tuasque delicias in formoso filio reprehendes? Quis autem te Deum,⁷ quis hominum patietur,⁸ passim cupidines populis⁹ disseminantem, cum tuæ domus amores amare¹ coërceas, [110] et vitiorum muliebrium^c

familia, et flagitia Cupidinis, jam non nominandi mei filii. Tum illæ scientes ea, quæ facta fuerant, sic aggressæ sunt demulcere infestam iram Veneris: Quid tantum peccavit tuus natus, domina, ut relucteris obstinata mente ejus gaudiis, et tu cupias etiam perimere illam, quam ipse amat? Quod vero delictum ipsi est, rogamus, si venusta puella placuit ejus animo? An nescis eum esse marem, et juvenem, aut certe oblitane es quot habeat annos? An quiu sustinet venuste ætatem, videtur tibi semper puer? Tu vero, quæ es ipsius mater, et insuper prudens fœmina, an semper observabis curiose oblectamenta tui filii, et in illo vituperabis libidinem, et condemnabis amores, ac redargues in pulchro filio tuas artes, et voluptates? Quis vero ex Diis, aut quis ex hominibus feret te spargentem amores ubique per populos, cum ipsos amores tuæ domus reprimas severe, et eis claudas publicam officinam vitiorum

'Fœminas, quas tibi ob scelera sorores appellare non licet.' Oud.—7 *Gnaræ*. Rom. *ignaræ*. Elmenh.—8 Vitiose Oxon. *talem dominam vel*. Fux. *domina inquit del.* Mox ut deest D'Orv. Oud.—9 Malim cum Ms. *pertinaci*. Sciopp. in Symbola. Alii, *pertinaci*. Elmenh.—1 Ed. Vic. *impingues*. Oud.—2 Pith. *ille quoque dil.* Id.—3 Ms. *Ful.* Quod autem istius. Pal. Quod autem damus isti. Wow. Sciopp. in Symbola. B. M. Quod autem damus isti. Putean. *Istic fort.* Brant.—4 *Dele tō juvenem ex Flor.* Elmenh.—5 Oxon. *vetule*. Fux. Guelf. sec. *vellule*. Oud.—6 *Semper videtur*. Pal. Fux. *supr.* Id.—7 *Quis autem Deum*. Fux. *Quis a. te Deum*. Roaldus. B. M. *Quis autem te Deum*. Putean. *Te recte addunt Ms. plerique mei quoque cum Edd. ante Basileenses, item Elmenh. Scriv. Flor.* Oud.—8 Pal. *patientur*. Id.—9 Pal. *populi*. Bert. *deseminantem*. Id.—1 Bert. *a. amore*. Male. Elmenh.—2 Fux. *pub.*

NOTÆ

odium, et calcata sanguinis fœdera, sorores appellare non licet.'

* *Ignaræ quæ gesta sunt*] Scribe *gnaræ*. Mox enim ipsæ rem omnem narrant.

^b *Eum masculum et juvenem esse*]

Tō juvenem Pricæus frustra sollicitat. Opponitur hic non seni, sed puero. Mox enim: 'An, quod ætatem portat bellule, puer tibi semper videtur?'

^c *Vitiorum muliebrium*] Consuetudi-

publicam^d praecludas officinam ?^a Sic illæ metu sagittarum, patrocinio gratioso³ Cupidini, quamvis absenti, blandiebantur. Sed Venus, indignata ridicule tractari suas injurias, praeversis illis, alte rursus⁴ concito gradu, pelago viam capessit.⁵

famineorum ? Sic illæ adulabantur officiosa defensione Cupidini licet absenti, formidine telorum ejus. At Venus, graviter ferens quod ageretur joculariter de suis contumeliis, relictis illis post terga, contendit ad Oceanum vestigio iterum vehementer accelerato.

præc. vicinam. Roald.—3 Veteres editiones, *glorioso*. Colvius. *Generoso*. Fux. *glorioso*: et Ald. Ita locutus Imp. in l. Advocati Cod. de Advocat. diverso. Jud. Roald. *Gratioso*. Aldus, *glorioso*. Elmenb.—4 Vir doctus ad marg. Ed. Colv. conjecit *alterorsus* ex lib. 1x. p. 196. Ed. Pr. Sed ibi *alterorsus* legendum videbimus. Oud.—5 D'Orv. *compeccit*. Id.

NOTÆ

nia cum mulieribus.

† *Publicam*] Quam omnibus aperis.

APULEII MADAURENSIS METAMORPHOSEON

LIBER VI.

INTEREA Psyche variis jactabatur¹ discursibus, dies noctesque² mariti vestigationibus inquieta, animo tanto cupidior, iratum licet, si non uxoriis³ blanditiis lenire, certe servilibus precibus propitiare. Et, prospecto templo quodam in ardui montis vertice, Unde autem, inquit, scio, an⁴ istic meus degat dominus? Et illico dirigit citatum gressum, qua defectum prorsus assiduis laboribus spes incitabat et votum. Jamque, gnaviter emensis⁵ celsioribus jugis, pulvinaribus⁶ sese proximam⁶ intulit. Videt spicas frumen-

Interim Psyche agebatur diversis erroribus, anxie intenta diebus ac noctibus indagationi sui conjugis, eo magis exoptans animo cum quamvis infensum placare saltem servilibus supplicationibus, si non posset demulcere blandimentis uxoriis. Et viso quodam delubro in cacumine excelsi montis, Quid autem novi, inquit, num meus dominus ibi habitet? Et statim contendit illuc gressu festino, quem penitus debilitatum continuus laboribus spes et desiderium accelerabant. Et, altioribus culminibus jam strenue superatis, accessit proxime ad lectulos Numinis. Cernit

1 Pal. *jactabar*. Ond.—2 Non comparet τὸ *que* in Ms. Pith. Edd. Beroaldi, ac Bas. pr. uti alibi dicitur 'equis, viris,' et similia. Sed Mastis standum. *Id.*—3 *Uxoris*. Lego, *uxoriis*. Elmenh.—4 *Unde autem scio an*. Ber. Ed. unde aut. Male. Vide Pric. Pro an in M. Bas. pr. *ais*. Ond.—5 Male Pith. Edd. Vicent. Junt. pr. Ald. *graviter*. Fux. Guelf. *nariter*: et Ms. D'Orv. *emensis*. Vide ad lib. i. p. 2. 'Post ardua montium emensa.' *Id.*—

NOTÆ

⁶ *Pulvinaribus*] Lib. iv. 'Pulvinaria Notas nostras. proteruntur:' ad quem locum vide

tarias in acervo, et alias flexiles⁷ in corona: et spicas⁸ hordei videt. Erant et falces, et operæ messoriae mundus⁹ omnis;^b sed cuncta passim jacentia, et incuria confusa, et,¹ ut solet, æstu laborantium manibus projecta. Hæc² singula Psyche curiose dividit, [111] et discretim³ remota rite componit: rata scilicet, nullius Dei fana et⁴ cærimonias negligere⁵ se debere, sed omnium⁶ benevolam misericordiam corrogare. Hæc eam solícite seduloque curantem,⁷ Ceres alma⁸ deprehendit: et longum exclamat⁹ protinus: Ah,¹ Psyche miseranda! totum per orbem Venus

aristas frumenti coaggratas, et alias implexas in corollam; conspicit quoque aristas hordei: erant etiam novaculae, et omne instrumentum messium; verum omnia jacebant hinc inde permixta ex negligentia, et abjecta manibus astuantium calore, sicut consuevit fieri. Psyche separat hæc cuncta studiosæ, et seorsim dirisa rite ordinat: putans nimirum nullius Numinis templa et sacra sibi esse negligenda, sed benevolentiam et miserationem cunctorum esse implorandam. Alma Ceres offendit ipsam procurantem ea anxie et diligenter, et statim exclamat eminus: Ah, Psyche infelix!

6 Verius scribi putabam: *proximis*. Colv.—7 *Flexibiles*. Ms. *flexiles*. Sciopp. in *Symbola*. *Flexiles*. Palat. *flexibiles*. Vulcanius, *flexibiles*. Elmenh. Tibull. lib. 1. Eleg. 1. *Idem* in *Add.*—8 Aliquando *stipulas* legendum hic esse me docuit Gronovius. Et recte. Phn. l. xviii. c. 30. 'Hordei stipulam bubus gratissimam servant.' Toll. Nec mihi displicet. Oud.—9 *Modus*. Non male emendasse videri potest Gulielmius olim meus: *mundus*. Nam Noster Apol. 1. 'Quoniam, ut res est, majus piaculum decernis, speculum philosopho, quam Cereris mundum profano videre.' Colv. Fux. *mundus*: quod perplacet etiam, quamvis rectius vulgata lectio. Roald. Fulv. et Pal. *mundus*. Vere, quod et alii conjecerant. Wow. Hariolatus fuit Janus Gulielmius, Germanicus olim nostræ ocellus, dum rescripsit, *mundus*. Nam et ita legitur in Fulvii codice. *Mundus* igitur significat id, quod Cicero instrumentum vocare solet; hoc est, apparatus, instructum, ornatum, &c. Idem Apul. Apolog. 1. p. 257. 'Majus piaculum dec. speculum phil. quam in Cereris mundum prof. vid.' Sciopp. in *Symbola*. *Mundus*. Sic Fulvii liber, Pal. et Flor. quemadmodum etiam Gulielmius divinavit Verisimil. l. iiii. c. 13. In Rom. Aldo, et Venet. est *modus*, in aliis *munus*. Male. Elmenh. M. *mundus*. Putean.—1 Desideratur et in Oxon. Oud.—2 Edd. pp. Ber. Junt. pr. Ald. Colln. Bas. Colv. Vulc. de more, *Hic*: et statim *Hic eam* pro *Hæc eam*. Id.—3 Pal. Guelf. *discrete*. Id.—4 Copula deest Mss. D'Orv. Pith. Fux. Guelf. Pal. Oxon. et Edd. O. ante Bas. sec. et Colv. In Junt. post. est *cærimonias*. Mallem, si quid mutandum, rescribere, *fano* c. Id.—5 Mss. *pleurique*, et Edd. Colv. Vulc. Wow. Pric. *negleg.* Vide ad Cæs. Sallust. Liv. et alios. Id.—6 Exulant rã sed omnium a Palat. *Benevolentiam* Pith. *Benevolentiam et miser*. D'Orv. Id.—7 Pal. *curante*. Pro *eam* in Pith. *autem*. Id.—8 Prave desideratur *alma* in Ed. Bas. pr. Id.—9 Reg. Fux. Guelf. Pal.

NOTÆ

^b *Opera messoriae mundus omnis*] Instrumenta, quibus utuntur mессores: falces, rastra, &c.

^c *Ceres alma*] Proprium Ceresis *tribera* 'alma,' quod frugibus mortales alit.

anxia disquisitione tuum vestigium furens² animi requirit: teque ad extremum supplicium expetit, et totis numinis sui viribus ultionem flagitat.³ Tu vero rerum mearum tutelam nunc geris, et aliud quicquam cogitas, nisi de tua salute? Tunc Psyche pedes ejus advoluta, et uberi fletu rigans Deæ vestigia, humumque verrens crinibus⁴ suis, multijugis⁵ precibus editis veniam postulabat:⁶ Per ego te⁷ frugiferam tuam dexteram istam deprecor, per lætificas⁸ messium cærimonias, per tacita secreta cistarum,⁹ et per⁹ famulorum tuorum draconum pinnata curricula,¹ et glebæ Si-

Venus, accensa mentem furore, investigat te sollicita indagatione per universam terram: et deposcit te ad summam penam de te sumendam, et postulat vindictam omnibus nisibus suæ divinitatis. Tu autem curas res meas, et cogitas de ulla alia re, quam de tua vita? Tum Psyche, prostrata ante pedes Deæ, et proluens ejus vestigia lacrymis abundantibus, ac tergens solum suis capillis, rogabat veniam variis prolatis supplicationibus: Ego oro te per tuam istam manum, quæ gestat fruges, per sacra messium exhilarantia, per secreta mysteria tuorum canistrorum, perque currus alatos draconum tibi famulantium, et arationem

Oxon. Par. D'Orv. exclamavit. Id.—1 Rom. Am. Elmenh. Ms. D'Orv. Ayn. Pith. Fux. Guelf. Ain. Pal. Bert. Edd. Ber. Bas. Ain'. Oxon. An. Edd. Vic. Ven. A. Beroaldus correxit Ah. Oud.—2 Palat. f. ut. Dein appetit Pith. Id.—3 Malim ex Bertin. fatigat. Sciopp. in Symb. et Susp. Lect. l. iv. Ep. 14.—4 Oxon. multivagis. Ed. Ald. multis jugis. Vide ad l. viii. p. 157. 'Multivagi casus,' et 'multijuga seaturigine.' Oud.—5 Reg. postulat. Id.—6 Rogo te. Fux. Per ego te: quod mihi valde probatur, et est in Ald. lib. Roald.—7 Oxon. letiferas. Pessime. Oud.—8 Fux. secreta cist. Roaldus. Secreta. Vulgo, sacra. In cistis occultabantur orgia Bacchi. Catullus: 'Pars obscura cavis,' &c. Turnebus Adversar. lib. xvi. cap. 14. Lilius Gyraldus Historiæ Deorum Syntagm. xiv. p. 414. Elmenh.—9 Abest rō per a Ms. D'Orv. Fux. ac draconum a Palat. Satis certe illi intelligerentur per 'pinnata curricula.' De draconibus Cereris omnia sunt pervulgata.

NOTÆ

⁴ *Humum verrens crinibus*] Quod in calamitatibus factitatum ad iram Numinum placandam. Claudian. 'Numinibus votisque vacas, et supplice crine Verris humum.'

⁵ *Per tacita secr. [sacra] cistarum*] Arcana Cereris sacra et mysteria in cistis seu canistris a mulieribus portabantur in solennibus ejus pompis; quæ mulieres ideo *καρφόφοι*, canistriferæ, dictæ sunt. Quidam Codices habent *tacita secreta*, quod in idem recidit. Orgia etiam Bacchi in cistis

ferebantur. Catull. Carmine quod inscribitur Argonautica: 'Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis, Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani.'

¹ *Draconum pinnata curricula*] Fabulantur Cererem curru tracto ab alatis draconibus seu serpentibus vehi solitam. Ovid. lib. vi. Metamorphos. 'Geminis Dea fertilis angues Cnribus admovit, frænisque coërcuit ora.'

culæ sulcamina,¹ et currum rapacem,^b et terram tenacem,^c et illuminarum Proserpinæ nuptiarum demeacula, et luminosarum filiæ inventionum¹ remeacula,^k et cetera, quæ silentio tegit Eleusinis^{2m} Atticæ sacrarium, miserandæ³ Psyches animæ, supplicis tuæ, subsiste.⁴ Inter istam spicarum congeriem patere vel⁵ pauculos dies delitescam; quoad Deæ tantæ sæviens ira spatio⁵ temporis mitigetur, vel certe meæ vires, diutino labore fessæ, quietis intervallo

soli Siculi, et currum raptorem filia tua, et tellurem, quæ retinuit ipsam, et descensionem Proserpinæ, cum obscurum ejus conjugium celebratum est, et reditum filia tuæ, postquam reperta fuit ad lumen tædarum, et per reliqua quæ Eleusis, sacrarium Atticæ, celat taciturnitate, succurre vitæ infelicis Psyches, quæ tibi supplicat. Sine me latere in hoc acervo aristarum saltem per aliquot dies; donec crudelis furor tantæ Deæ leniatur intervallo temporis, aut saltem meæ vires fractæ longo labore

Oud.—1 Oxon. *sulcania*. Dein tegi in Regio. Id.—2 *Eleusis*. Manuser. *Eleusinia*. Sciopp. in Symbola. Al. *Eleusis*. Flor. 2. *Eleus in his*. Elmenh.—3 Bertin. rursus, ut supra, *Al mis*. Pith. Ed. Vicent. a *miser*. In Bas. pr. vitiose, *miserum de Ps*. Oud.—4 Ed. Vicent. et M. Bas. pr. *subsistere*. Id.—5 Abest vel a Bertin. Id.—6 Aldus *insulse, sæviens inspiratio*. Sidon. Apollin. lib. iv. Epist. 12. 'Postquam nostra sensim temporis intervallo ira

NOTÆ

^a *Et glebæ Siculæ sulcamina*] Quæ Cereri ejusque filiæ Proserpinæ sacra erant. Siculi enim arbitrati sunt has Deas apud se natas fuisse, et fruges in Sicilia primum repertas. Nec immerito. Frugum enim adeo ferax fuit, ut Italiæ horreum diceretur.

^b *Currum rapacem*] Quo Plato Proserpinam rapuit.

^c *Terram tenacem*] Quæ Proserpinam, seu potius sementem per eam designatam, media anni parte detinet, ex pacto Cererem inter et Proserpinam inito jussu Jovis.

^k *Demeacula, et, &c. remeacula*] Lib. i. 'Frustulum panis, &c. mediis faucibus inhæreret, ac neque deorsum demere, neque sursum remeare posset.'

¹ *Luminosarum filia inventionum*] Ceres, investigatura filiam, duas tæ-

das dicitur ad Ætnæ ignes accendisse, et cum iis orbem peragrassæ terrarum. Hinc est quod accensas tædas in ejus sacris ferebant. Et hic 'luminosæ inventiones' Proserpinæ dicuntur, quoniam ad tædarum illarum lumen factæ erant.

^m *Eleusinis*] Urbis Atticæ dicta ab Eleusio Rege, qui Cererem, filiam investigantem, benigne excepit hospitio. Ob cujus rei memoriam, sive quia, ut referunt quidam, frumentisatio a Triptolemo apud Eleusin reperta est, solennia sacra Cereri instituta sunt apud illam urbem. Per mulieres hæc sacra procurabantur, quæ a cibis abstinentes jacebant humi in pampinis, 'Perque novem noctes Venerem tactusque viriles In vetitis' numerabant, ut ait Ovid. Hinc Ceres Eleusinia dicta est, et, a Cerere, Cerealis Eleusis.

leniantur. Suscipit Ceres: Tuis quidem lacrymosis precibus et commoveor, et opitulari cupio: sed cognatæ meæ, cum qua etiam antiquum⁷ foedus amicitiae colo, bonæ præterea foeminæ, malam gratiam subire nequeo. Decede itaque istis ædibus⁸ protinus: et, quod a me retenta custoditaque [112] non fueris, optimi⁹ consule. Contra spem suam repulsa¹ Psyche, et afflicta duplici² mœstitia,² iter retrorsum porrigens, inter subsitæ³ convallis sublucidum lucum prospicit fanum solerti fabrica structum:⁴ nec ullam vel dubiam spei melioris viam volens omittere,⁵ sed adire cujuscumque⁶ Dei veniam, sacratissimis foribus proximat. Videt dona speciosa,⁷ et lacinias auro literatas, ramis arborum postibusque suffixas; quæ cum

reficiantur spatio quietis. Ceres respondet ad hæc: Tuas quidem preces mixtae fletibus movent me, et vellem tibi auxiliari, sed non possum incurtere in offensionem meam consanguineam, cum qua conjuncta sum nexu ceteris amicitia, et quæ insuper est proba mulier. Abi igitur actutum ex hoc templo: et puta actum esse tecum a me clementissime, quod non retinuerim te, nec asservaverim. Psyche rejecta præter spem suam, et confecta geminato marore, cum remitteretur viam retro, videt in sublustri nemore vallis subjacentis templum ædificatum opere artificioso: cumque nollet negligere ullam viam spei melioris quamvis ancipitem, sed implorare misericordiam cujusvis Numinis, accedit ad sacras valvas. Cernit magni pretii donaria et vestes intextas aureis literis, appensas ad ramos arborum et ad postes templi, in

~~~~~

defremult.' *Elmenh.*—7 *Ms. antiquatum.* Sciopp. in *Symbola*. Oxon. a m. pr. auctum. Ab Ed. Flor. exulat perperam. Magnam vim hic antiquum habet. Firmiores enim et sanctiores sunt amicitiae antiquæ, sed non antiquatæ. In Palat. Fux. *ford. antiq.* Oud.—8 Fux. *diebus.* Oxon. *pedibus.* Quod intelligendum esset *δεκνικῶς*, sive meis, quibus advoluta jaces. Argutius opinor, quam verius. *Id.*—9 Flor. *optime.* *Elmenh.* Item Reg. Fux. Pith. Guelferb. Oxon. Palatin. D'Orv. Male. Vide Ber. et Pric. *Oud.*—1 Oxon. *depulsa.* *Id.*—2 Et Scriv. Amst. *duplici.* *Id.*—3 Bertin. *subdita.* Sciopp. in *Symb.*—4 *Fabri constructum.* Miror, cur mutare sustinuerint antiquissimam omnium exemplarium lectionem: *fabrica structum.* Wower. Enimvero minime tolerandum hic somnum nobis dormitavit Colvius. Quidni enim lectionem retinuit Aldini codicis: *fabrica structum?* quomodo et in Bertiniano legitur. Sic pag. 73. 'Horrea sublimi fabrica perfecta.' Et pag. 190. 'Mons sublimi instructus fabrica.' Et pag. 92. 'Curram sublimi fabrica politum.' Sciopp. in *Symbola.* et Susp. iv. 14. *Fabrica constructum:* Flor. et Bert. *instructum.* *Elmenhorstius.*—5 *Mss.* D'Orvill. Palat. Guelferbyt. *obmitt.* Oudendorp.—6 Pith. *cujusque.* *Idem.*—7 Fux. *pretiosa.* Roaldus. *Ms.* Fulv.

NOTÆ

² *Duplici mœstitia*] Scilicet, ob me. Cerere passa erat. tum Veneris, et repulsam quam a

gratia facti^o nomen Deæ, cui fuerant dicata,⁸ testabantur. Tunc genu nixa, et manibus aram tepentem⁹ amplexa,^p detergis ante lacrymis,¹ sic apprecatur: Magni Jovis germana et conjuga:² sive tu Sami,³^q quæ querulo⁴ partu vagituque et alimonia⁵ tua gloriatur,^r tenes vetusta delubra: sive⁶ celsæ Carthaginiis,^s quæ⁷ te virginem vectura leonis cœlo commeantem^t percolit, beatas sedes frequen-

quibus nomen quoque Deæ, cui consecrata fuerant, erat scriptum cum confessione beneficii accepti. Tunc fulla genu, et apprehensa manibus ara adhuc tepida, sic orat, abstersis prius lacrymis: Soror et uxor summi Jovis: sive tu habitas in antiquis templis Sami, quæ jactat honorem tuorum natalium, et vagitus tui lamentabilis, et tui nutritus; sive incolis fortunata loca altæ Carthaginiis, quæ adorat te virginem ascendentem in cælum vectura leonis; sive præes clavis muris Argivorum

*****

pretiosa. Sciopp. in Symb.—8 Oxon. a m. pr. Dei c. f. cuncta d. D'Orv. fuerat. Oud.—9 B. M. tepente. Putean.—1 Fux. manibus: obdēt ὀπλῶν. Roaldus.—2 Palat. Fux. Guelferb. conjugaque. Oud.—3 Sano Oxon. a m. pr. Sana Pith. Id.—4 Flor. querula. Bert. partuque et alimonia, deleta voce vagitu. Elmenh.—5 Palat. Guelf. altim. Oud.—6 In Par. tamæ. Id.—7 Quam. Fux. quæ. Roaldus. Scil. vitiose in Ed. Bas. est quam. Oudendorp.

NOTÆ

^o Quæ cum gratia facti, &c.] Ovid. Amorum lib. II. Eleg. 13. votum Isidi pro Corinnæ salute faciens: 'Ipse feram ante tuos munera tota pedes: Adjiciam titulum: SERVATA NASO CORINNA: Tu modo fac titulo muneribusque locum.'

^p Manibus aram tepentem amplexa] Mos supplicum et noxam promeritorum, ut ad aras tanquam ad asylum confugerent, easque amplecterentur. Vide Plaut. Mostell. et Rudente. Terent. Heautontimor. Cic. pro Domino sua. Tepentem] Igne sacrificiorum in ea paulo ante peractorum.

^q Sami] Samos Insula in Mari Icario, Junoni sacra. 'Partheniam' Strabo vocatam fuisse ait a Parthenio fluvio. Varro et Lactantius (magis ex hujus loci sententia), eo quod Juno adhuc virgo et a primis suis incunabulis educata in ea fuerit, donec Jovi nuberet.

^r Quæ querulo partu, &c. gloriatur] Dicebant enim Samii Junonem apud se natam ad Imbrasm fluvium. Unde et Imbrasia est appellata.

^s Celsæ Carthaginiis] Virgil. lib. IV. Æneid. 'Tu nunc Carthaginiis altæ Fundamenta locas.'

Carthaginiis] Hujus situm et originem habes Æneid. I. 'Urbs antiqua fuit, Tyrli tenuere coloni, Carthago,' &c.

^t Quæ te virginem vectura leonis cœlo commeantem, &c.] Innuit procul dubio Cœlestem, Carthaginiis Numen, quam permulti tamen non Junonem, sed Cybelen, aut Venerem fuisse existimarunt. Stat. lib. X. Thebaid. meminit Junonis pictæ in veste, quæ ejus statum velarant Argolicæ matres: 'Ipsa illie magni thalamo desponsa Tonantis, Expers conjugii, et timide positura pudorem, Lumine demisso pueri Jovis oscula libat.' Fuit

tas: ¹ sive prope ² ripas Inachi, ³ qui te jam nuptam Tonantis, et reginam ⁴ Dearum memorat, inclytis Argivorum praesides moenibus: ⁵ quam cunctus ⁶ Oriens Zygiam: ⁷ venera-

juxta ripas amnis Inachi, qui celebrat te jam uxorem Jovis et reginam Dearum: quam omnes nationes Orientales colunt sub nomine Junonis Zygiae, et omnes Occi-

~~~~~

—8 Reg. Fux. frequentans. Idem.—9 D'Orvill. seu es p. Palat. Fux. Guelferbyt. Oxon. Par. seu es p. Par. sive es p. Reg. seu et p. An volnere etiam? An potius es intruserunt, postquam exciderant illa, incl. Arg. praes. man. ut statim videbimus? [Vid. Var. Not.] Janichi Fux. Id.—1 Aldus, Regiam. Male. Elmenh.—2 Bertin. tutus: forte, totus. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 14. At cunctus servant bene Mss. ceteri. Oud.—3 Verius putat Lipsius Syriam. Certe Junonem nomine Deae Syriæ in Oriente cultam satis testatur Lucianus: qui templum ipsius Hierapoli Syriæ civitate luculentum describit. Assentitur Appianus Parthicus: Καὶ τὰ χροῖματα τῆς ἐν Ἱερῷ πόλει Θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυφῶναι μεταχειρίζομενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπεγράφει δὲ καὶ δημοῖς καὶ διωδοταῖς στρατιωτῶν καταλόγους, εἰτα ὧνις ἀργύριον διδόντας, ἡδύκει καὶ κατεφρονεῖτο. γίνεται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς Θεοῦ ταύτης, ὅτι οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ στέμματα πᾶσιν ἐξ ὕψους παρασχοῦσαν αἰτῶν καὶ φύσιν νομίζουσιν. Meminit etiam hujus Divæ poëta vetus Epigrammatum Græcorum lib. vi. Δαίμονι τῇ Ξυφῇ τὸ μῆτρεν τραβῆν Ἡλιάδουρος Δακτυον ἐν νηοῦ τοῦδ' ἔθετο προθέοις. Rete illi dicat, ut cui etiam piscibus sacrificatum Lucianus, et apud Athenæum Mnaseas, scribuunt. Locum Appiani nobis idem snppeditavit flos Belgicæ nostræ Lipsins, ad firmandam suam super hoc loco conjecturam. Colv. Zygiam. Sic Manuscripti omnes, idque perperam a Lipsio Elect. lib. ii. cap. 21. in Syriam mutatum. Juno Zygia Latinis est Jnga Juno, ut recte advertit vir diffusæ lectionis, Lilius Gyraldus, in opere arduo de Diis Gentilium Synt. 3. fol. 115. Dionysius Halicarnassæus in præceptis nuptialibus fol. 35. Ζεὺς γὰρ καὶ Ἥρα, πρῶτοι ζυννύοντες καὶ συνδυάζοντες: οὕτω τοι ὁ μὲν καὶ πατὴρ λαλεῖται πάντων ἡ δὲ ζυγία ἀπὸ τοῦ ζυνύου τοῦ θῆλυ τῷ ἄρρενι καὶ ἀπὸ τούτων τῶν Θεῶν, καὶ ὁ τῶν λοιπῶν Θεῶν χορὸς παρῆλθεν εἰς τὴν βίαν τῶν ἐπιφνημισθέντων τοῖς γάμοις, γαμηλίαν τε καὶ γενεθλίαν οὕτως ὀνομαζομένων καὶ ἐπὶ ὁ γάμος αἰτίος τοῦ τε ὀνομασθῆναι τούτους τοὺς Θεοὺς, καὶ τιμᾶσθαι. Ἄνευ γὰρ τῶν γάμων οὐδὲ ἂν αἱ τιμαὶ τούτων παρῆλθον εἰς ἀνθρώπους. Hinc recte lib. ii. 'Cantum tibiæ Zygiae' Beroald. nuptialem, inter-

NOTÆ

etiam apud Hermionem urbem templum Junonis παρθένου, teste Stephano.

¹ Prope ripas Inachi] Inachus, hodie Plantza Sophiano, fluvius est Peloponnesi, per agrum Argivum fluens in Sinum Argolicum; sic dictus ab Inacho, Argivorum Rege, a quo Argivi ipsi Inachidæ appellati sunt.

² Inclytis Argivorum praesides moenibus] Pausanias scribit apud Argivos templum fuisse Junonis Anthiæ, id est, Floridæ. Auctor est Strabo

templum dicatum Junoni fuisse juxta Mycenæ, Argivis Mycenæisque commune; in quo fuerunt simulacra Polycleti manu, præstantissimo artificio. Utraque urbs in Junonis tutela fuit. Hinc Horatius: 'Plurimus in Junonis honorem Aptum dicet equis Argos ditiesque Mycenæ.' Vide lib. x. Thebaid. Stat.

³ Quam cunctus Oriens Zygiam, &c.] Sic etiam locum hunc Apuleii citat Lyl. Gyraldus Syntagm. iii. Lipsius legendum putat Syriam, non Zy-

tur, et omnis Occidens Lucinam⁷ appellat: sis meis extremis casibus Juno Sospita,⁸ meque, in tantis exantlatis⁹ laboribus defessam,⁴ imminentis periculi metu libera. Quod sciam, soles prægnantibus periclitantibus ultro subvenire. Ad istum modum supplicanti statim⁵ sese Juno cum totius sui numinis augusta dignitate præsentat, et protinus, Quam vellem, inquit, per fidem⁶ nutum meum precibus tuis ac-

dentales nominant Lucinam: esto mihi in mea maxima miseria Juno conservatrix, et me, fatigatam tot laboribus, quos superavi, exsolce timore instantis discriminis. Quantum scio, consueviisti ferre libenter opem gravidis mulieribus positis in periculo. Sic oranti Juno offert se repente cum veneranda majestate omnis sua divinitatis. Et statim, Quam cuperam, inquit, o Psyche, inclinare meum favorem in

pretatur. *Elmenh.*—4 *Meque in t. exantlatis l. defessam.* In Editione Parisiensi excudere *defessam*: idque melius (ut mea fert opinio) quadrabit, si legerimus, neque jam tantis exantlatis laboribus *defessam*: quomodo ego eum locum antea de conjectura conatus eram constituere. *Stewech.* In *tantis*, &c. Sic hoc dictum, ut supra lib. II. 'Senex gravis in annis:' et 'Vinum in ætate pretiosum:' et lib. III. 'Tantulo triennio major in ætate.' Emendavimus etiam lib. VIII. infra: 'In habeti pigritia ferocem.' Itaque hunc locum ne sollicitemus. *Cob.* Fortasse et ita apud Ulpianum l. III. D. de S. C. Syllaniano: 'Si quis in gravi valetudine affectus.' *Brant.*—5 *Tò statim* non est in *Bertino*, ut et *Psyche* in sequenti versu. *Elmenh.* Uncinis circumscripsit *tò statim* *Scrivierius.* *Oud.*—6 *Psyche.* *Flor. per fidem.* *Elmenh.*—7 *Tunc*

NOTÆ

giam; Junonem enim sub nomine *Dææ Syriæ* in Oriente cultam fuisse, teste *Luciano*, qui templum ipsius luculentum *Hierapoli Syriæ* describit. Si *Zygiæ* retineas, per 'Orientem' intelligendi erunt Græciæ populi, ad Orientem Italiæ positi, apud quos Juno *Zurya* et *Zuryñ* dicta est, ἀνὰ τοῦ ξενυργίου τὸ θῆλυ τῆ ἑβέρην, quod *foemina* mari conjungeret. Fuit et Romæ ara *Jugæ Junonis* in vico *Jugario*, inde dicto, ut refert *Festus*.

⁷ *Omnis Occidens Lucinam*] Et *Lucetiam*; quod nascentibus lucem tribueret, vel, ut vult *Plinius*, a *luco*, in quo Romæ condita erat *Lucinæ* ædes. Prius etymon tangit *Ovidius* lib. III. *Pastorum*: 'Dicite: Tu nobis lucem, *Lucina*, dedisti; Dicite: Tu voto parturientis ades.' Per 'Occidentem' intellige *Italiam*. *Lu-*

cinæ tamen nomine *Dianam* nonnulli intellexerunt. Inter hos *Virgili*. 'Castæ, fave, *Lucina*; tuus jam regnat *Apollo*.' Vide *Horat.* in *Carmine Sæculari*. Græci *Ελευθεῖαν Ἀφροδύτην* nominant.

⁸ *Juno Sospita*] Hoc cognomine Juno in *Lanuvino* municipio colebatur, cui omnes Consules sacrificare necesse erat, ut docet *Cicero* pro *Muræna*. *Livius*, l. VIII. refert *Lanuvinis* civitatem datam, et *Sacra* sua redditæ, ea conditione, ut ædes *lucusque Sospitæ Junonis* communis *Lanuvinis* municipibus cum *Populo Romano* esset. Sic dicta est a verbo 'sospitare,' quod est, salvum præstare.

⁹ *Exantlatis*] 'Exantlare' sive 'exancilare' Festo, exhaustire, est. Nominio præterea, perpeti, vel superare, qui sensus est hujus loci.

commodare: ^b sed contra voluntatem Veneris, nurus meæ,^c quam filiæ semper dilexi loco, præstare me pudor non sinit. Tunc etiam ⁷ legibus, quæ servos ^d alienos profugos,^e invitis dominis, vetant suscipi, prohibeor.⁹ [113] Isto quoque Fortunæ naufragio Psyche perterrita, nec indipisci jam maritum volatilem quiens, tota spe salutis deposita, sic ipsa suas cogitationes consuluit: Jam quæ possunt ^f alia meis ærumnis tentari vel adhiberi subsidia, cui ne Dearum quidem, quanquam volentium, potuerunt prodesse suffragia? Quo rursum ² itaque, tantis ³ laqueis inclusa, vestigium porrigam: ⁴ quibusque ⁵ tectis vel etiam ⁶ tenebris abscondita, magnæ Veneris inevitabiles oculos effugiam? Quin igitur masculum tandem sumis animum,⁷ et cassæ

tuas preces! sed mihi non licet per honestatem hoc facere adversus voluntatem Veneris, meæ nurus, quam semper amavi quasi filiam. Præterea impediunt legibus, quæ prohibent, ne alieni servi fugitivi recipiantur invitis suis heris. Psyche, terrefacta hac etiam calamitate suæ sortis, nec valens amplius consequi suum conjugem volaticum, jam desperans de salute, sic recogitavit apud se: Quanam alia auxilia possunt deinceps explorari, aut applicari meis miseriis, siquidem ne favor quidem Dearum, quamvis cupientium, potuit mihi optulari? Quoniam igitur feram gressus coarctata tot angustiis? Et quibus domibus, quæve etiam obscuritate tecta, potero evitare indeclinabiles oculos magnæ Veneris? Quidni ergo induis tandem virilem

~~~~~

etiam. D'Orv. Tamen. Pith. Edd. qdd. et Florid. Tum. Oud.—8 Ms. Fulv. perfugas. Sciopp. in Symb.—9 Reg. Fux. prohibeor. Fux. fort. quoque. Oud.—1 Jam q. poss. Palat. Ipsaque p. Guelf. Ipsamque p. A Bertin. abest alia. Id.—2 Doctissimus juvenis, Josias Mercerus, mihiq. amicissimus, mavult legere, Quorsum. Colv. Emendavimus nos olim, Quorsum, sententia postulante. Sed bene quod paribus animis nobiscum in eundem sensum concurrat non ita pridem Jos. Mercerus, adolescens opt. et doctissimus, mihiq. eo tantum, quod literas et literarum diligentes complectitur, studio cognitus. Roald. Quorsum. Flor. Quo rursum. Elmenhorstius. B. Quo miserum itaque. Putean. Quorsum Mercerus. Forte rectius legatur, Quoversum vel Quovorsum, veteri voce. Judicium penes doctiores esto. Brant.—3 Ed. Bas. pr. tintis. Oud.—4 D'Orv. prorigam. Pith. porrigant. Id.—5 Copula deest Fux. Id.—6 Palat. non agnoscit etiam. Id.—7 Ms. sumis actibus animum.

NOTÆ

^b *Quam vellem, inquit, per, &c.* [Psyche, nutum meum, &c. accommodare] Pricæus ex tribus Mss. reponit: *Quam vellem, inquit, per fidem nutum meum, &c.* Quod est, si per fidem liceret; ut lib. III. 'Quam vellem, parens, jussis tuis obsequium com-

modare, si per fidem liceret.'

^c *Nurus meæ*] Nupserat quippe Venus Vulcano, Junonis filio.

^d *Legibus, quæ servos, &c.*] Qualis est Fabia, de Plagiariis; de qua in Pandectis, lib. XLVIII. Tit. 15.

speculæ ronuntias fortiter, et ultroneam te dominæ tuæ reddis, et⁸ vel sera modestia sævientes impetus ejus mitigas? Qui⁹ scias, an etiam, quem diu quæritas,¹ illic in domo matris reperiās? Sic³ ad dubium obsequium, immo ad certum exitium præparata, principium futuræ secum meditabatur⁴ obsecrationis. At Venus, terrenis remediis inquisitionis⁵ abnuens, cœlum petit. Jubet construi currum, quem ei Vulcanus aurifex⁶ subtili fabrica studiose poliverat,⁷ et ante thalami rudimentum nuptiale munus^{*} obtulerat, limæ⁸ tenuantis detrimento conspicuum, et ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ colum-

animum, et constanter deponis vanam spem, teque dedis sponte tuæ heræ, et demulces ejus iram tua modestia quamvis tarda? Unde scis, an non inventura sis etiam ibi in ædibus suæ parentis illum, quem tamdudum investigas? Sic parata ad obsequium anceps, vel potius ad perniciem indubitatam, recogitabat apud se exordium deprecationis. Venus vero, jam repudians subsidium terrestri investigationis, ascendit in cœlum. Imperat apparari currum, quem Vulcanus ei poliverat curiose opere solerti, et dederat ei donum conjugale ante primum usum tori nuptialis, quique erat insignis damno materia, quam lima imminuerat, et pretiosus ipso detrimento auri. Prodeunt quatuor albæ columbæ ex multis, quæ nidulantur circum cubiculum suæ do-

Sciopp. in Symb.—8 Abest copula et ab Oxon. Mitigam Pith. Oud.—9 Pith. Que. Pal. Fux. Quin. Oxon. Quod. Edd. Junt. post. et Floridi, Qui scis. Pro an in Fux. ante. Id.—1 Frigidissime in Ed. Flor. q. tu q. Tum in Florent. Pith. Fux. est illuc, in Oxon. inive. Hinc posset tentari invenire. Adi ad f. lib. III. 'Fustem quærens invenire.' Præsertim cum addatur 'in domo matris.' Id.—2 D'Orv. Palat. Pith. Fux. Guelf. reperies. Id.—3 Edd. Ber. Bas. pr. Sed. Id.—4 Bert. meditatur. Elmenh.—5 Inquisitionibus. Fux. inquisitionis. Roaldus. Ful. et Pal. inquisitionis. Optime. Wower. Ms. inquisitionis. Verissima lectio. 'Abnuens,' ἀνυποβουρα, id est, nolens inquirere. Sic lib. IV. dixerat: 'Thebanis conatibus abnuentes.' Sciopp. in Symbola. Inquisitionis. Vulgo, inquisitionibus. Elmenhorstius. B. M. inquisitionis. Patean.—6 Vulcanus. Fux. V. aurifex. Roaldus. Ms. Ful. V. aurifex subti. &c. Alius Ms. V. artifex subtili f. s. p. Allbi: fabrifex. Sciopp. in Symbola. V. artifex. Pal. et Flor. V. aurifex. Elmenh.—7 Ed. Scriv. poliverat. Sane pollute. Oud.—8 Vulgarii libri omnes, Lima. Quod Beroaldus non absurde certe explicare videtur. Audaculus hic fui, et conjecturam maximi hominis, Lipsii nostri, in ipsum contextum, ut vocant, admisi. Si cui vetus lectio magis arridet, per me licet illam reponat. Colv. Limæ. Hæc sagacissima est Lipsii nostri conjectura, sed Fulviano Ms. consentanea. Sciopp. in Symb. Lima. Ita olim hæriolatus fuit Lipsius, quod in membran. Flor. legitur.

NOTÆ

* Nuptiale munus] Nempe illud, diat Germanicus auro,' ut ait Juvenal. Satyr. VI. *Morgen geben* Germanice beata Dacius, et scripto rance, unde lex Morganatica.

bæ,⁹ et, hilaris incessibus picta colla torquentes,¹ jugum gemmeum subeunt: susceptaque domina lætæ subvolant. Currum Deæ prosequentes gannitu constrepenti² lasciviunt passerres:³ et ceteræ, quæ³ dulce cantitant,⁴ aves, melleis modulis suave resonantes, adventum Deæ prænuntiant.⁵ Cedunt nubes, et cælum filiæ panditur:⁶ et⁶ summus æther cum gaudio suscipit Deam. Nec obvias aquilas vel accipitres⁷ rapaces pertimescit [114] magnæ Veneris canora familia. Tunc se protinus ad regias Jovis arces⁸ dirigit, et petitu⁹ superbo Mercurii, Dei vocalis, operæ¹ necessariam usuram postulat. Nec renuit Jovis cœrulum supercilium.²¹ Tunc ovans illico, comitante etiam³ Mercurio,

minæ, et, lato gressu sinuantes pictas cervices, supponunt colla jugo facto ex gemmis, exoptaque domina subvolant hilares. Passeres stipantes currum Deæ lasciviunt strepero murmure: et reliqua volucres, quæ suaviter canunt, modulantes dulci melodia, præmonent Deam accedere. Nubila diffugiant, et cælum patet suæ natæ: ac supremus æther latus excipit Deam. Neque argulus famulatus magnæ Veneris formidat aquilas, aut accipitres prædatores, quibus occurrit. Tunc protinus tendit recta ad regule palatium Jovis, superbuque petitione poscit, ut liceat uti ministerio sibi necessario Mercurii, Dei pollentis egregia voce. Jupiter annuit ejus postulatis nictu cœrulei supercilii. Tum Venus triumphans descendit ex cælo actutum una

*****

Vulgati lætæ præferant, inepte. Elmenh.—9 D'Orv. Pith. col. candida. In Fux. præcedunt. Oud.—1 Passeratus ad Propertium pag. 622. lib. iv. Eleg. 5. legit: *torquata*. Elmenh.—2 Pal. *perstrep*. Oxon. cum *strepitu*. Id.—3 Pith. *quam*. Id.—4 Scribendumne *cantillant*? Floridorum 1. 'Quod et doctissime et gratissime cantillat:' et iv. 'In solitudine cantillavit Orpheus.' Colo. Malim, *cantitant*. Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 14. *Cantitant*. Vulgo, *cantitant*. Colvius, *cantillant*. Male. Elmenh.—5 Sic Bertinus. Alii, *pronunt*. Elmenh.—6 Bertin. *sed*. Oud.—7 Flor. *ancipitres*. Artemidorus: *ἱεραὶ δὲ καὶ λεῖνός ἀπαγὰς καὶ λεῖνός σηματοῦναι. ἱεραὶ μὲν φανεροὶ καὶ ὁδοὶ χωροῦντας. λεῖνός δὲ λάθρα ἐπιθεμένους*. Elmenh. D'Orvill. *ancipitres*. Oud.—8 Reg. Fux. cum Ed. Junt. post. *Jovis reg. arc*. Pith. *regiam*. Id.—9 D'Orv. *petitæ*. Gell. lib. xviii. cap. 3. 'Consensu petitque omnium.' Id.—1 Oxou. *operis*. Id.—2 In eodem, *Ne r. J. cernulum s.* Acute magis, quam vere. Id.

NOTE

¹ *Passeres*] Salacissimi, ideoque merito accensiti Veneris famulatio.

² *Et ceteræ, quæ dulce cantitant aves, &c. adventum Deæ prænuntiant*] Lib. xi. 'Ut canoræ etiam aviculæ, &c. concentus suaves assonarent: matrem siderum, parentem temporum, orbisque totius dominam blando mulcentes affamine.'

³ *Cælum filiæ panditur*] Veneri, quam ex Mythicis multi ex Cæli pudendis in mare projectis ortam ferunt.

⁴ *Nec renuit Jovis cœrulum supercilium*] Id est, Jupiter annuit ejus postulatis. 'Cœrulum' porro dicitur supercilium illud Jovis cuncta movens, a colore cœli; qui color, cum

Venus cœlo debeat,⁴ eique sollicite serit verba: Frater Arcas,⁵ scis nempe sororem tuam Venerem sine Mercurii præsentia nil unquam fecisse:¹ nec te præterit utique, quanto jam tempore delitescentem ancillam nequiverim reperire. Nil ergo superest, quam tuo præconio præmium investigationis publicitus⁶ edicere. Fac ergo mandatum matures⁷ meum, et indicia, quibus possit agnosci, manifeste designes; ne, si⁸ quis occultationis illicitæ orimen subierit, ignorantia se possit excusatione defendere. Et simul dicens⁹ libellum ei porrigit, ubi Psyches nomen continebatur, et cetera. Quo facto, protinus⁹ domum secessit.¹ Nec Mercurius omisit² obsequium. Nam, per omnium³ ora populorum passim discurrens, sic mandatæ prædicationis munus exequabatur:⁴ Si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis

cum Mercurio, eique hoc dicit anxie: Frater Cyllenie, non ignoras germanam tuam Venerem nihil unquam fecisse absque ope Mercurii: nec te fugit, ut arbitror, quamdiu jam non potuerim invenire latentem famulam. Hoc ergo unum restat, ut merces perquisitionis ejus publice proponatur tua proclamatione. De igitur operam, ut exequaris quamprimum mea jussa, et clare denotes signa, quibus possit agnosci; ne, si quis contraxerit reatum celando eam præter fas, possit tueri se excusatione ignorantia. Et cum dicto tradit ei codicillum, in quo nomen Psyches et reliqua scripta erant. Quo facto recipit se statim domum. Mercurius non defuit obsequio: currens enim huc illuc per conspectum cunctarum nationum, sic fungebatur officio præconi sibi imperati: Si quis possit reducere filiam Regis pro-

~~~~~

—3 Oxon. et. Id.—4 Palatin. e cælo d. Fux. de cælo d. Id.—5 Arcadi. Ex Palat. Arcas. Wowerius. Ms. Arcas. Sciopp. in Symbola. Arcadi. Alil, Arcadi. Alii, Arcas. Elmenh.—6 Pollicitus Pith. Oud.—7 D'Orv. mature. Id.—8 Abest si a Guelf. Id.—9 Pith. pronus. Id.—1 Malim: facessit. Sic pag. 95. 'Cubitus facessit.' Sciopp. in Symb. Al. facessit. Elmenh. Melius multo facessit, quod et Scioppio probatum. Brant. Idem vir doctus ascripsit margini Ed. Junt. post. in qua fecissit. Vide ad lib. 1. pag. 16. 'Intro facessit.' Oud.—3 D'Orv. Pal. de more, obmisit. Id.—8 Omnia D'Orv. Id.

NOTÆ

sudum est, cæruleus esse solet.

¹ Frater Arc. [Arcadi] Melius Wower. et Pricæus ex Mss. Frater Arcas. Mercurius a Cylleno, monte Arcadiæ, in quo eum Mala Jovi peperit, Cyllenius et Arcas cognominatus est. Fratrem eum Venus vocat; orta enim et ipsa, juxta nonnullos Mythologos,

ex Jove et Dione, ut jam monui.

¹ Sororem tuam Venerem sine Mercurii præsentia nil unquam fecisse] Mercurius quippe dolis et furtis præest, sine quibus vix gerantur Veneris negotia.

⁹ Et simul dicens] Græcum est, καὶ ἅμα λέγων.

filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conveniat retro metas Murtias⁵ Mercurium prædicatorem, accepturus indicinæ⁶ nomine^o ab ipsa Venere septem savia⁷ suavia, et unum blandientis appulsu⁸ linguæ longe mellitum. Ad hunc modum pronuntiante Mercurio, tanti præmii cupido certatim omnium mortalium studium arrexit.⁹ Quæ res nunc¹ vel maxime sustulit Psyches omnem cunctationem. Jamque² fores ejus³ dominæ proximanti occurrit una de

fugam, nomine Psychen, famulam Veneris fugientem, aut indicare latentem, adeat Mercurium præconem pone metas Murtias, accepturus pro indicio ab ipsa Venere septem dulcia oscula, et unum perquam suavissimum contactu linguæ abblaudientis. Mercurio hæc proclamante, desiderium tantæ mercedis excitat cum emulatione diligentiam omnium hominum: quod unum vel præcipue tunc abstulit omnem dubitationem ex animo Psyches. Cumque accederet ad januam suæ heræ, una ex ancil-

—4 Oxon. *exequiebatur*. Id.—5 *Exulat Murtias* a Bertin. *Murtias* Oxon. Ed. Junt. post. Aliæ ineptius *Murtias*. De Murtis metis et Venere Murtia vel Murcia vide etiam Beroaldum, et Sigon. aliosque ad Liv. lib. 1. cap. 33. Id.—6 *Indicii*. Fux. *indicinæ*. Lego, *indicinæ*. Amat L. noster verba illo modo infectere, ut 'furatrinam' pro furto; infra pag. 485. 'Furatrina facili.' Et alibi, 'Furatrinæ conjugalis accommodaret rudimentum.' Quin et verbo 'indicinæ' alibi usus, nempe p. 630. 'Ob indicinæ præmium' (l. vii. p. 149.) Roald.—7 D'Orv. ex more *savia*. Pal. Guelf. *casia* corrupte. Ed. Vulc. sec. *suavia savia*. Oud.—8 *Appulsu*. Restitue genuinam lectionem ex Cod. Fulv. *appulsu*. Woverius. Ms. *appulsu*. Rectissime. Septem basia erunt suavia, sed unum erit longe mellitissimum, quod fiet lingua in os alterius immissa, quod osculi genus aliis ex usu, mihi ex Plauti aliorumque lectione notum est. Sciopp. in *Symb.* *Appulsu* præbent etiam D'Orv. Fux. Oxon. et alii cum Edd. Junt. post. et Woverium sequentibus. Vide ad l. v. p. 100. 'Appulsu palmulæ.' Καταλάττωμα Græcis tale vocatur osculum. Plura vide apud Beroald. et Pricæum. Oud.—9 Palat. Oxon. *arripeerat*. Guelf. *arripeeret*. Id.—1 Consonans magis magisque significans visum, *unica*. Stewech. Nunc addit Auctor, quia jam ante hanc pronulcationem Psyche se dominæ Veneri reddere constituerat pag. 113. 'Unum' præcedit, et sequitur 'una.' Oud.—2 Pith. Jam. Id.—3 Vox *ejus* sine ullo sensu hic loci legitur, unde

NOTE

^a *Retro metas Murtias*] Venerem Myrteam et Murtiam coluerunt Romani, dictam a Murto sive Myrto arbore ipsi sacra. Murtiæ Deæ sacelli mentio in schedis Festi. Plinius, lib. xv. cap. 29. 'Quin et ara vetus fuit Veneri Myrtæ, quam nunc Murtiam vocant.' Metæ Murtiæ fuerunt Metæ in Circo positæ. Nam, ex Tertull. lib. de Spectaculis, fuerunt in Circo ova Castoris, et delphini

Neptuni, et columnæ Sessiæ, Messiæ, Tuteliæ: tres aræ Deorum Samothracum: Obeliscus, Soli: Euripus, Matri Denm: Murtiæ Veneri, Metæ. Vide Bulengerum, de Circo, cap. 2. et 9.

^o *Indicinæ nomine*] Elmenhorstii Index: 'Indicina, præmium quod indicibus datur.' Glossa Servii: 'Indicina, μίστρον.' Pace Elmenhorstii dixerim, 'indicina' Apuleio est in-

famulatione⁴ Veneris, nomine Consuetudo:^p statimque, [115] quantum maxime⁵ potuit, exclamat:⁶ Tandem, ancilla nequissima, dominam habere te scire cœpisti? An, pro cetera⁷ morum tuorum temeritate, istud quoque nescire te fingis, quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? Sed bene, quod meas potissimum manus incidisti, et inter⁸ Orci cancos^q jam ipsos adhæsisti; datura scilicet⁹ actutum contumaciæ tantæ poenas. Et, audaciter in capillos ejus immissa¹ manu, trahebat eam, nequaquam² renitentem. Quam ubi³ primum inductam obla-

lis Veneris, nominata Consuetudo, sit ipsi obviam: et illico exclamat totis viribus: Tandem ergo, pessima famula, incipis nosse te habere heram? An ex impudentia tuorum morum simulacra te hoc quoque ignorare, quantum laborum toleravimus in te investiganda? Sed bene factum, quod delapsa sis præsertim in meas manus, et intercepta inter ipsos cancellos Plutonis; passura nimirum protinus supplicium debitum tantæ pertinaciæ. Et, injecta audacter manu in ejus crines, trahebat ipsam nullatenus reluctantem. Quam statim atque Venus vidit introductam, et constitu-

Pricæus ejici voluit. Mihi videntur voces *Veneris* et *ejus* sua quæque sede excidisse, et altera alteri esse substituenda. Nisi velis legere: *fores domus ei prox.* In Reg. Fux. *proximatim*. Id.—4 Fux. *de famulatione*. Forte, *de famulatio*. Roald. Pal. *famulatione*. Elmenh.—5 Quid ex te? sitne elegantius et propius ad consuetudinem Apuleii: *q. maximum p.* Motum me alio ipaluis exemplo videbis, quod libro secundo Floridorum: 'Dein cœtu facto maximum exclamat.' Simile et illud hoc eodem libro de Asino: 'Contortis supercilliis subridens amarum.' Vide, sitne Propertii versus, libro secundo, Elegia ultima, (El. 25. 59.) 'Me juvet æternis positum languere corollis:' sitne, inquam, ille versus hoc modo rescribendus: *Me juvet æternum positum languere corollis*. Stewech. Hæc contra Mss. non ubivis inculcanda. In Pith. *quantumque quantum m. p.* Guelf. *quam m. Reg. poterat*. Oud.—6 Reg. Palatin. Oxon. Par. *exclamavit*. Id.—7 Oxon. a p. m. *pro cera*. D'Orvill. præ c. Male. Dein quanto l. Pith. Id.—8 Manuscriptus conservavit nobis locutionem Apuleio non indignam. Legit enim: *intus*. Sicut Plautus dixit 'intus domum,' pro, in domo; et Lucretius, 'intus sedibus.' Vide, quæ dixi Susp. Lect. lib. 11. Epist. 15. Cancer autem in Glossis Vaticanis explicatur forceps. Sciopp. in *Symbola*. Scioppius, *intus*. Flor. *habesisti*, inepte. Elmenh.—9 Oxon. *si licet*. Fux. *tanta cont.* Oud.—1 D'Orv. *missa*. Sed vide ad lib. 1. pag. 12. 'Immisso capite.' Id.—2 Frustra conjecit Toll. *nequicquam*. Id.—3 D'Orv. ut p. Sed vide ad lib. 1. pag. 20. 'Ubi protuli.'

NOTE

dicium ipsam, ut 'furatrina,' furtum: et similia.

^p *Nomine Consuetudo*] Recte Consuetudinem Veneris ministram facit; ipsa enim sæpe amorem creat.

^q *Inter Orci cancos*] Cancrī, inquit

Festus, dicebantur ab antiquis, qui nunc, per diminutionem, cancelli. In Glossis Isidori: 'Cancer, forceps.' Utrolibet modo intelligas, commodus resultat sensus.

tamque sibi conspexit Venus, latissimum ⁴ cachinnum extollit, et qualem solent ferventer ⁵ irati: ⁶ caputque quatiens, et ascalpens ⁷ aurem dexteram, Tandem, inquit, ⁸ dignata es socrum tuam salutare? An potius maritum, qui vulnere tuo periclitatur, intervisere venisti? Sed esto secura. Jam enim excipiam te, ut bonam nurum concedet: ⁹ et, Ubi, inquit, ¹ Sollicitudo atque Tristities, ancillæ meæ? ² Quibus introvocatis torquendam tradidit eam. At illæ, sequentes herile præceptum, Psychen misellam flagellis afflictam, et ceteris tormentis excruciatam, iterum dominae conspectui reddunt. Tunc rursus sublato risu Venus,

tam coram se, erumpit in solutissimum risum, quemadmodum consueverunt qui præ ira furiosi sent. Et concutiens caput, fricansque auriculam dexteram: Tandem, ait, dignata es salutare tuam socrum? An potius huc venisti visum tuum conjugem, qui in periculo versatur, propter cuius quo eum affecisti? Sed bono animo es; mox enim te habeo, ut par est bonam nurum. Et, Ubi sunt, inquit, meæ famulae, Anxietas et Mœstitia? Quibus intro accersitis eam dedit cruciandam. Illæ vero, parentes imperio dominae, cadunt flagris infortunatam Psychen, et torquent reliquis cruciatibus, et rursus redeunt ante oculos suæ heræ. Tum iterum effusa in cachinnum, Atque en, ait, excitat nos ad misericordiam blandi-

Justin. lib. ix. cap. 10. Duk. ad Liv. lib. xxv. cap. 27. Id.—4 Editi passim, *latiss.* Similiter lib. x. infra: 'Ac deia risu ipse quoque latissimo adusque intestinorum dolorem redactus.' Sed ita Stewechius etiam reposuit. *Colo. Latiss.* Fux. *latiss.* Roaldus. *Latiss.* Pal. Ber. Ro. Ald. et Fl. *latiss.* male. Non enim forenter iratis convenit lætas cachinnus. *Elmenh.* Mss. frustra, *latiss.* Synesius, Libanius Declam. xxxvi. pag. 794. 'Παύρος γέλας, ac diductis labris.' Ovid. 'Est quæ perverso distorqueat ora cachinno.' Pag. 231. Noster 'risu' dicit 'latissimo.' *Wass.* —5 *Ferventer.* Fux. *frequent.* Roald. M. *frequent.* Putean. —6 Oxon. a m. pr. *cupideque.* Ond. —7 Fux. *ac ascalpens.* *Elmenh.* Superbiæ vel mollitiæ hoc signum alii dicunt, ut in Disticho in Pompeium: 'Digito scalpit caput uno:' de quo vide ad l. v. pag. 188. Ond. —8 Codd. Palat. Guelf. et Edd. *Elmenh.* Scriv. *Tandem sic, inq.* At, si quid inserendum hic, mallet inde effingere, ut alibi, *sc. sive scilicet.* In Regio, Fux. et D'Orv. repetitur mox *tandem salutare.* In Ed. Vulc. male *socr. suam.* D'Orv. Pith. Fux. etiam, *tu vuln.* Id. —9 In Vulcanii editione est *concedet*, inepte. *Elmenh.* Item in Oxon. a m. pr. et Ed. Junt. pr. *Concedes* in Ald. *concedet* in Junt. sec. Ond. —1 Fux. *Ubi sunt, inq.* Roald. *Sunt* etiam e meis inserunt Mss. Flor. Pith. Reg. D'Orv. Inc. Edd. Elm. Scriv. Flor. In Pal. *Ubi sit, inq.* Reetius subintelligi id verbum hic existimo; et æque suppleri potest per *estis.* Nam vocat eas Venus. Vide Indicem Notarum. D'Orv. Cod. *solitudo.* Pith.

NOTÆ

¹ *Latissimum cachinnum extollit, et qualem solent ferventer irati*] Mamertinus in Panegyrico: 'Quis nescit aliorum Imperatorum hilarem diritatem, cachinnantemque sævitiam?'

² *Sollicitudo atque Tristities, ancillæ meæ*] Plaut. Cistellaria: 'Amor, et melle et felle sæcundissimus, Gustat dulce, amarum usque ad satietatem oggerit.'

Et^a ecce, inquit, nobis turgidi ventris sui lenocinio commovet miserationem; unde me præclara sobole aviam beatam scilicet faciat. Felix vero ego,³ quæ in ipso ætatis meæ flore vocabor avia: et vilis ancillæ filius nepos Veneris audiet.⁴ Quanquam inepta ego frustra filium dicam.⁵ Impares⁶ enim nuptiæ, et præterea in villa⁷ sine testibus et patre non consentiente⁸ factæ, legitimæ non possunt videri: ac per hoc spurius iste⁹ nascetur; si tamen partum omnino proferre⁹ te patiemur. His editis, involat [116] eam,¹ vestemque plurifariam diloricat:² capilloque

mento sui uteri prægnantis, quo nempe factura est me aviam fortunatam pulchra prole. Ego autem beata ero, qua nominabor avia in ipso flore mei ævi, et filius servus ignobilis dicitur nepos Veneris. Sed stulta ego nequicquam cum voce filium. Matrimonium enim inæquale, intemperque contractum in prædio rusticano absque ullo teste, et absque consensu patris, non potest censi validum: propterea hic nascetur nothus; si tamen sinamus te ullo modo edere trum factum. His verbis prolatis irruit in ipsam, et discindit ejus vestem multis locis, laniataque

~~~~~

solitudo. Male. Oud.—2 Præ exultat a Florent. 2 Et, ac contra Nostri morem. Dein faciet Pith. Id.—3 Bertin. vero et ego. Id.—4 Fux. audietur, ut et Ald. Roald. Ald. audietur. Male. Elmenh. Palat. quoque, Oxon. D'Orv. Guelf. cum Ed. Junt. post. audietur, perperam. Vide ad lib. II. p. 26. 'Ornata non possit audire.' Oud.—5 Pith. dicere. Id.—6 Inepte quidam substituere conatur impuberes. At optime vindicat Consultiss. H. Noordkerk, et D'Orv. ad Charit. I. III. c. 2. p. 243. 'Ἐν ὀφθαλμοῖς μάλλον γαρῶν. Id.—7 Abest villa a D'Orv. Id.—8 Pronomen desideratur in D'Orv. Negligenter in Edd. Elm. Scriv. et Flor. exhibetur ille, contra Mssos, et Edd. Vett. Iste signanter magis indicat vituperium. Id.—9 Fux. proferre. Roald.—1 Involat eam. Fux. involat eam. Hanc lectionem supra cum tueremur, exciderat etiam nobis, Veteres his particulis ornatus causa usos fuisse. Ex-

NOTÆ

¹ *Turgidi ventris sui lenocinio commovet miserationem*] Ironice. Nam contra justior inde Veneri exandescendi causa. June ad Callistam, apud Ovid. *Metamorphos.* lib. II. ² Scilicet hoc etiam restabat, adultera, dixit, Ut fecunda fores, fieretque injuria partu Nota, Jovisque mei testatum dedecus esset?

³ *In villa*] Ubi clandestinam, non celebres esse poterant. Contra, Noster in Apologia nuptias suas cum Pudentilla in villa contractas tuetur. ⁴ *Lex quidem Julia,* inquit, *de Ma-*

ritandis Ordinibus nunquam scilicet ad hunc modum interdixit: Uxorem in villa ne dedito. Immo, si verum velis, uxor ad prolem multo auspiciatius in villa, quam in oppido deditur: in solo uberi, quam in loco sterili: in agri cœpite, quam in fori silice,' &c.

⁵ *Sine testibus et patre non consentiente*] Quod tamen necessarium est nisi alius fuerit emancipatus, ut videre est Legg. II. et XXV. ff. de Ritu Nuptiarum.

⁶ *Diloricat*] M. Tull. de Oratore:

discisso, et capite conquassato, graviter affligit, et, accepto frumento et² hordeo et milio et papavere et cicere et lente et faba, commixtisque acervatim confusisque³ in unum grumulum,⁴ sic ad illam: Videris enim mihi⁵ tam⁶ deformis ancilla nullo alio, sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri:⁷ jam ergo et ipsa⁸ frugem tuam periclitabor.⁹ Discerne⁹ seminum istorum passivam congeriem: ⁹ singulisque granis rite dispositis, atque sejugatis, ante istam¹ vesperam opus expeditum approbato mihi.¹⁰

ejus coma, et contuso capite, allidit ipsam graviter sole, et sumtis frumento, hordeo, milio, seminibus papaveris, cicere, lente, et faba, iisque permixtis congestim, et confusis in unum acervum, sic affatur ipsam: Atenim, cum sis ancilla adeo turpis, videris mihi nulla alia re conciliare tibi tuos amatores, nisi tantum diligenti servitio: ego ipsa mox experiar quam sis frugi. Separa hunc promiscuum cumulum granorum: et, ordinatis recte atque separatis singulis seminibus, exhibe mihi opus abeo-

~~~~~

empla extant etiam de hoc verbo apud Non. Marcellum duobus locis, quomodo et Lucr. quem hic Noster semper imitatus est, 'invadendi' voce usus lib. vi. 'Arripit acer Sæpe dolor dentes, oculos invadit in ipsos.' Roald. Flor. involat in ejus vestem quam p. d. Elmenh.—2 Lib. Palat. verba illa frumento et ignorat. Wow. A Palat. vox frumento abest. Elmenh.—3 Copula deest Flor. D'Orv. Gnelf. Oxon. Fux. Confusim Pith. Oud.—4 Glomulum. Omnes libri nostri, grumulum. Wowerius. Ms. grumulum. Sciopp. in Symbola. Grumulum. Vulgo, glomulum. Elmenhorstius. B. M. grumulum. Putean.—5 Ms. videris, inquit, mihi. Sciopp. in Symb.—6 Gnelf. tante. Palat. tante formis. Fux. sic def. Oud.—7 Ms. Fulv. promereri. Sciopp. in Symb.—8 J. ego et i. B. M. jam ergo et ipsam. Putean. Ergo recepi, suffragantibus Pal. Oxon. Fux. Pith. D'Orv. Edd. Vicent. Junt. post. Wower. et Pric. 'Ipsa' sumitur pro, ego ipsa, ut apud Græcos ἀπὸς. Theogn. in Gnom. vs. 27. Ὀδ' ἀπ' ἀπὸς ἔπαθον. Vide quæ conguessere Gronov. et Drakenb. ad Livii Præf. Male ergo Bemb. Mang. Pith. Palat. Fux. Guelferb. Ed. Junt. post. dant ipsam. Oud.—9 Pal. Oxon. Fux. discernere. Id.—1 Sic Mss. et Edd. O. præter Floridi, in qua ipsam. Id.—2 Sic hic locus interpungendus

NOTÆ

'Non dubitavit excitare reum Consularem, et ejus diloricare tunicam, et Judicibus cicatrices adversas senis Imperatoris ostendere.' Infra, lib. vii. 'Et diloricatis statim pannulis in medium profudit duo millia anreorum.' Translatio est a lorica, pectoris tegmine ferreo, ad vestimenta alla pectus ambientia. 'Diloricare' enim proprie est, lorica detrachere.

¹ In unum grumulum] Beroald. legit, in unum glomulum. Quid, si le-

gas cumulum? quanquam 'grumulus' sæpe pro cumulo accipitur.

² Frugem tuam periclitabor] Quia bonæ sunt fruges et utiles, bonitatem uniuscujusque 'frugem,' et 'frugi viram' dixerunt eum, qui bonus esset et utilis.

³ Passivam congeriem] Promiscuam: nomine inclinato ab adverbio 'passim,' quod est a 'pateo.'

⁴ Opus expeditum approbato mihi] Opus approbare dicuntur artifices,

Sic assignato tantorum seminum cumulo, ipsa cœnæ nuptiali concessit. Nec Psyche manus admolitur inconditæ¹ illi et inextricabili moli; sed, immanitate præcepti consternata, silens obstupescit. Tunc formicula illa parvula, atque ruricola,⁴ certa tum⁵ difficultatis tantæ, laborisque miserta contubernalis magni Dei,^c socrusque sævitiam execrata,⁶ discurrens gnaviter convocat corrogatque⁷ cunctam⁸ formicarum accolarum classem: Miseremini, terræ omniparentis agiles alumnæ,^d miseremini,⁹ et Amoris uxori,¹ puellæ lepidæ, periclitanti prompta velocitate succurrite. Ruunt² aliæ, superque³ aliæ sepedum populorum

lutum, priusquam nox adventet. Sic, designato acervo tot seminum, ipsa confert se ad epulas nuptiales. Neque Psyche admovet manus huic congeriei indigesta et inextricabili; verum despondens animum, ob enormitatem jussorum, stupet muta. Tunc formica illa exigua, et rustica, certatim miserata tantam difficultatem et tantum laborem uxoris magni Dei, et detestata crudelitatem ejus socrus, currens huc illuc strenue, conciet omnem populum vicinarum formicarum: Misereat vos, ais, o celeres alumnæ telluris, matris omnium rerum, misereat; et auxiliamini celeri agilitate conjugi Cupidinis, formosæ juveni, posita in discrimine. Agglomerantur alii atque alii fœctus illius gentis instructæ sex pedibus. Et omnes miro fervore

fuit. Plantus Milite: 'Satin est, si tibi Meum opus ita dabo expolitur, ut improbare non queas?' Colv. Fux. approbabo. Roaldus. Tò expeditum non est in Palat. Sic Phædrus: 'Opus approbavit.' Vide Indicem. Elmenh.—3 *Incondita moli.* Ms. Fulv. *incredita illi et inextricabili moli.* Forte *incretæ*, tanquam *indiscretæ*, quod discerni nequeat. Sciopp. in *Symb.* Alii, *incredita*. Scioppius *incretæ*, tanquam *indiscretæ*. Elmenh.—4 *Pleræque editiones aliæ, ruricola.* Colvius. Oxon. Pith. Fux. Guelf. etiam *ruricola*, ut *adolescens*, et alia vitiose scribuntur. Oud.—5 *Certatim.* Scribend. *ruricola, certa jam.* Stewech. An pro numero plurativo singularis? Certe pluribus rō *certatim* convenit. An *leg. statim?* vel potius *celeratim?* Sisenna: 'Quo magis celeratim poterant, insidiis suos disponit.' 'Illa,' uti pag. 119. versu 10. 'Regalis avis illa,' et alibi sæpe. Wasse. Ita singularis numerus diserte occurrat lib. iv. pag. 72. 'Immanis ursæ comparabat numerum:' ubi vide. Verum ita hic poni non videtur. Nam hæc una 'convocat cunctam formicarum accolarum classem.' Oud.—6 D'Orvill. *execrantem.* Fux. *execratam.* Tum *naviter* Guelf. Id.—7 Pith. *erogatque.* Id.—8 Oxon. a m. pr. *curam.* Id.—9 Addit hic rursus, *inquit*, Cod. D'Orvill. frustra. Vide paulo ante, 'Videris enim mihi.' Id.—1 Flor. Pith. male *uxoris*, nisi illa s rursus pro *scilicet* ponatur. Lep. p. in Oxon. Id.—2 Bert. *Ruuntque* Id.—3 Pith. *sunt-*

NOTÆ

quando illud tale exhibent factum, quale faciendum susceperant. Phædrus de Simonide: 'Opus approbavit, dein mercedem postulat.'

^c Magni Dei] Cupidinis, quem lib.

v. Deorum maximum dixit.

^d Terræ omniparentis agiles alumnæ] Adumbratum est ex hoc Virgilio: 'Necnon et Tityon, Terræ omniparentis alumnus.'

undæ,* summoque studio⁴ singulæ granatim⁵ totum digerunt acervum: separatimque distributis dissitisque⁶ generibus, e conspectu⁷ perneciter⁸ abeunt. Sed initio⁹ noctis e convivio nuptiali¹ vino madens, et fragrans² balsama, Venus remeat, totumque³ revincta corpus rosis micantibus, visaque diligentia miri laboris, Non tuum,⁴ inquit, nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius, cui tuo, immo et ipsius malo placuisti. [117] Et, frusto⁵ cibarii panis ei projecto,⁶ cubitum facessit. Interim Cupido solus interioris domus unici cubiculi custodia clausus coerceretur acriter: partim, ne petulanti luxurie⁷ vulnus gravaret; partim, ne cum sua cupita conveniret. Sic ergo distentis,⁸

discernunt totam congeriem in singula semina; et, depositis ac seorsim remotis speciebus, discedunt velociter ex oculis. At Venus ineunte nocte revertitur ex nuptialibus epulis temulenta, redolens balsama, et circumdata toto corpore rosis vividis coloris; vidensque quanta celeritate illud opus admirandum confectum esset, Hoc non factum est a te, inquit, neque tuis manibus, pessima, sed opera illius, cui placuisti tuo damno, immo, et suo quoque. Et, projecto ipsi frusto panis alii, id dormitum. Interea Cupido diligenter custodiebatur, inclusus solus carcere unius cubiculi, quod erat in penitioris parteedium: tum ne exasperaret vulnus suum procaci lascivia; tum etiam ne posset adire suam dilectam. Igitur amatores sic divisi

que. Id.—4 Bert. p. *vis*, summo st. Elmenh. Elegantissima, me hercules, descriptio fornicarum immenso numero accurrentium. Vide Ber. et Pric. Inepte ergo in Mss. Reg. Fux. D'Orv. Oxon. Pal. Guelf. est *sapo*, ac *populorum undæ* desunt in illis. Oud.—5 Sic Mss. et Edd. Vett. cum Wow. et Pric. Aliæ e Pal. Cod. *gran. sing.* Bert. *singula*. Pith. *digerit*. Id.—6 Secutus Pal. Cod. rescripti: *distributis distinctisque*. Wowerius. Palat. *distinctisque g. male*. Elmenh.—7 Pal. et conspectui. Oud.—8 Pernic. exulat a Fux. Id.—9 Bert. *S. in init.* Elmenh. Pricæus ex similibus locis mavult Sic. At nihil inest vulgatum, quod offendat. Frequentissime vero hoc vel illo codice frustra inseritur in ante 'initio.' Vide ad lib. I. pag. 15. III. 54. 56. Oud.—1 Flor. *nuptialis*. Elmenhorstius. D'Orv. *equivio*. Guelf. et cons. Oud.—2 *Flagrans. Fragrans* legendum. Supra lib. II. 'Cinnama fragrans, et balsama rorans.' Brunt. Perperam enim Mss. quidam, et Edd. ante Wower. contra monitum Beroaldi habent *flagrans*. Alii ad lib. III. pag. 56. 'Fragrantibus papillis.' Par. prave *balsamo*. Oud.—3 A Pal. Oxon. Edd. Wower. Pric. abest copula, nec admodum requiras eam. *Reviata* D'Orv. Id.—4 D'Orvill. *totum*. Id.—5 Flor. *furto*. Male. Elmenh. Sic tamen in Pith. quoque. Palat. et Guelf. *frusto*. Oud.—6 Pithæan. *projecto*. Id.—7 Pal.

NOTÆ

* *Sepedum populorum undæ*] Formicarum, quibus sex pedes sunt, ut et plurimis aliis insectis. 'Undæ' hic metaphorice pro multitudine. Sic Juvenalis Satyr. III. 'Nobis properan-

tibus obstat Unda prior.' Ad quem locum vetus Scholiastes: 'Unda prior: Populi multitudo stantis ad officium.'

et sub uno tecto separatis amatoribus,¹ tetra nox exantlata.² Sed, aurora commodum³ inequitante, vocatæ Psychæ Venus infit talia: Videsne illud⁴ nemus, quod fluvio præterruenti ripisque longis⁵ attenditur: cujus imi gurgites vicinum fontem respiciunt? Oves ibi nitentes, auri-que colore florentes,⁶ incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim quoquo modo quæsitum afferas, censeo. Perrexit Psyche volenter, non obsequium quidem illa functura,⁷ sed requiem malorum præcipitio fluvialis rupis habitura.⁸ Sed inde de fluvio⁷ Musicæ suavis nutricula, leni⁸ crepitu dulcis auræ

atque disjuncti in eadem domo transegerunt diſtam noctem. Sed viſ diluxerat, cum Venus accersit Psychen, eique Cernis hæc dicit: ne lucum illum, qui extenditur ſecundum amnem præterlabentem, et longam rupem, cujus extremæ voragines præſpectant fontem proximum? illis oves ſplendentes, et micantes fulgore aureo, errant paſcentes ſine custode. Volo ut illinc afferas mihi actutum floccum ex illa lana aurea, quocumque tandem pacto eum poſſis conſequi. Psyche libenter iuit, non eo quidem animo, ut faceret imperata, ſed ut finem imponeret ſuis arumnis, præcipitando ſe ex rupe fluvio proxima. Verum Canna virens, jucunda nutrix Muſicæ,

Oxon. Fux. Guelf. *luxuria*. Id.—8 *Distinctis*. Fux. *distentis*. Roald. Repono ex Pal. *distentis*. Wowerius. Palat. *distentis*. Elmenh. Accedunt recte Guelf. Oxon. Par. D'Orvill. ut bene edidere Wow. Scriv. Pric. a 'distinere,' quod separationem significat, ut notum. Confer Comm. ad Liv. Cæs. Front. alios. Huc forsitan et referendum ex pag. 130. 'Puella distenta vinculis:' nisi destinata ibi leg. Oud.—9 Edd. Ber. Bas. pr. *terra*. Mas. Reg. Fux. Oxon. D'Orv. *nox est exa*. Flor. *exanhelata*. Pal. Pith. Fux. Guelferb. rursus, et Edd. Vett. *exanhelata*. Vide ad lib. I. pag. 12. In Palat. quoque corrupte, *tetra commode nox*. In Guelf. *tetra commodum nox*. Id.—1 Oxon. Pal. Pith. prave *commode*. Edd. Vett. naque ad Elmenh. item Pricæ, dant *inequitanti*. Sed secundæ vocali favent Mas. plerique, in his Flor. D'Orv. Pith. Fux. Guelf. Id.—2 Palat. Pith. *istud*. Id.—3 Placet Modii conjectura, *rupique longa*. Nam statim sequitur: 'Præcipitio fluvialis rupis.' Sciopp. in *Symb.* et *Susp.* iv. 14. *Rupique longa*. Ita Bert. Recte. Alii, *ripisque longis*. Statim enim sequitur, 'Præcipitio fluvialis rupis.' Elmenh.—4 Vide Piccart. Per. Crit. cap. 9. In Palatin. *auricula* ꝑ. Guelferb. *auricula* ꝑ. Oxon. a m. pr. Fux. *auricole* ꝑ. Oud.—5 Ro. *functatur*. Male. Elmenh. Oxon. *sumtura*. Ed. Vicent. *unctantur*. Sed recte *functura* in ceteris, ut bene emendavit Beroaldus. Vide ad lib. III. p. 51. 'Cœnam perfunctus.' Quidam abest a Pith. Oud.—6 Par. Ms. *ripis*. Ed. Rom. Vicent. *habitur*. Gruterus in *Susp.* ineditis conjecit *aditura*. Vide Misc. Nov. Lips. vol. III. p. 3. pag. 488. Sed Beroaldi et ceterorum lectioni consentiunt reliqui Codd. et *Ling.* Latinæ genius. Id.—7 Ut paulo ante, 'Inde de coma.' Reg. Fux. et D'Orv. carent ꝑ de. Id.—8 D'Orv. de more, *levi*. Virg. *Æn.* III. 70. 'Le-

NOTÆ

¹ *Amatoribus*] Psychæ nimirum et Cupidini.

divinitus inspirata, sic vaticinatur Arundo viridis : Psyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miserrima⁹ morte meas sanctas aquas polluas, nec vero contra formidabiles oves istius oræ feras¹ aditum ; quoad, de Solis flagrantia mutuatæ calorem,² truci rabie solent efferri,³ cornuque⁴ acuto, et fronte⁵ saxeæ, et nonnunquam venenatis morsibus in exitium sævire mortalium. Sed, dum meridies Solis sederit vaporem, et pecua⁶ spiritus fluvialis serenitate conquieverint, poteris sub illa procerissima platano, quæ mecum simul unum fluentum bibit, latenter te⁷ abscondere : et, cum primum mitigata furia laxaverint oves animum, percussis frondibus⁸ attigui⁹ nemoris, lanosum aurum reperies,¹ quod passim stirpibus connexum obhærescit.² Sic [118] Arundo simplex et humana Psychen ægerrimam salutem suam docebat. Nec auscultatu³ pœnitendo dili-

afflata divinitus tenui susurro lenis venti, sic loquitur ex ipso flumine : O Psyche, jactata tot ac tantis calamitatibus, ne inquines meas puras undas tua nece infelicitissima, neque tamen progrediaris adversus oves metuendas hujus ripæ, quamdiu solent corripri furoris crudeli, tracto astu ex Solis ardore, et grassari in perniciem hominum acutis cornibus, et duro sincipite, atque aliquando morsibus virosis : sed poteris te occultare clanculum sub illa platano altissima, quæ alitur humore ejusdem fluvii ac ego, donec Solis ardor remissus fuerit post meridiem, et oves requiescerint tranquillitate aura fluminea : et, statim atque illæ pecudes sumserint mitiorem spiritum lenito furore, excussis foliis vicini luci invenies lanam auream, quæ adharet hic illis implicata fruticibus. Sic Canna illa bona et misericors monstrabat maxissima Psychæ, quo pacto evaderet salva. Ipsa vero, sedulo erudita documento salutari,

nis crepitans vocat Auster in altum.' *Id.*—9 D'Orv. misera. Per Mas. si liceret, malim, miserrima, vel, ne qua t. miserrima. *Id.*—1 Mas. Florent. Reg. Fux. Palat. Oxon. Guelf. Par. D'Orv. et Edd. aliquot, in his Elm. Scriv. nec vera istius oræ (ore Junt.) contra f. oves feras. Oxon. formidabiles. Salm. ad m. Ed. C. istud horæ. *Id.*—2 Mutuato calore. Flor. mutata calorem. Elmenh.—3 Num potius, efferari? Colv. Lego : efferari. Lib. ix. 'In suam perniciem advertit efferari.' Plinius : 'Fœminæ sues in tantum efferantur, ut homines lacerent.' Elmenh.—4 Copulam non habent Oxon. Palat. Fux. Guelf. *Oud.*—5 Fonte. Fux. fronte. Error typ. Roald. In Vulcanii editione (sec.) inepte legitur, fonte. Elmenh. Fonte etiam Edd. Bas. sec. Colv. Sponte Ms. D'Orv. *Oud.*—6 Fux. Guelf. pecua. Vide ad p. 124. Ed. Pric. *Id.*—7 D'Orv. Palat. Fux. Guelf. Oxon. carent vq̄ te, elapso per præcedentes syllabas. Nam præcedit 'poteris.' *Id.*—8 Edd. Vulcan. pr. Merc. frontibus. *Id.*—9 Pith. attinui. *Id.*—1 Palat. Pith. reperis. *Id.*—2 Flor. connexis adhæ. Rom. connexis obhæ. Elmenh.—3 Palat. Par. Guelf. auscultatus. Oxon. auscultatus.

NOTÆ

¹ Truci rabie solent efferri] Melius legas efferari.

genter instructa illa⁴ cessavit; sed observatis omnibus, furatrina facili,^b flaventis auri mollitie congestum gremium Veneri⁵ reportat. Nec tamen apud dominam saltem secundi⁶ laboris periculum secundum testimonium meruit;⁷ sed, contortis superciliis subridens amarum, sic inquit: Nec me præterit⁸ hujus quoque facti auctor adulterinus. Sed jam nunc ego sedulo periclitor,⁹ an oppido forti animo singularique prudentia sis prædita. Videsne insistentem celsissimæ illi rupi montis ardui verticem,¹ de quo fontis atrî fuscæ defluunt undæ, proximæque conceptaculo vallis inclusæ Stygias irrigant paludes,¹ et rauca² Cocyti fluentia¹ nutriunt? Indidem mihi de³ summi fontis penita scaturigine rorem rigentem hauritum⁴ ista confestim deferto urnula. Sic aiens,⁵ crystallo dedolatum vasculum, insuper ei graviora comminata, tradidit. At illa, studiose gradum

non remansit otiosa; sed, exploratis singulis, facili furto refert ad Venerem sinum plenum lana aurea et mollis. Neque tamen labor hujus secundi discriminis promeritus est ullam laudem apud heram; sed ipsa, obliquatis superciliis renidens indignanter, sic locuta est: Non mihi latet auctor dissimulatus hujus facti. Sed mox experier callide utrum polleas animo valde constanti, et eximia prudentia. Cernisne acumen excelsi montis impositum huic altissimo colli, ex quo atrî fluctus nigra scaturiginis emanant, et conclusi alveo vallis vicinæ suppeditant aquam stagnis Stygiis, et alant undas murmurantes Cocyti? Hauri inde hoc urceolo aquam gelidam ex intimo capite supremi fontis, et offer ad me actutum. Et cum dicto dat ei urnulam crystallinam egregie politam, additis minis asperioribus. Illa autem dili-

D'Orv. *auscultata*. Perperam omnes. Oud.—4 *Illâ* deest Pal. Id.—5 Par. *Veneris*. Id.—6 Pith. *saltem si*. Id.—7 Oxon. *mostravit*. Id.—8 Oxon. *Nec tamen præterit me*. Id.—9 Bert. *periclitabor*. Elmenh. Vide ad lib. i. pag. 18. Oud.—1 In Reg. Fux. est *celsitudinem*. In Oxon. pro ardui legas alti. Id.—2 *Pauca*. Lipsius, *rauca*. Colvius. *Rauca*. Flor. *pauca*. Male. Elmenh.—3 Palatin. non agnoscit *tâ mihi de*. A Reg. Fux. Guelf. et Oxon. abest *de*, et in istis codicibus exaratur *petita*. Perperam. Oud.—4 *Hauritum* non est in Palatino. Elmenh. Hinc uncinis eam vocem inclusit cum Scriv. Exnlat etiam a Fux. qui dat *rigentem*; item a Guelf. Pro illa est in Oxon. in. Sed adi ad lib. III. p. 59. 'Haurito plusculo uncto.' Oud.—5 Ed. Aldi, *Sic aiens*.

NOTÆ

^b *Furatrina facili*] Furto. Eodem significatu lib. VIII. 'Furatrinx conjugalî incommodaret rudimentum.'

¹ *Stygias irrigant paludes*] 'Ἄρδ τοῦ ὀρυγῶν, quod est, odisse, dictas existimant. Fuit Styx fons ad Nonacrin Arcadiæ, e saxi profuens, exitialis omnibus animalibus, atque adeo

frigidas, ut aqua ejus pota enecaret, ferrum ac æs roderet, solaque mulæ ungula contineri posse crederetur, cum cetera vasa rumperet.

¹ *Cocyti fluentia*] Cocytus fluvius Inferorum a κόκκρος, luctus, ululatus.

celerans, montis extremum petit tumulum;⁶ certe⁷ vel illic inventura vitæ pessimæ finem. Sed, cum primum prædicti jugi conterminos locos appaluit, videt⁸ rei vastæ letalem difficultatem. Namque saxum immani magnitudine procerum, et inaccessa salebritate⁹ lubricum, mediis e¹ faucibus lapidis fontes horridos evomebat: qui² statim proni foraminis lacunis³ editi, perque⁴ proclive delapsi, et angusti canalis exerto⁵ contacti tramite, proximam convallem latenter incidebant: dextera lævaque cantibus⁶ cavatis proserpunt,⁷ et longa colla porrecti⁸ sævi dracones, inconnivæ⁹ vigiliæ luminibus addictis,¹ et in perpetuam lucem [119] pupillis² excubantibus. Jamque et ipsæ semet munebant³ vocales aquæ. Jam et, Discede,⁴ et, Quid facis?

genter festinans contendit ad supremum verticem montis, ibi repertura saltem finem suæ miserrimæ vitæ. Sed, statim atque pervenit ad loca vicina supradicti verticis, cernit mortale periculum immanis rei. Saxum enim altum mole enormi, et periculum ob asperitatem inaccessibilem, ructabat ex medio hiatu lapidis latitantes horridos, qui illico, ejecti foraminis declivis, et fluentes per decessu, et cooperiti porrecta semita arcti alvei, delabebantur clanculum in proximam vallem. A dextra etiam sinistraque parte feri dracones reptant in saxis excavatis promouentes longas cervices, oculis mancipatis vigiliæ indefessa, pupillisque nulla unquam nocte clausis. Ipsæ quoque undæ perstreptentes jam seipos defendebant: identidem enim clamant:

Jant. post. *Sed aciens.* Bas. sec. tradit. Id.—6 *Cumulum.* Quid si *tumulum*? Sic infra lib. viii. (p. 153.) 'Jamque apud frondosum tumulum, ramorumque densis tegminibus umbrosum,' &c. *Colo.* Bert. *tumulum*, quod etiam conjecit Calvius. *Elmenh.* *Tumulum* exhibet etiam D'Orvill. ut jam edidit Scriverius, et probat Pricæus. 'Telluris tumulus' Lucano lib. iii. vs. 375. De perpetua harum vocum confusione dixi ad lib. ii. pag. 34. 'Aggeratis in cumulum stragulis.' *Oud.*—7 *Oxon. cito.* Burm. allevit, 'F. certa.' Bene, si vel Infinitivus vel Gerundium in di sequeretur. Nunc non. *Id.*—8 *Reg. vidiit.* Pal. *letali.* Id.—9 *Penslme* Pith. Edd. Vicent. Junt. pr. Ald. *salubritate.* Id.—1 Pal. *Oxon.* carent *τῇ ε.* D'Orv. habet et pro *ex.* In *Oxon.* etiam *medii.* Id.—2 *Par. quod.* Id.—3 *Laciniis.* Fux. *lacunis.* Quod probō, ut infra pag. 768. dicit 'lacunosas inciles.' *Roald.* Lege ex Pal. et *Fulv. lacunis.* Wow. Recte Ms. *lacunis.* Sciopp. in *Symbola.* *Lacunis* educti. Sic lego cum Florent. et Pal. In vulgatis est, *laciniis editi*, in aliis, *lacunis editi.* *Elmenh.*—4 D'Orv. per quod. *Oud.*—5 *Reg. Fux. Pal. Oxon. D'Orv.* Pith. *Gueff. exarto.* Male. *Trames exertus* est exporrectus. *Id.*—6 *Cotibus.* Fux. *cantibus.* *Roald. Flor. cantibus.* *Elmenh. B. M. cantibus.* *Putean.*—7 *Oxon. proserpuit.* *Oud.*—8 D'Orv. *prorecti*, ut sæpe. *Id.*—9 Pal. *Oxon. Gueff. inconnives.* Sed vide ad l. ii. p. 35. 'Exertis et inconnivis oculis.' *Id.*—1 D'Orvill. *adjectis.* *Oxon. Palat. additis.* Edd. Ber. Basil. pr. *adictis.* Vitiose. *Id.*—2 Sic Venetus. Ber. *pupulis.* Alii, *populia.* Colvius. *Populis.* Fux. *pupillis:* et Ald. sed idem etiam cum *populis*, sen *pupulis.* *Roaldus.* *Pptis* in Pal. *pupillis* *Oxon. D'Orv. Flor. cum Edd. Ven. Juntinis, Aldi, Colv. Vulc. Wower. Pric.* Reliquæ dant *pupulis.* Vide ad lib. iii. p. 57. *Oud.*—

Vide, et, Quid agis? Cave, et, Fuge, et, Peribis, subinde clamant. Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem⁵ Psyche, quamvis præsentis⁶ corpore, sensibus tamen aberat: et, inextricabilis periculi mole⁷ prorsus obruta, lacrymarum etiam extremo solatio carebat. Nec Providentiæ bonæ graves oculos innocentis animæ latuit ærumna. Nam supremi Jovis⁸ regalis ales⁹ illa, repente, propansis utrimque pinnis, affuit rapax aquila: memorque veteris obsequii, quo, ductu Cupidinis, Jovi¹ pocillatorem² Phrygium¹ sustulerat, opportunam ferens opem, Deique numen in uxoris laboribus percolens, alti culminis³ Diales vias dese-

Recede; et, Quid facis? et, Considera; et, Quid agis? Cave; et, Fuge; et, Te is perditum. Sic Psyche, videns fieri non posse quod sibi fuerat imperatum, stupefacta inatæ saxi, licet præsens corpore, erat tamen absens animo. Et oppressa penitus magnitudine periculi, ex quo non poterat se expedire, destituta etiam erat ultima consolatione lacrymarum. At labor insontis animi ejus non fugit oculos perspicaces benignæ Providentiæ. Illa enim prædatrix Aquila, avis regia summi Jovis, statim præsto affuit expansis ambabus alis, et recordata antiqui ministerii, quo rapuerat Jovi pincernam Trojanum auspiciis Cupidinis, auxilium tempestive, et colens Deum in ærumnis conjugis ejus, relinquit æthereos tramites excelsi cæli, et, volitans ante

3 Malui præferre lectionem Fulv. Cod. *movebant*. Wowerius. Optime Ms. *movebant* v. a. *Jam et, Discede*. Sciopp. in Symbola. Alii, *movebant*, quod non displicet. *Elmenh.*—4 *Jam et, Discede*. Bene sic cum Sciopp. exhibuere Wow. et Pric. astipulantibus Pal. Fux. Guelf. Oxon. D'Orv. pro *Nam et*. Quæ voculæ sæpissime sunt confusæ. Vide Ind. Not. *Oud.*—5 Pal. *mutate in lapide*. Ablativum etiam habent Fux. Reg. Oxon. D'Orvill. *Perperam*. Vide ad lib. iiii. p. 50. 'Fixus in lapidem steti.' *Id.*—6 *Præsentis* Pith. Non displicet mihi scriptura Cod. D'Orv. *præsens*. Vide Pric. et notata ad l. iiii. p. 57. 'Reversus ad sensum præsentis.' *Id.*—7 Vitiose in Edd. Par. Merc. Wow. Pric. *more*. *Id.*—8 *Primi Jovis*. Lego, *Nam imprimis*. Stewech. Bert. *premi*: unde Modius conjiciebat *supremi*, quod ego probo ob locum illum lib. iiii. p. 47. 'Ut ego quamvis ipsius aquilæ sublimis volatibus toto cælo pervius, et supremi Jovis certus nuntius, vel lætus armiger,' &c. *Sciopp.* in *Symb. et Susp.* iv. 14. *Optimi Jovis*. In Flor. est, *primi J.* in Bert. *premi*: unde recte Modius facit, *supremi J.* Elmenhorstius. Atque ita dudum ediderat Wowerius, et post Elmenhorstium ceteri. *Optimi* est in sola Vulc. Ed. sec. In reliquis Mss. et Edd. *primi*. Quod dubito, an quidem debeat mutari. Ut enim supremus, *ἄριστος*, sic *πρώτος*, primus, princeps, et *ἄριστος θεῶν* est Jupiter. Ovid. Ep. iv. 34. 'Jam mihi prima Dea es.' *Oud.*—9 *Avis*. Flor. *ales*. Recte. Ovid. l. iv. Met. vs. 362. est 'regia ales.' Achilli Tatlo l. ii. 'Rex omnium avium.' *Elmenh.*—1 Desideratur hoc nomen in D'Orvill. Cod. *Oud.*—2 Flor. *pollicitatore*. Male. Ganymedem signat, de quo Hyginus lib. ii. Theod. l. iv. Arnob. l. vii. Fulg. Mytholog. l. i. et alii. *Elmenh.* *Pollicitatore* Pith. *procillatore* Fux. *pugillatore* Oxon. *pugillatore* Par. Ac male *abstulerat* citat Heins. ad Val. Flacc. l. iv. 161. *Oud.*—

NOTÆ

¹ *Pocillatorem Phrygium*] Ganymedem, Trojanum et Phrygem.
Delph. et Var. *Clas.* Apul.

2 C

rit.^m Et ob os⁴ puellæ prævolans,⁵ incipit: At⁶ tu simplex alioquin, et expers⁷ rerum talium, sperasne⁸ te sanctissimi, nec minus truculenti fontis vel unam stillam posse furari, vel omnino contingere? Diis etiam, ipsique Jovi⁹ formidabiles aquas istas Stygias vel fando comperisti? quodque vos² dejeratis per numina Deorum, Deos per Stygis³ majestatem solere? Sed cedo istam urnulam.⁴ Et⁵ protinus arreptam, completamque festinanter,⁶ libratisque pinnarum nutantium⁷ molibus, inter genas sævientium dentium, et trisulca vibramina draconum, remigium dextera⁸ lævaque porrigens, violentes⁹ aquas, et ut abiret innoxiusⁿ

puellam, sic fatur: Tu vero rudis alioquin, et ignara hujuscemodi rerum, confidias te posse subripere, aut etiam tangere vel unam guttam hujus sacratissimi, pariterque horrendi laticis? Audicistine unquam aliquid de his aquis Stygiis, quæ metuenda sunt etiam Diis et ipsi Jovi? Et scime Deos solitos esse jurare per numen Stygis ea, quæ vos juratis per ipsos Deos? Sed da mihi istud vasculum. Et statim captum implevit, expansæque amplitudine alarum motitantium, dirigens volatum modo in dextram partem, modo in sinistram, inter ora draconum armatorum sævis dentibus, et vibrantium linguas trifidas, haurit aquas licet invitas, et hortantes ut discederet

3 Ms. Fulv. *numinis*. Sciopp. in Symb.—4 Minus recte Edd. Ber. Bas. utraque, Colv. Vulc. Wow. Pric. carent copula Et contra reliquos Mss. et Edd. Ob os Palat. Guelf. Id.—5 Male Reg. D'Orv. *pervolans*. Dicitur *prævolans*, ut 'prævehens,' et similia. Id.—6 D'Orv. *Ac*. Sed vide ad lib. i. initium. Ultima vox deest Bertin. Id.—7 Membrana D'Orv. et *inexpers*. Eadem varias l. III. p. 56. 'Rudis et expers.' Id.—8 *Sperasque*. Lego: *sperasne*. In vulgatis perperam servarunt *sperasque*; nisi pntes trajectis vocibus, quæ *sperasque te*, absque interjectionis nota. Stewech.—9 *Ipsique Jovi*. Subnectitur iterum etiam in D'Orv. *Ond*.—1 In Ms. Par. vel saltem *f. comp.* e glossa, ut videtur. *Comperuisti* in D'Orvill. Fux. Id.—2 Oxon. *que vos*. Id.—3 Ms. Fulv. *Stygiam*. Sciopp. in Symb.—4 Guelf. *credo*. Margo Ed. Bas. sec. *urnulam*. *Ond*.—5 Oxon. Fux. *Sed*. D'Orvill. *Sed*. Id. [Q.?]—6 Flor. *festinat*. Elmenh.—7 Fux. *pennarum micantium*. Roaldus. Ms. Fulv. *vibratioque p. nutantium m*. Sciopp. in Symb.—8 Sic Mss. et Edd. Vett. non *dextra*. *Ond*.—9 *Volentes*. Vulgo, *volentes*. Elmenh.—1 *Præmonentes*. Ms. Fulv. *præmon-*

NOTE

^m *Alti culminis Diales vias deserit*] 'Diales,' ἀπὸ τοῦ Διὸς, æthereas. De Aquila Noster in Florida: 'Aquila, cum se nubium tenuis altissime sublimavit, evecta alia totum illud spatium qua pluitur, et mingitur, ultra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus est, in ipso (ut ita dixerim) solo ætheris et fastigio hyemis,' &c.

ⁿ *Ut abiret innoxius*] 'Innoxius' hic an, innocuus, id est, intactis aquis? An vero illæsus a draconibus? Hoc posterius magis placet. Itaque 'innoxius' passive pro eo, cui non est nocitum, ut vidimus supra 'nescius' pro eo qui nescitur: 'Uteri nescia rudimenta.' Observa hic 'innoxius,' et mox 'commentus' masculino ge-

præminantes,¹ excipit:² commenta, ob jussum³ Veneris petere, eique se præministrare. Quare⁴ paulo facilius⁵ adeundi fuit copia. Sic acceptam cum gaudio plenam urnulam⁶ Psyche Veneri citata⁷ retulit. Nec tamen nutum Deæ sævientis⁸ vel⁹ tunc expiare potuit. Nam sic eam, [120] majora atque pejora flagitia comminans,¹⁰ appellat renidens¹ exitiabile: Jam² tu quidem videris maga quædam mihi et alte³ prorsus malefica,⁹ quæ talibus præceptis meis obtemperasti gnaviter.⁴ Sed adhuc istud, mea pupula,⁵ ministrare debebis. Sume istam pyxidem, (et

illam: mentita se eas petere jussu Veneris, neque eas ejus ministrum. Quapropter paulo facilius fuit ipsi venia accedendi. Itaque Psyche gaudens accepit urceolum plenum, et reportavit ad Venerem festinans. Neque tamen potuit placare etiam tunc nomen sæva Deæ; his enim verbis affatur ridens letale, et mixtans majora gravioraque pericula: Jam tu mihi videris quidem aliqua maga, et plane magna venefica, quæ strenue obedivisti ejusmodi jussis meis. Verum, o puellula mea, oportet ut præstes adhuc mihi hoc obsequium. Cape hanc pyxidem (et tradidit

tes. Sciopp. in Symbola. Palat. et Rom. præminantes. Flor. potantes. Elmenh. Lego, præminantes. Sic infra: 'Nec alium locorum inquisitionum præminabantur.' Isidorus: 'Minator est monitor; sed monitor dicitur, cum prænuntiat bona; minator, cum prænuntiat adversa.' Brant.—3 Al. exceptit. Ond.—3 Pith. missum. Id.—4 Bert. Quia. Id.—5 Ms. felicior. Sciopp. in Symbola. Alii, felicior. Elmenh. Male. Ond.—6 Vulgo, urnam. Elmenh. Bene ita restituit Elmenh. cum Scriv. et Flor. ut præbent Florid. Oxon. Par. Palat. Fux. et Ed. Junt. post. ut p. 118. 'Ista deserto urnula;' et paulo ante: 'Cedo istam urnulam.' In Pal. tamen vitioso more est plena urnula. Ond.—7 Ms. Fulv. cita. Sciopp. in Symb. Alii, cita. Elmenh.—8 Male omittit Bert. rð sævientis. Id.—9 Abest vel ab Oxon. tunc a Reg. Fux. in quo insuper inepte exaratur expirare. Id.—1 Fux. ridens. Roald.—2 Fux. Ain. Ond.—3 Magna quædam mihi et alta. Quidam: maga quædam mihi et al. Forte scribendum: maga quædam mihi et cata prorsus, vel atra prorsus: vel simile quid. Illud alta enim non videtur rectum. Colo. Emendabis: maga q. m. et alte prorsus m. Wowerius. Maga q. m. e. alte pr. Sic Scal. Flor. magna q. m. et alta. Alii, magna q. m. et cata pr. malefica. Alte, hæpuz, wdu. Elmenhorstius. B. maga. q. m. Putean.—4 Pith. Guefferb. Edd. Ber. Ban. pr. graviter. Pro istud in Pith. ista. Ond.—5 Pal. pupilla. Quod minime rejiciendum. Wower. Tu, lector, consulas potius Pricæum. Oxon. papula.

NOTÆ

nere, cum supra dixerit 'ales illa' feminino, quæ omnia referantur ad nomen 'Aquila' generis epicæni.

• *Majora atque pejora flagitia comminans*: Nonius: 'Flagitium, periculum. Lucilli testimonio, lib. xxi. 'Quiete poscente minus, et præbent

rectius multo, et sine flagitia.' Idem Nonius: 'Flagitium Veteres vitium, quod virgini infertur, dici voluerunt.' Priori sensu hic intellige 'flagitia.'

• *Et alte prorsus venefica*: 'Alte: hæpuz, wdu.

dedit⁶ protinus,) et usque ad Inferos et ipsius Orci ferales penates te dirige. Tunc conferens⁷ pyxidem Proserpinæ, Petit de te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formositate, vel ad unam saltem dieculam sufficiens.⁸ Nam,⁹ quod habuit, dum filium curat ægrotum, consumsit atque contrivit omne. Sed haud¹ immaturius redito; quia me necesse est, indidem delibutam,² theatrum Deorum frequentare. Tunc Psyche vel maxime sensit ultimas fortunas suas: et, velamento rejecto, ad promptum exitium sese compelli³ manifeste comperit. Quidni?⁴ quæ suis pedibus ultro ad Tartarum Manesque demere⁵ cogeretur. Nec cunctata⁶ diutius, pergit ad quampiam turrim⁷ præaltam, indidem se datura⁸ præcipitem. Sic enim rebatur, vel ad Inferos⁹ recta atque pulcherrime se posse descendere. Sed

statim ei): ito usque ad Avernum et funestas sedes ipsius Ditis. Ibi tum exhibens pyxidem Proserpinæ, dic ipsi: Venus te rogat, ut ad se mittas paululum de tua pulchritudine, quod satis ei sit saltem in unum diem: quicquid enim habebat, absumsit id omne atque detrivit interim, dum curat filium ægrotantem. Verum ne remeas tardius; oportet enim ut me conferam in consensum Deorum uncta illa. Tunc maxime Psyche animadvertit se esse redactam ad extremas angustias, evidenterque agnovit se, remota jam omni simulatione, trudi ad celerem perniciem. Cur non? siquidem jubebatur ipsa descendere suis pedibus ad Inferos et umbras mortuorum. Nec ultra morata, petit quandam turrim altissimam, præcipitatura se ex ipsa: putabat enim se hac ratione posse facillime et commodissime demere ad Ere-

~~~~~  
 Guelf. pupila. Oud.—6 Et dedit delet Flor. Elmenh.—7 Ms. Tunc cum feres. Sciopp. in Symb.—8 Flor. sufficiente. Elmenh. Dieculam Pal. Guelf. Oud.—9 D'Orv. Jam. Id.—1 Palat. et Guelf. carent rē haud, et in Pal. immaturis, in ntroque reddito. In Pith. aut maturius: unde vir doctus coniecit: audi: maturius red. Salm. allevit: audi: immat. Id.—2 Delinatam. Fux. delitam. Aldus vero, delinitam. Forte, delineatam. Petronius eodem ferme modo: 'Immo supercilia etiam profert de pyxide, scitaque ductura lineamenta secuta, totam illi formam suam reddit.' Ita enim nos hunc locum mire corruptum emendabamus. Nam supra dixerat: 'Epigramma per totam faciem liberali manu dedit.' Roald. Bertin. delibatam. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 16. Delitam. Alii, delinitam. Bert. delibutam. Elmenh.—3 Bert. exp. Oud.—4 Par. Quid tum? Id.—5 Par. Guelf. commearre. Id.—6 Sic Mss. plerique, et Edd. Vett. item Scriver. Contata al. cum Flor. Oxon. Id.—7 Perg. q. turr. Veteres editiones secutus sum. Recentiores, perg. ad. q. turr. Pergere turrim, ut 'pergere iter,' 'civitatem,' alibi. Colv. Pergit ad q. Colv. particulam ad male expunxit, quæ in Rom. editione et optimis Mss. etiam extat. Elmenh. Malo cum Bas. Edit. pergit ad q. t. Brant.—8 Flor. sese daturam. Elmenh. Sese edidere Elmenh. Scriv. Flor. Se id datura Ed. Junt. post. Daturam etiam Reg. Fux. Pal. Oxon. Latet aliquid. In D'Orv. est, videlicet se datura. An, videlicet sese datura inde pr. ? Jam præcessit 'indidem.' Oud.—9 Reb. ad Inf. Auctius D'Orv. reb. vel ad

turris prorupit<sup>1</sup> in vocem subitam, et, Quid<sup>2</sup> te, inquit, præcipitio,<sup>3</sup> misella, quæris extinguere? Quidque<sup>4</sup> jam novissimo periculo laborique isto<sup>5</sup> temere succumbis?<sup>6</sup> Nam, si spiritus corpore tuo semel fuerit sejugatus,<sup>6</sup> ibis quidem profecto ad imum Tartarum, sed inde<sup>7</sup> nullo pacto redire poteris. Mihi ausculta. Lacedæmon, Achaiæ<sup>8</sup> nobilis<sup>9</sup> civitas, non longe sita est. Hujus conterminam, deviis abditam<sup>9</sup> locis, quære Tænarum.<sup>1</sup> Inibi spiraculum Ditis, et<sup>2</sup> per portas hiantes monstratur iter invium:<sup>3</sup> cujus te limite transmeato viæ simul commiseris,<sup>4</sup> jam canale [121] directo<sup>5</sup> perges<sup>6</sup> ad ipsam Orci regiam.<sup>7</sup> Sed

*bum. Verum turris capit repente loqui, et, Quare, ait, o infelix, tentas finire vitam præcipitio, et cur tam facile vinceres hoc ultimo discrimine et labore? Si enim anima fuerit semel separata a tuo corpore, descendes quidem certe ad infimum Avernum, sed nullatenus poteris remeare illinc. Audi me. Sparta, inclita urbe Achaiæ, haud procul hinc distat; investiga Tænarum, huic vicinam, abstrusam locis inaccessis. Illic ostenditur spiraculum Plutonis, et via infrequens per hiatum patentem, cui statim atque te credideris supergressa aditum ejus, jam tendes ad Palatium Plutonis recto tramite. Verum oportebit, ut non gradiaris inanis eo*

*Inf. Nec male. Contra Pal. excludit rō enim. Oud.—1 Prorupit. Flor. prorupit. Elmenh. Adde Palat. Oxon. Fux. ut edidere Elmenh. Scriv. Flor. Oud.—2 Et, Qui. Sic Bert. recte. 'Et qui,' 'Et cur' pro, cur. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 16. Ecquid. Flor. et quid. Elmenh.—3 Fux. præcipitem. Roaldus. Flor. præcipitem, o mis. Elmenh. Accedunt Palatin. Oxon. Guelf. Par. D'Orv. sed præcessit 'præcipitem;' et substantivo hoc usus est Auctor quoque l. iv. p. 80. 'Laqueus, aut gladius, aut certe præcipitium capessendum est.' Vide etiam ad l. ii. p. 30. 'Præcipitio, vel præceps demersa est.' Oud.—4 Copula abest Oxon. et Pal. item jam a Fux. Id.—5 Flor. t. incumbis. Male. Elmenh. Frustra quoque in Edd. Ald. Jant. post. Colin. est isti. Veteri terminatione, 'isto,' sæpe usus est Appuleius. Vide ad l. v. p. 109. 'Isto meo pectori.' Oud.—6 In Regio, Fux. corporis tui. Palatin. Guelferb. te jug. Id.—7 In nullo Fux. Id.—8 Adjectivum non habet Palat. Id.—9 Conterminam, d. abditam locis. Suo more idem et Guelf. non novit litteram m. In Ed. Vicent. additam. Fux. quoque, addita. Id.—1 Vitiose D'Orv. quem Ternariis. Pal. Tenasum. Id.—2 Abest copula a Bertin. uncis inclusa per Elmenh. et Scriv. Id.—3 Matus Fulv. insum. Wowerius. Sciopp. in Symbola. Alii, inum. Elmenh.—4 Transmeatam simul comm. Ex eodem Cod. emendandum: cujus te limite transmeato. Wow. Recte Ms. limite transmeato. Et statim: perges. Sciopp. in Symbola. Flor. et Fulv. liber, limite transmeato. Recte. Elmenh.—5 Flor. direpto. Male. Elmenh. Item Pith.*

## NOTE

<sup>1</sup> Laborique isto] Ἀρχαῖος, pro, iati. Sic Terent. Eunuchus: 'Mihi solæ ridiculo fuit;' pro, Mihi soli.  
<sup>2</sup> Lacedæmon, Achaiæ] Vide Notas lib. i. p. 3. Achaiæ duæ fuerunt, una

Macedoniam inter, et Peloponnesum, altera in ipsa Peloponneso, quæ vera et prima Achaiæ putatur. Hujus erat Lacedæmon.

non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas polentæ mulso concretas<sup>1</sup> ambabus gestare manibus, at etiam in<sup>2</sup> ipso ore duas ferre stipes. Jamque, confecta bona parte mortiferæ viæ, continuaberis<sup>3</sup> claudum asinum lignorum gerulum,<sup>4</sup> cum agasone simili: qui te rogabit,<sup>5</sup> decidenti sarcinæ fusticulos<sup>6</sup> aliquos porrigas ei. Sed<sup>7</sup> tu, nulla voce deprompta, tacita præterito. Nec mora, cum<sup>8</sup> ad flumen mortuum<sup>9</sup> venies,<sup>6</sup> cui præfectus Charon,<sup>7</sup> protinus<sup>7</sup> expetens portorium, sic ad ripam

usque per illam obscuritatem, sed tibi ferenda erunt utraque manu duo liba ex farina hordeacea, pinsita vino mellito, et gestandi erunt duo nummuli ærei in ipso ore. Et, cum emensa fueris bonam partem itineris letalis, assequeris asinum claudicantem, bajulantem ligna, cum asinario simili, qui orabit te ut sibi tradas aliquot bacillos delapsos ex suo fasce: at tu transeas cum silentio nullo verbo prolato. Et paulo post devenies ad Lethæum amnem, cui præpositus Charon, continuo rogans

~~~~~

Fux. Oud.—6 Sic recte Mss. Fulv. Guelf. Fux. Reg. Pal. D'Orv. Par. cum Edd. Wower. et Pric. In ceteris *pergis*. Id.—7 Pal. *O. reginam*. Id.—8 *P. mulsa c.* Idem vet. Cod. scribit, *p. mulso contritas*. Woverius. Ms. *mulso*. Bertin. *contritas*. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 16. Bertin. *p. m. contritas*. Loquitur de naulo Veterum, quod mortuis in os imponere solebant, putantes, sine hoc Charontem animas gravatim recipere. Snidas: Μελοποιῖτα: μελοποιῖτα ἔδιδον τοῖς νεκροῖς, ὅς ἐς τὸν Κέρβερον, καὶ ὁβολὸς μισθὸς τῇ Πορβμῇ, καὶ στέφανος, ὅς τὸν βίον διαγυμνισμένους. Elmenhorstius.—9 *Ac in.* Pro *ac in* Pal. ostendit etiam *in*. Fux. et *in*. Pith. et etiam. Verissime. Adi me ad l. i. p. 10. Guelf. *fert stipes*. Oud.—1 *Continuaberis*, vel cum Bert. *continuabis*. Wov. Lege, ut est in Vet. Cod. *continuaberis*, vel cum Bert. *continuabis*. Vide pag. 89. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 16. *Continuaberis*. Flor. *contingueris*. Pal. et Bert. *continuabis*. Rom. *continuaberis*. Ald. *continuaris*. Vide Indicem. Elmenh.—2 *Rogabit*. Flor. *rogaverit*. Elmenhorstius. D'Orv. Pith. *rogitabit*. Optime; ex Ter. et Virg. Qui deest Bert. Oud.—3 *Lego, decidente sarcina fusticulos*. Rogabit te, inquit, senex, jam sarcina sua lignorum decidente, et soluta, aliquot fusticulos ei porrigas, quibus iterum ea ligetur, et componatur. Sic infra lib. vii. 'Stuppæ sarcina me satis onustum, propereque fusticulis constrictum, producit in viam.' Gellius Noct. Attic. lib. v. (cap. 8.) 'Is de proximo rure in Abderam oppidum caudices ligni plurimos fusticulo brevi circumdatos portabat.' Loquitur de Protagora, bajulo ante studium sapientiæ. Colv. *Decidente sarcina fusticulos*. Flor. *d. sarcina fusticulos a. p. e. Tu nulla*. Elmenh.—4 *A solo Florent. abest τὸ Sed*. Pith. *Sed tu in illa v.* Oud.—5 *Cum deest Oxon. Male*. Vide ad l. iv. p. 69. Id.—6 D'Orv. *veniens*. Id.—7 In D'Orv. *protinus*. Pal. Guelf. *prole-*

NOTE

¹ *Offas polentæ mulso concretas*] Desumpta hæc ex hoc Virgilli, lib. vi. Æn. 'Melle soporatum et medicatis frugibus offam.'

⁴ *Claudum asinum lignorum gerulum, &c.*] Ad fabulam aliquam respicit,

suo ævo notam, cujus ad nos usque memoria non pervenit.

⁹ *Flumen mortuum*] Acherontem, Inferorum fluvium, vel Coeytum.

⁷ *Charon*] Hujus descriptionem vide apud Virgil. lib. vi. Æneid.

ulteriorem^s sutili⁹ cymba^x deducit commeantes. Ergo et inter mortuos avaritia vivit? Nec Charon ille, Ditis et pater,¹⁷ tantus Deus, quicquam gratuito facit; et pauper moriens^a viaticum debet quærere;^a et, æs si forte præ manu non fuerit, nemo enim expirare patietur?^{3a} Huic squalido seni⁴ dabis nauli nomine de stipibus, quas feres, alteram: sic tamen, ut⁵ ipse sua manu de tuo sumat ore. Nec secius tibi, pigrum fluentum transmeanti, quidam supernatans senex^b mortuus, putris attollens manus, orabit,

naulum, ea mercede trajicit transeuntes ad marginem adversum navicula textili. Igitur avaritia viget etiam inter defunctos? Et ille Charon et Pluto, tantus Deus, nihil faciunt absque mercede; atque oportet ut inops moriens quærat viaticum; et, si forte non habuerit stipem ad manum, nemo sinet cum mori? Dabis huic sordido seni pro portorio unum ex nummulis, quas feres, ita tamen, ut ipse capiat manu sua ex tuo ore. Similiter, dum trajicies tardum flumen, quidam senex mortuus supernatans, sustollens manus putridas, rogabit te, ut trahas ipsum intra cymbam: neque

~~~~~

nus. Id.—8 Post ultimam vocem addit D'Orv. literam *s*, notam nempe vocis scilicet, quam sepiissime insertam orationi ab Auctore vidimus ad l. iii. p. 61. Id.—9 *Suttili*. Fux. *sutili*, et ita Ald. Roald. Ald. *sutilli*. Hæc ex Virgilio descripsit, quem ad l. vi. vs. 513. et seqq. *Elmenh.*—1 *Nec ille Ditis pater*. Ald. *χρηστὸν Charon*, quod tenuit Beroald. Ditis pater δ *Πλούτων*. Charon etiam ipse Ditis appellatus. Glossa Philoxeni: 'Ditis, *Χάρωνος*.' Roald. *Nec Ch. ille, Ditis pater*. Vulgatum ubique, *Ditis et pater*. Beroaldus etiam, ut nos, ita emendandum bene censet. Gloss. 'Ditis pater, δ *Πλούτων*.' Petronius: (Carm. de B. Civ. vs. 77.) 'Has inter sedes Ditis pater extulit ora.' Arnobius l. ii. iv. et v. Isidor. Origin. lib. viii. Colv.—2 Palat. Pith. Fux. Gnelf. *mor. paup.* Oud.—3 Fux. *e. videret*. Corrupte. Roald. Ms. *expirare*. Sciopp. in Symbola. Reg. etiam *videret*, vel *videretur*. D'Orvill. *patitur*. Oud.—4 Bas. 1. *senini*. Unde faciendum arbitratur Lipsius *semoni*, vel *senici*. Posterius ego malle, et correctionem ejus amplector Plauti Milite: 'O lepidum senicem, si quas memoras virtutes habet!' In scriptis enim libris esse notatur a viris doctis: *O lepidum seminem*. Colvius. Lipsius, *senici*. Virg. l. vi. 'Terribili squalore Charon, cui plurima mento Canities incul-ta jacet,' &c. *Elmenh.* Pravo antiquata captandi studio, *seni*, quod est in Mss. et Edd. O. præterquam in vitiosa Bas. pr. tentarunt Lips. in Elect. iii. 24. Colviusque, et *senici* expressit Vulcan. Ed. sec. *Stipitibus* Pith. Oud.—

NOTÆ

^s *Sutili cymba*] Virgil. ibidem: 'Gemit sub pondere cymba Sutilis, et multam accepit rimosa paludem.'

¹⁷ *Ditis et pater*] 'Ditis' hic in recto casu est; non in patrio.

^a *Moriens viaticum debet quærere*] Plant. in Prologo Pænuli: 'Ipse abijt ad Acherontem sine viatico.'

^b *Nemo cum expirare patietur*] Con-

simile est apud Lucianum, Dialog. Mort. illud Menippi ad Charontem nanlum poscentem: *ἴδεν μὲν, οὐκ εἶχον δέ τι οὐδὲν; ἔχρησ δὲ τούτῳ μὴ ἀποθνήσκων*; Sciebam quidem, (quid appor-tandum fuerit), sed non habebam: quid ergo? An propterea mori non oportuit?

^b *Quidam supernatans senex*] De hoc

ut eum intra navigium trahas.⁶ Nec tu tamen illicita afflic-
tare⁷ pietate. Transito fluvio, modicum te progressam
textrices orabunt anus,^c telam struentes,⁸ manus paulis-
per accommodes. Nec id tamen tibi contingere fas
est. Nam⁹ hæc omnia tibi, et multa alia de Veneris insi-
diis orientur, ut vel unam de manibus omittas¹ offulam.
Nec putes futile istud polentarium² damnum⁴ leve. Altera
enim perdita,³ lux hæc⁴ tibi prorsus denegabitur. Canis^e
namque pergrandis, trijugo⁵ et satis amplo capite præditus,
immanis et formidabilis, conantibus⁶ oblatrans faucibus,

*tu tamen commovearis miseratione illegitima. Amne trajecto, cum processeris ali-
quantulum, vetulae textrices texentes telam rogabunt te, ut se juves tantillum admo-
tis manibus: neque tamen licet tibi hoc tangere: hæc enim omnia et alia multa tibi
suscitantur insidiis Veneris, ut vel unum libum dimittas e manibus. Neque exis-
times jacturam illam unius offæ, quæ alias levis est, tunc esse parvi momenti: una
enim amissa omnino privaberis hac luce. Canis enim ingens, instructus capite
triplici et vasto, enormis, et terribilis, allatrans faucibus reboantibus instar tonitru,*

*****

5 Ms. D'Orv. ne, contra Appuleii mentem. Id.—6 Flor. tradas. Elmenh. Sic quoque Guelf. Oud.—7 Affliccare. Fux. affectare. Roaldus. Bertin. et Palat. affliccare. Forte rectius affciare. Wowerius. Bert. et Fulv. nnus, affliccare. Fulv. alter affectare. Sciopp. in Symbola. Affciare. Rom. et Flor. affectare. Pal. et Bert. affliccare. Inepte. Vide Indicem. Elmenh. Lege: illicita affectare pietate, et vide Indicem. Idem. in Add.—8 Bert. i. instruentes, lordo opal-vocau. Elmenh. Eam lectionem recepit Scriver. Vide, quæ notavi ad p. 112. 'Fanum solerti fabrica structum, vel 'instructum.' Hinc metaphoricæ 'struere aciem,' 'carmen,' 'versus.' Vide Drakenb. ad Liv. lib. XLII. 51. Burm. ad Ovid. II. ex P. v. 19. Pith. cistruentes. Oud.—9 Pal. Nec, pro Nam. Pro hæc Oxon. a m. pr. hujus. Sed in marg. hæc, ut dant D'Orv. Pith. Fux. Guelf. cum Ed. Junt. post. et recentioribus plerisque. In aliis de more hic. Id.—1 Comittas. Emendarim omittas. Colvius. Fax. omittas. Roald. Omnino emendandum ex Vett. libris, omittas. Wowerius. Ms. rectissime, omittas. Sciopp. in Symbola. Omittas. Palat. obmittas. Elmenh.—2 F. i. pollentarium. In Pal. fuisse i. pollentarium. Oxon. satile i. pollentatium. Fux. facile. Guelf. pollentacium. Scrib. vero per unicum l cum nonnullis, a polenta. Oud.—3 Oxon. a m. pr. ipedita. Id.—4 Idem a m. pr. hujus. Id.—5 Ms. Guelf. terjugo. D'Orvill. trijugero. Male. Statim copula deest Fux. Id.—6 Beroald. rescribit, conantibus. Lipsius, tonantibus. Ego legebam, sonantibus, vel inhiantibus, seu hiantibus. Supra enim l. IV. 'Jam faucibus ip-sis hiantis Cerberi reluctabat.' Virg. Georg. IV. 'Tenuitque inhians tria Cerberus ora.' Colv. Tonantibus. Ro. conantibus. Colv. sonantibus. Elmenh.—7

NOTÆ

sene nihil habemus apud Auctores, men vitam hominum nere dicuntur,
sicut nec de agasone et asino, de non texere.

quibus supra.

^c Textrices orabunt anus] Videtur

Parcas innuere: quanquam hæc ta-

^d Polentarium damnum] Jacturam
offæ, ex polenta factæ.

^e Canis] Cerberus.

mortuos, quibus [122] jam nil mali⁷ potest facere, frustra territando, ante⁸ ipsum limen et atra atria Proserpinæ semper excubans,⁹ servat vacuum Ditis domum.^f Hunc, offrænatum¹ unius offulæ præda,² facile præteribis: ad ipsamque³ protinus Proserpinam introibis: quæ te⁴ comiter excipiet, ac benigne; ut et molliter assidere, et prandium opipare suadeat sumere. Sed tu et humi reside,⁵ et panem sordidum petitem esto:⁶ deinde nuntiatio, quid adveneris, susceptoque, quod offeretur,⁷ rursus remeans, canis sævitiam⁸ offula reliqua redime: ac deinde avaro navitæ data, quam reservaveras stipem, transitoque ejus fluvio, recalcan⁹ priora vestigia, ad istum coelestium siderum redies¹⁰ chorum.^h Sed inter omnia hoc^a observandum præcipue

incassum terrefaciendo defunctos, quos jam nullatenus potest lædere, agens perpetuas excubias ante fores et nigra palatia Proserpinæ, custodit inanes ædæ Plutonis. Facile prætergredieris hunc coercitum injecto uno ex libris tuis: et intrabis statim ad ipsam Proserpinam, qua excipiet te blande atque amice, adeo ut te hortetur ad sedendum in mollibus sedilibus, et ad prandendum laute. Verum tu sede humi, et pete atrum panem, illumque comedito: dein memorata causa tui adventus, postquam acceperis quod tibi porrigetur, rediens iterum, libera te libo residuo a rabie canis; et postea nummulo, quem reservaveras, tradito avaro portitori, trajectoque amne ejus, reverteris in has luminis auras, remiciens priores gressus. Verum suadeo ut hoc

*****

Mali deest in Palatin. Oud.—8 Bert. quando. Videtur corruptum ex præc. territando; nec de alia lectione hinc cogitandum. Id.—9 Bert. superexcubans. Elmenh. In contextum id recepit Scriv. me non probante. Vide ad l. iv. p. 75. 'Colles frigidus semper incubans.' Oud.—1 Oxon. offræn. Ed. Bas. pr. offræn. Id.—2 Oxon. prædam. Id.—3 Copula non comparat in Palat. Edd. Junt. Ald. Desunt usque ad quæ in Guelferb. Id.—4 Exulat pronomen a D'Orv. Id.—5 Ed. Basil. pr. residere. Guelf. a m. pr. resiliens. Id.—6 Petito. Fux. petitem. At Ald. petito. οὐ καταλαμβάνω. Roald. Bas. 1. et Col. petito. Sic rescripsimus ex Rom. codicis scriptura Apol. 1. 'Accipe aliud, pari quidem stultitia, sed multo tanto vanius et nequius excogitatu.' Colo. Ms. petitem. Alius Ms. portatum. Forte: pete, tum. Sciopp. in Symbola. Petitem. Vulgo, petito. Sciopp. pete, tum. Elmenhorstius. B. M. petitem. Paten.—7 D'Orvill. Oxon. offertur. Pith. Fux. Guelferb. Edd. Vicent. Juntin. Ald. offertur. Id.—8 D'Orv. Guelf. Oxon. sævitiam, perpetua variatione. Id.—9 Mss. recolens. Sciopp. in Symbola. Flor. et Fulv. liber, recolens. Elmenh. Recolens forsitan ex Oxon. Wasse.—1 Redies pro, redibis, quo alibi semper utitur, hic retinent Mss. nisi quod in Pal. sit rediens. Oud.—2 Hic. Flor. hoc. Elmenhorstius. Item D'Orv. Pith. Fux. Guelf. et Ed. Scriv. Hec Palatin.

NOTÆ

^f *Servat vacuum Ditis domum*] Virgil. 'Perque domos Ditis vacuas, et inania regna:' quippe quæ simulacris tantum mortuorum et sine cor-

pore umbris plena sunt.

⁸ *Redies*] Archaismus, pro, redibis.

^h *Chorum*] Chorus proprie canentium est. Hic pro astrorum æquari-

tibi censeo, ne velis aperire vel inspicere illam, quam feres, pyxidem: vel omnino formositatis divinæ abditum curiosius³ thesaurum. Sic turris illa prospicua⁴ vaticinationis munus explicuit. Nec morata Psyche pergit Tænarum: sumtisque rite stipibus⁶ illis, et offulis, infernum⁷ decurrit meatum: transitoque per silentium asinario debili, et amnica⁸ stipe vectori data, neglecto supernatantis⁹ mortui desiderio, et spretis textricum subdolis¹ precibus, et offulæ cibo sopita canis horrendi² rabie, domum Proserpinæ penetrat.³ Nec offerentis hospitæ sedile delicatum,⁴ vel

caveas præ ceteris, ne velis aperire aut intueri pyxidem illam, quam gestabis; neve sollicita sis ullatenus de illo thesauro occulto divinæ pulchritudinis. Sic illa præclara turris pronuntiavit suam præmonitionem. Psyche vero petiit Tænarum absque cunctatione: assumptisque nummulis illis et libris ex præscripto, descendit per iter Avernæ: et præterito tacite agasone claudæ, et nautæ periculo nautæ, spreto postulato mortui subternantis, et subterhabitis fallacibus rogitationibus textricum, et sedato furore canis formidandi ceca libi, ingreditur in aedes Proserpinæ. Recusatoque molli sedili, et prandio opiparo hospitæ invitantis, se-

Oxon. *Vel ap. v. ins. aliam Fux. Oud.*—3 *Cures. Palat. et Ful. curiosius. Recte. Wow. Ms. abditum curiosius thesaurum. Recto: subtel. inspicere. Sciopp. in Symb. Flor. abditum curiosius. Elmenh. Primum in Reg. Fux. Pal. Guelf. Oxon. est divina formositate; dein curiosius exaratur quoque in D'Orvill. Reg. Fux. Pith. Guelf. Oxon. Par. probante etiam Pric. nec male: nisi hic altius sedeat, quod suspicor, ulcus. Oud.*—4 *Turris illa vel propitia. Forte, velut propitia. Colv. Tò vel deest in Miss. Sciopp. in Symb. Velut propitia. Tò velut non est in Flor. sed in eo prospicua. Palatin. peraspicua legit. Elmenh.*—5 *D'Orv. Thernarum. Pal. Guelf. Thenasum. Oud.*—6 *Al. stipulis. Vir d. in marg. Ed. Vic. Id.*—7 *Marg. Ed. Bas. pr. item Edd. Vulc. pr. Merc. Wow. Pric. exhibent inferum. Ovid. l. i. Met. 189. 'Per flumina juro Infera.'* Et sic alibi. Sed non minus probum est alterum, quod legas in *Ms. O. et ceteris Edd. Oud.*—8 *Fux. amica. Sed portorium expressit. Roald. Vide Plin. Prudent. et Sidon. Apoll. Epist. i. 5. Glossas. Wass. Ut et alij loquantur. Amica vitiose exaratur quoque in D'Orv. et Oxon. a m. pr. amica Pith. Oud.*—9 *Oxon. supernatans. Tum Pith. mortui. Id.*—1 *Pal. supitis. A D'Orvill. exulat subdolis. Pith. prec. subd. Id.*—2 *Flor. horrenda. Elmenh.*—3 *Reg. Fux. Palat. Guelf. Oxon. Par. penetravit. Oud.*—4 *Dedicatum. Fux. delicatum. Roald. Vere scripti, delicatum: et deinde protulit, non pertulit. Wow. Scribo ex Ms. delicatum. D et L sæpe inter se commutarunt, ut docui in Verisimilibus et Suspectis Lectionibus. Sciopp. in Symb. Sciopp. s.*

NOTÆ

nās κυριότητος cætu usurpatur. Sic lib. de Deo Socratis: 'Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones, aliosque itidem radiantes Deos, quibus cæli chorum comtum et coro-

natum suda tempestate visimus.'

¹ *Sic turris illa prospicua]* Sic restituit Pricæus ex *Mss. Oxon. et Florent.* Alias legebatur *propitia.*

cibum beatum amplexa; ⁵ sed ante pedes ejus residens humilis, cibario ⁶ pane contenta, Veneream ⁷ pertulit legationem. Statimque secreto repletam conclusamque pyxidem suscipit, ⁸ et offulæ sequentis fraude caninis latratibus obsertatis, residuaque ⁹ navitæ reddita stipe, longe vegetior ab Inferis recurrit. Et repetita ¹ [123] atque adorata candida ista luce, quanquam festinans ² obsequium terminare, mente capitur temeraria curiositate. Et ecce, inquit, inepta ³ ego divinæ formositatis gerula, quæ ne ⁴ tantillum quidem indidem ⁵ mihi delibo, vel sic illi amatori meo formoso placitura. Et cum dicto reserat pyxidem. Nec quicquam ibi ⁶ rerum, nec formositas ulla, ⁷ sed infernus somnus, ac vere Stygius: qui ⁸ statim cooperculo revelatus, ⁹ invadit eam, crassaque soporis nebula cunctis ejus membris perfunditur, et ¹ in ipso vestigio ipsaque semita collap-

densque humi ante ejus pedes, et contenta pane atro, exposuit mandatu Veneris. Protinusque datur ei pyxis clam completa, et oclusa, ac latratibus caninis præclusis dolo alterius libi, et nannulo, qui supererat, tradito portitori, revertitur ab Inferis multo alacrior. Recuperato igitur et adorato claro lumine hujus mundi, tametsi properaret absolvere mandata, corripitur tamen animo curiositate imprudenti. Et, Sane, inquit, ego stulta sum, quæ fero pulchritudinem divinam, neque tamen sumo mihi aliquantulum ex ipsa, saltem ut hoc pacto placeam pulchro illi amatori meo. Et hoc dicens aperit pyxidem: neque res ulla, aut ulla pulchritudo inerat, sed sopor infernus, ac vere Letheus, qui, simul ac discooperitus est sublato operculo, occupat ipsam; et caligo densi somni diffunditur in omnes artus ejus, et detinet lapsam in

delicatum. Bene. Elmenh.—5 Ms. Par. amplexans. Haud male. Vide supra ad p. 112. Oud.—6 Et cibariò. Fux. cepario: sed mendose, et eodem errore, quo in Glossis Græco-Lat. 'Χυδαῖος ἄσπρος, seperius.' Lege, cibarius. Vide notas. Roald. Copulam haud agnoscent Flor. Bert. D'Orv. Fux. Pith. Oxon. Pal. nec opus est. Oud.—7 D'Orv. Pith. Guelferb. et Edd. Vett. veneriam. Id.—8 Suscepit Pith. Id.—9 Et residua. Mss. D'Orv. Pith. Fux. Pal. Oxon. Edd. Vic. Junt. ntraque, Ald. Colin. residuaque. Quod præfero. Tum canis Fux. nauta D'Orv. Vide supra. Id.—1 Flor. Igitur repetita. Elmenh. Immo Repetita igitur legitur, ut edidere Elmenh. Scriv. Florid. Rectius certe ederetur At, quam Et. Pith. odorata. Oud.—2 Pal. Guelferb. festinantis. Edd. Ber. Bas. pr. Colin. terminaret. Prave. Id.—3 Reg. Fux. Oxon. Pal. inepte: cum Guelf. qui caret τῷ ego. Id.—4 Nec. D'Orv. ac. Bene. Vide ad l. iv. p. 69. 'Nec perfringere quidem.' Id.—5 Male in D'Orv. Fux. Mss. identidem. Id.—6 Par. tibi. Id.—7 Reg. illa. Id.—8 Oxon. Quod. Id.—9 Mihi pro genuino est cooperculo revelatus, videlicet somnus, qui pyxide conclusa a Psyche ab Inferis usque petitus gerebatur. Stewech. Revelatus i. e. crassi sop. nebula. Cunctis e. Totum locum ex Fulv. Cod. ita restituo: Qui st. cooperculo revelato invadit eam, crassaque soporis nebula cunctis ejus membris perf. Wow. Vulgata mendosa sunt, et corrigenda ex Ms. cooperculo revelato invadit eam, crassoque s. nebula cunctis ejus m. p. Sciopp. in Symbola. Crassique. Flor. crassaque. Recte. Elmenh.—1 Palat. non habet copulam. Oud.

sam^a possidet. Et jacebat immobilis, et nihil aliud quam dormiens cadaver. Sed Cupido jam cicatrice solida re-
 valescens, nec diutnam suæ Psyches absentiam tolerans,
 per arctissimam cubiculi, quo cohibebatur, elapsus fenestram, reffectisque pinnis² aliquanta quiete, longe velocius provolans, Psychen accurrit suam: detersoque⁴ somno curiose, et rursum in pristinam pyxidis sedem recondito, Psychen⁵ innoxio punctulo suæ sagittæ suscitatur. Et ecce,⁶ inquit, rursum perieras, misella, simili curiositate. Sed interim quidem tu provinciam,⁷ quæ tibi matris meæ præcepto mandata est, exequere gnaviter: cetera egomet vide-ro.⁸ His dictis, amator levis⁹ in pinnae se dedit. Psyche vero confestim Veneri munus reportat Proserpinæ.¹ Interea Cupido, amore nimio peresus,¹ et ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem^a pertimescens, ad armile¹ re-

ipso loco, ipsaque via; et ipsa strata erat immota, nihilque aliud videbatur, quam cadaver sopitum. At Cupido jam convalescens obducta cicatrice, et impatiens longæ absentia suæ Psyches, elapsus per angustissimam fenestram cubiculi, in quo detinebatur, et volans multo celerius aliis recreatis quiete sat longa, advolat ad suam Psychen, et sopore sedulo abstergo, iterumque retruso in pyxidem, suum priorum locum, expergescit Psychen levi punctiuncula sua sagittæ. Et, Nunc, ait, perdidideras te iterum, o infelix, propter consimilem curiositatem, At tu interim strenue perfungere munus tibi injunctum jussu meæ parentis: ego ipse curabo reliqua. Post hæc verba volucris amator avolavit. Psyche autem defert statim ad Venerem donum Proserpinæ. Cupido interim consumptus vehementia amoris, et morbo vultu, metuens Sobrietatem subito accersitam a sua matre, redit ad ingenium: et, delatus

~~~~~

—2 Flor. *collapsa*. Male. Elmenh. Sic quoque Fux. Pal. Gneiff. et Oxon. possetque ad 'membra' referri, vel *collapsa*, sc. membra, legi. Nil tamen mutari est necesse. In quatuor ultimis Mss. a m. pr. post se vitiose exaratur, pro *possidet*. Oud.—3 D'Orv. *pennis* de more. Vide supra. Id.—4 Ms. Fulv. *decussaque*. Sciopp. in Symbola. Alii, *decussaque*. Elmenh. Cave, ita rescribas. Ortume depravata scriptura, quæ restat in Cod. D'Orv. *decussaque*. Gell. l. xvii. c. 16. 'Venena detergere.' In Apol. p. 498. 'Maculam deter-sisse.' Alii 'detergere lacrymas,' 'vestigia,' &c. innumera. Vide ad l. iv. p. 86. Oud.—5 Psychen deest D'Orv. *Innoxie* prave Ed. Amst. Scriv. *Sag. suæ* Pal. Fux. Id.—6 Cod. D'Orv. caret *et ecce*. Perperam. Rectius abesset *et inquit*. Nec tamen necesse. De utroque sæpius visum supra. Id.—7 Abest a Ms. *provinciam*; cetera ita leguntur: quod t. m. m. *præc. mandatum est*. Sed mala glossa in vicem textus irreperere voluit. Verum non fiet me vivo. Roald.—8 Pith. *video*. Oud.—9 Pal. *lenis*. Flor. *latus*. Elmenh.—1 Td *Proserpi-næ* deest Bert. Id. Uncis inclusit Scriv. In D'Orv. Pith. Cod. *Veneris*. Pessime. Oud.—2 *Severitatem*. Rom. *sobrietatem*. Elmenh.—3 Flor. et Pal.

NOTÆ

¹ *Amore peresus*] Virgil. lib. vi. *tabe peredit*.
 Æn. 'Hic quos durus amor crudeli

dit: ' alisque pernicibus cœli⁴ penetrato vertice, magno Jovi supplicat, suamque causam probat. Tunc Jupiter, perpre-
ssa⁵ Cupidinis buccula, manuque ad os suum relata,^m con-
saviat,⁶ atque sic ad illum, Licet tu, inquit, domine fili,⁷
nunquam [124] mihi concessu⁸ Deum decretum servaris⁹
honorem: sed istud pectus meum, quo leges elementorum
et vices siderum disponuntur, convulneraris¹ assiduis icti-
bus, crebrisque terrenæ libidinis fœdaveris casibus,² con-

*ad supremum cacumen cœli pinnis celeribus, deprecatur summum Jovem, eique ap-
probat suam causam. Tum Jupiter contrectans osculum Cupidinis, et referens
manum ad suum os, deosculatur eum, et alloquitur his verbis: Domine fili, quamvis
tu nunquam exhibueris mihi reverentiam concessam mihi decreto Deorum: sed per-
cussus perpetuis plagis et inquinaveris frequentibus casibus amorum terrestrium,
hoc meum cor, quo leges Elementorum et motus Astrorum ordinantur; et quamvis*

*armilem. Id.—4 Oxon. cœlo. Ond.—5 Perpressa. Fux. prætensa. Lege, per-
pressa. Locus, quem ex Suetonio Galba adducit Interpres, mire ad hanc
lectionem facit. Roald. Ms. Fulv. pressa. Secutus Pal. scripsi: prehensa
C. buccula. Wowerius. Ms. pressa. Sciopp. in Symbola. Pressa. Vulgo,
perpressa. Alii, prehensa. Elmenh.—6 D'Orvill. rursus, et Palat. consaviat.
Ed. Scriber. consuaviat; minus recte. Ond.—7 Domine fili. Pith. thie f. Id.
—8 Forte potius, concessu. Colv.—9 D'Orv. male, secretum servaveris. Ulti-
mum item in Guelf. Ond.—1 Par. Guelf. Mss. convulneratis. Guelf. ict.
assid. Id.—2 F. facibus. Sed et illud ferri potest. P. 134. 3. 'Ego denique,
quem sævissimus Fortunæ impetus in bestiam et extremæ sortis quadrupe-
dem deduxerat, cujusque casus etiam cuivis iniquissimo dolendus.' Wass.—*

NOTÆ

¹ *Ad armile redit*] Ad ingenium, ad
notas artes. Infra, lib. ix. 'Tamen
altius commota atque exasperata ad
armillum revertit, et ad familiares
fœminarum artes accenditur.' Hinc
patet 'ad armile,' et 'ad armillum
redire' esse idem. Proverbium est
ab annuum bibacitate tractum, quæ,
sicunde vini odor nares allatus est,
eo statim currunt. Est enim 'armil-
lum' Festo 'vas vinarium in sacris:
dictum, quod armo, id est, humero
deportetur.' Et Varro, lib. i. de
Vita Populi Romani: 'Item armil-
lam, quod est arceoli genus vinarii.'
Unde Nonius ex Lucilio lib. xxviii.
'Hinc ad me, hinc illicet anus rur-

sum ad armillum.' Porro 'armile,'
sicut 'armillum,' ab 'armo' deduci,
et pro simili vase usurpari, nil vetat.
Sunt tamen qui 'armile' hic ab 'ar-
mis' deducant, et interpretentur, in-
strumentum seu armamentarium frau-
dium ac versutiarum.

^m *Perpressa Cupidinis buccula, manu-
que ad os suum relata*] Similiter Sueton.
in Augusto: 'Ejusque osculum
delibatum digitis ad os suum retu-
lisset.' Fuit hoc inter blanditias apud
Veteres.

ⁿ *Domine fili*] Cujus scilicet impe-
rio se subjectum noverat ipse Divum
pater atque hominum rex.

traque³ leges, et ipsam Juliam,^o disciplinamque publicam turpibus adulteriis existimationem famamque meam læsoris, in serpentes, in ignes, in feras,^p in aves et gregalia pecua⁴ serenos vultus meos sordide reformando;⁵ attamen⁶ modestiæ meæ memor, quodque inter istas meas manus creveris, cuncta perficiam: dum tamen scias, sculos tuos cavere: ac, si qua nunc in terris puella præpollet pulchritudine, præsentis beneficii vicem per eam mihi repensare te debere. Sic fatus, jubet Mercurium Deos omnes ad concionem protinus convocare,⁷ ac, si qui costu coelestium⁸ defuisset, in poenam decem millium nummum⁹ conventum¹ iri pronuntiare. Quo metu statim completo coelesti theatro, pro sede

contra leges omnes, ipsamque adeo Juliam, contraque disciplinam publicam violaveris honorem et famam meam obsecans stupris, mutando turpiter meam tranquillam faciem in angues, in flammæ, in belluas, in volucres, et pecora armentalia; ego tamen recordatus meæ mansuetudinis, et te adolevisse inter has manus meas, faciam omnia tua causa: modo tamen noveris cavere tibi ab invidiis, ac, si aliqua virgo nunc excellit forma in terris, memineris gratiam hujus beneficii esse mihi referendam conciliando mihi ipsam. Sic locutus, imperat Mercurio, ut vocet confestim Deos omnes ad conciliam, edicatque, si quis abfuisset a conventu cælicolarum, ei indictum iri multam decem millium nummorum. Cujus multa timore cum ca-

3 Copula non comparet in D'Orv. Oud.—4 Pal. Guelferb. pascua. Oxon. pecunia. Vide ad p. 117. Ed. Pr. Id.—5 F. *deformando*. Toll.—6 Fux. ac tamen. Oud.—7 Flor. *provocare*. Elmenb. Qui cum Scriv. et Flor. hoc ordine has locavit voces; et sic dant Pith. Fux. Guelf. D'Orvill. In aliis est, *convocare protinus*. Guelf. *ad contentionem protenus conv.* Oud.—8 D'Orv. *at si qui caelest.* Oxon. Guelf. et V. L. Ms. Palat. *si quis*, male, ut dictum sæpe. *Defuisset* desideratur in Pal. Guelf. Id.—9 Nummorum. Fux. *numinum*: sed legendum *nummum*. Roaldus. Flor. *nummum*. Elmenb. Adde Oxon. Pal. Guelf. Ed. Junt. post. ut bene restituere Elmenb. Scriv. Flor. Vide ad lib. II. p. 35. 'Mille nummum deponentur:' quod et hic male. L. VIII. p. 171. 'Septemdecim denarium.' Oud.—1 Al. *convictum*: i. damnatum. Vir d. in

NOTE

^o *Et ipsam Juliam*] Ab Augusto latam in adulteros. Vide Pandectas lib. XLVIII. tit. 5. Hanc respicit Horat. Od. 5. lib. IV. ad Augustum: 'Nullis polleitur casta domus stupris; Mos et lex maculosum edomuit nefas; Laudantur simili prole puerperæ; Culpam poena premit comæ.'
^p *In serpentes, in ignes, in feras, &c.*] Ovid. lib. VI. Metamorphos. in tela Arachnes: 'Mæonis elusam designat

imagine tauri Europam, &c. Fecit et Asterien aquila luctante teneri, Fecit olorinis Ledam recubare sub alis: Addidit ut, Satyri celatus imagine, pulchram Joviter implevit gemino Nyctæida fœtu; Amphitryon fuerit, cum te, Tyrrinthia, cepit; Aureus ut Danaë, Asopida luserit ignis, Mnemosynen pastor, variusque Deoïda serpens.'

sublimi sedens procerus² Jupiter sic enuntiatur:³ Dei conscripti⁴ [Musarum albo],⁴ adolescentem istum, quod manibus meis alumatus sim,⁵ profecto scitis omnes: cujus⁶ primæ juventutis caloratos impetus⁷ fræno quodam coercendos existimavi. Sat est quotidianis cum fabulis, ob adulteria cunctasque corruptelas infamatum. Tollenda est omnis occasio, et luxuria puerilis nuptialibus pedicis⁸ rediganda.⁷ Puellam elegit, et⁸ virginitate privavit: teneat,⁹ possideat, amplexus Psychen semper suis amoribus perfruatur. Et ad Venerem collata¹ facie, Nec² tu, inquit,

lentis concessus illic repletus caset, Jupiter sedens sublimis in alto solio, sic fatur: Dii, conscripti in catalogo Musarum, procumbens nectis omnes hunc juvenem educatum fuisse his manibus meis: cujus prima juvenis motus fervidos putavi cohibendos esse quibusdam habentia. Satis est quod ejus existimatio violata sit rumoribus, qui quotidie circumferantur de ipso, propter stupra et omne genus corruptionum; auferenda est ei omnis occasio peccandi, et libido juvenilis constringenda est laqueis connubii. Selegit virginem, et imminuit ejus pudicitiam: habeat, possideat, amplexus Psychen fruatur perpetuo suis amoribus. Et converso vultu ad Venerem,

marg. Ed. Vic. Id.—2 Clar. Wasse marg. allevit, procerum. Causam non video. Id.—3 Guelf. pron. Id.—4 Quidam libri non referunt illa: Musarum albo: et Dei conscripti recte dicuntur. Woss. Musarum albo puto delendum. Elmenh.—5 Sit. Flor. sim. Id.—6 Malim cum Pric. hujus. Fux. mox coloratus. Deinde Pith. infamatus. Ond.—7 Colliganda. Ful. religanda. Pal. alliganda. Wowerius. Ms. colliganda: al. religanda. Sciopp. in Symbota. Alliganda: al. colliganda. Elmenh.—8 Copula deest Ed. Floridi contra Mss. et Edd. Ond.—9 Videtur interserenda vox habeat; ut sit, habeat, teneat, possideat. Ex formula Jurisconsultis usitata, 'Habe, teneas, possides,' secundum quam et Plin. l. i. Epist. 16. 'Amo,' inquit, 'Pompeium Saturnium, &c. nunc vero totum me tenet, habet, possidetque.' Brant. Nil opus videtur. Alii enim hæc verba juncta posuerunt, al. 'teneo' simpl. al. 'habeo.' Vide Pric. et Comm. ad Front. l. 12. § 2. Pro semper in Pal. super. Ond.—1 Collocata. Forte potius, collata. Colvius. Fux. collata. Sed de hoc infra. Roald. Omnes libri rescribendum ostendunt, collata. Wowerius. Ful. codex, collata, quod Fulv. probat; cum et Cic. Verrin. v. et Liv. et hic Noster alibi, 'capita conferre' dixerint; quamvis nonnihil diversa ratione. Sciopp. in Symb. Collata. Rom. collocata. Elmenhorstius. Collocata. B. M. colata. Pn-

NOTE

¹ Dei conscripti, &c.] 'Album' tabula est albata, in qua scribuntur nomina. Alludere videtur ad album Senatorum ab Augusto institutum, in quo Patrum Conscriptorum descripta erant nomina, teste Dione. Recte 'Musarum albo'; Poëtarum enim præcipue scriptis Dii celebrati.

² Prima juventutis caloratos impetus]

Fulgent. Mythol. lib. iii. de Hero et Leandro: 'Omnis enim calorata juvenutis igniculus tepide veterinositatis algecit senio.'

³ Nuptialibus pedicis] Quas 'vincla jugalia' Virgilius, 'maritale capistrum' Juvenalis, *despons* Nonnus appellant.

filia, quicquam contristare :¹ nec prosapiæ tantæ tuæ statuique⁴ de matrimonio mortali metuas. Jam⁵ faxo nuptias non [125] impares, sed legitimas, et jure civili⁶ congruas. Et illico per Mercurium arripi⁶ Psychen, et in cœlum perducitur jubet. Porrecto ambrosiæ⁷ poculo,⁸ Sume, inquit, Psyche, et⁹ immortalis esto : nec unquam digredietur a tuo nexu Cupido, sed istæ vobis erunt perpetuæ nuptiæ.⁹ Nec mora, cum⁹ cœna nuptialis affluens¹ exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psychen gremio suo complexus. Sic et cum sua Junone Jupiter,³ ac deinde per ordinem toti

Tu vero, o nata, inest, neque angaria ullo pacto, neque timeas tuo generi tam nobili, tuæque conditioni, propter connubium puellæ mortalis. Mox enim efficiam ut matrimonium hoc non sit inæquale, sed legitimum, et conveniens legibus civilibus. Et confestim imperat Psychen raptam a Mercurio, et deportari in cœlum. Tum oblato ei calice ambrosiæ, Bibe, ait, o Psyche, atque esto immortalis : neque Cupido discedet unquam a tuo jugio, sed hæc nuptiæ erunt vobis æternæ. Et statim nuptiales epulæ abundantes apponuntur. Maritus discumbebat in suprema parte lecti, tenens Psychen in suo gremio. Similiter etiam Jupiter cum Junone sua, et dehinc Dii

~~~~~

tean. *Collata*, sive ad Venerem conversa, unice vera est lectio, confirmata a Florent. Reg. Pith. Guelf. Oxon. D'Orv. Pal. Bert. Inc. quam Vulc. jam in Ed. sec. expressit cum seqq. lib. II. pag. 34. 'Ora et obtutus in unum conferuntur.' Oud.—2 Ms. D'Orv. Edd. Wow. Pric. Ne. Minus bene. Sensus est : Tu etiam, filia, ne, &c. *Id.*—3 Oxon. *contristare*. Sed vide ad pag. 121. 'Nec tu tamen illicita allectare pietate.' *Id.*—4 Ms. Flor. *statu qui*. Oxon. *statu*, inquam. D'Orv. Pith. Fux. Guelf. Palat. *statuque* : ut supra 'cœta deesse' pro, cœtui, et passim. Adi ad lib. I. pag. 4. 'Ingressa fuerit stabulum.' Fux. *de mort. matr.* *Id.*—5 Fux. *Ideo*. Roald. Abest *fazo* a Pal. prave. Oud.—6 Bert. *corripi*. Elmenh. A D'Orvill. exulat *ad Psychen*. Oud.—7 D'Orv. Pal. Oxon. Fux. Guelf. *ambrosio*. *Id.*—8 Male desideratur copula in Edd. Wow. Pric. *Id.*—9 Tum. Lege meo periculo, cum. Quomodo plus centies Apuleium his libris locutum, pariter mecum facile meministi. *Stewech*. Cum. Sic plerique. Bas. I. *tum*. Colv. Est merus hypothetarum error in Bas. pr. Adi ad l. IV. p. 69. 'Nec mora, cum præstolamur.' Oud.—1 D'Orv. *effluens* ; et ex hac varia lectione Pal. *ex affluens*, frequente confusione. Confer ad lib. II. p. 42. 'Quam Deus affluenter indueret.' *Id.*—2 *Jupiter*. Oxon. *Venus Jupiter*. Inverso ordine posset locum habere, ut *Venus* alterum nunc latus Jovis pro Minerva occuparet, tanquam

NOTÆ

¹ *Jure civili*] Quod parem pari, liberum cum libera, Civem Romanum cum Cive Romana jungi imperat, Legg. 16. 44. et 49. ff. de Ritu Nuptiarum. Ex impari matrimonio suscepti non patrem sequebantur, sed matrem. Inst. de Ingeniis.

⁸ *Ambrosiæ poculo*] Sic et Philologia, apud Martianum Capellam, an-

tequam conveniat in manum Cyllenii, hausto immortalitatis poculo Diva fit :
⁹ Continuoque novo solidantur membra vigore, Et gracilentia perit macies : vis terrea cedit, Æternamque venit sine mortis legibus ævum.

⁹ *Istæ vobis erunt perpetuæ nuptiæ*] Stabiles, nec ullo unquam divortio dirimendæ.

Dei.³ Tunc poculum nectaris, quod vinum Deorum est,⁴ Jovi quidem suus pocillator⁵ ille rusticus puer, ceteris vero Liber ministrabat. Vulcanus cœnam coquebat: Horæ⁶ rosis et ceteris floribus purpurabant omnia: Gratiæ spargebant balsama: Musæ voce canora⁶ personabant. Apollo cantavit ad citharam: Venus suavi musicæ suppari gressu⁷ formosa⁸ saltavit: scena⁹ sibi sic concinnata, ut Musæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, et Paniscus^a ad fistulam diceret.^{1a} Sic rite^a Psyche conve-

omnes suo quoque ordine. Tunc Jovi quidem puer ille agrestis, pincerna suus, exhibebat potionem nectaris, Bacchus vero exhibebat reliquis Diis. Vulcanus coquebat cœnam: Horæ pingebant cuncta rosas aliisque floribus: Gratiæ diffundebant unguenta: Musæ canebant voce suavi. Apollo cecinit ad citharam: Venus decore saltavit passu composito ad numeros dulcis Musicæ. Sic omnis apparatus ibi dispositus est, ut Musæ quidem facerent concentum, Satyrus inspiraret tibias, et Paniscus recitaret carmen ad numeros fistulæ. Sic Psyche nubit legitime Cupidini, et

sponsi mater. *Id.—3 Tori D. Fux. toti cali. Ald. vero, toti D. Roald.—4 Quid, quæso, nectar? Vinum Deorum. Appictum a Glossographo. Wow. Dele cum Wow. interpretamentum dormitantis librarii. Quis enim adeo rudis, qui ignoret, nectar vinum Deorum esse? Elmenh.—5 Al. Heræ: i. dominæ Veneri; ut hic fiat distinctio. Vir d. in marg. Ed. Vic. Certe Heræ est in Fux. Oud.—6 Quoque can. Ingeniose Gulielm. voce can. Colv. Recte emendabis: voce can. Wow.—7 Superingressa. Corrupta hæc et mendosa ita restitue: Venus suavi m. suppari gressu formosa saltavit. Scena ibi sic conc. Wowerlus. Flor. superingressa. Elmenh.—8 Formose. Sic recte Passeratius. In Mss. et Edd. est, formosa. Vide Ind. Id.—9 Vulgo, schema. Id.—1 Flor. t. inflarent, S. et Pan Deus ad f. dicerent. Idem. Legendum censeo, hisceret vel hiaret. Confirmat Propert. l. III. Eleg. 2. 'Tantum operis nervis hiscere posse mea.' Et Eleg. 17. ad Bacchum: 'Mollia Diræ pulsa bunt tympana Thebæ; Capripedes calamo Panes hiant canent.' Et de Apolline cum cithara ad vivum depicto l. II. Eleg. 21. 'Hic equidem Phæbo vias mihi pulchrior ipso Marmoreus tacita carmen hiare lyra.' Reponit hoc ipsum verbum Jan. Gulielm. apud Mart. l. v. Epig. 56. ubi vulgo: 'Fac discat citharædus aut chorales,' emendat ille, Fac hiscat, lib. III. Veris. c. 19. Brant.—2 Sic esse. Fux. Sic rite. Verissime. Pertinet hoc verbum ad nuptiarum solennia. Roald. Sic ecce Psyche. Bert. Sic Psyche rite convenit.*

NOTÆ

³ *Suus pocillator*] Ganymedes.

⁷ *Suppari gressu*] Ad numeros modosque cantilenæ conformato. Quamquam et *superingressa* legi bene potest, ut est in veteribus editionibus. Noster lib. x. 'Super has introcessit alia, &c. gratia coloris ambrosii designans Venerem.'

^a *Paniscus*] Aliquis ex Paniscorum Delph. et Var. Clas.

turba. De Panibus, Paniscis, Satyris, Satyricis, Sylvanis, Faunis, Fatulis, Fatuellis, aliisque hujusmodi Semi-Deis seu Dæmonibus, vide Lyl. Gyraldum, Syntagm. xv.

^a *Ad fistulam diceret*] Brantius *hisceret*, vel *hiaret*; et affert hunc locum Propert. lib. III. Eleg. 17. ad Bac-

chum: 'Capripedes calamo Panes Apul. 2 D

nit in manum Cupidinis:^b et nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captivæ³ puellæ delira et temulenta illa narrabat anicula. Sed astans⁴ ego non procul dolebam mehercules, quod⁵ pugillares⁶ et stylum non habebam, qui tam bellam fabellam prænotarem.⁷ Ecce, confecto, nescio quo, gravi prælio, latrones adveniunt⁸ onusti: nonnulli tamen, immo⁹ promptiores, vulneratis¹ domi relictis, et plagas recurrentibus, ipsi² ad reliquas

peractis mensibus filia nascitur eis, quam appellamus Voluptatem. Vetula illa delirans atque ebria referebat hæc virgini captivæ. Verum ego, qui stabam non longe ab ipsa, moleste ferebam profecto, quod codicilli non essent mihi ad manum cum stylo, ut describerem fabulam tam elegantem. Tunc prædones redeunt onerati, depugnato nescio quo acri certamine. Aliqui tamen alacriores animo, relictis domi sanctis, ut curarent vulnera, advent ipsi ire ad ceteras sarcinas prædæ, quas abecon-

~~~~~

Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 16. *Sic rite.* Vulgo, *sic ecce.* Elmenh.—3 *Sic captivæ,* &c. Ab his verbis a Ms. incipit liber Metam. sextus. Roald. Item in Ms. Reg. et Inc. pervetusto. Incipiendus est potius septimus. Oud.—4 Ms. D'Orv. *estans.* Id.—5 Pith. *quidem.* Id.—6 Fux. *pugillatores.* Par. *pugillarem.* Male. Et abest a Pith. Id.—7 Ed. Scriv. *pernotarem.* Male. Lib. xi. 'Libri literis ignorabilibus prænotati.' Id.—8 *Eveniunt.* Fux. *adveniunt.* Roaldus. Ms. *adveniunt.* Sciopp. in Symbola. *Reveniunt.* Flor. *adveniunt.* Elmenh.—9 Scripserim potius, *animo.* Sic infra l. viii. 'Sed unus, præ ceteris ad animo fortior, et ætate juvenior, et corpore validior.' Cote. Corrige, *nonnulli tamen animo promptiores, vulneratis d. r. Wowerina.* Ms. *promptioribus.* Sciopp. in Symb.—1 Flor. *vulnerati.* Male. Elmenh. Sic et D'Orvill. Oxon. Palat. Fux. Pith. Guelferb. Oud.—2 Pronomen male desi-

NOTÆ

hiante canent.' At nihil mutandum. Ad *fistulam diceret*, ut supra, 'Ad citharam canebat,' nempe ad numeros fistulæ, quam alius inflabat.

^b *Sic rite Psyche convenit in manum Cupidinis]* Donatus ad hæc verba Andriæ: 'Hanc mihi in manum dat.' 'Confirmatæ sunt legitime nuptiæ per in manum conventionem.' Servii Fragmentum, in Excerptis a Pythæo, Lipsio laudatum ad lib. iv. Annalium Taciti: 'Tribus modis apud Veteres nuptiæ fiebant. Usu, si v. g. mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, fuisset. Farre, cum per Pontificem Maximum, et Dialem Flaminem, per fruges et mo-

lam salsam conjungebantur: unde confarreatio appellatur; ex quibus patrimi et matrimi nascebantur. Coëmptione vero, atque in manum conventionem, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut, si quis prior fuisset defunctus, locum hæreditatis justum alteri faceret.' Ex Ulpiano et Boëthio, sese coëmendo invicem interrogabant: vir ita: An mulier sibi materfamilias esse vellet? illa respondebat: Velle. Item mulier interrogabat: Utrum vir sibi paterfamilias esse vellet? Ille respondebat: Velle. Itaque mulier visi conveniebat in manum, et vocabantur hæ nuptiæ 'per coëmptionem.'

occultatas in quadam spelunca sarcinas, ut aiebant, proficisci gestiunt. Prandioque raptim tuburcinato,* me et equum vectores rerum¹ illarum futuros fastibus exinde tudentes,⁴ prodeunt⁵ in viam: [126] multisque clivis et anfractibus fatigatos, prope ipsam vesperam perducunt ad quampiam speluncam: unde multis⁶ onustos rebus rursum, ne⁷ breviculo quidem tempore refectos, ociter⁸ reducunt: tantaque trepidatione festinabant, ut me plagis multis obtundentes propellentesque, super lapidem propter⁹ viam positum dejicerent. Unde crebris æque ingestis ictibus, dextero crure¹ et ungula sinistra² me debilitatum, ægre ad exsurgendum compellunt. Et unus,³ Quousque, inquit, ruptum⁴ istum asellum, nunc etiam claudum, frus-

derant, ut dicebant, in quodam antro: et, prandio propere devorato, me et equum, bajulatos illas sarcinas, propellunt illinc in viam, percutientes baculis: et lassatos plurimis collibus ac flexibus viarum deducunt sub noctem ad quandam cavernam, ex qua e vestigio reducant nos oneratos multis rebus, ne minime quidem temporis spatio recreatos: et properabant cum tanta festinatione, ob metum, ut me percutientes crebris ictibus et protrudentes sternerent in lapidem adjacentem viæ, unde vix me cogunt resurgere, percussum iterum multis plagis, et graviter læsum dextra tibia et sinistra ungula. Atque unus ex illis, Quamdiu, ait, inutiliter aleamus hunc asinum

deratur in Edd. Wow. et Pric. Præpositio deest Reg. Fux. Id.—3 Pith. vecto rer. Pal. vectore illarum rerum. In Regio non comparat futuros. Id.—4 Tudentes. Fux. tudentes. Roald. Ac sic ceteri Mss. et Edd. quod moneo, ne quis typographico errore deceptus innovare velit in tudentes. Quia sequitur paulo post 'obtundentes.' Oud.—5 Producant. Sequuntur 'perducunt,' 'reducunt.' Quare accedo Pricæo, ex Oxon. Cod. emendanti prodeunt. Pessime Palat. Guelf. et Ed. Elmenh. perducunt. D'Orv. in via. Id.—6 Multis deest Oxon. Id.—7 Desideratur ne in Ms. Regio. Id.—8 Ob iter. M. obiter. B. ociter. Pntean.—9 Prope. Fux. propter: utrumque rectum. Roald. Propter. Vulgo, prope. Elmenh. Bene propter rescripsere Elmenh. Scriv. et Flor. astipulantibus Mss. Palat. Flor. Ed. Junt. post. Vide ad l. II. p. 36. 'Quam propter assistens.' Tum in D'Orv. perperam est positam: et in Oxon. dejecerunt. Pith. dejecerunt. Oud.—1 D'Orvill. Palat. Pith. Fux. Guelf. crure dextro. Id.—2 D'Orv. sinistro. Id.—3 Sic bene emendavit Beeroald. pro et imus, quod in Ed. Vic. inveni. Id.—4 Pal. Oxon. Guelf. raptum.

NOTE

* Tuburcinato] Nonius: 'Tuburcinari significat, raptim manducare. Titin. Prælia: 'Tuburcinari sine me vultis reliquias.' Plant. Persa: 'Tuburcinari de suo, si quid domi sit.' Turpil. Boëthontibus: 'Melixa intus eessat; credo hercle, helluo tubur-

cinatur.' A 'tuba' formatum verbum. Nam, qui avidius edunt, buccas inflant instar tubicini.

⁸ Ociter [obiter] reducant] Lege una voce obiter, non ob iter. Hic obiter est, e vestigio. Glossæ Pricæo laudatæ: 'Obiter, οὐκίως, ἐν τῇ αὐτῇ.'

tra pascemus? Et alius, Quid? quod et pessimo⁶ pede domum nostram accessit, nec quicquam⁷ idonei lucri exinde cepimus, sed vulnera et fortissimorum occisiones. Alius iterum: Certe ego, cum primum sarcinas istas, quamquam⁸ invitatus, pertulerit, protinus eum, vulturiis gratissimum pabulum futurum, præcipitabo. Dum secum mitissimi homines⁹ altercant⁹ de mea nece, jam et¹ domum perveneramus. Nam timor ungulas mihi alas² fecerat. Tum quæ ferebamus³ amoliti properiter,⁴ nulla salutis nostræ cura ac ne meæ quidem necis⁵ habita, comitibus ascitis, qui vulnerati remanserant, dudum⁵ recurrunt: relatori tædio,⁶ ut aiebant, nostræ tarditatis. Nec me tamen medio-

fractum, qui nunc quoque claudicat? Et alius: Quid? quod et malo omine venit in nostras ades, et tempore ab illo nullum lucrum opulentum percepimus, sed tantum plagas, et cædes fortissimorum ex nobis. Et rursus alius: Profecto, statim atque portaverit domum, quamvis ingratis, hæc onera, illico dabo eum præcipitem, futurum cibum jucundissimum vulturibus. Dum clementissimi illi viri disserunt inter se de mea morte, jam domum attigeramus: metus enim mutaverat mihi ungulas in alas. Tunc ipsi remotis festinanter nostris sarcinis, et nihil jam cogitantes de salute nostra, ac ne de mea quidem morte, assumptisque secum sociis, quos reliquerant antea domi saucios, continuo recertuntur: reportaturi, ut dicebant, fastidia nostræ pigritiæ. Ego tamen non parum angebar intuitu necis, quam

~~~~~

Tum etiam nunc cl. D'Orvill. Pith. a quo exulat frustra. Id.—5 Reg. pascimus. Ed. Scriv. Amst. pascamus. Id.—6 Oxon. solummodo, Quod pess. p. Palat. Guelf. Quid? quod in pess. p. Id.—7 D'Orv. nequicquam. Id.—8 Pith. quam. Vulcan. Ed. sec. pertulerat. Guelf. vulturum. Id.—9 Fux. altricant. Roald. Ita hic loci constanter præbent Mss. et Edd. præter Ms. Pith. et Florid. tacite inculcantem altercantur. Sed frustra. Vide ad lib. II. p. 21. lib. II. in f. 'Coarguenti marito altercat.' Lib. IX. p. 178. 'Illos ausculto de meis sic altercare fortunis' ac de conjugationis activa forma ad lib. I. p. 18. Oud.—1 Abest copula ab Edd. Junt. Ald. Colin. Id.—2 In Reg. Fux. male alias. Id.—3 Florent. Fux. Guelf. Cumque f. In D'Orv. etiam Cum. Id.—4 Bert. propitèr. Elmenh. Propertim Pith. Oud.—5 Actutum. Flor. dudum. Elmenh.—6 Relaturi tædia. Ms. relaturi tædio. Quod quidem non sic de nihilo est. Sciopp. in Symb. Bert. relatori tædio. Male. Elmenh. Oxon. relectori tædio. Al. relatori tædio. An relecturi? ut 'reficere oculos pro-

NOTÆ

* *Mitissimi homines*] Simili ironia infra: 'Dum sic mecum fustem quatiens benignus jocatur comes.'

¹ *Ac ne meæ quidem necis*] Pricæus reponit: *ac meæ quidem necis*: frustra. Nihil enim aliud sibi vult hoc loco Apuleius, nisi latrones tanta

festinatione recurrere, ut non modo salutem jumentorum lassorum neglexerint, verum etiam de asino suo necando, ut comminati erant, ne cogitaverint quidem; quanquam minis facilius stent, quam promissis homines id genus.

cris carpebat scrupulus,⁷ contemplatione comminatæ mihi mortis,⁸ et ipse mecum : Quid stas hic, Luci,⁹ vel quid jam novissimum⁹ expectas? Mors, et hæc¹ acerbissima, decreto latronum tibi comparata est. Nec magno conatu res indiget.² Vides istas rupinas³¹ proximas, et præacutas⁴ in his prominentes⁵ silices, quæ te, pæne ante quam⁶ decideris,¹ membratim dissipabunt. Nam et illa⁷ ipsa præ-

mihi minitanti fuerant: sicque dicebam apud me: Quid cessas, o Luci, quidre jam extremum expectas? letum tibi decretum est sententia prædonum, et illud quidem crudelissimum: neque opus est magno molimine ad hanc rem. Cerniane hæc præcipitia vicina, atque in his acutas cautes extantes, quæ te perfodientes, quocumque delapsus fueris, discerpent in artus singulos? Nam egregia

~~~~~

spectu.' *Wass.*—7 *Pal. scapulus.* Guelferb. *scapulus.* Oud.—8 *Quid stas, Luci.* Correctio hæc Beroaldi. Editiones veteres, *Quid istas, Luci?* Ex quo feci aliquando, *Quid instas, Luci?* Quod jam non placet. *Colv.* Magis fortasse: *Quid restas, Luci?* *Plaut. Mostell.* 'Viden' ut restat forcifer? *Brant.*—9 *Perperam conject notias.* Boxhorn. ad *J. Capitol.* Verum p. 782. *T. III. Hist. Aug. Oud.*—1 *Palat. Mors, en hæc.* Guelf. *Mors enim h. Male.* Et valet, et quidem. Vide ad lib. i. p. 17. 'Et recte' et ad lib. vii. init. 'Bestiam et quadrupedem.' *Id.*—2 *Pith. indiges.* *Id.*—3 *Ruinas.* *Fux. rapinas,* sed corrupte. *Roald.* Libri veteres depravata hæc recte restituunt: *Vides istas rupinas proximas et præacutas.* *Floridis:* (N. xl.) 'Agrum scruposum, meras rupinas et senticeta colunt.' *Wew. Ma., istas rupinas præ. et p. i. h. prominentes.* Sic et inferius pag. 115. ubi legitur: 'Provolutosque in proximas ripas præcipientes dedere.' Manuscriptus similiter habet, *in proximas rupinas.* *Rupina* ergo sunt, prærupta rupium, sive, ut est in *Isidori Glossis*, abrupta montium. L. II. *Florid.* in f. pag. 225. 'Agrum scruposum, meras rupinas et senticeta miseri colunt.' *Sciopp. in Symb. Rupinas.* Vulgo, *ruinas.* *Male. Elmenh. B. rapinas pessimas. M. rupinas proximas.* *Putean. D'Orv.* etiam, *rupinas pessimas.* Sed *rupinas proximas*, quod bene edidit *Wower.* et seqq. confirmant *Florent. Oxon. Guelf. Pith. Palat.* in quo *videns.* Confer etiam *Sciopp. in Corp. Epist. T. II. pag. 51.* et notata ad lib. vii. pag. 141. *Oudendorp.*—4 *Copula abest a Flor. Paricutas Palat. Guelf. Idem.*—5 *Præminentes.* *Fux. prominentes.* *Roaldus.*—6 *Pene-trantes, qua.* *Scribo, quaqu.* *Colvius. Flor. pene antequam.* *Elmenhorst.*—7 *D'Orvill. Pith. caret τφ illa, et Ed. Ber. dat præclare.* *Oud.*—8 *Hirun-*

NOTÆ

⁸ *Comminata mihi mortis*] Observa
'comminatæ' passive.

¹ *Rupinas*] Lib. vii. 'Ipsos partim constrictos, uti fuerant, provolutosque in proximas rupinas præcipientes dedere.' *Glossæ Isidori:* 'Rupinas; abrupta montium.' Male ergo hic Beroald. legit *ruinas.*

¹ *Ante quam [quaque] decideris*] *Florent. cod. referente Pricæo* habet: *antequam decideris:* melius. Lib. v. de sorore *Psyches:* 'Nec tamen ad illum locum vel saltem mortua pervenire potuit: nam per saxa cautium membris jactatis atque dissipatis,' &c.

clara magia tua vultum laboresque [127] tibi tantum asini, verum corium non asini crassum, sed hirudinis¹ tenue membranulum² circumdedit. Quin igitur masculum tandem³ sumis animum, tuæque salutis, dum licet, consulis? Habes summam opportunitatem fugæ, dum latrones absunt. An custodiam anus semimortuæ formidabis? quam, licet claudi pedis tui calce unica,⁴ finire⁵ poteris. Sed quo gentium capessetur fuga, vel hospitium quis dabit? Hæc⁶ quidem inepta et prorsus asinina cogitatio. Quis enim vianrium vectorem suum non libenter auferat⁷ secum? Et alacri statim nisu⁸ lorum, quo fueram destinatus, abrumpo,⁹

illa tua Magia dedit tibi solum faciem et arumnas asini; verum involvit te non spissa pelle asini, sed delicata cuticula hirudinis. Quidni ergo induis tandem virilem animum, et provides tuæ vitæ, dum spatium datur? Nactus es egregiam occasionem fugiendi, per absentiam prædonum. Metuesne custodiam vetulus semianimis, quam poteris extinguere vel uno ictu tui infirmi pedis? Verum quo fugiam, aut quis me lecto excipiet? Hæc sane cogitatio stulta est, et plane digna asino: quis enim est ex viatoribus, qui non abducat secum libenti animo jumentum, quo vehatur? Et protinus frango valido conatu lorum, quo fueram alligatus, atque

.....

dinis. Fulvius malebat, hirudinis. Wow. Illustrissimus Seraphinus Olivarius, lumen et splendor sacri Cardinalium collegii, quodam die in sermone familiari significavit mihi legendum sibi videri, hirudinis, cui facile assentior. Porro 'membranulum' dixit, sicut et Colloquiorum Puerilium auctor una cum Gloss. B. Germani editus: Μαρά τὰυτὰ ὑπακούει διεστῆσθαι καὶ συνέδρια: Post hæc graphium requisivi et membranum. Sciopp. in Symb.—9 Masc. t. Inverso ordine dat Pal. qui caret τῇ formidabis mox. Oud.—1 Palat. Guelf. Oxon. unico. Eadem varietas l. vii. p. 145. 'Calces in enim validos extuleram:' uti vulgo illic edunt: ubi dicam plura. Ped. cl. Fux. Id.—2 Sic recte Flor. et Rom. Alii, ferire: male. Vide Indicem. Elmenh.—3 Hic. Lego Hæc. Plus octies his duobus libris v. et vi. peccatum in hac particula adverti. Sciopp. in Symb. Sic expresserunt quoque Wow. et seqq. immo jam ante Aldus et Junt. post. cum Mss. D'Orv. Fux. Pith. Guelf. Pal. &c. Oud.—4 D'Orvill. Pith. Fux. Guelf. Palat. offerat. Id.—5 Nisi. Fux. nisi. Beroald. nisi. Roaldus. Beroald. secuti sunt Junt. pr. Ald. Colin. ut est in Oxon. perpetua confusione. Nisu meliores dant libri cum ceteris Edd. Nam nisi, quod est in Edd. pp. et utraque Bas. typosetiarum erratum est. Oud.—6 D'Orv. arrumpo. Pith. Fux. quadripedi. Pro tamen statim in Oxon. est

NOTE

¹ Sed *hirudinis tenuis membranulum*] Hirudo sive sanguisuga corio est adeo delicato, ut, si, dum alicui corporis parti sanguinem sugens adhærescit, eam incautius velis revelere, illico rumpatur, caputque linquit in vulnere.

Membranulum] Diminutivum, a

'membrana,' quod tamen primitivi sui genus non servat, contra leges Grammaticorum.

⁴ *Pedis tui calce unica*] Donat. ad Phorm. Act. i. Scen. 2. 'Modo calces non partes plantæ, sed percussiones pedum, plagasque significat.'

meque quadrupedi cursu proripio. Nec tamen astutula⁷ anus milvinos oculos⁸ effugere potui. Nam, ubi me⁹ conspexit absolutum, capta super sexum et ætatem audacia, lorumprehendit,¹ ac me deducere² ac revocare contendit. Nec tamen ego, memor³ exitiabilis propositi latronum, pietate ulla commoveor: sed, incussis in eam posteriorum pedum calcibus, protinus applodo⁴ terræ. At illa, quamvis humi prostrata, tenaciter lora inhærebat; ut me procurentem⁵ aliquantisper tractu sui⁶ sequeretur. Et occipit statim clamoris⁷ ululatibus auxilium validioris manus implorare. Sed frustra fletibus cassum tumultum commovebat; quippe cum nullus afforet, qui suppetias ei ferre posset, nisi sola illa virgo captiva;⁸ quæ, vocis exitu⁹

ausugio cursu quadrupedante: attamen non potui devitare acres oculos callida retula. Nam, simul ac vidit me solum, assumpta majori audacia, quam ævus ejus æque ætas ferebat, arripit lorum, et conatur me reducere atque retrahere. Ego vero, recordatus letalis decreti prædonum, nulla misericordia afficior; sed affligo eam statim humi, impactis in ipsam ungulis posteriorum pedum. Verum illa, licet jacens humi, retinebat nihilominus pertinaciter lorum; adeo ut, cum progrederer currendo, ipsa a me tracta sequeretur me per aliquod spatium. Et continuo incipit ululabili vociferatione poscere opem manus fortioris. At frustra ciebat vanum strepitum suis ejulatibus: quandoquidem nemo aderat, qui posset ei auxiliari, præter solam illam puellam captivam, quæ, accurrens excitata clamore, videt scenam

tam. Id.—7 Mss. Pal. Guelf. Oxon. Par. cum Ed. Juntin. post. ostendant astutula. Sed l. ix. p. 180. 'Mulier perastutula:' uti et leg. videtur p. 177. 'Astutulo commento:' et p. 197. e Mss. 'Astutule asino.' Id.—8 Oculos exulat a Pith. Id.—9 Exulat pronomen a Pal. Id.—1 Oxon. deprehendit. Id.—2 Flor. diducere. Elmenh.—3 D'Orv. Cod. ira memor. Forte tamen memor; sed tum pro ulla scribendum foret nulla. Oud.—4 Vulgo, applando. Elmenh.—5 Procurrens. Fux. procurrens. Roaldus. Procurrens. Bas. 1. procurante. Unde Gulielm. (in Planti Trin. cap. 4.) procurante. Colv. Rectius Pal. ut procurentem alig. Wowerius. Ut me procurrens. Palat. ut procurentem. Elmenh.—6 Idem amicus meus: tractus vi. Colv. Alii, tractus vi. Elmenh. Nempe tractus vi ex Gulielmii conjectura edidit Valc. Ed. sec. Temere. Grol. 'F. tracta humi.' Mutandum est nihil. Tractus sumitur passive, quo ipsa trahatur. De Mundo p. 722. 'Spiritus omnia tractus sui ope vegetat.' Ita 'tractus fili' Tertull. de Pall. p. 14. De sui pro, suo, vide ad l. v. p. 90. 'Fatigationem sui diluit.' Adde Grut. Misc. Nov. Lips. vol. III. p. 3. p. 507. Oud.—7 Palat. Par. Guelferb. clamans. Id.—8 Captiva. Flor. captiva. Elmenh.—9 Exitu. Levis correctio, sed quam veram præstare audeo, exitu. In 'exciendi' vocabulo pluries depravatam hunc Auctorem antehac alibi ostendi. Stewech. Repone ex correctione Beroaldi, exitu. Colv. Exitu

NOTE

⁸ *Milvinos oculos*] Acres, quales sunt omnium avium rapacium.

procurrens, videt hercules memorandi spectaculi scenam, non tauro, sed asino dependentem Dircen¹ aniculum;² sumtaque constantia³ virili, facinus audet pulcherrimum. Extorto enim loro manibus ejus, me placitis³ gannitibus ab impetu revocatum gnaviter inscendit, et sic ad cursum rursum incitat. Ego simul [128] voluntariæ fugæ voto, et liberandæ virginis studio,⁴ sed et⁵ plagarum suasu, quæ me sæpicule commonebant,⁶ equestri celeritate, quadrupedi cursu solum replaudens,⁷ virginis delicatas vuculas adhin-

in signis profecto spectaculi, Dircen vetulam pendentem, non ex tauro, sed ex asino; et, capta mascula fortitudine, aggreditur egregium facinus. Erepto enim loro ex ejus manibus retrahit me ab impetu blandis vocibus, et consensit strenuus. Quo facto instigat me iterum ad currendum. Ego studio simul fugæ spontaneæ, et desiderio liberandæ puellæ, quin et incitamento quoque ictuum, quibus subinde admovebar, quatiens terram quadrupedante gressu, equina pernicitate, conabar hincit

~~~~~

Beroald. recte. Roald.—1 *Directe*. Otiosa aut corrupta vox *directe*. Vera emendatio Cod. Fulv. *Dircen*. Sane vel hic locus probare poterat Fulv. Cod. præstantiam. Nota fabula Dirces, quam Zethus et Amphion ad taurum indomitum devinxerunt. *Wow*. Locus corruptus, cujus insignem sup-peditat emendationem optimus optimi Fulvii codex: *Dircen*. Notum jam ex fabulis de Dirce, quam Zethus et Amphion tauro indomito alligarunt. Plant. Pseud. 1. Scen. 2. (65.) 'Quasi Dirceam olim (ut memorant) duo Quati Jovis devinxerunt ad taurum, item te hodie stringam ad carnarium.' Et Propert. 'Tu reddis pueris matrem, puerique trahendam Vinxerunt Dircen sub truci ora bovis.' Sciopp. in *Symb.* *Dircen*. Sic Masti duo Flor. et Fulv. liber, recte; quomodo etiam emendavit Andreas Schott. Obs. 1. 1. c. 10. In vulgatis est, *directe*. Lact. ad iv. Thebaid. Stat. p. 142. 'Zethus et Amphion Dircen Tauro indomito religatam interfecerunt.' Ovid. in Ibin vs. 638. Hyg. Fab. vii. et viii. Apollod. Biblioth. 1. iii. *Elmenh.*—2 Lego ex eodem libro, *audacia*, et mox, *placitis gannitib.* non *placidis*. Wowerius. Ms. *audacia*. Sciopp. in *Symbola*. Flor. *audacia*. *Elmenh.*—3 Legerim *placidia*. Colvius. Fux. *placidia*. Roald.—4 Ms. D'Orvill. *desiderio*. Oud.—5 Bert. Pith. *sed de*. Non comparet copula in D'Orv. Fux. Guelf. *Id.*—6 Flor. *commovebant*. *Elmenh.* Ut lib. vii. p. 149. 'Plagis non magnopere commovebar' et astipulantibus Oxon. ac Guelf. Vulgatum tamen huic loco aptius, et elegans. Nam sæpe 'monere' cum compositis adhibetur de his, qui verberibus, calcaribus castigant, incitantque tum homines, tum bestias, suis votis non satis respondentes. Vide Pric. et Lexica. Oud.—7 D'Orv. *replen-*

NOTÆ

¹ *Non tauro, sed asino dependentem Dircen aniculum*] Alludit ad Dircen, Lyci Thebanorum regis uxorem, quam Zethus et Amphion, Jovis ex Antiopa filii, ob male habitam ab ipsa maritoque Lyco matrem Antiopam, occiso prius ipso Lyco, ad tauri indomiti

caudam alligarunt. Huic comparat anum suam Apuleius, nisi quod illa a tauro, hæc vero ab asino raptaretur. Dirce illa, sic raptata, Deorum miseratione in fontem mutata est sui nominis.

nire⁸ tentabam. Sed et scalpendi dorsi mei simulatione nonnunquam obliquatus a cervice⁹ pedes decoros puellæ basiabam. Tunc illa suspirans altius, cœlumque sollicito nutu¹ petens, Vos, inquit, Superi, tandem meis supremis⁴ periculis opem facite:³ et tu,⁴ Fortuna durior, jam sævire desiste.⁵ Sat tibi miseris istis⁶ cruciatibus meis litatum est. Tuque⁷ præsidium meæ libertatis, meæque salutis, si me domum pervexeris⁸ incolumem, parentibusque⁹ et formoso proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo,¹ quos honores habebō, quos cibos exhibebo? Jam primum jubam istam tuam probe pectinatam² meis virginalibus manibus³

respondere mollibus verbis puella; quin etiam aliquando inflexo collo, simulans scabere mens scapulas, osculabar pulchros pedes virginis. Tum illa, ducens profundum suspirium, et convergens vultum anxium ad cœlum, Vos, o Dii, inquit, auxiliamini tandem meis extremis periculis: tuque, o Fortuna asperior, jam desine exercere in me tuam crudelitatem. Jam tibi satisfactum est ampliter his meis gravibus ærumnis. Et, tu subsidium meæ libertatis, et mea vitæ, si me salvam deportaveris domum, et restitueris parentibus meis, et meo pulchro amatori, quas grates tibi rependam, quibus honoribus te afficiam, quas pabula tibi præbebo? Primum quidem ætas tuæ cervicis pulchre pectam, et decorabo meis monilibus virginalibus; frontis vero ætas

~~~~~

dens. Fux. quadrupedi. Id.—8 Quelf. D'Orv. *adire*, et in ultimo a m. sec. *adjuvare*. Prave sane. Console omnino Barth. l. xxi. Advers. c. 7. *Id.—9* *Obligata cervice*. Qui ab asino fugitivo, puellam fugitivam dorso gestante, hæc dicta sciet, nullo negotio perspiciet merito a me restitutum, *obliquata cervice*, qua phrasi hic alibi 'corpus obliquatum,' (l. x. p. 247.) alibi 'ungulam asini obliquatam' scribit. Quidni? verbis pæne lisdem de eodem hoc asino libro nono extremo hæc dicuntur: 'Dum obliquata cervice per quandam fenestram, quidnam sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio:' adeo ut mirum sit, superiora illa in hodiernum usque diem in mendo jacuisse. *Stewech. Obliquata cervice*. Sic pleræque ex editionibus. Bas. 1. *obligata*. Colvins. *Fux. obliquatus a cervice*. Ald. *obliquata cervice*. Probe, ut infra p. 265. *Roald. Ms. obliquatus a cervice*. Sciopp. in Symb.—1 Num vultu? Colvins. *Fux. nitu*. Forte, *intuitu* vel *obitu*. Roaldus. Scal. *tutu*. Elmenh. In Pith. quoque *nitu*. Non Scal. sed Vule. Ed. sec. edidit *tutu*, sive *intuitu*. Ond.—2 *Palat. supmis*. Quelferb. *supermissis*. Id.—3 *Ferte*. Rom. et Flor. *facite*. Elmenh.—4 *Ahest* pronomen a D'Orvill. Pro *durior* coniecit aliquando Heins. *dura, oro*. Ond.—5 *Desine*. *Fux. desiste*. Roaldus. Flor. et *Palat. desiste*. Recte. Elmenh.—6 Ed. Basil. pr. *satia*. Ond.—7 *Ms. Par. Itaque*. Quelf. *Cumque*. Ed. Bas. pr. *Atque*. Id.—8 Edit. Juntin. pr. *pervertaris*. Id.—9 Addit D'Orv. *meis*. Contra a Pal. *ahest* copula. *Id.—1* Ed. Vic. *perhibeo*. Quelf. *præhibeo*. Id.—2 Ed. Basil. pr. *pectinatam*. Id.—3 *Monilibus*. Vetus Ful. *manibus*. Quod rectum censeo. Nam post ea de bullis monilibusque subjungit. *Wow*. Recte *Ms. manibus*. Sciopp. in Symbola. Fulv. *ma-*

NOTE

• *Virginalibus man.* [*monilibus*] Quidam *manibus*, quod non improbandum.

adornabo; frontem vero crispata⁴ prius decoriter discrimabo; caudæque setas, incuria lavacri congestas⁵ et horridas, comta⁶ diligentia perpolibo: monilibus bullisque⁷ te multis aureis inoculatum, veluti stellis sidereis⁸ relucen-tem, et gaudiis⁹ popularium pomparum ovan-tem, sinu se-rico progestans nucleos, edulia mitiora, te meum hospita-
torem quotidie saginabo.¹ Sed nec inter cibos delicatos, et otium profundum, vitæque totius beatitudinem, deerit tibi dignitas gloriosa. Nam memoriam præsentis Fortunæ meæ, divinæque Providentiæ, perpetua testatione signabo:

cinnababo primum, deinde separabo decenter, et comam omni studio pilos tuæ comæ intricatos et hispidos negligentia: et te meum conservatorem, stellatum plurimis bullis aureis, et resplendentem tanquam astris celestibus, ac triumphantem plebe prosequente cum latitia, quotidie saturabo, ferens ad te nucleos et dulciores cibos æmiciunctio serio. Sed et in illis dapibus suavioribus, et alta quiete, ac felicitate totius vitæ, non carebis quoque dignitate honorifica. Nam relinquam æternum monumentum huius meæ sortis præsentis, et providentiæ Deorum, et appendam in atrio

nibus a. Elmenhoratius. B. *virg. manibus*. Putean.—4 Pal. *Guelf. crispatum*. Oud.—5 *Incuria congestas*. Promissa hæc virginis, quæ asino, quo vehebatur, maximas gratias, honores summos habituram se recipiebat, si salvam e manibus latronum domum pervenisset. Sed in his nescio quid erroris commissum, propter affinitatem quandam literarum *x* et *s*. Repertum suspicio in autographis, *incuria contestas*, quod valebat *contextas*: atque ignaros ejus rei alterum supponuisse. Simile prorsus mendum libro undecimo in pompa illa, quæ Isidi Deæ ducebatur: 'Quintus auream vannum aureis congestam ramulis, et aliis ferebat amphoram.' Non ambigo, quin et hic olim habitavit illud *contestam* pro *contextam*, restituendum ex interdicto, 'Unde vi.' Eandem scripturam supra libro secundo observabam: 'Suscepit ille de lactulo, et uno contextu populum sic adorat.' Nam, quod in excusis hæret, uno *congestu*, non æque commode accipietur de eo, qui, beneficio magicarum artium brevi usura vitæ usua, pauca ad populum verba fecit, eaque unica serie et eodem contextu absolvit. Testem dabo ipsius oratiunculam hanc videlicet: 'Malis novæ nuptæ peremptus artibus, et addictus (lego inductus) noxio poculo, torum repente adultero mancipavi.' *Stewech*. Fux. *lavacri congest*. Roaldus. Lege ex Palat. *c. s. lavacri incuria c. e. sordidas*. Elmenh.—6 *Malim cum Ber. cuncta*. Colvius. *Comta dil. pectinabo*. Vulgo, *cuncta dil. perpolibo*. Elmenh.—7 *Bullisque*. Fux. *monilibusque*. Roaldus. Pal. *bullisque multis aureis incuratum*. Nihil immutandum. *Inoculatum*, exornatum. Ita et Tertull. de Veste. Inde Cæcilius Bassus: 'Excæcare vestem.' *Wower*. Flor. 2. *inaulatum*. Male. Elmenh.—8 Edd. Beroald. Basil. pr. *prave, st. sideris*. Fux. Gnelferb. *velut vel velud*. Oud.—9 *Pith. gaudii*. Id.—1 Fux. *saturabo*. Roaldus. Item Reg. Palat. *Guelf. Oxon. Par. minus bene. Deerunt Pith. Oud.*—2 D'Orv. *ut*. Id.—3 Præpositione caret Ed. Scriver. Dein *audietur*

NOTE

⁴ *Frontem vero crispata*] Hoc est, 'capronas' dictas fuisse ait, 'quasi setas in frontem devertex, quas Festus a capite pronas.'

et² depictam in³ tabula fugæ præsentis imaginem meæ domus atrio dedicabo. Visetur, et in fabulis audietur, doctorumque stylis rudis perpetuabitur historia: ASINO VECTORE VIRGO REGIA FUGIENS [129] CAPTIVITATEM. Accedes⁴ antiquis et ipse miraculis. Credemus etiam exemplo tuæ veritatis, et Phryxum arieti supernatasse,⁵ et Arionem delphino⁶ gubernasse,⁷ et Europam tauro⁶ supercubasse. Quod si vere⁷ Jupiter mugivit in bovem, potest in asino meo latere aliquid,⁸ vel vultus hominis, vel facies Deorum. Dum hæc⁹ identidem puella replicat, votisque crebros intermiscet suspiritus;¹ ad quoddam pervenimus² trivium,

meorum ædium imaginem hujus fugæ pictam in tabella. Atque hæc quamvis inelegans historia videbitur olim, et narrabitur in fabulis, tradeturque posteritati scriptis eruditorum: Filia regis evadens ex captivitate vecta asino. Tu quoque recenseberis inter miracula antiquitatis. Exemplo enim tuæ historiæ, quæ vera est, credemus et Phryxum natasse insidentem arieti, Arionem rexisse delphinum, et Europam insedisse tauro. Quod si Jupiter vere mugivit sub forma tauri, potest etiam fieri ut aliquid sit absconditum sub facie mei asini, aut forma humana, aut vultus divinus. Dum virgo iterat subinde ista, et intersecat sua vota frequentibus suspiriis, devenimus ad quoddam trivium: ex quo ipsa apprehenso meo capistro

~~~~~

in f. Pal. Guelf. De hoc more vide Cinnamum. Id.—4 Pal. Accede. Id.—5 Fux. delphinum. Roald.—6 Tanto Pith. Male vir doctus (f. Toll.) conject, subtercubasse. Oud.—7 Fux. vero. Id.—8 Guelf. sec. aliqui. Cum vocibus 'in asino' rursus incipit Guelf. pr. Id.—9 Hic. Flor. Hæc. Recte. Elmenh. Sic etiam Reg. Fux. Pith. &c. cum Edd. Wow. et seqq. In prioribus rursus Hic. Sed et Hec D'Orvill. Palat. Oxon. Puella abest a Pith. Oud.—1 Suspiratus. Potest hoc ferri; etsi aliter aliquando scripserim. Ovidius l. xiv. Metam. 'Respicit huc vates, et suspiratibus altis, Nec Dea sum,

NOTÆ

² *Phryxum arieti supernatasse*] Phryxus, Athamantis Thebanorum Regis et Nepheles filius, una cum Helle sorore patris evitiam fugiens, a quo neci ambo erant destinati novem annos artibus, amissa sorore Helle in trajectu maris illius, quod postea dictum est ejus nomine Hellespontus, in Colchos pervenit; ac thesauros, quos secum asportaverat, Æëtæ Colchorum Regi reliquit. Hos thesauros Poëtæ finxerunt fuisse arietem aurei velleris, Phryxumque ipso per mare vectum fuisse in Colchos, arietem Jovi immolasse, pellem ejus in templo fix-

isse, et arietis ipsius effigiem a Jove inter Zodiaci sidera constitutam. Eusebius in Chronico affirmat ideo fingi Phryxum ariete vectum, quia navi, qua fugit novercales insidias, insigne erat aries.

⁷ *Arionem delphino gubernasse*] Notissima est Arionis historia, seu potius fabula. Illam Gellius ex Herodoto fuisse refert, lib. xvi. Noët. Attic. cap. 19. huicque locum dedisse ait, quod simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur, delphinus vehens, et homo insidens.

unde me arrepto capistro dirigere dextrorsum magno opere¹ gestiebat: quod ad parentes ejus ea scilicet⁴ iretur via. Sed ego gnarus, latrones illa⁵ ad reliquas commeasse prædas, renitebar fortiter:⁶ atque sic in animo meo tacitus expostulabam: Quid facis, infelix puella? Quid agis? Cur festinas ad Orcum? Quid meis pedibus facere⁷ contendis? Non enim te tantum, verum etiam me perditum ibis. Sic nos diversa tendentes, et in⁸ causa finali,⁹ de proprietate soli, immo viæ erciscundæ¹ contententes, rapinis suis onusti coramprehendunt ipsi latrones: et ad

vehementer cupiebat me ducere in dextram partem: quia nempe illac iter erat ad ejus parentes. At ego, qui sciebam prædones ivisse ea parte ad reliquum suar prædarum, valide resistebam: et sic increpabam eam apud me silens: Quid agis, o infortunata virgo? quid moliris? quare properas ad Inferos? quid conaris effloere meis pedibus? Nam non solum conascies tibi exitium, sed mihi quoque. Dum sic cupimus ire in contrarias partes, et disceptamus de dominio soli, immo semita dividenda, tanquam in lite de finibus, ipsi prædones referentes suas prædas opprimunt nos: et salutant

~~~~~

dixit.' *Colo. Fux. suspiritus.* De hoc supra. *Roald. Flor. suspiritus. Elmenh.* Adde Reg. Oxon. Guelf. utrumque, Pal. D'Orvill. Inc. et Edd. *Elmenh. Scriv. Flor.* et notata ad l. v. p. 105. 'Assiduo suspirita.' Porro desideratur copula que in D'Orv. *Oud.*—2 D'Orv. *provenimus. Pith. campistro. Id.*—3 *Dextrorsum magno opere.* Male Ed. *Wow. dextrorsum. Pric. dextrorum.* Tum in Oxon. *magno opere.* Bene. Vide ad l. ii. p. 32. 'Magno opere contendit.' *Id.*—4 *Dele rō scilicet* ex Pal. *Elmenh.* Perperam sic censet *Elmenh.* licet astipuletur *Guelferb. sec.* Adi potius ad lib. iii. pag. 61. 'Pessima scilicet sorte.' *Pith. iret. Oud.*—5 *Illas.* Pal. *illas.* Facile appareret emendandum: *illac.* *Wowerius. Illac.* Sic *Flor. Alii, Illa. Elmenh.*—6 *Fux. firmiter. Roaldus. Retinebar.* Omnino legendum, *renitebar.* *Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 16. Mang. renitebar firmiter. Putean.*—7 *Præcedit 'Quid facis?' An furere? Sed et 'tendentes' ac 'contententes' sequuntur. Oud.*—8 *Deest præpositio in D'Orv. Id.*—9 *Magno.* *Quidam, maligno. Col-*

NOTE

¹ *In causa finali*] Causæ et questionēs finales apud Jurisconsultos sunt, in quibus agitur de finibus, hoc est, limitibus agrorum.

² *Immo viæ erc.* [here.] Alludit ad titulum Juris 'familie herciscundæ,' hoc est, hæreditatis inter cohæredes dividendæ. Sicut ergo inter litigatores de proprietate soli contenditur, sicut quæstiones finales existunt inter cohæredes, de familia herciscun-

da; ita festiva translatione Apuleius dicit se contendisse cum puella de viæ herciscunda, cum illa dextrorsum tenderet, ipse vero sinistrorsum. 'Hercisci,' et 'heretum' dicta crediderim a nomine Græco *ἑρκος*, quod septum significat, eo quod, cum solum inter se dividerent cohæredes, unusquisque eam partem circumsepiret, quæ sibi obtigerat.

Lunæ splendorem jam inde longius cognitos risu maligno² salutant. Et unus e numero sic appellat: Quorsum istam¹ festinanti vestigio lucubrat³ viam,⁴ nec noctis intempestæ Manes Larvasque⁵ formidatis? An³ tu, probissima puella, parentes tuos furtim intervisere properas?⁴ Sed nos et solitudini⁵ tuæ præsidium perhibebimus,⁶ et compendiosum⁷ ad tuos⁸ iter monstrabimus. Et verbum injecta manu secutus,⁹ presso¹ loro retrorsum me circumtorquet: nec baculi nodosi, quem² gerebat, suetis ictibus temperat. Tunc ingratis³ ad promptum recurrens⁴ exitium reminiscor

improbo cachinno agnitos eminus ad lumen Lunæ: atque unus e turba sic affatur nos: Quare conficitis noctu istud iter celeri gressu? neque metuitis Umbras et Lemures noctis provectoris? Tunc, optima virgo, festinas clam visitare tuos parentes? At nos dabimus comitatum solitudini tuæ, et ostendemus tibi viam breviorē ad tuos. Et cum dicto extendens manum, et arripens meas habenas, convertit me retro: nec parcat tundere me crudeliter nodoso fuste, quem gestabat. Tunc ego, remeans

vius. Fux. maligno. Roald. Omnino scribendum cum Pal. maligno. Wovetius. Maligno. Al. magno. Lucian. σαρδάνιον γελῶντες. Elmenh. Vide T. II. p. 592. ubi ait quoque: Πόρρωθεν εὐθὺς πρὸς τὴν σελήνην ἔρποντες; &c. hisce Appulei. eadem. Hæc jam monuit Beroald. In solis quoque Edd. Bas. sec. et Colv. est magno. In Bas. pr. salutantem, et mox Ed. Vulc. sec. festigio, ac lugubrat³ Oxon. Cod. Oud.—1 Guelf. pr. ista. Id.—2 Larvasque Guelf. pr. Id.—3 Fux. At. Roaldus. Item Pal. Guelf. ambo, Oxon. Ed. Juntin. post. At. Acerbe. Vide ad lib. I. pag. 1. præsertim, si legamus cum Reg. Fux. Guelf. sec. ac D'Orv. properabas. Oud.—4 Fux. properabas. Roald. Ms. furtim visere properas. Sciopp. in Symb.—5 Oxon. nos consolat. Ed. Bas. pr. Et nos et sol. Bas. sec. solitudine. Pith. solitudini. Oud.—6 Præbeimus. Fux. præstabimus. Roaldus. Flor. præbeimus. Palat. præstabimus. Bert. prohibemus. Male. Elmenh. Par. præstabimus. Sic lege. Wass.—7 Compend. exulat a Pal. et Guelf. utroque. Oud.—8 Fux. ad parentes t. Roaldus. Parentes addunt quoque Palat. Guelf. pr. Oxon. D'Orvill. sed e glossa. Lucian. 'Ἡμεῖς σε τοῖς οὐλοῖς ἀνοδόμενοι. Oud.—9 Et verbum manu secutus. Fux. Et v. injecta manu. Sed videtur abundare. Roald. Et v. manu injecta s. Sic membranæ Flor. A vulgatis abest vox injecta. L. III. 'Et verbum facto secutus.' Elmenh.—1 Ms. D'Orv. Guelf. ambo, et Edd. ante Colv. et marg. Basil. sec. prehensio. Sed presso Mss. optimi et plerique habent. Vide supra ad pag. 123. 'Perpressa Cupidinis buccula.' Oud.—2 Fux. quidem. Roaldus. Pal. q. Oud.—3 Basil. I. ingratus. Jam notavi ad lib. III. supra. Colv. Scilicet pro ingratis, ut diserte exprimitur in Ed. Juntin. post. Vide ad l. I. p. 19. 'Ingratis obedientem.' Oud.—4 Ad p. r. In Bert. non legitur rō in.

NOTE

¹ Lucubrat³ viam] 'Lucubrare' est, opus facere noctu ad lucernam. Lib. IX. Noster: 'Nec die tantum, verum perpeti etiam nocte prorsus instabili machinarum vertigine lucubra-

bant pervigilem farinam.' Unde facete 'lucubrare viam' dicit, quam noctu ad Lunæ splendorem peragebant.

doloris ungu⁵læ, et occipio⁶ nutanti capite claudicare. Sed ecce, [130] inquit ille, qui me retraxerat, rursum titubas et vacillas? et⁷ putres isti tui pedes fugere possunt, ambulare nesciunt? At paulo ante pinnatam⁸ Pegasi vincebas celeritatem. Dum sic mecum fustem quatiens⁹ benignus jocatur comes, jam domus eorum extremam lor¹⁰icam perveneramus. Et ecce de quodam ramo¹ procere cupressus induta laqueum² anus illa pendebat. Quam quidem³ detractam protinus, cum suo sibi funiculo⁴ devinctam, dedere præcipitem: puellaque statim distenta⁵ vin⁶culis, cœnam, quam posthuma⁶ diligentia præparaverat infelix anicula, ferinis invadunt animis. Ac, dum avida voracitate⁷ cuncta contruncant, jam incipiunt de nostra

Invitus ad mortem paratam, recorder me dolere ungula, et capri claudicare capite nutanti. At ille, qui me reduxerat, En, inquit, iterum nutas et claudicas? et isti tui putridi pedes possunt quidem auferre, at nequeunt incedere? atqui modo superabas alatam perniciatē Pegasi ipsius. Dum mitis ille comes sic cavillatur mecum, tendens me baculo, jam attigeramus extimum septum domus eorum. Et ecce offendimus illam vetulam fune circumdatam collo, suspensam ex quodam ramo alta cupressus. Quam quidem inde amotam confestim præcipitavere ligatam sua ipsius veste: et, conjecta virgine in vincula, irrumpunt belluinis animis in carnem, quam illa misera anus coxerat novissima cura. Et, dum comedunt omnia gulositate voraci,

~~~~~

[Q. ? ad.] Pith. *recurrens*. Id.—5 Fux. *vigilie*. Id.—6 Pith. *occipitio*. D'Orv. Fux. Oxon. Guelf. ambo, *nutante*. Id.—7 Copulam non agnoscunt Palat. Oxon. Guelf. ambo. Id.—8 *Pennatam* Oxon. Id.—9 Fuit cum legerem, sic me confusat totiens. Confusatur, ut 'Defusatur, *ἐνδοκωρεῖ*,' in Glossis. Sed jam vulgatam non repudio. Elmenh.—1 Desideratur *ramo* in D'Orvill. Prope c. Oxon. a m. pr. Oud.—2 Oxon. *laqueo*. Male. Id.—3 D'Orv. *quidam*. Id.—4 Palat. *funiculo*. Fux. *devincta*. Guelf. pr. *devictam*. Id.—5 Scripsi olim: *destinata*. De verbo 'destinandi' supra ad l. i. Colv.—6 *Postrema*. Fux. *postuma*. Quod valde probō. Roald. Pal. *postuma*. Eleganter. Cœna, quæ post eam remanserat, tanquam postuma diligentia parata. Wow. *Cœnam quam posthuma d.* Sic Flor. et Pal. Vulgo, *carnas quas p. d.* Elmenh. Adde Oxon. Pith. Guelf. ntrumque, et D'Orv. uti et bene probat Pric. Oud.—7 *Ferocitate*. Assentior Beroaldo, *voracitate*. Colvius. Fux. *verocitate*: al. *voracitate*. Roald. Alii libri, *voracitate*, haud dubie rectius. Wower. *Voracitate*. Ald. *ferocitate*. Male. Elmenh. Edd. O. ante Vulcan. sec. Ed. præter Junt. post. perperam dederunt *ferocit.* uti et plerique Mss. Sed Reg. et Flor. *voracitate*; quod bene receptum. Vidit etiam Modius. Oud.—8 Palat. *sedes*

NOTÆ

¹⁰ Domus eorum extremam lor¹⁰icam] lib. iv.
Caulam illam intellige ex solidis cratibus, qua turris et caverna latronum septa erat et præmunita, ut habetur

⁵ Distenta [destinata] Ligata. Vi-
de Not. supra, pag. 77.

poena, suaque vindicta secum considerare. Et, utpote in cœtu turbulento, variæ fuere sententiæ: ut primus vivam cremari censeret puellam, secundus⁸ bestiis obijci suaderet, tertius patibulo suffigi⁹ juberet, quartus tormentis excarnificari præciperet. Certe¹ calculo cunctorum⁷ utcumque mors ei fuerat destinata. Tunc unus, omnium sedato tumultu, placido² sermone sic orsus est: Nec sectæ collegii, nec mansuetudini singulorum, ac ne meæ quidem modestiæ congruit,³ pati vos ultra modum delictique sævire terminum:⁴ nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidem⁵ maturate⁶ festinas tenebras arcessere.⁷ Meis itaque consiliis auscultantes, vitam puellæ, sed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deseruit⁸ utique,

ceperunt jam deliberare inter se de nostro supplicio, et sua ultione: ac diversas fuerunt opiniones, ut solet fieri in tumultuosa turba: adeo ut primus arbitraretur virginem esse comburendam vivam, alter auctor esset ut exponeretur beluis, tertius præciperet eam affigi cruci, quartus censeret torquendam esse variis cruciatibus: certe, utut erat, damnata erat ad mortem suffragio omnium. Tunc unus, cœcitate strepitu cunctorum, sic capit loqui placida oratione: Non est consentaneum instituto cœtus nostri, neque clementia uniuscujusque vestrum, ac ne meæ quidem moderationi, sinere ut pœnas sumatis immodicas, et supra magnitudinem criminis, neque ut adhibeatis belluas, neque patibula, neque flammæ, neque cruciatus, nec denique ut accedatis celeriore noctem necis deperperata. Igitur, gerentes morem meis suasionibus, concedite virgini vitam, sed eam qua digna est. Atque, ut puto, non oblitus estis,

b. Vox bestiis exulat ab Ed. Junt. post. Id.—9 Pal. subigi pro suffigi, ut est in Guelf. sec. Suffici in primo. Id.—1 Tò certe abest a Bert. Elmenh.—2 Par. placato. Guelf. pr. Edd. Ber. Colin. Bas. pr. placito. Male. Placidus sermo opponitur turbulento tumultui. Vide ad p. 127. 'Placitis gannitibus.' Oud.—3 D'Orv. nec quid. Bert. m. venit. Id.—4 D'Orvill. delicti s. criminum. Id.—5 Guelf. pr. ac nec quid mort. Id.—6 Sic recte cum Mss. habent Edd. Wow. Elmenh. Pric. per Imperativum. In ceteris est partic. maturata, sine sensu. Tunc deesset verbum, placet, vel simile. Id.—7 Emendari possit accersere. Attamen verbum esse non negabis arcessere, de quo adeundi Grammatici. Petronius: 'Atque animas accerse novas.' legerim: arcesse novas. Cic. lib. x. Epist. 33. 'Lepidum in Italiam accersistis,' in Ms. Colon. est arcessistis. Stewech. Rescribendum ex Bas. 1. et Ven. arcessere: de quo Prisc. Colo. Arcessere. Bertin. et Flor. accessere. Elmenh. Accessere etiam Qxon. Pith. Fux. Guelf. Edd. Vic. Bas. pr. &c. accersere vulgo ex vitioso more. Vide ad lib. i. pag. 1. 'Stylo, quem accersimus.' Oud.—8 Guelf. sec. Pal. deserit. Id.—9 Quod. Malim cum Pith. Fux. Edd. Vic. Ber. Junt.

NOTÆ

⁷ Calculo cunctorum] Suffragio. Calculus enim in urnam coniectis suffragium ferebatur in judiciis apud Veteres, ut videbitur infra, lib. x.

quid⁹ jam dudum decreveritis de isto asino, semper pigro quidem, sed¹ manducone summo, nunc etiam mendaci fictæ debilitatis, et virginalis fugæ sequestro² ministroque. Hunc igitur jugulare [131] crastino placeat, totisque vacnefacto³ præcordiis, per mediam⁴ alvum nudam virginem, quam prætulit nobis, insuere: ut, sola facie prominente,⁴ ceterum corpus puellæ nexu ferino coërceat; tunc, super ali-quod saxum scruposum,⁵ insutitium⁶* et fartilem asinum exponere, et Solis ardentis⁷ vaporibus tradere. Sic enim cuncta, quæ recte statuistis,⁸ ambo sustinebunt: et mortem asinus, quam pridem meruit; et illa morsus ferarum, cum vermes membra laniabunt;⁹ et ignis fla-

quid statueritis jam pridem de hoc asino, semper quidem tardo, sed maximo hel-luone, qui modo etiam mentitus est falsam claudicationem, et fuit medius et minister fugæ virginis. Bonum ergo factu vobis videatur jugulare ipsum cras, omnibusque ejus intestinis detractis, insuere ipsi in medio ventre puellam nudam, quam antepo-nuit nobis: ita ut, solo vultu virginis extra apparente, cohibeat belluino complexu sui ventris reliquum corpus ejus; tum collocare asinum sic connotum et insertum in aliqua rupe calculosa, et exponere astibus Solis flagrantis. Sic enim ambo patientur ea omnia, quæ vos jure decrevistis; nempe asinus mortem, quam dudum promeritus est; illa vero morsus belluarum, cum ejus artus rodentur a vermibus; et ardorem

~~~~~

Aldi, Colin. Bas. pr. Scriv. quid. Abest ab Oxon. et Guelf. pr. *Decrevera-tis* iidem et Par. *Deterius* Pith. An *decreritis*? Id.—1 Abest sed a Bert. Mox ministro sine que Pith. Id.—2 Oxon. *vacuo facto*. Id.—3 Membrane D'Orvill. Guelf. nec. *medium*. Utroque scilicet genere *alvus* Veteribus in usu fuit. Et sic in eodem Ma. in Apol. p. 50. Ed. Cas. Sed. l. iv. init. 'Alvus arcata:' et vide, quæ notavimus ad Suet. Vespas. c. 24. 'Alvo soluta.' Adde Serv. ad Virg. Æn. ii. 51. Burm. ad Catal. T. i. pag. 621. *Insuere* Pith. Id.—4 Pal. Fux. *pmimente*. D'Orv. Pith. *præminente*. Male. Horat. Epod. v. 35. 'Cum promineret ore.' Vide supra ad pag. 126. 'Prominen-tes silices.' Id.—5 In Ed. Vic. et marg. Ed. Bas. pr. *scrupulosum*: de quo agitur ad Flor. N. xi. 'Et agrum scruposum:' ubi in Mss. duobus item *scrupulorum*. Ac sæpe alibi. Id.—6 *Insutitium*. Corrige, *insutitium*. Wowerius. *Insutitium*. Ita Scaliger. Ms. *insutitium*. Elmenh.—7 D'Orv. *ardentibus*. Oud.—8 Fux. *tradidistis*. Roaldns. Edd. Ber. Bas. pr. *statuitis*. Oud.—9 *Vermibus m. laniabuntur*. Fux. *vermis laniabunt*. Roaldns. *Vermes m. lani-abunt*. Vulgo, *vermibus m. laniabuntur*. Elmenh. Ita rescripsit Elmenh. e Florent. eumque de more secuti sunt Scriver. et Florid. Bene. Nam et sic dat Reg. Guelf. pr. Pith. ac *vermis* etiam Palat. Guelferb. Oxon. *Lania-*

NOTÆ

* *Virginalis fugæ sequestro*] Cujus fidei fugam suam virgo crediderat, ut sequestri fidei litigantes rem permit-tunt, de qua lis inter eos. Similiter lib. ix. dicitur 'anus stupri seques-tra.'

* *Insutitium*] Cui virgo esset insua-ta. Sic Scaliger reposuit. Quædam exemplaria habent *insutitium*, quod ferri etiam potest, et exponi, cui vir-go esset implantata.

grantiam, cum Sol nimis caloribus inflammavit uterum; et patibuli cruciatum, cum canes et vultures intima protrahunt^a viscera. Sed et ceteras ejus ærumnas et tormenta numerate. Mortuæ bestiæ ipsa vivens ventrem habitabit; tum foetore nimio nares æstuabit:^b inediæ diutinae letali fame tabescet, nec suis saltem liberis manibus mortem sibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, sed totis animis latrones in ejus vadunt^c sententiam.^b Quam^d meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quam meum crastinum deflebam^e cadaver?

flamma, cum Sol accenderit ventrem asini vehementioribus æstibus; et tormentum crucis, quando canes et vultures extrahunt penitissima ejus præcordia. Sed recensete etiam reliquos ejus cruciatus et labores. Primum ipsa manebit viva in alvo bestiæ mortuæ; deinde natus ejus perfundetur vapore teterrimi odoris: præterea consumetur fame mortali jejuniis longioris; neque habebit quidem manus solutas, quibus possit consciscere sibi mortem. Postquam hæc dixit, prædones erunt in ejus sententiam, non pedibus quidem, sed totis studiis. Quam sententiam cum audirem meis auribus tam amplius, quid poteram aliud, quam deplorare meum corpus futurum cadaver postero die?

bunt Pal. Pith. D'Orv. Guelf. uterque, laniabant Oxon. Oud.—1 D'Orv. protrahant. Mox numerare Fux. Edd. Vic. Junt. pr. Bas. pr. et habitavit Junt. pr. Aldi; in iisdem et Juntin. post. tunc. Pal. cum. Id.—2 Æstuabant. Palat. et Flor. æstuent. Bert. æstuabit. Elmenh. Æstuent quoque D'Orvill. Oxon. Fux. Guelf. Par. vel æstuerit. Pith. æstuet. Placet æstuabit per notissimam synecdochen Græc. Nostro crebram. Sic lib. 1. p. 10. 14. 'Tremere viscera, genua quatior.' Vide ad l. II. p. 21. 'Obtutum conversa:' et passim. Salm. ascripsit: ut æstuent. Oud.—3 Oxon. invadunt. Male. Vide Grut. in Misc. Nov. Lips. V. III. P. 3. p. 509. Id.—4 In D'Orv. Quam. Id.—5 Oxon. Guelferb. pr. et Par. flebam. Id.

NOTE

^b Non pedibus, sed totis animis latrones in ejus vadunt sententiam] Lib. II. tentiam vado.' Ad quem locum vide Not.
^c Et, quod aiunt, pedibus in meam sen-

APULEII MADAURENSIS

METAMORPHOSEON

LIBER VII.

[132] Ut primum, tenebris abjectis, dies inalbebat, et candidum Solis curriculum cuncta collustrabat, quidam de numero latronum pervenit. Sic enim mutuae salutationis officium indicabat.* Is in primo speluncæ aditu residens,¹ et ex anhelitu recepto spiritu, talem collegio suo nuntium fecit:† Quod‡ ad domum Milonis Hypatini, quam§ proxime diripuimus, pertinet, discussa solitudine jam possumus esse securi. Postquam vos enim,¶ fortissimis viribus⁶ cunctis ablatis, castra nostra⁷ remeastis, im-

Statim atque candor lucis apparuit, nocte dissipata, et splendens currus Solis cepit illuminare omnia, quidam accessit e numero prædonum: ita enim poterat conjici ex officio salutationis reciproca. Hic sedens in ipso ingressu cavernæ, animaque resumta ex anhelatione, retulit hæc cætui suorum: Quantum spectat ad domum Milonis Hypatini, quam explavimus nuperrime, jam possumus esse abque metu remota anxietate. Nam, postquam vos, o viri strenuissimi, reversi fuistis in nostra castra, omnibus ejus rebus asportatis, ego inserens me turbis circum, et

~~~~~

Placuisse Pric. si Mss. faverent, *resistens*, perverso judicio. Vide ad l. i. p. 14. 'Juxta platanum istam resideamus, vel residamus.' Oud.—2 Mss. Fulv. *facit*. Sciopp. in Symbola. Alii, n. *facit*: *Barriaps*. Elmenh.—3 Pith. Qui. Oud.—4 Bas. sec. *quem*. Colvius. *Quem*. Fux. *quam*. Roaldus. Ut Mss. et Edd. O. Oud.—5 D'Orv. P. enim vos. Id.—6 *Fortissimi viri*. Palat. *fortissimis viribus*. Bert. *rd viri* delet. Elmenh. Nihil annotatum est e Flor. ad Ed. Vulc. sec. in qua primum sic expressum est. Nam in prioribus, et ceteris Mss. habetur, *fortissimis viribus*. Forsan dederat Auctor: *fortissimi viri, rebus e. a. vel, fortissimi, vi rebus e. abl.* Oud.—7 Oxon. *vestra*. D'Orv.

NOTE

* Sic enim mutuae salutationis officium indicabat] Lib. iv. 'Apud notos et familiares latronibus senes diverti-

mus: sic enim primus aditus, et sermo prolixus, et oscula mutua, quamvis asino sentire præstabant.'

mixtus ego turbulis⁸ popularium, dolentique atque indignanti⁹ similis, arbitrabar, super investigatione facti¹ cujusmodi consilium caperent:² et an, et quatenus latrones³ placeret inquiri: renuntiaturus vobis, uti⁴ mandaveratis, omnia. Nec argumentis dubiis, sed rationibus probabilibus, congruo cunctæ multitudinis consensu, nescio qui⁵ Lucius auctor manifestus⁶ facinoris postulabatur: qui proximis diebus, fictis commendatitiis literis,^b Miloni sese, virum commentitus bonum, arctius conciliaverat;⁷ ut etiam, hospitio⁸ susceptus, inter familiares intimos⁹ [133] haberetur: plusculisque ibidem¹ diebus demoratus, falsis amoribus ancillæ Milonis animum irrepens,^a januæ claustra

simulans me id dolere et indigne ferre, observabam quale consilium iniretur circa inquisitionem illius facinoris; et quousque luberet investigari latrones: relaturus nimirum cuncta ad vos, quemadmodum præceperatis. Et nescio quis Lucius accusabatur, consensu unanimi totius populi, auctor manifestus latrocinii non dubiis indiciis, sed argumentis verisimilibus: qui superioribus diebus confictis literis commendatitiis, simulans virum probum, devinxerat sibi strictius Milonem, adeo ut, exceptus quoque hospitio, recenseretur in numero intimorum amicorum: cumque mansisset ibidem per dies non paucos, illaqueans fictis amoribus animum famulæ

mea. Id.—8 Fux. *turbellis*: supra. Roald. Sic quoque D'Orv. Guelf. sec. Oxon. Ed. Junt. post. *Turbelis* Pal. Guelf. pr. Adi ad lib. III. pag. 62. 'Inter ipsas turbulas Græcorum.' Oud.—9 Ms. *indaganti*. Sciopp. in Symbola. In D'Orvill. Fux. *dolentique animo*. In D'Orv. et Pith. *atque indignanti simul*. Retineri posset *animo*; sed præstet forsitan omnino. Nihil tamen opus utroque. Oud.—1 Facti desideratur in D'Orvill. *Hujus facti* Pith. Id.—2 Caperetur. Fux. *caperent*. Roaldus. Flor. *caperet*. Elmenhorstius. *Caperet* etiam Oxon. sc. Milo. Sed *caperent* rectius Reg. Pith. etiam, Pal. et D'Orv. ut edidi, sc. Hypatini. *Cujuscemodi* in Ed. Scriv. ut alibi. Oud.—3 Fux. abest *rd latrones*. Roaldus. Item ab Edd. Aldi, Juntin. post. ut ad 'factum' referatur. Sed præplacet lectio vulgata. 'Inquirere latrones fngitivos,' frequens; unde indagatoribus eorum nomen est 'inquisitorum.' Vide ad Suet. Cæs. c. 1. infra p. 133. 'Reum inquirerent.' Oud.—4 Ut. Fux. uti. Roald. In Mss. ceteris quoque uti: quod jam edidere Elmenh. Scriv. Flor. Reliquæ Edd. ut. Oud.—5 Ms. *quis*. Sciopp. in Symbola. Item D'Orv. Oud.—6 Ms. *Fnl. manifesti*. Optime. Wow. Et probat Fulv. ut allusum sit ad legem XII. Tab. de furtis manifestis. Sciopp. in *Symb.* Mox post: 'Crimine latrocinii in hospitem mihi carissimum postulabar.' Fulv. *manifesti*. Recte. Elmenh.—7 Arctius non habent Guelf. Palat. Oxon. Par. *Conciliaverit* Par. *conciliaverat* Oxon. Pith. Fux. Oud.—8 Ut esset hosp. Fux. ut etiam h. Ald. Roald. D'Orvill. in etiam h. A Pal. abest etiam. Pith. ut in h. In sola Basil. sic. legas esset. Oud.—9 Ed. Ber. *intimos*. Id.—1 Pric. ex alio Nostri loco hic quoque ibi scribi tantum vult. Frustra. Non minus sæpe 'ibidem'

NOTE

^b *Commendatitiis literis*] Quas a De- ut habetur lib. I. mea Corinthio attulerat ad Milonem,

sedulo exploraverat, et ipsa membra, in quis omne patrimonium condi solebat, curiose perspexerat.¹ Nec exiguum scelerati monstrabatur⁴ indicium. Quippe cum eadem nocte, sub ipso flagitii momento, idem profugisset,⁵ nec exinde usquam compareret; nam et præsidium⁶ fugæ, quo velocius, frustratis insecutoribus, procul ac procul⁷ abderet sese, eidem facile suppetitasse.⁸ Equum namque illum suum candidum, vectorem futurum, duxisse secum. Plane servum ejus ibidem in hospitio repertum, scelerum consiliorumque herilium futurum indicem,⁹ per¹ magistratus in publicam custodiam receptum, et altera² die tormentis vexatum pluribus, ac pæne ad ultimam mortem excarnificatum, nil³ quicquam rerum talium esse confessum: missos tamen in patriam Lucii viros multos numero,⁴ qui reum

Milonis, inspexerat attente aeras et penulos ostii, et exploraverat studiose ipsas partes ædium, in quibus gaza omnis solebat asservari. Et ostendebatur argumentum non leve criminis ab eo perpetrati, nempe quod idem ipse aufugisset eadem nocte ipso tempore latrocinii, atque ex illo tempore nusquam appareret: præsto enim fuisse ipsi facile auxilium fugæ, quo, elusis celerius iis, qui se persequerentur, occultaret se longius: cum enim abduxisse secum illum suum equum album, quo veheretur. Porro famulum ejus, inventum in eadem domo, compactum fuisse in publicum carcerem jussu Magistratum, ut patefaceret crimina et consilia sui heri, et die sequenti affectum plurimis cruciatibus, et tortum fere ad extremam mortem, nihil prorsus fasum fuisse hujusmodi rerum: permultos tamen delegatos fuisse in patriam illius Lucii, qui investigarent nocentem subitum

adhibet Auctor. Vide Indicem. *Id.*—2 Forte scriptum, *irretiens*. Colvius. *A. irretiens*. Flor. *a. irrepens*. Elmenhorstius. Par. Cod. *animum etiam irrepens*. Sic forte leg. vel saltem *irretiens* scrib. Wasse.—3 Fux. *prospex*. Roaldus. Sic etiam in D'Orv. Guelf. pr. Oxon. pro perpetua earum præpositionum variatione, sed hic prava. Neque enim de longinquo, aut alto loco, sed prope et in ipsis ædibus curiose omnes domus partes videre poterat, Vide ad lib. iv. pag. 71. 'Sagaciter prospecturus omnia.' Oud.—4 Pith. *monstrabat*. Fnx. *monstrabitur* cum Guelf. pr. a m. pr. ac *judicium* in Guelf. sec. *Id.*—5 Pal. *profugissent*. D'Orv. *profugisse*. *Id.*—6 Oxon. Guelf. pr. *vestigium*. *Id.*—7 Desunt male ac *procul* Mss. Palat. Fnx. Guelf. pr. Oxon. Vide Pric. Sæpe 'magis magisque,' iterum iterumque,' &c. *Id.*—8 Sive suppetitasse, præsto fuisse, ut lib. iii. p. 59. et passim aliis. In D'Orv. Guelf. utroque, *suppetitasset*. Oxon. *eisdem f. suppetitasset*. *Id.*—9 Mss. D'Orvill. *factorum*. Ed. Scriv. *judicem*. Inepte. *Id.*—1 Exulat præpositio a D'Orv. *Id.*—2 *Altero*. Flor. *altera*. Elmenh. Item Pal. Oxon. D'Orv. cum Ed. Scriv. Recte, ut sæpe 'postera die,' 'statuta die,' et l. v. p. 96. 'Dies ultima' e Mss. Dein ac abest a Mss. D'Orv. Et p. Fnx. Oud.—3 Sic Mss. et Edd. Vett. *Nihil*, quod nunc circumfertur, demum incipit edi in Ed. Bas. sec. *Id.*—4 Quid si scribamus, *missos tamen in patriam Lucii illius nuntios numero?* 'Numero' significare, cito, ex Nonio Marc. et Festo liquet. Afranius, Suspecta: 'Perfalsum et abs te creditum numero nimis.' Attius

pœnas daturum sceleris inquirerent.⁵ Hæc⁶ eo narrante, veteris Fortunæ, et illius beati Lucii, præsentisque ærunnæ, et infelicis⁷ asini facta comparatione, medullitus ingemebam.⁸ Subibatque me,⁹ non de nihilo veteris priscæque doctrinæ viros finxisse,¹ ac pronuntiasse, cæcam et prorsus exoculatam² esse Fortunam: quæ semper suas opes ad malos et indignos conferat; nec unquam iudicio quenquam mortalium eligat:³ immo vero cum his potissimum deversetur,⁴ quos, procul si videret, fugere deberet: quodque cunctis⁵ est extremius,^c varias opiniones, immo contrarias nobis attribuat; ut et malus boni viri⁶ fama glo-

supplicium sui criminis. Dum ille refert hæc, ego ingemiscebam ex intimis medullis, conferens meam antiquam sortem cum præsentī calamitate, et felicem illum Lucium cum misero asino. Mihique veniebat in mentem homines antiqua sapientia non absque causa representasse atque appellavisse Fortunam cæcam, et penitus orbatam oculis: siquidem largitur suas divitias improbis atque indignis, neque eligit unquam ullum hominem ex præscripto rectæ rationis: quinimodo degit cum ejusmodi hominibus, a quibus longe fugiendum esset ipsi, si cerneret oculis: et, quod est omnium deterrimum, dat nobis famam diversum aut potius contrariam nostræ vitæ;

~~~~~

Enomao: 'Tuam peti gnatam numero te expurgat timor.' Plantus Amph. 'Numero mihi in mentem fuit.' Varro *περ' Ἐξαρῳγῆς*: 'Ac discedens, numero ait venire adolescentem.' Stewech. *Multos numero*. Sic hoc accipiendum, ut supra lib. iv. 'Canes modo magnos et numero multos:' et infra x. 'Multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini.' Cole. Fux. *multos numero viros*. Roald. Pal. m. *viros numero*. Elmenh.—5 Oxon. Guelf. pr. rerum: et Ed. Vet. apud Beroald. Ed. Basil. pr. *inquirent*. A Fux. abest *sceleris*. Oud.—6 Hic. Fux. Hæc. Roald. Item Reg. Pal. Guelf. pr. Pith. D'Orvill. Edd. Junt. post. Elmenh. Scriv. Flor. In ceteris Hic, de more. Oud.—7 Oxon. *infortunati*. Id.—8 Ms. D'Orv. *medullitus ingemiscebam*. Inchoativum hoc Nostro est frequens (Vide Ind. Floridi,) ut et aliis passim. Sed l. v. p. 106. 'Vulnere lucerum dolens ingemebat.' De *medullitus* consule Pric. Id.—9 Fux. *Subitque me*. Roaldus. Flor. *subiti atque*. Scribe: *Subit itaque me*. Elmenh. Lindenbrogio hanc conjecturam sublegit Elmenh. ediditque hinc Scriv. *Subit itaque me*. Sed istud itaque otiosum est. Quare præfero *Subitque* cum Fux. Palat. Oxon. D'Orv. Guelf. si tamen quid innovandum. Vide ad lib. iii. p. 62. 'Consilium me subit:' item pag. 134. Fuit, cum *Subitque* conjicerem, quo pertinent notata ad lib. ii. p. 32. Nunc non placet. Oud.—1 Fux. *fuisse*. Roaldus. Inepte. Sed forsā veteres præstet: licet nec vulgatum *συμπερύπτως*, damnem. Oud.—2 Par. *exoculatam*. Gloss. 'Exoculatus, *ἐξοκυρρόμπερος*.' Scribe *ἐξοκυρρόμπερος*. Wass.—3 D'Orv. *eliget*. Id.—4 P. div. Oxon. Guelf. pr. *potissime*. Palat. Guelf. sec. *deversetur*. Bene. Id.—5 Pal. Guelf. sec. *quibusque*. D'Orv. *centis*. Dein attribuit Fux. Id.—6 Td viri abest a Bert.

NOTÆ

^c *Extremius*] Ex superlativo comparativus, licentia Apuleiana.

rietur, et innocentissimus contra noxiorum ore⁷ [134] plectatur. Ego denique, quem sævissimus⁸ ejus impetus in bestiam et extremæ⁹ sortis quadrupedem⁴ deduxerat, cujusque casus etiam cuivis¹ iniquissimo dolendus atque miserandus merito videretur,² crimine latrocinii in hospitem mihi carissimum postulabar.³ Quod crimen non modo latrocinium, verum etiam parricidium quisque rectius nominaret.^{4*} Nec mihi tamen⁵ licebat causam meam defendere, vel unico verbo saltem denegare. Denique, ne mala conscientia tam scelesto crimini præsens viderer silentio⁶ consentire, hoc tantum⁷ impatientia productus¹ volui di-

adeo ut improbus superbiat existimatione viri probi, contra vero vel maximis insons puniatur, quemadmodum fontes solent. Postremo ego, quem crudelissimus ejus ictus mutaverat in vilissimum animal quadrupes, ego, inquam, cujus infortunium cuilibet etiam malevolentissimo jure videretur deplorandum, ac miseratione dignum, accusabar scelere latrocinii adversus hospitem mihi valde dilectum. Quod scelus non latrocinium tantum, sed etiam parricidium melius appellaretur ab unoquoque. Nec poteram tamen tueri causam meam, aut certe inficiari vel una voce crimen mihi impositum. Postremo, ne ego præsens putarer ex pravitate conscientie fateri me reum esse sceleris tam nefandi, impulsus impatientia volui solum hoc dicere :

~~~~~

Elmenh. Hinc uncis eam vocem includere *Elmenh.* et *Scriv.* nec comparet in *Guelf.* pr. *Oxon.* qui etiam caret *τῇ* ut. Immo *Guelf.* habuit a m. pr. bona fama. *Oud.*—7 Scribi debet: noxiorum more. *Colv.* Cuius apparet scribendum: noxiorum more. *Wowerius.* *More.* *Flor.* *Rom.* et *Ven. ore.* *Male.* *Elmenh.*—8 *L. scæviss.* *Colvius.* *Male.* Id epitheton non convenit *τῇ* impetui. Passim Auctori quoque 'sæva fortuna' æque ac 'scæva.' Vide ad l. v. p. 91. 'Statim fortunæ sævitas.' *Oud.*—9 In *best. extr.* *Fux.* b. et *extr.* *Roaldus.* Ms. in *best.* et *extr.* *Sciopp.* in *Symb.*—1 Ms. *quoivis* pro *cuius.* *Sciopp.* in *Symbola.* *Flor.* *quovis.* *Ovid.* vi. *Metam.* 'At nunc miseranda vel hosti.' *Elmenh.* *Quovis* pro *quoivis* etiam in *Mss.* *Pal.* *Fux.* *Guelf.* *Oxon.* *D'Orv.* et forsán legendum l. ix. p. 191. 'Diverso quoidam negotio destinatus:' ubi vulgo quodam contra vulgarem syntaxin. Confer me ad *Cæs.* l. ii. *B. G.* 30. vii. 55. et hic l. viii. p. 158. *Oud.*—9 *Edd.* *Ber.* *Basil.* pr. videtur. Id.—3 Ms. *D'Orvill.* *crimen l. etiam, &c. postulabat.* *Fux.* quoque addit *etiam.* Id.—4 *Palat.* *nominaverit.* *Elmenh.* Atque ita *Guelf.* sec. et exhibuit *Scriv.* Abest a *D'Orvill.* rectius, pro quo *sectus* vitiose in *Ed.* *Beroaldi.* *Nominavit* *Pith.* *Fux.* *Gnelferb.* pr. *Oud.*—5 *Reg.* *Fux.* *Nec tamen mihi.* Id.—6 *Perperam* vox *silentio* abest *Ed.* *Floridi.* Id.—7 *Hæc*

NOTE

⁴ *Extrema sortis quadrupedem*] Apud *Phædrum*, leo, spiritum extremum trahens, ad asinum calces in se jactantem: 'Fortes indigne tuli Mihi insultare: te, naturæ dedecus, Quod ferre cogor, certe bis videor mori.'

⁴ *Quod crimen non modo latrocinium, verum etiam parricidium quisque rectius nominaret*] *Petronius*: 'Qui ignotos lædit, latro appellatur: qui amicos, paulo minus quam parricida.'

¹ *Impatientia productus, &c.*] Quid

cere: Non feci. Et verbum quidem⁸ præcedens semel ac sæpius immodice⁹ clamitavi, sequens vero nullo pacto disserere¹ potui; sed in prima remansi voce, et identidem boavi: Non, Non:² ³ quanquam nimia rotunditate pendulas vibrassem labias.³^b Sed quid⁴ ego pluribus⁵ de Fortunæ sævitate conqueror? Quanquam nec istud puduit, me cum meo famulo meoque vectore illo equo factum conservum atque conjugem.¹ Talibus agitationibus fluctuantem, subiit⁶

Non feci. Et rudius quidem immaniter semel et pluries priorem vocem, alteram vero nullatenus potui pronuntiare; sed hæsi in priore verbo, et clamavi sæpius: Non, Non: quamvis retorsissem mirum in modum in orbem mea labra pendencia. Sed quorum ego ulterius conqueror de sinisteritate Fortunæ? quam ne puduit quidem fecisse me conservum illius equi, mei servi vectorisque, et summisisse me eidem iugo ac ipsum. Dum distraherer huc illuc ejusmodi cogitationibus, rediit mihi in

tantum. Forte, tandem. Colvius. Fux. hæc tamen. Roaldus. Ms. hoc tantum: quomodo in Suspectis (lib. iv. Ep. 10.) de conjectura correxeram. Sciopp. in Symb. Cum Fux. hæc dat Pal. sed hoc extat etiam in Flor. Pith. Guelf. Oxon. Par. D'Orv. Edd. Junt. post. Wow. &c. quod retinui. Prave tantum exulat ab Ed. Vulc. sec. sicut male in eadem et prioribus Edd. est hæc. Oud.—8 Quidem deest Pal. Id.—9 Sap. ac immod. Sic Bertin. recte. Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 10. Semel ac sæpius imm. Bert. sæpius. Elmenh.—1 Scripserim potius, ediss. Non aliter legendum Plauti Asinaria: 'Quin rem actutum edisseris?' Nam Captivis: 'Jam animum advorte, ac mihi, quæ dicam, edisserere.' et Cistellaria: 'Periisti, ni hercle hoc edisseris.' Colv. Edisserere. Flor. disserere. Elmenh.—2 Oxon. Boavi nixa. Hinc Pric. enixe. Haud male, si non bis servemus. In Pal. Pith. boavi n³. In Guelf. pr. boavi vis: sec. b. n. Oud.—3 Pendula v. labia. Fux. pendulas v. labias. Roaldus. B. M. pendulas v. labias. Patean. Fæmininum genus exhibent Mss. omnes, excepto forsan Reg. Pith. item Edd. Junt. post. Elmenh. Scriv. Flor. In reliquis pendula labia. Male. Vide ad lib. ii. p. 36. 'Illibatæ labiæ.' Perperam autem, ex solenni variatione, in D'Orv. exaratur vibrassem. Oud.—4 Prave quid desideratur in Ed. Junt. pr. Vide ad l. ii. p. 25. 'Sed quid ego de ceteris aio?' Id.—5 In Oxon. Guelf. pr. plus, et Edd. Vnlc. sec. Elmenh. Scriv. Flor. rursus contra Mstos O. scævitate. Vide paulo ante, 'sævissimus impetus f.' Id.—6 Flor. Fux. ambo, subit. Pal. Fux. Guelf.

NOTÆ

est impatientia productus? Conjiciat Pricæus perditus. Lege leviori mutatione perductus, hoc est, permotus.

^a Et identidem boavi: Non, Non] Ad hanc quippe vocem sæpius repetitam satis accedit asini ruditus.

^b Quanquam nimia rotunditate pendulas vibrassem labias] Hoc est, quod l. x. dicit: 'Contorta in modum lin-

guæ postrema labia.' Labiæ, enormialabia.

¹ Conservum atque conjugem] 'Conjux' hic est, jugum cum alio ferens. Malebat Pricæus, congregem: et revera nusquam vidimus hactenus alligatum fuisse Lucium ad jugum una cum equo suo. Et præterea vox congregem habetur infra hoc ipso libro: 'Equinis armentis me congregem, &c.

me illa cura potior, qua, statuto consilio latronum, manibus virginis decretam me victimam recordabar, ventremque⁷ crebro suspiciens meum, jam misellam puellam pariturbam.⁸ Sed ille, qui commodum⁹ falsam de me notoriam¹ pertulerat,² expromtis mille aureum,³ quos insutu laciniae⁴ contexerat, quosque variis viatoribus detractos,⁴ ut aiebat, pro sua frugalitate⁵ communi conferebat arcæ,¹ infit etiam⁶ de salute commilitonum solícite sciscitari. Cognitoque quosdam, immo vero fortissimum quemque variis quidem, sed impigris casibus oppetisse;⁷ suadet tantisper pacatis⁸ itineribus, [135] omniumque⁹ præliorum servatis induciis, inquisitionibus¹ commilitonum potius insisteretur, et tirocinio novæ juventutis, ad pristinae manus numerum, Martiæ cohortis² facies integraretur. Nam et

mentem hæc sollicitudo magis urgens, qua memineram me destinatum esse decreto prædonum hostium Manibus virginis. Et, respiciens sæpe meam alvum, jam mihi videbar parere infelicem virginem. At ille, qui modo narraverat falsam accusationem de me, extractis mille nummis aureis, quos absconderat consutos in veste, quosque, ereptos, ut aiebat, diversis viatoribus, afferebat in communes loculos, pro ea qua erat probitate, capiti quoque anxie inquirere de incolumitate sociorum. Cumque audivisset quosdam, immo vero fortissimos omnes cecidisse mortibus diversis quidem, sed strenuis; hortatur, ut relictis viis pacatis in aliquod tempus, et observata cessatione omnium certaminum, incumberent potius inquirendis sociis, et forma catervæ bellicosa restitueretur neque ad numerum prioris multitudinis, affectis

s. m. cura illa. Dein quam Pith. Guelf. uterque. Id.—7 Sic Flor. Pith. Fux. Guelferb. sec. Bert. D'Orv. et Edd. Elmenh. Scriv. Flor. In aliis non comparet que. Mallem tamen cum Oxon. Guelf. pr. ventrem quoque. Sed vide ad l. vi. p. 119. Id.—8 In eadem et Guelferb. pr. est pariturbam. Nec male. Vide ad lib. iii. p. 67. acaturibat. Id.—9 Palat. Pith. Guelf. pr. a m. pr. commode. Perperam. Vide Ind. Not. Id.—1 Ms. falsa de me notoria. Sciopp. in Symb.—2 Aureis. Flor. aureum, pro, aureorum. Optime. Vide ad l. ii. p. 35. 'Mille nummum deponentur.' Oud.—3 Quos in sinu lac. Quin præfero Pal. Cod. scripturam: quos insutos lac. Wowerius. Flor. in sutu lac. Pal. insutos lac. Bene. Elmenh.—4 Oxon. quosque. Pal. detracto. Oud.—5 D'Orv. Fux. frugalitate. Id.—6 Abest etiam a Pal. Id.—7 Oppetisse. Vulgo, adoppetisse. Elmenh.—8 Forte: pausat. Pausa jam itineribus aliquandiu facta. Colv.—9 Ed. Juntin. post. caret t̃p que. Oud.—1 Inquisitioni. Alii, inquisitionibus. Scal.

NOTÆ

permiscuit.

¹ *Notoriam pertulerat*] Vocabulum est Juris, significans delationem, accusationem, indicium.

¹ *Communi conferebat arcæ*] Arcæ

collegii latronum. Inscriptio vetus apud Gruterum, fol. 175. **EROGENTUR EX ARCA COLLEGII.**

² *Martiæ cohortis*] Bellicosæ latronum manus, quorum Deus Mars est.

invitos terrore compelli, et volentes præmio provocari posse: ¹ nec paucos humili servilique vitæ renuntiantes, ad instar tyrannicæ potestatis, sectam ² suam conferre malle. Se quoque ³ jamdudum pro sua parte quendam convenisse hominem et statura ⁴ procerum, et ætate juvenem, et corpore vastum, et manu strenuum: eique suasisse, ac denique persuasisse, ut manus hebetatas diutina pigritia tandem referret ad frugem meliorem; ⁵ bonoque secundæ, dum posset, frueretur valetudinis: ⁶ nec manum validam erogandæ stipi porrigeret, sed hauriendo potius exerceret auro. Talibus dictis universi omnes assensere: ⁷ et illum, qui jam comprobatus videretur, ascisci, et alios ad supplendum numerum vestigare statuunt. Tunc profectus, et paululum commoratus ille, perducit ⁸ immanem quendam juvenem, uti fuerat pollicitus, nescio an ulli præsentium comparandum. Nam,

novis tironibus ex juventute. Eos enim, qui nollent, posse adigi metu; qui autem non renuerent, posse incitari mercede: et multos quidem malle amplecti vitam similem dominationi regia, repudiata vita abjecta et servili. Quantum etiam ad se pertineret, se jam pridem adivisse quendam virum altæ staturæ, juvenem, prægrandem corpore, et promptum manu: sequi ei auctorem fuisse, ac demum compulsiße ipsum, ut admoveret tandem ad meliores usus manus torpentes longa desidia; et uteretur commodis prospera valetudinis, dum liceret: neque mendicandi gratia extenderet robustam dexteram, sed uteretur potius ea ad erundum aurum. Omnes quotquot erant annuerant his verbis: et decernunt in suum certum recipere eum, cujus virtus videretur jam spectata, et inquirere alios ad complendum numerum. Tunc ille, cum exivisset, et mansisset tantisper foris, adducit, ut promiserat, quendam juvenem procerum, cum quo nescio an quisquam eorum, qui aderant, potuisset

~~~~~

conquisitionibus. Elmenh.—2 Tò posse non est in Bert. Idem. Neque admodum addi necesse est. Adi ad Cæs. lib. III. B. G. c. 13. Provocari Guelf. pr. Oud.—3 Ms. senectam. Sclopp. in Symb.—4 Guelf. sec. Edd. Ber. et Bas. pr. Sed q. Guelf. pr. Sed se q. Oud.—5 Statu. Lib. Vett. statura. Wowerius. Statura. Sic Palat. Alii, statu. Elmenh.—6 Oxon. deferret. Pal. Guelf. sec. fr. molliorem, inepte. Oud.—7 Pal. Guelferb. sec. bonorumque. Fux. boneq. Oxon. b. acclere f. In Guelf. pr. et Edd. Vett. de more valetudinis. Id.—8 Guelf. pr. assentire. Pal. Guelf. sec. assentire. Deest Fux. Id.—9 Mss. Guelf. producit. D'Orv. ducit. Abest juvenem ab Oxon. Id.—

NOTÆ

Alludit ad Romanam Militiam, in qua Legio Martia fuit exploratæ virtutis. De hac Cicero, Philipp. IV. 'Quid legio Martia? quæ mihi videtur di-

vinus ab ipso Deo traxisse nomen, a quo Populum Romanum generatum accepimus?'

præter ceteram corporis molem, toto vertice cunctos antepollebat, et ei¹ commodum lanugo malis inserpebat: sed plane centunculis² disparibus et male consarcinatis³ semi-amictum: inter quos pectus et venter crustata crassitie⁴ reluctabant. Sic introgressus, Avete, inquit, fortissimo Deo Marti clientes, mihiq; jam fidi commilitones; et virum magnanimæ vivacitatis volentem volentes accipite,⁵ libentius vulnera corpore⁶ excipientem, quam aurum manu susipientem:⁷ ipsaque morte, quam formidant alii, meliorem.⁸ Nec me putetis [136] egenum, vel abjectum, neve de pannulis istis virtutes meas aestimetis.⁹ Nam præfui validissimæ manui, totamque prorsus devastavi Macedoniam. Ego sum prædo famosus, Hæmus ille Thracius,⁰ cujus totæ provinciæ nomen horrescunt: patre Therone¹ atque⁹ latrone inclyto prognatus, humano sanguine nutri-

conferri: nam, præter reliquam amplitudinem corporis, superabat omnes toto capite, et genas ei tunc primum incipiebant vestiri barba: sed semiopertus erat tantum pannis dissimilibus et male consutis, per quorum commissuras pectus et alvus ejus callosa mole nitentur erumpere. Sic ingressus, Salvete, ait, o vos qui estis in tutela fortissimi Dei Martis, et jam facti mei fideles socii; et benigne, excipite me, hominem fortissimi vigoris, sponte venientem ad vos, excipientem plagas corpore libentiori animo, quam aurum manu, et contemnente ipsam mortem, quam alii metuant. Neque arbitremini me esse inopem aut vilem, neve ex his centunculis iudicetis de meis virtutibus. Fui enim dux fortissimæ cohortis, et diripui omnem planè Macedoniam. Ego sum inclytus ille latro, Hæmus Thracius, cujus nomen provinciæ tota reformidant: genitus patre Therone, prædone similiter famoso, altus

~~~~~

1 Pith. enim. Id.—2 Flor. centuncillis. Elmenh.—3 Oxon. Fux. Guelf. pr. sarc. Oud.—4 Pal. crustata crassitudine. Bert. crustata crassitudine. Elmenh. In Guelferb. sec. castrata cr. In Mod. Bert. Coll. nulla variatio. Crassities est in Glossis. Reluctabat Fux. Dein volentes exulat a Guelf. pr. Oud.—5 Pith. accipitis. Id.—6 Pith. corp. vuln. Exulat corpore a Fux. Id.—7 Ed. Ber. susipientem. Id.—8 D'Orv. Guelf. extimetis, solita scriptura. Dein rursus manu Fux. et toti. Id.—9 Concinnius esset æque. Roaldus. Æque. Rom. et Flor. atque. Elmenh. Istud æque e conjectura Lips. Mod. Gronl.

NOTÆ

² *Morte meliorem*] Superiorem. 'Morte melior,' *κρηττον θανδρον*, Græca phrasid est: significatque eum, qui *θανδρον καταρροει*. Absurda et *απορροειδωσα* sunt, quæ hic Beroaldus refert de mortis bonitate.

⁰ *Hæmus ille Thracius*] 'Hæmus'

hic nomen est prædonis, fortasse *ἡμδ τοῦ αἱματος*, a sanguine, quo latrones gaudent. Alias Hæmus mons est in Thessalia.

¹ *Patre Therone*] Nomen, Græco fonte cadens, latroni congruum: *θηρ* enim Græcis feram sonat.

tus, interque ipsos manipulos factionis educatus, hæres et æmulus virtutis paternæ.¹ Sed omnem² pristinam socio-
rum fortium multitudinem, magnasque illas opes exiguo
temporis amisi³ spatio. Nam procuratorem principis du-
cenaria perfunctum,⁴ dehinc fortuna tristiore decussum,
prætereunte me orato⁴ fueram aggressus.⁵ Sed rei noscen-

curare humano, et nutritus in mediis cohortibus hujus sectæ, hæres et imitator fortitudinis paternæ. Verum peridi brevi intervallo temporis totum illum antiquam numerum strenuorum commilitonum, et illas ingentes divitias. Adortus enim fueram procuratorem Caesaris prætereuntem Orato, qui exercuerat procuracionem ducenariam, et postea exciderat ex ea malignitate fati. Sed renuno ordine rem om-

*****

Salm. Roaldi receperunt Vulc. Ed. sec. Elm. Scriv. et Flor. contra Mss. (nisi sit in Pith.) et Edd. ceteras, citra necessitatem. Vide Pric. et n. m. Oud. —1 *Interque, &c. paternæ.* Cuncta hæc desiderantur in Palat. Oxon. Par. Fux. Guelf. utroque. *Id.*—2 *Fux. omnium.* *Id.*—3 *Ed. Vicent. amissi.* Ante Guelf. a. m. pr. *exigui.* *Id.*—4 *Prætereuntem coram.* In Edit. Par. reperiēbam *prætereunte me coram.* Sed hoc adæque ineptum. Ex quo tamen veram scripturam eruisse me non negabis: *prætereuntem incoram.* Apuleius hoc eodem libro: 'Ibidem incoram omnium gestiebam inscendere.' Sed qui istic, sublato archaismo, supposuere, in *corona omnium*, non optime de hoc scriptore ea parte promeriti. Infra apud eundem hunc libro nono extremo: 'Unus e commilitonibus, casu fortuito collimatis oculis ad umbram meam, cunctos testatur incoram.' Iterum dicto libro nono: 'Atque incoram omnium aureum depromeret cantharum.' Itidem sæpius libris reliquis. Emendandum pariter illud Apuleii prædicto libro nono: 'Non quidem incoram noxæ prehensus.' Perperam enim vulgo circumfertur, *Non quidem coram.* Nam phra-

NOTÆ

¹ *Procuratorem principis ducenaria perfunctum*] Supple, procuracione. Vetus Inscriptio: PROCURATOR AUGUSTI PROVINCIÆ BÆTICÆ AD DUCENARIA ACCIPIENDA. Cujacius, ad Titul. 19. lib. x. Cod. de Exactoribus Tributorum: 'Ducena et Centena dignitates sunt in schola agentium in rebus et in officio sacrarum largitionum, &c. Exegisse eos fiscales pecunias hæc lex ostendit,' &c. Procuratoris Ducenarii mentio est apud Cyprianum, Epist. LXVIII. 'Actis publice habitis apud Procuratorem Ducenarium:' ad quem locum Rigaltius: 'Extra curas exercitus et negotia belli, circa Principem Romanum fuit militia duplex: literata, quæ scriniis operam dabat: actuosa, quæ

rebus agendis erat occupatissima. Hi Magistriani dicebantur, et ex eorum schola Ducenarii, et Centenarii, sive Sexagenarii, qui fiscales pecunias exigebant, a numero pecuniarum, quas in stipendium accipiebant, nuncupati.' Beroaldus hic 'ducenaria perfunctum' intelligit fuisse primum hastatum, qui duas Centurias, id est, ducentos milites dacebat in acie secunda. 'Sicut enim,' inquit, 'Centenarium dixere, quem nunc Centurionem nominant, ita et Ducenarium appellant Præfectum ducentis militibus.' Sed hoc, nulla auctoritate fultum, male convenit Procuratori Principis.

² *Præter.* &c. [*Prætereuntem Orato fueram aggressus*] Beroaldo, *præter-*

dæ carpo ordinem. Fuit quidam multis officiis in aula Cæsaris clarus atque conspicuus, ipsi⁵ etiam probe spectatus. Hunc, insimulatum quorundam astu,⁶ projecit extorrem sæviens invidia. Sed uxor ejus Plotina, quædam⁷ raræ fidei atque singularis pudicitiae fœmina, quæ decimo partus stipendio viri familiam fundaverat, spretis⁸ atque contemtis urbicæ⁹ luxuriæ deliciis, fugientis comes, et in-

nem, quo facilius intelligatur. Fuit quidam inclytus atque insignis multis numeribus, quæ gesserat in aula Cæsaris, egregie quoque probatus ipsi Cæsari. Crudelis Invidia coëgit hunc ire in exilium, accusatum calliditate quorundam. At Plotina quædam nomine, ejus conjux, mulier singularis fidelitatis, et eximia castitatis, quæ stabiliverat familiam sui mariti censu decem natorum, et neglectis ac subterhabitis voluptatibus urbani luxus, comitata virum exulantem, et facta particeps ejus

*****

sin istam plus decem locis Apuleio reddendam diligens lector facile observabit. *Stewech.* *Prætereuntem coram* est emendatio a Beroaldo: cum in suo libro invenisset, *prætereunte me Orato*; quod est etiam in Ms. et Ald. Edit. Nihil est ad manum, quod substituam. *Roald.* Inhæret insigne mendum. Cod. Pal. legit, *prætereunte me orato fueram agg.* Bert. *morato fueram.* Emenda ex Fulv. *prætereuntem Orato fueram agg.* Orato Macedonia civitas. Hæc autem in Macedonia gesta narrat. *Wow.* Falsum hoc, quod coram fuerit eum aggressus, ut sequentia docent. In Bert. est *prætereuntem morato f. a.* Sed rectius Fulv. Cod. *prætereuntem Orato fueram agg.* Orato autem est Macedonia civitas. *Sciopp.* in *Symb. et Corp. Epist. Tom. 11. p. 52.* *Prætereuntem coram.* Hanc lectionem fabricavit nobis Beroaldi acumen. In Flor. et Rom. legitur, *prætereunte me orato fueram aggressus.* Bert. *prætereunte morato f. a.* unde *Wow.* *præter. Orato f. a.* Et capit de civitate Macedonia. Bene. *Elmenh.* An *prætereuntem rate?* Nam in tabernula navi proxima p. 137. res gesta est. Immo potius *præter. oris*; navi, quæ oram littoris legant. Vide *Plaut.* et *Fulg. Pl. Gell.* ex *Ennio l. x. c. 25.* 'Lembi, oris, lenunculi, actuarie.' *Wass.*—5 *Præter* in Ed. *Pric. ipse.* *Oud.*—6 Pal. *Guelph. sec.* inepte *haustu.* Dein *exteriorem* pro *extorrem* *Guelph. pr. Id.*—7 *Dele rō quædam.* *Wow.* *Dele rō quædam* ex Pal. *Elmenh.*—8 *Sumtis.* *Fux.* *spretis,* et Beroald. *F. semotis.* *Roald.* *Spretis* Glossematinum est a Beroaldo; nam in ejus exemplari legitur *sumtis.* *F. summotis.* *Brant.*—9 In *D'Orv.* est *vivice,* quod corruptum forsan ex scripturæ more *urvice,* nisi inde *civice* velis reformare.

NOTÆ

eundem coram fueram aggressus; quem refellit *Scioppius* ex his, quæ sequuntur, ex quibus patet Procuratorem illum non coram et aperte, sed noctu in tugurio fuisse a latronibus positum. Retinet igitur lectionem *Mss.* et veterum editionum *Orato*, quam urbem Macedonia esse ait. Sed, præterquam quod nulla hujus urbis apud *Strabonem*, ac ne in thesauro

quidem *Ortelli* sit mentio: latrocinium illud non in Macedonia perpetratum, sed in littore Actiaco fuit, ubi Macedonia delapsi grassabantur, ut narratur infra: quod quidem litus Acarnaniæ contribuitur, plurimumque a Macedonia distat. Aliud ergo quærendum, vel *Oratum* illud in Acarnania collocandum.

fortuniis¹ socia, tonso capillo, in masculinam faciem reformato² habitu, pretiosissimis monilium et auro monetali zonis refertis incincta, inter ipsas custodientium militum manus et gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, et pro mariti salute pervigilem curam sustinens, ærumnas assiduas ingenio³ masculo sustinebat.⁴ Jamque⁵ plurimis itineris⁶ difficultatibus marisque terroribus exantlatis⁷ Zacynthum⁸ petebat: ^a quam Sors ei fatalis⁹ decreverat temporariam sedem.¹ Sed, cum primum littus Actiacum,^a quo tunc Macedonia delapsi¹ [137] grassabamur,^a appulisset,³ nocte promota, tabernulam⁴ quandam littori navique proximam, vitatis⁵ maris fluctibus, incubabant.⁶ Invadimus,

calamitatis, resecta coma, mutata veste et facie in speciem viri, circumdata zonis, quas inferciverat monilibus maximi pretii et aureis nummis, interrita inter ipsos manipulos enseque districtos militum custodientium suum maritum, socia omnium periculorum, et invigilans perpetua cura incolunitati conjugis, tolerabat continuos labores animo virili. Et jam superatis permultis molestiis viarum, et periculis maris, ibat Zacynthum, ubi Fortuna iniqua constituerat ei habitationem ad tempus. Verum, statim atque tetigit littus Actiacum, in quo tunc latrocinabamur digressi e Macedonia, cubabat nocte jam proveciore in quodam tugurio, vicino littori et navi, ad evitandam jactationem maris. Irruimus et expilamus cuncta: non mediocri

~~~~~

Oud.—1 Scribendum erat, infortunii. Stewech.—2 Bert. deformato. Elmenh. Male. Vide Pric. et Ind. *Oud.*—3 Fux. genio. Id.—4 Oxon. sustinebant. Id.—5 Pal. Jam, cum Oxon. et Guelf. utroque. Id.—6 Bert. itinerum. Elmenh. 7 Ms. D'Orv. exaudatis. Alii cum Edd. Vett. ut passim, exantlatis. Vide ad l. i. p. 12. Est qui legat exanhelatis. Id.—8 Flor. Iacynthum. Male. Vide Paus. lib. iv. p. 260. et l. viii. p. 491. Elmenh. D'Orv. Iachintum patebat. Pith. Zacyntowm. Aliquot Zachinthum. *Oud.*—9 Exulat fatalis a Pal. in quo est temperariam. Pith. temperiem. In D'Orv. s. f. decr. ei temperariam. Id.—1 Ms. declassi. Sciopp. in Symb. D'Orv. delassi, solita variatione. Pal. g. t. de Maced. *Oud.*—2 Grassabamur. Flor. et Bertin. grassabamus. Elmenh.—3 Fux. applicuit. Roald.—4 Bert. cavernulam. Elmenh.—5 Oxon. nitatis. *Oud.*—6 Incubabat. Flor. incubabant. Elmenh. Nec secus D'Orv. Pal. Guelf. sec. Oxon. Fux. Pith. Illa sc. maritus, milites, famulique. Nec obstat, quod præcedat 'appulisset.' Ista numeri mutatio in re historica frequens est.

NOTÆ

¹ *Zacynthum petebat*] Insulam Maris Ionii, hodie Zante, Veneticæ ditionis. In Insulas porro deportatos exules passim legas apud Historicos. Unde Cornel. Tacitus: 'Plenum exiliis mare.' Quin et exilium ipsum pœna insularis dicitur apud Ammianum Marcellinum.

² *Temporariam sedem*] Nimirum non

perpetuo exilio damnatus fuerat ille Procurator, sed tantum ad tempus, et relegatus erat, non exul.

^a *Littus Actiacum*] Oram illam Maris Ionii, quæ ab Ambracio Sinu Heracleam versus extenditur. Ibi enim fuit Actium oppidum, Colonia Augusti.

et diripimus omnia. Nec tamen periculo levi tentati discesimus. Simul namque primum sonum⁷ januæ matrona percepit, procurrens in cubiculum, clamoribus inquietis cuncta miscuit: milites, suosque famulos⁸ nominatim, sed et⁹ omnem viciniam suppetiatum convocans: nisi quod pavore cunctorum, qui¹ sibi quisque metuentes delitescebant, effectum est, ut impune² discederemus. Sed protinus sanctissima (vera enim dicenda sunt) et unicæ fidei foemina, bonis artibus³ gratiosa, precibus ad Cæsaris numen porrectis, et marito reditum celerem, et aggressuræ plenam vindictam impetravit. Denique noluit⁴ esse Cæsar Hæmi latronis collegium:⁵ et confestim interivit.⁶ Tantum potest etiam nutus magni Principis. Tota denique factione militarium vexillationum⁷ indagatu⁷ confecta atque concisa,⁸ ipse, me furatus⁹ ægre, solus¹ mediis² Orci faucibus

tamen discrimine abiimus: nam, statim atque illa materfamilias audivit primum stridorem ostii, currens in cubiculum turbavit omnia tumultuosis vociferationibus: ciens in auxilium milites et servos suos quemque suo nomine, atque etiam omnes vicinos: sed metu omnium evenit ut abiremus incolumes, cum se absconderent, sibi quisque timentes. Sed mulier castissima, ac probitatis singularis (nam verum fatendum est), quæ sibi conciliaverat favorem suis virtutibus, fuis statim precibus ad majestatem Cæsaris, obtinuit simul promptum regressum suo conjugi, et perfectam ultionem hujus aggressionis. Postremo Cæsar voluit ut factio Hæmi prædonis interiret, et ipsa periit illico. Tantum valet vel ipsa voluntas magni Imperatoris. Universo demum collegio extincto atque deleta ad internecionem inquisitione turmarum militarium, ego me vix proripui, et effugi solus ex mediis manibus Plutonis hoc

~~~~~

Oud.—7 Flor. somnum. D'Orvill. percipit. Id.—8 Pal. Guelf. sec. militeque suos, f. Id.—9 Sed et desunt Edd. Junt. pr. Ald. Et non comparet in Oxon. Fux. Guelf. pr. in quo pro sed est secundus. Id.—1 Lege volente sententia, quum sibi q. &c. Stewech. Legendum, postulante id sententia, qui vel quum. Colv. Recte Ms. qui. Sciopp. in Symbola. Bert. quam. Scal. quum. Recte. Elmenh.—2 Fux. invicem. Oud.—3 Oxon. Pith. Guelf. pr. actibus. Dein reditum non habet Guelf. pr. in quo celerim. Id.—4 Ms. D'Orvill. Edd. Ber. Bas. pr. contra Apuleii mentem voluit. Id.—5 Fux. vestigium. Posset etiam ferri. Roald. Ms. vestigium. Sciopp. in Symb. Accedit Reg. Oud.—6 Interit. Vetus lectio Ber. interibit; verior, nisi fallor, interivit. Brant.—7 Vitiose D'Orv. Oxon. indigata. Oud.—8 Pal. Guelf. sec. conscia. D'Orvill. conacisa. Sed vide ad Hirt. l. viii. B. G. c. 31. 'Copias accisas.' Id.—9 Velim iterum furatim vel furato. Brant. Perperam omnino. Adi Comm. ad Sil. Ital. l. xiv. 561. 'Exigua sese furatus Himilco carina.' Sic et Gr. κλέπτειν εἰς αὐτὸν, ut Æliano l. ii. de Anim. c. 14. Oud.—1 Fux. solis. Id.—2

NOTÆ

⁷ Vexillationum] Vexillationes apud illo, quo utebantur equites. Vegetium sunt alie equitum: a 'vex-

ad hunc evasi modum. Sumta veste muliebri florida, in sinus flaccidos abundante,¹ mitellaque² textili contexto capite, calceis fœmineis³ albis illis⁴ et tenuibus inductus,⁵ et in sequiorem sexum⁶ insertus⁷ atque absconditus, asello

pacto. Ego induto vestimento fœmineo pulchro, et affluente in laxos sinus, et aperto capite parva mitra textili, calceatus calceis illis muliebribus candidis et tenuibus, et velut implantatus alteri sexui, atque abditus sub eo, evasi per media agmina in-

E mediis. Flor. mediis. Infra: 'Mediis Orci faucibus extractus.' Elmenh. Frustra et contra Mss. O. præpositionem e inseruit Valc. Ed. sec. quam temere sunt secuti Elmenh. Scriv. Flor. Oud.—3 In s. floccidos ab. Flor. flaccidos. Ald. s. f. alium dante. Male. Elmenh.—4 Fœmininis. Fox. fœmineis. Roaldus. Fœmineis. Vulgo, fœmininis. Elmenh.—5 Illis albis Pal. Gullielm. albis villis. Oud.—6 Indutus. Oxon. inducus. Par. induciis. Guelf. indutiis. D'Orvill. inductus. Quod et vir doctus hic ad marg. allevit, F. Toll. Vere. Vide ad l. II. p. 39. 'Baxeis inductum.' Clarissime patet e Flor. N. 9. 'Indumenta, quibus indutus, et calciamenta, quibus erat inductus.' Id.—7 In sequiorem in sexum incertus. Nescio quid viderit, qui non viderit, hoc emaculari debere: et in sequiorem sexum insertus. Hæmum hunc latronem Threicium, veste indutum muliebri, asino insidentem, indagatorum manus evasisse liquido constat. De cetero elegans et trita illa metaphora a serendis arboribus sumta vel latuit descriptores librorum; vel multis (ut solet) de ore unius excipientibus similitudine soni vox illa ab uno aliquo depravate descripta est. Sexum vero sequiorem muliebrem vocat, comparatione virilis. Pariter et l. x. 'Si sexus sequioris edidisset fœtus, protinus, quod esset editum, necaretur.' Similis omnino phrasis in illo l. VIII. 'Placuit Thrasillo schœma fœralium nuptiarum, nec sequius aliquid suspicatus.' Quod vero ad sexum muliebrem attinet, etiam in multis juris nostri articulis fœminarum conditionem deteriorem esse, quam masculorum, ab Hom. ab Arist. r. Politic. et a Papin. docemur l. in multis ff. de statu hominum. Idque in successione obtinere testatur lex Voconia apud Paulum J. C. in libris sententiarum. Itidem Justiniani constitutio, quæ est l. penultima C. de legitimis hæredibus. Quinimmo, ut diligentissimi inter Veteres observarunt, non modo in hominibus, sed in omnibus, quæ terra gignit, bestiis, arboribus, herbis masculinus sexus atque præstantior ac fortior habitus, exceptis pantheris et ursis. Stewech. In seq. s. insertus. Vulgati et Fulv. codex legunt incertus, id est, ἀήλος. Sciopp. in Symb. Mor. Fulv. Cod. Ald. et Rom. incertus: quod

NOTÆ

¹ In sinus flaccidos abundante] Be-roaldus, undante. Nihil mutandum. Vestis abundans in sinus est, laxior et fluxa.

² Mitellaque] Diminutivum a 'mitra,' quæ fuit tegumentum muliebris capitis, seu potius tænia, quæ caput cingebant mulieres. Virgil. in Copa: 'Copa Syrisca caput Graia redimita mitella.' Quin et pro quavis fascia sumitur, ut apud Celsum, pro fascia

ad involvendum brachium fractum.

³ Calceis fœmineis albis illis, &c.] Tales erant Sicyonii, de quibus Cicero lib. I. de Oratore: 'Ut, si mihi calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles, et apti ad pedem, quia non essent viriles.'

⁴ In sequiorem sexum] Fœmineum: qui 'sequior,' id est, alius est a virili.

⁵ Insertus] Quidam legunt incertus,

spicas hordeaceas gerenti residens, per medias acies infesti militis transabivi. Nam, mulierem⁸ putantes asinariam, concedebant liberos abitus: ⁹ quippe cum mihi etiam tunc¹ depiles genæ lævi pueritia splendicarent. Nec ab illa tamen paterna gloria vel mea virtute desoivi, quanquam semitrepidus juxta mucrones Martios constitutus; sed habitus alieni fallacia² tectus, villas seu [138] castella solus aggre- diens, viaticulum³ mihi corrasit. Et diloricatis statim pannulis,^c in medium profudit duo millia⁴ aureorum: et, En,⁵ inquit, istam sportulam,^d immo vero dotem vestro collegio^e libens, meque vobis ducem fidissimum,⁶ si tamen

sorum militum, inequtans asino bajulanti spicas hordei. Illi enim, credentes me esse feminam asinariam, dabant mihi patentem transitum, cum nempe malæ mihi adhuc imberbes tunc temporis niterent glabra juventa. Neque tamen degeneravi ab illa laude patris, aut a mea fortitudine, tametsi mihi timerem aliquantum, utpote collocatus prope gladios militares; verum tutus dolo acititias vestis, oppugnans villas sive castella licet solus, rapui mihi hoc parvum viaticum. Et confestim discissis centonibus suis projecit in medium bis mille nummos aureos: et, Ecce, alii, libenter offero vestro catui hanc largitionem, vel potius dotem, et me vobis tutissi-

interpretantur alii ἄηλος. Elmenh.—8 Unam mulierem. Scribe ex Ms. Nam mulierem. Wowerius. Ms. Nam mulierem. Sclopp. in Symbola. Nam. Vulgo, Unam. Elmenhorstius. B. M. Nam. Puteanus. Adde Flor. Pal. Pith. Oxon. D'Orvill. Fux. Guelf. In Edd. O. ante Wow. Unam. D'Orv. putentes. Oud.—9 Flor. et Bert. aditus. Elmenhorstius. B. M. aditus. Puteanus.—1 Vir doctus ad marg. Ed. Junt. post. legit etiam nunc. Sed tunc videtur debuisse dici splendicent. Adi ad l. III. p. 50. 'Me etiam tunc trepidum solabatur.' In Guelf. sec. leni. Fux. pueritie. Oud.—2 Pal. fallera textus. Unde quid effingi possit, video. Sed non placet tentari locum. Id.—3 Ms. D'Orvill. Fux. viaticum. Id.—4 Pal. Fux. Guelf. pr. duo m. prof. Id.—5 Ms. Par. hem. Palat. Guelferb. sec. cum: et dein coll. vestro Palat. Fux. Oud.—6

NOTE

quod esset, ignotus, latens, ἄηλος. Mavult Pricæus insertus, quod amplector.

^c Et diloricatis pannulis] Lib. vi. 'His editis involat in eam, vestemque plurifariam diloricat.' Ubi vide notata.

^d Sportulam] Sportula nomen erogationis, sic dictæ, quod in sportula, id est, canistro darentur dapes clientibus; quam sportulam ideo Græci dixerunt δειρνον ἐν σπορίδι, comam in

sporta. Pecunia etiam postea ciborum loco sæpe erogata est, quæ et ipsa sportula nomen retinuit. Hoc posteriore significato hic accipiendum.

^e Vestro collegio] Ex veteri more. Solebant enim, qui in collegium, curiam, aut corpus aliquod admitterentur, ob introitum aliquid largiri illi corpori. Plin. Secund. Epist. 39. lib. x. quæ est de theatro Nicensium: 'Claudiopolitani quoque in depresso

non recusatis, offero: brevi temporis spatio lapideam istam domum vestram facturum auream.⁷ Nec mora, nec cunctatio:⁷ sed calculis omnibus ducatum latrones unanimes ei deferunt: vestemque lautiusculam⁸ proferunt, sumeret. Abiecto centunculo divite sic reformatus, et singulos⁹ exosculatus, et in summo pulvinari locatus, cœna et poculis magnis inauguratur.⁸ Tunc sermonibus mutuis de virginis fuga, deque mea vectura, et utrique¹ destinata monstruosa² morte cognoscit: et ubi locorum esset illa percontatus, deductusque, visa ea, ut erat vinculis³ onusta, contorta et vituperanti⁴ nare⁵ discessit: et, Non sum quidem tam⁶ bru-

num Imperatorem, (si tamen non respuitis me,) redditurus exiguo intervallo temporis vestram hanc domum auream, quæ nunc est saxea. Prædones universis suffragiis unanimi consensu cum sibi præficiant absque ulla mora aut dubitatione, depromuntque vestimentum paulo elegantius, quod ipse indueret, depositis suis pannis locupletibus. Illa mutato habitu amplexus unumquemque, et constitutus in suprema parte lecti, consecratur cœna atque ingentibus crateribus. Tunc alternis colloquiis latronum discit fugam virginis me vehente, et portentosam necem decretam nobis ambobus: cumque rogasset ubinam esset illa, atque eo deductus eam vidisset oneratam vinculis, sicut erat, abiit distorto ac rennenti naso: et, Haud equidem sum adeo

Fux. *fidelissimum.* Roald. Cnm Ed. Junt. post. Oud.—7 *Contatio.* Plerique Mas. et Edd. Vett. *cunctatio.* Id.—8 Mas. D'Orv. Palat. Guelf. sec. *latiusculam.* Id.—9 Oxon. non male et sing. De omissione vero hujus copulæ inter duo participia vide ad lib. III. pag. 45. *Osculatus* Pith. Id.—1 *Utrique* Fux. Roald. Edd. Basil. dñæ *utrique*, Guelf. sec. *utrinque.* Oud.—2 Edd. Vic. Junt. Ald. Colin. *monstruosa.* Adi ad lib. v. p. 98. 'Monstruoso mendacio.' Id.—3 Bert. *cafenia.* Id.—4 Tantum quero ex te, scribendumne sit, *intuberanti.* Stewech. Neque hic prurientem manum continere quivit Godis-chalcus, quin male et contra mentem Auctoris scriberet, *intuberanti.* L. VII. 'Nare detorta magistrum suum varie cavillantur.' Hieron. in Psal. II. 'Subannatio proprie rugata fronte et contracto naso exprimitur.' Tertull. advers. Marcion. I. II. c. 19. 'Naso aliquem agere.' *Elmenh.*—5 Non sum,

NOTE

loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt potius, quam ædificant; et quidem ex ea pecunia, quam *Boulevard* addant beneficio tuo, aut jam obtulerunt op introitum, aut nobis exigentibus conferunt.' Sueton. in Claudio: 'Postremo etiam HS octogies pro introitu novi sacerdotii coactus impendere.'

⁷ *Lapideam istam domum vestram facturum auream*] Sic Augustus (si Romanum Imperatorem cum latrone con-

ferre licet) apud Aurel. Victorem in Epitome, gloriatur hoc dicto: 'Urbem lateritiam reperi, relinquo marmoream.'

⁸ *Cœna et poculis magnis inauguratur*] Ex ritu Sacerdotum; quando enim Flamen, aut Augur, aut Pontifex cooptabatur in collegium (quod 'inaugurari' est) solebant lautior cœna sacerdotalem dignitatem auspicari.

⁹ *Contorta et vituperanti nare*] Lib.

tus, vel certe temerarius, inquit, ut scitum vestrum¹ inhi-
beam: sed malæ⁶ conscientiæ reatum intra me sustinebo,
si quod bonum mihi videtur dissimulavero.⁷ Sed prius
fiduciam, vestri⁸ causa sollicito, mihi tribuite;⁹ cum præ-
sertim vobis, si sententia hæc mea¹ displicuerit, liceat rur-
sus ad asinum redire.^k Nam ego arbitror latrones, quique^a
eorum recte sapiunt, nihil anteferre³ lucro debere suo, ac ne
ipsam quidem sæpe sibi et aliis⁴ damnosam ultionem. Ex-

*stupidus, inquit, aut saltem adeo arrogans, ut obstem vestro decreto. Sed existi-
mare me nullatenus vacare culpa, si reticerem quod mihi videtur esse e re vestra.
Verum mihi vestrum rerum satagenti date audacter loquendi locum, cum præci-
pue, si hoc meum consilium non arriserit vobis, possitis iterum reverti ad asinum.
Opiner enim cordatos quoque prædones nihil debere præponere suo quastui; ac ne
ipsam quidem vindictam, quæ sæpe attulit jacturam ipsi et aliis quoque. Si ergo*

*inquit, tam. Vulgo, Non sum quidem t. Elmenh. Ita scripsit Elmenh. temere,
quia sic invenit in Coll. Florent. non cogitans sequi rō inquit: ubi tunc sal-
tem inducendum esse debuisset monere. Quidem abest quoque a Pith. Oud.
—6 Non recte Edd. Wow. Pric. et Mss. aliquot, e pro æ præbentibus, est
male. Id.—7 Guelf. pr. dissimulabo. Id.—8 Oxon. vestra. Id.—9 Palat.
Guelf. sec. retribuit. Id.—1 In Oxon. Guelf. pr. pro mea est mihi. in Flo-
rent. post 'liceat' additur mihi. Id.—2 Quiqui. Sic reposui. Vulgo, quique.
Plant. Pœnulo: 'Quiqui tamen Et bene et benigne facitis.' Casina: 'Quiqui
uti veniant.' Persa: 'Si eveniant, quæquæ exopto satis.' Rescribendum
Millte: 'Quemquem a milite hoc videritis hominem in nostris tegulis.' Etiam
Mercatore: 'Quemquem attigit, Magno atque solido multat infortunio.'
Recte apud Cic. Gulielm. meus l. II. de Finib. 'Omnes quiqui aine dolore
sint.' Colo. Colvio paruerunt seqq. editores, et sic videtur esse in Flor. si
fides excerptis, de qua hic dubito. In ceteris est quique. Nec mutarem.
'Quique' sunt, quicumque, passim Plauto, Livio, aliis. Vide Comm. ad Liv.
l. I. c. 24. et Suet. Aug. c. 46. Vide tamen Pric. Oud.—3 Flor. conferre.
Cicero pro Roscio Amerino: 'Sic vita hominum est, ut ad maleficium nemo
conetur sine spe et emolumento accedere.' Vide illum l. II. Offic. et Salvia-
num advers. avaritiam lib. II. Elmenh. Fux. afferre. In D'Orv. Pith.
auferre, et suo debere ildem cum Palat. Guelf. utroque. Oud.—4 Sæpe
et aliis. Repono ex antiquo Ful. cod. sæpe sibi et aliis. Wow. Manca est
sententia, quam sic ex Ms. restituo: sæpe sibi et aliis. Sciopp. in Symb.
Tō sibi male abest a vulgaris. Elmenh. Istud sibi inserendum esse jam
conjecerat quoque Vulc. in marg. uti Wow. bene reliqui secuti sunt.*

NOTÆ

VIII. 'Nare detorta magistrum suum
varie cavillantur.'

¹ Scitum vestrum] Decretum: a
verbo 'sciscere.' Proprie plebis de-
creta 'plebiscita' dicta sunt: cum
decreta Patrum 'senatusconsulta' di-
cerentur.

^k Ad asinum redire] Id est, ad sen-
tentiam vestram, qua decrevistis ut

puella asino insuta perimatur. Vide-
tur aliquid proverbiale latere sub his
verbis 'ad asinum redire.' Infra idem
repetit, sed in aliam paulo senten-
tiam: 'Quid si quoquo modo latrones
persenserint, non rursum recurre ad
asinum, et rursum exitium mihi pa-
rabis?'

go igitur, si perdideritis¹ in asino virginem, nihil amplius quam sine ullo compendio indignationem vestram⁶ exercueritis. Quin ego censeo, deducendam eam ad⁷ quampiam civitatem, ibique venundandam. Nec enim levi pretio distrahi poterit talis ætatula.⁸ Nam et ipse quosdam lenones [139] pridem cognitos habeo, quorum poterit unus magnis equidem talentis, ut arbitror, puellam istam præstinare,⁹ condigne natalibus suis in fornicem processuram,¹ nec in similem fugam discursuram:² nonnihil etiam, cum lupanari servierit,³ vindictæ vobis depensuram. Hanc ex animo quidem meo sententiam conducibilem⁴ protuli: sed vos vestrorum⁵ estis consiliorum rerumque domini. Sic ille latronum fisci advocatus¹ nostram causam pertule-

interemeritis puellam in corpore asini, nihil aliud nisi vestram iram aboque omni lucro exercueritis. Ego auctor sum vobis potius, ut eam ducatis ad aliquam urbem, atque ibi vendatis eam: nam virgo hujus ætatis poterit vendi pretio non parvo. Ego enim jamdudum novi quosdam lenones, quorum unus, ut opinor, poterit evnere ingentibus pecuniis hanc virginem, prodituram in lupanar, ut convenit nobilitati generis ejus, non autem erraturam hujusmodi fuga: persoluturam etiam vobis aliquid ultionis, cum mancipata fuerit fornici. Exposui sincere hoc consilium vobis utile: at vos estis domini consiliorum et rerum vestrarum. Sic ille advocatus fisci

~~~~~

Soping. pro sæpe legebat sibi. Oud.—5 Oxon. perdideris. Id.—6 Oxon. Guelf. pr. nostram. Id.—7 D'Orv. deduc. esse. Ab Ed. Flor. abest rō eam. Nec male. Ad exulat a Pal. Id.—8 Pal. heratula. Pith. Guelf. sec. eratula. Guelf. pr. atacula. Id.—9 Fux. destinare. Quoties 'præstinandi' verbum immutatum est in Ms. toties peccatum est. 'Præstinare' Plauto et Apuleio nostro, Plauti simili, est vendere: ut infra p. 708. 'Opulentis emtionibus præstinatur:' et aliis locis, quos brevitatis causa insuper habeo. Roald. Istam non est in Pal. Prædestinare perperam in Reg. Fux. Vide Ind. Not. Oud.—1 Ms. fornicem perperuram. Sciopp. in Symbola. Particulam in non habet Rom. cod. et Bert. Ms. Fulv. liber, fornicem perperuram legit. Elmenh. —2 Flor. et Rom. discursuram. Male. Elmenh. Nec secus in D'Orv. Pith. Palat. Edd. Vic. Discursuram Oxon. Dispicat otiosior lector, num lateat vitiosi quid. Oud.—3 In Regio, Fux. cum etiam serv. D'Orv. servierit. Id.—4 Oxon. condecib. Id.—5 Nostrorum. Flor. vestrorum. Elmenh. Accedunt Oxon. Pith. Fux. Guelferb. Pal. et D'Orv. qui duo carent rō vos. Oud.—6

NOTÆ

¹ *Latronum fisci advocatus*] Quippe qui cavebat, ne quæstus, ex virginis venditione latronibus proventurus, inconsulta illa et damnosa ultione interverteretur: quemadmodum fisci ad-

vocatus cavet, ne damnatorum bona, fisco Principis debita, aliqua fraude ipsi subtrahantur. Est autem fiscus dictus quod in fisci, hoc est, in canis- tris pecunia asservaretur,

rat, virginis et asini sospitator⁶ egregius. Sed in diutina deliberatione ceteri, cruciantes mora consilii mea⁷ præcordia, immo vero miserum⁸ spiritum, libentes⁹ tandem¹ novicii latronis accedunt sententiæ: et protinus vinculis exsolvunt virginem. Quæ quidem, simul viderat illum juvenem, fornicisque et lenonis audierat mentionem, cœpit risu lætissimo² gestire; ut mihi merito subiret vituperatio³ totius sexus: cum viderem puellam, proci juvenis amore nuptiarumque castarum desiderio simulato, lupanaris⁴ spurci sordidique subito⁵ delectari nomine. Et tunc quidem totarum⁶ mulierum secta moresque de asini pendebant⁷ iudicio. Sed ille juvenis sermone repetito, Quin igitur, inquit, supplicatum Marti comiti⁸ pergimus, et⁹ puellam simul vendituri, et socios indagaturi? Sed, ut vi-

prædonum, eximius puella servator et asini, sustinuerat nostram causam. Verum reliqui torquentes mea viscera, seu potius meam infelicem animum, in longa consultatione, cunctatione sententiæ dicenda, amplectuntur tandem ultro consilium novi prædonis: et statim solvunt puellam. Quæ quidem, ubi primum conspexerat illum adolescentem, et audierat loquentem de lupanari ac lenone, ceperat offerri risu hilarissimo, adeo ut mihi jure veniret in mentem culpæ universonum sexum: cum cernerem virginem, quæ mentita fuerat se amare juvenem amatorem, et exoptare sanctum connubium, repente gaudere ad nomen prostibuli impuri et immundi. Et tunc quidem totus sexus et vita mulierum pendebant a sententiâ asini. At ille juvenis resumta oratione, Quidni ergo, ait, imus oratum Martem adiutorem, cennudaturi virginem, et simul inquisituri commilitones? Sed, quantum video, nullum

Palat. Guelf. sec. asino spirator. Id.—7 Fux. mei. Id.—8 Immo miserum. D'Orv. immo vero mis. ut ampissime Appuleio. Vide ad l. x. p. 10. 'Recens utero matris editus, immo vero semimortuus.' Id.—9 Vulgo, libenter. Elmenh. Perperam adverbium adjectivo substituere soli Bas. Colv. Vulc. sec. Ed. Wow. et Pric. In ceteris Edd. et O. Mss. libentes, pro Nostris more. Vide ad l. v. p. 92. 'Festinantes adveniunt:' et ad Suet. Claud. c. 28. 'Libens passus est.' Oud.—1 Oxon. tam boni. Guelferb. pr. tam doni. Id.—2 Rescripserim cum Beroaldo, latius. Supra notamus l. vi. Colo.—3 Ed. Ald. subire, et Bas. pr. vituperio. Oud.—4 Guelf. pr. lupanari. Id.—5 Subito abest a Fux. Id.—6 Fux. tantarum. Id.—7 Guelf. sec. pendebat. Mox Fux. suppl. inquit. Id.—8 Oxon. comitis. In Guelf. pr. legitur, quin, inquit, supplicatibus M. canitis p. Id.—9 Deest copula Fux. Id.—1 Bert. venditari et socios indagari. Male. Elmenh. D'Orv. vendicari. Hinc puto veterem scripturam fuisse venditaturi; ut p. 143. 'Hordeum colonis proximis venditabat.' L. ix. p. 180. 'Istud ego v. denariis cuidam venditavi.' Vide ad Lucan.

NOTE

⁸ Marti comiti] Qui nos in nostris foveat, juvetque sua præsentia. In-expeditionibus sequatur, comitetur, fra: 'Marti Secutori Comitique.'

deo, nullum uspiam pecus sacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim^a vel sufficiens habemus. Decem itaque mihi^b legate comites, quis contentus proximum^c castellum petam, inde vobis^d epulas saliares^e comparaturus. Sic eo profecto, ceteri copiosum instruunt ignem, aramque^f cespite virenti^g Marti Deo faciunt. Nec multo post adveniunt illi, vinarios utres ferentes, et gregatim [140] pecua comminantes.^h Undeⁱ prælectum grandem hircum,^j an-

omnino pecus habemus quod immolemus, ac ne satis quidem vini ad bibendum. Mittere ergo mecum decem socios, quibus ego contentus ibo ad vicinum castellum, petiturus illinc vobis dapes opiparas. Cum esset profectus hoc comitatu, reliqui struunt ignem luculentum, et erigunt aram Deo Marti ex viridi gramine. Et paulo post illi redeunt gestantes utres plenos vino, et agentes ante se gregem pecorum, ex quo immolant ingentem hircum electum inter ceteros, grandævum et hirsutum,

lib. v. 248. 'Venditat enses.' Oud.—2 Oxon. corrupte *potati affatui*. Guelf. pr. etiam *affatui*, et Pal. *sufficiens*. Id.—3 Oxon. Guelf. pr. *mihi inquam*. Fux. *mihi it*. Id.—4 Pal. *proximus*. D'Orv. *putem*. Id.—5 Bert. *nobis*. Id.—6 *Epulas et alias res*. Fux. *epulas saliares*. Omnium elegantissime. De Saliaribus et Pontificalibus cœnis etiam pueris de trivio notum, vel ex illo Horatii: 'Nunc saliaribus Ornare pulvinar Deorum Tempus erat dapibus, sodales.' Et Lucius noster infra p. 804. (l. ix. p. 192.) 'Cœnas saliares comparat.' Roald. Scripsit Apuleius cum Palat. Cod. *epulas saliares comparaturus*. Wowerius. *Saliares*. Sic lego cum Pal. et Flor. In vulgatis est *a. et alias res*. Vide Symmachum l. i. Epist. 17. Auson. Epist. 13. Fest. in 'Salios.' Elmenh. M. *epulas saliares*. Putean. Adde Reg. Pith. Guelf. ambos, et Oxon. cum Pric. *Et alia res* in Flor. Receperunt etiam, ut debebat, Scriv. et Flor. Vide et ad l. iv. p. 79. Oud.—7 Aldus, *arcum*. Male. Ovid. l. iii. Trist. Eleg. 5. 'Araque gramineo viridis de cespite fiat.' Et Metam. l. xiii. Fab. 2. vs. 9. 'Viridique e cespite factas Placat odoratis herbosas ignibus aras.' Vide Serv. ad illam Virg. versum lib. xii. Æneid. 'Dilis communibus aras Gramineas.' Elmenh. Exempla sunt obvia, et *ora nobis*. Vide et Pric. et Comm. ad Flor. N. 1. 'Cespes libamine fumigatus.' Ineptissime *arcum* legas quoque in Ed. Junt. post. Exendi autem curavi *aramque*, cum Elmenh. Scriv. Flor. auctoritate Mstorum Bertin. Pal. Fux. Pith. Guelf. Oxon. et D'Orv. In ceteris Mss. et Edd. abest copula. Oud.—8 *Unum*. Fux. *Unde*. Roald. Rescripsi ex Bert. *Unde*. In Pal. *um*, quod haud dubie idem notat. Quanquam et legi posset: *Vinum*. Wower. *Lege* cum Bert. *Unde*. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 10. Bert. *Unde*. Elmenh.

NOTE

^a *Epulas saliares*] Male Beroald. et Colvius: *epulas et alias res*. Noster, lib. iv. 'Saliares se cœnasse cœnas crederet.' Ad quæ verba vide quæ observavimus.

^g *Aram cespite virenti*] Ejusmodi

aras Virgilius 'gramineas' vocat, lib. xii. Æneid.

^h *Pecua comminantes*] Lib. iiii. 'Nos duos asinos minantes baculis exiunt.' Ubi vide Notas nostras.

nosum et horricomem,¹ Marti Secutori Comitique victi-
mant. Et illico prandium fabricatur² opipare. Tunc hos-
pes ille, Non modo,³ inquit, expeditionum⁴ prædarumque,
verum etiam voluptatum vestrarum ducem me strenuum
sentire debetis. Et aggressus insigni facilitate,⁵ gnaviter
cuncta præministrat.⁶ Verrit, sternit, coquit, tuceta con-
cinnat,⁷ apponit scitule,⁸ sed præcipue poculis crebris gran-
dibusque singulos ingurgitat. Interdum⁹ tamen, in simu-
latione¹ promendi, quæ poscebat usus, ad puellam com-
meabat assidue, partesque subreptas cianculo et prægustatas

*Marti secutori et socio: statimque prandium lautum apparatur. Tunc ille novus
advena, Non solum, inquit, oportet vos agnoscere me fortem antesignanum vec-
strarum incursionum et rapinarum, sed etiam et voluptatum. Et, rem adortus, exco-
quitur strenue omnia cum mira facilitate. Verrit solum, sternit lectos, coquit cibos,
condit tuceta: ministrat eleganter: verum inebriat præsertim unumquemque cra-
teribus magnis et frequentibus propinatis. Nonnunquam tamen, fingens se depro-
mere ea, quæ opus essent sibi, veniebat sapius ad virginem, et exhibebat ei latus*

~~~~~

—9 *Hircum* exulat a Pith. *Oud.*—1 Edd. Ald. Bas. pr. *horricomem*. Quod
nihil est. Vide ad l. iv. p. 76. *Id.*—2 An fabricatur passivè accipiendum,
an vero legendum fabricantur? Grosiotius. Pal. *fabricum*. *Oud.*—3 D'Orv.
Non meo. *Id.*—4 Flor. et Pal. *expeditionum*. Elmenh. *Expositionum* etiam in
D'Orvill. Pith. Guelf. sec. et Oxon. An *excursionum*? ut apud Val. Max.
l. ii. c. 2. § 2. an *exspoliationum*? Quod verum puto. Ceterum hoc verbum
cum seqq. usque ad *tuceta* non est in Reg. Fux. In Ed. Vulc. sec. *sentiri* mox
prave. *Oud.*—5 *Facunditate*. Scriptura antiqua *terior*, *facilitate*. Wow. Le-
gend. ex Bert. et Ful. Ms. *facilitate*. Sciopp. in *Symbola*. *Facilitate*. Ita
Bert. et Flor. Roman. et Ald. *facunditate*. Elmenh. Accedunt Pal. Pith.
Guelf. sec. Oxon. D'Orv. et alii cum Ed. Jantini. post. Wower. et seqq.
Quod est liquidum. Quis unquam *facunditatem* ascripsit præministratori?
Naviter Guelf. ambo. *Oud.*—6 Bert. *præministratui*. Sciopp. ibid.—7 Ms.
tuceta concremat. Sciopp. ibid. Rom. *tuceta*, c. Aldus, *tuceta*, c. Elmenh.
—8 *Satulle*. Vetust scriptura omnis *satule*: unde faciendum Beroaldo cen-
suit *scitule*. Ego *satulle* bene me cum Gulielmio meo (Hb. iii. Veris. c. 13.)
reponisse arbitratus sum. Glossæ Græco-Latinæ: 'Satullus sum, *καταπο-
μας*.' Varro l. ii. de Re Rustica: 'Hoc idem faciant mane, antequam matres
in pabulum exeant, ut agni satulli fiant lacte.' Idem *repi Alpheorum*: 'Quibus
satullem corpora ac famem ventris.' Colv. *Satule*. Fux. *scitule*. Bould.
Omnes libri vett. *scitule*. Ms. Fulv. et Bertin. quoque, *scitule*. Sciopp. in
Symb. et Susp. lib. iv. 10. *Scitule*. Sic Mss. omnes, quos vidi. Rom. et
Ald. *satule*. Colv. cum Beroaldo et Gulielmio, *satulle*. Scalig. *satullat*.
Elmenhorstius. Ed. Vulc. sec. habet *satullat*. Vide Non. c. 2. *Satule* est
in Edd. pp. Junt. pr. Ald. Colin. Vulc. pr. Scriv. sed *scitule* comparet in Mss.
omnibus, ut e conjectura placuit Beroaldo, et jam expressit Ed. Junt. post.
cum Wow. et ceteris. Sic supra, 'scitule ministrare.' Lib. x. p. 223.
'Gradus scitule referens.' et alibi. Dein *pocalis* Guelf. sec. et *grandique* pr.
Oud.—9 *Soping*. marg. allevit *interduatim* pro, interdum, ex Festo. Sed
'tamen' significat, autem; ut notat Pric. et frequens est Nostro. Vide
Indicem. *Id.*—1 *Insimulatione*. Ms. Fulvii, *insinuatione*. Recte Pal. *simu-
latione*. Wowerius. *Simulatione*. Sic Pal. et Scalig. In Florent. est *simu-*

a se potiones offerebat² hilaris. At illa sumebat appetenter: et nonnunquam basiare volenti promptis saviolis³ allubescibat.⁴ Quæ res oppido mihi displicebat. Hem⁵ oblita es nuptiarum, tuique mutui⁶ cupitoris,⁷ puella virgo? Et illi, nescio cui,⁸ recenti marito, quem tibi parentes junxerant,⁹ hunc advenam cruentumque⁸ percussorem præponis? Nec te conscientia stimulat; sed, affectione calcata, inter lanceas⁹ et gladios istos¹ scortari tibi libet?² Quid si quo¹ modo ceteri latrones⁴ persenserint, non rursum recurre⁵ ad asinum,⁸ et rursum exitium mihi parabis?

frusta clam subtracta, et pocula a se prælibata. Ipsa vero avide capiebat: et aliquando, cum vellet ipsam oculari, illico ablandiebatur ei basiolis: quod displicebat mihi summopere. Hem, inquebam apud me, o puella, o virgo, jam facta es immemor connubii et tui reciproci amatoris? et præfers hunc extraneum et crudelem homicidam juveni illi conjugii mihi ignoto, cui parentes tui te desponderant? Neque conscientia te urget; sed, subterhabito amore conjugali, placet tibi libidinari inter hastas atque enses istos? Quid si reliqui prædones id animadverterint aliquo pacto, nonne redibis iterum ad asinum, et mihi creabis iterum perniciem? Tu sane te ob-

~~~~~

nuations. In vulgatis, insimulations. Elmenh.—2 Ms. D'Orv. aff. Et mox in eodem, Et illa, nec male pro At. Oud.—3 D'Orvill. Pal. Pith. saviolis. Edd. Elmenh. Scriv. suaviolis. Male. Vide supra. Tum allubesc. Guelf. D'Orv. Id.—4 Edd. Ber. Bas. pr. En. Id.—5 Mutui deest Pal. Id.—6 Pith. illa, Bertin. illum a. tui, Par. illico a. cui. Id.—7 Aldus, vixerant. Male. Elmenh. Cum Ed. Juntin. pr. Junxerunt Mss. D'Orv. Pith. Guelf. pr. Oxon. et Edd. Vicent. Junt. post. Colin. Bas. pr. Oud.—8 D'Orv. cruentumque. Id.—9 Bert. latrones. Elmenh. Nusquam Auctor lanceas dat latronibus. Sed formularis videtur locutio. Oud.—1 B. istos deest. Putean. Contra Appuleii stylum. Uncis hinc tamen inclusisse istam vocem videtur Scriver. Oud.—2 Oxon. Guelf. pr. licet. Id.—3 Si, ut in formulis antiquitas solent loqui, scripturam restituerem, non videbor peccare, Quod si quoquo modo; deinde adhibendo interrogationis notam verbo ultimo, parabis? Stewech. Scribo, quoquomodo. Supra l. iv. 'Quod post tantam cladem ferarum novo proventus Fortunæ quoquomodo resisteret:' et vi. Item hoc ipso infra: 'Quam ut me quoquomodo perditum iret.' Plant. Menæchmis: 'Quid feci ego tibi Aut adeo isti, quæ mihi molesta est quoquomodo?' Colv. Sententia postulat, ut scribatur, quoquo modo. Wowerius. Colv. quoquomodo. Elmenh.—4 Inverso ordine Fux. Guelf. Pal. lat. cet. Reg. Fux. persentiant, num r. Oud.—5 Recurres. Bert. recurre. Elmenhorstius. B. M. recurre. Putean. Sic Mss. et Edd. præter Guelf. sec. Edd. Bas. sec. Colv. et Vulcan. sec. ut

NOTÆ

² Allubescere] Respondebat lib. ii. libens.

⁷ Tuique mutui cupitoris] 'Voluntate mutua, tibi mancipati,' ut loquitur,

⁸ Non rursum recurre ad asinum, &c.]

Supra: 'ad asinum redire;' ubi vide notata.

Revera ludis de alieno corio.¹ Dum ista sycophanta ego² mecum maxima cum⁶ indignatione disputo, de verbis eorum quibusdam dubiis, sed non obscuris prudenti asino,⁷ cognosco, non Hæmum illum prædonem famosum,⁸ sed Tlepolemum⁹ sponsum puellæ ipsius. Nam procedente sermone, paulo jam clarius, contempta mea præsentia¹ quæsiere mortui,² Bono animo esto, inquit, Charite² dulcissi-

lectas periculo aliena peltia. Dum dissero hæc apud me valde iratus, accusans falso puellam, certior flo ex quibusdam verbis eorum ambiguis, sed quæ tamen nullo modo obscura erant asino solerti, cum non esse illum famosum latronem Hæmum, sed Tlepolemum sponsum ipsius virginis. Nam in progressu orationis, nihil timens de mea præsentia, jam paulo apertius ait: Habe bonum animum, Charite suavis-

~~~~~

debet. Oud.—6 D'Orvill. Pith. Fux. cum max. Ed. Ber. dignatione: quo modo variatur et in Suet. Cæs. c. 4. Id.—7 Fux. prudens asinus. Roaldus. B. M. prudens asinus. Putean. Neque aliter in Reg. Guelf. utroque, Palat. Oxon. D'Orv. Nihilominus vulgatum mutari nolim, confirmatum a Flor. Fulv. Bert. Par. et multo elegantius. Oud.—8 Pith. non fam. Id.—9 Lepolemmum. Fux. Tlepolemmum: et ita semper hoc libro iste nominatur. Forte Tlepolemmum. Roaldus. Pal. Cod. Tlepolemmum. Ita ubique reponendum. Wow.—1 Nam, &c. præsentia desunt Mss. Oxon. Par. Guelferb. utrique. Oud.—2 P. Jam cl. cont. mea pr. quiescere mortui. Scribo: paulo jam hilarius, contempta mea præsentia, quiescere mortui; quasi dicat, procedente sermone, asini præsentia contenta, tandem audentius se mutuo amplexos. In Ms. extitisse arbitror hilarius; idque a fungis illis illico depravatam. Itidem in L. providendum C. de postulando: 'Si in uno auditorio duo tantum præ ceteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior.' In membranæ Coloniensibus scripserant hilarior: quod idem cum in Mss. suis vir magnus offendisset, legendum putavit, clerior: sed in illo cum eo sentire non possum. 'Spem hilarem,' 'famam hilarem' Apuleium alibi dixisse demonstrarem, si pretium operæ me scirem facturum. Steuck. Quiescere mortui. Fux. quassiere mortui. Absunt ab Ald. Roald. Contempta mea præsentia. Veteres quædam editiones

NOTÆ

¹ *Ludis de alieno corio*] Erasmus Chillad. 11. Centur. 2. num. 88. 'De alieno corio ludere proverbio dicuntur, qui securius agunt, sed alieno periculo: sumta allegoria vel a coriariis, vel ab Apologo quopiam, vel a servis, qui, si quid peccati sit, tergo dant poenas.'

² *Sycophanta ego*] Ego calumniator, leviore de causa puellam accusans. Festus et Paulus ejus Epitomator: 'Sycophantas appellatos hac de causa dicunt. Atticos quosdam juvenes

solitos aiunt in hortos irrupere, fructusque deligere, (id est, carpere,) quam ob causam lege est constitutum, ut, qui id fecisset, capite truncaretur: quam poenam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas fuisse appellatos.' Hinc *συκοφάντης*, calumniator.

⁹ *Tlepolemmum*] Nomen audaci et strenuo juveni convenientissimum. *Τηλεπόλεμος*, in bello fortis et tolerans: ἀπὸ τοῦ τέλει, a tolerando, et πόλεμου, bello.

ma.³ Nam totos istos tuos hostes⁴ [141] statim captivos habebis. Et instantia⁵ validiore vinum jam immixtum,⁷ sed modico tepefactum vapore, sauciis illis et crapula vinolentiaque⁶ madidis, ipse abstemius⁷ non cessat impingere. Et, hercules, suspicionem mihi⁸ fecit, quasi soporiferum quoddam venenum cantharis immisceret illis. Cum denique omnes, sed prorsus omnes, vino sepulti⁹ jacebant, parati morti,⁹ tunc nullo negotio¹ arctissimis vinculis impeditis, ac pro arbitrio suo constrictis illis, imposita² dorso meo puella dirigit gressum ad suam patriam. Quam simul³

ma: dabo enim tibi protinus omnes istos tuos hostes victos. Et ipse quidem sobrius vini non cessat illis jam affectis, et prolutis jam ebrietate ac temulentia, ingerere majori cum instantia vinum jam nulla aqua temperatum, sed tepidum calore mediocri. Et certe injecti mihi suspicionem quasi admisceret illis poculis aliquod medicamen somniferum. Omnes denique, sed omnes ad unum, strati erant obruti vino, omnes hinc inde jam destinati neci. Tum illis facile victis strictissime fuvibus, et colligatis ad eum libitum, Tlepolemus, virgine collocata in dorso meo, ten-

~~~~~

hic addunt, quivere mortui. Colvius. Florent. p. i. carius contemtem eam presentia quasiere mortui. Bert. et Rom. p. i. carius c. m. p. quivere mortui bono. Quæ Aldina editio recte inducit. Elmenh.—3 B. a. es inquit Ch. dulcissima. Fux. b. a. esto Charite dilectissima. Roald. Animo desideratur in Palat. Esto dant etiam Reg. et D'Orvill. Vide ad l. II. p. 27. 'Bono animo esto, inquit.' In D'Orv. Kante. Fux. charita. Oud.—4 Pal. Fux. host. tuos. Id.—5 Sic bene. Lib. VIII. infra: 'Et instantia pervicaci partim per semet ipsum, partim per ceteros familiares ac necessarios, ipsos denique parentea puellæ extorquet.' Tertull. de Patientia: 'Quoties pœnituit defensionem, quoties instantia ejus deterior facta est.' Sic rescripsimus supra lib. II. 'Sed instantia Byrrhenæ,' &c. Colv. Flor. et Rom. instanti. Male. Elmenh. In Edd. etiam Vic. et marg. Bas. pr. est instanti. Vide ad l. II. p. 24. Oud.—6 Pal. Guelf. sec. vinolentiaque. In primo non est copula. Id.—7 Abstemius. Carent male hac voce Reg. Fux. Pal. Oxon. Par. D'Orv. Guelf. ambo. Id.—8 Pal. Guelf. sec. non fecit. Id.—9 Cuncti denique, sed prorsus omnes vino sepulti jacebant omnes partim parati morti. Legerim lubens: Cuncti denique, et prorsus omnes, vino sepulti jacebant humi, partim parati morti. Stewech. Colin. Cum denique. Judicare habebant doctiores, rectens corrigam: Sed prorsus omnes vino sepulti jacebant latrones, partim parati morti: scriptum, latōes, vel corrupto ones. Hinc omnes insulæ repetitum. Colv. Rectius passim. Wowerius. Cuncti denique, sed prorsus omnes: liberrimus. A Flor. rō partim abest. Alii passim p. m. legunt. Elmenh.—1 Guelf. pr. negotiis, Oxon. negatis. Oud.—2 Oxon. imposito. Id.—3 Flor. quam primum. Elmenh. Forte e varia lectione rōū simul sive simulac: unde et simulac primum junctim occurrit. Vide ad Suet. Cæs. c. 30. Ner. c. 43. Oud.—4 Guelf.

NOTÆ

- ¹ Charite] A Græco Χάρις, Gratia. ² Vino sepulti] Virgilius lib. II. Æneid. 'Invadunt urbem somno vinoque sepultam.'
- ³ Vinum jam immixtum] Id est, non mixtum, merum, ἀκραιφές.

accessimus, tota civitas ad votivum conspectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni,^a famuli, læti faciem, gaudio delibuti. Pompam cerneret⁴ omnis sexus, et omnis ætatis, novumque et, hercules, memorandum spectamen, virginem asino triumphantem. Denique ipse etiam⁵ hilarior pro virili parte, ne præsentī negotio, ut alienus, discreparem,⁶ porrectis auribus, proflatisque naribus, rudivi fortiter, immo tonanti clamore personui. Et illam thalamo receptam commode parentes sui fovebant: me vero cum ingenti jamentorum civiumque⁷ multitudine confestim retro Tlepolemus agebat, non invitum.⁸ Nam et⁹ alias curiosus, et tunc¹ latronum captivitatis spectator⁴ optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc³ vino magis, quam vinculis deprehendimus. Totis ergo prolatis⁴ erutisque⁵ rebus, et nobis auro argentoque et ceteris⁶

dit in suam patriam. Ad quam ubi pervenimus, omnes cives erumpunt ad exoptatum intuitum nostrum. Parentes, affines, clientes, vernæ, servi currunt obviam nobis hilares, respersi vultum lætitiâ. Videres longum ordinem omnis sexus, atque omnis ætatis, et spectaculum insolitum, et insigne præfecto, nimirum puellam occantem in asino. Postremo ego quoque lætior factus, pro viribus, ne dissentirem a re, quæ gerebatur, quasi non essem particeps ejus, arrectis auribus et afflatis naribus strenuus rudivi, vel potius clamavi tonante voce. Atque ejus parentes læte reficiebant ipsam receptam cubiculo: Tlepolemus autem statim me reducebat unde veneramus una cum magno numero jumentorum atque hominum, minime reluctantem: ego enim, qui alioqui quoque eram curiosus, tunc etiam cupiebam videre captivitatem prædonum: quos quidem invenimus adhuc magis impeditos vino, quam funibus. Depromptis ergo, atque productis foras rebus omnibus, nobisque ac reliquis oneratis

sec. cernentes, Palat. cernetes, Oxon. cōntes, Guelf. Pr. comentos, Par. comītos. Id.—5 Fux. et. Id.—6 Fux. discrepantem. Id.—7 Abest copula ab Ed. post. Junt. Id.—8 Non invitum desiderantur in Pal. Guelf. et Oxon. Oud.—9 Vulc. sec. Wow. Scriv. Edd. Et nam, unde conjecerat Burm. Etiam. Id.—1 Guelf. pr. et nunc. Non male. Id.—2 D'Orv. spectari. Id.—3 Guelf. pr. ad hæc. Id.—4 Bert. Totisque perlatis. Male. Elmenh.—5 Sic fere omnes. Male Bas. 1. eruditisque. Quod et eruditissimus Guelhelmus (lib. III. Veris. c. 13.) male legi viderat. Celso. In quibusdam Mss. et Basiliensi editione, ut notat Fulvius, eruditisque. Sic apud Tertull. de Pudicitia: 'Erudito mox utroque corpore.' Wow. In Fulviano, ut in Basileensi editione legitur, eruditique; quomodo et apud Plinium in Proœmio lib. XII. in Vet. Cod. legitur: 'Restant terra edita, ut inde erudita dicantur.' Et apud Tertull. de Pudicitia c. 8. 'Erudito mox utroque corpore et luminibus expressis.' Sciopp. in Symb. Sic Guelm. Flor. Rom. et Aldus. Alli, eruditique. Vide Scioppium. Elmenh.

NOTÆ

^a Alumni] Vernæ, qui domi alumnus, *οἰκονομῆς*.
tur. Glossæ Pricæo laudatæ: 'Alum-

onustus, ipsos partim constrictos, uti fuerant, provolutosque, in proximas rupinas⁷ præcipites dedere; alios vero⁸ suis sibi gladiis^b obtruncatos reliquere.⁹ Tali vindicta læti et gaudentes civitatem revenimus. [142] Et illas quidem divitias publica custodela commiseri;^c Tlepolemo puellam repetitam¹ lege tradidere. Exin^a me, suum sospitatore nuncupatum, matrona prolixè curitabat:³ ipso-

auro et argento, deturbaverunt in proxima præcipitia aliquos eorum colligatos, quemadmodum fuerant, et volutos ante se, alios autem reliquerunt truncatos capite propriis ensibus eorum. Hac ultione exhilarati et ocentes rediimus in urbem. Et detulere quidem opes illas in gazophylacium publicum; Tlepolemo vero dedere ex præscripto legis virginem recuperatam ab ipso. Ex illo nobilis illa mulier magnam curam gerebat mei, quem vocabat suum servitorem: et ipso die nuptiarum

~~~~~

—6 *Ceterisque*. Deest Pal. *Ceteris* Oxon. sed in eo est *auro argentoque*. Melius forte, *auro argentoque et ceteris*: ut etiam in Fux. ac Guelf. pr. Oud. —7 *Ripas*. Fux. *rupinas*, ex quo Pet. Faber faciebat *ramas* l. *ruinas*. Infra pag. 66 l. legebat, 'In profundam rapinam Cupidinis sese nescius præcipitaverat.' Et pag. 630. 'Vel præcipiti ruina memet ipsum quærebam extinguere.' Et sane, quo loco supra est 'Vides istas proximas ruinas,' indicavimus nos Ms. præferre *rupinas*, ut hercules eo ipso confirmari possit eruditi viri emendatio. *Road.* Nulla dubitandi ratio, quia Apuleius scripserit, in pr. *rupinas*, ut Palat. et Ful. Cod. præferunt. *Wow.* Jam superius admonui in manu sc. legi *rupinas*. Sciopp. in *Symbola*. *Rupinas*. Vulgo, *ripas*. Elmenhorstius. B. M. *rupinas*. Putean.—8 Bert. *aliosque*. Elmenh. *Aliis* Guelf. pr. *Sibi suis* Guelf. sec. Oud.—9 D'Orv. *gladios*. Oxon. Fux. Guelf. pr. *relinquere*. Id.—1 Forte *repetita* l. l. pactis et sponsalibus et etiam nuptiarum ritu. *Groslet.* Vide l. iv. p. 81. *Legem* Guelf. sec. Salm. ascripsit quoque, *repetita* l. Oud.—2 Pal. *Exin*. Pith. Fux. D'Orv. et Ed. Vicent. *Exin meum*. Oxon. Par. Guelf. ambo, *Exinde meum*. Marg. Edd. Bas. *extimium*. Quomodo nunc editur, correxit jam Beroald. *Id.*—3 *Queritabat*. Ignoratum verbum antiquum loco corrumpendo fuit. Ad oram libri ascribere, *prolixè curitabat*; præpostera certe eorum hominum opera, qui, cum vellent jugulum, talum presserunt. Certe monstrum verbi, *currutare*, restitui non invitis novem illis sororibus: *Exin, me suo sospitatore nuncupato, matrona prolixè quiritabat*. Quasi dicat, triumphabat, exerte clamabat. 'Promittere aliquid prolixè,' 'facere animo libenti, prolixo,' nota cuilibet; de altero, ut antiquo, priscos consulendum est. Nonius Marcellus: 'Quiritare,' inquit, 'est clamare, tractum ab iis, qui Quirites invocant.' Attamen in mendo apud eundem est, quod subjicio: 'Clamat quiritatum.' Scribo, *Clamat, quiritat*. Lucilius, 'Clareque quiritat.' Asiaticus Ciceroni, lib. x. Epistolarum ad Familiares: 'Et illi misero quiritanti, Civis Romanus sum, respondit.' Varro quinto de Sermone Latino: 'Ut quiritare urbanorum, sic

NOTE

^b *Suis sibi gladiis*] Terent. Adelphis: 'Suo sibi gladio hominem jugulo.'

^c *Publica custodela commiseri*] Observe ablativum cum verbo 'committ-

tere,' quod dativum postulat. Supplendum est aliquid, puta, asservandas, ut ad communem syntaxis phrasin revocetur.

que nuptiarum die præsepium meum hordeo passim replei jubet, scœnumque,⁴ camelo Bactrinæ⁵ sufficiens, apponi. Sed quas ego condignas Fotidi⁶ diras⁷ devotiones imprecer, quæ me formavit non canem, sed asinum? quippe cum viderem largissimæ cœnæ reliquiis⁸ rapinisque⁹ canes omnes inescatos atque¹ distentos. Post unicam noctem,² et rudimenta Veneris, recens nupta gratias summas apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit; quoad summos illi promitterent honores habituri mihi.*

jubet meum præsepe omnino compleri hordeo, et mihi exhiberi tantum fœni, quantum satis esset camelo Bactriano. Verum quas ego satis magnas execrationes poteram congerere in Fotidem, quas me mutaverat non in canem, sed in asinum? cum nempe viderem omnes canes saturatos et turgidos residuis carnæ lautissimæ, et cibis, quos rapuerant. Post primam noctem et primam Venerem, nova nupta non cessavit commemorare parentibus et conjugi suo se debere mihi maximas grates, donec illi pollicerentur se affecturos me maximis honoribus. Denique, accersitis

jubilare rusticorum.' Et inde istud apud Apul. lib. viii. 'Canes jubilatiōibus solitis et hujusmodi vocibus inhortantur.' Quod ibidem de rusticis dictum est. Quinimmo et ipsum illud 'quiritandi' verbum huic scriptori post unitatem animadverti libro octavo: 'At ille,' ait, 'Deum fidem clamitans altius quiritabat.' Alibi quoque eam vocem Apuleio reddendam observavi. Ceterum loca in præsens non occurrant. Arnobium usum quoque meminisse libro quarto adversus Gentes. Adhibendus et Festus in 'Jubilare.' Stew. Ro. *quicurutabat*. Bas. 1. *currutabat*: et editiones quædam aliæ. Unde Beroald. conjectit legendum videri, *quarritabat*, vel, *quiritabat*. Venetus, *curritabat*. Sed verum puto, *prolixè quam curabat*: id est, quam benigne et opipare excipiebat. Donatus in illud Terentii Adelph. 'Age prolixè, Mitio?' 'Id est, Age benigne.' Sic, prolixina, Eunuchus: 'Accipit homo nemo melius prorsus, neque prolixius.' Curandi verbum hic, ut apud Horatium, 'Bene curata cute.' Plautus Pseudulo: 'Qui se suamque ætatem bene curant, edunt, bibunt.' Colo. Pal. *quiritabat*. Lege, *quiritabat*. Wowerius. Flor. p. *curutabat*. Pal. p. *quiritabat*. Aldus, p. *queritabat*. Elmenhorstius. B. M. *quiritabat*. Puteanus. Colv. *prolixè quam curabat*. Aliæ editiones habent, *qui curutabat et currutabat*. Venet. *curritabat*. Unde emendandum judico *curitabat*, ut sit, quemadmodum loquuntur Grammaticorum *παίδες*, frequentativum. Brant.—4 Flor. *feminumque*. Male. Elmenh.—5 *Bactrino*. Flor. et Rom. *Bactrinæ*. Bert. *Bactriano*. Vide Herod. lib. iii. c. 103. Cœlius Rhodigin. lib. vii. Antiq. Lect. c. 18. Id.—6 Oxon. *Fotidis*. Oud.—7 Fux. *dirasque*. Bene, si devotiones præmittas. Tum *largissimum* Guelf. pr. *largissima* Guelf. sec. Id.—8 Oxon. Guelf. pr. *reliquis*. Id.—9 Abest *que* a Guelf. pr. Id.—1 At Pith. Id.—2 D'Orv. Fux. Pith. Guelf. P. noct. unic. Pro

NOTE

⁴ *Camelo Bactrinæ*] Ex Bactriana, Provincia Persidis, cujus caput Bactra. Bactrianorum camelorum meminit Plin. lib. viii. cap. 18. 'Camelos,' inquit, 'inter armenta pascit Oriens,

quorum duo generis, Bactriani et Arabici: differunt, quod illi binæ habent tubera in dorso, hi singula, et in pectore alterum, cui incumbant.'

Convocatis denique gravioribus amicis,¹ consilium datur, quo potissimum facto digne remunerarer. Placuerat uni, domi me conclusum, et otiosum, hordeo lecto, fabaque,³ et vicia saginari. Sed obtinuit alius, qui meæ libertati prospexerat: suadens, ut rurestribus potius campis⁴ in greges equinos⁵ lasciviens discurrerem, daturus dominis equarum inscensu generoso⁶ multas mulas⁷ alumnas. Ergo igitur⁸ evocato statim armentario equisone,⁹ magna cum præfatione¹⁰ deducendus assignor. Et sane gaudens lætusque præcurrebam,¹ sarcinis et ceteris³ jam nunc renuntiaturus:

intimis amicis, deliberatur, quo præsertim modo donarer mercede congrua. Unus censuerat me includendum domi, ibique nihil laborantem pinguefaciendum selecto hordeo, fabaque, et vicia. Sed vicit alius, qui consulerat meæ libertati, auctor ut potius vagarer per rura et campos libidinans per armenta equorum, procreaturus dominis equarum meo generoso congressu plurimas mulas alendas. Igitur, accersito præfecto armenti equorum, trador ei abducendus, multis prius de me dictis. Et certe præcurrebam hilaris atque ovans, ex illo vale dicturus clitellis et reliquis

meminisse male Guelf. pr. meruisse. Id.—3 Hordeo, lecto, fabaque, &c. Possis interpunctione sublata intelligere de lecto et purissimo hordeo. Nihilominus tamen temeritatem seu oscitantiam potius librariorum sententiæ invertendæ fuisse, dejerare ansim, forte quod minus nota leguminum vocabula ista, videlicet: et otiosum hordeo, lente, fabaque, et vicia saginari. Lentem et diminutive formatam inde lenticulam qui ignorat, consulat Plinium. Interim confirmandæ conjecturæ nostræ adhibebimus Apuleii verba, quæ libro sexto: 'Et accepto frumenti, et hordeo, et milio, et papavere, et cicere, et lente, et faba, commistisque acervatim.' Columella lib. de Re Rustica: 'Commodissima cibaria palumbis putantur vicia vel ervum, tum etiam lenticula.' Stewech. Num hordeo lecto? Sic certe lib. iv. 'Hordeum tunsum minutatim.' Infra hoc libro: 'Namque hordeum meum fructum, et sub eadem mola meis quassatum ambagibus, colonis proximis venditabat.' Colv. Hordeo lecto. Flor. h. lecto. Elmenh.—4 Oxon. in campis. Oud.—5 Ms. equitios. Sciopp. in Symb. Male. P. 148. 'Equinis armentis.' Guelf. pr. equinas. Oud.—6 D'Orv. vitiose, in censum generosum. Id.—7 Deest ultima vox Palat. Id.—8 Perperam rō igitur non agnoscit D'Orv. Adi ad l. i. p. 4. Id.—9 Equisone. Flor. equisone. Elmenh.—1 Edd. Ber. Bas. pr. præfatione. Oud.—2 D'Orv. et Edd. quædam, percurr. Malim, præcurrebam. Id.—3 Ad rem magis pertinere visum, si legeretur: sarcinis et clitellis. Stewechius. Fux. s. et aliis oneribus. Roaldus. Adde ex Palat. et ceteris oneribus. Wo-

NOTÆ

* Quoad summos illi promitterent honores habituri mihi] Id est, se habituros. Simile est illud Virgilii: 'Sensit medios delapsus in hostes.' Et illud Catulli, de Phaselo: 'Ait fuisse navium celerrimus.'

¹ Convocatis denique gravioribus a-

micis] Joculariter dictum, cum de re ageretur levissimi momenti, nempe de remunerando asino.

² Magna cum præfatione] Qua jubebatur armentarius quam maximam posset de me curam habere.

nactaque libertate, veris initio pratis herbantibus,⁴ rosas utique reperturus aliquas. Subibat me cum illa etiam sequens cogitatio:⁵ quod tantis actis gratiis, honoribusque⁶ plurimis asino meo⁷ tributis,⁸ humana facie recepta, multo tanto pluribus⁹ beneficiis honestarer. Sed, ubi me procul a civitate gregarius ille perduxerat,⁹ nullæ¹ deliciæ ac ne [148] ulla quidem libertas excipit. Nam protinus uxor ejus, avara quidem, nequissimaque illa⁴ mulier, molæ machinaræ¹ subjugum¹ me dedit: frondosoque baculo subinde castigans, panem sibi suisque de meo parabat corio. Nec tantum⁴ sui cibi gratia me fatigare contenta, vicino-

hujusmodi, et, libertate accepta, inventurus sane aliquas rosas vere ineunte, cum pratis herbe pullulant. Illa tamen cogitatio mihi etiam sæpe veniebat in mentem: quandoquidem tantæ grates relatæ essent honoresque permulti exhibiti mihi tum asino, fore ut condecorarer longe pluribus beneficiis, cum recuperassem formam humanam. Verum, simul atque armentarius ille me deduxit longe ab urbe, nullam ibi voluptatem nactus sum, ac ne ullam quidem libertatem. Statim enim ejus uxor, quæ erat femina avara et pessima, alligavit me ad molam pistrini: et, me sæpius percutiens fuste folioso, præparabat sibi ac suis panem damno mea cutis. Neque contenta me lassare solummodo propter suum cibum, molebat etiam frumenta vi-

*****

werius. *Cet. oneribus.* A vulgatis *rd oneribus* male abest. Bertin. legit: *c.que omnibus jam.* Elmenhorstius. B. M. *sarcinis et honoribus.* Putean.—4 *Herbantibus.* Fux. *herbantibus* et Beroald. *Roald.* Bert. et Flor. *herbantibus.* Elmenh. Rectius. 'Herbare, *Berwäſen*,' Gloss. 'Exherbandus' Columell. xi. 3. Sic nostri Mss. 'exherbatur' iv. 31. 'Herbascere' Vopiscus in Probo c. 19. Festus tamen 'obherbescere,' et Cic. de Senect. c. 15. 'herbescentem.' Wass.—5 *Subibat me tamen i. e. frequens cogit.* Fux. *sequens,* et Ald. *Roald.* Flor. et Palat. et Rom. *sequens c.* Elmenhorstius. B. M. *Subibat me cum illa etiam sequens cog.* Putean.—6 *Ms. D'Orv. et honorib.* Oud.—7 *Scribe cum Ful. asino modo.* Woverius. Ms. *asino modo.* Sciopp. in Symbola. *As. modo.* Vulgo, *as meo.* Elmenh.—8 *Multo tanta, pl.* Tollenda distinctio, ac scribendum, *nullo tanto pl.* Stewechius. *Multa tanto pl.* De hoc genere locutionis multa collegit eruditissimus Gualtelmus in Tomo II. Operum Ciceronis, quæ ex schedis ejus manuscriptis propediem vulgabimus. Elmenh.—9 In Guelf. sec. et Ed. Beroaldi hand inepte est, *produxerat.* 'Gregarius,' ut p. 146. 'Gregariis omnibus affirmavit.' Colum. Præf. l. vi. Oud.—1 *Edd. ante Beroald. perperam mille. Id.—2 Desunt que illa in Palat. Id.—3 Sub Jugum.* Ex Palat. recte reposueris, *subjugum.* Woverius. *Subjugum.* Vulgo, *subjugem.* Elmenh.—4 *Oxon. nec in. i. e. tamen.* Oud.—

NOTÆ

⁴ *Honoribusque plurimis asino meo [modo] tributis* Quidam legunt *asino meo.*

¹ *Mola machinaria, &c.* Columella, lib. vii. cap. 1. de asinis loquens: 'Jam vero molarum et conficiendi

frumenti pæne solennis est hujus pæcoris labor.'

² *Subjugum*] Una tantum voce. 'Subjugus' est, subjugalis, jago subjacens, *δραγῶνος.*

rum etiam frumenta⁵ mercenariis discursibus meis conte-
rebat. Nec mihi misero statuta saltem⁶ cibaria pro tantis
præstabantur laboribus. Namque⁷ hordeum meum, fric-
tum, et sub eadem mola meis⁸ quassatum ambagibus, co-
lonis proximis venditabat:⁹ mihi vero, per diem laboriosæ
machinæ attento,¹ sub ipsa vespera furfures apponebat in-
cretos¹¹ ac sordidos, multoque lapide salebrosos. Talibus
ærumnis edomitum, novis Fortuna sæva cruciatibus tradi-
dit; scilicet, ut, quod aiunt, domi forisque fortibus factis
adoreæ plenæ gloriarer. Equinis armentis namque me con-
gregem pastor egregius, mandati dominici³ serus⁴ auscul-
tator, aliquando permisit. At⁵ ego tandem liber asinus,
lætus et tripudians,⁶ graduque molli gestiens, equas op-

cinorum meis circuitionibus, quas locabat mercede. Neque saltem cibus decretus exhibebatur mihi infornato, pro tantis laboribus. Vendebat enim vicinis agricolis meum hordeum frictum et tritum sub eadem mola meis discursibus: mihi autem, qui toto die incubueram molestæ illi machinæ, præbebat ineunte vespera viles furfures non cribratos, et asperos plurimis lapillis. Ejusmodi miseris subactum me sors crudelis exposuit novis tormentis; nempe, ut (quemadmodum dicitur vulgo) reportarem perfectam gloriam egregiis meis facinoribus fortiter gestis domi forisque. Nam præclarus ille equis, exequens imperium herile, sed tardius, immisit me tandem socium gregibus equorum. Verum ego demum asinus solutus, hilaris, et exultans, et lascivius gressu infracto, jam eligebam ex equabus illas,

5 In eodem est *frugamenta*. Id.—6 D'Orv. *saltem*. Id.—7 Fux. *Nam*. Id.—8 Oxon. *meris*. Id.—9 Pal. Guelf. sec. *laconis*, et D'Orv. *vendicabat*, *prave*. Id.—1 Probabilis lectio Ms. Fulviani, *attrito*. Wowerius. Ms. *attrito*: quæ probabilis videtur lectio, ut dixerit *tritum machinæ*, sicut 'fessus laborum,' et sexcenta tanta apud Symmachum: et Apul. 1. de Asin. 'Mihi fatigatio- nis hesternæ etiam nunc saucio.' Sciopp. in *Symb.*—2 Aldus et Venet. *inertes*. Elmenh.—3 *Mandatis dominicis*. Sic lege ex Bert. Monni Suspect. Lect. 1v. Epist. 21. *solere nominibus casum verbi jungi*. Sic Cic. 1. de Legibus: 'Justitia est obtemperatio scriptis legibus institutisque populorum.' Sciopp. in *Symb.* Flor. Palat. et Bert. *mandatis dominicis*. Elmenh. De hoc Dativo vide me tum alibi, tum ad Sueton. Vespas. c. 7. 'Orantes opem valetudini.' Immo sic Accusativum substantivo junxit Plantus Mil. 11. 2. 67. 'Curre in obsidium perduelles, sive ad obsidendos hostes.' Oud.—4 *Serius*. Sic alias legi testatur Beroaldus. Vulgatum ante ubique, *serus*. Colv.—5 Bert. D'Orv. *Ac*, pro more, pessime probante Scioppio tum in Susp. tum in *Symb.* Vide ad l. i. p. 10. Oud.—6 Pal. Guelf. sec. *trepidans*. Male. Id.—7 Edd.

NOTÆ

¹ *Incretos*] Non purgatos, non cri- negante, 'incretus' est, cribratus:
bratos. Contrarium est 'succretos.' 'incernere,' cribrare; et 'incernicu-
Sæpius tamen, particula 'in' non lum,' cribrum.

portunissimas jam mihi⁷ concubinas futuras deligebam.⁸ Sed hic⁹ etiam spes hilarior in capitale processit exitium.¹ Mares enim, ob admissuram Venerem pasti satianter² ac diu saginati, terribiles alioquin,³ et utique quovis asino fortiores, de me metuentes sibi, et adulterio degeneri⁴ præcaventēs, nec Hospitalis Jovis servato foedere, rivalem summo furentes persequuntur⁵ odio. Hic elatis in altum vastis pectoribus, arduus capite, et sublimis vertice, primoribus⁶ in me pugillatur unguis;⁷ ille, terga pulposis torulis⁷

quæ mihi videbantur futuræ aptissimæ uxores. Verum in hac etiam re spes lætior cessit mihi in extremam perniciem. Equi enim largo satiati cibo inscensu Veneri causa, et dudum pinguefacti, ceterum formidabiles, et sane valentiores quam quilibet asinus, sibi timentes a me, et caventes ab adulterio degeneri, contemnentes jura Jovis Hospitalis, insequuntur furiosi maximo odio amulum suæ libidinis. Hic pugnat contra me anterioribus unguis, sublato in altum suo amplo pectore, capite ac cervicibus arrectis in sublime : ille, convertens tergum tororum carnosius musculis,

*****

Vicent. Ber. Junt. utraque, Aldi et Colini repetunt *quod mihi ante 'futuras.'* Hinc vir doctus, nescio quis, conjecit, alterutro loco reponendum *mihi.* Sed Mss. non agnoscunt secundo loco. *Id.*—8 Fux. dil. Roald. Item D'Orv. Guelf. sec. Oxon. Pal. dil. Malim prius. *Deligo* enim est, eligo mihi. Alibi pluribus de hac variatione egi. Vide ad Front. p. 21. ad Cæs. l. vi. B. G. c. 13. Drak. ad Liv. l. ix. c. 17. § 15. 'Tempus pugne deligeret.' Infra l. xi. p. 253. *Oud.*—9 Mss. D'Orv. Pal. Fux. Pith. Guelf. pr. a m. sec. Oxon. Ed. Junt. post. hæc. Non hic muto. A Pith. abest etiam. *Id.*—1 Exitum desideratur in Palatino, quasi 'in capitale' vel 'capital' substantive usurpatum sit. Mel. l. i. c. 9. 'Animalia interemisse capitale sit.' Vide ad Front. iv. 6. 3. et ad Suet. Calig. c. 24. *Id.*—2 Ob admissuram veterem partim satianter, &c. Non diu disputabo, quam proba hæc lectio; sed decretorie dixerim recipiendam, quæ in veteribus libris: ob admissuram Venerem passim satiati, &c. Sciopp. in Symb. Ob a. veterem pasti satianter. Wow. et Sciopp. ob a. Venerem passim satiati. Elmenh. B. M. admiss. Venerem. Putean.—3 In Florent. Pith. exaratur, terr. alios alioquin, ascribente Lindembrogio, *yp. alias.* Mox in Regio, Fux. et utiles asino f. D'Orv. fortioris. An melius quid vulgato lateat, quod vix putem, videant acutiores. *Oud.*—4 Rom. degemen. Elmenh. Sic et Vicent. Ed. In Ven. degeneri. Correxerit Beroaldus. Alius mavult quoque adultero. Guelf. pr. carens *et* et, præbet adultero. *Oud.*—5 Bert. prosequ. Elmenhorstius. Oxon. ferentes. *Oud.*—6 D'Orv. prioribus, vitiose. Vide ad l. ii. p. 22. 'Pedes currunt primores.' *Idem.*—7 D'Orv. Pith. Fux. Guelf. ambo, corulis, Oxon. torullis. Ed. Floridi tacentis toris, contra perpetuum Appuleii styli, qui ad fastidium usque amavit

NOTE

¹ Adulterio degeneri] Quod scilicet ab asino, ignobiliori animali, perpetraretur, et ex quo, non equus, sed mulus degener esset proditurus.

² Primoribus in me pugillatur unguis] Tanquam pugnis. Est enim 'pugillari' pugnis certare.

obesa convertens,⁸ postremis velitatur⁹ calcibus; alius hinnitu¹ maligno comminatus, [144] remulsis² auribus,² dentiumque candentium renudatis hastis, totum me commorsicat.³ Sic apud historiam de rege Thracio⁴ legeram,⁵ qui miseros hospites ferinis equis suis lacerandos devorandosque porrigebat. Adeo præpotens⁶ ille tyrannus sic parvus⁷ hordei fuit, ut edacium jumentorum famem corporum humanorum largitione⁸ sedaret. Ad eundem modum distractus et ipse variis equorum incursibus⁹ rursum¹

jaculatur in me posteriores calces: alius minitatus hinnitu improbo, demittens aures, et restringens dentes albicantes, acutos instar hastarum, mordet me undique. Simile est quod legeram in historia de Rege Thracia, qui exhibebat suis feris equis infelices hospites dilaniandos, ac deglutiendos. Usque adeo ille rex opulentissimus avorus hordei fuit, ut satiare famem suorum equorum voracium appositis corporibus humanis. Ego quoque, dilaceratus simili modo diereis impugnationibus equorum,

deminiativa. *Id.*—8 Ms. *converrens*. Sciopp. in Symbola. Sic et Oxon. *Conveniens* Pal. Guelf. sec. *Oud.*—9 In Guelf. pr. *posttrinis* velit. Quid tibi velint, videant acutiores. *Id.*—1 D'Orvil. *innito*, Oxon. a m. pr. Guelf. pr. in *ictu*. In Mss. enim semper fere est *innitus*, vel *initus*. *Id.*—2 *Remissis*. E Romana editione hæc lectio. Vulgati alii, *remulsis*. Prior magis ad genulnam nobis accedere visa, quam putamus, *demissis*. Sic supra enim lib. III. 'Dejectis auribus jam furentes infestis calcibus insequuntur.' *Colo. Remulsis*: Fux. *remissis*: forte *demissis*, quod agnovit etiam Beroaldus. *Reald. Remissi* a. Flor. Palat. Rom. Ald. et Bert. *remulsis* a. Lib. III. 'Dejectis auribus jam fur.' &c. *Elmenh.*—3 Par. Guelf. pr. *commordicat*. D'Orv. *commorsicat*. Sed l. II. et III. 'Demorsicare.' Infr. p. 147. 'Compulsat ac morsicat,' &c. Vide ad l. II. p. 27. *Oud.*—4 Magis arrideret Thraso. Vide ad lib. IV. supra. *Colo.* Idem placebat Sopingio. Sed adi ad p. 74. *Oud.*—5 D'Orv. *legeram*. Nota vero 'ferinos equos' pro feris, ut alii dicunt. Sed ita passim Auctor, pro ferocibus et truculentis, ut 'ferius animi,' &c. Dixi alibi. *Id.*—6 *Adcon præpotens ille t.* Poscere visa sententia: *Adcon n. præpotens*: hoc est: *Adeo enim præpotens*. Stewech. *Adcon* pr. Ita Bertin. Similis exclamatio fuerat superius lib. VI. pag. 99. 'Ergo et inter mortuos avaritia vivit!' Et apud Petronium pag. 36. 'Ergo amor etiam Deos tangit!' Sciopp. in *Symb. et Susp.* l. IV. 10.—7 Sic parvus. Piccart. Peric. Crit. 9. coniecit *deparvus* vel *triparvus*. Scilicet quia putabat 'adeo' ad parvum pertinere. *Oud.*—8 Neutiquam spernenda videtur Cod. D'Orvil. scriptura, *se corporum largit.* sive *per et de*. Vide de pleonasmo hujus præpositionis ad l. II. p. 42. 'Ex summis viribus irruentes.' Ed. Junt. post. *largitionem*. *Id.*—9 Guelf. pr. a m. pr. habet *discurs*. *Id.*—1 *Rurus*. D'Orvil. *rursum*.

NOTE

- * *Remulsis* [*Remissis*] *auribus* Pri- insequuntur.
cæus malebat, *remulsis*, sed frustra
est. Noster, lib. III. 'Dejectis au- p De rege Thracio] Diomede. Vide
ribus jam furentes, infestis calcibus Hygin. Fab. xxx. Ovid. in Ibin, va.
381.
Delph. et Var. Clas. *Apul.* 2 G

molares illos circuitus requirebam. Verum Fortuna, meis cruciatibus insatiabilis, aliam denuo ¹ mihi pestem instruxit. Delegor enim ligno monte devehendo,² puerque mihi præfectus imponitur, omnibus modis ille ⁴ quidem puer deterimus. Nec me montis excelsi tantum arduum fatigabat⁵ jugum, nec saxeas tantum sudes ⁶ incursando contribam ungulas;⁶ verum fustium quoque crebris ictibus proclive dedolabat,⁷ ut usque plagarum mihi medullaris ⁸ insideret dolor,⁹ coxæque dextræ ⁹ semper ictus incutiens, et ¹ unum feriendo locum, dissipato corio, et ulceris ² latissimi facto foramine, immo fovea, vel etiam fenestra, nullus ³ tamen de-

optabam iterum illos gyros pistrini. Sed fortuna, inexplebilis meis tormentis, apparavit mihi rursus aliam calamitatem. Destinor enim lignis deportandis ex monte, et puer præficitur mihi regendo, ille quidem puer omnibus modis nequissimus. Neque solum excelsum cacumen alti montis lassabat me, neque solum comminuebam ungulas currendo super lapides acutos, sed etiam capissime verberabar spissis ictibus baculorum: ita ut dolor ex ictibus mihi remaneret fixus in intimis medullis, et ille puer ingerens perpetuo plagas femori dextro, et percutiens semper eundem locum, disrupta cute, factoque hiatu patentissimi ulceris, vel potius acrobe, aut etiam fenestra, nequaquam tamen cessabat

~~~~~

Quod malim hoc loco. *Id.*—² In eodem alium, exulante *τῷ* denuo. *Fux.* *Gueif.* ambo, *al.* mihi denuo. Dein postea *Gueif.* sec. et puer sine *que* *Fux.* *Id.*—³ *Devehendo.* Idem *vehendo*, *Gueif.* pr. *devehendo.* *Id.* qui scribit *devehendo*.—⁴ *Omnium ille.* *Bas.* 1. *omnibus ille.* *J. Gullelmus, omnimodis.* *Floridorum lib. 1.* ‘*Omnimodis peritis modifactor.*’ Tamen a vulgata lectione non recesserim. *Colo.* *Omnimodis.* *Sic Gullelmus Verosimil. lib. III. c. 13.* *Flor. et Palat. omnibus modis.* *Elmenh.*—⁵ *Pith.* carens *me* habet *fatigabatur.* *Oud.*—⁶ *S. t. s. i.* *conturbabam ung.* *Palat. saxæ incursando contribat.* *Bert. saxeas sudes incessando conterebam ungulas.* *Wowerius. Incessando conterebam.* *Sic Bertin. Sciopp. in Symb. Incursando conterebam.* *Sic Aldus et Palat. Flor. i. contribam.* *Bert. incessando conterebam.* *Vulgo, i. conturbabam.* *Rom. i. conturbam.* *Male. Elmenh. B. M. contribam ungulas.* *Putean.*—⁷ *Persape dedolabar.* *Flor. et Ro. perclive d.* *Bertin. proclive dedolabat.* *Elmenh.*—⁸ *Bert. medullitus.* *Id.*—⁹ *Edd. Junt. Ald. Scriv. dextera.* *Oud.*—¹ *D’Orv. ta.* *Id.*—² *Malo cum Bertin. vulneris.* *Wowerius. Bert. vulneris: quod magis placet.* *Elmenh.*—³ *Nusquam Aldi liber.* *Sed frustra.* *Totus in eo genere Plautus, quem secutus, ut par est, Lucius noster. Roald.* *In mea Edit. A. 1521. id non inveni.* *Sed nusquam male exaratur in Pal. Oxon.* *In Ms. Fux. et Inc. nusquam.* *Nihil frequentius hac locutione est Comicis ceterisque scriptoribus.* *Vide etiam ad lib. IX. pag. 198.* ‘*Nullus respondit dominus.*’

NOTÆ

¹ *Nec saxeas tantum sudes*] ‘*Sudes*’ proprie lignei sunt fustes, crassi, et acuminati. Hic vero ‘*saxæ sudes*’ nihil aliud esse possunt quam cautes acutæ instar sudium. *Ms. Oxon.* *Pricæo* laudatus habet *nec saxæa tan-*

tum incursando.

⁸ *Ut usque plagarum mihi medullaris insideret dolor*] *Hypallage*, pro: *Ut medullas usque plagarum dolor insideret mihi.*

sinebat⁴ identidem vulnus sanguine delibutum obtundere. Lignorum vero tanto⁴ me premebat pondere, ut fascium molem⁵ elephanto,⁶ non asino paratam putares. Ille vero, quoties⁷ in alterum latus præponderans declinarat⁸ sarcina; cum deberet potius gravantis ruinæ fustes demere, et levata paulisper pressura sanare me, vel certe⁹ in alterum latus translatis peræquare;¹ contra² lapidibus additis insuper sic iniquitatem ponderis medebatur. Nec tamen, post tantas meas clades, immodico sarcinæ pondere contentus, cum fluvium transcenderemus, [145] qui³ forte præter viam defluebat,⁴ peronibus⁵ suis ab aquæ madore consulens,⁶ ipse quoque insuper lumbos⁷ meos insiliens residebat: exiguum scilicet et ille⁸ tantæ molis superpondium. At⁹ si quo

subinde percutere vulnus perlitum cruore. Onerabat vero me quoque tanto onere lignorum, ut crederes esse struem oneris destinatam elephanti, non asino. Ille autem, quotiescumque sarcina gravior inclinabatur in alteram partem; cum debuisset potius detrahere baculos ex parte graviore et ruente, et mihi opitulari, onere tantulum sublevato, aut saltem æquare pondus, iis transpositis in alteram partem; contra, superadjiciebat lapides, et sic occurrebat inæqualitati oneris. Et tamen, post tantas meas misérias, non contentus enormi gravitate mei oneris, cum trajiceremus amnem, qui forte præterlabebatur viam, ipse etiam, prospiciens suis pedibus adtersus humorem aquæ, insultabat tergo meo, et mihi insidebat, futurus nempe leve aucta-

Oud.—4 *Tantum*. B. M. *tanto*. Putean. Scil. *tantum* vitiose est in Guelf. see. Edd. Bas. Colv. Vulc. sec. In reliquis Mss. et Edd. *tanto*, ut debet. Vero abest a Guelf. pr. V. etiam tacite intrusit Elmenhorstius, sequentibus Scriverio et Florido. Superflue. Sed statim videbimus, unde huc irreperit. *Oud.*—5 *Sarcinæ molem*. Ms. Fulvii, *tanto me pr. p. ut fascium molem*. Woworius. Mannac. *ut fascium molem*. Paulo ante Bertin. *tanto me pr. p.* Sciopp. in Symb. Recte *fascium* reposuere Wow. et Pric. consentientibus Mss. Reg. Fux. Guelf. utroque, Oxon. Palat. Bis sequitur 'sarcina.' In Pal. pro more *mole parata*: et in Guelf. sec. *parata*. *Oud.*—6 D'Orvil. *elephanti*. Utrumque bene. *Id.*—7 *Ille vero, quoties*. Hic jam Flor. Guelf. sec. et Palat. cum D'Orv. Fux. Oxon. aliisque inserunt etiam, uti jam edidere Wow. et Pric. quod male superius posuit Elmenh. cum sui sequacibus. *Id.*—8 Pal. *declinavit*. D'Orv. Pith. Oxon. Edd. Wow. Pric. *declinarat*. *Id.*—9 Oxon. vel *saltem*. *Id.*—1 Ed. Bas. pr. *peræquare*. *Id.*—2 Edd. pp. circa, ut sæpe peccatum est supra, bene correctum a Beroaldo. *Id.*—3 Pith. *quia*. *Id.*—4 Bert. *diff.* Elmenh. —5 *Pedibus*. Flor. *peronibus*. Recte. *Id.*—6 Vitiose in D'Orv. *confuens*. *Oud.*—7 D'Orv. et Ed. Beroald. *lumbos*. Fux. *meos* l. *Id.*—8 *Exig. sc. ille*. Ita recte Bertin. Sciopp. in Symb. Et illud. Bert. et ille. Elmenh. Atque ita testatur Sciopp. in eo codice haberi, in Susp. Lect. iv. 10. deleri dum monet rō et, quod et placebat Schikerado. Sed et dank

NOTE

¹ *Nullus tamen desinebat, &c.]* Id est, tametsi nullus moneas.
nullatenus. Sic Terent. 'Memini,

casu, limo coenoso ripæ supercilio lubricante,¹ oneris impatientia² prolapsus deruissem; cum deberet egregius agaso manum porrigere, capistro os suspendere, cauda me sublevare, certe tanti oneris partem,³ quoad resurgerem saltem, detrudere; nullum quidem defesso mihi ferebat auxilium: sed occipiens⁴ a capite, immo vero ab ipsis⁵ auribus, totum me compilabat,⁶ cædens⁷ fusti grandissimo; donec, fomenti vice, ipsæ me plagæ⁸ suscitarent. Idem mihi talem etiam excogitavit⁹ perniciem. Spinas

rium mei ponderis. Sed, si forte ego, nequicus ferre onus, carno lutoo reddente summitatem marginis lubricam, concidissem; præclarus ille asinarius, cum deberet mihi tendere manum, sublevare me capistro, sustollere cauda, demere aliquam partem tanti oneris, saltem donec resurgerem, nullam quidem opem ferebat mihi defatigato, verum, feriens crassissimo baculo, me omnino depilabat, incipiens a capite, vel potius auribus, quoad ictus excitavissent me, loco medicaminis. Ipse commentus est in me hujusmodi pestem. Alligavit meæ caudæ spinas acutissimas et venenatas puno-

Mss. et Edd. O. Bene vero correxit ille, pro *illud*, quomodo etiam margini ascripserat Gruterus, et edidit Wow. Scriv. Pric. Puer ille erat superpondium. In ceteris Mss. et Edd. *illud*. Oud.—9 Pal. Oxon. Fux. Gueff. Et. D'Orv. Ac. Id.—1 Ald. imprudentia. Male. Elmenh. Sic tamen etiam ineptissime Edd. Junt. *Diruissem* Pith. Oud.—2 *Certe partem tanti ponderis*. Fux. *certe partem t. oneris*. Roaldus. Ms. *certe partem*. Et placet. *Certe pro, saltem, duntaxat*. Sic fine hujus libri: 'Certe dorso receptum auferre protinus.' Sciopp. in *Symb.* Flor. *certe tanti operis partem*. Bene. Elmenh.—3 Oxon. Par. Gueff. accip. ut erratur sæpe. Oud.—4 *Et ipsis*. Præstat Oxon. scriptura *ab ipsis*. Et ita in præfixis seq. Stewechii notæ verbis. Id.—5 Affirmare ausim ad imitationem Planti dixisse Apuleium: *concipilabat*. Stewechius. Fulvius ex Plauto mavult *concipilabat*. Sciopp. in *Symb.*—6 *Cædens fuste gravissimo*. Quidam libri, *cædit*. Colvius. Lib. Pal. *cædens fuste grandissimo, donec fomenti vice ipsæ me plagæ*. Wowerius. Flor. *cidit fusti*. Pro *grandissimo* vulgo *gravissimo*. Elmenh.—7 *Fom. vice me plagæ*. Fux. f. *vice ipsæ m. p.* unde lego: *et ipsæ m. p.* Roaldus. Ms. *ipsæ me pl.* Sciopp. in *Symbola*. Tò *ipsæ* adjecti ex Manuscripto. Elmenh.—8 *Idem mihi talem exc.* Scribo: *et aliam*. Suadet Lucianus: *Και μὴν καὶ ἄλλο κακὸν εἰς τοὺς ἀπόπληκτος θρασυῖα*. Colv. *Talem etiam*. Vulgo *et aliam etiam*. Elmenh. Sic

NOTÆ

¹ *Limo coenoso ripa supercilio lubricante*] Lege, *ripa supercilium lubricante*. Juvenal. Sat. xi. 'Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.'

² *Totum me compilabat*] Tot ictus mihi incutiebatur, ut pilos ex mea cute excuteret. 'Compile' enim, teste Asconio Pediano, est ita pervellere, et furari, ut ne pilos quidem in corpore compilatores relinquunt. Lib. ix.

'Me membratione compilasset.' Ubi Lips. Epist. Quæst. lib. ii. Epist. 22. reponendum putat *concipilasset*, juxta illud Planti, Truculento: 'Quem ego offatim jamjam concipilabo.' Sed in idem recidit. Festus enim, 'Compilesti,' ait, 'dictum a Nævio, pro, corripuisti, et involasti.' Ubi Scaliger: 'Conciplesti' idem ac, compilesti.

acerrimas, et puncto venenato⁹ virosas,¹ tortili nodo in fascem² constrictas, caudæ meæ pensilem deligavit³ cruciatum; ut, incessu meo⁴ commotæ incitatæque, funestis aculeis infestæ me convulnerarent. Ergo igitur⁵ ancipiti malo laborabam. Nam, cum me cursu proripueram,⁶ fugiens acerbissimos⁷ incursus, vehementiore nisu⁸ spinarum feriebar: si, dolori parcens,⁹ paululum restitissem, plagis compellebar ad cursum. Nec quicquam videbatur aliud excogitare puer ille nequissimus, quam ut me quoquo modo perditum iret. Idque jurans etiam nonnunquam¹ comminabatur. Et plane fuit, quod ejus detestabilem malitiam ad peiores conatus stimularet. Nam quadam die,

tione virosa, compactas nezu flexili in fasciculum, futuras mihi tormentum pendulum; ut agitata, et impulsæ meo incessu, pungerent me crudeliter stimulis exitiabilibus. Premebar itaque duplici malo. Quando enim subduzeram me, currendo vitans acerrimos ejus impetus, laedebat majore impressione spinarum: si tantillum substitissem, volens evitare dolorem, incitabar ictibus ad currendum. Et pessimus ille puer videbatur nihil aliud meditari, nisi ut me interimeret quacumque tandem ratione. Atque id minabatur aliquando se facturum addito sacramento. Et certe aliquid contigit, quod instigaret execrandam ejus nequitiam ad deteriora incepta.

~~~~~

non erat in Ed. Vulc. sec. quam Elmenh. intelligens semper 'vulgo' dicit, sed modo et aliam e conjectura Colvil. Wow. e Cod. Pal. tacite cum Pricæo edidit: *Idem etiam m. talem*: et accedit Guelf. sec. Sed *I. m. talem etiam* dant Flor. Reg. Fux. Oxon. cum Elmenh. Scriv. Flor. recte. Guelf. pr. inserit post 'perniciem.' Forsan vox est corrupta ex enim ante 'Spinæ.' Oud.—9 Bertin. venenosæ. Elmenh. Mss. Florent. D'Orv. puncto. Vide ad l. v. p. 103. 'Puncto pollicis.' Oud.—1 *Viriosas*. Aldus, *virosas*. Vide Indicem. Elmenh.—2 Male Aldus, t. n. in *fascem* Id. Sic etiam inepte Juntinæ. Palat. Guelf. pr. in *fascem* t. n. Reg. Fux. in *fustem* t. modo. D'Orv. in *facem*. Oud.—3 Vulgo, *delegavit*. Emendatio nostra eodem Luciano auctore nititur: *ἄνευρυκτον ἀκαρτῶν ἀφ' ὧν τὸν πορτὸν καὶ τοῦτο δεσφῶ περιφύγας, ἀνευρύκτον ἐκ τῆς οὐρᾶς*. Colv. In *caudam meam pensile* Pith. et *pensile deleg.* male Pal. uti et *deleg.* Edd. pp. Ber. Bas. non aliæ. Oud.—4 *Modo*. Fax. meo. Roald. Malo cum Bertin. meo. Wowerius. Bertin. et Fulvian. Codd. meo. Recte. Sciopp. in *Symb. et Susp.* iv. 12. Meo. Vulgo, modo. Elmenh. B. M. inc. meo. Putean. Meo Mas. O. et Edd. pieræque. *Modo* ex errore typothetarum extat in solis Edd. Vic. Bas. sec. Colv. et Vulc. sec. Oud.—5 *Præve* rursus Ed. Vicent. *Ego igitur*. Vide supra. Id.—6 Flor. *proriperem*. Elmenhorstius. Pal. *perripueram*. Oud.—7 Oxon. Guelf. *acerrissimos*. Pal. *acerrissimus*. Id.—8 Oxon. Edd. Junt. Ald. Colin. nixu, ut passim. *Feriebat* Pith. Guelf. amho, Oxon. nt statim Ed. Pric. male *compellebat*, et in eadem *trit* pro *iret*. Id.—9 Guelf. pr. *sed dolo* p. Id.—1 *Idque jurans et nonnunquam*. Conjeci scribendum: *Deos jurans etiam nonn.* Sed jam vix est, ut probem. Colv. Bertin. *Idque jurans etiam nonnunq.* Wow. et Sciopp. in *Symbola*. *Etiam*. Alii et, Elmenh. B. M. *idque jurans etiam* n. Putean. *Istud etiam* pro et confirmat Mss. Flor. Reg. Fux. Pith. Guelf. pr. Oxon. D'Orv. Ed. Junt. post. ut edidit Wow.

nimia ejus insolentia² expugnata patientia mea, calces in eum validas³ extuleram. Denique tale facinus in me commiscitur. Stuppæ sarcina me satis onustum, probeque funiculis eonstrictum,⁴ producit in viam: deque [146] proxima villula spirantem carbunculum furatus, oneris in ipso meditullio⁵ reponit. Jamque fomento tenui⁶ calecens et enutritus ignis surgebat⁷ in flammam, et totum me funestus ardor invaserat; nec ullum⁸ pestis extremæ suffugium, nec salutis aliquod apparet⁹ solatium: et ustrina talis, moras non sustinens, meliora consilia prævertitur.¹ Sed in rebus scævīs² affulsit³ Fortunæ nutus hilarior, nescio an futuris periculis me reservans, certe præsehte statu-
taque⁴ morte liberans.⁵ Nam, forte pluvix pridianæ recens conceptaculum aquæ lutulentæ⁶ proximum conspicua-

Quodam enim die, cum insolentia ejus intoleranda vicisset meam patientiam, jactaveram strenue calces in eum. Postremo excogitat adversus me hujusmodi scelus. Deducit me in viam, valde oneratum facie stuppæ, et colligatum celeriter funibus, et abscondit in ipso medio sarcinæ prunam ardentem surreptam ex proxima villa. Et jam ignis conservatus, et sustentatus parvo fomite, extollebatur in flammam, et exitiabile incendium occupaverat me totum; et nullus locus vitandæ illius pernicipi extremæ, nulla spes vitæ videbatur. Atque incendium ejusmodi non poterat ferre cunctationem, sed neque dabat tempus bene consulendi. At latior aspectus Fortunæ mihi illuxit in rebus adversis, nescio an reservans me futuris periculis, at certe exsolvens me a nece instanti, et mihi decreta. Cum enim forte fortuna conspexissem lacunam proximam, in quam carnosæ aqua imbris prioris diei recenter conflux-

et seqq. pro quo frustra quidam maluit juramento. Oud.—2 Guelf. pr. insolentia. Id.—3 Calces validos. Fux. calces in eum validas. Roaldus. Palat. validos in ea extuleram. Scribo: calces validos in eum ext. Woverius. Calces validas ext. Ms. calces in eum val. Sciopp. in Symbola. C. in eum validos. Sic Flor. Manuscripti. Elmenh. M. cal. val. in eum extuleram. B. tamen habet etuleram. Putean.—4 Propereque f. c. Nulla hic festinatio agebatur. Placet scribi: probeque f. c. Stew. Longe melior Fulv. libri scriptura: me satis onustum funiculisque constrictum, propere producit in viam. Wow. Malo cum Mss. onustum, funiculisque const. Sciopp. in Symb.—5 Mss. D'Orv. Pal. Oxon. Fux. Guelf. in oneris m. Male certe exulat ipso. Adl ad l. v. p. 88. 'Medio luci meditullio.' Oud.—6 Tenuis. Fux. tenui. Roald. Secuti sumus Cod. Bertin. In quo legitur, tenui. Quanquam Plauto in Bacchid. 'tenuis,' funis sen laqueus. Wow. Sciopp. Tenui. Vulgo, tenuis. Elmenh.—7 Oxon. insurg. Oud.—8 Pith. illum. Id.—9 D'Orv. apparebat. Id.—1 Moram non sustinet, sed mel. c. pr. Lege ex Palat. moram non sustinens mel. consilia præo. Woverius. Flor. moras non sustinet. Elmenh.—2 Scævīs. Hic etiam legerim scævīs. Colv. Ita Pal. Guelf. sec. Edd. Wow. et seqq. scævīs Oxon. scævīs Guelf. pr. Vide ad l. iv. p. 71. 'Scævum Fortunæ nutum.' Oud. Qui certe per hypothetarum negligentiam impressum in sua Ed. exhibet scævīs.—3 Fux. affuit, sen affuit. Roald.—4 Pith. stativaque. Oud.—5 Liberans. Repetunt me l. D'Orv. Fux. Guelf. Pal. Oxon. in quibus mox præd. et prædiana vel prædiarie. Id.—

tus, ibi ^v memet improvido saltu totum abjicio: flamma-
que prorsus extincta tandem, et ⁷ pondere levatus, et
exitio liberatus evado. Sed ille deterrimus ⁸ ac temerarius
puer hic ⁹ quoque suum nequissimum factum in me retor-
sit: ¹ gregariisque omnibus affirmavit, me sponte vicinorum
foculos ² transeuntem, titubanti gradu prolapsum, ignem
ultroneum arcessisse. ³ Mihi et ⁴ arridens addidit: Quo us-
que ergo frustra pascemus ignigenum ⁵ istum? Nec multis
interjectis diebus, longe pejoribus ⁶ me dolis petivit. Ligno
enim, quod ⁷ gerebam, in proximam casulam ⁸ vendito, va-
cuum me ducens, jam se nequitiae meae proclamans impa-
rem, miserrimumque istud magisterium ⁹ renuens, querelas
hujusmodi ¹ concinnat: ² Videtis istum pigrum tardissi-

*erat, conjicio me totum in eam impetu præcipiti: atque igne penitus extincto, ex eo tan-
dem inde et sublevatus onere, et ereptus morti. Verum ille puer nequissimus et auda-
cissimus rejecit quoque in me hoc suum scelestissimum facinus: et asseveravit cunctis
pastoribus, me, dum iter haberem juxta focos vicinorum, cecidisse gressu vacillanti, ac
traxisse sponte incendium. Adjecit etiam arridens mihi: Quamdiu igitur aleamus in-
casum hunc progenitorem flammæ? Et, paucis diebus interpositis, aggressus est
me fraudibus deterioribus multo. Nam, venditis in proximo tugurio lignis quæ porta-
bam, ducens me inanem, et clamitans se jam non posse resistere meæ improbitati, et
repudiare illum ærumnosum ducatum, confugit has querelas de me. Videtisne*

~~~~~

6 D'Orv. Guelferb. pr. *lucul*. Id.—7 In D'Orv. est male et contra frequens
Appuleio polysyndeton, *ex pond. Pith. in pond. Id.*—8 Pal. *deteramus*. Id.—
9 Ms. Fulv. *hoc*. Sciopp. in *Symbola*. Flor. *hoc quoque*. Elmenh. Sic et
D'Orv. Fux. Guelferb. sec. Salm. et Oxon. cum Edd. Elmenh. Scriv. Flor.
Nihil hic contra ceteros Mss. et Edd. mutare, aut elegantem lectionem *hic*
quoque, apud alios quoque crebram, sive quod ad hanc rem pertinet, hoc in
casu et conditione, proscribere placet. *Oud.*—1 Guelf. sec. *retorsit*. Id.—
2 Ms. Ful. *focillos*. Sciopp. in *Symb.*—3 Flor. *arcessisse*. Elmenh. Quin
potius *arcessisse*. Brant.—4 *Etiam*. Flor. Reg. Fux. Pith. Guelf. D'Orv.
Oxon. Pal. et. Bene. Abest copula ab Ed. Scriv. Mox *frustra* exulat a
Fux. *Oud.*—5 Ms. *inguinum*. Alius Ms. *inguinum*. Rursum alius, *ingrinum*.
Sciopp. in *Symbola*. Flor. *ignium*. Elmenh.—6 Ald. *prioribus*. Male. *Idem*.
Nec secus Edd. Junt. *Oud.*—7 Oxon. *quem*. Guelf. pr. *quo*. Id.—8 *Capsulam*
Guelf. pr. *Id.*—9 Oxon. *ipperum*, *miserumque i. maisterium*. A Pal. et Pith.
abest *que*. Id.—1 Ed. Scriv. rursus *hujusmodi*. Vide ad lib. II. p. 28.
Modi non comparet in Guelf. sec. *Id.*—2 *Concinat*. Geminatio consonan-
tis, quam rem librorum descriptoribus neglectui fuisse alibi docui, recte
legetur *concinat*. Ad hunc modum Ulpianus noster 'causarum concinna-
tores,' et alii 'technarum concinnatores' denominaverunt. Atqui paulo

NOTÆ

^v *Ibi, &c.*] Ex Grammaticæ legibus dicendum fuit, 'eo memet abjicio.'

numque et nimis¹ asinum? me præter cetera flagitia⁴ nunc⁵ novis periculis etiam angit. Ut quemque⁶ enim viatorem prospexerit, sive illa sit⁷ scitula mulier, seu virgo nubilis,⁸ seu tener puellus; sese, illico disturbato gestamine, nonnunquam etiam ipsis stramentis abjectis, furens incurrit, et [147] homines amator talis⁹ appetit: et, humi prostratis illis inhians, illicitas atque incognitas tentat libidines, et foeminas volutatas, adversa Venere, invitat ad nuptias.¹ Nam, imaginem etiam² savii mentiendo, ore

asinum tantum inertem, et lentissimum, et ingenio nimis asinino? Hic, supra reliqua pericula, me etiam sollicitum habet novis discriminibus.

inferius eodem hoc libro, ubi, ut asini abactorem servi invadunt, inquit viator rusticus: 'nullum semet vidisse ductorem, sed plane concinnatum, solum, et solitarium ob indicium præmium occupasse asinum.' Suspicius sum jam nil, hysteron proteron esse, et scripsisse Anctorem, *concitatum, solum*: namque asinus, loco quo destinatus fuerat abrupto, celeri et projecto cursu ursam fugerat, et fugiendo viatore, in quem forte inciderat, fuerat arreptus. *Stenoch*.—3 Ms. *tardissimumque nimis*. Sciopp. in Symb. Non compareret quoque id et in Florent. D'Orv. Edd. Wow. ac Pric. Quæ exulat ab Oxon. Fux. Pith. Guelf. pr. Nihil muta, vel dele et *nimis*. Valet vero, quod, plusquam asinum. Vide ad Lucan. l. 1. init. 'Plusquam civilia bella.' L. ix. p. 196. 'Tu autem tam mollis ac tener, et admodum puer.' Oud.—4 *Pra ceteris flagitiis*. Flor. *pra cetera flagitia*. Elmenhorstius. F. *pra* vel *pro cetero flagitio*. Waas. *Pra cetera flagitia* exaratur quoque in Reg. Fux. Pal. Pith. Guelferb. utroque, Oxon. D'Orv. Codd. unde vere exhibuerunt Edd. Junt. post. et Scriv. *praeter cetera flagitia*, Pric. itidem probante. Salm. coniecit, post c. f. Oud.—5 Pal. Guelf. ambo, non. Mox D'Orvill. Pith. ordine inverso, n. etiam peric. Id.—6 Abest a Palat. *Quemcumque* Fux. Id.—7 D'Orv. Pith. *sive etiam illa sit*. Ab Oxon. Pal. Fux. Guelf. utroque abest illa, ab Flor. Edd. Juntin. post. Scriv. *id sit*. Id.—8 *Vetula mulier sive viro nubilis*. Fux. *scitula mulier, sive virgo n. Scito. Roald.* Invenustum vero asinum, si vetulas amator appeteret. Quare ex Mss. consensu emendandum: *sive illa sit scitula mulier, sive virgo nubilis*. Wow. Vult hic enumerare delicias, a quibus, nisi fallor, vetulæ mulieres nimium quantum differunt. Quare, cum in Ms. sit, *scitula mulier, malim scitula*. Et postea legerim, *virgo nubilis*, ut in Suspectis (iv. 12.) dixi. Sciopp. in Symb. *Virgo n. Vulgati, viro n. Elmenh.*—9 *Am. quidem* Pith. Addit quidem Ms. D'Orv. et mox corrupte, *humi illis etiam inniens*. Guelf. pr. *humani p. pro humum*. A Fux. exulat quoque *prostratis*. In Pith. *illis etiam hians*. Oud.—1 *Et ferinas voluptates adversam Venere inv. ad n. Omnino restituendum ex Pal. et Fulv. adversa Venere invitat ad nupt.* Wow. Malim cum Ms. legere: *aversa Venere*. Sciopp. in Symbola.

NOTE

¹ *Flagitia*] Hic intellige, pericula; sicut lib. vi. 'Nam sic eam, majora atque pejora flagitia comminans, appellat ridens exitiabile:' ad quem locum vide nostras observationes.

² *Et fam. volut.* [*ferinas voluptates*] *adversa Venere, invitat ad nuptias*] In aliis *aversa V. quod &ppyrudv* volunt esse præcedentium, *ferinas voluptates*. Facile hoc equidem concederem; at

improbo compulsat ac morsicat. Quæ res nobis non mediocres³ lites atque jurgia, immo forsitan et crimina pariet.⁴ Nunc etiam visa quadam honesta juvene, ligno, quod devehabat,⁵ abjecto dispersoque, in eam⁶ furiosos direxit impetus: et festinus⁷ hic amasio humo sordida prostratam mulierem ibidem incoram omnium⁸ gestiebat inscendere. Quod nisi ploratu questuque⁹ foemineo conclamatum¹ viatorum præsidium accurrisset,² ac³ de mediis ungulis⁴ ip-

~~~~~

Aversa Venere. Vulgo, *aversam Venerem.* Pessime. *Elmenhorstius.* B. M. *adversa Venerem.* Putean.—2 *Abeat etiam* ab Palat. Fux. Guelferbyt. Oxon. D'Orvill. *At* habet Ed. Bas. pr. *Sabiti* de more D'Orvill. et Edd. Elmenh. Scriv. Flor. rursus male *suvii.* Pro ore in Pith. me. Ondendorp.—3 Edd. Vett. *mediocris.* Idem.—4 Pal. caret *et* et. D'Orvill. *parient.* Id.—5 Oxon. *quo te v. Guelf.* pr. *quo dev.* Id.—6 Fux. in eos. Id.—7 Pal. Guelf. pr. *festinus.* D'Orv. Fux. *amastus.* Vide ad l. III. p. 57. 'Vulpinarius amasio.' Id.—8 *In corona omnium.* Fux. *incoram omnium:* et ita legit interpretas, ἀρχατομῇ Lucio nostro percelebri et pervulgato. Roald. Bertin. in *coram omnium.* Modius, in ore omnium, id est, in præsentia, conspectu. Sciopp. in *Symb. et Susp.* lib. IV. 12. *Incoram o.* Sic Mss. et Rom. Cod. V. Aldus in *corona o.* Bert. in *eorum o.* Modius, in ore omnium. Ineptissime. Vide Indicem. *Elmenh. Incoram.* Sic recte Colv. ut l. IX. (p. 183.) 'Atque incoram omnium aureum depromeret cantharum.' Geminarunt Veteres interdum præpositiones, etiam Jurisconsulti, quorum exempla accumuluntur a Jacobo Reuwardo l. III. Varior. c. 3. *Brant.* Absunt hæc a Palat. Oxon. Guelf. atque, Par. In D'Orv. Pith. *etiam eorum omnium.* In Edd. Vic. Junt. utraque, Ald. Colin. Bas. sec. *ib.* in *corona omnium.* Sed bene *incoram* vindicarunt Beroald. Stewech. ad pag. 136. Elmenh. in Indico. l. IX. p. 186. 'Incoram sui.' Oud.—9 *Gestuus.* Fux. *questus.* Recte. Roald. Corrige ex iisdem libris Pal. et Fulv. *questus.* Wower. Corrige ex Ma. *questus.* Sciopp. in *Symbola. Questus.* Vulgo, *gestus.* Elmenh. *Gestuus* Flor. et Bert. cum Edd. O. ante Wow. procul dubio vitiose. Oud.—1 Pal. Guelf. sec. *conclamatu.* Id.—2 Fux. *accessisset.* Roald.—3 Pal. *atque.* Oud.—4 *Jugulis* Guelferb. sec. *ungulas* pr. Id.—5 Sic correctam e Romana

NOTÆ

quid est *ferinas vol. invitare?* aut quis modus loquendi ille? Melius interpolationem mutassent sane, et *invitans* legissent: *incognitas tentat libidines et ferinas voluptates: averna V. invitans ad nuptias.* Ad aliam longe (eamque, ni fallor, veram) scripturam Oxoniensis præfert. Est ea: *et faminas voluitas adversa V. invitât ad nuptias:* quæ et optime congruit præcedentibus, 'humil prostratis illis:' neque cogit nos præposteræ hic Veneris spurcitiam comminisci, &c.

'Nuptiæ' hic pro concubitu ponuntur: ut in Plantinis illis: 'Habemus nuptias quotidianas:' 'Hæc quidem ecaster viro quotidie nubit,' &c. *Invitat* hic eadem, quæ apud Petronium, elegantia: 'Non destitit ad Pygiacæ sacra invitare.' *Pricæus.*

² *Incoram omnium*] Archaismus, pro, coram omnibus. Terentius: 'Vereor te incoram laudare.' Sic et inf. in x. dixit: 'Junio rem incoram sui funerari videbat.' *Beroald.*

sus esset erepta,^a liberataque, misera illa compavita^a atque dirupta,^b ipsa quidem cruciabilem cladem sustinuisset, nobis vero poenale reliquisset exitium. Talibus mendaciis admiscendo^c sermones alios, qui meum^d verecundum silentium vehementius premerent, animos pastorum in meam perniciem atrociter suscitavit. Denique unus ex illis, Quin igitur publicum istum maritum, inquit,^e immo communem omnium adulterum, illis suis monstrosis^f nuptiis condignam victimamus^g hostiam? et, Heus tu, puer,^h ait, obtruncato protinus eo,ⁱ intestina quidem canibus nos-

* * Interterendo ejusmodi mendacii alia verba, quae urgerent validius meam pudibundam taciturnitatem, concitavit irucem in modum animos pastorum ad meum exitium. Postremo unus ex illis, Quidni ergo, ait, immolamus hunc communem maritum omnium, seu potius adulterum publicum, futurum victimam congruentem expiandis illis suis amoribus prodigiosis? atque, Heus puer, inquit, amputa ipsi actutum caput, et propece quidem ejus interanea nostris canibus, serva autem reliquam

*****

Venetique editione. In aliis, *compavida*. 'Pavire' idem, quod ferire, cedere, tundere, verberare. Serv. Georg. II. Isidorus Orig. I. X. I. XV. I. XVII. et I. XIX. Legerim libens in Festo: 'Oppaviat, verberet: a paviendo, id est, feriendo.' Item: 'Depavire, cedere. Lucilius: 'Palmissque misellam Depavit me;' id est, verberavit me; quod ipsum ex Graeco est *παλειν*. Emen- dem etiam Varronem apud Nonium, Eumenidibus: 'Nunc corius alium tuus depavit: pergis, hera?' 'Terra pavita' apud eundem de Re Rustica I. I. Sic, veteres codices secuti, recte legimus, reclamante licet Nonio, Lucretii I. II. (376.) 'Qua mollibus undis Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.' Cic. I. II. de Divinatione: 'Sed,' quia, cum pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire, Terripavium primo, post Tripudium dictum est.' Sed et apud Gellium Noct. Atticar. I. I. c. 8. 'Tali petulantie mulieris atque pecunie magnitudine ictus expavidusque Demosthenes;' reposuerim, *expavit*que. Colvins. Ald. *compavida*. Minus recte. Vide Indicem. *Elmenh.*—6 Addunt Oxon. Guelferb. pr. etiam. Oud.—7 Pal. Oxon. Guelf. sec. Edd. Ber. Basil. pr. mecum v. Dein *vehementius* exulat a Pal. *vehementia* Guelf. pr. *Premeret* Fox. Id.—8 Mus. D'Orv. Palat. Fux. Guelf. Oxon. inquit, quin ig. Forsan verbum hic quoque delendum, ut alibi, (Vide Ind. Not.) cum sequatur 'ait.' Pal. etiam, *istum pub. Id.*—9 *Illis suis monstrosis*. Ms. vel suis. Sciopp. in Symb. Tum Flor. Reg. Pal. Oxon. D'Orv. cum Edd. Vicen. Ber. Junt. utraque, et Aldi, *monstrosia*. Quod præfero. Ad ad I. v. p. 98. 'Monstruoso mendacio.' Oud.—1 Pal. *victimam*. Supra 'hircum Marti victimare' habuimus. Id.—2 Roman. Et *Hemus tu puer*. Elmenh. Sic et Ed. Vicen. quasi sit pueri nomen. Sed male. Oud.—3 Pal.

NOTE

^a *Comp.* [*compavida*] *Compavida*, ab Asino: sicut pavimenta pavendo pavescent, tremiscens. Romani codices habent *compavita*: quod non displicet: ut *compavita* significet, ^b *Atque dirupta*] Enormitate sc. genitalis Asiui. Id.

tris jacta ; ceteram vero carnem omnem operariorum cœnæ reserva. Nam corium affirmatum^c cineris inspersu⁴ dominis referemus :⁵ ejusque⁶ mortem de lupo facile mentiemur. Sublata cunctatione,⁷ accusator ille⁸ meus noxijs, ipse etiam⁹ pastoralis¹ executor sententiæ lætus, et meis insultans malis, calcisque illius admonitus,² quam³ inefficacem fuisse, mehercules, [148] doleo, protinus gladium cotis attritu parabat. Sed quidam de cœtu illo⁴ rusticorum, Nefas, ait, tam bellum asinum sic enecare : et, propter luxuriem⁵ lasciviamque⁶ amatoriam crinatum, opera⁶ servitioque tam necessario carere ; cum alioquin, exsectis⁷ genitalibus, possit neque in Venerem ullo modo surgere,⁸ nosque omni metu periculi⁹ liberare, insuper etiam longe

omnem carnem in carnem operarum. Referemus enim ad dominos pellem ejus induratum conspersione cinerib, et facile confingemus ipsum fuisse interfectum a lupo. Absque mora ille accusator meus, reus ipse quidem, cui etiam incumbere exequi decretum pastorum, exacerbat illico cultum affricu cotis, gaudens, et irridens meas calamitates, ac recordatus illius calcis, quam profecto me pariter excussisse in eum incassum. At quidam ex illa turba rusticorum, Scelus est, inquit, sic interficere asinum tam pulchrum, et, quia accusatus fuit luxuria ac libidinis Venerem, privari ministerio et servitio adeo necessario ; cum alias, amputatis testibus, possit et non amplius offerri in Venerem, et nos exsolvere ab omni timore periculi : et pra-

Fux. Guelf. obstrunc. eo prot. Id.—4 *Inpersum*. Agitur de asinino, et ipsius Lucii corio. Non pessime correxisse mihi videor : *corium affirmatum cineris inspersu*. Stewechius. *Corium inspersu cineris offeruatum* Ald. Ms. vero pro *referemus* habet *servemus*. Roald. Rescribe, *offermatum*. Wowerius. Aldus, f. c. *offeruatum*. Flor. et Rom. c. *affirmatum*, quod Scioppio placet. Flor. *inspersum*. Elmenh.—5 Reg. Fux. D'Orv. *reservemus*. Errore orto ex superiore 'reserva.' Oud.—6 Forte melius in Pal. et Fulv. *cisque*. m. Wowerius. Ms. *cisque* m. Scioppius in Symb. In Guelf. utroque et Oxon. *cique*. Oud.—7 *Cuntatione*. Rurus Mss. quidam, Edd. Vic. Junt. Ald. Bas. Scriv. *cuntatione*, perpetua variatione. Id.—8 *Ille exulat* a D'Orv. Id.—9 Pal. enim. Id.—1 D'Orv. *pastor talis*. Id.—2 *Admonitus* Pal. non habet. Id.—3 Oxon. et Inc. *quem*. Vide ad p. 145. In Edd. Vic. Junt. utraque, et Aldi, *me fuisse hercules d.* sed tunc erat *qua* scribendum. Nihil muto. Id.—4 Ms. *illorum*. Sciopp. in Symbola. Item Pith. Oud.—5 *Luxuriam*. Flor. *luxuriem*. Elmenh. Hoc cum Guelf. Fuxensi, et Elm. Scriv. ac Flor. secutus sum. L. v. p. 109. 'In eo luxuriem culpabis et amores revinces.' In Guelf. pr. est *per l.* Oud.—6 D'Orv. *opere*. Id.—7 Oxon. *exertis*, Guelf. sec. *exertis*. Id.—8 Reg. Fux. *fu-gere*. Est vir doctus (f. Toll.) qui conjecit *surire*, ut in Apol. 'Mares suriant.' Vide Salm. Plin. Ex. p. 661. Sed nil mutandum. Id.—9 Flor. D'Orv. Guelf. Pal. *vosque*. Tum Oxon. Fux. Pal. Guelf. o. *cetu peric.* Id.—1 Pal.

NOTE

* *Affirmatum*] Induratum, firmius eodem significato. Alias 'affirmare' factum. Pricæus habet *offermatum*, asseverare est.

crassior atque corpulentior effici.¹ Multos ego scio non modo asinos inertes,² verum etiam ferocissimos equos nimio libidinis calore³ laborantes, atque ob id truces vesanosque, adhibita tali detestatione,⁴ mansuetos ac mansues⁵ exinde factos, et oneri ferendo⁶ non inhabiles, et ceteri ministerii⁷ patientes. Denique, nisi vobis suadeo nolentibus,⁸ possim,⁹ spatio modico interjecto,⁸ quo mercatum⁹ proximum obire⁸ statui, petitis e domo ferramentis, huic curæ præparatis,⁶ ad vos actutum redire, trucemque amatorem istum atque insuavem dissitis⁸ femoribus emasculare, et quovis ver-

terea fieri quoque multo obesior et pinguior. Novi ego plurimos non solum asinos tardos, sed etiam equos ferocissimos, astuantes nimio ardore libidinis, propterea quoque feroces et furiosos, qui postea fuerunt mitigati et emolliati ope ejusmodi castrationis, et facti non inepti sarcinis portandis, et idonei reliquo servitio perferendo. Postremo, nisi sentitis aliter ac vos moneo, interposito brevi intervallo temporis, per quod decrevi ire ad proximas nundinas, possum promere ex meis arribus ferramenta destinata huic operationi, et continuo reverti ad vos, et evirare illum amatorem ferocem ac inamabilem, deductis ejus coxis, et reddere placidiores quolibet vervece. Ego

Fux. Guelferbyt. sec. *opulentior*. Oxon. *fieri*. Par. Guelferbyt. pr. *fieri effici*. Idem.—2 Ed. Vulc. sec. *multus*. Pal. Fux. *enim* sc. D'Orvill. *aflicos* i. Oxon. *inertes*. Idem.—3 *Tò calore non est* in Florent. *Elmenhorstius*.—4 Flor. *ferendo*. Elmenhorstius. Uti bene cum Scriv. et Flor. rescripsit ille, et sic Ms. Incert. ac Guelf. sec. et passim cum antiquis Gerundia effert Apuleius. P. 144. 'devehundo.' Ac sic Mss. optimi in Deo Socratis p. 691. 'Causa dicunda.' *Habiles* Guelf. sec. *Oud.*—5 Fux. *cetero ministerio*. Ronaldus. Flor. *cetero ministerio*. Elmenh. Neque aliter exhibent Mss. Reg. Pith. Guelf. D'Orv. Bert. Oxon. Pal. unde suspicatus aliquando sum, an dederit Auctor *parentes*. At non paret quis ministerio, sed magisterio, atque imperio: et librarii sic alibi quoque errarunt. Ut in Septim. de B. Tr. l. II. c. 10. 'Instructæ omnino [Mss. et Ed. Art. *omnimodo*] classes et mare navigii patiens.' In Voss. *navigio prave*. *Oud.*—6 Vol. Omnino cum Bertin. legendum: *no!*. Quale est Plautinum illud: 'Nisi nevis.' *Sciopp. in Susp. l. IV. 12. et Symb.* Manuscripti, *no!*. Recte. *Elmenh.* Vol. perperam est in Mss. Oxon. Guelf. D'Orv. et Edd. Ber. Bas. Colv. Vulc. Merc. Sed operarum vitio irrepsit in Beroaldi Edit. ut patet ex ipsius nota. Sicut et seqq. Junt. Ald. Collin. bene *no!* cum Wow. &c. expresserunt. *Oud.*—7 *Possim*. Pal. Oxon. Guelf. *possim*. Bene. *Id.*—8 Ed. Bas. pr. *interjecta*. *Id.*—9 Pal. *mercato*. Guelf. sec. *mercatum*. *Id.*—1 Flor. *obire*. Elmenh. Sic et D'Orv. Edd. pp. Junt. atr. et Aldi. *Obire* Pith. *Oud.*—2 Scribo: *dissectia*. Sic supra lib. I. 'Et, membris

NOTÆ

¹ *Detestatione*] Testium amputatione; non autem, execratione.

² *Mansuetos ac mansues*] Mansues accusat. plural. a, mansues, is, ejusdem ac 'mansuetos' significationis. Præterea, vitandæ illepidæ gemina-

tionis causa, reponit *mansuetos ac miles*.

³ *Ferramentis, huic curæ præparatis*] Quæ 'castratoria ferramenta' Palædus appellat, ponitque inter instrumenta agrestium.

vece³ mitiorem² efficere. Tali⁴ sententia mediis Orci manibus^b extractus,⁵ sed extremæ pœnæ⁶ reservatus, morerem, et in novissima parte corporis totum me⁷ periturum desiebam. Inedia denique continua vel præcipiti ruina memet ipse quærebam extinguere: moriturus equidem⁸ nihilominus, sed moriturus integer. Dumque⁹ in ista necis meæ decunctor¹ electione, matutino me rursus puer ille, peremptor meus, contra^a montis suetum ducit ves-

hæc sententia ereptus ex mediis unguibus Plutonis, sed reservatus ad crudelissimum supplicium, lugebam; et plorabam me, quasi omnino moriturum in extrema illa parte mei corporis. Denique meditabar metipsum interficere perpetuo abstinendo a cibis, aut me deiciendo in præcipitium: quod faciens moriturus equidem eram, sed moriturus totus, et non mutilatus. Et, dum moror in eligendo genere mortis meæ, mansi factus, puer ille interfector meus ducit me iterum ad solitum iter montis,

ejus destinatis, virilia dissecamus.' Astipulatur Lucianus: *Kai oia touton supplecterapen epistaton rapdeu ti tauji.* *Colo.* Dissectis. Flor. et Rom. dissectis. Elmenh.—3 Fux. *berbice*, inolita orthographia Glossis Philoxeni et auctoribus novitiis; quæ vox prope accedit ad nostram *brebis*. Roald. Pal. Pith. Fux. Guelf. *berbecs*, e solenni variatione *tau v* et *b*. Oxon. Guelf. pr. *viliorem*; ut et Par. in quo *vervecem*. Oud.—4 Hic iterum occipimus scripto libro juvari, ex eoque emendare. *Colo.* Incipit et rursus Coll. Voss. *Talis* D'Orv. Guelf. pr. *Orci* in Pith. *Ceci*. Oud.—5 Scriptus liber, *retractus*. Colvius. Alli, *retractus*. Elmenh. *Retr.* Bertin. Pith. cum Edd. quæ Junt. poster. antecesserunt. Nec adeo male, cum soleat crebro Auctor in compositis ea uti præpositione. Præfero tamen vulgatum, a plerisque Mas. confirmatum. Oud.—6 *Sed extunc pœna.* Fux. *a. extrema* p. quod agnoverat Beroaldus. Roald. Vulgati omnes, *ex tunc pœna.* Infra lib. x. 'Nec mirum desperatissimum latronem, certum extremæ pœnæ,' &c. *Extrema pœna*, mors est: quæ etiam ultima vocata a Plinio Epistolis, et Suetonio in Julio: et ultimum supplicium a nostris, non semel D. Tit. de Pœnis. Sic Græcus interpretes Nov. xiv. novissima supplicia, *toxtas toxtas*, reddidit. Et summum supplicium etiam mortem interpretari debemus apud Callistratum L. Capitalium, de Pœnis, et Paulum Sentent. lib. v. Tit. 17. Ad quæ pertinet locus Tertulliani ad Martyres: 'Timebit forsitan caro gladium gravem, et crucem excelsam, et rabiem gravem, et summam ignium pœnam, et omne carnificis ingenium in tormentis.' Et ideo ait Arnobius lib. i. 'Crucem mereatur extremam, quisquis vobis dominis supplicarit.' *Colo.* In Florent. est: *a. extrema vita despicens* m. Elmenh.—7 Guelf. ambo, *ac*. D'Orv. *periturum*. Ed. Bas. pr. *periturum* debebam. Mox *extinguere* exulat a Fux. Oud.—8 *Quidem*. Flor. *equidem*. Elmenh. Uti edidit ille et Scriv. cum Florido. Bene. Oud.—9 Guelf. pr. *Dum*. Id.—1 *Decunctor*. Rursus *decunctor* D'Orv. Pal. Guelf. Edd. Junt. pr. Ald. *Decunctorum* Guelferb. sec. Id.—2 Vnlq. circa. Sic supra lib.

NOTE

^a Quotis *vervece* mitiorem] Proverbiale est. Sic lib. viii. 'Vervece, non asinum vides.' Huc pertinet illud Terent. Adelphis: 'Tam

placidum quam ovem reddo.'

^b Orci manibus] Quas hic vocat 'Orci manus,' lib. vi. dixit 'Orei caneros.'

tigium.³ Jamque⁴ me de cujusdam vastissimæ ilicis ramo⁵ pendulo destinato, paululum viam⁶ supergressus ipse, securi lignum, quod deveheret, recidebat. Et ecce de proximo specu, vastum attollens caput, funesta [149] proserpiti ursæ. Quam simul prospexi, pavidus et repentina facie contrerritus,⁷ totum corporis pondus in postremos poplites recello: arduaque cervice sublimiter elevata, lorum, quo tenebar, rumpo: meque protinus pernici fugæ committo;⁸ perque prona, non tantum pedibus, verum etiam toto⁹ projecto corpore, propere devolutus, immitto me campis suppatentibus, ex summo studio¹ fugiens immanem ursam, ursaque pejorem illum puerum. Tunc quidam² viator soli-

et, me jam alligato ad pendentem ramum ilicis latissimæ, ipse tantillum transgressus viam cædebat bipenni ligna deportanda. Cum subito truculenta ursæ prorumpit ex vicina spelunca erigens immane caput. Quam ubi vidi, trepidus, et perterritus subito ejus aspectu, retrahō totam molem mei corporis in posteriores poplites, et, capite sursum elato, abrumpo vinculum, quo eram alligatus: et statim capesso fugam celerem; et velociter devolutus per declivia, non modo pedibus, sed etiam toto corpore projecto, curro in campos porrectos sub monte, fugiens maximo conatu ursam terribilem, et illum puerum crudeliorem ursæ. Tunc viator quidam, videns me solum

iv. 'Atque jacente contra proclive montis attigui.' Colo. Fux. *contra*, egregie. Nam supra, pag. 624. legit Ms. 'Contra montis illius sylvas memora:' et pag. 638. 'Contra noxiam conscientiam,' ubi vulgo perperam excusum omnibus locis circa. Idem etiam error anblatus a Beroald. eadem pag. 'Quod contra bonos mores id ipsum fecerunt.' Invenerat etiam in libro suo, *Quod circa b. m.* Eundem tollit et Ms. pag. 625. 'Contra nos ruunt:' et pag. 638. 'Contra sua sæviens viscera:' et alibi, 'Vel contra fas.' Vulgo ibi omnibus locis male. Roald. Mirum est istud vitii toties obsedisse vulgares Nostri editiones, cujus immunis hic est ante Colvium sola Ed. Junt. post. Vide et ad l. ii. p. 37. 'Contra me constitit.' Oud.—3 *Fastigium* lego. Supra hoc lib. vii. 'Nec me montis excelsi tantum arduum fatigabat jngnum.' Brant. *Vestigium*, ut 'pes montis,' caput, &c. Pricæus inepte *fastigium* ex conjectura. P. 149. 6. 'Perque prona.' Delph. Interp. iter. Wass.—4 Adde ex Pal. ms. Wowerius. Edd. scilicet Bas. sec. Colv. Vult contra Mss. O. prave carebant rō me. Oud.—5 Pal. nimio. Lips. paulum. Id.—6 Ed. Beroald. *viam*. Mox *deveherem* est in Ms. Inc. *deveherat* Guelf. ambobus. Id.—7 Guelferb. uterque, *conritus*. Id.—8 *P. fuga concitato*. Vulg. *p. fuga committo*. Colvius. *Fuga committo*. Vulgo, *fuga concitato*. Elmenh.—9 *Etiam toto*. Pith. in *toto*. Mox *prope*. Oud.—1 *Summo at*. Sic Ms. Vulgati, et s. at. Reposuerim, ex s. at. Scripsi jam supra ad l. ii. Colo. Ex s. at. Tō ex male delet Wower. Vide Indicem. Elmenh. in *Add.*—2 *Quidem*. Fux. *quidam*. Roaldus. B.

NOTE

¹ *Repentina facie contrerritus*] Similiter lib. iv. 'Nam ei facies ursæ, mediis ædibus discurrentis, ad pro-

terrendos, si qui de familia forte vigissent, videbatur opportuna.'

tarium vagumque me respiciens invadit: et properiter insensum, baculo quem gerebat obverberans,³ per obliquam ignaramque⁴ me ducebat viam.⁵ Nec invitus ego cursui me commodabam,⁶ relinquens atrocissimam virilitatis lanionam. Ceterum⁶ plagis non magnopere⁷ commovebar: quippe consuetus⁸ concidi fustibus. Sed illa Fortuna meis casibus pervicax,⁹ tam opportunum latibulum misera celeritate præversa, novas instruxit insidias. Pastores enim mei,¹ perditam sibi requirentes vacculam, variasque² regiones peragrantes, occurrunt nobis fortuito:³ statimque me cognitum, capistro⁴ prehensum attrahere gestiunt. Sed⁵

et errabundum, occupat me, et conscendit celeriter, percutiens me fuste, quem gestabat; ducebat me per iter tortuosum et ignotum. Atque ego sane me permittebam libenter cursui, fugiens crudelissimam exsectionem meorum virilium. Porro non valde afficiebar ictibus, quia scilicet sorte mea assuefactus eram contundi baculis. Verum illa fortuna, obclinata ad me cruciandum, præveniens infausta velocitate latebram adeo tempestivam, paravit mihi novas insidias. Nam pastores mei investigantes juvenecam amissam, et percurrentes diversa loca, incidunt forte in nos: et conantur statim me abducere arreptum meo capistro, quod agnoverant. Verum ille,

~~~~~

quidam. Puteanus. Quidam Mss. cum Edd. Vulc. et seqq. Male in prioribus quidem. Oud.—3 Rom. editio, obumbrans. Elmenh. V. lectio Beroaldi, obumbrans. Brant.—4 Gravenque. Mendose, ut quivis videat. Bertin. ignoramque. Ald. editio, ignaramque. Recte. Tacitus lib. 11. 'Per occulta et vigilibus ignara.' Susp. lib. 14. Epist. 12. Sciopp. in Symb. Veram lectionem repone ex Rom. et Florent. membranis: ignaramque. Elmenh.—5 Accommodabam. Fux. me commendabam. Satis significanter. Roald.—6 D'Orv. ceteris. Oud.—7 Guelf. pr. magno opere: et in utroque, commovebat. Id.—8 Cons. ex fortuna. Ubique impressum ante, ex forma. Colv. Ita viri eraditi lectionem vulgarem refinxerunt. Ea est, cons. ex forma. Fulv. Cod. cons. cons. fust. Woverius. Ex fortuna. Hæc Colvii est lectio. Sed vulgo legitur: ex forma. Ms. Fulvii: cons. cunc. fust. Et statim: tam opportunum patibulum. Sciopp. in Symbola. Flor. rð fortuna ignorat. In Rom. Aldo et Bert. legitur: c. e. forma. Elmenh.—9 Libentius legeret Pricæus, pertinax: quod miror, cum ipse bene defendat locum lib. v. p. 109. 'Animo pervicaci,' itidem ut hic in m. partem: ubi vide. Oud.—1 Mei deest Pith. Corrupte D'Orvill. me perditum. Non requirebant enim Lacium, sed vacculam; pro qua, at sæpe, vaculam Edd. Junt. et Ald. Requirente Pal. Id.—2 D'Orvill. nusquam. An inviasque? Id.—3 D'Orv. fortuitu. Vide præter alia ad Suet. Tiber. c. 89. Sic Mss. fere omnes cum Ed. Salm. in Solin. p. 12. 'Nec fortuitu: p. 40. 'Omnia fortuitu gignentia.' Id.—4 Cognito capistro. Ibidem, (vulgo) cognitum capistro. Colvius. Lege, cognitum. Elmenhorstius. B. M. cognitum ca-

NOTE

¹ Per obliquam ignaramque me ducebat viam] Bene Pricæus reposuit ex Mss. Florent. et Oxoniensi, per obliquam ignaramque viam, id est, deviam, incognitam. Gell. lib. ix. cap. 12. "Ignarum" utroqueverum dicitur, non tantum qui ignorat, sed et qui ignoratur.

audacia valida resistens ille fidem hominum Deumque⁶ testabatur. Quid me raptatis violenter?⁷ Quid invaditis?⁸ Ain? te nos⁹ tractamus incivilliter,¹ qui nostrum asinum furatus abducis?¹ Quin potius effaris, ubi puerum ejusdem² agasonem, necatum scilicet, occultaris?¹ Et illico detractus⁴ ad terram, pugnisque pulsatus, et calcibus contusus,⁵ infit dejerans, nullum semet vidisse ductorem, sed plane concitatum,⁶ solutum, et solitarium, ob indicinæ⁷ præmium^m occupasse: domino tamen suo restitutum. [150] Atque utinam ipse asinus, inquit, quem nunquam profecto

repugnans strenua audacia, implorabat fidem hominum et Deorum. Quare trahitis me vi? aiebat. Quare me apprehenditis? Num te nos tractamus injuste, respondunt illi, qui abigis nostrum asinum surreptum a te? Quidni potius dicis, quo abdidisti puerum, ductorem ejusdem, quem proculdubio occidisti? Et statim deturbatus in terram, pugnisque percussus, et contusus calcibus, cepit jurare se nullum vidisse agasonem, sed tantum se cepisse asinum currentem, solutum, et solum ad consequendam mercedem indicii, animo tamen reddendi cum domino. Atque, o utinam,

~~~~~

pietro: quod Colv. annotaverat. Putem.—5 Ms. Et. Colv.—6 Dominique. Fux. Deumque. Rectissime. Cetera de genere hoc erratum in vulgatis libris plus decies. Quod nos sigillatim ostendemus. Roald. Jam Beroaldes monnerat, Deumque corrigendum, prave non auditis a Junt. Ald. et Bas. Vide etiam lib. viii. p. 165. 'At ille Denm fidem clamitans.' In D'Orv. est Deum hominumque, concinnius, ut in Comicis. Detestabatur Oxon. testabitur Pith. Oud.—7 Vulgati nulli violenter agnoscent. Colv. Fux. r. violenter. Roald. Td violenter delet Bert. Elmenh.—8 Ms. invaditis. Forte involatis. Sed nihil necesse mutare hic quicquam. Colv. Utrumque promiscue Nostro est in usu. Oud.—9 An te nos. Quid si comicum illud possessionem quondam hic habuerit: Ain tu? nos te. Stewechius. Ain? te nos tractamus incongrue? Ita Bertin. Sciopp. in Symb. et Sup. lib. iv. 12. Rom. Ain te nos. Bert. incongrue. Elmenh.—1 Guelf. pr. quod n. a. furatum adducis. Oxon. quid n. a. furatum abd. Fux. etiam furatus passive, ut alibi, licet non sequendum hic putem. In D'Orv. obducis, Oud.—2 Flor. equidem. Elmenh.—3 Idem Ms. occultatis. Colv.—4 Detractus. Fux. detractus. Roald. In solis Edd. Ber. et utraque Basil. est detractus. Oud.—5 Idem Ms. concursus, al. contrusus. Num concius? Colv.—6 Concinnatum. Fux. concitatum meliuscule. Roald. Idem Ms. concinnatum. Colv. Omnes fere libri veteres: sed plane concitatum, solutum, Wowerius. Ms. concitatum, nimirum ad fugam. Sciopp. in Symb. In Flor. est continatum. In vulgatis, concinnatum. Elmenh.—7 Idem, indicivæ. Colv. In Oxon. indicii me. Palat. indicinæ. Guelf. indicivæ. Par. ind. præcipitum. De indicina vide lib. vi. p. 114. Soping. malebat, et ob ind.

NOTE

¹ Ain? te nos tractamus incivilliter, &c.] Verba sunt pastorum, ejus quæ respondendum.

^m Ob indicinæ præmium] Minucius

in Octavio 'gratiam indicii' vocat. Lib. vi. Noster: 'Accepturus indicinæ nomine ab ipsa Venere septem savia suavia,' &c.

vidissem, vocem quiret humanam dare,² meæque testimonium innocentiae perhibere posset! Profecto vos hujusmodi omnis injuriæ⁹ pigeret. Sic¹ asseverans, nihil quicquam promovebat.² Nam collo constrictum reducunt eum pastores molesti contra³ montis illius sylvosa nemora, unde lignum puer solebat egerere.⁴ Nec uspiam raris reperitur⁵ ille, sed plane corpus ejus membratim laceratum⁶ multisque⁷ dispersum locis conspicitur.⁸ Quam rem procul dubio sentiebam ego illius ursæ dentibus esse perfectam:⁹ et hercules, dicerem,¹ quod sciebam,² si loquendi copia supeditaret. Sed quod solum poteram, tacitus licet, soræ³ vindictæ gratulabar. Et cadaver quidem disjectis⁴ partibus tandem totum repertum, ægreque concinnatum⁵ ibidem

inquit, asinus ipse, quem sane vellem nunquam vidiſſe, posset edere humanam vocem, et reddere testimonium meæ innocentia! certe perniteret vos totius hujus injuriæ mihi factæ. Sic affirmans nihil omnino proficiebat. Illi enim importuni pastores reducunt illum vinctum collo versus sylvas illius montis, ex quibus puer consueverat deferre ligna. Neque ille invenitur in ulla parte raris, sed videtur tantum ejus corpus dilaniatum in frusta, et dissipatum per varia loca. Quod ego agnoscebam haud dubie factum esse dentibus illius ursæ; et certe dixissem quod sciebam, si fuisset mihi facultas loquendi. Verum, quod unum poteram, gaudebam, quamvis silens, de illa ultione, tardiore quidem meis votis. Et, cum tandem invenissent totum corpus, cujus membra erant dispersa, et coaptassent illud magno labore, sepe-

*****

Oud.—8 Quidam mihi intimus amicus: voce quiret humana fari. Colvius. Alii: voce q. humana fari. Elmenhorstius.—9 Hujus o. i. Omnis e Ms. nunc primum additum. Colvius. Td hujus ignorat Manuscriptus Bert. Elmenhorstius. Male td hujus uncinis inclusum est ab Elmenhorstius et Scriv. quamvis exulet etiam a Guelf. pr. Omnis exulat etiam a Bert. Pal. D'Orr. Oxon. Pith. Fux. Guelf. pr. et Edd. ante Colvinm. Bene Guelf. pr. hujusmodi, vel potius hujuscemodi. Oud.—1 Oxon. Sed. Id.—2 Guelf. pr. promanebat. Id.—3 Vulgo, circa. Jamjam notavi. Colo. Vide et Roald. ad pag. 148. Inepte circa ediderunt Vicent. Ber. Junt. pr. Ald. Colin. Bas. pr. Oud.—4 Agere. Fux. egerere. Beroald. egerere, quod perplacet, et est in Aldi libro. Roald. In ipsa Ber. Ed. ut et in Cod. Pith. vitiose expressum erat egerere: unde hoc Bas. agere. Oud.—5 Reperitur. Ms. operitur. Colvius. Ms. aperitur. Alius, operitur. Sciopp. in Symb.—6 Stewech. ad l. viii. p. 360. Ed. Lagd. (164. Ed. Pric.) reponit lencinatum. Vide ad lib. iv. p. 82. 'Anxiatum iri.' Infra lib. viii. p. 156. 'Resurgentem m. dente lanxavit.' Lac. memb. Fux. Oud.—7 Abest copula a Fux. Id.—8 Oxon. haud male conspicantur. Id.—9 In D'Orr. membranis exaratur prosectum. Bene, si legas Quam ob rem vel Quare. Sic 'prosectu dentium' lib. viii. p. 156. Nil tamen temere mutandum reor. Id.—1 Guelf. pr. diceret. Id.—2 Reg. Fux. nesciebam. Oxon. sentiebam. Id.—3 Idem: fera. Nec male. Colo. Ms. fera: unde fortassis ferina. Brant. In Pal. etiam, Fux. Guelf. sec. Oxon. est fera: sive vindictæ, quam dedit mihi fera, scilicet ursæ; uti exponit quoque Pricæus. Sed bene se habet vulgata L. Oud.—4 Guelf. pr. disceptis. Id.—5 Idem, ægerque. Colv. Ms. con-

Delph. et Var. Clas.

Apul.

2 H

terræ dedere: meum vero Bellerophontem,^a abactorem⁶ indubitatum, cruentumque percussorem⁷ criminantes, ad casas interim suas vinctum perducunt; quoad⁸ renascenti die sequenti⁹ deductus ad magistratus,¹ ut aiebant, poenæ redderetur. Interim,² dum puerum illum³ parentes sui plangoribus flotibusque querebantur,⁴ et adveniens ecce rusticus, nequaquam promissum suum⁵ frustratus, destinatum⁶ sectionem meam flagitabat, Non est,⁷ inquit in his unus, indidem⁸ præsens jactura nostra: sed plane crastino libet⁹ non tantum naturam, verum etiam¹ caput quoque ipsum pessimo isto² asino demetere. Nec tibi ministerium

Herunt in eodem loco. Accusantes autem meum sessorem tanquam abigeum menestarium et homicidam crudelem, deducunt eum interim ligatum in sua tuguria, donec, die postero exoriente, perduceretur, ut aiebant, ad iudicem, et traderetur supplicio. Dum parentes illius pueri investigabant eum planctibus et ejulatibus, ecce rusticus, stans suis promissis, accedit, et postulat, ut sibi liceat me castrare, quemadmodum fuerat decretum. Damnum hoc nostrum, inquit unus ex illis, non ortum est inde: sed sane placet nobis cras amputare huic nequissimo asino non solum virilia, sed etiam caput ipsum. Et hi tibi commodabunt operam suam. Sic factum

*****

tinuatum. Sciopp. in Symb.—6 D'Orv. *Bellerop. actorem*. Guelf. pr. *Bellerop. abactore*. Oud.—7 *Percussorem* abest a Palat. uti et ad casas. Lips. *interim ad cas.* Id.—8 D'Orvill. *quod*. Ed. Ber. *quod ad*. Id.—9 *Sequenti* deest Ed. Basil. pr. Et sane glossa videri possit: sed et signat matutinum posteri diei tempus. Id.—1 *Ad magistratum*. Vulg. *ad magistratus*. Colv.—2 Guelf. sec. *Iterum*. Oud.—3 Guelf. pr. p. ill. dum: sec. a m. pr. non habet rō sui. Id.—4 *Querebant*. Iidem, *querebantur*. Colv.—5 *Suum* non est in Palat. Guelf. Oud.—6 *Destinatus* Fax. *destinatum* Guelferb. sec. *destitutum* Oxon. Guelf. pr. Mox Reg. Fux. et D'Orv. *flagitabat*. Bene. Id.—7 Guelf. sec. *Non enim*. Id.—8 Palat. Lips. Pith. Reg. Fux. Guelf. sec. in *his inquit*. Inc. *inquunt*. Oxon. *ididem*. Reg. Fux. *indidem unus*. Male. Vide Beroaldum. Id.—9 *Labet* exulat a Pal. Guelf. sec. Id.—1 Et Edd. Junt. Ald. Tō ipsum excidit Ed. Flor. Id.—2 Bertin. *isto*. Sciopp. in Susp. lib. iv. 12. et Symb. *Ipsi* in Fax. *Isti* rursus profectum est a Colvio, confirmatum a nonnullis Codd. Antiores Edd. et Ma. Oxon. Lips. Pith. Guelf. pr. *isto*. Vide Stew. ad lib. viii.

NOTE

^a *Meum vero Bellerophontem*] Novum illum sessorem, quem non inficete Bellerophontem appellat, cum lib. vi. de seipso dixerit: 'At paulo ante pinnatam Pegasi vincebas celeritatem.' Nota est Bellerophontis Pegaso inequitantis adversus Chimæram pugna, et in Solymos Amazonasque expeditio. Palæphatus scribit

Pegasum fuisse navem Bellerophontis velocissimam, quæ locum dedit fabulæ de alato equo Pegaso.

⁶ *Abactorem*] 'Abactor' et sæpius 'abigena' is dicitur, qui aliena pecora abigit, id est, abducit; et ejusmodi furtum 'abactus' et 'abigeatus' vocatur.

deerit istorum.^p Hoc sic effectum est,³ ut⁴ in alterum diem clades differretur mea. At ego gratias agebam bono⁵ puero, quod saltem mortuus⁶ unam carnificinæ meæ dieculam donasset.¹ Nec tamen tantillum [151] saltem⁷ gratulationi⁸ meæ quietive⁹ spatium datum. Nam mater pueri, mortem deplorans acerbam filii, fleta⁷ et lacrymosa, fuscaque veste contexta, ambabus manibus trahens cinerosam¹ canitiem, ejulans, et exinde⁸ proclamans, stabulum irrumpit² meum, tunsisque ac diverberatis³ vehementer uberibus, incipit:⁴ Et nunc iste, securus incumbens præ-

est ut exitium meum proferretur in sequentem diem. Ego vero agebam gratias illi probo puero, quod saltem attulisset morte sua unam diem moræ meæ laniationi. Neque tamen tantulum saltem temporis concessum est meæ gratiarum actioni, aut mea quieti. Mater enim pueri, lamentans necem immaturam sui nati, accurrit in meum stabulum plorans et lacrymans, et amicta nigro vestimento, utraque manu vellens canos suos conspersos cinere, ululans et clamitans eminus, et percussis ac tunsis violenter mammis, sic capit loqui: Et nunc iste explet gulositatem suam

p. 158. et nos ad lib. v. p. 109. 'Isto meo pectori.' *Oud.*—3 *N. t. ministerium deerit. Hoc sic effectum e.* Iidem: ministerium deerit istorum. *Sic effectum est.* Colv. Tò istorum adjecti ex Florentino. Tò hoc non est in Bert. et Flor. *Elmenh.*—4 Pal. Guelf. sec. non habent rō ut. *Oud.*—5 *Bono* deest Ed. Basil. pr. *Id.*—6 *Mortuus* male exulat a Lips. Pal. Oxon. Fux. *Id.*—7 Bert. *tantulum.* Elmenhorstius. Ed. Vic. *tantulum.* De hac variatione vide ad lib. III. p. 59. *Saltem* vero otiose hic repetitur. *Oud.*—8 Verum esse arbitrator, saltem verosimillimum: *gratiola.* Stewech. Inepte *gratulationi* mutare tentat Stewechius. Significat lætitiā, ut passim Nostro aliisque. *Grat.* salt. Fux. *Oud.*—9 Iidem, *quietique.* Colv. *Que* habet Bertin. cum Edd. Vett. sed ce dant Mss. reliqui. Additur vero est post 'datum' in Oxon. Pal. D'Orv. Lips. Fux. Guelf. *Oud.*—1 D'Orv. *crinosam.* Male. Vide etiam *Pric. Id.*—2 D'Orv. *irrupit.* *Id.*—3 D'Orvill. ac Fux. *tunsisque* ac *verberatis.* Pith. *tensisque.* Guelf. pr. *trunsisque.* *Id.*—4 *Incipit.* *Pricæo* magis Apuleianum videtur, *inft.* Sed adi ad l. v. p. 105. 'Sic incipit.' *Id.*—

NOTÆ

^p *Nec tibi ministerium deerit istorum]* Male rō istorum deest in quibusdam editionibus. Sensus loci hujus est: Et isti famuli, qui nunc alio munere distinentur, quærendorum nempe membrorum miseri hujus pueri, et lugendæ mortis illius, ministerium suum cras tibi commodabunt ad castrandum, immo et obtruncandum, si vis, asinum.

¹ *Dieculam donasset]* Terent. An-

dria, Act. IV. Scen. 2. 'Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo, Quantum huic promoveo nuptias?'

⁷ *Fleta]* Fletu madens. Alio paulo sensu, lib. I. dixit: 'Diffietis pæne ad extremam captivitatem oculis.'

⁸ *Exinde, &c.]* Ab ostio, scilicet; Lib. V. 'Jam inde a foribus, &c. boans.'

sepio, voracitati suæ deservit, et insatiabilem profundum-
que ventrem semper esitando ⁵ distendit: nec ærumnæ meæ
miseretur,⁶ vel detestabilem casum defuncti magistri¹ recor-
datur; sed scilicet⁷ senectam infirmitatemque meam⁸ con-
temnit ac⁹ despicit, et impune se laturum¹ tantum scelus
credit, atque utcumque se² præsumit innocentem. Est
enim congruens pessimis conatibus, contra⁴ noxiam con-
scientiam sperare⁵ securitatem. Nam, pro⁶ Deum fidem,
quadrupes⁷ nequissime! licet precariam vocis usuram su-
meres,⁸ cui tandem vel ineptissimo persuadere possis, atro-
citatem istam⁹ culpa vacare,¹ cum propugnare pedibus et

*incubans præcepi abaque ulla sollicitudine, et infercit assidue esu suum abom-
capacissimam atque insatiabilem: nec miseret eum meæ calamitatis, neque meminit
infansæ sortis sui mortui ductoris; sed nempe aspernatur ac contemnit meam æne-
tutem, et meam debilitatem, et putat tantum crimen sibi fore inultum? Sed for-
sitian confidit se esse innocentem. Nam consentaneum est scelestissimis inceptis
operare impunitatem contra ipsum dictamen malæ conscientie. Nam, proh Deum
fidem, scelestissime quadrupedum, tametsi unus loquela concederetur tibi ad tempus,
cui tandem etiam multissimo posses persuadere tam atrox facinus fuisse commissum
abaque tua culpa, cum potueris defendere eum pedibus, et propulsare morsibus homi-*

*****

5 Liber manu exaratus, exertando. Colv. Ms. *excitando*. Sciopp. in Symb. *Ex-
ertando* Guelf. sec. *Hecitando* Guelf. pr. Oud.—6 Reposuit Beroald. *miseret*.
Colv. Ut in Pith. Beroaldum secuti sunt Juntæ, Ed. pr. Ald. et Colin. atque ita
ille correxerat, quia invenerat in Edd. primis *miseret*. Quod defendi posset
pro *miseræ*, ut pendeat a 'recordatur,' diversis casibus uni verbo junctis.
Quam constructionem Appuleio non fuisse infrequentem aliquoties vidimus.
Sed Mss. bene *miseretur*, cum Junt. post. Bas. &c. Oud.—7 Pith. *secum*. Id.
—8 *Sen. infirmitatem m.* Vulgarii: *sen. infirmitatemque m. Senecta infirmitas*,
ut 'senecta ætas,' apud Plautum Aul. et Merc. 'senecta membra,' Lucret.
lib. III. 'senectum corpus,' Sallust. l. IV. *Histor. Colv.*—9 Ms. atque. Colv.
Dispiciit Guelf. sec. Oud.—1 Oxon. *imp. se relaturum*. Id.—2 Male exulat
pronomen ab Edd. Vulcan. sec. Elmenb. Scriv. Flor. invitis Mss. L. v. in f.
'Sed utique præsumis te solum generosum.' L. XI. p. 261. 'Teque de isto
numero merito præsume beatum.' Ed. Vet. *præsumit*. Oud.—3 D'Orv. *Es*.
Pal. *Est igitur c.* Guelf. pr. *congeries*. Id.—4 Ita legi posse ait Beroaldus,
et certe non aliter liber scriptus. Vulgo: *circa*. Colv. Nec secus Mss. Bert.
Reg. Flor. D'Orv. Guelferb. &c. cum Ed. Junt. post. et Colviam seqq.
ut passim sic erratum in Appuleio, supra vidimus quoque. Oud.—5 Oxon.
Guelf. pr. *separe*. Id.—6 D'Orvill. Palat. Fux. per. Nec male. In Edd.
quibusdam de more *proh*. Oxon. Guelf. pr. *fidet*. Id.—7 Bert. *quadrupedes*.
Id.—8 Alii, *sumens*. Elmenborstius. B. M. *sumeres*, Putean.—9 Liber vetus:

NOTÆ

¹ *Defuncti magistri*] Servius ad E-
neid. lib. XII. 'Proprie magistri sunt
militum, pastores, pecorum: sed re-
ciprocæ sunt istæ translationes: nam

et ductor pastor vocatur, et magis-
tros pecorum dicimus.' Virgil. Ec-
log. II. 'Pan curat oves oviumque
magistros.'

arcere morsibus^a misello puero potueris? An ipsum quidem sæpius incursare calcibus potuisti, moriturum vero defendere alacritate simili nequisti?^b Certe dorso receptum auferres^c protinus, et infesti latronis cruentis^d manibus eriperes: postremum, deserto derelicto^e illo conseruo, magistro, comite, pastore, non solus^f aufugeres. An ignoras, eos etiam, qui morituris auxilium salutare denegarint,^g quod contra^h bonos mores idⁱ ipsum fecerint, solere puniri? Sed non diutius meis cladibus lætaberis homicida.^j Senties, efficiam, misero dolori^k naturales vires adesse. Et cum dicto subsertis^l manibus exsolvit^m suam sibi fasciam,ⁿ

cidam ab infelici puero? Num potuisti sæpe quidem petere ipsum calcibus, non autem potuisti propugnare ipsum simili rigore, dum mors intentaretur ei? Debebas saltem cum statim asportare levatum dorso tuo, et extrahere ex manibus sanguinolentis latronis aggredientis eum: denique non debebas aufugere solus, derelicto et excusso ipso, qui erat tuus conseruus, tuus ductor, tuus comes, tuus pastor. An necis illos quoque solere plecti, qui recusaverint perituris opem salutiferam, quoniam id fecerint aduersus fas et æquum? At non amplius gaudebis de meis calamitatibus, o homicida: jam curabo sentias robur naturale non desse infelici dolori. Cumque hoc dixisset, manibus subinsertis solvit suam institam, et vinciens seorsim

~~~~~

atrocitate ista. Colvins. Fux. atrocitatem istam tuam v. Roald. In Pith. Fux. Guelf. utroque, D'Orv. Flor. Pal. atrocitate culpa ista: ut in Lips. sed in Oxon. atrocitate ista carere, sine culpa, ut ista sit Accusativus pluralis. In Par. Ms. atrocitatem ista carere. Certe latet quid. Oud.—1 Carere. Vnlq. oscare. Colv.—2 Guilielm. (Lib. III. Veris. c. 13.) mordicibus. Elmenh.—3 Inverso ordine D'Orvill. Pith. Oud.—4 Gnelf. sec. afferres. Id.—5 Ed. Ven. cruentatis. Pal. Guelf. sec. obriperes. Id.—6 Dejectoque. Idem, derelictoque: cui scriptam lectionem jam fere non anteposuerim. Colv. Derelictoque. Fux. dejectoque. Roaldus. Dej. Rom. Bert. et Ald. derelictoque. Elmenh.—7 Flor. solum. Idem. Sic etiam D'Orv. Fux. Oud.—8 Edd. Juntin. Ald. denegaverint. Id.—9 Ante Beroaldum hic rursus erat circa, ut supra hac ipsa pag. et creberrime. Hic posses conicere citra; sed contra est in Mas. et vulgari formula. Id.—1 Pal. Gnelf. ad. Id.—2 Edd. Beroald. Bas. pr. homicidia. Fux. homicidam. Id.—3 Pal. s. e. et m. d. Elmenh. In mea Coll. et Fux. est sentiens efficaciam m. sicut etiam efficaciam est in Guelf. sec. In D'Orv. est efficiam, in Oxon. efficina. Malim vero sentias. Adi notata ad lib. I. p. 5. 'Effeci, sequeretur.' Ovid. I. XII. Met. 594. 'Fazo, triplici quid cuspidem possim, Sentiat.' Et similia passim. Oud.—4 Sic Ms. et in margine notatum, alias legi susceptis. Vulgo est assertis. Nulla harum omnium lectio satis nobis sana videtur. Tentabam substrictis. Sed aliud nunc quæro. Colo. Assertis. Fux. obseptis. Forte exertis. Roaldus. Ms. quidam subseptis. Sciopp. in Symb.—5 Faciem. Fux. faciam. Beroald. recte fasciam. Roald. Faciem inepte in sola Basil. sec. Ed. quia faceam vel faceam in Mss. aliquot.

NOTÆ

^a Subsertis manibus exsolvit, &c.] In fasciam illam, atque eam quasi vi extelligere anum inseruisse manus sub solvisse. Quæ vero fuerit illa fascia,

pedesque meos [152] singulatim illigans,⁶ indidem constrin-
git arctissime; scilicet ne quod vindictæ⁷ meæ superesset
præsidium. Et pertica, qua stabuli fores offirmari⁸ sole-
bant, arrepta,⁹ non prius me desiit obtundere, quam victis
fessisque viribus, suoapte¹ pondere degravatus, manibus ejus
fustis esset elapsus. Tunc de brachiorum suorum cita
fatigatione² conquesta procurrit ad focum, ardentemque
titionem gerens, mediis inguinibus obtrudit;⁴ donec solo,
quod restabat,⁵ præsidio nisus,⁶ liquido fimo strictim eges-
to⁷ faciem atque oculos ejus confodassem. Qua cæci-
tate⁸ atque foetore tandem fugata est a me perniciēs.⁹ Ce-

*meos pedes colligat ipsoe eodem strictissime; nimirum ne restaret ullum subsidium
meæ ultioni. Et apprehenso longurio, quo janua stabuli solebat occludi, non cessavit
me percutere, donec fractis lassatisque ejus viribus baculus excidisset ex ejus mem-
bris degravatis pondere proprio. Tum conquesta, quod brachia sua celerius lassata
fuissent, provolat ad focum, et, afferens torrem accensum, immittit mihi cum inter
femora; donec confugiens ad unicum subsidium, quod mihi supererat, contingnassem
ejus vultum atque oculos stercore ejaculato preesse. Qua cecitate et putore illud*

~~~~~

*Oud.—6 Sigillatim alligans. Vulg. illigans. Colvius. Flor. singulatim illi-
gans. Bert. si illigatis. Elmenh.—7 Pal. neque v. Ed. Juntin. post. ne quid v.
Oud.—8 Bert. aff. Sic p. 120. 'Corium affirmatum cineris inasperu.' Sic
apud Cic. 1. ad Attic. Epist. 9. in V. C. scriptum erat: 'Voluntas obstina-
tior, et in hoc iracundia affirmatior.' Vulgo, affirmatior. Sciopp. in Symb. et
Susp. l. iv. 12. Bert. et Rom. affirmari. Elmenh. Accedit D'Orv. Pith.
et Edd. ante Beroaldum, qui e suis Mss. ob induxit. Et recte. Oppositione
sive obductione perticæ fores stabuli occludi solebant. Aliud est supra p.
147. 'Corium affirmatum.' Minus bene Scriverius Scioppio obtemperavit.
Oud.—9 D'Orvill. Cod. arrepta, Fux. abrepta, Guelf. sec. abrepta. Id.—
1 Fux. suapte. Roald. Et sic D'Orv. et Oxon. Vide ad l. ix. p. 194. 'Su-
apte inimicum violentia ejus sulfuris periturum.' Bert. suo præp. Oud.—
2 Pithœan. citra fatigationem. Oud.—3 Arridentemque Fux. Id.—4 Bertin.
contrudit; unde Modius, condit. Sciopp. in Symb. Cave seqnaris: dissua-
sisse debuerat vel solus locus a Colvio prolatus p. 228. Ed. Pric. In Ox-
on. e præcedentibus, in quibus obtundit. In Pith. exaratur, obtruditurque dum
s. Hinc Salm. conjecit, obtrudit, usque dum. Oud.—5 D'Orv. quidem rest. f.
quod mi rest. Id.—6 Vulg. innixus. Colvius. Alii, enixus. Elmenh.—7 Li-
quidissimo stercoreis str. eg. Sic Bert. Forte stercorei, pro, stercore. Sciopp.
in Symbola. Nisus liquida fimo strictim egesta. Bert. inivisus liquidissimo ster-
coris strictim egesto. Sciopp. l. stercorei str. egesto. Elmenh.—8 Pith. perniciē.*

NOTE

an pectoralis, quæ 'strophium' etiam
dicta est, an cruralis, aut etiam crina-
lis, non est in proclivi dicere.

⁷ Strictim egesto] Lib. iv. 'Fimo

fistulatim excusso.' Constrictio scili-
cet, et coarctato podice, quo liqui-
dum sterces longius et quasi per
fistulam prorumperet.

terum⁹ titione delirantis Althææ Meleager asinus interisset.⁷

*exitium abactum est tandem a me. Alias asinus, tanquam alter Meleager, periisset
torre illius Althææ insanientis.*

Oud.—9 Quidam ex iisdem, *certum*. Colvius. *Certum*. Fux. *Ceterum*, quod est in lib. Aldi, et vidit Beroald. Idem quod, *cetera*. De quo verbo infra. Roald. *Ceterum* pro, *aliter*. At omnia Glossatoris putat Delph. Interpr. vel *interissem* legendum. Hoc quidem bene. *Wass.*

NOTE

⁶ *Qua cecitate*] Anni repente ob-
jecta effuso in oculos stercore.

⁷ *Ceterum titione delirantis Althææ
Meleager asinus interisset*] Hæc esse a
manu Glossatoris, facetias Apuleia-
nas imitari volentis, probat vel hoc
vocabulum ‘interisset,’ quod omnia

exemplaria constanter habent. Hæc
enim si ipsius Apuleii essent, non ‘in-
terisset’ legeretur, sed ‘interissem,’
ut orationis postulat series. Noti-
sima Meleagri et fatalis ejus titionis
fabula fuisse habetur apud Ovid. *Me-
tamorphos. lib. viii.*

APULEII MADAURENSIS METAMORPHOSEON

LIBER VIII.¹

NOCTIS gallicinio venit quidam juvenis proxima civitate,² ut quidem mihi videbatur, unus de³ famulis Charites, puellæ illius, quæ mecum apud latrones pares ærumnas exantlaverat. Is de ejus exitio,⁴ et domus totius infortunio, mira ac nefanda, ignem propter assidens inter conservorum frequentiam, sic annuntiabat: ⁵ Equisones, opilionesque, et bubsequæ, fuit⁶ [153] Charite nobis quam misella, et qui-

Eo tempore noctis, quo galli canunt, quidam juvenis venit e proxima urbe, qui, ut mihi quidem videbatur, erat unus ex servis Charites illius virginis, quæ pertulerat eodem labores atque ego apud prædones. Is narrabat admiranda et execranda de ejus morte, et clade totius domus, sedens prope ignem in catu suorum conservorum, his verbis: Equitarii, opilionesque, et bubulci, amissionis infelicissimam Cha-

~~~~~  
¹ Fux. *L. Apuleii Madaurensis Platonici Metamorph. lib. sextus*. Roald. In Reg. Fux. *Lucii Apuleii Platonici Madaurensis Metamorphoseon liber sextus explicuit. Incipit liber septimus ejusdem*. Oud.—² Bert. *ex p. cio*. Wowerius. *Ex p. villula*. Sic Bertin. in quo mox, ut semper, equisones legas, idque recte. Sciopp. in *Symb. et Susp.* l. iv. 4. Bert. *ex pr. villula*. Recte. Elmenh.—³ Ex. Editi omnes, *de*. Colvius. *De Vulgo, ex*. Elmenh.—⁴ Fux. *exitio*. Rectius. Roald. Recentiores quidam *exitio*. Colvius. Ald. *exilio*. Elmenh. Item Edd. Juntin. Basil. sec. prave. Mox quoque perperam in D'Orr. *igne prope*. Oud.—⁵ Pith. *annuebat*. Id.—⁶ *Equisones, op. et bub.* fuit. Ms. *Equis. opil. omnesque fuit*. Sed in margine ita alias legi notatum;

NOTÆ

¹ *Proxima civitate*] Ex illa nempe civitate, in qua habitabant Tlepolemus et Charite. Lib. vii. 'Imposita dorso meo puella dirigit gressum ad suam patriam: quam simul accessi-

mus, tota civitas ad votivum conspectum effunditur.' Frustra sunt ergo, qui reponere gestiunt: *proxima villula*.

dem casu gravissimo :⁷ nec vero incommittata Manes⁸ adivit. Sed, ut⁹ cuncta notitis, referam vobis a capite quæ gesta sunt, quæque possint¹ merito doctiores, quibus stylum² Fortuna subministrat, in historiæ specimen³ chartis⁴ involvere. Erat in proxima civitate juvenis, natalibus prænobilis, loco clarus,⁵ et pecuniæ simul satis locuples,⁶ sed⁷ luxuriæ

riten, et casu quidem acerbissimo. Neque tamen petiit Inferos sola. Verum, ut ætatis omnia, narrare vobis ab initio, quæ contigerunt, et quæ jure possent referri in chartas, tanquam rarum historiæ exemplum, a viris doctioribus, quibus Fortuna tribuit facilitatem scribendi. Erat in proxima urbe juvenis, nomine Thrasyllus, nobilissimo loco natus, insignitus equo publico, simulque multum abundans divitiis;

quemadmodum expressimus. 'Fuit,' Plantinum. Sic Captivis: 'Nunc illud est cum me fuisse quam esse nimio mavelim.' Truculento: 'Ita pæne tibi fuit Phronesium.' Tibullus: 'Sen nos Fata fuisse velint.' Colv. *Equisones*. Ita Manuscripti et Rom. Codex. Vulgo, *equisationes*. Inscr. Gruteri fol. 561. Inscript. 8. 'Equiso Alexandri Aug.' Vide Indicem. *Elmenh.* Et *bubæ* quæ f. Fux. omnes et b. f. Roaldus. Fl. etiam *bubæ* quæ f. *Elmenh.*—7 Ms. *proh quidem gradu grav.* Num legendum, *pro Fidem!* casu grav. Colv. Frustra. *Gradu* etiam in Pal. Guelf. sec. Oud.—8 Pith. *majus ex maris*, ut est in Guelf. sec. Id.—9 *Uti* [Ut debuit dicere Oudendorpius.] non habet Palat. Id.—1 *Possent*. Vulgo *possint*. Colvius. Bertin. *quæ possit merito doctiores, q. stylum*. Unde conjeci: *quæ possit merito doctior et quibus stylum fort. sub.* Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 4. Mss. O. servant pluralem numerum; neque alter est necessarius. Præfero tamen *possint* cum Palat. Pith. Oxon. et Edd. ante Colv. *Doctores D'Orv. Oud.*—2 *Al. stylos*. *Elmenh.*—3 *In h. speciem*. Fux. in *h. speciem*. Roaldus. *Historiæ specimen*. Vulgo lectum, in *historiæ speciem*. Nostri libri lectio optima. *Specimen historiæ*, id est, argumentum historiæ. Sic 'specimen veri' apud Lucretium lib. iii. (l. iv. 210.) 'Hoc etiam inprimis specimen veri esse videtur.' Nec ibi æque bene alias scribitur; immo passim vulgatur, *specimen verum*. Idem enim lib. v. 1360. 'At specimen sationis, et insitionis origo, Ipsa fuit rerum primum Natura creatrix.' Glossæ Græco-Latinæ: 'Specimen, *δειγμα*.' Hinc ergo manifestata elegantia hujus locutionis. Colv. *In historiæ spec.* Sic Bert. et Flor. *Elmenh.* Adde vs. 187. l. v. Lucret. 'Si non ipsa dedit specimen Natura creandi:' ubi in multis etiam *speciem*, quod hic dant Pith. et Bertin. cum Edd. ante Colv. si excipias Junt. post. Adi Drak. ad Liv. l. xxxviii. 17. Salm. ad Solin. p. 430. 'Habeat licet specimen maturitatis:' ut etiam in meis trib. Vulgo *speciem*. Oud.—4 Ms. *charitis*: e vulgatis alii *charitas*, alii *caritis*. Colv. Inepte, ut in Ed. Vicent. quod correxit Beroaldus. *Charites* Ed. Rom. *carithis* Pal. Oud.—5 *Equo clarus*. Fux. qui *chartis*. Pessime. *Equo clarus* idem quod in vetustis Epigrammatis apud Ald. pag. 656. 2. *Equo. PUB. ORNATUS: EQUO. PUB. HONORATUS*. In municipiis tantum, non Romæ, quam differentiam aperte ostendit apud eundem. Roald. Quidam Codices, teste Beroaldo, *loco clarus*. Sed nostri codicis aliorumque vulgatorum recta

NOTÆ

^b *Loco* [*Equo*] *clarus*] Colvius (cul hic accedo libens) intelligit, equo publico donatum; et laudat Ulpianum in Fragmentis: 'Hoc amplius princi-

palibus constitutionibus concessum est mulieri, in hoc donare viro suo, ut is ab Imperatore lato clavo, vel equo publico, similive honore honoretur.'

popinalis, scortisque et diurnis^a potationibus exercitatus, atque ob id^b factionibus latronum^c male sociatus, nec non etiam manus infectus humano cruore, Thrasyllus nomine. Idque sic erat: et^d fama dicebat. Hic, cum primum Charite nubendo maturuisset, inter præcipuos procos, summo studio petitionis ejus munus^e obierat. Et, quanquam ceteris omnibus id genus viris antistaret,^f eximiisque muneribus parentum invitaret judicium, morum^g tamen improbatus, repulsæ contumelia^h fuerat aspersus. At,ⁱ dum herilis puella in boni Tlepolemi manum venerat,^j firmiter

sed vir luxus campenarii, deditusque meretricibus et comotationibus de die faciendis, propterea nequiter conjunctus cum culeveis prædonum, et qui sæpe tinxerat sum manus sanguine humano. Atque hoc sic se habebat: sicque ferebatur rumoribus. Hic, statim atque Charite facta est matura nuptiis, petierat ipsam maximo conatu, inter præcipuos ejus amatores. Et, quamvis ipse nobilitate superaret reliquos omnes viros, et sollicitaret parentes virginis egregiis donis; repudiatus tamen censura morum ipsius facta, passus fuerat dedecus repulsa. Cumque filia mei heri probo Tlepolemo nupsisset, ipse constanter fovens amorem suum de spe dejectum,

scriptura. Equo publico donatum intelligit, ni fallor. Ulpianus Fragmentis: 'Hoc amplius principalibus constitutionibus,' &c. Colo. Flor. et Rom. equo clarus. Alii, loco clarus; male. Vide Colvium. Elmenh.—6 Vulgati duntaxat, locuplex. Ceterum in Ms. locuplex. Colv.—7 Oxon. Guelf. pr. et. Coll. Voas. Guelf. sec. sed et lux. p. scortisque. Oud.—8 Ms. divinis. Colv.—9 Guelf. pr. ob idem. Oud.—1 Idem Ms. atque. Colv.—2 Sive munus ambiendi et petendi eam Charitem. Non refragarer tamen, si idoneus Codex abjiceret pronomen, quod sane mallet delere cum Heinsio ibidem, [sc. ad Ov. M. xiv. 308.] quam cum eodem reponere, petitoris ejus. Oud.—3 Is genere viris antistaret. Vulgati, id genus, minus recte. Colo. Rom. et Flor. id genus viris. Elmenhorstius. B. jure antistaret. Putean.—4 Parentes invitaret: judicio morum. Hæc vulgo non æque bene scripta vel interpuncta, parentum invitaret judicium, morum, &c. Colvius. Flor. et Ald. parentum. Manuscripti, judicium m. Aldus et Roman. parentum invitaret judicium, morum tamen improbatum. Elmenh.—5 Vitiose Ed. Scriverii spuria seu Amstel. repulsæ contumelia. Oud.—6 Ac. Vulg. At. Colvius. Sic et Flor. Reg. D'Orv. Pal. Oxon. Malim tamen cum Edd. ante Colvium, At. Oud.—7 Fulvius mavult, contem. Sicut inf. pag. 129. 'Modo ne in Thrasylli manum sacrilegam convenias.' Sciopp.

NOTÆ

^a Factionibus latronum] Inter bonos amicitia, inter malos factio est. Tertull. 'His nomen factionum accommodatum est, qui in odium bonorum et proborum conspirant.'

^b In boni Tlepolemi manum ven. [convenire] De hac formula: 'in manum venire,' vel 'convenire,' dixi, lib. vi.

Hoë addam: nuptiarum illarum, quibus uxor in mariti manum per coëntionem conveniebat, hunc fuisse ritum apud Veteres, ex Varrone, lib. i. de Vita Populi Romani: 'Nubentes ex veteri Lege Romana asses tres ad maritum venientes afferre solebant, atque unum, quem manu tenebant, tam-

deorsus⁸ delapsus nutriens amorem, et denegati thalami permiscens⁹ indignationem, cruento facinori quærebat accessum. Nactus denique præsentis suæ tempestivam¹ occasionem, sceleri,² quod diu cogitarat, accingitur. Ac die, quo prædonum infestis mucronibus puella fuerat astu virtutibusque sponsi sui³ liberata, turbæ gratulantium, exultans insigniter, permiscuit sese, salutique præsentī ac futuræ⁴ soboli novorum maritorum gaudibundus,⁵ ad honorem splendidæ prosapiæ,⁶ inter præcipuos hospites domum nostram receptus, occultato⁷ consilio sceleris, amici fidelissimi⁶ personam mentiebatur. Jamque sermonibus assiduīs,

et admiscens ei iram, quam conceperat ob negatum sibi matrimonium, inquirebat aditum ad perpetrandum dirum scelus. Oblata demum opportuna occasione sua præsentis, aggreditur facinus, quod meditatus fuerat diu. Et die, quo virgo fuerat erepta saris gladiis latronum calliditate et fortitudine sui sponsi, immiscuit se multitudini gratulantium, gestiens singulari gaudio, et gratulabundus præsentī incolumitati novorum conjugum, et venturæ proli eorum, receptus in nostras aedes inter præcipuos hospites, ut nobilitas generis ejus postulabat, præ se ferebat vultum amici fidelissimū, dissimulans propositum patranda criminis. Et jam magis ma-



in *Symb.*—8 *Guelf. pr. Fux. Oxon. Reg. Ed. Vulc. pr. Wower. Pric. deorsum.* Friget sane istud *deorsus*. Heinsius d. l. Ovidii l. xiv. Met. 208. legebat per ossa. Mox *Palat. Guelf. sec. negati.* Oud.—9 Emendavit olim Beroaldus, ut putavit, *remiscens*. Ms. *permiscioes*. Nos Romanam, Venetam, Aldinamque secuti sumus *Colo Permiscioes Fux.* Aliud agebat etiam *Sopin-gius*, allinens margini *permittens*. Amori miscebat iram ob repulsam. Eleganter et pro hominum natura. Quare sæpiissime ab Ovid. harum rerum peritissimo arbitro, junctæ sunt hæ affectiones. Inspice *Heroidum Epistolas*, et *Horatii l. i. O. 13.* Oud.—1 *Tempestivam*. Ms. *tempestillam.* Sciopp. in *Symbola.* Flor. et *Fulvii liber: tempestillam.* Elmenhorstius. *F. persubtilis*: supra 'subtilis occasio;' vel *pestibilem*. V. Gl. Sed non movere satius est. *Wass.*—2 *D'Orv. Fux. Guelf. ambo, et Oxon. male scelere.* Oud.—3 Pronomen non comparat in *Oxon.* Dein insequitur *D'Orv. Id.—4 Salutique præsentis f.* Videtur legendum, *salutarique præsentis*. Beroaldus. Lipsius scribit: *salutique præsentis, ac f.* Quod propius vero est. *Colo. Elmenh.*—5 *Aldus, occultato.* Elmenh.—6 *Ald. fidelissimam.* Idem. Sic etiam utraque *Junt. Ed.*

NOTE

quam emendi cansa marito dare:
alium, quem in pede habebant, in
foco larium ponere: tertium in sacci-
perone, quem in compito vicinali
certo tempore solebant resignare.'

* *Gaudibundus*] Suspiciatur *Pricæus*

gratulabundus. Ego congruum *Apu-
leianæ licentiæ* vocabulum non repu-
diaverim. Sic apud eundem *legas*
non semel 'gaudialis.'

'*Splendida prosapia*'] *Thrasylli ip-
sius, non Tlepolemi.*

et conversatione frequenti, nonnunquam etiam⁷ [154] cœna poculoque communi carior cariorque factus, in profundam ruinam Cupidinis⁸ sese paulatim nescius præcipitaverat.⁸

gisque amicus factus assiduus colloquiis, et crebris conconvivialibus, aliquando etiam communicatione cibi et potus, paulatim dejecerat se ignorans in altam voraginem

~~~~~

Oud.—7 Bert. *eorum*. Elmenh. Typothetarum errore in Edit. Merc. A. 1601. irrepsit *populoque*. Hinc pejus in Wow. et Pric. *populo com*. Dein inepte D'Orv. *communicaret cariorque*. Et carior exulat quoque a Pith. et Guelf. pr. *Oud.*—8 *In profundam Romam cupidinis esse præcipitaret*. Cum de fornice, eumque pro lupanari huic Apuleio, Senecæ, Petronio, Arnobio quoque usurpatum, cogitassem: vel legendum statuissem, *in profundam foveam*; opportuno in memoriam rediit, J. Lipsium lib. 11. Epist. 22. restituisse *in profundam ruinam*. Stewechius. *In profundam foveam* Ald. Beroald. vero nunc *rotam*, nunc *foveam* substituit. Neutrum recte. Ingratis etiam et invitis Musis *arumnam* legebat J. Lipsius, homo veterum memoriarum diligentissimus et callentissimus. Denique a nullis non vexatus iste locus. Tandem P. Faber, præses amplissimus, quem *Κόρυς τε ἡ τ' ἀγροβλέπαρος Πάθος πόδιον τὸ οὐδέποτε ἐπὶ τῆς*, certissima conjectura ductus, instituit *roinam* veteri script. pro *ruinam*: quam emendationem ab ipso esse, memini me huc oculis usurpasse. Hoc dico, quod scio ab aliis animadversum Scalig. in lib. Controvers. adversus Robert. Titium nuper editis, doletque ex animo, non prius ab eo aliis suis rebus præversum fuisse, quam ut laus tanto viro interverteretur; quamquam et omnes habitamus in libris, et eundem aërem inter nos vescimur, ut ait Luc. *Roald. Romam*. Sic noster Manuscriptus, et Rom. et Bas. 1. in cujus margine ascriptum, '*Forte, rotam Cupidinis.*' Beroaldus reposuit, *prof. foveam Cupidinis*. Alii aliter. Ego Lipsii nostri conjecturam præ omnibus aliis libens amplectar: *arumnam* Cup. Plantus Mercatore: '*Sed amori accedunt hæc, quæ dixi minus: insomnia, ærumna, error, terror, et fuga.*' *Colo. Romam*. Optimi etiam libri hanc lectionem retinent, quam tamen non capio. Alii ineptiorem proferunt. In quibusdam vero antiquis, *in prefundam ruinam Cupidinis*: quod recipiendum existimo. *Wow*. Sunt Manuscripti, qui legant: *in prof. ruinam Cupid.* Optimus tamen Fulvii legit: *Romam*. Latet aliquid. *Ruina* non male Latine dicitur. Nam et Cicero pro Flacco, '*innocentis labem et ruinam*' dixit: quo loco '*labem*' interpretor hiatum; quo modo cum alibi, tum de Divin. usurpat Cicero: '*Multis locis labes facta est, terræque desederunt.*' *Sciopp. in Symb. Ruinam*. Ita Scaliger contra Titium lib. ix. cap. 19. Lipsii et Fulvii Manuscriptus, *Rom.* Flor. et Pal. habent: *in prof. Romam c.* Aldus et Bas. *in prof. foveam*. Lipsius, in p. *arumnam* C. Beroald. in p. *rotam* C. Elmenhorstius. Insignes conjecturas apud Colvium vide. Lectio Manuscripti *B.* in p. *ruinam Cupidinis*. Puteanus. *Romam*. Sic Ms. et Rom. et Bas. 1. in cujus margine ascriptum, '*Forte, rotam Cupid.*' Lipsius in Epist. Quæst. legebat, *arumnam* C. Ego *roinam* sive *ruinam*: quomodo et Yvo Villomarum (sive is Jos. Scaliger est) adversus Rob. Titium, qui *rimam* supponere, sed inepte, conabatur lib.

NOTE

⁸ *Ruinam Cupidinis*] Vulgatæ editiones pleræque *romam cupidinis*, pro quo Gasp. Barthius Advers. lib. xxxiii. c. 2. subdit ex veteri exemplari *rognem Cupidinis*. Græcum est

βωρυχὴ et *βωρυχὺς*, fissura, hiatus terræ, vorago. Qui sensus est hujus loci. Lips. legebat *arumnam*; Brantius *roinam*, unde *ruinam*.

Quidni? cum flamma sævi Amoris parva quidem primo vapore delectet; sed, fomento consuetudinis exæstuans,¹ immodicis ardoribus totos comburat² homines. Diu³ denique deliberaverat secum Thrasyllus, quo⁴ vel clandestinis colloquiis opportunum⁵ reperiret locum, cum⁶ et adulterinæ Veneris magis magisque præclusos aditus copia custodientium cerneret, novæque atque gliscentis affectionis⁷ firmissimum vinculum non posse dissociari perspiceret,⁸ et puellæ, si vellet, quanquam velle non posset, furatrinæ conjugalis incommodaret rudimentum:⁹^b et^c tamen

amoris. Nec mirum: ignis enim violenti Cupidinis primo quidem exiguus oblectat tepido calore; sed postea exardescens fomite conversationis urit omnino homines æstibus vehementissimis. Denique Thrasyllus diu deliberaverat apud se, quomodo inveniret commodam occasionem alloquendi saltem eam secreto, cum videret vias stupri ipsi inferendi sibi magis ac magis interclusas multitudine oboervantium, et cerneret arctissimum nexum amoris novi et crescentis non posse abrumpi, atque imperitia fullendi maritum obstaret puellæ, etiamsi vellet annuere ejus votis, quamvis

ix. Controv. cap. 17. Brant. Forte forinam. Sidon. Epist. v. *Soping. An rheumam?* Hilarius adversans Constantium 1240. 'Nec profundum maris et Pontici æstus absorbentem rheumam trepidassem.' Wass.—9 Guelf. pr. *Quin ni. Ond.*—1 Flor. *fomenti e. æstuans.* Salvianus de Gubernatione Dei, libr. i. 'Non turpibus flammis medullæ æstuent.' Elmenh.—2 *Immodici ardoris et totos comburat.* Fux. *immodicis ardoribus totos comburat,* melius. Roald. *Immodicis ardoribus totos addurat.* Vulg. *immodici ardoris totos comburat.* Colvius. Rom. et Ald. *immodici ardore.* Bert. *condurat h. male.* Elmenh.—3 Pith. *Diuque.* Ond.—4 *Cum nec.* Fux. *quo vel.* Roaldus. Membranaceus codex, vel. Colvius. Cod. Ful. et Pal. *quo vel clandest.* optime. Wow. Manuscriptus: *quo vel clandest.* Et placet. Sed conjectura ductus subjungo: *cum et adulterinæ Veneris magisque præclusos aditus copia custodientium certaret, &c.* in vocabulo 'locum' posteriore syllaba repetita. Sciopp. in *Symb.* *Quo vel clandest.* Vulgo, *cum nec cl.* Elmenhoratius. Atqui Wow. jam reposuerat, *quo vel,* ut est etiam in Mss. Flor. Reg. Oxon. Guelferb. D'Orvill. Inc. *Quo nec* in Pith. Hinc scribebat Salm. *quod nec.* Ond.—5 *Palat. opportune.* Elmenh.—6 *Male* huc in priora elapsa erat vocula *cum* ob præcedens 'locum': quam, sensu flagitante, optime, invitis licet Mss. et Edd. addidit cum Sciopp. Wow. et ex eo Pric. ac Florid. Frustra vero Pric. transponere tentabat et *cum,* ut est in Cod. Inc. Vox 'aditus' ponitur post 'cerneret' in Guelf. sec. Ond.—7 Guelf. pr. *affectiones.* Id.—8 Pal. Oxon. D'Orv. Guelf. *prosp.* minus bene. Id.—9 Fux. *rud. initium nominis.* Verum apage glossam barbaram, et non ab elegantissimo nostro Asino, verum ab Arcadiæ pecuariis rudentibus.

NOTE

^b Et puellæ, si vellet, quanquam velle non posset, furatrinæ conjugalis incommodaret rudimentum] Intricatus locus, quem a se non intelligi fatetur Pricæus, neque emendari posse in trans-

itu. Beroaldus conatur explicare: sed infelici eventu. Ego, si quid ultra tantorum virorum conatus sapio, sensum in interpretatione expressi non incongruum. 'Rudimentum' hic

ad hoc ipsum, quod non potest, contentiosa perniciē, quasi posset, impellitur. Quod nunc arduum factum² putatur, amore per dies roborato, facile videtur effectu. Spectate denique:³ sed oro, sollicitis animis intendite,⁴ quorsum furiosæ libidinis proruperint⁵ impetus. Die quadam venatum Tlepolemus,⁶ assumpto Thrasylo, petebat, indagaturus⁷ feras, si quid⁸ tamen in capreis feritatis⁹ est. Nec enim Charite maritum suum querere¹ patiebatur bestias armatas¹ dente vel cornu.¹ Jamque apud frondosum tumultum ramo-

non poterat velle: et tamen impellitur pernicioſa obſtinatione ad illud ipſum, quod non poteſt, perinde ac ſi illud poſſet. Quod nunc creditur difficile factum, poſtea videtur facile, cum amor confirmatus eſt tempore. Conſiderate denique, ſed conſiderate, quaſo, attentis mentibus, quouſque proceſſerit violentia veſani amoris. Quodam die Tlepolemus ibat venatum una cum Thrasylo, inveſtigaturus feras, ſi tamen capreae habent ullam feritatem: nam Charite non ſinebat ſuum conjugem venari feras armatas dentibus aut cornibus. Et jam circa collem folioſum, et obumbr-

Roald.—1 Pricæus melius putabat deleri rō et. Mihi ſecus videtur. Jungenda ſunt: Diu ſecum deliberaverat Thrasyllus, &c. et tamen. Guelf. pr. a m. pr. et tantum. Oud.—2 Flor. Ro. et Aldus, factum. Elmenh. Nunc deest Pal. et Oxon. Guelf. ſec. In Ald. Ed. eſt factum, non factum. De eo librarium errore vide ad l. i. p. 11. 'Optimum factum.' Oud.—3 Ineptiſſime vulgo, effectu, ſpe, ætate denique. Colvius. Ut optime reſtituit Colvius, conſentientibus Mss. jam exhibuit Ed. Junt. poſt. Abſurda illa ſpe, ætate, explicare tamen conatus eſt Beroaldus. Malim autem, ſed et, oro. Oud.—4 Ed. Bas. pr. intendere. Id.—5 Prorupit. Vulg. proruperint. Colvius. Flor. Ald. et Ro. proruperint. Elmenh.—6 Lepolemus. Scriptus liber ſemper, Thepolemus. Forte, Thepolemus. Colvius. Vide ſupra. Tlepol. hic Pith. et dein cum aliis. Oud.—7 Indagatur. Fux. indagaturus, quod et Ald. Roald. Alterum eſt Ed. Bas. ſec. vitium: ut in Beroald. indignaturus. Bas. pr. indignatus. Ms. Oxon. Guelferb. pr. indicaturus. Oud.—8 Si quid. Sic recte primus tacite edidit Colv. aſtipulantibus Mss. Flor. aliſque. Male Edd. priores cum plerique Mss. dant quod, ſine rō ſi: præterquam in Colin. qui addidit ſi. Gnilhelmio placebat, ſi quod. In D'Orv. qui, ſed in Palat. Pith. Guelf. Oxon. etiam quid. Id.—9 Inſulſe Rom. codex, in campis veritatis. Elmenh. Item Ed. Vic. Veriſſime correxit jam Beroaldus, eique plerique Codd. ſubſcribunt. Campis tamen quoque in D'Orv. Pro eſt in Guelf. ſec. cum. Oud.—1 Oxon. quaters, aſcribente Waſſeo pro, excutere; 'Curuſu quatunt armenta' Virg. in Eclog. Sicut et aliquoties pro, fatigare et vexare, occurrat. Sed querere non eſt mutandum. Sive, inveſtigare ad venandum. Id.—2 Flor. armentas. Male. Vide Notas ad Minutium. Elmenh. Item Pric. et Gud. ad Phædr. F. xxi. Ælian. lib. i. An. 81. Ovid. Ep. xiv. 96. Ha-

NOTÆ

non eſt, tirocinium, aut primitiæ, ut vertit Beroaldus: ſed ignorantia et imperitia, ut 'radis' eſt, imperitus. 'Furatrina conjagalls' eſt, adulterium.

¹ Nec enim Charite maritum ſuum querere patiebatur beſtias armatas dente vel cornu] Sic Venus Metamorph. lib. x. Adonidem dehortatur: 'Fortisque fugacibus eſto, Inquit: in auda-

rumque densis tegminibus umbrosum,³ prospectu vestigatorum obseptis campis,⁴ canes venationis⁵ indagini generosæ, mandato, cubili residentes invaderent bestias, immittuntur:⁶ statimque, solertis disciplinæ memores, partitæ⁶ totos præcingunt aditus: tacitaque prius servata mussitatione, signo sibi repentino reddito, latratibus fervidis⁷ dissonisque miscent omnia. Nec ulla caprea,⁸ nec pavens

tum opaco operimento ramorum, præcluso retibus exitu in campos cura venatorum, canes destinati ad sagacem investigationem ferarum immittuntur ad irruendum in belluas, quæ ibi forte stabularentur in latibulis suis: et statim recordati suæ sagacis artis partiuntur inter se universos aditus, et occupant eos: ac primum observato silentio, simul ac subitum signum fuit ipsis datum, implent omnia latratibus acris et dissonantibus. Neque ulla caprea inde exurgit, neque dama timidus,

*****

lient. vs. 45. et passim. Oud.—3 *Ramosumque*, d. *tegminibus umbroso*, &c. Fux. *ramorumque*. Roaldus. *Ramorumque* d. t. *umbrosum*. Vulg. *ramosumque* d. *tegm. umbroso prospectu*, &c. Sed pro *prospectu* etiam in scripto est, *prosectu*. Colvius. Ms. fr. *tumulum ramosumque* d. t. *umbroso prosectu vestigatorum obsestis campis*. Sciopp. in Symbola. Rom. Ald. et Venet. t. *ramosumque*. Flor. et Venet. *umbroso*. Elmenh. Certissima est Colvii lectio, *ramorumque* et *umbrosum*, astipulantibus Mss. plurimis; ut et seqq. viris doctis. *Umbrosam* est in Oxon. *Tegminibus umbroso* Pith. Oud.—4 Fux. o. *capreis*. Inelegant. Roald. Palat. et Flor. ob. *capreis*. Elmenhorstius. B. *capis*. M. *capreis*. Putean.—5 Distingue: *canes*, v. i. *generosæ mandato*, c. r. *invadere bestias*, imm. Sino ullo sensu hæc ubique vulgata, ut et *invaderent bestias*. Notavi hunc locum supra lib. i. *Cole*. Flor. et Pal. *indagini generosæ*. Flor. et Bert. *invaderent*. Elmenh.—6 *Partiti*. Fux. *partitæ*. Roaldus. *Partitæ*. Sic recte noster codex. Vulgati omnes, *partiti*. Canes fœminæ plurimum a Veteribus, ubi de venatione agitur, ponuntur. Ennius Annal. x. 'Veluti si quando vinculis venatica velox Apta solet; si forte feram ex nare sagaci Sensit.' Lucretius lib. i. 'Namque canes ut montivagæ persæpe ferali Naribus inveniunt intactas frunde quietes.' Varius Poëta apud Macrobius: 'Cui canis umbrosam lustrans Gortynia vallem, Si veteris potuit cervæ comprehendere lustra.' Sic etiam Græci. Vetus poëta Adæus; *Μοῖνας οὐρί γυναικί ἐπὶ τοῖς ἀλλὰ καὶ ἀβρὰς Σωθῆρος σάφειν Ἀπρεῖας οἷδε κίνας*. *Cole*.—7 Bertin. *secundis*. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 4. Rom. et Ald. *secundis*. Bert. *secundis*. Flor. *secundis*. Elmenh.—8 *Capra*. Ms. *capra*. Colvius. Bert. n. n. *capra*. Elmenh.

NOTÆ

ces non est audacia tuta. Parce meo, juvenis, temerarius esse periculo: Neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse: &c.

³ *Canes venationis*, &c.] Lego cum Præmo: *canes venationis indagini generosæ mandata, cubili residentes*, &c. ut ordo verborum sit: Canes mandata, id est, destinata, immissæ, gene-

rosæ indagini venationis, &c. nt 'venationis' per metonymiam sumatur pro re per venationem quæsitæ, id est, pro feris: quo sensu usurpatur apud idoneos scriptores, et infra, hoc ipso libro: 'Partem venationis, immanis cervi pinguisimum femur,' &c.

damula,⁹ nec præ [155] ceteris feris mitior cerva, sed aper immanis atque invisitatus¹ exsurgit, toris callosæ cutis obesus,¹ pilis inhorrentibus corio squalidus, setis insurgentibus spinæ² hispidus, dentibus attritu sonaci spumeus,¹ oculis aspectu minaci flammeus,⁴ impetu sævo frementis oris totus fulmineus.⁵ Et primum quidem canum procaciores, quæ⁶ cominus contulerant vestigium, genis hac illac jactatis consecras⁷ interficit: deinde⁶ calcata retiola, qua

aut etiam cerva lenissima celerarum bestiarum, sed aper ingens, et qualis nunquam antea visus fuerat, pulpis callosæ cutis præpinguis, squalens villis rigentibus in pelle, horridus setis erectis in ejus spina, spumans ore, et atterens dentes inter se cum stridore, emittens ignem oculis truci aspectu, proterens omnia instar fulminis vehementi percussione sui rostri. Ac primum quidem occidit acerrimos canum, qui ad se propius accesserant, lacerans eos maxillis suis, quas intendit huc atque illuc. Deinde

~~~~~

—9 Guelf. sec. *danimula*, al. *dammula*, *dannula*. Salm. ad Solin. p. 75. vult semper scribendum esse *damma*, non *dama*. Certe duplex nam ibi habent Mss. aliquot, Sed male. Vide quæ in Advers. notavi ad Horat. lib. i. O. 2. 'æquore damæ.' Oud.—1 Antea lectum *invisitatus*. Sæpius librariorum hoc vitandi verbum fugit bene scribere, ut qui plerumque pro eo exararint *usitandi*. Lipsius Epistol. Quæst. bis in Livio restituit, bis in Plauto. Recte Epidico, 'Ubi te visitavi.' Reposuerim etiam Trinummo: 'Ignota facies, quæ non visitata sit.' Ubi Parisiensis editio casa ante annos centum, quæ non visa sit: quæ statim hanc correctiunculam nobis suggessit. Recte scriptam Florid. i. 'Contemplatusque frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philosophi nunquam visitata est.' Denique sæpius probi probatque auctores in hoc emendandi venient. Lipsius hic, ut et in multis aliis, prævit; nos secuti sumus. Jam facile aliis, nobiscum eandem viam terere. Nec hoc hujus loci gratia duntaxat dictum velim. Ceto. Palat. *invisitatus*. Alii, *invisitatus*. Elmenh.—2 *Spinæ*. Prave in Palat. Guelferb. pr. *spinis*. Oud. Cujus editio in textu impressum habet *corio* pro *spinæ*, quod reduximus.—3 *Spumans*. Vulg. *spumeus*. Colvius. *Dentium a. s. spumeus*. Sic lego cum Pal. Roman. et Flor. Vulgo, *dentibus a. s. spumans*. Ovidius: 'Spuma fluit, dentes æquantur dentibus Indis, Fulmen ab arce [ore] venit.' Elmenh.—4 Prave D'Orv. Pith. et Edd. ante Colv. *flammeus asp. min.* Oud.—5 Qui. Fox. quæ, ut infra enuntiatum feminine, 'canes generosæ,' Græcorum exemplo. Roald. Manuscriptus quæ. Notavit Rittershusius olim meus in Opplanum, cum de venatione sermo est, canes feminino genere potius dici. Sciopp. in *Symb.* M. quæ, vel postea cum M. leg. *consecras*. Puttean.—6 Ms. Florent. Guelf. pr. Edd. Elm. Scriv. Flor. *dein*. Oud.—7 Ab-

NOTE

¹ *Toris callosæ cutis obesus*] 'Tori' masculi sunt, lacerti etiam dicti. 'Callosa cutis' est, quæ sub se habet callum; hoc est, carnem compacta teneritudine; vel, ut ita dicam, tenera duritie commendabilem; qualis est aprugna caro.

² *Impetu sævo frementis oris totus fulmineus*] Duo illi dentes ex aprorum ore prominentes fulmina vulgo dicuntur. Ovid. lib. x. Metamorph. 'Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.'

⁷ *Consecras*] A verbo, consecrare.

primos impetus reduxerat,^o transabiit. Et nos quidem cuncti pavore deterriti, et alioquin⁷ innoxiiis venationibus consueti, tunc etiam inermes atque immuniti,⁸ tegumentis frondis et⁹ arboribus latenter abscondimur. Thrasyllus vero, nactus¹ fraudium opportunum decipulum,^p sic Tlepolemum captiose compellat: ² Quid stupore confusi, vel etiam cassa formidine similes³ humilitati servorum istorum, vel in modum pavoris foeminei dejecti, tam opimam⁴ prædam mediis manibus amittimus? Quin equos inscendimus? Quin ocyus indipiscimur?⁵ et cape venabulum, et ego sumo lanceam. Nec⁶ tantillum morati, protinus insiliunt equos, ex summo studio⁷ bestiam⁸ insequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita,⁹ retorquet impetum: sed¹

proculcarit et prætergressus est retia, qua parte intenderat primum cursum. Et nos quidem correpti timore, quippe qui assuefacti eramus venatibus innoxiiis, atque etiam tunc carebamus armis atque omni munimine, occultavimus nos clanculum sub tegminibus foliorum, et pone arbores. At Thrasyllus, oblata occasione commodam molendi dolo, sic alloquitur fraudulentem Tlepolemum: Quare sinimus elabi tam pinguem prædam e mediis nostris manibus, stupentes et perturbati, aut etiam inani metu similes his servis pusillanimitis, vel consternati timore, veluti foemina? Quidni insilimus in equos? quidni asequimur feram ocyus? et sume venabulum, ego vero capio lanceam. Et statim absque ulla mora condescendunt equos, persequentes feram maximo ardore. Illa autem, non immemor roboris sibi ingenti, reflectit cursum,

est a Bert. *rd alioquin.* In Par. Guelf. pr. *in nostris ven.* D'Orv. *inn. novationibus.* Id.—8 Palat. *imminuti.* Flor. *attoniti.* Elmenh.—9 Et. Vulgat. *vel.* Colv.—1 Oxon. *naptus.* Pal. *opportune.* Oud.—2 D'Orv. *sicut ad Tlep. c. compellit.* Id.—3 Scripta lectio, *Qui stupore confusus, vel et cassa form. simul.* Colvins. Pal. Guelf. sec. *Quin,* et mox D'Orv. *capta.* Guelf. pr. *capta.* Oud.—4 Par. Guelf. pr. *optimam,* solita depravatione. Id.—5 Fux. *Quin eum i.* Roald. Eadem scripta lectio, *Quin eum i.* Colv.—6 Pith. Et. Oud.—7 *S. st.* Rescribe, *ex s. st.* ut et ante editum fuit. *Colo.* Scilicet ipse in contextu deleverat Colv. auctoritate Ms. Lips. At hic in Notis sententiam mutavit. Cum Lips. Cod. tamen faciunt Oxon. Fux. Guelf. Par. D'Orv. et Edd. Vale. Wow. Pric. et utroque tam sine, quam cum præpositione *ex* usus est Auctor; ob auctoritatem vero membranarum Florent. Pith. aliarumque, et omnium Edd. Vett. admisi *rd ex.* Adi ad lib. vii. p. 148. '*Ex summo studio.*' Oud.—8 Negligentius contra Mastos et Edd. Floridis exhibuit *belluam.* Consideratur vero penitus hæc vox in Reg. Pal. Oxon. Par. Guelf. pr. *Id.*—9 Oxon. *Nec tamen g. sui vigoris obl.* Pal. Guelf. sec. *Nec tam g. fulgoris obl.*

NOTE

Editio Scriverii habet *confectas*, quod mihi placeret *magis*.

^o *Reduxerat*] *Pricæus direxerat*; recte.

^p *Decipulum*] Et frequentius '*decipulum*'.

Delph. et Var. Clus.

pula,¹ utrumque a '*decipiendo*,' est proprie instrumentum, ad decipiendas aves et feras comparatum. Hic sumitur pro occasione struendi do-

Apul.

2 I

incendio feritatis ardescens, dente compulso,² quem³ primum insiliat, cunctabunda rimatur. Sed prior Tlepolemus jaculum, quod gerebat, insuper dorsum bestiae contorsit.⁴ At⁵ Thrasyllus feræ quidem pepercit,⁶ sed equi, quo vehabatur Tlepolemus, postremos poplites, lancea feriens, amputat.⁷ Quadrupes recidens,⁸ qua sanguis effluxerat, toto tergo supinatus, invitus⁹ dominum suum devolvit ad terram. Nec diu. Et eum furens aper invadit jacentem, ac primo [156] lacinias ejus,¹ mox² ipsum resurgentem multo dente

et accensa ardore sua feritatis, terrens inter se dentes, inspicit dubia, in quem primum irruat. At Tlepolemus misit prior telum, quod gestabat, in dorsum belluae. Sed Thrasyllus, parcens quidem bestiae, percutit lancea, et abscindit posteriores poplites equi, cui Tlepolemus insidebat. Equus reclinatus in eam partem, qua sanguis ipsi manaverat, et omnino stratus in tergum, invitus dejicit humi suum dominum. Nec ita multo post aper furiosus irruit in eum adhuc stratum humi, et primo vestes ejus, deinde ipsum laceravit crebris ictibus dentium, dum resurgeret. Neque paruit

~~~~~

A primo abest quoque illa. Id.—1 Et. Ms. sed. Colv. Malui ex Bertin. inc. ferocitatis ard. Wowerius. Bertin. i. ferocitatis a. Elmenh.—2 D. compulso. Vulgo, dentium compulso. Colv. Malui ex Bertin. dentium compulso. Ferocitatis a. dentium compulso. Sic Bertin. sed Ald. editio, dentium compulso. Mox legendum cum Bertin. feræ quidem pepercit. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 4. Dentium compulso. Vulgo, dente compulso. Elmenhorstius. F. dente compulso. Brant.—3 Pith. quam. Oud.—4 Sed, &c. contorsit exulant a Guelf. pr. Id.—5 Fux. Id.—6 Fux. parcens. Roaldus. Parcens. Vulgo, pepercit. Colv. Idem Cod. pepercit, sed equi. Wowerius. Flor. pepercit. Elmenh.—7 Scriptus codex, amputavit. Colvius. Item D'Orv. Fux. Guelf. ambo, et Oxon. Sed vide supra 'interfecit' et 'transiit', ac millies. Oud.—8 Manuscriptus residens: probissime. In postumos enim poplites resedit equus. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 4. Residens. Sic Bert. Alii, recidens, non reque bene. Elmenh.—9 Tò invitus non est in Palatino. Elmenh. Uti nec Oxon. Par. Guelf. utroque, et Voss. Coll. sive Lips. atque uncini circumscripsit Scriv. Sed adi ad p. 156. Oud.—1 At enim furens aper, invadens primo lacinias ejus. Vulgo, Nec diu, sed eum furens aper invadit jacentem: ac primo lacinias ejus. Unde ante legebam, Nec diu, ecce eum. Ecce, in re repentina et improvisa, inopinata: quod notat ad Adelfhos Terentii Donatus. Sallustius Jugurtha: 'Ecce autem ex improvviso intoleranda audacia, accelere atque superbia sese effrens!' Quem locum hic non tam laudo ad hunc nostrum, quam ut a Palmerii correctione non necessaria vindicem. Ex improvviso ut glossema tollendum censet. At sic Varro Eumenidibus: 'Et ecce de improvviso ad nos accedit cana veritas, Atticæ Philosophiae alumna.' In Apuleio scriptam lectionem genuinam putamus. Colo. Nec diu scilicet eumque aper furens invadit jacentem, ac primo lacinias. Ita Bert. Suspicio locum esse glossemate depravatam, et, deletis scilicet eum, legendum: Nec diu, aper furens invadit jacentem. Ascripserat quis, scilicet eum. Sciopp. in Symbola. Nec diu, sed eum aper furens invadit jacentem, ac primo. Ita Flor. et Rom. Bert. non diu scilicet eum a. f. i. j. Vulgo: at ecce furens aper invadens primo. Elmenh.—2 Fux. post. Roaldus. Post exaratur item in Lips. Oxon. Par. Guelf. Pal. Reg. D'Orv. et edidere Colv. Vulc. Merc. Wow.

laniavit.³ Nec cœpti nefarii bonum piguit amicum, vel suæ sævitiae litatum saltem tanto⁴ periculo cernens, potuit expleri; sed percito,⁵ atque plagosa vulnera⁶ contegenti,⁷ suumque⁸ auxilium miseriter⁹ roganti, per femur dextrum immisit lanceam:⁹ tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera similia futura prosectu¹¹ dentium. Nec non tamen^a ipsam quoque bestiam³ facili manu transadigit.⁴ Ad hunc modum defuncto¹⁰ juvene, exciti latibulo suo quisque familia mœsta concurrimus. At ille, quan-

egregium illum amicum sui nefandi incepti, neque potuit satiari, tametsi videret satisfactum esse suæ crudelitati tanto discrimine; sed, dum ille perturbatus operiret sua crura vulnerata, atque imploraret miserabiliter ejus opem, adegit ipsi lanceam per coxam dextram: idque fecit eo quidem audacius, quod arbitraretur plagas ferro factas fore similes scissura dentium. Perforat tamen quoque facile ipsam feram. Juvene sic interfecto, nos omnes servi, evocati singuli ex nostris latebris, currimus

*****

Pric. Sed mox servant Flor. cum Bert. Pith. Fulv. Bemb. aliisque, ut videtur, ac post languidius tardiusque est. Oud.—3 Flor. laniatum. Male. Elmenh. —4 D'Orvil. Pith. tanto saltem. Oud.—5 Rom. percito. Elmenh. Ac Vicent. sed bene jam monitum et correctum a Beroald. Participium 'percitus' enixe adhibere amat Appuleius. Vide Indicem. Mox atque exulat a Reg. D'Orv. ac Pith. Oud.—6 Pl. crura. Fux. p. vulnera, ut et Ald. Sed male. Roald. Pl. vulnera. Vulgati, pl. crura. Colv. Lege ex Ful. pl. crura conteg. Wowerius. Manuscr. pl. crura. Sciopp. in Symb.—7 Vel suæ, &c. conteg. Hæc omnia desunt Mss. Oxon. Palat. Par. Guelf. utrisque. Oud.—8 Oxon. Pal. Guelferb. sed suum. Id.—9 Lanceam immisit. Iidem, demisit lanceam. Colvius. Bert. dimisit. Flor. dimissa. Elmenh.—1 Bert. prosecta. Elmenh. —2 Tantog. ille, &c. nec non tamen. Desunt cuncta hæc Oxon. Guelf. et Par. Illo Edd. Junt. Ald. Vide ad lib. vi. Init. 'Nimio tanto cupidior.' Fux. t. q. fid. ille. Oud.—8 Ipsam best. Iidem, ipsam quoque best. Colvius. I. quoque b. Tò quoque non est in vulgatis. Elmenh. Temere Colv. ex unico Cod. Lips. cui tamen concinit Pal. eiecerat vocem quoque, tunc non comparentem in Edd. Vulc. Merc. Wow. Pric. sed in reliquis Edd. et Mss. nisi quod Oxon. Guelf. pr. et Fux. det, ipsam etiam b. et Par. ips. bestiam. Oud.—4 Transadit. Fux. transadigit, ut Poëta: 'Transadigit costas.' Roald. Transadit. Iidem, transadigit. Alibi supra mihi notatum. Colo.—5 Ms. defnito. Mox Bert. quanquam peracto voto: et rursus, avide circumplexus. Sciopp. in Symbola. Defnito. Lectionem Romani et Fulv. codicis prætulit vulgatis et Mss. aliis, in quibus erat defuncto. Vide Indicem. Elmenh. Inepte Beroald.

NOTÆ

^a Miseriter] Vox infrequens. Latinius apud Nonium: 'Mens corrupta miseriter corrumpitur.'

¹ Prosecta] Dativus antiquus. Sic Virgil. 'Teque aspectu ne subtrahere nostro.' Et infra Noster, 'luctu ie-

gitimo,' pro, luctui.

¹ Def. [defnito] Beroaldus reponebat defuncto, frustra. Repone potius Anito, id est, interfecto. Noster, lib. vi. 'Quam [vetulam] licet claudi pedis tui calce unica finire poteris.'

quam, perfecto ⁶ voto, prostrato inimico lætus ageret,¹ vultu tamen gaudium tegit, et frontem asseverat,² dolorem simulat:⁷ et, cadaver, quod ipse fecerat,³ avide circumplexus,⁸ omnia quidem ⁹ lugentium officia solerter affingit;¹ sed solæ lacrymæ procedere ² noluerunt.³ Sic ad nostri ⁴ similitudinem, qui vere lamentabamur, conformatus, et manus suæ culpam [mentiens] bestię dabat.⁵ Necdum ⁶ satis scelere transacto, Fama dilabitur, et cursus primos ad domum Tlepolemi detorquet, et aures infelicis nuptæ percutit.⁷ Quæ quidem, simul percepit talem nuntium,

ad ipsum lugentes. Ille autem voti compos, quamvis cœt hilaris interfecto suo inimico, celat tamen lætitiā vultu, et corrugat frontem, fingit marorem, et amplectens cupide corpus, quod ipse privaverat vitæ, simulavit quidem callide universa munia morientium; at lacrymæ solæ renuerunt prodire. Sic compositus ad nostrum exemplum, qui vere plorabamus, attribuebat mendaciter bellum crimen suæ manus. Vix facinus illud erat omnino peractum, cum divulgatur rumor, et deflectit primum cursum ad domum Tlepolemi, et verberat aures infortunatæ conjugis ejus. Quæ

defuncto. Idem in Add.—6 Perf. Bert. peracto. Idem. Ultimum edidit Scriberius, et primum placuit Pric. qui in Addendis bene sententiam mutavit. Lib. ix. p. 190. 'Perfectum desiderium Philesiætro lætitiā percitus nuntiat.' Oud.—7 Dol. simulans. Iidem, et dolorem simulat. Colvius. Et dolorem simulat. Vulgo, d. simulans. Elmenh. Pro Colvio stant Mss. Lips. Palat. et Oxon. in quo dissimulans, cum Edd. eum sequentibus Vulc. Merc. Wow. Pric. Sed ceteri Mss. et Edd. exhibent id, quod bene revocavit Elmenh. Oud.—8 Fux. amplexatus. Roaldus. Amplexatus. Iidem vulgati, circumplexus. Colvius. Circumplexus. Vulgo, amplexatus. Elmenh.—9 Quidem deest Mss. Oxon. Fux. Guelferb. pr. Pal. et Coll. Voss. sive Lipsiano. Oud.—1 Fux. e. finxit solerter. Roaldus. Off. finxit. Iidem, off. solerter affinxit. Colv. Vulgata lectio minime rejicienda: officia solerter affingit. Eandem et Fulv. Cod. agnoscit. Wow. Non debuit a Colv. sollicitari vulgata lectio, officia solerter affingit: sicut et in Ms. Fulv. legitur. 'Affingit, ὑποκρινόμενος vel ὑποκρινόμενος.' Statim in Bert. est: Fama dilatatur. Sciopp. in Symbola. Solerter affinxit. Hæc male immutavit Colv. et Vulc. cum etiam in optimis Mss. ita habeatur, sicuti nos ea produximus. Elmenh.—2 Fux. exire. Roald.—3 Sed solæ, &c. noluerunt. Hæc non sunt in Mss. libro. Colv. Eadem usque ad conformatus desunt Oxon. Guelf. et Par. Oud.—4 Scriptus, nostrum. Idem liber, dentabam. Colv. Flor. sic a. nostram amaritudinem, q. v. l. conformatus. Elmenh.—5 Culpam bestię dabat. Fux. culpam mentiens b. d. Roald. Mentiens. Hoc in nullis erat vulgatis. Colv. Tō mentiens delet Fl. et Bert. Elmenh.—6 Edd. Vicent. Ber. Bas. pr. Nedum. Oud.—7 Guelf. percurat. Id.—8 Flor. aliud. Elmenh.

NOTE

¹ *Lætus ageret*] Subintellige, vitam.

² *Asseverat*] Severam reddit, exasperat. De hoc verbo jam libro su-

periore, et lib. III. Vide Not. p. 208.

³ *Cadaver, quod ipse fecerat*] Ex corpore vivo, quod erat prius.

qualem non audiet alium,³ amens et vecordia percita,⁹ cursuque bacchata furibundo, per plateas populosas et arva rurestria¹ fertur, insana voce casum mariti quiritans.² Confluunt civium mœstæ catervæ; sequuntur obvii omnes³ dolore sociato; civitas cuncta vacuatur⁴ studio visionis. Et ecce mariti cadaver accurrit,⁵ labantique⁶ spiritu totam se super corpus effudit: ac pænissime⁷ ibidem, quam devoverat ei, reddidit animam. Sed, ægre manibus erecta⁸

quidem ubi accepit hunc nuntium, cui nunquam audiet alium similem; rapitur per vicus populosos et agros solitarios demens, exstimulata vesania, et currens instar Bacchæ furentis, vesano clamore ejulans fatum sui mariti. Tristes turba civium concurrunt; quodquot occurrunt ipsi, sequuntur eam, conjungentes dolorem suum cum ejus dolore. Omnes deserunt urbem, desiderio visendi. Ipsa autem statim accurrit ad corpus exanimum sui viri, et, deficiente anima, prostravit se totam super cadaver: nihilque propius factum est, quam ut efflaret ibidem spiritum, quem ipsi consecraverat. Verum, extracta inde difficulter manibus suorum, remansit in vita,

—9 Gneif. sec. parata. Ond.—1 D'Orv. rustria. Id.—2 Vulgo, queritans. Exclerat hoc verbum etiam supra l. v. 'Sic quiritans properiter emergit a mari,' Arnob. lib. iv. 'Et negligi sacrilege clamitatis, quiritatis inique contemni,' Colo.—3 Omnes e scripto primum nunc additum. Colo.—4 Civitas vac. Vulgo, civ. caucta vac. Colvius. Flor. civitas cuncta v. Elmenh.—5 Gneif. pr. D'Orv. Oxon. ut volebat Groelot. occurrit, tantum non perpetua variatione. Vide supra. Ond.—6 Ibid. labentique. Colvius.—7 Plenissime. Exigua, at certa mihi emendatio: quæ parum quidem ad ornatum, plurimum tamen ad sensum: pænissime, voce declinata ab adverbio 'pæne.' Usus hic Auctor alibi, et usus quoque Plautus. En alterum locum Apuleii, a me quoque reparatum lib. tertio Floridorum: 'Cum impedita esset imbric recitatio, in propinquum diem vobis volentibus protali, et quidem Philemonis exemplo pænissime.' Si enim librum inspexeris, nimis quam insulsum esse comperies illud vulgare: et quidem Philemonis exemplo, plenissime quippe eodem die, &c. Integrum id vocabulum Apuleio remansit secunda Apologia sua: 'Nam quod pænissime,' inquit, 'oblitus sum.' Stewech. Pænissime. Ibid. plenissime. Hoc ipso libro post, ut et Aululariæ Plautinæ locis duobus, idem bene repa-ait a Lipsio: 'Manum cujusdam factore sordentem, qui gingivas identidem meas putidis scalpebat digitis, mordicus arreptam pænissime contrivi.' Sic etiam putamus legendum Floridorum lib. iii. 'Pænissime quippe eodem die in palestra adeo talum inverti, ut minimum afuerim, quin articulum etiam a crure defringerem.' Apolog. ii. 'Quod pænissime oblitus sum.' Legendum etiam videatur Mercatore: 'Simul autem pænissime eos, qui adversum eunt, aspellito.' Sed etiam apud Nostrum eadem Apol. ii. scribendum reor: 'Si non modo crimina objecta pænissime dilui, verum etiam radicem hujus judicii, id est hæreditatis quæsitæ invidiam, funditus sustuli.' In quibus locis omnibus plenissime lectum pro pænissime. De quo adi Priscianum lib. xv. Possit forte etiam alibi plenissime legi, ut Stichio: 'Nam, ni illos homines expello, ego occidi plenissime.' Item alibi. Colo. Pænissime reddidit. Rom. et Ald. plenissime. Bert. et Rom. reddidisset. Elmenh.—

NOTE

* Erecta [erepta] Melius legas cum per corpus effunderat, Ms. Palat. erecta; se totam enim su-

suorum, invita remansit in vita.⁹ Funus vero, toto¹ scralem [157] pompam prosequente populo, deducitur² ad sepulturam. Sed Thrasyllus³ nimium clamare,⁴ plangere: et, quas⁵ in primo moerore lacrymas non habebat, jam scilicet crescente gaudio reddere, et multis caritatis nominibus veritatem ipsam fallere. Illum amicum, coetaneum, contubernalem, fratrem denique, addito nomine lugubri, ciere: necnon interdum manus Charites⁶ a pulsandis uberibus amovere:⁷ luctum sedare, ejulatum coercere: verbis

quavis volens. Exequis autem procedunt ad regum, universa plebe conitante pompam lugubrem. At Thrasyllus capis supra modum vociferari, tundere pectus; et jam, luctitia nimirum crescente, fundere lacrymas, quibus fuerat destitutus initio sui fletu doloris, et fucum facere ipsi veritati multis nominibus amicitias: flebiliter appellare ipsum amicum, aequalem, convictorem, ac postremo, fratrem, adjecto etiam nomine ejus. Nec desinebat interim tamen arceri manus Charites a percussandis papillis, compescere ejus mororem, cohibere lamenta, retundere aculeum doloris ver-

~~~~~

8 *Erepta*. Pal. *erecta*. Bene. *Elmenh.*—9 *Inv.* v. in v. Eleganter. Frigido vulgo, v. in *vita*, omisso *invita*. Colv.—1 D'Orv. *totum*. Oud.—2 Pith. *perduc.* Id.—3 *Vulg.* Sed et *Thras.* Colv. Copulam addidere Junt. utraque, Ald. et Colin. Sed in *Msa.* et *Edd.* prioribus non comparet. Oud.—4 *Vetus codex, nimium nimium clamare.* Forte scribendum, *nimium nimiumque*. *Ti-bullus*: 'Jam venit iratus nimium nimiumque severia.' Legendum etiam ex veteri libro nostro apud Senec. de Benef. lib. i. c. 14. 'Beneficium demus, quod usu magis magisque placeat.' ubi *cusum* minus eleganter, *magis ac magis*. Sic Cicero ad Tironem: 'Enitar, ut apud iudices magis magisque hæc nascens de me duplicetur opinio.' Et ita Noster supra lib. iii. et v. 'Diu diuque.' Ut Græci *μᾶλλον μᾶλλον*, notante Suida: apud quem *Alexis Attide*: *Πῶς ἐκινεῖται τὸ πρῶτον ὁ Ζεὺς ἡνυχῆ, Ἐπειτα μᾶλλον μᾶλλον*; Aristophanes apud eundem in dictione *ἰσχυρός*: *Ἐπεὶ μᾶλλον μᾶλλον ἔχουσιν*. Pacuvius Atalanta: 'Dolet pigetque magis magisque me Conatum hoc nequicquam itiner.' Sic quot quotque apud Manil. lib. iv. 'Tot ducit vires, dominos quot quotque recepit.' Ut frustra sit, qui *quotcumque* ibi legi debere censet. Colv. *Msa. nimium nimium clamare*. Sciopp. in *Symb. Bert. n. clamare*. Flor. et Fulv. liber, *nimium nimium clamare*: unde recte Colv. legendum putat, *nimium nimiumque clamare*, ut apud Virg. 'Iterum iterumque vocabo.' *Elmenh.*—5 *Guelf. pr. quasi*. Pal. *qui*; ut et legi posset. Perperam vero ab Edit. Flor. exulat præpositio. *Lacrymas* exulat a Fax. Oud.—6 D'Orv. *charitates*. Id.—7 *Msa. appulsandis ub. admove.* Colvius. Aldus, s. p. *verberibus*. Inepte. In luctu pectora pugnis pulsabant. Quintilianus Declam. x. p. 61. 'Mulier, quæ sanguinantes ad iudices porrigit lacertos, quæ scisso laniatoque vultu, quæ lividis profertur uberibus, magno dolore cogitur, ut hoc potius agat, quam cineres osculetur, complectatur urnam.' Noster libro quarto: 'Pectus palmulis infestis tundere.' Lib. v. 'Quid pectora, quid ubera sancta tunditis?' Lib. vii. 'Tunsisque ac diverberatis vehementer uberibus.' *Elmenh.* Mulieres in exequiis et luctu ora lacerabant, et pectus pugnis infestis tunde-bant, quo sanguine ostenso inferis satisfaceret. Unde et apud sepulcrum vic-timas cædebant. Vide Servium ad iii. *Æneid.* *Idem in Add.* Cui non dic-tus Hylas? Corrupte *verberibus* ediderunt quoque Junt. Ed. utraque, estque

palpantibus⁸ stimulum doloris obtundere, variis exemplis multivagi casus⁷ solatia nectere: cunctis tamen mentitæ⁹ pietatis officiis studium contrectandæ¹ mulieris adhibere, odiosumque amorem suum perperam² delectando nutrire. Sed, officiis inferalibus³ statim expletis,⁴ puella protinus festinat ad maritum suum demere: cunctasque prorsus pertentat⁵ vias, certe illam lenem⁶ otiosamque, nec telis ullis⁶ indigentem, sed placidæ quieti consimilem: inedia denique misera⁷ et incuria squalida⁸ tenebris imis abscon-

his blandientibus, contexere consolationes ex diversis exemplis fortuna instabilis: adjungebat tamen omnibus munitis sua pietatis simulata curam palpanda mulieris, et alebat suum execrandum amorem oblectando cum nefarie. At, statim atque exequia fuerunt facta, mulier conatur illico descendere ad suam conjugem: et explorat omnes omnino rationes id faciendi. Certe tentat rationem illam placidam et tranquillam, qua nullis armis opus habet, sed similis est leni somno; postremo, jam abdita obocuro loco, pepigerat cum vita se excessuram ex ea funesta abstinencia

in Coll. Voss. *Admovere* Gnelf. sec. *Oud.*—8 *D'Orv. palpantibus.* Gnelf. pr. *obtundere.* Id.—9 Oxon. Gnelf. pr. *mentitis.* Id.—1 Scriptura vetus, *contractanda.* Colv.—2 Gnelf. pr. *properam.* *Oud.*—3 *Volgo, inferalibus.* Colvius. Rom. *inferalibus.* Elmenhorstius. O. Edd. ante Colv. habent, *inferalibus.* Oxon. Gnelf. pr. *imperialibus.* *Oud.*—4 *St. factis.* Sic Ms. et in Marg. 'Al. statim erectis.' Ven. Ald. Bas. 1. *st. ereptis.* Unde quosdam legere ait Beronaldus, *st. expletis.* Colvius. Ms. *st. expletis.* Bertin. et vulgati *ereptis.* Unde faciebam *exactis.* Sic lib. ix. p. 162. 'Peractis feralibus officiis tradunt sepulturæ.' *Sciopp. in Symb. et Susp.* lib. iv. 4. *Lege cum Flor. st. exactis, vel cum Bert. st. expletis.* Elmenh.—5 *Festinat, pertentat.* *D'Orv. festina, pertenta.* Barm. margini allevit *protentat.* *Oud.*—6 *Abest ullis a Manuscripto. Colo.* Uti et a Palat. ac Gnelferb. *Telis a Fux. Id.*—7 Ms. in. d. *miseric.* Unde potest legi, *inedia d. miseria,* quod etiam Lipsio visum.

NOTE

⁷ Variis exemplis multivagi casus, &c.] Petron. ubi de Matrona Ephesi: 'Cœpit [miles] hortari lugentem, ne perseveraret in dolore supervacuo, &c. omnium eundem exitum esse, sed et idem domicilium: et cetera, quibus exulceratæ mentes ad sanitatem revocantur.' *Multivagi*] A 'vagando.' Multivagus, quasi per multos et per multa vagans.

⁸ Illam lenem] Inedia scilicet accersitam, ut mox subjungit. In contrariam sententiam Græcus Poëta dixit, *Ολαριον λιμὴ θάλας*: Miserrimum

esse fame mori. *Illam*] Pronomen 'ille' sæpius usurpat Apuleius hac forma et significatione. Lib. vi. 'Tunc formicula illa parvula, et ruricola,' &c. et lib. v. 'Ipsam illam Cupidinem formosum Deum.'

⁹ Inedia denique misera et incuria squalida] Quibus mox opponit cibum et lavacrum. 'Incuria' itaque hic est præsertim abstinencia balnearum; quibus ubi assueverant corpora, non sine gravi valetudinis dispendio poterant carere.

dita cum luce jam transegerat. Sed Thrasyllus instantia pervicaci,⁸ partim per semetipsum, partim per ceteros familiares ac necessarios ipsos,⁹ denique puellæ parentes extorquet¹ tandem jam lurore et illuvie pæne collapsa² membra lavacro, cibo denique confoveret. At illa, parentum suorum alioquin reverens, invita quidem, verum religiose necessitati succumbens,³ vultu non quidem hilario,⁴ verum paulo sereniore, obiens,⁵ ut jubebatur, viventium munia, prorsus in pectore, immo vero penitus⁶ in medullis, luctu ac moerore carpebat animum: et dies totos⁷ totasque noctes insumebat luctuoso desiderio: et imaginem

ciborum et negligentia sordida. At Thrasyllus urgens pertinaciter, tum per scipsum, tum per reliquos amicos atque necessarios puella, tum etiam per parentes ejus, impetrat tandem, ut reficeret balneo, ac demum etiam cibo, artus suos jam fere defectos pallore et sordibus. Illa autem, quæ ceteroqui recerebatur suos parentes, non sponte quidem, sed victa sancta necessitate peragens officia victorum, cultu, non læto quidem, sed aliquanto tranquilliore, ut videbatur, conficiebat animum fletu ac tristitia sita in imo corde, seu potius in intimis medullis: et impendebat dies perpetuos et noctes solidas flebili desiderio: et divitiis honoribus colens cultu assidue

Colv.—8 Pith. *pertinaci*. Vide supra. Oud.—9 *Nec. nuntios*. Vulgati non habent *nuntios*. Colvius. Recte Palat. Cod. ignorat vocem *nuntios*, quæ ab aliena manu accessit. Wow. In Pith. *f. at nec*. In D'Orv. *f. vel necessarios*. Vocem *nuntios* pravo judicio a Colv. intrusam, et a Vulc. Ed. pr. ac Merc. retentam, bene rejecit Wow. Vulc. Ed. sec. et seqq. sicut eam haud agnovit alius Codex, quam Lips. Priemus ancis inclisit. Oud.—1 Ms. *extorquet*. Colv. Guelf. pr. *retorquet*. Oud.—2 Palat. Guelf. sec. *collaza*. Membra 'labi' dicuntur, quæ morbo macieque aequalent, et fæccida pendent. Vide ad lib. x. p. 210. 'Lapsa genna.' Id.—3 Fux. *succubuit*. Roaldus. Idem codex, *succubuit*. Colvius. In Florent. est, *verum etiam r*. In Edd. Vicent. Junt. Aldi est *religiose*. Sed tum præstaret *religiosa* in Nominat. *Succubuit* exaratum est etiam in Palat. Oxon. Reg. D'Orvill. Verum amat participla sine copula congerere Auctor. Vide ad lib. iii. p. 45. Alioquin hæc per copulam ac vel quæ sequentia connectenda. Oudendorp.—4 Vulg. *hilari*. Colvius. V. vero Guelf. pr. *Quidem exulat* a Guelf. Pal. Oxon. Fux. Coll. Voss. *Hilari* vero in O. Edd. ante Colv. at in solis Mss. D'Orv. Pith. legitur. Vide ad l. iii. p. 50. Oud.—5 Fux. *obediens*, sed falso. Roald. Ms. *obediens ut videbatur*. Colvius. Alii, *obediens ut videbatur*. Elmenh.—6 Scribo: *penitis*. Sic etiam legendum putavi supra lib. v. 'Jam præcordiis penitis nutriverent invidiam;' et alibi sæpius. Plautus Cistellaria: 'In latebras abscondas pectore penitissimo.' Attius Argonautis: 'Aut forte Triton, fascina evertens apæus subter radices penitas, undante in freto, Molem ex profundo saxeam ad colam vomit.' Sed ibi male etiam vulgatum, *radices penitus*. Ascripsimus hos versus elegantissimos ex Prisciani libro de Metris. Cole. Paruerunt Colvio Vulc. Ed. sec. et Scriv. magisque placuit Heinsio d. l. [sc. ad Ov. M. xiv. 208.] Sed favet Maistorum nullus. L. x. p. 230. 'Perniclem viscibus furemtem medullis penitus attraxerant.' Confer quæ notavi ad l. i. p. 10. 'Ad viscera penitus.' Oud.—7 Vulgati, *diesque totos*. Colvius. Vett. Editionibus consentit D'Orv. et Pith. Oud.—8 De-

defuncti,^a quam^a ad [158] habitum Dei Liberi formarat,¹^b affixa servitio^c divinis percolens honoribus,² ipso sese³ solatio cruciabat. Thrasyllus vero, præceps alioquin, et de ipso nomine temerarius,⁴ priusquam dolorem lacrymæ satiarent, et percitæ mentis resideret furor, et in sese nimietatis senio facesseret⁵ luctus; adhuc flentem maritum, adhuc⁶ vestes lacerantem, adhuc⁷ capillos distrahentem,

simulacrum mortui mariti, quod effinxerat ad instar Dei Bacchi, torquebat se ipso solamine. At Thrasyllus, nimis properans et inconsultus, antequam dolor illius expleretur flendo, et furor perturbati animi sedaretur, et dolor evanesceret longa duratione sua vehementia, ausus est adire eam de matrimonio, dum lugeret conjugem, dum adhuc discinderet sua vestimenta, dum velleret adhuc suos crines: et sic

~~~~~  
functi abest a Ms. et Ald. Colv. Non A. 1521. Sed abest etiam a Ms. Regio, Fux. Oud.—9 In Ms. Pithæi, Edd. Rom. Vicent. Junt. Aldi legitur, *imagines d. quas*. Vide ad Snet. Ner. c. 87. Sed vetant Mss. ceteri. *Id.*—1 *Formaverat*. Scripta lectio, *formadat*. Scias scriptum fuisse, *formarat*. Colvius. *Formarat*. Flor. *foraverat*. Male. *Elmenh.*—2 D'Orv. *honores*. Oud.—3 Vulg. *ipso se*. Ms. *ipse sese*. Colv. *Sese* confirmatur a reliquis Mss. et Colv. sequentibus Edd. In D'Orv. *conciabat*. *Verum paulo, &c. cruciabat*: hæc omnia desunt in Mss. Palat. Oxon. Par. Guelf. utroque. Oud.—4 *Thrasyllus præceps et tem.* Vulg. *Sed Thrasyllus præceps alioquin, et de ipso nomine tem.* De ipso nomine glossema est: nec id agnoscit liber vetus. Colv. *Sed Thrasyllus præceps alioquin qui et tem.* Sic est in Bertin. sed particula *qui* delenda est. *Alioquin* sæpe sic legitur apud hunc, ut lib. II. p. 30. 'Tunc illa lepida alioquin et dicacula pnella, Discede, inquit.' *Sciopp. in Symb.*—5 *Lacesseret*. Primum scribo, *faceceret*. Nonium, item et Festum consulendos suadeo, in 'Faceessere.' Apuleius libro tertio: 'Omnia cunctatio, ignavia omnia facecunt e pectore.' Deinceps porro subdubito, nam in Ms. aliquando fuerit, *dolorem lacrymæ exsatiarent*. Solens quippe illi, ut aliis idoneis auctoribus quoque, composita pro simplicibus uti, quod aliis quibusdam, præsertim poetis, contra placuisse, eorundem lectione manifestum sit. *Stew. In sese n. s. lacesseret l.* Hæc scripta lectio, hæc excusa. Beroald. legit, in *sese n. s. lacesseret huc*. Lipsius, *faceceteret*. Nos, *hinc sese n. s. faceceteret luctus*. Colvius. *Lacesseret*. Ita Pal. Roman. Flo. Beroald. et Aldus. Lipsius, *faceceteret*, Aldus, *lacesseret*. Colv. et Stewech. *faceceteret* legunt. *Elmenh.*—6 Guelf. *pr. adhec f. m. adhec*. Oud.—7 *Exulat adhuc* typothetarum, sine dubio, culpa

## NOTE

<sup>a</sup> Et imaginem defuncti, quam ad habitum Dei Liberi formarat, &c.] Polla, Lucani conjux, maritum similiter adorat, sed non sub emendicata Bacchi alteriusve Numinis figura, apud Statium, lib. II. Sylv. in Genethliaco Lucani: 'Hæc te non thyasis procax dolosis Falsi numinis induit figura. Ipsum sed colit, et frequentat ipsum Imis altius inasitum medullis: Ac so-

latia vana subministrat Vultus, qui simili notatus auro Stratis prænitat, incubatque somno,' &c. 'Dolorque fessus, Quicquid fleverat ante, nunc adoret.'

<sup>c</sup> Affixa [Affix] servitio] Sic Editiones vulgatæ. Pricæus, quem secutus sum in interpretatione, mavult *affixa*. Si magis placuerit *affixæ*, expone, assiduo et diligenti.



non dubitavit de nuptiis convenire, et impudentiæ<sup>3</sup> labe tacita<sup>9</sup> pectoris sui secreta fraudesque ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam et horruit et detestata est: et velut gravi tonitru, procellaque sideris,<sup>14</sup> vel etiam ipso Diali fulmine percussa, corrui corpus, et obnubilavit<sup>2</sup> animam.<sup>6</sup> Sed intervallo revallescente paulatim spiritu, ferinos rugitus<sup>1</sup> iterans, et jam scenam pessimi Thrasylli perspicuens, ad limam<sup>4</sup> consilii,<sup>7</sup> desiderium petitoris distulit. Tunc inter moras, umbra illa misere trucidati Tlepolemi, sanie cruenta<sup>5</sup> et pallore deformem attollens faciem, quietem<sup>6</sup> pudicam interpellat uxoris: Mi conjunx, quod tibi<sup>7</sup>

*revelare culpa sua petulantia occulta arcana sui cordis, et dolos non patefaciendos. Verum Charite excepit illa verba scelestis cum horrore et execratione, et collapsa est corpore, et amisit omnem sensum, perinde ac si fuisset percussa vehementi tonitru, et afflatu astri pestiferi, aut etiam ipso fulmine Jovis. Sed, postquam, interjecto spatio temporis, paulatim resumit animum, renovavit clamores horrendos; cum videret quoque quid nequissimus Thrasyllus struxisset, rejecit cupiditatem postulantis ad examen consilii. Tunc per intervallum illius dilationis simulacrum illud Tlepolemi, tam miserandum in modum occisi, attollens vultum sanguinolentum tabo et deturpato pallore, interrompit castum somnum sua conjugis, his*



ab Edd. Wow. et Pric. *Id.*—8 Fux. *impudentia*, ut infra etiam emendavimus. Roald. *Imprudentia*. Liber scriptus, *imprudentia*. Beroaldi editio, *impudente*. Sed Noster supra lib. 11. 'Sensit impudentiæ suæ labem.' Quo nam sibi asserit lectionem. Colv. Pal. Colv. (immo Lips. Cod.) et Flor. *imprudentia*. Lib. 11. 'Sensit impudentiæ suæ labem.' Elmenh.—9 Coll. Voss. *citata*, perperam. Vide ad l. vi. p. 114. 'Per tacita secreta cistorum.' Oud.—1 *Sideris*. Idem, *federis*. Colv. De sideratione sive sideris afflata vide Beroald. Alibi, 'Sidera mota tonant.' D'Orv. vitiose *procelcellasque*. Oud.—2 L. *obumbravit*. Ita Bert. Sciopp. l. 1v. *Susp. L. Ep. 4. et in Symb.*—3 Fux. *rugit*. Roaldus. Ms. *mugitus*. Sciopp. in *Symbola*. *Mugitus* reiterans. Vulgo, *rugitus iterans*. Elmenh.—4 Oxon. Guelf. pr. *ridicule ad lunam*. Bertin. *petitionis*. Oud.—5 *Sanie cruenta*. Vulg. *cruentam*. Colvius. *Leg. sanie cruentam*. Wowerius. *Sanie cruentam f. Alit, sane cruentam*. Elmenh. *Sanie cruenta*. Sic recte amicissimus Meursius ad Theocritum primus legit hunc locum. *Vulgati male, sane*. Idem in Add.—6 D'Orvill. cum Ed. Vicent.

#### NOTE

<sup>3</sup> *Procellaque sideris*] Sideratione, ἀστροβολισμός, seu potius, juxta Gale-num, σφακελισμός, cum scilicet pars aliqua corporis pestifero sidere afflata subito marcescit, ossaque ipsa computrescent.

<sup>2</sup> *Obnubilavit animam*] Hellenismus, id est, secundum animam. Observa

'obnubilavit' neutraliter sumtum, et eadem plane vi, qua modo 'corrui corpus.'

<sup>4</sup> *Ad limam consilii*] Metaphora a fabris ferrariis. Incepta enim exponit maturum consilium, ut lima fabrilis opus.

prorsus ab alio dici<sup>2</sup> non licebit, et si pectori tuo jam permanet nostri memoria,<sup>3</sup> vel acerbæ mortis meæ casus fœdus caritatis intercidi<sup>t</sup>:<sup>1</sup> quovis<sup>2</sup> alio<sup>2</sup> felicius maritare: modo ne in Thrasylli manum sacrilegam<sup>3</sup> convenias: neve sermonem conferas,<sup>4</sup> nec<sup>5</sup> mensam accumbas, nec toro acquiescas. Fuge mei<sup>6</sup> percussoris cruentam dexteram. Noli parricidio<sup>h</sup> nuptias auspicari. Vulnere illa, quorum sanguinem tuæ<sup>7</sup> lacrymæ proluerunt, non sunt tota dentium vulnera. Lancea<sup>8</sup> mali Thrasylli me tibi fecit alienum. Et addidit

*verbis: Mea uxor, quo nomine non permittes omnino te vocari ab ullo alio, si recordatio nostri manet adhuc in tuo animo: aut, si calamitas meæ dura necis dissolvit pactum nostri amoris, nube auspicatus cuilibet alii: dummodo non nubas sacrilego Thrasylo: neque colloquaris cum ipso, nec accumbas eidem mensæ, nec cubes in eodem lecto. Fuge manum mei interfectoris tinctam meo sanguine; ne inchoa conubium tuum a parricidio. Illa plagæ, quarum abluiisti cruorem tuis totis lacrymis, non sunt omnes factæ dentibus apri; verum lancea scelesti Thrasylli separavit me a*

\*\*\*\*\*

quietam. Oud.—7 Quidam, q. ubi. Colv.—8 Pal. ab alio dici prorsus. Coll. Voss. sive Lips. ab aliquo. Vide ad Suetonii Tib. c. 47. *Licebat* D'Orvill. Oud.—9 Fux. et si p. t. j. permanet mei memoria. Roaldus. Et si pect. t. j. Hoc eum dicere puto: Sive mei reminisceris, sive non. Si nihil quidem in lectione tam vulgata quam scripta mutandum est, et intercidiere hic accipiendum ὡς διακόπτειν. At, si mecum legas, nec acerba, &c. mens erit: Si mei adhuc recordaris, nec casus meæ mortis quicquam de amore tuo erga me deminuit. Qna ratione hunc sensum elicias, intelliges ex iis, quæ scripsi supra ad lib. III. ad illud: 'Sed, quod alterius rei causa facere missa sum, mala quædam mea sors in tuam recidit injuriam.' Colv.—1 Reposuit olim Be-roald. casu. Ms. et Ald. intercidi. Venit hinc in mentem etiam legi posse: nec acerbæ mortis meæ casu fœdus caritatis interbitit, sensu quem supra posteriore posui. Interbitere, interire: ut 'perbitere,' perire, apud Plantum. Colv. Inepte. Elmenh. Fulv. conjicit legendum casu. Sciopp. in Symb.—2 Puto antiquitus scriptum quovis alio, id est, cuivis al. quomodo et Stewech. rescribit. Colv. In Bertin. quovis alio f. maritare. Sciopp. in Symbola. Bert. quovis alio. Legendum, cuivis a. ut Stewech. monet. Elmenh. Cuivis. Par. quovis, i. e. quovis. Wass.—3 Oxon. Guelf. pr. manus sacrilegas: male, utpote contra formulam. Vide ad p. 153. 'In Tlepolemi manum convenerat,' vel venerat. Oud.—4 Frustra Scriv. in Anecd. Phil. p. 37. et Pric. malunt conseras. Vide ad l. v. p. 96. 'Neve omnino sermonem conferas.' Id.—5 Ms. ne. Colvius. Item Edd. Rom. Vic. Juntinæ et Aldi cum Ms. D'Orv. Guelf. Pith. Fux. in quo accubas. Oud.—6 Abest mei a Coll. Voss. Dextram D'Orv. Id.—7 Flor. hæ. Elmenh.—8 Fux. v. sed lancea. Roaldus. Pal. sed lancen.

#### NOTÆ

<sup>2</sup> Quovis alio] Lege quovis alio, id est, cuivis alii. Dativus est antiquus alio.

<sup>h</sup> Noli parricidio, &c.] Cæde nimis Tlepolemi, quæ et Thrasylli respectu parricidium dici poterat, ut-

pote amici cædes, et potiori jure respectu Charites uxoris, si nupsisset mariti sui interfectori, sicque in partem ejus sceleris quodammodo venisset.

cetera, omnemque scenam sceleris illuminat. At illa, ut primum mœsta conniverat,<sup>9</sup> toro faciem impressa, etiam nunc<sup>1</sup> dormiens, [159] lacrymis emanantibus genas cohumi-  
dat:<sup>2</sup> et velut quodam tormento<sup>3</sup> inquieta quiete<sup>4</sup> excussa, luctu redintegrato,<sup>5</sup> prolixum ejulat: discissaque interula, decora brachia<sup>6</sup> sævientibus palmulis converberat.<sup>7</sup> Nec tamen<sup>8</sup> cum quoquam<sup>9</sup> participatis nocturnis imaginibus,<sup>1</sup> sed indicio facinoris prorsus dissimulato, et<sup>2</sup> nequissimum percussorem punire, et ærumnabili<sup>3</sup> vitæ sese subtrahere tacita<sup>4</sup> decernit. Ecce rursus improvidæ<sup>5</sup> voluptatis detestabilis petitor, aures obseratas de nuptiis<sup>6</sup> obtundens, ade-

te. Et affectis reliqua, revelavitque omnem factem criminis. Illa vero, statim atque sopita fuerat adhuc morrens, applicato ore ad lectum, madefacit pulchras malas lacrymis, quæ ipsi effluebant inter dormiendum; et, excitata hac visione tanquam machina aliqua bellica a somno suo turbulento, renovat fletum, et ejulat diu; laceratque indusio, ferit sua brachia formosa manibus infestis. Nemini tamen communicatis istis, quæ viderat noctu in somnis, sed omnino celans sibi esse manifestatum auctorem sceleris, statuit apud se, et sumere supplicium de pessimo homicide, et se eripere vitæ calamitosæ. Ecce iterum execranda postulator voluptatis temerariæ venit instanter interpellatum de nuptiis aures ejus occlusas talibus petitionibus. At illa, repudiata

~~~~~

Wow.—9 *Quieverat*. Malo cum Bertin. *conniverat*. Wow. Recte Bertin. *conniverat*. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 4. Elmenh. Nihil verius hac lectione, merito per Pric. et Florid. recepta, licet reliqui Codd. in corrupta lectione conspirent. Vide de utroque verbo ad l. iv. p. 80. 'Jam commodam conniverat:' ubi tamen malim cum aliis *quieverat*. Oud.—1 D'Orv. Pith. prave non d. et mox emanantibus D'Orv. *Id.*—2 *Contundit*. Vulgo, *cohumitat*. Colv. Causam non video, cur ita eruditi scribere voluerint. Vereor, ut nimis audaciæ suæ indulserint. Vera lectio antiqua: *decoras genas cohumitat*; quanquam haud male scripseris, *confundit*. Petron. (c. 108.) 'Ut vero spongia uda facies plorantis deteresa est, omnia lineamenta confudit.' Wower. Audacia Colv. hanc nobis lectionem peperit. Nam ante legebatur *cohumidat*, id quod et Manuscriptus quidam agnoscit, quamvis alius (Ursini) liber habeat *condat*. Sciopp. in Symb.—3 *Mæ. tormenta*. Colv.—4 *Flor. quieti*. Elmenh.—5 D'Orv. *reintegrato*: ut passim in Mss. *Red. luctu* Fuz. Oud.—6 Addit hic D'Orv. *decorasque genas*. Sed iis verberandis non opus erat discindi internam. *Palmis* Gneif. pr. Oud.—7 *Verberabat*. Vulgo erat, *converberat*. Colvius. *Converberat*. Vulgo, *verberabat*. Elmenh.—8 *Tamen deest* Gneif. sec. Oud.—9 *Fuz. copiam*. Roaldus. Pro *quopiam*. Oud.—1 *Fuz. nocturnarum imaginum secreta participabat*. Roaldus. *Mæ. matronarum virginum secreta participabat*. Forte, *nocturnarum imaginum secr. pari*. Vulgaris lectio æque bona est. Colv.—2 *Et exulat a D'Orv. Oud.*—3 *Ærumnali v. s. s. t. d.* Sic Bertin. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 4. Bert. *ærumnali*, male. Elmenh. In Palat. et Gneif. sec. etiam est *ærumnali*. Perperam. Adi ad l. i. p. 1. 'ærumnabili labore:' ubi, ut fere semper, eadem confusio. Oud.—4 *Vulgo, tacite*. Elmenh.—5 *Flor. impetoridæ*. Idem. Exulat hæc vox a Pal. Gneif. sec. Oxon. Par. Conjeci aliquando *impetuosæ*. Sed nihil mutandum. *Improvida* est, inconculta, temeraria, præceps. Sic 'improvidus saltus' l. vii. p. 146. 'improvida malitia' l. xi. p. 248. Oud.—6 Oxon. et Par. *ad nuptias*,

rat.⁷ Sed illa clementer aspernata² sermonem Thrasylli, astuque miro personata, instanter⁹ garrienti, summissequ¹ deprecanti, Adhuc, inquit, tui fratris¹ meique carissimi² mariti facies pulchra illa in meis deversatur³ oculis: adhuc odor cinnameus ambrosii corporis per nares meas percurrit: adhuc formosus⁴ Tlepolemus in meo vivit pectore. Boni ergo et optimi consules, si luctu⁵ legitimo miserrimæ foeminae necessarium concesseris tempus: quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni.⁶ Quæ res cum⁶ meum pudorem, tum etiam tuum salutare commodum espicit: ne forte, immaturitate nuptiarum, indignatione justa⁷ manes acerbos mariti¹ ad exitium⁸ salutis tuæ sus-

leniter oratione Thrasylli, et dissimulato consilio suo calliditate mirabili, respondit ipsi urgenti, et suppliciter roganti: Formosus ille vultus tui fratris meique dilectissimi conjugis est adhuc præsens meis oculis: fragrans odor corporis ejus suavolentis obversatur adhuc meis naribus: pulcher Tlepolemus vivit adhuc in meo corde. Ne graveris igitur concedere infelicissimæ mulieri spatium necessarium justo luctui, donec annus impleatur peractis mensibus, qui supersunt. Quod quidem spectat tum ad meam verecundiam, tum etiam ad bonum tuæ salutis; ne forte nimia acceleratione nostri connubii accendamus justa ira sacram umbram mei mariti ad perniciem

non ineleganter. Sic Ovid. Epist. VII. Her. 27. 'Ad mea munera surdus.' Id.—7 F. adorat. Brant.—8 D'Orv. aspernataque. Oud.—9 In Par. Ms. instans. Id.—1 D'Orv. subnixequ. Id.—2 D'Orv. per K, ut supra, karissimi. In Pal. Gneif. sec. kemi: quod quid sibi velit, nescio. Id.—3 Sic Mas. Flor. Reg. Fux. Guelf. Lips. Palat. cum Edd. Colv. Vulc. Merc. Elm. Scriv. Recte. In aliis diversa. Id.—4 Guelf. pr. formosa. Id.—5 Flor. luctui. Elmenhorstina. Stewech. luctu pro luctui legit. Idem in Add.—6 Tum. Vulgo, cum. Colv.—7 Pal. iuxta. Oud.—8 Flor. exitum. Elmenh. Item Pith. Edd. Vicent. Ber. Junt. utraque et Aldi de more. Vide ad l. i. p. 12. 'Ad exitium sublimatus.'

NOTÆ

¹ *Tui fratris*] Quem tu fratrem vocabas.

² *Spatium reliquum compleatur anni*] Hoc erat legitimum luctus spatium, nec ante illud licebat mulieri secundas nuptias obire absque infamia. Sed annus ille luctus ad Theodosii usque tempora intelligendus est decem tantum mensium, qualem Romulus constituerat, juxta Ovidium, lib. 1. Fast. 'Romulus anno Constituit menses quinque bis esse suo. Per to-

tidem menses a funere conjugis uxor Sustinet in vidua tristitia signa domo.' Gratianus, Valerianus, et Theodosius Imperatores, reliquos duos anni menses luctui adjecerunt constitutione sua, quæ extat lib. v. Cod. tit. 9. de Secundis Nuptiis.

¹ *Manes acerbos mariti*] Id est, Manes mariti violenta et immatura morte peremti. Virgil. 'Et funere immergit acerbo.' Ubi Servius: 'Immature: a pomis translatione facta.'

citemus. Nec isto sermone Thrasyllus sobriefactus, vel saltem tempestiva pollicitatione⁹ recreatus, identidem pergit linguæ sauciantis¹ susurros improbos inurgere; ² quoad simulanter revicta Charite suscipit: Istud equidem³ certe magnopere deprecanti concedas necesse est, mi Thrasylle, ut interdum taciti⁴ clandestinos coitus obeamus; nec quisquam persentiscat⁵ familiarium, quoad⁶ dies reliquos metiatur annus.⁷ [160] Promissioni fallaciosæ mulieris oppressus succubuit Thrasyllus: et prolixè consentit de

tua vita. Thrasyllus, non revocatus ad moderationem illa oratione, neque saltem reffectus promissione nuptiarum post aliquod tempus celebrandarum, non desinit aggredi saepe Chariten malis gannitibus linguæ pestifera; donec ipsa, fugiens ac victam, ait: Saltem, mi Thrasylla, oportet ut mihi instantè regenti annuas, ut interim concubemus clanculum et tacite; neque ullas ex domesticis id animadvertat, donec reliqui dies anni elabentur. Thrasyllus victus promissis fraudulenta fœminæ manus dedit: et libentissime annuit ipsi proponenti clandes-

~~~~~

Oud.—0 Pell. Ald. miraculum non videtur. Roald. Mox recreatur Pith. Oud.—1 Fux. satiat. Roaldus. Ms. satiantis. Colv. In Flor. pro sauciantis, satiat est. Elmenh. Etiam in Coll. Voss. satiat. Oud.—2 Ingerere. Fux. urgere. In l. Beroaldi fuit inurgere. Roaldus. Inurgere. Scripta lectio, et omnis causa olim, inurgere. Unde Beroaldus scribendum putavit ingerere. Nos vestigiis præcæ scripturæ institimus, et reposuimus inurgere. Probat Lipsius. Colv. Pæne in eo fui, ut cum Palat. scriberem inurgere. Wowerius. Inurgere. Sic Flor. Pal. et Rom. Codd. Lipsius legit inurgit. Vulgarè edit. ingerere. Orosius contra Accusatores Christianorum lib. i. proloquio: 'Voluntarie ad id, quod præparantur, urgere.' Sic in tribus Manuscriptis locus conceptus est. Vetus Inscriptio apud Putean. cent. i. epist. 34. VERGENTE FATO SANVM IPSE RECAVIT SE. Elmenh.—3 Oxon. Guelf. pr. itaque. Male. Pro certe in ultimo cetera. Oud.—4 Prave in Ed. Pric. est tacite. Vide supra l. i. p. 14. l. x. p. 214. 'Porò se festinus immittit.' De vñ interdum pro interim vide ad l. iii. p. 43. Id.—5 Aldus, præsentiscat. Elmenh.—6 Ms. familiariumque. Colv. Sic Guelf. sec. In Flor. Pith. et D'Orv. f. quod. Fux. quot: solenni vitio. Guelf. pr. quam. Oud.—7 Flor. quod dies reliquos annum. Loquitur de decem mensibus, legitimo scilicet lactus tempore, intra quos si qua mulier festinabat nubere, probrosia inusta notis, nobilis personæ et jure et decore privabatur l. ii. si qua, Cod. de Secundis Nuptiis. Sic in Indiæ urbe Cranganor, quam Malabarem vocant, viduæ, quæ post virorum obitum nubunt ante annum, dote privantur. Joan. Boterus in Ep. Theol. p. 131. In Americæ vero provincia Floridæ fœminæ, defunctis viris, capillos sub auribus præsecant, illosque per sepulcra spargunt, nec licitum illis secundo matrimonium contrahere, antequam capilli illis renascantur tam longi, ut humeros tegere possint. Jacobus de Meyne

NOTE

⁹ Inurg. [Inurgere] Emendat Pri- ensi inurgere, hoc est, inurgere.
cæus ex vett. edit. et Codice Oxoni-

furtivo concubitu, noctemque⁸ et opertas⁹ exoptat ultro tenebras, uno¹ potiendi studio postponens omnia. Sed heus tu, inquit Charite, quam probe² veste contextus, omni-que comite viduatus, prima vigilia fores meas tacitus³ accedas, unoque sibilo contentus, nutricem istam meam opperiare:⁴ quæ claustris⁵ adhærens excubabit adventui tuo. Nec secius,⁶ patefactis ædibus, acceptum te nullo lumine conscio, ad meum perducet cubiculum. Placuit Thrasylo scena⁷ feralium nuptiarum.^a Nec sequius aliquid⁸ suspicatus, sed expectatione⁹ turbidus, de diei tan-

tinum concubitum, cupitque ultro ut nox et tenebræ obicura adveniant, præferens desiderium potiendi Charite omnibus rebus. Verum, inquit Charite, veni optime velatus vestimento, et destitutus omni comite, tinito noctis accede cum silentio ad meum ostium, et, contentus significasse adventum tuum uno tantum sibilo, expecta hanc meam nutricem, quæ opperietur accessum tuum vigilans ad pessulos ostii, et aperta domo excipiet te, et deducet in meum cubiculum nulla luce teste. Thrasyllus approbavit apparatus funesti illius connubii et nihil aliud suspicans, sed perturbatus expectatione, conquerebatur tantum de longitudine diei et re-

in Narratione de Florida. *Elmenh.*—8 *Noctemque*. Perperam hæc vox exulat ab Ed. Floridi. *Oud.*—9 *Bertin. operatus*, male. Nox accommoda fraudi rebusque turpibus. Vide Notas ad Minucium f. 15. *Elmenh.*—1 *Uno* abest ab eodem libro scripto. *Colv.* Contra in D'Orvill. est auctius imo uno p. s. et paulo ante *exoptans*, haud male. *Oud.*—2 *D'Orv. proba*. Id.—3 *Tacitus* non est in Flor. *Elmenh.*—4 *D'Orv. opperire*, in Imperativo, ut p. 158. 'Quovis maritare.' Vide ad l. i. p. 16. 'Hic me opperiminor.' *Fux. istam m. utr.* *Oud.*—5 *Venetus codex: clatris*. Forte verum, *clatris*. Glossæ veteres Latino-Græcæ: 'Clatri, κάρτες, ὡς ἐν θυρίδι ὀφθαλμοί.' Hinc apud Plantum Milite, 'Clatrata fenestra.' Horatius: 'Objectos cavæ voluit si frangere clatros.' Cato de Re Rustica: 'Bubilia bona præsepis, faliascas clatratas. Clatra inter se oportet pede distare.' Columella lib. ix. et lib. x. *Colv.* Mihi in mentem venit *clostris*. Veteres 'clostrum' et 'claustrum' dixerunt. Seneca vii. de Benef. c. 21. 'Ut 'plostrum' et 'plaustrum,' 'losum' et 'lausum.' Glossæ: 'Κλειστρον, claustrum, clostrum.' Petronio Arbitro 'clostellum.' *Brant.*—6 *Guelf. pr. secus*. *Oud.*—7 *Ms. strena*. Dixi de hoc, ni fallor, supra ad lib. iv. *Colv.* *Ms. strena*. Plaut. Stichus: 'Bona Scæva Strenaque obviam accessit mihi.' *Brant.* Qui vel semel Appuleium evolvit, ridebit istam ineptissimam hic loci *strenam*, ac *scenam* et apparatus externum nuptiarum, funeri similium, non poterit non probare. Vide Not. Ind. In *Guelf. pr. legas, seria feralia n.* *Oud.*—8 *Pal. aliud*. Elmenhorstius. Inc. Cod. *nec savius*. Pith. ut sæpe, *n. sectius*. Coll. Voss. *sequens*. In *Guelf. sec. aliud*. *Oud.*—9 *Ex pactione* Ald. quod vidit etiam Beroald. *Road.* Alias *ex pactione*. Beroald. *Colv.* Sic legitur in Beroaldi Notia, Basilæ et Lugduni excensis, sed non in Veneta A. 1501. At Edd. Junt. et Colin. præbent quoque *ex pactione*, prave. Tum in *Palat. dubius turbidus*, varia lectione

NOTE

^a *Scena feralium nuptiarum*] Ornate venire ad furtivos suos amplexus, tas nempe ille, quo jubebat eum Charite exitio ipsi futuros.

tum spatio et vespere mora querebatur. Sed, ubi Sol tandem nocti decessit, ex imperio¹ Charites adornatus,² et nutricis captiosa vigilia deceptus,³ irrepit⁴ cubiculum, pronus spei. Tunc anus,⁵ de⁶ jussu dominæ, blandiens ei,⁶ furtim depromptis calicibus,⁷ et cenophoro, quod immixtum⁸ vino soporiferum gerebat venenum, crebris potionibus avide ac⁹ secure haurientem, mentita dominæ tarditate,¹ quasi parentem assideret ægrotum, facile sepelivit ad somnum. Jamque eo² ad omnes injurias exposito, ac supinato, introvocata Charite, masculis animis impetuque diro fremens¹ invadit, ac supersistit sicarium. En! inquit,⁴ fidus⁵ conju-

tardatione vespere. Verum, postquam Sol occidens dedit tandem locum nocti, ipse vestitus ut Charite jussu erat, et deceptus fraudulentis excubiis nutricis, penetrat se in cubiculum, proclivis in epam. Tum vetula excipiens eum comiter, quemadmodum hera præceperat, prolatis clanculum poculis, et vase vinario, cui inerat medicamen somniferum infusum vino, et simulans suam heram ideo tardare, quia aderat patri ægrotanti, facile demersit eum sopori ingestis frequentibus poculis, quæ ipse corbebat cupide et aboque metu. Cumque jam jaceret supinus, patens omnibus injuriis, Charite vocata intrat, et fremens irruit animo virili atque impetu sacro in percussorem sui mariti, ei que superimminet. Ecce, ait, fidelis socius mei mariti, ecce præclarus

~~~~~

in contextum illapsa. *Oud.*—1 *Et imp.* Vulg. et ex imp. Ms. et ex non habet. Alterum tamen retinimus. *Colv.* Lego cum eodem lib. (Pal.) *ex imp.* Wower.—2 *Fux. adhortatus.* Roaldus. Ms. *adhortatus.* *Colv.*—3 *Et captiosa vigilia nut. deceptus.* Fortasse geninum sit: et *captiosa vigilia nutricis exceptus.* Stewech.—4 Sic Mss. et Edd. O. non *irrupit.* Adi *Pric.* et ad l. vii. p. 183. 'Animum irrepens.' *Oud.*—5 *De non agnoscit Faxensis.* *Id.*—6 *Exulat ei a Palat.* In Cod. Inc. *plaudens ei.* *Id.*—7 Beroaldi editio, Bas. 1. et 2. Ald. *calibus.* Quod non spernendum. Festus Pompeius: 'Calces, ampullæ plumbeæ.' *Colv.* In *Fux.* et *Junt.* pr. quoque *calibus*, corrupte, nec juvat Festus, æque corruptus: in quo Is. Vossius ad Melam l. ii. c. 6. §. 8. legit *calpes.* In Mss. *dnobus calces.* Mox sequitur 'Calpar, genus vasis fictilis:' ubi vide, et *Misc. Nov. Lips.* V. v. t. i. p. 184. *Oud.*—8 Bert. *commixtum.* *Elmenh.* Frustra. *Oud.*—9 Vulg. *ac.* *Colv.* Temere obsecuti sunt *Colvio* posteriores. Mss. mei accedunt Edd. prioribus in *ac*; nisi forsitan excipias *Florent.* Nil notatum e *Gueff. Oud.*—1 *Tarditatem.* *Flor. tarditate.* *Elmenh.*—2 *Td* eo abest a Bertino. *Idem.* *Eorum Gueff.* pr. *Eo ademus inj.* in *Palat.* *Gueff.* sec. *Atque nup.* D'Orv. *Pith. Suspin.* *Oxon. Oud.*—3 *Ferme.* Legendum arbitror: *ferum invadit ac supersistit sicarium.* Insistere, supersistere, insultare victoribus ac triumphantibus congruentia vocabula, pro quibus Arnobius libro secundo et alibi tralate frequentavit 'luequitare aliis.' *Stewech.* *Fremens.* Bas. 1. *ferme.* Unde etiam posse legi visum, *ferus.* *Colvius.* *Ed. Beroaldi* jam habet *ferme*; quæ non est nisi corrupta lectio. *Fremis*, leonæ instar, ut supra 'rugit.' Vide in *Flor.* N. 17. et *Pric. Oud.*—4 *Ac s. sicarium, et inquit.* *Fux.* et *supersistens sicarium.* *En! inquit.* Recte. *Roald.* *Ac supersistit sicarium.* *En, inquit.* Vulgo,

NOTE

• Anus] Nutrix.

gis mei comes, en! venator egregius, en! carus maritus.⁶
 Hæc est illa dextera,⁷ quæ meum sanguinem fudit: hoc
 pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnavit⁸
 exitium: oculi isti, quibus male placui; qui quodammodo⁹
 tamen jam futuras tenebras auspicantes, venientes poenas
 antecedunt.¹ Quiesce securus, beate somniare. Non ego
 gladio,¹ non ferro petam.² [161] Absit, ut velim simili³
 mortis genere cum marito meo coæqueris.⁴ Vivo⁵ tibi
 morientur oculi, nec quicquam videbis nisi dormiens.⁶ Faxe
 feliciorum necem inimici tui quam vitam tuam⁷ sentias.⁷

venator, ecce dilectus conjux meus: hæc manus illa est, quæ effudit meum sanguinem: hoc pectus est, quod struxit dolosas insidias in meam perniciem: isti sunt oculi, quibus placui malo meo fato: qui tamen, incipientes aliquatenus subire futuram cæcitatem, præveniunt supplicium sibi impendens. Dormi absque timore, perfrui jucundis somniis: ego non te percutiam ense, aut ullo alio ferro. Prohibeant Dii, ut velim te æquari cum meo viro pari genere necis. Tui oculi extinguuntur te vivente, et nihil videbis nisi in somnis. Curabo ut existimes mortem tui inimici

superstitit sicarium, et inquit. Sed pro ac in Ms. et. Colvius. Pal. et Rom. superstitit. Elmenh.—5 Idem liber scriptus, fide. Colvius. Guelf. pr. conjugii. Oud.—6 In quibusdam libris: En carus mariti. Optime. Ita enim Thrasyllus simularat. Carus, amicus, ut alii notarunt. Wower. Palat. trux m. Alii, carus mariti. Elmenh.—7 Hæc dictio non est in eodem Ms. Colv. Dextra Edd. quæd. Male. Oud.—8 Oxon. concinnatur. D'Orv. consiliavit. Guelf. sec. Pal. concinnat oculum; omnes perperam. Id.—9 Idem Codex, quique amodo: et tamen jam absunt ab eodem Codice. Colv. Palat. et Bertin. quoque modo. Elmenh. In Pal. est que a modo. in Guelf. sec. quemadmodum, in Bert. quoque. Desunt tamen jam etiam in Pal. Guelf. pr. et Oxon. Tamen exulat a D'Orv. Fux. Oud.—1 Corrige: beate somnia: non ego te gladio. Wowerius. Bertin. secure. Amplius suspicor: somnia: te non ego. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 4. Q. secure, beate somnia. Vulgo: q. securus, beate somniare. Elmenh.—2 Palat. Guelf. sec. percam. Oud.—3 Ut simili. Fux. ut velim simili. Roaldus. Velim. Vulgati hoc ignorant. Forte etiam non male hinc legatur: vel in simili mortis genere, &c. Colvius. Bert. et Rom. recte rō velim delent. Elmenh.—4 Ms. al. morieris. Colv.—5 Alii, vino: male. Elmenh. Cujus Nota sic, ut edidi, est legenda. Nam inverso modo typhothetæ illius eam expresserant pessime. Vino in D'Orv. morietur celeri Pith. Oud.—6 Fux. moriens. Roald. Item D'Orvill. ineptissime. Somnia intelligit, ut bene exponit Beroaldus. Oud.—7 D'Orv. mortem, &c.

NOTE

⁶ En! carus maritus] Ελπευκός. Le-
 git Wower. carus mariti.

¹ Venientes poenas antecedunt] Dor-
 miendo scilicet. Sic enim futuram
 cæcitatem præveniebant.

Delph. et Var. Clas.

⁷ Feliciorum necem inimici tui, quam
 vitam tuam] Vita excæcati morte du-
 rior atque infelicior est. Stat. Theb.
 'Ejectusque die, [id est, privatus
 luce,] sors leto durior omni.'

Apul.

2 K

Lumen certe³ non videbis; manu comitis indigebis: Chariten⁹ non tenebis; nuptias non frueris: nec mortis quiete recreaberis, nec vitæ voluptate lætaberis; sed incertum simulacrum errabis inter Orcum¹ et Solem: et² diu quæres dexteram, quæ tuas expugnavit pupulas,³ quodque est in ærumna miserrimum, nescies de quo queraris. Ad ego sepulcrum mei Tlepolemi tuo luminum cruore libabo,⁴ et sanctis manibus ejus istis oculis parentabo. Sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris, et meos forsitan tibi pestiferos⁵ imaginariis amplexus? Relictis somnolentis tenebris ad aliam⁶ pœnalem evigila caliginem.⁷ Attolle vacuum faciem: vindictam recognosce: infortunium intellige: ærumnas computa. Sic pudicæ mulieri tui placuere⁸

beatiorum quam tuam vitam. Non aspicias lucem; habebis opus manu comitis, quæ te ducat: non amplecteris Chariten; non fles compos ejus connubii: neque reflicieris quiete, quam mors affert, neque gaudebis jucunditate vitæ; sed vagaberis inter Infernum et lucem veluti aliquod phantasma ambiguum: diu quaritabis manum, quæ effoderit tuos oculos; et, quod gravissimum est in calamitate, ignorabis de quo debeas expostulare. Ego effundam sanguinem tuorum oculorum super tumulum mei Tlepolemi, et istos oculos mittam inferias sanctæ ipsius Umbræ. Sed quare dilatione mea aliquid lucris facis debiti supplicii, et fortasse somnias nunc te frui meis complexibus, qui tibi exitiales erunt? Relinque caliginem somni, et expergiacere ad aliam obscuritatem cruciabilem. Erige vultum tuum orbatum luminibus: agnosce ultionem meam: persentiscere calamitatem tuam: numerum tuas misæ-

senties. Quomodo et alibi peccatum est. Vide ad l. iv. p. 81. Id.—8 Guelf. pr. terræ. Id.—9 D'Orr. *Karitem*. Junt. Ed. post. aliiq. *Chariten*, bene. Ms. Florent. et hinc tacite Elmenh. et Scriv. at Ch. et mox nuptiasque. Sed mihi istæ particulæ languidiorem Charites ira furentis orationem facere videntur. Id.—1 Male Edd. ante Beroald. *ortum*. Guelf. pr. *orrem*. Id.—2 Hic male contra Mss. O. et Edd. Vett. Elmenh. Scriv. Florid. taciti omiserunt et, contrario modo, quam supra. Sed copulæ omissione nonnihil hic fit huius oratio. Id.—3 Fux. *pupillas*. Ita perpetuo Ms. quam variantiam jam notavimus. Roald. *Pupillas*. Vulgo *pupulas*. Colvius. *Pupillas* exaratur etiam in Reg. Bert. Par. D'Orr. et cum Colvio Vulcanius Merc. Wow. Pric. prætulerunt. Sed rectius Florent. Pith. Guelf. Oxon. cum aliis ceterisque editoribus servant *pupulas*. Adi me ad l. iii. p. 57. Oud.—4 *At ego*, &c. Scribo, *Ad ego sepulcr. l.* Ceterum Ms. *mis Tlepolemi*. Colvius. *Cruore libabo* Flor. et Rom. c. *libabo*. Elmenh.—5 Scriptum exemplar, *pestifero*. Colv.—6 Pal. aliquam. Elmenhorstius. Oxon. *evigilia*. *Alia caligo* est mors, alti soporis soror. Neque *altam* rescribendum, ut margini alleverat Burm. Oud.—7 Fux. *ac tu in vacuum faciem*. Roaldus. Idem Ms. *ac tu in v. f.* Colv.—8 Idem, *placuerunt*. Idem. Et D'Orrill. Fux. Pith. Oud.—9 *Facies* Guelf.

NOTÆ

⁷ *Ad aliam pœnalem evigila caliginem*] Ad cæcitatem nimirum.

oculi, sic faces⁹ nuptiales tuos illuminarunt¹ thalamos. Ultrices habebis pronubas,² et orbitatem comitem, et perpetuæ conscientiæ³ stimulum. Ad hunc modum vaticinata mulier, acu⁴ crinali⁵ capite deprompta, Thrasylli convulnerat tota lumina: eumque prorsus exoculatum relinquens, dum dolore nescio⁶ crapulam cum somno⁷ discutit; arrepto⁶ nudo gladio, quo⁷ se Tlepolemus solebat incingere,⁸ per mediam civitatem cursu furioso proripit se.⁹ Procul dubio, nescio quod scelus gestiens, recta monumentum¹

rias. Sic tui oculi placuerunt castæ fæminæ, sic tædæ jugales illustraverunt tuum torum. Furia præbunt in tuis nuptiis: cecitas et æternus aculeus conscientiæ te comitabuntur. Charite sic prolocuta sumit ex capite suo acum discriminalem, et perfodit penitus oculos Thrasylli; et relicto eo penitus excæcato, interim dum percitus dolore incognito excutit ebrietatem una cum sopore, ipsa capto nudo ense, quem Tlepolemus solebat aptare suo lateri, fugit vesano cursu per mediam urbem, et recta petit sepulcrum sui conjugis, moliens haud dubie aliquod nefas. Nos vero,

pr. Id.—1 Bert. *illuminare*. Elmenhorstius. Palat. Guelf. sec. *illuminavit*. Fux. *illuminaverunt*. Oud.—2 Fux. *prævias*. Hoc Faber mavult, ut respondeat sequentibus. Roald. Idem Ms. *p. vias*. Colvius. Pal. et Colv. *prævias*. Elmenh. Seneca Œdip. 'Ut mecum Erinnas pronubas in thalamos traham.' Idem in Add. Ms. *pervias*. Fortasse *prævias*: quia addit 'orbitatem comitem.' Brant.—3 *Consc. tuæ*. Tuæ non est in Flor. Elmenh.—4 *Acri cr.* Guelf. sec. 'Crinale' Ovidius simpliciter vocat l. v. Met. 53. ubi nil mutandum. Nam et sic l. iii. ex P. 3. 15. 'Et habens crinale capillis.'—5 *Crapula cum somno*. Vulg. *crapulam cum s.* Colvius. *Crapulam cum s.* Sic Matl. Vulgo, *crapula cum s.* Elmenh.—6 Haud male in D'Orvill. est, ipsa arr. ut clarius pateat 'discutit' ad Thrasyllum, non Chariten, quo referebat Beroaldus, pertinere. Oud.—7 Ms. *quem*. Colv.—8 *Accing.* Vulgo, *incing.* Quod forsitan non fuit mutandum. Supra lib. vii. 'Zonis auro monetali refertis incincta.' Colo. *Incingere*. Vulgati, *accingere*. Male. Supra lib. vii. 'Zonis incincta.' Elmenh.—9 Reciprocum perperam abest a Pal. Guelf. Oxon. Coll. Lips. ut sæpe. Adi me ad Sueton. Oud.—1 *Mon.* Vulgo, *circa mon.* Sic supra lib. vi. 'Pergit quampiam turrin.' Colo. Ante legebatur

NOTÆ

¹ *Ultrices habebis pronubas*] 'Ultrices' sunt Furæ, quæ sotes punire dicuntur in Inferis. Similiter Seneca, in Œdip. 'Et mecum Erinnas pronubas thalami traham.' Et Ovid. 'Pronuba Tisiphone thalamis ululavit in illis, Et cecinit mæstem devia carmen avis.' Pronubæ, *παρδρυμποι*, teste Donato, dicuntur, quæ nubentes in domum mariti deducunt, ac comitantur, et quæ in obsequio nubentis sunt.

² *Acu crinali*] Qua capillos discriminare solebat, et in nodum coërcitos retinere.

³ *Dolore nescio*] Incognito; cujus causa ignorabatur. Sic lib. v. 'Et sarcinæ nesciæ rudimenta miratur.' A. Gellius Noct. Attic. lib. ix. cap. 12. 'Nescius quoque dicitur tam est qui nescitur, quam qui nescit,' &c. Plautus in Rudente: 'Quæ in locis nesciis nescia spe sumus.'

mariti contendit.* At nos, et omnis populus, nudatis² totis ædibus, studiose consequimur: hortati mutuo ferrum vesanis extorquere manibus. Sed Charite [162] capulum Tlepolemi propter assistens,³ gladioque fulgenti singulos abigens, ubi fletus uberes et lamentationes⁴ varias cunctorum intuetur, Abjicite, inquit, importunas lacrymas, abjicite luctum meis virtutibus alienum. Vindicavi in mei⁵ mariti cruentum peremptorem: punita sum funestum mearum nuptiarum prædonem.⁶ Jam tempus est, ut isto gladio deorsus ad

et plebs tota, vacuatis omnibus domibus, anxie insequimur ipsam, exhortantes nos invicem ad eripiendum gladium ex furiosis manibus ejus. Verum Charite stans prope sandapilam Tlepolemi, et arcens cunctos ense coruscanti, cum vidit copiosas lacrymas et diversos ejulatus omnium, Mittite, ait, molestos fletus, deponite maerorem non convenientem meæ fortitudini. Ulta sum crudelem interfectorem mei conjugis: puniti exitiabilem latronem, qui disturbavit meum connubium: jam tem-

gest. circa mon. Manusc. Fulvii: secta mon. Unde Fulvius conjecit: Recta mon. Sciopp. in Symbola. Recta mon. Sic Flor. et Fulvius. Vulgo, circa m. Elmenh.—2 Viduatis. Rom. nudatis. Idem. Nudatis. Lego viduatis. Brant.—3 Capulum [capit] Tlepolemi propter assistens. Risi suaviter librariorum ineptiam, quos magnam hic fraudem fransos audies. Temerarii, ne dicam stolidi illi, cum rem ipsam non satis assequerentur, inserto verbo, capit, sententiam adjuvare studuerunt; sed fecerunt intelligendo, ut nihil intelligerent. Capulum illi putarunt gladii manubrium. Sed toto cælo aberrarunt. Cum Nonio capulum interpretor sarcophagum, sepulcrum a capiendis corporibus dictum. Verbum Plauto, Varroni, ceteris antiquis crebro usurpatum, quos hic Scriptor auctores libenter sequitur. Repetitum idem ab Apuleio libro quarto de Asino: 'Ibi capulos carie et vetustate semitectos, quæ inhabitant pulverei et jam cinerosi mortui.' Iterum libro decimo: 'Cooperculo capuli remoto.' Exinde porro et 'senes capulares,' quasi morti contignos, et 'capulares' quoque reos dictos quasi capulo dignos probat Fulgentius Lacilli et Cæcillii testimoniis, et Plauti Nonius Marcellus. Redeamus tamen ad illud: Charite capulum Tlepolemi propter assistens: quod dictum ea phrasi, qua eodem hoc libro: 'Propter ignem assidens,' et libro proximo, 'Cubiculum propter astantes servuli.' Vide Nonium in 'Propter.' Stewech. Capulum Lepol. prope assistens. Sic scripsi, membranacei codicis scripturam secutus, quæ est, caput Thepolemi prope assistens. Posset scripta lectio ferri, at vulgata nullo pacto. Scriptum forte olim capul'. Hinc caput librariis incogitantibus exaratum. Colv. Pith. Ald. Ro. et Ven. male hic inculcant vocem capit, quam induxi auctoritate Mssorum Codicum fretus. Elmenh.—4 Ms. lacrymationes. Sciopp. in Symbola. Fulviano Cod. suffragatur, ut sæpe, D'Orvillianus, necnon Fux. Oud.—5 Vind. mei. Vulg. vindicavi in mei. Colvius. Flor. vind. in mei. Bene. Elmenh.—6 Pun. s. f. m. n.

NOTÆ

* Monumentum mariti contendit] Re-stituenda vox recta, ex cod. Fulvii.

² Punita sum funestum m. n. prædonem] Quintil. lib. ix. cap. 3. 'Est et in verbis [figura], ut, Fabricatus est gladium: et, Inimicos punitus est: quod mirum minus est, quod in natura verborum est, et, quæ facimus, pati-

meum Tlepolemum viam quæram. Et, enarratis ordine⁷ singulis, quæ sibi per somnium⁸ nuntiaverat maritus,⁹ quoque astu Thrasyllum inductum petisset,⁹ ferro sub papillam dexteram transadacto¹ concurrui: et in suo sibi pervolutata⁴ sanguine, postremo balbutiens incerto sermone, per-efflavit³ animam virilem. Tunc propere⁴ familiares, miseræ Charites accuratissime⁵ corpus ablutum,⁶ in unita⁶ sepul-

pus est, ut hoc esse quam iter Inferos versus ad meum Tlepolemum. Cumque retulisset ordine omnia, quæ fuerant sibi significata a conjuge suo in somnis, et qua calliditate deceptum Thrasyllum fuisse aggressa, gladio condito sub papillam dexteram, collapsa est: et, cum pervoloisset se in suo ipsius cruore, ac denique profrensus verba imperfecta, exhalavit fortem spiritum. Tunc statim amici miseræ Charites laverunt sedulo ejus corpus, et, condentes in idem sepulcrum, restituerunt

~~~~~

pr. Hæc absunt a membran. Colo.—7 Ms. per ordinem. Colv. Malim, ut est in Bert. enuntiatia. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 4. Alii, Et e. per ordinem s. Bert. Et jam enuntiatia p. o. s. Elmenh.—8 Ms. Inc. p. somnium.

Oud.—9 Ed. Scriv. petisset. Id.—1 Transacto. Fnx. transadacto. Roaldus. Transadacto corrui. Vulgo, transacto, concurrui. Colvius. Bert. Rom. et Ald. transacto. Elmenh. Prudent. repl. Xrep. 'Ferrum in papillas omne recepero, Pectusque ad imum vim gladii traham.' Idem in Add.—2 Pervoluta. Fnx. pervolutata. Roaldus. Flor. pervolutata. Bert. provoluta. Elmenh.—3 Pal. Ald. et Flor. perflavit. Rom. perefflavere. Elmenh.—4 Prope. Propere Ald. bene. Roald. Sic Mss. et Edd. præter D'Orv. et Bas. Ed. in quis inepte prope. Oud.—5 Floridi incuria hæc vox in ipsius editione desideratur. Id.—6 Munita. Tantum dicam suspectum videri rō munita. Vide, sitne melius unica. Ut animum eo inclinem, facit ipse Apuleius, apud quem lib. x. legimus: 'Unico illi contubernio communem vitam sustinebant.' Itidem et lib. undecimo: 'Connexa, immo vero unica ratio nminis.' Stewech. Fnx. minuta. Vitiose. Nam per munitam sepulturam monumentum (utrumque enim dixere) expressit, quod sane differre videtur a sepulcro, ut sepulcrum esset quævis humilis structura et fortuitus cespes. Monumentum Mausolea et hypogea notaret, quod quidem munita essent maceris et structura, locis adjacentibus et adherentibus in culturam et tutelam eorum cedentibus, quod toto fere Orthographiæ lib. probatur, et præcipue p. 732. 733. 876. et 983. nbi hæc sunt verba, quæ ad locum Apuleii mire faciunt: 'Structura cum munitra sarcophagi veteri felicit p. p. suis impendiis fecit,' &c. quæ 'munitra' hic appellatur, alias 'munimentum' dicitur illis veteribus memoriis, ut p. 906. 907. 908. Ergo illud monumentum a sepulcro differt. Itaque passim in iis optimis antiquitatis reliquiis formula, 'monimentum sive sepul-

NOTE

endi modo sæpe dicere: et contra, faciendi, quæ patimur: ut, Vapulo: ideoque frequens permutatio est, et pleraque utroque modo efferuntur.'

¹ Nuntiaverat maritus] De sua cæde, quæ non dentibus apri tantum, ut credebatur, sed lancea Thrasylli fue-

rat perpetrata.

⁶ Corpus ablutum] Ex more Veterum. Virgil. lib. vi. Æneid. 'Pars calidos latices et athena undantia flammis Expediunt, corpusque lavant frigentis, et ungunt.'

tura ibidem marito perpetuam conjugem reddidere.⁷ Thrasyllus vero, cognitis omnibus,⁸ nequiens idoneum exitum præsenti cladi reddere,⁹ certusque tanto facinori nec gladium sufficere, sponte delatus ibidem ad sepulcrum, Ultronea vobis,¹ infesti Manes,^b en adest victima, sæpe clamitans: valvis^c super sese diligenter obseratis, inedia statuit elidere sua sententia damnatum spiritum.^d Hæc ille,^e longos trahens suspiritus,² et nonnunquam illacrymans,³ gravi-

ipsam marito æternam uxorem futuram. Thrasyllus autem, his omnibus auditis, cum non posset rependere mortem congruam huic stragi a se excitata, sciretque ensem non sufficere ad tantum scelus expiandum, curavit ultro se deferri ad idem monumentum: atque ibi clamans sæpe: O Umbra, mihi infensæ, ecce me vobis hostiam spontaneam: oclusis sedulo foribus super se, decrevit finire abstinentia cibi vitam jam condemnatam suo ipsius iudicio. Ille longum suspirans atque inter-

~~~~~

crum,' est. Invenitur et per singula ita, 'Mon. h. h. e.' Roaldus. Lipsius, unita. Colvius. Emendo: unita sepultura ib. m. p. c. reddidere, ut Palat. præfert. Wower. Unita. Ita recte Lipsius. In Fl. Ro. et Aldo est munita. In aliis unita. Elmenh. Meo quidem animo non inepte legas, inunita, ut sæpe supra. Vide lib. vi. Brant.—7 Dedere. Vulgo, reddidere. Colvius. Reddidere. Vulgo, dedere. Elmenh. Dedere cum Colvio Vulc. et Mercer. vulgarunt, ut Ovid. Met. l. ii. 325. 'Corpora dant tumulo:' et alibi. Sed non opus est, et contra Mss. et Edd. E Guelf. nil notatum. Oud.—8 D'Orv. omni. cogn. Id.—9 N. id. exitum pr. cl. r. Ad sententiam facere visa conjectura: n. id. exitum pr. cladi reperire. Jam manus ultrices Thrasyllus senserat, jamque Charite, Lepolemi uxor, (quem scelere illius interemtum paulo ante didicimus) acu criminali eum utroque oculo orbaverat; cui cladi suæ non alius magis conveniens exitus, quam ut Charites exemplo ipse sibi manus inferret ac vitam ferro abrumperet. De exitu nos quoque alias. Steweck. Cladi. Ibidem, clade. Colv. Non nisi in Ed. Bas. pr. sed tamen et in Oxon. Fux. Pal. et Guelf. sec. male. Pro exitum, hic idoneum sensum non præbente, omnino legas velim exitum, et conferas notata ad Sueton. Domit. c. 25. Favet etiam D'Orvill. a m. pr. extium. Dein, si per Mss. liceret, malim quoque reperire, quam reddere, quod præcessit: licet sciam et 'dare exitum,' 'finem' dici. Oud.—1 Guelf. pr. ultroneo nobis. Id.—2 Hinc ille longo trahens spiritum. Fux. Hæc ille longos trah. spiritus. Roaldus. Hic, &c.

NOTÆ

^a Infesti Manes] Umbras Charites et Tlepolemi affatur.

^b Valvis] Ostio sepulcri, quo Tlepolemus et Charite conditi erant.

^d Inedia statuit elidere sua sententia damnatum spiritum] Adumbrata hæc videntur ex Petronio, ubi de matrona Ephesi: 'Quid proderit hoc tibi, si soluta inedia fueris? si te vivam sepelleris? si, antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis?'

Damnatum spiritum] Vetus Inscriptio a Pricæo laudata: INFERNŌ PLOTONI TRICORPORIQUE OXORI CARRISS. TRICIPITIQUE CERBERO MYNVS MEVM FERENS DAMNATAM DEDO ANIMAM, VIVAMQUE ME HOC CONDO MONIMENTO, &c.

^e Ille] Servus Charites, qui noctis gallicinio venerat ex proxima civitate, ut habetur initio libri hujus,

ter affectis⁴ rusticis annuntiabat. Tunc illi, mutati domini⁵ novitatem metuentes, et infortunium domus herilis altius miserantes, fugere comparant.⁶ Sed equorum⁷ magister, qui me curandum magna ille quidem commendatione susceperat, quicquid in casula pretiosum conditum servabat, pervolat, meoque atque⁸ aliorum⁹ jumentorum dorso repositum¹ asportans, sedes² pristinas deserit. Gerebamus infantulos et mulieres; [163] gerebamus pullos, anseres,³ hædos, catellos; et, quicquid infirmo gradu fugam morabantur, nostris quoque pedibus ambulabant.^f Nec

dum plorans referebat hæc rusticis valde commotis ejus oratione. Tum illi timentes mutationem novi dominatus, et dolentes profundius calamitatem domus sui domini, moliantur fugam. At præfectus equorum, cujus curæ commissus fueram, ac summo opere commendatus, expilat quicquid asservabat pretiosi conditum in illa domancula: et, impositum dorso meo atque ceterorum jumentorum avehens, relinquit suam antiquam habitationem. Portabamus parvos infantes, et mulieres; portabamus pullos, anseres, hædos, catulos: denique, quæcumque retardabant nostram fugam debili gressu, ea etiam incedebant ope nostrorum pedum. Neque gravitas mei

Ms. *Hoc ille longos trahens spiritus*. Colvius. Idem (Pal.) codex legendum ostendit: *Hæc ille longos trahens spiritus*. Wower. Corrigendum, *Hæc ille*. Hoc jam mendum plus duodecies his tribus libris occurrit. Sciopp. in *Symb.* *Sic ille longos tr. spiritus*. Ita Scaliger. Ms. *Hæc i. longo t. spiritu*. Auctor Mstus de Vita Verenæ Virginis: 'Quotidie flebat amare, et longa suspiria trahebat in pectore.' Elmenh. Scriptus Codex: *Hoc i. longos tr. spiritus*. Forte *suspiritus*. Ut supra lib. i. 'Cum ille imo de pectore cruciabilem suspirium ducens.' Brant.—3 Oxon. *illacrymas*. Palat. *illacrymis*. Quasi fuisset in *lacrymis*, i. e. *lacrymans*. Vide ad lib. ii. p. 38. 'Mæstus in lacrymis.' Sed temere id, quod probum est, non mutari, nec singularia captari velim. Oud.—4 Bertin. Pith. *affectus*. Id.—5 Domini. Idem Ms. (Lips.) *dominii*. Colvius. Fulv. Ms. *dominii*. Wowerius. Sciopp. in *Symbola*. Lege, *dominii*. Elmenh.—6 Hæc etiam scripta lectio, quam nescio cur contemnat Beroaldus, malitque, *fugæ se comp.* Colv. Malo, *fugæ se comp.* Sic infra p. 137. 'Ulteriori se fuga proripiunt.' Brant.—7 Malim, *Sed et eq.* Oud.—8 Q. in *cas. pret. cond. pervolat*; *meo atque*, &c. Vulgo, *cond. servabat*. Colvius. *Pervolat, quicquid i. c. p. conditumque servabat, meo*, &c. Sic Mss. A vulgatis male abest *et servabat*. Elmenh.—9 Palat. *aliquorum*. Oud.—1 Bertin. *depos*. Id.—2 D'Orvill. in *ades*. Id.—3 *Passeres*. Fux. *anserres*. Rectissime. Nam, ut bubæquæ passerres habuerint, qui olim in deliciis, nusquam fando auditum. Roald. *Anserres*. Hæc scriptura vetus. Vulgata, *passeres*. Utraque tolerari potest. Oblectamenta puerilia, pulli, passerres, anseres, et id genus alia. Plautus Captivis: 'Nam, ubi illo adveni, quasi patriciis pueris, aut moneculæ, Aut anates, aut coturnices dantur, quicquid lusiunt: Itidem hæc mi advenienti upupa, qui me delectet, data est.' Arnobius lib. vii. 'Ut parvuli pusiones, quo animis parcant, abstineantque ploratibus, passerculos, pupulos, eculos, panes accipiunt, quibus avocare se possint: ubi ludens scripserim, quo lacrymis parcant, vel, quo animos pascant. Plinius lib. iv. Epistol. 'Habebat puer mannulos multos, junctos et solutos: habebat canes majores minoresque, habebat luscinas, psittacos, merulas.' Hinc blanditiæ

me pondus sarcinæ, quanquam enormis, urgebat,⁴ quippe gaudiali fuga detestabilem illum exsectorem virilitatis meæ relinquentem.⁵ Sylvosi montis asperum⁶ permensi jugum, rursusque reposita camporum spatia pervecti, jam vespera semitam tenebrante,⁷ pervenimus ad quoddam castellum frequens et opulens:⁸ unde⁹ nos incolæ nocturna, immo vero matutina etiam prohibebant egressione. Lupos enim numerosos, grandes, et vastis corporibus sarcinosos,¹ ac² nimia ferocitate sævientes, passim rapinis assuetos infestare cunctam illam regionem: jamque³ ipsas vias obsidere, et in modum latronum prætereuntes aggredi; immo vero⁴ vesana fame rabidos finitimas expugnare villas:⁵ exitiumque inertissimorum pecudum ipsis jam humanis capitibus imminere. Denique ob iter illud,⁶ qua nobis erat commendandum, jacere semesa hominum corpora, suisque visceribus nudatis ossibus cuncta candere:⁷ ac per hoc⁸ nos quoque

oneris me premebat, quamvis illud esset immane; quia deserebam hilari fuga execrabilem illum amputatorem meorum virilium. Cum superavissimus arduum cacumen montis nemorosi, ac deinde descendissemus in subjectam planitiem camporum, vespere jam obcurante viam nostram, devenimus ad quoddam castellum populosum et opulentum: ex quo incolæ dissuadebant nos ne exiremus nocte, aut etiam mane: causati nimirum permultos lupos ingentes, et graves mole corporum, ac furentes maxima sævitia, solitos rapere omnia undique, grassari per totam illam regionem, jamque obsidere ipsa itinera, et adoriri transeuntes instar prædonum; quinimmo correptos rubida fame adoriri proximas villas, et illud mortis genus, conveniens tantum pecoribus ignavissimis, jam impendere capitibus hominum. Postremo addebant cadavera hominum semesa jacere in illa via, per quam nobis erat transcendendum, et omnia albere ossibus spoliatis suis carnibus: proptereaque nos debere ingredi iter

illæ, Casina: 'Meus pullus, passer, mea columba, mi lepus.' Colv.—4 Lego ex Rom. *urgebat*. Elmenh. Sic etiam bene Edd. Vicent. Scriv. Vide supra. Mox pessime *executorem* in Par. Ms. *Oud.*—5 Pith. *delinq.* Id.—6 Oxon. *asperrimi*. Id.—7 Fax. *semita*. Coll. Voss. Guelf. pr. *tenebrantem*. Id.—8 D'Orv. *opulans*. Id.—9 Pith. *ubi*. Id.—1 Forte legi recte possit, *carnivoros*. Colv. Vulgo, *saginosos*. Elmenhorstius. B. *facinorosos*. Putean.—2 Ac deest in Oxon. Guelf. pr. At D'Orv. *Oud.*—3 Ed. Bas. pr. *idemque*. Id.—4 Vulg. *immo etiam*. Colv.—5 D'Orv. *villulas*: nec male, ut alibi. Vide Indic. *Oud.*—6 Palat. *istud*. Tum quo Fax. pro *qua*. Id.—7 Inepte D'Orv. Par. *cadere*. Vide

NOTE

' *Nostris quoque pedibus ambulabam*] cum Dei, dignati pedibus humanis Lib. vi. 'Quid meis pedibus facere incedere, prodeunt.' contendis?' et lib. xi. 'Nec mora,

cautione summa viæ⁹ reddi debere: idque vel¹ in primis observitare;² ut³ luce clara, et die jam provecto, et Sole florido, vitantes undique latentes insidias, cum et ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non lacinia-
tim⁴ disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transabiremus. Sed nequissimi fugitivi ductores illi nostri, cæcæ⁵ festinationis temeritate, ac metu incertæ insecutionis, spreta⁶ salubri monitione, nec expectata luce proxima, circa tertiam ferme⁷ vigiliam noctis, onustos nos

cum maxima cautela; atque hoc nobis esse præsertim observandum, ut, ad effugiendas insidias abditas passim, præteriremus loca illa periculosa agmine non dissipato in particulas, sed conferto in unum cuneum, et quidem clara luce, et die jam promoti, et Sole fulgente, quando furor harum crudelium belluarum hebetatur ipsa luce. Verum pessimi illi fugitivi, qui ducebant nos, aspernati illa monita salutaria temeritate festinationis improvidæ, et timore persecutionis dubiæ; ne expectata quidem luce propinqua, producant nos oneratos ad carpendum iter circa mediam noc-

Pric. et ad Sil. l. ix. 190. 'Campique refulgent Ossibus.' Id.—8 Reg. et D'Orv. per hos, ut intelligantur lapi. Per hæc Gnelf. pr. Id.—9 Ms. *summa via*. Colvius *Summa via*. Flor. Bert. et Pal. *summa v.* Elmenhorstius. B. *cautione summa via*. Pntean.—1 Lips. Pal. D'Orv. Fux. Gnelf. Oxon. carent *τῷ* cel, minus bene. Oud.—2 *Ob serenitatem*. Fux. *observitare*: quod maxime arridet. Audaculæ enim Lucii nostri verborum fictiones. Admodum sapit id mihi. Roald. *Observitare*. Nullo cum sensu ante ubique editum, *ob serenitatem*. *Observitare*, ut de Deo Socratis: 'Cum præterea, si omnia observaret.' Colv. Rom. *ob serenitatem*, insulse. Elmenh. Pessime in Edd. Colviana prioribus circumferebatur *ob serenitatem*, in Beroald. *ob serenitatie*. Mss. O. dant verissime vel *observitate*, ut in Guels. utroque, vel *observitare*: ut forsitan paulo ante *infestitare*. Oud.—3 Fux. et. Id.—4 Repono, *lancinatim*. In quo vereor tamen æque opinionem nostram probes, ut in eo, quod subjiciam ex libro VII. de Asino: 'Nec nspiam ruris reperitur ille: plane corpus ejus membratim laceratum, multisque dispersum locis conspicitur.' Verbum enim antiquum restituendum censeo, *membratim lancinatum*: quo de nos jam antea egimus. Etai Plauto quoque id verbi reddendum credamus Mercatore, pro *lacerari*: 'Perfidiam, injustitiam lenonum expromere. Lancinari valide suam rem, illius augerier.' Stewech.—5 Palat. Fux. Gnelf. sec. et Edd. ante Beroald. prave, ecce. Oud.—6 Pal. *sumta*. Elmenh. Ut sæpius in illo codice. An rursus s. pro *scilicet*? Oud.—7 Edd. ante Colv. *ferme tert.* Id.—8

NOTE

⁹ *Non lacinia-tim*] In lacinias. Sunt autem lacinie apud Columellam particule dispersi ovium gregis. Sic enim ille, lib. vii. cap. 5. 'Cum dehinc grex ad locum fuerit perductus, in lacinias colonis distribuitur: nam particulatim facilius, quam universus

convalescit, sive quia ipsius morbi halitus minor est in exiguo numero, seu quia expeditius cura major adhibetur paucioribus.' Alias lacinia est pars extrema et fluxa vestis et pallii.

ad viam propellant. Tunc ego non [164] inscius¹ prædicti periculi, quam pote,² turbæ medius, et inter conferta³ iumenta latenter absconditus, clunibus meis ab⁴ aggressionibus ferinis consulebam. Jamque me cursu celeri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. Sed illa pernecitas non erat alacritatis meæ,⁵ sed formidinis indicium. Denique mecum ipse reputabam, Pegasus inclytum illum metu magis volaticum fuisse; ac per hoc merito pinnatum⁶ proditum,⁷ dum in altum et adusque coelum⁸ subsiliit⁹ ac resultat: formidans¹⁰ scilicet igniferæ morsum Chimææræ. Nam¹¹ et illi pastores, qui nos agebant, in speciem prælii manus obarmaverant.¹² Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat spicula, fustem alius: sed et saxa, quæ salebrosa semita largiter subministrabat.¹³ Erant qui sudes præacutas

tem. Ego tum non ignarus discriminis supra memorati cavebam meo tergo ab impetu illarum belluarum, incedens, quantum poteram, in medio agminis, et delitecens inter iumenta stipata inter se: et jam cuncti admirabantur me superantem velocitate cursus reliquos equos. Verum illa velocitas non erat signum mei vigoris, sed mei timoris. Ego demum cogitabam apud me celebrem illum Pegasus fuisse pernecitorem ob timorem, proptereaque merito dictum fuisse alatum, dum salit sursum, et resiliit usque ad excelsum caelum: metuens nempe morsum Chimææræ vorantis ignem. Etenim illi pastores, qui ducebant nos, armaverant manus suas perinde ac si fuissent obituri certamen. Hic ferebat lanceam, ille venabulum, alius pila, alius baculum: quin etiam gestabant quoque lapides, quos aspera via suppeditabat ipsis

Tunc ego metu. Fux. Tunc ego non inscius. Utrumque probum. Roaldus. Vulg. metu p. p. Colvius. Pal. t. e. n. acius. Bert. et Flor. t. e. metu p. p. quantum poteram turbæ medius. Elmenh.—9 Quam potui. Ibidem vulg. quantum poteram. Colv.—1 Bertin. et Ful. conserta. Sic pag. seq. 'Consertæ juventutis strepitu.' Sciopp. in *Symb. et Susp.* l. iv. 8. Bertin. et Rom. conserta: male. Elmenh.—2 Præpositio ab abest a Ms. Colo. Flor. aggressionibus. Elmenh. Præpositio exulat etiam a Flor. Item a Palat. Reg. Fux. Guelf. D'Orvill. Pitheano. Oud.—3 Ms. alacritatis materia. Colv. Sic et Coll. Vosa. Sed Lipsius margini allevit: 'Al. memoria.' Oud.—4 Pinnatum. Fux. pinnatum. Roald. Uti recte est in Mss. O. et Edd. usque ad Bas. quam orthographiam idcirco restitui. Vide ad l. iv. p. 86. 'Qui pinnis volitans super æthera.' Oud.—5 Guelf. sec. prodictum, Palat. prædictum, Fux. perditum. Id.—6 Dum altum adusque caelum. Vulg. dum in altum, et adusque caeli. Colvius. Dum altum et adusque caelum s. Sic Bertin. Sciopp. in *Symb. et Susp.* l. iv. 8. Flor. dum in alt. et usque c. Elmenh. Suspiciari libet, d. in altum adusque c. Brant.—7 Fux. susiliit. Roaldus. D'Orv. subsiliit. Oud.—8 Scripta lectio, formidans. Colv.—9 Logo, Jaso. Id. Frustra. Per conjunctionem hanc 'nam' solet Auctor cum aliis, et præsertim Terentio ac Cicerone, transitum facere. Ad quæ notavi ad l. ii. p. 28. 'Nam Milonis mensulam rogatus accubueram.' Oud.—1 Ms. obarmaverant. Colvius. Obarmaverunt Guelf. sec. Abest in Ed. Bas. pr. quod perperam prætulit Stewech. ad l. x. p. 228. 'In speciem' et 'faciem' frequentissime apud Nostrum non secus ac reliquos. *Spem* Pith.

attollerent.³ Plerique tamen ardentibus facibus proterrebant⁴ feras. Nec quicquam præter unicam tubam deerat, quin acies esset præliaris. Sed nequicquam frustra⁵ timorem illum satis inanem⁶ perfuncti, longe pejores inhæsimus laqueos. Nam lupi, forsitan confertæ⁷ juventutis strepitu, vel certe nimia luce flammarum deterriti, vel etiam aliorum grassantes,⁸ nulli contra⁹ nos aditum tulerunt; ac ne procul saltem ulli¹ comparuerant. Villæ vero, quam forte tunc² præteribamus, coloni, multitudinem nostram latrones rati, satis agentes³ rerum suarum, eximieque tre-

abunde. Quidam gestabant paxillos acuminatos, maxima pars tamen terrebant belluas tædis accensis; et nihil aliud nisi sola buccina deerat ad hoc, ut esset acies instructa ad certamen. Verum, cum frustra sustinuissemus illum metum admodum vanum, incidimus in angustias multo peiores. Nulli enim lupi venerunt adversus nos, forsitan quia exterriti erant strepitu densæ multitudinis juvenum, vel certe nimio fulgore ignium, aut etiam, quia iocerant prædatum in aliam partem: et ne eminus quidem ulli visi fuerant. At rustici villæ, juxta quam tunc forte transibamus, arbitrati nostrum agmen esse turbam latronum, consulentes fortunæ suis, et timentes

Oud.—2 Subministrat. Vulg. subministrabat. Colvins. Flor. subministrabat. Elmenh. Exulat largiter a D'Orvill. qui præsens tempus cum Lips. Reg. Fux. Oxon. Par. Pal. Guelf. et Edd. Colv. Vulc. Wower. Pric. ostentat. Hic tamen imperfectum præfero: et sic Pith. Non hoc videtur prædicare Auctor de omni semita salebrosa, sed ea, per quam tunc ierat. Oud.—3 Ab 'attollo.' D'Orv. Pith. attollerant. Edd. Wower. Pric. attolerent. Id.—4 Oxon. proterebant. Reg. Fux. Guelf. pr. D'Orv. præterebant. Male. Vide ad l. III. p. 46. 'Fugare, atque proterere.' Pro tubam in D'Orvill. tubem. Id.—5 Frustra, glossema esse, et alienam hominis iugatoris vocis nequicquam interpretationem, quis omnium vel exigue harum literarum peritus non videt? Brant. Ego non video; nti nec Beroaldus ac Pricæus, quanquam non agnoscit Ms. Pithœi. Amat enim Auctor duo adverbia synonyma sine copula conjungere. Illos viros consule, et me ad l. I. p. 13. 'Curiose sedulo. In Edd. pp. nequicquam. Ond.—6 Mann exaratus liber, incivem. Colvius. Ms. incivem. Nescio, si quid ad rem pertineat, quod infra legitur, 'Invicem certæ religionis mentita.' Brant.—7 Consertæ. Scribe ex Palat. confertæ. Wowerius. Flor. certe confertæ. Elmenh. Librarii lapsu sequentis versus vocem hic scribentis. Perperam autem in Fux. confectæ. In Reg. Guelf. pr. Edd. Colv. Vulc. Merc. est consortæ. Vide supra, 'inter conferta jumenta.' Oud.—8 Idem Ms. crassantes. Colv. Ut sæpe. Id.—9 In Fux. et Edd. ante Colvium extat circa; quod hic defendi potest. At Mss. ceteri et Edd. reliquæ dant contra, ut statim. Ac sæpissime apud Appuleium contra in circa est depravatam. Dein in iisdem Vett. excepta Junt. post. est tulere. Id.—1 Oxon. illi, Guelf. pr. nulli. Edd. Ber. Junt. pr. Ald. Col. comparaverant, scil. aditum. Sed frustra: immo male. Id.—2 Tunc delet Bert. Elmenh. Quas Pareanus præbet, perperam. In Palat. Fux. D'Orv. tunc forte. Ond.—3 Quidam, satagentes. 'Satis agere' apud Veteres, quod vulgo 'satagere.' Charisius lib. I. Cato: 'Jam nostri apud villam satis agebant.' Ulpianus l. x. de Condit. et Demonstr. 'Impleri solummodo conditionem voluerit, non satis egerit.' Colv. Consule J. F. Gronov. ad Plauti Bacchid. A.

pidi, canes rabidos⁴ et immanes, et quibusvis lupis et ursis sæviore, quos ad tutelæ præsidia curiose fuerant alumnati, jubilationibus⁵ solitis⁶ et cujuscemodi⁶ vocibus nobis inhortantur. Qui, præter genuinam ferocitatem, tumultu suorum exasperati,⁷ contra⁸ nos ruunt: et undique [165] laterum circumfusi passim insiliunt, ac sine ullo dilectu⁹ jumenta simul et homines lacerant: dique grassati,¹ plerosque prosternunt.⁴ Cerneret, non tam hercules³ memorandum, quam miserandum etiam spectaculum,⁴ ca-

mirum in modum, concitant adversus nos clamoribus consuetis et vocibus omnimodis canes furiosos et prægrandes, crudelioreque quibuscumque lupis et ursis, quos studiosæ aluerant, ut præsto essent suæ defensioni. Qui quidem, præter naturalem suam feritatem irritati adhuc clamoribus suorum dominorum, accurrunt adversus nos, et undique dispositi circa nostra latera irruunt in nos ex omnibus partibus, et promiscue dilaniant jumenta et homines simul: et, cum diu sæviissent, dejiciunt quamplurimos. Videres spectaculum non tam memorabile profecto, quam misera-

iv. S. 3. 23. 'Nunc agitas sat tute tuarum rerum.' *Oud.*—4 In Pal. Fux. Guelf. et D'Orv. *rapidos*. Perperam. L. ix. p. 177. 'Canem rabidam' supra p. 163. Adi ad Lucan. l. vi. vs. 66. 'Rabidum nescit latrare Pelorum.' *Id.*—5 *Alli, sibilationibus*. Elmenh. Idque N. Heinsius ad Ovidii l. iii. Metam. vs. 242. præfert: ac legitur in Parmano, et pro Varia Lect. in Florent. Sed ceteri Mss. et Edd. a me visi *jubilationibus* servant. Ut enim 'quiritare' de urbanorum clamore dicitur, sic 'jubilare' rusticorum est. Vide Beroaldum, Pricæum, et Barthium ad Calpurnii Ecl. i. vs. 29. 'Non montana sacros distinguunt júbila cantus.' *Oud.*—6 Vulgo, *hujuscem*. Colv.—7 Flor. *exasperati*, male. *Elmenh.* Vide Comm. ad p. 171. 'Me ferocitate cernitis exasperatum.' Item l. ix. p. 202. 203. *Oud.*—8 Circa. Legerim, *contra* n. Itidem et pag. seq. 'Proteritis atque obruitis:' pro quo editi Codd. habent *perterritis*. Stew. Vide supra. *Oud.*—9 *Et sine u. dilectu*. Manuscriptus liber, *ac sine*. Colv. Ac præferunt quoque bene D'Orvil. Pith. Fux. Guelf. pr. et Ed. Junt. post. necnon iidem Cod. cum Palat. Par. Guelf. sec. et Edd. Wower. Pric. *dilectu*; uti est et in Mas. optimis lib. de Phil. Mor. p. 624. Vide ad Cæs. l. vi. B. G. init. et Suetonium. *Oud.*—1 Idem, *denique crassati*. Colvius. Ms. *denique crassati*. Forte *dique grassati*, per tmesin, id est, digrassati. Plautus Truculento: 'Nam absque foret te, sat sero in alto distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum fœde,' pro, distulissent, dissipassent. *Brant.* Lipsius marg. Ed. Colv. allevit, *dique g.* Sed ob unius libraril errorem nihil est innovandum. *Oud.*—2 Ed. Vulc. sec. *præsternunt*. *Id.*—3 Idem Ms. *mehercules*. Colvius. R. g. Fux. *tamen h. sine rē nom.* Palat. *herc. n. tam: al. hercule*. Sed vide ad l. iii. p. 45. 'Non tam, hercules, truculentam accusationem, quam meam miseram conscientiam.' *Oud.*

NOTE

⁵ *Jubilationibus solitis*] *Alli* legunt *sibilationibus*. Jubilationes et júbila sunt inclamationes rusticorum. Festus: 'Jubilare, est rustica voce inclamare.' Varro, lib. v. de Lingua

Latina: 'Ut quiritare urbanorum, sic jubulare rusticorum.' Virgil. Eclog. 'Et tua mœrentes expectant júbila tauri.'

nes copiosos ardentibus animis alios⁵ fugientes arripere,⁶ alios stantibus inhærere, quosdam jacentes insidere,⁷ et per omnem nostrum commeatum⁸ morsibus ambulare. Ecce tanto periculo malum majus insequitur. De summis enim⁹ tectis ac¹ de proximo collè rusticani² illi saxa super nos raptim devolvunt;³ ut discernere prorsus nequiremus, quam potissimum caveremus cladem,⁴ cominus canum, an eminus lapidum. Quorum quidem unus caput mulieris,⁵ quæ meum dorsum residebat,⁶ repente percussit. Quo⁷ dolore commota, statim fletu cum clamore⁸

bile, magnum scilicet numerum canum, quorum alii magno furore arripiebant fugientes, alii applicabant se ad stantes, quidam insiliebant in prostratos, et percurrebant nostrum agmen mordendo. Hoc tantum discrimen excipitur repente majori malo. Illi enim rustici prope deficiunt super nos lapides ex culmine tectorum, atque ex colle vicino; adeo ut nullatenus possemus dijudicare ab ultra strage nobis maxime consulere deberemus; an canum, qui irruebant in nos e proximo, an saxorum, quæ jaciebantur in nos e longinquo; quorum unum quidem subito ferit caput mulieris, quæ insidebat meo dorso. Cujus plagæ dolore percita, extollens repente

—4 *Mis. spect.* Vnlg. *mis. etiam spect.* Colv. Lipsiano Cod. consentit Regius, Fux. Pith. et Palat. Edd. Wower. Vulc. Merc. Pric. Florid. ac favet citatus locus. Quia tamen reliqui, et Florent. cum Edd. prioribus agnoscunt *et etiam*, cum Elmenh. et Scriverio rursus admissi. Immo istud *et* in Lipsiano hinc videtur natum. Nam sic in Guelph. sec. *Oud.*—5 *Ms. et canes cop. ard. anim. et alios.* Colvius. *Mannsc. capiosos, forte rabiosos.* Sciopp. in *Symb.*—6 *Arripere* exulat a D'Orvill. *Oud.*—7 *Inscindere.* Conjectura nostra, *inscendere*: quod etiam Beroaldus in quibusdam Codicibus esse notat. Itaque sic rescripserim. 'Inscendere,' quod alii 'ascendere,' centies in Plauto, totiensque in hoc Nostro. *Colo. Inscendere.* Flor. Rom. et Ven. *inscindere.* Elmenh.—8 *Legerim comitatum.* Sed et 'stipata commeatu' mox (modo p. 163.) dixit. Forte, ut *commeatus* illos significet, qui complures jnnctim iter faciunt: qua de voce vide, si videtur, quæ notabat Ph. Rubenius *ὁ μακροπῆγος* lib. altero *Elect.* cap. 3. *Brant.* De comitatu navali ita passim. Vide *Comm.* ad Liv. l. xxii. 37. *Suet. Tib.* c. 38. *Cl.* 17. *Ner.* 20. *Hirt. B. Afr.* c. 20. sed et adi me ad *Hirt.* l. viii. B. G. c. 30. 'Commeatus interceptat.' *Oud.*—9 *Palat. Guelph. sec. emen. Id.*—1 *D'Orv. et. Id.*—2 *Vitiose Edd. ante Beroald. rusticam. Id.*—3 *Aldus, superne r. d. Roald. Elmenh.* Item *Ed. Junt. pr. Volvunt* in *Regio, Fux. Oud.*—4 *Qua potiss. cav. clade.* Vulgati codices, *quam potiss. cav. cladem.* Colvius.—5 *Mulierem.* *Fux. caput mulieris, q. m. Roaldus. Caput mulieris.* *Iidem, mulierem.* Colvius. *Bert. et Rom. mulierem.* *Elmenhorstius. Mss. O. si Pithœannum et Bertin. excipias, dant caput mulieris,* ut bene Colvius et seqq. expresserunt. *Fux. un. qui cap. m. Oud.*—6 *D'Orv. insidebat dorsum, frustra.* Consule *Pricæum*, et nos ad l. iii. p. 44. 'Suggestum residentibus.' *Fux. dors. meum. Id.*—7 *D'Orv. Quæ. Id.*—8 *D'Orv. Fux. tremore.* Non male. Sæpe tamen 'flebilis clamor.'

NOTE

¹ Quosdam jacentes insid. [*inscendere*] ^k Quæ meum dorsum residebat] Sic Alii *inscindere*, quod est, scindere, lib. x. 'Consueta loca residentibus.' laniare.

sublato, maritum suum pastorem illum¹ suppetiatum ciet. At ille Deum fidem clamitans, et cruorem uxoris abstergens,² altius quiritabat : ' Quid³ miseros homines, et laboriosos viatores, tam crudelibus animis invaditis, perteritis,⁴ atque obruitis? Quas prædas munitis?^{4m} Quæ damna vindicatis? At⁵ non speluncas ferarum, vel cautes incolitis barbarorum, ut humano⁶ sanguine profuso gaudeatis. Vix hæc⁷ dicta : et statim lapidum congestus cessavit imber, et infestorum canum revocata conquievit procella. Unus illinc denique de summo cupressus cacumine, At⁸

clamorem et ejulatum, implorat opem pastoris, illius sui conjugis. Ille vero obtestans fidem Deorum, et detergens sanguinem suæ uxoris, clamabat altiori voce : Quare irrucitis tam sævo impetu in nos miseros homines, et viatores ærumnosos, et quare opprimitis nos? quam farta timetis? Num intulimus vobis aliqua damna, quæ sic ulciscamini? At non habitatis in cavernis belluarum, neque in rupibus barbarorum, ut delectemini effundere humanum sanguinem. Vix ea dixerat, cum repente densa grando saxorum cessavit, et canes revocati represserunt sævum impetum. Postremo unus ex illa turba rusticorum hæc ait ex supremo fastigio cupressus : Nos vero non facimus

Immo p. 167. ' De fletu ac voce ipsius.' *Id.*—9 *Ms. abigens.* Colvins. *Manus. abigens.* Sciopp. in *Symbola.* Pal. *abigens.* Elmenh.—1 Par. *Guelf. pr. curritabat.* D'Orv. *Pith. queritabat,* de more. Vide ad l. v. p. 107. ' Hæc quiritans.' *Fux. quirit. alt. Ond.*—2 *Oxon. Quot. Edd. ante Beroald. Quod. Tum Pal. Guelf. sec. labores.* Ed. Ber. *laboriosa,* corruptissime. *Id.*—3 *Inv. ac perterritis.* *Fux. atque obterritis; forte obteritis.* Roaldus. *Inv. atque obteritis.* *Vulg. invaditis ac perteritis, atque obruitis?* ubi quidam *perterritis.* Unde legi aliquando *proterretis,* vel, *perterretis :* quod supra alibi scripsi. *Colv.* Rectissime *Manuscriptus :* *invaditis, prosternitis, atque obteritis? quas prædas metuitis?* Qui putat, *prædas munire* ita dici, sicut *Plauto, 'mœnia muniri,'* ei fannum non est sinciput. *Sciopp. in Symb. Obteritis.* Bert. Ald. et Rom. *perterritis atque obruitis.* Elmenh.—4 *Ms. Quas pr. minuitis :* minus recte. *Prædas munitis,* *Plantina locutio.* Sic *Milite :* 'Magnum illic honorem incipissis, magna munis mœnia.' *Colv.* Alii, *p. initis :* vel, *p. metuitis.* Elmenh. In *manusc. minuitis,* minus recte, ut ait *Colv.* Rescribendum autumo *innubitis,* id est, *invaditis.* *Lucilius lib. vi. apud Non. 'Snam enim invadere atque innubere censent.'* Corrigo, *Sua mœnia invadere.* Brant.—5 D'Orv. Ac. Pro *incolitis* *Oxon. a m. pr. in collibus.* *Ond.*—6 Idem, *humo.* Colvins. Aldus, *h. s. perfuso,* male. Elmenh. Item Ed. Vic. et Junt. pr. quam Aldus ad litteram secutus est. *Ond.*—7 D'Orv. *Vix hic.* *Id.*—8 Idem, *Ad. Colv.* Sic quoque Reg. *Fux. Guelf. Pal. Oxon. D'Orv. Inc. et mox cupidinem Fux.*

NOTÆ

¹ *Pastorem illum]* Ducem fugitivi illius agminis, illum nempe equorum magistrum, de quo supra.

^m *Quas prædas mun.* [*metuitis?*] Alii, *Quas prædas munitis,* quod esset,

defenditis, propulsatis. 'Præda' non rem modo prædatione raptam, sed et ipsam prædationem significat, ut hic.

nos, inquit, non vestrorum⁹ spoliolorum cupidine latrocina-
mur, sed hanc ipsam cladem^a de vestris protelamus¹ ma-
nibus. Jam denique pace tranquilla securi potestis ince-
dere. Sic ille. Sed nos plurifariam vulnerati reliquam
viam capessimus, alius lapidis, alius morsus² vulnera refe-
rentes; universi [166] tamen saucii. Aliquanto denique
viæ permenso spatio, pervenimus ad nemus quoddam pro-
ceris arboribus consitum, et patentibus viretis³ amœnum.
Ubi placuit illis ductoribus nostris⁴ refectui paululum con-
quiescere,⁵ corporaque sua diverse⁶ laniata sedulo recu-
rare. Ergo passim prostrati solo, primum fatigatos⁷ ani-
mos recuperare, ac dehinc vulneribus medelas varias⁸ ad-
hibere festinant.⁹ Hic cruorem præterfluentis aquæ rore
diluere;¹ ille spongiis madidatis^a tumores comprimere;

hæc prædandi causa, et desiderio vestrorum spoliolorum, verum propulsamus a nobis hanc ipsam stragem, quam metuebamus a vestris manibus. Postremo, potestis nunc abire tuti, et in pace quieti. Ille hæc dixit: nos vero ingredimur reliquum iter, læsi in variis partibus corporis, reportantes nobiscum alii plagas saxorum, alii morsionum, omnes tamen vulnerati. Aliquo demum spatio itineris decurso, devenimus ad quendam lucum complantatum altis arboribus, et gratum ob viridaria late aperta: in quo placuit illis nostris ductoribus tantisper quiescere sumendi cibi causa, et reficere quam optime possent corpora sua lacerata variis partibus. Jacentes igitur humi hinc inde, incipiunt primo resumere spiritus fessos, deinde vero properant applicare diversa remedia suis plagis. Hic abluere sanguinem liquore aquæ præterlabentis; ille comprimebat tubera sua spongiis madefactis; alius colligabat tæniis

~~~~~

Oud.—9 Ed. Vicent. prave nostrorum. Id.—1 Idem, proclamus. Infra lib. ix. 'Mutuoque ut exitum commune protelarent, cohortati.' *Colv.* D'Orv. protebamus. Adi Beroald. et Pric. *Oud.*—2 Ms. morsu. Id.—3 Rom. virectis. Elmenh. Item hic Pith. Ed. Vicent. ut passim. Sed adi me ad l. iv. p. 63. 'Lætissima vireta.' In Ed. Beroald. est parent. vir. Ms. Oxon. a m. p. pratentibus: unde conjici posset, pratensibus viretis. Ne tamen quid temere mntes. *Oud.*—4 D'Orv. placet d. meis illis. Adde Sciopp. notulam. Desunt hæc Pith. Cod. Id.—5 P. c. Fux. refectui p. c. Roaldus. Idem, refectui p. c. Colvias. Cod. Fulv. et Pal. auctor: refectui paululum conquiescere. Woverius. Manusc. deduct. meis refectui paululum c. c. q. s. d. l. s. recreare. Sciopp. in Symbola. Nostris refectui. In altero Florentino est refectu. Vulgati non habent hanc vocem. Elmenh.—6 Edd. Junt. pr. Ald. male diversa. *Oud.*—7 Fux. fatigati. Id.—8 D'Orv. var. med. Id.—9 Verbum festinant hominibus ineptis reddamus. *Stewech.* Probe, ut apud Plantum Epidico, 'Propera fugere hinc,' et Casina, 'Ut properarem arcessere.' Sallustius Catilinario: 'Abuti per turpitudinem properabant.' Non igitur rō festinant ac ineptis hominibus additum videri debet. *Colv.*—1 Rom. deluere. Elmenh. Item

NOTE

^a Hanc ipsam cladem] Latrocinium.   ° Spongiis madidatis] 'Spongia,' in-

alius fasciolis³ hiantes vincire plagas. Ad istum modum saluti suæ quisque⁴ consulebat. Interea quidam senex de summo colle prospectat,⁵ quem circum capellæ pascentes opilionem⁶ esse profecto⁷ clamabant. Eum rogavit⁸ unus e nostris, haberetne⁹ venui lactem,¹⁰ vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem incoactum?¹¹ At¹² ille diu capite

vulnera aperta. Sic unusquisque providebat suæ salutis. Interim senex quidam (quem capræ circa ipsum pascentes manifeste profecto indicabant esse pastorem) prospicit ex jugo collis. Unus ex nostris quasivit ab ipso an haberet lac venale, sive liquidum, sive etiam coagulatum in caseum recentem? Sed ille, diu concutiens

~~~~~

Guelf. sec. Ed. Vicent. At in Oxon. Guelf. pr. *praterfluenti a. r. deluere*, perperam. Oud.—2 Fux. *spongiis inacidatis*: quod perspicue verum esse, testis est locus, quem adducit Beroald. ex Plinio: ubi de spongia aceto immersa, quam ideo hic Noster *inacidatam* vocavit. Alioquin debuit potius *madidatis* dicere, quam *macidatis*, si de madentibus intelligebat. Roald. Rectius arbitrator *madidatis*. Arnobius lib. II. 'Proluvie linerent et madidarent se sua.' Claudianus de Rapru Proserp. lib. II. 'Ille novo madidantes nectare pennas Concutit.' Ambrosius de Fide Resurrect. 'Ut imperium sordibus immadidant caput.' Colo. Colvius legit *maditatis*. Sed vera est Ms. lectio, *macidatis*, hoc est, aceto tinctis. Sciopp. in *Symb. Maditatis*. Bert. Pal. et Roaldus *inacidatis*. Roman. et Aldus *macidatis*. Flor. *inacidatis*, quod Scioppius interpretatur, aceto tinctis. Elmenh. Par. *inacetatis*. Forte sic leg. Omnia minima maxima secum ferebant. Glossæ: 'Acetat, &c.' Vel *inacidatis* cum Flor. Wass. Tria hæc margini quoque allevit Groslostius. Oud.—3 Ms. *fasciolis*. Colv. Sic et Guelf. pr. Inepte in Guelf. utroque, Beroald. Ed. vincere, et mox in Oxon. Guelf. pr. *salutis s. pro scilicet*. Oud.—4 Fux. *quibet*: al. *quisque*. Id.—5 Prave Palat. Pith. Fux. Guelf. sec. et Edd. ante Colvium *prospectat*. Vide ad lib. VII. p. 149. Id.—6 *Opiliones*. Fux. *opilionem*. Roald. Ut est in ceteris Mss. et Edd. ac debet. Oud.—7 Bert. *profecto*. Elmenh. An *perespice*? *prolixæ*? Wass.—8 D'Orv. *rogabat*. Pro eum unus in Guelf. pr. cum unum. Oud.—9 Idem (Lips.) *habebatne*. Colvius. Cum Guelf. sec. Vitiose in Edd. Wow. Pric. *habereatne*. Oud.—10 *Venui lacte*. Flor. *venni lac*. Elmenh. In Palat. etiam et Zabar. teste Ferrario l. I. Elect. c. 15. est *venni*. Nec male. Vide supra 'refectu.' Sed tamen p. 169. 'Venui frustra subjiciemus.' L. IX. p. 183. 'Me voce præconis venni subjiciunt.' Oud.—*Lacte*. Fux. *lac*: sed utrumque antiquitas in usu. Roald.—2 Sic scriptus liber, et ita etiam alias suo tempore lectum fuisse ait Beroaldus. Vulgati *inchoatum*, id est, coactum: ut supra, 'cingere se gladio,' et alibi, 'incognoscere,' 'inconcupiscere,' pro, cingere, cognoscere, concupiscere; de quo pluribus infra ad lib. III. Floridor. Colo.—3 D'Orv. vitiose

NOTE

quit Celsus, 'quocumque modo imposita est, dum madet, prodest.' Sciopp. legit *inacidatis*, quod exponit, aceto tinctis. Sed placet magis scripta lectio. Ad flumen enim sedebant, ubi aqua madefaciendis spongiis suppetebat, at non item acetum.

¹⁰ *Lactem* [*lacte*] Veteres 'hoc lacte' dixerunt in recto casu, proindeque in quarto. Plant. Menæchmis, Act. V. Scen. 9. 'Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti, crede mihi, Usquam similis,' &c.

quassanti, Vos autem, inquit, de cibo vel poculo, vel omnino ulla⁴ refectione nunc⁵ cogitatis? An⁶ nulli scitis, quo loco consederitis?¹ Et cum dicto conductis⁷ oviculis, conversus⁸ longe recessit. Quæ vox ejus et fuga pastoribus nostris non mediocrem⁹ pavorem incussit. Ac,¹ dum perterriti de loci qualitate sciscitari² gestiunt, nec est, qui doceat, senex alius, magnus ille quidem, gravatus annis, totus³ in baculum pronus, et lassum⁴ trahens vestigium, ubertim lacrymans, per viam proximat: visisque nobis, cum fletu maximo singulorum juvenum genua contingens,⁵ sic adorat:⁶ Per Fortunas vestrosque Genios,⁷ sic ad meæ

caput, ait: Vos vero nunc cogitatis de cibo, aut potu, aut de ulla prorsus recreatione? An ignoratis penitus in quem locum devenistis? Et, hoc dicto, avertit se, et præcū abocessit agens oves suas. Quæ verba et discessio ejus iniecerunt nostris pastoribus metum non parvum. Et, dum ipsi paventes cupiunt inquirere qualis esset ille locus, neque ultus est qui doceat; alius senex procerus quidem, confectus senio, totus incumbens scipioni, trahensque fessum gradum, accedit ad nos per iter, plorans abundanter: et, conspicatus nos, prehendit genua uniuscujusque ex illis juvenibus cum uberibus lacrymis, et sic affatur eos: Oro vos per vestras Fortunas,

Ac. Oud.—4 Fux. ulli. Id.—5 Ms. non. Colv. A D'Orvill. et Pith. abest rō nunc. Oud.—6 Lipsius margini allevit, At, deleta interrogationis nota, ex Plauto, ut videtur. Confer Pricæum; et nil invitis Mas. mnta. Consideratis Guelf. pr. Id.—7 Sive, una coactis, et secum ductis. D'Orv. conductis. Ed. Vicent. conductus. Id.—8 Conversus exulat e D'Orvill. Id.—9 Flor. et fugam p. n. et non med. Elmenh. Male. Vox ejus nondum incussit fugam pastoribus, sed et vox et fuga ejus incussit iis pavorem. Desunt hæc omnia Pith. Cod. Oud.—1 Idem Ms. At. Colv.—2 Idem, sciscitatu. Bas. 1. sciscitati. Colv. Lego, sciscitatu iri. Ut passim apud Jurisc. in Pandectis Florentinis, 'defensu iri,' 'debitu iri,' 'redditu iri,' 'datu iri,' 'restitutu iri,' pro eo, quod in usu elegantium virorum est, defensum, debitum, redditum, datum, restitutum iri. Adi Ant. Augustin. lib. II. Emendat. cap. 2. Brant. At quænam est hæc Latinitas, quæso, sciscitatum iri gestiunt? Verissime sciscitari est in ceteris Mas. et Edd. vel sciscitati, ut in Guelf. pr. gestirent in D'Orvill. Rectissime inde faceres sciscitatum gestiunt ire, ut 'ire visum,' et similia. Oud.—3 Bertin. Codex, et ex eo, ut puto, tacite Elm. edidit totusque, quem de more sequuntur Scriver. et Florid. contra reliquos Mas. et Edd. geniumque Appuleii. Id.—4 D'Orv. Fux. Guelf. pr. et Oxon. lapsum, ut peccatur crebro. Tum lacrymas Fux. Id.—5 Fux. continua. Id.—6 Vulgo, adorabat. Colv. Adorabat servant Fux. Pith. Guelf. pr. et D'Orv. ac, si in pluribus extaret, non mutassem, licet præcedat præsens 'proximat.' De qua temporum variatione passim est monitum. Omnes vero Edd. Colvium sunt secuti: nec male. Oud.—7 Genies Guelf. ambo. Oxon. vestrasque genies. D'Orv. nostros-

NOTE

¹ Quo loco consederitis] Virgil. 'An nescis quorum consederis arvis?' Delph. et Var. Clas. Apul. 2 L

senectutis spatia validi lætique veniatis, decepto¹ seni¹ subsistite, meumque parvulum ab Inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namque meus, et itineris [167] hujus suavis comes, dum forte² passerem, incantantem sepiculæ,³ consecratur arripere,⁴ delapsus in proximam foveam, quæ fruticibus imis⁵ suppatet, in extremo jam vitæ consistit periculo: quippe cum de fletu⁶ ac voce ipsius, avum⁷ sibi sæpicule clamitantis,⁸ vivere illum⁷ quidem sentiam, sed per corporis,⁸ ut videtis, mei defectam valitudinem opitulari nequeam. At vobis, ætatis et roboris beneficio,

et vestros Genios, sic perveniatis firmi atque hilares usque ad annos meæ senectæ, succurrite seni debili, et retrahite ex Averno meum parvulum, ac restituite eum meæ senectæ. Namque meus nepos et dulcis socius in hoc itinere, dum forte conatur capere passerem canentem in parva sepe, cecidit in scrobem proximam, quæ subjacet arbutis infimis, et jam positus est in ultimo discrimine vitæ: cum nempe cognoscam equidem ex ejulatu et clamore ipsius, sæpius vocantis avum, eum adhuc vivere, sed non possim ei auxiliari propter infirmam valetudinem mei corporis, quemadmodum cernitis. Vobis vero facili est, propter juventutem et vigorem ves-

~~~~~

que g. Ineptissime. Inspice Pric. et Lips. ad Senec. Ep. xii. 'Jurat per Genium meum.' Id.—8 *Decrepito* Beroald. Roald. Beroaldus emendavit *decrepito*. At illa altera scripta lectio est, et olim excusa. Colv. *Decrepito*. Alii, *decepto*. Elmenhorstius. Beroald. *decrepito*. Non negabis verius esse *defecto*, ut inf. 'defectam valetudinem.' Lib. i. 'Defectum jam incerta verborum salebra balbutire.' Lib. iv. 'Et viæ spatio defectus.' Lib. vi. 'Defectum prorsus assiduis laboribus spes incitabat et votum;' et sæpe alibi. Apud Petronium quoque 'lucernæ humore defectæ.' Brant.—9 Ed. Junt. pr. Ald. *sorte*. Guelf. ambo a m. pr. *passarem*. Id.—1 *Spiculæ*. Fux. *sepiculæ* *ὄνκουπτορικὸς* a 'sæpe;' et ita Ald. Roald. Ms. *passerem incantarem*. *Sepicula* rescripsi. Vulgatum passim *sæpicule*. Bas. 1. *spiculæ*: nnde etiam legēbam *spinula*. Sed *sepicula*, id est, parvæ sepi. Colv. Flor. unus, p. *caricantem*. Elmenhorstius. Manuscript. p. *incantarem*, fortassean *incantacem*. Brant.—2 Manuscriptus liber *arripere*. Colv. In Guelf. pr. *consecratur*, Oxon. *consecrat*. Pith. *consecratum*. Guelf. sec. *arripere*. Oud.—3 Idem, unis. Colvius. V. C. *fruticibus*. Sic semper in mss. reperitur. Brant.—4 Vitiose Edd. Wower. et Pric. *sic fl.* Oud.—5 *Auxilium*. Fux. *avum*, *ἄνθρωπος*. Roald. *Avum*. Vulgo, *auxilium*. Colvius. Rom. et Bert. *auxilium*. Quod placet. Elmenh.—6 *Vetus* liber, *clamitans*. Colv. Item D'Orvill. Fux. Oud.—7 Pith. *istum*. Id.—8 *Corpus* Guelf. sec. Oxon. c. *me defectum* v. Per i dant vocem *valitudinem* Mss. O. et Edd. præter novissimam Floridi. Et *roboris* desunt

NOTE

¹ *Decepto seni*] Non, deluso, aut falso, sed orbo. Ausonius: 'Torqueo deceptos ego vita cœlibe canos.' Virgil. *Æneid.* iv. 'Postquam primus amor deceptam morte fefellit.' In quibusdam legitur *decrepito*, quod

ferri potest. Magis placet Brantii conjectura *defecto seni*. Mox enim: 'Sed per corpora, ut videtis, mei defectam valetudinem opitulari nequeam.'

facile est suppetiari miserrimo seni, puerumque illum novissimum⁹ successionis meæ, atque unicam stirpem sospitem¹ mihi facere.² Sic deprecantis, suamque canitiem distrahentis,³ totos quidem misernit.⁴ Sed unus, præ ceteris et animo fortior, et ætate juvenior,⁵ et corpore validior, quique solus præter alios incolumis prælium⁶ superius evaserat, exsurgit alacer:⁷ et, percontatus⁸ quonam loci puer ille decidisset,⁹ monstrantem¹ digito non longe² frutices horridos senem illum impigre comitatur. Ac, dum, pabulo nostro³ suaque cura refecti, sarcinulis quis-

trum, opem ferre seni infelicissimo, et mihi servare illum puerum, ultimum meum successorem, et unicam meam prolem. Omnes quidem miseriti sunt ipsius supplicantis, et vellentis suos canos. At unus animo audacior ceteris, et junior ætate, et robustior corpore, et qui unus ex omnibus excesserat illasus ex pugna præcedenti, surgit promptus: et, aciescitatus in quem locum ille puer esset delapsus, comitatur alacriter senem illum, qui digito ostendebat non procul inde dumos horrentes spinia. Cumque nos nostro pabulo, illi vero sua cura refocillati, captis quique suis sarcinis,

Guelf. pr. *Id.*—9 Fux. nobilissimum. Recte. Roald. Scribe: puerumque illum novissimum, successionis, &c. vel puerumque illum, novissimam success. &c. Colv. —1 Bert. *sospitam*. Elmenh. Item Fux. *Oud.*—2 D'Orv. *facito*. *Id.*—3 In eodem est *destr.* *Id.*—4 *Omnes quidem miserentur*. Fux. *totos quidem miseruit*. Roaldus. *Totos quidem miseruit*. Restituta hic nobis Apuleio genuina sua sibi locutio. Vulgatum ante, *omnes quidem miserentur*. Colvius. Bert. et Rom. *omnes quidem miserentur*. Elmenh. Languet omnino præ ceterorum Mss. lectione, quam primus Colvius bene iniecit, *totos q. miseruit*. Passim 'toti' pro, omnibus, sunt Nostro. Vide Ind. Notarum. *Oud.*—5 In nonnullis, ut Fux. *junior*. Sed vide Serv. ad *Æn.* v. 409. Beroaldum, uti et Cort. ad Plinium l. iv. Epist. 8. 'Multo etiam juvenior.' Drak. ad Liv. l. v. c. 10. *Id.*—6 Ms. al. *præliis*. Colvius. Flor. *quisque*. Reg. Fux. et D'Orvill. quoque *præliis*: prave. *Evaseit* Fux. *Oud.*—7 Vulgo, *exsurgit alte alacer*. Colvius. Bert. et Rom. *ex. alte al.* Elmenh. *Alte*, quod nullus, præter Bertinum et Pith. agnoscit codex, jam bene ante Colvium excluserat Ed. Junt. post. *Oud.*—8 D'Orv. *percunct.* de more. Ed. Vicent. probante Pricæo, *præcontatus*. Adi ad l. i. p. 17. ubi in eadem Ed. *præcontato pretio*. *Id.*—9 Ibidem, *cecidisset*. Colvius. Bert. *cecidisset*. Elmenh. Lipsiano codici, ex quo primus Colv. edidit *dec.* cum antea edebatur *cec.* accedunt omnes nostri. Bene, nisi et hic velles *recidisset*, sensu simplicis *cecidisset*. Vide ad l. i. p. 8. Ego de hic præfero. *Oud.*—1 D'Orv. Palat. *monstrante*. *Id.*—2 *Non longe desunt* Ms. Palat. qui et male cum Guelf. sec. præbet *pigre*. *Id.*—3 *Pab. vestro*. In Parisiensis editum *pab. nostro*. Sed ea via non puto plagam illam satis curatam. Tentabimus, conjecturane possimus eruere quid convenientius. Loquitur asinus de toto latronum suorum globo, qui varia quoque in suo comitatu jumenta duxerunt. Hi paulo ante, a rusticis male accepti, ex prælio universi evaserant saucii, alius lapidis, alius morsus canum vulnera referentes. Quare emenso jam aliquanto vim apatio, et pabula jumentis præstanda, et vulnera in itinere ab ipsismet obliganda erant: unde fit, ut scribere ausim, *pabulo nos, nostrique sua cura refecti*. Et hoc jam me probasse tibi spero. Nescio an similiter etiam facturus sum, quod sequitur, duabus tantum

que sumtis suis viam capessunt, clamore primum⁴ nominatim cientes, illum juvenem frequenter⁵ inclamant; mox, mora⁶ diutina commoti, mittunt e suis arcessitorem⁷ unum, qui requisitum comitem tempestivæ viæ commonefactum⁸ reduceret. At⁹ ille modicum commoratus¹ refert sese: buxanti² pallore trepidus, mira super conservo³ suo renuntiat. Conspicatum se quippe, supinato illi, et jam ex maxima parte consumto,⁴ immanem draconem mandentem insistere: nec ullum usquam miserrimum senem comparere illum.⁵ Qua re cognita, et cum pastoris⁶ sermone collata,

resumeremus iter, primo vocant acpius suis clamoribus illum juvenem, appellantes eum nomine proprio: deinde, territi longiori retardatione ipsius, mittunt ad eum evocandum unum ex suis, qui investigaret illum socium, moneretque ipsum tempus esse proficiscendi, et reduceret eum secum. Ille vero revertitur post brevem moram: et trepidans ac pallidus instar buxi refert admiranda de suo conservo. Se nimirum vidisse enormem draconem illi prostrato, et jam comesto maxima sui parte, incumbentem, et depascientem eum; neque miserrimum illum senem apparere ullo in loco. Quo audito, et collato cum verbis upilionis, qui proculdu-

lineis intercedentibus: mox, hora diutina commoti, mittunt e suis accersitorem, scribo: mox mora. Stewechius. Bertin. p. modo. Elmenhorstius.—4 Ibidem, primo. Colv. Primum cum Lipsiano et Edd. Colvio posterioribus habent Florent. Oxon. Palat. In aliis, et Edd. prioribus primo. Sed D'Orv. dat clamore proprio nominatum. Forsan latet quid. Oud.—5 Ed. Scriv. Amstel. frequentes. Minus bene hic loci. Id.—6 Ibidem, hora. Colv. Vulgatum, quod erat ante Colvium, servantque Mss. D'Orv. Fux. Guelf. pr. Oxon. Par. cum aliis, explicari posset per tempus longum. At malui itidem sequi Mss. Flor. Pith. Palat. Guelf. sec. Bert. et Lips. mora præbentes, ut jam conjecerat Stewechius. Pro commoti placebat Groslothe communiti. Oud.—7 Sic Venetus. Reliqui accersitorem. Colvius. Arcessit. Flor. Oxon. Par. D'Orv. cum Edd. recentioribus, ut debet. Ex amis D'Orv. Oud.—8 Guelf. pr. contumnefactum. Id.—9 D'Orv. rursus se, perperam. Id.—1 Pal. moratus. Elmenh. Item Oxon. Guelf. sec. et D'Orvill. Commoratum Pith. Oud.—2 Vulgati, buxantique. Colvius. Lipsiani codicis scripturam confirmant Flor. Oxon. Fux. Pith. Par. Pal. D'Orv. et Appuleii genas. Omnes Edd. ante Colvium inseruerunt que. Oud.—3 Pith. servo. Id.—4 Guelf. pr. consumtu, Oxon. consumtu. Pal. Fux. mandentem. Id.—5 Nec usquam mis. senem comp. illum. Fux. nec illum usquam. Roaldus. M. nec illum usq. m. s. comparere. B. nec usquam mis. senem comparere illum. Putean. Ullum non compareret quoque in Oxon. D'Orv. Edd. Juntinis et Aldi; nec sane vox est necessaria. Si illum cum Guelf. pr. reponas, in fine est omittendum, ut fit a Mang. codice. Immo vel sic illam legens vè illum ejicias. In D'Orv. nec mis. sen. usquam. Pith. n. u. nusquam. Edd. Vic. Ber. comparare. Pith. compare. Oud.—

NOTÆ

* *Pastoris*] Senis illius de summo pelliæ pascentes opilionem esse clamante colle prospectantis, quem circum ca-

qui eum prorsus hunc illum, nec alium locorum inquilinum⁶ præminabatur,⁶ [168] pestilenti deserta regione, velociori se fuga proripiunt: nosque pellunt crebris tudentes fustibus. Celerrime denique⁷ longo itinere confecto, pagum quendam accedimus: ibique totam perquiescimus⁸ noctem. Inibi⁹ coeptum facinus, oppido memorabile, narrare cupido.¹ Servus quidam, cui cunctam familiæ tutelam dominus permiserat suus, quique possessionem maximam illam,² in quam³ deverteramus, villicabat,⁴ habens ex eodem

bio minis suis præmenebat eos de illo ipso incola ejus regionis, non de alio; aufugiunt quam celerrime, deserentes illa loca mortifera: et agunt nos, pulsantes ictibus baculorum sæpius repetitis. Perugrata demum velocissime longa via, venimus ad quendam vicum, ubi requiescimus per totam noctem. Animus mihi est referre scelus valde memorandum, quod illic audiui. Quidam servus, cui herus suus crediderat custodiam lotius familiæ, quique erat villicus illius amplissima villa, in quam nos

*****

6 *Præmittebatur. Fux. perminebatur. Aldus vero præminebatur. Amplius deliberandum. Roald. Qui cum, &c. præminabantur. Ms. quietum. Beroaldi editio præminabatur. Bas. 1. præmittebatur. Scriptus codex præminebatur. Certe exigit loci sententia reminiscerentur, vel aliud quid idem denotet. Colo. Palat. rō cum ignorat. Flor. etiam habet, item coquorum male. Beroald. et Venet. præminabatur legunt. Lipsii liber præminabantur: unde Colvius reminiscerentur. Sed nec sic locus bene sanus. Elmenh. Qui, &c. præminabantur. Hæc in B. et M. absunt. Putean.—7 Edd. primæ et Mæ. Oxon. jungunt, pellunt, &c. celerrime. Denique. Nec displicet, uti et visum fuit Priæmo. Immo et D'Orvill. Cod. licet habeat celerrimeque, præcedentibus annectit. In eodem tendentes. Ond.—8 Ms. quiescimus. Colv. Perquiescimus Pith. Id.—9 Mihi. Fux. Ubi: omnino vero. Roald. Ubi capte f. Beroaldus, Inibi compertum fac. Editiones veteres, Mihi ceptum fac. Colvius. Mihi compertum fac. Quid si legas, Ubi spectum facinus? 'Specere' seu 'spicere' nemini ignotum verbum, qui Criticos nostros vel a limine salutarit. Varro Indigitamentis: 'Nasturtium nonne vides ab eo dici, quod nasum torqueat? Vestilapicam, quod vestem spiciat?' Plautus: 'Nunc specimen specitur.' Eruenda vera lectio e doctissimi Langii libris, ejusdem Casina: 'Esurio, atque adeo haud sitio: quæ est, atque adeo hæc spicio. Simul atque hanc aspicio, statim edere gestio: quod obscenioris sensu dictum. Simile Menæchmis: 'Ut ego uxorem, mea voluptas, ubi te aspicio, odi male.' Colo. Ubi compertum facinus. Flor. Ald. et Rom. Mihi ceptum f. Beroald. Inibi c. f. Colvius, U. spectrum f. Male. Elmenh. Edition. veteres Mihi ceptum fac. Forte intelligendum, ceptum, id est, perceptum, cognitum, intellectum, vel acceptum, ut 'accepto tali sermone,' paulo infra, et supra lib. i. in princ. 'Quis ille, paucis accipe,' et 'Isto accepto.' Virgil. lib. ii. 'Accipe nunc Danaum insidias.' Brant.—1 Vulgo, cupio. Colvius. Flor. et Bert. cupio male. Elmenh.—2 Edd. Colvio*

NOTE

⁶ *Hunc, &c. locorum inquilinum*] Draconem illum. an lac haberet venale, respondit, 'An nulli scitis quo loco consederi-

⁸ *Præminabatur*] Cum rogantibus, tis?'

famulatio ⁵ conservam conjugam, ⁶ libera ⁷ cujusdam extrariaeque ⁸ mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore pellicatus uxor ejus instincta, ⁹ cunctas mariti rationes, et quicquid horreo reconditum continebatur, admoto combussit ¹ igne. Nec tali damno tori sui contumeliam vindicasse contenta, jam contra ² sua saeviens viscera, ³ laqueum sibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito jam dudum

repperamus, cum haberet uxorem conservam ex eodem servitio, ardebat amore cujusdam feminæ libera et extraria. Ob quem adulterinum amorem uxor ejus, stimulata zelotypia, suppositis flammis cremavit omnes tabulas rationum sui mariti, et omnia quæ condita asservabantur in apotheca. Neque contenta se ultimæ esse illa jactura injuriam sui thalami, jam armata in propria viscera, alligat sibi funiculum, et alligat eodem funiculo parvum infantem, quem pepererat jam pridem ex eodem viro;

prior, illam max. A Palat. et Pith. rō maximam abest. Oud.—3 Flor. in qua. Elmenhorstius. Ms. Reg. item, et Fux. atque Edd. Ber. Bas. pr. Scriv. in qua. Frustra. Cic. lib. II. de Invent. c. 4. 'In eandem tabernam devertissent.' Oud.—4 Scribe, vilicabat. Ita fere Mss. Catonis, et Glossæ: 'Vilico: οἰκονομῶ.' Antiqui deponentialiter. At vide Plinium H. lib. XVIII. 6. 'Senatu illis vilicante.' Auson. 'Meis vilicatus prædiis.' Wass. Variant non modo libri, sed et lapides in hujus vocis orthographia. Vide ad Sueton. Claud. c. 38. Oud.—5 D'Orv. Guelf. ambo, familiis. Vide ad lib. II. p. 21. Id.—6 Ita Bertin. et Fulvianus: atque hic nunquam aliter. Sciopp. in Symb. Manuscripti, conjugam. Elmenh. Conjugam etiam in Oxon. Pith. Guelf. sec. Palat. et Edd. Vic. Ber. Col. Bas. ac Scriv. Adi Beroald. et Auct. Misc. Obs. Vol. II. p. 395. lib. VI. p. 112. 'Magni Jovis germana et conjuga.' Lib. IX. p. 186. 'Pistor deterrimam sortitus conjugam.' Vide Salm. ad Solin. p. 130. 'Animalia conjuga' Plin. lib. VIII. 23. Oud. Sc. aliter editum erat, conjugem.—7 Fnx. liberam. Oud.—8 Extraneaque. Ibid. extrariaeque. Colvius. Flor. extrariaeque. Elmenh.—9 Instricta. Instricta Ald. Roald. Instricta. Sic Mss. et Bas. I. et in margine instricta vel instructa. Rejecit scriptam lectionem Beroaldus, et mavult instructa. Injuria. Vetus lectio et scripta etiam lib. IX. infra: 'Atque hac ipsa potissimum famosa castitate, et insignis tntelæ nimietate instrictus atque inflammatus.' Et post conjectura nostra: 'His instricta verbis mariti audacissima uxor.' Et libro de Philosophia: 'Cnjus pulchritudinem rationabiles appetunt mentes, Natura duce instrictæ ad ejus ardorem:' ubi vulgo instructæ vel instrictæ. Colvius. Aldus, instincta. Elmenh.—1 Bert. comburit. Id. Mox in D'Orvill. Guelf. pr. vind. contum. Oud.—2 Vulgo, circa. Colv. Excepta Ed. Junt. post. quæ

NOTÆ

¹ Jam contra sua saeviens viscera] Filii passim dicuntur parentum viscera. Ovid. Metamorphos. lib. VI. de Tereo filii artus comedente. 'Inque suam sua viscera congerit alvum.' Saeviens] Ex zelotypia, quæ affectio impotentissima est in muliere. Se-

neca, in Hercule Furente: 'O quam cruentus fœminas stimulat dolor, Cum patuit una pellici et nuptæ domus! Scylla aut Charybdis Sicula contorquens freta Minus timenda est: nulla non melior fera.'

susceperat, eodem funiculo nectit: seque per præaltissimum puteum, appendicem parvulum trahens, præcipitat. Quam mortem dominus eorum ægerrime sustinens, arripit servulum,³ qui causam tanti sceleris uxori suæ præstiterat,⁴ nudum ac totum melle perlitum,⁵ firmiter alligavit⁶ arbori ficulneæ: cujus in ipso carioso stipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant,⁷ et ultro citro⁸ commeabant multijuga⁹ scaturigine.⁷ Quæ simul¹ dulcem ac mel-

et dat se præcipientem in puteum profundissimum, trahens secum puerum sibi appendicem. Quam mortem cum herus eorum gravissime ferret, apprehendit servum, qui præbuerat suæ conjugi causam perpetrandi tam diri facinoris, et firmiter alligavit eum nudum, ac totum unctum melle, ad ficum arborem, in cujus caudice putrido nidi formicarum inhabitantium fervebant, quæ huc illuc ibant et redibant procedentes ex multis locis. Quæ, ubi primum senserunt dulcem et mellitum odorem corporis

recte cum Mss. expressit contra. Oud.—3 Oxon. a m. pr. parvulum. In Edd. ante Colvium expressum est *servulum ejus*. Sed contra Mss. O. et vulgares Grammaticorum canones, qui *suum* postulant. Id.—4 *Luxuria s. pr. Fux. uxori suæ. Roaldus. Uxoris. Ibidem, luxuria suæ.* Unde ante scripsi, *luxurie suæ*. Sed scripta lectio præferenda. Colv. Bert. *luxuria suæ. Elmenh.*—5 *Illitum.* Ibidem, *perlitum. Colvius. Perlitum. Alii, illitum. Elmenh.* Temere Colvius e Lipsiano Codice il pro per edidit, seqq. de more Vulc. Merc. Wow. Pric. In Fux. *perlinitum*, in ceteris Mss. et Edd. bene *perlitum*, ut lib. III. init. 'Cruore perlitum: Immo ibid. p. 57. 'Unguedine sese totam perlinit.' Oud.—6 Bert. *perligavit. Elmenh.* Unde Scrivenerius hand male edidit *præligavit*: quod sequeretur, si per in pluribus esset Codd. *Colligavit* in Flor. Oud.—7 *Bulliebant* Ald. Roald. *Burriebant.* Sic scriptus liber, sic veteres Editiones omnes. Nescio, cur Beroaldus reposuerit *bulliebant*. Quod nequaquam æque exprimit susurrum illum undantium formicarum. Colv. Hæc est vetus et sincera lectio Flor. et Rom. codicis, pro qua nobis licenter ingressit Beroaldus *bulliebant*. Vide Indicem. Elmenh.—8 *Ultrō citroque.* In Bertin. est, *ultro citro*. Recte sic lib. I. pag. 3. 'Ultrō citro discurrens.' Donatus in illud Eunuchi: 'Ut mihi tua domus te præsentē absente pateat,' sic scribit: 'Proverbiale est, præsentē absente, ut sursum deorsum, ultro citro, et cetera hujusmodi, fanda infanda, justa injusta, digna indigna, velit nolit.' Sic Horat. 'Serius ocyus.' Sciopp. in *Symb. et Susp.* lib. IV. Ep. 8. Bertin. *ul. citro commeabat.* Elmenh. Copula etiam recte caret optimi Codd. Florent. Pith. Gneff. uterque, et Oxon. Vide ad lib. I. p. 4. Oud.—9 Manusc. *multivaga.* Sciopp. in *Symbola.* Elegantius in Fulv. *multivaga.* Woverius. Fulvius, *multivaga.* Elmenh.—1 D'Orvill. *semel.* Oud.

NOTE

* *Burriebant*] Vocabulum (si sincera sit lectio) insolens, et nove fictum ad exprimendam trepidationem illam, et concursationem, quæ videtur in formicarum nidificiis. Beroaldus scriptum vult *bulliebant*. In Ms. Oxon. Pricæus legi ait *aberrabant*: unde conjicit *oberrabant*: quod in *burrie-*

bant corruptum fuerit.

⁷ *Multijuga scaturigine*] 'Scaturiginem' de formicis e terra erumpentibus dicit eadem metaphora, qua lib. VI. de iisdem dixit: 'Runnt aliæ, superque aliæ sepedum populorum undæ.'

'litum corporis nidorem² persentiscunt; parvis³ quidem, sed numerosis et continuis morsiuiculis penitus inhaerentes,⁴ per longi temporis cruciatum⁵ ita, carnibus atque ipsis visceribus adesis, homine consumpto, membra nudarunt;⁶ ut ossa tantum⁷ viduata pulpis, nitore nimio⁸ candentia, funestae [160] cohærerent arbori. Hac quoque detestabili deserta mansione, paganos in summo luctu relinquentes, rursum pergimus: dieque tota⁹ campestres emensi vias, civitatem quandam populosam et nobilem jam fessi pervenimus. Inibi¹ Larẽm sedesque perpetuas pastores illi² statuere decernunt, quod et longe quæsituris³ firmæ late-

servi illius, afflictae prorsus in ipsum moribus exiguæ quidem, sed plurimis, et assidue, ita spoliarent ejus artus per tormentum diutini temporis, comesis carnibus, ipsisque visceribus, pereseoque toto homine; ut tamen ossa adhærerent adhuc insanae arbori, nudata, et albicantia magno candore. Relicta quoque hac execranda habitatione, damus nos iterum vias, relictis rusticis in maximo maerore. Cumque toto die incensissemus per itinera plana, devenimus jam lassī in quandam urbem frequentem incolitā, et incolitam. Illi pastores statuunt figere in ea domicilium suum, habitationemque sempiternam, quoniam ea urbs videbatur futura ipsis tutum latibulum

~~~~~

—² Nitorem. Fux. nidorem, *nitorem*. Roald. Nidorem. Sic legendum ex Bertin. Sciopp. in *Symb. et Susp.* lib. iv. 8. Vulcanius, *nitorem*. Male. Elmenh. Per se patet, nitorem, quod est in Edd. Bas. Colv. Vulc. Merc. esse vitiosum; nec bene udorem corrigit Sopingius. Nidorem vere habent Mss. et Edd. ceteri. In Palat. est dulce. Guelf. sec. præsent. E Guelf. pr. nil notatum. Oud.—³ Bene D'Orvill. parvulis duplici diminutivo: ut passim in Nostro et optimis quibusque scriptoribus. Sed exulat a Palat. Oxon. et Guelf. utroque. Male Toll. morsiuiculis. Plant. Pseud. i. 1. 65. 'Molles morsiuiculis.' Id.—⁴ Quid si, inarantes? Brant. Perperam omnino et inepte. Oud.—⁵ Flor. perlongi t. cruciata. Elmenh.—⁶ Membra nudarunt. Fux. membris nud. Roaldus. Membranæ, abesis. Colv. Quid si ambesis? sed obesse præoptare me fateor. Vide Agellium lib. xix. cap. 7. Brant. Bert. adesse hominis. Elmenh.—⁷ Tamen. Tantum Ald. Roald. Flor. tantum. Bene. Elmenh. Tantum verissime legas in Regio, item Fux. Pith. Guelf. D'Orv. Bert. Oxon. Editionibusque Basilienſi prioribus, quod bene Elmenh. et Pricæus vindicant. Perpetua confusione in aliis exhibetur tamen. Oud.—⁸ Palat. nit animo, Fux. nit. cand. nimio. Id.—⁹ Dieque toto. Fux. dieque totos. Roald. Eædem, denique totas. Quod fortassis reponendum. Colv. Dieque tota. Colvius denique toto legit. Palat. emersi v. Male. Elmenh.—¹ Editiones omnes, Ibi. Colv. Ibi habet Flor. Elmenh. Lipsiano Codici consentire scio Palat. Oxon. Bertin. D'Orv. Fux. Guelf. Reg. et forsam alios. Vide supra. Oud.—² Deest pronomen Edd. Juntinis, et Aldi. Id.—³ Alias mihi non displicuit, longæ quæſitionis: ut et Plantum loqui memineram. At nunc nescio quomodo impensius placet, longi quæſitus. De alter-

NOTÆ

¹ Ut ossa tantum [tamen] Melius legat, ut ossa tantum, quam lectionem firmat Pricæus duobus Mss. Codd.

bræ viderentur, et annonæ copiosæ beata crebritas ⁴ invitabat. Triduo denique jumentorum relectis corporibus, quo vendibiliores ⁶ videremur, ad mercatum producimur: magnaue ⁷ voce præconis, pretia ⁸ singulis nuntiantis, equi atque alii asini opulentis emtoribus præstinantur. At ⁹ me relictum solum ac subsicivum ¹ cum fastidio plerique præteribant. Jamque tædio contrectationis ² eorum, qui de dentibus meis ³ ætatem ⁴ computabant, manum cujusdam

adversus eos, qui investigaturi essent ipsos, ex remota regione, et felix copia rei frumentariæ in ea abundantis alliciebat ipsos. Denique recreatis corporibus jumentorum per tres dies, ut videremur facilius vendendi, deducimur ad forum: et, præcone indicante pretium uniuscujusque vasto clamore, equi et asini reliqui emuntur a ditibus mercatoribus. Ego vero solus relictus ac residuus prætermittebar a plerisque cum contemptu. Cumque jam me tæderet contrectari ab illis, qui numerabant meos annos inspectione dentium, apprehendi dentibus manum pulentem et sordidam

~~~~~

utro tibi opinionem do. Memineris tantum, 'instructum,' 'cognitum,' alia similia Auctore elocutum pro instructione. Quod vero superiori pagina scribo: *Hunc illum, nec alium eorum locorum inquilinum præminabatur, præ illo vulgari, nec alium cæcorum locorum inquilinum præmittebatur*, arri-surum tibi confido, si narrationem asini totam perscrutaberis. Præminandi verbum supra quoque Appuleio me reddidisse, facile memineris. *Stewech. Manusc. quasitus. Sciopp. in Symb.—4 Celebritas. Repone ex eodem libro, crebritas. Wower. Manusc. crebritas. Sciopp. in Symb. Pal. tanta c. Elmenh.—5 Oxon. refectioe corp. Fux. corp. ref. Oud.—6 Fux. vendicariores. Roaldus. Vendi cariores. Eadem, vendibiliores. Colvius. Vendi cariores. Ita plerique manu exarati libri. Scribo: quo tenui cariores. Nonnullæ editiones, vendibiliores. Wowerius. Vendibiliores. Sic Flor. et Bert. Vulgo, q. vendi cariores. Schickerad. q. venditiores: inepte. Elmenh. Forte venditiores a venditatio, quo usus Plantus Stichus, Ac. 1. Sc. 3. vs. 103. 'Præterque linguam unam venditariam,' quæ vendere cupit. Super quo Plauti loco, cum forte inspicere postea Commentarium Frederici Taubmanni, magnæ mihi voluptati fuit ejus indicio intelligere hanc ipsam lectionem multo placuisse ante M. Schickeradio, in Epistola Critica ad Apuleium, itaque nos hic quidem congruere. *Brant.—7 Fux. magisque. Oud.—8 Oxon. Guelf. pr. pretio. Dein aliis Pith. Id.—9 Ac. Mallm. At. Colv. Sic Oxon. et Bertin. ut jam ediderunt Elmenh. Scriv. ac Floridus. Abest me a D'Orvil. Ne Fux. Oud.—1 Subs. Ms. Al. sufficium. Colvius. Palat. subsicium. Bert. subsiditium. Elmenh. Ex quo Sciopp. lib. 1v. Suspic. Ep. 8. fecit subsicitium pro, ascititium. Sed quæ conjecturam ipse videtur repudiassse. In Fux. solum sufficium, D'Orv. suffium. Alii malunt subsicium. Consule hic Beroaldum, et notata ad lib. 111. p. 48. 'Subsiciva sollicitudo relicta.' Oud.—2 Oxon. et Ed. Scriv. Amat. contractionis. Ferrem, si contractionis ibi legeretur; et sic in Guelf. pr. Id.—3 Nostris. Vulg. meis. Colvius. Flor. meis. Elmenh. De more Vulc. Mere. Wow. Pric. secuti sunt Colvium, ut in Pal. Guelf. sec. Sed meis in pleris-**

NOTÆ

^a *Beata creb. [celebritas]* Celebritatem interpretor hic, frequentiam et copiam. Pricæus et Wower. habent *crebritas*, quod in idem recidit. ^b *Vendibiliores]* Sic Florent. Wower. *tenui cariores.*

foetore sordentem, qui gingivas identidem meas⁵ putidis⁶ scalpebat digitis, mordicus arreptam, plenissime conterui.⁷ Quæ res circumstantium⁸ ab emtione mea, utpote ferocissimi,⁹ deterruit animos. Tunc præco, disruptis¹ faucibus et rauca voce saucius, in meas fortunas ridiculos instruebat² jocos: Quem ad finem canterium istum venui³ frustra subjiciemus, et vetulum, extritis⁴ ungulis debilem, et colore deformem, et in hebeti pigritia⁵ ferocem, nec quicquam amplius quam ruderarium⁶ cribrum?^d Quare adeo vel done-

cujusdam, qui frequenter scabebat meas gingivas suis putribus digitis; et eam fere omnino comminui. Quod factum acertit animos astantium a me emendo, quippe qui easem nimis ferus. Tunc ille præco agre rupto gutture et rauca voce jactabat ridiculas cavillationes in meam sortem. Quousque, atebat, exponemus incassum venditioni asinum hunc vilem, et veterem, infirmum detritis ungulis, et turpem colore, et ferocientem etiam in segnitie sua stupida, quique jam idoneus est solum faciendo cribro ruderario? Quapropter demus certa eum alicui, si quis tamen est, qui velit

~~~~~

que, et Pith. Guelf. pr. Oxon. D'Orv. est Mas. et de suis solius dentibus, non aliorum jumentorum, loquitur. *Oud.*—4 Flor. Oxon. Fux. Pith. Guelf. sec. Coll. Voss. et Vett. usque ad Colvium, excepta Junt. post. dant *atates*. Forte *atate* s. i. e. *atatem* scilicet: de quo supra. Vide Ind. Not. De re ipsa adi Kusterum ad Suid. V. 'Αβόλτρον. Dein manus Guelf. pr. *Id.*—5 *Id. meas*. Hæc delet Florent. *Elmenh.*—6 *Putridis*. Vulgo, *putidis*. Colvius. *Putidis*. Vulgati, *putridis*. *Elmenh.*—7 *Plan. contrivi*. Fux. *plen. c.* Lipsius in Epist. olim emendabat *penissime*. Roaldus. *Penissime*. Ibidem *plenissime*. Jam monuimus. *Colv.* *Penissime cont.* Fl. 2. *plenissime congerui*, quod Glossa interlinearis interpretatur, strictim momordi. *Elmenh.*—8 Oxon. *circumadstantium*. Non male, ut 'circumaspicio,' et alia. Vide ad lib. 11. p. 29. Ed. Pric. *Oud.*—9 Vitiose D'Orv. ab eruptione m. u. ferocissimum, Pith. fortissime. *Id.*—1 Palat. Guelf. sec. *dirutis*. Edd. ante Colv. *disruptis*. Vide lib. 1. p. 12. 'Fanis dirumpitur.' *Id.*—2 *Constr.* Vulgati codices, *instr.* Colvius. *Instr. j.* Vulgo, *constr. j.* *Elmenh.*—3 Palat. *veni*, forte *venu*. De quo supra ad p. 166. *Oud.*—4 Ms. Reg. Fux. et Ed. Scriv. *et tritis*. Sed citra necessitatem. Vide ad lib. 111. p. 45. De verbo 'exterere' consule Burman. aliosque ad Phædri F. xxi. 9. 'Calcibus frontem exterit.' *Id.*—5 C. d. et *inerti pig.* Fnx. in *hebeti*. Roaldus. *Inhebeti*. Iidem, *inerti*. Supra notavi ad lib. vi. Colv. Flor. et Bert. dolore *deformem*, et *inerti p.* Bene. *Elmenh.* *Dolore def.* Brant.—6

NOTE

^a De dentibus meis *atatem*, &c.] Plin. lib. xi. cap. 37. 'Ætas veterinorum dentibus indicatur. Equo sunt numero XL. Amittit tricesimo mense primores utrinque binos: sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur. Septimo omnes habet et re-

atos, et immutabiles. Equo castrato prius, non decidunt dentes. Asinorum genus tricesimo mense similiter amittit, deinde senis mensibus,' &c.

^d *Ruderarium cribrum*] Cujus corium tot ac tam latis foraminibus hiat, ut cribrum duntaxat ex eo fieri possit, illudque non frumentarium,

mus⁷ eum cuipiam, si qui tamen fœnum suum perdere non gravatur. Ad istum modum præco ille cachinnos circumstantibus commovebat.⁸ Sed illa fortuna mea sævissima,⁹ quam per tot regiones jam fugiens effugere,¹ vel præcedentibus malis placare non potui, rursum in me cæcos [170] detorsit oculos:² et emtorem aptissimum duris meis casibus mire repertum³ objecit.³ Scitote qualem. Cinædum, et senem, calvum quidem, sed cincinnis⁴ semicanis et pendulis capillatum: unum de triviali⁵ popularium fæce, qui per plateas⁶ et oppida cymbalis et crotalis⁶ personantes, De-

perdere suum fœnum. Sic ille præco excitabat risum circumstantibus. Verum illa crudelissima Fortuna mea, quam non potueram evitare, tametsi jam fugissem per tot loca, neque reddere mitiorem meis prioribus arumnis, deflexit iterum in me suos oculos cæcos, et obtulit emtorem miro casu inventum, maxime congruentem meis calamitatibus. Audite qualis erat. Cinædus vetulus; calvus quidem, sed comatus tantum aliquot dependentibus capillis crispis ex parte canescentibus: unus ex vilissimis illis hominibus, qui cogunt Deam Syriam mendicare, circumgestantes eam per vias

~~~~~

D'Orvill. rudear. Adi Comm. Oud.—7 *Atque adæque vel donemus, &c.* Quid si legas, *Atque adeo, inquit, vel d. e. cuipiam?* Stewechius. *Atque adeo.* Fux. *Quare adeoque.* Roaldus. *Quare vel donemus.* Vulg. *Atque adeoque vel donemus.* Colvius. Flor. *Atque adeo v. d. Bert. Atque adeo v. d. Elmenh.*—8 *Palat. circumst. cach.* D'Orvill. *cachionis c. admittebat.* Fux. *ammovebat.* Oud.—9 *Sævissima, puto. Brant.* Atque ita de more ediderunt Vulc. Ed. sec. Elmenh. Scriv. sed Mastis invitis. Adi ad lib. v. p. 91. 'Fortuna sævior.' A Pith. abest mea. Oud.—1 *Jam aufugiens eff.* Scripta lectio, *aufug. aufugere.* Impressa omnis, *fugiens effug.* Colvius. *Fugiens.* Alii, *aufugiens.* Elmenh.—2 *Ire rep.* Scribe meo periculo: *e re repertum:* deinde Parisiensi exemplari: *et pendulis capillatum.* Stewechius. *Mire rep.* Bas. 1. *ire repertum.* Forte: *e re repertum,* vel *mi e re repertum.* Colvius. B. *inire repertum.* Colvius hario-latur. Putean. Basiliensis lectio nihil est, nisi typhotiarum error. *Mire* est, admirabiliter, singulari modo, vel casu. Vide Pricæum. Lib. iv. p. 77. 'Mire canibus repugnantem.' Infra p. 173. 'Mire præsumptione munitus.' Vide et ad p. 159. 'Astu miro personata.' Oud.—3 *Fux. abjecit.* Id.—4 *Cinædum, et senem, calvum quidem, cincinnis, &c.* Vulgati, *cinædum, et senem cinædum, calvum quidem, sed cincinnis.* Id genus hominem notat Plautus Truculento: 'Mœchum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam, Anias? hominem non nauci.' Colv. Bert. et Flor. *senem cinædum, calvum quidem, sed cincinnis.* Elmenh.—5 *Ms. trivialium.* Colv. Item Palæt. Mox per exulat a Pith. Oud.—6 *Flor. crotulis.* Elmenh. Item Pal. Fux. Guelf. sec.

NOTÆ

sed ruderarium, quo rudus atque arena cribrentur. Ad hunc usum fabri nostri hodie vimineas crates sæpius quam cribra adhibent.

* *Cæcos detorsit oculos*] Quibus aut nihil videt, aut tam perverse videt,

ut bona malis, bonis mala decernat.

¹ *De triviali popularium fæce, qui per plateas, &c.*] Gallos intelligit, Deæ Syriæ, sive Cybeles Sacerdotes, vilissima hominum mendicabula. *Μη-τρυφῶται* a Græcis dicuntur.

amque Syriam^h circumferentes, mendicare compellunt.ⁱ Is, nimio præstinandi⁷ studio, præconem rogat, cujatis essem. At ille Cappadocum⁸ me,^k et satis forticulum denuntiat. Rursum requirit annos ætatis meæ. Sed præco lasciviens:⁹ Mathematicus quidem,¹ qui stellas ejus dispo-

et urbes, strepentes cymbalis et crotalis. Ille, mire cupiens me amere, querit ex præcone ex qua regione essem. Ille vero dicit me esse ex Cappadocia, et salis validum. Rogat iterum quot annos natus essem. Verum præco cavillans respondet: Quidam

~~~~~

et D'Orvill. Male, ut pejus et crot. desunt in Par. P. 179. 'Cum crotalis et cymbalis.' De crotalis vide Spanhem. ad Callim. p. 299. Pric. ad Apolog. p. 15. sed ubi Mss. Flor. et D'Orv. legi jubent *crotala*, cum Salmasio. Ond. —7 Idem, *præstinanti*. Colvius. D'Orv. mss. Ond. —8 Vulg. *Cappadocium*. Vide quæ scripsi super hoc lib. xv. supra. Et *Cappadocum* accipio de equo, non de mancipio, ut Beroaldus. Nam Solinus Polyhist. cap. 47. Claud. lib. 11. in Rufin. Servius 111. *Æneid.* Jul. Capitolinus Gordianis nobilem Cappadociam generosis equis indicant. Porro hunc locum paulo aliter scribendum arbitratur doctissimus Lipsius: *Cappadocum me satum et forticulum denunt.* Colvius. Rom. *Cappadocium*. Pal. *forticulum*. Elmenh. —9 Scriptum exemplar, *laxiviens*. Colv. —1 *Quidam*. Idem, *quidem*. Colvius. Flor. *quidem*. Male. *Edmenh.* Neque aliter in D'Orv. Oxon. Palat. Fux. Pith. Guelf. pr. et Edm. Vic. Juntinæ, Aldi; et recte, ut contra Elmenhorstium censeo. Opponun-

NOTÆ

⁸ Et crotalis] 'Αὐτὸ τοῦ κρότου, quod plausum et strepitum significat, κρόταλον, crepitaculum, de cujus forma variæ sunt sententiæ. Vide Cæll. Rhodig. lib. x. cap. 44.

^h Deumque Syriam] Unam eandemque fuisse Rheam, Cybelen, et Deam Syriam probat tum ritus Sacrorum idem, tum etiam quæ de Deæ Syriæ simulacro turræque ejus capite Lucianus refert in De Dea Syria, quem vide. Libro tamen sequente Deam Syriam matris Deum sororem facit Noster. Sed vero similis est eandem esse quæ diversis locis sub diversis nominibus coleretur.

ⁱ Mendicare compellunt] Lucianus: καὶ τὴν Θεὸν ἐπαυτεῖν ἀναγκάζονται, ex quo hæc ad verbum desumpta sunt. Tertullianus, in Apologet. 'Circuit canponas mendicans religio.' Minutius, in Octavio: 'Mendicantes vicatim Deos ducunt.'

^k Cappadocum me] Cappadocens etiam apud Martialem, lib. x. 'Nec de Cappadocis eques catastis.' Varro lib. 11. de Re Rustica, ait, nobiles esse in Græcia asinos Arcadicos, in Italia Reatinos: asinorum vero Cappadociæ nulla præter ceteros fama. Equorum quidem ante alias altricem, et proventual equino accommodatissimam Cappadociam ait Solinus in Polyhistore, cap. 47. Sed præco jocans Cappadocem dixit, de eo loquens, ut de mancipio, non ut de asino. Mox enim: 'Quin emis bonum et frugi mancipium.' Porro inter mancipia celebrati fuere servi Cappadocæ. Unde Persius, Sat. vi. 'Ne sit præstantior alter Cappadocæ rigida pingues plausisse catasta.' Et Juvenalis, Sat. vii. 'Quamquam et Cappadoces faciunt, equitesque Bithyni Altera quos nudo traducit Gallia [Gallogræcia] talo.'

suit, quantum ei numeravit² annum: sed ipse scilicet melius istud de sua novit professione.³^m Quanquam enim prudens crimen Cornelie legisⁿ incurram, si civem⁴ Romanum^o pro servo tibi vendidero; quin emis bonum et frugi mancipium,⁵ quod te et foris et domi poterit juvare?⁶ Sed exinde, odiosus emtor aliud de alio non desinit quærere: denique de mansuetudine etiam mea⁷ percontatur anxie. At præco, Vervecem,⁸ inquit, non asinum vides, ad usus omnes⁹ quietum, non¹ mordacem, nec calcitronem²

Genethliacus, qui composuit thema ejus natiuitatis, dixit eum habere quinque annos. Sed ipse scilicet scit hoc melius ex tabulis suorum natalium. Quamvis enim sciens committam scelus adversus legem Corneliam, si tibi vendam civem Romanum pro mancipio; eme tamen, meo periculo, servum bonum et frugi, qui poterit esse tibi utilis et foris et domi. Vervem molestus ille emtor non cessat rogare aliud ex alio. Postremo inquit etiam sollicite, an essem mitis. Præco autem, Vides, inquit, non asinum, sed vervecem placidum ad qualibet munia, non petentem morsibus, neque

~~~~~

tur quidem, et sed ipse acil. Aliud est lib. i. p. 28. 'Chaldæus quidam hospes.' Oud.—2 Bert. ei nunciavit. Sciopp. in Symb. et Susp. lib. iv. 8. Palat. Guelf. sec. enumeravit. Oud.—3 De sua novit professionibus. Ita Bertin. Sciopp. ibid. Bert. et Flor. de suis n. professionibus. Elmenh.—4 Ms. sed civem. Colv. Scriptum fuit sei, inde sei. Brant.—5 Pith. fruge ac m. Oud.—6 Pal. jurare. Fax. te juv. Id.—7 Guelf. pr. mea etiam. Oxon. de m. mea et perc. Pal. percunctatur. Id.—8 Idem, verbecem. Al. verbecem. Colvius. Pal. Guelf. pr. verbecem, de more. Oud.—9 Vulgo, usum omnem. Elmenh. Pluralem recte reposuit Elmenh. cum Scriv. et Flor. ut habent Flor. Lips. Palat. D'Orv. Vide ad lib. ii. p. 42. 'Gladium ad hos usus extuleram.' Oud.—1 D'Orvill. ut non. Id.—

NOTÆ

¹ *Mathematicus quidem*] Hæc omnia, et quæ sequuntur, per jocam, tanquam de homine dicuntur.

^m *De sua novit professione*] Professione natali, id est, tabulis, quibus natum eum sibi professus est ejus pater apud acta. Vel etiam professione censuali, qua ipse censum, patrimonium, et ætatem suam apud Censores fuerat professus. Leg. vi. Cod. de Fide instrumentorum, et amissione eorum, &c. 'Statum tuum natali professione perditam mutilatum non esse certi juris est.' Ad quam legem vide Gothofredi Notas.

ⁿ *Cornelie legis*] Meminerunt Jurisconsulti legum Corneliarum de Falsis, de Sicariis, et Veneficiis, &c. quæ

omnes, a latore suo Cornelio Sylla, Cornelie dictæ sunt. Sed legis Cornelie penam in illam sancientis, qui liberum hominem pro servo vendiderit, nulla apud eos mentio. Est quidem Lex Fabia, de Plagiariis, de qua jam lib. vi. sed Cornelia nulla hujus argumenti: nisi dicamus respexisse Apuleium ad Legem Corneliam de Falsis, quatenus agit de partu supposito. Extat hæc lib. ix. Cod. Tit. 22. cujus Tituli prima Lex huc facit, quemadmodum et l. xxx. § 1. ff. ad Legem Corneliam de Falsis.

^o *Si civem Romanum*] Eodem joco quo supra: 'De sua novit professione.' Natalium enim professione probatur ingenuitas.

quidem; sed prorsus in asini corio modestum hominem habitare³ credas. Quæ res cognitu non ardua.⁴ Nam, si faciem tuam mediis ejus feminibus immiseris, facile periclitaberis,⁵ quam grandem tibi demonstret patientiam. Sic præconem⁶ tractabat dicacule.⁷ Sed ille, cognito cavillatu, similis⁶ indignanti, At⁷ te, inquit, cadaver surdum et mutum, delirumque præconem, omnipotens et omniparens Dea Syria,⁸ et sanctus Sabadius,⁹ et Bellona,¹ et mater Idæa,²

calcitrantem; sed talem plane, ut putes moderatum hominem latere sub pelle asinina. Quod non est difficile comperit: facile enim experieris, si interponeris cultum tuum inter medias coxas ejus; quo facto, cernes quantam exhibebit tibi patientiam. Sic ille præco cavillabatur helluonem illum. At ipse, agnito joco, indignandus ait: At Dea Syria omnipotens, et mater omnium rerum, Deusque Sabazius, et Bellona, et Magna mater Idæi montis, et Domina Venus cum suo Adonide te exoculent, cada-

~~~~~

2 Fux. non calcitrosus. Utrumque dici potuit. Verum tamen hoc malo, quam illud ex lib. iv. de Ædil. ad D. 'Unde quidam jumenta pavida et calcitrosa morboris non esse annumeranda dixerunt.' Roald.—3 Potius in a. c. m. h. hab. Vulg. prorsus ut asini corio m. h. inhab. Colv.—4 Q. r. c. n. a. Ms. Quæ res est cognita. Colvins. Manuscr. non tarda. Sciopp. in Symbola. Palat. Q. r. c. n. tarda. Elmenh. Cuncta hæc desunt Oxoniensi, Guelf. pr. Contra est inserunt Palat. Fux. D'Orv. Inc. Pro ardua in D'Orvill. etiam et Guelf. sec. exaratur tarda. Quod mihi quidem valde arridet: i. e. Cito sciri hæc res potest. Oud.—5 Faciem f. m. q. feminibus, facile percontaberis. Ne ambige, quin Apuleianum sit: feminibus immiseris, facile percontaberis. Stewech. Fux. amiseris. Sed lege immiseris. Tum Fux. f. periclitaberis: vides q. g. Recte, sed abundat rō vides, ut videtur. Roald. Feminibus immiseris, videns. Idem, feminis. Vulg. percontaberis. Videns ex eodem libro scripto additum. Colo. Rom. et Pal. m. e. femoribus. Colv. m. e. faminis. Tō videns recte delent Fl. Bert. et Venet. Elmenh. Manuscr. feminis. Recte. Media feminis, rō pūa: quanquam lib. x. 'Titione caudenti inter media femina detruso.' Brant.—6 Pith. simul. Oud.—7 Scriptura vetus, Ad. Colv. Sic Pith. et Guelf. ambo. Tum surdum Guelf. pr. Omnipotens Pith. Oud.—8 Eadem, Assyria. De hac abunde supra ad lib. vi. Colv. Vide ad Suet. Cæs. c. 22. Deus Syria Guelf. ambo, Dea Assyria D'Orv. a m. pr. Dea Asiria Fux. Oud.—9 Tentavi repo-

NOTE

³ Lurconem] Nonius: 'Lurcones dicti sunt a lurcando. Lurcare est, cum aviditate cibum sumere. Pomponius, Syris: 'Lapatium nullum vescebatur, lardum lurcabat libens.' Lucil. Satir. lib. v. 'Vivite lurcones, comedones, vivite, ventres.'

⁴ Tractabat dicacule] Apposite 'tractabat.' Sic Terent. Heautontim. Act. II. Scen. 3. 'Hæc arte tractabat virum.'

⁵ Omniparens Dea Syria] Vel hinc patet Deam Syriam eandem esse quam Cybele et Tellus, quam omniparentem dixerunt, quod omnia gignat producatque.

⁶ Et sanctus Sab. [Sabazius] Seu potius Sabazius. Σαβάζιος, ut legitur apud Suidam, et alios, Bacchus est. Sic dictus ἀπὸ τοῦ σαβάζω, quod est, bacchari. Quanquam non desunt qui ipsam Bacchi filium faciant. Quin

cum suo Adone¹ Venus domina, cæcum reddant : qui scur-
rilibus [171] jamdudum contra me² velitaris jocis. An me
putas,³ inepte, jumento fero⁴ posse Deam committere, ut
turbatum⁵ repente divinum dejiciat⁶ simulacrum : ego-
que⁷ miser cogar crinibus solutis discurrere, et Deæ meæ⁸

ver surdum ac mutum, præco insane, qui jamdudum jactas in me ridicula dicta. Credime, o stulte, me posse imponere Deam asino feroci, qui commotus deturbet subito imaginem divinam, atque ego infelix cogar discurrere passis capillis, et

~~~~~

nere : et *Sancus Sabazius* : nam quis Deus ille Sabadius, etiamnum incogni-
tum. Sabazium Bacchum quidam interpretati a Sabasmis, id est, tripudiis,
et furiosis saltationibus, cujusmodi in sacris hujus Dei fiebant. Suidas auc-
tor est, *Σαβάζειν* barbaris dictum Bacchum, qui *σαβάζειν* pronuntiabant pro
εβάζειν. Alii Sabazium Bacchi filium faciunt, inter quos Harpocration. Re-
peri de eodem Deo inscriptionem antiquam, quæ Romæ in ædibus Althero-
rum : Q. NUMIUS ALEXANDER DONVM. DEDIT IOVI. SABAZO. Arnobius lib. iv.
'Sacra et ritus initiationis, quibus Sabadiis nomen est : ' probe emendavit
ibidem amicus meus Theodorus Canterus, SABAZIIS. Quod ad Sancum Deum,
alias dicturi sumus. De Sabazio etiam consulendus Lilius Gyraldus libro
octavo de Dile Gentium. *Steweck*. Scribe *Sabazius* ex Suida, quem hic laudat
Beroaldus. *Sacra Sabazia* apud Arnobium lib. iv. *Colv*. Alii *Sabazius*. Har-
pocrat. p. 115. *Τὸν ἀδριανὸν εἶναι Σαβάζιον καὶ Ἀδριανὸν φασιν*. Inde Sibi Bacchi.
Enstathius in Dionysium de Situ Orbis 132. et nos ad Arnobium lib. v. (p.
171.) *Elmenh*. *Colv*. *Sabazius* e Suida. Meminit et Cicero ii. de Legibus.
Brant.—1 *Cum suo Adone*. Ut præcedentia per copulam 'et' distinguuntur,
sic etiam hic et præfigunt *Ms*. Pith. Edd. Junt. pr. Ald. Colin. quod etiam
Toll. margini adjecit. *Idone* Pith. *Abdone* Oxon. Vide ad lib. ii. p. 38. *Oud*.
—2 *Contra me* non est in Palat. *Elmenh*. Hinc cum Scriverio uncis inclusit.
Frustra. Alibi 'in' et 'adversus aliquem velitari.' In Apol. p. 402. Ed.
Flor. 'Adversum te contumaciter calumniis velitatur.' In Par. *velitans*,
D'Orv. *velicaris*. Oud.—3 Oxon. *Anne p*. Id.—4 D'Orv. *Feri*. Id.—5 Hand
inepte Pricæus mallet, ut alibi, *disturbatum*. Certe elegantius huic participio
præfigeretur *τὸ δὲ*, quam statim *τῷ* *solutis*. Id.—6 Bertin. *ejiciat*. *Elmenh*.
—7 *Fux*. *ego qm*. Oud.—8 D'Orv. *me*. Id.—9 *Habu* Guelf. pr. Id.—1 Pal.

NOTÆ

et Orpheus, in Hymno in Sabazium,
dicit enim Saturni filium fuisse, ejus-
que opera Bacchum, incensa Semele,
Jovis femori fuisse insutum. Strabo
lib. x. sacra ejus Magnæ Matris sa-
cris similia fuisse ait, atque easdem
acclamations in his adhiberi solitas.
καὶ ἐνφθγγόμενον εὐοῖ, σαβοῖ, ἤης,
ἄρρης, καὶ ἄρρης ἤης, ταῦτα γὰρ ἐστὶ
σαβάζια, καὶ μερῶα : Et clamantem
εὐοῖ, saboῖ, hys, attes, et attes
hyes : eadem enim Sabazii et Magnæ
Matris sacra sunt.

¹ *Bellona*] Cnjus Sacra et Sacerdo-
tes eosdem fuisse, qui Matris Deo-
rum, innuit Juvenalis Sat. vi. 'Bel-
lonæ Matrisque Deum chorus intrat,
et ingens Semivir,' &c. Itaque Bel-
lona, et Mater Idæa, et Venus Do-
mina, de qua mox, et Dea Syria cog-
nata sunt Numina, vel potius varia
unus ejusdemque Deæ nomina.

² *Mater Idæa*] Cybele. Ab Ida,
monte Phrygiæ, in quo præcipue co-
lebatur.

humi⁹ jacenti aliquem medicum quærere? * Accepto tali sermone, cogitabam subito¹ velut lymphaticus exsilire; ut, me ferocitate cernens exasperatum,² emtionem³ desineret. Sed prævenit cogitatum meum⁴ emtor anxius, pretio depresso⁵ statim: quod quidem⁶ gaudens dominus, scilicet⁷ tædio mei, facile suscepit, septemdecim denarium:⁸ et illico me tunicla sparte⁹ deligatum¹ tradidit Philebo. Hoc enim nomine censebatur jam meus dominus.² At ille susceptum³ novicium famulum trahebat ad domum,

quærere qui medeatur mea Dea strata humi? Ego, audita illa oratione, meditabar saltare repente tanquam furibundus; ut ipse, videns me exacerbatum feritate, desisteret ab emendo. Sed emtor ille mihi inhians antevertit meum consilium persoluto statim pretio septemdecim denarium, quod dominus meus gaudens accepit libenter, nimirum fastidio mei: et e vestigio ligatum me funiculo junceo dat Philebo, namque hoc erat nomen mei novi domini. Ille vero accipiens me novum mancipium

~~~~~

subite. Elmenhorstius. Cum Guelf. sec. Tum D'Orv. resiliere. Oud.—2 Lipsius, ferocitate cernens, exasperatus. Colv. Modius legit exasperatus. Elmenh. Sed recte Pricæus apposuit locum p. 164. 'Præter genuinam ferocitatem tumultu suorum exasperati canes.' Lib. iv. p. 65. 'Cum viderem canes in me exasperari, fugam desino.' Apol. p. 410. Ed. Flor. 'Pecudibus ad morsum exasperatis,' Oud.—3 Ms. emtorem. Colv.—4 Flor. cogitatus meos. Sed exemplum desidero, in quo 'prævenire' Dativo jungatur. Oud.—5 Guelf. pr. depresso. Id.—6 Pith. Idem. Id.—7 Scilicet exultat a Bertino. Si Ed. Junt. pro ac. Id.—8 Den. idem Ms. Al. denarium. Colv. In Reg. Fux. denarium, sed male. Vide ad lib. vi. p. 124. 'Nummum.' Oud.—9 Tumida sparte. Divinus Scaliger diu est, cum emendavit divine, tunicla sparte, ad Festum V. 'Thomices.' Roald. Tunicla. Divinatio hæc divini viri Jos. Scaligeri ad illa Festi. 'Thomices Græco nomine appellantur cannabi impolito et sparto leviter tortæ restes, ex quibus funes sunt.' Vulgo, tumida sparte. Unde ante conieci, tania sparte. Sed jam nihil verius Scaligeri correctione visum, qui loco, quem dixi, videndus. Colv. Tomica sparte. Flor. 1. stumida s. Aldns, Fl. 2. et Pal. tumida sparte, male. Vide Indicem. Elmenh.—1 Bertin. diligitum. Oud.—2 Et illico, &c. dominus. Cuncta hæc desunt Ms. Paræano et Guelf. pr. Dominus meus [exhibet] D'Orv. Id.—3 Malim, susceptum me. Id.

NOTÆ

* *Aliquem medicum quærere*] Qui ipsum erigat, aut fractum reparet.

* *Tunicla sparte*] Funiculo junceo. Spartum junci genus est restibus conficiendis, aliisque operibus permultis aptum. Hispanicum præstat ceteris apud Vitruv. 'Tunicla' porro pro, tunicula, seu thomicula, diminutivum est a thomice. Festus:

'Thomices Græco nomine appellantur cannabi impolito et sparto leniter tortæ restes, ex quibus funes sunt. Palvilli quoque quos in collo habent [jumenta scilicet], ne a restibus lædantur, thomices vocantur.' Posset etiam hic legi *tomica sparte*. Vitruv. lib. vii. cap. 3. 'Matæ et tomice ex sparto Hispanicorum.'

statimque illinc⁴ de primo limine proclamat: Puellæ, servum vobis⁵ pulchellum en ecce mercatus⁶ perduxī. Sed illæ puellæ chorus erant cinædorum,⁷ quæ statim exultantes in gaudium, fracta, rauca, et effœminata voce⁸ clamores absonos⁹ intollunt: ratæ¹ scilicet, vere quempiam hominem servulum ministerio suo paratum. Sed, postquam non cervam pro virgine,⁷ sed asinum pro homine succidanæum¹¹ videre, nare detorta, magistrum suum varie cavillantur. Non enim servum, sed maritum¹² illum³ scilicet sibi perduxisse. Et heus, aiunt,⁴ cave ne solus exedas¹

ducebat in suas aedes, et statim exclamat exinde ab ipso ostio: Heus, puellæ, emi vobis bellum famulum, quem huc adduxi. Verum illæ puellæ nihil aliud erant quam turba cinædorum, qui repente gestientes latitibus extollunt clamores incompósitos voce infracta, rauca, et effœminata, credentes nempe revera esse aliquem hominem servum destinatum suo famulatui. Sed, ubi viderunt non cervam pro puella, sed asinum suppositum pro homine, torquentes nasum, lacerant magistrum suum variis jociis.

—4 Edd. ante Bas. sec. et Colvium *illic*. Male. Lib. v. p. 107. 'Jam inde a foribus boans.' In Oxon. Guelf. pr. *proclamabat*. Id.—5 Guelf. pr. *nobis*. Id.—6 *Mercato*. Fux. *mercatus*. Roaldus. *Mercatus*. Vulg. *mercato*. Colvius. Bert. et Flor. 2. *mercato*. Elmenhorstius. Al. *mercato*. Lego, *mercatu*. Sere-nus Opusc. 'Ad mercatum eo, villice; ecquid vis inde vehi aut agi?' apud Non. Brant.—7 Ms. *cinædorum*. Colvius. I *pulse* Pith. Pal. *corpus*. Tum Regius, Fux. *erant*. Optime, ut millies in vocibus collectivis. Vide Ind. Notarum. Lucian. 'Ἦσαν δὲ τὰ κορδαία ταῦτα, ὅχλος κιναιδῶν συνεργῶν τοῦ Φι-λῆβου. Cinædorum quoque in Reg. Fux. Ond.—8 Idem, *fracta rauca et eff. v.* Colvius. Pal. *fracte r.* Flor. *fractea r.* Vide Indicem. Elmenh.—9 M. cl. ob-*scenos*. Putean. Sed paulo post in eadem re 'absonis ululatus.' Oxon. *assonos*. Ond.—10 Vulg. *rati*. Colv. Vide supra ad V. 'Mercatus.' Scilicet exulat ab Oxon. Id.—2 Palat. Guelf. sec. *succidanæum*, Guelf. pr. a m. pr. *succidaticum*. 'Αρρώδρον in Onomastico. Vide doct. P. Bondam V. L. p. 115. Paulo ante in D'Orv. *servam pro cerv.* Id.—3 *Ilum* abeat a Palat. Guelf. sec. *Istum* Pith. Id.—4 Oxon. et Par. *Et heus civiter aiunt*. An *civiliter*? i. e. Nobiscum age non, ut rex, sed communi dividendo formula. Wass. Sic 'civiliter' opponitur 'tyrannicæ impotentis' lib. x. 214. Et passim aliis. Admodum mihi placet hæc conjectura. Verum in nullis aliis Mss. ea vox reperitur. Pro *heus* in Guelf. pr. *eus*. Ond.—5 Ms. *excedas*. Flagitium

NOTE

¹ Non cervam pro virgine] Ut in Græcorum sacrificio apud Anlidem, in quo Diana cervam pro Iphigenia supposuit.

¹¹ Succidanæum] Subditum. Succidanææ hostiæ, quæ succedebant primis, et cædebantur, cum illis non fuerat litatum.

Delph. et Var. Clas.

¹² Sed maritum] Obscœnæ rei significatio est. Tanquam Philebus Asinum redemerit, sicut uxor virum, a quo subagitaretur: erat enim cinædus pathicus. Lucianus: Τοῦτον οὐ δοῦλον, ἀλλὰ νυμφίον: Non hunc servum, sed sponsum ducis. Beroald.

Apul.

2 M

tam bellum scilicet pullulum; ^b sed nobis quoque, tuis palumbulis, ^c nonnunquam impertias. ⁶ Hæc et hujusmodi ⁷ mutuo blatterantes, præsepio me proximo ⁸ deligant. Erat quidam ⁹ juvenis satis corpulentus, ceraula ¹ ^d doctissimus, collatitia stipe ^e de mensa ^a paratus: ^f qui foris quidem cir-

* * * * * *Clamitantes inter se hæc et similia, alligant me ad præsepio proximum. Erat quidam juvenis, corpore admodum vasto, peritissimus cornicen, quem pecunia sibi erogata emerant de lapide. Hic antecedebat eos, canens lituo*

illud verbi a Plauto petitur, Pseudolo: 'Jam admordere hunc mihi lubet. St. Jamne illum comesurus es?' Eodem involucro forte obscenitas etiam tecta Milite: 'Dum talem facies, qualem adhuc assidue edis, Communicabo te semper mensa mea.' Torquent se viri docti loco illo Carcullionis: 'Nimis formido ne exedat. PR. Odiosus es.' Ubi, intellectu hujus verbi non intelligendi, 'ne exedat' sic accipio, ac si diceret: Ne bene te lautum puerum exedat. Sed nemini de illo loco judicare est, nisi qui ea, quæ in eadem fabula præcesserunt, legerit. *Colo.*—6 Addere placet Pricæo *indidem*, ut alibi. In Oxon. *non cuiquam*. Edd. Junt. et Ald. *impertias*. Vide ad lib. i. p. 2. 'Impartire sermonem.' *Oud.*—7 D'Orv. *hujus*. Ed. Scriv. *hujuscemodi*, ut alibi. Vide ad lib. ii. p. 28. et sæpe. *Id.*—8 Recte in Fulv. Cod. *proximum*. Wowerius. Ms. *proximo*. Sciopp. in Symbola. *Præsepio me proximo*. Vulgo, p. m. *proximum*. Elmenhorstius. *Proximo*, quod primus Wowerius reposuit, confirmatur a Flor. Lips. Reg. Oxon. Guelf. Palat. D'Orv. Inc. Non vero *præsepio*, sed *præsepio* est in Mss. et Edd. O. *Dilig.* Palat. *Diligant* Guelf. sec. *Oud.*—9 Ed. Vicent. *quidem*. *Id.*—1 Sic recte Flor. dno. In Palat. est *comula*, in vulgatis *choraula*; paulo post 'cornu canens' dicit. *Elmenh.*—2 Motos scio Parisienses sententia Beroaldi, ut conjunctim caderent, *stipe de-mensa*, quasi deprompta, prolata. Ceterum Beroaldum opinionem facile depositurum fuisse verosimile est, si quis ei hunc Apuleii locum ex prima Apologia opposuisset: ubi de M. Catone Consule in Hispaniam proficiente, et tres solummodo servos educente, 'Quoniam ad villam,' ait, 'publicam venerat, parum visum, qui uteretur; jussisse duos pueros in foro de mensa emi;

NOTÆ

^b *Ne solus exedas pullulum*] Sensus est: Nolito tu solus perfrui hoc asello, sed ejus concubitus nobiscum quoque partiario communica, &c. Bellus præterea pullulus dicitur festivum elegansque delictum: et est nomen blandimenti: &c. Plautus in Casina: 'Meus pullus, meus passer, mea columba, mi lepus.' Antiqui pullum vocabant puerum ejus, a quo amabatur: unde Q. Fabius, quod ejus nates fulmine icta esset, pullus Jovis appellatus est. *Id.*

^c *Palumbulis*] Translatio a pullis palumbium, quibus adhuc implu-

mibus cibum impertiri solet mater. *Id.*

^d *Ceraula*] Polluci *κεράυλης*, cornicen. Noster, lib. i. Florid. 'Nihil æque se laborare, et animo angi et mente dicebat, quam quod monumentarii ceraulæ tibicines dicerentur.'

^e *Collatitia stipe*] An quam Galli singuli ex suo peculio in commune contulerant? An vero quam contulerant ipsis populi? Hoc placet magis.

^f *De mensa paratus*] An emtus apud mensulariam? Hujusmodi enim tra-

cumgestantibus Deam cornu canens adambulabat,^a [172] domi vero promiscuis^b operis^c partiariorum agebat concubitus. Hic me, simul domi conspexit libenter,^d appositis largiter cibariis gaudens alloquitur: Venisti tandem miserrimi laboris vicarius.^e Sed diu vivas, et dominis placeas, et meis defectis jam lateribus consulas. Hæc^f audiens, jam meas futuras novas cogitabam ærumnas. Die sequenti variis coloribus indusiati,^g et deformiter quisque formati, faciem cœnoso figmento deliti,^h et oculis obunctis graphice,ⁱ prodeunt; mitellis,^k et crocotis,^l et carbasinis,^m

corneo, dum circumferrent Deam foris. * * * Statim atque ille vidit me domi, apponit mihi ultro cibos copiosos, et sic compellat me letus: Tandem advenisti, qui expleres vicem meam in obscuro labore ærumnosissimo. At vivas longo tempore, et placeas nostris heris, et provideas meis viribus jam fractis. Dum audirem ista, jam recogitabam novas miseras, quas deinceps eram passurus. Postero die egrediuntur induti vestibus multorum colorum, et singuli reformati in turpes formas, facie oblita fæco luto, et oculis pictis eleganter, amicti parvis mitris, et vestibus

eos quinque in Hispaniam duxisse. Stewech. Male connectit voces duas Beroaldus, demensa. Enim Apologia 1. 'Jussisse duos pueros in foro de mensa emi.' Modus hic loquendi inde manavit, quia Veteres sæpiuscule res suas argentariis vendendas dabant: ut patet ex Scævola nostro in lib. LXXXVIII. D. de Solution. et Liberat. Colo. Schickleradus recte observat, puerum de mensa dici, παιδα τραπέζου, id est, τῆς πύλης περὶ τὰ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενον. Elmenh. Malim demenso: nam homines non solent mensis argentariorum imponi. Soping.—3 Ms. promiscui. Colvius. Magis placet Pal. Cod. lectio promiscuo. Bert. excubitus. Flor. concubinus. Elmenh.—4 Libenter abest Bertin. Oud.—5 Guelf. pr. vicarias. Id.—6 Rursus Edd. Vett. usque ad Bas. sec. Colvique, Hic. Pro futuras in D'Orv. est fortunas. Id.—7 Inclusiati. Fux. indusiati. Roaldus. Inclusiati, quod nihili est, dant D'Orv. et Edd. Rom. Ber. et Bas. Oud.—8 Facie cœnoso pigmento delita. Vulgo, faciem carn. pigm. deliti. Lucianus Saturnalibus: Καὶ γυμνὸν εἶεν, καὶ προταῖν ὑποτρέμματα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐς ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ κεφαλὴν ἐθέλονται, ἀσβόλῃ κεχρυσμένον τὸ πρόσωπον. Colo. Fl. et Pal. faciem carn. figmento delitam. Bert.

NOTE

pezitis non pecuniam modo suam locandam, sed et res suas vendendas dabant. An qui ad mensam esset, τῆς πύλης περὶ τὰ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενος, ut interpretatur Schickleradus? An vero de lapide emtus, ut apud Ciceronem, Orat. in Pisonem: 'Duos de lapide emtos?' Certe προταῖν λίθος, lapis, in quo venales prostabant, 'mensa' etiam dicebatur.

^a Cornu canens adambulabat] Ovid. de Ponto: 'Ante Deum matrem cornu tibicen adunco Cum canit, exiguae quis stipis æra neget?'

^b Promiscuis operis, &c.] Sicut in cultura fundi plures operæ parantur, ita hic subactor cinædorum operas Venereas dispartiebat. Beroald.

ⁱ Oculis obunctis graphice] Palpebris pictis. 'Graphice,' γραφικῶς, accurate, et ad unguem. 'Graphicus

et bombycinis injecti.⁹ Quidam tunicas albas,¹ in modum lanciolarum^a quoquo versum² fluente purpura, depictas³ cingulo subligati, pedes luteis induti calceis, Deamque serico contectam amiculo, mihi gerendam imponunt: brachiisque suis humero⁴ tenus renudatis⁵ attollentes immanes gladios ac secures, evantes⁶ exsiliunt, incitante⁷ tibie cantu lymphaticum tripudium. Nec paucis pererratis⁸ casulis, ad quandam villam possessoris beati⁹ perveniunt,

croceis, et lineis, et sericis. Quidam, habentes tunicas candidas, pictas purpura procurrente in omnes partes instar parvarum lancearum, substricta zona, et pedes indutos calceis crocei coloris, et imponunt mihi Deam ferendam opertam velamine serico, et despoliatis brachiis suis usque ad humerum, extollentesque cultros permagnos, et bipennes, saltant quasi bacchantes, cantu tibie excitante vesanam choream. Et, cum jam circumivissent multa tuguria, accedunt ad villam opulenti domini, et

*f. carneo pigmento delita. Elmenh.—9 Bomb. linteis. Fnx. b. injecti. Roaldus. Bomb. linteis injecti. Dele illud linteis, quod nescio unde huc irrepsit. Non enim vel in Ms. vel nullo vulgatorum est. Ceterum nunc primum emendavi-
mus injecti pro injectis. Vide et infra lib. ix. 'Nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem injecti.' Lib. xi. 'Et antistites sacerorum, qui candido linteamine cinctum pectoralem adusque vestigia strictim injecti.' Item ibidem emendatum nobis: 'Nam proxima nocte vidi quandam de sacratis, linteis injectum.' Colv. Bert. injectis. Elmenh.—1 Albas deest Fux. Oud.—2 Fux. quoquo sursum. Emendo igitur: q. sane verum. Roald. Potius inde fieri posset scilicet, ut monitum sæpius. Vide Ind. Notarum. In Fux. est quoquo versu. Oud.—3 Pal. purpuras depictas. Elmenh. Depicta Ed. Bas. pr. Oud.—4 Guelf. pr. humeros. Id.—5 Oxon. Pith. denudatis, male. Id.—6 Fux. levantes, sed frustra. Roald. Ms. secures levantes. Colvius. Flor. evantes. Al. levantes. Elmenh.—7 Incitantes. Fux. incitante. Roaldus. Incitante. Vulgo, incitantes tib. cantu. Plutarchus: Δεῶν γὰρ, εἰ Κλεομένης κἀθῆται μὴτραγέρτου βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπόθῃται τὸ τῦμπανον, καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον. Colv. Incitante. Sic recte Colv. cum alias es et incitantes. Juvat Juvenal. Sat. vi. 'Nota Bonæ secreta Deæ, cum tibia lumbos Incitat.' Et Persius: 'Cum carmina lumbum intrant.' Brant.—8 Percursatis. Ibidem, pererratis. Colvius. Pererratis. Vulgo, percursatis. Elmenh.—9 Britini. Fux. beati: fortean vere. Roald. Non displicet scripta lectio, beati. Colvius.*

NOTÆ

homo' in jocularibus.

^k *Mitellis*] Servius ad Æneid. iv. 'Quibus effeminatio crimini dabatur, etiam mitra iis ascribebatur.'

^l *Et croceis*] Crocotæ sunt tunicæ infectæ croceo colore. Crocotarii apud Plautum, Aulularia, infectores, qui vestes tingunt colore croceo.

^m *Carbasinis*] Carbasus genus est lini præcipuæ tenuitatis.

^a *In modum lanciolarum*] Παλλιαροὺς χιτῶνας intelligit. Vestes erant albæ quidem, sed distinctæ purpure in modum lancearum aut virgaram ducta, unde virgatæ vestes dictæ sunt. Virgil. 'Virgatis lucent sagulis.'

^o *Evantes*] Servius ad Æneid. lib. vi. 'Evantes; Bacchantes, a Libero, qui Evan dicitur.'

^p *Possessoris beati*] Sic Beroald. et

et ab¹ ingressu primo, statim absonis ululatus constrepentes, fanatice² pervolant,³ diuque⁴ capite demisso, cervices lubricis intorquentes motibus, crinesque pendulos in circulum⁵ rotantes,⁶ et nonnunquam morsibus suos incurstantes⁷ musculos, ad postremum ancipiti ferro, quod gere-

vociferantes clamoribus incompressis, statim a primo limine, irrumpunt furenter, inclinatique diu capite, inflectentes collum motibus lascivis, et agitantes in gyrum capillos pendentes, et aliquando morsibus petentes suos lacertos, denique singuli di-

Flor. et Col. beati. Bert. *possessorio* B. Elmenh.—1 *Ab* deest Ms. Pith. Oud.—2 Ms. Pith. et Edd. Scriv. *provolant*. Id.—3 *Denique*. Fux. *diuque*. Roaldus. *Diuque*. Vulgati, *denique*. Ms. *dimisso*. Colvius. Manus. *dimisso*; forte *dique capite misso*: ut supra '*dique grassati*' per figuram tmesim, cujus alia exempla apud Apuleium occurrunt. Et insigne unum in mentem venit, quod apud Ulpianum Jurisconsultum legitur l. XII. § Si mulier D. de jure dot. 'Si quidem circum in hoc venta,' pro, in hoc circumventa. Arnob. lib. VII. advers. Gen. 'Verum bellicas res amat, interque esse desiderat pugnis.' Brant. Ineptissime archaizat suo more Brantius. *Diuque c. dem.* verissime habent Mss. et Ed. Junt. post. cum Colvio et seqq. Ex primi typographi errore natum *denique*. Oud.—4 *In circulum*. Ms. in *arculum*. Lucaeus lib. I. 'Crinemque rotantes,' &c. *Colo*. Non de nihilo fortassis hic est vetus lectio in *arculum*. Nam Festus: 'Arculum appellabant circulum, quem capiti imponebant, ad sustinenda commodius vasa, quæ ad sacra publica capite portabantur.' Ad horum hominum comarum jactationem notandus adhuc locus insignis L. Flori ex lib. III. ubi de bello servili: 'Syrus quidam, nomine Eunus, (magnitudo cladum facit, ut meminerimus,) fanatico furore simulato, dum Syriæ Deæ comas jactat, ad libertatem et arma servos, quasi Numinum imperio, concitavit.' Sic, ad Deum Matrem opinor, quæ eadem cum Syria Dea, Varrò Eumenidibus: 'Nunc semiviri teretem comam volentem jactant tibi Galli:' (p. 105. Ed. Dordr.) Addatur et locus Antipatri: 'Ἐκ ποτὲ τις φρυκτοῖο θεῆς σεσοβημένος ὁστρεν, Ῥομβητοῦς δονῶν λυσσομανεῖς πλοκάμους. Qui etiam de Cybeles sacerdote loquitur. *Idem in Add.* Flor. 2. et Pal. in *arculum*. Male. Ulpianus l. I. Digest. de *Ædilit. edicto*: 'Si servus inter fanaticos non semper caput jactarit.' Quint. lib. II. 'Caput jactare et comas rotare fanaticum est.' Elmenh.—5 *Guelf. pr. incurrant*. Oud.—6 *Dissecat*. Fux. *dissi-*

NOTÆ

Pricæus ex Mss. Fux. et Oxon. Vulgo legitur *possessoris Britini*, nullo sensu.

¹ *Fanaticæ*] A 'fano' 'fanatici,' qui circa fana, hoc est, templa, furentes et bacchantes vaticinabantur. *Ἐνθεα* Græcis, et Cybele ipsa a Catullo 'entheata Domina' appellatur, quod Sacerdotes suos *ἐνθεουσιασµῷ* afficit.

² *Fanaticæ pervolant*] Ne petita quidem domini venia, quæ hujusmodi hominum fuit impudentia vanæ reli-

gionis metu nixa. Ovid. lib. I. de Ponto: 'Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire Jactantem Pharia tinnula sistra manu?'

³ *Crinesque pendulos rotantes*] Lucan. lib. I. 'Crinemque rotantes Sauginei populi cecinerunt tristia Galli.' Servius, ad lib. X. *Æneid*. 'Mater Deum dicta Cybele ἀπὸ τοῦ κυβιστῆν τὴν κεφαλὴν, quod semper Galli, motu capitis per furorem comam rotantes, ululatu futura pronuntiabant.'

bant, sua quisque brachia dissecant.⁶¹ Inter hæc unus ex illis bacchatur⁷ effusius, ac de imis præcordiis anhelitus crebros referens, velut nimium⁸ divino spiritu repletus, simulabat sauciam vecordiam; prorsus quasi Deum⁹ præsentia^{*} soleant homines non sui fieri meliores,[†] sed debiles effici,[‡] vel ægroti. Specta denique quale,[§] cœlestis^{||} providentia, [173] meritum[¶] reportaverit. Infit vaticinatione clamosa conficto⁴ mendacio, semetipsum incessere⁵ atque

asciunt sua brachia gladio utrimque acuto, quem gestabant. Interea unus ex illis furit vehementius, trahensque frequentia suspiria ex intimo pectore, quasi fuisset plenus divino afflatu Deæ, fingeat se correptum insaniam: plane quasi homines non soleant effici meliores seipsis præsentia Deorum, sed fieri infirmi, aut ægri. Considera demum qualem mercedem acceperit providentia Deorum. Incipit mendacio ficto culpam et accusare seipsum strepero vaticinio, quasi commisisset

cant: et Ald. Roald. Dissicant. Sic probe Ms. Vulgo, dissecat. Posset etiam legi dissiciant. 'Dissicare' vel 'dissicere,' quod plerumque 'dissecare' dici vides, semper antiqui dixerunt. Exempla innumera extant apud Ald. Manutium in Orthographia, quæ et ipsæ et nos accepta ferre debemus doctissimo clarissimoque viro Cl. Puteano, Christianissimæ regis consiliario dignissimo. Martiana Capella lib. II. 'Aurora primo convenustans halitu Surgens fenestras dissicaret lumine.' Restituerim etiam in Sillo lib. XIV. (15) 'Impactum pelagus laceratæ viscere terræ Dissicit: ubi editum Disjicit: ut etiam apud Sidonium Panegyri. Majoriani: 'Partemque cerebri Hic galem cum parte rapit, fortique lacerto Dissicit ancipiti miserabile sincipit ense.' Sic correximus infra lib. IX. 'Canes pastoricos, villaticos, feroces, atque immanes, assuetos abjecta per agros excicare cadavera: 'ut apud Plautum Rudente recte Turneb. 'Quin tu in paludem is, exsiccasque arundines?' Resicare, prosiccare, in Varro, Plauto, aliis. Colv. Lege: *h. dissecant*. Lampridius in Commodio pag. 72. 'Bellonæ servientes,' &c. [Vid. inf.] *Elmenh.* 7 D'Orvill. *bacchatus*, haud male. *Oud.*—8 *Numinis*. Flor. *numini*. Male. *Elmenh.*—9 *Domini*. Lego, *Deum*, pari errore, quo infra, et ita est in lib. Ald. Roald.—1 Citra ullam necessitatem J. Bourdelot. delet verbum *effici* ad Heliodor. I. III. in f. *Καρόχους μυροβήρους*. Dein *quali cœlestis* in Cod. Oxon. *Oud.*—2 *Pith. qualem*. Id.—3 *Guelf. pr. cœlestis*. Id.—4 *Conficto* Fux. *conficto* Guelf. ambo. Id.—5 *Ms. incensere*. Colv. Libri membranacei, *incensere*. Idque ger-

NOTÆ

^{*} *Sua quisque brachia dissecant*] Prudentius, in Romani Passione: 'Cultrum in lacertos exiit fanaticus, Sectisque Matrem brachiis placat Deum.' Sed hoc fide magis, et cute tantum tenuis faciebant, ut innuunt hæc Lampridii in Commodio: 'Bellonæ servientes vere excicare brachium præcepit studio crudelitatis; alias ergo fide excabant.

[†] *Quasi Deum præsentia*] Ex alia

lectione *domini præsentia*. Reponerat *Præcæus divini præsentia*, hoc est, præsentia τοῦ Θεοῦ, Numinis.

[‡] *Non sui fieri meliores*] Commodior sensus elici nequit, quam si 'sui' pro seipsis positum dicatur. Græcissat Apuleius. 'Sui meliores,' εὐτρώτερους.

[¶] *Meritum*] Passive intellige, pro eo quod quis meritus est: id est, pro mercede, ut interpretatus sum.

criminari, quasi ⁶ contra fas sanctæ religionis designasset ⁷ aliquid : et insuper justas pœnas noxii facinoris ipse de se suis manibus exposcere. Arrepto ⁷ denique flagro, quod semiviris illis proprium gestamen est, contortis tœniis ⁸ lanosi velleris prolixè fimbriatum, et multijugis talis ovium tessellatum, ⁹ ⁸ indidem sese multinodis ¹ commulcat ictibus : ^a mira contra plagarum dolores præsumptione munitus. Cerneret, ^a prosectu gladiatorum ictuque flagrorum, solum spurcitie sanguinis effœminati madescere. Quæ res incutiebat ³ mihi non parvam ⁴ sollicitudinem, videnti tot vulneribus largiter ⁵ profusum cruorem : ne quo casu Deæ peregrinæ ^b

aliquid adversus leges sanctæ religionis : et præterea caput postulare a suis manibus supplicium debitum suo accleri. Postremo sumto flagello, quod est peculiare gestamen ejusmodi effaminatorum hominum, quodque constat ex vittis laneis contortis, pendentibus in longas fimbrias, estque distinctum plurimis astragalis ovillis, ipso incutit sibi plagas asperas ob multos nodos, quibus flagellum erat distinctum, præsumentis mira constantia adversus dolorem ictuum. Videres humum tingi cruore sordido atque effœminato fluente ex incisuris gladiatorum et plagis flagellorum. Quod injiciebat mihi anxietatem non mediocrem, cum cernerem sanguinem copiose

manum pro, censere, notare quasi censoria nota. Brant.—6 Abest a Palat. et Guelf. sec. r̄d quasi. In Oxon. Guelf. pr. corrupte contra fascem. Ond.—7 Fux. Arrepto. Id.—8 Flor. 2. tenis. Bert. c. centenis linis v. Inepte. Elmenh.—9 Fux. obvina thesseratum. Corrupte nimis. Roald. Idem Ms. tuli oia tesseratum. Al. talis obvina tesseratum. Colvius. Flor. Pal. et Rom. tesseratum. Elmenh. Dubius sententiæ sum, sitne legendum ovinis, ut infra 'pecuinis.' Manuse. huc ducit, in quo legitur : tuli omnia tesseratum. Al. talis obvina tesseratum. Brant.—1 Ms. multimodis. Sciopp. in Symb.—2 Guelf. pr. Cernentes, sec. Cernens, Oxon. Cernentes proscriptus g. Ond.—3 Bertin. excut. Id.—4 Pith. modicam. Id.—5 Largiter deest Palatino. Id.—6 Manus. lacte. Sciopp.

NOTÆ

⁷ Designasset] Perpetrasset. Terent. Adelphis : 'Quæ antehac facta sunt omitto : modo quid designavit ?'

^a Multijugis talis ovium tessellatum] Ἀστραγαλωτὴ μάλιστα dicitur Plutarcho flagellum illud talis ovium veluti tessellis distinctum. Sic Plutarch. adversus Colotem : Καὶ οὐδὲ μαστρογὸς εὐσεβέρας δαίμωνος, ἀλλὰ τῆς ἀστραγαλωτῆς ἀκρότης, ἥ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρώοις καλᾷξουσιν : Et opus habens flagro, non illo quidem

quo ingenui castigari solent, sed illo talis tessellato, quo peccantes in Cybeles sacris Gallos puniunt.

^a Multinodis commulcat ictibus] Glossæ veteres Pricæo laudatæ : 'Commulcat, collidit, conculcat.' Ictibus multinodis, inflietis nempe flagro ovium talis multis nodoso. Est qui legit multimodis, quod ferri etiam potest.

^b Dea peregrinæ] Syriæ, quæ in Græcia, ubi hæc gesta narrantur, peregrina erat.

stomachus, ut quorundam hominum lactem,^{6c} sic illa sanguinem concupisceret⁷ asininum.^d Sed, ubi tandem fatigati, vel certe suo laniatu⁸ satiati,⁹ pausam carnificinae¹ dedere, stipes æreas, immo vero^a et argenteas, multis certatim offerentibus, sinu recipere patulo: nec non et vini cadum, et lactem,³ et caseos, et farris et siliginis⁴ aliquid, et nonnullis hordeum Deæ gerulo donantibus, avidis animis⁵ corradentes omnia, et sacculos⁶ huic quæstui de industria præparatos farcientes, dorso meo congerunt; ut duplici scilicet sarcinae⁷ pondere gravatus et horreum simul et templum^e incederem.⁸ Ad istum modum palantes,⁹ omnem illam

effusum ex tot plagis, ne scilicet stomachus Deæ extraneæ forte appeteret asininum sanguinem, sicut stomachus quorundam hominum appetit lac asininum. At, postquam fessi tandem, aut saltem satiati sua laceratione, finem fecerunt cum laniena, acceperunt expanso sinu nummos æreos, atque etiam argenteos, quos multi offerebant ipsis certatim: quin etiam et cadum vini, et lac, et caseos, et aliquid farinae hordeacea, et triticea, cum aliqui etiam darent hordeum pro vectore Deæ, colligunt omnia cupidissime, et, condentes in saccos dedita opera destinatos ejusmodi mendicationi, imponant ea meo dorso, adeo ut ego ambulerem horrei simul et fani vicem gerens, cum nempe essem onustus onere duarum sarcinarum. Sic errantes

~~~~~

in Symb.—7 *Conspiceret*. Emendationem Beroaldi secutæ pleræque editiones, *concupisceret*. Paulo ante in quibusdam est, *boum lactem*. Colvius. *Concupisceret*. Sic Bert. Aldus et Beroaldus. Alii, *conspiceret asininum*, wale. *Elmenh.* *Conspiceret*. Beroaldus, *concupisceret*. Avet animus legere, *constitiret*. Brant.—8 Guelf. pr. *laniatum*. Oud.—9 Ms. *sauciati*. Colvius. Et Guelf. pr. *Oud.* —1 *Pulsam carnificinam*. Fux. *pausam carnificinae*: quod est etiam in lib. Ald. et vidit Beroaldus. *Roald.* Ineptissimam istam primarum Editionum lectionem bene e Mss. consentientibus emendavit Beroaldus, quem vide cum Priæo; nec dein conspicitur, nisi in Edd. Colin. et Bas. pr. licet in Pith. quoque sit *pausam carnificinam*. Oud.—2 *Vero* abest a Fux. *Id.*—3 Bertin. et *lactes*. Sciopp. in Symb. et Susp. l. iv. 8. Bert. *lactes*, recte. *Elmenh.*—4 Edd. Junt. pr. Ald. *saliginis*. Oud.—5 Palat. *animis avidis*. Deest *avidis* in Fux. *Id.*—6 *In sacc.* Præpositionem *in* ignorat Ms. *Colo.*—7 *Tò sarcinae* delet Palat. *Elmenh.* Pro ut in Coll. Voss. nam. Ab Oxon. et Guelf. utroque abest etiam *tò sarcinae*, et uncinulis includere *Elmenh.* ac *Scriv.* At temere. Vide Priæum. *Pond. sarc.* Fux. *Oud.*—8 Guelf. pr. *incenderem*. *Id.*—9 Guelf. pr.

NOTÆ

^c *Lactem*] Ex Veterum declinatione, apud quos 'hic lactis' et 'hoc lacte' in recto casu dicebatur. Sunt porro quibus lac asininum valde conducit, et ex Medicorum præscripto datur. Nihil ad rem faciunt quæ hic de lacte humano et bubulo Beroaldus, qui certe locum hunc parum intellexit.

^d *Sanguinem concupisceret asininum*] Expressa hæc e Luciano: Ἐγὼ δὲ ταῦτα ὁρῶν τὰ πρῶτα ἐρεπεῖον ἱερὸς, μήποτε χρεῖα τῇ Θεῇ καὶ δούλω ἀναρρῶς γένοιο.

^e *Horreum simul et templum*] *Horreum* quidem, quia gerebat siliginem et hordeum: *templum* vero, quia Deæ simulacrum portabat.

deprædabantur ¹ regionem. Sed in quodam castello, copia lætati ² largioris quæsticuli,³ gaudiales instruunt dapes. A quodam colono, fictæ vaticinationis mendacio, pinguiissimum deposcunt arietem,⁴ qui Deam Syriam esurientem ⁵ suo [174] satiaret sacrificio: probeque disposita ⁶ cœnula,⁶ balneas obeunt: ac dehinc lauti, quendam fortissimum ⁷ rusticanum, industria laterum atque imis⁸ ventris bene præparatum,⁸ comitem cœnæ secum adducunt: paucisque admodum prægustatis olusculis,⁹ ante ipsam mensam ^h spurcissima ⁱ illa propudia ⁱ ad illicitæ libidinis ^{2 k} extrema

grassebantur per totam illam regionem. Sed, exhilarati abundantia lucelli uberioris, apparent epulas geniales in quodam castello. Conflecto falso oraculo petunt a quodam villico arietem pinguiissimum, ad saturandam ejus immolatione Deam Syriam esurientem, et, cœna recte præparata, eunt ad balneum.

paleares. Id.—1 Flor. *deprecabantur.* Elmenh. Cum Pith. Perperam. Exulat reg. a Fux. Oud.—2 Edd. Vic. Junt. pr. *latanti.* Pith. *largiores.* Id.—3 D'Orv. *quæstiuclii.* Sed vulgatum apud Cicer. Gloss. et infra l. xi. p. 261. 'Quæsticulo forensi nutrito.' Id.—4 Idem, *exur.* Colv.—5 Fux. *dispositam.* Id.—6 D'Orv. *cœnacula.* Id.—7 Flor. *formosissimum.* Elmenh. Hinc ingeniose formavit N. Heinsius *torosissimum* ad Ovid. l. xv. Met. vs. 230. 'Solidorum more tororum:' ubi vide. Pern. Sat. iii. 86. 'Multumque torosa juvenus.' Oud.—8 Flor. unus, *imi.* Elmenh.—9 Guelf. sec. *oliasculis,* Palat. *olasculis,* D'Orv. *lalusculis.* Vide, num inde confici possit apte, *lautitiis.* L. v. p. 93. 'Lavacroque et mensæ lautitiis eas reficit.' Oud.—1 D'Orv. *specissima.* Id.—2 Ms. *libitudinis.* Sciopp. in Symbola. Flor. *illicita.* Elmenh. Item Pal. Li-

NOTÆ

¹ *Fictæ vaticinationis mendacio, pinguiissimum deposcunt arietem*] Vaticinatione, qua vel bonum eventum pollicebantur, vel malum comminabantur. Sic ille semivir *μυρραγέτρης* apud Juvenalem, Satir. vi. 'Grande sonat, metuique jubet Septembris et Anstri Adventum, nisi se centum lustraverit ovis, Et Xerampelinæ veteres donaverit ipsi: Ut, quicquid snbiti et magni discriminis instat, In tunicas eat, et totum semel expiet annum.'

² *Industria laterum atque imis [imi] ventris bene præparatum*] Pulchre penallibus peculiatum. Lampridius in Helio-gabalo 'bene vasatum' dixit. Petronius: 'Habebat inguinum pondus

tam grande, ut ipsum hominem laciniam fascini crederes. O juvenem laboriosum!' i. e. (ut hoc loco) lateribus industrium. 'Industria' autem perbelle. Juvenal. 'Si pascitur inguine venter:' ubi vetus Scholiastes: 'Usque adeo infelix, ut vix industria inguinum ad victum sufficiat.' *Præcæus.*

^h *Ante ipsam mensam*] Rem sacram habitam Veteribus; eoque detestabilior fœditas. *Id.*

ⁱ *Spurcissima illa propudia*] Syriaci illi Sacerdotes, a quibus pudor et pudicitia procul erant. *Beroald.*

^{2 k} *Illicitæ libidinis*] Posticæ, præposteræ, infandæ, qua vir virum init. *Beroald.*

flagitia infandis uriginibus³ efferantur, passimque circumfusi nudatum supinatumque juvenem execrandis oribus¹ flagitabant.⁴ Nec diu⁵ tale facinus mei soculis tolerantibus, PORRO⁶ QUIRITES^m proclamare gestivi. Sed viduatum ceteris syllabis ac literis processit O tantum, sane clarum ac⁷ validum, et asino proprium, sed inopportuno⁸ plane tempore. Namque de pago proximo complures juvenes, abactum sibi noctu perquirentes asellum, nimioque studio cuncta deversoria⁹ scrutantes, intus ædiumⁿ audito ruditu¹

Cumque mei oculi non possent diutius ferre tantum flagitium, conatus sum exclamare! O Cives! Verum pronuntiavi tantum O destitutum reliquis syllabis ac literis, sonorum profecto, et forte, et congruum asino, sed tempore omnino incommodo. Multi enim juvenes ex proximo pago, qui investigabant asinum sibi furto abductum nocte, et rimabantur stabula omnia miro desiderio recuperandi ipsum,

*****

cita in D'Orv. Oud.—3 *Virginibus. Inguibus* Ald. Beroaldus vero legerat vel *uredinibus* vel *inguinibus*. Ego vero mallem *ignibus*. Nam *uredinibus* legere, hoc esset bis *κατὰ τοῦ αἰσίου* dicere (id enim repetitum est) *inguinibus*. Sed parum ad rem. Roald. *Inguinibus*. Veteres editi, *virginibus*. Olim, nt nos, emendavit Beroald. Forte etiam legatur, *uriginibus*: et non male. Colvius. Flor. et Rom. *virginibus* et *viriginibus*. Elmenhorstius.—4 *Uredinibus* fl. Sic Cato: 'Intercutibus stupris flagitati.' Colvius. Ms. *uriginibus*. Sciopp. in Symbola. Flor. unus, *oribus*. Bertin. *uriginibus*. Elmenhorstius.—5 Pricæus conjecit, *denique*, ad lib. i. p. 5. 'Nec denique perpeusus ego,' &c. ubi vide. Oud.—6 Magna hic hallucinatio Beroaldi, cum reponit, *Proh Quirites* vel *O Quirites*. Q. Septimius Tertullianus adversus Valentinianos: 'Ut etiam inclamaverit in eum *lov lov*, quasi porro *Quirites* aut *fidem Cæsaris*.' Sed hoc jam tritum satis. Non facile fortassis quis suspicetur ad eum modum scribendum Plauti Amphitryone: 'Porro *fidi Thebani cives*. me. Etiam clamat carnifex:' idque e scripto codice. Ut frustra sit ibi Palmerius, qui nescio quid aliud supponendum arbitratus. Vulgo est, *pro fidi Thebani cives*. Colvius. Porro Q. proclamare. Sic legendum cum Bertin. Sciopp. in Symb. Tò porro male omisit Aldus. Alii, *perclamare* g. Lucianus p. 251. *Ἀναβοῶνται, ὦ Ζεῦ σὺ γένοιε, ἡθέλησα*, &c. Elmenh. Insulse Philippus, *Proh! Quirites*. Vide Indicem. Idem in Add.—7 Fux. et. Oud.—8 Ms. *si importuno*. Colvius. Ms. *si importuno*. Error idem, qui supra, *set*, inde pro *sei* acceptum, et hinc *si*. Brant. In Palat. etiam et Guelf. sec. si. Oxon. *inopportunum*. Pith. Edd. ante Bas. sec. *importuno*. Lib. ii. p. 30. 'Serie inopportunarum fabularum,' ubi vide. Oud.—9 *Deversoria*. Guelf. pr. *devers*. Edd. Ber. Bas. *divorsoria*. Optime in Guelf. sec. Ed. Vicent. *devorsoria*. Adi ad lib. i. p. 11. 'Cum quo sero devorteras.' Palat. et D'Orv. *scrupantes*. Id.—1 D'Orv. edito r. Pal. aud. rudito. Vide supra p. 171. 'mercata.' Id.—

NOTE

¹ *Execrandis or.* [*uredinibus*] Ardo-ribus. Florent. unus, teste Elmenhorstio, habet *execrandis oribus*, quo aliquid adhuc turpius et fœdus designatur.

^m *Porro Quirites*] Solennis exclamationis formula. Tertullian. adversus Valentinianos: 'Ut etiam inclamaverit in eum *lov lov*, quasi, Porro Quirites, aut Fidem Cæsaris.'

meo, prædam absconditam latibulis ædium rati,² coram rem invasuri suam, improvisi conferto gradu se penetrant: palamque illos,³ execrandas fœditates obeuntes, deprehendunt; jam jamque vicinos undique percientes,⁴ turpissimam scenam patefaciunt: insuper ridicule sacerdotum purissimam laudantes⁵ castimoniam. Hac infamia⁶ consternati, quæ, per ora populi facile dilapsa, merito invisos ac detestabiles eos cunctis⁷ effecerat,⁸ noctem⁹ ferme circa mediam, collectis omnibus, furtim castello facessunt, bonaque itineris parte ante jubaris exortum transacta, jam die claro¹ solitudines avias nacti, multa secum prius² collocuti, accingunt se meo funeri:³ Deaque vehiculo meo sublata, et humi reposita, cunctis stramentis⁴ me renudatum, ac de

cum audivissent me rudentem in illa domo, arbitrati esse asinum sibi surreptum, qui occultaretur latebris domus, irrumpunt de improvviso festinanti gressu, occupaturi palam rem suam: et opprimunt eos manifesto perpetrantes spurcicias abominandas. Statimque convocantes undique vicinos, revelant illud spectaculum fœdissimum: laudantes præterea joculariter sanctissimam castitatem Sacerdotum. Illi afflicti hac sinistra fama, quæ facile diffusa per ora plebis jure reddiderat eos odiosos atque execrabiles omnibus, colligunt omnia sua, et clanculum exeunt e castello circiter mediam noctem. Confectaue via satis longa ante exortum Solis, luce jam clara deveniunt in desertum inaccessum; multisque inter se disputatis, præparant se ad meam necem: Deaque deposita ex meo dorso, quo vehabatur, et posita humi, spoliant

2 Rati exulat a Palat. Id.—3 Lips. Oxon. illas. Dein obsecrantes Guelf. sec. Id.—4 Partientes. Columnen antiquitatis Lipsius antiquitas scribendum censet: arcientes. Vulgatæ lectioni tamen respondet Lucianus: καὶ ὅλη τῇ πόλει τῶν λόγων διδόντων. Ms. parcientes. Colv. Repone ex antiquis exemplaribus, percientes. Wower. Malim cum Ms. percientes, id est, commoventes, instigantes. Stewechius, arcientes, id est, advocantes, arcessentes. Sciopp. in Symb. et Susp. iv. 8. Percientes. Ita lege cum Pal. In aliis est partientes: unde Lipsius fecit arcientes. Elmenhorstius. Lipsius in Epistolicis Quæst. eleganter arcientes. Ms. parcientes: unde conjectabam percientes: quod et Scioppius e Manusc. laudat. Brant.—5 Idem, laudates. Jam sæpius observatum. Colv. Castimonia Fux. Oud.—6 Idem, infamia. Colv. Ac infamiam Palat. Ac Guelf. sec. Oud.—7 Guelf. pr. cunctos. Id.—8 Palat. Pith. effecerant. Id.—9 Pith. Fux. nocte. Id.—1 Edd. Junt. pr. Ald. de cl. In D'Orr. Fux. Oxon. d. clara, ut lib. ix. p. 178. 'Jamque clara die.' In Oxon. naptim pro nacti, Guelf. pr. nactim. Id.—2 Prius secum. Sic Mus. plurimi, et Edd. ante Colv. non sec. pr. Id.—3 Palat. Guelf. sec. m. funebri. Pith. hic et mox modo. Id.—4 Strumentis. Vulgo item, stram. Scriptam lectionem expressimus, rati strumentis positum pro instrumentis, ut apud Tertullianum ad Uxorem lib. i. 'Nobis continentia ad strumentum æternitatis demonstrata est a domino salutis Deo.' Sed jam stramentis retinuerim, acceperimque pro

NOTE

² *Intus ædium*] Archaismus, pro, intra ædes.

[175] quadam⁵ quercu destinatum, flagro illo pecuinis⁶ ossibus catenato verberantes, pæne ad extremam confecerant mortem.⁷ Fuit unus, qui poplites meos enervare securi sæva⁸ comminaretur, quod de pudore illo, candido⁹ scilicet, suo tam deformiter¹ triumphassem.⁰ Sed ceteri,² non meæ salutis,³ sed simulacri jacentis⁴ contemplatione, in vita me retinendum censuere. Rursum itaque me refertum sarcinis, planis^{5p} gladiis minantes, perveniunt⁶ ad quandam

me ephippiis omnibus, et alligant ad quandam quercum, ferientesque illo flagello armato ossibus ovillis in catenæ modum, redegerunt me fere ad ultimam necem. Fuit unus, qui minaretur se abscisurum nervos meorum poplitum dira bipenni, quia nimirum tam turpiter triumphaveram de pura illa pudicitia ejus. Verum reliqui censerunt conservandam mihi esse vitam, non insuitu quidem meæ incolumitatis, sed imaginis, quæ jacebat humi. Agentes igitur me iterum oneratum sarcinis, feriendo planis ensibus, deveniunt in quandam celebrem urbem. In ea quidam vir

illis, quæ internebantur. *Colv. Stramentis. Alii, stramentis, male. Elmenh. Vulgo stramentis; quam lectionem cum Colvio retinendam potius, quam temere rejiciendam existimo. ὄρπαρα Græce. Brant. Merum est librariorum Lips. vitium strum. Strata seu ὄρπαρα intelligit, ut bene capiunt Interpretes. Vide ad lib. vii. p. 147. 'Ipsis stramentis abjectis.' Guelf. pr. a m. pr. denudatum. Nil notatum e Guelf. sec. Oud.—5 Palat. de quodam q. Desunt autem cum seq. destinatum in Oxon. Id.—6 In Palat. pecuinis, Guelf. sec. pecurinis. Id.—7 Ante ubique, ad extremas conf. mortes. Colv.—8 Ms. enumerare secure seva. Vulg. enerv. sec. sua. Id. Bert. securi sua comminaret. Elmenh. Bert. securi sua. Putean.—9 De pudore cand. Fux. de pudore illo cand. Roald. P. illo c. Tò illo non fuit ineditis libris. Colv. Contra Mss. O. et Appuleii genium, contra quem etiam male absunt ab Edd. Wower. et Pricæi τὰ cand. scilicet. Sed illo bene inseruerunt omnes post Colv. ac male Merillus judicabat, vocem scilicet arguere, hæc e glossa in textum irrepsisse. Oud.—1 Tasm def. Hæ voces exulant quoque negligenter ab Ed. Floridi. Id.—2 Sed et cet. Vulg. Sed cet. Colv. M. B. Sed ceteri. Putean. Istud et, quod plane sensum hic turbat, perperam addiderunt, Colvio nimis facile obsecuti, reliqui Editores. Carent ea copula Itidem Flor. Reg. Fux. Pith. Guelf. D'Orv. Pal. Oxon. Quare denuo ejeci. Oud.—3 D'Orv. me salutis. Id.—4 Tacentis. Jacentis Beroald. quod verum est. Roald. Jacentis. Vulg. tacentis. Lucianus: 'Ἄλλ' ὅτε μὲ μὴ ἀποκταίνω θεῶς αἰσὶν ἢ θεὸς δυνάμει χαλὰ καὶ κημήνῃ, καὶ οὐκ ἔχοντα, θῆρας ὀδύνην. Postea comperi Beroaldo eandem etiam de hoc loco esse sententiam. Colv. B. M. tacentis, uti Colvins notat ex vulgatis. Putean.—5 Fux. planis. Roaldus. Plenis. Vulgo, planis glad. Neutrum satis placet, nisi legas: sarcinis planis, gladiis m. &c. Colvius. Ms. planis gladiis minantes. Latet quippiam. Sciopp. in Symb. M. sarcinis planisque. Puteanus. Plenis gl. Vulgo, planis gl. Forte id intelligendum est, ut nos dicimus, metten platten slaen. Brant.—6 Bert. proveniunt, male. Elmenh.—7 Ubi. Fux. Inibi.*

NOTÆ

⁰ Triumphassem] Revelando nimirum execrandas ejus libidines meo ruditu.

^p Planis gladiis] Non acie cæsim,

neque mucrone punctim, ne eum occiderent, sed planis gladiis ferientes.

nobilem civitatem. Inibi ⁷ vir principalis, et alias religiosus, et eximie Deum ⁸ reverens, tinnitu cymbalorum, et sonu ⁹ tympanorum, cantusque Phrygii ⁹ mulcentibus modulis excitus, ¹ procurrit obvium; ² Deamque votivo suscipiens ³ hospitio, nos ⁴ omnes intra conseptum ⁵ domus amplissimæ constituit: numenque summa veneratione atque hostiis opimis ⁶ placare contendit. Hic ego me potissimum capitis periclitatum memini. Nam quidam colonus, partem venationis, ⁷ immanis cervi ⁸ pinguissimum femus, ⁹ domino illi suo ¹ muneri miserat: quod, incuriose pone culinæ fores

primarius, religionis etiam, et mire timens Deos occurrit obviam nobis, excitatus strepitu cymbalorum, et sono tympanorum, ac suavis modulationibus musica Phrygiæ; excipiensque Deam devoto hospitio, collocat nos omnes intra septum latissimarum ædium: et enititur propitiari ejus numen maxima reverentia, et pinguis victimis. Recordor me illic præsertim subisse discrimen vitæ. Quidam enim rusticus miserat muneri suo illi domino pinguissimam coxam cervi prægrandis, partem venationis suæ; quam, negligenter suspensam non admodum alte post

Roald. Scriptum exemplar habebat, *Inibi adveni, ubi vir*. Vulgati solummodo, *Ubi cir*. Colvius. *Ibi Ed.* Junt. post. Sed *inibi* Mss. O. præter Pith. ut bene rursus edidit Colv. et seqq. Vide ad p. 168. Oud.—8 *Eximia dominæ*. Fux. *eximie Deum*: recte: quod etiam notavit Interpres. Roald. *Deum*. Quidam, *domini*: unde Beroaldus fecit *dominæ*. Scripta lectio optima. Non semel *rd domini roû Deum* locum in hoc Scriptore invasit. Colv.—9 *Sonitu*. Fux. *sono*. Roaldus. *Sonu*. Ita est in quibusdam libris. Sciopp. in *Symb. et Susp.* iv. 8. Bert. *sono*. Aldus et Schickleradus, *sonu*. Elmenh.—1 *Exercitus*. Scribendum *excitus*. Declaravi in Commentariis meis ad S. Julii Frontini Strategemata (lib. III. c. 14. § 1.) *Stewech*. Fux. *exitus*. Emenda *excitus*, quomodo infra. Animadvertit etiam Beroald. Roald. *Excitus*. Sic Ms. liber. Vulgo, *exercitus*. Lib. x. infra: (p. 228.) ‘Tunc acerbæ mortis exciti nuntiis frater et maritus.’ Colv. *Exitus*. Rom. et Aldus: *exercitus*. Elmenh.—2 *Flor. obiam*, male, Elmenh. In Oxon. Guelf. pr. *procuravit*. Oud.—3 *Ms. suspiciens*. Colv. In D’Orv. *hospitium*. Oud.—4 D’Orv. *nosque*, haud male. *Id.*—5 *Idem, conspectum*. Colv. Etiam Oxon. et Guelf. pr. In Par. et Guelf. pr. c. d. *altissima et amplissima*, e var. lect. Oud.—6 *Idem, optimia*. Colv. Aldus, *optimis*. Elmenh. Desideratur adjectivum in Pal. *Optimis* in Pith. et Edd. quoque Justinia, prave, de more. Vide ad lib. II. p. 27. ‘Porcum opimum.’ Oud.—7 *Idem, venerationis*. Colv.—8 *Palat. ridicale, corvi*. Oud.—9 *Femur*. Palat. Guelf. sec. *femus*, Flor. duo, Guelf. pr. et Oxon. *femus*, ut mox, ubi videbimus. Nam veram hanc Appuleii manum opinor. *Id.*—1 Oxon. *ille s.* Guelf.

NOTE

⁹ *Cantusque Phrygii*] Qui religiosus erat. Noster, in Floridis: ‘Seu tu velles Æolium simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, sen Dorium bellicosum.’ Ubi vide Notas nostras.

Videtur in sacris Magnæ Matris primum adhibitus. Ea enim ex Phrygia in alias regiones delata sunt per Gallos sacerdotes ejus, Phrygas et ipsos.

non altiuscule² suspensum, canis adæque³ venaticus latenter invaserat, lætusque præda, propere custodientes oculos evaserat. Quo damno cognito, suaque reprehensa⁴ negligentia, coquus diu lamentatus lacrymis inefficacibus, jam jamque domino coenam flagitante⁵ mœrens, et utcumque⁶ metuens altius, filio suo parvulo consalutato,⁷ arreptoque funiculo, mortem sibi nexu laquei comparabat.⁸ Nec tamen latuit fidam⁹ uxorem ejus casus extremus mariti, sed funestum nodum violenter invadens manibus ambabus, Adeone, inquit, præsentī⁹ malo perterritus, mente excidisti [176] tua? nec fortuitum istud remedium,¹ quod Deum providentia subministrat, intueris? Nam, si quid in ultimo fortunæ turbine respicis,² expergite mihi ausculta: et advenam istum asinum remoto quodam loco³ deductum⁴

januam culinæ, canis etiam ipse venaticus clam arripuerat, et celeriter effugerat conspectum observantium, gaudens sua rapina. Quam jacturam cum coquus animadvertisset, damnassetque suam incuriam, et diu conquestus esset vano fletu, ac doleret, sibi que timeret, eo quod herus brevi petiturus esset canem, filio suo parvulo salutato artiori complexu, restim sumens, meditabatur se extinguere obstrictis faucibus laqueo. Sed fidelis ejus uxor non ignoravit ultimum infortunium sui mariti; et violenter irruens utraque manu in nexum feralem, Tantumne, ait, exterritus es malo præsentī, ut mentem amiseris, neque consideres hoc fortuitum remedium, quod providentia Deum tibi suppeditat? Si enim rationem habes adhuc alicujus rei in hac extrema procella fortunæ, audi me attente: duc asinum illum peregrinum in

~~~~~

pr. illo. Id.—2 Palat. *altius scala*. Elmenhorstius. Oxon. Guelf. pr. *altiuscule*, Guelf. sec. *altiuscule*. Oud.—3 Oxon. *atque*, Guelf. pr. *adeoque*. Id.—4 Bert. *deprehensa*. Elmenh. Male. Vide Pric. Abest coquus a Fux. Oud.—5 D'Orv. *flagitantes*. Id.—6 Idem, *utraque*. Colv. Legerim *ultra quam*. Brant. Perverso judicio et contra Appuleii genium. Alibi: 'Pavens et utcumque metuens.' Vide ad lib. iv. p. 68. 'Utcumque nimia virtus.' Oud.—7 *Altius filio consalutato*. Potius legendum: *artius fil. s. p. c.* Colvius. Ingeniose rescripseris: *artius filio s. p. consalutato*. Wowerius. Wower. *artius f. s.* Bene. Elmenh.—8 D'Orv. *idem*. Oud.—9 Pith. *præsentē*. Id.—1 *Ist. rem.* Ms. *id. tenere*. Colv.—2 *Respicis*. Fux. *recepistis*. Roaldus. *Respicis*. Sic idem liber. Al. *respicis*. Vulg. *respicis*. Colvius. *Respicis*. Ita Bert. Ald. et Venet. Alii, *respicis*. Elmenh.—3 Pith. modo. Oud.—4 Pal. *ductum*.

NOTE

¹ *Altius*, [*Arctius*] *filio suo parvulo consalutato*] Mos est perituris aut peregre proficiscentibus complecti et oculari suos.

² *Mortem sibi nexu laquei compara-*

bat] Ut vel sic domini sævitiam evitaret. Seneca: 'Iracundus dominus quosdam ad fugam coëgit, quosdam ad mortem.'

jugula, femusque⁵ ejus ad similitudinem perditī detractum et accuratius⁶ in protrimētis⁷ sapidissime percoc-tum,⁸ appone domino, cervini vicem.⁹ Nequissimo verberoni sua placuit salus de mea morte; et, multum conservæ¹⁰ sagacitate laudata,¹ destinatæ jam laniensæ² cultros acuebat.

aliquem locum dissitum, atque cum jugula ibi, et amputa ipsi coxam ad formam illius, quam perdidisti, et loco cervinæ appone eam hero studiosius coctam, et conditam in minimalibus. Placuit pessimo illi mastigia querere vitam sibi mea necesse; et valde laudato ingenio suæ conjugis acuebat quoque cultros ad me interficiendum, ut decreverat.

~~~~~

Id.—5 *Femurque*. Flor. duo, *femus*, Pal. *fanus*, male. Elmenh.—6 Ed. Bas. pr. *accurius*. Oud.—7 Ms. *prostrim*. Dico de hoc ad librum x. infra. Colv. Palat. et Guelf. sec. item *prostrim*. inepte. Salmas. *intrimento sapidissimo*. Oud.—8 *Decoctum*. Flor. *percoc-tum*. Elmenh. Accedunt Reg. Fux. Oxon. D'Orv. Palat. et Ed. Junt. post. Quare id cum Salm. Elmenh. Scriv. ac Florido recepi. Sic l. iv. p. 68. 'Sapore percoc-ta pulmenta.' Oud.—9 *C. tice*. Cervi Ald. Sed leg. *cervinæ*. Intellige carnis. Ita enim absolute dixerunt et 'bubulinam,' 'agninam.' Apud Plautum 'vervecinam,' et alia, quomodo Græci τὸ δλαπειον. Roald. Bert. *cervi in vicem*. Elmenhorstius. L. *cervinæ*, ut 'ovilla,' 'anilla.' Vide ad Petron. *Burm.*—1 *Sag. laud.* Inverso ordine hæ voces exaratae sunt in Reg. Fux. Pal. D'Orv. Guelf. sec. Oud.—2 Idem, *destinata et laniens*. Emendat Lipsius: *destinata jam laniens*. Colv. Melius in Fulv. *destinata jam laniens*. Wower. Recte Ms. *destinata etiam laniens*. Sciopp. in *Symbols*. *Destinata laniens*. Vulgo, *destinata-laniens*. Elmenh.

NOTE

¹ *In protrimētis*] Edulia sunt minutim trita et concisa.

² *Conservæ*] Uxor. Supra: 'Ha-

bens ex eodem famulatio conservam conjugem.'

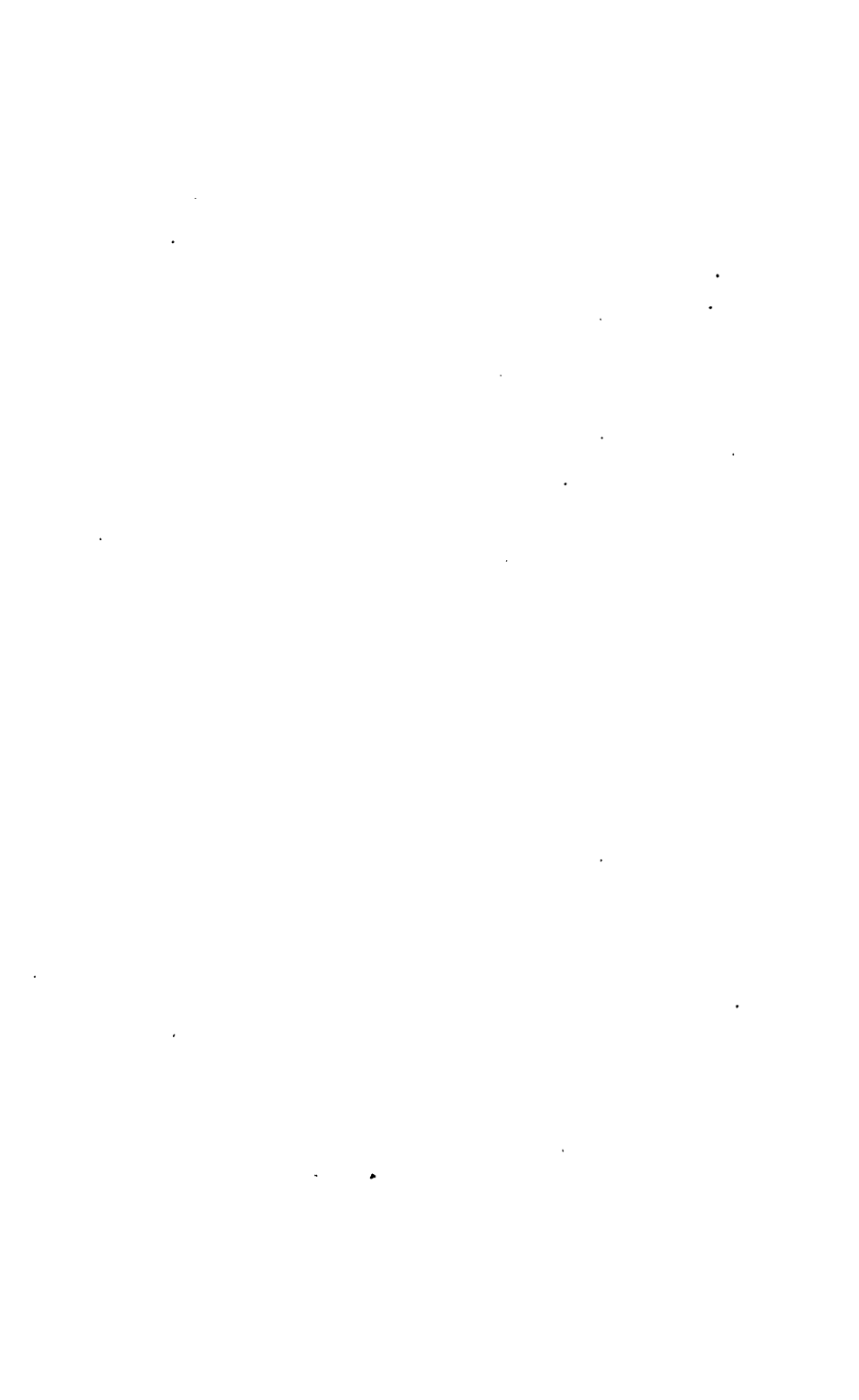

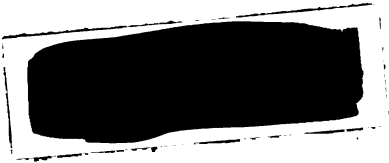

ook should be returned to
y on or before the last date
flow.

